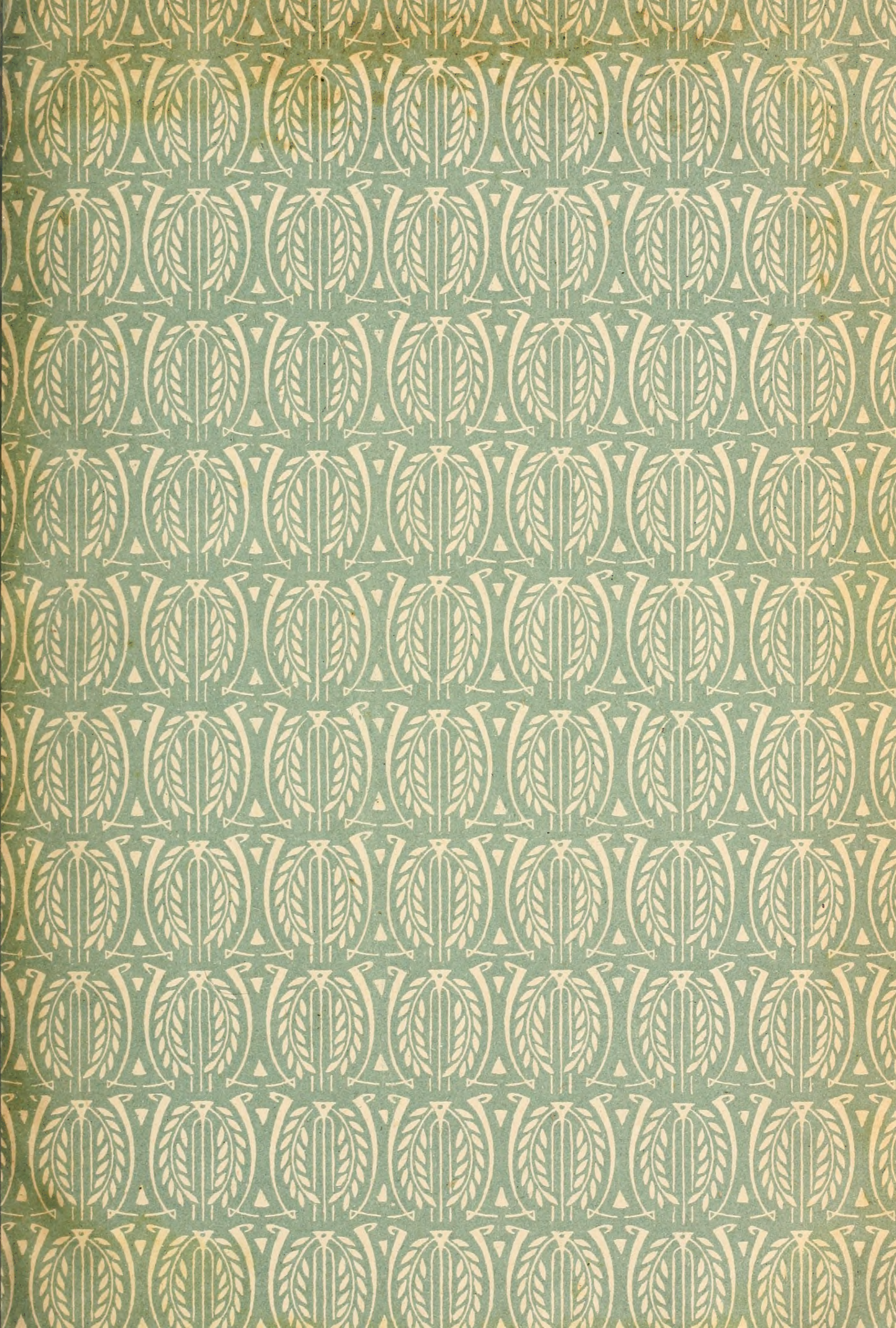

3 1761 08116741 3

HLÍDKA.

ROČNÍK XXX.

SPOLUPRACOVNÍCI:

Inž. Vilém Bitnar, Dr. Karel Černocký, Prof. Dr. Jan Hejčl, Antonín Hrůza, Prof. Dr. Tomáš Hudec, Dr. Karel Janoušek, Alois Koudelka, Prof. Dr. Jan Koutný, Prof. Dr. Josef Kratochvil, Václav Kubíček, Bohumil Kyselý, Emanuel Masák, Dr. Josef Ošmera, Filip Pazderka, Ign. Petrželka, Prof. Dr. Jan Sedlák, Prof. Dr. Boh. Spáčil, Prof. Alois Špaček, Prof. Dr. Augustin Štancl, Jan Tenora, Prof. Dr. Josef Vrchovecký, Augustin Vrzal, Dr. Pavel Vychodil.

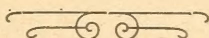
V Brně 1913.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Ročník XXX. Číslo 1.

HLÍDKA.

Nový překlad Starého Zákona do češtiny.

Dr. J. Hejčl.

Potřebujeme takovéhoto překladu? Myslím, že není vážného člověka, jenž by o nutnosti této mohl pochybovati. Jeť dosavadní překlad — při nejmenším — zastaralý. Český národ v posledních letech ve všech odvětvích vědy a umění neobyčejně pokročil i česká bohoslovecká literatura se slibně rozvinula a rozkvetla. Bible však, která bývala svého času duší a jádrem všeho bohoslovného studia — zůstala po dlouho řadu let ve svém ctihodném starém rouchu. O překlad N. Z. postaráno povolanou rukou prof. Sýkory. Něco bylo sice pracováno na textu S. Z. (Mlčoch, Sedláček), nemáme však dosud překladu celé Bible, který by byl srozumitelným též lidu tak, aby mohla se státi Bible tím, čím bývala svého času — knihou lidovou, knihou rodinnou, by lid tuto královnu knih četl, by biblicky smýšlel, cítil a dle nauky v knize knih obsažené jednal a žil! Jest proto vřele vítati snahu správy „Dědictví sv. Jana“ v Praze (starosty preláta Dra Tumpacha a redaktora metrop. kanovníka Dra Podlahy), by pořízen byl nový překlad a opatřen časovými poznámkami, tak aby se mohl národ český i v této příčině postaviti po bok jiným kulturním národům katolickým, aby měl něco podobného, čeho v nejnovější době poskytnul Němcům Arndt, Heilmann a j.

Stůj zde několik zásad, dle kterých by měl býti budoucí překlad pořízen. Pisatel těchto řádků by si přál, by se o nich rozvinula debata, kterou zajisté uvítá i redakce „Hlídky“, zvláště ze školy.

I.

Překlad budiž v duchu církevního zákonodárství pořízen dle latinské Vulgaty; v poznámkách buďte však uvedeny též nejdůležitější různočtení znění hebrejského, příp. jiných starých překladů, různočtení, která přispívají k porozumění jasnějšímu a jsou odleskem výsledků novodobé kritiky biblického textu.

Překlad budiž věrný nic neubíraje nic nepřidávaje k myšlenkovému obsahu předlohy. Věrnost tato nesmí však býti úzkoprsá, křečovitě lpějící na liteře! Tím není řečeno, že by neměly různé slovné hříčky (paronomasie) býti podány v překladě, pokud jest možno. Dosavadní Bible svatojanská lpívá až příliš na slovíčku a to tak, že na mnohých místech se stává nesrozumitelnou, kostrbatou, přenáší do češtiny latinismy (frase i slovosled latinský), přenáší grecismy i hebraismy, které z předloh hebrejských a řeckých byly pojaty do překladu latinského!

Bylo by jak proti požadavku věrnosti tak i proti požadavku srozumitelnosti zapomínati, že Vulgata jest překladem z předloh (hebrejských, aramských a řeckých) a že její původce nechtěl říci ani více ani méně jazykem latinským, než co bylo řečeno v jinojazyčných předlohách, dle kterých pracoval. Musí tedy latinským překladem prokmitati to, co podává original. Bohužel, že se nejednou chápali překladu Vulgaty lidé, kteří zapomínali, že Vulgata je sama překladem, lidé, kteří buď bez znalosti originálu nebo bez ohledu naň překládali z Vulgaty slovíčko za slovíčkem tak, jako by byla Vulgata originálem! Tím se stalo, že nadělali množství nových variantů, kterými se prý Vulg. liší od originálu! Ve skutečnosti však tyto varianty ovšem neexistují. Aby se do nového českého překladu nevloudily nové domnělé úchylky a rozdíly, kterými by se lišil original od Vulgaty neb českého překladu dle ní pořízeného, bylo by ovšem za našich dob hříchem, kdyby takto „absolutně“ kdo chtěl nám do češtiny zase podávati slovíčko Vulgaty za slovíčkem.

II.

V zájmu srozumitelnosti dlužno popřáti překladateli nějakou míru svobody. Sv. Jeronym nepřekládal otrocky slovíčko za slovíčkem, nýbrž spojoval velmi často věty v hebrejštině jednotvárně spojkou waw (= a) spojované a vyslovoval je buď ablativem absolutním, neb spojoval je v periody. Tolik svobody, kolik jí popřála církev sv. Jeronymovi, může býti právem popřáno i překladateli XX. věku!

Srozumitelnosti a přehlednosti jest na závadu křečovité lpění na běžném rozdělení biblického textu na kapitoly a verše. Jest všeobecně uznáno, že toto rozdělení jest nedokonalé, že mate čtenáře, že svého času snažila se již Apoštolská stolice je vymýtiti, bohužel bezvýsledně. Jak jest možno vyhnouti se tomuto zmatku, ukazuje nejlépe vydání Vulgaty Fillionem, který sice označuje kapitoly a verše drobně tištěnými číslicemi, přiměřenými nadpisy však upozorňuje čtenáře na správné, logicky přesné rozdělení textu ve větší úryvky.

Dosud pomáhal k nabytí přehledu tak zvaný summář, který však právě proto, poněvadž stojí v čele kapitol ne vždy správně rozdělených, nedosahuje plně svého účelu. Proto je schvalovati a následovati methodu jmenovaného Francouze, který klade heslo podávající stručný obsah každého i menšího odstavce drobným písmem na okraj. Tím získává přehlednost velice!

Srozumitelnosti jest na závadu tisknouti text tak, že každý verš začíná novým řádkem, a linea. Tím se stává nejednou, že polovice věty jest ukončena uprostřed jednoho řádku a druhá polovice téže věty začíná řádek nový — zjev to, který jest pro naše doby tak neobvyklý, že až zaráží. Proto je žádoucno, by text biblický byl tištěn tak, jako se tisknou jiné knihy, v souvislé nepřetržitosti; jen odstavce skutečně logicky ohraničené začínejtež a linea, tedy zase podobně tak, jako je tomu ve Fillionově Bibli, která vydána byla r. 1905 již v šestém vydání!

Co by řekla veřejnost, kdyby někdo vydal nyní básně na př. Vrchlického a vytiskl by je bez ohledu na verše tak souvisle, jako se tiskne prosa, snad proto, aby ušetřil místa, aby kniha zlaciněla. Jsem jist, že by proti podobnému počínání povstala celá veřejnost jako jeden muž a protestovala by! A přece, čeho bychom si nedovolili vůči knize Vrchlického, to se děje s plody poesie biblické! Buďtež proto v novém překladě Bible tištěny knihy a úryvky poetické — pokud možno tak, jak jejich umělecká forma toho žádá. I zde může nám zářiti vzor Fillionův! V mnohých případech bude ovšem věc nesnadná, snad i názor jen subjektivní se vloudí do dělení veršů, přece však bude míti tento pokus ten dobrý účinek, že čtenář pozná hned na první pohled, že má před sebou báseň.

Všeobecně se uznává, že interpunkce na některých místech latinské Vulgaty jest nesprávná a Apoštolská Stolice schvaluje překlady, které se z dobrých důvodův od této interpunkce odchylují (Allioli, Arndt). Bude proto českému překladateli ponechána volnost, i v této

příčině počínati si tak, jak srozumitelnost a logické rozvětvení textu ukládá.

Proti srozumitelnosti by jednal, kdo by chtěl zavléci do nového překladu z Kralické Bible slova a frase, které byly svého času dobře české, které jsou však nyní již zastaralé tak, že jim málo kdo rozumí.

III.

Uhlazenost jazyková žádá, by bylo šetřeno čistoty a krásy jazyka českého a to tak, by bylo z překladu patrno, na jaké výši stojí český jazyk nyní ve XX. století. Buďtež proto též všechny hebraismy, grecismy i latinismy z překladu pečlivě vymýtěny!

Poněvadž jest poklad jazyka českého mnohem bohatší než byl jazykový poklad hebrejský, proč by měl překladatel nechati tyto české hřivny ležeti ladem a překládati tak, že by se zrcadlila v jeho práci výše, na které stál jazyk hebrejský ve S. Z. Podobně by chyboval ten, z jehož překladu by prozařoval stav lidové latiny čtvrtého neb pátého století křesťanského a to vše na úkor a na účet jazyka českého!

Stačí zajisté, když se jen na některých místech spokojí překladatel se rčením lidovým, které bude čtenáře upozorňovati, že i hebrejština originalu jest na mnohých místech lidovou!

Nové názory neurologické a psychologie.

Dr. Karel Černocký.

Jako jest všeobecnou vlastností dění přírodního pohyb účelný, tak jest i obecným úkazem přemýšlejícího ducha lidského hledání a seskupování těch poznatků, které jeho stávajícím a naléhavým potřebám poskytují podmínky k uplatnění jeho nabytých stavů a statků.

Značí-li toto všeobecné dění přírodní stálé střídání se assimilace a dissimilace, pak znamená i tento postup myšlenkový: nabývání názorů nových, ne však nahodile v kruh stávajících zkušeností vmetených, nýbrž z jich zaočkování vyrostlých. Jest to tvoření theorií.

Od té doby, kdy poznalo se, že vedle krve a cev nacházejí se také nervy a jejich ústředí, jistě žádný obor psychologických výzkumu nenabyl tolik stadií a theorií, jako právě ponětí činnosti nervové a jejího vztahu k činnosti duševní.

Jest přirozeno, že nachází právě toto myšlení své zvláštnosti v různosti názorů filosofických, neboť nemůžeme si vůbec ani představiti, kterak by postup přemýšlení o otázkách neurologických mohl se vymykati z onoho řetězu úsudků, který poznání zjevů veškerenstva obepíná a stahuje.

Systemy filosofické určovaly i tuto práci odbornou a práce odborná doplňovala systemy filosofické.

Pomineme-li úplně ony starší názory neurologické, které namnoze ještě úplně a výhradně vězely ve filosofických soustavách, vykazují i nejnovější theorie takovou různost často v základních ponětích — ne ovšem v poznatcích samých — že mohly by zavdati příčinu k pochybování o možnosti pochopení těchto pochodů vůbec. Než, protivy nepovstaly z nevšímání si faktů a neb jejich pouhého dohadu, nýbrž přeložením směrů, kterými dějství to pozorováno a posuzováno. Jsou to mnohdy jen dva protilehlé vzhledy téže cesty, kterou jeden k tomu, druhý onomu cíli spěje.

Třebas nemůžeme dnes říci, zda podaří se vědě vůbec kdy tyto problémy neurologické rozluštiti, přece nemůžeme jich v žádné podobě jich řešení ignorovati a to tím méně, že prorůstají nejen celým vědeckým, nýbrž i společenským a soukromým životem jedincovým, nebo aspoň všeobecná část těchto úvah.

Celkem možno v těchto theoriích pozorovati trojí zájem a druh pracovníku. Předně histologu a embryologu, pak fysiologu a biologů a konečně psychologů.

Věda popisná rozlišuje hmotu nervovou na uzliny a vlákna, hledá a nachází vždy nové druhy, sleduje jich průběh i zakončení. Skýtá tisíce obrázku a preparátu, znázorňujících řezy a schemata drah. Domnívá se, že srovnáním jich vytryskne jí pramen k pochopení celého toho pochodu a postupu na jednou a nestrojeně tak, jako zjevila se kdysi Kolumbovi nová země. Čím více však mohutní tato práce, tím více rozhojňuje se ovšem i počet fakt, ale tím větší však stává se disorientovanost v jich sestavení.

Ani ta nejstřízlivější práce popisná nepodává však bádajícímu duchu té radosti poznávání skutečnosti, která je celý život a ne pouze jeho jakoby ohniska. Problémů chápe se pak fysiologie a biologie. Psycholog dychtivě sytí se promýšlením jich výkladů a tvoří nové závěry.

Mezi problémy, kterými stýká se psychologie spolu s psychiatrií, s odbornými pracemi anatomickými a histologickými, patří předně theorie o lokalisaci funkcí nervových.

Monakow přednášel o tom thematu v sezení německých přírodozpytcu a lékařu v Královci (23. IX. 1910). Veškeré výkony centrálního nervstva, i ty nejvyšší mají původ, co do svého vývoje v činnosti nejstarších smyslových buněk. Mluví o jakéms ukládání úkonů v jistých skupinách buněčných, zvláště v kuře mozkové, kromě toho však uznává ještě i jakési trvání činnosti samé, jakýsi zlomek toho, co jmenujeme pocit, v tom, co označujeme obyčejně jako instinkt a pud. Složitější výkony nervové se neustále tvoří na základě jednotlivých. V dalších stadiích vývojových řad jsou dráhy dráždivosti odkázány již na přesné anatomicky vytknuté dráhy neuronu v míše, středním mozku a systemu kortikosomatickém. Při stálém projíždění těchto činností musí se však rozprostříti stanoviště pro později získané vjemy, představy a vzpomínky po celé ploše mozkové. Pak ovšem nelze blíže stanoviti lokalisaci nervových pochodu proto, že bývají neurony používány stále v jiné kombinaci a jiném seskupení a to dle rozličného původu dráždidel pro rozličné výkony. Stávají se tudíž duševní kvality[1]), prvotně v mateřské půdě smyslových center svuj původ mající a ve všech směrech se rozprostírající během let následkem nejpestřejšího střídání, všeobecným majetkem pro celou mozkovou kůru. Než, jistý místní

[1]) Dle ref. »Časop. českých lékařů« 1911.

moment zůstane i těm nejvyšším výkonům uchován, totiž ten, který slouží bezprostřední realisaci. Za všech okolností musí býti použito k realisaci podráždění přesně ohraničeného spojení. Za takové můžeme považovati ono četné, všelijak propletené pletivo dřeňových a bezdřeňových associačních vláken mozku. Dedukujeme tedy, že existují bez odporu výkony, jichž lokalisace jest relativně přesně ohraničena, dokonce ve formě bodů (lokální representace). To jsou v první řadě reflexy a reflektorické pohyby.

Dík mnohým pokusům a jich výsledkům, nejen po stránce klinické, nýbrž i vývojezpytné a fysiologické, dostala se theorie lokalisační do jiného stadia. Jestliže stará theorie patřila do psychologie skoro jen potud, pokud jen o jistých předmětech s psychologií společných dle jmen jednala, přibližuje se tato theorie novější svým zdůrazňováním vývojového momentu lokalisace více genesi psichických prvku. Třebas ani zde není oddálen onon těžký problém manifestace oněch vjemů, které stávají se z latentních aktuelnými, ba zdá se, že nauka o lokalisaci musí těmito býti odpravena. Nesmí se však nikdy zapomínati, že tato lokalisace není nikdy prostorově nebo geometricky míněna, jako nějaké mechanismy po ústrojí rozestavené, nýbrž třeba tu míti na mysli asi podobný zjev, jaký je na př. vyskytání se jistých klimatických změn a pochodů na týchže místech v určitých dobách. Nenazýváme činnosti psychofysické lokalisovanými proto, že by vždy z jistého bodu soustavy vycházely, nýbrž proto, že na jistém místě této soustavy se svým shluknutím podmínek vyskytují v jistých opětovných sledech časových. Toto stanovisko stává se v psychologii přijatelným a upotřebitelným. Psychologie, která dnes sleduje všechny jevy životní, všechny cení a třídí, nachází tu právě onu souvislost mezi živoucím vůbec a psychickým zvlášť, ne sice v tom smyslu, jakoby postřehovala tu hranice mezi životným a duševním, nýbrž tím, že blíží se pochopení pravidelnosti a sledu psichických pochodů na základě uspořádanosti dějů vitálních, dle poměrů místní organisace. Dopomáhá jí k orientaci a klasifikaci zjevů. Jistě trvati bude ještě drahnou dobu, než biologie zavede psychologii za nimi do těchto slují a bude moci jí ukázati a osvětliti některé aspoň její záhady, není však pochyby, že je aspoň na pravé cestě k nim.

Ohniskem těchto záhad zůstává ovšem nervová buňka, která všeobecně za jednotku těchto operací pokládána, se svou stavbou a vztahy ke hmotě vláknité, ať už tyto jakkoliv určovány. Od Waldeyera až podnes byla theorie neuronová jakýmsi útočištěm a spočinutím v tomto

bádání. Nervová vlákna opřádají tělo buněčné. Do buňky pak „přeskakuje“ podráždění. Názory se změnily.

Tři součástky mají význam v theoriích neurologických: nerv, gangliová buňka a fibrilla. Za nejdůležitější však má většina neurologů gangliovou buňku a přikládá nervovým strukturám jen význam vedení a spojování nervových pochodů dle známého schematu o telegrafii s drátem.

Sám Heidenhain (Plasma und Zelle. Jena 1911) doznává, že specifickou strukturní součásti buněk nervových (neuron) a osových výběžků jsou neurofibrilly. Jsou uloženy do základní hmoty struktury alveolární, probíhajíce ve stěnách alveol. V buňce tvoří sítě či mříže, neprobíhajíce isolovaně. Množí se štěpením, podobně jako myofibrilly. Struktura obou je analogická a spočívá v určitém uspořádání protomer. Konečky strunků (dendritů) nedotýkají se pouze těla neurocytů, nýbrž jsou na něm narostlé, tak že nejde o pouhý dotyk, nýbrž o těsnou adhaesi, o spynutí nebo smíšení hmot. Přeskakování podráždění jeví se dle toho jako asylum ignorantiae. Theorie neuronová přichází do kritického stadia. Nechuť k theorii neuronové datuje se asi od desíti let. Byl to maďarský zoolog Apathy, zakladatel fibrillové theorie, který ji počal potírati a určovati buňkám gangliovým nové úkoly, pozvednuv význam plsti nervové. Pravým elementem nervovým jsou fibrilly, které probíhají celým nervstvem v souvislých drahách, nikde nezačínají a nikde nekončí. Všechno nervstvo pak jest sítí v ústředí zhuštěnou a k obvodu těla se rozbíhající. Apathy rozeznává buňky gangliové a buňky nervové. Buňky gangliové sedí v nervové síti, jako pavouk v pavučině. Síť jemných vláken jimi však proniká a v nich splétá se v nové sítě. Bethe dokázal, že tato plsť vykonává úkoly ústředí nervového také tehdy, když ji zbavil buněk.

(P. d.)

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl. (Č. d.

Tak třeba hleděti na visi hořícího keře. Hořící keř byl symbolem toho, co se ozývalo v srdci Mojžíšově a co viděly bystřejší oči jeho duše. Wadd arabský bylo cosi ještě nevymezeného, láska podléhající sice zákonům mravním, ale neurčitost pantheismu zatemňuje tento pojem, a proto ani arabská kultura neunikla mnohobožství zrovna tak jako kultura babylonská. Tím však nepopíráme, že spekulace u obou se vyšinula až ku krajům jednobožství, ale byli to jen duchové vyvolení, osamocení a nechápaní, ostatní všichni vězeli v mnobožství. A i oni vyvolení kráčeli nejistě a pochybnosti se vtíraly jim do srdce. Mojžíš byl však připraven tak, že mu Bůh zjevil jméno své Jahve. Nebylo snad ani to naprosto nové, což jest mínění Hommelovo, a možná že i jméno to byla opravdu reminiscence hodnot dřívějších, ale přece je tu pokrok, neboť jméno snad staroarabského boha měsíce „Aja“ dostalo na Horebu význam obsahově a mravně hlubší. V Jahve jsou prvky čistě arabské,[1] ale význam „on jest“ v Israeli jest jednoduchý a na výsost praktický poznatek. Je to myšlenka: Jahve je starý a věčný Bůh, který otcum se zjevoval a jim pomáhal a Jejž tito zase uctívali.[2] To jest obsah tohoto jména. Tím jest každý monismus a pantheismus vyloučen. Co snad tušila arabská spekulace a co kdysi bylo majetkem praotců, staví dnes Mojžíš nám před oči v novém, nebývalém lesku. Tím nekonečně převýšil vše, co dosud bylo známo; poměr Mojžíšův k Jethrovi se změnil, nyní byl Mojžíš vůdcem a Jethro jeho přítel. Odznak tohoto vůdcovství a zrovna kněžství ducha vidí Nielsen v holi a ve jméně Kahin.

Hůl byla u Arabův a Semitů vůbec odznakem moci a vladařství. Na vyobrazeních i babylonských shledáváme v ruce boží hůl značící tolik, co naše žezlo. Vigouroux mluví také o „holi Horebské“.[3] Nielsen rozeznává dvojí kněžství u Arabů, jedno pro výkony ve svatyni a pro ně bylo v severozápadní Arabii pojmenování lewi', druhé, jemuž pří-

---

[1]) Dr. Landersdorfer: Die Bibel und die südarabische Altertumsforschung 1910. p. 58 a 59.

[2]) Religion, Christentum, Kirche. Die Religion des Alten Testamentes v. Dr. N. Peters p. 747. Kempten 1911.

[3]) Vigouroux II. p. 228.

slušelo více vlásti, zákony dávati a souditi, a tomu bylo v severní Arabii káhin. [1] Assyrské patesi, sabejské mukarrib a pozdější minejské kabire jest asi s káhin totožné. Dle Wellhausena jest káhin kníže, pohlavár a soudce, jemu příslušelo rozhodovati ve sporech, ale také prorokovati a věstiti, byl to věštec „vidoucí"; mluví ve jménu božím a bývá u svatyně. Hebrejské kohen je dle Nielsena odvozeno od káhin. Zbývá ještě zodpověděti, kde byla hora Horeb? Někteří, opírající se o tradici, praví, na př. Diviš Kartuz., že Horeb je totožná se Sinai, jiní to popírají a praví, že to byla hora zvláštní. Konečné rozhodnutí se dosud ve vědě nestalo a také na něm nezáleží.

Na Horebu byl Mojžíš upozorněn na osobu velkého významu, která mu ručila svou výmluvností, tedy nabytou předností, za zdar neobyčejného počínání. Osobou tou jest Aaron. Jméno je veskrz arabské a místo v písmě sv. zní vlastně: Aharôn ahi-ka ha lewî, „Aaron, tvuj bratr, kněz". Nielsen rozvinuje při této příležitosti smělé dohady Z Ex. 4, 27. soudí, že zde poprvé se sešel Aaron s Mojžíšem, rodokmen pak v Ex. 6, 6.—15. prohlašuje za uměle sestrojený a do souvislosti vsunutý, a tak by vlastně Aaron ani pokrevným bratrem Mojžíšovým nebyl, ba nebyl by býval ani Hebrejem, nýbrž čistokrevným Arabem. [2] Landersdorfer však praví, že mínění takové se nesrovnává s textem Bible, [3] ale ani po tom nikdo nepopře, že rčení právě vzpomenutá nejsou nejjasnější, naopak jisté temné body v něm zůstávají na dále. Na př. proč hned při prvém jmenování Aaronově se tolik vyznačuje, že byl lewi, kněz? Proto však nijak nechceme s Nielsenem tvrditi, že by Aaron byl Mojžíšovi pokrevně úplně cizí a že by dříve o něm Mojžíš nebyl věděl. Jest možno, že právě přízeň Mojžíšova patřila k oněm Židum, kteří udržovali styk s vlastí starou a jejími sousedy a že styky asi nejsrdečnější se vyvinuly s lewí, knězími severoarabskými; mezi ně mohl dokonce vstoupiti Aaron, člen oné vzpomenuté a tak zasloužile přízně. Možná, že rodokmen vykazuje dále dosti velké mezery. Nemáme však pro to dukazu, rovněž tak, jako Nielsen nemá jich pro své mínění, mužeme jen říci, že dohad náš je sprostředkující. Jméno Ah — bratr — nám na překážku není, jak už všeobecně se jménu tomu v písmě sv. rozumí, a že Mojžíš v největším nebezpečí právě prchal do země Madian, předpokládá přec, že země ta mu tak úplně cizí býti nemohla.

[1]) Nielsen p. 137.
[2]) Nielsen p. 140.
[3]) Landersdorfer p. 62.

V úzkosti své doufal v jistou ochranu a pomoc svou. Než rozhodujícími domněnky tyto nejsou, hlavní věcí je, že vůdcem celého budoucího podniku a učitelem nejvyšší autority zůstal Mojžíš, jemuž podléhal i Aaron. Z toho vyzírá výše, nepřemožitelnost a nedostižitelnost zjevení, jež bylo údělem Mojžíšovým a ne Aaronovým. Ex. 4, 16. dle hebrejského znění má: „Aaron má na místo tebe k lidu mluviti, on má za tebe ústy býti a ty máš jemu bohem býti."

Další příběhy ze života Mojžíšova se odehrávají v Egyptě; odchod ze země Madian, rozloučení s Jethrem, vše to je řádu docela podružného. Ve znění hebrejském se vyskytují právě při popisu účelu východu Židů z Egypta jména a rčení, dokazující opět docela silný styk s arabskými názory náboženskými. Čteme hned na počátku hlavy páté v Ex.: „Potom šli Mojžíš a Aaron k Faraonovi a děli: Tak praví Jahwe, Bůh Israelův: Nech můj lid táhnouti, aby vykonal pouť (hebr.: jaḥoggû) v poušti." Poprve v Bibli se setkáváme s časoslovem ḥagag, kroužiti, tančiti, putovati, se jménem, jež je nám dokonale už známé z arabského náboženského života. Ḥag byla náboženská pouť ku svatyni boží spojená s obětmi. Mojžíš dokazuje Faraonovi, že se zde jedná o určitou pouť k určité svatyni. Tuto chce vynutiti na Faraonovi. Byl to dlouhý, urputný zápas, v němž podlehl Farao. Ostatně to nepatří do rámce naší práce.

Zajímavější jsou data kalendářní, vyskytující se při této příležitosti v Bibli. První měsíc z jara je vzpomenut, zvláštní obřady mají býti v něm zachovávány. Toť zajímavost, s kterou se setkáváme. Jedná se v našem případě o pouť za jasného měsíce, o něco tedy, čím jsme se už seznámili u Arabův. U nich zván byl prvý měsíc jarní ragab, a posvátný čas počal novoluním toho měsíce, po celé trvání měsíce vládl boží mír. Zvláštní oběť tehdy přinášená záležela v ovci, to bylo asi to nejmenší, co obětováno býti smělo, ale zvláštní bylo, že krev z obětního zvířete byla na kámen natřena, maso pak z něho bylo snězeno v rodině a nesmělo se déle, než určeno bylo, uchovati. Slavnostní oběti nazývají se „poznamenanými". Tolik uvádí Nielsen, opíraje se o Wellhausena.[1])

Jsou to základní akkordy, jež Mojžíš rozvedl v nádhernou skladbu, k níž mohutné zakončení nám podal sám Ježíš Kristus, největší oběť při jarní slavnosti celého světa. Což nepraví nám právě Exodus, aby

---

[1]) Nielsen pag. 144.

10. dne měsíce Nizan, tak se zove ragab u židů, oddělen byl beránek a tím byl poznamenán k určitému obřadu, a 14. dne, kdy měsíc byl v úplňku, aby beránek byl zabit a večer, za posvátné noci, aby byl snězen se zvláštními příkrmy a aby maso toho beránka bylo uchováno jen po určitý čas, krev však jeho aby na dvéře byla nastříkána? Časové roční dostávají význam hlubší, zvyky dávno zachovávané o určitých nebeských zjevech se stávají určitějšími a význam jejich zřejmější, přísněji je dožadována i určita nálada duševní od účastníkův a jen určití, jen vyvolení všecko to chápají. Vigouroux, za něhož arabistika teprve v plénkách byla, i při nevšední své píli a bedlivosti, nenalezl na všem tom nic zvláštního a zajímavého, scházel mu ke všemu klíč, porozumění zvykům arabským. Vigouroux je prostě hromadně jen konstatuje.[1] Nepůjdeme však tak daleko, abychom v zářícím andělu Božím viděli nový měsíc, jak vidí Nielsen.[2] Bylo jistě podivným řízením Božím, že právě o úplňku vytáhli Židé z Egypta, v době, kdy nejraději karavany na východě se vydávají na cesty. Nielsen dokazuje dál ze silného přílivu a odlivu v Moři Rudém a také ještě v dnešní zátoce Suezské, že Židé jen tudy přešli moře a že zde musilo býti Pi-hachiroth, jak se podobně domýšlí i Vigouroux.[3] Právě při přechodu Mořem Rudým přiznává Nielsen, že podivuhodná, dosud nevysvětlená seskupení hvězd na nebi vyvolala obrovský převrat v atmosféře pozemské, jejímž výrazem byl neobyčejně silný vítr, který dílem mořské dno vysušil, dílem srážel vzdouvající se vlny. Kardinal Newmann soudil podobně[4]) o přechodu Mořem Rudým.

Nielsen pomíjí všechny ostatní jednotlivosti vypsané v Exodu a upírá všechnu pozornost na horu Sinai. Kaulen a všichni skoro ostatní soudí už ze jména Sinai, že místo to bylo zasvěceno měsíci — sin. Zabývá se však Nielsen za vůdcovství Smendova otázkou, kde třeba hledati tuto horu. Dnešní hora Sinai jí prý není, dostalo se jí toho významu teprve pozdější mnišskou tradicí, o níž pronáší Nielsen úsudek nepříznivý, a myslí, že třeba vlastní horu Sinai hledati na cestě, kterou dnes ještě karavany z Egypta do Arabie se berou, na jihu tedy od města Petry.[5] Smend jde tak daleko, že tvrdí, že Židé vůbec na

[1]) Vigouroux II. p. 541.
[2]) Nielsen p. 145.
[3]) Vigouroux II. p. 387.
[4]) Vigouroux II. p. 411.
[5]) Nielsen p. 150.

poloostrově Sinai, aspoň v jižní jeho části, nikdy nebyli, a že oasou Elim, kde Židé tábořili, by bylo dnešní Kal'at en Nachl, právě uprostřed cesty, kde se obyčejně karavany zastavují.[1])

Nielsen však ve své námaze pro vše najíti v Exodu přirozené motivy a vysvětlivky, zabývá se i datem druhého měsíce a sliby Božími na poušti Sin. I zde vidí slavnost uspořádanou ke cti měsíce v úplňku. „Sláva Jahvova" vychází a před ní staví Mojžíš Israele. Ale tato slavnost úplňku měsíčního se neobejde bez oběti a k té třeba masa hlavně a také chleba. Nielsen dí: „Bůh zaopatřil maso podivným způsobem.[2]) Teprve druhý den byl nalezen chléb." To má býti dodatečná hostina po oběti krvavé a masné. Výklad takový jest jistě hledaný, třeba nepopíráme, že výrazy „sláva Jahvova", „východ" a „západ" její jsou vzaty z terminologie astralního náboženství.[3]) (P. d.)

---

[1]) Nielsen p. 151.

[2]) Nielsen p. 151.

[3]) Landersdorfer. p. 63.

Francisco Ferrer.

BOH. KYSELÝ.

I. Mládí a život rodinný. [1])

„Muž, jenž právě byl podlehl záštiplnému fanatismu kléru španělského, byl apoštol. Měl přesvědčení, klid, přímost i absolutní bezúhonnost apoštola.“ Tato slova, uvedená v letáku pařížského „Obranného komitétu“, jsou základní pohnutkou celého světového povyku pro Ferrera. Sluší tedy bez předpojatosti zkoumati život, povahu, dílo tohoto „apoštola“.

Francisco Ferrer y Guardia (tak zní úplné jeho jméno) narodil se v provincii Barcelonské v Alelle dne 10. ledna 1859. Rodiče jeho byli prostí lidé rolničtí, hodní křesťané. Dětství jeho plynulo tiše, jako na venkově a v podobném zpusobu života: chodil do obecné školy, ministroval v kostele, zvoníval rád na věži. Nemaje záliby v rolnictví a vida, že skrovné políčko sotva stačí na výživu rodiny, odebral se ve čtrnácti letech do hlavního města provincie, Barcelony, kde našel záhy zaměstnání v obchodě. Bylo to roku 1873, kdy vřelo ve všech větších městech a hlavně v Barceloně horečkou politickou. Jestiť druhým největším městem království Španělského, čítajícím na 300.000 obyv. a bývala vždy střediskem snah svobodomyslných a vzpour — v 19. stol. jistě osmkrát. Jak zaměstnavatel, tak druhové venkovského učenníka, věkem starší, pluli s proudem a byli, jako téměř všichni barcelonští obchodníci a průmyslníci, volnomyšlenkáři a republikáni. A to byli učitelé „apoštola“. Knihami i živým slovem snažili se otevříti oči nezkušenému jinochu a on je otvíral až příliš „světlu svobody“, jak ji chápali tito předčasně dozrálí občané bez jakéhokoli v citu pro právo, bez náležitého výchovu pro občanské spolužití. Až do roku 1878 byl Ferrer příručím ve velkoobchodě bratří Xammaru. Jak sám prohlásil při soudním šetření r. 1906 opustil dum pro neshody s jedním z bratří, v kterýchž neshodách žárlivost nebyla poslední, druhý pak Xisto Xammar dopomohl mu k železniční společnosti barcelonsko-francouzské. Tu setrval až do r. 1885. Jakého byl u železnice postavení, nebylo

[1]) Viz časopisy z r. 1909 a 1910: »España Nueva«, »Diario Universal« (oba v Madridě), »Revista Popular« (Barcelona), a knihu José Brissa: »La revolucion de Julio en Barcelona« (1910), hlavně »Los sucesos de España en 1909«, pak »Salvador Canals«. (Tom. II. Madrid 1911.)

dosti jasno. Jeden z oslavovatelů jeho pařížských zmiňuje se totiž, že „byl již ve 26. roce ředitelem společnosti drah". Zatím se prokázalo, že byl pouze „revisorem". V této vlastnosti mohl se snadno spřáteliti s bývalým státníkem a ministrem španělským Manuelem Ruizem Zorillou, jenž ve vyhnanství kul pikle ve prospěch strany republikánské. Tehdy žil Zorilla v jižní Francii, ale ať přebýval v Paříži, nebo v Ženevě, či v Londýně, tajný posel Ferrer našel k němu cestu vždy. Dostalo se mu také nejednou veliké pochvaly starého revolucionáře. Společnost, jíž Ferrer sloužil, nebyla jeho zájezdy nadšena a omezila mu službu pouze na 30 km. (trať Barcelona—Granollers). To bylo nepatrné pole činnosti; Ferrer cítil se sevřena těsným, třeba divukrásným údolím, v němž jmenované okresní městečko leží. Povahou svou prahnul po převratech, rozpínavý duch jeho bažil po dobrodružstvích, stálé spojení s revolucionáři, s barcelonskou loží zednářskou „La Verdad" (od roku 1884) nesrovnávalo se s klidným životem, na jaký byl odkázán. I opustil v květnu 1885 svůj úřad, opustil i svůj dům a byl vyškrtnut ze seznamu železničních úředníků.

Tyto psychologické motivy pohnuly ho asi jedině k útěku, jenž měl pro život jeho význam tak dalekosáhlý. Canals usuzuje, že bezprostřední pohnutku k dávno chystanému plánu zavdalo asi nějaké dobrodružství milostné, neboť se nalezl mezi papíry Ferrerovými účet z pohraničního hostince francouzského, kde strávil noc a na lístku tom poznámka rukou Ferrerovou svědčící o tom.

Ferrer sám vykládá své zmizení v autobiografickém náčrtku tím, že byl zkompromitován pro vzbouření v Santa Coloma a že se i pro neshody v domácnosti dobrovolně vystěhoval r. 1885 do Paříže. Jest to však výklad rovný vytáčce. Neboť řečené vzbouření událo se v dubnu 1884 a v červnu téhož roku bylo soudní řízení skončeno; nemohlo býti tedy přímým důvodem odchodu Ferrerova v květnu 1885. I proti druhému dá se namítnouti faktum, že rodina Ferrerova odstěhovala se za ním, sotva se v Paříži usadil. Téměř tajemné stěhování zavdalo arci příčinu k přerůzným domněnkám a lid viděl ve Ferrerovi již pomocníka lupičů, neboť se brzy vypravovalo v okolí, že byl propuštěn ze služby, protože prý ve vlaku, v němž kdysi konal svůj úřad, zavražděn a oloupen byl nějaký kněz. Po takovém zločinu není však ani stopy v tehdejších listech ani v paměti soudných současníků. Propuštění stalo se výhradně pro zanedbávání úřadu skrze rejdy politické.

Ferrer oženil se r. 1880 s Teresií Sanmartí, dívkou řídké krásy. Rodiče její bránili sňatku s pouhým „železňákem". Při svém procesu

udal Ferrer, že se s ní setkal na dráze, když prchla z domu otcovského, že se jí rytířsky ujal tím, že si ji vzal. Věc ta zakládá se na pravdě potud, že děvče prchlo pro Ferrera a s Ferrerem, začež se jí rodiče po svatbě zřekli. Nějaký Lopez mluví o tom v listě svém k Ferrerovi, zaslaném z Londýna 1885, kde nabízí své sprostředkování, aby se směli navrátiti do Španěl. Zmiňuje se také „o ubohé ženě, která s třemi děvčátky vážila dalekou cestu do Paříže, ježto byla doma vydána kruté bídě.

Prvním jeho zaměstnáním v Paříži byl obchod s vínem. Kterými prostředky si ho zařídil, nelze odnikud vyčísti, ale zdá se, že pouhá protekce jeho patrona Zorilly tu asi nestačila. Korrespondence s několika revolucionáři španělskými, kteří žili v Paříži a v okolí, nasvědčuje, že v letech 1886—89, kdy Ferrer obchodoval s vínem, netoliko sám si s rodinou pomohl, ale ještě poskytoval podpory jiným vyhnancům. Děkují mu za to a zároveň si stěžují na zapomínavou vlast, „která slibuje, ale neposílá!“

Normandy a Lesueur, autoři slavné knihy „Ferrer“, praví, že si v těch letech přece někdy „odskočil“ do vlasti, kde prý, zvláště v Madridě, žil životem bohéma. Ačkoliv nenalezlo se stopy po takových exkursích, tvrdí jmenovaní, že na nich objevil Ferrer své pravé povolání: Il decreta, qu'il serait professeur. (Odhodlal se, že bude professorem.) „España Nueva“ o tom píše: Ferrer měl větší sklon k práci duševní nežli k obchodu, i rozhodl se dávati lekce ze španělštiny a to nejen jednotlivě (v čemž mu pomáhala žena), nýbrž i v „Lidovém kroužku přívrženců školy laické“, ve spolku filotechnickém a konečně ve „Velikém Orientě“. K tomu mu dopomohlo patrně nejvíce členství ve spolku zednářském, neboť vstoupil 1890. do lože přivtělené „Velikému Orientu francouzskému“. Bez této protekce nelze si vysvětliti, kterak mohl se státi tak náhle výborným professorem španělštiny Katalanec vzdělání tak nedostatečného.

Kdo chce, může věřiti chvalořečníkům, kteří velebí Ferrera jako výtečníka, jemuž prý i přízvuk katalonský pomáhal vyučovati španělštině. „Poslední mučeník, oběť jesuitů, ukázal se od první chvíle jako professor nevšedního nadání; vyjadřoval se plně a lehce svým silným, maličko drsným hlasem s katalonským přízvukem.“

Ačkoliv není stopy, že by učitelská činnost Ferrerova byla v Paříži rozmohla znalost a lásku ke španělštině, jisto jest, že nové jeho zaměstnání mu nepřekáželo ani v pochybném milkování, ani v revo-

lučních snahách. Branou pedagogiky vkročily do života Ferrerova čtyři ženy, které vyplnily nejednu stránku v něm a staly se tak či onak hlavními jeho pomocnicemi. Jsou to: Leopoldina Bonnaldova, Ernestina Meunierova, Klemencie Jacquinetova a Soledad Villafranca. Poměr ten obracejí ferreristé ovšem ve chválu veleducha: „Tento muž citu žil nade vši pochybnost pramálo život rodinný, což jest ostatně zjev dosti častý u vyvolených duchů, kteří se cele věnují řešení otázek všeobecného významu a velikým reformám sociálním.“

Pravda, na rodině Ferrerovi málo záleželo, ale nikoliv na ženě vůbec. Sám si to jednou zazpíval v písničce „Mi consuelo“ — Moje radost —:

Mít ideál a sloužit mu,
vášnivě ženu milovat,
mít k boji chuť a vítězit,
co mohu více chtít a žádat?

Ferrer tedy miloval, ale čím byl své zákonité choti, o tom svědčí hojnost dokladů. Viděli jsme, jak opustil rodinu, zanechav ji samu sobě. Do roku 1893 byla mu žena věrnou pomocnicí v péči o dům. Ale tu již se vzdaloval, až ženu opustil, odebrav jí i děti. Ve svém podání soudu vypisuje choť Ferrerova dne 12. června 1894, jaký život měla po boku oslavovaného mučeníka: „Dopustila-li jsem se nepředloženosti proti svému manželovi, lituji toho, ale on mne učinil tolik nešťastnou! Život můj s tím mužem nepřestal býti ustavičným martyriem, vždyť mi sebral i děti! Mám půlčtvrta roku starou dcerušku a neznám ji. Sotva se mi narodila, vzal mi ji muž a odeslal ji pryč. Toť vše, co o ní vím, neboť nikdy mi nedovolil, abych ji navštívila. Mám druhou dceru jedenáctiletou; měla devět, když ji manžel poslal do Australie přes moje protesty. Plakala a prosila jsem, ale bylo již pozdě; dítě mé již bylo na cestě. Nejstarší má dvanáct let. Měsíc před tím, než mne opustil, dal ji muž do pensionátu v Montreuilu, kde jsem ji směla viděti pouze čtyřikrát. Po páté mi už zakázali vstoupiti do ústavu. Moje kroky u konsulátu španělského a na policejním komisařství byly marny. Komisař mi dal na moji prosbu doporučení svému kollegovi v Montreuilu; navštívila jsem ho, ale kázal mi přijíti později. Přišla jsem po druhé a tu mi řekl: Lituji velice, ale vaše dcera není již v ústavě pí. Teissierové.

Šílena zoufalstvím a nemohouc žíti bez dětí, odhodlala jsem se k samovraždě. Dříve však chtěla jsem se pokusiti o krajní prostředek. Vyhledala jsem manžela a se srdcem pukajícím žádala jsem, aby mi pověděl, kde se dcera nalézá. Dvakráte mne vyhnal ...“

Ubohá žena byla opravdu politováníhodna. Že nebyla tak špatná jako její choť, patrno z procesu r. 1903, kdy objevila se v hotelu De la Paz v Madridě vznešená, dle zevnějšku cizí dáma. Byla to žena Ferrerova, která přišla pomstíti tolik křivd, tolik utrpení. Ferrer se dověděl, kdo přišel, i prosil ji o návštěvu. Zda prosil a plakal host vězení Modelo před zrazenou ženou, kdož ví, ale faktum jest, když Teresie Sanmartí-Ferrerová byla volána k výpovědi před soudem, že použila dobrodiní zákona — svědectví se vzdala a odešla.

A přec ferreristé tvrdí, že taková žena „otrávila Ferrerovi život a vypovídala proti němu."

Asi r. 1899 oženil se Ferrer podruhé „volně" se svojí bývalou žákyní Leopoldinou Bonnaldovou, ale ani tato žena nemůže podati důkazův o něžnosti, ba ani ne o poctivosti „apoštola". Některý týden po jeho popravě prolétla všemi listy pařížskými úřední zpráva, která v podstatě uváděla toto:

Pan Monier, prokurator republiky, obdržel od jisté paní Leopoldiny B., žijící v Londýně, list, jímž žádá za soudní zakročení proti dědicům Ferrerovým na zaplacení obnosu 105.000 franků. V listě, přiloženém k žádosti, vypravuje zmíněná paní, že r. 1900 chtěl oženiti se s ní v Paříži Francisco Ferrer, zatajuje jí, že je ženat. Když po čase žádala, aby splnil přípověď, odehrála se mezi milenci mrzutá scena, načež Ferrer prohlásil, že zažádal za státní občanství ve Francii, aby mohl se dáti rozvésti. (P. d.)

Náboženško-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Tak Tolstoj zde opakuje oblíbenou myšlenku o nepatrném významu vědy a vzdělanosti s jejím beznáboženským vzděláním a slepou věrou v pokrok i o vysokém významu přirozených prvků dobra, spočívajících v duši člověka a často tlumených okolnostmi kulturního života. Ale byť i přirozená mravouka a náboženství byly s to, by svědčily o nedostatcích beznáboženského a vnějšího života a podrývaly víru v život ten, přece jeví se bezmocnými v sestavení positivního idealu života.

Ještě větší disharmonii mezi sujetem a tendencí pozorovati v „Kreutzerově sonatě", kde Tolstoj ústy ničemného prostopášníka Poznyševa hlásá čistotu panickou, zavrhuje samo manželství a idealem prohlašuje úplnou zdrželivost od lásky tělesné — jakož i v povídce „Hospodář a čeledín", kdež autor snažil se dokázati „marnost bohatství". Ačkoliv podrobnosti v dílech těchto jsou umělecky propracovány a analyse jemně provedena, přece v celku pozorovati rozklad mezi moralisující ideou a fabulí, která měla ideu potvrditi. Podobně moralisující idea nesplývá s vypravováním, nevyplývá ze života jako jeho vysvětlení, nýbrž domnělý život navléká se jako příklad na předsevzatou ideu v posledním větším romaně Tolstého, „Vzkříšení" (1899) a v dramatech „Vláda tmy" a „Plody osvěty", kde Tolstoj zbytečně křiklavě hleděl vpáliti znamení ničemnosti životu veškeré kulturní společnosti.

Ještě ostřeji Tolstoj zavrhuje kulturu ve všech jejích současných zjevech a hlásá přirozené dobro, tající se v samé přirozenosti duše lidské, v posmrtných dílech uměleckých, z nichž některé povídky a dramata nejsou nic jiného, než náboženško-filosofické traktáty v belletristické formě. Bez obalu veškeren duševní pochod, jímž T. dospěl k svému novému náboženství, a základní myšlenky učení svého podal v dramatě „Světlo ve tmě svítí". Podle něho Tolstoj po sňatku svém asi 20 let byl docela lhostejný k náboženství, nechodil ke zpovědi ani do kostela; najednou ho napadlo jíti ke zpovědi a „hned po zpovědi usoudil, že není třeba zpovědi, že do kostela choditi

netřeba.“ I zavrhl církev s jejím učením, že dovolena přísaha, válka, soukromé jmění, trest smrti, a zahloubal se v evangelium i vybral si z něho libovolně kázání na hoře a víru svou založil na libovolně vybraných pěti přikázáních, dle nichž prý „třeba žíti pro Boha, pro jiné, třeba vše rozdati.“ Všecka ostatní přikázání evangelia odhodil. Život jeho však neodpovídal učení jeho, nerozdal statku, připsal statek ženě a užíval ho.

„Věřiti, třeba věřiti,“ učí Tolstoj ústy Nikolaje Ivanoviče, „bez víry nelze býti, leč nikoli věřiti v to, co nám řeknou druzí, nýbrž v to, čemu věřiti jste přiveden sám pochodem své mysli, svým rozumem . . . Víra v Boha, v pravý věčný život.“ Na námitku, že rozum může klamati, že každý má svůj rozum, odpovídá: „Bohem nám dán posvátný prostředek hledati pravdu . . . To, že jinému nemáme činiti, čeho sobě nepřejeme, a že vše má svou příčinu a tomu podobné pravdy uznáváme všichni, proto, že veskrz souhlasí s naším rozumem. Ale tohle, že se Bůh zjevil na hoře Sinai Mojžíšovi, nebo Buddha uletěl na slunečním paprsku, neb že Mohamed uletěl do nebe a Kristus odletěl tamtéž, v takových a podobných věcech se různíme . . . Kristus shromáždil, ale my jsme rozděleni, protože jsme jej pochopili zvráceně . . . Učení Kristovo je pro celý svět a zahrnuje v sobě všechny víry a nepřipouští nic výjimečného, ani vzkříšení, ani božství Kristova, ani svátostí — nic takového, co rozděluje.“ A na námitku, že křesťanství založeno zcela na božství a zmrtvýchvstání Páně, odpovídá: „Právě tímto jsou církve úžasné . . . rozdělují tvrzením, že vládnou plnou, nepochybnou, neomylnou pravdou. Řeknu-li přece, že jest Bůh, počátek světa, budou se mnou souhlasiti všichni, a toto uznání Boha nás spojuje; ale řeknu-li, že jest Bůh Brahma, nebo židovský, nebo Trojice, — pak takové božství rozlučuje . . . Hlavní je to, abych pochopil, že život můj náleží ne mně a tvůj ne tobě, nýbrž Bohu, jímž poslán byl a který žádá od nás, abychom konali vůli Jeho . . .“

Popřev božství Kristovo, Jeho zmrtvýchvstání, T. popřel základ, na němž spočívá učení křesťanské, o němž 1909 v listě k příteli svému pronesl se takto:

„Pro mne jest učení Kristovo prostě jedním z oněch krásných náboženských učení, jež jsme přijali od egyptského, židovského, indického, čínského a řeckého starověku. Oba veliké principy Kristovy: lásku k Bohu, to jest k absolutní dokonalosti, a lásku k bližnímu, to jest ke všem lidem bez rozdílu, káží všichni mudrci světa . . . Náboženská a mravní pravda je všude a za všech dob táž. Nemám zcela žádné záliby nějakého druhu v křesťanství. Měl-li jsem zvláštní zájem na učení Kristově, spočívalo to předně v tom, že jsem se v tomto náboženství narodil a mezi křesťany žil; za druhé, že jsem nalezl velikou duševní radost v tom, zbaviti toto učení v jeho čistotě úžasného porušení církvemi.“

Zajisté hrdé sebevědomí, jež nikterak nesvědčí o tom, že by Tolstoj byl vssál v sebe ducha evangelia, pravou pokoru a skromnost. Není úkolem naším, abychom probírali veškero učení Tolstého, jež uloženo v jeho nábožensko-filosofických článcích od let osmdesátých, ale tolik jisto, že Tolstoj jako moralista daleko stojí za Tolstým jako umělcem. Nedávno pojednal o činnosti Tolstého jako zakladatele nového náboženství prof. A. A. Isajev v přednášce „L. N. Tolstoj za hranicemi umělecké tvorby“, kdež dospěl k těmto závěrkům:

„L. N. Tolstoj jako moralista, filosof a publicista — ostře se odlišuje od umělce Tolstého. Učení T. o lásce k bližnímu je chudé obsahem. Není žádných důvodů stavěti Tolstého v řady náboženských reformatorů. Plány společenské reformy, načrtané Tolstým, nemají půdy. Soukromý život T. nedovede upokojiti těch, kdo vidí v Tolstém přede vším hlasatele víry a učitele mravův. Umělecká díla T. zachovají cenu na vždy; všecko to však, co bylo jím vytvořeno za hranicemi umění, postupně pobledne a bude většinou zapomenuto.

Přirozená mravouka a náboženství T. dovedou sice poukázati na nedostatky beznáboženského a vnějšího života, podrývati víru v takový život, dovedou bořiti, ale nevědí si rady, jedná-li se o positivní ideál života, jemuž nedovedou dáti konkretního výrazu. Tolstoj, vida v duši člověka zárodky dobra, zapomíná, že dobro v lidech smíšeno se zlem, a že ke správnému životu nestačí pouze ukázati v duši člověka dobro, nýbrž nutno také seslabiti vliv zla na ně, vyléčiti přirozenost lidskou, by měla sílu, konati dobro. Tolstoj tu opakuje starý blud Sokratuv o lidské přirozenosti a jejích vlastnostech. Sokrates totiž měl za to, že stačí lidem poznati a pochopiti dobro, a že rozum už je přiměje, by změnili život v tomto smyslu a drželi se jen dobrého. Dále Tolstoj přikládá veliký význam rozumu v nábožensko-mravním životě člověka, řka, že člověk nemá věřiti, leč v to, „čemu věřiti byl přiveden rozumem“, čímž si zřejmě odporuje, poněvadž jindy ukazuje na slabost rozumu, jeho nedostatečnost i pochopiti život a zavrhuje vědu i veškeru kulturu, plod rozumu. Proč lidský rozum, jenž nedovede pochopiti a zaříditi život vůbec, muže býti najednou úplně spolehlivou oporou ve vyšším oboru nábožensko-mravního života? Což člověk, zbaví-li se škodlivých vlivu současného života, nebude znova tvořiti kulturu podobnou?

Ostatně, nábožensko mravní idey Tolstého nejsou nic nového. Již před ním byly lidstvu známy idey přirozeného náboženství a mravo-

uky a přece život lidský se složil tak, jak jest. Tolstoj pouze své názory náboženské snaží se obléci v křesťanské formy, mluví o nich jazykem spisovatelů křesťanských, ale to vše jen vnáší ještě větší zmatek v rozum mnohých lidí. Dějiny dostatečně svědčí, že snahy člověka, ponechaného sobě samu v oboru náboženství, snadno se zaplétají v labyrintě různých složitých otázek vznikajících v jeho rozumu a končí tragicky. Člověk začne přijímati za Boha buď část Jeho stvoření, nebo vlastní abstrakci, a v poslední době zvláště často svůj pojem o životě, který cítí v sobě i v přírodě. Při takovém processe poznání Boha člověk daleko odejde od Něho, spokojí se pouhým stínem Boha, nebo vrací se k sobě samu. Tak se stalo též s Tolstým, jako hlasatelem přirozeného náboženství. Neuznávaje osobního Boha, zavrhl vlastně i sám pojem náboženství, jež předpokládá víru v živého, osobního Boha.

Z křesťanství, které chtěl Tolstoj obnoviti, v jeho učení zbylo velmi málo. Již sam výběr pravd evangelia, jež se nejvíce v učení Kristově zalíbily, zvláště proslulé „neodpírání zlu“, a jež uznal za absolutně původní, byl učiněn na půdě ne náboženské, nýbrž na půdě polomystického anarchismu, který leží v základě celého učení Tolstého. Domnívaje se, že po náboženských poblouzeních devatenácti set let on byl povolán a osvícen, aby odloučil pravé učení Spasitelovo od pozdějších příměsků, vyloučil z evangelia všecku jeho dogmatickou část a mravní učení podal ve zkažené podobě. Vida v zakladateli křesťanství pouze hlasatele mravnosti, odmítal tím jeho hlásání závaznou moc. Zavrhnuv učení o pádu člověka, o potřebě vykoupení, vnitřního obrození, základní články věrouky křesťanské, základním kamenem křesťanstvi uznal „neodpírání zlému“ ne proto, že by v něm bylo shrnuto učení Kristovo, nýbrž proto, že v mysli Tolstého bylo hotovo učení fatalistické, jež ho nutilo v evangeliu hledati tahy, jemu odpovídající. Již v idei popírání osobní vůle, provedené ve „Vojně a míru“ a v idei povinnosti podrobiti se bezosobnímu davu, jejž řídí jakýsi bezosobní osud, jako v zárodku leží přikázání o neodpírání zlému i o mravní povinnosti dobrovolně se podříditi světovým zákonům a vnější síle. Tak Tolstoj ke křesťanství začal přizpůsobovati pojmy a názory buddhismu, jenž byl prvním pramenem jeho učení. Druhým pramenem jeho učení byla neodůvodněná hypothese o přirozené dobrotě a dokonalosti původního člověka, zkaženého t. zv. kulturou, již Tolstoj zavrhoval, věře ve zlatý věk, který viděl uskutečněný v polorostlinném životě selské obščiny, nejlepší formě pozem-

ského života, blízkého životu přírody. I zval T. intelligenci, by se oprostila, učila se od lidu žíti. A proto právě učení Tolstého se svým polonárodnickým zbarvením líbilo se ruské mládeži, jež ráda idealisuje lid a vidí mravní ideal v jeho prostém životě. Nejsmutnější bylo, že na mysl této mládeže Tolstoj měl právě tehdy nejvyšší vliv, kdy chyboval, svými spisy nábožensko-filosofickými. Ale právě na těch si Tolstoj nejvíce v poslední době zakládal.

Tolstoj jest až k šílenství, jak dí kterýsi kritik, zamilován v sebe sama, bezměrně věří ve své síly, v rozum svůj a genialní své schopnosti k objevům. A čeho dosáhl svým učením? Ohlas jeho „učení o zemi, která je Boží, a o vlastnictví, které je bezprávím,“ bylo slyšeti v revoluční bouři v letech 1905—1906, kdy vzbouřenci dopouštěli se neslýchaných ukrutností na svých spolubližních. Vybravše — dle příkladu samého Tolstého, jenž libovolně vybíral z evangelia, co se mu hodilo — z učení jeho, co se zase hodilo jim, zapřeli jeho učení lásky, všeodpuštění, milosrdenství a lidskosti, zavrhli církev i stát, hlásali anarchii a nirvanu. Ký div, že stát byl by se ho rád zbavil a církev pravoslavná jej vyobcovala! (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

4. Loštice pod ochranou král. města Unčova.

Doba první 1581—1699.

1. Léta pokoje mezi Unčovem a Lošticemi.

(1581—1619.)

Jindřich Podstatský míní Loštice prodat. — Dosavadní vztahy Loštic k Unčovu. — Proč Loštičtí toužili pod Unčov. — Kupní smlouva o Loštice s Jindřichem Podstatským. — Smlouva Loštic s Unčovem. — Židovská obec v Lošticích stává se samostatnou. — Vrchnostenské platy a dávky z Loštic. — Poslední zprávy o Jindřichu Podstatském z Prusinovic. — Loštičtí rodáci v cizině. — Šlechtici a kněží se usazují v městečku. — Nesnáze obce s novými sousedy.

Jindřich Podstatský z Prusinovic převzal koncem roku 1580 městečko Loštice jakožto statek náležitý sirotkům po zesnulém bratru Prokopovi. Uručiv zboží dle platných zvyků do rukou zemského hejtmana, zavázav se totiž listinou, statek věrně opatrovat, nabyl veškerých práv dědičného pána s jedinou povinností, svým časem až sirotci dospějí, vydati počet z vladařství svého. Mohl tudíž Loštice buď sam spravovat anebo prodat, stržený pak obnos po odečtení výloh s výchovem a výživou odevzdat někdy mladým svěřencům.

Jindřich Podstatský hned od smrti bratrovy zanášel se úmyslem, prodati vůbec celé dosud své panství búzovské a přesídlit na Trnávku. Sotva že Prokop zemřel, připověděl kolem sv. Havla roku 1580 vladyce Janu Kobylkovi z Kobylího, tehdy na domě v Lošticích,[1] pustiti statek lechovský.[2] Nesplniv své připovědi, zastavil jej v masopustě následujícího roku Janu st. Otikovi z Oldřišova a manželce jeho Kateřině Mincovné ze Zárušic na Svánově.[3] Téhož léta prodal zděděný po bratru Prokopovi dům v Olomouci.[4]

---

[1]) Seděl na měšťanském domě č. 64, kterýž jemu a choti jeho, paní Mandě Podstatské byl daroval nebožtík Prokop někdy před rokem 1580.

[2]) Roku 1581 Jan Kobylka z Kobylího pohání Jindřicha Podstatského z Prusinovic na Bouzově a Trnávce, že léta 1580 při času sv. Havla na zámku Bouzově připověděl jest mi dvůr Lechovice a ves Pavlov, ves Hrádnici a ves Lhotku se vším příslušenstvím prodati a nyní připovědi své dostiučiniti nechce. Půh. olom. XXX. 177.

[3]) Půh. olom. XXIX. p. 629.

[4]) Podstatským patříval dům ve Ztracené ulici č. 278 staré (36 nové).

Ani Loštic nehodlal držet. Tím nastal pro Loštice okamžik dějinně nad jiné důležitý. Zkušenosti nabyté se čtyřmi pány, kteří se vystřídali během dvaceti let v držení městečka, byly tak nevelmi utěšené, že Loštice jenom s obavou mohly čekat nového držitele, jenž by nazdařbůh se namanul. Přišla tudíž obec loštická nejenom vstříc úmyslu páně Jindřichovu, nýbrž jednala též v zájmu svém vlastním, když se prosebně nabídla, že sama vyhledá kupce za cenu, o níž se dohodla s Jindřichem Podstatským předběžnou námluvou.[1]) Za výhodného pro sebe kupce považovali město Unčov.

Unčov, královské město jedno ze šesti, jimž náleželo právo kupovati statky do zemských desk vtělitelné, podpisovat úmluvy zemského míru a vysílat zástupce na sněmy, kdež tvořili s vyšším duchovenstvem třetí sbor za předsednictví zemského podkomoří, nebyl pro Loštice městem neznámým. Ode dávna jezdili tam obyvatelé na výroční trhy se svými výrobky a nakupovat životních potřeb. Když unčovští páni nechtěli loštických hrnčířů pouštět na trhy do města, zjednal svým poddaným právo k tomu pan Václav Haugvic z Biskupic roku 1530 při zemském soudě. Potom bývaly styky ještě čilejší. Roku 1554 si vyžádal ševcovský cech v Lošticích cechovní články od dotyčného cechu v Unčově a předložil je pak Prokopovi Podstatskému k potvrzení. Podobně sdělil roku 1563 tkalcovský cech unčovský na prosbu pana Jindřicha Podstatského bratřím téhož řemesla v Lošticích své artikule. Oba tyto cechy zůstaly proto jaksi přirozeně odvisly od dotyčných cechmistrův unčovských.

Úzké bylo spojení Loštic s Unčovem v záležitostech soudních. Těžší otázky, jež se naskýtaly v soudním jednání, předkládalo městecké právo loštické prostřednictvím Unčova k rozhodnutí Olomouci, žádajíc od něho naučení.[2]) Unčov sám byl pro okolní strany právem

---

[1]) Že takové dorozumění předcházelo, dovídáme se ze smlouvy Loštických s Unčovem roku 1581, kde stojí, že byli »na prodej od pána jejich pana Jindřicha Podstatského z Prusinovic, majíc i nějakou prve s týmž pánem svým námluvu«. (*Houdek*, Loštice 41.) Námluva zněla v ten smysl asi, že Loštice mají právo najít sobě do jisté doby vhodného kupce za cenu panem Jindřichem určenou.

[2]) *Prasek*, Organisace práv magd. na severní Moravě p. 118. Případ, ze kterého vysvítá soudní spojení Loštic s Unčovem byl tento: Na jaře roku 1562 žaloval Jan fojt moravičanský se spolusousedy svými před právem loštickým na loštického mlynáře Jana Humlova, že jim nechce nahradit 25 zl. svatováclavského platu, kterýž oni místo něho byli položili své vrchnosti ze mlýna v Moravičanech, kdež Jan Humlův býval nájemníkem. Loštické právo předložilo věc v Unčově, jenž pak žádal o naučení v Olomouci. Pře se táhla dvě léta a skončila nálezem olomuckým: „Poněvadž odporník

zaměstnané místem appelačním. Od roku 1579 bylo pro Loštice toto řízení odvolací v Unčově povinným.[1]) Nedivno tedy, že Loštice „obávajíce se, aby některému jinému pánu v poddanost se nedostali“[2]) a majíce volno, vrchnost sami sobě najíti, připadli na Unčov.

Jakých výhod doufali od Unčova, zakoupí-li městečko Loštice? Několik a značných. Za jedno neměli by vrchnost bezprostředně na blízku. Tehda čím blíže sídlel pán, tím bystřejší míval oči, tím těžší ruku a tím hlubší měšec. V takové obci „býval stálý dohled buď pánův buď jeho úřednictva, a tu blízkost vrchnostenská nedopustila nikde vzniknouti svobodě ani z daleka podobné té volnosti, které se těšívala města, mající vrchnost svou daleko.“ [3]) Za druhé byli by bez obav spojených s častým střídáním majitele; neboť bude-li město pánem Loštic, odpadne pro dlouhé budoucno starost, jaký bude co do stupně dobroty nástupce nynějšího pána; nebude potřebí opět a opět žádat o stvrzení výsad, jako se oné doby dělo pokaždé, když nastupoval nový majitel. A splnění takové žádosti bývalo drahé.[4])

Též s jiné strany kynula výhoda zmenšeného vydání. Každoroční položkou v účtech poddané obce byly za oněch časů výlohy na pohoštění činěné pokaždé, kdykoli přijel buď pán osobně buď zástupce

prokazuje, že jest plat svatováclavský knězi Kašparovi ty časy převoru kartouzskému spravil, tehda jeho slušně ze žaloby zprostiti můžete.“ l. c. 128. Tento nález sdělil pak Unčov právu loštickému

[1]) *Kameníček*, Sněmy III. p. 668. Srv. Čas. českého mus 1839 I. p. 88.

[2]) Píšou Unčovští ve smlouvě z r. 1581. *Houdek*, Loštice p 41.

[3]) *Winter*, Kult. obraz česk měst I. p. 32.

[4]) Když pan Karel z Lichtenštejna r. 1600 potvrdil svobody města Litovle, zaplatili měšťané »nikoli z povinnosti, nýbrž z poddanské lásky« 10.000 tolarů jeho věřitelum. (*Pinkava*, Okres litovelský ve Vlastivědě.) A co starostí, obchůzek, jízd a výloh stálo takové potvrzení jinak, o tom výmluvný doklad zachoval se v obecních účtech unčovských z r. 1610, když měšťané chtěli a musili své dosavadní výsady míti stvrzeny od krále Matiáše Napřed bylo potřeba jeti do Litovle k vidimování opisů, při čemž utraceno a písaři dáno celkem 3 zl. 6 gr. Potom do Olomouce za týmž účelem u kapituly nově vydáno 15 zl. 8 gr. 3 den. Konečně pak »jedouc vyslaní Havel Majera primator a Andreaš Voštinka s služebníkem a poslem se čtyrmi koňmi do Vídně, utraceno cestou 64 zl. 12 gr. — Item panu Jordánu sekretáři J. M. král. darováno 10 dukátů činí 20 zl. Item Maxovi sekretáři J. M. pana Ladislava z Lobkovic darováno z lásky přátelské pro odsloužení 12 zl. 12 gr. — Item jiným pro přístup a fiedrunk 3 zl. 18 gr. — Za šňuru k majestátu confirmaci 4 zl. — Za vosk parunkovej k pečeti J. M. krále 1 zl. 15 gr. — Posláno a dáno taxy od tej J. M. král confirmaci J. M. panu Ladislavov z Lobkovic 700 zl. — Outraty jedouc a spravujíc v Brně tuž taxi za confirmaci 13 zl. 25 gr. 6 d.« Celkem stálo tudíž potvrzení výsad unčovských 838 zl. 7 gr. 2 den.

jeho mezi osadníky nebo se u nich stavoval cestou.[1]) Tyto výlohy měly ovšem zůstati městečku i pro budoucno, za to však bude ušetřeno jiných a to nákladnějších darů a poct, které se věnovaly „z povinné lásky“, když nastupovala vládu nová vrchnost. Konečně padalo těžce na váhu, že by Unčov nebyl vrchností šlechtickou, měly by tedy Loštice pány sobě více rovné a mohly se nadáti lepší ochrany svých práv a svobod. Dát se s několikačlennou radou, jež zastupuje město, snáze jednat, nežli s pánem jediným. Celkem je všechno, co Loštice čekaly a doufaly od Unčova, stručně zahrnuto v úsudku z mnoha případů vyvozeném, že pod městem „bývalo lidštěji, sousedštěji a veseleji.“ [2])

Unčovské obci ke koupi Loštic nescházelo ani chuti ani prostředků. Jsouc už roku 1234 pánem Střelic a bezpochyby též Rejnot, dostalo město roku 1399 od markrabí Prokopa ves Pirník[3]) a přikoupilo roku 1517 ves Sokolom za 1280 zl. mor. Roku 1531 bylo postiženo velkým požárem, při čemž „město všechno vyhořelo, na zdech, věžích, kostelích a domích i sic lidé na statcích velikou škodu a znamenitou vzali, tak že veliký díl jich nemajíce se nač stavěti, odtud odjíti a jinde živnosti své hledati musili.“ [4]) Když však krátce na to byl vyřízen dlouholetý spor ve prospěch královských měst, že mohou kupovati deskové statky, získal Unčov roku 1556 za 800 zl. mor. mlýn na předměstí a dvanáct let po té ves Něm. Libinu s kostelním podacím za 6000 zl. mor.

Loštice, jež se jim nabídly ke kupu, měly býti pátým statkem jejich a to znamenitým a výnosným. Koupí jeho se město povznese co do moci a vážnosti, přibude mu třetí kostelní podací a sice dle

---

[1]) Štědrost Mohelnických v té příčině znal třeba dědičný pán jejich olomucký biskup vzhledem ku své osobě do té míry, že roku 1567, když měl do Mohelnice přijeti na noc císař Maximilian se svým dvorem, napomenul je biskup »abyste z strany obrokú a jinými všelijakými potřebami se opatřili a J. M. císařskú pokudž by nejvýše možný za slušnú záplatu fedrovati mohli«. Úředníkovi pak mírovskému píše biskup současně: »Jim (Mohelnickým) sám od sebe oznam, aby sobě žádné těžkosti darováním poct nečinili.« (Arcib. arch. kroměř. kop. VIII f. 40. 41.) Roku 1569 vydali Mohelničtí na hoštění a pocty vrchnostenské 14 zl. 1 den. — Město Velká Byteš bylo povinno »od starodávna, kdykoli pán jejich dědičný k nim do téhož města přijel s jakýmkoli počtem čeládky jej i s čeládkou i koňmi vychovati« a stravovati, z kteréžto povinnosti je pan Jan st. ze Žerotína roku 1580 propustil za roční plat 30 zl. (*Tiray*, Dějiny města Velké Byteše I. 127.)

[2]) *Winter*, Kulturní obraz českých měst II. 541.

[3]) Původně asi Brník — cfr. Brníčko.

[4]) Arch. měst. Unč. z listiny, v níž král Unčovským promíjí na 15 let platy do komory zeměpanské. Srv. Archiv český. XX. p. 21.

tehdejšího způsobu bez nejmenších povinností hmotných stran stavby kostela, fary nebo školy, a noví poddaní budou svým pánům pomáhat nésti břemena vojenská i berní. Vůbec bylo lze předvídat, že vložená do nového statku jistina byť proti kupní ceně veškerého panství búzovského roku 1546 značná,[1]) ponese dobrý úrok.[2])

Nicméně Unčovští na první, bezpochyby ústní podnět loštické obce, aby městečko za 12.000 zl. koupili, nejevili valné chuti. Poukazovali na to, že nemají peněz pohotově. Vyšli žadatelům vstříc jenom potud, že zajeli do Loštic přehlídnout hranice a přesvědčit se o stavu a možných příjmech z městečka. Teprve když purkmistr, konšelé a všechna obec loštická „snažnou žádostí prosili“ písemně a vyslali na ten účel do Unčova zvláštní deputaci „z prostředku svého“ s plnou mocí, začalo se jednat doopravdy. Loštičtí, jimž velmi záleželo „aby některému jinému pánu v poddanost se nedostali,“ podvolili se zvýšit dosavadní vrchnostenskou roční činži 576 zl. o 24 zl. a složit Unčovským na potřebnou kupní cenu 1300 zl. (P. d.)

[1]) Bylo ť celé búzovské panství i s Lošticemi toho léta prodáno za obnos kolem 15 tisíc zl.

[2]) Mohlť Unčov bráti do rozpočtu stálý příjem roční z Loštic od obce křesťanské obnosem 600 zl., od židů 13 zl., pokut a výhostného nejméně 30 zl., což úhrnem činí právě 6 procentový úrok z jistiny 10.700 zl., jež chtěli položit Unčovští ze své pokladny. Byl to tehdy běžný úrok. Tolik ochranné činže pobíral Unčov z Loštic ročně s vynecháním sedmi let švédských až do roku 1699, kdy Loštice přidaly sedmé sto zlatých. Počítá li se k tomu od let asi 1650 ještě roční dávka nejméně 30 borů v tehdejší ceně asi 12 zl., vychází z investované jistiny per 10.700 zl. za dobu 1581—1848 průměrný úrok 6·76 ze sta. Nebyla tedy koupě Loštic Unčovu nikterak nevýhodná. Právem uvádějí Loštičtí v obraně svých práv r. 1697 „že antecessores naši mnohem věčí dobrodiní pánům unčovským nežli oni nám učinili, když nejprve 1300 zl. mor. darmo na pomoc k skoupení sebe a od toho času až dosavad již přes 70.000 zl. mor. ochranných peněz jim od nás odevzdáno jest“ a že Unčov měl z ochranné činže loštické „k zlepšení duchodův svých výborný užitek“.

Úkoly socialního pojištění.

Dr. Jan Koutný.[1])

V 19. století došlo k velikému rozpětí průmyslu jednak zdokonalením a rozšířením dopravnictví a jednak tím, že technická výroba se přeměnila ve velkovýrobu. Se vzrůstem průmyslu tvořila se stále větší a větší třída lidu dělnického, která se postupem času uplatňovala politicky i hospodářsky, uzavírala se zaměstnavatelem právní smlouvy a mohla se volně pohybovati ve smyslu právním i místním. Osobní ráz pracovního poměru ponenáhlu mizel a ustupoval hledisku čistě obchodnímu. Pomocná opatření, jež dříve snad jednotlivce uspokojovala, nemohla ovšem vyhovovati massám. Proto byl dělník vlastně odkázán ve všech životních nehodách sám na sebe; a tu se ukázalo, že jeden člověk jest příliš sláb přese všecky vymoženosti právnické a hospodářské. Byla tudíž organisována svépomoc hromadná. K svépomoci však mohl se odhodlati jen dělník zámožnější; a právě lidé nejchudší, kteří by pomoci nejvíce potřebovali, zůstávali bez ní. Z toho vznikala obava, že by takto mohl býti národní celek oslaben. Aby se tak nestalo, bylo nutno pomýšleti na vydatnější prostředky, které by mohly uchrániti každého dělníka proti hospodářskému poškození. Zároveň se čím dál zřetelněji vidělo, že většina nebezpečí, která ohrožovala buď na chvíli neb i trvale pracovní a výdělečnou schopnost dělníkovu, pochází z práce samé. A tato právě okolnost vedla k problému socialního pojištění, jehož uskutečnění a rozšíření nemohlo se ovšem dříve očekávati, dokud by všecko dělnictvo jako celek se nesúčastnilo řešení otázky. To však nešlo jinak, leč zákonitým donucením. Rok 1881 jest pro socialní pojištění rozhodným. Od té doby totiž řeší státy pojištění socialní cestou zákonodárnou. Toho roku byla v Německu podána osnova zákona o pojištění úrazovém, hned na to o pojištění nemocenském, pak invalidním a starobním. Německa následovaly brzo ostatní státy kulturní. I když byly zákony socialního pojištění ustavičně zdokonalovány, vyznačuje se zvláště dnešní doba zvýšeným úsilím vybudovati pojištění všude a to pojištění jednotné a co nejobsáhlejší. Dnes považuje se všeobecně socialní pojištění za nezbytnou potřebu nynější vyšší kultury, jakou jest na př. školství, veřejné zdravotnictví, chudinství a j.

[1]) Srv. Zahn: Belastung durch die deutsche Arbeitervesicherung. (Zeitschrift für die gesamte Versicherungs-Wissenschaft 1912.) — Manes: Versicherungs-Lexikon. — Die deutsche Arbeiterversicherung.

Hlavní účel socialního pojištění jest: chrániti dělnictvo v jeho hospodářských zájmech proti nevyhnutelným nebezpečím a škodám, které mu vznikají z povolání. Účelu toho se dosahuje pojištěním nemocenským, úrazovým, invalidním a starobním.

Ze socialního pojištění plynou četné výhody dělníkovi, zaměstnavateli, státu a veškerenstvu.

Dělník má výhody hmotné i duševní. Materielně mu poskytuje socialní pojištění v nemoci léků, lékařské rady, nemocničního ošetřování, podpory v šestinedělí, v rekonvalescenci a pohřebného, při úrazu pak renty postiženému, renty pozůstalým, léčení, aby se uzdravil a k práci byl zase schopen, při delších nemocech, při invaliditě a ve stáří poskytuje mu důchodu, pobytu v ústavech léčebných, v invalidovnách a starobincích, vdovám se dostává pense a sirotkům výbavy.

Socialni pojištění nejen že odškodňuje, ono potírá také příčiny, jež nemoc, úraz a invaliditu zaviňují a stává se tudíž základním kamenem socialní hygieny. Socialní pojištění zahajuje soustavný boj tuberkulose, pijanství, nouzi bytové, nezaměstnanosti, zavádí a zdokonaluje všude bezpečnostní opatření. A poněvadž dělník právě následkem rozsáhlých opatření bezpečnostních je daleko méně vystaven nebezpečí nemoci, úrazův a invalidity, je zdravější a silnější.

Socialní pojištění má blahý vliv také na duševní stránku dělníkovu. V nemoci nebo při úrazu není odkázán dělník na milost svých bližních, nýbrž má zákonité nároky na peněžitou podporu, kterou si sám zabezpečil svými příspěvky a svou prací asi právě tak, jako úředník na svou pensi. Dělník tedy není podporou nijak dotčen ani na cti ani na občanských právech; ba naopak vědomí, že má právo na pomoc v neštěstí, posiluje ho v sebedůvěře a v sebevážnosti.

Účast ve správě socialního pojištění dává dělníkovi příležitost, aby sám poznal právní a technickou stavbu celého pojištění, aby se přesvědčil, čeho pojištění socialní poskytnouti může a čeho nikoli. Proto nabývá dělník pravého pochopení pro socialní pojištění a důvěry v ně. Často prohlédne, že povinnost pojišťovací jest jen jedním z prostředků, které zabezpečují podporu v různých nehodách životních, a proto spoří a dobrovolně zákonité příspěvky zvyšuje, aby ve chvíli neštěstí nebyl odkázán na předepsané minimum.

Zaměstnavatele zbavuje socialní pojištění povinnosti starati se o své dělnictvo v nemoci, při úrazech a ve stáří. To má pro něho dvojí dobrou stránku: jednak nepotřebuje se zaměstnavatel báti domácí konkurence, že by snad druhý závod pracoval laciněji, když by se

méně staral o dělnictvo a proto měl i menší položku ve vydání, neboť zákon předpisuje všem zaměstnavatelům pro socialní péči jisté minimum, jež je stanoveno přesně dle jednotného měřítka, jednak má zaměstnavatel umožněno v závodě míti jen lidi práce schopné a mladší, poněvadž se nemusí nutit zaměstnávati dělníky staré, kteří v jeho službách pozbyli pracovní síly.

Socialní pojištění činí dělnictvo přímo nebo nepřímo silnějším a intelligentnějším. A z takového dělnictva má i zeměstnavatel značný prospěch, poněvadž jen dělnictvo tělesně a duševně zdatné může závod přivésti k rozkvětu. To také dobře vědí zaměstnavatelé, proto konají často pro zdraví a vzdělání dělnictva více, než co jim zákon předpisuje. Zřizují na př. dělnické domky, nemocnice, ústavy pro rekonvalescenty, koupele, útulky pro kojence a batolata, zakládají dětské zahrádky, hospodyňské a kuchařské školy, knihovny, divadla, konsumy, podpůrné pokladny, podporují náboženské podniky, dávají užívati pozemků, poskytují dovolené atd.

Socialní pojištění věnuje milliony na veřejné zdravotnictví, na rodinné domky, na všeobecné vzdělání a na jiné dobročinné účely. Jen invalidní pojišťovny v Německu vydaly do konce roku 1911 ze svého jmění (1·7 milliardy marek) na uvedené věci 1022 mil. M a to na všeobecně prospěšná zařízení pro pojištěnce (k potírání lidových nemocí, zvláště tuberkulosy) 64 mil. M, na půjčky ke stavbě dělnických domků rodinných 342·3 mil. M, na půjčky ke stavbě domků pro svobodné 19·9 mil. M, na podporu lidumilství 482·5 mil. M, z toho připadá na stavbu nemocnic a různých léčebných ústavů 105·6 mil. M, na povznesení veřejného zdravotnictví (lidové lázně, jatky, vodovody, kanalisace, hřbitovy atd.) 165 mil. M, na jiné dobročinné účely 130·4 mil. M, na hospodářský úvěr 114·2 mil. M.

Kdyby nebylo socialního pojištění, připadly by tyto položky na účet financí veřejných.

Mimo to je část hotovosti socialního pojištění uložena v papírech státních a kommunálních, čímž jest veřejný úvěr nemálo posílen a upevněn. Přes milliardu marek měly německé pojišťovny invalidní uloženo koncem roku 1910 ve státních a kommunálních papírech.

Hlavně však přejímá na sebe socialní pojištění velikou položku pro chudinství, které by značně zatěžovalo veřejnou pokladnu. Ze 100 millionův osob, kterým se v Německu dostalo podpory v nemoci, při úrazech a při neschopnosti k práci, jistě by bylo značné procento odkázáno na chudinskou podporu a z 8·4 milliard marek, jež jim byly

do té doby vyplaceny, jistě byla velká část udělena na zmírnění bídy. Je tedy chudinská péče znatelně podporována, což dobře cítí chudinské úřady zvláště menších měst. Neubývá-li přece, ovšem jen relativně, chudinství, jak by snad mohl někdo namítnouti, má to své socialní příčiny jako na příklad: velký koëficient vzrůstu u tříd nejchudších, okolnost, že mnozí z nejchudších nejsou v pojištění, větší potřeby životní, drahota, příliv chudého obyvatelstva venkovského do měst atd. Applikujeme-li totiž na vylidňování venkova známý fysikální zákon[1]) o vedení tepla (který platí také pro elektřinu, vodu a vzduch), závisel by množství osob do měst se stěhujících přímo na rozdílu socialních poměrů zvláště výdělkových, na počtu nejchudších rodin a nepřímo na vzdálenosti venkova od průmyslového střediska.

Čím silnější a práce schopnější jsou nejnižší vrstvy, tím větší zisk v ohledu hospodářském a mravním kyne státnímu celku, neboť síla lidu jest organický národní kapitál, který tvoří úrodnou půdu pro kulturu a hospodářskou produktivnost.

Rozumí se, že socialní pojištění také zatěžuje rozpočet a to všem, kdož mají z něho zisk. Na mezinárodní hygienické výstavě v Drážďanech r. 1911 bylo německé pojištění dělnické znázorněno mohutným dubem, jemuž dodávají životní sílu čtyry kořeny: dělnictvo (na pojištění nemocenské a invalidní), zaměstnavatelé (na pojištění úrazové, nemocenské a invalidní), stát a úroky. Od roku 1885 do 1909 činily příspěvky dělnictva 40%, zaměstnavatelů 45%, státu 5·5% a úroky 9·5% všech příjmů, jež za tu dobu dělnické pojištění mělo.

Poněvadž tedy socialní pojištění všeobecně se uplatňuje přinášejíc četné výhody jednotlivcům i celku, jest jen litovati, že druhé vydání osnovy zákona o socialním pojištění rakouském, které bylo v části nemocenského a úrazového pojištění upraveno a o invalidní a starobní pojištění rozšířeno, už od r. 1908 dosud není uzákoněno, aby mohlo plniti své veliké poslání jak v lidu tak i ve státě samém. Je toho tím více litovati, že jiné státy pracují v tomto směru intensivně a rychle. Nejčileji si ovšem počínají průmyslové státy Německo a Anglie, které nejlépe oceňují význam socialního pojištění jak doma tak i v cizině. Německo právě zrevidovalo a zdokonalilo jak do hloubky tak i do šířky dělnické pojištění ve všech jeho oborech. Invalidni, vdovské a

---

[1]) $M = k \frac{t_2 - t_1}{l} s$, kde M značí množství vedeného tepla vodičem za jednotku dobu, k charakterisuje vodič, $t_2 - t_1$ jest rozdíl teplot obou konců vodiče (rozdíl el. potenciálu, rozdíl výšek vody a rozdíl tlaků). l = délka vodiče a s = průřez vodiče.

sirotčí pojištění jsou už v platnosti v nové formě od 1. ledna 1912, úrazové vejde v platnost teprve 1. ledna 1913 a nemocenské v celém svém rozsahu až 1. ledna 1914. Anglická vláda podala v květnu 1911 osnovu zákona o „národním pojištění“ a 15. června 1912 zákon vešel v platnost. Anglické pojištění jest ještě rozsáhlejší a úplnější nežli německé. V Anglii jest pojištěním povinných celá třetina všeho obyvatelstva, kromě toho obsahuje anglické pojištění také pojištění proti nezaměstnanosti. Anglická vláda platí starobní pojištění sama t. j. ročně asi 240 millionů K. V celku přispívá stát anglický ročně na národní pojištění asi 336 mil. K, kdežto stát německý jen asi 61 mil. K.

Avšak i jiné státy zavádějí a rozšiřují pojištění socialní. Rumunsko vydalo 27. ledna 1912 jednotný zákon o organisaci živností, malého úvěru a dělnického pojištění s pojištěním nemocenským, úrazovým, starobním a invalidním. Bulharská vláda chystá rovněž osnovu zákona o pojištění nemocenském, úrazovém, starobním a invalidním. Rusko zavedlo právě pojištění nemocenské a úrazové atd.

Dnes se totiž všeobecně chápe problém socialní politiky tak, že nezáleží — zvláště v průmyslových státech — tak na zálohách kapitálových jako spíše na reservách sil, a proto že třeba pomýšleti na největší reservy tělesných i duševních sil, na tělesné i mravní zdraví národa. Tady bylo by na místě mobilisovati u nás všecku dobrou vůli na hoře i dole, abychom si získali a uhájili v mezinárodním boji velmocenství na poli socialním a hospodářském.

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák.

V myšlenkovém hnutí českém na konci XIV. a v XV. věku má eucharistie místo první. Již Milíč zaváděl časté přijímání, Matěj z Janova pak budoval na něm celý svůj opravný program. Ve svých eucharistických traktátech v Regulích velebí Matěj svátost oltářní tak nadšeně, koří se jí s takovou opravdovou vroucností, oceňuje její působnost v lidské duši tak vřelými slovy, že v celé světové literatuře bohoslovné těžko jest nalézti co lepšího. Pravý to český „doctor eucharisticus“. A Jakoubek ze Stříbra kráčí úplně v jeho šlépějích. Týmiž myšlenkami, ba nezřídka týmiž slovy, jimiž Janov dokazoval nutnost častého přijímání, dovozuje Jakoubek nutnost přijímání pod obojí. A důvody jeho — nařízení Kristovo a praxe prvotní církve — jsou tak přesvědčivé, že Hus sám mu v tom podlehl. S dogmatického hlediska nelze, odezírajíc ovšem od utraquismu, upříti, že lék Matějem a Jakoubkem navrhovaný jest velmi účinný. Vždyť ve svátosti dlí Kristus stále mezi námi, v přijímání spojuje se s námi co nejúžeji. Hodně-li jej přijmeme, často-li ke stolu jeho přistoupíme, jak by nevyléčil všech ran duše, jak by nevlil síly potřebné ke všem nutným opravám! V pravdě s hrdostí můžeme patřiti v českých dějinách na tento rozmach eucharistické myšlenky, jež zásluhou samé apoštolské stolice dnes tak jest uznávána a doporučována.

Ale na ten mystický, theologicky zcela odůvodněný a věcně správný žár české duše přichází najednou studená sprcha, ba příval rationalistického pojetí svátosti oltářní: Kristus prý tu působí jen svou milostí, nejsa skutečně přítomen, je prý to jen památka smrti jeho. Když lidský duch vzlétl na nejvyšší výšiny náboženského života, je střemhlav strhován v hlubiny pikartství.

Slovo „pikartství“ má od let dvacátých XV. stol. v Čechách zvláštní obsah. Není to, jak definuje Palacký[1]), učení zapírající transsubstanciaci; neboť i Stanislav ze Znojma v prvém traktátu eucharistickém i Jakoubek i Rokycana popírali trans-

[1]) Děj. XII. čl. 3.

substanciaci a přece nebyli pikarty. Pikartství jest učení, jež popírá skutečnou přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní a, jak Palacký dobře dodává, proto tupí všeliké klanění se svátosti oltářní jako modloslužbu.

Původ pikartství.

Hledáme-li příčiny vzniku pikartství v Čechách, nutně napadá známé: „Omne nimium vertitur in vitium" a „Quotidiana vilescunt". A není pochybnosti, že i tento psychologický moment spolupůsobil, aspoň u některých, ale vzniku nevysvětluje dostatečně. Kořeny nového názoru tkvějí hlouběji: ve Viklefovi a v předchozích sporech o remanenci.

Jest známo, jak záhy se ujalo a rozšířilo v Čechách dogma Viklefovo, že chléb zůstává po proměnění v podstatě chlebem, a jaké způsobilo bouře. Štítného již uvádělo v pochybnosti, Biceps[1]) je potíral, Stanislav je přijal, Hus byl z něho obecně viněn, druhové jeho, Jakoubek,[2]) Příbram a j. byli jím nasáklí. A nauka remanenční snížila svátost oltářní a spory o ni upravily cestu názoru rationalistickému. Toho si byli dobře vědomi remanentisté sami. Jakoubek to aspoň naznačuje v posledních slovech Vyznání,[3]) Příbram se právě proto odvrátil od remanence úplně a sám Jakoubek i Rokycana nerádi o ní mluvili před lidem.[4]) S hlediska theologicko-filosofického zajisté jenom transsubstanciace vysvětluje svátost oltářní uspokojivě a zachovává ji v celé její nadpřirozené vznešenosti, konsubstanciace ve smyslu Stanislavově a Jakoubkově nečiní ji rozumu přístupnější a stálým ujišťováním, že „eucharistie jest chléb", ji snižuje. Zvláště když

---

[1]) Cf. Flajšhans, Pražští theologové kolem r. 1400 v Č Č M 1905 str. 26 n. a Předchůdcové Husovi ve V A 1905 str. 170— 175.

[2]) Cf. můj článek v loňské Hlídce str. 433—440: Jakoubkův traktát remanenční.

[3]) Ibid. str. 435: A na tom sluší sprostně zůstati nechajíc nových vtipuov, o nichžto velicí mistři v školách dělé se, ježto sprostní slyšíce to dvojení vtipuov těch zacházejí v veliké pochybení a vrtkání ve vieře.

[4]) Na žalobu, že řekl: »Věřeno má býti, že ten chléb, kterýž v čas své večeře držal pán Ježíš, právě byl jest tělo boží«, ale v Kutné Hoře, byv na to tázán, že nechtěl odpověděti, hájí se Rokycana: »Semper cavi michi de huiusmodi materia tractare in plebibus eciam in adventu cesaris, tum quia non edificant huiusmodi materie plebes in fide, tum quia Mgr Jacobus doluit, quod de remanencia oportebat illum ad wlgus loqui . . . (Cf. Nejedlý, Prameny str. 105).

se k výkladu tajemství začalo používati Viklefova slova „figurative, figuraliter“, jež proklouzlo i Stanislavovi a v ústech remanentistů patrně se ozývalo častěji, a když se ujal v boji proti transsubstanciaci hrubý tón Viklefův.

Že skutečně remanence byla mostem k pikartství, toho nejlepším svědkem jest Příbram, jenž v traktátu De non remanencia píše: Illi, qui nituntur oppositum astruere docendo populum, ut sub fide credant panem materialem pistum a pistore penitus eundem in hostia remanere, in promto dant simplicibus occasionem magne perplexitatis et precipue illius erroris, quod panis non convertitur substancialiter in corpus Christi, cum idem panis remaneat in natura sua post sicut ante. Quo eciam docmate inducunt simplices ad flebilem contemptum huius magnifici sacramenti, ut declinent adoracionem et verum cultum eius et veneracionem sicut alterius panis non sacramentalis.. Et non solum hec assercio est simplicibus periculosa, sed eciam doctoribus et provectis, quorum est ad plures hereticas difficultates deductiva, ut credant, quod ille panis sic remanens sit solummodo figuraliter corpus Christi et quod inpossibile est esse in eodem situ indivisibili adequate cum illo pane corpus Christi, cum ut dicunt inpossibile est duo puncta materialia esse in eodem situ . . . Occasione eius horrenda mala iam nuper ab assertoribus huius opinionis sunt perpetrata.[1])

K těmto vnitřním vlivům druží se však také vlivy vnější. Především vliv Valdských, kteří již dříve v jižních a jihozápadních hlavně Čechách se rozšířili a novými asi přítoky stále byli posilováni. Mezi bludy jim vytýkanými jest v inquisičních processech také popírání církevní nauky o eucharistii.[2]) Bez pochyby dostala se k nim nová nauka působením Katharů, kteří s Valdskými na mnoze splynuli a i toto símě u nich zaseli. Že také v Čechách pikartství vzcházelo vlivem katharisovaného valdství, jeví se, aspoň v prvém období, nápadně shodnou argumentací, jež není z Viklefa.[3])

---

[1]) V rukopise kapituly praž. D 74 fol. 89ab.

[2]) Tak se vytýká Valdským v Eichstättu a Mohuči, rovněž v Kremži. Cf. Haupt, Waldenserthum und Inquisition v Deutsche Zeitschrift für Geschichtsw. 1889 str. 325. Také David z Augšpurku a pasovský Anonymus přičítají jim ten blud.

[3]) Döllinger, Geschichte der gnostischmanichäischen Sekten, München 1890 str. 197 líčí katharskou nauku o svátosti oltářní takto: »Für die Einsetzungsworte hatten sie bereits die bekannten, nachmals von Karlstadt und Zwingli wieder vor-

O jiném ještě vnějším popudu zmiňují se kronikáři.[1]) R. 1418 přišli prý do Prahy Pikardi se ženami a dětmi, počtem asi 40 mužův, a od těch se rozšířil blud.[2]) Ale tu těžko říci, jací to bludaři byli. Asi valdští neb beghardi ze sev. Francie, kteří jednak blouznivým myšlenkami svými posílili utopisticko-apokalyptické směry v Čechách, jednak snad i pro názor svůj, že svátost oltářní jest pouhým znamením těla Páně, získali mnohé.[3])

Tak dostává se české hnutí eucharistické, plujíc důsledně řečištěm viklefským a zdouváno jsouc valdskými vlivy, v nebezpečný vír. Proudy haerese vystupují výš a výše a není nikoho, kdo by je mohl zastaviti. Vždyť učebná autorita církevní jest povržena, a autorita university, jež se staví na její místo, jest, jsouc pouze lidská, příliš slába, zvláště když universita sama stojí v odboji proti učitelskému úřadu církevnímu. Co zmohou dekrety Kardinálovy a autoritářské traktáty Jakoubkovy a Příbramovy proti těm, kteří kráčejíce v jejich vlastních šlépějích mají jedinou chybu, že jsou důsledni?

---

gebrachten Erklärungen, nämlich dass Christus bei den Worten: Dieses ist mein Leib *auf seinen eigenen Körper gezeigt* und also keineswegs das Brod gemeint habe, oder wie andere versicherten, dass er nur habe sagen wollen: *Dieses bedeutet meinen Leib, wofür sie auch bereits die angebliche Parallelstelle I. Cor. 10, 4 (Der Fels war Christus) anführten* . . . Ein sehr gewöhnliches für die Fassungskraft des unwissenden Volkes berechnetes Argument war, dass *wenn der Leib Christi so gross wie ein Berg* (am Rhein sagten sie: wie der Ehrenbreitstein) *wäre, er denoch schon längst aufgezehrt sein müsste.* Auch wurde eingewendet, dass wenn das Brod in den Leib Christi verwandelt würde, *eine tägliche Vermehrung dieses Leibes stattfinden müsste*. Im Übrigen erklärten sie die Stellen bei Johannes und Paulus, welche von dem Essen des Fleisches und dem Trinken des Blutes Christi reden, auf verschiedene Weise . . Ein Hauptgrund für die *figürliche Deutung der Einsetzungsworte* war immer, dass Christus Joh. 6, 64 von den Worten, die er über den Genuss seines Fleisches gesprochen, gesagt habe, *sie seien Geist und Leben, uud dass er das Fleisch für unnütz erklärt habe.*« Se vším tím setkáme se u Táborských. A ježto tyto vývody, mimo druhý, nejsou u Viklefa, jest tím vliv valdství na vznik pikartství u nás prokázán. Tím se také dá vysvětliti, že se pikartství rozšířilo hlavně v jihozápadních Čechách.

[1]) Vavřinec z Březové ve F. R. B. V. str. 430 a mistr Jan Papoušek v kod. univ. praž. XI C 8 (Cf. Höfler SS. III 158 n.)

[2]) Vavř. Břez. l. c. str. 430.

[3]) Haupt, Waldenserthum und Inquisition v D. Zeitschr. für Gesch. 1890 str. 397 míní, že to byli Lollardi vypuzení z Anglie. Ale důvody jeho nepřesvědčují. Že se řeči jejich nerozumělo, jest zrovna tak pochopitelno, byli-li ze sev. Francie, jako byli-li z Anglie. Nikdo přece netvrdí, že to byli Němci! Z toho pak, že se k nim královna Žofie měla vlídně, nenásleduje ještě, že to byli stoupenci Viklefovi.

Když proudy již skoro protrhují hráze, nezbývá utraquismu úřednímu než chopiti se prostředků násilných. Ti, kteří nedávno si stěžovali trpce, že sněm Kostnický vydal kacíře rameni světskému, sami nyní, nemajíce k tomu nižádné oprávněnosti, usilují vyhubiti kacířství ramenem světským — ale marně! Znovu objevuje se ve formě poněkud mírnější, zase rouháním stíhá to, co věřícímu katolíku jest nejsvětější, opět proti němu bojují mistři Jakoubek, Příbram a Rokycana zbraněmi theologickými a po bezvýsledných půtkách nutno opět sáhnouti k moci světské a — opět marně. Nemese!

První období pikartství.

V nauce pikatské o svátosti oltářní jest rozeznávati tři období. První počíná se r. 1418 a končí r. 1421. Hlavními představiteli jsou tu výstřední kněží táborští, v jejichž chiliastických názorech nemají místa svátosti vůbec a tudíž ani eucharistie. Vůdcem jich jest Moravan Martin Houska, zvaný Martinek nebo pro výmluvnost Loquis, jehož působením byl asi získán Sigmund z Řepan. Vavřinec z Březové vypravuje sice o Sigmundovi bez souvislosti s Martinkem,[1]) ale Palacký souvislost tu pěkně dovodil.[2]) Po boku Martinkově jest kněz Petr Kániš a většina druhů jeho, kteří se s ním scházeli již od r. 1415 u soukenníka Pytla a pekaře Johy v Oustí nad Lužnicí.

Martinek vyložil svou nauku o svátosti ve dvou traktátech k Píseckým a ve Výkladu na VI. hlavu Janovu. Traktáty tyto nezachovaly se nám sice, ale obsah listů známe z Příbramových excerptů latinských v kod. kap. knih. praž. D 49[3]) a českých obšírnějších v Životě kněží táborských,[4]) a obsah Výkladu udává Martinek sám tamže v šestém bodě I. listu.[5]) Dle toho jest nauka Martinkova: Ve svátosti oltářní není přítomen Kristus, neboť vstoupiv

---

[1]) F R B V. str. 430.

[2]) Děj. kn. XII. čl. 3. K důvodům, jež uvádí Palacký, totiž vážnost, jíž požíval Martinek r. 1420 na Táboře, a přiznání Sigmundovo, že má nauku tu od kněží táborských, lze dodati ještě: 1. nápadnou shodu výtek, od Vavřince z Březové l. c. Sigmundovi činěných, a výtek, jež se činí Martinkovi, a 2. polemiku proti Martinkovi, o níž dále bude řeč.

[3]) Uveřejnil odtud s mnohými chybami Höfler v SS. II. str. 822 n.

[4]) Kod. třeboň. A 16

[5]) Šest bodů prvního traktátu Martinkova podává krátce Palacký dle Života kněží táborských.

na nebesa sedí na pravici Boží a již nesestupuje na zem.[1]) Kněží nemají moci čtyřmi slovy obrátiti chléb v tělo. To nepřikázal Kristus, nýbrž papežové, vzavše ten obyčej od kouzedlníkův. Při poslední večeři Kristus neukázal na chléb, nýbrž na své hmotné tělo, s nímž seděl mezi apoštoly, a poručil požívání jeho duchovní, jakž i v jiných krmích požívati se může. Tělem jeho byl onen chléb jen v znamení, ježto znamenal tělo Kristovo zrazené. Slova Páně u Jana „Nebudete-li jísti . . .“ rozuměti jest o věčném chlebu, kterýž záleží v konání skutků Božích. Smysl jejich tedy jest: „Nebudete-li činiti skutkův, které syn člověčí činí a nepoznáte-li moci a přízně jeho skutkův, nebudete míti života věčného. Klekati před tím chlebem a ctíti jej jako Boha jest modloslužba. A přijímati mají věřící jako při poslední večeři: seděti při stole, bráti do rukou a jísti chléb a píti víno, a ne do úst přijímati „malé kousky.“ Pro tuto „papežovu večeři Páně“ rozmáhá se zlost a stydne láska.

Tedy: naprosté popření přítomnosti Kristovy, vyslovené jasně a bezohledně, nauka podobná pozdější Zwingliově. A Martinek ji hlásal a prováděl, útoče prudce netoliko na katolickou nauku, nýbrž i na Matěje Janovského a Jakoubka, kteří velebili tu svátost, nazývaje je největšími svůdci, a nehroze se ani největších rouhání.[2]) (P. d.)

---

[1]) Martinek tu cituje: Když vám řkú, Tutoť a tutoť jest Kristus, nerodte věřiti.

[2]) Příbram: »jmenuje ji ďáblem nejhoršiem a modlú nejďábelnější«.

O bezdrátové telegrafii.

Napsal ANTONÍN HRŮZA.

I.

Není snad vynálezu, kromě bezdrátové telegrafie a aviatyky, kterého by se byla dopravní technika tak chtivě uchopila a v několika letech přivedla k rozkvětu a dokonalosti. Oba tyto způsoby moderního dopravnictví a téměř idealního sprostředkování inteligence člověkovy jsou charakterisovány společnou vlastností, jakousi suverenitou nade všemi dosud užívanými — podmanily si nedostupnou jindy říši atmosféry, obkličující naši zeměkouli, překlenuly svými aparáty rozlohy oceánů jak vodních tak i vzduchových, překonaly tíži země a s lehkostí myšlenky zavířily v kosmických oblastech, kam dříve jen pták vzlétal a jež jen paprsek světla pronikal a křižoval. Jest pozoruhodným úkazem, že jakmile podařilo se člověku ovládnouti ether řiditelnou jiskrou elektrickou, v zápětí na to pořtěstilo se mu vznésti se do prostorových výšek řiditelnou vzducholodí, jejíž rychlostí a lehkostí jal se soupeřiti s ptákem, ba i vítěziti nad ním, protože odvážil se nástrojem svým vydati se i do bezbřeží nekonečna, do smutných tišin klenoucích se nad vodními pláněmi i nad nedostupnými temeny horstev, pokrytých věčným sněhem a ledem.

Toto podmanění si dálek není arcif výsledkem práce snad několikaleté; možnost, potřeba a důležitost jeho byly již přes jednoho století snem a přáním ducha lidského, lákaly jej kouzlem svým, a není tedy divu, že v místech, kde jednotlivci klesali, jako sestřelení orlové, jiní, zdatnější a neohroženější hrdinové stavěli se do prořídlých řad, nelekajíce se ani hmotných obětí, ani možného pozbytí života. Historie, pokud zabývá se jaksi úhrnně vznikem, vývojem a konečným výsledkem všech těchto snah a veškeré úsilovné práce, zaznamenává obyčejně toliko jména oněch šťastných, jimž podařilo se zvítěziti nadobro; tato vítězství jsou jakoby mezníky, jimiž označena je cesta jejich postupu, v jehož dráze lze arci též objeviti i mohyly zapomenutých . . .

I bezdrátová telegrafie jich má několik. Především setkáváme se tu již v osmnáctém století s proslulým španělským fysikem, jménem Salva, který zmiňuje se o možnosti přechodu proudu elektrického bez použití kovového vodiče a o účinku takto převáděného proudu na přístroje, které jinak toliko tehdy na proud reagují, jsou-li se zdrojem

jeho spojeny homogením vodičem. Salvaově domněnce bylo podkladem tvrzení Bertolonovo, který usuzoval, že zemětřesení povstává výboji určitého, positivní elektřinou nabitého dílu země k dílu nabitému elektřinou zápornou. Salva tu tvrdí, že nabila-li by se positivní elektřinou část ostrova Malorky a negativní elektřinou část Alicantu a spojily by se tyto díly s mořem, že by nebylo třeba jiného vodiče k vyrovnání obou elektřin, poněvadž moře samo by je převedlo.

Vynálezce telegrafu, Sömmering, podjal se také na popud svého přítele, barona Schilinga, dne 5. června 1811 pokusu bezdrátového převádění elektřiny a sice tím způsobem, že ku svému telegrafu použil místo drátů dvou dřevěných rour, naplněných vodou, při čemž docílil týchže výsledků, jako kdyby byl obě stanice spojil kovovým vodičem. Sömmering však této idey dále nesledoval, poněvadž jeho přístroj, upravený na chemické rozložení vody proudem elektrickým, nebyl dosti citlivý, aby byl ukázal prostup elektřiny vodním sloupcem.

Možnost telegrafie bez drátu prokázal prakticky roku 1842 také známý professor Morse, kterého na myšlenku tuto přivedla porucha kabelu podmořského. Pro případ podobných závad použil vody jako vodiče proudu, postupuje při tom dle principu o rozvětvování elektřiny.

Roku 1843 jal se konati pokusy s elektrickou telegrafií James Bowmann-Lindsay, který již roku 1835 zhotovil elektrickou lampu a také na možnost sváření kovů proudem elektrickým upozorňoval. Od roku 1843 jal se houževnatě pracovati na uskutečnění svého záměru, který vrcholil ve spojení Anglie s Amerikou pomocí neisolovaného drátu a zvláštních zemních batterií. Roku 1853 podařilo se mu zhotoviti telegraf bezdrátový, jejž si dal rok na to patentovati. Při pokusech s jeho aparáty podařilo se mu telegrafovati na místo 2 km. vzdálené. Bowmann na základě těchto pokusů setrvával na tvrzení, že lze dle jeho methody telegrafovati z Evropy do Ameriky.

Inženýr J. W. Wilkins navrhoval roku 1845 pro svůj bezdrátový telegraf zařízení, které pozůstávalo z vodiče, nataženého podél pobřeží, délky deseti až dvanácti mil, kterýž vodič byl na obou svých koncích spojen se zemí. Do této linie zapnul silnou baterii elektrickou a klíč ku spojování proudu. Na druhém břehu bylo třeba napnouti podobný drát, do něhož byl připnut citlivý přijímací aparát; také zde byly oba konce drátu svedeny k zemi jako u stanice na břehu protějším. Wilkins byl přesvědčen, že proud jdoucí z baterie k desce v zemi, nesměřuje přímočarně k druhému polu, rovněž ozeměnému, nýbrž že

se rozbíhá paprskovitě, aby se zhustil u desky druhé. Z toho následovalo, že čím větší je vzdálenost obou polů zemních, tím větší že bude také poloměr či délka těchto paprsků. Musí tedy určitá část proudu stihnouti též elektrody na druhém břehu a působiti zde na přístroj přijímací, je-li týž upraven na poměrnou sílu v elektrodě se sbíhajícího proudu. Čím větší bude vzdálenost obou vedení, tím slabší bude i účinek proudu na přijímadlo a tím pochybnější také výsledek pokusů.

Steinheil, který ke svým pokusům použil již země jako zpětného vodiče proudu, dokázal, že lze bez kovového vodiče vychýliti magnetickou jehlu ze vzdálenosti síly proudu asi padesáti stop; poznal též, že účinek elektřiny pozbývá ze své působnosti se čtvercem vzdálenosti obou stanic, a pochyboval, že by bylo možným dorozumění na větší vzdálenost, třeba se užilo i silných výbojův a velmi citlivých přijímačů. Vyjádřil se též, že by byla možnou i telegrafie pomocí sálavého tepla, které by bylo dlužno vrhnouti reflektorem na thermický sloupec, ve kterém by pak vlivem tohoto tepla vznikl galvanický proud, jenž by jehlu galvanometru vychyloval z klidu. Prohlásil však, že by bylo velmi nesnadno zhotoviti přístroje k této telegrafii, jejíž možnost theoreticky prokázal.

Zvláštního opatření užil r. 1850 W. F. Melhuish, jenž při poruše jednoho z podmořských kabelů spojil oba konce vodivých žil s kovovým pláštěm souběžně vedeného kabelu a tím, s použitím arci přístrojův o menším odporu, docílil přechodem v místech poruchy kontinuity proudu pomocí vody a pláště kabelového.

Bezdrátovou telegrafií obíral se podrobně také Hughes a sice roku 1877, když pracoval o vynálezu své indukční váhy. Při pokusech s ní, k nimž použil přerušovače proudového, zapnul batterie elektrické do primérního a telefon do sekunderního ovinu indukční cívky, při čemž uslyšel několikrát v naslouchátku rušivý šramot. Příčinu tohoto neklidu v telefonu zjistil Hughes ve volném kontaktu podružného vinutí cívkového. Úkaz tento byl mu arciť novinkou, leč Hughes pracoval vytrvale, zhotoviv k bližšímu zjištění účinků proudu volným kontaktem několik mikrofonů. Při tom pozoroval, že volné kovové kontakty přilnou k sobě jako sklíženy, jakmile jimi byl proud proběhl. Mezi ruznými mikrofony, které byl zhotovil, jest pozoruhodný přístroj pozůstávající z rourky naplněné kovovými pilinami, a byl tedy Hughes prvním zhotovitele kohereru nebo-li fritru, bez nichž se bezdrátová telegrafie obejíti nemůže. Pokračuje ve svých pokusech, docílil potom Hughes dorozumění do vzdálenosti až 500 m.; dokazoval, že

funkce jeho přístrojů jest podmíněna pohybem elektrických vln, leč tehdejší elektrotechnikové angličtí nesouhlasili s jeho názory a tvrdili, že sdílení značek spočívá jen na induktivním účinku proudu, následkem čehož Hughes dalšího bádání v tomto směru zanechal.

Pokusy dle methody Wilkinsovy, tedy dle rozvětvování proudu elektrického zabývali se dále a sice r. 1849 Dr. O. Shangnessy, od r. 1852 až do r. 1872 E. a H. Highton, r. 1853 Dering, r. 1862 Jan Haworth, r. 1868 J. H. Mower, r. 1870 Bourbouze a r. 1872 Mahlon Losmis. Leč úpravy všech těchto badatelů nehodily se pro větší vzdálenosti, poněvadž nebylo tehda citlivých přístrojů, které by byly na slabé proudy reagovaly. H. Hightonem použitý přijímač ze zlatých lístků byl opět příliš choulostivý a nedalo se ho tedy v praksi použíti. Ve velkovévodství badenském konány s ním sice pokusy, ale byl brzo vytlačen spolehlivým přístrojem Morseovým, který v telegrafii s kovovými vodiči byl vůbec nepřekonatelný.

Zavedením telefonu do provozu dorozumívacího, kterýžto přístroj reagoval na účinky i nejslabších proudů, přišlo se k poznání, že provedení idey bezdrátové telegrafie není nemožné a beznadějné. Použití jeho k tomuto účelu kotvilo však dosud na zkušenostech a pozorováních s proudy, procházejícími půdou zemskou. J. Gott, ředitel anglo-americké telegrafní společnosti, byl prvním, jenž učinil návrh, aby naslouchátka telefonového bylo použito k telegrafii proudem, jdoucím hmotou země.

Jan Trowbridge, professor na universitě v Harwardu, studoval záhadu tuto podrobněji a vzbudil opět živější zájem o telegrafii bezdrátovou a to nejen přes ocean, nýbrž i loď od lodi. Pozoroval totiž, že značky hodin z hvězdárny v Harwardu do Bostonu (telegraficky) jsou slyšitelny také v naslouchátkách, zapnutých do tamější telefonické sítě. Soudilo se původně, že děje se tak indukcí proudu, ale Trowbridge zvrátil tuto domněnku a dokázal, že zemní elektroda, do které se vybíjí elektrická baterie, tvoří ústředí elektrické energie, tedy vln elektrických, které vnikaly zemí do vinutí cívek telefonových a na které membrána telefonu reagovala.

Ku sdílení zpráv cestou bezdrátovou a prostřednictvím vodní hmoty v oceanech bylo by ovšem bývalo třeba proudu silného. Ale methody Trowbridgem navržené bylo by lze bývalo použíti aspoň ke sdílení zpráv z lodi na loď a bylo by se jí získalo když ne lepších, tedy jistě týchže výsledků, jakých se dociluje ještě dnes signaly zvonovými nebo sirenami, protože při posledních, zvláště za husté mlhy,

dá se nesnadno určiti, odkud přicházejí. Trowbridge navrhoval totiž, aby jeden pól dynamoelektrického stroje o výkonnosti asi deseti kilovatů byl spojen s tělesem lodním, druhý pól pak aby končil v kuse drátu, který by byl vlečen ve vodě. Za pomoci telefonů na druhých lodích bylo by bývalo lze zachytiti jednotlivé značky ve vzdálenosti aspoň půl mořské míle.

R. 1891 pojednává již Trowbridge o účincích statické a elektromagnetické indukce s hlediska její upotřebitelnosti pro telegrafii bezdrátovou, ne však už prostřednictvím země, ale přímo vzduchem. Vymezuje tu arciť účinek této indukce pouze na rovině mořské, poněvadž se domníval, že nerovnost povrchu zemského jest šíření se této indukce na ujmu.

Pokusy Trowbridgeovými zabýval se také professor Graham Bell, známý vynálezce telefonu a byl též názoru, že lze telegrafovati nejlépe loď od lodi

R. 1883 zřídil A. E. Dolbear, professor Tuftovy koleje v Bostonu, přístroje k bezdrátové telefonii, při čemž už postupoval dle principu statické indukce. Jeho vysílací stanice pozůstávala z indukční cívky o dvojitém vinutí, která byla spojena jednak s baterií a s mikrofonem, jednak byly konce její připojeny ke kondensátoru a k zemi, při čemž toto zevni spojení bylo pokračováním vedení, souvisícího s positivním pólem baterie. Přijímadlo pozůstávalo z telefonu, jehož jeden konec byl připnut k zemi, druhý souvisel s kondensátorem. Mluvilo-li se do mikrofonu, v indukční cívce následkem změny odporu vznikaly variace ve spádu proudu k zemi, čili variace potenciály, kteréž přecházely zemí do stanice přijímací, kde k obdobným ochvěvům přiváděly membránu telefonní. (P. d.)

Svědectví Josefa Flavia o Kristu.

Napsal DR. TOMÁŠ HUDEC.

Mezi mimokřesťanskými spisovateli z křesťanského starověku není druhého, který by se těšil stejné oblibě a úctě u křesťanů v dobách starých i novějších jako Josef Flavius. Kdežto spisy soudobých vynikajících pohanských spisovatelů namnoze nám byly uchovány pouze úryvkovitě nebo úplně se ztratily, díla Josefa Flavia zachovala se nám úplně a to v četných rukopisech. Také po vynalezení knihtisku spisy Flaviovy byly velmi často vydávány jak v původní řeči, tak v překladech.

Příčinou takové obliby spisovatele, který byl žid a židem do konce života zůstal, byla hlavně ta okolnost, že Josef Flavius líčí ve svých dílech dějinné pozadí a scenu historickou, na níž se odehrávaly události Nového Zákona. A Flavius je též jediným historikem této doby, kterou dovedl s nepopíratelným vypravovacím nadáním vylíčit živě a poutavě. Celé dílo jeho O válce židovské je takořka illustrací k proroctví Kristovu o zkáze Jerusalema a důrazem jeho pravdivosti. Ze spisu Flaviova Proti Apionovi, židovské to apologie, již staří spisovatelé církevní převzali některé důkazy, kterými dovozovali přednost moudrosti uložené v knihách starozákonních před pohanskou filosofií Řeků a Římanů.

Jeden z důvodů, proč díla Josefa Flavia těšila se u křesťanů vážnosti skoro takové jako spisy samých sv. Otců, bylo i to, že v jeho knihách jest obsaženo svědectví o osobě Ježíše Krista, a to svědectví tak určité a jasné, že žádný křesťan by nemohl rozhodněji slov o historičnosti zázraků Páně a jeho zmrtvýchvstání užiti. Poněvadž pak svědectví toto pochází z konce prvního století, tedy z doby, kdy kromě novozákonních knih skoro žádných literárních památek křesťanských nemáme, tu právem slovům Flaviovým byl přikládán neobyčejný apologetický význam.

Počínaje od Eusebia, který první svědectví Flaviovo o Kristu ve své Církevní Historii cituje až po doby novější nebylo nikoho, kdo by původnost a pravost slov Flaviových o Kristu uváděl v pochybnost. Když pak po vynalezení knihtisku studie historické vešly v oblibu a když i historická kritika počala se hlásiti ke slovu, tu počaly se s různých stran ozývati pochybnosti o tom, zda ono svědectví obsažené u Josefa Flavia pochází skutečně od něho samého čili nikoliv. Otázka,

je-li řečené místo původní nebo podvržené, až do dnešního dne není rozhodnuta. Je tu velká řada těch, kteří jeho původnost hájí, jsou zde odpůrcové původnosti, kteří svědectví Flaviovo považují za pozdější křesťanskou interpolaci, a jsou tu konečně ti, kteří připouštějí, že se Josef Flavius sice na místě onom o Kristu zmínil, že však slova jeho byla křesťanskými dodavky a vsuvkami porušena.

Jako však dosud není rozhodnuto, které z těchto tří mínění je pravdivým, tak na druhé straně otázka o původnosti svědectví Flaviova nepozbyla své zajímavosti a přítažlivosti. Důkazem toho jsou knihy i vědecké statě, které takořka periodicky o věci této bývají uveřejňovány.[1]) Ba právě v době poslední otázka tato stala se opět časovou, poněvadž pověstný Drews ve své knize „Die Christusmythe“ nepravost svědectví Flaviova a tudíž jeho úplné mlčení o Kristu uvádí mezi hlavními důvody, jimiž se pokouší historickou existenci Kristovu vyvrátiti.

Účelem této statě jest vylíčiti přítomný stav otázky o pravosti svědectví Flaviova, uvésti důvody pro i proti, které zastanci běžných mínění uvádějí. Pokusíme-li se ku konci vysloviti své mínění, které důvody, zdali pro pravost či proti pravosti, zdají se býti závažnějšími, nemá tím býti nikterak řečeno, že otázka o pravosti svědectví Flaviova tím jest definitivně rozřešena.

Uvedeme především svědectví Josefa Flavia nalezající se v jeho knize Židovských starožitností XVIII, 3, 3 v původním znění a v překladu, by čtenář sám mohl posoudit váhu některých důvodů vzatých z textu samého. Řecký text podán je dle Schürera.[2])

„Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνήρ, εἴ γε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τἀληθῆ δεχομένων. καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ᾽ ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο

[1]) Z novější literatury uvádíme: Bole, Flavius Josephus über Christus und die Christen. Brixen, 1896. — Kneller, Flavius Josephus über Jesus Christus. Stimmen aus Maria Laach, 1897. — Müller, Christus bei Josephus Flavius. Innsbruck, 1890. — Gutschmid, kleine Schriften IV. Leipzig 1893. — Schürer, Geschichte des Volkes Israel. I Leipzig 1901. — Batiffol, Orpheus et l'Evangile. Paris 1910. — B. Niese, de testimonio Christiano, quod est apud Josephum. Marburgi 1893/94. Od Niese pochází též nejlepší kritické vydání spisu Josefa Flavia vydané v pěti svazcích v Berlíně 1885—1895.

[2]) Geschichte des Volkes Israel. Leipzig 1901. I. p. 545.

οἱ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες. Ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. Εἰσέτι τε νῦν τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων οὐκ ἐπέλιπε τὸ φῦλον."

„Vystoupil v této době Ježíš, moudrý muž, jestli vůbec člověkem nazvati jej lze. Neboť byl původcem zázračných skutků, učitelem těch lidí, kteří se zálibou přijímají pravdu. A mnohé židy i mnohé z Hellenů pro sebe získal. Kristem byl tento. A když jej na udání našich předních mužů smrtí kříže potrestal Pilát, dále se přidrželi Jeho ti, kteří jej dříve milovali. Neboť zjevil se jim třetího dne opět živý, kdyžtě božští proroci toto a tisíce jiných zázračných věci o něm byli řekli. Ještě do dnes nezaniklo pokolení těch, kteří podle Něho se nazývají křesťany."

Jedná-li se o pravost nějakého místa, t. j. pochází-li ono místo tak jak jest, od samého autora spisu či bylo-li podvrženo, tu důvody, které lze při tom užíti, mohou býti dvojího druhu, vnější totiž a vnitřní. Důvody vnější berou se jednak ze způsobu, jakým takové místo až na nás došlo, jednak z tradice, t. j. z jiných spisovatelů, kteří ono místo znali či neznali, kteří je citují neb necitují. Čím více rukopisův obsahuje takové sporné místo, čím ony rukopisy jsou starší a lepší, čím více spisovatelů místo ono zná a uvádí, tím větší je pravděpodobnost, že místo jest pravé.

Důvody vnitřní, jež jsou vzaty ze spisu samého, lze rozvrhnout na formální a materiální. První důvody srovnávají místo s okolím, v němž se nalézá, zda-li totiž hodí se k tomu, co přechází a následuje, neporušuje-li snad kontextu; srovnávají jednotlivé výrazy a sloh pochybného místa, shoduje-li se terminologie a sloh jeho s jinými, jistě pravými částmi, či je-li tu pozorovat nějaký odpor. Důvody materiální konečně porovnávají obsah místa pochybného, s obsahem, názory, míněními pisatelovými, jak jsou nám odjinud známy.

Důvody vnější spočívají na objektivních údajích, které se dají přesně vědecky zjistit; průkazná síla takových důkazů je proto veliká. Při důvodech vnitřních padá leckdy na váhu i subjektivní názor neb předsudek kritikův. Třeba tudíž při nich veliké opatrnosti. Důvod vnitřní, má-li převážit důvod vnější, musí být naprosto jistý a evidentní. Úkolem historické kritiky jest, závažnost a důkaznou sílu všech důvodů srovnat a vyvodit z nich příslušné důsledky.

Jak se to má tedy s důvody vnějšími a vnitřními, které zastanci i protivníci pravosti svědectví Flaviova uvádějí?

Zkoumáme-li důvody vnější, tu vidíme, že nelze ani si přáti bezpečnějšího a jistějšího důkazu pro pravost onoho místa o Kristu v XVIII. knize Josefových Starožitností. Nejstarší řecké rukopisy Starožitností, jež máme, pocházejí sice teprve z devátého a desátého století. Latinský překlad však, jenž byl shotoven na žádost Kassiodorovu († 562), jest uchován v rukopise ze století šestého. A všechny tyto rukopisy i překlady bez výjimky místo o Kristu obsahují! Varianty, jimiž se tu a tam rukopisy liší, jsou úplně bezvýznamné a obsahu místa o Kristu podstatně nemění. Mezi církevními spisovateli je to na předním místě sám Eusebius († 314), otec církevního dějepisu, který v první knize své Církevní Historie svědectví Josefovo do slova uvádí. Po Eusebiovi cituji je Sozomenus, Isidor z Pelusia, sv. Jeronym a j. Nikde nevidět žádné pochybnosti a tím méně odporu proti pravosti místa o Kristu.

Poněvadž Eusebius, hlavně když cituje jiné spisovatele, je znám jako historik nanejvýš pečlivý a svědomitý, poněvadž pak není zde ani jediný rukopis nebo překlad, jenž by řečeného místa neobsahoval: plyne z toho, že svědectví Flaviovo o Kristu bylo v jeho Starožitnostech jistě již počátkem třetího století, a to, jak právem můžeme usuzovati, ve všech exemplářích, jež byly tehdy v užívání a v oběhu.

Vnější důvod, totiž svědectví rukopisů a tradice pro pravost místa o Kristu, lze tudíž nazvati přímo skvělým. O tento vnější důvod opírají se, jak přirozeno, především ti, kdož pravost řečeného místa hájí.

(P. d.)

Posudky.

JUDr. Karel Václav Adámek, Listiny k dějinám lidového hnutí náboženského na Českém Východě v XVIII. a XIX. věku. Díl I. z let 1750—1772. V Praze 1912. Nákl. České Akademie.

Vydavatel snesl ze svého archivu, do něhož získal množství listin ze zámeckého archivu rychmburského, již prodaných do papírny, materiál k dějinám hnutí náboženského z východních Čech. Listiny uveřejněné jsou výnosy zemského gubernia v království českém, přípisy krajského úřadu chrudimského, zprávy rychmburského direktora, dopisy některé kněží, protokoly obviněných a j. Jsou v nich důležité příspěvky ke hnutí náboženskému tehdy za válek pruských živenému emisary z Pruska i z Uher, kteří zapovězené knihy nosili, naděje v cizinu budili. Stopovati v nich lze utajovaný a zapíraný, ale později již zjevný a přiznávaný odpor a nenávist proti náboženství katolickému; popírají se články víry, ale při tom se tupí zařízení katolická až v ohavném rouhání (str. 24, 25, 197). Ti, kteří byli v srdci již evangelíky, konali tajné schůzky, ukrývali u sebe emisary, kteří lákali za hranice; střediskem jejich byla Krouná, kam přicházeli lutherští kazatetelé a pod obojí podávali. S nevážností k náboženství katolickému ruku v ruce šel odpor proti nařízením světských vrchností; roznášely se pobuřující lístky, sbíraly svémocně peníze, připravovaly se bouře. Směr osvícenské doby se projevuje: od císaře Josefa očekával se převrat dosavadních řádův a již někteří se za císaře Josefa vydávali. Podněcovalo se, aby se poddaný lid zdvihal, a lidé byli k tomu náchylni; houfně šli na děkanství skutečské a faru krounskou, tak že z obavy před vzbouřením žádal direktor rychmburský o vojsko. Poddaní odpírali desátek a koledy, ohavili sochy svatých, přestávali zvoniti, projevovali své nekatolické smýšlení. Když pak byl v listopadu r. 1781 publikován toleranční patent, bylo hned viděti účinky: evangelíci se katolíkům smáli, k odpadu nutili jiné a zvláště své ženy, zpívali evangelické písničky a tak se chovali, že bylo se obávati násilností, pročež zase žádal direktor o vojsko. Povstávaly prudké třenice náboženské, jež zaviňovali v první řadě evangelíci, došlo i k hotové bitvě, vyhrožovalo se násilím, evangelíci podezřele pobíhali z vesnice do vesnice, svémocně křtili a pohřbívali, až do Vídně poselství vysílali; pronášeli řeči, že císařovi jest milý odpad od katolického náboženství, že evangelíci budou míti přednost a zisk. Evangelíci osobovali a vybírali si místa na hřbitov, žádali, aby se jim přenechávaly dosavadní katolické kostely se všemi důchody, ač se jim dávaly staré pobořené kostely na stavbu evangelických chrámů, a stále se ozývaly pobuřující vyhrůžky i vlastizrádné (nepošle-li jim panovník učitele jejich náboženství, že dostanou je od jiného krále; str. 273). Ale i přes toleranční patent

zůstali na panství pardubském deisté, kteří měli býti rozkazem císařovým vyvezeni do Sedmihrad a jejich věci měly býti prodány.

Toť jen ukázkou z bohatého obsahu, z něhož největší cenu mají listiny (mezi nimi také úřední protokoly) vrchnostenského i krajského úřadu, jichž text uváděn slovně, kdežto výnosy gubernia nutné pro přehled a souvislost jsou uveřejněny pravidlem v regestech (z nichž však některé jsou nesprávny: na př. u č. 231, 248, 268). Listiny nemají významu jen lokálního, nýbrž jsou důležitým pramenem pro dějiny prostonárodního hnutí náboženského v celé zemi.

Vydání je pečlivé, s přehojnými (mnohdy zbytečnými, protože se opakujícími) poznámkami. Na str. 132 a 293 čísti jest curatus místo curator, str. 172 praesumpsit místo paesumpsit, str. 37 chybně praestolabetur. *T.*

Starosemitské nápisy. Sebral, přeložil a vysvětlil *Dr. V. Šanda.* Praha 1912. Vzdělávací knihovny katolické svazek LIV.

Starosemitskými nápisy slují písemné památky národů semitských od dob nejstarších až po islam. Kdo by přesně přihlížel k názvu, zařadil by právem mezi starosemitské nápisy literární památky východosemitské, t. j. klínopisy, vyryté buď do kamene, do kovu, nebo do hliněných tabulek. Moderní epigrafika semitská však vylučuje tyto babylonsko-assyrské literární plody z běžného pojmu „starosemitských nápisů“, ponechávajíc jejich zpracování assyriologii, jednak proto, poněvadž jest památek východosemitských nepoměrně veliké množství, a jednak proto, poněvadž jsou psány písmem ideograficko-syllabickým, kdežto ostatní památky semitské (západosemitské) ne tak četné, psány jsou sice různými druhy písma, které však jest již vesměs alfabetické. V tomto běžném, značně omezeném smyslu též Dr. Šanda bere název „Starosemitské nápisy“. Nechybyli bychom, kdybychom je nazvali „starými nápisy západosemitskými“, poněvadž by název tento se lépe kryl s věcí. Naproti tomu klade spisovatel mezi „nápisy“ i listiny psané na papíru, dopisy, právní smlouvy atd., které patří k nápisům jen v širším slova smyslu.

Poněvadž se západosemitština třídí ve dvě veliké větve, v jiho- a severosemitštinu, spisovatel dělí právem knihu na dvě části, z nichž prvá probírá nápisy jihosemitské, druhá severosemitské. Na prvé místo klade památky jihosemitské a to rovněž právem, poněvadž nám podávají prvotnější tvar semitštiny než památky severosemitské a nalézají se v pravlasti Semitů, t. j. v Arabii a sahajíce do XII. věku předkřesťanského, jsou starší než nápisy severosemitské, z nichž nejstarší, pomník moabského krále Meše, sahá do století IX.

V I. oddílu části prvé (str. 9—36) podává autor stručnou topografii jižní Arabie, načež následuje nástin dějin jihoarabských říší. Jest to vzdálený úvod k nápisům samým, úvod povšechný, který usnadňuje porozumění a ocenění nápisů, který však zároveň již z nich těží, co se vytěžiti dá pro dějepis, zeměpis, náboženství a pro studium Bible.

Škoda, že v knize, která jest určena pro širší veřejnost, nenalézáme aspoň nákresu mapy jižní Arabie, kde by byla četná jména místní, o kterých se mluví, uvedena, jako jest tomu na př. v Hommelově jihoarabské chrestomathii; vyskytujíť se tu jména, kterých čtenář-laik nenalezne snadno na svých mapách Arabie! Povšechný tento úvod zakončen přehledem výzkumných cest po jižní Arabii a prací na poli jihoarabské epigrafiky.

Pečlivý, celkem plynný překlad jednotlivých, šťastně vybraných nápisů podán jest v oddílech II.—VI. (nápisy mainské, hadramautské, katabanské, sábské). Každý oddíl má v čele — řekli bychom — specielní úvod k jednotlivým nápisům; myslím, že by byla kniha získala, kdyby pokud možno tento úvod byl v bezprostředním spojení s příslušným nápisem samým, který mohl býti vytištěn jiným druhem písma, aby bylo hned na první pohled patrno, co vyplynulo z péra spisovatele a co podává nápis sám.

Tvořiti přímo od původního znění adjektivum sábský místo „sabejský“, odvozeného od latinského sabaeus, se nám velice zamlouvá, což dlužno říci též o obdobných tvarech, jichž spisovatel užívá. Nač užívat příd. jmén aramejský, nabatejský a pod. místo aramský, nabatský a pod.?

Když čteme, že v ma'inském seznamu chrámových otrokyň se vyskytují mnohé s jmény čistě egyptskými a jsou přímo označeny jako rodilé Egypťanky, tu ihned se nám vybavuje představa Hagary, která byla rovněž egyptskou otrokyní.

V české knize právem citují se biblické knihy dle jejich českých názvů, jako na př. 4 Král na str. 27., proto rušivě působí nedůsledné citování latinskými názvy, jako na př. tamtéž „Jud“.

Prof. Šanda považuje dle běžného názoru dnešní Wadi el-'arîš za „Egyptský potok“, jižní to hranici Palestiny; nesouhlasí tedy s Musilem, který právem ztotožňuje tento potok s dnešním En-nahr, tekoucím o 70 km severněji než Wadi el-'arîš (Kultur, XI., 2—3).

Šabwat neleží od Maribu východně, nýbrž severovýchodně (str. 56).

Podobnou methodou probírá prof. Šanda ve druhé části (str. 85 až 220) nápisy severosemitské, t. j. aramské, nabatské, palmyrské, foenické, punské, hebrejské, když byl dříve v odstavci prvém podal všeobecný úvod (str. 85—115).

Uspořádáním vybraných nápisů jsou památky aramské dle našeho náhledu příliš rozkouskovány. Je li nápis krále Mešy nejstarším severosemitským nápisem, tvoří li pro studium starosemitského písma východiště a základ (str. 108n), pak bych raději začal s nápisy hebrejskými (odst. VII.), foenickými a ukončil bych s nápisy aramskými; pak by též dodatek (str. 206nn) tvořil s předcházejícím organičtější celek. —

Papyry uvedené na str. 152 (Rubenson č. 1. 2. 3.) jsou známy čtenářům „Hlídky“ z roč. XXV. str. 693nn. Papyry uvedené na str. 131n, svědčí o tom, že v Egyptě se půjčovalo na 6%, nový to doklad, jak kvetla u národu starověkých lichva, proti biblickému zákazu, ne-

brati úroků vůbec (Srv. monografii referentovu Das alttestamentliche Zinsverbot . . . Herder, Freiburg 1907).

Kdo nahlédl na př. do Hommelovy chrestomathie jihoarabské, do Lidzbarski-ho příručky severosemitské epigrafiky, kdo aspoň listoval v obrovské publikaci Corpus inscriptionum semiticarum (CIS), utvoří si ponětí o tom, jak rozsáhlé jest pole semitské epigrafiky, jakých předběžných vědomostí vyžaduje. Spisovatel obor tento i s jeho nejnovějšími publikacemi (Jaussen, Savignac, Pognon, Sachau) dokonale ovládá, právě tak jako jiné, jmenovitě klínopisné prameny pro dějiny, zeměpis a náboženství starého světa semitského, což jej uschopňuje, že podává v této stručné sice, avšak bohaté příručce semitské grafiky správný obraz o výsledcích moderního bádání na tomto poli, k němuž sám svými duchaplnými kombinacemi valně přispívá.

„Přílohy" podávají na šesti tabulkách ukázky písma různých nápisů s připojenou transkripcí. Litovati dlužno, že kniha postrádá rejstříku, podobného tomu, jakým jest opatřen Šandův německý výklad knih Král.; ke knize, ve které se vyskýtá tak veliké množství vlastních jmen a tolik drobných otázek, by se velice doporučoval. Těšíme se, že prof. Šanda obohatí naši českou biblickou literaturu dalšími publikacemi. Co do jazyka, zůstaly ve spise as nedopatřením nějaké germanismy. *Hejčl.*

K dějinám rakouského taxovnictví. II. část zvláštní. Napsal *JUDr. M. Talíř*, do tisku upravil prof. *JUDr. Josef Drachovský.* V Praze, nákladem České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1912.

Po delší přestávce vydal prof. Dachovský slíbený druhý díl posthumního díla Talířova, který dustojně doplňuje specielním pojednáním o jednotlivých druzích tax všeobecnou část historickou, o níž svého času v této revui bylo pojednáno. Pravím důstojně doplňuje, neboť jak ona část všeobecná, tak i toto nové dílo překvapuje až svou bohatostí látky a promyšleným zpracováním jí, jakož i svědčí o neúmorné, vskutku obdivuhodné píli a hluboké důkladnosti i přesnosti vědátorově. Neobmezilť se snad Talíř pouze na studium tak četných a pestrých řádů taxovních, nýbrž zkoumal v archivech kriticky nejrozmanitější patenty, dekrety, cirkuláře guberniální a jiné a jiné přístupné prameny. A výsledky svého, zajisté dlouholetého bádání upravil přes nesčetné obtíže v souladný, názorný přehled, jehož cena vyniká tím více, čím méně látka v tom neb onom směru dosud literárně byla zpracována.

Úvodem ke spisu jsou všechny ty obtíže, které se staví v cestu systematickému zpracování specielní části o taxách, vytčeny. Jest to předem ruznost tax, jsou to dále nešvary praxe taxovní, zahnízdivší se zvláště tam, kde taxy plynuly do pokladny úředníků a zřízenců veřejných, jest to i ona okolnost, že taxy byly nestejnou měrou vymáhány a to nejen v různých zemích, nýbrž i od různých tříd oby-

vatelstva téže země. Tak zvláště od židů vysoké taxy byly požadovány. Konečně neprospívá přehlednosti materiálu ani nedostatek systému a vnitřního spojení mezi jednotlivými taxami. Vše to mělo často za následek, že ani úřady samy nevěděly, co jest na taxách vybírati.

Spis (300 stran) opatřený předmluvou vydavatelovou a úvodem, roztříděn jest dle různosti skupin taxových na tři díly, z nichž první jedná o taxách dvorských, druhý o taxách soudních a poslední o taxách za převody majetku mezi živými a na případ smrti. Tu dlužno již nyní podotknouti, že pod taxami těmito nesmějí se rozuměti pouze taxy v nynějším smyslu, nýbrž taxami nazývány i ony dávky, jež jsou v platné terminologii pod názvem „poplatky“ známy. Jednotlivé hlavy jsou pak rozděleny na paragrafy počtem 21, v kterých jsou rozebírány užší podružné skupiny taxové. Celý spis uzavírá „Ukazatel“ k I. a II. dílu Talířovu, dle abecedy sestavený s udáním stran toho kterého dílu.

Zevrubně probírati všechny taxy, o nichž spisovatel promlouvá, nelze nám pro nedostek místa a vzhledem na účel tohoto pojednání, ač by to snad i pro mnohého neodborníka nepostrádalo své zajímavosti. A není toho konečně ani třeba, neboť část jejich má význam pouze historický, byvši platnými zákony odstraněna. Jen o těch taxách tedy poněkud obšírněji budiž promluveno, které i nyní ještě byť i mnohde v jiné formě jsou zachovány.

Časté války, které Rakousko vedlo, a prázdnota pokladen, která na to následovala, jakož i jiné důvody vedly státní správu k tomu, že na vše, co se jí jen poněkud vhodným zdálo, taxy uvalovala. A jak byla v té příčině vynalezavou, vidno z toho, že na př. i za povolení vzdáliti se a loco officii a za povolení dovolené od veřejných úředníků a důstojníků t. zv. Absentierungs- und Urlaubstaxe, od osob jiných pak za povolení cesty do zemí cizích t. zv. Reiselizenztaxe vybírala (str. 138 a další). A ještě méně šetrným byl stát vůči židům. Těm na př. uložena taxa 24 zl. ročně za povolení vykonávati modlitby doma bez thory (str. 150), nebo dále — což svědčí již o přímém chikanování židovstva — taxa 2000 zl. jednou pro vždy a mimo to ročně 100 zl. za povolení hřbitova židovského.

Pod titulem t a x d v o r s k ý c h požadovány byly taxy za povýšení stavu, taxy za udělení důstojností, titulů a čestných úřadů, taxy za udílení různých milostí, dále taxy služební a arrha, konečně zmíněné taxy za dovolenou a povolení k cestě, jakož i taxy židovské.

M i l o s t i zdaňované byly dosti četné. Patří sem arrogatio et adoptio, legitimatio et restitutio natalium et honoris, venia aetatis, salvus conductus (při representaci a komoře v Brně na př. 6 zl.) a mnohé jiné. Zmínky zasluhuje též, že za svolení koupě statků ad manus mortuas, k prodeji, ad fundationem statků vzhledem k stavu kněžskému platil prodávající 5‰, kupující 25‰ (str. 47).

Nejdůležitějšími a zajisté i nejvýnosnějšími taxami dvorskými byly ale t a x y s l u ž e b n í, které z valné části byly přeneseny i do nynějšího zákonodárství rakouského. Důvodem jich zavedení byly ony

zmíněné stálé nedostatky a tíseň, v jakém se neustále nalézala pokladna státní. Byly trojí: a) pro osoby civilní, b) pro stav duchovní, c) pro stav vojenský. Prvnější měli na základě nejvyšší resoluce ze dne 15 února 1675 platiti cís. král. zeměpanští zřízenci dvorští, vojenští a zemští a to i z nabytého postavení, se kterým sice nebylo spojeno služné, které však nicméně bylo vážené a hledané. Důchod z nich měl plynouti do pokladny dvorské komory a mělo ho býti užito výhradně „ad necessitates publicas". Vybírána byla tato taxa až i ve výši požitků za 1½ roku.

Taxovním řádem ze dne 18. října 1751 doznala dosavadní ustanovení o taxe služební podstatných změn. Zavádí se jím taxa za charakter (za propůjčení charakteru služebního) a taxa karenční (kamerální výplatny byly poukázány nevypláceti služného za první rok a zúčtovati je pro dvorský úřad karenční), jimž mají býti podrobeny „veškeré šarže a služby civilní."

Dalším bodem ve vývoji taxy služební jest rozhodnutí Marie Teresie ze dne 7. května 1764, kterým schválen nový jednotný taxovní řád, jímž stanovena všeobecná zásada, že všichni úředníci státní, kteří požívají „salaria fixa", mají platiti za charakter 10% a na taxy karenční 25% služného. Úředníkům státním pak brzy na to na roveň byli postaveni co do placení tax služebních úředníci zemští, městští a nemocniční. Sluhové platili pouze taxu karenční.

Rovněž taxovní řád z r. 1785 podrobuje taxe všechny tuto uvedené zřízence, pokud mají roční požitek stálý.

Nyní v platnosti jest taxovní řád z roku 1840 a poplatkový zákon z r. 1850. Dosavadní taxa za charakter zrušena, taxa karenční pak zvýšena i označena jménem taxy služební a omezena pouze na úředníky státní. Úředníci zemští a obecní mají nadále býti podrobeni poplatkům stupnicovým (pol. saz. 40 zák. ze dne 13. prosince 1862, č. 89 ř. z.)

Při stavu duchovním byly vyměřovány taxy za udělení biskupství, kanovnictví, far, pokud nejsou pod patronátem soukromým a pod. Nyní platí se z propůjčení duchovního obročí poplatek škálový (saz. pol. 40 popl. zák. z r. 1862), za volbu představených kommunit pak dle pozn. 4. téže sazební položky roční paušál ¼% čistých příjmů kommunity.

Taxy soudní byly žádány za každý soudní výkon a to zvláštní taxy v řízení sporném, dále taxy dilační, za slyšení svědkův a přepisy, taxy za rozsudky a posléz taxy depositivní. Všechny tyto taxy byly však již odstraněny a nahraženy kolky (při rozsudcích i percentualními poplatky), případně poslední taxy poplatky uschovacími (popl. zák. z r. 1850 a 1862, dále cís. nařiz. ze dne 26. prosince 1897 č. 305 ř. z.; patent ze dne 26. ledna 1853, č. 18 ř. z.).

Dalším pramenem příjmů státních byly taxy za převody majetku mezi živými a na případ smrti. Ty však čím dál tím více ztrácely opakem k právě jmenovaným taxám soudním, jež jsou poplatky par excellence, povahu poplatku, nejsouce vybírány v poměru

k práci s tím neb oním taxovním předmětem spojené. Zajímavým jest vývoj tax za převody mezi živými. Shledáváme se tu s ustanoveními velice patriarchálními, na př. že se má dáti za traktament plat i s dodáním piva (str. 192), nebo byl předepsán i t zv. kup vína (litkup, Weinkauf, str. 193). Taxy tyto byly ponejvíce procentové, tu a tam i fixní a někde škálové. A shledáváme je mnohdy i vedle sebe, kterážto anomalie v nynějších zákonných ustanoveních vůbec již nestává. Z realit žádá se pouze poplatek procentualní (zákon ze dne 18. června 1901, č. 74 ř. z.), z movitostí pouze poplatek dle stup. III. (zákon popl. z r. 1850 a 1862), jedná-li se o převody úplatné; při darech platí se poplatek pouze procentový obohacovací (pol. saz. 91 popl. zák.), z nemovitostí pak mimo to ještě uvedený procentový poplatek nemovitostní, ovšem v míře nižší.

V případě smrti byly veškeré možné akty vedle sebe a současně prohlášeny za zvláštní předměty taxovní a taxy dle různých zásad vybírány. Mimo to roku 1759 zavedena byla daň dědická, jejíž nástupkyní byť i v jiné formě jest od r. 1850 poplatek dědický dle pol. saz. 106B popl. zákona. Od osob právnických pak na místě jejím se vymáhá poplatkový ekvivalent. — Konečně spadají sem odúmrtné, odchodné a taxa emigrační, jež však pozbyly časem svého významu, případně platnosti. *Dr. Ošmera.*

* * *

Dcera Přemyslova. Napsala *M. Lišková.* V Praze 1912. Stran 131. Cena 2·40 K.

Milý zjev českých dějin náboženských, bl. Anežka Přemyslovna, má tu svůj veršovaný životopis. V prvém díle (Anežčin křest) vetkáno vypravování o smíru dvou rodů českých při slavnosti křestní, způsobeném domluvami královými a spoluhodovníků, v druhém (Anežčino mládí) vypravuje chůva o době Libušině, Bořivojově a Methodově (knížecí návštěva s Ludmilou u Svatopluka na Velehradě, křest jejich); v dalších vylíčeno zaslíbení Anežčino německému princi Jindřichovi, který však za pobytu jejího na vévcdském dvoře vídenském odlákán k Markétě, dceři vévodově, dříve než došlo k setkání z Anežkou, o námluvách samého císaře německého, pak knížere polského, o vstupu Anežčině do kláštera, o smrti rodičův a její. Doslov žaluje na zpuštěnost kláštera Anežčina a konejší nadějí v blahodárný účinek úcty její v národě.

Vedle rysův unylé nábožnosti hlásí se v básni častěji narážky politické a národnostní, odpor proti němectví, na př. když má Anežka jíti na vídenský dvůr na zkušenou, nebo když přes původní přání, jíti do kláštera, svoluje k zásnubu s Jindřichem „pro lid, země mír, Čechů s Němci smír“.

Legenda je snad nejnesnadnějším a nejnevděčnějším druhem básnictví, umělecky totiž; opravdu pěkných, básnických legend je také velice málo, zvlášť u nás. Básnířka naše měla námět vděčný: královská dcera, vázaná povinnostmi rodu k vlasti i k cizině, vyspívá ve světici.

Obyčejné úskalí legendy, upřílišovati stránku nadlidskou a zbaviti světce všeho lidského, básnířka z části šťastně minula; její Anežka od počátku sice touží do kláštera, nevzpírá se však citům lásky k (neznámému) snoubenci, ačkoli z toho zase hned milostné blouznění od sebe odmítá, dále přirozenou příchylnost rodinnou i národní, ba i hrdost královskou proti urážce vídenského vévody bez obalu dává na jevo: ale ženská sentimentálnost, a to velmi povídavá, přece jen převládá, a povahokresba Anežčina nejeví se jednolitou; nečekaliť bychom od ní najednou stesk na nevěrného snoubence:

Zničil moje mládí, zranil srdce, duši!

Ani královské hrdosti nesluší pěkně slova:

Chotí Jindřicha se stanu,
lidu hvězdou spásnou vstanu,
pro lid, země mír,
Čechů s Němci smír.

Antagonismus českoněmecký častěji se v díle ozývá; nemožno ho sice vzhledem k tehdejším skutečným poměrům zváti prostě anachronismem, ale že se tu zároveň hlásí i nálada 20. století, je zřejmo.

Sloh básně jest květnatý, fraseologie pestrá, místy prostší výraz by byl výraznější, místy vloudil se výraz docela nebásnický. Na př. slovo „gotický“ má v básnictví již jakýsi náladový přízvuk; řekne-li se však, jak

Oknem románským jas v síň se vkrádá tiše

nebo

Perlo stavitelství, gotického slohu,

není to pranic básnické.

Větší však rozpaky pusobí referentovi verš. Většinou je to šestistopý verš, jenž asi má býti trochejský, ale v přemnohých případech se ho nedoměříte; tak hned na str. 4. jsou za sebou verše:

Jak průvan plamen svěc když semo tam honí,
druh k druhu se v šepotu důvěrném kloní.
Odznak králův nesa, průvod kráčí junů,
jak když roj hvězd zářných doprovází lůnu,
oděna září když na trůn nebes stoupá —

Takhle se v 20. století už veršovati nesmí! Rým vesměs *aa bb cc* je celkem sice správnější než rythmus, ale střídání by bylo pro sloh i četbu výhodnější (na str. 44. rýmováno trs — slz).

Jaroslav Novák, Z knihy života. V Praze 1912. Str. 141. C. 1·20 K.

Knížka obsahuje čtyři povídky (Ejhle člověk, Partie kulečníku, Svědomí, Za hřích) a šest drobotin Ze života. Ejhle člověk! je zamilovaný kaplan, jehož milá se zastřelí právě když on vystoupil pro ni z Církve; zastihne ji umírající, by ji dle přání jejího pochoval; vrátil

se totiž ihned do Církve. Prý „silný byl Adolf ve štěstí, silný byl i v neštěstí.“ Nevím, ale z povídky to nevysvítá. V třetí a čtvrté povídce hlavní událostí jest nenadálé poznání mezi otcem a dcerou z hříšného poměru. I jiné příběhy libují si v silných, křiklavých rysech s jakousi dávkou exotismu. Inscenování druhé a čtvrté povídky není šťastno; neníť pravděpodobno, že by člen denní společnosti (Hornek) tak najednou z čista jasna za rok teprv jsa vyzván na billard vyprávěl svou romantickou příhodu na vysvětlenou, proč už nehraje a hráti nebude, ani není pravděpodobno, že by vypravěč povídky čtvrté cestuje Ruskem a uveden jsa „příležitostně k jednomu vysokému hodnostáři z ruské šlechty“ stal se na ráz jeho důvěrníkem, jemužto svěřuje své životní tajemství; důvod: „ale mé dny jsou již také sečteny, musím si odlehčit, a proč bych vám vše nevypravoval, ano právě vám, jenž jste dnes zde a zítra již jinde“, sotva zní přesvědčivě. Nejlepší snad jest anekdota poslední, jak žadatel na cestě k vysokému úřadu odbývá žebráka, že nemá kdy, a stejnou výmluvou pak sám jest odbyt.

Svému milému Žďárecku zůstává věrna *Vlasta Pittnerová* i ve větší práci, nadepsané O statečné mlynářce, na mlýně totiž Olšovském (Moravskoslezská kronika, r. XXIII., str. 227). Bohatý mlýn, kam se byla přivdala, zakusil za ní mnohou radostnou chvíli, ale více jich bylo trudných, zvláště pro ni, i bylo třeba celé její statečnosti, aby pod ranami, třebas i poněkud zaviněnými, neklesla. I v této popovídce jest kus rázovitých dějin Žďárecka a stavu mlynářského, jakož i poměrů poddanských. S pochvalou nutno i zde vytknuti pěkné, poutavé vypravování zajímavých příběhů rodinných i veřejných; chvály hodno jest, že paní spisovatelka neidealisuje přemrštěně, nepřirozeně, ba zde snad ještě více než v jiných povídkách zdá se převládati jakási nepředpojatá objektivnost, jež není však apathickou, nýbrž umí buditi soucit i s chybujícími. Také mluva je správnější než jindy.

Román *J. F. Karasa* Na dně, vydaný v Beaufortově Příteli domoviny (r. XWVIII) odehrává se na Frýdlantsku a Ostravsku. Děj otáčí se kolem životních osudů dělníka koksaře, jenž vyhráv los zařídí si obchůdek a s ním živoří. Panu spis. šlo však hlavně o vylíčení nezdravého ovzduší ostravského, což se mu bez odporu dosti podařilo. Kreslí hodně temně, ale kdo by na tento naturalismus kladl hlavní důraz, byl by nucen přiznati, že ještě daleko ne tak temně, jak temna je skutečnost. Arciť jest i tam mnoho světla, ale p. spis. chtěl více ukázati, jak to vypadá „na dně“. Již proto není četba tato příliš vábnou, nehledě kromě toho k četným opakováním a rozvláčnostem.

Rozhled

Náboženský.

O novoroční audienci kard. Gasparri vybídnut sv. Otcem, aby kodifikaci církevního práva urychlil, podal zprávu, že druhý díl právě biskupům k dobrozdání rozeslán, odpovědi jejich k prvému dílu se v komisi zkoumají a třetí díl co nejdříve bude rozeslán. — Též vyslovil Pius X. důvěru, že r. 1913 bude asi pokojný.

Zásadu Romanus pontifex iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere třeba dle prof. Gillmanna (v Archiv f. kath. Kirchenrecht 1912, 1) vykládati ne jako výraz suverenní libovůle v právu, nýbrž jako předpoklad, že papež (a kurie) obecné právo zná, že totiž to třeba při nových rozhodnutích předpokládati. Jelikož však neznalost jednotlivých případů není naprosto vyloučena, jest prý přece potřebí výslovné zmínky, mají-li zvláštní práva býti měněna.

V 21. čísle Acta Apostolicae Sedis ze dne 2. prosince pojednává Sv. otec v listu ku kardinálu vikáři Respighimu o otázce jednotného katechismu. Sv. otec tu prohlašuje, že se zřetelem na stížené vyučování náboženství na školách a na časné sv. přijímání dítek již dávno si přál katechismu, který by byl kratším a jenž by dnešním poměrům lépe odpovídal než katechismy staré. Takový krátký nový katechismus byl vypracován a od italských biskupů prozkoumán. Katechismus tento Sv. otec nyní schvaluje a předpisuje pro celou římskou církevní provincii, spolu pak užívati jiných katechismů zakazuje. Co se týká ostatních diecesí italských, tu vyslovuje přání, by nový katechismus i tam byl zaveden.

Nový tento katechismus byl již tiskárnou vatikánskou vydán a prodává se nevázaný za 20 centesimů. Proti dřívějšímu italskému katechismu je na první pohled mnohem kratší. Dřívější katechismus měl 200 stran, nový má pouze 79 stran s 433 otázkami. Látka je rozdělena dle katechismu římského (Catechismus romanus). Věřím (nejdůležitější pravdy víry), Desatero přikázaní (křesťanská mravouka, patero přikázaní církevních, nauka o ctnosti), Svátosti, Modlitba (prostředky milosti). V předu, před vlastním katechismem, jsou uvedeny hlavní modlitby, jež každý křesťan má znáti a jež z nařízení papežova každou neděli a svátek při hlavních bohoslužbách mají se společně hlasitě modliti. Ve čtyřech přídavcích se nalezají: 1. modlitby soukromé, růženec a loretská litanie, modlitby mešní s celým přiloženým kanonem, modlitby při zpovědi a sv. přijímání; 2. krátká biblická dějeprava; 3. poučení o církevním roku s udáním zasvěcených svátků a dnů postních; 4. napomenutí k rodičům a vychovatelům o výchově dítek.

— Ku konci je na šesti stranách věcný index. Knížečka celá má 136 stran.

*

Eucharistický kongres na Maltě už se připravuje. Předseda výboru Msgre Tomáš Heylen, biskup Namurský s tajemníkem praem. Tarsiciem Bootsma nedávno tam meškal přípravy zařídit. Ačkoli přijel o půlnoci, byl městskými zástupci a četnými hodnostáři slavnostně přijat. Anglie dala vojsko své výboru k disposici.

*

Když v dubnu 1912 bavorská vláda vydala prováděcí nařízení ku známému zákonu proti jesuitům, a když všechny liberální listy počaly proto na ni útočiti, tu navrhl zástupce bavorské vlády ve Spolkové radě, aby bylo zákonitě ustanoveno, co vlastně značí „řádová činnost“, která právě zákonem v Německu se jesuitům zakazuje. Po uplynutí sedmi měsíců 28. listopadu t. r. vydala konečně Spolková rada toto rozhodnutí: „Zakázaná řádová činnost jest každá kněžská nebo v jiné příčině náboženská činnost oproti druhým, jakož i udělování vyučování. K zakázané náboženské činnosti nepatří, pokud ustanovení vládní v jednotlivých zemích nestanoví jinak, sloužení tichých mší, primiční slavnosti konané v rodinném kruhu a udílení svátostí umírajících. Nejsou také zakázány vědecké přednášky, pokud nezasahují do oboru náboženského. Činnosti spisovatelské zákaz se netýká.“ Na základě tohoto rozhodnutí byly ihned jesuitovi P. Cohauszeovi zakázány přednášky, které konal ve Frýburku v Breisgavě o thematu „Pravda o jesuitech“ před obecenstvem čítajícím na čtyři tisíce osob.

Zákon proti jesuitům byl vydán před 40 lety za nejprudčího kulturního boje. V roku 1872 však, jak tisk katolického centra na to upozorňuje, když se jednalo o přijetí zákona, všichni řečníci liberální ujišťovali, že činnost čistě kněžská nemá býti jednotlivým členům Tov. Ježíšova zákonem tím zabráněna. Pruská vláda ovšem ihned, a to proti intenci zákona, použila ho proti vší kněžské činnosti jesuitů vůbec. A tuto nespravedlivou praxi nyní spolková rada zákonitě potvrdila! Nejen že zákon, který je potupou německých katolíků a klassickým dokladem protestantské nesnášenlivosti, zůstává v platnosti, nýbrž jest ještě zostřen. Zostření záleží nejen v tom, že pojem zakázané činnosti obsahuje v sobě úkony čistě kněžské a nikoliv řádové pouze, nýbrž i ustanovení, že vlády jednotlivých zemí mohou obor zákonem dovolené činnosti ještě více omeziti a zúžiti!

Ze katolíci němečtí proti tomuto novému omezení svobody náboženské energicky protestují, rozumí se samo sebou. Zdá se, že ve vůdčích protestantských kruzích je velká chuť vyvolati nové kulturní boje, by úpadek svůj zakryli. Protestantský a liberální tisk při této příležitosti s povděkem konstatuje, že spolková rada neučinila katolíkům žádných ústupků.

*

V Portugalsku nastává jakási obleva. Censura tisková zmírněna, tak že teprve posledního měsíce bylo možno dopisovatelům věrnější zasílati zprávy. O vánocích předseda republiky dopsal předsedovi ministerstva, by biskupům a kněžím pro odpor proti rozluce církve a státu vypovězeným bylo dovoleno se vrátiti; to prý duchovenstvo s republikou smíří! Kromě toho nařízeno, by politickým vězňům, mezi nimiž ovšem též mnoho duchovenstva, nebylo již ukládáno nositi škrabošku (pokrývající hlavu a krk) a byli podrobeni obvyklému trestnímu řádu; je prý to asi předzvěst amnestie.

Nápadná smířlivost tato zapříčiněna jest nesnesitelnými poměry veřejnosti. Živlové k vládě se dostavší, jako po každé revoluci, šíří kolem sebe hrůzu, ale i veřejnou znemravnělost všeho druhu, kdežto vážní spravedliví živlové jsou vězněni nebo hněteni. Jelikož taková správa nikde se dlouho neudrží, nastupuje se cesta kompromisů; republika portugalská by tedy také ráda spořádala poměry náboženské.

Jedno dává zase zvláště přemýšleti: Kde pak byla a je ta katolická síla národu? Pro koho vlastně strádali ti ubožáci? Pro ledajakého takového Manuela, který tak pěkně hospodařil a při první pohrůžce jako chlapec utekl? Nač pak byly všecky ty katolické oběti životů, svobody, statků? Není taková taktika vůči státním převratům, kde jedna vláda je za 18, druhá za dvacet bez dvou, zastarale konservativní?

Španělsko dostalo po liberalním Canalejasovi, zednáři zavražděném, ministerstvo Romanonesovo, opět hodně liberalní; konservativci vzdorují passivitou. Jak pak asi ta liberalní sláva dlouho potrvá?

Ve francouzské sněmovně nacionalista Barrès učinil návrh, aby stát postaral se o udržování kostelův aspoň jako stavebních památek. Zdálo se, že návrh projde, neboť heslem umění a vlastenecké gloire lze ještě Francouze chytit. Socialisté však se mu opřeli a přivedli jej k pádu.

Bavorský princ-regent Ludvík (* 1845), syn Luitpolda a Augusty Toskanské, dle souhlasných zpráv jest upřímným a rozhodným katolíkem.

*

Pařížský časopis „La Croix“ uveřejnil nedávno rozmluvu, kterou měl jeho dopisovatel Paul Parsy se srbským ministrem kultu a vyučování Jovanovičem. Rozmluva otáčela se okolo konkordátu s Římem, o který nyní srbská vláda vyjednává. Ministr ujišťoval, že srbská vláda chce právně upravit poměry srbských katolíků a to tak, by se jim dostalo co největší svobody. Vláda si chce pouze vyhradit vliv na ustanovování zástupce katolické hierarchie, poněvadž by nemohla uznat biskupa cizí národnosti na př. z Rakouska. A zde právě jest obtíž, protože v Srbsku domorodého katolického kléru není.

Konkordátu bylo by tu nanejvýš třeba. Katolíků je v Srbsku na deset tisíc. Dokud byl živ biskup Strossmajer, tu dovolovala mu srbská vláda z počátku s velkou ochotou katolíky tamější visitovat; později však i jemu bylo zakázáno vkročit na srbské území. Poměry srbských katolíků jsou od té doby nanejvýš neutěšené. V Srbsku není

trpěna žádná katolická farnost. Pro katolíky je tu pouze kaple u rakouského vyslanectví v Bělehradě a pak dva missijní kostelíky náležející k biskupství Djakovar; katolické školy však, jež se při nich nalezaly, musily býti zavřeny. Zvonův u oněch tří kostelíků nesmí se užívat, bohoslužebné průvody nejsou trpěny a pod. Již v zájmu lepšího poměru mezi katolickými Hrvaty a Srby bylo by si přáti, by ona náprava slibovaná srbskou vládou byla uskutečněna a konkordát s Římem byl uzavřen.

*

Dne 19. července m. r. uzavřena dohoda mezi katolickými a lutheranskými Slováky, dle níž měla býti učiněna přítrž osobním hádkám a osobnímu napadání v novinách a měl zavládnouti mír a snášelivost náboženská. Než luteráni a masarykovci rozuměli dohodě tak, že zaváží katolíky k mlčení, sváží jim ruce čestným slovem, aby tím volněji mohli do katolíků kopati. Nejvyššího stupně dostoupily útoky jejich na katolickou církev za eucharistického kongressu; v listech svých mluvili co nejurážlivěji o úctě katolíků k nejsv. svátosti oltářní, napadali papeže, katolíky nazývali „mamlasy a chrapouny“ a pod. Tím lutheráni sami porušili hrubě dohodu, ale myslili, že katolíci musejí mlčeti; když však se tito ozvali na obranu toho, co je katolíkům nejdražší, lstiví lutheráni obvinili katolíky, že porušují dohodu „slovenské národní strany“. Nejvíce zuří teď lutheráni a masarykovci proti poslanci F. Jurigovi, když tento, vida, že v Uhrách v Katolické lidové jednotě je přes 58 tisíc Slováků, vstoupil také do Kat. jednoty, by v ní hájil práva slovenčiny proti maďarisaci ve škole i kostele. Za to byl vyhlášen za zrádce, že prý se spojil s maďaronskou lidovou stranou, proti níž Slováci 1906 založili slovenskou lidovou stranu, kterou dne 2. prosince obnovili, poněvadž t. zv. „národnostná strana“ či, jak se nyní nazývá, „národnostný klub“ slovenský postavil se na protikatolické, vůbec proticírkevní a protináboženské stanovisko. Tím nastalo na uherském Slovensku třídění duchů: z jedné strany lidé, smýšlející dosud křesťansky, shromažďují se v slovenské lidové straně, s druhé liberální masarykovci a socialní demokraté utvořili „národnostný klub“ v Turčanském Sv. Martině, a obě strany se teď potírají. Smutný zjev, ale dojíti k němu musilo, neměli-li katolíci nechati se spoutati tak, že by „dělali ze sebe mezky, na nichž jezdí lutheráni a masarykovci“.

*

Maďarská vláda svým časem naléhala v Římě, aby bylo založeno nové řecko-katolické biskupství v Hajdu-Dorogu (viz Hlídku 1912, str. 594 a násl.), doufajíc, že prosadí, aby v diecesi té byla zavedena maďarská liturgie. Proto veliké pohoršení u Maďaronů způsobil dekret vídeňské nunciatury ze dne 17. listopadu, jímž ve farnostech, které budou patřiti k tomuto biskupství, zatím ponechává se ona liturgická řeč, jíž se tam užívalo, ale po třech letech musí býti liturgickou řečí — řečtina a jednou pro vždy se zapovídá užívati maďarské řeči. A že římská stolice to míní se zá-

kazem maďarštiny vážně, viděti z toho, že v Makové, kde v sjednocené církvi konaly se již služby Boží maďarsky, musejí zatím konati se rumunsky nebo staroslovensky. Zajímavo při tom, že kněží řeckokatolické diecese velkovaradínské a samošujvarské protestují proti tomu, by byli přiděleni do nové diecese, založené bez jejich vědomí, a chtějí pro případ potřeby sáhnouti k trpnému odporu, kostely pozavírati a klíče poslati do Říma... Ukazuje se, že útoky na Řím, jako by se byl podrobil choutkám Maďaronů, byly nesprávny, Řím nedal se napáliti Maďary.

*

V Anglii uveřejněn referát královské komise, týkající se otázky o rozvodě manželském. Rozvod ve smysle rozluky manželského svazku s dovolením, aby rozvedení směli vstoupiti v nový sňatek, povolen byl v občanském zákonodárství 1857. Ale poněvadž pro celou Anglii byl zřízen pouze jeden soud na zkoumání záležitostí o rozvodě, a to v Londýně, byl spojen rozvod s velkými výlohami, a v praxi byl přístupný jen bohatým. Aby liberáli ulehčili rozvod chudobnějším, vymohli, že 1909 byla zřízena zvláštní komise z duchovenstva i laiků, by pojednala o změně zákona o rozvodech. Přes odpor tří členů přijat většinou návrh, podle něhož rozvod má býti přístupnější lidu, aby důvody rozvodu kromě dosud platného (cizoložství) byly také: úmyslné opuštění manžela druhou stranou, trvající přes tři léta, ukrutné nakládání, nevyléčitelná pomatenost mysli, pijáctví a odsouzení do doživotního žaláře jednoho z manželů. Menšina zastávala se nerozlučitelnosti manželské, tvrdíc, že rozšíření možnosti rozvodů odporuje zájmům státu i společnosti, že uvolňuje svazky rodinné, základ společnosti, a odporuje učení Kristovu, dle něhož idealním sňatkem je sňatek nerozlučitelný.

*

R. 1906 sv. synod petrohradský zmenšil počet hodin, určených v duchovních školách pro latinu a řečtinu, což mělo za následek, že již nyní pociťují církevní kruhy ruské, jak nedostatečně chovanci seminářů ovládají tyto jazyky, jichž nezbytně třeba k hlubšímu studiu písma sv. a sv. otců církevních. I právem se obávají kruhy ty, že bude na Rusi nedostatek duchovních, kteří by byli s to, aby mohli hájiti učení církve pravoslavné proti jiným vyznáním... Tytéž kruhy Rusi s lítostí pohlížejí, jak mnoho lidu od pravoslaví odpadá k jiným vyznáním, v nichž věřící přijímají činné účastenství v bohoslužbách, ve společném zpěvu kostelním, kdežto v pravoslavné církvi zpívají pouze duchovní a zpěváci, lid pak nijak se neúčastní bohoslužeb, leč že se žehná a dělá poklony beze slov: a přece „každý věřící člověk má potřebu pomodliti se rozumně, přednésti prosbu, modlitbu svou před Bohem vlastními slovy..."

*

Na středních školách v Řecku náboženství vyučují většinou lidé, již nestudovali bohosloví, nevyznají se v otázkách náboženských a nejsou proniknuti duchem náboženským. Takoví učitelé

ovšem ničemu řádně nenaučí a v srdcích studujících vštěpují chladnost, ba nepřátelství k církvi a náboženství. Proto skupina učitelů na středních školách, majících hodnost doktora bohosloví, ale zavázaný přednášeti nebohoslovecké předměty, obrátila se na ministerstvo kultu, by učinilo opatření a odstranilo takovou nesprávnost v přednášení náboženství na střední škole, zvýšilo počet hodin náboženských podle vzoru německého, kde na středních školách vyučuje se až 4 hodiny týdně náboženství.

*

27. listopadu zemřel v Cařihradě ekumenický patriarcha Joachim III. Zemřelý patriarcha náležel k nečetným mužům ve východní církvi, kteří mají opravdové porozumění pro potřeby nové doby. Vynikal též nezlomnou energií, která se však skoro celá vyčerpala v neustálém boji a pořáde se opakujícími konflikty s vlastní synodou a národním řeckým shromážděním.

Joachim III. narodil se r. 1834 ve vesnici Bojadži-Këi na evropské straně Bosporu. Od mládí věnoval se duchovnímu stavu. R. 1860 dostalo se mu u patriarchy Joachima II. úřadu protosynkella t. j. předsedy patriarchátní synody. R. 1864 stal se metropolitou ve Varně. Úřad patriarchy zastával dvakráte a sice r. 1878—1884 a po druhé 1901—1912. V prvním období své vlády přičiňoval se patriarcha o provedení reforem v církevní správě. Pomocí bohatého bankéře Stefanoviče uvedl do pořádku rozhárané finance Fanaru. V Cařihradě jeho přičiněním bylo založeno vyšší řecké učiliště, na ostrově Chalki pak vyšší theologický ústav. Založil patriarchátní tiskárnu a počal tisknout officielní list Fanaru Ekklesiastike Aletheia. Na ostrově Prote vystavěl emeritní dům pro kněze a biskupy, dále založil ústav pro choromyslné atd. Byl mistrem ve sbírání peněz, ale dovedl sebraných peněz též znamenitě používat. Poněvadž při hájení národních práv řeckých se nepohodl s Vysokou Portou, vzdal se v březnu 1884 svého místa a uchýlil se na horu Athos.

Když v r. 1901 znovu byl povolán na patriarchátní stolec, tu byl uvítán všeobecným jásotem. Znovu počal energickou rukou provádět tak potřebné reformy. V témže roku též vystouptl proti překladu Písma sv. do řecké lidové řeči. Patriarcha, jenž i v hovoru používal klasické řečtiny, byl rozhodným nepřítelem jazyka lidového v Písmě sv.

Rovněž v r. 1901 vydal list k biskupu v Syru o otázce socialní. Pohnula jej k tomu encyklika Rerum novarum, s níž ovšem list patriarchův ani z daleka se nemůže měřit.

Joachim III. věnoval též zájem svůj otázce o sjednocení církví. Assumptionistovi Palmierimu prohlásil: „Východ se nechce podrobit primátu Říma, ale nestaví se nepřátelsky k myšlence sjednocení. Naší povinností jest se modliti, by modlitba zvítězila nad lidskými vášněmi a jednota církve byla obnovena“. V r. 1912 v lednu předložil synodě své k úvaze mezi jiným i tuto otázku. Slova jeho a jeho podnět však padl na neúrodnou půdu. Že plány o unii jsou předčasné, viděl patriarcha nejlépe z toho, že jeho vlastní církve se proti němu bouřily.

Patriarchát antiochijský, kde Syrové nabyli vrchu, a jerusalemský, kde Arabové se hlásili o svá práva, byly s Fanarem ve stálém boji.

Velice záleželo Joachimovi III. na urovnání schismatu bulharského. On sám byl sice ochoten k ústupkům národnosti bulharské, ale jak synoda tak národní shromáždění stály neústupně na zděděných právech Řeků. Nedlouho před jeho smrtí přičiněním ruského vyslance přece byl mezi ním a bulharským exarchou uzavřen jaký taký smír. 12. listopadu t. r. poprve byla jména bulharského caře a jeho synů uvedena v diptychách cařihradské církve.

*

Dokladem násilí, jaké křesťanům bylo do nejnovější doby trpěti v říši turecké, jsou dějiny stavriotů nebo-li tajných křesťanů v Malé Asii. Jméno své mají od městečka Stavra ve vilájetu Trapezuntském, kde počet jejich byl největší; jinak však jsou rozptyleni též ve vilájetech Angoře a Sivasu. Počet jejich se páčí na dvacet tisíc, možná však jest jich ještě více.

Když Turci r. 1460 dobyli posledního zbytku říše byzantské zmocnivše se Trapezuntu, tu nastaly hromadné odpady k islamu. Hlavně vznešené rodiny přijímaly islam, ty pak, které zůstaly věrny víře předků jako Ypsilanti, Kantakuzeni a j. vystěhovaly se do ciziny. Do roku 1660 Turci ku křesťanům chovali se dosti mírně, v tomto roku však nastalo kruté utlačování, jež trvalo až do r. 1840. Hlavní činitelé při tomto utlačování byli turečtí derebejové t. j. majitelé pozemků a statků, jimž křesťané musili konati robotnické práce. Mnoho domorodých křesťanů odpadlo, mnozí však též, by ušli útisku a pronásledování, přijali islam pouze na oko, při tom však potaji zůstali křesťany.

Situace těchto křesťanů byla velmi smutná a trapná. Předpisy koranu zachovávali pouze na venek, kde mohli, se jim vyhýbali. Při návštěvě mešit modlili se potichu modlitby křesťanské. Náboženské úkony, křty, svatby, zpověď a přijímání, konali při tajných, nočních schůzkách. Každý měl dvě jména, jedno musulmanské, druhé křesťanské. Aby odvrátili podezření tureckých imamuv, bylo jim užívati všelikých úskoků; leckdy ovšem i sám imam byl stavriota. O existenci stavriotů věděli obyčejně jen biskup, kněží a vynikající křesťanští notáblové. Třeba že stavrioté takto zůstávali skoro po dvě století věrni víře otců, přece svědomí jejich bývalo velmi neklidno a často se dotazovávali vzdělaných křesťanu, co vlastně značí slova Kristova: „Kdo mne zapře před lidmi, zapru jej před Otcem svým.“

Když r. 1839 přestalo náboženské pronásledování, tu stavrioté počali veřejně vystupovati a žádati od tureké vlády, by byli uznáni za křesťany. Třeba je podporoval Fanar i ruská vláda, byly všechny pokusy marny. Stavrioté byli vedeni oficielně stále jako musulmani, byli odváděni k vojsku, podrobeni právu šeriátnímu, nesměli veřejně konat křesťanských úkonů náboženských. Konečně za vlády mladoturecké rozhodnutím ze dne 24. března 1910 dovoleno těm stavriotům, kteří

by chtěli přihlásit se za křesťany. Tím utrpení těchto tajných křesťanů došlo konce.

Úplně stejně jako se stavrioty má se věc se spathioty v Epiru a některými jinými tajnými křesťany, méně známými na různých místech Turecka.

*

Zpravodajná ústředna katolického tisku (Central-Auskunftstelle der katholischen Presse, značka C. A.) ve Frankfurtě n. M., jež m. j. vydává malý měsíčník Apologetische Rundschau a z něho jest vydržována, hlavně však obstarává opravy urážlivě lživých zpráv o katolicko-náboženských osobnostech a věcech, nalézá následníky ve Francii (27 úřadoven právních), Belgii, začátky se staly v Rakousku, v Německu má přes 30 stálých důvěrníků, jinak spolupracovníky ve všech zemích a jest i protestanty vyhledávána; slušnější velké listy jiných stran se k ní obracejí o informace, když nějaká sensační zpráva toho druhu se šíří. Za 12 let svého působení docílila četných oprav (ze 600 asi zpráv 347 ukázalo se úplně lživými, jiné byly překrouceny, jen 50 bylo pravdivých). U nás kleslo pokrokářské novinářstvo tak hluboko, jako málo kde; obrana proti němu jest velice znesnadněna, jelikož právní řízení jest velice nákladné a stihne obyčejně „vyhrávajícího", an zákeřnický útočník prokáže se nemajetným, při porotním líčení pak žalobce bývá obhájci beztrestně napadán, což všecko se v novinách opět rozšlapává, a konečně skoro za každou podobnou podlost postaví se nějaký immunní poslanec, není-li jiného vyklouznutí. Zde by byla nejlepší obrana, kdyby našinci přičinili se více o šíření dobrých a potlačení špatných novin.

*

Za příkladem brixenským též tridentská diecese otvírá historikům farní archivy k použití.

*

Na poli moderní vědy náboženské, v poslední době velice pilně pěstovaném, vyjde obsáhlá publikace od prof. Otto za spolupracovnictví Schrodera, Hellmanna, Ungnada a Roedera pod názvem „Religiöse Stimmen der Völker". V deseti svazcích podá náboženství všech národů, moderní vědě přístupných, na základě původních pramenů. První čtyři svazky budou věnovány náboženství Indů, po jednom svazku nábož. Babyloňanů a Assyrů atd.

*

Luganské Coenobium (rivista internazionale di liberi Studi, proticírkevní) za příkladem cizích psychologů rozesílalo dotazník s 10 otázkami o osobních názorech a zkušenostech náboženských (o Bohu, budoucnosti, dogmatě, mravnosti, škole, přejaté víře); jelikož prý officielní církev nemůže šetřiti osobněnáboženských zájmů jednotlivcových, myslí tazatelé, že v odpovědech mohlo by býti východisko pravého náboženství ducha, dle moderních požadavků. Pro psychologii snad budou zajímavy, náboženství, jež bez objektivního základu se ne-

obejde — vždyť to není jen osobní a libovolný zjev a zájem, nýbrž také společný a daný — nebude z toho míti mnoho užitečného; zmatek jen vzroste.

*

Francouzský politik R. Pinon vytýká (L'Empire de la Méditerranée) vládě italské mochiavellistickou politiku v otázce náboženské: „Revolučních tradic a protiklerikálních vášní prý používá, by vládě francouzské zalichotila, zatím však na Východě vytlačuje starou Francii z úřadu ochránkyně katolictví... štve jakobinskou Francii v boj proti papežství, kde tato pozbývá svého protektorátu na Východě a jedné z části své zevnější moci, střehouc se zatím v Italii vyvolati boje náboženské, aby ve světě mohla se v daném případě ukázati jako zaujatá ochrankyně papežství." Možná dosť, ale byla by to právě jen — rozumnější politika, než je francouzská, která neumí než omílati Gambettovo, že antiklerikalismus pro Francii není vývozním předmětem.

*

„Vykonají-li tyto vzdělavací odbory svoji povinnost plně a poctivě, přijde brzy doba, kdy řekneme hrdě: Co Čech, to Sokol, co Sokol, to antikrist. V novější době i pádným dokladem je působnost oněch vrstev, jimž kal křesťanství je životním ústředím a které stejně vytušily, že sokolstvo české je skutečně povoláno zasaditi křesťanství ránu nejtěžší, jsouc jeho zosobněným nepřítelem." (Lidové Proudy č. 13.) **Tak, tak!**

*

Stigmatisaci, která značí krvavé stopy po způsobu ran Kristových a hlavně u romanských národů tu a tam se vyskytuje, prohlašují někteří za účinek psychicko-plastické síly z podnětů náboženských, souladným spolupůsobením přírody a nadpřírody, aniž možno mluviti o zázraku (theol. Ludwig), jiní za účinek extatické imaginace (lék. Warlomont), jiní za účinek nadpřirozený, jehož přirozeně vysvětliti nelze (lék. van der Elst). Virchow prohlásil je po svém způsobě buď za podvod neb zázrak; podvod však jest vyloučen, neboť úkazy ty přesně zjištěny. Dosud pozorovány pouze u osob živé nábožnosti, aniž podařilo se jich uspokojivě vysvětliti.

Vědecký a umělecký.

Vatikánská bibliotheka byla po provedení vnitřních změn a oprav opět otevřena veřejnému užívání. Nová zařízení, jež mají usnadnit používání bibliotheky vědeckému světu, vzbuzují všeobecný obdiv. Předně rukopisy a prvotisky, jež se dosud nalézaly na koridorech v uměle vyřezávaných skříních, byly umístěny ve zvláštních místnostech, jež jsou vyhrazeny učencům. Vatikánská tiskárna byla přeložena do nové budovy poblíže papežského paláce, dosavadních jejích místností použito pak ku rozšíření knihovny. Unikem na celém světě je zde laboratoř pro konservování a restaurování poškozených rukopisů; i ostatní světové knihovny obracejí se sem, jedná-li se o zachránění rozpadávajících se rukopisů.

Ve Vatikáně umístil papežskou knihovnu Sixtus V. O rozšíření a rozmnožení knihovny zjednali si nehynoucí zásluhy papežové z doby humanismu, kteří zakupovali vzácné rukopisy i celé knihovny různých knížecích domů. V nynější podobě upravil vatikánskou knihovnu Leo XIII. Nejen že zakoupil spousty vědeckých děl, nýbrž i sbírka rytin dostoupila za něho počtu 280.000.

Rukopisů čítá dnes knihovna vatikanská 27.000, katalog rukopisů obsahuje sám 30 svazků. Název knihovníka má dle zvyku vždy některý z kardinálů; dnes jej má kardinal Capecelatro, arcibiskup capujský. Vlastním správcem knihovny je známý P. Ehrle.

Pius X. nejen že provedl různé technické opravy ve vatikánské knihovně, nýbrž učinil ji ještě více a ještě liberalněji přístupnou všem učencům, než byl učinil jeho předchůdce. Lze právem říci, že knihovna jest nejen největší a nejcennější, nýbrž i nejlépe zařízenou knihovnou celého světa.

*

Dne 13. prosince 1912 přednášel v zasedání „Académie des Inscriptions et Belles-Lettres" slovutný assyriolog dominikán P. Scheil o závaží z dob krále Urukaginy, nejstarším to závaží, jaké dosud bylo nalezeno; váží 15 lotů (šekelů), čili $^1/_4$ miny, dle naší míry 119·30 g., takže celá mina vážila 447·20 g.

V berlínské sněmovně pořádána byla výstava vědecké, hlavně národopisné kořisti, kterou ulovila výprava vedená Lvem Frobeniem do nitra Afriky. Vystavené předměty přineseny z Alžíru, Tunisu, Egypta, Sudanu, Konga a z afrického pobřeží Atlantického oceanu.

Vědecký seminář pro východní jazyky v Berlíně slavil 27. října r. 1912 již 25leté jubileum svého trvání.

Akademie věd v Berlíně, v Gottinkách, v Lipsku a v Mnichově hodlají vydati kritický text Septuaginty. Práce jest rozpočtena na 30 roků. Bude vyžadovati nákladu 450.000 M, k čemuž bude Prusko ze státního pokladu ročně přispívati 4500 M.

Na 16. mezinárodním sjezdu orientalistů podal prof. Grimme (Münster) nový výklad záhadného slova „Jerusalem“; jest prý to jméno hettitské, odvozené od slova solymos = pohoří, takže Jerusalem = Horské město.

*

Řehořův kalendář rozkazem patriarchy Terziana zaveden teď závazně mezi katolickými Armeny. Usnesen sice již synodou r. 1800, ale zaveden byl dosud v 11 diecesích a 7 vikariatech.

*

V novém měsíčníku Karla Dostala-Lutinova, jenž se hlásí za nástupce „Nového Života“ a nazván „Archa“, zajímá zvláště studie prof. Horáka o starobylém štěpném rýmu v básnictví českém; p. spis. ukazuje na příkladech jeho pravidla a hodlá dalším zkoumáním jeho objasniti některé záhady staročeského básnění.

*

Moravští spisovatelé belletristé založili v Brně vlastní spolek „Moravské kolo spisovatelů“. Členové přispívající platí ročně 6 K, zakládající 200 K jednou pro vždy. Dosud soustřeďuje „Kolo“ 26 spis. moravských. Předsedou jest Viktor Kamil Jeřábek, jednatelem prof. Josef Holý.

*

Ve vzpomínkách L. N. o Tolstém uveden mimo jiné také jeho originelní názor o t. zv. liberalních thematech v uměleckých dílech literárních. Tolstoj mínil, že v uměleckých dílech nelze se zastavovati na zjevech, mající dočasný, nahodilý ráz. Umění dává smysl a sílu pouze věčno . . . Otázky věčna jsou: láska k vlasti, k rodině, k bližnímu. Tyto city jsou vlastní každému, a popis jich odpovídá úkolům umění, kdežto liberalní themata jsou neumělecká, mají zájem pouze na krátký čas a pro malý kruh osob, náladou touto uchvácených. Umění však se nesmí obmezovati kroužkem, třídou . . . má býti všeobecným, má slučovati nekonečné . . .

Skupina nejmladších básníků ruských se S. Goroděckým a N. Gumilevem v čele začala vydávati měsíčník veršův a kritiky s názvem „Giperborej“, aby popularisovala nové plody v oboru básnictví.

Pessimismus, jímž jsou prosáklé plody předních spisovatelů ruských, Andrejeva, Kuprinova a j., přejedl se ruskému čtenářstvu, jež začíná toužiti po spisech, jež by v srdce jeho vštěpovaly lásku k životu a radosti, zdravou bodrost a sílu, chuť k plodné práci. I viděti, že ruský čtenář začal se z přirozené reakce proti pessimismu obraceti k spisovatelům, již mají světlejší názor světový, k Verbické, Nagrodské a hraběti Amori, jen že tito hlad po optimismu a po lásce k životu hledí ukojovati plody velice pochybné ceny.

*

Síla dávných a krásných ideálů počíná i v Polsku ochabovati. Jako svého času u nás, počínají i tam mnozí „bořiti modly“. Od nějaké doby lze pozorovati v literatuře i v tisku dosti zřejmé útoky na

slavenou dosud trojici velkých „věštců“ polských: Mickiewicze, Słowackého a Krasinského, či spíše na škodlivý prý vliv jejich poesie, jež konvencionalně označuje se jménem romantismu. Cynickým skoro posměchem je odbyl dramatický spisovatel Adolf Nowaczyński ve sbírce básní „Meandry“: „Pískám na vaši romantickou Trojici! Kdybych mohl, spálil bych jak Kalif Omar skoro všecko jejich, věda, že jsou to hory příšer, vyssávajících národ... Pískám na vaše romantické Credo, jímž otravujete mládež již v kolébce —.“ Po něm jiní v denním tisku nazývají odkaz jejich „zpráchnivělostí a přežitkem“, jenž překáží národu v normálním rozvoji sil a stěžuje mu dnešní boj o bytí... Velicí básníci již našli a jistě najdou ještě své obhájce. A práce obhájců nebude nesnadnou. Vždyť tak zv. romantismus polský (v dílech tří věštců) přese všechny podobnosti liší se zásadně od tehdejšího romantismu evropského. Duší jeho jest bezprostřední vědomí věčného proudu života; a jako svatou povinnost životní vyzdvihuje vždy čin, práci, tvorbu, která má spěti k nejvyššímu ideálu člověka, k Bohu. „K velikým obětem je třeba veliké myšlenky“, oduvodňoval svůj názor Mickiewicz. Dnešním materialistickým směrum takový životní názor se ovšem nehodí — a odtud asi pramen všech útoků.

Pohnut asi těmito útoky, vypsal krakovský illustrovaný týdeník „Świat“ anketu o thematě: „Čím byl romantismus polský v našem životě? Čím v literatuře? Čím jest dosud?“ Odpověděli již četní literáti. Nejstručněji vyjádřil se H. Sienkiewicz: „Romantismus byl v naší literatuře tím, čím legie v historii; dal svědectví národnímu životu, roznítil velký plamen lásky k vlasti a duši polskou učinil nezlomnou.“

V prosinci ustavila se v Krakově „Společnost Slovanská“ zásluhou dra F. Koneczného a jiných pracovníků, známých již ze staršího krakovského „Slovanského klubu“. Tento byl rázu politického, kdežto nová „Společnost“ chce pracovati na širších základech směrem více literárním, uměleckým a vědeckým, chce vzájemným poznáním sbližovati slovanské národy, sídlící v naší říši a seznamovati je soustavně s poměry národu polského. Snahy ty jsou nám ovšem nejvýš sympathické a s radostí je vítáme. Prvním činem „Společnosti Slovanské“ bude oslava památky Jaroslava Vrchlického, pořádaná v universitních místnostech v lednu. O básníku našem promluví redaktor „Nové Reformy“ p. Prokesz.

Všeobecná oslava stoletých narozenin „lva polského románu“ J. I. Kraszewského stanovena teprve na den 15. prosince v Krakově. Měla se konati vlastně již dne 28. července, ale byla odložena pro množství jiných literárních jubileí toho roku. V programu jsou církevní bohoslužby, akademie literárně vědecká, na níž přednášejí mimo jiné universitní professoři: Grabowski, Morawski, Straszewski, a slavnostní představení v divadle Słowackého.

Velké dvousvazkové dílo Ant. Potockého „Polská literatura současná“ vyvolalo již, jak přirozeno při kritice většinou žijících dosud spisovatelů, celou řadu článkův i delších studií v časo-

pisech. Ačkoliv někteří mluví hlavně pro sebe (na př. Vil. Feldmann v „Krytyce"), přece většina i osobně nesúčastněných kritiku pronesla nad novými dějinami soud odmítavý. Jako základní chybu vytýkají již celou komposici knihy, jež rozděluje rozvoj literárních proudů po desítiletích, což je nepřirozené a znemožňuje vytvořiti celkový obraz jednotlivých spisovatelů. Vedle toho jest Potocki stranický, vědomě pomíjí jisté osobnosti a dopouští se i faktických chyb, omylů a nedostatků, jež podkopávají důvěru v autora.

„Dějiny židovstva v Polsce" napsal publicista Ant. Marylski (Varšava 1912). Stojí na stanovisku a ukazuje to z celých dějin, že židé byli vždy škůdci národní věci polské. Charakteristická jest jeho poznámka v úvodě, že Poláci vlastně teprve nyní bojují o samostatnost ducha polského ve své literatuře. Tato po tři čtvrtiny XIX. století podléhala censuře židovské, jež nedovolovala ani mezi řádky osvětliti věc židovskou se stanoviska polského. Zatím, co „volná myšlenka" v písemnictví svobodně byla propagována, myšlenka polská podléhala dvojí censuře: úřední a soukromé židovské, ukryté očím veřejnosti, ale tím nebezpečnější a škodlivější.

*

Nová, většinou ženami vedená revue varšavská „Echo literacko-artystyczne" uveřejňuje článek o proslulé své doby básnířce vlašské Annie Vivanti. Před Před 20 lety vyšel svazek jejích básní s názvem „Lyrika" (přeloženy také do češtiny ve „Světové knihovně") a s předmluvou známého Carducciho, jenž věštil v ní „genia". Mladá osmnáctiletá dívka stala se za chvíli populární a modní, Carducci uvedl ji nejen na Parnas, ale i do Kvirinálu do královských salonů. Kritika vlašská přijala debut enthusiasticky. Čekalo se toužebně na další vývoj a čekalo se — 20 let. Annie provdala se za Angličana Chartresa, advokáta a redaktora „Times", umlkla a ozvala se teprve nyní románem psaným nejprve anglicky a pak vlašsky. Sluje „I Devoratori". Román budil tím větší zájem, že měl odhaliti tajemství dlouhého mlčení spisovatelčina. A ukázalo se, že „požíračem" jejího času, myšlenek a všech snah byla její milovaná jediná dcera. Bohatýrka románu dává kouzlo slávy v obět dceři, na jejímž čele postřehuje lesk genia, a oddává se výlučně pěstění mladého jejího nadání. „Zázračné dítě" však zklame naděje matčiny: u prahu koncertní kariery zadržuje ji pláč nemluvněte, provdává se za muže a chová se k matce s krutou lhostejností. City bohatýrky jako matky jsou ozvěnou vlastních citův autorčiných. Dcera její, nadaná houslistka, žačka našeho Kubelíka, slavila jako desítileté dítě triumfy ve světových městech, ale již ve třináctém roce přesytila se potlesky a znudila uměleckou ciganerií a vrátila sa do soukromého života — k malé radosti matky. Ta začíná se věnovati zase literatuře. Po „Požeračích" tiskne se právě v pěti jazycích současně nová její práce, založená na známém soudním processu „hrdinky" Tarnowské. Autorka k vuli studiu svého „modelu" prodlela s ní deset dní ve vězení Básnířka „Lyriky" honí se za sensacemi, aby si vynahradila ztracený čas . . .

*

Vzorem neúmorné píle a vytrvalosti může býti krakovský malíř a básník Sudomír Benedyktowicz, zajímavý již tím, že jest — bezruký. Umělecký kritik a malíř Marian Wawrzeniecki napsal o něm vřelý článek, z něhož vyjímám některé podrobnosti. Benedyktowicz narodil se r. 1844 na Podlesí, jako student súčastnil se povstání r. 1863, v němž byl ukrutně zraněn a zbaven rukou. Přes to vrací se ke svému zamilovanému umění, vzdělává se po 4 roky v Mnichově v „Akademii krásných umění", pak jest učněm Jana Matejki a druhem Jacka Malczewského, Gottlieba, Pochwalského a Pruszkowského. Konečně začíná malovati samostatně a tvoří většinou velké obrazy krajinářské i menší perokresby.

Práci tu vykonává — nadán velkým talentem a neobyčejnou pamětí malířskou — pomocí šroubované obruče, připevněné ke kousku pravé ruky; do obruče možno vložiti štětec, péro nebo tužku; každý štětec po užití nutno odšroubovat a vyměniti jiným k nové barvě. Můžeme si představiti, kolik trpělivosti to vyžaduje, když každých několik minut třeba činnost tu opakovati. Andělskou, neocenitelnou pomocnicí byla manželka umělcova. Ale i tu ztratil, tak jako syna, svou naději pro stáří. Benedyktowicz trpěl, ale neklesl. Olejem malovati bylo mu nyní těžko, se zápalem oddal se proto pastelu a z pod jeho „ruky" počaly se teď objevovati — bylo to právě za rozkvětu „Mladé Polsky" — harmonií a citem proniklé „Nálady přírodní". V utrpeních duch jeho rostl. Nejen maluje, ale i píše. R. 1902 vylévá se z jeho péra silná jak ocel a ostrá jako rapír kniha: „Stanislav Witkiewicz jako kritik: jeho názory, zásady a theorie v malířství. Rozbor kritický." Má i značný dar básnický, jak dosvědčuje krásná báseň „Zakleté jezero". Nové pokolení však zapomíná na šedivícího, bezrukého umělce, jenž v opuštěnosti tráví osamělé dni v Krakově v těžkých zápasech se životem, nejednou snad i ve starosti o zítřek...

*

Nový výklad Goetheova „Fausta" snaží se podati Günther Jacoby v objemné knize: „Herder als Faust" (Lipsko 1912). Dokazuje, že vzorem k postavě Faustově básníku byl Jan G. Herder. Poukazovalo se již dříve častěji, že v této světové tragedii ozývají se tu a tam vzpomínky na Herdera, což se vysvětlovalo duševní příbuzností obou básníků-filosofů. „Nyní však — praví Jacoby v úvodu ke své knize, chci dokázati na základě důkazného materialu, jehož rozsah dosud byl neznám, že není to jen to neb ono, co má Goethe od Herdera, nýbrž skoro všechno. V osnově celý „Faust" a v provedení první díl jeho až k výstupu ve sklepě Auerbachově jest věnován postavě Herderově. Od Herdera pocházejí nejen podněty všeho druhu, slova a myšlenky Faustovy v mnohem širším rozsahu, než se dosud za to mělo, nýbrž Faustovy vnitřní i zevnější životní zkušenosti byly zkušenostmi Herderovými právě kdy „Faust" vznikal a bezprostředně před tím." Dosavadní názor, že ve Faustu zobrazil Goethe sebe sama, vysvětluje Jacoby tím, že skutečně oba spisovatelé v té době stáli si

duševně velice blízko, takže tragedie Faustova působí dojmem zkušeností zažitých básníkem samým.

*

Známý japonský spisovatel Liong-te-Bokin ukončil svůj román, skládající se ze 106 svazků po 1000 stránkách. Pracoval o něm 40 let. Výtisk románu váží přes 65 kg.

*

Sensačních zpráv elberfeldského klenotníka Kralla o „myslících zvířatech“, totiž koních, jež cvičil, zmocnila se již i vědecká psychologie. Krall pokračuje v pokusech, jež konal v. Osten se svým „D. kluge Hans“; jeho koníci, pony a zvláště arabové Mohamed a Zarif, počítají, dobývají kořenů (2—5 mocn. z čísel i šestičíslicových), čtou i čísla slovy vypsaná a s nimi počítají, čtou i slova, ba i mluví — všecko kopyty předních nohou: jednotky pravým, desítky levým, sta opět pravým („Hans“ počítal jen pravým, což jej unavovalo), slova dle obrazce ve stáji na zdi umístěného, jednotlivé hlásky dvěma koordinátami určené.

Proti knize Krallově o jeho sedmiletých pokusech ozývá se ostrý odpor; hlavně pochybuje se o samočinnosti zvířat, jež prý počítají dle znamení tajně jim dávaných. I tak by arciť výkony ty zůstaly obdivnými, ale známý psycholog H. E. Ziegler namítá, že koníci „pracovali“ stejně dobře, i když nikdo s nimi ve stáji nebyl a zkoumatelé jen malým otvorem dohlíželi. Osobně přesvědčili se o výkonech těch kromě něho Dr. Sarasin, prof. Dr. Krämer, jejichž prohlášení potvrdili prof. Dr. Claparède a prof. Dr. v. Buttel-Reepen a j. — svědectví dojista vážná; jelikož však víme, že i největší učenci nechali se i ve svých oborech někdy napáliti, stačí připomněti spiritismus a známé kapacity, jako Fechnera atd., třeba přece s úsudkem vyčkati. Zvířecí psychologie jest vědou zcela novou, i možno naditi se ještě mnohých překvapení; skutek, že „intelligence“ ve zvířeně tak nepravidelně rozhozena — mravenci, včely, papoušci, psi, koně atd., tedy žádný pravidelný vzestup ke člověku — nedává ni nejmenšího práva k theoriím opičím.

*

V poslední době se všech stran se ozývají stesky na stále klesající návštěvu divadel. Příčinou není snad jen nynější rozruch válečný, jenž hlavně v Haliči opravdu vyprázdnil divadla, koncerty, obchody knižní atd., ale jest to spíše zjev trvalý, zaviněný horečným kvapem moderní doby a ztíženými podmínkami životními. Průměrný náš člověk, vysílený i duševně denní prací, nerad by ještě večer napínal ducha sledováním vážného dramatu. Hledá něčeho lehčího, kde by nemusil přemýšleti, kde by se „rozptýlil“, po případě příjemně podráždil unavené smysly zrakové či sluchové. Proto podkasaná musa operetní najde vždy dosti publika, a nad ni ještě více různá divadla kinematografická. Zde pracuje jen zrak a obrazivost diváka, obrazy následují rychle za sebou, představení netrvá dlouho a jest poměrně laciné — proto nejlépe vyhovuje dnešnímu člověku.

Tak staly se kinematografy nebezpečnými konkurenty divadlům stálým, hlavně těm, které počítají především se širšími vrstvami lido-

vými. Ve svých finančních bilancích konstatují to nejen divadla naše, ale v celé Evropě. Národní divadlo pražské přes značnou subvenci zemskou i městské divadlo vinohradské trpí velkými obtížemi finančními. O našem brněnském netřeba mluviti: nepomáhá ani zátopa vídeňských a francouzských operet ani židovské frašky à la „Mumraj“. Ředitelství německého zemského divadla v Praze mínilo si pomoci tím, že se pokoušelo zaříditi kinematografická představení ve staré budově divadelní na Ovocném trhu (bývalé stavovské divadlo). Pro odpor zemského výboru království českého nedostalo však koncesse. V některých městech (České Budějovice) chtějí zameziti přílišné rozmáhání se kinematografů tím, že uvalili na ně značnou dávku městskou. V Pardubicích přičiněním městské rady se dosáhlo před zahájením letoší sezony Divadelní společnosti sdružených měst východočeských, že biografické podniky v městě buď vůbec přerušily neb aspoň omezily svou činnost za sezony divadelní.

Ve Varšavě chtějí čeliti kinematografům jiným způsobem. Bylo tam založeno právě „Novověké divadlo“, zvané jinak také „miniatura“. Matkou „miniatur“ je španělská „zarzuela“, čili divadélka, v nichž se hrají krátké útvory dramatické, při čemž se platí za každé „číslo“ zvláště. Tak během večera objeví se na sceně několik kusů divadelních, pro vždy jiné obecenstvo. Ve Varšavě trvá představení $1\frac{1}{2}$ hodiny, takže za večer opakuje se týž program třikrát. Těší se tam velkému úspěchu, neboť odpovídají nervosně chvatné době a mohou působiti ve směru demokratisace umění divadelního. Bude záležeti jen na tom, aby dobrá myšlenka nebyla zkažena nízkým gustem obecenstva, tak jako se to stalo s kinematografy!

Konkurenci jejich pociťují i sami spisovatelé dramatičtí, proto se snaží uplatniti své umění i tam a působiti tím jaksi na jejich zušlechtění. Na poslední členské schůzi svazu německých dramatických spisovatelů bylo usneseno založiti kinematografický odbor, jehož úkolem bude říditi styky dramatiků s továrníky filmů. G. Hauptmann, Hugo von Hofmannsttal, A. Schnitzler a H. Sudermann slíbili napsati hry výlučně pro kinematograf a uzavřeli již s továrníky filmů smlouvu.

V Berlíně zařídil to podnikavý dr. Rudolf Lothar ještě pohodlněji, aby přilákal obecenstvo do svého „divadla komedií“: nejprve hraje se jednoaktovka, pak v delší pause jest čajový bufett, načež naplní jeviště dámy předních konfekčních závodů (jež ovšem za tuto reklamu musí náležitě zaplatiti) a předvádějí nejnovější mody. Berlínské dámy jsou prý touto novinkou nadšeny. Komedie, čaj, moda — toť „moderní“ divadlo!

Vychovatelský.

Litovelská okr. školní rada vybízí, aby při každé škole byla zřízena učitelská knihovna „s nejlepšími spisy methodickými, pomocnými a příručkami. Vládní věstník sem nepatří."

*

Pozoruhodné návrhy o výchově zanedbané mládeže pronáší a v Rothenhofě na Šumavě provádí Jos. hraběnka Chotková. Neschvaluje výchovu hromadného v ústavech, nýbrž klade důraz na výchov rodinný, po 10—15 dětech po způsobu rodinném vychovávaných představenou „matkou", navštěvujících veřejnou školu a bydlících v domcích, čistě, ale prostě, stavu jejich přiměřeně upravených, aby nebyly zvykány požadavkům, jakých jim život pozdější poskytnouti nemůže. Výsledky její jsou prý docela spokojivé; poměrná láce podnikův umožňuje ovšem, aby se dobrodiní toho dostalo dětem co nejčetnějším, což při hrozivém nákladu na naše vychovatelny potřebném jest zajisté velmi důležito. Nejlepší snahy lidumilné narážejí zas přece jenom na nákladnost našeho byrokratického apparátu.

O pohlavním poučování dětí praví jesuita Krus (Katech. Bl. 1912, 73) po našem soudě zcela správně, že je to záležitost přirozeně zcela důvěrná, jež předpokládá osobně důvěrný poměr, jako mezi rodiči, po případě jejich zástupci, jíž vyřizovati nutno důvěrně a osobním poměrům chovance přiměřeně; veřejné, společné poučování je tu zcela nemístné, zvláště ve škole.

*

Tělocvik a sport pořád horlivěji se zdůrazňuje, mladým k veliké, starým k ne toliké radosti. Převaha městského žactva ve školách tu m. j. mnoho vysvětluje. Soudcové mladistvých už napomínají k umírněnosti, nejen zástupcové vědy: zdravý duch ve zdravém těle, nikoli zdravé tělo bez ducha! Hrubost na jedné a nevědomost na druhé straně hrozí z takového výchovu, kde zdatnost tělesná stává se sobě účelem. Vždyť přece nechceme clowny a krasojezdkyně stanoviti za ideály člověčenstva! Život a soutěž národů nevyžaduje pouze zdravých údů, nýbrž také zdravého, velikého vědění, a nejen síly tělesné, nýbrž i síly mravní, především síly nad sebou samým, sebevlády. Že i tuto může sport podporovati, jest nesporno; ale jest-li jednostranně, ku vzdělávání ducha a svědomí nesouměrně pěstován, vyžene chvályhodnou jinak sílu do bezohledné, zlodějné surovosti.

*

Na letošním (II.) mezinárodním sjezdě pro mravní vychovatelství přednášel m. j. známý odpůrce nynějšího „konfessijně dogmatického" vyučování náboženství Dr. Rudolf Penzig, navrhuje „přeměnu náboženského vyučování v poučování nábožensko-

dějinné a mravní," jelikož prý vyučování dosavadní zůstává bez účinku na utváření náboženského a mravního života dnešní mládeže. Ale ze školy vyučování náboženské vylučováno býti nemá; zapovídá to souvislost nynější vzdělanosti s náboženstvím minulosti, úcta k ideálům náboženského života a umění v minulosti i v přítomnosti, konečně nebezpečí vniterného ochuzení duše lidské u přemnohých. Pokud náboženství není úkonem pouze rozumu, nýbrž i vůle a soucitu, má tu P. něco pravdy, ale naukový, dogmatický podklad jest přece nezbytný — jen třeba jej vhodným podáním, dějinnou a životní applikací duchu více přiblížiti, jak asi P. říci chtěl; povaha člověka vyžaduje jakési jednotnosti, jednotný názor životní bez víry náboženské jako synthese, vyvrcholení a zakončení není možný. Jen povrchní psychologie to může zneuznávati.

*

Ve vídeňských „Christlich päd. Blätter" (čís. 12) přimlouvá se znovu známý katechetický pracovník Jan Ev. Pichler, aby na rakouských obecných a měšťanských školách byl rozmnožen počet náboženských hodin, jak také příslušnou resoluci přijal s nadšením letoší katechetický kongres ve Vídni. Potřeba toho nedá se popírati — nikoliv ovšem k rozmnožení učebné látky (vyjma biblické dějiny) nýbrž k náležitému jejímu methodickému i vychovatelskému propracování. Na kongressu i v odborných listech jsou podávány různé a v celku dobré reformní návrhy, ale na našich školách nedostává se z pravidla času, aby mohly býti uvedeny v život, každý katecheta ví, že chce-li býti „hotov" s předepsanou látkou, musí jednotlivé části projednávati jen zběžně a povrchně, musí často omeziti svou činnost skoro jen na vysvětlení, uložení a zkoušení. A pro výchov tak cenné biblické dějiny jsou odbývány macešsky, ba někde docela opomíjeny. V některých zemích v Německu mají až dvojnásobný počet hodin náboženských: tak na př. v Bavorsku a Württembersku tři až pět, v Badenu tři, v Elsass-Lotrinsku čtyři, v Prusku čtyři, pět, ano až sedm hodin týdně. U nás na jednotřídních školách pro všechny ročníky jsou jen dvě hodiny, pro první třídu dvojtřídek dosud na četných místech jen jedna hodina. A právě tam má se nyní konati příprava k přijetí svátostí! — Hlavní překážkou rozmnožení hodin náboženských bude ovšem nedostatek učitelských sil, ježto již nyní jsou kněží skoro všude školami přetíženi, takže někde musí vypomáhati učitelé světští. Budou-li smýšlení katolického, nebude to na škodu, ale jinak?!

*

Při c. k. theol. fakultě v Olomouci povolen již v listopadu 1911 vědecký seminář pro biblické stud. S. Z. a pro církevní dějiny, z nichž prvý ihned byl otevřen. K nim přibyl v listopadu 1912 seminář pro duchovní řečnictví, načež budou postupně zřizována oddělení pro další odbory theologické. Ministerstvo dává každému oddělení ročně 300 K na učebné pomůcky a 200 kor. na odměny za nejlepší seminarní práce.

*

Nové místo lektora pro vědy novohebrejské, židovsko-aramské a talmudské bylo zřízeno při universitě v Lipsku. Také v Berlíně se domáhají zámožní židé zřízení podobné učitelské stolice. V Pešti jedná se o zřízení dvou stolic pro vědu talmudskou, z nichž jedna (na katol. theol. fakultě) bude prý svěřena jesuitovi prof. Huberovi, druhá pak L. Blan-ovi, professoru pešťského rabínského semináře.

*

Moravský sněm zrušil v poslední schůzi 23. pros. po dlouhých bojích proti klerikálům dle jich návrhu školní plat, učitelům navržena 35letá služba (do 60 let) a drahotní přídavky, až budou peníze (2¼ mil. K.) Definitiva okresních inspektorů ještě neprovedena.

*

Protestantští Němci v boji proti Polákům nespokojují se vyvlastňovacími zákony v Prusku, ale činí promyšlený útok i na Halič: z iniciativy německých Lutherových spolků (Luthervereine) bylo ustanoveno sebrati do roku 1917 k uctění 400leté památky vystoupení Lutherova milion marek na vybudování německých škol protestantských v Haliči. Učitelé v Sasku sebrali na ten účel již 200 tisíc marek. V provolání mluví o kulturním poslání Němců a o potřebě sesíliti v Haliči živel německý. Ani slovem nezmiňujíce se o církvi katolické, proti níž celá akce jest na prvním místě namířena!

*

Ve Francii divným způsobem za posledních 40 let analfabeti stoupli ze 14% na 30%, jako školský náklad z 95 mil. fr. na 350 mil. fr. a odsudky nezletilých ze 13.000 na 30.000.

— — —

Hospodářsko-socialní.

13. prosince min. r. mohla parlamentní komise pro kontrollu státního dluhu rakouského slaviti 50leté jubileum, kdyby bylo proč. Za tu dobu stouply dluhy státní ze 4912 mil. K na 12.372 mil. K a úroky ze 220 mil. na 488 mil. K. Tehdy připadalo na hlavu obyvatelstva po 256 K, dnes 429 dluhu. Arciť příjmy i výdaje i jinak netušeně stouply, ale úrokování jest přec jenom tísnivé.

Poprvé stalo se teď, že obě polovice říše zároveň — vypůjčovaly, každá 125 mil. K, divno, že uherská doma, rakouská v Newyorku, když naši i němečtí židé dělali drahoty, a Francie též. Vypůjčeno ovšem ve zlatě, za podmínek nyní dosti ještě příznivých. Zda splní se naděje, že nyní se trochu peněz uvolní? Jednak většími splátkami do ciziny, jednak válečným poplachem nastal nedostatek peněz v oběhu, neboť banky schovávaly pro kmotra příhodu a ani na vysoké úroky nerády půjčovaly; ovšem i velké množství jejich a soutěž o vklady zabrala mnoho peněz.

Moravský rozpočet na r. 1913 vykazuje řádnou potřebu 48,603.109 K, úhradu 34,761.763 K, mimořádnou potřebu 5,075.224 K, úhradu 103.000 K, tedy schodek 18,813.570 K. Když rozumnější členové sněmu, vedeni ref. Dr. šl. Koudelou před časem chtěli zemské finance uvésti do pořádku, lidovci z politického trucu obstruovali: My sanovat nebudeme! Proto ty konce.

*

Nejsmutnějším důkazem nevyspělosti obchodní byly útoky na záložny a spořitelny, namnoze spekulanty známého původu ještě popoháněné. Ten ohromný vybraný majetek z velké části se promarní a peněžní zdatnost obyvatelstva klesne; v nejlepším případě (příslovné punčochy) zůstanou peníze, jichž obchodu a průmyslu tolik potřebí, ležeti ladem. Některá odvětví průmyslu a obchodu také skutečně velice utrpěla; úpadkův jest neslýchané množství (přes 460 případů nad 100 tisíc K, pod 100 tisíc K jest jich několik tisíc); v Brně samém na př. i nejstarší tkalcovské závody zastavily výrobu, jednak pro nejistotu na balkánském odbytišti, jednak nedostatkem peněz a též dělnictva, pokud povoláno k vojsku.

*

Rakouské sirkárny až do nynějška ovládaly východní trh, ovšem ze sta továren jen asi šest jich vyváželo. Aby si zbytečně nesoutěžily, uzavřely tyto před 11 lety kartel pro Turecko a Persii, dvě leta po tom i pro Rakousko a zřízen akciový svaz „Solo“, jenž má asi 80% celé výroby rakouské v rukou. Zákazem bílého fosforu (13. července 1909), jenž v loni vešel v platnost, výroba jeho sice znesnadněna, ale neohrožena, jelikož byl dosti silný, novým poměrům se přizpůsobiti. Za to menší továrny donuceny práci zastaviti. Vláda,

chtějíc jim přispěti, působila k založení druhého trustu „Helios“, na jehožto správu si vyhradila úřední vliv. Tak místo očekávaného monopolu státního nadešel monopol soukromý dvou společností, po případě jejich bank, atos novotou státního dozoru, jenž má hlavně za účel, aby výrobky se nezdražovaly; ušlý výdělek z nových intervencí má býti co možná hrazen zmenšenou režií.

*

Balkanské státy jsou skoro čistě zemědělské, proto dobrým odbytištěm pro náš průmysl. Rumunsko, Srbsko a Bulharsko roku 1911 z miliardového svého dovozu aspoň 700 mil. K zaplatily za výrobky průmyslové. Celkový vývoz Rakouska obnášel dosud asi 300 mil. K ročně, tedy asi osminu celého vývozu rakouského. Již za annexe náš vývoz balkanský značně poškozen vlivem Anglie, jež Turecko ponoukala k boycottu, ve prospěch její, Italie a Německa i Francie, která peněžitě na Balkaně značně vázána. Při nynějším jednání mírovém i tato otázka, převezmou-li vítězové od Turecka peněžní závazky, hrá neposlední úlohu; jest však skoro samozřejmo, že ji převzíti musejí.

*

Rozšiřování celních jednotek jest jaksi v ovzduší. Spojené Státy se hrozivě rozpínají, Anglie svou imperialistickou politiku sleduje bezohledně dále, v Německu ozývají se hlasy po středoevropské celní jednotě, u nás pak, ačkoli Maďaři i v monarchii se chtějí odloučiti, bylo cosi slyšeti o celní jednotě s obrozeným Balkanem, neb aspoň s nepokojným Srbskem, aby konečně třenice oběma záhubné přestaly. V celní jednotě s Německem spatřují někteří jedinou pomoc, aby drahota byla zmírněna; jak by však to prospělo naší politické samostatnosti, nesnadno říci.

*

O financích Portugalska, odkud teprve v posledním měsíci mohli zpravodajové podati aspoň trochu pravdivé zprávy, nepíše se nic pěkného. Schodek za tři leta republiky vzrostl o obnos přes 100 mil. K (20.430 konto, konto = přes 5000 K) a není peněz ani na nejnutnější potřeby; poplatnost obyvatelstva bouřemi mnoho utrpěla, buřiči slibovaná náhrada za výdaje na královskou rodinu se nedostavila, dělají se ještě větší dluhy. Na rok lonský na př. byl rozpočten schodek na 3832 konto, skutečně však obnáší 6620! Manuela sice není škoda, co se mu stalo, zasloužil docela dobře, ale ti nynější vládcové jsou náhradou velmi špatnou. Sám finanční ministr prozradil při rozpočtě, že „zemi o stavu věci klamali,“ malujíce jí totiž straky na vrbě.

*

Prupav panamský, jejž by Spojené Státy rády výlučně sobě vyhradily, stává se již předmětem sporu mezinárodních; zvláště Anglie nároky americké těžce nese a sotva uzná. O (sladké) vodě jeho píše se, že nikde a nikdy teplotou neklesá pod 30° C. Obyvatelé jsou proto nevrlí, že koupelí nelze se tu ochladiti. Státní komise pro chov ryb ráda by tam nasadila sladkovodních ryb, ale dosud není

známa ryba, jež by žila v teplé vodě. Nutno tedy hledati. Leč by se některý ze známých druhů snad přece přizpůsobil?

*

Mladou, u nás dosud skoro neznámou organisací polskou jsou tak zv. „Drużyny Bartoszowe“, které objímají dnes téměř celou východní Halič. Varšavský „Tygodnik Polski“ podává o nich tyto informace: Byly založeny před čtyřmi roky jako nestranná organisace lidu polského v okresích, kde sídlí obyvatelstvo polské a rusínské. Úkolem mají soustředíti život polský tam, kde jest nejvíce ohrožován, povolávati k práci živly mladé a svěží, tvořiti střediska práce fysické i kulturní, řízená přísnou, vojenskou disciplinou. „Od Sokolstva liší se Družiny Bartošovy v mnohám ohledu. Především jsou organisací přesné lidovou a úrovni lidu přiměřenou a nemají povahy jaksi klubovní, zevnější, jakou se vyznačuje mnoho tak zv. „hnízd“ sokolských. Výchov a disciplina panuje v nich přísnější, přiměřenější podmínkám místního života i potřebám mládeže. Proto vládne v nich duch většího junáctví, odvahy, pružnosti.“ Vedle úkolů tělesného výchovu pečují Družiny Bartošovy také o výchov a uvědomování národní v nejširším rozsahu, zakládají knihovny, čítárny, pořádají přednášky atd. Obranný jejich ráz proti ruské agitaci ukazuje, že jsou rozšířeny ve východní Haliči většinou podél Podkarpatí, od Kolomyje k Sandoku Členů mají celkem asi 4000, za minulý rok jich přibylo o 1500. Nosí stejné čapky, stuhy a odznaky. Orgánem celého sdružení jest týdeník „Dzwon“.

*

Životní pojištění a islam. Dle novin „El Akhbar“, v Kairu vydávaných zakázal mufti, soudce ve věcech náboženských, mohamedánskému obyvalstvu v Beirutu pojišťovati se u evropských společností. Koran totiž zakazuje každé obchodní spojení s nevěrci a mimo to některé formy pojištění počítají se za lichvu a tato se dle koranu přísně odsuzuje.

Životní pojištění panovníků. Když zemřel angl. král Eduard, musela vyplatiti jedna anglická pojišťovna dědicům 20 millionů korun, ač byl král pojištěn jen několik málo let. Ruský car jest pojištěn u anglické pojišťovny už od chlapectví na 23 millionů korun. Jeho roční premie obnáší 380 000 K. Italský král Humbert byl pojištěn na 24 millionů K a jeho předčasná smrt způsobila pojišťovně ohromnou škodu. Nynější král italský Viktor Emanuel je pojištěn na 12 mill. K. Rakouský arcivévoda Jan Salvator (Jan Orth) se pojistil r. 1887 na 720.000 K. Vyplacení tohoto obnosu se oddálilo, až bylo úředně prohlášeno, že arcivéroda zahynul r. 1890 i se svou lodí „St. Margaretha“. Pojišťovna však byla nucena zaplatiti nejen pojištěný obnos, nýbrž i úroky ode dne, kdy asi pojištěnec zahynul. Takovýmto osobám není prý snadno pojištění uzavříti. Tak na př. srbský král Alexander po svém sňatku s Dragou Mašínovou se marně pokoušel u mnohých rakouských pojišťoven pojistiti se na vyšší obnos. Pojišťovny žádaly po něm takové záruky, jakých jim dáti nemohl. Proto zůstal nepojištěn.

Nové sociálni pojištění v Rumunsku. Dne 27. ledna 1912 vešel v platnost jednotný zákon o sociálním pojištění a o organisaci dělnictva. Zákon jest originelní svou jednotností. Rumunská vláda řeší řadu problémů sociálních najednou. Dělníky organisuje v cechy, do nichž povinně patří mistři, tovaryši, učni a dělníci. Cechy se starají o stavovské zájmy a o technickou úpravu živnostenských otazek. Několik cechů tvoří společenstvo, jež čítá nejméně 1000 členů. Společenstva se starají o správu místní nemocenské pokladny a rozhodují o žádostech dělníků za důchod invalidní, starobní neb úrazový. Mají se ujmouti toho, kdo přišel k úrazu a postarati se o léčení během prvých dvou týdnů. Mají zřizovati kliniky, nemocnice, porodnice, sanatoria a j., pak vůbec býti prostředníkem mezi dělníkem a pokladnou. Pojišťovací pokladny invalidní, úrazové a nemocenské jsou spravovány ustředním úřadem živnostenským, jenž je státem vydržován. Sestává ze 13 členů volených dílem vládou a dílem z dělníků a zaměstnavatelů. Ústřední úřad spravuje peníze pojišťoven invalidních, dodává peníze společenstvům pro nemocenskou pokladnu, vyplácí duchody starobní a invalidní, kontroluje pojišťovny nemocenské a úrazové, a vede statistiku.

Nemocenské pojištění je závazné pro všecky dělníky průmyslové. Tito jsou rozděleni na 5 tříd mzdových a nesou sami všecka břemena pojištění nemocenského. Onemocní-li pojištěnec, dostává podporu po 16 neděl od nemocenské pokladny, po 16 týdnech pak od pokladny invalidní. Přijde-li pojištěnec k úrazu, jest podporován prvé dva týdny nemocenskou pokladnou, po dvou týdnech svazem zaměstnavatelů. V případě úmrtí, dostanou příbuzní podporu na pohřeb (60—100 lvů.[1]) Šestinedělky mají nároky na podporu 6 týdnů po slehnutí a podpora může se prodloužiti až i na tři měsíce, kojí-li samy své děti.

Majitelé průmyslových závodů jakož i jiných podniků, kde se užívá motoru, jsou sdruženi ve svaz zaměstnavatelů, který spolupůsobí v pojištění úrazovém. Svaz podporuje pojištěnce úrazem postiženého po dvou týdnech, zemře-li pojištěnec následkem úrazu, vyplácí vdově a sirotkům důchod a pohřbné 100 lvů. Dělníci, kteří přišli k úrazu a nejsou ve společenstvu, jsou podporování prvé dva týdny zaměstnavatelem a pak svazem zaměstnavatelů.

K starobnímu a invalidnímu pojištění náležejí povinně všichni členové cechů do 65 let. Příspěvek jest pro všecky bez rozdílu týž, 45 banů týdně, z něhož připadá třetina na pojištěnce, třetina na zaměstnavatele a třetina na stát. Byl-li pojištěnec 16 týdnů nepřetržitě nemocen, jest oprávněn žádati po dobu neschopnosti k práci o důchod invalidní, který obnáší 150 lvů ročně. Starobní důchod se vyplácí v 65. roce v obnosu také 150 lvů ročně. Stane-li se duchodník invalidou, může si starobní rentu zaměniti v invalidní.

Zákon lze rozšířiti jednak na větší těleso pojištěnců, jednak i na jiné obory zřízením nové pokladny.

*

[1]) 1 lev = 100 banů = 95 haléřů.

Na prosincovém sjezdě rakouského kovodělstva projednávána m. j. ochrana proti kartelům (ref. Dr. Krek) a ochrana prácechtivých proti násilí stávkařů; v této věci připojil se sjezd úplně k petici podané 14. května 1909 vládě i sněmovně, žádaje však, aby vláda již nyní, než ochrana bude bude dle návrhův uzákoněna, na základě nynějších zákonů proti násilnostem stávkařů zakročovala.

Vysokoškolské katolické studentstvo ve Vídni založilo si v prosinci min. r. ústřednu pro sociální práci studentskou, v níž se dosavadní spolková práce má účelněji sorganisovati a novými odvětvími rozmnožiti (adressář, přednášky, chudinství, péče o mladistvé, o dělnictvo a p.)

Tělesný trest pro některé zločince v Anglii, v té pokročilé Anglii zavedený, žádají pro plotňáky také vídenští kavárníci, jsouce jimi v živnosti, po případě i na životě ohrožováni.

*

Ubývání manželstev a porodu zaměstnává veřejnost čím dál více. Naproti steskům na přelidňování a obavám o budoucí výživu je to zajisté nápadno. Navrhují se všelijaké léky, jmenovitě hospodářské; subvenční nákaza hrá i tu svou úlohu. Ve Francii slibují už i premie na děti; zdali pak ti pánové, kteří se namahají o zvýšení počtu dětí, sami dle toho žijí? Nerado se přiznává, že záhada není jen hospodářská, peněžní, nýbrž i mravní; a jak zde poraditi a pomoci?

V londýnských laboratořích prý zjistili, že prvo- a druhorozené děti bývají duševně i tělesně slabší mladších. Nový poplach! Soustava „dvou dětí“ tedy i po této stránce ohrožuje zdatnost lidstva, počítají prakticko-hamižní Američané. Nezbude, než aby nějaký židovský fysiolog vynalezl prostředek, jak by se mohly roditi napřed děti mladší, a ty starší mohou pak již odpadnouti.

*

Znamenitý musulman indický Mušir Husein Kidwai dokazuje v indické revui „Allahabad“, že Koran je vlastně zákoník socialistický, předcházející objevení se officiálního socialismu, a že Mahomed je pravý průkopník demokracie. Prorok položil prý základy dnešní ústavnosti, vysloviv první heslo všeobecného práva hlasovacího a jedině turečtí ulemi pod tíhou reakcionářského ovzduší stambulského udržovali Hamidův absolutismus, kryjíce národu pravý smysl Muhamedova evangelia i vysvětlujíce jej dle pokynů yldizských. V Koranu nalézá Kidwai zásady rovnosti všech lidí bez ohledu na plémě i příslušenství církevní, poukazuje na Muhamedovy přepisy, jež zakazují nepřátelství jednotlivých plemen i národu, krádeže i podvody a odporučují péči o vdovy a sirotky, mrzáky i chudinu a p. Dále obšírně pojednává o patriarchálním zřízení arabských plemen i v závěru praví, že jest Arabie kolébkou socialismu a Mahomed prvním apoštolem socialismu.

V nynějším socialismu je také skutečně velice mnoho tureckého; je to snad nějaké duševní příbuzenství.

Jiný Ind Abdullah Suravard sebral Muhamedovy socialní výroky, nezařazené v Koranu. Je jich jen několik — jako:

Plať dělníkům, dokud ještě neuschne jejich pot.

Nádherný je svět i vše, co se v něm nalézá; ale na světě nejvzácnější poctivá je žena.

Touha po vědění boží je přikázání, platící pro každého věřícího. Ale kdo podává vědění nehodným, ten věsí drahokamy i šperky a zlato sviním kolem krku.

Skutky se oceňují různě, dle toho, s jakého hlediska. —

Politický a vojenský.

Strach z úspěchu slovanských na jihu pohnul rakouské německé svobodomyslníky (Wedra, Dobernig), aby hledali užší styky s Maďary. Ozvaly se vzpomínky z r. 1867, kdy dualismem v Rakousku národnosti mimoněmecké a mimomaďarské, zvláště slovanské měly býti „přitlačeny ke zdi.“ Němci zalitavští nebyli však těmito námluvami v Pešti tuze nadšeni, a tak s přátelství sešlo. Za to druhé strany snaží se více navázati s Rumuny, jak uherskými, tak mimoříšskými, a to ne již jen proti Maďarům, nýbrž více proti Slovanům, kteří prý oběma národnostem budou mnohem nebezpečnějšími.

„Monarchische Liga“ utvořila se ve Vídni hájit prý jednotu říše, užší styky s částmi východními a jižními, jmenovitě zájmy obchodní při nastávajících obchodních smlouvách.

Jediný slovanský stát na Balkaně ovšem by rovnováhu evropskou zakolísal; avšak k tomu — dík známé slovanské povaze — nedojde, leč by nějaký Němec, jako Koburg nebo Battenberg nebo pod., je sjednotil. Pro nás v říši každé vítězství věci slovanské v zahraničí by mělo býti potěšitelným a také výhodným, kdybychom uměli se dle toho zaříditi; německá vládnoucí klika nám po dobrém nic nedá, vidí-li však naše slabiny, ani po zlém. A tu nejen s hlediska rakouského a vlasteneckého, nýbrž i s hlediska politické výhodnosti nutno protivojenské demonstrace v této vážné době co nejrozhodněji odsouditi: to není jen vlastizrada, která se nám tak snadno nezapomene, to jest ještě více, je to politická pitomost! Monarchie se tím v zahraničí snižuje, nepřátelé její povzbuzují (srbský „Mali Journal“ a j. l. docela vážně psaly, že by Srbsko samo si s Rakouskem poradilo, jelikož prý by tu vypukly revoluce!) a my lezeme slepě do pasti, která nás přiskřípne.

I obstrukce národních socialistu na říšské radě proti vojenským zákonům (přípřeže a práce za války přesně určeny, stanovena za ně náhrada) způsobila pouze tolik, že rozpočet a jiné důležité věci nevyřízeny, jednání protaženo a u vážných lidí vzbuzen proti nám hnus. Vůbec politická váha naše stává se lehčí a lehčí; nenastane-li nějaký zvláštní obrat a smíří-li se Poláci s Rusíny, jest veliké nebezpečí, že se octneme na dlouho v menšině a osamoceni, neboť ani Slovinci nechtějí s námi nic míti. Ovšem jistým našim vůdcům to neškodí, ti svůj kšeft udělají vždycky.

Služební pragmatika konečně přijata s opravami panské sněmovny, jmenovitě proti demagogii mezi úřednictvem namířenými. Že jich bylo potřeba, o tom ani radikálníci nepochybovali, ale nikdo neměl odvahy to říci; panská sněmovna to řekla a hodně ostře, za to se jí nadalo, ale pod kůží byli rádi skoro všichni.

V Uhrách předložena sněmu volební oprava, maďarisační a nesociální; neuspokojuje ani všech vládních stoupenců; ale vzhledem

k maďarisačním záměrům asi projde. Staré hříchy se mstí, ve Vídni nuceni se založenýma rukama se dívati na rdousení nejvěrnějších státních příslušníků, Slováků, Charvatův atd., ba vyznamenávati veřejné škůdce obecnosti, jako byl Cuvaj, teprve poslední dobou se zvláštní šetrností poslaný na dovolenou. Ale proradné porušování smlouvy mezi Uhry a Charvatskem ostává, stávajíc se novým, nepsaným zákonem.

*

V Bavorsku předseda min. v. Hertling vzbudil nejvyšší nelibost tiskového šmoka, zřídiv si vládní noviny, jimž veřejné orgány povinny dodávati zprávy a je též odbírati. Za bývalého vladaře Luitpolda byly totiž mezi nejdůvěrnějším okolím jeho a liberálními novinami náramně důvěrné styky, jež mají teď býti přerušeny. Odtud ten vztek. U nás jináče . . .

Po smrti německého státníka Kiderlen-Wächtera, jemuž přes některé výtky — nediplomatickou neuhlazenost, nedostatek řečnického umění — vzdává se upřímná chvála upřímnosti a ráznosti (na př. ve prospěch trojspolku, odeslání „Panthera“ do vod marockých atd.) i Němci naříkají na nedostatek státníkův; i slavený baron Marschall byl prý přeceňován. Od mírových konferencí londýnských, byť i skončily novou balkanskou válkou, slibují si sblížení s Anglií, která, jako Francie, trojshodou čím dál méně jest nadšena: prospívá prý jen Rusům, totiž francouzskými penězi a anglickou váhou ve světové politice.

Ve francouzské sněmovně bývalý ministr vojenství Messimy ostře odsuzoval protivojenskou činnost dělnické „Conféderation générale du travail“ započatou r. 1900. R. 1910 utvořen jí nevinný podpurný spolek „Sou du soldat“, který má všechny soudruhy u armády v evidenci a přiměřeně na ně působí. Dle toho také deserce a vzpoury stouply, tak že v r. 1909 obnášely 63 tisíc, 1910 70 tisíc, 1911 80 tisíc případů, tedy přes dva armádní sbory. Posl. Buisson chtěl při tom obhájiti učitelstvo, které prý o těch rejdech Confederace nevědělo, když jí svoji přízeň osvědčovalo. Messiny však mohl ihned odpověděti, že na jejím sjezdě v Chambéry úřední zástupce učitelského syndikátu (svazu) veřejně jí projevil sympathie jeho s vojenskými odsouzenci z Confederace.

Mezi naší říší a Francií jsou styky dosti chladné. Jednak vzpomínka, že Rakousko v r. 1870 klidně přihlíželo k deptání Francie Pruskem, ačkoli právě Napoleon III. byl před desíti lety Rakousku tak veliké rány v Italii zasadil a r. 1866 podněcováním Italie rovněž naši porážku z části zavinil, nabídnuv zprostředkování, až bylo pozdě, jednak trojspolek náš prý vadí Francii zaujmouti k nám stanovisko příznivější. Nepřízeň ta pěstuje se i v kruzích katolických, které by k tomu doma i u nás měly nejméně příčin. Ale ta nešťastná národní politika pořád ještě převládá nad zájmy vyššími, nad zájmy náboženské lásky a osvěty; jako jinde.

Soustředivši loďstvo své v moři Středozemním, jak se nyní povídá, na ochranu prý zájmu svých a anglických za války tripolské ponechala ochranu západního pobřeží pouze pobřežním bateriím a tor-

pedům. Ve Středomoří prý její loďstvo stačilo by svými 18 bitevními loďmi s příslušenstvím čeliti moci italsko-rakouské (12 + 11 bitevních lodí), jelikož spojenství námořních mocí v bitvách pro všeliké ruznosti nikdy se neosvědčilo, jako dosavadní rozdělení moci francouzské (na západě a v Středomoří) výkonnosti její bylo na ujmu.

Anglie v Persii nápadně Rusům ustupuje, ponechavši jejich ochraně daleko větší a výnosnější severní části. Snad jim nepovolí až i přístup k teplému moři? A aby to pak zas dopadlo, jako s Port Arthurem? Či chce Anglie vykoupiti si tím volnost v Syrii? Za to chystá se proti nim Čína, a nynější vládcové nemají se k tomu, aby obyvatelstvo chlácholili, právě naopak. Japonsko rovněž pilně zbrojí. Od rusko-japonské války se jeho válečné náklady zdvojily. Je skoro záhadou, proč Rusko jsouc na východě tolik zaměstnáno — uvnitř ovšem ještě více by mělo býti — nevyhýbá se dobrodružstvím na západě; smluvivši před několika lety statusquo na Balkáně, což Rakousko až příliš poctivě zachovalo, opustivši Sandžak a ani teď za nastalých zmatků ho neobsadivši, ač by mu po všech investicích vlastně náležel. Rusko ovšem odvolává se na svou úlohu ochránce pravoslaví, ale to přece není nikým nijak ohrožováno. Zásluh o balkánské křesťany mu jistě nikdo upříti nemůže — nejméně Rakousko, které pro samou politiku, arciť náramně nešťastnou, tuto sobě nejpřirozenější ochrannou úlohu proti svému kdysi tak urputnému nepříteli důsledně zanedbávalo, a tím ovšem ani náboženským zájmům neprospělo, těm zájmům, které mu kdysi půl říše pomocí papežskou zpět vydobyly. Ale nyní aspirace ruské na Balkáně, ano již i na Adrii pozbývají záře nezištnosti už docela, zdajíce se směřovati již jen k oslabení naší monarchie. Němci a Maďaři bohužel nechtějí našeho smíření s Ruskem.

V Turecku hledají vinníka porážek. Tam a ze škodolibosti i jinde obviňují pruského cvičitele von der Goltze, jenž prý v Německu se svými návrhy nepochodiv, udal je v Turecku. Ne zcela právem dává se mu tolik viny. Hlavní chyba byla snad ta, že oddával se naději, že s tímto jinorodým, apathickým živlem co spraví; že činnost jeho sama nebyla pochybená, cítí protivníci dobře na př. na pevnostech, jichž nemohou zbraněmi dobýti. Že modernisování Turecka — parlament podle Anglie, školství dle Francie, vojenství dle Německa — bylo příliš překotné, davové duši turecké nepřiměřené, jest jisto, a že nešlo jí k duhu, jako jí, pokud jest mohamedanská, žádná civilisace k duhu nešla a nepůjde, protože zásadně jest jí neschopna. Chyba jest, že cvičeného činného vojska (nizamů) z úsporných důvodu jest jen asi 20%, ostatních 40% jsou necvičení rekruti a 40% starší reservisté, zeměbrana (redifové), kteří ovšem s nadšením do boje nejdou. Jiná chyba v této válce byla, že jednotným, po 22.000 mužích majícím divisím bulharským čeliti měly divise turecké formalně 11.000, skutečně však asi jenom 9000 mužů silné, jež proto bylo slučovati v armadní sbory, tak že ani vedení ani mužstvo nebylo stejnorodé. Vůdcové pak namnoze zneuznávali povahu svého vojska, ženouce apathické davy, které mnoho dokáží v obraně, k útokům, kde

selhávají. U Kirkkilisse chystali Bulharům již Sedan odříznutím a obklíčením — ale mass nebylo lze ani střelbou ani jízdou dostati v před: daly se na útěk..., což bylo tak nepochopitelno, že se v tom větřila zrada, jak obyčejně po porážkách se stává. Hlavní chyba však jest nesporná, že intendantura turecká úplně selhala, neopatřujíc vojska dostatečně ani výzbrojí ani stravou ani oděvem. Zajímavo k tomu připomněti, že v naší říši zaručily se, kdyby bylo třeba, jen peštské mlýny opatřiti rakouskou armádu i ještě větší než jest, moukou, když se jim zajistí dodávka suroviny a topiva. Nejhuře z protivníků tureckých dařilo a daří se Černohorcům. Skrovný poměrně počet vojska, manévry pro boj otevřený a obléhací nevycvičeného a snad i technicky nedokonale opatřeného, marné, náramně vysilující obléhání Skadru, dal tušiti, že po prvních bravurních nárazech tempo ustane. Nezíská-li Černá Hora mírem značných výhod, jsou vyhlídky její velmi neutěšené.

I Řecko, které může mluviti o velikém štěstí válečném, v nejnovějších půtkách u Janiny bojuje již jen se střídavým štěstím. Ovšem je toho, čeho dobylo, na jeho zdatnost více než dost.

Srbsko se osvědčilo nad očekávání. Nyní zařizuje se v dobytých krajích po domácku, za kterýmž účelem více důstojnictva ponecháno ve službě. Škoda, že vojsko své úspěchy potřísnilo surovostmi na obyvatelstvu dobytých krajů páchanými, netaktním chováním (odříznutím všeho spojení s naší vládou a j.) proti rakouskému konsulovi Prohaskovi v Prizrenu, za něž po dlouhých tahanicích nuceno dáti zadostučinění vojenských pozdravů.

Že úspěchy svými zpyšnělo a činilo nároky nedosažitelné, kdož by se těm horkokrevným nediplomatům divil. Jednoho jistě dosáhli, jako v r. 1909: zaměstnali Rakousko tak, že na ty mobilisační miliardy tak brzy nezapomene! A diplomatické prestige Rakouska, které mermomocí chtělo zachovati mír, i naproti jejich provokacím, ve světě jistě nestouplo. Chápeme také, že to byla odveta za hospodářské útisky se strany Rakouska nátlakem maďarských agrárníků, kteří chtěli v Srbsku poroučeti jako za prodejného Milana; ačkoliv, jak z odhalení bývalého ministra obchodu Weiskirchnera nyní vysvítá, leckteré zcela mimořádné výhody byly Srbsku odňaty také nátlakem jiných států, které jich neměly, mezi nimi i Ruska, o něž dle všeho nyní se Srbsko opírá, aspoň o silnou, bojovnou stranu ruskou, jež také provodila přes nechuť carovu a Sazonovu silnou mobilisaci proti našim hranicím.

Dle zásady: žádati co nejvíc, aby se mohlo slevovati, lze i tyto nemožné nároky chápati. Jsou to hlavně dvě věci, jež napjetí udržují. Volný přístav srbský v Adrii a poměr Albanie. Vlastně to poněkud souvisí, jelikož Srbsko se kapricíruje na přístav pobřeží albanského, jmenovitě Drač (Durazzo). Ví dobře, že ani Drač ani Medva nemají potřebného (aspoň 8 1 m) ponoru, že nemá tolik peněz, aby se k nim skrz hornatou Albanii dostalo a je vyhloubilo, ví dobře, že tam zuří malarie a bahnem pobřeží rychle bývá zanášeno, přes to stojí na svém. Sám slavofil Scotus Viator zrazuje Srbsku prudce jeho požadavky, po-

ukazuje na to, že Rakousko má kolem 6 milionů Srbocharvatů proti srbským 2—2½ milionům (i s obsazeným územím), tedy započítajíc k tomu ještě Slovince, dvakrát tolik Jihoslovanů, co Srbsko s Černou Horou. Nemůže tedy Rakousku nikdo, ani Srbsko zazlívati, že se proti jeho soupeřství brání: „upírajíc mu právo na adriatický přístav, opírá se Rakousko o touž národnostní zásadu, které Srbsko mní se směti dovolávati". (Contemp. Rev. 1912, 12). Chodbou srbskou k moři přes Albanii by samostatnost této byla znemožněna, a aby připadla Srbsku, o tom nemůže býti řeči, nehledě k tomu, že by to pro Srbsko, tam na výsost nenáviděné, byl dar opravdu danajský, neboť Albánci nepoddavše se po zlém za tolik století vojsku tureckému, tím méně poddají se Srbsku. Srbsko samo, dost neupřímně, prohlašuje své trvání býti závislým na nějakém adrijském přístavě; tak zlé to ovšem není, ale že by mu cesta na moře šla k duhu, o tom není pochyby. „Kontinentalismus" doléhá na Rakousko, jakožto velmoc, zajisté mnohem tíže, než na př. na Srbsko, Švycarsko; a nyní má si Rakousko ještě ve vlastních skoro vodách nechati zříditi nepřátelský přístav — třebas jen obchodní zatím, kde samo jest v Adrii skoro jako v pasti, kdyby Italie s jedné a nějaká moc s druhé strany uznala za dobré úžinu Otrantskou uzavříti, jíž mu jde celých 22% vývozu a 18% dovozu jeho. V zájmu Srbska budiž doufáno, že rozvážnější strana tam nabude vrchu a spokojí se dosavadní cestou po Dunaji do Černého moře, po případě dalmatskou cestou k některému našemu přístavu, aneb, což pokládá se za nejvýhodnější a nejčestnější pro Srbsko, pruhem, „chodbou" (corridorem) k Soluni podél Vardaru jako hranicí mezi Řeckem a Bulharskem. Soluň má všechny podmínky světového tržiště, již tu, že v ohromné míchanici národův je tam ale 70% židů! Co chcete víc?

Na význam Soluně i (Drače) poukazoval již 1715 princ Eugen Savoyský proti Benátčanům. Rakousko již dlouho hledá obchodní cestu k Soluni, ale nemůže jí nalézti. Z týchže příčin, z jakých Rusko domáhá se průjezdu Dardanellami, aby loďstvo jeho nedřepělo nečinně v Černém moři, z týchže příčin velmocenský poměr Rakouska vyžaduje, aby mělo ještě jiný východ do širých moří kromě úžiny Otrantské; za každé války s některou velmocí, které mají ve Středomoří loďstvo, a to jsou skoro všechny, by jeho námořní obchod snadno mohl býti úplně zničen uzavřením oné cesty na moře.

K námitkám o nevhodnosti albanských přístavů pro větší loďstvo poukazuje se na Terst, jenž prý též nebyl a vlastně dosud není vhodným přístavem a jenom nespočetnými miliardami v nynější jakž takž vyhovující stav byl uveden. Toť ovšem pravda, již nyní v Rakousku uznává kde kdo, že tu spáchána velká hospodářská i vojenská chyba, když ze samé nechuti proti slovanské Dalmacii její vzácné přístavy zanedbávány a domněle italský Terst hýčkán. A co do nákladu nepotřebuje ovšem nikoho jiného nežli Srby boleti hlava proto, odkud by vzali peníze na nevýnosnou dráhu albanskými skalisky a na nevděčné budování přístavu. Diplomacie však má proti těmto požadavkům snadnou úlohu, jelikož je samozřejmo, že nejsou vážně míněny tak, jak znějí,

nýbrž tak, jak ukazuje pozadí jejich: obsazení Albanie s přístavy jest na oslabení Rakouska; zdali v pozadí tom nalézá se také Rusko, by po případě v některém tom novém srbském přístavě mělo samo též útulek a oporu pro své válečné lodě — neboť že by přístav dlouho pouze obchodním nezustal, o tom netřeba pochybovati — kdož ví!

Albanie sama, převahou mohamedánská, Srbů neuzná, Italie ani Rakousko jich tam míti nechce, po právu válečném na ni celou nároků činiti nemohou. Není to krajina bohatá, ani obyvatelstvem ani přírodou; na 90 tisíc m² připadají jen 2·7 mil. obyvatelů, celý vývoz (dobytkářství) a dovoz obnáší jen 45 mil. K. Ale zatím i tak je duležita politicky i vojensky pro nevraživé sousedy a časem může se státi i sídlem zámožnosti, jako jiné části balkanské.

Rakousko se v tomto sporu odvolávalo a odvolává na starou výsadu protektorátu nad katolickými Albanci, tedy že by jako nemohlo připustiti atd. Zlomyslní lidé vzpomněli si při tom na známé podobenství o zbohatlém strýčku, který svým nastávajícím dědicum, dotud ne příliš o něj se staravším, najednou stal se tak vzácným. Ale honny soit, qui mal y pense!

Ročník XXX. Číslo 2.

HLÍDKA.

Svědectví Josefa Flavia o Kristu.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Že v díle Flaviově, pokud lze je v rukopisech a v citátech jiných spisovatelů do minulosti sledovati, místo o Kristu se nalézá a to v té formě, v jaké je známe my, faktum toto musejí připustiti a také připouštějí všichni odpůrci místa onoho. Interpolace buď celého místa neb některých částí v něm, kterou předpokládají, musila býti provedena v době před Eusebiem. Hlavním, ovšem také jediným důvodem z tradice, který ve prospěch své hypothesy o interpolaci mohou uvésti, je svědectví Origena, z něhož se zdá vysvítati, že Origenes ještě onoho místa o Kristu v díle Josefa Flavia neměl, že tudíž interpolace okolo r. 200 nebyla ještě provedena.

Při výkladě perikopy u sv. Matouše 13, 55 o Jakubovi bratru Páně, podotýká Origenes, že i Josef Flavius dává Jakubovi dobré svědectví; při tom pak vyslovuje svůj podiv nad tím, že Josef třebaže „neuznal Ježíše našeho za Mesiáše, τὸν Ἰησοῦν ἡμῶν οὐ καταδεξάμενος εἶναι Χριστόν,“ nicméně tak krásné svědectví vydává spravedlivosti Jakubově. — Druhé místo, potvrzující, že Origenes svěedctví o Kristu neznal, nalézáme v jeho knize proti Celsovi I, 47. Poněvadž Celsus uváděl v pochybnost historičnost zprávy o křtu Páně v Jordánu, uvádí proti němu Origenes všechny zmínky o osobách Nového Zákona, jež u Josefa nalezl. Je to předně zmínka o Janu Křtiteli (Starožitnosti XVIII, 5) a pak o Jakubovi, bratru Páně (Starožitnosti XX, 9). Tuto druhou uvádí Origenes slovy: „ὁ δ᾽αὐτὸς καίτοι γε ἀπιστῶν τῷ Ἰησοῦ

ὡς Χριστῷ, a třebaže sám (t. j. Josef) nevěřil v Ježiše jakožto Krista t. j. Mesiáše." Tak Origenes nemohl by nikdy mluvit, kdyby ono místo o Kristu u Josefa Flavia býval znal, neboť tam čteme výslovně: „Kristem (t. j. Mesiášem) byl tento." Jest-li však Origenes onoho místa neznal, pak jest pravděpodobno, že jeho ve svém exempláři spisu Flaviova ani neměl. Namítají sice obhájci pravosti, že Origenes četl spisy Flaviovy povrchně a nedbale, a že jeví neznalost též jiných události, o nichž přece Flavius vypravuje, že tudíž není divno, když ani onoho svědectví o Kristu neznal. Slovy svými nechtěl prý Origenes ničeho jiného říci, leč že Flavius se neobrátil ku křesťanství, nýbrž že zůstal židem. Než ať si Origenes Flaviova díla četl jakkoliv povrchně a jakkoliv nedbale, přece jen je četl a znal, jak z uvedených dvou citátů patrno. Pak ale nemohlo naprosto pozornosti ujíti místo tak překvapující, tak význačné a nápadné, jako jsou slova Flaviova o osobě Kristově!

Třebaže tento důkaz vzatý z Origena jest jen argumentem ex silentio a nemůže sám zvrátit svědectví celé ostatní tradice, to třeba připustiti, že mlčení Origenovo je záhadným a těžko vysvětlitelným.

Přistoupíme-li k důvodům vnitřním a sice těm, které jsme označili jako formální, a zkoumáme-li, pokud mluví pro pravost či proti pravosti, místa o Kristu, tu vidíme, že ani zde není takového důkazu, jenž by otázku pravosti definitivně a s naprostou jistotou rozhodl. Námitky, které se uvádějí proti pravosti, jistě nepostrádají váhy, zvláště některé; než obhájci pravosti dovedou na ně uspokojivým způsobem odpověděti. Opět třeba říci i zde, že důvody proti pravosti nejsou tak evidentními, aby mohlo býti jimi svědectví rukopisův a tradice zvráceno. Omezíme se tudíž na to, že uvedeme důležitější námitky i odpovědi, jimiž bývají tyto vyvracovány.

První a hlavní námitka tu je, že místo o Kristu porušuje souvislost a kontext vypravování Josefova. Před tím totiž vypráví se, kterak Pilát násilím vzal z pokladu chrámového peníze ku stavbě vodovodu v Jerusalemě a kterak povstání židů, kteří se pro tu příčinu bouřili, krvavě potlačil. Na to následuje místo o Kristu, po němž pokračuje hned spisovatel slovy: „V téže době také druhé neštěstí uvedlo ve zmatek židy." Po té vypráví o události sběhnuvší se v chrámě Isidině v Římě, načež teprve se dovídáme, jaké ono druhé neštěstí postihnuvší židy vlasně bylo: poněvadž nějaký žid v Římě od vznešených proselytek lákal peníze pro chrám jerusalemský a sám si je podržoval, tu Tiberius nařídil následkem těchto podvodův, aby — jako před tím kněží Isidy — tak i nyní židé byli z Říma vypuzeni.

Nazývá-li Josef vypuzení židů z Říma druhým neštěstím, jest patrno ze souvislosti, že prvním neštěstím rozumí právě ono krvavé potlačení povstání v Jerusalemě Pilátem. Usmrcení Kristovo, o němž jest bezprostředně před tím řeč, nemůže býti oním prvním neštěstím rozuměno, třebaže někteří, na př. Kneller,[1]) pokoušejí se slova Flaviova v tomto smyslu vykládati.

Tedy vypravování, jež u Josefa Flavia po onom místě o Kristu následuje, souvisí bezprodstředně s líčením, jež předchází před svědectvím o Kristu. Slova, vztahující se na Krista, přirozený tok a souvislost vypravování přetrhují. To nasvědčuje tomu, že vlastně místo o Kristu do kontextu nepatří, nýbrž že tu bylo později interpolátorem vloženo. — Tak mluví protivníci pravosti. Někteří obhájci naproti tomu, jako na př. Kneller, vykládají usmrcení Kristovo jako ono první neštěstí, na něž tu Josef naráží. Výklad tento však třeba označit jako méně šťastný, neboť ze slov samého Josefa není nikterak patrno, že by v usmrcení Ježíšově viděl nějaké zvláštní neštěstí, postihnuvší židovský národ. Je sice pravda, že Josef mluvě o popravě Jana Křtitele ve Starožitnostech XVIII, 5, zmiňuje se i o tom, kterak v lidu bylo rozšířeno mínění připisující porážku Heroda Antippy ve válce s Nabatejci právě zločinu spáchanému na Janovi. Že by však Josef v usmrcení Kristově viděl příčinu nějakého neštěstí pro svůj národ, to v textu samém není ani v nejmenším naznačeno.

Jediné přípustné vyvrácení námitky, že místo o Kristu přetrhuje kontext, jest pouze ono, které podávají jiní obhájci pravosti, že totiž Josef jako na jiných místech tak i zde nezachovává přesný logický postup, že jako jinde, tak i zde přerušuje vypravování různými vloženými poznámkami a anekdotami. Mluvě o Pilátovi, i o Kristu, který jím byl odsouzen k smrti se zmiňuje, ale pouze mimochodem. Že tím od souvislého vypravování odbočil, ani nepozoroval a ihned navázal slovy o „druhém neštěstí" dále na líčení, které zmínkou o Kristu byl přerušil.

Další námitky proti pravosti jsou menšího významu. Je to předně námitka, že sloh a jednotlivé výrazy v místě o Kristu liší se jazykovým rázem od slohu Josefova, jak jej známe z jeho spisů. Na tyto jazykové důvody klade důraz hlavně vydavatel spisů Josefových Niese. Naproti tomu jiní, i mezi protivníky pravosti, na př. Gutschmid, shledávají, že sloh i výrazy nesou na sebě ráz i barvitost řeči Josefovy

---

[1]) Stimmen aus Maria Laach 1897 B. 53 p. 162.

a že tudíž interpolátor velmi dovedně napodobil svou předlohu. Největší důraz klade Niese na slůvko παρ' ἡμῖν, přední z našich mužů"; Josef prý píše pro Řeky a třebaže je židem, nikde nevystupuje jako takový, ani se k židům nečítá. — Třeba však Josef skutečně se snaží psáti objektivně „O židech", „O židovském národu", přece na leckterém místě z této objektivní role vypadne a mluví pak o „našich" knihách (Starož. VIII, 2; 6.), o „našich" svátcích (Starož. VIII, 3.) a pod. — Tedy ani tento jazykový důvod proti pravosti svědectví Josefova nemá nikterak skutečné důkazné síly.

Ještě menší váhu mají dvě další námitky, jež Niese uvádí. V prvních knihách díla O válce židovské podává Josef stručný přehled židovských dějin a událostí, o nichž ve svých Starožitnostech obšírněji pojednává. Když však na příslušném místě ve Válce židovské mluví o prokuratuře Pilátově, tu nezmiňuje se ani slovem o osobě Kristově. To jest první z těchto námitek. — Další zní: Před jednotlivými knihami Starožitností nalézají se dosti obšírná udání obsahu, která dle novějších pátrání pocházejí již z druhého století. Ani v těchto obsazích a sice před XVIII. knihou není ono místo o Kristu uvedeno. — V obojí této okolnosti vidí Niese nový důkaz, že v nejstarších rukopisech před dobou Eusebiovou místa o Kristu nebylo.

Než ani tyto námitky samy o sobě nemohou ničeho dokázati. Obhájci pravosti místa o Kristu mohou vším pravem poukázati na to, že ve Válce židovské je také celá řada jiných událostí pominuta mlčením, o nichž Starožitnosti vypravují; a dále, že ony obsahy před jednotlivými knihami nikterak nevyčerpávají celou látku v té které knize obsaženou. O příklady a doklady pro toto obojí své tvrzení nemají obhájci pravosti žádné nouze.

Z řečeného jest patrno, že i mezi důvody vnitřními a sice formálními, podobně jako mezi důvody vnějšími, nelze nalézti takové námitky, kterou by podvrženost svědectví Josefova o Kristu mohla býti na jisto postavena.

Zbývají nám ještě nyní důvody vnitřní, vzaté z obsahu samého místa, o jehož pravost se vede spor. (O. p.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Maje takto žádoucí úrok zajištěn, začal Unčov se domlouvat s panem Jindřichem Podstatským, z čehož uzrála kupní smlouva zavřená v úterý po neděli květné dne 21. března roku 1581. Dála se v samých Lošticích a sice v domě Jana Dvořáka toho času rychtáře, měšťana na čísle 53, snad proto, že těsná síň sousední radnice nestačila pojmouti všech súčastněných. Bylť přítomni kromě prodavatele pana Jindřicha Podstatského a vyslaných pana purkmistra a členů městské rady unčovské jako smlouvčí obou stran páni Litvin Špetle z Prudic a na Hartunkově, Václav Ahník z Křešic, panský ředitel šternberský, Alexander Felderndorfer z Borotína a na Borotíně a Joachim Skalický ze Skalice, ředitel panství úsovského. Z občanů loštických zejména purkmistři Jan Vita a Lorenc Štětina, rychtář Jan Dvořák, konšelé a zástupcové obce Václav Hošek, Matěj Střílenský, Jiří Cibulka, Jakub Přiklopil a jiní.

Kupní cenu 12.000 zl. mor. čili 6000 kop groší českých už dřív ujednanou měl Unčov dle smlouvy zaplatiti na dvakrát: polovic za měsíc o sv. Jiří při postupování městečka, ostatek s pololetním úrokem o sv. Václavě na podzim. Lhůtní nedoplatky z panských kdysi domů náměstních č. 64, 65 a 66, ze zahrady č. 90, ze dvora dříve panského č. 88 a jiných domů mají se ročně klásti od dotyčných držitelů panu Jindřichovi.[1]) „Proti tomu zase kterýmž on peníze gruntovní dlužen pozůstává, ty také aby každého roku na právě loštickém pokládal a komu co spravedlivě náleží platil,“ dluhy pak sirotčí, obecní a jiné všelijaké buď svoje vlastní nebo po zesnulém bratru Prokopovi má prodavatel vyrovnat ještě letos o sv. Václavě.

Vrchnostenských úroků[2]) svatojirských a slepic má polovice připadnout panu Jindřichovi, polovice zůstat při Lošticích, aby s nimi Unčovští naložili dle libosti. Páni Bitovští ze Slavíkovic, držitelé sousedního statku Doubravice budou míti podle dřívější smlouvy na

---

[1]) Při prodeji těchto realit byl totiž od kupitele složen pouze větší nebo menší závdavek, ostatek kupní ceny zůstal na gruntě a splácel se ročně buď při sv. Jiří nebo při sv. Václavě. To byly peníze věrunkové čili gruntovní.

[2]) Vrchnostenská činže z domů a z panských čtvrtí.

dále právo, lámati v hoře přední, řečené „v Loužku“, kámen ke svým potřebám totiž „k stavu opravování, však braním a odvážením týhož kamene aby se lidem loštickým na vobilí i v rolích žádné škody nedálo.“ [1] Listy všechny, svobody a nadání, kteréž by se na městečko Loštice nebo na mlýny, stavy a řeky vztahovaly, má pan Jindřich odvésti pánům ünčovským při postupování městečka, avšak „jestli že by Loštičtí jaké nadání a obdarování měli, při tom zůstaveni bejti mají.“ List správní na statek a městečko Loštice má prodavatel purkmistru a radě města Uničova „celý a dokonalý s pečetěmi“ odevzdat v šesti nedělích po sv. Jiří. Výlohy od vkladu do desk má pan Jindřich s Unčovem zaplatit společně rovným dílem.

O panské hrobce pro rodinu Podstatských v loštickém kostele jak si ji byl pan Jindřich vymínil ještě roku 1571, není v této smlouvě už zmínky. Též o řece od „Kamenných mostu“ k dolskému stavu, jež byla dosud v užívání vrchnosti búzovské, písemně nic nepodotčeno, jen po přečtení smlouvy vyjádřil se pan Podstatský, „že by bylo škoda tej řeky, aby se lidem loštickým pronajíti měla, že by oni ji pojednou protože jest rybná vyhubili a že té řeky měšťané uničovští sobě pro pohodlí v pokoji zanechati mohou.“ [2])

Za deset dní potom v sobotu po slavnosti velkonoční dne 31. března stanovena písemně dřívější ústní domluva městečka Loštic s Unčovem, dle níž se obec zavázala položit nastávající vrchnosti za tři neděle na kupní cenu 1000 zl. mor. hotově a 300 zl. ve třech lhůtách ročních vždy o sv. Jiří počna rokem 1582. Místo dosavadních 576 zl. vrchnostenského platu v penězích a dávkách přírodních se Loštice uvolili platit ročně plných 600 zl. mor. pololetně o sv. Jiří a sv. Václavě a „takový plat každého pololetí při terminech jmenovaných rychtář loštický vyberouce v dobré široké minci, totiž na tolařích a groších českých zouplně pánům unčovským odvozovati a vyčísti povinen bude.“

---

[1]) Roku 1464 vtěluje Hynek z Rokytnice Janovi ze Slavíkovic ves Doubravici s místem bývalé tvrze a lesem slove »Luh«. Desky zem. olom. XI. č. 23. To snad byl pozdější »Loužek« loštický.

[2]) Smlouva na pergameně psaná je v měst. archivě unčovském. Jsou na ní vytisknuty čtyry malé pečeti smlouvě.ch hore uvedených bez vosku. Na rubu připsáno pozdějším písmem: »Smlouva aneb contractus emptionis et venditionis z Panem Podstatským o miesteczko Losstice.« Ve větě »jestliže by Loštičtí . . .« spočívá veliká průkazní síla pro loštické svobody a byli by jí Loštičtí v pozdějších sporech mnohokrát se zdarem užili, neznali však znění smlouvy, protože ji Unčovští pečlivě chovali pod zámkem. Z té příčiny se v Lošticích nezachoval žádný opis její.

Nepřesný dosud seznam, podle něhož by se ten plat měl vybírat, má loštický úřad dům vedle domu přesně stanovit, sepsat a vydat Unčovu. [1])

Když takto písmem a pečetí obojstranně bylo všechno zajištěno, mohl se bez překážky státi poslední úkon, slavnostní postup městečka z poddanství pána búzovského v ruce unčovských pánů. Bezpochyby v neděli o sv. Jiří roku 1581 obyvatelé Loštic s úřadem od nové vrchnosti nově sazeným v čele, [2]) skládali rukou dáním slib poddannosti vyslancům z rady města Unčova jakožto nové vrchnosti. Byl to den jistotně dvojnásob sváteční: po dvaceti letech neklidu, rozepří, soudův a nevole s vrchností panskou zasvitly důvodné naděje v lepší časy.

Jak se od té doby utvářely vztahy mezi novými pány a poddaným městečkem, jest hodně obestřeno temnem, z něhož prokmitá jen několik svitů. Jisto, že hned tímto rokem, ne-li snad už dříve, židé, jichž nerušeně přibývalo, byli vedle obce křesťanské obcí samostatnou. V pátek před sv. Maří Magdalenou kupuje obec židovská od Žalmana Benešova místo — snad k postavení obecního domu — za 21 hřiven velkých. Sbornici čili školu měli v Lošticích už několik let před tím. [3]) Úřad pozůstávající z fojta a dvou přísežných konšel sázel jim ročně Unčov. Pro židovské zápisy, jež dosud se dály do knih městských vubec, pořízena téhož roku zvláštní „registra obecní židovská“, jež jindy slovou „knihy židovské“. Vedl je však — aspoň první čas — úřad obce křesťanské. [4]) Ke dni Všech svatých roku 1581 čte se tam smlouva mezi Lorencem lazebníkem a obcí židovskou, že má do roka židům lázeň topiti 15 krát a židé jemu mají dáti 6 zl. „Na to jsou jemu dali 1 zl. a při sv. Jiří 2 zl. dáti mají a když jim dotopí 15 krát při sv. Václavě ostatek. A na to jsou sobě s lazebníkem vrub

---

[1]) Smlouva bez udání kde byla vyhotovena ve dvou stejnopisech, k nimž přitisknuty pečeti města Unčova i městečka Loštic. Original unčovský prý je v městském archivě unčovském (*Houdek*, Loštice p. 41), ale nenašel jsem ho tam. Original loštický ztratil se obci loštické za rebelie v letech 1620, zachoval se však v několikerém opise; jeden z nich též v městské knize sv. XI. na str. 561 (archiv c. k. okr. soudu v Mohelnici).

[2]) Jména nových purkmistrů, deseti konšel a fojta Samuele Borovičky čtou se poprvé 17. dubna 1581, sadil tedy Unčov nový úřad v Lošticích už před sv. Jiřím.

[3]) Roku 1571 čte se v zápisech »David žid školní«, roku 1581 prodává se dům »podle školy židovské«.

[4]) Svazek XXX. knih měst. v archivě c. k. okresního soudu v Mohelnici: »Registra rychtářská pro zapisování všelijakých dobrých i zlých věcí neb se tak sluší. Registra obecní židovská, založená za ouřadu Samuele Borovičky, toho času rychtáře městečka Loštic, do kterých se zapisuje všelijaký kup a prodej anebo přijímání základu. Letha Páně 1581.«

učinili.“ Místo koření a jiných dávek přírodních, jež dříve odvádívali židé búzovskému pánu, platili nyní Unčovu 13 zl. mor.[1])

Obec křesťanská platila do vrchnostenského důchodu ročně 600 zl. mor. úroků svatojirských a svatováclavských. Co dříve přímo vrchnosti platívali hrnčíři od braní hlíny masnické, vářeční měšťané od vedení vody do pivovaru, držitelé čtvrtlánů kdysi panských, nájemcové řek a majitelé domů, to plynulo nyní do pokladny obecní jakožto příspěvek k povinnému platu vrchnostenskému. Dávky přírodní, z nichž dle znění smlouvy kupní se ještě roku 1581 odváděly slepice, dříve též obilí ze „starých čtvrtí“ Haugvicových, hrnce od hrnčířů, přepouštěný lůj od řezníkův a vepřový dobytek od obou mlynářů, proměněny na týž účel v peněžité. A sice platilo se úhrnem ročně z domů křesťanských a židovských 164 zl., nájemného z řeky dolní 5 zl. 3 gr., z řeky horní 8 zl. 23 gr., od braní hrnčířské hlíny 13 zl., z jatek řeznických po 4 zl. dohromady asi 24 zl., od obce židovské 43 zl. 16 gr., ze čtvrtí starých 97 zl. 6 gr., z nových 60 zl., z pivovaru asi 3 zl., z městského mlýna místo vepřův a nájemného „z dola“ a z lázně asi 158 zl., celkem tudíž něco přes 576 zl. Ostatních 24 zl. skládalo se pokaždé sbírkou.[2])

Kdy a kterak mýto ještě koncem roku 1572 při prodeji Loštic vrchnostenské přešlo v majetek obce, je záhadou. Oba mlýny obec koupila: „dolský“ někdy kolem roku 1580, kdy majitel Jan Vlček byl už mrtev — městský mlýn o něco později. Roku 1590 slove už obecním. Právním majetníkem lesa bývala dosud búzovská vrchnost; sousedé loštičtí užívali ho však k palivu a ke stavění. Toto užívání ponechal Unčov obci nerušeně dál, zůstavil si jen právo, dosazovat hajného a zavazovat jej přísahou.[3])

---

[1]) Dle register unčovských z let 1595 a 1600. Činže ochranné bylo dle obecních register loštických roku 1650 — 43 zl. 16 groší.

[2]) Tyto položky sestaveny dle záznamu z roku 1650 v knize měst. XI. fol. 551—560. Že se i sbírkou skládalo na vrchnostenský plat, vysvítá z »obrany práv loštických« r. 1697. kdež se uvádí, že do oněch 600 zl. »téměř všecky naše městečka užitky vtrousiti, ano i ještě obzvláštními sbírkami dokládati musíme.«

[3]) Jenom tak dá se vysvětlit, že les dříve panský přešel v majetek obce. Příkladů, že obce užívaly panského lesa, jest bez počtu. Tak třeba biskup Dětřich Kroměřížanům postoupil roku 1290 právo, užívat volně lesa směrem k Hulínu (Cod. dipl. Mor. IV. 368.). Búzovští páni Heralt a Jiří, bratří z Kunstatu prodali kolem roku 1412 dvůr v Sudicích a přidali ke dvoru věčně, »aby sobě rúbali drev dosti v našich lesích ku palivu i k stavení, kdež jim našimi úředníky ukázáno bude.« (Cod. dipl. Mor. XIV. 157.) Tovačovští směli, jak vysvítá z listiny Viléma

Podobně bylo s řekou. Kdežto dřív užívali sousedé loštičtí řeky jen od cihelny u nynější Vlčice po hranice moravičanské a sice za plat do důchodů búzovských, ponechal Unčov řeku celou od „Kamenných mostů“ obci mlčky beze zvláštní činže vrchnostenské jakožto dědičný majetek. Vyžádali si jen od Loštických, aby svou vrchnost „každoročně podle zdvořilosti jejich k postním časům a obzvláště k suchým dnům něco rybami říčními obmejšleli.“ [1])

Na kousek řeky pod „Kamennými mosty“ činil si nároky bývalý pán městečka Jindřich Podstatský. Ačkoli při smlouvě roku 1581 se vyjádřil o ní, že patří Unčovu, tvrdil nedlouho na to, že si ten kousek byl vymínil k zámku Bouzovu hned při prodeji Loštic roku 1571 a že Loštičtí neprávem v ní lapají ryby. [2]) Na jeho půhon o té věci podaný v podzim po prodeji Loštic odpověděl Unčov při následujícím soudu zemském žalobou, že loštické obci neplatí 200 zl., jež byl dlužen pozůstal nebožtík bratr jeho Prokop [3]), a že podle smlouvy neodevzdal dosud listu správního. [4]) Ale stížnosti pro žádnou stranu a v ničem neměly výsledku kýženého. Kus řeky od „Kamenných mostů“ zůstal obci loštické, ač si ji pan Podstatský při prodeji Búzova následujícího léta vymínil opět. [5]) O žalovaném dluhu nebylo vysvětleno nic a správní list Unčovským nedodán. (P. d.)

---

z Pernštýna r. 1504, suchá drva bráti z panských lesův od starodávna, ale ne bez opovědi úředníkův (Ugwitz, Z minulosti města Tovačova p. 29) V Bystřici nad Pernštýnem užívali sousedé panského lesa kromě myslivosti za mírný plat. (Tenora, Z pamětí města Bystřice n. P. p. 103). R. 1599 bělolhotský pán Mikuláš starší Kobylka z Kobylího obyvatelům vsi Hvozdečka »lesy a chrastiny obecní, kterýchžto od starodávna užívali, žádného nadání nemajíc,« osvobozuje »aby jim takové lesy a chrastiny od budoucích držitelů tejž vsi Hvozdečka odjaté nebyly« (Selský archiv V. p. CCLIX.). Užívati smělo se pravidelně k vlastním potřebám, nikoli na prodej (Cod. dipl. Mor. III. 211. IV. 249. 321. Vlastivěda, Okres blanský 45.). Takový asi byl vznik a původní rozsah lesního práva v Lošticích.

[1]) Tak stojí ve 4. článku smlouvy z roku 1674 (*Houdek*, Loštice 49), ale rybní dávka zde položená byla jistě staršího původu, bezpochyby hned z roku 1581.

[2]) Lapali tam ryby 17. srpna 1581. Půh. olom. XXX. 305.

[3]) † Prokop dlužil ten obnos loštickým židům. Poznovu stěžovali si Unčovští o touž věc roku 1585. Potom teprve dovodil pan Jindřich, že židé za ten dluh dostali až 50 korců rži. Půh. olom. XXX. 383. 464. — XXXI. 106.

[4]) Půh. olom. XXX. 364.

[5]) Vymínil si »řeku pod ‚Kamennými mosty‘ až po stav nad Vlčkovým mlejnem, jakož i opravu na dvou člověcích ve vsi Žadlovicích. Desky zem. olom. op. XXIX. 277.

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl. (Č. d.)

I to připouštíme, že výrazy, vyskytující se v hlavě 17. Exodu, líčící boj židů s arabským kmenem, za něhož Mojžíš měl ruku vztaženou, jsou astralně-symbolické úkony. V astrální theologii mají však význam nesmírně úzký, který se teprve rozšiřuje a prohlubuje v náboženských názorech Mojžíšových. Jak úzký jest na př. pojem „trun Jahvuv", rozumí-li se jím, jak v astralní theologii toho třeba, plný měsíc, který jest hned tiarou, hned dlážkou Boží! Ale pojem tento se rozšíří a obsah jeho se prohloubí v tom okamžiku, když vidím v Jahvovi původ všeho bytí. A tento nový, bohatší obsah do starých forem vpravil Mojžíš ne ze sebe, nýbrž ze zjevení Božího.

Hlava 18. v Exodu nechá nás nahlédnouti do obsahu slova kâhin, jímž dle Bible byl Jêtro. Týž přichází k Mojžíšovi s jeho ženou a oběma syny. Mojžíš předeslal z Egypta ku tchánovi; věděl tedy, kam s lidem potáhne a věděl také, proč tam potáhne, je to svatyně Jahvova. Jetro býval jí na blízku a měl smysl a pochopení pro zjevení Jahvovo, to je zřejmé ze chvály, kterou Mojžíšovi vzdal, uslyšev jej vypravovati o všech zběhlých, podivných událostech. Jetro jest kâhin, král, kněžské kníže, vrchní sudí a správce soudů všech, to jest obsah kâhin proti lêwi. A všecko to shledáváme v činnosti Jetrově, jakmile k Mojžíšovi došel. Jetro pozoruje obrovskou práci, kterou má Mojžíš při soudní správě lidu. Viděl, že Mojžíšovi a lidu nepostačila právní rozhodnutí vládnoucí v Egyptě, ano že jim nestačila ani tradicionelní rozhodnutí z doby praotcu, zvláště když nové a duležité otázky se ozývaly, o poměru k Bohu. To bylo to nové, jež Mojžíšovi hrozilo ztráviti všechny síly, a kde jediné kâhin Jetro měl už jakési své zkušenosti. Ty milerád sdělil Mojžíšovi, jsou totožné, jimiž dnes ještě se spravují beduini v Arabii. Ale kâhin Jetro nemyslil, že by zkušenosti jeho stačily už pro všecky nové poměry lidu israelského k Bohu; odvážil tím jejich duležitost a jen tyto chtěl nechati vyhrazeny takovému duchu, jako byl Mojžíš. Docela dobře lze z toho souditi, jak kâhin Jetro rozuměl Zjevení a jak je dovedl oceniti, a ze všeho plyne doznání, že staré formy byly tak upraveny, že mohly přijmouti bohatý obsah nový. Není u kâhina Jetra náboženského fanatismu, vyvěrajícího z vášně, u něho jest hluboké přesvědčení o stávající pravdě, jež jest však

schopna vzrůstu a sesílení. Jetro jest velký a ušlechtilý duch, vychovaný v tajemných svatyních arabských, jež uchovávaly základní ctnosti, na nichž se může dařiti Zjevení.

Přišel třetí měsíc po východu židů z Egypta a sice prvý den, kdy se zástupy židovské utábořily u svatyně. Z arabské chronologie jest nám už známo, že po dvou měsících vždy 3 přestupné dny se vsouvaly a tyto dny byly zasvěceny očistě a zdrželivosti. A ku podivu! I v Exodu 19, 10. 11. čteme výslovně, že Jahve káže, aby se židé po dva dny očistili, vyprali své šaty, poněvadž třetího dne zajde Jahve před očima všeho lidu za horu Sinai. Posvátná hora musí býti ohrazena a ohrady nesmí nikdo překročiti.

Toto vše je dle znalosti arabského naboženského života samozřejmé; káže-li zde Jahve Mojžíšovi totéž vštípiti teprve židům, jest viděti, že židé se zvyky arabskými už obeznámeni nebyli.

Arab se neodváží vstoupiti ve všedních šatech do svatyně, natož v rouše od cesty pokáleném. Nezbývá-li času, svleče aspoň obuv s nohou. Světiti ḥagg znamená však zdržeti se různých požitků, sám koran žádá aspoň zdrželivost od žen a tato trvala před islamem 3 dny. Mojžíš žádá něco podobného v Exodu 19, 15. „Buďte připraveni na třetí den a nikdo se nepřibližuj ženě.“

Theofanii na hoře Sinai vysvětluje Nielsen způsobem docela přirozeným. Hlasy, jež se ozývaly s vrchu, jsou mu hlasy levitů, konajících oběti a službu na hoře. Kouřícím mrakem, zahalujícím horu, jest mu dým vystupující ze zápalův, a blesky jím se kmitající, jsou mu plameny šlehající z dříví zápalného a planoucích obětí o novoluní. Oběti bývaly opravdu bohaté, tak obětoval kterýsi jihoarabský král najednou 40 býků. Když pak zavněly hlaholy rohů, tu vyvedl Mojžíš lid dolů k hoře. Hlahol trub je dle Bible původu arabského, vždyť Mojžíšovi v zemi Madian se řeklo: „Zrob si dvě trouby ze stříbra kutého, abys jich použil, kdykoliv svoláš lid.“ Arabské a hebrejské představy se nám vynořují, dle nichž o posledním soudu zavzní zase trouby, aby naposled svolaly velké shromáždění lidu.

Tak vysvětluje Nielsen theofanii na hoře Sinai, při níž Mojžíš hlavní úlohu měl. V čem tato záležela a jak se jí zhostil, nemůžeme dnes, neznajíce dosud rituálu arabského, říci. Písmo sv. nám o tom nepraví ničeho, jen slabou narážku můžeme postřehnouti v hudbě trub, jež dle Exodu 19, 13. se lišila od zvuků rohů. Proč to? Bylo to jakési střídavé odpovídání? Dnes nemáme na tyto otázky odpovědi.

Landersdorfer uvádí Nielsenovo mínění, ale nepřisvědčuje mu, ani my mu přisvědčiti nechceme. Je to jistě velmi temné místo v písmě sv., k němuž nám výklad dáti může jen tradice, a tato se rozhodně neshoduje s domněnkou Nielsenovou. Nielsen myslí, že kněží anebo kněz vyvolával z ukrytého místa přikázání Boží. Nepopíráme, že něco podobného bylo v Assyrii a Babylonii a v Deut. 4, 12. čteme výslovně: „Hlahol slov Jeho jste slyšeli, postavu však jste neviděli“ a dle Deut. 5, 22. byl to hlas silný a mohutný, ale z toho uzavírati, že by kněží arabští to byli, kteří by byli desatero vyhlásili židům, jest přec jen smělé, rovněž tak domněnka, že celá theofanie na hoře Sinai není nic více než velká oběť ve svatyni dle způsobu arabského konaná. Tradice ví o andělích, kteří neviditelni prohlásili zákon Boží, jak sám sv. Pavel praví. A což nebyl Mojžíš při uvedeném zjevení Božím ohromen a zastrašen? (Žid. 12, 21) Mojžíš musil tuto býti svědkem něčeho docela jiného, než co obyčejně se konalo ve svatyních arabských, přípravy a okolnosti byly snad totožny, ale účinek a výsledek byly docela jiné a naprosto neočekávané.

Theofanie byla však také příležitostí k úmluvě mezi Bohem a lidem israelským. Jak se dála, jest opět vzpomínkou na zvyky arabské. Ex. 24, 4. 8. o tom jedná. Mojžíš obětuje býky, nejvýznačnější symboly měsíce, tak milého a vzácného obrazu božstva. Ale Mojžíš činí více. Kropí krví z obětních zvířat lid i knihu úmluvy; je to opět zvyk arabský, jejž ještě dnes zastihujeme a který byl znám už starověku, aspoň Herodot jej ve svých dějinách připomíná zmiňuje se o Arabii.

Po dokonané úmluvě je dovolena návštěva svatyně, všem ovšem nikoliv, nýbrž pouze 70 starším, ale ani tito nesměli vstoupiti do místa nejsvětějšího, tam vstupuje pouze Mojžíš, Aaron, Nadab a Abiu (Ex. 24, 9.), tedy Mojžíš a rodina Aaronova. Tato byla zastoupena nejstaršími syny Aaronovými. Nikdo nemůže popříti, že pro uvedené okolnosti se vtírá otázka: Proč jen Mojžíš směl vystoupiti na místo nejsvětější, jaksi vyhrazené? Nielsen vidí hlavně v těchto okolnostech doklad pro své mínění, že na Sinai byl arabský chrám, jenž se nedal mysliti bez tajemného místa, kde Bůh udílel věštby a kde rozhodoval losem sporné záležitosti. Tam smí Mojžíš, ostatní zůstávají pozadu. Zjevení Boží na tomto místě viděné jest jistě podivné. Diviš Kartuzián s ostatními vykladači soudí, že Bůh se tuto zjevil v podobě lidské na sebe přijaté, a že celý ten zjev se udál pomocí andělskou, když anděl

se zjevil v osobě Boži.[1]) Zjevení Boží toto viděli i Aaron a jeho nejstarší dva synové i oněch 70 starších a sice se jim zjevil Bůh, a pod ním bylo jeho dílo ze safirově modrých cihel (Ex. 24, 10.). Na babylonských poschoďových věžích byl předposlední stupeň zhotovený z lazurově modrých cihel, stupeň pak nejvyšší označoval božství. Místo jest opět hodně temné, třebas zase nepopíráme, že se v něm ozývají nápady z astrální theologie. I čísla jsou posvátná, 3 z kněžské rodiny vystupují na horu, 12 oltářních sloupů staví Mojžíš, 10 přikázání Božích se ohlašuje a 70 starších smí Mojžíše s kněžími doprovázeti. Všecka tato čísla jsou posvěcená v astrální theologii.

Do nejsvětějšího zahaleného soumrakem vstupují Mojžíš a Josua, aby Mojžíš tam dostal desky zákona. Prof. Hilprecht, ředitel amerických vykopávek v Babyloně, našel v chrámě v Nippuru archiv chrámový obsahující 30.000 svazků.[2]) Svazky tyto jsou hliněné cihly, do nichž text ostrým rydlem vepsán jest. Nielsen soudí, že podobný archiv byl i na hoře Sinai. Ex. 31, 18. aspoň praví, že Mojžíš desky dostal ve svatyni, Ex. 22, 16. zase dí, že desky byly prací božskou, psané rukou Boží. Popsány byly po obojí straně.

To vše se dálo o třetím měsíci, který jest arabským měsícem ramadamem, měsícem 40denního postu. A Mojžíš se postí též. Mohamed ustanovuje tento pust výslovně vzpomíná starých zvyků arabských. Mojžíš je asi znal a ve svatyni arabské je zachovávati musil. O tomto postu dostal se mu také podrobný popis svatyně přenosné, kterou měl zhotoviti dle obrazu spatřeného na hoře. Skoro vše v této svatyni nese na sobě pečet staré úcty k měsíci anebo aspoň jeho odlesku. Na oltářích se připevňují rohy, jaké spatřujeme na jihoarabských oltářích. Rozměry, barvy kovu, zkrátka vše souvisí s úctou měsíce. Roucha kněží a plachty, jimiž ohrazeno bylo nádvoří, jsou barvy bílé, ze stříbra jsou podstavce, na nichž spočívají stěny svatyně. (O. p.)

---

[1]) Dionysii Cartusiani opera omnie II. p. 41 C. Monstrolii 1897.

[2]) Nielsen p. 166.

O bezdrátové telegrafii.

Napsal Antonín Hrůza. (Č. d.)

Aby bylo možno zřízení tohoto použíti také k telegrafii, vsunul do něho Dolbear místo mikrofonu obyčejný klíč Morseův a automatický přerušovač proudový; použil dále pozlaceného draka spojeného tenkým vodičem s druhotným vinutím cívky, čímž změnil kapacitu kondensátoru mezi drakem a zemí. Dolbearovo zařízení přiblížilo se tedy značně k úpravě Marconim použité, při kteréž bylo docíleno lepší výkonnosti stanic následkem prodloužení vertikální tyče, tedy anteny čili tykadla.

A. C. Brown pokusil se r. 1882 o bezdrátovou telegrafii z vlaku do vlaku a ku stanicím v nádražích a napnul k vůli tomu vodivý drát kolem kolejnic. Ve voze pak, kde byla zařízena stanice přijímací, upravil svazky drátu na způsob cívek, které se za jízdy pohybovaly tedy na blízku stálého vodiče a měly zachycovati variace proudové, jak byly vzbuzeny v pevném vodiči buď klíčem a samočinným přerušovačem nebo mikrofonem, a měly je sdělovati telefonu, jenž byl s nimi spojen. K praktickému využití návrhu Brownova však nedošlo.

S lepšími výsledky činili pokusy v tomto odboru W. Smith, r. 1885 pak Edison, Gillilaud a Phelps, jichž zařízení bylo téhož roku patentováno a také na tratích Chicago—Milwaukee a Chicago—Sv. Pavel, potom na linii Lehigh—Valley Railroad zavedeno, kde se dobře osvědčilo.

Pokusy neméně zajímavými ohledně vzájemného účinku proudu elektrického, procházejícího cívkami, dále se zřetelem k jejich průměru, pak k počtu ovinů a k ohmickému odporu, jakož i k počtu Ampérů potřebných k provozu tohoto druhu telegrafie, zabýval se r. 1892 C. A. Stevenson; zjistil při tom, že k překonání vzdálenosti necelého kilometru bylo by třeba dvou cívek, z nichž by každá musila míti devět ovinů z obyčejného telegrafního drátu, o průměru cívky 170 m a síly proudu 1 Amp, při čemž ve stanici přijímací bylo by bývalo třeba dvou telefonů k vlastnímu přijímání značek. Později dal přednost dvěma rovnoběžným drátům téže délky jako na cívkách, poněvadž induktivní účinek proudu dal se zvýšiti jak rozmnožením ovinů drátěných, tak i použitím tlustšího drátu, při rovnoběžných vedeních však bylo lze podobného zvýšení výkonnosti docíliti již pouhým sesílením proudu.

W. Preece studoval opět induktivní účinky dvou do délky napnutých a se zemí spojených vedení, jimiž koloval proud, čímž chtěl

objasniti rozdíl zařízení tohoto vůči úpravě se dvěma cívkami. Ukázal tím opět, že působení cívky indukční není ani tak závislo od počtu drátěných ovinů, jako více od průměru cívek, neboť drát do délky a oběma konci se zemí spojený lze považovati za uzavřený okruh o velkém průměru. Složky proudové, cirkulující půdou zemskou, nebo vodní vrstvou, tvoří tu hemisferoid a ať již probíhají v pravidelných či nepravidelných křivkách, možno si je nahraditi určitou výslednicí, která jaksi uzavírá ideální okruh proudový. Poloha této výslednice dá se zkusmo přibližně určiti. Preece praví, že při délce vedení o jednom stu metrů leží asi v 100 m hloubky země nebo moře; čím delší vedení a čím výše je položeno nad povrchem zemským, tím hlouběji lze si mysliti tuto resultantu.

Zařízení dle tohoto principu upravil Preece při poruše podmořského kabelu mezi ostrovy Mullem a Obanem ve Skotsku a použil k tomu sto Leclauché-ových článků, kondensátoru a samočinného přerušovače proudu, poháněného motorkem; k vysílání sloužil obyčejný klíč telegrafní, k přijímání značek telefon. Úpravy podobné používalo se také k telegrafování mezi Lavernock—Pointem a Flatholmem.

Výsledky Preeceova bádání přiměly Rathenaua k podobným pokusům, při nichž opět přišlo se k náhledu, že hlavní příčinou zdaru této telegrafie bez drátu jsou ne tak induktivní účinky proudu jako spíše snaha jeho, vyhledati si k cirkulaci svojí vhodného vodiče. Rathenau tu tvrdí, že při zavedení proudu do vodní massy, děje se cirkulace jeho ve vodě jak jedinou přímou linií, tak i četnými křivkami, jež mají charakteristiku magnetických silokřivek. Rathenau docílil zařízením svým dohody na vzdálenost čtyř a půl kilometrův a mohlo prý se jiti i za tuto hranici, zlepšily-li se přiměřeně dotyčné přístroje. Zmíněný již Wilougby Smith telegrafoval aparáty zapnutými dle tohoto principu z Fasnetského majáku do Crokhavenu v Irsku. Uložení podmořského kabelu nebylo tu možným pro značnou pohyblivost moře a proto vedl Smith kabel z Crokhavenu, pokud to moře připustilo a nechal jej pak volně končiti ve vodě; na Fasnetu pak upravil vedení s oboustranným zakončením v moři. Jako přijímadla použil D'Arsonvalova galvanometru, k vysílání značek pak zvláštního přístroje spojeného toliko s deseti Leclauché-ovými články. Vzdálenost obou korespondujících stanic obnášela skoro 13 km.

Geisslerovy roury jako přijímače elektrického proudu cestou bezdrátovou použil r. 1895 Kitsee, kteráž rourka při uzavření proudu

zazářila. Kitseeovo zařízení, podobné úpravě Edisonově, bylo skonstruováno dle principu elektrostatické indukce.

Evershedův bezdrátový telegraf, zřízený r. 1896, tedy krátce před Marconim sloužil ku sprostředkování zpráv z pobřeží na strážné lodi, uvázané k bojím v přístavech, s nimiž pro jejich pohyblivost kolem míst jejich upevnění nebylo možným trvalé spojení kabelem. Evershed položil tedy kabel v okruhu kolem lodi, na lodi pak umístil indukční cívku a sice ve směru její podélné osy, ku kteréž cívce připojil telefon. Byly-li nyní do kabelu vysílány impulsy proudové, vznikly v cívce indukované proudy, na něž přirozeně také reagoval telefon, takže klíčem dávané značky bylo lze sluchem dobře čísti.

Objevem Marconiovým r. 1896 vyzula se bezdrátová telegrafie rázem z těsných dětských střevíčků a její vývojová linie rapidně stoupla. Marconi, opíraje se o poznatky, pokusy a zkušenosti předchozích badatelů, pravděpodobně pak asi nejvíce o výsledky bezdrátové telegrafie Preeceho a pak Lodgeho, použil elektromagnetického vlnění éteru, kteréž vlnění liší se od vln, které světlo rozšiřují, svojí délkou, neboť jsou aspoň milionkrát delší vln světelných. Z elektrické jiskry, která vznikne výbojem či vyrovnáním dvou elektřin (+ a —), šíří se totiž do všech směrů v prostoru neviditelné elektrické vlny a sice způsobem oscilačním, to jest tyto vlny mají charakteristiku ochvěvů struny, která smyčcem přejeta, kmitá sem a tam, až se znenáhla uklidní. Podobně jako struna, smyčcem rozechvěná, zvlní okolní vzduch, kteréžto zvlnění slyšíme pak jako zvuk, uvede i jiskra ekektrická okolní éter do vlnivého pohybu, kterýž pohyb arci smysly svými postřehnouti nemůžeme.

Ale na toto vlnění reaguje za to docela obyčejný a jednoduchý přístrojek, nazvaný fritr, také koherer atd., jenž pozůstává ze skleněné rourky, naplněné kovovými pilinami, do nichž vnikají z obou konců dva dráty, k nimž je připnuto vlastní přijímadlo, pozůstávající buď z obyčejného Morseova přístroje s příslušným relais, nebo telefonové naslouchátko a místní zdroj proudový, zpravidla z obyčejných článků galvanických pozůstávající. Fritr, pokud nezasáhnou ho vlny elektrické, zabraňuje svým značným odporem průchodu proudu z místní baterie přijímadla; odpor tento však značně poklesne, jakmile elektrická vlna, vyslaná do prostoru jiskřidlem vysíladla, dotkne se jeho obsahu a otevře tedy cestu místnímu proudu, na který neprodleně reagují aparáty přijímací. Mechanickým nárazem přivede se pak fritr po každé značce opět do původního stavu, aby mohl opět nejbližší vlnu přijmouti.

Později a sice r. 1902 zhotovil Marconi přijímadlo vln, které pozůstávalo z permanentního magnetu tvaru podkovy, který se otáčel zvolna kolem své podélné osy nad obloučkem z měkkého železa, jež tím bylo zároveň magnetisováno. Aby vyloučil ze železa hysteresi, následkem kteréž toto zmagnetisování pokulhávalo a jednotlivé fase pošinovalo, ovinul je několikrát drátem, jehož konce spojil s telefonem; vlivem elektrických vln, které tímto drátem procházejí, mizí hysterese a okamžitě nato následující v něm změny síly magnetické působí v telefonu na membránu, která vydává určitý zvuk. Tímto detektorem mohl Marconi telegrafovati z Anglie přes atlantický oceán do Ameriky; přístroj byl velmi citlivý a hlavní jeho předností bylo, že nepotřebovalo se k němu mechanického kladívka, aby jej odfritrovávalo.

Různé systémy Marconiových stanic mají přijímadla i vysíladla spojená se zemí, starší pak nebylo lze laditi na určitou délku vln. Kruh ochvěvů jest otevřený, t. j. prostor mezi jiskřidlem není uzavřen vedlejším vodičem o menším vnitřním odporu. Závěr jiskřidla sekunderním vinutím induktoria, kterého Marconi používá, zabraňuje toliko průchodu ochvěvů a působí tedy pouze jako tlumič. Dávání značek dociluje se uzavřením přes primérní okruhy induktoria klíčem telegrafickým. Jiskřidlo sděluje ochvěvy své, povstalé výbitím se obou elektřin, přímo vodiči vysíladla, tedy jeho tykadla. Také přijímadlo je otevřeno; elektromagnetické vlny přicházejí do jeho tykadla, aby účinkovaly buď na fritr nebo na detektorium.

Marconi zhotovil také stanice laditelné pro vlny různých délek; této laditelnosti docílil úpravou kondensátoru, jehož kapacitu bylo lze měniti. V přijímací stanici použil fritru samočinně se odfritrujícího (patent Solariův a Castelliův). Okruh, v němž se elektromagnetické vlny tvořily, byl uzavřený; převáděly se tedy ochvěvy výbojů do tykadla indukcí z okruhu primérního do sekundérního, s kterýmž posledním bylo tykadlo spojeno.

Profesor Slaby z Berlína, který byl r. 1897 přítomen pokusům se stanicemi Marconiovými, zhotovil s hrabětem Arkem aparáty na selektivní ladění elektrické. Jejich systém spočíval na principu, jímž bylo možno vlny určité délky antenami zachycené přinutiti k prostupu uzavřeným vodičem přijímadla, při čemž bylo nutno, aby délka tohoto vodiče rovnala se čtvrtině délky vlny. Bylo také dlužno fritr umístiti na vrchol křivky intensitní, kde byl vystaven nejvyššímu účinku napjetí elektrického. Všecky vlny zachycené antenou

přicházejí sice k fritru, působí však pouze ony, jež jsou způsobilé k vyvolání elektrické resonance.

Zároveň se Slabym přihlásil profesor Braun ze Strassburku svůj systém k patentování; při starší úpravě použil vysíladla s okruhem uzavřeným, přijímadlo bylo otevřené, přístroje byly laditelny; novější souprava měla oba okruhy, tedy jak vysíladla tak přijímadla, uzavřené.

Systém Lée de Forest — Smythe-ův liší se od předchozích svým přijímadlem elektrických vln s účinkem elektrolytickým, které je velmi citlivé a samo se regeneruje. Okruh vysílací i přijímací je otevřený, energie převádí se do tykadla přímo; v přijímadle transformují se vlny elektrické na resonanční okruh neladitelný, značky poslouchají se telefonem.

Profesor Reginald A. Fessenden tvrdí, že při svém telegrafu pracuje s vlnami, které jsou jiného charakteru než vlny Hertzovy; nazývá je vlnami éternymi, zpola uvolněnými. Používá místo cívek indukčních induktancí rovných, přímočarých, kterýmž zařízením dá se jeho souprava laditi. Okruh ochvějný ve vysíladle i v přijímadle je otevřený, délka vedení zemního rovná se čtvrtině délky vln. K přijímání vln slouží Fessendenovi bolometr, přístroj velmi citlivý, který přeměnou elektrické energie v teplo mění svůj vnitřní odpor. Značky poslouchají se jako u Foresta telefonem.

Mikuláš Tesla kombinuje dvě nebo i více vysíladel s týmž počtem přijímadel, z nichžto vždy dvě a dvě se dají vzájemně laditi; podmínkou je tu, aby přístroje v přijímadle současně přišly k akci, jinak vlastní přijímací aparát neuzavře proud pro telefon nebo pro psací stroj Morseův.

Mercadier-ův telegraf vodí elektrické vlny podél hladin vodních, aniž používá vysokých tykadel. Vysíladlem je tu velký kondensátor, jehož jedna poloha je spojena se zemí, druhá jest isolována. Nabíjí se induktoriem, za kterýmž účelem je každá koule jiskřiče spojena s jednou deskou kondensátoru. Je-li kondensátor nabitý, vznikne mezi oběma jeho deskami snaha po vyrovnání obou elektřin; snaha tato pomine, jakmile v jiskřidle jiskra přeskočí. Zaniknutím tohoto napjetí dá se podnět ke vzniku soustředných elektromagnetických vln, tvaru kruhového, které opustivše kondensátor, rozšiřují se podél povrchu zemského. Přístroj je laditelný, řízením impulsů jiskrových přerušovačem zvláštní úpravy. Značky naslouchají se telefonem.

(P. d.)

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL. (Č. d.)

Na půdě křesťanství a pravoslavné církve byl vrstevník Tolstého, jenž s ním jistý čas souhlasil, později však příkře se rozešel, Nik. S. Lěskov, píšící též pod pseud. Stěbnickij (1831—95), „nejnadanější, věřící izograf (malíř svatých obrazů) ruské literatury“, výborný znalec krásy starého náboženského malířství ruského. Světový názor Lěskova, založený na hluboké víře a účinné lásce k bližnímu, složil se v dětství a mládí vlivem okolí, jež ho nadchlo náboženským citem a pravdou evangelia. Náboženství ho vyučoval kněz o. Alexěj, veliký přítel dětí, učící je pravdě a milosrdenství. Účinná láska k bližnímu a hluboký cit náboženský rozvíjely se v něm v kruhu rodinném vlivem babičky a tety. Nezničitelným dojmem působila naň v dětství událost štědrovečerní, již později vypravoval v povídce „Zvíře“. Čeledín Chrapoška velice miloval ochočeného medvěda, jejž měl uštvati k potěše strýce Lěskovova, on však medvěda pustil na svobodu, začež měl býti hrozně potrestán. Byly však vánoce, a o. Alexěj vybízel všecky, by se modlili k nově narozenému Spasiteli, mluvil o lásce k bližnímu, o povinnosti všem odpustiti, přítele i nepřítele potěšiti ve jménu Kristově. Vřelá slova knězova dojala zatvrzelého strýce, jenž neznal milosrdenství, maje je za slabost. Strýc zaplakal i odpustil Chrapoškovi se slovy: „Ty's miloval zvíře, jako ne každý umí milovati člověka. Dojal jsi mne tím a předstihl jsi mne ve velkomyslnosti“. Čeledín obdržel svobodu, ba i „zvíře odešlo ve svatém pokoji slavit Krista . . .“

Dětské dojmy vnukaly Lěskovu myšlenku, že život především potřebuje dobrých lidí, „spravedlivcův“, kteří i v nepříznivých okolnostech zachovají mravní čistotu, jsou ochotni a dovedou přispěti bližnímu ku pomoci nejen slovem, nýbrž i skutkem. Tato ochotnost a dovednost činiti dobré byly idealy N. Lěskova. Lidé hodní, nadšení praktickou láskou k bližnímu, plní útrpnosti s trpícími a sebeobětavosti, vnukali mu lásku k životu, přesvědčili ho, že žíti stojí za to, i nutili ho k přemýšlení, jak by pomohl těm, pro něž takové světlé osobnosti — jako babička, teta Nelly, Golovan, otec Alexěj — trpěly. Idealem

jeho zůstala účinná láska k bližnímu, již L. měl za nejlepší prostředek k vyléčení společenských neduhů. Správně s Tolstým poukázal Lěskov na to, že zlo v životě společenském pochází nejen z nedostatku dobrých zařízení, nýbrž také z nedostatku hodných lidí. Všeobecnými opatřeními a abstraktními theoriemi, ač dobrých opatření jest si přáti, všeho se nedosáhne; tu nutna též praktická činnost intelligence a lidu, bez níž ani nejlepší theorie a opatření nepřinesou žádoucího prospěchu. Idealista v povídce „Ovcebyk" (1862) byl nadšen abstraktními theoriemi, pravdami evangelia, ale v životě nedovedl jich uskutečniti a smutně skončil život svůj. Proto Lěskov vida, jak mnozí špatní lidé šedesátých let zneužívali dobrých forem obrození k ukojení svých starých pudů, kompromitujíce takto dobrou věc, veliký úkol intelligence v době reforem, vystoupil proti nim a se stanoviska mírného pokroku odsoudil v románě „Není kam" (1864) bezohledné nihilisty a nesympathické vůdce pokrokového táboru, kteří buď hledali jen ukojení pudů, nebo sice měli dobré úmysly, ale nedovedli voliti vhodné prostředky, by je provedli v životě. To vzbudilo u liberalů hroznou antipathii proti Lěskovu, jenž od té doby více se klonil ke konservativnímu směru v ruské literatuře. Kdežto liberalní pokrokovci velebili kouzelnou moc společenských zařízení, státních zřízení, poněvadž prý člověk za špatných poměrů ničeho dobrého vykonati nemůže, Lěskov houževnatě poukazoval ve spisech svých, že i za nepříznivých okolností lidé spravedliví, nadšení účinnou láskou k bližnímu, dovedou konati mnoho dobrého. Lidé idealně naladění, naplnění idealními snahami, jen tehdy, když se věnují účinné lásce k bližnímu, nalézají duševní pokoj, jako na př. Anna Michajlovna v „Pominutých", Ida v „Ostrovitanech" a stará kněžna v „Zchudlém rodu", jež i za nepříznivých okolností nevolnického práva vykonala mnoho dobrého.

Účinná láska k bližnímu, ozářená náboženským citem, zůstala základem Lěskovova duševního života. L. od mládí rád se obíral otázkami náboženskými, zkoumal život náboženský v zástupcích různých vyznání, pravoslavného, rozkolnického, lutheránského, anglikánského, kvakerského, ochranovského i katolického, a to hlavně se stránky praktické lásky k bližnímu. Nositele této lásky hledal zvláště v onom prostředí, jež povoláno projevovati lásku tu životem svým a probouzeti ji hlásáním i příkladem u jiných, totiž v pravoslavném duchovenstvu, v jehož prostředí L. rád dlel od svého dětství, jež velmi dobře znal a jehož byl prvním historikem. Ve skvostném románě-kronice „Duchovenstvo sborového

chrámu" („Soborjaně" 1872) podal L. první skvělý obraz pravoslavného duchovenstva i lepších jeho zástupců v boji s nevěrou, již šíří polovzdělanci a často podporuje světská vrchnost. Život centralní postavy, sympathického a energického protopopa Tuberozova, jest ustavičným plněním přikázání lásky k bližnímu a bojem s těmi, již se posmívají náboženskému citu lidu, jak to činil učitel Prepotěnskij, nebo již plní náboženské povinnosti bez hlubších náboženských motivů. Jak mocný byl vliv jeho upřímné a hluboké zbožnosti, o tom nejlépe svědčí poměr, jaký se ustálil mezi ním a jáhnem Achilou, statným kozákem, jenž se omylem stal duchovním, ale změnil se vlivem svého představeného. Popisuje, jak někteří vzdělanci vytýkali Tuberozovu nesnášelivost k nevěře, L. rozhorleně volá: „Divím se, odkud vzalo se u nás takové zuřivé nepřátelství a nenávist k víře? Pochází snad ze snah po svobodě? Ale komu pak je víra překážkou v záležitostech všelikých pokroků k vyhledávání svobody? Proč praví myslitelé tak nemyslili?" Nevěrec žádá svobodu jen pro sebe; a proto správně dí mírný kněz Zachariáš nihilistovi Prepotěnskému, posmívajícímu se zbožnosti matky své: „Máš-li ty právo, bys nevěřil, tedy matka je právě takový člověk, jako ty, a má právo věřiti."

Takových sympathických duchovních, prakticky provádějících přikázání lásky k bližnímu, nakreslil L. více. K nim náleží idealní kněz otec Evanglov v jinak nezdařilém protinihilistickém rom. „Na nožach" (1870—71); otec Savva v povídce „Nekřtěný pop"; biskup ve „Vladykově soudu", jenž zakročením svým nedovedl odvrátiti ukrutnou křivdu, způsobenou ubohému židovi, nicméně ji zmírnil; zbožný metropolita kijevský Filaret Drozdov, a moudrý metropolita moskevský Filaret Amfitěatrov v „Maličkostech života biskupského" (1878); chybující, ale láskou k dobru a útrpností proniknutý o. Botvinovskij v „Pečerských anticích" (1882); zvláště však skromností a prvobytnou zbožností okouzlující o. Kiriak v povídce „Na kraji světa" (1876), kdež autor jasně vyjadřuje myšlenku o spasitelnosti lásky k bližnímu, jevící se ne slovy, nýbrž skutky. L. ústy osvíceného biskupa Nila vypravuje tu, jak nesprávně jednají missionáři, nutí-li příliš pohany, aby se dali jen pokřtiti, třebas duch jejich k takovému důležitému kroku není dosti připraven. Biskup vypravuje, jak se setkal se zbožným mnichem o. Kiriakem, jenž jaksi nesympathisoval s příliš horlivým křtěním Zyrjanů některými missionáři a nedovedl pochopiti tuto náladu zbožného kněze, až poznal, že missionáři křtí Zyrjany bez náležitého poučení o křesťanství, téměř

násilně, z čehož církev užitku nemá, i až biskup sám v nebezpečenství života byl zachráněn pohanským svým průvodcem, jenž také slyšel o Kristu, zůstal však pohanem, neuvědoměle „slouží všudy přítomnému Bohu, jenž shora shlíží“, a s nasazením vlastního života jako „anděl pouště“ zachrání biskupa v sněhové vánici, maje „zákon lásky“ vepsaný v srdci svém.

Namalovav tak celkem růžovými barvami pravoslavné duchovenstvo, v umělecké perle, povídce „Zapečetěný anděl“, uvádí nás mezi sektaře, rozkolníky, jimž policie odňala i zapečetila starobylý obraz anděla strážce, jemuž dělnická artěl připisovala ochranu svého života. Artěl vyslala chlapce Levontije i starého Marka, by nalezli dovedného umělce, jenž by zhotovil padělek, který chtěli podstrčiti za pravý obraz. Cestou setkají se vyslaní bojovní rozkolníci s pravoslavným nezlobivým poustevníkem Pamvou, proniknutým duchem účinné lásky k bližnímu, náboženské snášelivosti a útrpnosti, tak že pocítí k němu sympathii, mladý chlapec v jeho chýši náhle umírá a starý Mark volá: „Pane, osměluji se tvrditi, jsou-li v (pravoslavné) církvi jen dva takoví lidé, jsme ztraceni, neboť tento jest nadchnut láskou“. Bylo by se podařilo padělek postaviti místo pravého obrazu; ale najednou s padělku zmizela pečeť podivným způsobem, a rozkolníci vidí v tom znamení, že nelíbí se Bohu jejich náboženská odloučenost, i nabyvše lepšího pojmu o Bohu, jdou vstříc novým dojmům, spojení s pravoslavnou církví, jež nelpí, jak oni, na písmeni, formě, ale je proniknuta duchem křesťanským. Velice vypouklá je též postava rozkolnického starce Malachije v „Pečerských anticích“, jenž se nemůže dočkati zahanbení svých nepřátel a věří, že car při otevření nově postaveného mostu v Kijevě požehná po rozkolnicku „dvěma prsty“ a tehdy nastane hodina vítězství rozkolníkův. Lpě tak na formě, rozkolník tento hladem moří věrného sluhu, jenž umíraje proklel rozkol a umrtvující puntičkářství . . . Vůbec Lěskov hledí dokázati, že boj proti rozkolníkům, má-li míti úspěch, nemá se vésti na půdě slovních hádek, nýbrž na půdě účinné lásky k bližnímu, jíž rozkolníci uznají se přemoženými.

Kdežto Tolstoj připisoval pravoslavné církvi zkažení pravého křesťanství a domníval se, že čisté učení Kristovo je spíše u rozkolnického lidu, Lěskov nemiluje bojovných rozkolníků, za to chválí tichost, nezlobivost, primitivní zbožnost pravoslavného lidu, jenž veden církví správněji postihl vnitřní tahy charakteru Kristova, než jiná vyznání, právě tak jako staré umění malířské na Rusi zachytilo zdařile velebnou

prostotu výrazu Krista Bohočlověka, kdežto podle jeho názoru obrazy západnoevropských umělců prý neuspokojují víry křesťanů v harmonické spojení Boha i člověka v osobě Kristově. Jest mu tedy pravoslavná církev nade všecka vyznaní hlavně pro svou velebnou prostotu, ana představuje Krista v jemu zvláště milé tiché, měkké, bezvášnivé něžnosti.

Lěskov byl nejen dobrým znalcem a ctitelem krásy starého malířství, proniknutého hlubokou nábožností ve víře pevných mistrů, nýbrž také znalcem starých legend a dějin křesťanských, jejichž reprodukcí hleděl šířiti své nábožensko-mravní názory, sympathisuje zároveň s moralisujícími proudy současnosti, jež se objevily vlivem Tolstého. Ve zpracování legend a „prologů“ nepřekrucuje tak pravd, Kristem hlásaných, jak Tolstoj, nicméně však jím zpracované legendy, jež v originále okouzlují svěžestí a bezprostředností i prostotou, u Lěskova nevynikají psychologickými a dramatickými barvami, jsou bez poetického půvabu a místy odpuzují moralisující šablonovitostí a nechutným nadsazováním, jako když v „Šašku Pamfalonovi“ předvádí „hrdinu“, jenž z lásky k bližnímu stal se šaškem a baví hetéry. Všude tu však bylo jeho snahou, aby současníci byli proniknuti duchem prvotního křesťanství, aby vdechli ducha křesťanského v současné formy života, jež ovšem vynikají nad staré, aby se zdokonalovali v sebeobětavé lásce k bližnímu. Takové náboženské procitnutí duše starého vychovatele a zároveň lidový pojem o osvobozujícím vlivu všelikého utrpení poeticky vyjádřeny v povídečce „Trápení ducha“.

Lěskov již pro svou přirozenou náklonnost k bezprostřední téměř lidové zbožnosti a k mystickým náladám byl umělcem jen tehdy, maloval-li tuto skromnost a primitivní zbožnost starého ruského typu, a proto umělecky nejsilněji působí jeho positivní typy „nezištných,“ „spravedlivců“ a nejzdařilejšími jeho hrdinami jsou osoby, ozářené světlem autorovy sympathie. Proto také zamlouvala se mu forma t. zv. „vánočních povídek“, v nichž hojně srdečnosti, teploty, slavnostního světla, veselé radosti, povznášející duši k výšinám nebeským. Tu a tam mile v jeho povídkách působil nezlobivý humor, za to nemile se čtenáře dotýká nepřirozený, příliš hledaný sloh, sháňka po originálnosti za každou cenu, po laciných effektech, blýskání se drsností jazyka a nucenou trivialností obratů, nedostatek vkusu a citu pro míru v obsahu i formě, náklonnost ke hrubým karrikaturám. (P. d.)

Nové názory neurologické a psychologie.

Dr. Karel Černocký. (Č. d.)

Prof. Dr. Em. Rádl v Praze uveřejňuje v časopise lékařů českých 1911 další svoje práce výzkumné v tomto oboru a ubírá buňkám gangliovým ještě více významu.

Ve většině případů leží buňky v plsti, jak praví, jako hrozinky v koláči, buňky prostě vyplňují mezery plsťové. Jen v některých případech shledali histologové, že nervová vlákna tvoří košíčky jakés kolem buněk. Sousední košíčky souvisejí sice spolu vlákenky, ale hlavní massa vlákenek jest soustředěna kolem buněk. Ale i tu se neprávem soudí, že buňky mají vliv na uspořádání plsti, že jsou vlastními jádry uzliny, neboť na mnohých místech nervstva jsou košíčky podobné, které však neobalují buněk. Z toho tedy, že gangliové buňky tak často leží mimo plst, soudí prof. Rádl, že jsou z ní proto vyvytlačovány, že by v ní něčemu překážely, a že jen tam, kde nejsou na obtíž, vstupují do plsti. (776.)

Uzliny mají pevný a určitý tvar, hranice plsti pak bývají ostré jako čára. To dokazuje, že tato část je zvláštním útvarem nervovým, poněvadž gangliové buňky, které ji obalují anebo jsou v ní rozptýleny, nejsou její strukturovou částí. Jest tedy plsť vlastní uzlinou. Gangliové buňky přirovnává prof. Rádl k ruce na hodinách. Uzlina je nervový útvar význačných obrysů, vystavěný buňkami z plsti nervové. Tato plst shlukuje se v uzlině v rozmanité struktury uzlinu charakterisující, zvláště v klubka i ve sloupky, anebo mívá význačnou hustotu. Do ní ústí a z ní vycházejí nervy. Dosud soudili neurologové, že záleží jen na uzlinách a na počtu vláken, která uzliny spojují. Naproti tomu tvrdí Rádl, že pozoroval vlastnosti nervových vláken a shledal, že nervové dráhy do nich vstupující a z nich vystupující jsou tak uspořádány, že vlákna stejného původu ústí do uzliny způsobem podobným, vlákna různého významu a cíle různým. Liší se však již průběhem (867).

Poněvadž pak zakončením nervových vláken, charakteristickým drahám nervovým, podmíněna i vnitřní stavba uzliny, možno mít za to, že celková vnitřní struktura uzliny (vrstevnatost, rozdělení v klubka a p.) jest dána způsobem, jakým se vlákna všech drah v uzlině končí. Zákonitost v průběhu nervových drah není rovněž náhodná.

Jistě všechny tyto vlastnosti plynou z jakéhosi principu nám neznámého, který jemnou stavbu ústředí ovládá (807).

Výzkumy a pozorování prof. Rádla odnášejí se předně k ústrojí zrakovému, na kterém svoje nálezy dokazuje a vysvětluje.

Zrakový ústroj se nekončí fysikálním aparátem zrakovým, nýbrž pokračuje dál a také sítnice, také části středního mozku s okem související jsou zrakovým ústrojem zvláštní stavby a jistě též zvláštních úkonů (808). „Spíše než stroji přivěšenému k parnímu kotli dala by se souvislost nervstva s okem přirovnati k nástrojům dělníků, kteří mají účelně rozdělenu výrobu nějakého předmětu. Předmět, který je z počátku neforemnou látkou, prochází několikerýma rukama, několikerými nástroji a nabývá určitějších a určitějších obrysu až vyjde z posledního stroje hotov. Tu stroje k výrobě nutné souvisejí jakous ideou, která se i v stavbě jejich projeví. Také v našem případě stavba oka a nervových ústředí, za nimi ležících, ovládána jest jistými společnými pravidly, která zajisté s jich neznámými úkony souvisejí.“

Srovnáváním různých očí živočišných dochází prof. Rádl k poznání, že všechna mají mezi citlivou vrstvou v oku a mezi mozkem jedno neb několik ústředí nervových tím složitějších a tím četnějších, čím dokonalejší je zvíře, kterému toto ústředí náleží. Zrakové uzliny mají všeobecně tvar kulových segmentů, asi takových, jako sítnice obratlovčího oka, jenže některé jsou dutou částí obráceny distálně, jiné proximálně. Vlákna nervová procházejí aspoň v předních zrakových uzlinách dvěma směry k sobě kolmými, postupným a příčným. Vlákna spojující uzliny spolu podobají se průběhem jak v různých uzlinách téhož zvířete, tak v uzlinách zvířat různých.

Tato fakta dokazují prof. Rádlovi, že soubor zrakových uzlin každého zvířete jest zvláštním orgánem význačné stavby a dojista i specifických úkonů. (842.)

Vycházeje ze stanoviska anatomického nachází prof. Rádl nejen životní projevy v strukturách a tvarech, nýbrž předpokládá tomuto tvoření i zvláštní životní pravidla a zákony. Oči nejsou na př. v příčné ose do těla, nýbrž jsou většinou posunuty, tu více tam méně do předu, takže nerv zrakový jde šikmo do mozku a tím je dána příčina nesouměrnosti. Této nesouměrnosti však, jak praví, nelze jinak vysvětliti, než že jakýsi neznámý princip nutí dráhy nervové, aby vybočovaly z prostých směrů, v jakých by dle našeho očekávání měly jíti, že se zrakovými uzlinami uskutečňuje něco, co jim brání, aby byly k sobě orientovány souměrně, že se v uzlinách těch něco děje, co by se díti

nemohlo, kdyby jejich vnitřní struktura byla symetrická. Domnívá se proto prof. Rádl, že zrakové uzliny „řeší nějaký zvláštní nám dosud neznámý úkol.“ (884.)

Tuto autonomii nervových uzlin ozřejmuje mu ještě více tak zv. kaskádovitost nervových vláken. Má se za to, že nervové vlákno jest útvarem podél osy stejnotvarným. Jeden jeho výběžek je právě takový jako druhý. Ač nerv polarisován, přičítala se tato polarisace buňce gangliové, která je na jednom konci vlákna. Rozdílu histologického po délce vlákna dosud nikdo nenašel. Prof. Rádl však tvrdí, že nenašel mezi bezobratlovými nikde nervového ústrojí zrakového, kde by nerv ústil přímo do ústředí, do kterého míří. Všude se napřed vlní a to vždy tak, že všechna vlákna jednoho nervu se prohybají v jedné ploše, stojící přibližně kolmo na průběhu nervu. Ona se však neprohýbají všechna stejně, zdá se, jakoby se kupila kolem jistého středu, ku kterému svými kaskadami míří anebo od kterého se jimi vzdalují. Tyto kaskády jsou vždycky blízko uzlin, buďto před nimi neb za nimi. Zraková ústředí obratlovců mají vlákna podobně seřazena. Zrakové uzliny jejich mají podobný tvar i také kaskadovitost.

Dále zdá se kromě známého křížení nervových drah, jak dvoustranného tak i jednostranného, prof. Rádlovi důležitým činitelem neurologickým také délka vláken samých. Všechny dráhy nervové spojující dvě zrakové uzliny jsou tak stavěny, že se v nich projevuje jakýsi princip různých délek. Zrakové uzliny jsou orientovány k sobě vesměs nesouměrně. Také nervová křížení jednostranná jsou tak spořádána, že vlákna téhož křížení jsou nestejně dlouhá. Kaskadovitá vlákna docilují svým uspořádáním před uzlinou i za ní rovněž nestejné délky. Poněvadž nelze udati jiného vysvětlení pro všechny tyto zjevy a poněvadž všem je nestejnost délky nervových drah společná, soudí prof. Rádl, že tato nestejnost má význam jsouc samostatným stavebním principem zrakových ústředí a majíc také zvláštní význam fysiologický. (1040.)

Rámon y Cajal podal kromě jiných svých theorií také výklad křížení vláken. Všechna anebo skoro všechna, kolik jich v ústředí je, částečná i úplná, jsou prý jen důsledkem křížení nervů zrakových. Wundt přijal tento výklad a staví na něm nauky psychologické.

V této theorii Cajalově je však obsažena psychologická hypothesa, že věci mimo nás jsoucí a nervstvo jsou dva úplně různí činitelé. Předmět vnímaný byl by dle toho úplně trpným proti ústrojí nervovému, kterým reflekty a obrazy vnímané se přivtělují jakoby stáva-

jícímu obsahu psychickému. (Rádl mluví o obilí a mlýně.) Toto ponětí moderní psychologii již nevyhovuje.

Uexküll pokusil se proto podati výklad mnohem lépe odpovídající fysiologickému stanovisku psychologickému. Rozeznává ve smyslové činnosti tři světy: vnitřní svět zvířete (Innenwelt), daný jeho anatomickou stavbou, vnější svět zvířete (Umwelt), který je podmíněn jednak okolím, jednak organisací zvířete, které podle svých anatomických a fysiologických vlastností a nadání reaguje pouze na některé vlivy okolí, které jsou pak jeho vnějším světem. Konečně postřehuje u zvířat dokonalejších obraz vnějšího světa (Gegenwelt), kterým nazývá struktury v ústředním nervstvu, jakási tedy schemata vnímaného okolí.

Tímto výkladem přepíná Uexküll proudy psychologických theorií mechanistických a empirických i nativistických a subjektivistických. Činí vlastnosti psychické závislými ne výhradně na předmětech ani na ústrojí, nýbrž vlastně na principech a plánech od obou různých, činnost ústrojí jednak určujících i zároveň působení předmětů na ně vyhraňujících.

Naproti Cajalovi a většině neurologů, kteří tvrdí, že výběžek každé gangliové buňky je samostatným útvarem anatomickým i fysiologickým, že vodí tedy isolované podráždění, že podráždění jdoucí jednotlivými vlákny sítnice a zrakového nervu jsou tak uspořádána, jako jsou tyčinky a čipky v sítnici, tvrdí Rádl, že anatomie nepodává žádného fakta na oporu té myšlenky, že by podráždění šlo jen určitými drahami s výlukou jiných. Cajalovy theorie nedá prý se užiti o zvířatech bezobratlových. V hemisférách velkého mozku samých není, jak se zdá, rozmanitosti ganglií. Celá hemisféra jest asi jednou uzlinou. Není tu aspoň zřetelných hranic mezi šedou hmotou jednotlivých laloků, nýbrž celá kůra jest jedna massa šedé hmoty. Ani řešení K. Brodmanna o významu, který přikládá teprve sdružení buněk (Zellverband), mu nevyhovuje.

Mezi jednotlivými centry v kůře mozkové není ani toho rozdílu, dle Rádla, jako mezi první, druhou a třetí uzlinou zrakovou. Velké hemisféry zdají se býti jednotným orgánem, ze kterého však nelze vyloupnouti drobnějších elementů. Velký mozek patří, jak praví Rádl, k intelligentnímu běhu, jako kyvadlo k hodinám, jako nutná součást stroje ke stroji celému. (985).

Ani fysiologové neobjevili dosud ničeho, co by odůvodňovalo hypothesu, že vnější rozmanitost prostorová má prostorový korrelát v činnosti nervové. A není li této působnosti prostorové, snad není ani

jakostní působnosti předmětů na nás. „My sami tvoříme předměty, a to elementární a neuvědomělou silou svých duševních a fysiologických vlastností.“

Proto odpírá Rádl také Uexküllovu výkladu o strukturách ústředního nervstva. „Nelze mi však věřiti, že by byly možné v nervstvu útvary, odpovídací schematicky zjednodušeným obrysům vnějších předmětů.“

Ani vitalistické předpoklady o tvarech životního působení ho tedy neuspokojují. „Prostor by nebyl prostorem, kdyby jeho rozmanitost cosi nespojovalo v jednotu.“

Co jest tedy to, co spojuje prostorné známky a kvality psychické v jednotu? Oko jest vlastností organisace živočišné a ne pouze nahodilou úpravou těla (729). Oči jsou skoro tak podstatnou částí organisace živočišné, jako dýchací ústroj anebo jako svaly (730). Není podstatného rozdílu mezi embryonálním vznikem očí u zvířat bezobratlových a zvířat s obratly, jaký se shledává ve faktu, že oko obratlovců se tvoří z nervstva, oko bezobratlových z pokožky (70). Až na málokteré výjimky vzniká i oko zvířat bezobratlých v nejtěsnější souvislosti s ústředím nervovým. Příčina tvoření se a rozšíření zraku není ve světle samém, pokud jest fysikální energií, nýbrž jest v živých bytostech samých (654) A tu zase nejsou směrodatnými jen ústředí nervová, která je tvoří jako smyslové dráhy na podráždění svého druhu, nezávislé na celé ostatní organisaci. Již Uexküll tvrdí, že působí ústředí na sval, nýbrž i sval na ústředí. Pocit není vždy jen časovým následkem nárazu okolí. Pocity vznikají také v drahách motorických. Psychologický děj vnímání jest tedy svém průběhu vlastně opačný, třebas jen z části, než jest obvyklé schema nervového dějství. — Telegraf se svými stanicemi a oblouk reflexní. — (O. p.)

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý.

Od té doby, přes to, že narodil se jí syn (zvaný Riego Ferrer), ochládla láska a poměr se přerušil, když Ferrer nemínil splniti daný slib. Paní B. svěřila již před tím Ferrerovi spravování svého majetku, který měla uložený v Lyoně. Roku 1906 žádala po ústavu zprávu o stavu svého jmění a tu se ukázalo, že Ferrer již dávno celý obnos vyzdvihl na základě plné moci, již si od ní vyžádal. Španělský agent, na něhož se obrátila, ujišťoval, že není obavy o peníze, které jsou prý uloženy v bance barcelonské. Brzy na to přišly události, které měly za následek proces a odsouzení Ferrerovo a peníze byly ztraceny. Bonnaldová uchytila se v Londýně, kde skrovnými příjmy se živila se synem....

Stoupenci Ferrerovi ozvali se ovšem hned na obhájení „cti“ svého patrona. A přece nepostrádá základu vše, co svrchu řečeno, neboť při projednávání pozůstalosti Ferrerovy bylo přiznáno právo Leopoldině Bonnaldové a požadavek její vtělen na dům Ferrerův, zděděný po Meunierové.

Po Leopoldině objevila se po boku Ferrerově Soledad Villafranca. Pro charakter Ferrerův jest opravdu zajímavý fakt, že když za předběžného vyšetřování byl tázán, zda jest jisto, že Morral s onou slečnou měl styky, Ferrer slavnostně odpověděl, že tomu nevěří a že by k tomu nikdy nebyl připustil, „ježto by něco podobného bylo dívku znemravnilo a bylo jí překáželo v bedlivém plnění povinností.“ A hle, právě tehdy byla již jeho vlastní novou „družkou“, bez ohledu na povinnost a mravnost!

Matka děvčete podala sama redaktoru listu „El Liberal“ vysvědčení Ferrerovi, jakéž mu jistě neslouží ke chvále: „Když má dcera počala studovati na Moderní škole, měla něco přes 16 let. Ferrer byl aspoň o dvacítku let starší. A nebyl to tuze pěkný exemplář mužné krásy; byl sice silný a zdravý, ale konec konců vypadal přece staře. Mluvila jsem s ním aspoň tucetkrát a necítím se zavázána k němu vděčností! Je to mrzout, jehož jsem neviděla nikdy se usmáti. A k tomu starý lakomec. Nevím, k čemu hromadí tolik statku. Vykládalo se, a já tomu věřím, že za událostí barcelonských zahrál si na burse, což mu vyneslo hromadu zlata.... Ferrer je boháčem, ale co z toho má

Soledad? Kdyby se byla vdala za muže s nějakými 6000 ročních realů, byla by si žila jako princezna. Měla by doma svatý pokoj a nebloudila by teď světem, pronásledována a nenáviděna lidem, jenž jí přikládá nepřímo odpovědnost za události, za které ona zhola nic nemůže."

Nelze ani říci, že vychvalovaná něžnost Ferrerova týkala se alespoň jeho dětí. Ani dcery Teresie Sanmartí, ani syn Leopoldiny Bonaldové nazakusili lásky otcovy. Poukazuje se ovšem na lítost, s jakou obě starší dcery přijaly zprávu o tragické smrti otcově. To by však svědčilo o dobrém srdci obou dcer, nikoliv otce. Nejmladší dcera žije s matkou v Rusku, druhá, Paz, věnovala se divadlu a žije v poměrech skromných, nejstarší Trinidad je dělnicí, která téměř zápasí s bídou. Španělský novinář Juan de Becon vyhledal ji ještě před popravou Ferrerovou v nepatrné útulně v Paříži. Nebyla právě doma, ale rozprávná hostinská ze sousedství podala o ní zprávu víc než dostatečnou, ale neradostnou: „Ubohá Trinidad! Teď kdy neví ještě, jaký osud stihl jejího otce, je v nemocnici; navštěvuje tam své děti, čtyřletého hocha a dvouletou dcerušku, které onemocněly na záškrt. Je v postavení velmi stísněném; muž, s nímž se zasnoubila, ji opustil a tak vydělá si sotva dva franky denně v továrně na suchary." (Trinidad a Paz vdaly se — asi civilně — v r. 1901). Hostinská ještě dodala: „Nevěřím novinám, když mluví o velikém jmění jejího otce. Viděla jsem ho tu před několika měsíci. Také posílal někdy dopis, ale nic víc."

V té vkročila mladá, vyhublá žena nenehezké tváře, černých, krásných očí a vlasů. Byla oděna chudě a mluvila lámanou španělštinou. Stěžovala si, že obdržela od otce nesporé zprávy a že neví nic určitého o jeho osudu, leč co vyčetla z novin. Sestra Paz prý žádala proň milost u krále. O rodinných poměrech sdělila: „Jsme tři sestry. Já mám 28 let. Nejmladší žije v Rusku s matkou, která se tam vdala za Rusa. Paz žije tu v Paříži a vystupuje někdy v divadlech. Já jí nevidívám. Osud můj je velmi trudný.... Otec můj má prý tu v Paříži velmi dobré přátely, zvlášť bohatého poslance p. Jaurèsa, který se ho na veřejnosti zastával. Snažila jsem se, abych se k nim mohla dostati, ale nepodařilo se mi... Můj otec zabýval se pouze mravním výchovem mládeže a nemohu uvěřiti, že by se byl zajímal o anarchistické pikle."

Tak smutně mluvila o lásce otcovské vlastní dcera Ferrerova. Nejlepším však dokladem jest poslední vůle jeho. Nikoliv ze zpráv klerikálních, ale od nejvřelejších přívrženců apoštola víme tyto podrobnosti: Ferrer odkázal každé dceři své po 6000 franků t. j. nej-

menší obnos, k němuž ho zákon zavazoval. Zároveň však žádá po svých dcerách, aby těch peněz nežádaly, nýbrž aby se jich vzdaly ve prospěch díla, které založil, protože jmění své vděčí sl. Meunierové, jež mu je zanechala na rozšíření svých ideí. (Pouze Trinidad podrobila se požadavku otcovu; ostatní dvě i Bonnaldová činily nároky na celý podíl podle zákonníku francouzského). Soledad Villafranca dostala nepatrný podíl na skromné živobytí. Pan Portet, jako vykonavatel závěti, má přispěti dětem, kdyby upadly do nouze, zvláště Trinidad. Ostatní (i syn po Bonnaldové) neřídí se prý jeho zásadami.... Rozumí se takměř samo sebou, že ctitelé Ferrerovi obdivují tuto závěť pro nesmírné nadšení „pro věc“, jíž ustoupiti musila i láska otcovská i láska dětí. Ježto však Ferrer nevládl pouze zděděným majetkem, nýbrž měl z nakladatelství značné příjmy a dům po Meunierové nesl mu 36.000 roční renty, patrno, že měl dosti, aby mohl dostáti povinnostem svým, jako otec opuštěných a živořících dětí. Divně se vyjímá chvála, jíž zahrnuje Ferrera Normandy, jenž píše takřka náhrobní nápis „apoštola, sladkého idealisty, pravého žáka Pestalozziho.“

II. Meunierová.

Odkaz Arnošty Meunierové vyžaduje zvláštní stať, netoliko pro veliký vliv, jakým přispěl k revoluční činnosti Ferrerově, nýbrž i proto, že způsob, jakým si jej osvojil a jím vládl, vrhá jasně světlo na celé morálního cítění muže neblahého všem, kdož podlehli jeho suggesci. A takovou obětí byla i Meunierová.

Popatřme nejdřív, jak líčí Ferrer sám styky své s touto slečnou a kterak třeba potom opraviti jeho autobiografii, aby odpovídala pravdě.

V listě „España Nueva“ píše Ferrer:

„Zajímavý případ stal se mi s jistou dámou katolickou, apoštolskou, římskou, horlivou až k fanatismu. Celý rok jsem se marně namáhal promluviti s ní o náboženství. Díky důvěře, jakou jsem v ní vzbudil svou opravdovostí i společným naším zájmem o umění, cesty a kulturní otázky, směl jsem si konečně dovoliti rozmluvu, po jaké jsem tolik toužil.

Pevnost, jíž jsem měl dobýti, byla strašlivá, i zavolal jsem na pomoc filosofa Volney-e a podařilo se mi, že jsem dámu přiměl ke čtení jeho „Zřícenin Palmyrských“. Kniha ta ovšem učinila průlom do hradeb, jak by ostatně rovněž byla působila u každého,

kdo ji bez předpojatosti pročte. Půjčil jsem jí i jiná díla a zaváděl rozhovor o myšlenkách, jež v ní četbou byly probuzeny. Moje propagační úsilí pohnulo mne, že jsem ze svých úspor zakoupil právo překladu knihy Malverlovy „Věda a náboženství“ pro přítele svého Nakensa. Kniha vyšla ve španělštině a první výtisk došlý z Madridu věnoval jsem své učednici, méně sice fanatické, ale ještě daleko k takové četbě nepřipravené. Za několik dní poslala mi dopis, v němž mi vyčítala mé snahy s onou knihou, kdyžtě prý znám její názory. Zranil jsem ji prý v jejím nejhlubším přesvědčení a proto knihu spálila...“

Tak se čas rozešli, ale brzy se žákyně vrátila do španělských hodin a odnášela si opět vypůjčené knihy s výslovnou podmínkou, aby nepojednávaly o náboženství. V aféře Dreyfusově zaujal Ferrer stanovisko pro zrádce, čímž pozbyl nejednoho přítele. — „Jako téměř všichni katolíci a reakcionáři, byla i moje učednice proti Dreyfusovi. Mluvilo se o aféře a to byl právě můj cíl. Jak nezmíniti se tu o náboženství? Kterak se obejíti bez dohadů a disputací? Konec konců: dáma se přesvědčila, že mám pravdu já, a od té doby jsem se nerozpakoval zjeviti jí celé své nitro, uváděje ji do svých ideí filosofických.

Tak jsem dobyl pevnosti, kámen za kamenem a vpravil jsem jí své náhledy o kultu a kněžstvu, ale její víry v záhrobí, v duši a v Boha neodvážil jsem se ještě podvrátiti. Cestovala ráda a mnoho a to s matkou. Po její smrti projevila přání vykonati cestu Španělskem se mnou. Moje nevěsta (Bonnaldová) nás rovněž doprovázela. Tak jsme procestovali v prázdninách Portugaly, Anglii, Italii a Švýcary, kde jsem jí 24. srpna 1900 v Ženevě prohlásil, že nemíním déle žíti život sobecký, vyhledávati zábav, když čeká všude tolik práce pro neuvědomělé a trpící lidstvo. Nabídla se, že mi pomůže. Lze předpokládati, že jsem se snažil, seč jsem byl, utvrditi ji v nenáhlé změně názorů. Když se zmínila, že člověk přichází na svět s ideou Boha, dokázal jsem jí, že by dítě nikdy samovolně na ni nepřipadlo, kdyby se mu o ní nemluvilo. Vyložil jsem jí svůj plán vychovávací, založený výlučně na vědách přírodních, z nichž muže dítě i jinoch vyčísti pravý původ veškerenstva a vysvětliti si zároveň skutečný základ všeho zla, jež stíhá člověčenstvo, jako války, bídy, různá náboženství atd. Slečna plány mé schválila a dala mi k použití tolik peněz, kolik bylo dle mého výpočtu k podniku třeba.

Aby vynikla makavá změna, jíž jsem svým houževnatým pusobením v oné dámě za šest či sedm let způsobil, stačí poznamenati, že ve své závěti ustanovila jednou pro vždy 3000 franků na výlohy

pohřební, řádům a náboženským společnostem, které druhdy podporovala, nic, 4000 franků ročně na první ceny při konservatoři v Paříži a konečně roční rentu pro mne stanovenou ihned, jako dar na rozšíření mých ideí."

Potud Ferrer.

Patrno na první pohled, že v posledních řádcích (výňatku ze závěti) hledí čtenáři vnutiti náhled, že Arnošta Meunierová zřekla se katolicismu a jmění své z veliké části věnovala anarchistické vyučovací methodě, ze samé vděčnosti k svému professoru španělštiny. Ale jsou důkazy, že tomu tak do slova nebylo, ba že Ferrer, aby si podmanil úplně vůli staré, svobodné bohačky, zneužil její důvěřivosti téměř až k mezím podvodu, třeba ne v takových rozměrech, jak dokládá Coppola. S tímto mužem seznámila se Arnošta a matka její na cestě v Italii a svěřila mu spravování svého jmění. Roku 1906 učinil Coppola zajímavá sdělení redaktoru listu „Corriere de la Sera." Tvrdí v podstatě toto: „Po smrti své matky navázala slečna Meunierová přátelské styky s rodinou Ferrerovou a svolila úplně v úmysly svého učitele. Já jsem se o tom všem dověděl teprv, až to bylo hotovou věcí. Návrh Ferrerův usiloval zříditi blíže Barcelony vzorný asyl pro mládež. Bohatá stará dáma, jejíž lidumilné snahy byly známy, měla poskytnout potřebných prostředků. I zavázala se k roční rentě 16.000 lir. O tom mne uvědomila r. 1901. V listu svém mluví výslovně o dvou dobrých skutcích, jež jsou útěchou jejímu srdci, že totiž koná skutek milosrdenství k mládeži a zároveň podporuje spřátelenou rodinu (t. j. věnování nestalo se výhradně pro účel dobročinný, nýbrž i pro rodinu Ferrerovu, čímž staví se úzkostlivá péče jeho, aby dětem po otci nezbylo téměř nic, do podivného světla). Že Meunierová utajovala při tom všem své spolupůsobení, vykládám si její povahou — bylať ráda bezejmennou dobrodějikou — dále obavou, že by se dílo její mohlo zvrtnouti, nejsouc postaveno na základech zákony předepsaných a konečně i přímým vlivem Ferrerovým, jenž chtěl míti pro své plány volnou ruku. Slečna Meunierová zemřela ještě než uhlídala začátek slibovaného díla, odkázavši ještě Ferrerovi dům v Paříži (rue Petites Ecuries) v ceně 750.000 franků. Místo asylu vzdělal potom Ferrer „Moderní školu"

(P. d.)

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

K objasnění nauky, Martinkem a jeho druhy šířené, mohou přispěti nepovšimnuté dosud traktáty polemické, jež byly patrně vydány proti němu.

Je to především spis, začínající se *Ad occurrendum homini insano* a končící *manuducere fratres ad legem Christi. Hec doctor ewangelicus super predicto cap. Act. XV.* Je v pražské knih. univ. v rukop. III G 26 (Truhl. 551) fol. 252 ss. a VIII G 13 (Truhl. 1595) fol. 186a—197a, v mikulovském kod. II 123 fol. 193a—205b a vídeňském dv. 4937 fol. 145a—162a. Autor není nikde jmenován, ale soudím, že správný jest dohad Truhlářův, jenž v rukop. III G 26 připisuje traktát tento Příbramovi.[1]) Příbram zajisté v Apologii sděluje, že hned na počátku pikartství vydal proti němu spis, kde je potíral Viklefem. Také v tomto díle jest citován Viklef. Ovšem mluví Příbram o spise českém, ale snad jej vydal napřed latinsky. Jemu také hodí se traktát obsahem i slohem.

Obsahem jeho nejsou obřady, jakž by se dalo souditi z nadpisu Truhlářova v kod. VIII G 13: „de sacramentis et ritibus contra adversarium quendam taboriensem," nýbrž většinou nauka o svátosti oltářní. Potírá se v něm šest bludů: 1. Chléb, jejž Kristus vzal, žehnal, lámal a dal učedníkům při poslední večeři, nebyl tělem Kristovým ani kalich jeho krví. Řka „Toto jest tělo mé", ukázal Kristus na hmotné tělo své, nikoliv na chléb. 2. V každém pokrmu a nápoji dává se pravé tělo Kristovo a krev jeho dle skutečné přítomnosti tím způsobem, jímž bylo dáno od Krista apoštolům a jímž se dává dnes ve svátosti od kněží věřícím. 3. Všem věřícím jest dána moc posvěcovati tělo a krev Páně, ne toliko kněžím. 4. Obřady mešní, roucha, knihy a jiné úkony jest odmítnouti. 5. Posvěcená hostie nemá se uctívati klaněním. 6. Děti nynějších svatých jsou počaty bez hříchu smrtelného.

Jak viděti z obsahu, je to hlavně polemika proti pikartství, jen čtvrtý bod jedná o obřadech a šestý o otázce, jež jest rozběhem k blouznilství táborskému.

---

[1]) Catal. I. str. 226: »ut videtur Johannis Příbram.«

Že jest traktát psán proti nějakému bludaři táborskému, soudil z obsahu správně již Truhlář. Ale myslím, že lze bludaře toho přesně určiti. V úvodu praví autor: Ad occurrendum homini insano et adversario ewangelii manifesto, qui contectus religione angelorum que nec vidit testatur..." Ta vztažná věta jest sice ze svatého Pavla Kol. 2, 18, ale spolu lze v ní viděti narážku na osobu, proti níž směřuje spis, totiž na Martinka, jejž nazývali jeho stoupenci andělem.[1])

Napsán jest tento polemický traktát hned v počátcích hnutí pikartského, někdy koncem roku 1418 neb na počátku roku 1419; neboť v kod. mikulovském má subscriptum písařovo: „Explicit tractatulus compositus de materiis quibusdam sub a. d. 1419 finibus fer. II. post Pascha." A v tom jest veliký jeho význam: jeť nejstarším literárním dokumentem, nauku pikartskou u nás potírajícím.[2])

Druhý traktát proti Martinkovi a jeho naukám jest z konce prvého období. Má incipit *Jesus Christus, Dominus et salvator* a explicit *ex deo non est et hic est antichristus.* Nalezl jsem jej ve dvou rukopisech mikulovských (II 24 fol. 18a— 29b a II 121 fol. 231a—240b)[3]) a ve víd. dv. 4944 fol. 250a—256b.

V úvodu stěžuje si spisovatel, že sotva byla nauka o přijímání pod obojí dospělých i dítek od Boha zjevena a proti Sigmundovi i zbraní obhájena, šíří se proti ní rouhavé nauky[4]); proto chce věřícím z písma sv. poskytnouti zbraní, jimiž by ty bludy mohli porážeti. Nejprve klade dvě supposice, na nichž chce budovati: 1. Kristus jest pravý Bůh a pravý člověk, z čehož plyne, že všecka jeho díla jsou dokonalá, slova pravdivá a celý jeho zákon Duchem sv. vlit, a 2. prvotní církev Kristova řídila se slovy jeho a naukami apoštolův a moderní církev musí se jí přizpůsobiti ve víře i skutcích, zvláště pokud se tkne této svátosti.

Potom vyvrací jednotlivé bludy. Předně že v každém pokrmu a nápoji se dává hodným pravé tělo Kristovo a

[1]) ...quem sacerdotes Thaborienses alii angelum exercituum Thaboriensium, alii Danielem prophetam, alii angelum propter ingenium et facundiam vocitabant.« Tak Příbram u Höfl. SS. II. 828.

[2]) Pro Příbrama pak byl přípravou na velký spis »Contra 76 articulos Picardorum.«

[3]) Ve druhém neúplný.

[4]) Cum vero nunc plurimi circa hanc cenam sacratisssimam errent graviterque a fidei christiane veritate exorbitent, ipsum sacramentum divinissimum contempnendo et blasphemando... (Mikul. II. 24 fol. 18b.)

jeho krev dle skutečné přítomnosti tím způsobem, jímž bylo dáno od Krista apoštolům a jímž se dává dnes věřícím ve svátosti od kněží. Pak by nebylo rozdílu mezi beránkem velikonočním a touto hostinou novozákonní, sv. Pavel by nekáral Korinťanů, že před svátostí požívají jiných pokrmů, Kristus by nerozlišoval těla svého od obyčejných pokrmův a nenazýval by ho „pokrmem, jenž nehyne, nybrž zůstává k životu věčnému“ a „jenž s nebe sstoupil a dává život světu.“ — Druhý blud jest, že Kristus při poslední večeři, když vzal chléb, žehnal, lámal a dal učedníkům řka: Toto jest tělo mé, nedal tam těla svého požívati ani krve z kalicha píti: Proti tomu upozorňuje autor na souvislost přislíbení svátosti u sv. Jana VI. a ustanovení. Podobně potírá, vykládaje pouze písmo sv., ostatní bludy: 3. Kristus, když učedníkům podával chléb a pravil: Toto jest tělo mé, ukázal na sebe. Však to odporuje jasným slovům Písma. — 4. Výrok Kristův „Toto jest tělo mé“ jest locutio figurativa, jako „Skála pak byl Kristus“. Ale Kristus řekl: To jest... tedy skutečně jest to tělo Páně, jinak by byl Kristus lhal. — 5. Při poslední večeři bylo tělo Kristovo v pravdě a věcně, ale ne ve svátosti nyní. Než dle sv. Pavla má hostina ta trvati, „pokud Kristus nepřijde,“ totiž k soudu, proto se nazývá cena magna. — 6. Pod zpusobou chleba jest posvátné tělo a pod způsobou vína krev, ale ne duše a božství, neboť o tom Kristus nic neřekl a k slovům jeho nesmí se nic přidávati. Avšak ve svátosti jest Kristus živý, tělo se nemůže odloučiti od duše ani člověčenství od božství — celý Kristus jest přítomen. — 7. Kristus s tělem vstoupil na nebesa a není tudíž zde ve svátosti a nedává tu těla dle reální přítomnosti, nýbrž věřící ho požívají jen jaksi duchovně. To jest „error, blasphema heresis.“ Tajemství toho nemůže sice nikdo plně vystihnouti, ale ze spojení hypostatického lze uzavírati, že oslavené tělo Kristovo může býti současně na různých místech. — 8. Kdyby tělo Kristovo bylo veliké jako největší hora, již dávno by bylo snězeno. Ale „hoc os plenum est blasphemia et detraccione.“ Ač se Pán podává mnohým, zůstává neporušen. — 9. Jak jest možno, aby Kristus, pravý Bůh a pravý člověk, byl ve svátosti chleba a vína, jež jsou věci mrtvé? Avšak co by takoví rouhači byli řekli, kdyby byli viděli Krista na kříži? Tam s mrtvým tělem bylo božství!

Vyvrátiv tak bludné řeči odpůrců, odmítá ještě spisovatel důvod, o nějž se opírají, že totiž řekl Kristus: „Non bibam amodo...“ a dokazuje, že svátosti oltářní přísluší úcta klanění. Na konec

kárá zlořády mnohých, kteří dle své hlavy vykládajíce Písmo, přijímají dvakrát neb vícekrát za den a přijímají večer, aby prý napodobili Krista. Vždyť ne všechno, co se dálo při poslední večeři, jsme povinni konati; nutno rozlišovati mezi věcmi podstatnými a případnými a v těchto jest se říditi rozumnými ustanoveními Otců v.[1])

Jak patrno, předkládá zajímavý traktát tento čtenáři různé výroky pikartské a potírá je bez obvyklého apparátu výroku sv. otců pouze písmem sv., prostě, ale velmi obratně Nepolemisuje proti jednomu, nýbrž proti celému směru a všem jeho vyznavačům. Ale jednoho má přece hlavně na mysli, a to toho, proti němuž byl psán traktát „Ad occurrendum", tedy Martinka. To patrno z úvodu, v němž jsou zjevné narážky na onen traktát,[2]) a zvláště z doslovné shody některých článků potíraných.[3])

Původcem tohoto spisu jest Jakoubek ze Stříbra. Dlužno tak souditi již z obsahu. Jeť celý úvod tak typicky Jakoubkovský,[4]) bolest nad pohanami svátosti oltářní a Janovovské nadšení pro veliký význam hodného přijímání[5]) tak Jakoubkovi vlastní a výraz „magna cena sacramentalis" jakož i rozlišení mezi podstatnými věcmi a případnými tak karakteristické, že nemůže býti o autoru pochybnosti. A opravdu jest spis v kod. mikul. II 121 nadepsán: „Tractatus Mgri Jacobi de Miza."

Jakoubek jej napsal, jakž naznačeno v úvodě, po vítězství nad Sigmundem, patrně po bitvě Žižkovské a Vyšehradské, nejspíše na

---

[1]) Končí výzvou, aby si zachovali víru neporušenou a nepodlehli svodům antikristovým: »Hoc ergo finale sit et ultimatum pro isto tractatu, ut diligenter nobis ab errore quolibet fugiamus, fidem integram et inviolatam circa sacramentum venerabile primitive ecclesie observantes, pertimescentes illud apostoli, quia antichristus veniet in omni seduccione.« (ibid. fol. 29b)

[2]) Hlavně: »religione angelorum contecti que nec viderunt testentur« a »corde et opere vincere et confutare« fol. 18a.

[3]) Tak 1. článek je zcela totožný s 2. v Ad occur., 2. a 3. s 1. v Ad occur., partie o kultu svátosti odpovídá článku 5. v Ad occur.

[4]) Zvláště začátek: Jesus Christus, dominus et salvator suorumque donorum inmensus largitor nobis miseris non nostris meritis exigentibus, sed sua inmensa misericordia ipsum ad hoc cogente cum fontem veritatis de communione calicis eciam ad laycos, non solum adultos sed eciam ad parwlos, reserasset hocque donum mellifluum suis fidelibus plurimum contulisset, ut pro veritate sua predicta contra regem Sigismundum... agonisarent et decertarent et deo favente adversus ipsam bestiam bellum obtinerent: sathan humani generis inimicus... To je každým slovem Jakoubek!

[5]) ibid. fol. 25a.

počátku r. 1421, kdy pikartství na Táboře pohnulo Biskupce a Jičína, že vypravili posly do Prahy (28. února), by Jakoubek a Příbram dali návod, jak se proti takovým bludům stavěti, aby se nerozšířily, a kdy proti nim na neděli Laetare (2. března) v Praze všude bylo kázáno.[1]) Snad jest tento spis vydán Jakoubkem právě za účelem žádané informace.

Tak se proti bludům Martinkovým postavili vůdcové kališné orthodoxie, Příbram a Jakoubek, onen na počátku, tento na konci prvého období hnutí.[2])

Ale Táboru samému, jak už bylo zmíněno, byly podvratné nauky ty nepohodlny. I odtud se ozval hlas proti nim. Sám zvolený biskup táborský Mikuláš z Pelhřímova chopil se péra a napsal spis proti druhému hlavnímu hlasateli nové nauky: knězi Petru Kánišovi.

Spis Kánišův (asi jen list) i polemika Mikulášova proti němu jsou ztraceny. Ale ukázky z této zachoval Rokycana ve spise „De existentia corporis Christi in sacramento altaris" a v českém odůvodnění rozsudku z r. 1444[3]) a odtud lze sestaviti i obsah traktátu Kánišova a jeho nauku.

Kániš popírá reální a osobní přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní. Slova „Chléb, kterýž já dám, tělo mé jest za život světa" nerozuměl Pán o těle osobním, jež přijal z Panny Marie, nýbrž o ctnostech toho těla, jež si má člověk přisvojiti. Podobně při poslední večeři, když dí Kristus: „Vezměte a jezte, totoť jest tělo mé," chce říci: buďte účastni mých ctností. Tělem jeho pak jest chléb ve znamení. Týž smysl mají slova Pavlova. A kdo tak není účasten Krista, nedosáhne života věčného; proto řekl Pán: „Nebudete-li jísti těla . . ."

Ale pravým tělem, jímž žil Kristus zde na zemi, jež má pět smyslův a jímž nyní sedí na pravici Otcově, týmže způsobem není v chlebě a víně. Kdo to tvrdí, ať uvede pro to Písmo. „Neznám žádného Písma, že by Pán Ježíš byl spolu na dvou nebo třech místech,

---

[1]) Vavřinec z Březové ve F R B V. str. 474.

[2]) Aby v obsáhlé eucharistické práci obou mužů nevznikl zmatek, navrhuji pro tyto jejich traktáty nápis: Příbram, Jacobellus, Contra errores de sacramento altaris.

[3]) Obojí uveřejnil Nejedlý, Prameny k synodám, Praha 1900, str. 116—153 a 107—116.

ani před vzkříšením ani po vzkříšení.[1]) Kdyby Kristus byl v každé částce chleba a vína posvátného, tehdy by bylo mnoho Kristův. „Toto jest tělo mé" nemůže tedy míti jiného smyslu než slova apoštolova: „skála pak byl Kristus." Protož nechť jsou věřící pamětlivi slov Kristových: „Řekl-li by vám kdo: tutoť jest Kristus nebo tamto, nevycházejte a nevěřte."

Klaněti se svátosti oltářní jest modloslužba; proč se neklanějí a nectí tak křest, vždyť i tam se dává Kristus!

Takový byl asi obsah traktátce Kánišova. V hlavních bodech jest nauka jeho stejná s Martinkovou; karakteristické v ní jest, že jísti tělo Páně a píti jeho krev znamená stávati se účastným jeho ctností.

Mikulášova polemika proti Kánišovi byla dosti obšírná: Rokycana cituje až sedmou hlavu. Duch, který vanul tímto spisem, byl celkem katolický. „Kristus totéž tělo, v němž na světě byl, jímž sedí na pravici Otce, dává věrným k jedení," „tělo pravé z Panny Marie narozené, na kříži obětované, již duchovní oslavené právě a podle jeho bytu," „nemíní Kristus o ctnostech ani toliko v znamení aby jedli, ale o svém osobním těle." To dokazoval Mikuláš z písma sv. dodávaje, že ptáti se na způsob, kterým se tu Pán dává, jest všetečnost. Na více místech může býti Kristus, protože tělo jeho oslavené nerozlučně jest spojeno s božstvím. I sluší se mu klaněti. — Pokud snad se Mikuláš zde již odchýlil od nauky katolické, nelze z citátů Rokycanových usuzovati, protože Rokycana pochopitelně vybírá výroky Mikulášovy orthodoxní.

Pikartství, jež nezůstalo jen theorií, nýbrž projevovalo se prakticky rouháním, potupami svátosti oltářní a svatokrádežemi, způsobilo na Táboře rozdvojení. Martinek v disputaci jest překonán a donucen odvolati; když však hnutí neustávalo, byl se stoupenci z Tábora vyloučen. Čeho nezdolaly důkazy, mělo potříti násilí. Kániš byl s celou řadou jiných upálen od Žižky u Klokot před sv. Jiřím r. 1421 a Martinek 21. srpna téhož roku v Roudnici. Pronásledování, jež potom následovalo, mělo blud vymýtiti z kořene, ale nepovedlo se mu to. (P. d.)

[1]) Tomu odpovídá výrok Kánišův, pro nějž dle záznamu Příbramova (Höfl. SS. I. 508) byl upálen: »Vstúpil na nebesa, ten tam!« Druhý výrok Kánišův (ibid. 510) není v polemice Biskupcově u Rokycany naznačen: »Jestli tak jeden celý, tehdy svatý Petr snědl všeho a sv. Bartoloměj pohledal a neměl nač úst otevříti.«

Posudky.

Dr. Čeněk Zíbrt, Bibliografie České Historie. Díl pátý. V Praze 1912. Nákladem České Akademie.

Pátý díl Bibliografie České Historie zabírá ve třech svazcích léta 1632—1679. Do událostí a jednání jednotlivých roků zařaďují se pravidlem zvláštní skupiny, věnované vynikajícím osobám a zjevům z těch let v nejširším rozsahu. Tak sebrána je zvláště literatura o Albrechtu z Valdšteina, o obležení Prahy r. 1648 a míru Westfalském a j., ale v díle tomto hlavně a nejvíce do popředí vystupuje postava Jana Amosa Komenského, jemuž jsou oddány téměř dvě třetiny veškerého pátého dílu. S pílí obdivuhodnou sneseno tu všecko, co zachováno po Komenském, co sám napsal i co o něm napsáno, co se vůbec na něho vztahuje; vypsány i jeho oslavy po světě, osvětlován z různých hledisek, uvedeny i otázky o jeho rodišti a rodině — zkrátka se všech stran vylíčován jeho život, jeho význam, jeho památka. Také předchůdci, vrstevníci a pokračovatelé zásad Komenského jsou vyjmenováni a jejich vztahy k němu vytčeny. V pravdě Komenskému, jehož nazývá — ovšem se silnou nadsázkou — autor v předmluvě „tenkráte jistě nejšlechetnějším a nejvzdělanějším synem národa českého," jenž byl „povznesen nad pomíjejicnost věků i mstivou zlobu lidí, svých nepřátel, kteří jako ubozí pidimužíci ve světle historie dnes hemží se v kalu všednosti a nízkosti proti nedotknutelné velebě nejslavnějšího syna, jakým mohla Čechie a může se honositi podnes před světem celým," postaven tuto pomník viditelný a nehynoucí, jak praví autor Bibliografie, což bylo přiznaným jeho cílem; aby soustavně se všech stran vypsal život Komenského jako ucelený obraz, opustil také původní rozvrh celé Bibliografie.

Jako všecky díly Bibliografie, tak ještě u větší míře tento díl vyniká přesností nade vši chválu povznesenou. Neúmornou práci a bezpříkladnou bedlivost dovede oceniti jen odborník, ale každý přiznává důkladnost díla veškerého a vzdává autorovi zaslouženou chválu. Bibliografie jest a zůstane věru nezbytnou pomůckou každému, kdo se obírá a obírati bude studiem minulosti české po jakékoliv stránce. O tom není sporu a rozumí se i bez reklamy samo sebou.

Proto nelze dobře pochopiti, že autor v přílišné citlivosti trpce vytýká veřejnosti k životnímu dílu svému netečnost a umlčování, ba že dokonce praví, že Bibliografie České Historie byla stavěna na pranýř. To je zase nemístné nadsazování. Výtky, které se zde činily, činily se — a právem — rozvrhu bibliografické látky a přespřílišné snaze po úplnosti, která pracně vyhledávala a svědomitě zaznamenávala i bezcenné věci po časopisech a novinách, které byly a jsou zbytečnou přítěží, rozvrhu, který vedl k opakování, a kde se přehled ztrácel;

táto úplnost zabíjela účelnost celého díla. Při veškeré úctě a úplném oceňování provedeného díla nemohly se zavírati oči ke slabinám, bez nichž ostatně není žádná práce lidská, a které poznačovány byly z obavy, že dílo všecko ztroskotá, dá-li se unášeti tak širokým proudem do nedohledna rozběhlým. A toto upozorňování bylo dosti šetrné i upřímné a přese všecko odmítání i stýskání autorovo přece jen oprávněné, jak uzavírati lze z prohlášení, že autor odkládá další zpracování materiálu. Zajisté má svou váhu vysvětlení, že se tak děje proto, že autor dokončiti musí soupis rukopisů musejních úředně mu uložený, zajisté jest věřiti ujištění, že další materiál jest roztříděný a připravený k vydání — ale zajisté bude také hlubší příčina, vážná a rozhodující. Bylo by nejlépe to uznati, což není žádným zapřením sama sebe, a potom přikročiti s nutným obmezením k další práci sice ještě obtížnější, ale také ještě záslužnější. *T.*

Velehrady Děvín a Nitra. Příspěvek k určení polohy hlavního města velkomoravského. Napsal *Dr. Josef Zavadil*, c. a k. tajný rada a odborový přednosta c. a k. nejvyšší účtárny ve Vídni. Tiskem a nákladem Jindř. Slováka v Kroměříži. Stran 110, cena 1·50 K.

O hlavním městě Velkomoravské říše archeologové a dějezpytcové dávno vedou spor a dosud ještě se nedohodli: jedni hledají je na nynější Moravě v okolí nynějšího Velehradu, jiní při ústí řeky Moravy, jiní opět jinde. Nové dílo shora jmenované podává důkazy, že hlavními velehrady Velkomoravské říše mohly býti jen Děvín a a Nitra, zvláště Děvín, jenž pro svoji polohu při ústí řeky Moravy nejlépe se hodil k obraně proti mocnému nepříteli od západu. Rozřešiti otázky tak důležité ponechává ovšem odborníkům a chce svým dílem jen poukázati na zajímavé nálezy archeologické a povzbuditi k pilné práci badatelské na místech, kdež vykopávky by snad konečně přinesly světlo do záhady, kde byl Velehrad říše Velkomoravské. Maďaři posílají své archeology na vzdálená místa, odkud jejich předkové přišli do Uher, věnují mnoho peněz na studia archeologická, všude hledají památek po svém národě a stop svých praotců: nebylo by pro Slovany čestným, kdyby příslušníci národa jiného snad někdy ukázali jim, kde mají hledati hlavní hrad zašlé říše Velkomoravské

V šesti oddílech spisovatel předvádí nám své názory, jichž nabyl studiem a pátráním na místě samém, na půdě Děvína a Nitry.

V díle I. mluví o badatelích a o snahách nalézti Velehrad Rostislavův, co jej utvrdilo v myšlence hledati sídlo Rostislavovo při ústí řeky Moravy, na Dunaji. Vysvětluje slova „velehrad“, jak velký asi byl Velehrad velkomoravský, popisuje a vyobrazuje kaple v Čechách z prvních dob křesťanství u nás; co znamenají slova „hradská“, „Marsovy hory,“ „Hříběcí hory,“ „Chřiby“. Kde leželo hlavní město slovanské Panonie? Ku konci podána mapka „Poloha Děvína“.

V díle II líčí dojem, jaký si odnese badatel z okolí nynějšího Velehradu, když polohu jeho porovná s polohou Děvína na stoku

Moravy do Dunaje; popisuje blíže polohu Děvína a poukazuje na zbytky někdejšího opevnění, vyobrazuje z nich některé. Děvín hrad sám o sobě byl přepevným, ale okolí jeho a pevnůstky na návrších zvyšovaly ještě jeho pevnost a činily jej téměř nedobytným.

Čemu nasvědčuje poloha a zbytky starých opevnění, to potvrzují annály fuldské; o těch mluví autor v díle III., uvádí je latinsky i v překladě. Děvín hledati na Dyji a nikoli na Dunaji znamenalo by tolik, co hledati Vyšehrad všude jinde v Čechách, jen ne u Prahy. Dále mluví o hradech a opevněních na Dunaji, kudy Frankové přecházeli na půdu velkomoravskou. Děvín na Dunaji jen byl s to, aby odrážel útoky nepřátel činících nájezdy od západu. „Porta Istri“ slula Římanům skála Děvínská — „knížatům moravským byla basí, na které vybudovali moc a slávu svou!“ — Jedině Děvín byl takovým, že mohl býti nazván „inneffabilis munitio.“ Autor poukazuje na poznámku obsaženou v Pertzově vydání fuldských annálů, k jakým zmatkům zavdala příčinu „Zdravý rozum tedy nutí nás, klásti hlavní stráž říše Roslislavovy k jižní hraniční sféře, kde Dunaj byl jedinou cestou a Děvín její branou . . . pod prstí děvínského hradiska sluší tedy hledati zbytky velehradu Rostislavova, právě jako v Nitře slavnou půdu velehradu Svatoplukova.“

Část IV. zabývá se Děvínem podrobněji; na stránce první této části jest zobrazen i se svým nejbližším okolím „Hradisko děvínské“. Mimo to jsou zde i jiná zajímavá vyobrazení jako: půdorys rotundy na hradisku děvínském, vnitřek domnělého starého kostela na „Koštýlu“ v Nové Vsi a j. — Nezdá se, že Děvín byl rozbořen Maďary, jest to pouze domněnka ničím neodůvodněná.

V části V. autor stejným způsobem, ale zkrátka jen popisuje Nitru, Velehrad Svatoplukův, jejž i s okolím na první stránce této stati zobrazuje. Zde dle všech okolností bylo sídlo Svatoplukovo, byloť zde založeno biskupství; biskupem byl pověstný Wiching. Jen z osobního a přímého styku jeho s panovníkem dá se vysvětlit jeho zhoubná moc a účinky jeho nepřátelství proti vzdálenému Methodějovi. Tradice o Svatoplukovi v severních Uhrách i u lidu maďarského jest živější než u lidu moravského, kdežto v Čechách téměř ničeho o ní nevědí (lid).

V části VI. autor mluví o nynějším Velehradě, jehož okolí nepozbývá důležitosti jakožto působiště sv. Methoděje; tomu nasvědčuje lidové podání, trosky kláštera a chrámu na nedalekém Osvětimansku. Ke klidnému dílu sv. věrověstcu nehodila se krajina, hrady ohrožované téměř ustavičně nájezdy mocného nepřítele od západu. Považuje-li Děvín za Velehrad Rostislavův, míní tím politické středisko tehdejší říše Velkomoravské; to nemá — dle jeho rozumu — významu ani v příčině náboženské ani národnostní a neznamená tedy nijaké ztráty. Dílo Dra Zavadila netýká se stránky náboženské ani tradice cyrillomethodějské, ale jest vybídkou, aby badatelé všímali si Děvína a Nitry více než dělo se dosud. Spisovatel slibuje, že bude na těch místech kopati a vyzývá jiných, aby konali zde studia archeologická na půdě, jež tají památky slavné doby říše Velkomoravské.

Velehrad na Moravě nepřestává ovšem býti střediskem hnutí cyrillomethodějského, zde jen budou konati se schůze, porady, zde i dále udržován posvátný oheň nadšení pro ideály plynoucí z víry, kterou k nám přinesli naši svatí věrověstcové Cyrill a Methoděj Na půdě maďarské nebyly by ani možny ty schůze, sjezdy a porady, jimiž tak mocně oživuje se nadšení pro věc Slovanů. Není to snad hnutí sušilovci uměle vyvolané a násilím na Velehrad zanesené. Nebylo přece pražádné pozadní obmyslnosti k tomu potřebí, jak někteří pokrokáři se domnívají, by vlastenečtí kněží naši rozhlížejíce se po ideálech národní minulosti připadli na úctu cyrillomethodějskou, nepřízní dob zatemněnou, a ji jako symbol a heslo náboženskonárodního obrodu postavili v střed svého programu; vždyť nedělali tím ze sv. Cyrilla a Methoděje nic jiného než čím nám byli. A že úctu soustředili hlavně na Velehradě, je stejně přirozeno, neboť tam ukazovalo jméno i tradice — historické záhadě, zda tu stával či nestával starý Velehrad, není tím pranic praejudikováno. A naopak není pranic nepřiměřeného v tom, uctívají-li se svatí věrověstcové a jejich dílo tam, kde snad nepůsobili; na tom přece nezáleží — my takovému tradičnímu materialismu, jak pokrokáři, nehovíme. *n.*

Novočeská výslovnost. Pokus o soustavnou fonetiku jazyka českého. Napsal *Dr. Ant. Frinta.* Rozprav České Akademie III. tř. č. 29. Str. 177.

Na pole u nás dosud velmi málo obdělávané zavádí nás p. spis. Je to, prostě řečeno, nauka o české výslovnosti, o způsobu, jakým současná mluva česká si zvuky tvoří a pronáší.

Po úvodních, povšechných poznámkách o fonetice a fonetických značkách (je vlastně správný výraz: fonetická transkripce?), pak o částech řeči (slovo, slabika, hláska atd.) následuje v několika statích dle článkování popis českých hlásek ve vzniku a poslechu. Přídavkem podány ukázky fonetické transkripce vědecké a běžné čili školské s příslušnými výklady, z nichž obzvláště zajímá pokus o rekonstrukci staročeské výslovnosti ok. r. 1300.

Výslovnost popisuje p. spis. běžnou „nedialektální" [sic], dle pražské hlavně a královéhradecké; rozumí se samo sebou v díle takovém, že poukazuje i k podřečím, ale ne z vlastního poslechu. Theorie své povšechné opírá hlavně o školu francouzskou (Le Maître Phonétique, prof. Passy), značky přijímá dle usnesení „Association phonétique internationale" z r. 1888, jež ovšem na slovanské jazyky málo se ohlíželo a proto jim málo vyhovuje.

Do jednotlivostí se tu pouštěti nelze, neboť by bylo třeba sledovati spis odstavec za odstavcem. Byť i všecky vývody p. spis. nebyly snad stejně zjištěny, celkem značí spis tento oprávněnou revoluci v českém hláskosloví, čili, dle Hattaly a spis., lépe: zvukosloví. Reforma však českého nesnadného pravopisu, jíž si od pokročilých bádání fonetických slibuje, kdožví kdy se dostaví; francouzská, o které prý

se pracuje, pořád nepřichází, a německá, ač provedena, vlastně mnoho neznamená. Dle str. 30 „termíny [sic] ruských autorů: exkurse — rekurse [při artikulaci hlásek] mohou se dobře zavésti i do češtiny"; proč ne utvořiti nějaké české? Na str. 39 uvedená jména Posejpal, Voborník neznačí tuším pronikutí zásady fonetické, jako spíše tvary podřečí. Libovůle našich „pravopisníků" často tu po zásluze pokárána, ani Gebauerovy nevyjímaje; ku str. 60 podotknul bych ještě neplechu ze skloňováním slova „práce" (prý prací, pracím, jak jaktěživ nikdo nemluvil a nemluví). Hromadění souhlásek v češtině dle str. 86 neškodí zvučnosti a ohebnosti češtiny, ač jinde se uznává, že při zpěvě mimovolně se vsouvají samohlásky! O té věci těžko klidně se domluviti; není však asi nejpříjemnější, že právě mezi slovy „nejlyričtějšími", tedy nejčastěji zpívanými máme samé: srdce, tvrdé, hrdlo, krve, slzy, prsa, utrpení, mlha, paprsek, smršť, krk, vrkoč, prstík, smrt, hrdost a kolik jich ještě jiných takových jest! Ve slovnících by prý ř se stanoviska fonetického mělo býti zvlášť, mimo r; zajisté, a třebas ne foneticky, tedy prakticky by bylo lepší činiti totéž u č, š, ž. Na str. 64 poznamenáno, že starší článek o téže otázce: „Slowo o rozdílu u wyslowení hlásek i a y" od J. Krbce (ČČM XVIII) je sice zajímavý, ale co do přesnosti fonetických pozorování nedá se ani srovnávati s důkladnou studií Dolanského [totiž v ČČM LXXIII, tedy skoro po 60 letech!!]; je v té pokloně naivnost či zlomyslnost?

Frant. Daněk, Kapitoly o manželství. Nákl. Cyr. Meth. knihk. v Praze. Str. 108. Cena 1·20 K.

Již dosavadní a ještě více chystané útoky na nerozlučnost manželství, jak ji naše církev jediná zastává, činí potřebným, aby obecenstvo o důvodech i protidůvodech bylo poučováno. Rozhodný boj zajisté není daleko. Spis náš může býti dobrým vodítkem tomu, kdo o těch věcech sebe nebo jiné chce poučiti. Je sice stručný a proto jenom na nejnutnější omezen, ale co podáva, jest příhodné; událostmi ze života, zákonnými předpisy a vlastními úvahami objasňuje svůj předmět, jenž konečně není tak jednoduchý, jak by se podle závěrečných slov zdálo („praktické provádění katechismu, život podle něho vede k šťastnému manželství", str. 107.). Na str. 43. píše: „Nezaujímáme nikterak ztrnulého stanoviska k reformním snahám na poli manželském, protože i my katolíci uznáváme nezbytnost nápravy a obrodu života rodinného", rozhodně staví se však proti sňatku občanskému a rozlučitelnosti manželství jako oprávněné reformě maželského práva; míněny-li také nějaké zákonodárné ústupky jako část oněch reformních snah, jež uznává nějak za oprávněné, není ve spise řečeno. Předkládá jen povšechné mravní a umravňovací zásady, jak je zná katolická mravouka. Stačily by ovšem, kdyby, ano kdyby se chtělo po katolicku žíti, v čemž u našeho předmětu zahrnuta především svatá, ba mnohdy heroická trpělivost a snášelivost a obětovnost s odhodlaností, nésti vždycky také všecky následky onoho jediného rozhodného kroku; a toho člověk, zvláště mo-

derní člověk nechce, proto obtíže manželského zákonodárství zůstanou vždycky. Ale zhoubných následků pro společnost bude tou měrou přibývati, jakou bude svazek manželský uvolňován; toť, myslím, jest hlavní a nevývratný důvod zásadní pro nerozlučnost, jež může zcela dobře býti obhájena a udržena, jmenovitě budou-li zostřeny podmínky platnosti svazku manželského.

Božena Němcová. Sborník statí o jejím životě a díle. 1820—1862. Redakcí Václava Černého vydala učitelská jednota „Komenský“ v Náchodě. Nakl. Emil Šolc v Praze-Karlíně. Str. 368.

Z belletristů našich nikomu nedostalo se toliké pozornosti, jako Němcové, a to hlavně pro její „Babičku“. Někteří nepřiznávali jí sice uměleckého prvenství mezi povídkami jejími, avšak obliba rozhodla pro ni. „Němcová měla neobyčejný talent reprodukční tam, kde jde o řeč a přirovnání obyčejného lidu, ale kde sama se pouští do úvah, filosofování, kde se stává romantickou a sladce sentimentální, tedy kde píše literárně, tam stává se nepřirozenou. Je to obyčejný úkaz u lidí, kteří se naučili teprve jinému jazyku“ (J. Karásek, str. 211). Neobyčejné bylo její nadání, neobyčejná vnímavost a chápavost ideová, ať prohlédáme ke snahám uměleckým, ať k socialním (ženská otázka); nedostatečné vzdělání rozumové a všelijaké okolí asi zavinilo, že žena tak hluboké mysli spokojila se nábožensky názorem i praxí hodně mělkou.

V oslavném sborníku tomto sešla se celá řada (31) spisovatelů k podrobné práci, mezi nimi staří známí pracovníci v otázkách těchto, jako V. Vávra, který ve stati „Chudí lidé“ znova zdůrazňuje, že povídky Němcové nejsou přesně životopisné. (V. Řezníček není ve sborníku zastoupen.) Složky života i práce B. Němcové probrány tu s velikou pílí a pietou; že se leccos častěji opakuje, jest ve sborníku toho druhu vysvětlitelno. Esthetického rozboru celkového tu však není. A ještě jedna část života jejího, a, po měšťácku pojato, předůležitá, její poměr manželský není s dostatek objasněn; tolik jisto, že v tom směru nemožno o ní opakovati, co řekla paní kněžna o babičce: Šťastná to žena!

Lindemann, Florilegium hebraicum. Herder, Friburgi Brisgoviae 1912. 8°, XII.—215. jest hebrejsko-biblická anthologie pro katolické studující středních škol, kterým není dovoleno užívati hebrejských biblí, vydaných protestanty. K četným úryvkům biblických knih, opatřených punktací, přidáno několik hebrejských textů bez punktace. Aby žák mohl posouditi poměr mezi písmem „starohebrejským“ a čtvercovým, otištěn na straně 212. starohebrejský nápis, nalezený v tunelu, spojujícím „Marianský pramen“ s rybníkem Siloe v Jerusalemě. Rovněž ukázka „babylonské punktace“ na straně 213. podána. Výňatek z německého originálu Goethova „Fausta“, napsaný židovskou kursivou, knihu končí. Kniha svému účelu pro studující

středních škol a pro samouky vyhovuje, nestačí však pro studující theologie, kteří musí míti přece v ruce celou hebrejskou bibli a to pokud lze i s hojným kritickým apparátem. *Hejčl.*

* * *

Jindřich Š. Baar. Chvíle oddechu. Kapitoly z cest. Nákl. Cyrillo-Methodějského knihkup. v Praze. Str. 268. C. 3·60 K.

I. K severnímu moři (1905) popisuje cestu Porýním k moři a z Amsterodamu po souši přes Berlín do Čech, II. Na horách dolinách (1907) přes Salzburg a Innsbruck do Švýcar, III. Mezi bratry (1912) přes Krakov a Zakopané na uherské a moravské Slovensko.

Dle poznámky, kdesi tu prohozené, nechtěl p. spis. psáti cestopis, nýbrž pouze denník a vzpomínky dle něho. Cena a zajímavost cestopisu, pokud nemá úkolu a rázu vědeckého, závisí na svérázném vylíčení zažitkův a příhod osobních, jichž ovšem nezažije mnoho, kdo se společnosti takořka vyhýbá, jako p. spis. v díle I. a II. Zde jsou to vesměs staří známí, s nimiž se potkáváme, popisy krajin, měst, předmětův uměleckých atd., často již pérem i obrazem nám předvedených, třebas někdy jinak jinde a jinak u p. spis. Osobními vzpomínkami poutavějším a jaksi teplejším jest oddíl III. Ale všechny jsou zajímavé i poučné, především pro každého, kdo na příslušných místech dovede srovnávati.

Pro dlouhé večery. Povídky. Napsal *A. B. Šťastný.* Část II. Hlasy katol. spolku tiskového, r. 43., č. 5. Str. 140, c. 1·40 K. V Praze 1912.

Osm povídek s dějem po svém způsobu zajímavým, řekl bych po novinářsku zajímavým, kde mravoučný úkol nápadně stavěn do popředí; nerušil by konečně, ale náboženské průpovědi opakují se příliš často a ne vždy na svém místě (na př. str. 125. Slyšel jsem ve škole od p. katechety...) Příběhy ostře narýsovány a nezůstanou u svého čtenářstva bez náležitého dojmu zušlechťovacího. Mluva jest celkem správná (na str. 46 zaráží, jak možno česky napsati: Jedna ruka druhou myje!), vypravování obratné a plynné.

Rozhled

Náboženský.

V Acta Apostolicae Sedis čís. 22. povšimnutí zasluhuje zákaz kinematografických a projekčních představení ve chrámech. Zákaz tento týká se ne tak našich krajů, nýbrž především Italie a Francie, kde taková představení, v dobrém úmyslu jinak a k poučení věřících, v kostele leckdy se dávala. Na dotaz některých biskupů odpovídá kongregace konsistorní výnosem ze dne 10 prosince 1912: Se zřetelem na to, že dům zasvěcený Bohu, kde se slaví božská tajemství a kde věřící mají býti povznášeni k věcem nebeským a nadpřirozeným, nemá býti používán k jiným účelům a hlavně nikoliv k divadelním představením, byť slušným a zbožným; jakákoliv představení projekční a kinematografická ve chrámech vůbec se zakazují.

V témže čísle na dotaz, zdali a z jakých důvodů smějí biskupové dovolit sloužiti mše sv. mimo posvátné místo v domech soukromých, odpovídá kongregace De Sacramentis výnosem z 13. prosince 1912: Smí se tak státi ze slušných a rozumných důvodů v jednotlivých případech, nikoli však v ložnici, nýbrž na slušném místě se zachováním příslušných předpisů a úplně zdarma.

*

Papežský biblický institut konečně nalézá se ve své vlastní, co nejmoderněji zařízené budově. Již Leo XIII. zabýval se úmyslem zaříditi v Římě ústřední ústav pro pěstování biblické vědy a přípravné práce byly ještě za jeho vlády započaty. Záměr svého předchůdce uskutečnil Pius X. 7. května 1909 bullou Vinea electa byl zřízen biblický institut. Bulla pojednává o účelu a zřízení institutu, současně vydaný studijní řád (leges Pontificio Instituto biblico regendo) obsahuje podrobná a přesná ustanovení, týkající se zařízení ústavu i studií na něm konaných.

Organisaci nového ústavu svěřil Pius X. P. Leopoldu Fonckovi z Tovaryšstva Ježíšova. P. Fonck svou energií a nepopiratelným organisačním nadáním dobyl si o zařízení ústavu velikých zásluh. Jemu jest co děkovat, že počáteční obtíže, s nimiž nový ústav přirozeně musil zápasit, byly tak brzy odstraněny, a že biblický institut dnes svým zařízením odpovídá všem požadavkům, jež vůbec na ústav toho druhu klásti lze.

Ústav i knihovna byly prozatímně umístěny v Collegium Leonianum, budově to vystavěné Lvem XIII. poblíže chrámu sv. Joachima. Zde byl ústav též 9. listopadu 1909 slavnostně otevřen a zde též byly

zahájeny přednášky. Posluchačů bylo již v prvním roce 117, z nichž ovšem do konce roku vytrvalo jen 80.

Poněvadž poloha Collegia Leonina, ležícího na samém obvodu města, byla pro ústav velmi nepříznivá, první péče a snaha P. Foncka nesla se k tomu, nalézti pro ústav nové, příhodnější místo. Toho bylo dosaženo, když se mu podařilo zakoupit starý palác Muti Papazzuri, budovu to v krásném renaisančním slohu ze 16. století se vzácným, uměleckým průčelím. Hlavní věcí ovšem při tom bylo, že palác leží skoro uprostřed města a zároveň na místě klidném. Vnitřní zařízení bylo poměrně nevelké a nebylo v ní místnosti vhodné pro knihovnu, tu bylo k tomu použito rozsáhlého vnitřního dvoru, který byl překlenut. Dole v přízemí se nalézá slavnostní aula, v prvním a druhém poschodí knihovna. Konstrukce této vnitřní přístavby je ze železa a betonu. Galerie a regály v knihovně rovněž mají všechny železnou konstrukci. Knihovna je zařízena pro sto tisíc svazků, nyní má jich 20.000, počet to jistě úctyhodný, uvážíme-li, že se tu jedná o knihovnu čistě odbornou. V místnostech institutu zavedeno ústřední topení, elektrické osvětlení, elektrická zdviž atd. Náklad, který vyžadovalo zakoupení a úprava nové budovy, byl nemalý; většinou byl uhrazen milodary dobrodinců, hlavně pak nejmenované francouzské rodiny.

Přednášky v nové budově začaly počátkem roku 1911. Nyní je tam přenesena též knihovna a biblické museum. Ve školním roce 1911—12 bylo na ústavě 80 hospitantů, 29 chovanců a 16 posluchačů. Professory ústavu jsou vesměs členové řádu jesuitského: P. Leopold Fonck, P. Ondřej Fernandez, P. Antonín Deimel, P. Jindřich Gismondi, P. Heřman van Laak, P. Ladislav Szczepański, P. Linus Murillo, P. Marius Chaine, P. Frant. Ehrle, P. H. Lammens, P. Petrus Virani, P. Sebast. Ronzevalle.

Pamětní mince papežská, jež každoročně bývá ražena, odnáší se v roku 1912, devátém to roku pontifikátu Pia X, k založení institutu biblického. Rytina znázorňuje vinnou révu — narážka to na bullu Vinea Domini — s dvěma hrozny, znázorňujícími Starý a Nový zákon. Po jedné straně stojí Mojžíš s deskami zákona, po druhé sv. Petr. Pod tím stojí slova: Studiis Scripturae Sacrae provehendis.

Jest přirozeno, že biblická věda mnohem zdárněji a snadněji pracuje na půdě biblické než jinde. Proto záhy ustanoveno, by ústav římský měl pobočku v Palestině, a Fonck vyslán 1911 tam, aby opatřil místnosti, pokud možno mimo působiště řádů stejnou činnost pěstujících (dominikáni, assumptionisté, františkáni, benediktini). Nabízena mu budova na Karmelu, i obrátil se po radě tamějších karmelitů pro informace o ní na německého konsula v Kaifě. Vrátiv se do Říma, podal papeži zprávu o příznivém výsledku. Tu však došla stížnost od francouzské vlády proti němu, že ústav má býti postaven pod protektorát německý — ač prý se o tom ještě nejednalo — a karmelité sami žádali od místa upustiti, jelikož by vážnost jejich svatyně tím utrpěla (!) Proto zvoleno přece místo v Jerusalemě a francouzská vláda, požádána o protektorát, mileráda jej převzala.

Dominikánská tamní Revue biblique internationale prý z programu svého vypouští exegesi (bezpochyby pro všelijaké tahanice o ten zpropadený modernismus) a omezí se pouze na biblický jazykozpyt, archeologii, topografii a pod. Zdali Fonckův konservativní směr konečně prorazí, nutno vyčkati.

Nebude nemístným při této příležitosti připomenouti, že známý generál H. Himmel, pořadatel poutí do Sv. Země, zařídil z výtěžku poutních výprav stipendium, které může dostati kněz z diecesí, odkud poutní výpravy gen. Himmlem byly uspořádány. Kněz, jemuž se dostane stipendia, obdrží po čtyři leta podporu po 2500 K za tím účelem, by se věnoval biblickému studiu. Dle stanov v r. 1910 změněných má onen kněz 3 leta stráviti na biblickém Institutě v Římě, čtvrtý pak rok ve Sv. Zemi. Sídlo výboru, jenž spravuje tento fond, je v Brixenu. Mezi diecesemi, jichž kněží mají na stipendium nárok, je vedle diecesí Brixenské, Solnohradské, Sekavské, Tridentské a Švýcar též Morava, t. j. diecese brněnská a olomucká.

*

V 1. čísle časopisu „Missionen der Augustiner“ je pozoruhodný článek o náboženské otázce a o budoucnosti katolicismu na Balkáně. Kdežto německé listy katolické často buď více nebo méně zřetelně vyslovují obavy, že vítězství balkanských států pravoslavných bude pohromou pro katolicismus na Východě a že v zájmu katolicismu by bylo právě tureckou moc zachovat, v označeném listu starý missionář assumptionista, který již po 15 let pracuje na Balkaně, vyslovuje mínění úplně opačné. Uvádíme z článku pro jeho důležitost aspoň některé charakteristické úryvky.

„Balkanská válka a vypuzení Turků z Evropy bude mít rozhodně dalekosáhlé následky pro východní církve. Politické sjednocení balkanských států povede, jak se lze nadíti, k náboženskému sjednocení s Římem. Třeba tato naděje se zdála až příliš smělou, přece věříme dle docházejících zpráv, že je zcela oprávněnou. Jest jisto, že obětavost, kterou katoličtí missionáři ukázali ve válce, přivedla pravoslavné obyvatelstvo blíže ke katolickému duchu a že tím bylo odstraněno mnoho z oné nedůvěry, která dosud stála v cestě snahám po unii. Na druhé straně zdá se, že balkanské státy, jichžto vnitřní život od nynějška se bude přetvořovat, budou se hledět přizpůsobit Západu i ve svých politicko-náboženských zřízeních. Ba i Srbsko, jež dosud katolíkům nedopřálo volnosti vyznání, hodlá vyhlásit plnou svobodu náboženskou dle výslovných výroků krále Petra, jež učinil ve Skoplji ke katolickému biskupovi Miediu. Tím padají obavy, že by z vítězství balkanských států mělo pouze schisma prospěch.“

„Se zřetelem na toto nové duševní hnutí u pravoslavných balkanských národů třeba připomenouti západoevropskému tisku, by byl co nejopatrnějším při posuzování náboženských směrů ve schismatických církvích. Slepá horlivost a jednostranné posuzování věcí, s nimiž mnohý pisatel článků není obeznámen, mohou míti v těchto kritických chvílích velmi zlé následky. Za žádnou cenu nesmí být u pravoslavných buzena

nedůvěra k rozhodujícím kruhum v katolické církvi. Bude-li pravoslavné obyvatelstvo neobratnými výroky západoevropského tisku dotčeno ve svých citech, pak budou ohroženy všechny naděje, jež mají missionáři pro budoucnost.

Jaké rozhořčení mohou takové neopatrné, byť i dobře míněné, výroky západního tisku způsobit, ukazuje nedávný článek v oficielním orgánu bulharského exarchátu. Článek má nadpis „Papežství a boj za osvobození“ a jest odpovědí pravoslavného theologa na článek v „Neues Wiener Tagblatt“.

Rozumí se, že rozhodující katolické kruhy nemají nic společného s názory listu jako je „Neues Wiener Tagblatt“ ... Přes to však článek v exarchátním listu je dokladem, jaká citlivost panuje na pravoslavné straně a jak podobné výroky se strany katolické mohou zpusobit nedozírnou škodu naší misijní práci. Nehrejme si na proroky a ponechejme Bohu starost o budoucnost!

Stojíme na prahu nové epochy církevních dějin. Pro nikoho není tajemstvím, že balkanský svaz je dílem krále Ferdinanda a že Bulharsko — balkanské to Prusko — hraje tu vůdčí úlohu. Již padesát let pusobí missionáři v této zemi a pisatel těchto řádku během patnáctileté činnosti na Balkaně poznal poměry tamější tak dukladně, že má právo o kritických otázkách této doby pronésti svuj osobní úsudek.

Mnozí posuzují náboženské poměry v Bulharsku dle toho, co vědí o nesnášenlivých Řecích a Srbech. To však neplatí o Bulharsku. Bulharská ústava ponechává všem plnou svobodu náboženskou a katolická církev nemůže si v této příčině nikterak stěžovati. Dukazem toho je dobrý poměr katolických obyvatelu k jejich pravoslavným spolurodákum a ochota i úcta, které tu požívá zástupce Říma u zdejší vlády. Dva biskupové řídí bez překážky severní a jižní Bulharsko. Msgr. Doulcet, francouzký passionista, v Ruščuku spravuje na severu patnáct farností a seminář. Stejný počet farností je podřízen Msgru Meninimu, rakouskému kapucínu, správci apoštolského vikariátu Plovdiv—Sofie. V Plovdivě je domácí katolické kněžstvo, jež jest od státu podporováno. Katoličtí kněží jsou osvobozeni od vojenské služby, jako učitelé a duchovní správci dostávají plat od státu a cítí se tu volněji nežli v mnohé katolické zemi. — Zvláštní přízni těší se tu katolické školy a pensionáty, které bez překážky udělují vyučování více nežli 2000 žákum. Kollegium sv. Augustina má od státu název „Katolické gymnasium“, je postaveno na roveň gymnasiím státním a rovněž i jako obchodní škola je státně uznáno. Mezi tím však, co katolíci v Bulharsku těší se plné svobodě, zmenšil se jejich počet během krátké doby 15 let v turecké Macedonii z 30.000 na 7000, což jasně dokazuje, co může katolicismus očekávat od udržení Turecka! A kdyby i to nebylo, musili bychom přece jako lidé a křesťané přáti si vítězství civilisovaných křesťanských národu balkanských nad odvěkým barbarským nepřítelem křesťanství a všemi prostředky k tomu napomáhati!

Bulharská tolerance ukazuje již svuj blahodárný vliv na Srbsko. Jedni i druzí přejí si v duchu konkordát s Římem, aby postavení katolíků bylo tu úředně zajištěno. To však je pouze první krok. Víme z jistého pramene, že politické sjednocení balkanských státu musí mít za následek také sjednocení církevní. Moudří vůdcové, kteří bratry od tisíce let znepřátelené zase spojili v jednu rodinu, dobře vědí, že pouze tento balkanský svaz může zaručit politický a hospodářský rozvoj jejich národů Bulharsko je příliš moudré, než aby se dalo úplně do vleku bratrské schismatické říše ruské. Jsou sice Bulhaři svým ruským bratřím vděčni, ale za nic na světě by nepřipustili, aby jejich národnost zmizela v ruském nacionalismu. A to jediné, co je může vytrhnout z přitažlivé síly ruské říše, je návrat k Římu. Katolická víra stala by se duší balkanského svazu a oživujícím duchem jižního slovanstva, jež by stálo mezi katolickým světem a orthodoxním Ruskem. Že politika již častěji přivodila taková obrácení, učí právě dějiny Bulharska. Boris I., jehož tisícileté výročí bylo nedávno slaveno, dal lid svůj pokřtít a přívržence pohanství mečem vyhladit, poněvadž se bál, že by barbarská země delší dobu nemohla obstát mezi křesťanskými říšemi bojovných Franků a Byzantinců. Simeon Velký po třikrát se objevil před třesoucím se císařským městem na Bosporu a rozšířil říši svou po celém Balkaně; zároveň vytvořil kulturním rozvojem zlatou dobu staré bulharské říše a korunoval své dílo tím, že požádal v Římě o carskou korunu a o patriarchu pro svou zemi. Jeho příkladu následoval Asěn I., zakladatel skvělé trnovské říše, jakož i jeho slavní nástupcové, hlavně však vítězný a od Innocence III. korunovaný Kalojan, po té též Boril, pod jehož vládou sekta Bogomilů byla na dvou církevních sněmech zavržena a v okolí Vidinu v několika dnech 300.000 Bulharu přestoupilo ke katolické církvi. Posléze to byl Asěn II., pod nímž bulharské carství naposled se zaskvělo v lesku zlaté doby. Po něm nebe se náhle zastírá oblaky. Bulhaři se dostávají úplně pod vliv schismatických Byzantinců.

Minulost poučuje Bulharsko, že nejskvělejší doby jeho dějin byly tehdy, když bylo spojeno s katolickou církví. Ferdinand I., který starou bulharskou říši obnovil, ještě spíše než jeho předchůdcové ve středověku nalezne cestu do Říma, neboť moudrost jeho jistě jej poučila, že jen tam nalezne jisté štěstí a blaho pro svůj národ. Obrácení Bulharů pak povede i ostatní spojené Jihoslovany do Říma.

Unie tato mohla se již r. 1860 při utvoření nynějšího bulharského exarchátu uskutečnit, kdyby Rusko nebylo svým vlivem zmařilo hnutí, směřující k jednotě s Římem. Mnozí míní, že nyní přišel vhodný okamžik, aby byla napravena chyba, jež se tehdy stala.“

V novinách opakované zprávy, že Srbsko již o konkordát vyjednává — jmenován i vyjednavatel katolický — úřední „Osservatore Romano“ popírá. Slovanožroutské noviny, jako Reichspost, škodolibě zaznamenávají každý nepřátelský krok Srbska proti katolíkům. Ale toť přece rozumí se samo sebou, že pravoslaví, jež jest náboženstvím všech skoro Srbů, bude svou državu hájiti a že nebude naší missii proti

sobě usnadňovati. Vždyť nutno i tam předpokládati bonam fidem, přesvědčení o pravosti vlastního náboženství!

*

Mladolutheráni a masarykovci, kteří katolické straně slovenské vytýkali, že rozbila dohodu národní slovenské strany, sdruživši se kolem Slovenského Denníka, Slov. Týždenníka a Národného Hlasnika, vystupují čím dále tím hruběji nejen proti církvi katolické, nýbrž i proti křesťanství vůbec. Tak ve vánočním čísle „Slov. Denníku“ vyšla rozprava „čo sa stalo na vianoce?“, kde o Kristu mluví se tak, jako v beznáboženských listech socialistův. A k takovému „vzdělávání“ slovenského lidu měli katolíci mlčeti! Teď katolíky bídácky podezírají z maďarských úplatku.

*

Pravoslavný východ utrpěl koncem r. 1912. kromě úmrtí ekumenického patriarchy Joachima III. (o němž podána zpráva v 1. čísle) ještě jinou velkou ztrátu, totiž úmrtím metropolity Antonije v Petrohradě, předního hierarchy ruské autokefalné církve. Ve světě slul Alexander Vasiljevič Vadkovskij a pocházel ze skromné rodiny kněžské v Tambovské gubernii. Studoval v Tambově, odkudž přešel na duchovní akademii v Kazani, kdež pak zůstal jako professor homiletiky a jejích dějin. Ale r. 1883 po úmrtí manželky a dětí vstoupil do kláštera, přijal jméno Antonij, stal se archimandritem, inspektorem akademie v Kazani a 1885 inspektorem akademie v Petrohradě. R. 1892 stal se biskupem ve Finsku, v kteréž hodnosti byl 1893 předsedou komise, obírající se otázkou spojení starokatolíku s církví pravoslavnou, k němuž ovšem nedošlo. R. 1897 byl sv. synodem poslán do Anglie na slavnosti jubilea královny Viktorie. Od r. 1899 byl metropolitou petrohradským. V posledních dvou letech churavěl i nemohl se účastniti života veřejného.

Metropolita Antonij náležel k nejučenějším hierarchům ruským, vynikaje zvláště v oboru dějin homiletiky. Práce jeho v tom oboru jsou četny. Jako metropolita snažil se o sblížení theorie s praxí, o mravní zdokonalení duchovenstva, o sblížení duchovenstva s intelligencí i s prostým lidem. Mnoho bylo mu trpěti v době t. zv. „osvobozenského hnutí“ i později od pokrokových a anarchických stran. Byl nakloněn sblížení církve pravoslavné s římsko-katolickou i anglikánskou, ale nepokojné doby nutily ho především, by věnoval péči svou vnitřnímu zařízení a obrození církve pravoslavné, tak že otázky sjednocení církví ustoupily do pozadí. Berlínskému pravoslavnému nastojatěli ruského kostela Malcevovi dovolil, aby se směl účastniti druhého velehradského sjezdu unionistů. Povahy byl láskyplné a pro mírnost svou považován od některých rigoristu za liberála.

*

Čas, kdy má býti svolán církevní sněm pravoslavné církve v Rusku, se blíží, a proto zájem oň oživl. „Pokrokáři“ ovšem vystupují proti němu, předpovídají, že skončí fiaskem, poněvadž prý sněmům není církev pravoslavná zvyklá, ježto sněmu nebylo téměř

250 let. S druhé strany však pozorovati horlivější činnost předsoborné porady, zřízené při sv. synodu, na níž v poslední době pilně se připravuje materiál pro sněm. Zvláště podány předběžné návrhy biskupa Sergije o reformě vyšší správy ruské církve, o obnovení patriarchátu, zrušeného za Petra V., sv. synodu a všeruských církevních sněmů, o poměru ruské církve k ekumenickému patriarchovi atd.

V říšské dumě v Petrohradě ministerský předseda sliboval, že předloží návrh zákona o úpravě farností, o reformě duchovních škol i o úpravě platu pro duchovenstva.

*

Násilnická vláda uherská zrušila samosprávu církve srbské; když však valná hromada církevní nechtěla se tomu podrobiti, vláda jednoduše sesadila nepohodlné hodnostáře srbské a nahradila je povolnými maďaronskými. Takto „opravená“ valná hromada srbské církve schválila koncem r. 1912 zrušení církevní samosprávy a spolu snížila příspěvek na raněné na Balkáně ze 20.000 K na 5.000 K.

*

Sekta mariavitů zřejmě upadá a blíží se pravděpodobně svému zániku. Kolik vyznavačů měla na počátku (po officielním registrování r. 1907), nedá se určitě stanoviti. Kdežto orgán jejich „Maryawyta“ mluvil o 120.000 získaných proselytů, úřední zpráva kanceláře varšavského generalního gubernatora čítala odpadlíků 83.500 s přídavkem: „přibližně“. Rok na to tvrdil „Maryawita“, že počet vyznavačů „církve mariavitské“ obnáší asi 95.000, dle zprávy generálního gubernátora bylo jich 87.000. Na kongresu starokatolíků ve Vídni známý panslavista a zvláštní protektor mariavitů, nedávno zemřelý general Kirějev, ohlašoval velice rozhodně, že sekta má již přes 100.000 stoupenců, při čemž ujišťoval pevně, že katolicismus v polských zemích ruského záboru postupně bude zanikati.

Roku 1909 zmíněná úřední zpráva vykazuje, že dne 15. ledna t. r. čítá „církev mariavitská“ 68.770 vyznavačů. Následujícího roku týž pramen udává 67.215, r. 1911 jen 59.500 a dne 14. ledna 1912 pouze 48.716. Patrno z toho, že počet mariavitů klesá značně každým rokem. Faktický úpadek je však rozhodně ještě mnohem větší, když uvážíme, jak těžko jest u ruských úřadů domoci se legalisace vystoupení ze sekty kozlovitů. Tento úpadek potvrzují také úřední zprávy z jednotlivých měst a farností. Tak na př. ve Varšavě bylo 1. ledna r. 1911 ještě 7010 mariavitů, nyní podle výkazu magistrátu pouze 1846. — Tak končí znenáhla sekta, jež ve svých počátcích hrozila bojem a rozdvojením náboženským v národě polském!

*

Ob čas vyskytují se v našich novinách zdravá upozornění (ovšem „denunciace“), jak si v náboženských věcech počínají zřízenci, zvláště úředníci katolických statkářů. Na statcích duchovních sice nebývalo všude lépe, ale poněkud nastalo zlepšení; na jiných by bylo potřeba ještě mnoho košťat. Zde nelze jinak než doporučiti naprostou bezohlednost, neboť lidé takoví žádných ohledů neznají a pohoršení

z těch kruhů dávané jest mnohonásobně větší než odjinud. Vede-li se z české strany — a právem — boj proti úřednickým poněmčovatelům, nemohou ani vlastenci nic namítati, vede-li se také boj proti úřednickým mravokazům, ať jsou čeští či němečtí.

*

„Volná Myš." k oslavám 1915 vábí ovšem také lidi socialnodemokratické. Separatisté však úředně jí dali věděti, že s ní v tom nechtějí nic míti, že budou slaviti sami. Není však pravděpodobno, že by se v čas nenašli. Teď prozatím se autonomisté trochu na „Volnou Myš." hněvají, protože koketuje tuze s centralisty. Tedy jen pouhá žárlivost!

*

Vídenská diecese má dostati nový alumnát na místě bývalého sirotčince (kromě hotovosti vypůjčí se 1½ mil. K, jež ovšem z velké části třeba teprve sebrati). Vyzvání ke sbírkám výslovně se zmiňuje též o světničkách pro jednotlivé alumny (nejvyššího ročníku ovšem), což nutno jen schváliti.

*

Bonifaziusverein na zakládání kostelův a škol zvláště v diaspoře vydal na účely své do konce r. 1911 48,861.583 marek. V roce 1911 přijato asi 3½ mil. marek. Z diecesí přispěla k tomu nejvíce vratislavská, na druhém pak místě — pražská.

*

Ambrosiaster zove se neznámý spisovatel spisů mylně sv. Ambroži připisovaných. (Commentaria in XIII epp. Pauli). G. Morin vyslovil 1899 domněnku, že je to zároveň spisovatel pseudoaugustinských Quaestiones Vet. et Novi Testamenti, totiž obrácený žid Isaak, o němž jedná Gennadius ve svých Viri illustres; Morin sice zatím domněnku svoji odvolal, ale jiní se jí dosud přidržují. Nyní Bruders v Ztschr. f. kath. Theol. 1912, 1 ukazuje, že spisovatel obou jmenovaných děl zřejmě se počítá k pohano-křesťanům; nemůže to tedy býti Isaak.

*

Dlouhý a ostrý spor o kajícnosti a smiřování odpadlíků v prvokřesťanských pronásledováních, zvláště za Decia (lapsi, sacrificati, libellatici) snaží se B. Poschmann (v Ztschr. f. kath. Theol. 1913, 1) vyrovnati hypothesí, že sněm Karthaginský a Římský 251 a sv. Cyprian sice zásadně nové mírné praxe nezavedli, stanovíce za podmínku smíření plné předepsané pokání, jelikož tak dálo se i před nimi, ale že výslovným nařízením rekonciliace umírajících i před vykonáním plného pokání, o čemž pochybnosti bývaly, praxi blíže určili a tím také nepřímo ji zmírnili, neupouštějíce zásadně od požadavku plného pokání, jež dříve, za pronásledování, ovšem mohlo snadno nahrazeno býti novým vyznáním, po případě mučennictvím, nyní však za dočasného klidu, mohlo býti vykonáno a kajícníci v lůně církve pro nová snad pronásledování posilněni. Tím by vyřízena byla otázka, zda dříve hřích odpadlictví pokládán v tomto životě za nesmazatelný, ve smyslu záporném: nebyl, ale praxe smírná byla dle okolností dříve přísnější, nyní mírnější.

Tamtéž Joh. Stufler jednaje o nauce Origenově stran pokání veřejného a tajného ukazuje, že dle O. exkomunikace a pokání veřejné se zpovědí nesouviselo, nýbrž že ukládáno jako kázeňský prostředek od úřadů pro přestupky veřejně známé; za tajné mohl zpovědník sebeobžalobu úřední kajícníkovi poraditi, předvídal-li, že by se snadno mohly na veřejnost dostati, a že by veřejné pokání takto dobrovolně přijaté kajícníkovi i obecnosti bylo s prospěchem.

*

Záležitost bývalého faráře ve Zvole, p. Bohumíra Petrůje, jenž vloni v létě pro nepříznivý výsledek biskupské visitace pohrůžkou suspense prý přiveden k žádosti o pensiování a když pense povolena, žádost odvolal a četníky z fary odstraněn býti musel, projednávána v Římě (orator acquiescat) a před správním soudem ve Vídni; zmiňujeme pak se o ní proto, že rozepisují se o ní četné noviny, některé se záludným horlením za práva kněžská, proti čemuž nutno odpověděti, že v tomto případě za takovou repraesentaci kněžstvo rozhodně děkuje a ji odmítá. Správní dvůr prostě rozhodl, že žádost byla podána a přijata, ergo pensiování uvědoměním a přijetím nastalo. Jest však možno, co řekl zástupce p. Petrůje Dr. Weinberger: lékař proti pravdě a skutečnosti uznal, že farář Petrůj trpí pokročilou cerebro-spinální neurasthenií? P. Petrůj, který prý se častěji soudíval, ukončil tedy před oběma nejvyššími soudními instancemi na světě. Zbývá již jen ten soud poslední.

Vědecký a umělecký.

Ku starověké chronologii, pro nejisté podání a různé způsoby letopočtu ještě plné záhad, zajímavý příspěvek podává biblista J. Hontheim (Ztschr. f. kath. Theol.), srovnávaje letopočet knihy Soudcův a Manethův (kolem 280 př. K.) Manethovy dějiny Egypta zachovaly se v částech u Flavia Josefa, u výtahu Julia Afrikana a Eusebia (v chronografii Georgia Syncella a v Excerpta Barbari). Manetho dlouho znevažován pro nespolehlivost, ale novější bádání ukazuje, že o dobách bližších jest velmi dobře poučen; dvě ze tří jeho období (2299, 2295, 843 roků — 11, 8, 11 dynastií faraonských) třeba však značně zkrátiti, totiž (dle H.) asi na 838, 834 a 843 rokův, an M. maje před sebou tolik dynastií a králů, často současných, uměl je po sobě zařaditi jen do ztrojnásobených období. Svědkem kratší této chronologie jest hlavně Eratosthenes Kyrenský a i LXX (řecký překlad Písma v Alexandrii vzniklý) zdá se jí nasvědčovati. Dle toho čítá Hontheim: Abraham nar. 2186, v polovici 8. dynastie přišel do Egypta, velké pyramidy memfiské budovány na 3.—6. dynastie. Josef přišel do Egypta za Amenemhata II. z 12 dynastie (panoval 1932—1898) 1918, 1905 povýšen za vezira, 1904 stal se Sesostris II., Josefův to farao, spoluvladařem, měv už dříve značný vliv na vládu. Mojžíš narodil se 1529, exodus stal se 1449 za Meframuthosisa (Amenhetepa II. 1472—1446) Sesonchis (Šašank, Šušak) z 22. dyn. poplenil za Roboama (932—915) Jerusalem, Osorthon (Zara) vedl válku s judským Asou (913—874), Osee israelský chtěje od Assyrův odpadnouti, vypravil posly k Šabakovi (Sua) r. 725 nebo 724, Taharka ethiopský 701 vytáhl proti Sennacheribovi, Necho egyptský 610 porazil Josiu u Megiddo, 568 dle proroctví Jeremiova Nabuchodonosor za krále Apriesa (Efree) pokořil Egypt. Hontheim ukazuje dále, jak Manethovy údaje nejen Bible, nýbrž i Herodot a zvláště památky egyptské potvrzují, tak že od 18. dynastie od r. 1567 jsou skoro zajištěny.

*

Dle novinových zpráv chce Pius X velkonoce stanoviti na pevný den, jakmile nastane dohoda s vládami.

Proti zamýšlenému u nás počítání hodin denních do 24 (místo do 12, od Rudolfa II. 1581) ozývají se vážné námitky. V Italii a Belgii nejsou oním tuze spokojeni. Hodináři za obecenstvo namítají, že ciferníky pak bude nutno dělati mnohem větší anebo nebudou číslice rozeznatelné. Bití pak bude nekonečné. Nejlepší by prý byla i zde nějaká soustava desetinná.

*

Hudební svět rakouský slibuje si mnoho od nového hudebního referenta v ministerstvu vyučování, sekčního rady Dr. R. v. Hartela, jelikož dosud (za ref. dv. rady Dra Dlabače) umělecké zájmy hudební příliš podřizovány obchodním.

Prostřed minulého století byl v Praze sensační proces o naše Rukopisy, an Hanka nařčen v „Tagesbote“ (1858) z autorství žaloval redaktora Davida Kuha, jenž ve dvou instancích odsouzen, ale revisí od min. Nadasdyho nařízenou sproštěn, jelikož prý vykonával jen právo volné kritiky. V těchto dnech zemřel vládní rada Ant. Zeidler, bývalý přednosta universitní knihovny, o němž nyní teprv „Tagesbote“ prozrazuje, že byl věcným původcem oněch článků protirukopisných.

*

Uherští Slováci slavili 15. ledna t. r. stoletou památku úmrtí katol. kněze Ant. Bernoláka († 1813), jenž položil základ slovenské spisovné řeči, odtrhnuv slovenčinu od spisovného jazyka českého. Slováci v něm vidí dobrodince, jenž prý jim „dal v jistém smyslu dar jazyka.“ Odtržení slovenčiny od češtiny dovršil později L. Štúr a dosud lze se příti, bylo-li to Slovákům — ba do jisté míry také Čechům — na prospěch či na škodu.

*

Monumentálním dílem uctila rodina hrabat Krasińských památku stých narozenin slavného svého předka, básníka Zikmunda: v prosinci posvěcen byl základní kámen nové velkolepé budovy, určené pro „Bibliotheku Krasińských“, jež dle slov zakladatelových má „zabezpečiti poklady minulosti, pečlivou rukou minulých pokolení shromážděné a zachráněné od záhuby, učiniti je přístupnými současníkům a odkázati potomkům ke slávě a užitku vědy polské, země a rodné Varšavy.“ V Bibliothece, zbudované ve styku renaissančním, bude místo pro 300.000 svazků. Stavba potrvá dvě léta.

Anthologii milostné poesie polské vydal kritik Jan Lorentowicz s názvem „Polska pieśń milosna“. Přecházeje v chronologickém pořádku různé fase rozvoje poesie milostné, rozlišuje dobu napodobování cizích vzorů (vlašských ve věku XVI a XVII, francouzských ve věku XVIII), dobu romantismu (a s ní poesii Mickiewicze, Slowackého a Krasińského) a konečně dobu mladé, nové poesie posledních let, jež se vyznačuje nejen množstvím nových motivův, ale i velikou rozmanitostí rythmiky. Kniha jest ozdobena 12 reprodukcemi obrazů polských umělců.

Ukázky polského překladu „Cherubínského poutníka“ Angela Silesia uveřejňuje Josef Jankowski v měsíčníku „Echo literacko-artystyczne“. Větší výbor vydá v samostatné knížce s názvem: „Poutník andělský. Duchovní verše Anděla Slezáka.“ Jest zajímavo, že četné verše volně přeložil již Mickiewicz a připojil ke svým básním náboženskо-didaktickým, takže od některých byly pokládány za jeho vlastní a také do češtiny překládány jako básně Mickiewiczovy. Krásný český výbor z „Cherubínského poutníka“ s důkladnou studií o mystice vydal Dr. Alois Lang nákladem „Meditací“.

*

Dne 22. ledna byly pořádány v Polsku velmi četné slavnosti na památku padesátého výročí posledního povstání polského

r. 1863. — Kromě Ruska, kde všechny oslavy byly zakázány. Na nešťastný tento rok hledí nyní Poláci více jen citem — citem vysokého tragického pathosu, že to byla poslední bohatýrská doba polských dějin. Rozum pronesl svuj soud již dříve v četných, často vášnivých úvahách obrancův i odsuzovatelů. K odsuzovatelům náležel již v době povstání i náš Palacký, což budí dosud trpkou nelibost u některých Poláku, jak se ukázalo minulého roku za příležitosti pražských jeho oslav.

Tragicky vlasteneckým pathosem většinou nesou se také belletristické práce, jež v hojné míře čerpaly z nepřebraného pokladu nešťastných událostí památného roku. Jako jednu z nejkrásnějších jmenuji sbírku povídek Elišky Orzeszkové „Gloria victis", vydanou teprve po její smrti a v Rusku zakázanou. Krátce před jubilejními oslavami vyšel nový román St. Žeromského „Věrná řeka", jenž svým dějem dotýká se oné katastrofy, ač hlouběji do ní nezasahuje. Také Artur Gruszecki, jenž každoročně vydává aspoň dva romány, přihlásil se k jubileu románem „Před bouří", kde vypravuje, jak mládež připravovala povstání, odbývala tajné schůzky, vydávala brožury a časopisy revoluční atd. Román je však, jak obyčejně, psán příliš zběžně a povrchně, neosvětluje nějak nově známých věcí a nepodává ani jediného opravdu silného obrazu.

K jubileu vyjdou nepochybně také četné vážné vědecké i populární studie, jež osvětlí s nynějšího střízlivějšího stanoviska význam hrozné porážky r. 1863. Neboť rok ten jest duležitým mezníkem nejen pro život národní, ale i pro rozvoj celé nové literatury polské. Znamená hrozné probuzení z dlouhého snu a tím i konec velké poesie romantické. Doba předcházející byla nejvyšším vzletem idealismu — nyní nastoupila doba chladného realismu a střízlivé analyse, jež se projevila nejprve v historiografii, pak i ve filosofii a kritice literární.

Rokem 1863 začínají se také vlivy ruské na duši polskou, jak v delší studii pod tímto názvem ukazuje Dr. Maryan Zdziechowski (Przegląd Polski 1913, č. 1). Učitelé ruští ve školách systematicky očerňovali jak Polsku, tak katolicismus, což přese všechnu nedůvěru k nim zůstavovalo stopy v duších polských žáků. Vyrůstalo v nich přesvědčení, že Polsku k pádu přivedly šlechta a jesuitský klerikalismus, že její dějiny jsou jen řadou bluduv a zločinů. (Dr. Zdziechowski mluví tu z vlastní zkušenosti.) Soukromé studium u mnohých potom odstranilo některé předsudky, ale přece u většiny zůstal pocit duševní nízkosti, slabosti Poláka oproti Rusku. Toto oslňovalo je později i zvučnými hesly pokrokovcův a revolucionistů, vždy širší zástupy uchvacoval kult Ruska a víra ve spasení světa revolucí ruskou, jíž musí se podříditi i snahy národní. A v době revoluce poddala se polská mládež úplně vlivům duchovní rusifikace, chápala se všeho, aby dokázala, že není nacionalistickou; polskost byla u ní synonymem buržoasie, klerikalismu a zpátečnictví.

Když pak revoluce zklamala, zachvátila intelligenci černá beznadějnost, jež vehnala ji na pole záhad o Bohu a duši. Nejlepší hledali ochrany v západním křesťanství (Vladimír Solovjev, Caadajev),

jiní v západním bezbožectví (Hercen, Bakunin). Většina na tomto poli otázek věčnosti pobloudila a místo upokojení byla vržena v propast zoufalství. Tajemství věčnosti a smrti řeší se stanoviska čistě subjektivního a anarchistického, nepočítají ani se zkušenostmi věkův ani s názory jiných lidí, neohlížejí se na překážky a neprchají ani před absurdem. Jsou smělí — a tím vábí k sobě i duchy polské. Smělost a pýcha budí odpor ke všelikým poutům. Pravda však ukládá pouta. Odtud strach před pravdou. Odtud ono náboženství utrpení pro utrpení, jež se nyní hlásá, ono ponořování se v propasti vlastní duše a její neukojená muka stává se u mnohých mystickou mystifikací. „Hledání pravdy u oněch mystifikatorů není upřímné. Kdyby pravda stanula náhle před nimi, utekli by od ní, neboť ji nechtějí. Dobrovolně zvolili si temnotu, neboť v temnotě je všechno volno, kdežto světlo ideje Boha živého a nebe nutí člověka ke spolupráci s Bohem, by zlo bylo odstraněno a nebe realisováno. Výhodnější jest tedy zjevovati lidem, že není možno nalézti pravdy a že bolest z jejího hledání žene člověka v propastné temné hlubiny, v nichž mizí rozdíl mezi dobrým a zlým.“

Tak vysvětluje Dr. Zdziechowski směry moderní literatury ruské, jež pusobí neblahým vlivem zejména na polskou literaturu a tím ovšem také na celou novou společnost. Moderní literatura obírá se ponejvíce analysí utrpení a hříchu, pojatou jako tvůrčí cíl, ne prostředek, analysí, jejímž výsledkem jest negace zákona mravního. Halí se často v mlhy myslicismu, ale není to onen mysticismus Novalisův, jenž v člověku vidí svatyni Boha živého — jest to mračný satanský mysticismus orgií smyslných, spojený se zoufalým pessimismem životním.

Počalo vycházeti první úplné vydání spisů Elišky Orzeszkové, jež vyjdou rychlým tempem během 3—4 let a zaujmou 35—40 svazků, rozdělených na serie podle příbuzného obsahu. První serie (5 svazků) obsahuje povídky ze života lidového a šlechtického, druhá (5 svazku) povídky ze života židovského i některé rozpravy o otázce židovské, jíž autorka, jak známo, před lety s oblibou a podrobně se obírala.

Poláci počínají užívati šťastného prostředku, aby dali poznati sebe a svou vlast v Evropě: kinematografu. Založen nedávno nový podnik „filme polonaise“, který ve spojení se světovou firmou Pathé frères bude dodávati materialu kinematografického výlučně z polských zemí: krajiny, tradičné obřady, sceny historické, národní kroje atd. Ředitelem podniku jest Gabriel Dauchot, autor knihy „Polska nesmrtelná“.

V novém roce přestal vycházeti známý varšavský antisemitský list „Rola“, jenž po dlouhá léta plnil svůj úkol „bojovníka proti Němcům a Židům“. Poslední jeho redaktor a vydavatel, mladý publicista Štěpán Jeleński, chce se věnovati studiím theologickým, aby pak v Polsku „rozvinul akci náboženskou v širokém stylu“.

*

Dějinám „Ruské literatury“ (sv. I. „Stará doba“) professora E. V. Pětucha dostalo se velké premie hr. D. A. Tolstého v obnosu

1000 rublův a čestné zlaté medaile v ceně 200 rublů. Cena I. svazku 4 ruble.

Nákladem M. O. Volfa vyšlo „Polnoje sobranije sočiněnij“ D. S. Merežkovského v 15 svazcích. Merežkovskij jako básník, romanopisec, filosof i kritik zaujímá přední místo v současném písemnictví ruském, ne tak uměleckým nadáním, jako vynikajícími vědomostmi.

Pornografie v ruské literatuře zavinila již mnoho zlého. Nedávno vyšel 4. svazek románu Al. Verbické „Ključi sčasťja“, jehož I. díl máme přeložený také v našem písemnictví. Prof. A. Bronzov, jednaje o tomto romaně diví se jen tomu, že něco tak oplzlého mohla napsati žena, o níž se přece předpokládá, že bývá citlivější k otázkám pohlavní mravnosti, než různí Andrejevi, Arcybaševi, Kuprini. Spisovatelka chce „Klíči“ otevříti cestu k štěstí, o němž všichni blouzní . . a zatím „jaká to hnusnost, jaká hanebnost!“ „Pryč se všelikými konvenčními poměry, pryč s předsudky, jež překážejí lidem, by se svobodně, beze všech překážek oddávali pohlavní lásce . . . Lidé vymyslili manželství, jen aby kladli překážky člověku na cestě k štěstí — k pohlavním požitkům . . V oboru pohlavním nemá býti žádných překážek!“ Toť smysl romanu Verbické, jenž tolik nezkušené mládeže svedl na bezcestí, tolik dívek otrávil duševním jedem, uvrhl je v propast špíny a kalu. Jen zlý, nanejvýše omezený člověk může s lehkým srdcem psáti podobné věci, svádějící k prostopášnosti. Jakýsi spisovatel Nikitin v odpověď na „Klíče štěstí Al. Verbické“ napsal knihu „Klíče neštěstí“, truchlivou to historii velice nadané dívky, jež pod bezprostředním vlivem romanu Al. Verbické oddala se prostopášníkovi. Ne klíče k štěstí podává román Al. Verbické, nýbrž otvírá dvéře k peklu, k objetí satanovu . . . Nesvědomitá kritika roman doporoučí nezkušené mládeži, která se vrhla podobně dychtivě na „ukončení Klíčů štěstí“, které s názvem „Přemožení“ napsal hr. Amori (Rapgof.).

„Veles“ nazývá se I. sv. almanachu ruských a jihoslovanských spisovatelů, věnovaného staroslovanskému bohu slunce, Velesovi. Jej, syna boha nebes, Svaroga, opěvují tu básníci ruští Fedor Sologub, Vjač. Ivanov, S. Goroděckij, bulharský Sirak Skitnik, polský zesnulý Z. Krasiński a žijící Jan Kasprowicz; z prosy nalezáme tu Julia Zeyera, Al. Remezova (Rusa), Cankara (Slovince) i Danku Šimunoviće (chorvata).

Malířství ruské těší se v poslední době značné oblibě i v cizině. Zvláště hledány jsou ruské illustrované spisy v Německu a ve Francii. Obšírné „Dějiny malířství všech časův a národů“ napsal Rusum Al. Benua i vydává je vydavatelská firma „Šipovnik“ v 30 svazcích po 1 rublu 80 kop. Benua má své odchylné názory od starých historiků malířství, od ustálených náhledů, snaže se často snížiti význam dosud velebených malířů a sochařů, kdežto význam mnohých novějších, pochybných veličin, zvětšuje. Na všechen způsob jest podání jeho originelní. Jediné knihkupectví M. O. Volfa ohlašuje, že má 750 předplatilů na dílo.

Při dramatickém konkursu cena A. N. Ostrovského 600 rublů přiřknuta byla S. L. Poljakovu. Konkursu se účastnilo 126 kusů. V posledních třech letech žádný divadelní kus nebyl cenou poctěn.

*

Nedávné úmrtí petrohradského professora anatomie Cyona vzbudilo vzpomínky na jeho boj proti spiritismu. Velký povyk působil Douglas Home svými produkcemi v letech padesátých minulého století v Anglii, ke spiritismu zvlášť náchylné. I učenci jako Crookes neb Walace šli na lep; slavený Faraday prohlásiv Douglasa za pouhého eskamotéra neušel útokům. Neméně úrodnou půdu našel Douglas v Petrohradě (Aksakov atd.), ale Cyon byl ze seancí brzy vyloučen, ježto prý je duchům antipathický. Zařídil totiž první sezení se všemožnou obezřelostí sám, a Douglas minul se s výsledkem. Cyon radí především stůl se skleněnou deskou, by bylo viděti pohyby nohou, jimiž se stolohyb a někdy i klepání duchu provádí; toto též někdy přístrojem v kapse. Dále radí zatížiti stůl rukama nebo pevně držeti koleny, a hlavně, dávati pozor na to, co se děje, nikoli na to, co kejklíř vypráví. Douglas produkoval se i na panovnických dvorech. U Napoleona III. a Eugenie v Compiègne přistihl jej generál Fleury, vyšed z pokoje ven a jinými dveřmi tajně se vrátiv, jak obnaživ palec nohy z botky zvlášť na to upravené dotkl se jím pod stolem ruky císařovniny, která zděšeně vykřikla, že se jí dotkla ruka mrtvého dítěte (jak právě k produkci náleželo). Kousek jednoho z bratří Davenportů zmařil Cyon tím, že jej přivázal na židli nehybně, kdežto obyčejně účastníci váží kejklíře mezi jeho vypravováním docela nedbale neb dokonce dle jeho návodu, tak že jest mu hračkou se vyprostiti. Přes makavé své důkazy Cyon jen u části ruské intelligence prorazil.

Vychovatelský.

O významu pohádky v dětském životě rozeslali v Mnichově rodičům, pěstounkám, lékařům a j. přátelum mládeže dotazník: 1. Škodily pohádky dětské obrazivosti? 2. Trpěla jimi pravdomluvnost nebo smysl pro skutečnost? 3. Působily nějak jinak škodlivě na mravnost (samolibostí, nepoctivostí a p.)? 4. Vyvolávaly v náboženském směru nějaké škodlivé úsudky, na př že nauka náboženská vykládá též jen pohádky? 5. Působily škodlivě na nervy, atd.? V odpovědích kolem 90% popřeny nějaké škodlivé účinky v uvedených směrech, lékaři zvlášť co do nervové škodlivosti. Otázka o užitečnosti pohádek pro zásobu a obratnost slovních výrazův a pro mravní rozvoj zodpověděno jen 85% kladně, mezi nimi však byly všechny pěstounky, jež ovšem ovládají nejvíc látky. Z otázek dětem daných, kolik pohádek jim vypráveno, které mají nejradši atd., 31% zodpověděno, že jim nevyprávěny žádné; stejnou odpověď dalo 14% děvčat vyšší školy. Úsudek o duševním ochuzování rodinného života jest na snadě.

V „Paedag. Rozhledech" (1913, 1) praví Fr. Pražák, že „charakterem mravního vyučování musí býti: přirozený vývoj dítěte, jeho rodinná výchova, hodnota učitele, hodnota učiva, základní idee všelidské, společné všem vrstvám a rasám. „Didaktika náboženství ve škole mravnost nepodporuje." „Bajky a říkanky, citáty, mravní sentence jsou toho dokladem. Zůstávají dítěti hrůzou, ne vodítky. Pravé náboženství musíme dítěti najíti v otevřeném širokém světě." „Lidová poesie, zvláště pohádka, jak na př. již [oh, oh!] Tolstoj správně vystihl, je nejlepším katechismem nové morálky, závislé na lidskosti, rovnosti a spravedlivosti." Ale vždyť pokrokáři považují Bibli také za sbírku pohádek, a že je to spis národní, „lidový", o tom přece nebude nikdo pochybovati.

Ale to jen mimochodem. Hlavní jest, že o blahodárném účinku pohádek na skutečnou mravnost všichni vychovatelé a psychologové nebyli tak silno přesvědčeni; někteří je pokládali přímo za škodlivé, jiní za prospěšné co do esthetického vzdělání a zjemňování, jež daleko ještě není činorodou mravností. Sám patron onoho „přírodního" vychovatelství, Rousseau, je rozhodně odsuzuje jako návod k nepravdivosti. Tedy není ani prospěšnost pohádek (a povídek) docela nesporná, tím méně pak možno jimi nahraditi střízlivou, přesnou mravouku!

I k ostatním vývodům bylo by několik otazníků na snadě. Váha osobnosti učitelovy, souredé názory mezi učitelem, rodinou a dítětem, vše to má ovšem veliký význam, a bylo by dobře, kdyby si jej učitel uvědomil do všech důsledků. Tak jak si to pokrokáři představují a provádějí, to rozhodně není: učitel jejich má prý spolupůsobiti s rodiči, ale ovšem jen tak a potud, jak a pokud on sám chce; jsou-li

rodiče zpátečníky, totiž katolíky, a dítě jejich též, tu takový učitel vidí svůj úkol v tom, jak by je zpokrokařil. A toho ovšem trpěti nelze. Že je to vychovatelským zločinem, síti takto rozpor do dětské duše, a to pro nějaké nejisté pokrokářské frase, to takovým nesvědomitým pa-Komenským těžko dokazovati. Jim nejde o dítě, jim jde jen o „pokrok".

*

Kuchařské vyučování má býti brzy zavedeno v nejvyšších třídách obecných, po př. měšťanských škol. Nejméně dva sporáky mají býti zřízeny, každý pro 6—8 děvčat. vyučováno má býti po puldnech tak, aby každé děvče aspoň jednou za týden k vaření se dostalo. Vyučovati mají, možno-li učitelky třídní, pro něž budou zase zavedeny kursy zemské. I škole odrostlá děvčata mohou ve školních kuchyních se přiučovati, ale ne zároveň se školními. Kde možno, má se k tomuto vyučování připojiti též návod, jak vésti domácnost, jak pěstovati zahradu atd.

*

Na jednom středním ústavě vídeňském (realce spojené s reformním realným gymnasiem) prováděná lékařská služba zjistila, že ze 117 žáků prvé třídy pouze jedenáct (!) jest úplně zdravých. Z toho viděti, jak nespravedlivě viní se škola a pilné studium, jakoby zde byla hlavní, ne-li jediná příčina tělesné slabosti žactva. Již v prvé třídě a tím více ve vyšších nápadně převládají vady oční. Vzrust těla více uspokojuje nežli váha.

*

Pokusné měření citových pochodů. Kromě změn oběhu krve, dýchání a vyměšování žláz dějí se i pokusy kinematografické, kterými nepozorovaně zachycuje se tváření a posunky při prohlížení obrazu. Rudolf Schulze v Lipsku zkoušel tak 8leté hochy a 13letá děvčata obou svých tříd, především několik vteřin, aby zjistil prvé, asi nejsilnější dojmy, v některých případech i déle, aby zjistil dojmy další. Zajímavo jest, že dojmy z postav, květin a obrazu námořních osvědčily se i u jiných dalších osob, u krajinek nebylo to však viděti.

*

Ministerstvo vyučování prý zamýšlí přísněji na tom státi, aby učebné pomůcky pro školy všech druhuv objednávaly se co nejvíce doma, nikoli v cizině. Však by byl čas!

*

Dolnorakouské sněmovně podán návrh Mayerův, že zemský výbor vzdává se zástupce v okresních školních radách mimovídenských a jmenování definitivních učitelů má se ponechati 10-člennému smíšenému odboru školskému, volenému na 6 let, 5 z okresních školních rad, 4 ze sněmu, 1 okresní školdozorce.

*

Mezinárodní vychovatelskou knihovnu v Brusselu zříditi usneseno na lonské amsterodamské schůzi mezinárodní ústředny učitelských svazů.

*

V Hollandsku jest 1889 škol svobodných (soukromých), katolických i protestantských, s 320.488 žáky, na něž vláda přispívá 6,300.000 zl. Ve veřejných školách, obcemi vydržových, jest 563.433 žáků.

*

Katolický učitelský spolek v Německu měl roku 1912 24.295 členů, z nich 2991 organisovaných jen dle zemí, nikoli v ústředí.

*

V Anglii začínají silnou agitaci proti — „chodění za školu“ Pro Londýn a celé okolí byl zřízen zvláštní úřad, jehož úředníci mají každodenně před polednem procházeti ulicemi města a vyhledávati děti, které místo školy potulují se bezúčelně po městě. První zpráva o činnosti úřadu vykazuje tato data: úředníci zadrželi na ulicích 7861 dětí; ukázalo se, že z nich 5327 „šlo za školu“ a nečinně pobíhalo, 2000 bylo posláno od rodičů nebo pěstounů za různými záležitostmi, 74 prodávalo zápalky, 85 žebralo. Úřady městské a školní vzaly si nyní za úkol obmeziti toto zlo na minimum. V našich městech a zvláště předměstích přese všechnu péči školních úřadů byl by lov na takové potulné děti také značný.

———

Hospodářsko-socialní.

V r. 1911 založeno v Předlitavsku 53 akciových společností s jistinou asi 118 mil. K, r. 1912 66 se 130 mil. K, z toho českých 15 se 14,170.000 K. Společností s omezeným ručením založeno r. 1911 483, 1912 530 (70 českých) s jistinou 96 mil. K. Jiné zvýšily svoje základy o 16 mil. K (české o 3,408.000 K). Je tedy nouze o peníze a není, jak se to vezme. Jako vždycky, není jich tam, kde jich nejvíc potřebí.

Též o výsledcích českých bank v Uhrách docházejí zprávy příznivé. Česká prům. b. platila 5%, Zemská prům. b. (Živnostenská b.) 14%, Ústřední banka českých spořitelen, která v Bukovině měla velmi nemilé opletačky s Raiffeisenkami, platila v Uhrách 5 % dividendy.

Vláda prý chystá návrh, aby záložny a spořitelny aspoň 30% svých movitých jistin uložily v papírech, aspoň 15% z toho v papírech státních. Jen pod tou výminkou bude jim povoleno dáti kursovní ztráty do aktiv. Má se tím zvýšiti kurs veřejných papírů. Z českých kruhův ozývá se odpor, any prý tím české záložny a zemské papíry mají býti poškozeny. Zdali tomu tak, nesnadno říci, ačkoli ze souhlasu některých německých novin by se tak mohlo souditi; ale těžko přece předpokládati, že by Polák Zaleski k tomu se propůjčil.

Koncem prosince 1912 bylo v Rakousku za 1300 mil. K bankovek kovem nekrytých, 708 mil. K. zdaněných. Letos nastalo již o 21·5 mil K zlepšení, ale přece ještě trvá stav o 381 mil. K horší než tou dobou vloni. Průmysl, nenastanou-li nové zápletky válečné, měl by se zdvíhati. Jen že peníze bankám a záložnám v prosinci vzaté, ačkoli se z části vracejí, přece asi nezlacinī, jelikož potřebí upokojiti starší nároky.

Státní výpůjčka z Newyorku, za 1½—2 umořitelná, přece prý není tak výhodná, jak se myslilo. Nejen ztráta kursovní, ale i 6%—6¾% súročení je prý tíživé, a až nastane splátka, budou nesnáze ještě větší. Řed. Anglobanky v Brně Mallner navrhuje proto vládě, aby vypsala raději loterní půjčku 5—5½%ní, jíž by se dosavadní státní papíry sice stlačily, ale za to opatřily lacinší peníze.

*

Kartely dle návrhu hospodářské komise na říšské radě mají sice i dále býti právoplatny, ale za dozoru státní komise, v níž by se uplatnily obchodní komory, zemědělské rady, obce i dělnictvo. Mírnější návrh žádá jen, by byly povinny dáti se zapsati do obchodních rejstříků, ostřejší, by dána byla také možnost potlačiti škodlivé podniky kartelů.

*

Na Českobrodsku u Močeníka objeveny sluje černého lesklého uhlí jdoucího SV v úhlu asi 30° do značné hloubky.

*

Roku 1912 získáno prý v Čechách a na Moravě 10 velkostatků pro Čechy, asi 8150 ha půdy. Z českých do německých rukou nepřešel žádný.

*

Poštovní spořitelna, 1861 Gladstonem v Anglii založená, u nás za Hohenwarta od Alb. Schäffla zamýšlena, ale teprv 1883 (12. ledna) od ministra Pino přes odpor liberálů (Menger a j.) zřízená (první řed. Jiří Coch) stala se mocným činitelem ve státním peněžnictví; r. 1912 celkový obrat její byl 32 miliard K. Bylo by jí přáti všeho zdaru, aby mohla převzíti aspoň část úkolů jakési statní rakouské banky. S českého stanoviska však nutno vytknouti, že silno germanisuje. Nedávný pokus, aby sirotčí peníze byly u ní ukládány, vynesl jí proto ostré útoky českých listů. O decentralisaci do hlavních měst obchodních mluví se již déle; místním potřebám by to ovšem lépe hovělo, ale, jak už v Rakousku bývá, mělo by to za následek také zástupy nových úředníkův a tedy nových výdajů.

*

Říšské radě sdělený „malý finanční plán" naráží na velké obtíže. Pověstný název „úprava" financí i tentokrát znamená nikoliv úsporné spořádání, nýbrž jako vždy zvýšení daní; o jednom snížení, totiž domovní daně, se tu a tam jen mluví. A tu jest pro zástupce nemyslivých davů, socialní demokraty, nejlepší příležitost ukázati svou opposičnost: stát má hodně dávati, ale nic nechtíti. Arcit bylo by už na výsost potřebí sáhnouti k důkladné opravě financí našich, a nespokojenost s nynějšími poměry jest víc než oprávněna. Ale ti, kteří se dali zvoliti za zákonodárce, mají též umět poraditi, jak tu opravu provésti.

Vláda vedle zvýšené daně z líhu a — proti dřívější připovědi — také ze zápalek slibuje si zvýšení příjmův od náhledu do obchodních knih, aby příjmy nemohly býti níže přiznávány nežli jsou. Zájemníci brání se proti němu vesměs, bohatší více, chudší však také. Jeden důvod jejich nad jiné jest pozoruhoden, totiž možné zneužití úředního tajemství. Dozorci nebudou asi samí úředníci, nýbrž, jako nyní v komisích odhadních, asi také živnostníci atd. A ani u samých úředníků není vždy úřední tajemství zajištěno, neboť politické strannictví i velkou část úřednictva zdemoralisovalo. Jinak se potřeba náhledu toho uznává, jenom neumí nikdo poraditi, jak by se bez křivdy mohl prováděti.

Proti oprávněnému zvýšení osobní daně při příjmech nad 10.000 K ročně pánové se ovšem brání.

Navrhované zvýšení daně z lihovin naráží na odpor hlavně soc. demokratů, již v nich vidí tekutý chléb proletáře. Moravské poselstvo pak poukazuje na to, že podíl, jejž má z daně této dostati Morava na úpravu svých financí, jest nepoměrně malý. Zajímavý jest poměr mezi vyrobeným lihem čistým, jehož se užívá na likéry, zavařování atd., a denaturovaným (na pálení atd.). Z výroby $^1/_9$—$^{30}/_{11}$ 1912 443.833 hl. zdaněno 393.315 hl., denaturováno pak 108.998. V prodeji na př. Obchodní Zádruhy v Brně odbyto r. 1912 čistého pouze

132 hl., denaturovaného však 225 hl. Za zmínku to stojí proto, že pokřik liberálníkův o biskupských a klášterních lihovarech nepotřeboval by na naší straně býti tak beze všeho přijímán. Nehledě k tomu, že jde tu o důležité odvětví průmyslu, jenž jest potřebný i bez pijáctví, jsou to stará propinační práva z dob patrimoniálních, jejichž výtěžek v některých krajinách nesnadno jiným nahraditi; a výtěžek ten nejde jen do kapes lihovaru, nýbrž též okolních pěstitelů zemáků. Hloupým štvaním lihovary nezničeny, ale zašantročeny židům, a teď už jest nám — lépe!

*

Socialní pojištění. Vláda rakouská předložila 3. listopadu 1908 říšské radě návrh zákona o socialním pojištění v 2. opraveném a doplněném vydání. (První vydání bylo uveřejněno jako „Programm für die Reform und den Ausbau der Arbeiterversicherung" 9. prosince 1904.) Návrh obsahuje pojištění úrazové, nemocenské a invalidně-starobní. Pojištění úrazové a nemocenské trvají v Rakousku už od r. 1887 a 1888, a v předloze z r. 1908 docházejí jen částečné reformy; pojištění invalidně-starobní — jež jest v Rakousku nové — zavádí se nuceně pro nesamostatné dělníky, kteří podléhají pojištění nemocenskému, ale byly v ně pojaty i osoby samostatně činné a jich členové rodiny, kteří v domácnosti pomáhají. Invalidní a starobní pojištění dává nárok na roční stálý důchod v případě neschopnosti práce a ve stáří od 65. roků, jakož i nárok na výplatu kapitálu pozůstalým po zemřelém pojištěnci. Od roku 1908 se na osnově „pracuje". Průmyslu není vhod, že dělníci průmysloví a zemědělští tvoří v osnově tutéž třídu risika, a že do pojištění jsou přibrány také osoby samostatné. Proto vznikla řada návrhů pro finanční rozloučení risik průmyslových a zemědělských a odloučení samostatných od nesamostatných. Jedni navrhují, aby pojištění samostatných bylo nahraženo něčím jiným na př. nuceným spořením neb poskytováním starobních důchodů po způsobu anglickém (bez jakýchkoliv příspěvků), druzí pro samostatné doporučují pojištění fakultativní, jiní chtějí, aby závazné pojištění samostatných bylo zavedeno jen v zemích kulturně pokročilých, někteří poukazují na spojení fakultativního pojištění se systémem belgickým, dle něhož může pojištěnec platit příspěvky dle libosti, aniž přerušením ztrácí nároků na pojistné, může si stanovit každou chvíli, k jakému účelu si střádá, může si připlácet na invalidní rentu a také čekací dobu zkrátit. Vláda odmítla návrhy a trvá na spojení risik.

Německo má už celou stavbu socialního pojištění jakož i přístavbu pojištění soukromých úředníků pod střechou, Anglie za rok uzákonila velkolepé dílo národního pojištění, Francie rychle zavedla starobní pojištění a Rakousko za 8 let nemůže skoncovat starobní a invalidní pojištění. To výmluvně charakterisuje celou rakouskou politiku se všemi jejími přívlastky: socialní, hospodářský, zahraniční atd. Příčina tohoto neblahého zjevu spočívá v tom, že dole není pravého ještě porozumění pro myšlenku pojišťovací, na hoře není peněz pro pojištění socialní a dnešní politikové, kteří by se měli věci energicky chopit a ji usku-

tečnit, nemají pro otázky socialně politické a hospodářské smyslu, ani patřičného vzdělání.

Kdežto jiné státy plní slova Bismarkova, jež pronesl v parlamentě r. 1884: Geben sie dem Arbeiter das Recht auf Arbeit, solange er gesund ist, sichern sie ihm Pflege, wenn er krank ist, sichern sie ihm Versorgung, wenn er alt ist, platí u nás stará zásada rakouské politiky: Wir können warten.

Ve Francii bylo uzákoněno starobní pojištění 5. dubna 1910 a vláda už chystá předlohu o invalidním pojištění, jež má spočívati jen částečně na státní iniciativě, totiž pokud se bude jednati o doživotní nebo nezhojitelnou invaliditu. Bude-li se jednati o případy, jež jsou mezi nemocí a invaliditou, přiberou se podpůrné spolky vzájemné na pomoc. Pojištění bude pro dělníky závazné.

Ve Švédsku předložila v listopadě veřejnosti zvláštní komise návrhy na starobní a invalidní pojištění, jemuž mají podléhati všichni od 16. roku vyjma státní úředníky — kteří mají už pojištění své — a osoby, které mají nejméně 6000 K ročních příjmů. Pojištěnci se dělí na 3 třídy. Kdo má roční mzdy do 800 K platí ročně 2 K, ti, co mají 800—1200 K platí 7 K ročně a kdo má přes 1200 K ročních příjmu, platí 12 K. Tyto příspěvky mají vynésti za rok 8·5 mil. K. Všech pojištěnců se odhaduje na 2·6 mil. Výlohy s pojištěním spojené nesou pojištěnci ($^2/_5$) a stát s obcemi ($^3/_5$). Příspěvek státu jest vypočten na 21 mil. K ročně, obcí na 10·5 mil. K — ovšem až bude pojištění v plném chodu. Důchod, který se pojištěnci počne vypláceti v případě trvalé invalidity neb ve věku 67 let, bude obnášeti 30% splaceného kapitálu u mužů, 23% u žen. K tomu obdrží ještě z veřejných prostředků muži nemajetní 150 K, ženy 125 K, mají-li však důchodníci svých příjmů ročně 100 K, obdrží z veřejných prostředků jen 100 K muži a 75 K ženy. Veřejný příspěvek se ztenčí o 100 K, mají-li důchodníci ročních příjmů 200 K. Při ročních příjmech 300 K odpadá podpora veřejná vubec. Dobrovolnými příspěvky jest možno pensi zvýšiti.

Italie zavedla státní monopol pro životní pojištění, dle něhož jest oprávněna provozovati životní pojištění v Italii jedině státní pojišťovna. Soukromým pojišťovnám v Italii obchodujícím nedostalo se žádného odškodnění; zákon jim pouze dovoluje nejvýš 10 let v Italii ještě obchodovati, za to však musí 40% každého nového risika odstoupiti státní pojišťovně, polovici premií uložiti ve státních italských papírech a tarify předložiti ministerstvu obchodu a orby ke schválení. Státní pojišťovna zahájila činnost už 1. ledna 1913. Italská vláda hodlá zmonopolisováním životního pojištění zjednati si zdroj příjmů pro vybudování socialního pojištění. Rakouská vláda prý pomýšlí následovati příkladu Italie, totiž životní pojištění míní postátniti a živelní pozemštiti.

Ve Španělsku král dávaje si v poslední době předvolávati čelné politiky z levice jeví prý velký zájem o socialní pojištění. Teprv teď? A co jeho dřívější rádcové, ať liberální, ať konservativní?

Organisace katolických žen ve Francii ve svém půlměsíčníku „Bureau d'information religieuse et sociale“ uveřejnila 23 odpovědí na dotaz o příčinách a pokroku veřejné ženské činnosti ve Francii. Za hlavní příčinu, že se katolické ženy rázněji vzchopily k práci udává se — vypuzení řeholí z Francie. Nastalá mezera zřetelně poučila ženy francouzské, kde jejich hlavní působiště, u dětí, svých i cizích, u nemocných, u chudiny. Námitku, že veřejným působením odcizuje se žena své své rodině, odbývá mlle Derrien, že sice často žena pro veřejné převzaté úkoly zanedbává svoje soukromé, ale že mnohem více jest žen, které je zanedbávají pro samé zábavy a sporty.

*

Mniši v útulně na hoře Velký sv. Bernard za příkladem svých bratří na Simploně a Malém sv. Bernardu ohlásili, že bezohledností návštěvníku donuceni jsou vybírati za pohostinství nějaké, byť i skrovné poplatky. Cestovatelé jistého druhu považují totiž útulnu jejich za bezplatný hotel a usazují se tam i na delší dobu, aniž uznají za dobré něčím k udržování přispěti. Jelikož pak darů z Francie, ze Švycarska a z Italie dříve docházevších značně ubylo, nelze již tolikému počtu návštěvníků (kolem 30 tisíc ročně, z nich asi 20 tisíc cestovatelů) pohostiti zdarma, jak řehole předpisuje.

*

Stará pravda, jak absurdní jsou vlastně různé ty dobročinné plesy atd., kde se panstvo na chudáky „skvostně“ pobaví a vyhýří, objasněna nedávno v Německu dotazníky rozeslanými asi 1500 dobročinných spolků. U 144 berlinských dobročinných spolků skoro 95% příjmů bylo z členských příspěvkův a jen asi 6% ze zábav; z těch nejvíce (2·36%) vynesly čajové večírky a pod., koncerty jen 0·6%, bazary 0·45%, květinové slavnosti 0·44, divadelní večery 0·18%. Mnohé slavnosti, rozumí se samo sebou, stály mnoho práce a nákladu a nevynesly vůbec nic leda schodek. Někdy ovšem jest výsledek příznivější, ale i v tom případě, kdyby se jen část toho, co takové slavnosti stojí, dala přímo na dobročinné účely, bylo by jim lépe posloouženo a zachráněna by byla povaha i zásluha osobní dobročinnosti křesťanské. Takto je to jen jiný způsob bezcitné, sobecké marnotratnosti, která stovku vyhodí, aby chudák halíř dostal, a osobní vztah mezi dárcem a podarovaným, to vlastní, co má lidi sbližovati, vůbec zanedbán.

*

Neuvěřitelná číslice zaznamenána v novinách nedávno o porodech pražských. 44% prý se rodí v matičce Praze dětí nemanželských — proti 32% ve Vídni, 31·6 v Stokholmě, 27·4 v Pešti, 26·5 v Paříži, 24·4 v Mnichově, 15·5 v Berlině. Je to možno? Co bude z těch dětí? A co bude z takového národu?!

Ve Vídni zjištěno zvýšení průměrného věku umírajících, tedy zlepšení zdravotních poměrů, za to však úbytek živých porodův, a to za minulé desítiletí o 100.000 dětí.

*

O česko-teplickém sjezdě socialně-demokratických zřízenců ve spotřebních spolcích čili konsumech jejich (13. a 14. října 1912) vypravují opožděné zprávy, které znova potvrzují, že socialní demokracie jako zaměstnavatelka není lepší, ale horší než soukromníci. Dle výroku posl. Forstnera třeba mzdy zřízencu dorovnati ke mzdám v závodech soukromých! V jednom závodě zřízenci propuštěni, že ho v neděli neotevřeli. „Požadavky zřízenců nelze v členských schůzích projednávati, nekázeň (nedisciplinovanost) takových mass již mluví proti tomu“, pravil týž posl. Forstner, vyd. „Zahnrad“; ale tytéž massy jsou vzorně disciplinovány, když bouří proti kněžím a buržoustům . . . co? Hlavní výtka byla, že kollektivní smlouva neprovedena, t. j. tolik jako: socialistická zásada neprovedena, a ostatní opatření byla horší než u těch soukromých „upírů“.

*

Jeden policejní strážník ve službě připadá na 750 obyvatelů, v Londýně 800, ve Vídni 1000.

*

Tuhý boj vede se na říšské radě o zákon t. z. nákazový, jmenovitě o zodpovědnost za včasné ohlašování vypuklé nákazy, o hmotná břemena obcím z nových nařízení zdravotních vyrůstající atd. Občanské a zvláště venkovské strany snažily se zmírniti některá příliš přísná ustanovení, jmenovitě veliké pokuty za opomenuté ohlášky nebezpečných případů. Za to socialní demokraté v přísnosti se přímo předstihovali. Sekatur a stížností bude jistě víc než dost.

Politický a vojenský.

Arcivévoda Rainer (* 1827), synovec Františka I., zeť arcivévody Karla, zemřel 27. ledna. Jako všichni naši princové byl sice členem vojska, ale výjimkou věnoval se čas práci politické. 2. února 1857 rok po uzavřeném konkordátě (18. srpna 1855) postaven v čelo „stálé říšské rady"; nejvíce vlivu naň měli arciliberáli hr. Hartig, Kraus a Lichtenfels. R. 1860 byl předsedou „rozšířené říšské rady" a r. 1861 předsedou ministerstva, jež se jmenovalo Schmerlingovo. Proti německému centralismu bránili se nejvíce Uhři, ale za Beusta se s Němci domluvili o dualismus, a jiní národové tlačeni ke zdi. Ale nejen tento dualismus, i dualismus hlubší — konservatismu a liberalismu — táhne se od té doby zřetelněji dějinami rakouskými, shora až dolů přinášeje kolísavost, nerozhodnost, plodě lhostejnost a licoměrnost. Arcivévoda Rainer, osobně přeroztomilý pán, přál německému centralismu a liberalismu: tak vystoupil v panské sněmovně proti Hohenwartovým smiřovačkám, v akademii věd proti Liechtensteinově novelle ke školskému zákonu, již nazval útokem proti osvětě a pokroku, za něho r. 1863 navrženo, by jesuitům odňata byla gymnasia ve Feldkirchu a Dubrovníku, což zakročením mocnářovým zmařeno a provedeno až 1868 (—1892), ba sám psal tu a tam do liberalních novin. Liberalníci v úřadech, ať politických ať vědeckých, ovšem jeho — jinak nepopěrné — zásluhy nad míru zvelebovali, jako konservativní členy dvoru, pokud jen bylo možno, podceňovali. Od r. 1868 byl velitelem zeměbrany, jež pomalu vyvíjela se ve sbor řadovému vojsku skoro rovný.

*

Momentka z říšské rady (když přijat návrh Dr. Franty po zprávě Dr. Kreka o zřízení úvěrního ústavu pro živnostenská a hospodářská družstva, aby zpráva ta byla otištěna, zemským výborům a společenstvům k úsudku podána a hospodářský výbor na 4 neděle odročen). Posl. Jarc a Verstovšek volají na Čechy: „U Filippi se zas uvidíme!" Dr. Stránský a Hráský na Slovince: „Veta za vetu! Odvděčujeme se za obstrukci proti vodocestným předlohám!" No, když tohle není slovanská „vzájemnost", pak už není vůbec žádné.

Na slovanském banketě v Petrohradě v prosinci m. r. přijata resoluce, že „v zájmu všech Slovanův obrací se ruská společnost k polskému národu a polské intelligenci, by neodtrhovala osudy polského národu od slovanských a ruských, a aby vzájemná nedůvěra přestala." Bůh dej!

Pruská vyvlastňovací politika v říšském sněmě německém hanebně pohořela. 30. ledna přijata (213 proti 97 hlasům, 43 nehlasovalo) resoluce, že protipolská vyvlastňovací politika neodpovídá názorům říšského sněmu. Centrum živě se Poláků zastalo, socialní demokraté již z opposice hlasovali s nimi a tak podařilo

se skvělé vítězství, jež sice dle německého sněmovního řádu nemá za nutný následek pád kancléřův, ale jest proň dosti silným štulcem.

*

Ve Francii padl ministr vojenství Millerand proto, že dle slibu dříve již daného reaktivoval plukovníka Du Paty de Clam, jenž kdysi hrál vážnou úlohu proti Dreyfussovi a jako zástupce francouzských spolků byl ve Vídni na eucharistickém sjezdě. Židovsko-zednářská alliance dává dobře pozor!

Nový předseda republiky francouzské Poincaré po tuhém zápase proti židovsko-zednářskému bloku zvolen. Zástupcové katolických stran jej vítají s velkými nadějemi, jako mírného. Kéž se nesklamou!

*

Irská homerule (= domácí právo, samospráva) přijatá dolní sněmovnou anglickou, zamítnuta 30. ledna v horní 326 hlasy proti 60.

*

Intelligenční zkoušky. Nový branný zákon (ze dne 5. července 1912) přiznává jednoroční dobrovolnickou službu vojenskou tomu, 1. kdo nejdéle 1. října toho roku, ve kterém jest odveden, jako veřejný žák nebo privatista s prospěchem absolvuje veřejné gymnasium nebo reálku nebo jiný veřejný střední ústav směru uměleckého, technického, průmyslového, obchodního, nautického, zemědělského, lesnického neb ústav učitelský, nebo kdo obstojí při zkoušce dospělosti na některém z těchto ústavů. 2. Kdo nejdéle 1. října toho roku, ve kterém jest odveden, absolvuje šest tříd veřejného gymnasia neb reálky nebo dva první ročníky ostatních ústavů dříve jmenovaných a kromě toho vykoná zkoušku před zvláštní komisí. Tyto komise jsou (dle branných předpisu, ministerstvem války vydaných) jen vojenské, skládají se nejméně ze čtyř dustojníků, učitelu kadetní školy; předsedou jest velitel kadetní školy. České aspiranty budou zkoušeti jen v kadetních školách ve Vídni, v Praze a v Královĕ Poli (jinde ne). Požadavky a způsob zkoušení i klassifikování jsou tytéž, jako byly až do července v platnosti dle předpisů z r. 1894.

Nový branný zákon přináší výhodu žákům vyšších některých škol (jako jsou reálky, průmyslové školy, obchodní akademie a j.), kteří dosud neměli jednoročního práva a proto byli nuceni podrobiti se intelligenční zkoušce — kterou hravě udělali. — Za to však značí velké omezení pro žáky ostatních tříd. Omezení to lze sledovati v dvojím směru: a) Intelligenční zkoušku mají právo dělati jen ti, kdož jsou v době odvodu v 6. třídě gymnasia neb reálky nebo v 2. ročníku jmenovaných škol odborných; dosud mohl přijíti k té zkoušce každý. To znamená, že kvintán nebo posluchač 1. ročníku odborné školy jsa odveden půjde na dva roky. b) Intelligenční zkouška se bude nyní konati před komisí jen vojenskou; dosavadní komise sestávala ze 4 dustojníku (z nichž jeden byl předsedou) a 3 professoru středních škol. Toto ustanovení znamená další a to veliké omezení, ač se na první pohled ani nezdá, neboť:

1. Dosud zkoušívali professoři středních škol, tedy odborníci, kteří snadno zjistili, co aspirant umí, rozpoznali důležité od méně důležitého a kladli stejnoměrné požadavky ve všech předmětech. Dnes budou zkoušeti důstojníci — neodborníci, kteří ani některé z předepsaných předmětu zkoušeti nemohou (čeština, latina, někdy frančina a angličina).

2. Professoři jako dlouholetí členové kommisse měli už ustálené měřítko při posuzování vědomostí aspirantů a ovládati tudíž celou kommissi. Dnes budou v kommissi důstojníci, kteří nahodile vyučovati budou v kadetní škole v době zkoušky. Dnes bude ovládati kommissi předseda.

3. Professoři vyučujíce na středních školách prožívali na nich všecky reformy, jež u zkoušek respektovali. Důstojníci nebudou vědět o reformách na školách civilních.

4. Professoři zkoušívali česky, důstojníci budou zkoušet české žáky německy. U zkoušek se důstojníci se žáky nedomluví, žáci neznají vědeckých terminů německých a důstojníci zase českých, tak že čeští aspiranti budou úplně vydáni na milost a nemilost předsedy.

Na uvedené tyto nevýhody branného zákona v ohledu didaktickém a národnostním měli by povolaní činitelé upozorniti ministra války a důrazně se o to zasaditi, aby čeští studenti byli zkoušeni u intelligenčních zkoušek česky a mimo to ještě professory-odborníky, jak bylo dosud.

*

Dle zvýšeného počtu nováčků zřízeny budou dva nové prapory zákopníků, tak že bude 10 praporů zákopníkův a 14 praporů sappeurů, pro obojí pak po dvou inspektorech více.

Zavádí se častější cvičení zimní venku pod širým nebem. Za tím účelem má býti vojsko opatřeno teplejším oděvem.

*

Ministerstvo zeměbrany vydalo pro cvičení ve zbrani c. k. zeměbrany v r. 1913 toto nařízení: Pro cvičení ve zbrani povinné mužstvo pěchoty, které sloužilo dvě léta, konati se budou tři cvičení po třech týdnech, čtvrté cvičení po dvou týdnech; pro cvičení povinné mužstvo které sloužilo tři roky, konati se budou dvě cvičení po třech týdnech, třetí (poslední) po dvou týdnech; pro náhradní záložníky tři cvičení po čtyřech týdnech; pro bývalé jednoroční dobrovolníky, kteří nebyli jmenováni záložními důstojníky aneb důstojnickými aspiranty (na roveň postavenými), čtyři cvičení po čtyřech týdnech. Ke cvičení roku 1913 mají se povolati: záložníci nejprve jmenovaného oddělení 3., 5., 7. a 9. roku, záložníci druhého oddělení 4., 6. a 8. služebního roku, náhradní záložníci 4. a 7. služebního roku a konečně záložníci čtvrtého oddělení 3., 5., 7. a 9. služebního roku. Mimo to povoláni býti mají oni záložníci a náhradní záložníci, kteří mají vykonati dodatečné nějaké cvičení. Cvičení provedena budou ve dvou obdobích, na jaře a na podzim. Jarní období obsahuje z pravidla dva po sobě následující běhy; každý po čtyry týdny a děje se v době od polovice dubna

do polovice června. Pro povolání k podzimnímu cvičení vzato je v úvahu mužstvo cvičením povinné prvního a druhého oddělení s výjimkou těch, kteří mají poslední (dvouleté) cvičení vykonati (v trvání tří týdnů) a záložníci čtvrtého oddělení. Když nedocílí takto setniny spolehlivě stavu 130 mužů, pak mají se též náhradní záložníci, kteří vykonati mají druhé cvičení, pro podzimní cvičení povolati. U jízdy nesmí úhrnné trvání všech cvičení překročiti 16 týdnů. Prodloužení cvičení nad čtyři týdny má odpadnouti. Cvičení trvati mají včetně dnů výzbrojních a odzbrojovacích 28 dní. Hlavní cvičení zeměbranecké jízdy děje se na podzim v době závěrečných cvičení. — U dělostřelectva platná jsou pro počet a trvání cvičení, jakož i pro jejich rozdělení na služební roky tatáž ustanovení, jako pro pěchotu.

*

Obrovské lodě vozí, dle odborníků, nebezpečného nepřítele s sebou. Ohromné zásoby uhlí totiž, jichž tam potřebí, těžko se provětrávají, pročež ustavičně hrozí výbuchy třaskavých plynů v hromadách uhlí se vyvinujících, neb i ohně.

*

Dva jesuité v poslední době do našeho vojenství nevolky zasáhli. Známý moralista Gury citován (ne však zcela správně) se svými výroky o vojenské deserci, a jeden náš denník proto zabaven. Výroků těch (ani o sobě ne docela správných) nelze obraceti doslovně na nynější zcela zjinačené poměry odvodní a deserční. Casus conscientiae to zajisté může býti a katolická morálka počíná si tu vůči provinilci asi podobně jako světský soud naproti jeho obhajobě. Že by Gury deserci dovoloval, není prostě pravda; právě naopak. — Druhý, rektor či superior kláštera ve Št. Hradci zabývaje se zkoumáním elektřiny v ovzduší, zřídil si pomocí universitního fysikálního kabinetu na kostele přijímadlo pro radiotelegrafii, s nímž nejednou konal veřejné pokusy. Najednou jakýsi hradecký šmok rozkřikl do světa, že jesuita zachycoval zprávy našich jižních posádek do Vídně posílané a je buď zadržoval neb komolil a posílal do Říma. Celý libertinský svět se bouřil, až se ukázalo, že 1.) naše posádky žádných takových pokusu vůbec nečinily, nemohly tedy žádných zpráv posílati, a 2.) že přístroj Camelliův jest pouze přijímač, nikoli vysílač; může tedy zprávy přijímati, nikoli však vysílati, a 3.) nemůže jich ani zadržovati ani komoliti, neboť jdou nerušeně svou cestou dále, i když je byl zachytil.

*

Na Balkaně zbraně z části odpočívaly. Jen Řekové se střídavým štěstím postupovali proti zbytkům armády turecké, které však dosti zdatně se bránily. Jak u Janiny tak u Škadru deštivé počasí překáželo ostřejším podnikům, zde snad na štěstí pro vysílené Černohorce. Z Albanie docházely pořád zprávy o potyčkách mezi srbským vojskem a domorodci, o ukrutnostech srbských, proti nimž i v některých parlamentech protestováno a ovšem zvláště ve slovanožroutských novinách. Naproti tomu jiné zprávy taková podezírání vyvracely. Pravda

bude asi uprostřed; jako za války vůbec, tak mezi těmito nepřátely zvlášť se asi akademicky nebojuje.

Na moři byli Řekové nenadálou projížďkou turecké lodě k Syře nemile překvapeni, ale bez větších škod. Za to nevyplatila se tureckému loďstvu útočná nálada za nového velitele výpadem 18. ledna osvědčená, neboť bylo řeckým loďstvem tentokráte bdělejším těžce poškozeno, čili jak se z Athen rádo telegrafuje, „zničeno“.

Právě den před tím podána Portě nota velmocí, aby Drinopol vydala, o ostrovy Egejské smírně s Řeckem vyjednávala — slovem, aby vzhledem k nebezpečí Cařihradu a Asie povolila. Notu podal náš velevyslanec Pallavicini, ale jen proto, že je seniorem.

Turecko chtělo vydati jen část Drinopole, po řeku totiž, Egejské ostrovy měly mu z části zůstati, jelikož pro blízkost Asie byly by semeništěm stálé nejistoty. Bulharský generalissimus Savov potom ohlásil na 3. večer začátek nového boje. Drinopol obléhající vojsko má prý přes 100 tisíc mužů, z nich asi třetinu Srbů. Obléhací nástroje však prý jsou vydatnější než byly. Vojenským attachés a zpravodajům přístup zakázán.

Porta zatím uchystala sobě a světu vlasteneckou revoluci, právě když ministerská rada se radila o odpovědi velmocem; vláda svržena, ministr války Nazim nešťastnou prý náhodou od spiklenců zastřelen, mladoturci s Enverem beyem v čele z (polského prý rodu), známým odvahou a podnikavostí z války tripolské, zetěm prý samého sultána, zmocnili se vlády a nechtějí nároku vítězných spojenců na Drinopol a ostrovy uznati. Proto 28. ledna srbský zástupce na mírové konferenci londýnské Gruič odevzdal tureckému zástupci Rešidovi a anglickému ministru Greyovi společnou prohlášku, že vzhledem k nové situaci přerušují mírové jednání (začaté 16. pros. 1912), 30. ledna dáno balkanskými spojenci vojenské ultimatum Portě a vojna začne znova. Nepokrytě obviňuje se trojspolek s Rumunskem, jež teď najednou s nebývalým důrazem vymáhá na Bulharsku nějaké větší územní zpropitné za dosavadní neutralitu, že tureckým průtahům nadržují. Německé banky umožnily Cařihradu půjčkou, na pouliční dráhu určenou, že mohl úředníkům a vojsku jakž takž služné poplatiti a nových nákladů na vojsko se odvážiti. Ze zákulisí jdou zprávy, že židozednáři středoevropští a solunští využitkovali situaci, aby svým lidem, mladoturkům, pomohli zase k vládě, a že ze svých milionů jim dali nějaké zálohy. „Neue freie Presse“ náramně se zlobí na Bulhary, že válku obnovují; tím potvrzuje domněnku, že židé skutečně doufali svou pomocí balkanské spojence zastrašiti a zajistiti mladoturkům klidnou vládu, soluňským pak židům klidné kšefty, kdyby Bulhaři vzdajíce se Drinopole obsadili Soluň a nebezpečné židům obchodní soupeře, Řeky, odtamtud vytlačili.

Nejrozhodněji naléhá na Turecko zas jen Rusko, ale vzhledem k tomu, že první jeho rozhodný vojenský krok byl by asi znamením evropské války, nutno přece za to míti, že si rozmyslí sáhnouti ke zbraním. Arciť jest mobilisace jeho na našich hranicích stále hrozivá,

přese vše ujišťování, že jsou to obvyklá cvičení. Pevnosti se o překot sesilují a zásobují, stráže cest a řek rozmnožují. V poslední chvíli dochází zpráva o vlastnoručním listě císaře rakouského k carovi za příležitosti panovnického jubilea Romanovů, jednajícím prý též o napětí válečném ve smyslu smířlivém. U cara samého, jehož obzvláštní úcta k císaři rakouskému je známa, list zajisté svůj úkol vykoná; jiná jest, bude-li rozhodnutí jeho také dosti pevné, aby bojovnému hnutí v říši odolalo. Neboť nic naplat, Rusko hraje nyní ve východní politice prim, na účet rakouské diplomacie, a má tedy na výsledcích vedle věcných zájmů (Dardanelly, balkanský protektorát, Armenie) také zájem své velmocenské cti, a proto řinčí zbraněmi, až to snad spojencům, Francii a Anglii, není tuze milo.

Anglie od svých mohamedanských poddaných v Asii požádána, aby proti Turecku nevystupovala, přes kteroužto žádost nemůže tak snadno přejíti.

Podivný klid zachovává Německo, ale není nečinno, již k vůli Francii, které by nebylo třeba dlouho pobízeti, aby je napadla, kdyby Rusko na východní hranici jeho něco začalo.

Turecku prospěla jeho známá oddalovací methoda tolik, že, jak podotčeno, sehnalo trochu peněz a u Čataldže se posílilo. Rozumí se však samo sebou, že politický převrat u vlády působiti bude také na vojsko, a skutečně docházejí zprávy o velkých rozbrojích ve vojsku před nepřítelem, ba o krvavých srážkách mezi důstojnictvem hlavního stanu v Hademköji. To ovšem nebyla by dobrá předzvěst úspěchů.

Se Srbskem měli jsme míti novou srážku, pro 135 vagonův uherských, které tam uvázly. Náš Ugron zakročil, vagony budou hned vráceny.

Ročník XXX. Číslo 3.

HLÍDKA.

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl. (O.)

Kde byla asi tato původní svatyně? Prof. Robinson navštívil zbytky starého arabského chrámu blízko starobylé Petry roku 1900. Nielsen cituje skoro doslovně popis:[1]) Nádvoří dosti prostranné, mohoucí pohodlně obsáhnouti 70 mužů, jest vytesáno do skály a to na nejvyšším vrcholu na blízku nejživější části městské. Výhled odtud jest úchvatný. Robinson nalezl na místě vyvýšenějším mohutný oltář ze skály vytesaný, na němž bylo ještě viděti stopy rohův asi z kovu do něho zapuštěných. Nielsen sám praví, že místo nalezené od Robinsona není asi svatyní Sinajskou[2]) samou, ale jest jí jistě hodně podobné. Robinson zase doznává, že něco podobného nenalezl ani v Moabsku ani na hoře Sinai samé.

Úcta zlatého telete, jíž zastihl Mojžíš po dokonaném 40denním postu, není původu egyptského, neboť v Egyptě byl uctíván živý apis, zde se však jedná o obraz asi býčí. Hrubě chápali židé, otrávení bující modloslužbou egyptskou, symboly a obrazy užívané v kultu arabském.

Než nechceme až do podrobností sestupovati a proto si všimneme jen ještě největších zajímavostí. Glaser našel trosky z kovových hadů v Arabii. V hlavách měli otvory, za něž asi byli do výše vytahováni, aby mohli býti od lidu viděni a uctíváni, tak myslí aspoň Glaser. Had

[1]) Nielsen p. 171.

[2]) Nielsen p. 175.

však známý z III. knihy Mojžíšovy byl jen symbolem Božím, jak jinde jsme se už zmínili. V pozdější době viděli však židé v něm něco jiného, samého totiž bůžka, a proto jej rozdrtil král Ezechiáš. Této modle přinášeli židé oběti zápalné, a byla zvaná „nehustan". V tomto slově jest hned na prvý pohled zřejmý původ arabský. V Arabii tedy třeba hledati vysvětlení a také původ kovového, měděného hada.

Za modloslužbu prokázanou zlatému teleti žádal Mojžíš po židech, aby odložili své skvosty, mezi ně patřily na místě prvém naušnice zlaté. Jaké to asi byly ozdoby? Z knihy Soudcu 8, 21 sequ. se dovídáme, jaké ozdoby měli obyčejně Madianité, byly to „měsíčky" z drahého kovu, které zavěšovali i velbloudům. Kázal-li Mojžíš odložiti skvosty vůbec, pak učinil tak hlavně z odporu proti hrubě chápané úctě měsíce.

Ještě větší zajímavosti najdeme, srovnáme-li židovské desatero s předpisy a zákony arabskými. Už desatero, číslo svaté, nás upomíná na filosofii a theologii opřenou o astrální zjevy, ještě více bije do očí, že desatero bylo napsáno na dvou deskách a tak rozděleno, že na desce prvé byla přikázání tři, opětně číslo svaté, a na druhé přikázání sedm. Právě Bohu jsou věnována tři přikázání. Zopakujeme-li si, co vše o Bohu nám podává spekulace arabská, pak musíme doznati, že velmi hluboká tajemství jsou skrytá v čísle „tři" uvedeném ve vztahy a poměry k Bohu.

Prvé přikázání Boží nám ozřejmuje poměr lidu židovského k Jahve. Stylisace jest víc než zřejmá a nutí nás spatřovati v Jahvovi národního Boha židovského a to jest právě to, co vyzrazuje původ arabský. U Arabův ovládal Wadd kulturu, náboženství a národ minejský, jako Sin zase ostříhal Katabany a Hadromety. „Nebudeš míti ještě jiných bohů mimo mne" (Ex. 20, 3), předpokládá, že uctíváni byli bůžci ještě jiní. A nevedl Mojžíš zrovna urputný a krajně důsledný boj proti mnohobožství a to nejen v Egyptě nýbrž i na poušti, což neozývá se jeho zákonodárství ustavičným refrainem: „Nechoďte za bohy cizími mezi národy cizí, kteří kolem vás bydlí"? (Deut. 6, 14.) Při analysi pojmu božství zvyklého a užívaného u Arabů jsme však postřehli v dobách pozdějších sklonku mnohobožství, jemuž nebylo možno se vyhnouti pro příliš nejasný a široký jeho výraz. Pantheismus se v něm kryl, vyvěrající ze špatně chápaného hmotného světa. Mojžíš staví proti němu nepřekročitelné hráze v hlubokém pojmu Jahve, jak se zjevil hlavně národu židovskému. Jetro sám byl oslněn Jeho leskem, ale

nebylo zde tradice, nebylo zde staletého povolání, aby týž pojem se vžil i mezi ostatní kmeny arabské. To jediné bylo možno u židů.

Druhé Boží přikázání vštěpuje hlubokou úctu před jménem Božím. A v jižní Arabii čteme zajímavá jména osobní na př.: „Jeho jméno jest vznešené“, „Jeho jméno jest mocné“.[1])

O třetím přikázání netřeba nám už jednati, zdrželi jsme se dosti dlouho u něho, zrovna tak můžeme pominouti i svátky židovské, i o nich jsme už pronesli své mínění. Přikázání třetí však vyhražuje jisté doby ku službě Boží. A tak bychom mohli snad se zajímati o to, co bylo asi nejmohutnějším výrazem kultu, bohoslužby. Byla to oběť zápalná, vždyť Jahve sám jest „oheň trávící“ (Deut. 4, 26). Stálá oběť zápalná byla u židů příkazem, oheň na oltáři shasnouti nesměl, jako neshasínala tělesa nebeská, která jen občas světlo své skrývají.

Poměry mravní mezi lidmi upravila ostatní přikázání z desatera. Mnohé a hluboké vztahy byly odkryty, když dominikán P. Scheil nalezl zákonník Hammurabiův do skály vtesaný, a tento zákonník zase ukazuje, že není samorostlý a původní, nýbrž že kořeny jeho skrývají se v době daleko starší a že se uchytily u pramenů mnohem starších. Které to jsou? Právních památek jsme se ještě nedomohli ve vykopávkách v Arabii, ale máme u Arabů tak ustálené zákonodárství kmenové udržované tradicí, i to byla seménka schopná života a klíčení za tepla Zjevení, jímž prozářena byla celá osobnost Mojžíšova.

Jak vznešené pojmy o ceně dětí vyčítáme ze sabejského nápisu, kde se praví, že manželé ze Ģirwaḥu obětují své paní čtyry zlaté sošky za své čtyry dítky a to za jednoho chlapce a tři dcery, které jim dala bohyně. „Nechť zůstanou na živu a nechť jsou předvojem dalšího potomstva!“ [2]) To jsou čisté, láskou prohřáté názory biblické. Srovnejte je s názory krátce před Kristem, jak je zachytil z nápisů starořeckých Deißmann[3]), a uvidíte obrovský úpadek!

Ze starého náboženství tkvícího v úctě měsíce víme, že požadovalo od svých vyznavačův, aby se zdržovali jistých pokrmův. U Harraniů byl celý seznam čistých a nečistých zvířat, hlavně bylo však zakázáno pojídati maso vepřové a velbloudí a pak maso z dravců vůbec. Stejná skoro přikázání platila o levitické čistotě u židův a Semitův.

---

[1]) Nielsen p. 198 sequ.

[2]) Nielsen p. 41.

[3]) Deißmann: Licht aus dem Orient p. 1[illegible]6.

Glaser našel v jižní Arabii bronzové tabulky připevněné asi ve chrámích, a tam čteme o kterémsi Ḥaramovi, synu Thawbanově, kterak provinil se proti levitské čistotě a činil za to pokání. Jak hluboký náboženský život se nám tu před očima rozvíjí.

Halévy našel tabulku ještě jinou. Nápis na ní zní:

1. Aḥijat, dcera Thawbanova, Hanakit-
2. ka, zaslíbila a zasvětila se
4. Dhusumwaiu v Bîn, poněvadž svedla muže
5. ke hříchu ve svém domě a ve svaty-
3. ni, a poněvadž vtáhla na
6. toto místo nejsouc čistá. [1])

Hřích asi nečistoty jest v tomto nápise zachycen. Ze zákona Mojžíšova je známo, že tatáž přikázání jsou v něm obsažená.

Mojžíš roste všemi objevy dokonanými v Egyptě, Arabii a Assyrii. Byl to duševní velikán obsáhší všecku vědu těchto kraju. V Egyptě a v Arabii byl, Babylonu nenavštívil, ale pobýval dlouho u cesty, po které se braly karavany z jihu na sever a od východu na západ a zpět. Ale všecka genialnost by nebyla učinila Mojžíše Mojžíšem dějin, kdyby nebyla přistoupila ještě jedna složka k jeho charakteru, smysl pro život náboženský, a zde jest Mojžíš jediným svého druhu. Lze jej tu srovnati jen s jiným ještě horlitelem pro zákon Boží, sv. Pavlem, a z části, pokud se týká snad náboženské vroucnosti, s Mohammedem. Všichni tři byli semity a kořeny všech nejhlubší vězí v Arabii.

---

[1]) Nielsen p. 206 sequ.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Že by byl Ferrer starou příznivkyni svou obrátil na svou „víru“ jak chvástavě vykládá, zmiňuje se o její závěti, neodpovídá pravdě. Známo jest z listů jejích, jak si vážila obrazu Madonny darovaného jí spřízněnou rodinou Batllari (p. Batllari měl za choť Bertu, sestru Leolpoldiny Bonnaldové), což arci Ferrer vykládá po svém: „Odmítla tento dar, ale na stálé naléhání neodvážila se ze zdvořilosti odepřít, a přijala.“

Autentický text v závěti pak zní: „Chci umříti v luně sv. matky své Církve. Pohřeb můj budiž prostý a církevní. Z hotových peněz po smrti ustanovuji 3000 franků na mše (jež mají slouženy býti ve Francii) za svoji duši a za duši milé své matky. Tělo mé budiž pohřbeno na hřbitově Montmartre.“

To jest usvědčující. Ferrerovi se podařilo podmaniti si ducha Meunierové, ale nenakazil jí do té míry, aby v ní zabil víru v Boha, jak ostatně i z listů jejích vysvítá. Listy ty jsou zajímavými doklady, kterak Ferrer smýšlel a kterak jeho patronka smýšleti nechtěla. Patrna z nich veliká láska staré, opuštěné osoby k lidem, kteří zdáli se k ní lnouti celým srdcem, ale neméně i odpor, s jakým se bránila proti naočkování anarchistických ideí.

„Chápu, co nás dělí v otázce anarchismu (píše 27. října 1899 z Milána). Vy se na anarchismus díváte s hlediska odpovědnosti, já se stanoviska hrůzy, již působí i právo, které společnost bez odporu má, aby se zbavila nebezpečných šílenců. Mohu s Vámi do jisté míry souhlasiti ve příčině „nepříčetnosti“, ale i Vy mi zajisté přisvědčíte, že zuřivý šílenec nesmí býti ponechán na svobodě, aby pozabíjel všecky. Není-li zodpovědný, ježto jest to jakási choroba, právem se zavírá. I škodná zvěř se ubíjí, aby nedělala škody, třeba není zodpovědna jdouc za svými pudy. Nikomu přece ani nenapadne, aby nechal lva či tigra na svobodě, třebas nemají nejmenší viny za svou ukrutnost a krvelačnost. Zdá se mi tedy, že společnost má právo, ne-li odstraniti, alespoň zavírati anarchisty jako divou zvěř. Tvrdíte-li, že jsou nepříčetnými šílenci, ať se pro ně postaví přiměřené ústavy, ale nechť, probůh, nevraždí se pro nic za nic nevinní ubožáci, jako nešťastná císařovna rakouská a tolik jiných obětí slepého fanatismu.“

Ubohá Arnošta se arci tehdy nenadála, že za její peníz postaví se Moderní škola, aby z ní r. 1906 vyšel vrah tolika nevinných bytostí. Ferrer konal i nadále advokátské služby anarchismu, ale nedařilo se mu. „Co mi díte dále o anarchistech, usvědčuje mne vždy více v mém mínění: jsou to krutí, nebezpeční blázni, kteří nemohou buditi leč hruzu. Pobíjeli lid a za jakých trapných okolností! Aby se probudil? Rcete raději, aby se uspal na vždy! Ne, mluvte mi cokoliv já opakuji stále: zvěř, divá zvěř tihle anarchisté.“

Na tak rázné odmítnutí změnil Ferrer taktiku a počal anarchismus líčiti jako nutný důsledek socialních křivd; při tom hleděl housti na strunách citu, jemuž byla Meunierová tolik přístupna. Ale i tu mu vyvrátila námitku za námitkou. („Ne, ne, ne, — přijímám vše, ale pumy nikoliv.“) Tato idea proti anarchismu převládá trvale v celé korrespondenci. Ba z podobných obav (tehdejší atentát Henryho v Paříži) umístila část svého jmění v Italii a bydlila i s matkou v Miláně. Proč tedy ovládal Ferrer ducha jejího mocí tak kouzelnou, téměř železnou? Proč se od něho neodvrátila znajíc do podrobna jeho zásady? I o tom jsou doklady v listech. Po smrti matčině byla Ernestina na dobro zbavena všech styků s lidmi, k nimž by ji byla poutala rodinná láska, byla u věku, kdy nebylo již možno navázati nové styky citu a náklonnosti. I oddala se lidem, kteří přišli první. Rodina Coppolova, která jí stála nejblíže, byla příliš šlechetná a neprahla zmocniti se ducha staré, svobodné, citově až k chorobě naladěné boháčky a osud přivedl jí v cestu Ferrera, pravý to opak p. Coppoly. Ferrerův (někdy poněkud ironisující) chvalopěvec Broodecoorens uvádí ve článku „Případ Fr. Ferrera“ r. 1909 dokonce motivy erotické: „Žhavá jižní povaha Ferrerova svedla i svobodnou dámu, mademoiselle Meunierovu, která byla milionářkou a k tomu znamenitou papeženkou . . . pohan obrátil tu ke svým modlám křesťanku, jež mínila ho sama přivésti na svou víru. Ferrer jí využil k tomu, aby vypěstil na vypráhlém úhoru španělském vzácný květ ideální obnovy a osvobození školy na podkladě volného bádání a zavržení konvenčních zvyklostí.“

Ferrer sám mluví o poměru tom ve své autobiografii: „Co překvapí nejvíce, jest okolnost, že nebyla mezi námi leč náklonnost přátelská, hluboká, bratrská, založená jedině na osobní sympatii, na podobnosti humanitních názorů. Ani na počátku jsme se nikdy nepolíbili ve Francii, kde se dnes líbají i lidé, kteří se přímo proklínají. Jakkoliv zdá se to vše podivným, je to čirá pravda.“

Věc ta však nepřekvapí a pozbude podivného rázu, podotkneme-li, že jde tu o ženu padesátnici a k tomu nepatrných předností přirozených. Neníť přece pouze pohlavní láska jedinou a nejlepší cestou, jež vede k úplnému podmanění ducha, jakého byla Meunierová. Aby vyhověl její po lásce prahnoucí duši, seznámil ji s celou svojí rodinou. Ale nebyl při svém počínání nezištný· Jeho svéživotopis i její listy dosvědčují, že nebyl to přítel čestné oddanosti, jenž se ujal duše opuštěné, aby konal dobro v jejích intencích, ani učitel, jemuž záleží na tom, aby přivedl své svěřence na cestu vedoucí k pravdě, nýbrž že byl to neoblomný, sobecký vládce. Tak lze souditi z její odpovědi na list, v němž jí asi vytýkal titěrné přilnutí k všedním věcem života. Praví tu: „Chápu, že jest daleko vznešenější hovořiti o politice, knihách a vědách, nežli o maličkostech života; ale i v tom je kus blaženosti, smí-li si člověk důvěrně porozpráděti o takových drobnostech s osobami, k nimž celou duší lne.“

Ferrer těžce nesl i její občasné pobavení v koncertech, divadlech, uměleckých výstavách, používal i terroru, hledě ji zastrašiti, aby tolik necestovala. Zkrátka, chtěl si ji podmaniti cele a úplně, aby byla povolným nástrojem jeho plánů. Jak ji zpracoval, že mu věnovala neobmezený obdiv, a že se dala nakloniti k nespravedlivému posuzování i odsuzování náboženství a kněžstva, jako celku, patrno z jiného jejího listu, z části uveřejněného:

„List Váš mne nejen nemrzel, nýbrž pohnul mne téměř k slzám. Hájíte věc spravedlivou tak rozumně, tak logicky, a nad to ještě tolik citplně, že jsem byla dojata. Ach, kdyby všichni lidé, byli jako Vy! . . . Co mi sdělujete o skandálech u věcech náboženských, znám je teď a vidím a trpím tím. Vštěpovali mi úctu ke kléru, k mnichům a řeholnicím, oddanosti k církvi a já ctila to vše s obdivem, teď však musím doznati, že není tam té dokonalosti, jakou jsem u nich hledala a to mi působí zoufalý bol, neboť poznání, že přítel nad jiné ctěný a milovaný není ani dobrým ani ctihodným, ba že nestojí za nic, vyvolává nezbytně zármutek. Přes to však z celé své věřící duše osvědčuji, že nikdy, n i k d y nebudu atheistkou. Myslím si: lidé jsou arci zlí, ale jest bytost vyšší, jest Bůh, Bůh mé matky, jejž ona uctívala, k němuž se modlívala, v němž svatě a klidně umírala . . . Ve svém ubohém, samotářském životě pozbyla jsem již mnoho illusí. Mívala jsem úctyplný obdiv ke kněžstvu: umřel. Mívala jsem vážnost k lidem a k spravedlivosti: umřela. Mívala jsem nadšení pro vojsko: umřelo. Vše co se týká autority, vlády, budilo ve mně city úcty —

i ty umřely. Člověk, který se dožil tolikerých zklamání je zralý pro smrt nebo musí zlhostejněti, otupěti vůči všemu na světě, oč se také všemožně přičiňuji."

Takový výkřik bolesti ubohé bloudící duše byl by jistě v každé šlechetné duši trpkost i útrpnost. Ferrer, jenž to vše zapříčinil, postupoval logicky dále, aby ji strhl pro revoluci. Místo vyrvaných ideálů chtěl jí vštípiti nové ideály pro negaci. Jakkoliv chvěje se před úkazy revolučních převratů ve Španělích uchystaných, svaluje vinu na všecky jiné, pouze na svého mistra nikoliv. „Chcete, abych milovala toho, kdo mne nenávidí; toť vznešeno, ale bez milosti boží nanejvýš nesnadno . . . Vy jste samá láska, ale jiní jsou samá zášť. Tu vykřikují ve všech svých časopisech. Již název ‚bourgeois' jest jako políček zasazený nám do tváře."

Ferrer — láska sama! Jak dovedl hráti s Ernestinou na slepou bábu, aby nepostřehla, že jest vlastně vůdcem těch, kteří planuli samou nenávistí! Ferrer dobře skombinoval věci, jež nutkaly přirozený soucit prosté duše ke všemu, co jevilo se lidskostí, s věcmi, které ji měly povznésti, také zcela přirozeně proto, že jsou nehumanní, proti lidskosti. Branou milosrdenství vůči utištěným lze vpustiti i všecky prvky anarchismu, nezavře-li se zavčas nebo je-li vyrvána a roztříštěna. Obtíže služby vojenské, která v základě staví se proti útulnosti života domácího, hrůzy válečné a pod. nemohou nepůsobiti na srdce citupIná. A pohnou li se k lítosti, stanou se snadno přístupna i jisté shovívavosti ku vzpourám proti takovým zlům, třeba vzpoury ty jsou příčinou zla stokrát horšího. Na takové struně hudl Ferrer neustále a nalezal ohlasu u osoby, jež podlehla jeho suggesci. Mluvil jí o Zolově „Plodnosti" a o kritice, jež na román ten odpovídala malthusianským pessimismem, načež ona odpovídala: „Život je tolik trudný i těm, kteří netrpí právě hladu, že bude na světě vždy převažovati počet lidí nešťastných. Nechť činí všichni jako já (t. j. žijí osaměle, bez dětí, nebo ulevují bídě, kde mohou) a za necelý věk najde se lék proti nespravedlivostem, utrpením, nemocem, proti všmu zlu. Jakmile se přestane věřiti, že tento život je zkouškou před vejitím do života lepšího, nestojí za to dávati život lidem, aby bezútěšně a bezúčelně trpěli. A s dětmi narozenými bylo by lépe naložiti tak, jak činí lidé s koťaty a štěňaty."

I tu jest nápadno, jak žákyně Ferrerova lpí na víře v život posmrtný. A heslem života svého prohlašuje výrok Coppéeův: Fais ce que dois. (Čiň, co tvou povinností.) „Nejvznešenějším úkolem života je zřeknutí se vlastního bytí, vlastní vůle ve prospěch bližního; myslíme-li

stále na vlastní zisk a tužbu, jdeme přímo k egoismu... I já jsem kdysi byla sobeckou. Jak bolí mne, pomyslím-li na to a dala bych celé své jmění, abych mohla vrátiti život nejlepší své přítelkyni, jediné své lásce, matce své i abych jí mohla obětovati všecky své tužby a choutky a pojistiti jí život dlouhý a klidný. Ale jest pozdě. Prokletý egoismus! To za všecku její šlechetnost. Vždyť celý její život byl jedinou, dlouhou obětí pro manžela a pro dítě — pro mne. A jak vznešená byla její síla, její sebezapření v poslední nemoci! Ošetřovatelka ujišťovala, že má máti moje skrývala své bolesti, aby mě nepoděsila. A když jsem před skonáním jejím klečela u lože žádajíc za odpuštění, že jsem ji převezla do Madridu, přimlouvala mi s nadlidským přemáháním, abych si z toho nic nedělala, že jí cesta svědčila. Ona mi odpustila. Byla jsem i u zpovědi hledajíc úlevy... A pro tyto bodavé, neumírající výčitky zdá se mi vhodným zapomínati na sebe a obětovati se dobru jiných.“

Kolik mil měří vzdálenost mezi těmito projevy a mezi názory Moderní školy, založené nákladem ženy, jež byla v duši takového přesvědčení křesťanského! Avšak v témž listu jest i zmínka o něčem, co Ferrera nesmírně pobouřilo. Mluví totiž o p. Coppelovi, jenž chce koupiti na venkově poblíž Milánu dům a pozývá ji, aby ztrávila zbytek života v rodině, která ji ctí. „Co mám činiti? Mohu jej zbaviti radosti, jež by ho učinila šťastným? Bude lépe, když se obětuji, děj se se mnou již cokoliv.“ (P. d.)

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

V.

Básníci.

Nikolaj Mich. Jazykov (1803—46), Jevgenij Abr. Boratynskij (1800—44), Al. St. Chomjakov (1804—60), Fedor Iv. Tutčev (1803—73), Af. Fet (1820—92), Jakov Petr. Polonskij (1819—98), Apollon Nikol. Majkov (1821—97), hr. Alexěj Konst. Tolstoj (1817—75), Lev Al. Mej (1822—62), Nikolaj Fed. Ščerbina (1721—69), Ivan Savvič Nikitin (1824—61), Alexěj N. Apuchtin (1841—93), hr. Ars. Ark. Goleniščev Kutuzov (* 1848), Konst. K. Slučevskij (1837—1904), Alexěj Nik. Pleščejev (1824—61), Alexěj Mich. Žemčužnikov (1821—1908), Nik. Plat. Ogarev 1813—77) a j.

Škola básníků čtyřicátých let hlavním svým řečištěm připojuje se ke škole Al. S. Puškina, jenž svou elegantní, klassicky prostou formou byl jim vzorem. Ale obsahem svých básní, svým světovým názorem básníci ti byli věrni lepším snahám a světlým idealům čtyřicátých let v literatuře ruské, vznešené lásce ku člověčenstvu, vášnivé touze po osvětě a mravní dokonalosti. Jako zástupcové „čisté poesie“ nemluví přímo o svých názorech, nepřednášejí svých filosoficko-náboženských myšlenek, ale jednotlivé tóny jejich lyr splývají v krásnou hudbu pěvců dobra, pravdy a krásy, jež svou mystickou stránkou stýká se s náboženstvím. Sami povznášejíce se nad všední skutečnost, nebo poetisujíce ji, unášejí rozbolestnělou duši čtenářovu ve zvláštní svět krásy, ve vyšší pojímání života, dotýkají se posvátných strun lidského ducha i nutí je, by zněly v souhlase s lepšími tužbami bohupodobného ducha lidského. Jako pěvci přírody, idealní lásky, tichých radostí života, požitků z umění a krásy, jsou nenapodobitelni; ale někteří z nich snažíce se téměř jen výhradně přivésti formu na nejvyšší stupeň dokonalosti, upadali v mělkost obsahu a v méně zdařilých básních porušivše prostotu poesie Puškinovy, strojené formě dali přednost před vážným obsahem.

Nedostatek hloubky, básnického vzletu a mravní vážnosti bylo již pozorovati na chladných, lehkých, lžiklassicky epikurských popěvcích „ruského Parnya“ Konst. N. Baťuškova a na anakreontských písních barona Ant. Dělviga (1798—1831). Vážnější byli druzí dva básníci plejády Puškinovy, „soumračný“ básník-myslitel Baratynskij a slavjanofil Jazykov. První z nich jest pravý básník severu s jeho poloprůzračnými tóny, zádumčivým, tichým zármutkem a svou proslavenou elegií na smrt Goetheovu podal vlastně divný překlad terminologie Kantovy na jazyk truchlivé, tklivé poesie. Druhý v době veselého mládí v popěvcích anakreontského rázu opěvoval pohanský ideal života, víno a ženy. Ani v pozdějším životě po nehodách různých nenabyl jasného poznání o tom, jak neužitečné bylo jeho mládí, ztrávené v marných radovánkách. Silna jsou slavjanofilská poslání, plná horování pro vlast a nenávisti k západníkům („Ne našim“), ale náboženské básně a „pereloženije žalmov“ nevykazují dosti upřímnosti a teploty. Forma jeho básní je skvělá, verš nádherný. Jazykov měl vysoký pojem o povolání básníkově, jak o tom svědčí básně „Básníkovi“ a „Zemětřesení“, ale nedostávalo se mu síly a upřímnosti, by uplatnil své vznešené pojmy o básnictví. Náboženské jeho básně jsou chladny, byť je Gogol vynášel jako nejzdařilejší básně jeho. Hlubší bylo náboženské přesvědčení jiného slavjanofilského básníka, Alexěje Stěp. Chomjakova, jehož musa pěla pouze tehdy, byla-li nadšena slovanskou nebo náboženskou myšlenkou. Básník byl živým protestem proti lhostejnosti, zahálčivosti a zištnosti, jež se zmocnily většiny, vnášel všude vyšší pojmy o mravních požadavcích člověčenstva. Vysoko držel prapor idealu, nebyl však obdařen vysokým smyslem pro poesii, ve verši jeho mnoho energie a síly, ale málo barev a plastičnosti.

Částečně slavjanofilem byl největší filosofický lyrik ruský, Fed. Iv. Ťutčev (1803—73), jehož první básně byly uveřejněny teprve rok před smrtí jeho vrstevníka Puškina r. 1836 v jeho Sovremenniku. Jako člen ruského vyslanectví v Mnichově Ťutčev učinil salon svůj střediskem intelligence, k níž náležel Schelling, Heine a j. Všichni, kdož ho znali, za hlavní přednost jeho uznávali neobyčejný rozum, a poesie jeho byla jako lehká pěna jeho rozumu, přirozený dech této věčně kypící, myslící hlavy. Tvořiti nestálo ho žádné námahy, nucené práce: psalť verše právě tak lehce, jako pronášel své vtipné sentence a aforismy, kterými se tak proslavil. Teprve r. 1854. sebral Turgeněv bez jeho spolupůsobení asi 100 básní jeho, jež Ťutčevu zabezpečily

slávu hlubokého myslitele a básníka. Velmi případně charakterisuje jeho poesii ruský filosof Vl. Solovjev:

„Seznámíme-li se s filosofií Ťutčevovou, především bije do očí souhlas jeho nadšení s životem přírody, jeho dokonalá reprodukce fysických zjevů jako stavův a úkonů živé duše. Ovšem všichni skuteční básníci a umělci cítí život přírody a zobrazují jej v oduševnělých obrazech; ale přednost Ťutčevova před mnohými básníky záleží v tom, že úplně a vědomě věřil v to, co cítil — živou krásu, již pociťoval, bral a pojímal ne jako fantasii, nýbrž jako pravdu . . . I bez řecké mythologie svět byl proň pln majestátnosti, krásy a barev . . . Jemu příroda není pouze mrtvá hmota, věřiť ve skutečnou oduševnělost přírody . . . cítil silně a jasně tajemný základ všeho života — přírodního i lidského, na němž se buduje i smysl kosmickéko processu, i osud lidské duše, i celé dějiny člověčenstva . . . Chaos, t. j. negativní nekonečnost, zející propast všeho šíleného a ošklivého, demonské vznėty, zvedající se proti všemu positivnímu a povinnému — toť nejhlubší podstata světové duše, temný kořen světového bytí a základ stvoření světa. Kosmický process uvádí tento chaotický živel v meze všeobecného souzvuku, podřizuje jej rozumným zákonům, postupně vtěluje v něm idealní obsah bytí, dodávaje životu divokému smysl a okrasu. Ale chaos, uvedený i v meze souzvuku všehomíra, dává o sobě věděti nepokojnými výbuchy živlů . . . V líčení všech zjevů přírody, kde se jeví tento její temný chaotický základ, Ťutčev nemá soupeře. Život a krása v přírodě — toť boj a vítězství světla nad tmou. A princip světla i tmy vstupují v nejhlubší svazek v duši lidské . . ." Smysl processu přírody bylo tedy stvoření rozumné bytosti, člověka, pána přírody. „V čem je smysl člověka? Člověk má býti nositelem světového smyslu; má v sobě uvésti v harmonii oba principy, světlý duchovní základ i temný chaotický základ, má nésti spoluzodpovědnost za uskutečňování ideálu člověčenstva, má býti ne nadčlověkem, nýbrž dokonalým člověkem," t. j. odpovídajícím ve skutečnosti idealu lidskosti, pokořitelem hříchu a smrti. A po prvé objevil se dokonalý duchovní život v člověčenstvu v Tom, Jenž měl v sobě vyšší dokonalost a ukazoval cestu k ní. A připojiti se k tomuto „Vůdci na cestě k dokonalosti," nahraditi „osudné dědictví" starého duševního chaosu duchovním dědictvím nového člověka či Syna člověka, toť jediný východ ze „zlého života" s jeho rozdvojením v základě . . . „Dědictví Kristovo zjevilo se ke spáse všeho lidstva: duše lidská podle své přirozenosti jest křesťanská" a „nositelkou čistého křesťanství je Ťutčevu Rus . . .", v niž „nutno věřiti."

Tak Ťutčev velebitel přírody, básník světového chaosu, nočních zjevení, nebeských i duševních propastí není konec konců pantheistou, nýbrž je „hotov vrhnouti se jako Marie k nohám Kristovým a přilnouti k nim na věky". Rus miluje ne pro její krásy, nýbrž pro zbožnou povahu lidu a protože Rus „celičkou proputoval nebeský král s žehnáním". Vznešenost velikého poslání

Ruska spočívá podle Ťutčeva na týchž vlastnostech ruského lidu, vychovaného pravoslavnou věrou Kristovou, jak u Dostojevského. Rusko je od přirozenosti říše křesťanská. A poněvadž smysl dějin je křesťanství, křesťanské Rusko je povoláno obroditi a zevně sloučiti lidstvo. Z té příčiny, aby Rusko mohlo se státi všesvětovou říší křesťanskou, přál si T. v jisté době spojení církve východní se západní, ale později vzdal se myšlenky té, vytýkaje papežství, že prý „není slučitelno se svobodou svědomí“, podstatnou to známkou křesťanství (viz báseň „Svoboda svědomí je blábolení“). Jindy zase Ť. uznal, že Rusko není dosud oděno v „čisté roucho Kristovo“, jehož třeba, aby se stalo říší Kristovou, i nemůže býti dosud oním žádoucím královstvím milosti a pravdy, dokud v kollektivní duši jeho světlý princip nezvítězí nad principem tmy.

Shodoval se Ťutčev s Dostojevským též ve své výtce ruským lži-liberalům, že si utvořili z vědy západní modlu, která však může přinésti jen zkázu. Hrdé zbožňování svého „já“, svého rozumu, bylo podle jeho mínění příčinou zhoubného revolučního hnutí na západě, kde pohrdli „zjevením Božím“, k němuž on upíral svůj duchovní zrak. Týž náboženský cit přivedl ho ke správnému východu z trápících ho pochybností, a z pessimistických záchvatů při pohledu na temnou, tragickou stránku ve vnějším světě, kde hrozné chaos, v meze uvedené stvořením světa, v každém okamžiku hrozí, že zhroutí harmonii přírody, i při pohledu na rozlad ve vnitřním světě duše lidské, kde dosud temný chaotický princip snaží se nabýti převahy nad světlým principem a táhne člověka k záhubě.

Proti Ťutčevovi, básníku soumraku, noci, „světového chaosu“ a „nočního světa duše“, jenž žil, zpíval, dýchal a cítil tajemný dech přírody pouze v noci, byl Af. Fet-Šenšin básník zářivý, u něhož i pozdní noc se leskne blízkostí záře. Kdežto Ťutčev při pohledu na noční propast oddává se jí, Fet se opojuje i v noci vůní růží kvetoucích nad propastí, trylky slavíka, sotva postižitelnými pocity a náladami. Z nerozlučné básnické trojice, k níž náleželi Fet, Majkov i Polonskij, spřátelení od dětství, byl Fet nejnadanější a nejoriginalnější básník-myslitel. Jsa v nitru pantheistou, seznámil se později s pessimistou Schopenhauerem, jehož spisy do ruštiny ne právě zdařile přeložil, jako básník věří v objektivní realnost a samostatný význam krásy, jíž naplněn svět Boží, i stává se myslitelem, čerpajícím své nadšení z oné věkověčné hlubiny bytí, „kde věříš, že štěstí nebude konce“. A tato posvátna hlubina duševního světa jest mu právě tak realní, jako svět

vnější, ba vnitřní duchovní svět jest mu ještě realnější a významnější, než svět materialního bytí.

Úkolem poesie jest, aby se neoddávala pomíjejícím fantasiím a subjektivním výmyslům, nýbrž aby se nesla k absolutní pravdě všeho existujícího, „šeptala o tom, před čím jazyk oněmuje". Podrobuje se běžným pojmům o básnickém nadšení, Fet také sice někdy obsah básní nazývá sny a přeludy, ale při tom jest jasno, že tyto sny jsou proň vážnější a realnější, než obyčejná skutečnost. To, co dav má za prázdný přelud, básník uznává za zjevení vyšších mocností; z prázdného života povznášejí ho křídla v obor vyššího, skutečného bytí. A tato duchu jeho vlastní touha v obor transcendentního jest jemně nakreslena v básni „Lastočka". Vůbec Fet ve svých „Večerních světlech", básních z posledních let svého života 1883—91, snažil se jako filosof proniknouti k podstatě věci, a obíraje se otázkami o životě a smrti, o věčnosti a Bohu, jako básník vyjadřuje a vystihuje v lehkých narážkách to, k čemu filosof dlouhou cestou rozumových úsudků dobrati se nemůže. Fet dovedl tu osvojiti si ducha čistě filosofického i zůstati při tom pravým básníkem, překlenouti zlatý most mezi filosofií a poesií. (P. d.)

O bezdrátové telegrafii.

Napsal Antonín Hrůza. (Č. d.)

Souprava Rochefortova z r. 1904 má koherer připojený oběma konci k resonančnímu systému, t. j. k cívkám, jichž několik ovinů je připojeno k tykadlu a tímto k zemi. Aby připnutím kohereru nebyla místní baterie uzavřena na krátko, má koherer tři poly čili pozůstává ze dvou kohererů zapnutých za sebou. Bateriové relais, k němuž může se připnouti Morseův telegraf, je spojeno jednak s prostřední elektrodou kohereru, jednak se středem ovinu cívkových, přes které souvisí se zemí.

Vysiladel a souprav přijímacích beze spojení k zemi použili Lodge a Muirhead; jejich aparáty mají jiskřiče neuzavřené vedlejším odporem. V přijímadle transformuje se energie do fritru. Novější aparáty těchto vynálezců však mají také již uzavřené systémy resonanční a jsou také spojeny k zemi.

Německá společnost pro bezdrátovou telegrafii zřizuje stanice pro elektrické proudy vysoké frekvence, které nepřetržitě mezi oběma korespondujícími stanicemi cirkulují. Na rozdíl od dánského inženýra Valdemara Poulsena, který k získání vln tohoto druhu použil obloukové lampy, jejíž plamen hořel v atmosféře vodíkové, používá německá společnost k vytvoření jich výbojů jiskrových. Její vlny mají dvě periodity, a sice počet ochvěvů vteřinových a počet vibrací jednotlivých skupin, kteréž poslednější povstávají zvlášť upraveným vybíječem; je tedy periodita skupin rovna frekvenci jisker za jednu vteřinu, kdežto perioda vln vůbec může dostoupiti frekvence až jednoho milionu za vteřinu. Frekvenci vln lze však dle potřeby zmenšiti až k pouhým několika tisícům. Elektrická energie převádí se do tykadla, kde se mění jaksi v akustickou, doznívající vlnu, kterouž tykadlo do prostoru vyzáří. Jakmile tato vlna dozní, následuje výboj nový; počet výbojů lze zrychliti až na jeden tisíc za vteřinu; tato kontuinita má pak dvojí charakteristiku a sice počet period elektrických vln a frekvenci tónů.

Zdokonalením tohoto systému je soustava od profesora Maxe Wiena v Berlíně, zařízená ku zhášení jisker, které povstávají při vybíjení mezi elektrodami jiskřiče. U této soustavy jsou přestávky mezi jednotlivými skupinami vln téměř k nerozeznání; následují s absolutní přesností, čímž vzbuzují v naslouchatku přijímadla

dobře slyšitelný tón. Vybíjecí jiskra trvá jen pro první počátek elektrických ochvěvů, pak ihned zhasne a rozechvívá systém resonanční (tykadla a induktance) po delší dobu. Zařízení pracuje velmi oekonomicky a lze ho použíti k provozu i nejsilnějších stanic (až stokilowatové energie). Dá se laditi nejen ku přijímání telegramů z různých vzdáleností, nýbrž i z různých vysíladel, tedy i ze stanic typů jiných. Laditi lze jak tykadlem tak i přístroji vlastními.

Aby bylo možno slyšeti telefonem slabé proudy, které stihnou tykadlo soupravy přijímací a pro které je membrána naslouchátka příliš nehybnou, je třeba energii, došlou ve způsobu střídavých proudův o vysoké frekvenci, transformovati na proud stejnosměrný. Toho dociluje se povědomým již detektorem, který u stanic těchto typů pozůstává povětšině z kovového hrotu, dotýkajícího se buď platiny nebo leštěnce olověného. Transformováním mění se jednotlivé skupiny vln v nárazy proudu stejnosměrného, vycházejícího z místní baterie elektrické, který účinkuje na membránu sluchátka, takže každému výboji v jiskřidle, tedy jedné jiskře, odpovídá jeden pohyb membrány. Je-li těchto výbojů osm set, zachvěje se membrána osmsetkrát.

Německá společnost dala si již r. 1900 patentovati fritr, který se dal říditi na přijímání proudu z různých vzdáleností. Spárka mezi oběma elektrodami měla tu tvar kuželovitý; byl-li kužel obrácen svým užším otvorem dolů, reagoval i na vlny nejslabší, přijímal tedy z větších vzdáleností. Obrátil-li se tímto otvorem nahoru, byl přístroj hluchým. K vůli kontrole měl fritr po straně ručičku, která na číselníku označovala dotyčnou citlivost.

Detektorů, fritrův a koherérů je celá řada v používání, jak bylo již naznačeno v příbuzném článku „Bezdrátová telefonie čili radiofonie“ (viz „Hlídku“ roč. 1911). Zmíním se tedy jen krátce ještě o detektoru od Andrew-Plechera, který byl r. 1904 patentován v Americe. Elektrické vlny působí tu na rtuťový sloupeček kapilarního elektroměru. Rourka tohoto, rtutí naplněná, je svým otevřeným koncem ponořena do nádobky, ve které je smíšenina cyankali, cyanového stříbra a vápenného hydrátu; na dně nádobky je rovněž rtuť. Detektorium je rozděleno ve dví; každou polovinu lze zvlášť zapnouti do okruhu elektrických vln. Jedna část slouží pro funkci návěštního zvonku, tedy když je stanice volána, druhá jest určena k svádění elektrických vln k telefonu, kterým se značky telegrafické dle sluchu čtou.

Stanice německého systému již označeného (Telefunken), pokud jsou určeny pro vojenskou službu, mají ještě zařízení, které při zúmyslném

mísení se do vln přístroji cizími, aby dohoda byla znesnadněna, přece jen vlastní značky převádí. Je tu především postaráno o bohatou stupnici tónů, na které lze přístroje rychle a snadno zladiti. Přístroje pro obchodní potřeby jsou jednoduší. Lodní stanice jsou trojího druhu a sice silné pro veliké lodi pro osobní dopravu, nebo pro velké parníky nákladní; prostřední aparáty slouží k telegrafii menších lodí, malé pak pro lodě strážní, pro motorové čluny nebo pro bárky rybářské, které mívají zhusta jen soupravu přijímací, kterou jsou varovány před blížící se bouří.

Nesnadno dají se umístiti přijímadla radiotelegrafická v prostorách lodí, které mají buď železné nebo ocelové stěny, v nichž, dle Fessendena, povstávají za průchodu proudu svodným drátem vířivé proudy, které účinky vln na přijímací aparáty seslabují. Proto je třeba svodný drát chrániti v místech prostupu železnou stěnou nebo podél ní buď měděnou nebo broncovou rourou, která indukci proudovou zamezuje.

II.

Hned při počátečním použití Hertzových elektrických vln ku sprostředkování telegrafických zpráv poznána byla nevýhoda této telegrafie, poněvadž vlny šířily se paprskovitě od stanice vysílací a mohly tudíž všecky stanice nalézající se v okruhu jejich zprávy tyto zachycovati a také je vysíláním vlastních značek komoliti. Šíření se vln paprskovitě ze stanice vysílací jest však též vlastností neocenitelnou ve případech, kde běží ku př. o loď na moři postiženou neštěstím, která vysílá do prostoru nouzové signály; neméně důležitou je dále tehdy, nezná-li stanice vysílací polohu stanice, se kterou chce korrespondovati. Také válečnému námořnictvu a armádám koná neocenitelné služby, chce-li velitel jejich sděliti současně své rozkazy několika místům nebo lodím najednou. Snad ani, a to z důvodů bezpečnostních nedá se důležitost rozptylování vln přehlédnouti od obchodního loďstva, jemuž v ne řídkých případech jde o telegrafickou dohodu s loděmi, které teprve v prostoru vyhledává. Jinak jest ovšem tato vlastnost na ujmu k uhájení tajemství telegramů, protože zprávy dají se zachytiti i stanicemi, pro které nejsou určeny; jde-li o telegramy státní nebo o zprávy týkající se ku př. pohybu vojska za války, pak nevýhoda tato mohla by se státi i osudnou.

Není tedy divu, že hned z počátku zavedení bezdrátové telegrafie do obchodního a mezinárodního styku, pomýšlelo se na způsob, kterým

by bylo lze buď úplně zabrániti nebo aspoň omeziti vtíravost stanic nepovolaných. Především chtělo se tomu čeliti pokud možno nejrychlejším telegrafováním značek, aby žádná ze stanic, kromě té, se kterou se hovořilo, nemohla postačiti se čtením, ať již dle sluchu, nebo na Morseovu přístroji. Způsob tento však zlu nezabránil, protože každý stát nebo námořnictvo nebo armáda má dosti schopných a routinovaných telegrafistů, kteří značky i nejrychleji podávané hravě přečtou. Neosvědčily se ani telegramy v cizí řeči, protože není dnes nedostatek úředníků, kteří by neovládali několik jazyků; k uhájení telegrafního tajemství nepostačilo konečně ani ladění přístrojů, dnes již tak dokonalé, že se dají aparáty naladiti jediným hmatem. Tomu čelilo se opět snahou po rychlejší laditelnosti stanic, jimž záleželo právě na možnosti i cizí telegramy čísti. Použilo se tedy souprav bezdrátových, jimiž bylo lze vlny elektrické směřovati k určitým stanicím, kdežto stanice mimo dráhu těchto vln zůstaly vlivem jich nedotknuty. Při zařízení tomto mluvíme pak o bezdrátové telegrafii s vlnami řiditelnými čili směrovými, neboť vlastností její jest především soustředění a vysílání vln, aby jen určitým a též řiditelným směrem do prostoru vyzařovaly a aby také přijímání jich bylo možným toliko u stanic, ku kterým vlny směřují.

Vlnami směrovými dá se docíliti více méně tajné dohody, čehož u přístrojů laditelných nedá se tak bezpečně dosíci, protože třetí stanice přece jen může vysíláním silných a vysoce tlumených vln korespondenci rušiti.

Směrová telegrafie používá k řízení svých vln řiditelných tykadel. Marconi použil anten zalomených až 300 m dlouhých, které byly položeny blízko země, při čemž vlny šířily se směrem opačným, než kam směřovalo vodorovné rameno tykadla. Podmínkou jest, aby vertikální část těchto anten byla nepoměrně krátká, jinak vyzařují hned všemi směry. Aparátů v přijímadlech dostihnou pak vlny ze směru, kam je obrácena vodorovná antena.

Směrnosti dá se docíliti též úpravou dvou tykadel o výšce jedné čtvrtiny délky vln, při čemž má vzdálenost obou obnášeti polovinu vlnové délky; je třeba pak přiváděti jim proud protisměrných fásí.

Blondel použil u anten těchto induktivního účinku vln a poznal, že není třeba voliti je v rozměrech, jak udáno, nýbrž že lze nahraditi zmenšený rozměr jejich cívkami samoindukčními, čímž docílí se také dobrého směřování.

Takto upravených stanic dá prý se však použíti pro stanice určené toliko ku vzájemné korespondenci a nikoliv ku styku také s jinými stanicemi, poněvadž směrnost jejich dá se těžko nařídíti, uváží-li se, že je zapotřebí přece jen anten aspoň padesát metrů vysokých; nehledě tu ani ku vzdálenosti jejich od sebe. Deska, na kterou by je bylo třeba umístiti, dosáhla by rozměru a váhy tak značné, že nebylo by lze snad jí ani pohnouti tím méně ji pak pootočiti.

Směrnosti lze dosíci též upravením více tykadel v různých směrech; dlužno pak nabíjeti pouze dvě, ležící ve směru žádaném; leč i tato úprava má své jak technické tak i finanční nesnáze.

Důmyslně rozřešili úkol směřování vln vynálezcové Belini a Tosi svém radiogoniometrem, přístrojem to o třech cívkách: primérní má tři rovnoběžná vinutí, je pohyblivá a spojí se pomocí kartáčků s vybíjecím okruhem kondensátorovým nebo s lampou Poulsenovou; druhé dvě cívky, vnější, sekundérní mají každá osm vinutí a jsou přiměřeně spojeny s oběma antenami.

Směr, kterým jest aparát nařízen, ukazuje ručička, která se pohybuje na stupnici.

V přijímací soupravě jest třeba též podobného přístroje, tedy radiogoniometru a dvou anten.

Přednosti telegrafu Belini a Tosi jsou asi následující:

1. Docílí se jím bezvadné korespondence dvou stanic, u kterýchž dá se očekávati, že budou rušeny vlnami strojů cizích.

2. Lze jím určiti polohu a směr lodi, která volá o pomoc.

3. Ve válce dá se jím určiti místo nepřátelských vojsk, pokud toto také bezdrátově telegrafuje, a

4. připouští sprostředkování zpráv, jež toliko jedinou stanicí mohou býti přijmuty. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Jindřich Podstatský, jenž tehdy pravidelně sídlel na Trnávce, prodal téhož roku statek lechovský Burianovi Drahanovskému z Pěnčína[1]) a krátce potom zbytek panství búzovského. Koupil je z druhé ruky od Hynka Petra Naksery z Chotějovic Jan Pergar z Pergu.[2]) Poddaní trnavští, jichž v březnu roku 1583 přiznal 244 usedlých, neměli ho rádi, protože je utiskoval robotami. Na stížnost jejich poručili páni, aby jich zatím než zemský soud rozhodne o stížnosti, mimo spravedlivé neobtěžoval a nepotahoval.[3]) Též se strany Unčova bylo jistotně třeba ještě nejedné upomínky, než došlo k vyhotovení správního listu na městečko Loštice. Konečně byl sepsán a spečetěn na Trnávce v pondělí po sv. Ondřeji roku 1585, načež při soudě svatojanském v Olomouci roku 1587 byl vložen do desk.[4]) Tím odchází pan Jindřich Podstatský z dosavadního jeviště.[5]) A tak rod

---

[1]) Smlouva trhová na Trnávce v pondělí po narození P. Marie (10. září) 1582. Půh. olom. XXIX. 629. Ke statku patřila ves Pavlov s pustým panským dvorem, vsi Hrádnice a Lhotka i dvůr Lechovice s pivovarem, zahradami a štěpnicemi, s loukou jež slove markrabskou, s řekou pod Roudlinem a se živým inventářem dvorským. Desky zemsk. olom. op. XXIX. 280 k roku 1586.

[2]) Smlouva dto v Zábřehu v sobotu před narozením P. Marie (3. září) 1583. Desky zem. olom. op. XXIX. 278. 277. Prodej Búzova Petru Nakserovi stal se možná hned roku 1582, neboť dne 16. března 1583 píše se Jindřich Podstatský už jenom po Trnávce. Arch. zem. brněn. B. S. č. 10.887.

[3]) Kniha pamětí. Půh. sv. XLVI. bez pag. k roku asi 1583. — B. S. č. 10.887.

[4]) Desky zem. olom. op. XXIX. 330. Pergamenový original správního listu jest v městském archivě unčovském. Mimo vystavovatele přivěsili k listu pečeti jakožto rukojmí Jan st. ze Žerotína a na Losíni, Václav Záviše Bitovský ze Slavíkovic a na Bílé Lhotě, Prokop Lhotský ze Ptýni a na Křižanově, Václav Lhotský ze Ptýni a na Moravici, Václav Bieský z Kařišova a na Jaroměřicích a Vratislav Lhotský ze Ptýni a na Lhotě. Z těchto původně sedmi visutých pečetí schází čtvrtá: Prokopa Lhotského, jsouc utržena. Pečeti jsou černým voskem vytisknuty na miskách z vosku nebarveného, jenom pečeť Jana st. ze Žerotína je voskem červeným. Na rubu listiny připsáno registrum: »Kaufsinstrumentum des Stadtls Loschitz vom Jindřich Podstatský in Smma 6000 ꝶ gross. bohem. — thut auf rein. 14.000 R.« Otisk v *Houdek*, Loštice p. 42. 43. je pořízen z opisu nepřesného a neúplného.

[5]) Zemřel bezdětek někdy před nebo po novém roce 1589. Jmenujeť se nebožtíkem, když toho léta dne 24. března Jan Matiáš a Prokop Jindřich, zůstalí synové po † Prokopovi Podstatském, prodávají trnavské panství za 36.000 zl. Adamu Věžníkovi z Věznik. Desky zem. olom. op. XXXII. 87 Jan Matiáš Podstatský

pánů Podstatských mizí z kraje zdejšího vůbec, pobyv tu necelých 50 let. Rodinná hrobka jejich v kostele loštickém připadla, neznámo kterak, ke statku žadlovskému.[1])

Okolí Loštic navštěvovaly za těch časů co rok téměř živelní pohromy. Roku 1582 byly to zejména velké bouře, krupobití a povodně u Doubravice, Opatovic a Zábřeha.[2]) Dvě léta potom řádil v Mohelnici mor,[3]) tak že výroční trhy byly odřeknuty a konal se teprv až svatomartinský. Též v Olomouci bylo na podzim toho léta velké umírání. Počátkem následujícího roku vypukl mor ve zdejší krajině novou silou. V Šumberku pomřelo na 900 lidí[4]) Biskupský hejtman na Mírově Hanuš Pavlovský pro morovou ránu v okolí přesídlil na Hukvaldy. Na zámku Chudobínském umřel v prvním týdnu měsíce dubna pan Jan Zoubek ze Zdětína s manželkou i dvěma dětmi. Též kněží nemálo pomřelo na Moravě „těmito morovými časy". [5]) V srpnu oznamuje městská rada mohelnická do Mor. Třebové, že pro morovou nákazu všeobecně řádící z nařízení vrchnosti nebude v městě výročního trhu. Týmže časem i v Třebové „morní nakažení velmi se rozmohlo". Stejně i v Zábřehu odřeknut podzimní trh, „ježto Pán Bůh nyní těchto časův hroznú metlu morovú týměř na všecky krajiny vůkolní poslati ráčil". V Jevičku, Boskovicích a v Litovli nebylo lépe.[6]) Potom přišly jiné rány. O sv. Martině

---

pomíná se v arch. města Olomouce k roku 1596, kdy kupuje za 1300 zl. dům (nyní č. 8. v Kapucínské ulici), kterýž rok na to zase prodal. Roku 1601 bydlel ve svém domě na předměstí v Prostějově, roku 1611 v podruží v Olomouci a byl za těch dob upomínán o menší dluhy (Půh. olom. XXXVI. 218. 106. 147, a XXXV. bez pagin. k roku 1617), z čehož vysvítá, že z otcovského bohatství zbylo už nemnoho. Později píše o něm Karel ze Žerotína, že »do Prahy se odstěhoval a tam živnost městskou provozujíc již zchlapěl.« (Záp. 1, 265).

[1]) Srv. Půh. olom. XXXII. 489 k roku 1592.

[2]) Vilém Bitovský ze Slavíkovic a na Malenovicích přiznává v sobotu před nedělí smrtnou (26 března) 1583 na doubravském statku usedlých 175, z nichž »129 osobám z dopuštění božího povětřím, krupobitím, povodněmi na vobilí a jiných věcech se škoda stala.« — Václav Bílský z Kařišova na Opatovicích o středupostu 1583 vyznává k dani počet usedlých 94 kromě 10, kterým se z dopuštění božího krupobitím na obilí škoda stala. (Arch. zem. brněn. B. S č. 7704 a 10 027.) Podobně na statku zábřežském. (*Šembera*, Páni z Boskovic p. 57.)

[3]) Zmínka o něm v účtech městských, že »lazebníku sraženo z platu, že v moru neděl netopil 2 rýn. 16 gr.«

[4]) *D'Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken, Olmützer Sammelchronik p. 33. 343.

[5]) Čas. Mat. mor 1902 p. 71. 72. Arcib. arch. kroměř. kop. XXII. 280. 284.

[6]) *Schulz*, Příspěvky k dějinám moru. Historický archiv č. 20. p. 25. 27. 33.

roku 1587 začala zima a trvala téměř až do velikonoc tak tuhá a mrazivá, že se ani mleti nemohlo, „odkudž veliká úzkost vzešla pro nedostatek chleba". Též veliké sucho roku 1590 způsobilo drahotu a bídu.[1])

Kolik dotkly se tyto živelní pohromy Loštic, nelze udat. Jinak jistotně utrpělo městečko na příjmech várečných novou krčmou „na Pešti", kterou založil krátce před rokem 1581 žadlovský pán Burian Drahanovský z Pěnčína k většímu odbytu vlastního piva panského. Někdy týmže časem byl postaven pivovar při dvoře lechovském. Moravičanští a Pálonští byli podle smlouvy kněze Kartouze s biskupem olomuckým roku 1571 a poznovu roku 1585 povinni „piva na šenk bráti a šenkovati z pivovaru zvolského pod pokutou jedné kopy groší do komory J. M. kněze biskupa olomuckého propadení".[2]) Později musili bráti pivo z Úsova, začež úsovský pán platil kartouzskému konventu ročně 50 zl.[3]) Že tím ubylo měšťanům loštickým, je zřejmo. Unčov byl v té věci šťastnější maje od starodávna stran piva právo míle v ten způsob, že na míli cesty v obvodu města nikdo nesměl ani sladů dělat ani pivo vařit ani krčmy míti bez jejich svolení. Když roku 1592 Hynek st. Bruntalský z Vrbna dal vystavěti v nově pivovar v Zadní Sokolomi, zjednali si Unčovští u císaře Rudolfa II. roku 1593 potvrzení původní výsady markrabí Jana s dodatkem, „že nyní a na budoucí časy žádnej z obyvatelův markrabství moravského blížeji jedné míle vokolo města Uničova tak dobře pivovarův jako i krčem a domův šenkovních na škodu a záhubu tomu městu stavěti, piv ani žádných vín a nápojův šenkovati neb skládati nemá a moci míti nebude".

Kromě berní zemských, k nimž Loštice dle vrchnostenského rozvrhu svým dílem přispívaly Unčovu, museli v čas válečné potřeby stavěti také muže k vojenské hotovosti sněmem nařízené. Najímali se k té službě placení lidé zvaní „drábi". Několik takových drábů mělo býti z Loštic na rozkaz vrchnosti dodáno, když o sv. Martině roku 1593 se usnesl sněm, vypomáhat císaři v turecké válce. Drábi loštičtí vinou přidaného jim od úřadu z Loštic průvodce dostali se však pod nepravý praporec, čímž obci povstaly dvojí výlohy.[4]) Ještě roku 1598 sbíralo se

[1]) Selský archiv V. p. 30 z pamětí lipnických.

[2]) Arch. arcib. kroměř. kop. O. 261. — XXII. 178.

[3]) Arch. zem. brněn. B. S. č. 5654 k roku 1600.

[4]) Záznam o tom čte se v knihách měst. při porovnání Petra Bosákova s Lukášem Krejčím, jenž jako rychtář roku 1594 byl vyslán s drábý, »kteřiž toho času od městečka Loštic do pole proti nepříteli Turku vypraveni byli.« Petr nařkl Krejčího, že jeho vinou dostali se »pod marnej praporec«, čímž chudé obci loštické způsobena škoda s placením těch drábů.

v obci „na dráby“ po 10 groších z domu. Byl to v Lošticích drahý rok. Korec pšenice se kupoval po 2 Rýn., cena to proti roku 1584, kdy stál korec 28 groší, víc než dvojnásobná. Za těch dob obcházel mor v okolí. Roku 1598 zemřelo naň v Litovli 204, následujícího léta 320 osob. Městská rada v Mohelnici pro všeobecnou nákazu morovou poznov odřekla trh svatomartinský. K černému hosti přidružil se i hlad.[1]) Někdy v těch letech stěhoval se úřad městský z dosavadní radnice v čísle 52, jelikož byla těsna a nebylo v ní šatlavy, do prostranného domu č. 66, kterýž obec hned roku 1581 byla koupila na ten účel od pana Jindřicha Podstatského z Prusinovic.[2]) Ohněm, jenž roku 1602 dne 19. března vyšel z příbytku Pavla Cibulkova na č. 63, stala se nové radnici „nemalá, ale veliká škoda“.

To je všechno, co se z dějin Loštic dochovalo z nové vlády unčovské do vzniku války třicetileté, tedy za dobu bezmála čtyřiceti let — samé to prášky, jež dějepisec smetá, nemaje nic bernějšího. Může ovšem tato chudoba být i zjevem potěšitelným, jelikož z ní možno tušit, že vzájemné vztahy pánů k poddaným byly dobré, bez rozepří a soudů. Tomu nasvědčuje okolnost, že roku 1612 obec lošticá darovala vrchnosti už po několikáté půl kopy borů na vodní trouby, za kteroužto „věrnost a účinlivost“ Unčov slibuje písemně a pod pečetí, že to jim ani „potomkům budoucím svobodám na žádnou škodu bejti nemá i na časy budoucí“.[3]) Téhož léta ručily Loštice své vrchnosti při půjčce 1000 zl., začež dostalo se jim písemného ujištění, „že bohdá skrzevá takové rukojemství žádné škody jmíti nebudete, nýbrž z takového rukojemství řádně vyvazeni býti máte beze vší škody a nesnází.“[4])

Závětří klidného soužití vrchnosti s poddaným městečkem vábilo sem cizí živly k usídlení. Už dříve rády v Lošticích bytovaly šlechtické rodiny a kněží. Náměstní dům č. 55 koupil roku 1541 od búzovského pána na místě sirotků po předešlém držiteli vladyka Ekhart Pomer z Ornhausu. V letech 1556—1561 držel tentýž dům pan

---

[1]) *Pinkava*, Okres litovelský ve Vlastivědě p. 103. — *Schulz*, Příspěvky k dějinám moru. Histor. archiv č. 20 p. 52. — Selský archiv V. p. 42.

[2]) Naposledy připomíná se radnice na č. 52 roku 1597, tři léta potom prodala obec tento dům soukromému majiteli.

[3]) Kniha měst. XI. fol. 550. První zmínka o této dávce je v městských účtech unčovských roku 1610.

[4]) Vidimus listu dto 28 května 1612 od městské rady loštické datován 11. května 1652 a leží v měst. arch. lošt.

Jiřík mladší Podmanický. Beneš žid koupil roku 1544 dům, na kterémž bydlel vladyka Bedřich, biskupský man na Templi u Maletína.[1]) Roku 1570 prodal pan Erazim Weizinger z Weizinku dům panu Jindřichovi Podstatskému z Prusinovic.[2]) Na domě č. 66 bydlela roku 1573 kratičký čas paní Johanka Okruhlická z Knihnic. Výsadní dům č. 123 koupil roku 1571 kněz Vavřinec Volský, jenž tři léta před tím jako farář milonický byl učinil svatební smlouvu s Annou Piráňovou z č. 20. Dům prodal roku 1574 knězi Martinovi Moravičanskému, manželce a dítkám jeho.

Pod panstvím unčovským seděl v Lošticích na „zahradě" koupené roku 1573 vladyka Hanuš Bes z Falknova, jenž od Jana Cedlara z Hofu dostal roku 1576 jednu z desíti panských čtvrtí k dědičnému užívání.[3]) Vdova po něm paní Kateřina Bukůvková z Bukůvky dala zděděnou „zahradu" roku 1585 připsati strýci svému Sigmundu Bukůvkovi z Bukůvky a na Chromči. Dům č. 64 obdržel od loštického pána Prokopa Podstatského ml. před rokem 1580 Jan Kobylka z Kobylího, syn Jindřicha a bratr Václava Kobylky na Něm. Podolí, manžel Magdaleny Podstatské z Prusinovic. Roku 1585 přikoupil „zahradu" Vašičkovu č. 90. Oženiv se poznovu s Annou Ederovnou ze Šťavnice prodal dům i se „zahradou" roku 1595 Jakubu Hrochovi Jalůvce z Melovic, manželi Elišky Špetlovny z Prudic a na Hartunkově. Po dvou letech vystřídal pana Hrocha v držení domu jeden ze čtyr synů búzovského pána Adam Pergar z Pergu, po jehož předčasné smrti přejala dům choť nebožtíkova paní Bohunka Vojenická z Vojenic. Při smlouvě o to v pátek den sv. Doroty roku 1598 byl přítomen pan Petr Zub z Myslečovic, bytující v Lošticích už dvě léta před tím jakožto majitel domu č. I., z něhož se roku 1599 vystěhoval.[4]) (P. d.)

---

[1]) V knize měst. sv. XXXI p. 173 psáno: »Pan Bedřich . . . hovic a na Templi« — část vytečkovaná je v knize utržena.

[2]) Púh. olom. XXXVII. 199.

[3]) Písař městský ho píše Hanuš Borš, Burian jindy pak Bes nebo Beza z Falknova. Hned roku 1561 byl p. Jindřichovi Podstatskému svědkem při kupu žadlovského dvora.

[4]) Půh. olom. XXX. 464.

Nové názory neurologické a psychologie.

Dr. Karel Černocký. (O.)

Náš život smyslový není proto jen sumou pocitů, nýbrž je stejně organicky složitý jako život motorický. Není ani struktura výhradně původcem úkonu ani úkon sám o sobě netvoří struktury. V pravdě jsou struktura i úkon, dle Rádla, projevy čehosi vyššího jim oběma vládnoucího (554). Zákony jim oběma společné poznáme studiem jak funkce tak struktury. Poněvadž jsou funkce různého druhu, možno takto i připustiti, že i učení o specifických energiích nebo mohutnostech zakládá se na skutečnosti i theorie o jednostejnosti všech drah a ústředí. Zrak jest na př. přirozeně specifickou energií elementárně odchylnou od sluchu. Ovšem neměla by tato specifičnost původu ani platnosti v ústroji samém, nýbrž v ústroji a úkonu zároveň.

Citlivá vrstva oka má všechny vlastnosti zrakových uzlů vůbec až na jednu: místo nervové plsti má totiž tyčinky a útvary jim analogické (1018). Jest uzlina, ze které na jedné straně vycházejí nervová vlákna a do které místo nervových vláken ústí světelné paprsky. A přece i tento specificky umístěný úkon nemůže od ostatního dění fysiologického oddělen býti žádnou jinou skupinou a strukturou ani žádným jiným úkonem a dějstvím. „I domnívám se“ — praví Rádl — „že při každém aktu vidění vždycky se vidění účastní všechno nervstvo, celý mozek, celé přední hrboly, čtverhrbolí, celá sítnice, tak jako jsem si vskutku vždycky vědom, že je to celá moje osobnost, která pozoruje ať bod ať rozsáhlý prostor. Uzliny zrakové za sebou následující jsou jakoby mozky sobě nadřazené anebo jako pozorovatelé, z nichž každá uzlina následující vnímá celý stav uzliny předcházející, sama však na předcházející uzlinu působíc, tak že jest pořád jakés napjetí mezi uzlinami.“

Co bylo by dle uvedeného oním principem sjednocujícím a jednotícím, stavbu struktury i úkony spínajícím?

Ač toho zřejmě nevyslovuje, přece můžeme říci, že má Rádl na mysli duši, která „dána jest nám přímo zkušeností docela stejně jako jest nám dáno světlo neb kámen“ (457). Je to tedy duše, která nervstvem působí na tělo. Můžeme tedy z nervstva usuzovati o jejích vlastnostech a i naopak dle vlastností duševních souditi o vlastnostech nervových (458).

Rádl staví „zcela konkretní theorii“ t. j. vychází ze své filosofie, ze svých fakt, ze svých potřeb. Sám prožívá záhadu, naráží na něco nepochopitelného a hledá, jak by tuto překážku myšlení překonal (425). Myšlenka je to, jak praví, čemu člověk opravdu věří, věřiti musí, jinak věřiti nemoha (427).

Prof. Rádl řeší methodou anatomickou anatomické problemy a dochází poznání, že příčinou anatomických růzností, struktur a rozloh není moment vývojový. Jemu tento moment není prostředkem objasnění problemu ideí, nýbrž cílem (514). Principem tvoření i úkonů jest něco jiného než jen podmínky a okolí. Pro výtvary a posice ústředí a soustavy nervové jest jím duše. Jeho duše však nemá smyslu ani mechanického původce dění v příčinách a účincích ani jakékosi souboru eliminací fysiologických. „Nepochopíme tedy správně vztahu duše k tělu, napíšeme-li pod sebe slova, kterými mluví psychologové, a slova, kterými se vyjadřují histologové. Napřed musíme zachytiti smysl obou řečí a jeho se držíce přemýšleti o tom, zda-li některý úryvek jedné a druhé řeči nedávají stejný smysl, odtud pak jdeme dále a dále držíce se stále smyslu řeči jako Ariadnina vlákna, které nás povede labyrintem nervových struktur“ (456).

Psychologie, které dosud záleží více na popise než na výkladu, nemá snadnější methody ku svému bádání, než právě histologicko-fysiologickou. Týmž okamžikem, kdy otevřena nová brána výzkumům toho druhu, týmž okamžikem dána i psychologii možnost osvojiti si pro svá pozorování a popisy nová hlediska a analogie. Rozumíme li psychologií výklad a popis souvislosti dění přírodního, ve které počítati i zjevy duševní, a ne pouze to, co více méně spadá jen pod měřítko logičnosti myšlení a souvislosti projevův uvědomělých zjevů duševních zvlášť, pak není práce psychologická jinak účelná než jen se zřetelem biologickým. Nabývá-li prof. Rádl nových poznatkův anatomických či histologických a při tom přichází k závěru o jsoucnosti principu duševního, je to psychologii důkazem, že její stanovisko nachází svého odůvodnění ve vědách přírodních. Přiznává-li většina přírodozpytců nedostatečnost pouhého popisování faktů přírodních bez spojování jich zřeteli filosofickými, pak možno podíl psychologie na této společné práci budování názoru moderního člověka označiti jako udávání tónu před počátkem souhry. Psychologie, která učí se od věd přírodních posuzovati souzvuk dění přírodního vůbec, zhodnocuje jej pro potřeby vlastní, upravuje a udává jej zase jako podnět k nové hře. Z výkladů přírodovědeckých zůstávají psychologii ještě prvky jí samé jen náležející,

kvality psychologické, které dále uschovává jako tresť, kterou rozmělňovati a zkoušeti má výsledky dalších pozorování a výsledků práce přírodovědecké.

Theorie lokalisační, kterou stanoveno dění fysiologicko-psychické na zvláštní rozlohy prostorové i výsledky nálezů prof. Rádla, popisující jisté výtvory struktur a dráh nervových, vedou ovšem psychologii na stopy onoho zvláštního dění, které nazýváme psychickým. Jejím vlastním úkolem a cestou jest však hledati smysl této zákonitosti přírodní pro psychický život a pomocí všech věd přírodních.

Děj uzliny a vlákna nervového jako posledního a nejvyššího útvaru toho, čemu přičítáme souvislost a závislost psychického, jsou přece jen analogiemi toho dění, které nacházíme u jejich východiště života, buňky. Již Max Schultze pozoroval, že pseudopodie jedné amoeby, přijdou-li ve styk mezi sebou, lehce splývají, ale pseudopodie různých individuí téže specie dotýkajíce se nesplynou. Je-li protoplasma dvou individuí téže specie naprosto stejné povahy, proč jich pseudopodie nesplývají, kdežto pseudopodie téhož individua splynou?

Neupíráme-li individuelní různosti plasmatu rhizopod, proč bychom ji upírali elementům nervovým? Ještě spíše musíme připustiti tuto různost u nervů, ježto jsou určeny již u výše organisovaných živočichů k innervaci různých funkcionelně odlišených orgánův a tedy mohou býti diferencovány dle principu a funkcionelní různosti. Praví Hering a dovozuje z toho, že nelze dokázati prozatím jednostejnosti podráždění vláken nervových, nelze přirovnati tento pochod vedení proudu elektrického. Jednalo by se tu tedy spíše o jakýsi obraz telegrafie bez drátu.

Jaký zájem má tedy fysiologický děj podráždění ve tvoření růzností struktur a zakončení? Jaký smysl má působení onoho principu Rádlova na život vůbec a kvality psychické zvlášť? Hering tvrdí, že neuronu dána možnost během života se nejen kvantitativně zdokonalovat, nýbrž i kvalitativně vyvíjet. Zde nastupuje zase biologický moment výživy, který jeví se výměnou látek, chemickým pochodem v živé substanci, jejíž kvalitativné různosti nelze vyjádřiti zase pouhými prostorovými kvantitami sledu různých úkonů po sobě a jich závislosti na sobě. Problém fysiologický přestupuje zase na půdu filosofickou. Kvalitami stává se hádanka přírodovědecká psychologickou a třebas dosud žádný psycholog jí nerozřešil a snad ani nerozřeší, přece nepřestává proto býti nepostrádatelnou a jemu samému vyhrazenou. Je-li každý člověk filosof, jest i psycholog, a je-li všechna vědecká i umělecká práce více méně výrazem jisté individalní psychologie, pak jest

práce neurologická na ní úplně závislá. Nestává se sice vždy, že by neurologové dříve než počínají tvořiti své závěry osvojovali si názory stávajících psychologů, za to však pozorujeme ve psychologisujícím sklonu jejich závěrů vždy prvky sporných názorů psychologických. A nemohou-li psychologové svých zásad sporných uplatniti, pak přihlížejí k těmto prvkům psychologisujících přírodozpytcův a hledají v nich opory. Tak úzce spojeny jsou oba obory vědecké práce mnohdy v témže přemýšlejícím člověku.

Prof. Rádl zbavuje děj nervový výkladu předpojatého dle schematu vývoje ze všecbeného dění a připíná tomuto vývoji struktur a rozloh nervových zvláštní princip, který zákony všeobecné v dané jednotce individua řídí a determinuje. Psychologie, která tyto zvláštní zákony a principy hledá, nachází proto v jeho vývodech ubezpečení, že methoda fysiologická podává jí nejpřijatelnější analysi toho, kterak tento princip se uskutečňuje a jeví, nejzávažnější příklady jeho zákonitosti a podmínek činnosti. Buňky gangliové pozbývají významu jako body, ze kterých činnost vychází a kterými se diferencuje, a nabývají ve smyslu modernější theorie lokalisační jen významu a smyslu jako místa, kde ona činnost se zakotvuje a naráží. Obojí slova však, zakotvuje i naráží, pozbyly zase významu fysiologického a nabyly ponětí výhradně psychologického. Činnost psychická stává se svéráznou ne proto, že jí jest i fysiologická, nýbrž fysiologická tvoří a jeví tvary proto, že stávají i ve zjevech psychických kvalitativní různosti i tvary.

Jestliže hlavním činitelem fysiologickým jest plst a její struktury, klubka a sloupky, charakteristickými jsou zakončení nervových drah, jich ústění, křížení a kaskadovitost, pak nabývá i schema associační, jak je na př. vypracoval Meynert, složitějšího významu i logického a psychologický výklad associace na základě prostorovém stává se zase podmíněným vlivy postupu děje fysiologického samého a ne pouze jistými, všeobecně platnými zásadami logickými.

Ta okolnost, že třeba děj podráždění zdá se býti stejnorodým, přece tvoří struktury, nedokazuje sice opak, jakoby děj ten v různých bodech soustavy nervové různým byl co do původu, nýbrž pouze tolik, že tato stejnorodost narážeti musí na jistá biologická střediska, která sice sám si vytvřil dle plánu onoho neznámého principu, která však později stávají se jakýmisi strojírnami, ve kterých nabývá u individua více méně vyspělého každý pochod psychologický jistého vzezření všeobecným i zvláštním úkolům životním odpovídajícího.

To platí zvláště o uzlinách zrakových, kterými většina psychických obsahů se tvoří a kterými nejvíce úkon poznání jest podmíněn. Smyslové ústroje nemají proto významu jakýchsi mechanismů, které psychické kvality sprostředkují, že by tyto kvality jakoby samy ze sebe tvořily, nýbrž jen potud, pokud na nich jsou ony závisly co do východiska genese. Ony se v nich netvoří, ani nepřivádějí jakoby mozku jako poslednímu bodu a středu, kde by propukaly, nýbrž psychické kvality nastupují v nich tak asi, jak nastupují na př. i jisté zjevy života organického, jako bakterie, na místech a ve spojení s jistými úkazy řádu anorganického nejen proto, že tyto svými příznivým podmínkami ony jakoby vyvolávaly, nýbrž proto, že organické tyto tvary ku svému žití neorganických potřebují a je vyhledávají. Bylo by těžko říci, zda organické vytvořilo neorganické, však jistě ještě nesnadnější dokázati tu opak. Smyslové ústředí netvoří sice psychických kvalit, ale těžko bychom zajisté dokázali, že hotové kvality psychické tvoří ústředí smyslová. Není tu přímá souvislost, nanejvýše nepřímá. Obojí sled událostí podmíněn současným trváním a platností třetí, vyšší zákonitosti, která obě váže.

Pozbývají-li takto všechna ústředí smyslová do jisté míry významu prerogativy a předurčenosti, pak jí pozbývá i mozek sám. On stává se více méně toliko nejvýše organisovaným místem a úkazem tohoto závislého působení současnosti zákonů prostorově-časových a psychicko-vitálních.

Neurologie čím více pátrá po faktech, tím více naráží na psychologii a psychologie čím více emancipuje se od neurologie, tím více pro ni pracuje, ale tím více ji také hledá a potřebuje.

Svědectví Josefa Flavia o Kristu.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Při sporu o pravost svědectví Josefa Flavia o Kristu rozhodující váhu mají důvody vnitřní, vzaté z obsahu sporného místa samého. Námitky proti pravosti, jež dosud jsme projednávali, jsou podřízeného významu a nikterak by samy o sobě nemohly nepravost svědectví Josefova dokázat. Ti, kdož pravost svědectví onoho popírají, hlavní duraz kladou na důkazy vnitřní, o nichž nám nyní jest jednati. Důkazy tyto ovšem, jak již dříve řečeno, musily by býti naprosto evidentní a jisté, aby mohly otřásti svědectvím starokřesťanské tradice, jež místo ono o Kristu v díle Josefa Flavia přijímá za pravé.

Při těchto důvodech vnitřních jedná se o odpověď na otázku: Dá či nedá se obsah toho, co Josef Flavius dí o Kristu, srovnat s tím, co odjinud jest nám známo o spisovatelových názorech, o jeho přesvědčení a jeho povaze?

Na otázku tuto s rozhodností odpovídají odpůrci původnosti našeho místa záporně. Zkoumáme-li místo o Kristu, uvažujeme-li nestranně o jeho obsahu, musíme připustit, že ono místo mohl napsat pouze ten, kdo věřil v mesiášskou a božskou důstojnost Ježíšovu. Jak víme ze svědectví Origenova a ostatní křesťanské tradice, a jak jest patrno též z jeho vlastních spisů, Josef Flavius byl a zůstal z přesvědčení židem až do konce života, v Ježíše neuvěřil a křesťanství nepřijal, nemohl tudíž o Kristu napsat taková slova, jak je čteme v jeho díle. Z péra žida a farisea nemohly vyplynout výroky, jak je může pronésti jen věřící křesťan.

Čteme na onom místě, že Ježíš byl Kristem, to jest mesiášem ve Starém Zákoně zaslíbeným a od židů tak toužebně očekávaným; dále, že byl původcem zázračných skutků, že vstal třetího dne z mrtvých, že se na něm splnila proroctví starozákonních proroku, tak že sotva lze připustit, že by byl pouze člověkem.

Čteme li bez předsudků místo Flaviovo o Kristu, tu opravdu musíme připustit, že spisovatel, tedy Josef Flavius, byl přesvědčen o tom, že Ježíš byl mesiášem a že svou mesiášskou důstojnost dokázal svými zázraky, hlavně pak svým zmrtvýchvstáním. Všechny jiné výklady a všechny pokusy seslabit a změnit význam slov Flaviových jsou marné a činí jen násilí smyslu, který se každému čtenáři přímo vnucuje.

Tak slova: Kristem byl tento — ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν — nemohou značit snad, že Ježíš byl tím, jehož Římané a Řekové znali pode jménem Kristus, nebo že Ježíš byl domnělý Kristus, že lid jej považoval za Krista. Χριστός má zde člen a není tudíž jménem vlastním, nýbrž označuje důstojnost a hodnost Ježíše jakožto mesiáše. Χριστός nemůže značit domnělý Kristus, ten, jehož mnozí za mesiáše považovali, neboť v tom případě musil by Josef jinak se vyjádřit. Předpokládat pak, že původní text zněl ὁ λεγόμενος Χριστός, jak činí na př. Kneller,[1] jest naprosto nepřípustno, poněvadž žádný rukopis takového čtení nemá.

Χριστός je tu prostě řecký překlad hebrejského slova „mesiáš". Že pak Flavius opravdu v tomto a ne v jiném významu slova „Kristus" užívá, jest patrno z toho, co následuje. Vždyť proto mluví o jeho zázracích a jeho zmrtvýchvstání, proto dí, že předpovědi proroků se na něm splnily, aby dokázal, že byl skutečným a nikoliv domnělým Kristem, t. j. mesiášem. Věta „Kristem byl tento" je takořka these, kterou následující věty dokazují a odůvodňují.

Když tedy o smyslu slov Josefových o Kristu nemůže býti pochyby, vzniká otázka, zda-li je Josef Flavius mohl napsat či nikoliv. Dříve, než se pokusíme na ni odpovědět, třeba stručně naznačit, co víme o náboženských názorech a přesvědčení Josefa Flavia, jakož i toho prostředí, v němžto žil a se pohyboval.

Josef Flavius byl současníkem doby apoštolské. Narodil se v Jerusalemě okolo roku 38 našeho letopočtu. Jak ve svém vlastním životopise vypráví, pocházel ze vznešené kněžské rodiny, ba s matčiny strany odvozoval svůj původ od hasmoneovců. Chlubivě vypráví, jak vynikal již v mládí důvtipem a neobyčejným nadáním. Rodina Josefova byla asi saducejská, protože právě nejvyšší a nejvlivnější rodiny kněžské byly přívrženci saduceismu. Byl tudíž Josef vychován v prostředí, jež bylo vzdělanosti řecké a římské nakloněno. I když Josef později se přichýlil ku straně farisejské, zůstal vždy nakloněn Římanům a hleděl si jejich přízeň získat; to bylo asi následkem nejen jeho slabé, oportunistické povahy, nýbrž i vychování v rodinném kruhu.

V šestnáctém roku věku svého odebral se mezi Esseny k Mrtvému moři, kde se oddal asketickému životu pod vedením jakéhosi essenského starce jménem Banu. Po třech letech však již vrátil se do Jerusalema, kde se přidal ke straně farisejské, patrně proto, poněvadž doufal, že mu zde kyne nejlepší kariéra.

---

[1]) l. c. p. 170.

V roku 94. odebral se do Říma, aby zde vymohl milost několika známým kněžím, uvrženým do vězení. Židovský herec Alityrus zjednal mu přístup k Sabině Poppaei, která si Josefa oblíbila a jeho prosbě vyhověla. Bohatě obdarován vrátil se do vlasti z Říma, kde moc a kultura římská se mu objevila v tom největším lesku.

Brzy po návratu do vlasti r. 66 vypukla válka s Římany. Prozatímní vláda jmenovala Josefa, jenž měl tehdy 28 let, správcem Galileje. Počínání Josefovo v tomto zodpovědném úřadě bylo takové, že krajané jeho jej vinili ze zrady. Josef se sice proti tomuto nařknutí ve své autobiografii hájí, než způsob, jakým si při dobytí Jotapaty zachránil život, svědčí aspoň o jeho velké bezcharakternosti.

Po válce nejen se mu dostalo svobody a názvu Flavia od Vespasiána, jemuž byl předpověděl císařskou důstojnost, nýbrž byl obdarován hojnými pozemky a těšil se až na konec života — zemřel po r. 100 — přízni císařské. Josef patřil k oněm ne právě sympatickým postavám, jež při obecných pohromách nejen vyklouznou se zdravou kůží, nýbrž ještě dovedou při tom jich využit ku svému osobnímu prospěchu.

Své dílo O židovských starožitnostech dokončil Josef okolo roku 93 neb 94.

Tento životopisný nástin bylo třeba předeslat, aby čtenáři bylo jasno, že Josef Flavius o křesťanech a křesťanském náboženství musil býti dobře zpraven. Žil v Jerusalemě, který byl středem nové nauky Kristovy. Zde také se soustřeďoval boj farisejského židovství proti učení křesťanskému. Nadaný, živý a intelligentní mladík, který žil v letech 50—60 v Jerusalemě, který zaujímal svým rodem vynikající postavení a který ve straně farisejské měl takovou váhu, že se stal přes své mládí správcem Galileje na počátku války — mladík tento, jakým byl Josef Flavius v době této, musil dobře věděti o všem, co se týkalo křesťanů. Jest morální nemožností, že by o křesťanství nevěděl. Vždyť v r. 59 byl sv. Pavel zajat v Jerusalemě a jeho proces udržoval v napjetí veleradu po dvě léta. Když pak r. 64 Josef se zdržoval v Římě, tu právě vypuklo tam pronásledování křesťanů, jež novější historikové, na př. sám Harnack, právem připisují intrikám a úkladům židovským. Otázka o vině křesťanů jistě zajímala celý císařský dvůr a tvořila tam předmět hovorů. Kterak by Josef, jenž byl židovským hercem Alityrem uveden na císařský dvůr k všemocné Sabině Poppaei, nebyl nic o křesťanech věděl?

Josef Flavius však, odezíráme-li od onoho místa o Kristu, v žádném ze svých spisu se nezmiňuje ani o Kristu ani o křesťanech! Mlčení toto je záhadné, ale jistě jest úmyslné. O křesťanství Josef Flavius dobře věděl; nemluvil-li o něm, plyne z toho, že o křesťanství mluviti nechtěl.

Že mlčení Josefovo není nahodilým, nýbrž úmyslným, jest patrno i ze způsobu, jakým se zmiňuje o dvou osobách stojících v blízkém vztahu ku křesťanství, totiž o Janu Křtiteli a o Jakubu Mladším. O Janovi v 18. knize Starožitnosti píše, že byl člověkem ctnostným, jenž křtil ty, kdož přicházeli k němu. Herodes Antippas se obával, aby nezpůsobil mezi lidem vzbouření, a proto jej dal uvěznit ve tvrzi Machaerus, kde později byl popraven. — Není tu žádné zmínky o náboženském hnutí, jež Jan zahájil, ničeho se tu nepraví o vztahu Jana Křtitele ku Kristu a ku křesťanství. Jan dle Josefa je spíše politický agitátor, jehož Antippas dal uvěznit z obavy, by neroznítil povstání.

Jak úmyslně se vyhýbá Josef zmínce o křesťanství, jest ještě patrnějším na místě druhém ve Starožitnostech v knize 20., kde mluví o popravě Jakuba Mladšího. Velekněz Hanan dal Jakuba a některé jiné soudit před synedriem, poněvadž přestoupili zákon — ὡς παρανομησάντων — a dal je kamenovati. — Je tu řeč docela neurčitě o přestoupení zákona. Poněvadž však Jakub Mladší byl kamenován a kamenování bylo trestem stanoveným na rouhání (Deuter. 17, 1—7), tedy jistě se jednalo o přestoupení zákona Mojžíšova a o obvinění z rouhání. Dle Hegesippa a Eusebia byl skutečně Jakub Mladší tímto způsobem obviněn a k smrti odsouzen. Josef Flavius však, aby nemusil uvésti vlastní příčinu popravy Jakubovy, totiž křesťanskou víru, užívá dvojsmyslného a neurčitého výrazu, že byl obviněn „z přestoupení zákona.“ (P. d.)

O táborských traktátech eucharistických.

DR. JAN SEDLÁK. (Č. d.)

Druhé období pikartství.

Druhé období pikartství počíná se hned po roce 1421 a trvá až do zániku strany táborské. Vystihnouti genesi této periody není snadno. Je to věru podivný zjev v dějinách! Duchovní vůdce mladého Tábora Mikuláš z Pelhřimova potírá obšírným spisem nový směr, celý Tábor, vypovídaje Martinka, staví se proti němu, a za krátkou dobu jest sám v týchž proudech, jenom poněkud zmírněných!

Již v únoru r. 1422 jednalo se na prvé konvokaci kněží táborských v Písku mimo jiné také o této otázce a nepochybně přičiněním hlavně Korandovým přijata byla nauka pikartská. Nemáme o tom sice žádných záznamův, ale dobře tak soudí Palacký[1]) z roztržky Tábora ve stranu přísných Táborův a stranu Žižkovu, pozdější Sirotky, kterážto roztržka jistě se udála toho roku. Vliv pak Korandův dosvědčuje Příbram, jenž v poznámkách za Životem kněží táborských[2]) dí, že „bratr Žižka nenáviděl některých kněží táborských a zvláště Korandy, zjevně jemu dávaje pikardy a kacieře a proto Koranda vystřiehal je sě jeho jednak dvě létě.“

Tohoto rozhodnutí nelze jinak vysvětliti, než souvislostí s prvním obdobím pikartství. Na Táboře byl r. 1420 a 1421 trojí názor o svátosti oltářní: Jakoubkův, katolickému nejbližší, že zůstává chléb, ale Kristus živý jest skutečně přítomen, který zastával Biskupec; mírnější pikartství učící, že Kristus není přítomen osobně, nýbrž účinky a milostmi svými, jehož stoupencem byl Koranda a jiní; a strohé pikartství Martinkovo, Kánišovo a družiny jejich. Poslední směr byl potírán pro výstřednosti a snižování svátosti oltářní, ale v podstatě, t. j. v popírání skutečné přítomnosti Kristovy, shodoval se s ním názor druhý, tudíž asi většina kněží táborských.[3]) Když pak

---

[1]) Kn. XII. čl. 3. III/2 str. 30 nn.

[2]) Opis mus. česk. IV C 30 str. 114.

[3]) Martinek aspoň sám tak tvrdí. »Před svú smrtí řekl je, že já nejsem sám této viery, ale jestiť dvanádcet kněží táborských, ještoť právě též držie jako já; protož nemněte, byť to tak přestalo, jako vy mníte.« A po upálení Martinkově »kněžie táborští

výstřední strana byla potřena, srazil se názor Jakoubkův s mírnějším pikartským a tento zvítězil. Biskupec sám a jeho druhové jej přijali, a od té doby jest dogmatickým článkem víry táborské.[1])

Zásluha o to připisuje se, jakž bylo řečeno, Korandovi. Ale ne jedinému, a více jen po stránce agitační než věcné. Duchovním prukopníkem tohoto pikartského období jmenují Příbram a Chelčický kněze Jana Němce ze Žatce. Příbram o něm praví: Hic episcopum (t. j. Biskupce) et alios taborienses sacerdotes tamquam magister heresium primarius docuit.[2]) Chelčický pak v Replice proti Biskupcovi[3]) o něm píše: „... toho, jemuž svědectvie vydali ste, že první a světlejší v rozumu i v svatosti života byl jest než vy"[4]) a „řiedký rozom jest v jeho písmě, bychť jeho v tvém písmě nenalezl, jediné že v sloviech některá proměna móž býti v vašich písmiech."[5]) Traktát svůj, jenž byl zdrojem pozdější eucharistické literatury táborské, skládal Němec dle Příbrama se Sigmundem a jinými kněžími táborskými — patrně dle rozhovorů, jež s nimi měl, než začal psáti.

Učitelem pak Němcovým, jakž se dovídáme zase od Příbrama, byl mistr anglický Petr Payne, zvaný Engliš.[6]) Payne byl v Oxfordu mistrem svobodných umění a od r. 1410—1415 vicerektorem

---

velebili jsú jeho smrt jakožto mučedlníka božieho a tupili jsú ty, ktož jsú jej upálili«. Koranda pak »nosil v své tašvici jeho artikuly ty, kteréž před smrtí v tento rozum napsal Martinek, a ty je ukazoval bludným a nevěrným, potvrzuje jich v bludích jeho, řka: Aj, žeť je statečně Martinek na tomto umřel.« (Příbram ibid.)

[1]) Žižka a jeho strana věřili ve skutečnou přítomnost Kristovu v eucharistii. Že uznávali transsubstanciaci, jak praví Palacký, není tím ovšem řečeno. To tvrzení jest u Palackého jen následek nesprávného pojmu pikartství.

[2]) Höfler SS. II 824 z Příbramova spisu proti Paynovi a kněžím táborským v kod. kap. pražské D 49.

[3]) Uveřejnil z olom. lyc. kod. č. 164 ve Sborníku petrohrad. akad. LV (1903 Annenkov.

[4]) L. c. str. 426.

[5]) L. c. str. 421 n.

[6]) Také Angliš, lat. Petrus Anglicus. V kod. kapit. praž. D 49 je v polemice Příbramově proti Paynovi fol. 170a připsáno k Paynovu jménu »Clerk« (Mgri Petri dicti Clerk, alias Payne Anglici) a fol. 168b jmenuje se prostě Clerk. Je tedy i to jeho jméno a mínění Baleovo, že Payne a Clerk jsou dvě různé osoby, není správné. Životopis Paynův napsal J. Baker: A forgotten great englishman or the life and work of Peter Payne the wycliffite (Lond. 1894), ale významu Paynova daleko nevystihl. Sestavil život jeho dle Palackého a sebral o něm výroky jiných, kteří o něm mnoho nevěděli. Jeho literární činnosti si nevšiml a pramenů rukopisných ani se nedotkl.

kolleje sv. Edmunda.[1]) Měv s Tomášem Waldenem a jinými karmelitány rozepři o dobrovolné chudobě Kristově,[2]) odešel do Prahy, kde byl v únoru r. 1417 přijat do kollegia mistrů pražských.[3]) V Praze byl nejčilejším šiřitelem nauk Viklefových, zvláště o svátosti oltářní.[4]) Napsal o té otázce traktáty, z nichž vážili kněží táborští, ale, což bylo důležitější, vykonal dílo, jež pro rozšíření a upevnění idejí viklefských jak táborském hnutí celém tak hlavně v eucharistickém nabylo velikého významu. Literární práce Viklefova jest totiž tak obsáhlá, že nebylo tak snadno opatřiti si i jen hlavní jeho spisy, traktáty pak jeho jsou rozvláčné a myšlenky jsou namnoze pronášeny nejasně a zastírány množstvím polemik a otázek vedlejších, tak že méně vzdělaní těžko je mohli čísti a jeho nauku jasně pochopiti. Aby tomu odpomohl, sestavil Payne z čelných spisů Viklefových rejstříky, jež podávají hlavní myšlenky mistrovy krátce a jasně. Ty bylo snadno si opsati a bylo jim lehko rozuměti. A jako se místo obšírného díla sv. Řehoře „Moralia in Job" cituje často Registrum, tak používají Táboři místo Viklefových spisů rejstříků Paynových. To jest jejich myšlenkový arsenál.[5]) Předním

---

[1]) Baker str. 155.

[2]) Baker str. 142.

[3]) sabb. post Scolastice. Monum. univ. II. str. 443.

[4]) Příbram o něm píše: Payne, sectator magistri Wiclef pertinacissimus et defensor omnium librorum et sentenciarum Wiclef importunissimus. Cf. kod. kap. pražské D 49 fol. 170a. Höfler vypsal z toho rukopisu články Žateckého, Martinkovy a některé Biskupcovy (ostatní uveřejnil Goll Quellen u. Untersuchungen zur Geschichte der böhm. Brüder II [Prag 1882 str. 60 nn.), jakož i část obrany Příbramovy proti obhajcům Viklefovým (SS. II 822—830 a II 138—141), ale pominul důležitých statí, týkajících se Engliše, čímž se stává obraz hnutí neúplným.

[5]) Registra tato kolovala asi jednotlivě v malých knížkách a byla jako ostatní spisy táborské od pravověrných kališníků ničena. Zachovány jsou pouze sborníky rejstříků v rukop. univ. pražské IV G 27 a X E 11 a v kapit. C 118. Význam jich líčí Příbram v uvedeném spise: Quas (sentencias) quidem ipse magister Petrus a libris magistri sui punctatim et seriatim deduxit et scripsit et suis opusculis pestiferis imposuit et hominibus utriusque sexus mox inter inicia pruriencium errorum promulgavit. Que quidem opuscula quasi quedam librorum Wiclef commentariola et quasi quasdam tabulas abreviatas, arte quidem inferiores, sed veneno pervicaciores (tak místo perniciosiores) et simplicium seductiviores infelix ipse infeliciter comportavit lacumque, quem ille fodit, iste patenter apperuit et ea, que Wiclef obscure posuit, iste explanavit et que ille retusis verborum sentenciis protulit, iste breviatis proposicionum compendiis sumavit. Quo factum est ut ea dicta Wiclef, que simplicibus arte et stilo quasi sopita et incognita erant, iste detegeret et que eis tecta dubiosa aut scrupulosa in verbis et sentenciis videbantur, iste succintis sed venenatis notulis revelaret et revelando certificaret, ita ut ipso

pak žákem Paynovým v této škole viklefské byl Jan Němec ze Žatce, jakž o něm dosvědčuje opět Příbram: „. . . Johannis de Zacz, . . . viri inter omnes sacerdotes taborienses in libris Wicleff plus provecti et eius doctrinis et sentenciis sollicicius applicati. Hic enim ab Anglico Petro libros ipsos studuit et postea episcopum et alios docuit.“ [1]) Z Jana ze Žatce pak vážil Biskupec[2]) a z něho a Payna druzí kněží táborští[3]).

Jeví se nám tedy genese této doby pikartství: Z Viklefa váží Payne, z nich v souvislosti s obdobím prvním Jan Žatecký, z toho Biskupec a ze všech těch zdrojuv ostatní.

*

Ohlížíme li se po literatuře, napsané stoupenci táborského pikartství, abychom si o jeho rázu mohli učiniti bližší a přesnější úsudek, zeje nám vstříc téměř úplná prázdnota. Skoro bychom ani nevěděli, bylo-li co a od koho bylo co napsáno, kdyby nebylo polemiky Příbramovy. Příbram, potíraje remanenci, dostal se v prudké spory s vůdcem viklefismu Paynem a tak s Viklefem samým. Sestavil bludné články Viklefovy, začal obšírný spis, v němž autoritami tyto články chtěl vyvrátiti, a aby dokázal, že všecky bludy, nynější i minulé, plynou z Viklefa, vybral z děl Englišových a kněží táborských bludné věty, ukazuje jich odvislost od Viklefa. Tak se dovídáme z latinského spisu jeho v kod. kapit. pražské D 49 170a—192b o některých spisech táborských a slyšíme nejen bludný jich obsah, nýbrž i obšírné úryvky ze začátků jejich.

Ale máme ještě přesnější zprávu o traktátech táborských. Za Životem kněží táborských v kod. třeboňském A 16 následují

---

suo pravo ingenio non solum fieret errorum Wiclef doctor, sed approbator et assertor, augmentator et promulgator et huius purissimi regni primarius et periculosissimus infector et destructor (kod. kapit. pr. D 49 fol. 170a). Podobně píše Příbram o registrech Paynových v obraně proti obhájcům Viklefovým ibid. fol. 330a.

[1]) ibid. Höfler SS. II 824.

[2]) a quo (Joanne de Zacz) perversus episcopus traxit pene omnes sentencias una cum verbis trium suorum tractatulorum (Höfler ibid.)

[3]) Vliv Paynův na kněze táborské líčí Příbram: ». . . . . . restat cognoscendum et dicendum de doctrinis morbidissimis sectariorum Wicleff, potissime sacerdotum thaboriensium tamquam rivis putridis a fonte pestilentico scaturientibus et descendentibus et tamquam ramorum a corruptissima radice derivatorum, ut per hoc evideat doctrina perversa discipulorum pendere ex doctrina Wicleff et Petri Anglici tamquam perversorum magistrorum suorum . . .« (cod. cit. fol. 183a).

záznamy o spisech táborských, jež uveřejnil z opisu v kod. mus. IV C 30 Vinařický v Čas. kat. duch. 1863 pod názvem „Drobné zprávy o kněžích táborských.“ Zde jsou od osoby dobře informované uvedeny eucharistické práce táborské zrovna v chronologickém pořadí. Autorem tuším je sám Příbram. Mluví se tam sice o Příbramovi v třetí osobě, což není jeho zvykem, ale nasvědčuje tomu: 1. spojení se Životem kněží táborských, 2. úplný souhlas koncepce a obsahu se spisem Příbramovým dříve jmenovaným a zvláště 3. že Příbram sám v úvodu k latinským artikulům Jana Žateckého praví: Cuius articuli hic pauci inseruntur, quia alibi in wlgari lacius describuntur,[1]) což nemůže býti než narážka na tyto české poznámky.

Nejprve jmenuje dva traktáty Martinkovy obci písecké (neb i více), jako třetí uvádí spis Jana Němce ze Žatce, začínající se: „Cum spiritus veritatis summe odiens mendacium“, jako čtvrtý spis Mikuláše Biskupce, jehož incipit není podáno, ale je to patrně odjinud z Příbrama známé „Ad sacramenti eukaristie in veritate magnificacionem“, jako pátý „Nota duo queruntur“ a v závorce jméno autora: Patris Payne Anglici, šestý „bludný a neřádný“ „Mnozí od otce světlosti“ a opět v závorce Patris Payne Anglici, sedmý je Lukášův a mnoho jiných „traktátuov zlých, bludných a kacířských.“

Tento seznam nutno arci doplniti pro prvé období, jak již řečeno, spisem Kánišovým a snad také nějakým traktátem Sigmundovým, pro druhé ještě dvěma traktáty Biskupcovými: „de non adorando“ a českým poslaným Chelčickému, jakož snad i spisem „O čtveru bytuv“.

Ostatní nejsou ani dle autora, ani dle začátku, ani dle obsahu známy. Příbram jich znal asi 20 a měl jich u sebe asi 6, nejspíše ty, jejichž bludné články excerpuje.[2])

A z celého toho množství spisů neměli jsme do dneška leč český text Mikulášova „Ad ... magnificacionem“ v kod. mus. česk.

---

[1]) Cf. Höfler SS. II 824.

[2]) V Apologii praví: ... tractatuli . . et scripta heretica, repleta venerabilis sacramenti incredibili blasfemia, per sacerdotes et laicos conficta et per regnum universum volitancia, quibus nulla impietas creditur par quantumcunque impiissima. Quorum tractatulos sex me habere, decem aut citra viginti me audisse reor aut vidisse et modo quinque aut sex perniciosissimos erga me reor habere; quos pridem coram magno et inclito auditorio publice non pertimui legere et publicare et hereses horrendissimas, quas continent, universis seriatim explicare. (cod. cit. fol. 334b).

V. F. 41.[1]) Vše ostatní zdálo se ztraceno. Orthodoxní kališníci vyhledávali pečlivě tyto rouhavé traktátky táborské a pálili je. Sám Prokop Holý na hádání v koleji pražské (1426 ?) prohlásil, že dva neb tři z nich spálil.[2])

Tím arci správný úsudek o táborské nauce eucharistické ztížen. Neboť ač ze článků Příbramem vybraných a z citátů v Chelčického Replice proti Biskupcovi lze si učiniti jakýs obraz nauky té, není přece bez celých spisův úplný, ježto vždy zůstává možnost, že mají věty v kontextu jiný smysl nebo že jiné, smysl měnící, jsou vynechány. A nehledíc ani k tomu, jest nepopíratelně veliká škoda, když takové množství literární práce zmizí beze stopy. Proto si všichni historikové čeští do té ztráty stěžují.

Shledávaje eucharistické traktáty století patnáctého v rukopisných sbírkách, pátral jsem také po spisech táborských a práce má byla tu korunována výsledkem až překvapujícím. V rukopisné sbírce dietrichsteinské v Mikulově objevil jsem v kod. II. 28 šest traktátů táborských, z nichž tři lze dle Příbramových incipituv určiti, ostatní jsou z množství traktátu Příbramem nepopsaných.

*

Kodex mikulovský II. 28, jehož Dudík ve svém katalogu nepopsal přesně, má rozměry 16 $\times$ 12. Obálka je pergamenová s textem missálu, list přídeštný má české vyšetřování nějakého případu manželského. Kodex vznikl spojením různorodých částí. První svazek 1—57 jest až z konce XV. stol. neb počátku XVI. Jsou v něm 2 traktáty: první de com. sub utr. „Bohemi sumentes venerandam eucaristiam“ — „emundat nos ab omni peccato“ (1—50b); druhý, de existentia Christi in sacramento „Veritatis christiane fundamentum“, neúplný, připsaný mistru Lipkovi.[3]) Tuším, že i první spis jest Lipkův. Listy 56 a 57 jsou prázdné.

Druhý svazek, obsahující dva sexterny má 58a—62b Responsio Pii pape a 63a—75a Lupáč Super responso Pii pape, necelé. Listy 76—81 jsou zase prázdny. Ostatní vše má společnou obálku, jejíž přední list 82ab je popsán od kněze Rosy českou poznámkou o Viklefovi. Potom následují různé poznámky a excerpty původu táborského. Listy 137 a 138 jsou prázdné. Pak jsou dva svazky 139—150 a 151—186, jichž si třeba blíže všimnouti.

---

[1]) Opis tamtéž IV A 25.

[2]) Srv. Drobné zprávy Č. kat. duch. 1863 str. 575.

[3]) Joannes de Libek. Zemřel dle Lupáče r. 1502.

Sextern 139—150, psaný malým kalligrafickým písmem, má nejprve spis nadepsaný Tractatulus, začínající se „Cum spiritus veritatis“ a končící „multiplicet secundum dignitatem capacium fidei veritatem“ (139a—147a). To je dle incipitu, Příbramem i Chelčickým zachovaného, slavný traktát Jana ze Žatce. Za ním je bez znatelného oddělení (147a—150a) traktát, začínající se „Multi a patre luminum“ a končící „qui carent intrinseca disposicione“. To je dle začátku, Příbramem uvedeného, spis Paynův. Strana 150a zbytek a 150b popsány jsou poznámkami.

Svazek poslední (151—186) jest psán ještě menším písmem, poněkud kursivněji a má vevázány listy 155—162, psané bledším inkoustem ještě kursivněji. Tam jest 151a—154b zase traktát „Multi a patre luminum“, 155a—162a traktát o čtyřech bytech, začínající se „Apostolus I. Cor. XI. incipiens loqui“ a končící „transsubstanciat in corpus Christi“, 163a—165a traktát nadepsaný De adorare et colere s inc. „Pater celestis solum hominem“ a expl. „Petrus et alii apostoli.“ Na str. 165b a 166ab jsou poznámky. Fol. 167a—171a je traktát Nota duo queruntur s expl. „dicit se ignorare, ut II. Cor. 12“. To jest dle Příbramova incipitu druhý traktát Paynův. Dále jsou excerpty z Viklefa (171b—175), načež následuje spisek De adoracione quadruplici „Adoracio quedam est latria — conclusio christicolis horrenda“ (176a—183a). Na listech 184, 185 a útržku 186 jsou zase excerpty.

Jsou tedy v kodexu mikulovském II. 28 objeveny tři eucharistické spisy táborské, jež dle Příbrama lze určiti, totiž spis Jana Žateckého a dva Paynovy a mimo to jsou tu tři táborské spisy dnes neurčitelné, dva o klanění svátosti oltářní a jeden o čtyřech bytech.

Předpokládáme-li (a je to téměř jisté), že 6 traktátů táborských, jež měl Příbram, jsou ony, z nichž vypisuje články, máme z nich nyní čtyři: Mikulášův Ad … magnificacionem ve znění českém, Jana Žateckého a dva Paynovy; nemáme Mikulášových dvou: De non adorando a český poslaný Chelčickému, a českých překladů traktátu Němcova a I. Paynova, za to máme spis O čtyřech bytech, a dva o klanění. Tedy bilance celkem příznivá.

(P. d.)

Ku vzájemnosti university záhřebské s rakouskými.

Ign. Petržĕlka.

Již dlouho mluví a jedná se o uznání vzájemnosti záhřebské university s universitami rakouskými a posledně opět na říšské radě takový návrh podal poslanec Dulibić. Pokusím se tu vyložiti nejzazší mez tohoto poměru dle platného práva a dokázati, kdy musí býti přiznána absolutoriu záhřebské university platnost absolutoria kteréhokoliv zdejší university co do připuštění k státní zkoušce soudcovské a politické na některé rakouské universitě, aniž by šlo o studující z Dalmacie neb Istrie, takže ipso jure odpadá žádost k ministerstvu vyučování.

Dle § 2. odst. I. zák. z 20. dubna 1903 č. 68 ř. z a § 47. odst. I. výnos c. k. ministerstva záležitostí duchovních a vyučování ze dne 1. října 1850 č. 370 ř. z. má doba studií právních a státovědeckých trvati nejméně osm semestrův, aby někdo mohl býti připuštěn ku přísným zkouškám doktorským a ku státní zkoušce judicielní a politické na některé universitě rakouské.

§ 10. odst. II. nař. min. vyuč. ze dne 24. prosince 1893 č. 204 ř. z. obsahuje všeobecné poukazy o tom, jak zachovati se ke studijnímu času na jednotlivých universitách cizozemských ztrávenému. Dle § 46. vynes. min. kult. a vyuč. z 1. října 1850 č. 370 ř. z. je příslušníkům státu rakouského, kteří mají zákonné vlastnosti pro imatrikulaci na rakouské universitě, dovoleno navštěvovati university nerakouské, jež požívají svobody vyučování a učení, a má se jim čas studijní na nich ztrávený a prokázaný pod výminkami v § 47. téhož výn. položenými tak počítati, jako by byl ztráven býval na universitě rakouské. Cit. § ustanovuje obecná pravidla doby universitního studia nutném ku připuštění k rigorosům a II. a III. státní zkoušce. Odstavec III. téhož § má ustanovení o započítání universitního času na fakultě filosofické pro studium právnické a lékařské a jinak odkazuje k předpisům zvláštním (fakultním). § 48 cit. výnosu dovolává § 47. téhož výn. Proto nutno výminkami, o nichž se § 46. cit. vyn. zmiňuje, dovolávaje se § 47, rozuměti pro náš případ ustanovení § 48, dle něhož z let universitních nutno ztráviti nejméně dvě léta na rakouské

universitě. § 10. odst. III. nař. minist. osvěty z 24/XII. 1893 č. 204 ř. z. určuje blíže všeobecné ustanovení cit. § 48. Dle toho v každém případě musí nejméně jeden semestr před vykonáním historicko-právní zkoušky a nejméně dva semestry po ní býti ztráveny na některé rakouské universitě. Smysl pak ustanovení těchto je ten, že se jimi určuje, kdy c. k. ministr vyučování čas studijní na cizí universitě ztrávený do počtu semestrů včítati má.

Pokud pak týče se university záhřebské jsou jistá příznivější ustanovení ve směru shora vytknutém. Jmenovitě k rigorosum právnickým výnos ministerstva vyučování z 30. října 1878 č. 17.238, kterýžto výnos stal se na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 25. října 1877, jímž absolvovaní právníci záhřebští postaveni na roveň rakouským co do připuštění k rigorosům. Výnos pak min. kultu z 10. října 1902 č. 23.212 (daný pro studující právníky na universitě v Záhřebě z Istrie a Dalmacie) ustanovuje v § 3. odst. III. takto: „Jestliže studující odbyl řádně celý druhý oddíl právnických studií neb alespoň poslední semestr na universitě záhřebské podle pravidel tam platných a obdržel tamtéž absolutorium, není překážky proti připuštění jeho k judicielní nebo státovědecké zkoušce státní konané před tuzemskou komisí.“

Nyní bude provésti důkaz, zda i absolvovaný právník záhřebské university (nikoliv Dalmatinec ani Istrianec) může za podmínek uvedených dovolati se ve svůj prospěch cit. § 3. odst. III. výn. min. vyuč. z 10. X. 1902, aniž by musel se svou žádostí za připuštění k dotyčným státním zkouškám žádati ministerstvo vyučování. Při důkaze bude třeba se dovolati zmíněného výnosu minist. vyuč. z roku 1878, vyložiti pojem absolutoria a způsoby, jimiž se ho nabývá. Z tohoto dogmatického rozboru, pojmu absolutoria ve spojení se singular. výn. min. vyuč. z r. 1902 (§ 3. odst. III. a § 5., jenž vlastně toliko cituje výnos z r. 1878), jehož však per analogiam užívati musíme i v jiných podobných, podá se důkaz, o nějž nám jde, téměř sám sebou.

Návštěvu čtení dokazuje dle §§ 26, 52, 58, 59 všeobecného řádu studijního (výnos min. vyuč. z 1. října 1850 č. 370 ř. z) kniha opovědní (index). Index ten dle cit. §§ je i důkazem započtení času universitního, tedy doby studijní (Srov. též § 2. odst. I. zák. z 20. říj. 1903). Ostatně také dle § 21. lit. *b)* ve spojení s lit. *a)* nař. minist. vyuč. z 24. října 1893 hlášení se k theoretickým státním zkouškám děje se žádostí s přílohami, z nichž jmenuje se také „knížka přihlašovací“ (tedy index). Slovy § 1. odst. II. rigorosního řádu (nař. min.

vyuč. z 25. dubna 1872) „dle předpisu dokonal“ (scil. studia) sluší rozuměti ustanovení § 2. odst. I. zák. z 20. dubna 1903.

Dle toho a dle § 3. zák. posled. cit. zák. ve spojení s § 2. odst. I. cit. z. a § 21. naš. min. vyuč. z 24. pros. 1892 a z výn. min. vyuč. z 3. dubna 1856, zvláště § 6. téhož nař. ve spojení s § 1. odst. II. rigoros. ř. není materielního rozdílu mezi absolutoriem a knížkou přijimací, již třeba doložiti k žádosti o připuštění ku státní zkoušce soudní neb státo-vědecké. Rozdíl je jen formalní, což podává se hlavně z toho, že absolutoria lze dobýti na základě knihy opovědní, vedle jiných náležitostí. Absolutorium to je důkazem odbytých studií. A aby studia byla dle zákona odbyta, k tomu je dle § 2. zák. z 20. dubna 1903 č. 68 třeba osmi semestrů a na základě § 8 dle zákona semestrů možno hlásiti se ke stát. zkoušce (soud. i státověd.) § 3 téhož zákona.

§ 1. odst. II. rigoros. ř. nařizuje, že ten, kdo chce připuštěn býti k přísným zkouškám, musí dokázati, že studia věd právních a státních jako řádný posluchač „dle předpisů dokonal“, ku kterémuž konci povinen je děkanovi kollegia professorského předložiti absolutorium. Vynes. min. osvět. z 3. dubna 1856 definuje absolutoria, jako zákonné průkazní listiny o tom, že studující fakulty právní a státovědecké neb akademie právnické odbyl vedle platných zákonů svá právnická studia. Dle § 6 téhož výnosu jest za účelem dosažení téhož obsolutoria předložiti studijní listiny (vysvědčení zralosti, knihu opovědní (index) etc.)

Z toho pak, co výše bylo pověděno a z § 22 odst. II. in fine výn. min. vyuč. z 1. října 1850 kniha opovědní (index) sloužiti má za základ vysvědčení universitního, tedy po skončení studia za základ absolutoria, neboť bez opovědní knihy absolutorium se nevydá.

§ 3. zák. z 20. dubna 1903 ustanovuje, že podmínkou připuštění k theoretickým státním zkouškám je kromě studijní doby (§ 2 téhož z.) návštěva předepsaných přednášek.

Z toho všeho plyne, že jak již pověděno, není materielního rozdílu mezi indexem, jenž se vyžaduje k II. a III. stát. zkoušce, a absolutoriem. Obě dvě listiny podávají důkaz doby studijní řádně odbyté. Když tedy není materielního rozdílu mezi těmito důkazními listinami, bylo by vyloženým odporem, aby ten, kdo jinak učinil zadost zdejším předpisům universitním a poslední rok svých právnických studií ztrávil na universitě záhřebské a dosáhl tam absolutoria jednou, chce-li býti připuštěn k státní zk. jud. neb pol. musel žádati o připuštění ministerstvo osvěty, jindy zase, chce-li býti připuštěn k rigorosu, činit

by tak nemusil. Odpor tento byl dvojnásobným, to jest netoliko vnitřním (pro materielní stejnost absolutoria s indexem, nehledíc k tomu, že vedle toho index je časové i logické prius, absolutismus posterius), nýbrž byl to i zevní odpor vzhledem k výn. min. vyuč. z 30. října 1878, jenž připouští beze všeho absolvované právníky záhřebské university u nás k rigorosům. Poněvadž pak ratio juris et legis (účelem práva i zákona) jest vyrovnávati odpory a právo právem přestává, kde samo odpory zavádí, podává se zcela důvodně de lege lata, že není příčiny, aby svrchu qualifikovaný absolvent záhřebské university musil míti svolení ministra vyučování k připuštění k státní zkoušce II. a III. Důkaz: Ratio legis, podané vylíčení a z výnosu min. vyuč. z 10. října 1902 § 3 odst. III. a § 5, jehožto ustanovení obsahuje výnos. min. vyuč. z 30. října 1878. Přes singularitu toho výnosu z roku 1902 vzhledem k spojitosti § 3 odst. 3 s § 5 musíme se ho dovolávati i pro náš případ. Citované §§ onoho jednotl. ustanovení zřetelem k svým ustanovením potvrzují i zevně, že není rozdílu mezi absolutoriem a indexem.

Pakliže tohoto rozdílu materielně není, musí býti absolvovaný právník záhřebské university, jenž poslední rok ztrávil na universitě v Záhřebu a dříve na zdejší universitě „dle zákona“ studoval, beze všeho na zdejší universitě k II. a III. stát. zkoušce býti připuštěn, aniž k tomu potřeboval svolení ministerstva.

Posudky.

JUDr. Jan Kapras: Právní dějiny zemí koruny české. Díl první: Právní prameny a vývoj právnictví. Nákladem „Unie“ v Praze 1913. Stran 150. Cena 4·50 K

Posuzovati první díl knihy, jejíž dosud nevyšlé díly druhý a třetí budou stežejními, jest vydávati se nebezpečí, že budeme souditi křivě. Teprve z dalších dvou dílů, „které budou obsahovati vývoj státního zřízení českého v době před bitvou na Bílé hoře a po ní,“ bude možno poznati cenu vlastního, samostatného bádání autorova. Odhodláme-li se přece k referátu, je to proto, že dle dosavadních zkušeností vycházejí jednotlivé díly vědeckých knih v časových intervalech tak velikých, že nutno je posuzovati jednotlivě, nechceme-li se vůbec vzdáti kritiky, a nemá-li trpěti zájem obecenstva na vědecké práci české.

První díl knihy Kaprasovy, ležící nyní před námi, obsahuje kromě povšechného úvodu přehled pramenů českého práva a stručný nástin vývoje právnictví v Čechách a na Moravě. V 23 paragrafech probírá se tu látka, kterou před tím zpracoval Čelakovský ve svých „Povšechných českých dějinách právních“, vyšlých původně v Ottově slovníku naučném. Srovnáme-li obě práce blíže, seznáme, že Kapras nepřináší proti Čelakovskému v podstatě žádných významných novostí, chtěje spíše doplniti Čelakovského pokud se týče nové literatury a výsledků nového bádání.

Odchylek jest ovšem dosti, hlavně v disposici celé práce. Tak hned v úvodu: periodisace. Čelakovský rozdělil české dějiny právní naposled na tři doby, z nichž první sahá do století XII., druhá do r. 1627, třetí po naše časy. Kapras ve svém rozdělení vrací se ke starší periodisaci Čelakovského, v níž doba druhá rozdělena na dvě válkami husitskými a přidává k tomu ještě dobu pátou vsunutím roku 1848 jako dělidla.

V prvním díle knihy však, který právě vyšel, přidržuje se Kapras přece pozdější periodisace Čelakovského, v níž druhá a třetí perioda spojeny v jedno. Je to zajisté odůvodněno, pokud se týče pramenů, neboť ráz jejich pro obě ty doby, o které zde běží, je tak jednotný, že by rozdělení trhalo pouze něco, co k sobě patří. — O periodisaci budou vždy spory, poněvadž závisí od subjektivního nazírání na vývoj, nám zdá se však, že by z důvodů jednoduchosti bylo lépe neodchylovati se od definitivní periodisace Čelakovského (v „Povšechných českých dějinách právních“ z r. 1900 str. 5—7), jež celkem dobře se přimyká ku změnám v průběhu dějin českého práva; zvláště že Kapras ve svém rozdělení na pět dob sám první se stal nedůsledným, přijav pro dějiny právních pramenů doby pouze čtyři!

Vlastním obsahem přítomné knihy jest popis pramenů právních dle jednotlivých období. Postup autorův v celé knize je ten, že nejprve registruje příslušnou literaturu, potom charakterisuje stručně ráz právního vývoje té které doby a probírá pak jednotlivé památky pramenné. Historik se nemůže při tomto rozboru zbaviti desideria, aby popis pramenů byl obšírnější, prohloubenější, aby zvláště zachyceno bylo při něm lépe široké pozadí dobové, jež zjevy právní zplodilo. Pouhým výčtem pramenů, suše stručnými, opravdu „právnickými" poznámkami kniha velice unavuje, jako bychom četli hesla slovníku; k tomu schází jí často právnická přesnost a jasnost. Srovnáme-li s podáním Kaprasovým podání Čelakovského, uvidíme ohromný rozdíl v hloubce pojetí, v proniknutí k jádru věci i v jasnosti a praegnanci výrazu!

Ovšem nesmíme zapomínati, že těžiště knihy bude asi spočívati teprve v dalších jejích částech, které poskytnou také širší pole a větší možnost bádání samostatnému. Dosavadní díl zakládá se zcela na Čelakovském a zdál by se pouze důkazem, že Čelakovský svými „Povšechnými dějinami" předmět tak dokonale vyčerpal, že o něm nelze nic podstatně nového říci. Svědčilo by to o velikosti práce Čelakovského, jisto však je, že i na ní bude časem nutno mnoho měnit a přestavovat. Kniha Kaprasova nemá těchto úkolů, chtějíc pouze doplniti to, co v období desíti let se vyskytlo nového A zde je také největší význam knihy, zvláště v bibliografických údajích, shrnutých na začátku jednotlivých kapitol před textem. Nové a původní jsou z velké části také obě kapitoly o právnících a studiu právním; samostatně zpracovány jsou na př. paragrafy o zemských mírech, o urbářích a vojenském právě, o nichž se Čelakovský zmiňuje jen mimochodem.

Zvláštní význam Kaprasových dějin právních zdál by se ležeti v tom, že autor zabírá do svého předmětu všechny země koruny české, tedy Čechy, Moravu, Slezsko i obojí Lužici, kdežto Čelakovský se ve svých soustavných dějinách omezil jen na království České. Tím poprve se nám dostává příručky, která sleduje souměrně vývoj právní ve všech částech české koruny. Ovšem že jednak Čelakovský podávaje české dějiny právní, musil respektovati i vývoj v zemích pobočných a jinak i pro Moravu už jsme měli před tím práce Hanelovy a Kadlecovy, pro Slezsko a Lužice pak práce různých autorů německých. Kniha Kaprasova, ač chce podávati vývoj všech zemí koruny české stejnoměrně, nemohla dosud v celku o právním vývoji zemí vedlejších podati o mnoho více než práce Čelakovského.

V celku lze o knize říci, že dobře, třeba příliš stručně, doplňuje Čelakovského shrnutím výsledků bádání nového, zvláště pečlivým registrováním literatury, takže bude dobrou pomůckou pro revisi i bádání příští, především však příručkou pro kruhy, jimž jest určena, totiž pro posluchače universitní. *Dr. K.*

Zdeněk Kobza, Karel Havlíček, jeho náboženský vývoj a reformní názory církevní. Chvilky č. 86—87. Nakl. J. Pelcl v Praze. Str. 44, cena 40 hal.

Náboženské názory Havlíčkovy jsou milému národu zvláště v Čechách celkem známy, bohužel až příliš známy, neboť „Kutnohorské Epištoly“ a „Křest sv. Vladimíra“ snahou jistých kruhův, jichž nikdo nebude podezírati z reformních snah náboženských, pořád se čile rozšiřují a hojně čtou. P. Kobza v tomto spisku zdůrazňuje rozdíl, kterak Havlíček odmítal pro svou osobu veškero náboženství zjevené, jsa racionalistou, deistou, spisy své však psal jen jako politik, nechtějící lidu „bráti víru . . . nýbrž jen vrátiti křesťanství tomu účelu, který má míti každé náboženství“ (tak asi na str. 19 d.). Pak uvádí p. spis. příslušné výroky Havlíčkovy, t. zv. reformní, o nichž tuto se rozepisovati vedlo by daleko a přece nevedlo by k ničemu. Spisy, jež p. spis. uvádí jakožto studijní prameny názorů Havlíčkových (Reimarus, J. G. Zimmermann, Lessing, Voltaire, Feuerbach) jsou v té stránce tak mělké, že škoda o tom dalších slov. Opírají-li se zprávy o pražském alumnátě a theol. fakultě tehdejší jen o zprávy Havlíčkovy, tu podotknouti dlužno — ač možno, že tam všecko v pořádku nebylo — že student, zvláště propadlý a vyloučený, nebývá svědkem nejspolehlivějším; pp. professoři to cítí napořád na vlastní kůži, ale ve spisech svých o jiných přece toho vždy nedbají. Odezírajíc od opravných návrhů co do mravů, kázně nebo opatření hierarchických, v čemž ovšem vždycky bylo a bude mnoho lidského, což ale nezreformuje se novinářskými útoky, zásadní požadavky Havlíčkovy značí negaci viditelné náboženské společnosti na základě zjeveném vůbec; pro účel reformní byly to tedy údery do vody, neboť Církev, na kterou měl hlavně namířeno, nemohla přece sebe samu zapříti a zničiti dle nápadů rozvášněného agitátora, který k takovým návrhům ničím, ani vědomostmi, ba ani vniterným příslušenstvím povolán nebyl. Když obnova katolického života z Francie a Německa se šířila k nám, byli to právě lidé druhu Havlíčkova, kteří obnovné snahy našich kněží (Sušil, Štulc, Vinařický v čele) svým radikalismem rušili. Pan spis. dokonce popírá, že by H. na smrtelné posteli byl svátosti umírajících vědomě přijal, neboť byl prý dle Dra. Podlipského již nepříčetný. Bylo o tom již dosti psáno; ref. takovým „obrácením“ nepřičítá té váhy, jak se často děje, ač ovšem nejsou bez významu, jsou-li vědomá a dobrovolná — vyčítané nám „vytloukání kapitálu“ jest nás daleko; dle víry naší mají hlavně význam pro — nebožtíka. V národě Havlíček náboženství katolickému velice uškodil, o tom není sporu; že národu tím neprospěl, to jest naše přesvědčení. Kdyby někdo proti ideálům Havlíčkovým, na př. vlastenectví, které myšlenkově jistě daleko méně jest fundováno než katolictví, byl jeho zbraní, vtipným sarkasmem a zhusta i cynismem, bojoval, zajisté by se byl Havlíček rozhodně proti němu postavil. A katolík vůči Havlíčkovi nemůže jinak. Stačí prohlédnouti si ty, kteří na Havlíčka nejraději se odvolávají. Milejší by nám ovšem bylo, kdybychom jej mohli počítati za svého; ale není zas dokonce takovou autoritou, ani v politice, tím méně v náboženských věcech, abychom se jeho útoky tolik zabírali. Byli nuceni proti němu vystoupiti vážní politikové, tím více bylo a jest

naší povinností, své přesvědčení proti němu uplatniti; jeho t. z. evangelium, na něž „národ“ vždy k radikálčení náchylný přísahá, jest, jako jiná podobná před ním a po něm, opravdovému mysliteli a příteli národu nepřijatelno. A když H. mermomocí chtěl Církev reformovati, mohl a měl začíti hned ve svém okolí; jeho oficielní theologická Egerie, Dr. N., který ve „Slovanu“ ve smyslu Havlíčkově theologisoval, byl by toho potřeboval velice.

P. spis. ostatně, což pokládám za potřebno ještě podotknouti, ve spisku svém nepolemisuje, nýbrž výroky H. prostě s nějakými vysvětlivkami uvádí.

Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od r. 1828 až do nynější doby. Sestavili *Dr. Jos. Tumpach* a *Dr. Ant. Podlaha*. Část I. Podíl údů Dědictví sv. Prokopa na r. 1912, č. 2, celk. č. 55. Str. 480. Cena 10 K.

Na osmdesátiletou památku „Časopisu katolického duchovenstva“ a padesátiletou „Dědictví sv. Prokopa“ vydává se tento veledůležitý knihopis. Dobře tak, oba ony podniky toho zasluhují, a vědecká i praktická potřeba ještě více toho vyžadují. Část právě vydaná v IX. oddílech podává seznam prací uspořádaný podle oborů a dle jmen spisovatelů, ne však v pořadí abecedním; bylo by snad dobře bývalo zásady, jimiž se dílo řídí, již teď předběžně oznámiti a také zkratky již teď naznačiti.

Obsah pudí, zamysliti se. Od str. 228 — k., tedy daleko přes polovici díla zaujímá homiletika; asketika s praktickou theologií (pastorálkou, katechetikou a pod.) půldruha sta stran, ačkoli „zpovědnice“ zařazena s mravovědou, tak že na theoretické vědy připadá asi 60 až 70 stran, na nichž mezi vědeckými díly poznačeny také všechny spisy školní. Je to těžká obžaloba celé minulosti našich bohoslovných ústavův i těch, kteří tuto neplodnost jejich pro literu zákona zavinili.

I. díl bude obsahovati dějiny české katolické literatury náboženské od r. 1828., III. díl životopisy spisovatelů, IV. díl ukazatel.

* * *

Osudy zajatce Původní román *Jana Staňka.* Nákladem Cyr. Meth. knihtiskárny v Praze. Str. 435. Cena 2 K.

Belletrie naše z vysvětlitelné nechuti ke státním a válečným akcím rakouským, ač myslím ke své a obecenstva škodě nevyužitkovala, až na slabé pokusy, vděčné látky spočívající ve světodějných událostech před stem a půl stem let, které přece také nás silno se týkaly a také našimi lidmi prováděny. Mám za to, že by povídky, ovšem na bedlivém studiu dějin těch založené, obzor našeho čtenářstva značně zdvihly a rozšířily a také vděčně přijaty byly.

Román tento většinou se odehrává v severní Italii roku 1858 a 1859, tedy na sklonku panství rakouského. Vyčerpává se milostnými zápletkami a vyplývajícím odtud dobrodružstvím rytmistra bar. Hájského, upadlého ve válce do zajetí. Politická stránka dotčena jen v hlubokém nepřátelství domácího obyvatelstva proti našim cizincům, válečná též jen mimochodem. Prostému čtenáři bude to četba na výsost poutavá, neboť on pro vzrušující výjevy zapomene na jejich naivní neoduvodněnost, ba nemožnost. Též mluva jest na mnohých místech chybná.

F. C. Župka, Propast. Nakladatel Fr. Karásek, Prostějov. Stran 78.

Ve třech zpěvech, nadepsaných jmény Arna, macecha, Ryzen, muž její a loupežný rytíř, Runo, zveršován tu příběh končící v pověst o Macoše, jak macecha pastorka hodila do propasti, kdež on však zustal bez pohromy, ona pak hozena tam králem za trest. Byla pasačkou, Ryzen ji proti vůli dal sobě oddati; králem loupežný odboj jeho potlačen, on popraven, ženy s nevlastním hochem chce se ujmouti milenec její Runo, po smrti její zbývá mu jen hoch. Vlastní pověst je tedy v básni naší jen krátkou, ač závěrečnou a rozhodující vložkou; většinou obírá se báseň postavou Runovou, trochu byronskou kopií, v níž je směs fantastiky a realismu až cynického, přese všechny krásné jinak frase. V tomto rozmazování pohlavních scen má as býti pokrok proti dřívějšímu neumění ve zpracování národních pověstí. Jinak p. spis. obratně vládne slovem básnickým i veršem; ale vedle krásné plastiky jsou také místa mlhavá, nesrozumitelná, buď že mluva tu byla nepoddajná nebo pěvec nevěděl, co určitého říci.

Královský rychtář. Román *F. J. Čečetky.* Nakladatel E. Beaufort v Praze. Stran 351.

Děj odehrává se v Nymburku, na konec též u pražského soudu. Řezník a hostinský Kuchta konečně pomocí lakadel své ženy, kterou si vzal, ač opustivší jej první manželka ještě kdesi žila, dodělal se ve svém městě rychtářství; bezohlednost jeho a zvláště smrt knížete Sangušky, utíkajícího se svou nevěstou pod královskou ochranu do Prahy, zaviněná také naším rychtářem, zlomila mu vaz: odsouzen k cejchu na tvář a k veřejnému namrskání, čehož dlouho nepřežije. Pravá manželka jeho i celá rodina se s ním před smrtí smíří.

P. spis. známý svými prácemi z českých dějin uplatnil i zde v drobnokresbě starých obyčeju svoji znalost; někdy archaismy v četbě i vadí. Ale co do osob a příběhu zde vylíčených je celkový obraz nymburského života tehdejšího (kolem 1550) tak odporný, že se zdá neuvěřitelným; samý chlast, frej, úklady, rvačky atd., toť věrný obraz českého města v 16. století? Hodní jsou, jak se samo sebou rozumí, jen stoupenci „bratří“; láska dvou milenců na jedné straně je „tajemství krásné pohádky“, na druhé straně je to frej. Škoda, že si pan spis. z nich nevzal příklad a své mlsné popisy všelijakých těch vnad,

jež až do omrzení opakuje, trochu nezredukoval. Na str. 168 zaměněna Eva s Jitkou.

V „Knihovně Ženského Obzoru“ 1912 vydány povídky *Heleny Malířové* Jarní Rozhovory (str. 123) a skvostně vypravené povídky *A. Ziegloserové* Písně srdcí (str. 169). „Jarní rozhovory“ nejedním rysem doplňují známou uměleckou podobu spisovatelky. Poslední obrázek, životopisná vzpomínka na otce (Josefa Noska), který za centralismu sloužil v Uhrách, propuštěn pusobil ve výchovně Petra Bilky, na cestě k ruskému vojsku za války krimské zadržen, zařazen do vojska a poslán do Milana, vrátil se do Olomouce, pro vlastenecký souboj propuštěn z vojska dosloužil u pražské obce, zklamán ve svých záměrech, obrázek ten pouze zarámováním náleží mezi ostatní, které jsou povídkami v pravém slova smyslu. „Černýš“ má za podklad lásku mezi bratrem a sestrou, kteří se pro rodinný svár seznámili až v dospělosti; končí zoufalým činem sestry strhující bratra do říční hlubiny. Jinak ideový obsah není zvlášť významný; roztomilé i pouze artistické hračky, uhlazené i rozcuchané, jen tak nonchalantně, bez teplé nálady vytvářené.

„Písně srdcí“, ovšem o čemž jiném než o lásce? O lásce právě prožívané i prožité, o lásce věrné, ale víc o nevěrné, nečisté, vzpomínky a bezmála i fotografie, zálety, prostituce, vše to podáno skvělým, až omamným slohem. Opětované přívlastky, jako zvířecí, živočišný a pod., zcela dobře označují ráz představ, vznětův a citů zde hýřících. Ozývající se stará žaloba, že muži se vůči ženě všechno promíjí, v této ženské společnosti zdá se nemístnou. Ještě méně se sem hodí „obraz lidské matky, povýšené lidskou vírou na rodičku boha“ (154).

Slyšíme pořád a čekáme, že účast ženská vnese do našich snah a prací více zravého vzduchu a jemnosti. Erotika ženská však jak jinde tak u nás nezdá se tomu nasvědčovati; paroxysmus erotického třeštění projevuje se tu jen ještě bezohledněji.

Rozhled

Náboženský.

Zázraky s krví sv. Januaria v Neapoli (kromě podobných v Pozzuoli a sv. Alfonsa) znova kriticky probírá trevirský fysik Dr. C. Isenkrahe ve zvláštním spise (Neapolitanische Blutwunder), jejž odborná kritika přijala s pochvalou. Po zkoumáních, jež vykonali chemik Puzzo (1879 — 1890), fysik Sperindeo, kněz, 1901 — 1903), chemik Januario (1902), jesuita fysik Silva (1902 — 1905), Cavène (1909), kněz Graham (1909), ani tímto dílem, jež ve mnohém značí pokrok, záhada nerozřešena. Jde o příčiny zkapalnění, o poměry nestejně vzrůstajícího objemu a váhy, jelikož úkazy ty vyskytují se zcela nepravidelně, byť i v určitých dobách. Ani teplem ani tlakem ani suggescí ani vlivem ovzduší ani příměskem záchovných solí, jenž se naprosto neodmítá, nedovedli dosud úkazu vysvětliti; zvláště nápadně všem výkladům vzdoruje vzrust váhy o 45% (dle Sperindea, ačkoli jesuita Silva nalezl jen 18%). Podvod je dle Isenkrahe jistě vyloučen. Zkapalňování je známo již asi 500 let. Jesuita Rüf (ve Stimmen aus M. Laach 1913, 2) vytýká dosavadnímu zkoumání ještě četné mezery a chyby. Překvapují slova jeho s Isenkrahe souhlasná, že není dokázáno, že obsahem ampull jest krev, což prý nyní i chemicky nebo mikroskopicky na obsahu 1600 letém nesnadno dokázati. Pokusům prý brání úřad ne církevní nýbrž světský, prý z úcty k ostatkům, ačkoli sám Pius X. prohlásil Sperindeovi, že ve zkoumání tom (ovšem ne před obecenstvem) neúcty žádné nevidí. — Podobný zjev s ostatky sv. Aloisia, též v Neapoli, I. asi neznám, aspoň ho neuvádí. Od zkoumání opak-illuminatorem a epimikroskopií slibuje si zdárný výsledek. [1])

*

Spalování židovských mrtvol odsouzeno nedávno představenstvem rabínského výboru orthodoxního židovstva. Dle židovského náboženství není prý dovoleno nežli pohřbívání těla, tak že není ani závazku prováděti rozkaz závěti žádající spálení. Zřízenci (rabíni, ústavy pohřební atd.) nesmějí popel provázeti a na židovském hřbitově ukládati. V. rabín Dr. Lerner prohlásil, že spalováním mrtvol se přestupuje zákon boží, hanobí mrtvola a lidstvo vrací se k pohanské zdivočilosti.

Toť ovšem výroky židů pravověrných, kteří v židovstvu už také nerozhodují, leč proti křesťanům. Jinak agitace pro spalování vychází bez výjimky ze židovského zednářstva, jemuž naši volnomyšlenkáři a zvláště jemnocitné volnomyšlenkářky dělají pacholky. Činí se z otázky otázka náboženská, část t. zv. kulturního boje; ve skutečnosti a

[1]) Právě došel nás obšírný rozbor o věci té, jenž příště bude uveřejněn.

v záměrech jí opravdu je, totiž rozbujnělé zednářské židovstvo chce i zde drážditi a potlačováním starých řádů svou převahu dokazovati. U nás se také z pravidla nábožensky probírá, a naše redakce častěji vyzvána, o ní zevrubněji pojednati. Zásadně dogmatickou není, žádnému dogmatu leč o poslušnosti Církve se spalování nepříčí — vzkříšení bude jaksi novým stvořením asi, můžeme-li o tom vůbec co říci; z úctyhodných důvodů však Církev spalování zakázala, což ovšem nevylučuje, že zákaz může býti odvolán. Věcné důvody vědecké jsou asi stejné váhy; hygienické pro spalování nejsou tuze daleko od pokrokářského švindlu, jenž prakticky dokazuje se také velikou povolností k židovským hřbitovům (na př. i v pražské assanaci, působišti přestarostlivého hygienika Záhoře, jenž celičký div neshořel pro spalování). Že by Církev svoje stanovisko skutečně uhájila, toho sotva lze se nadíti; jako vždy jindy v podobných případech není to otázka „práva" (a konečně, co jest nyní právo?), nýbrž moci, přesily, a ta že na její straně v takových otázkách nezustane, o tom není asi sporu. Proto jsme se otázkou spalování zevrubněji neobírali a obírati nemíníme. V Rakousku, jak známo, „palírny" takové již povoleny (v Chebu či v Liberci?), ale spalování ne; za rakouských vládních pořádků, kde v čele figurují obyčejně lidé tak trochu konservativní, postrkováni však bývají smečkou zednářských zuřivců, můžeme se dožíti něčeho nového „fakultativního" v té věci co nevidět — v Rakousku je všecko fakultativní.

*

Katolíků v německé říši od r. 1905—1910 celkem přibylo, v Brandenburgu 0,81% (v Berlině 0,75, r. 1817 tam bylo 6157, v 1910 243 tisíc katolíkuv, ovšem také přistěhovalých), ve Slezsku 0,74, ve Westfálsku, kde již hrozilo nebezpečí, že katolická většina (r. 1897 59,43%, 1871 53,47%, 1900 již jen 50,71%!) podlehne, 0,43 (51,43%), ale v Berlině a okolí přece ne tolik, jako v období 1905 — 1910, asi následkem odpadů. Ubylo trochu katolíků v Poznaňsku (Krose ve Stimmen aus M. Laach 1913, 2, odkud číslice vzaty, podotýká k tomu: „da die Germanisierung tatsächlich auf eine Protestantisierung hinausläuft"), v Sasku (o 0,22%) a bohužel silně v Porýnsku (o 0,45%), následkem průmyslového přílivu. Evangelíků převážně ubylo, následkem menší plodnosti a bezpochyby též odpadu. Veřejný vliv tím ovšem neklesá, neboť i v převážně katolických provinciích (Slezsko a Východní Prusy r. 1817 byly převahou katolické, 1856 byla asi rovnost) jsou vyšší úřady v rukou protestantských. V Elsasku katolíkův ubylo a protestantů přibylo, jelikož tam umístěno více protestantského vojska a úřednictva, kdežto katolické vojsko přesazeno. Nejsmutnější jsou náboženské poměry v Sasku, kde obojí vyznání pozbylo stoupenců, následkem odpadu k různým sektám. Katolíků je tam jen 233 tisíc, kterýž počet ostatně stále kolísá dle průmyslového přílivu (z Rakouska a Italie).

Starokatolicismus v Německu vykazuje číslice velmi nepravidelné, z čehož vidno, že příslušníkům na správném hlášení mnoho nezáleží. Jistě však starokatolíků velice ubývá. Také ve Švýcarsku starokatolicism

ponenáhlu odumírá. Švýcarský starokatolický biskup Herzog udává počet svých věřících na 40 tisíc (56 duchovních), přiznávaje, že neustále se zmenšuje. A z věřících většina neúčastní se bohoslužeb. Během týdne jsou všechny kostely starokatolické zamčeny a také kněží spokojují se jen „duchovním přijímáním". Na nedělní pobožnosti, vykonávané v domácím jazyku, přichází tak málo účastníků, že se proto skoro nikdy nekáže. Vedle lhostejnosti věřících pusobí neblaze také smíšená manželství, poněvadž děti z takových manželství zásadně jsou vychovávány v náboženství protestantském. Aby nahradili ztráty ve vlastním ovčinci, chtěli vůdcové sekty vejíti ve styky s církví východní, s jansenisty v Utrechtu, ba i s mariavity, ale snahy ty byly bez výsledku. Starokatolická fakulta v Bernu nemá skoro studujících. V květnu, ovšem z nedostatku věřících, odhodlali se starokatolíci vrátiti katolíkům kostel P. Marie v Genevě, bezprávně kdysi zabraný, za cenu 200 tisíc franků. Možno předpovídati, že za několik let starokatolicism ve Švýcarsku i jinde přejde do historie — zanechávaje po sobě jen smutné vzpomínky. Zabrali množství kostelů, z nichž četné dnes zpustly, vypudili ze země řady kněží a na dlouhou dobu zadrželi rozvoj života katolického ve Švýcarsku, posloužívše jen protestantismu.

*

Krise antiklerikalismu? Čelný deník francouzský ji ohlašuje. Vyjadřují se v tom smyslu v départementu Isèrském, a to radikálové, že už jsou syti politiky protiklerikální. Vrchní redaktor radikálně-socialistického listu „Le petit Dauphinois", bývalý poslanec socialistický, uveřejnil manifest, jehož některá místa jsou zajímavá; na př. „Není nikoho mezi počestnými lidmi, jenž by dnes nelitoval, že šel za štábem nespolehlivých taškářů, který vedl naši velkodušnou zemi k útoku na prosté příbytky utrpení (klášterní nemocnice), kde účinná láska křesťanská nic více nežádala, než aby zůstala skrytou". V onom départementu je totiž světoznámý klášter kartouzský la Grande-Chartreuse, jejž Republika zavřela a mnichy z něho vyhnala k velkému zármutku tamního obyvatelstva. Čtěme dále manifest: . . . . „Poslední závoje jsou nyní sňaty a vidíme jasně, že pakli byly davu na pospas hozeny ony elitní bytosti, jakými jsou milosrdné sestry, že se tak stalo, jen aby tento dav byl ošálen, zatím co holota politikářů prováděla obchodní operace s francouzskými vlněnými punčochami a stříhala si renty v národním rozpočtu". . . . . A podobným tónem mluví i celý další manifest.

Že na četných místech Francie rádi by měli klášterní ošetřovatelky zpět, je známo. Neprávem klade se i v našich novinách důraz na to, že jsou lacinší; to by nebyla hodná cena, ano naopak bylo by třeba odsouditi, kdyby jen z této příčiny, stlačováním cen a mzdy, měla sestrám býti dávána přednost, kdež, jak ze zkušenosti víme, nemístným spořením na všelijaké ty (cizozemské) mateřince ubírává se ošetřujícím sestrám potřebné opatření, jak i veřejní úřední dozorci bývají nuceni vytknouti. Obecenstvo ve Francii zajisté nehledí tak na tyto „lacinší síly", jež by takto neprávem ubíraly světským

ošetřovatelům a ošetřovatelkám výživy, nýbrž na jiné věci, jichž ani za peníze nekoupíš, totiž ochotu, bedlivost, svědomitost a pod.

*

Katolický lidový spolek „Unio popolare“ v Italii dosáhl imposantního čísla členů, jichž je dnes na 100.000. Spolek stále se šíří a význam jeho pro obrození katolického života v Italii se stále větší. Kardinal Merry del Val poslal nedávno presidentovi spolku hraběti Della Torre nové stanovy spolkové schválené sv. Otcem, jenž má o zdar spolku toho největší zájem. Dle stanov (čl. 2). účelem spolku jest „vychovávat lid k zachovávání náboženských, občanských a společenských povinností a sjednotiti síly italských katolíků k hájení oněch zásad, které zaručují obnovu křesťanské společnosti“. Spolek skládá se z katolíků všech tříd, kteří na spolkové účely odvádějí měsíčně po 10 centesimech. Spolek se dělí na farní skupiny a diecesní sekce; vrchní správu vede spolková rada (consiglio direttivo) a generální sekretariát. Hlavní peči má spolek věnovat sociální otázce. — Nové spolkové stanovy jsou prozatím schváleny na tři léta.

*

Na uherském Slovensku se duchové třídí dále. Proti „slovenské lidové straně“ dne 28. listopadu 1912 ustavila se „slovenská národní strana“ v Turčanském sv. Martině, která prohlásila, že „Slovenské ľudové noviny“ nepovažuje za časopis, stojící ve službě slovenského lidu. Když katolíci nyní s Hlinkou a Ferd. Jurigou z „národní strany“ pro neurvalé výpady jejich členů na víru lidu i na církev vystoupili, prohlásili je za beznárodní a osobují sami sobě právo na vlastenectví.

Koncem ledna konaly se v Ružomberku obecní volby, při nichž pokrokáři a masarykovci spojili se proti slovenskému lidu se židy; přes to však tato „židovsko-pansko-úřednická“ strana smutně prohrála proti straně „občanské“. Tu nepřekážela pokrokářům vlastenecká kultura, aby se spojila s úhlavními nepřáteli slovenského lidu, jehož náboženství jim není vhod; jsouť prosákli nevěrou a nepřátelstvím proti katolicismu. Nyní pokrokáři nadávají straně lidové, že nevolili „velikány“ Šrobára a Meth. Bellu, kteří šli do volby s pansko-židovskou stranou.

Jak rozumějí náboženské snášelivosti evangeličtí pastoři na Slovensku, pěkný obrázek přináší evangelický „Slov. Týždenník“ č. 8. od evangelického dopisovatele. Ve Velké Vsi volili rychtáře. Katolický farář Vojtáššák, rozhodný Slovák, volil s evangelíky „bezúhonného, spravedlivého C. Mešku“, evangelíka; ale evangelický pastor „ze zásady“ nechtěl voliti, jako farář katolický, i volil raději se židem maďaronského „Janose Páltika, vládního matadora . . .“

Proti slovenské evangelické církvi augsburského vyznání má býti podniknut nový útok na synodě, která se má konati koncem r. 1913, aby opravila synodální zákony a učinila usnesení, jimiž by se odstranily poslední zbytky slovenčiny v církvi, jež tam poslední synoda z r. 1895 ještě ponechala. Výbor,

kterýž připravuje látku pro synodu, rozeslal už všem církvím „návrh“ oprav, urážející rovnoprávnost nemaďarských evangelíků, kteří proti tomu podali své „osvědčení“, jež však asi zůstane bez výsledku. „Národní rovnoprávnost“, jíž žádá osvědčení, je Maďarům věcí neznámou ... Proto slovenští katolíci vyzývají své spolukrajany evangelického vyznání, by se přidali k církvi katolické, chtějíce působiti u Stolice papežské, by novým katolíkům bylo dovoleno užívati slovenské liturgické řeči a kněží se směli ženiti jako u Rusínů nebo Rumunův. K tomu cíli chtějí svolati společnou poradu slovenských katolíkuv a lutheránův.

*

V říšském sněmu německém podán středem opět návrh na zrušení výjimečného zákona proti jesuitům a podobným řádům. Návrh hlasy středu, Polákův a socialních demokratů značnou většinou přijat. Spolková rada jej ovšem zamítne, a proto zůstane zatím vše, jak bylo. Kancléřova někdejší obhajoba konfessijního míru, jesuity prý ohroženého, na říšskou radu tedy jaksi málo působila; ale porážka tato dle pravidel německých není tak závažná, aby musel odstoupiti.

*

O kulturním boji Bismarckově a Andrassyho podává výňatek ze svého díla o Andrassym Ed. v. Wertheimer (Deutsche Revue 1913, 2.) Spis. (žid?) stojí na stanovisku liberálním, ale i vědecky velice omezeném. Diplomatičnost Andr. vidí hlavně v tom, že se do kulturního boje nepustil celou silou, jak Bism. učinil a i v Rakousku by byl rád viděl. Ale snad byl a jest přece trochu rozdíl v náboženských poměrech Rakouska a Německa!! Z podrobností, ne sice neznámých, ale již pozapomenutých buďte poznamenány některé. 9. dubna 1869 bavorský minister Hohenlohe vyzval našeho Beusta, aby se připojil ke krokům proti prohlášce neomylnosti, ale Beust odmítl. Andrassy pak prý Bismarckovi 1871 v Solnohradě řekl: Nestřílím děly na vrabce (totiž na případní opposici stoupenců dogmatu). Uherští biskupové prý se domluvili, ohlásiti kurii římské, že pro uvarování schismatu se podrobují, ale že pro neuznávání neomylnosti nebudou nikoho stíhati ani nauky té nápadně šířiti. (Zde W. neuvádí pramene, odkud podivnou zprávu má.) Beust nějaký čas prý zabýval se myšlenkou nabídnouti Piu IX. za sídlo Trident, Andrassy však i přímou takovou žádost „katolicko-politického kasina“ ve Vídni odmítl (15. ún. 1872.) Andrasymu velice záleželo na tom, přesvědčiti Bismarcka o loyalní opposici Rakouska proti kurii a proti katolické lize ve Francii se tvořící, aby zamezil spolek Německa s Ruskem, podporoval proto také liberální ministerstvo Auerspergovo, který 9. bř. 1874 v poslanecké sněmovně emfaticky prohlásil, že Rakousko nemůže tak hluboko klesnouti, aby bylo podúřadem (Říma!) 7. bř. 1874 vydal Pius IX. okružník proti novým konfessijním zákonům a téhož dne psal mocnáři, kde prý (dle listu Orczyho) obaleně vyhrožoval exkomunikací pro ně; kurie jakýmsi pražským kanovníkem do Říma z feudálno-klerikálních prý kruhů vyslaným byla mylně poučena, jakoby mocnář o zákonech

těch ani nebyl věděl(!), i ohradil se kard. Schwarzenberg jménem biskupův u mocnáře, jakoby od nich popud byl vyšel. R. 1859 při vypuknutí války zakázal prý Pius IX. vídeňskému nunciovi, súčastniti se prosebného průvodu o vítězství Rakouska, a vídeňští jesuité dostali prý z Říma důtku, že v tomto smyslu kázali. Žádost provinciála jejich, působiti na italskou vládu ve prospěch řádu, Andr. odmítl; ani nuncius Jacobini jim nepřál. Bismarck naléhal na společné kroky všech opposičních vlád proti Římu, který shledával nebezpečnějším než kommunismus(!), Andr. ovšem nechtěl, jelikož, jak myslíme, nemohl. Wertheimer čítá k tajné agitaci jesuitské též „bratrstvo nejsv. Srdce“ a „apoštolát modlitby,“ o kterých přece věděl každý censor soudní a policejní, jelikož časopisy jejich vycházely veřejně!

*

Novým ekumenickým patriarchou východní církve zvolen dne 10 února v Cařihradě metropolita chalkedonský Germanos V., světským jménem Georg Kavakopul. Narodil se v Cařihradě 1835 v rodině řeckého krejčího, bohosloví studoval na ostrově Chalki, byl biskupem na ostrově Kos, později na Rhodu, dále členem svaté synody v Cařihradě. Největší zásluhou stařičkého patriarchy, jenž se zdráhal zasednouti na stolec cařihradský, je hájení práv církve řecké proti nárokum turecké vlády za patriarchy Dionisia V. Když tehdy turecká vláda sáhla na práva církve řecké, zakázáno v Cařihradě udělovati a přijímati svátosti, konati služby Boží. Interdikt vyvolal tuhý odpor křesťanů proti vládě. V tomto zápase patriarchátu s portou hlavním činitelem byl kir Germanos, duše církevně-lidového hnutí v obraně práv křesťanských. Patriarchát zvítězil v boji tom 1891 a vítězství zajistilo Germanovi slávu prvního bojovníka za svobodu církve. R. 1894 byl metropolitou chalkedonským. Voličské schůze, jak píší noviny, byly dosti vzrušené. Při první voličské schůzi 2. února, jíž se súčastnilo 81 členů, z nichž bylo 19 metropolitů, 62 laici, zvolili se pouze kandidáti na úřad patriarchy. Seznam kandidátů předložil se vládě, načež při druhém sezení ze seznamu byli zvoleni 3 kandidáti, z nichž konečně metropolité sami v třetím sezení ve chrámě zvolili patriarchu.

Nového patriarchu čeká nelehká práce, organisovati církevní záležitosti ve spojení s výsledky posledních politických událostí na Balkaně. Především bude mu rozřešiti otázku t. zv. „bulharského schismatu“, rozkolu, jenž trvá už přes pul století a který snažil se odstraniti předešlý patriarcha Joachim III. a bulharský exarcha Josif. Zdá se, že v brzku nastane mír církve bulharské s řeckou, poněvadž předmět sporu nebyl rázu církevního, dogmatického, nýbrž národně-politického. Jednalť se o Makedonii, která nyní připadne exarchátu bulharskému, i budou odstraněna nedorozumění mezi Bulhary a Řeky.

Rozkolníci mezi pravoslavnými Rusy stále se množí, jako houby po dešti. V Bessarabii náboženské kvašení t. zv. „innokentijevcu“ mezi multanským lidem neustále se šíří. Vliv asi čtyřicetiletého, hezkého mnicha Jnnokentije na jeho ctitele je veliký. Majíť

ho za proroka Eliáše, za Syna Božího, za vtělenou sv. Trojici, za „černého lva“, jenž přišel soudit zemi a shromážditi v jedno vyvolené Boží. Úcta k němu přechází až v šílenství . . . A ruští missionáři jsou proti němu bezmocni.

*

„Pskovské eparchialné vědomosti“ naříkají, že chovanci v ruských seminářích nebývají obeznámeni se současnými náboženskospolečenskými proudy, ani s díly předních vůdců současné intelligence. Neznajíce tedy negativních proudů náboženského a socialního ducha, nebudou si věděti rady v boji s nepřáteli církve, ozbrojenými posledním slovem filosofie . . . Budoucí vojínové církve mají bezpodmínečně znáti dobře zbraně svých nepřátel, tudíž mají se obeznamovati ve škole s náboženskými a společenskými proudy pokud možno v originalech (ovšem pod vedením professorů) . . . Třeba více důvěry k spolubojovníkům a více svornosti v boji za blaho církve . . . a pak nebudou tak hrozné útoky na církev.“

Ve sv. synodě v Petrohradě přetřásá se otázka o ženském bohosloveckém ústavu, kdež by se zvláštní pozornost věnovala přípravě chovanek k osvětové činnosti mezi ženskými, nadšenými náboženským hnutím, zvláště mezi rozkolníky.

*

Zajímavou zprávu o tom, pokud Lev N. Tolstoj se vyznal v bohoslovné literatuře křesťanské, podává M. V. Ladyževskij v knize „Svět neviditelný“. Spisovatel navštívil Tolstého asi tři měsíce před jeho smrtí a mluvil s ním o horlitelích křesťanských, maje za to, že Tolstoj, jenž po 30 let pracoval ve svém náboženství, studuje Konfucie, Zoroastra, Marka Aurelia, budhismus a v poslední době indského horlivce Vivekanandu, zajímá se též o křesťanské světce. „O ty se nikterak nezajímám,“ vece Tolstoj. Ladyževskij píše, že nabyl přesvědčení, kterak veliký spisovatel ruské země, jenž jako umělec „Ve vládě tmy“ mistrovsky nakreslil pravoslavného horlivce, tvrdošíjně až do konce života pohrdal velikými náboženskými mysliteli ruskými, neznal literatury svatých otců, neznal světců Isaka Syrenského, Efrema Syrenského a úmyslně odvracel se od vážných rozmluv o pravoslavných světcích. „Filosofický duch Tolstého neměl jasného zraku: byl často zatemňován předpojatými názory, jimiž ho nakazilo v pozdější době jeho okolí, t. zv. tolstovci, kteří, vnukajíce mu své názory, snažili se jej odvrátiti od studia názorů jim nemilých. A neznaje ani spisy ruských bohoslovců, Tolstoj tím méně znal spisy katolických sv. otců. — Též jeden z těch „reformatorů“ !

*

Zmíněný indický náboženský myslitel Svami Vivekananda svou knihou „Praktická Védánta“ přeloženou do ruštiny a vydanou N. Sejermanem, přišel velice vhod t. zv. „hledatelům“ Boha na Rusi. Mladí Rusové hledají stále nové náboženství a proto se chopili dychtivě knihy, jež přináší moudrost z východu. Ex oriente lux. Vivekananda praví o svém učiteli Šri-Ramakrišna-Paramahamzovi, že

on první prohlásil „věčné náboženství“, dokázav, že byl poslán prohlásiti „jednotu všech náboženství.“ Jiní učitelé lidstva prý učili každý svému náboženství, ale tento veliký učitel nechal nedotknutými všecka náboženství, an byl pochopil, že ve skutečnosti všecka náboženství jsou částí jediného „věčného náboženství.“ Náboženství to je náboženství člověkobožství, pojatého v duchu východního mysticismu. „Védánta“ pobízí člověka, by se snažil dosíci idealu, jímž je člověk sám. „Ty jsi Bůh!“ Duše člověka není hříšna, nýbrž čista a všecko ví a pověra o jejím narození a smrti je nesmysl. Duše nemá formy a co nemá formy, je všude; proto pro duši není obmezení ani v času, ani v prostoru, duše je nekonečna. Poněvadž však dvě nebo více nekonečností není možno, je ve světě pouze jedna nekonečná duše. Tak tedy člověk skutečný jest jediný, nekonečný, všudypřítomný Duch, a člověk, jakým se nám zdá, jest jen ohraničení tohoto skutečného člověka. Člověk skutečný je duch úplně svobodný, neobmezený, člověk zdánlivý je obmezen časem, prostorem, je spoután, či vlastně zdá se spoután, ale ve skutečnosti ani on není spoután. Každý člověk-duch je nekonečný, proto nelze mluviti o narození a smrti. Ani tělo, ani rozum netvoří člověka, ony se mění, ale duch, jenž je za nimi, je věčný, nezměnitelný, jediná skutečnost. Svět je pouze záclona, za níž se skrývá Skutečnost. Naše skutečnost, skutečný člověk, jest v nekonečnu, a pouze ten žije, kdo přenesl život svůj v život světa, v jiné; kdo však dělá středem života tělo své, své nepatrné zájmy, poznává strach smrti . . . Bůh jest mé Já, podstata mého života, mé tělo, můj duch. Není nám tedy třeba se starati, abychom byli čisti, — my jsme již čisti, dokonalí. Přede vším třeba jen míti důvěru k sobě samu.“ Jest-li podle našeho mínění atheistou, kdo nevěří v osobního Boha, Védánta nazývá atheistou toho, kdo něvěří v sebe sama, ve svou duši. Ale tato víra v sebe nemá býti samolibá, nýbrž má objímati všecky, i zvířata, protože všecko jest jedno. Život zvířat není jiný, než život lidí, je též nesmrtelný, a liší se od lidského jen stupněm projevu. Na nejvyšším stupni dokonalosti stojí ten, jenž může říci o sobě: „Znám sebe sama dokonale,“ znám jednotu všehomíra a mám pevnou víru v sebe. Člověku nemá se ustavičně mluviti o jeho slabostech, hříších, naopak Védánta praví: „Jsi čistý a dokonalý, a všecko, co se nazývá hříchem, nenáleží tobě. Všecko to je pouze nižší stupeň projevu; projev se, můžeš-li, na vyšším stupni“, a to můžeš, protože máš nesmírné síly, jsi všemohoucí. Jsi svoboden, jsi králem, jen na sebe spoléhej, a v tomto vědomí, že jsi králem, spočívá štěstí a spokojenost . . . Toť zásady věrouky a mravouky Védánty, v níž je trochu Feuerbacha, trochu Nietzschea, a ostatek je plod fantasie a mystiky východní. Kdo nechce věřiti zjevenému náboženství, věří raději takovým bajkám a smyšlenkám chorobných duchův. A to je nyní v Rusku módou.

*

Anglické časopisy projednávají již delší dobu zajímavou otázku, zda duchovenstvo anglikánské jest povinno zachovávati

celibát. Od doby Lutherova manželství duchovních bylo pokládáno za jeden z nejkrásnějších úspěchů reformace. Protestantism ostatně byl zaveden v Anglii na přání krále, který chtěl libovolně měniti manželství. Odtud ač manželství duchovních nestalo se závazným, bylo nicméně všeobecným pravidlem. Dnes celibát nachází vždy více stoupenců. Ritualistické hnutí v církvi anglikánské připomnělo mnohým pastorům dávný závazný zákon. Uznávají, že jejich stav jest nejen povahy socialní, ale povoláním božím k povinnosti duchovní. Neomezují se tedy na to, že slouží mši sv. a zavádějí jiné úkony liturgie katolické: chtějí říditi i svědomí svých věrných a, pokud biskup neodporuje, zavádějí ve svých svatyních zpovědnice. Soudí však, že ušní zpověď a řízení duší nedají se sloučiti se starostmi rodinnými a výchovem dětí, a proto zachovávají celibát dobrovolně. Počet takových duchovních ustavičně se zvětšuje a také kostely ritualistické jsou nejčetněji navštěvovány. Možno z toho dovozovati, že celibát pastorův odpovídá přáním většiny věřících — jak svědčí o tom také jeden z časopisů protestantských, když píše: „Národ si žádá kněží — vůdců a ředitelů duchovních. A jeden jest toliko prostředek, jímž možno učiniti zadost tomuto přání: jednotlivec, který přijímá kněžství s vůlí a ochotou splniti všechny vložené naň povinnosti, musí přiznati, že nemůže býti podoben jiným obyvatelům, jež poutají svazky rodinné, pokrevenství, žena, děti.“

*

Časopis německého palestinského Spolku uveřejňuje ve 4. čísle z r. 1912 obšírný článek o nynějším stavu Židovské kolonisace ve Sv. zemi. Autorem článku je jerusalemský žid Jesaias Press; je tedy přirozeno, že snahy o židovskou kolonisaci Palestiny jsou tu posuzovány se sympatií co největší. Nejzajímavější jsou však přesné statistické údaje, jež řečená stať obsahuje, neboť na základě číslic oněch může si čtenář sám utvořit nestranný obraz o tom, jak vlastně věci s onou kolonisací se mají.

Palestina podržela sice po všechny doby nějaké židovské obyvatelstvo, ovšem velmi řídké. První stěhování evropských židů do Palestiny nastalo v 17. století po vypuzení židů ze Španěl a po válce s Chmelnickým v Polsku. Tehdejší vystěhovalci usazovali se hlavně ve čtyřech městech: v Jerusalemě, Hebroně, Tiberiadě a Safedu. Ostatní židé pohlíželi na tyto palestinské přistěhovalce, kteří ovšem museli mnoho snášet od obyvatelstva i od libovůle pašů, jako na národní mučenníky. Konaly se pro ně po všech zemích sbírky, jimiž pak byli podělováni. Toto podělování zvané chalukka však vychovávalo přistěhovalé židy k nečinnosti a lenosti.

Do druhé polovice 19. století padají první pokusy založit v Palestině rolnické osady, kde by přistěhovalci židé se věnovali hospodářské práci a kde mělo vzniknout nové pokolení, jež by svým časem znova osídlilo a vzdělávalo sv. zemi. Nejstarší kolonie toho druhu je Mikwe Israel, založená v r. 1870 nedaleko Jaffy sdružením Alliance Israelite. R. 1879 jerusalemští židé založili nedaleko staré Antipatris v Saronské

rovině osadu Petach-Tikwah (brana naděje). K těmto nejstarším koloniím se pozvolna přidružovaly nové. Hlavním podpůrcem a mecenášem palestinských židů byl Edmund Rotschild v Paříži, který od r. 1883 zakoupil v různých částech Palestiny rozsáhlé pozemky a na nich usazoval většinou ruské emigranty.

Vedle loupeživosti obyvatelstva, ruzných nemocí a nezvyklosti rolnické práce hlavní překažkou rozvoje židovských osad byl turecký způsob vybírání pozemkové daně. Daň tato se pronajímá výběrčím, kteří mají právo od rolníka požadovat 12½ procenta z výnosu žně. Dříve než se žeň sklidí s pole, musí ji pachtýř odhadnout; ten pak zúmyslně odhad protahuje jen aby vymohl co největší obnos na fellahovi. Je-li neúroda, tu se bez milosrdenství požaduje stejný desátek jako minulého roku.

Politický zionismus, který v devadesátých letech Dr. Theodor Herzl uvedl v život, vytkl si za svůj cíl rovněž židovskou kolonisaci Palestiny. — Celkem existuje nyní v Palestině 38 větších a menších židovských osad, jež mají dohromady 36000 hektarů půdy. Dvě osady jsou v pohoří judském, deset v rovině šefelské, šest v rovině saronské, tři na Karmelu, jedna na Táboru, pět v rovině Jesrael, tři u jezera genesaretského, tři v horním poříčí Jordánu, dvě v pohoří Naftali, jedna u Hermonu, a dvě v Zajordání.

Každá kolonie má svou organisaci a svého starostu. V žádné neschází synagoga, škola a lékárna. Osm kolonií má svého vlastního lékaře. Ve škole se učí děti hebrejštině, jež se má státi novou mateřskou řečí palestinských židů.

Z hospodářských výrobků, jež židovské osady pěstují, stoji na prvním místě víno a koňak. Vína se vypěstí ročně průměrně 50 tisíc hektolitrů a odbývá se hlavně v Egyptě, Turecku, Rusku, Anglii a Spojených státech. Stejně kvete pěstování oranží, jichž se v roku 1912 vyvezlo z Jaffy za 6 milionů franků, z čehož třetina připadá na židovské kolonie. V posledních letech věnuje se zvláštní pozornost pěstování mandlovníku a olivy. V údolí Jordánu a u jezera genezaretského dějí se pokusy s pěstěním bavlny.

Židovského obyvatelstva usedlého v koloniích je dnes 8500 duší.

Potud článek J. Pressa. Nápadným je malý poměrně počet kolonistů, z nichž připadá průměrně na osadu 200 duší. Prohlížíme-li statistické tabulky ve článku Pressově, vidíme, že pouze čtyři kolonie mají větší počet obyvatelů: Petach-Tikwah (2050 duší), Sichron Jakob (920), Rišon le-Zion (886), Roš Piknah (800). Všechny ostatní mají pouze okolo 100—200 duší. Vysvětluje se to tím, že židovští kolonisté sami skoro ničeho nepracují, nýbrž práci polní dávají dělat sousedními fellahy, jimž ovšem výdělek takový přijde vhod. Židé sami pouze na práci dohlížejí. A to je okolnost, o níž se autor článku nezmiňuje, která však činí úspěch veškerý židovské kolonisace velmi pochybným. Neboť, nebudou-li židé vlastními rukami pracovat, nikdy se nepodaří vychovat nové hospodářské židovské pokolení, jež by mohlo pak osadit ostatní Palestinu! Nezmiňuje se autor ani o tom, jak často kolonisté

s pozemků zakoupených baronem Rotschildem nebo židovskou kolonisační bankou, prchají, by se, třeba dosti mizerně, živili raději nějakým obchodem. Mimo to vytýká se židovským koloniím, že mezi kolonisty vládnou neustále spory a hádky. — Celkem jak věci dnes stojí, lze říci, že vyhlídky židovské kolonisace ve sv. zemi jsou malé.

*

4. února 1913 zemřel arcibiskup vídeňský kardinál Fr. X. Nagl v 58. roce svého věku. Mohutná postava kardinálova nedala ani tušiti, že na jeho zdraví hlodá zákeřná nemoc. Do doby kdy zemřelý kardinál byl biskupem v Terstě, padá spor o užívání slovanské řeči v liturgii. Biskup Nagl, jenž jinak měl v Terstě uprostřed tří různých národností těžké postavení, slovanské liturgii nepřál a přísně proti jejímu užívání zakročil. Tím popudil proti sobě Hrvaty, kteří dokonce někde — v paměti je dosud aféra v Ricmanje — odpadli ke schismatu. V posledních letech však spory ty se uklidnily. Neméně těžké postavení měl i tehdy, když se stal koadjutorem ve Vídni. Vídeňáci očekávali, že nástupcem stařičkého kardinála Gruše bude oblíbený, liberální biskup Marschall. To se však nestalo. Liberální tisk užil této nálady vídeňského obyvatelstva k prudkým útokům proti novému arcibiskupu. Milou osobní povahou, jež držela rovnováhu jeho ráznosti, dovedl si však zemřelý kardinál získat sympatie lidu i kleru! Eucharistický sjezd loni slavený ve Vídni byl nejskvělejším bodem jeho krátké činnosti jako arcibiskupa vídeňského. V Terstě počítáno jemu hlavně za zásluhu, že dovedl sloučiti měšťanské strany proti socialistům, tak že utuchly tam poněkud rejdy irredentistické; nepřátelé mu za to však vyčítají, že podporoval irredentisty! (N. byl Vídeňák!)

*

V olomoucké diecesi letoškem přestává závazek nemasitých jídel na Bílou sobotu, a to prý nejen po slavnosti vzkříšení, jak puvodně psáno, nýbrž i na oběd. (Na večer zrušena abstinence 27. bř. r. 1912 v pražské provincii, 10. srpna ve vídenské.)

*

Bratr Jaroslava Vrchlického, Bedřich Frida, uveřejňuje ve „Zvonu“ zajímavé a pro budoucí životopisce a kritiky důležité vzpomínky na mladá léta zvěčnělého básníka. Vzpomínky jsou založeny většinou na dopisech, jež psal Vrchlický svému strýci faráři a jmenovanému bratru. Patrno z nich, že do semináře vstoupil zcela dobrovolně a s dobrým úmyslem. Na jeho rozhodnutí pusobila rodinná tradice, pak vychování na faře, kde zvykl společnosti kněžské, zvykl křesťanskému životu i obřadům církevním. Povolání kněžské zdálo se mu ideálem a krásný vzor ušlechtilého kněze viděl ve strýci. Obíral se již tehdy více otázkami literárními než náboženskými, ale víru měl. „Byl přílišný poctivec — praví bratr — a idealista, aby proti svému přesvědčení vstoupil do semináře.“ Teprve později dostavily se rozpory. I ty však byly by se snad urovnaly, kdyby nebylo zevnějších okolností, které mladého, v literárním světě právě vítězně prorážejícího básníka vypudily ze semináře. Nebyla by ho odrazila ani špatná kuchyně, na

kterou všichni bohoslovci si stěžovali, ani ledová zima v ložnicích — takové „maličkosti“, jak psal, nebyly by mu kalily život. Protivil se mu však celý duch tehdejšího života seminárního. V dopisech častěji trpce si stěžuje na ustavičný dozor, který konali nejen představení, ale i vrátný a podomci („každý podomek je tu větším pánem než my“), dozor zvláště tajný, který se jevil ve formě stálého donášení a špiclování, a to i se strany kollegů. Zdálo se mu to ponížením, jakého jeho přímá a hrdá povaha nesnesla. Strýc s vystoupením ze semináře souhlasil, a jak nyní můžeme souditi, bylo na obě strany lépe tak. Co do stížností na seminář, je v nich jistě mnoho pravdy. Ale zlatá střední cesta mezi mnohem a málem dozoru, a to dle osobních každého zvláštností, jež by na vše strany vyhovovala, ještě nenalezena a sotva kdy bude nalezena; platí-li to o všech vychovávacích ústavech, platí tím více o seminářích. Stane li se v jiných ústavech nějaký přehmat, veřejnost buď se o něm nedoví aneb si zcela rozumně pomyslí: no, jsou to mladí lidé. U seminářů právě těm, kteří příliš přísný dohled jejich odsuzují, každá malichernost se vzduje na korrupci a orgii, čímž ovšem nepřímo štve se k dozoru ještě ostřejšímu a nezdravému. Že z podomků větší pány nedělají vždy představení, nýbrž také chovanci, jest až příliš známo. Vrchlický jako dlouholetý tajemník techniky nabyl v tom zajisté také více zkušenosti. — Jak v mládí Havlíčkově kdysi, tak také ve Fridově hrálo kněžstvo značnou úlohu, a oni nemohli si na ně nikterak naříkati.

Vědecký a umělecký.

V Čechách zas jednou přišli na myšlenku dohodnouti se, aby polemiky, zvláště v novinách, vedly se slušněji, bez osobních urážek („Nár. L." vůči „Č. Slovu"). Co tedy se mezi slušnými, neřkuli vzdělanými lidmi rozumí samo sebou, o tom třeba se teprv usnášeti! A sotva by to prošlo, neboť mnoho novinářů přišlo by tak o chlebíček. V novinách už také se ohradili někteří, že prý jako to vždycky nejde, rozlišovati osobu od věci. Snad nás slavná vláda i zde někdy porovná.

*

Činohra národního divadla brněnského vypravila v únoru s uznání hodnou péčí podzimní pražskou novinku: tříaktovou tragedii „Svatý Václav" od Frant. Langera. Přešla naším jevištěm jen jednou a snad již zapadne úplně v zapomenutí. Oblíbený pražský host, p. Vojan, sklídil sice, jak obyčejně, za svůj dokonalý výkon hlučný potlesk, ale obecenstvo se zřejmě nudilo. Hra nemá dramatické síly a živosti, příval strojených často veršů zní s jeviště suše a cize. Postava národního našeho světce a křesťanského hrdiny kreslena je důsledně, ale mdle a nesprávně. Celé jeho křesťanství spočívá v tolstojské zásadě: „Neodpírej zlému!" a celá jeho tragická vina jest v tom, že proti této zásadě a proti hlasu svědomí chopil se zbraně na obranu země proti Němcům. Proto pokládá svou smrt za nutnou a spravedlivou a přese všechny výstrahy jde k bratrovi, aby se nechal zavraždit ... Do nemožnosti je zkreslena postava jeho matky Drahomíry. Plane zrovna vášnivou nenávistí proti Václavovi — proto jen, že Václav nechce pomstíti zbraní jejích krajanů, štve proti němu vladyky i lid a nejvíce Boleslava. A když dosáhla cíle, jásá přímo a tančí nad mrtvolou synovou ... Autor „Svatého Václava" je český žid; tím se dá leccos vysvětliti.

*

Esperanto jako mezislovanský jazyk navrhl poslední kongres esperantistů v Krakově, o jehož usnesení v té věci referuje „Swiat Słowiański" a připojuje své poznámky. Existuje-li umělý jazyk pro všechny národy, je škoda času na tvoření zvláštního jazyka specielně pro devět národů slovanských — jako se o to pokoušel svého času Jungmann nebo r. 1911 Hošek a v poslední době Josef Konečný z Prahy, jenž vystoupil s novým všeslovanským jazykem, zvaným „slavina". Kdo zná projekt Hoškův a „slavinu", uvidí, že jest mnohem snadnější naučiti se hned esperantu. „Byli jsme — praví redaktor „Swiatu Sł." — od samého prvopočátku protivníky všech pokusův o jazyk všeslovanský; názor, jakoby osudy Slovanstva měly se zlepšiti pomocí společného nějakého jazyka, pokládáme přímo za naivnost."

*

Na oslavu jubilea r. 1863 přijata ve Lvově s velikým úspěchem a nadšením nová, vlastenecky zbarvená hra krakovského básníka Jos.

Wiśniowského „Leci liście z drzewa“ („Padá listí se stromu — pět slok krvavé písně“), čerpající svůj děj z nešťastných událostí památného roku. — K témuž účelu vypsán byl slavnostním komitétem dramatický konkurs, na němž první cena 900 K byla udělena vlastenecké hře Štěpána Komornického „Za Vislu, za Vislu!“ — Slavnostním nadšením ovanuta byla také v Krakově premiera nového, čtyřaktového dramatu mladého básníka, redaktora uměleckého měsíčníku „Museion“, Ludvíka Jer. Morstina „Szlakiem legionów“. Drama líčí na sceně nadšeného ducha oné generace polské, které „ukazoval Bonaparte, jak má vítěziti.“ Kritika krakovská chválí zejména dokonalý kolorit myšlenkové i citové atmosféry doby a nepopíratelnou pečeť poesie.

Jaký duch počíná vládnouti v některých vrstvách polské společnosti, dokazuje zpráva, již podává známý publicista a divadelní kritik Adam Grzymała Siedlecki ve „Slovu polském“. Každoročně v době vánoční a masopustní dávala se při nedělních odpoledních představeních v Krakově populární hra básníka Lucyana Rydla „Betleem polskie“ a vždy bylo divadlo naplněno. Letos však divadelní komise hru zakázala. „Roli zde hrály — praví kritik — motivy politické. Upřímně polská a náboženským citem ovanutá hra Rydlova není milým představením pro jisté vrstvy, jež pak učinily nátlak na komisi divadelní. Ostatně fakt ten není ojedinělý. Když v letošní sezoně chtělo divadlo zahráti „Dziady“ pro školní mládež, komise divadelní ohlásila protest, motivujíc jej tvrzením, že mládež školní má již dosti Mickiewicze . . .“

Kolikrát už bylo v belletrii zneužito biblických látek, zejména osudů Marie Magdalské! Spisovatelé nedovedou nalézti v nich již ničeho nového, proto je šperkují rouháním i pornografií. V poslední době učinil tak znovu polský romanopisec — i do češtiny hojně překládaný — Gustav Daniłowski, jehož román „Marya Magdalena“ musil býti konfiskován. Kreslí obraz smyslnosti a rozpoutaných mravů starověkého světa a od něho se odrážející postavu Kristovu. Fabule je prostá: obrácení hříšnice Marie Magdaleny. Některé kapitoly románu, otištěné dříve v různých časopisech, byly částečně též konfiskovány. Immunisovány „zásluhou“ socialně demokratického poslance Regera byly pojaty do celkového knižního vydání, jež však bylo v Krakově znovu konfiskováno pro řadu jiných oddílů, jmenovitě za obrazy mravů světa pohanského Soud krakovský konfiskaci potvrdil. Není ovšem pochyby, že román Daniłowského objeví se brzy i nás v českém překladu: konfiskace bude mu nejlepší reklamou . . .

Velikou pozornost i v německém tisku vzbudily „Vzpominky“ malíře Vojtěcha Kossaka, vydané před vánocemi v nádherné úpravě asi se 100 illustracemi! Kossak žil u dvora berlínského, proto byli Němci zvědaví na jeho názory o císaři Vilémovi i o věcech politických. Ale i s čistě lidského a literárního stanoviska jsou „Vzpomínky“ zajímavým dokumentem. Slavný polský malíř v této veřejné zpovědi prostým, upřímným tonem líčí svůj život od dětství až do po-

sledních dnů; a byl to život bohatý na různorodé dojmy a city, na chvíle štěstí i hořké hodiny bolesti. Bylo v něm dosti srážek povahy socialní i moralní. Ale vnitřní instinkt spolu s vysokým pocitem příslušnosti národní chránil vždy Kossaka na nebezpečné cestě umělecké kariery. Favorisován na dvorech císařských, nesešel nikdy s přímé cesty, vykázané mu poctivým otcem. „Cest" Poláka byla mu dražší než nejskvělejší perspektiva malířské slávy: nezpronevěřil se jí ani v Berlíně.

Spisovatel Ludvík Stasiak vede od nějaké doby v časopisech i knižně energický boj na obranu starého, genialního malíře polského, Víta Stwosze. Pocházel z Krakova, kde se narodil r. 1438 a stal se znamenitým architektem, inženýrem, malířem, sochařem i mathematikem. Odešel do Němec, kde vykonal svá monumentální díla: četné oltáře, náhrobky, sochy a malby pro chrámy i šlechtu a zejména také císaře Maxmiliana. Pracoval zvláště v Norimberku, kde podle jeho plánu zbudován i nádherný dóm. V novější době šovinističtí historici němečtí buď prohlašovali jej za Němce, nebo upírali mu některá díla a veškeré zásluhy. A jak obyčejně bývá, za Němci začal se tento názor ujímati i v Polsku. — Ludvík Stasiak obhájil nejprve původ a díla Stwoszova v knize „Rewindykacye własności naszej"; nyní pak postoupil dále: tvrdí, že pravé umění v Německu začíná se teprve příchodem Stwoszovým a že ani v nejvyšším svém rozvoji nemůže se vysvoboditi z jeho vlivu, jakož dosvědčuje i dílo takového mistra, jako byl Albrecht Dürer. Dürerovi právě věnoval Stasiak svou nejnovější knihu: „Wit Stwosz źródlem natchnień Albrechta Dürera" (Krakov 1913). Srovnáním nejhlavnějších děl obou umělců pomocí četných reprodukcí dokazuje autor, že mistr norimberský nejen nalezl v pracích Stwoszových (zejména v „Ruženci") pramen nadšení uměleckého, ale že je z velké části přímo kopíroval a parafrasoval.

Redakcí známého básníka a romanopisce Ant. Langeho vychází již po několik let v nakladatelství Felixe Westa v Brodech sbírka „Epos", která má, aspoň ve výborech, přinésti nejvýznamnější arcidíla epické poesie, lidové i umělé, všech dob i národů. Desud bylo vydáno epos babylonské („Enuma Eliš"), epos egyptské („Klechez", „Romanzero", „Pen-Ta-Ur"), dva svazky eposu indického („Ramayana" a „Mahâbârata") a nyní konečně jako pátý svazek Homerova „Iliada" v překladu St Mleczki a P. Popiela; v druhé části jsou ukázky rozmanitých překladatelů Homera od stol. XVI. až do poslední doby, od Kochanowského přes Julia Słowackého až do Lucyana Rydla. — Celá sbírka je zamýšlena na veliké rozměry a nemůže býti v dohledné době ani ukončena. Z českých epických básní má v programu: Rukopis královédvorský, básně Julia Zeyra a Svatopluka Čecha.

*

„Dům současné literatury (ruské) pustne," praví kritik Ruských Vědomostí, odjíždějíť z něho ještě mladí spisovatelé, nebo zůstávají v něm jako „živé mrtvoly"; za živa pohřbeni. Již roku 1907 kritik D. V. Filosof psal o „konci Gorkého", kdysi tak proslaveného, jejž zahubily nebývalý úspěch a nepromyšlený socialismus, který začal šířiti

svými povídkami i dramaty. A M. Gorkij byl „za živa pohřben" a byť dával sebe více známek života, nic to nepomáhá, čtenářstvo se od něho odklonilo, jméno Gorkého vybledlo. Týž osud stihl později druhého „koryfeje" současné literatury, Leonida Andrejeva. Po hlučném úspěchu, jakému se těšily jeho povídky v letech 1902—10, kolem něho utvořil se mrtvý kruh, dělící jej od čtenáře, jenž nerozuměl jeho dramatům „Caru-Hladu", „Anathemě", „Okeanu" a románu „Saška Žegujev". Nynější čtenářstvo se stydí, že se dalo voditi za nos hrůzo-děsnými přízraky tohoto spisovatele, jimž se už L. Tolstoj — smál. Pravou sensaci kdysi vzbudil Fedor Sologub svým „Drobným běsem", ale nyní vyčerpav veškeren obsah svého básnického světa, své dva motivy: popírání světa i přízraky erotické fantasie, octl se v uzavřeném kruhu jednotvárnosti a opakování se v prose i ve verších. A když ctitelé jeho uměleckého talentu nechtěli ještě věřiti, že by se byl vyčerpal, začal je autor sám přesvědčovati tím, že psal věci jako na schvál na dobro slabé, až směšné ve své malichernosti, jako hrubě tendenční divadelní kus „Mečta-poběditělnica", směšně slabé „Navji čary" a nudný, ošklivý román „Slašče jada" o bosých děvčátkách a sentimentálních chlapcích. — „Knihu odjíždějících" zdobí již také kdysi neobyčejně popularní autor románů se socialistickým nádechem a proslulých „Zápisek lékařových" V. Veresajev. Jeho poslední román „K žizni" (1910) a nové „zápisky lékaře", jenž osobně viděl a prožil hrůzy rusko-japonské války, prošly téměř nepovšimnuty, a autor nyní obírá se čímsi na způsob kritiky, napsav studii „Živaja žizň" o Dostojevském a Lvu Tolstém, i překladem veršů starých klassiků. — M. Arcybašev, jenž svým smutně proslulým „Saninem" stal se otcem ruské pornografické literatury, románem „U poslední čáry" ukázal příznaky nedostatku tvůrčí síly umělecké. Opakuje se. — Na dobro tendenční, bez života i uměleckých obrazů je novella „Jáma" od Al. Sv. Kuprina, která zároveň se sentimentalně rozbředlou a falešně sladkavou povídkou „Granátový náramek" jest osudným zjevem nevyhnutelného konce spisovatele. Již jeho tvrdošíjně opakující se pokusy dotknouti se sentimentalních strun srdce čtenářova thematy o šlechetnosti duše lidské, nadarmo hynoucí, jeho sentimetalní prostitutky, jeho pijani, filosofující se slzou v oku, jeho falešně zvučící požehnání citlivým duším — svědčí o nedostatku uměleckých sil. Falešně znějí také sentimentalní rulady Jevg. Čirikova v románě „Izgnanije" o pokrokové mládeži ruské, svědčící o uměleckém padělku. . . . Pustne dům literatury ruské a čeká na nové příchozí. . . „Všecky dřívější modly povaleny, nové se nezrodily."

Na čtenářském trhu ruském nyní mají převahu romány pí. Al. Verbické, o níž jsme mluvili předešle. Romány ty svědčí o úplném nedostatku literarního, neřku uměleckého vkusu, jsou prosáklý „špinavým sádlem pohlavním", přes to však jsou hodně rozšířeny. Sláva Verbické nedá však spáti spisovatelům podobného rázu, jako je Verbická. I nalezl se „silák" ruské literatury, jenž chce měřiti síly své s paní

Verbickou. Je to také už u nás překlady známý spisovatel Vl. Lenskij, jenž vydal nedávno román „Píseň krve“, napsaný podle receptu Verbické. Je to vlastně „píseň těla“: Lenskij kráčí špinavými stezkami ve své umělecké analysi pohlavních otázek. Do popředí vystupuje opět pornografie, neznající citu míry. Lidé tu kresleni jako nečistá zvířata, žijící pouze pudem a vzbuzují jen odpor. „Jest na čase“, praví kritik Al. Ožigov, „boykotovati tuto hnusnou literaturu“.

Mnoho se v posledním roce mluvilo o „tlustém“ časopise „Zavěty“ a uveřejněném v něm románě V. Ropšinově „To, čeho nebylo“. V. Ropšin už dříve svou povídkou „Koň blědnyj“, také u nás známou, strhl s výše některé hrdiny t. zv. osvoboditelného hnutí 1904—1906, v novém pak románě ještě rázněji odhalil slabé stránky doby té i jejích hrdinův. Autor sám súčastnil se hnutí toho, bystrým zrakem dobře poznal stinné i světlé stránky jeho i snaží se je vylíčiti objektivně, stavě tu v popředí základní otázky spojené s bojem za idealy národní. Hrdina románu, revolucionář Bolotov, předkládá stoupencům názorů terroristických hroznou otázku o právě jednoho člověka na život druhého, ať je to kdokoliv. „Proč já zavraždil-li jsem Slezkina (důstojníka četnického), jsem — hrdina, a proč on, kdyby mě oběsil, byl by ničema? I nenachází nejen Bolotov ospravedlnění pro terror a vraždy; nýbrž také jiní terroristé, k nimž se obrací se svou pochybností o právu člověka na život druhého, nosí v duši neuvědomělé odsouzení prostředku, jež zvolili k dosažení svobody. A vůbec celý román je — tragedií člověka, jenž pracoval pro jeden cíl, a najednou začal pochybovati i o cíli i o prostředcích dosažení jeho. Takové „rozvěnčení“ hnutí 1904—1906 nelíbilo se mnohým radikálním spolupracovníkům „Zavětů“, kteří vystoupili společně proti tomu, by v tom časopise, kde oni pracují, byl uveřejňován román Ropšinův. Ale redakce nevyhověla skupině rozdurděných spisovatelů, „přátel svého směru“, uznávajíc, že by nebylo správno umlčovati hlas „stoupence téhož směru“, který však se odvažuje směr ten podrobiti kritice a ukázati jeho slabiny. . . . V témž liberalním časopise mladý spisovatel K. Treněv v trojaktovce „Doroginovi“ zbavil slavozáře intelligenci liberalní, jež ztratila víru, duši a smysl svého života.

*

Boj s pornografickou literaturou může se vykázati přece nějakými úspěchy — zatím aspoň v Německu, kde pornografie kvetla velmi bujně a zaplavovala ostatní trh. Během posledních dvou let zmenšil se knihkupecký obrat s notorickou pornografií o 15 milionů marek. Snížil se rovněž počet nákladů: kdežto v roce 1906 některé z těch útvorů byly vydány v počtu půl milionu exemplářů — v minulém roce největší v tom oboru náklad nepřevýšil 10.000. U nás za to zakládají se nové „Erotické edice“ a pod.

Boj ovšem nutno rozšířiti též na jiné zjevy než pouze literární. Je tu na př. divadlo, které čím umělečtěji se praesentuje, tím znemravnělejší bývá. Jsou tu veřejné taneční zábavy, kino atd. Ve Francii a Německu vyskytly se návrhy na odchov lidí zcela dle dobytčích

zvyků. Tam jednotlivec jakýsi učinil takovou závět, která však soudem nebyla uznána, v Německu dokonce jakási společnost se tím zabývá (Mittgartbund s hlavním sídlem Haubinda v Sachsen-Meiningen, kterýžto stát nejvíce brojí proti jesuitům). Stydno o tom psáti, avšak zpravodajská povinnost káže.

*

Professor pařížské Sorbonny Jules Martha nalezl klíč ku porozumění textům etrurským, hojně dochovaným, jež však zůstávaly jazykozpytcům až dosud nesrozumitelny. Řečený professor dovozuje, že jazyk etrurský jest příbuzný maďarštině, finštině a jazykům sourodým. Na základě slovníku a mluvnice zmíněných jazyků podal v jednom z loňských sezení Akadamie (Nápisů) překlad několika textů, jež zároveň analysoval a vykládal. na př. soudního nálezu, porady brané s bohem léčivým a odpovědi boha, pak modlitebního obřadu při sňatku a j. Pro příští sezení slíbil překlady další.

*

Divadel (stálých) má Francie 596, Italie 544, Anglie 372, Německo 364, Španělsko 228, Rakousko 216, Rusko 149, Srbsko mělo teď 18. Vydržování náleží buď městům (Kolín nad Rýnem připlácí na svá dvě divadla 659.000!), panovníkům a vládám i soukromým společnostem. Císař rakouský platí na víd. operu 600 tisíc K, na dvorní divadlo 400 tisíc K a příspěvky na divadla pražská i peštská. Císař německý platí na operu 900 tisíc m., na divadlo 400 tisíc m., bavorský regent na obě divadla mnichovská 600 m., saský král na drážďanskou operu 400 tisíc m. Francouzská vláda platí na 4 pařížská divadla přes 1500 tisíc fr. V Italii přispívají na divadlo kromě obcí též nakladatelé, petrohradská a moskevská divadla vydržuje car. Zdali duševný výtěžek těmto ohromným nákladům jest přiměřený, kdož by nepochyboval?

*

Vídeňská musea navštívilo r. 1910 695 tisíc, 1911 653 tisíc. 1912 777 tisíc lidí, jen v září o sjezdě eucharistickém asi o 100 tisíc víc než jindy.

*

Jak se může vyrobiti prognathismus (vyčnělá čelist), ukazuje známý jesuita Wasmann (ve Stimmen aus M. Laach 1913, 2) na homo mousteriensis Hauseri, na lebce nalezené 1908 v Le Moustier (údolí Vezère, depart. Dordogne) O. Hauserem, jež přes veškeru pozornost roztříštěna a prof. Klaatschem z Vratislavě slepena a jím za nový doklad typu lebky Neandertalské, též od Klaatsche rekonstruované, uváděna. Byl by to vytoužený homo primigenius, přechodní člen mezi tertierní opicí a nynějším člověkem aneb zástupce vývojového člověka z Klaatschových „praprimátu“, z nichž vyšla prý jednak člověkoopice, jednak člověk. Královské museum berlínské koupilo, ačkoli znalci již koncem r. 1908 poukazovali na chybnou rekonstrukci, od O. Hausera 2 kostry. homo mousteriensis a homo aurignacensis za 100 tisíc m. Chyba rekonstrukce, jež ani v druhém vydání nebyla řádně opravena, záležela v tom, že Klaatsch spodní čelisti, jež nalezena oddělena, do

příslušné jamky řádně „nezapasoval“, tak že ovšem hodně vyčnívala a docela dobře představovala hledaný typ pithekoidní; zaviněna byla pak chyba ta příliš velkou dávkou lepidla, plastellinu. Po třetí rekonstrukci, provedené za učené assistence v Berlině od Dra Schuchharta objevil se místo chrupu australského zcela obyčejný typ anglický; nadoční nádory jsou nyní ještě menší než u nynější lebky australské, oční důlky dříve zvířecké odstraněním plastellinu hodně zmenšeny a čelisti (33 zubů, 1 z nich mléčný, jest prý to lebka mladíka 15—16 letého!) ukazují prognathismus v Anglii na př. i nyní dosti častý. Zajímavo jest, že i při této rekonstrukci chtěli někteří z komise, aby se čelisti nechaly aspoň o 1 cm. vyčnívati!! (Člověk by nevěřil, že věda si může tak počínati, kdyby rekonstruktér [Schuchhart] sám toho nevypravoval.) Virchow, Waldeyer a Kallius však se tomu opřeli, shledávajíce samosrozumitelným, že mají zasazeny býti, kde byly za živa, a kam patří. — Tak tedy má museum za těch 100.000 marek aspoň pěkné zuby, pěkný chrup, jenž jinak bývá lacinší.

*

Od 15. do 23. října loňského roku zasedala v Paříži mezinárodní konference pro určování jednotného času hodinového, jehož oznamování jednotlivým místům v různých zemích a státech má se díti z Paříže o půlnoci, kteráž hodina jest označena nulou (nové hodiny budou děliti den nikoliv na 2 × 12, nýbrž na 24 jednotek), ze San Fernanda v Brasilii o druhé hod. s půlnoci, z Arlingtonu (Spoj. státy am.) o třetí hodině, z Mogadiscia (v zemi Somálů) a z Manily o 4. hod., z Timbuktu o 6. hod., z Paříže opět o 10. hod., z Norddeichu (Něm.) o 12. hod. (v poledne), ze San Fernanda o 16. hod., z Massauahu o 18. hod., ze San Franciska o 20 hod., pokud nepřihlásí se ještě jiné stanice.

Dle usnesení této mezinárodní hodinové konference má se zříditi v Paříži ústředna, která bude bdíti jak nad správným oznamováním hodin lodím, nalézajícím se na širém moři, tak i nad sdílením radiografických značek, vysílaných k účelům vědeckým. Za tou příčinou budou různé observatoře a příbuzné ústavy předkládati této ústředně svá pozorování, získaná pomocí svých bezdrátových stanic, dle kterýchž údajů bude pak určena doba denní a sdělí se s Eifelovy věže nebo ze stanic již označených celému světu.

Zamýšlí se dále zříditi mezinárodní úřad pro účely meteorologické, pak ústřednu pro bádání a studium bezdrátové telegrafie (k tomuto účelu dal Dr. Goldschmidt v Bruselu svou bezdrátovou stanici již k disposici a vedle toho 25 000 franků ku hrazení výloh s prvními pokusy).

Dle stanov, vypracovaných zvláštní komisí, jež mají dle usnesení londýnského kongresu o bezdr. telegrafii z června loňského roku vejíti v platnost dne 1. července 1913, má se díti oznamování hodin s náležitou energií a tak přesně, aby se jím vyhovělo také požadavkům pro plavbu lodí.

Pro meteorologické a seismografické účely a při měření magnetismu země jest určena přesnost v mezích jedné poloviny vteřiny. Ze-

leznice a soukromé osoby, pokud budou chtít využitkovati vysílání hodinových značek, mají své přístroje upraviti dle energie a přesnosti, s jakou budou značky podávány. Správy telegrafních úřadu musí zavésti zvláštní časovou službu, aby mohly své hodiny dle jednotné doby upraviti; vedle toho musí se postarati o přesné sprostředkování času jednotlivým stanicím a to jednoduchým signálem v určitou hodinu, pokud každá stanice neobdrží dotyčnou zprávu zvlášť.

Má se zříditi mezinárodní hodinová komise, do které každý z účastněných států vyšle svého zástupce. Komise tato zřídí opět mezinárodní hodinovou kancelář v Paříži, kteréž budou se sdělovati všeobecná určení času a sice jednotlivými ústřednami; tato kancelář určí pak přesně dobu denní podle výsledků pozorování, která jí dojdou z jednotlivých observatoří.

Zasílány budou též meteorologické zprávy určitým stanicím, jak na souši, tak i na moři, odkudž budou podávány meteorologickým ústřednám, při čemž budou zvlášť studovány meteorologické změny se zřením k jejich účinkum na bezdrátovou telegrafii. Členy komise budou meteorologové a odborníci v bezdr. telegrafii, kteří v nejbližším sezení podají návrh, aby počet stanic, které přijímají zprávy z Eiffelovy věže, byl co nejvíce rozmnožen a aby bezdrátová stanice v Bruselu, která se dohotovuje, spolupracovala na pozorování vlivu povětrnostních na bezdrátovou telegrafii. Bude též žádoucno, aby v nejkratší době byly všecky lodi opatřeny přístroji pro radiotelegrafii, aby mohly značky hodinové přijmouti; konference bude též přihlížeti k tomu, aby získala zájem oficielních míst pro tato bádání, jichž výsledek je přenesmírně důležitý jak pro teorii, tak i pro rozšíření bezdrátové telegrafie.

*

Mezinárodní komisí pro určování a pro kontrolu váhy jednotlivých prvků pro rok 1913 byla vydána následující tabulka hodnot atomových (čísla v závorkách udávají váhu dřívější):

Ag stříbro 107·88, Al aluminium 27·1, Ar argon 39·88 (39·9), As arsen 74·96, Au zlato 197·6, B bor 11·—, Ba — barium 137·37, Be beryllium 9·1, Bi vismut 208·—, Br — brom 79·92, C uhlík 12·—, Ca kalcium 40·07 (40·09), Cd kadnium 112·40, Ce — cerium 140·25, Cl chlor 35·46, Co — kobalt 58·97, Cr chrom 52·—, Cs caesium 132·81, Cu měď 63·57, Dy dysprosium 162·5, Er erbium 167·7 (167·4), Eu europium 152·—, F fluor 19·—, Fe železo 55·84 (55·85), Ga gallium 69·9, Gd gadolinium 157·3, Ge germanium 72·5, H — vodík 1·008, He — helium 3·99 (4·00), Hg rtuť 200·6 (200·—), Ho holmium 163·5 (nový prvek), In indium 114·8, Ir iridium 191·1, J jod 126·92, K kalium 39·10, Kr krypton 82·92 (83·—), La lathan 139·—, Li lithium 6·94 (7·—), Lu lutetium 174·—, Mg magnesium 24·32, Mn mangan 54·93, Mo molybden 96·—, N dusík 14·01, Na natrium 23·—, Nb niobium 93·5, Nd neodymium 144·3, Ne neon 20·2 (20·—), Ni nikl 58·68 (56·68), Nt niton radiová emanace 222·4 (nový prvek), O kyslík 16·—, Os osmium 190·9, P fosfor 31·04 (31·—),

Pb = olovo 207·10, Pd = paladium 106·7, Pr = praseodymium 140·6, Pt = platina 195·2 (195·—), Ra = radium 226·4, Rb = rubidium 85·45, Rh 102·9, Ru = rutenium 101·7, S = síra 32·07, Sb = antimon 120·2, Sc = skandium 44·1, Se = selen 79·2, Sm = samarium 150·4 Sn = cín 119·—, Sr = strontium 87·63 (87·62), Ta = tantal 181·5 (181·—), Tb = terbium 159·2, Te = tellur 127·5, Th = thorium 232·4, Ti = titan 48·1, Tl = thallium 168·5, U = uran 238·50, V = vanadium 51·— (51·2), W = volfram 184·—, X = xenon 130·2 (130·7), Y = yttrium 89·—, Yb Zb = ytterbium (neoytterbium) 172·—, Zn = zink 65·37, Zr = zirkonium 90·6. (Tento zajisté velice zábavný kousek čtení sloužiž „starším studentum“ — čtenářum, kteří na chemii vzpomínají, za doklad, co jim nebo čemu oni tehdá ušli!)

Vychovatelský.

V ruském vychovatelském „Věstniku vospitanija“ uveřejnil N. Smirnov zajímavý článek o poměru „esthetického i náboženského výchovu,“ všímaje si hlavně praktické stránky otázky. Vychází se zásady, že třeba děti přiučovati, aby si zamilovaly krásu, ne z knih, ne návštěvou musei a galerií, ne cestováním do ciziny, nýbrž aktivním pozorováním krásných forem v okolní přírodě, života v rozmanitých jeho projevech a zvláště lidského života v bohatých projevech hrdinství, mravních činu, velikomyslnosti, lásky u lidí, dětem blízkých. „Mezi blízkými nám prameny krásy“, praví dále spisovatel, „jest také náboženství s jeho kultem — bohoslužbou, — pramen tak blízký a bohatý, že ignorování jeho v esthetickém vychování dítek sotva může býti ospravedlněno. Náboženství, náboženské motivy činnosti, náboženská tvorba v kulturních dějinách zaujímají neobyčejně vypouklé místo. Jimi se osvětlují nejrozmanitější stránky života různých kmenu. Zvláště v dalekých dobách náboženský zájem ovládal lidi . . . starověký člověk cítil se puzena, aby všecko nejlepší odevzdal Bohu. Již sám pojem Božstva splýval druhdy s pojmem nejvyšší krásy“ . . . a u některých národu, na př. u židu, „veškera činnost výhradně byla věnována Bohu, vzbuzována jsouc náboženskými motivy a majíc za účel náboženské potřeby lidu. Psychologicky je to zcela pochopitelno . . . Nejvyššímu, s čím spojeno naše vlastní bytí, nemužeme-li oddati sebe samy, dáváme ze svého nejlepší, nejkrásnější. Proto nejlepší plody umění i samo umění vzniklo z náboženských pohnutek, rozvíjelo se z náboženských kořenů, točilo se kolem náboženských zájmů . . . Takový jest faktický svazek krásy (v umění) s náboženstvím“ se stanoviska historického.

„Psychologie nábožnosti zůstala v podstatě nezměněna a vše to, co po staletí vychovávalo cit náboženský, ani teď nepřestalo existovati.“ Snad „celá řada motivů, vzbuzujících náboženské emoce u polodivokých narodů, nemá pro nás takového významu . . . pole náboženského života se očisťuje“ . . . Ale „vědomí idealnosti naší přirozenosti, nekonečnosti moralních možností a zároveň urážlivé reální obmezenosti nevyhnutelně zármutkem naplňuje ducha našeho . . . a nutí nás věřiti, že realně existuje toto veliké idealní. Přese všechen mohutný vzrust naší moci nad přírodou pocit bezvýminečné závislosti vede naši mysl i vuli k tomuto Nekonečně velikému, abychom nalezli oporu pro mysl a váhající vuli. A zároveň neumírající cit vlastní osamělosti a duchovní nízkosti právě tak, jako dříve, rodí v nás touhu po spojení s Nebeským i touhu po vykoupení . . . po výkupné oběti. Konečně toto neobsáhle veliké, vznešenější, než naše představy o něm, to všudypřítomné tajemství, dávající o sobě věděti v každém atomu, v každém tlukotu naší vlastní tepny — vzbuzuje i v nás, jako v obyvatelích starověku, cit zbožnosti a úplné oddanosti . . . a my, nadšeni živou

náladou, snažíme se jako dříve dáti Bohu svému nejlepší, co máme. Také my, jako předkové naši, z kamení stavíme velebné chrámy, zdobíme jejich stěny pracemi nejlepších mistrů štětce, naplňujeme jejich klenby hymny, démanty zdobíme posvátná roucha, lijeme zvony, by také chladný kov zazvučel své vzdušné písně našemu Bohu . . . A nad to stavíme v srdci svém tajemné oltáře i chrámy Bohu, v nichž zní zvon z nejlepšího kovu . . . Zvon ten je život náš s jeho vzněty k dobru a světlu, s jeho tvořivou silou, rodící krásu v projevech naší mysli, vůle, citu . . . Čím hlubší jsou naše mysl, vůle i cit, tím rozmanitější a složitější jsou projevy naší náboženské tvorby, tím bohatší je symbolika našeho kultu a tím rozmanitější jsou naše symboly. A souhrn všeho, čím jeví se náboženský život — obřady, symbolická znamení a úkony, všecko bohoslužebné zařízení, to, co jmenujeme kultem, a potom to, čím se vbuzuje všecko to, samo prožívání náboženského charakteru — všecko to jest onen blízký a neobyčejně bohatý pramen esthetických vněmů, jenž má býti upotřeben zároveň s jinými prostředky esthetického vychování."

Má-li vychování vůbec z dítěte vychovati člověka, má esthetické vychování tytéž cíle, jinak nemá smyslu. Krása působí na duši ušlechťujícím způsobem, jako výraz harmonie mezi ideou a formou — vede k dokonalosti. Ale třeba, aby vlastnost krásna byla oceněna se stanoviska řídících cílů vychování a upotřebena jako mohutný factor rozvoje. I tehdy, učíme-li dítě pozorovati esthetické v přírodě, máme hleděti, by dítě ucítilo krásu a prožilo zvláštní dojem dokonalosti. „Tím významnější, cennější s vychovatelského stanoviska jsou projevy krásy . . . duchovní lidské přirozenosti, splývá-li esthetické a ethické v nerozdílné harmonii. A právě všecka opravdu lidská prožívání, mění nositele jich v něco více, než je nositel — v živého tvůrce krásy vyššího typu. Náboženská prožívání úplně sem patří. Nejen subjektivně, individualním vědomím cení se neobyčejně vysoko, nýbrž tato stránka jejich — samocennost pro člověka — nevyhnutelně se jeví též objektivně . . . Pozorování modlícího se lidu, pohled na přísné, soustředěné tváře, prožívající vysoké nálady — to jest už sama o sobě esthetický vychovávací podívaná . . . Ve vznešených prožíváních, v dojemné modlitbě nebo v náboženském nadšení máme před sebou právě onen dotek věčné pravdy, o němž mluví básník (Al. Tolstoj). Zde není krása v barvách na plátně, ani v bezduší chladného mramoru, před vámi je živá, tvůrčí krása, vtělující se v pleť i krev. A nic tak mocně nepůsobí na nás, jako příklad. A nic, nijaká slova, abstraktní úvahy nedovedou vštípiti v nás vznešenou víru v důstojnost člověka, jako toto pozorování krásy lidského ducha . . . Nejvyšší formy esthetického vždycky obsahují vyšší obsah, ať mravní, ať náboženský . . ."

„Ale jest-li tak důležito pozorovati objektivní vtělení krásy, ještě důležitější jest bezprostředně osobní prožívání okamžiků duchovní tvorby . . . dávát nám pocítiti naši vlastní hodnotu, naši osobní duchovní velebnost a krásu . . . povznáší nás vysoko nad nepěknou sku-

tečnost všednosti života . . . povzbuzuje k ustavičnému zdokonalování vtělení krásy v životě vlastního já. Zde učíme se poznávati sebe jako lidi, svou důstojnost nad zvířaty . . . býti nositeli ideálů a tvůrci idealního.“

„Zdá se mi, že v projevech náboženského života stýkáme se s nejpřístupnější formou idealních prožívání . . . I do nejlepšího divadla jdeme větším dílem proto, abychom se pobavili. Naše osobnost jen passivně oddává se zde kouzlům krásna, ale ke zdraví duše tak nevyhnutelně důležita jest samostatná, aktivní tvorba. Zatím do chrámu chodíme po výtce, abychom se modlili, pro náladu, a tam vědomě hledáme a úmyslně tvoříme vhodné poměry pro taková prožívání.“

„Všecko, co jsem řekl, možno říci slovy Kristovými: „Nebraňte dětem přijíti ke mně!“ Smysl slov těch bude takový: Nezavírejte před dětmi dvéře chrámu; ať tam jdou, vidí a slyší vše, co se tam koná, i ať v prožívání určitých nálad obohacují ducha svého lidským obsahem. Ať je to tak, protože toho vyžaduje prospěch esthetického vychování! V tomto oboru nábožensko-esthetického vychování stojí věci nanejvýše nenormalně a často dětem připadá napravovati chyby rodičů. Děti často se vychovávají — pod vlivem církvi nepřátelského učení L. N. Tolstého — nejen vně všech náboženských představ, nýbrž vědomě se jim vštěpuje nenávist ke všemu, co spojeno s náboženským oborem. Netřeba mluviti, že potom v esthetickém smyslu všechen obor krásy náboženského kultu přichází na zmar zcela beze stopy, a bezprostřední dětské vědomí cítí zde faleš . . . I je líto těch dítek, jež fanatická nenávist k církvi nepouští tam, kde jest rozlito tolik krásy a poesie . . . Náboženská prožívání jsou — hodnoty, po nichž se stýská duši, jsou — dobra, jež podstatně náležejí duchu lidskému a činí člověka člověkem. Náboženství a náboženská prožívání s takových hledisk mohou býti oceněna jistě o nic níže, než vynálezy věd . . . Sotva kdo bude popírati vznešenost takových náboženských prožívání, jako je cit úctivosti k Božstvu, pohnutí před Jeho velebou, lásky k Němu jako původci všeho, co existuje, jako uskutečněnému ideálu. Jsouť to — výhradně prožívání člověkova. Rozšiřují obsah jeho duševní činnosti a povznášejí, ušlechťují i osvěcují ho.“

*

Pokusy uměleckovýchovné, jež v reformních snahách školských nyní vystupují v popředí, jak obyčejně asi vlivem jistých zaujatých osobností, třeba posuzovati nejen s hlediska idealního formalismu, nýbrž také dle realných poměrů psychologických a sociologických, aby z kreslení, malování, modellování atd. — třebas dle přírody, nevyvinul se jednostranný sport, a to daleko ne tak užitečný, jako je skutečný sport. Dětská psychologie ukazuje, že školní dítě i ještě delší dobu po 10. roce věku pro technickou a formalní stránku, po příp. krásu nemá žádného smyslu — ne docela stejně, ale podobně jako prostý člověk, v tom směru ne-

vzdělaný, třebas jinak sčetlý a uvědomělý. Posuzuje obrazy jen dle obsahu, námětu, jejž předvádějí; nanejvýš ještě dle pestrých nápadných nebo příjemných barev a protiv, ale to opět ne jako výtvor umělcův, nýbrž pokud jsou to barvy (známého nebo vysněného) předmětu. Osvědčuje se tu prastaré Aristotelovo, že nápodoba (kořen umění) se nám líbí, protože ukazuje, co to jest. Nynější snaha, by děti byly vzdělávány i v plastice estheticky nazírati a cítiti, má, jak dí Meumann ve své experimentní paedagogice, svoji přirozenou hranici na onom přirozeném úkaze, že (dle zkoušek M.) pro dítě obecné školy větší část vlastního umění v tom smyslu, jak jej má reforma na zřeteli, vůbec neexistuje. Přičtěme k tomu průměrné, neinteresované obecenstvo, tedy lze říci, že 80—90% lidstva na díla výtvarného umění estheticky asi nepohlíží; a z těch ostatních 20—10% ještě velká část, podle škol a směrů, si docela neestheticky „mazaniny“ vespolek hází na hlavu.

Nuže, proto třeba dítě k esthetickému názoru vésti a cvičiti, aby se „uměly na to koukat.“ Ale proč? Co znamená tento výcvik, i kdyby se dostavil, jakože nedostaví, ve výchově? Co pro povahu člověka? Co znamená sociologicky? Co hospodářsky? Jaká škoda pro jedince nebo pro společnost, nebude-li toho? Hlásá-li se návrat k přírodě, jsou k tomu jistě jiné a lepší cesty, než toto piplání jejích kopií. Má-li se cvičiti smysl pro úhlednou úpravu na př. písma, kresby a pod., jsou opět jiné prostředky dostatečné a rozhodně účelnější (srv. staré, třebas nezlaté časy!), než tyto, které se nyní tak zdůrazňují. Kde se vyskytne zvláštní umělecká vloha, budiž ovšem podporována a pěstěna, ale celek školský budiž jednostranností takových ušetřen.

*

Zkusná škola mnichovská, jež jest nyní v třetím roce, stanovila si úkolem svého vzdělání: věděti tolik, kolik jest potřebí k porozumění světa, ve kterém žijeme, a minulosti, ze které tento svět vzešel; míti vůli a schopnost, toto porozumění ve službě bližního osvědčovati. Žádá pak: jednotnou školu pro veškero obyvatelstvo od 3.—14. roku; vyšší školy 14.—19. roku (gymnasium, realné gymnasium, vyšší realku, odborné školy); zrušení učitelských ústavů a vzdělání učitelstva ve jmenovaných vyšších školách s následujícím studiem psychologie a paedagogiky (tedy nikoli t. z. akademické studium, nýbrž jen tuto část jeho); zrušení pěstounek a ustanovení učitelstva i v zahrádkách; každému učiteli dvě třídy a v každé třídě dva učitele (pro odbory dějepisné a přírodnické); v třídách od zahrádky až do vyšších škol stejný asi počet chlapců a děvčat.

*

O pohlavním poučování mládeže přednášel mnichovský lékař Dr. Grassmann ve školní komisi lékařského svazu, tedy před odborníky, podobné zásady, jaké naši katoličtí vychovatelé zastávají, že totiž má býti osobní, individuelní a především v rodině, ovšem odborníky poučené, se vykonávati. O školním poučování, po kterém se u nás

v liberálnických kruzích volá, praví Gr.: Že školy zavrhují všechna opatření pro přímé pohlavní poučování, pokud mají povahu závaznou a individualisování vylučují. — Za hlavní prostředky má otužování těla u mládeže a péči o mládež ve všech směrech, tedy také v pěstění mravnosti u dospělých, vědomí socialní povinnosti, že každý má býti zdráv atd.

Individuelní poučování ovšem svědčilo by m. j. také zppvědníkovi. Ale zfanatisované liberálnictví a socialismus ve své zaslepenosti číhá tu zákeřnicky na každé slovo katechetovo a tím více ve zpovědnici, uveřejňuje všechno, co některé hloupé nebo zkažené děcko překroutí, a tím arciť na velkou škodu i své mládeže tento duležitý výchovný protředek znemožňuje; byť i skoro všechny takové processy končily vítězstvím katechetů (neb učitelů), přece každý si rozmyslí, vydávati se takovému lotrovství za kořist. Socialisté, jimž nedávno německý (český ne, kdež pak!) svaz učitelu severomoravských veřejně řekl, že děti jejich jsou nejhorší a že pusobení školy soustavně podrývají, by si uspořili mnoho těch svých nemocenských a invalidních podpor, kdyby tak hloupě a zlomyslně nemařili práce duchovenstva a svědomitého učitelstva na svých dětech!

*

Pro mladistvé zločince zavádí se všude zakonodárství výjimečné, jednak z úvahy, že příčetnost přece ještě nemůže býti tak vysoko stavěna, jednak proto, že obyčejné tresty by je spíše pokazily než napravily (společnost spoluvězňuv atd.). Nejdále jde nejnovější zákon belgický, který všechny zločince pod 16 let vyjímá z pravomoci souduv obyčejných a je přidělaje zvláštním soudcum mladistvých a všechny možné tresty pro ně stanoví jen v opatřeních výchovných, nikoli trestních ve vlastním smyslu, tedy pouze důtku, vrácení rodině, přikázání výchovnému spolku neb ústavu a pod. Jinde používá se tohoto zpusobu jen v případech, ve kterých soudcové od něho slibují si lepší výsledky; zdali se belgická methoda lépe osvědčí, kdož ví?

*

Ve Francii hledají poučení z procesu s lupiči, kteří přepadají automobily. Především sáhli k zavrhovanému prostředku: několik banditů bylo odsouzeno k smrti provazem. A nyní se předstihují uvažováním: Kdo, co, kde . . . Publikum očekávalo požitek, bylo připraveno na výbuch zášti proti civilisaci, ale shledalo zcela obyčejné výmluvy vinníků: to nebyli hrdinové à la Hernani, Vautrin, jací jsou známi z dramatu Hugova a z románu Balzacova. Většina banditů jsou mladí lidé, kteří přece požívali dobrodiní nejmodernějšího výchovu! Starý zloděj má často omluvu zločinu — bídu, z níž ho nedovedla vyrvati ani upřímná touha po práci. Mladému zločinci však schází i tato dobrá vule, on si vybral zlo, jako jiní volí si stav, řemeslo. Starý, o svuj klid pečlivý Fontenelle, stoletý († 1757) egoista, říkával, že má-li v hrsti plno pravd, chrání se ji otevříti. Moderní filosofové a vychovatelé třeba francouzští rozhazovali plnou hrstí své nauky, vštěpovali pilně

Darwinovu theorii o boji životním a o právu silnějšího, stavěli laické školy a zamítali základ náboženský, a odchovávají lupiče. A nyní se táží: „Kterak přivésti lid zase do normálních kolejí?“ Katolické listy nepřestávají poukazovati na jednou možnou cestu nápravy a k témuž náhledu dospívají i časopisy bezbarvé a proticírkevní. Známý kritik Emil Faguet měl kdysi návštěvou anglického vychovatele, jenž velebil nucený záchov školní. Co jest v Anglii zaveden, zmenšil se počet zločinů znamenitě. Francouz žasnul, když statistika stále svědčí, že při rozkvětu školství ve Francii, při dávno zavedené nucené návštěvě škol, přece zločinců přibývá. Uvažoval o tom a usoudil, jak by usoudil každý, kdo je dobré vůle: „Vyučování samo naprosto nestačí... Pro mravnost neznamená čtení, psaní, počítání zhola nic. Školní vzdělání samo o sobě naumravňuje ani neznemravňuje, nýbrž pouze prospívá. Aby se stalo závažným činitelem při zušlechtění duše, musí se spojiti ještě s jinou věcí. Angličané nedělí nikdy školního cvičení od výchovu náboženského a mravního. Není právě ta okolnost příčinou, že se zavedením všeobecného školního vzdělání pozdvihla se zřejmě i úroveň mravní?“ — Zrovna tak soudil chytrý prodavač piškotů, jenž doporučoval své výrobky návěštím: „Zdravotní piškoty posilují, pije-li se k nim dobré víno.“ Angličané dávají piškoty, ale přidávají starého, osvědčeného vína... Mladí souzení lupiči francouzští byli krmeni pouze piškoty vědy. — Zatím pronásledují se svobodné školy náboženské ve Francii dále.

Ve Španělsku chce vláda prohlásiti nauku náboženskou ve škole nezávaznou. Proč, to tam jako jinde sotva vědí. Ale je to pokrokové!

*

Správa místních drah varšavských založila odbornou školu pro děti svých dělníku, kteří pro své zaměstnání málo se mohou věnovati výchovu dítek. Tříleté dítě má býti odevzdáno škole, která je bude bezplatně vychovávati podle zásad náboženských, mravních a vlasteneckých, vyučí je pak přiměřeným řemeslům a ve věku 16 let odevzdá rodičům. Rozsáhlý ústav, vydržovaný správou místních drah, setkává se se všeobecným uznáním.

*

Peter Rosegger upozornil Schulverein tázán jsa, má-li nějaké přání co do sbírek „Rosegger-Stiftung“: nutno hlavní činnost položiti na jižní hranice, ne aby se protivníci učili německy, nýbrž aby Němci zůstali Němci. Mnohým Němcum teď svítá, že schulvereinskými školami pomohli, ne sice národnosti české, ale českým lidem, aby se v německých krajích snáze uchytli.

*

Italská universita konečně ve výboru posl. sněmovny usnesena. Má býti nejdéle do 1915/6 zřízena v Terstě.

Resolucí přijato, aby česká zvěrolékařská škola byla zřízena v Praze, aby se konaly přípravy na slovinskou universitu v Lublani.

*

Od spolku středoškolských professorů čekalo se, a jistě právem, že i v nepřátelství proti konservativním příslušníkům stavu zachová se na jakési výši, řekněme akademické. Ale nestalo se, nepočíná si o nic akademičtěji než jeho kollegové, kteří po akademickém vzdělání teprve volají. Staré vedení spolku kaceřováno, nové, hospodaříc od tisíce ke stu jak v penězích tak vzdělání, osvědčilo se velmi málo a již i ve své straně zaslouženého ocenění dochází. Místo aby ukázali, co oni tedy dovedou, a toho si hleděli, útočí na nepříjemné jim lidi samostatného smýšlení. Nic platno, socialistické manýry pokazily učitelstvo obecných škol, pokazily i učitelstvo středoškolské a vysokoškolské; se skutečným vzděláním jich sloučiti nelze; a kdo nemá, nedá. Budoucnost školy v takových rukou naplňuje oprávněnými obavami.

*

Vídenský „Komenský“ na udržování českých škol jmenoval Jos. Ulehlu, býv. řed. měšť. škol ve Strážnici, teď ve výslužbě v Žabovřeskách u Brna, inspektorem svých škol. Teď to jistě půjde!

Hospodářsko-socialní.

Dle amerických statistik nedávno uveřejněných možno seznati výsledek těžby zlata za rok 1912. Tato těžba se páčí téměř na 470 millionů dollarů a převyšuje téměř o 10 millionů dollarů těžbu roku minulého. Leč hledatelé zlata neměli štěstí roku 1912. Nebylo nově objeveno žádné důležité pole zlaté, ba dokokonce ve Spojených státech severoamerických, v Mexiku, v Sibiři a v Australii těžba citelně poklesla. Tyto ztráty jsou však vyváženy značnými přírustky, zjištěnými v Americe Střední a Jižní, v Evropě, v Indii, na Korei, v Japonsku, v Kanadě, v Rhodesii, v západní Africe a v Transvaalu. Zejména v Transvaalsku měla těžba r. 1912 skvělé výsledky.

*

Slovanská banka v Petrohradě zakládá se zatím s jistinou 12½ mil. K, 20 tisíc akcií po 625 K skupinou členů petrohradského spolku pro slovanskou vzájemnost. Odbočky mají zatím býti v Moskvě, Varšavě, Oděse, Praze, Sofii, Bělehradě, Cetyni, Varně.

*

Národní podnik obchodní a průmyslový má 75 akcionářů, 1328 akcií, 750 tisíc K, jistiny jež má býti zvýšena na 1 mil. K.

*

Výpomocná pokladnice, potravní spolek v Brně založen 11 českými dělníky 22. února 1863 na základě týdenního příspěvku po 10 krejcařích. Brzy ujal se vedení Ign. Wurm a knihtiskař Vil. Foustka. Dnes má spolek 1066 členů se 1108 podíly (po 50 K).

*

Německý oddíl moravské zemědělské rady snaží se zvednouti dobytkářství zavedením chovných stád, jichž majitelé by je racionelně pěstovali; odtud by se chovný dobytek šířil po celé zemi. Dosud prý se přihlásilo 50 takových pěstitelů.

Český oddíl zemědělské rady za to se vyznamenává znamenitou organisací voleb. Vyhlášku ze 24. čce 1909 dali podepsati místodržitelem b. Bleylebenem, ačkoli byl tu b. Heinold, a vypsali ji 14. června 1912. Všecko šlo tak náhle, že mnoho voličů voliti nemohlo, nejsouce v čas vysláni; vítězství těch pravých agrárníkův à la Sonntag, Staněk a pod. bylo proto „skvělé“. Volby nebyly již uherské, ale tatarské. Koště sem, koště!

*

V Čechách volili nedávno místopředsedu úrazové pojišť. Jednomyslně psáno, že soc. dem. uchazeč Hošek nemá k úřadu tomu potřebných vědomostí, a navrhován zatím než se někdo schopný najde, prof. Dr. Gruber. Proto zvolen pak — Hošek jednohlasně, záslubou agrárníka Švehly a prof. Dr. Cečky.

*

Přístrojů, elektřinou poháněných, užívá se nyní již také při dražbách vajec na sobotním trhu v různých místech Holandska, kde zabývají se soustavným chovem drůbeže. Vejce prodávají se tu v partiích o 2500 kusech, při čemž každá partie obdrží své číslo, dle něhož se pak cena a váha zboží vyvolává. Kupující sedí na očislovaných židlích, které jsou spojeny s místem, odkud prodávající řídí dražbu. Zde umístěn je velký ciferník, jehož čísla označují cenu zboží; po vyvolání nejvyšší ceny pohybuje se po číselníku ručička, která se zastaví na čísle, které kupujícímu vyhovuje; k zastavení na určité ceně přivede se stroj stisknutím tlačítka umístěného na sedadle kupujícího, při čemž současně zazvoní elektrický zvonek a na desce objeví se číslo kupujícího obchodníka. Dražby pomocí tohoto elektrického vydražovatele odbývají prý se bez obvyklého křiku a hlomozu a není snad dalekou doba, kdy se podobných přístrojů bude používati také na bursách plodinových a peněžních, jichž, jak známo, mohou se súčastniti dosud jen lidé zdravých nervů a ještě zdravějších hrdel.

*

Tabákových továren má Rakousko 30, 18 hlavních skladišť, 1000 prodejen na velko, 70 tisíc trafik. V továrnách zaměstnáno asi 40 tisíc dělníků. Z 260 tisíc q surových listů vyrábí se 1¼ miliardy doutníků, 6 miliard cigarett, 150 tisíc q kuřlavého tabáku, 10 tisíc q šňupavého. Čistý zisk bývá 170—180 tisíc K. O stížnostech na špatný cigarettový papír pravil nedávno vládní zpravodaj, že právě naopak náš papír má pro svou výbornost velký odbyt do ciziny, odkud se vrací k nám — ovšem jakožto „lepší“.

*

Sněmovna francouzská dle přání nového předsedy republiky zrušila různé druhy daně a stanovila jediný, totiž progressivní daň z příjmu.

V Rakousku t. z. malý finanční plán přes různé obstrukční záchvaty velmi pomalu sice ale jistě se vyřizuje. Snad nebude již ani třeba říšskou radu odročiti neb rozpustiti. Náhled do obchodních knih nadělal mnoho mrzutostí, konečně však přece přijat ve znění docela mírném: teprve druhá instance má právo k němu vyzvati a odepře li se, není to trestné. Zvýšení osobní daně při příjmu ročním nad 10 tisíc K, nutno-li už daně zvyšovati, rovněž nelze nazvati nespravedlivým. Podobně daň z tantiém a staromládeneckou. Jak obyčejně soc. demokraté závodili s liberální plutokracií v pokusech, jak by „opravnými“ návrhy opravy oddálili. Tak existenční minimum (1200 K), jehož zvýšení vláda nechtěla připustiti, je v socialistickém Sasku jen 400 m., v Prusku 900 m., v Uhrách 800 K. I jinak jest v těchto zemích osobní zdanění větší než v Rakousku (5000 K na př. bude zdaněno 88 K, v Sasku 5000 m. 160 markami, v Uhrách 96 K). U vyšších poplatníků (přes 100 tisíc K ročního příjmu) bylo zdanění rakouské až dosud nižší, teď bude z nejvyšších.

Socialisty nakousnuto také vyšší zdanění zemědělstva, ježto prý se tam mnoho zatajuje! Sám ministr Zaleski je odbyl, že výměry nedějí se jen dle katastru, nýbrž dle skutečného výnosu, a

poukázal, že jen o 3% půda u nás níže zdaněna nežli v Prusku (19, 35 : 19, 11), za to kapitál o celých 13% (12, 64 : 25, 48)!

O kongrue duchovních neví se ještě nic určitého, má-li se zvýšení státi v základním služném (ze 600 K na 1000) aneb nějakými přídavky. Moc toho kněží v žádném případě neurvou.

Válečná pohotovost jeví na všech stranách hospodářsky čím dál hrozivěji. Není naděje, že by peníze do roka oblaciněly. Všechny státy vypůjčívají a budou vypůjčovati ještě více. Rakousko hradí mimořádné vojenské náklady z běžných příjmů, čímž ovšem se jinde ubírá.

*

Teprve teď před soudem odhalena transakce s dodávkou zbraní za ministra Auffenberga. Plukovníkova vdova Helena v. Czitfra žalovala agenta Brücka, že jí nevyplatil celých 100 tisíc K za sprostředkovanou dodávku. Tedy jen jediná provise = 100 tisíc K, a bylo jich víc, prý 400 tisíc, ba 700 tisíc K!! Teď výdělek agentův a výdělek továrny — tak se ten stát šatí!

Vzhledem k takovému hospodaření nutno jen schváliti, že admiral Montecuccoli, právě pro vysoký věk (či proto?) odstupující, zadal stavbu loděnice do Hamburku místo Cantiere navale v Terstu, jenž opíraje se o železářský kartel žádal ceny přes milion K vyšší, po něčem arci slevoval, a to ještě ne s dostatečnou zárukou, že bude v čas hotov, selhav při jiných dvou případech. Sama kovodělnická združení vyslovila souhlas, že v takových křiklavých případech nemůže ohled na domácí průmysl býti směrodatným. Při šetření ukázalo se také, že material z Rakouska dodáván do Německa (přes clo!) laciněji než do Terstu!

Zástupce kartelu shledával z konkurenčních ohledu také zcela správným, že vítkovické železo našemu Terstu dodává po 19 K, Japonsku 13½ K! Na to tedy jsou ochranná cla.

A když už tak výčitky lítaly semotam, objeveno najednou také, že Austro-Americana, ačkoli loděnice monfalconská (Cantiere navale) je tak trochu jako její, objednala nové dvě lodě pro sebe také v cizině. Austro-Am. na to ovšem se bránila a prozradila při tom celou tu bezhlavost (či něco jiného) našeho obchodního lodnictví. Anglie potřebuje v Kanadě osadníkuv, a těch se „ujímá“ společnost Canadian Pacific, jež od vlády rakouské dostala vystěhovaleckou koncessi za to, že zachová ochranná opatření a že bude jezditi také z Terstu (kromě Antverp a Liverpoolu). V pravdě po amerikánsku se uvedla na alpských drahách svými výhledními vozy a Rakušánci jásali, jak se tím pozvedne návštěva cizinců; zatím je to lapák na vystěhovalce. Aby ji Austro-Am. předešla, objednala si dvě nové lodě na rychlou dodávku atd. Jest-li toto skutečně společnost čistě rakouská, jak se praví, pak opravdu koncessování cizí společnosti stává se nepochopitelným, nehledě k tomu, že konkurence taková po severní cestě bude stěhování jen co nejvíc usnadňovati, místo co by se mu bránilo; či myslí sobě páni ve Vídni, že čím víc těch rebellantských Slovanku se z Rakouska odstěhuje, tím lépe tu bude?

*

I v Japonsku rostoucí válečné náklady vedou ke krisím vládním a k bídě. Přes $^1/_3$ příjmu každého obyvatele padne na daň. V Tokiu přes 200 tisíc lidí bídně živoří. Asi 1 mil. dělníků vykonává práci továrnicky, většina obyvatelstva rukodělně. Přede dvěma lety usnesen ochranný zákon pro dělnictvo, ale pro nedostatek peněz neproveden. Zločinců ve vězeních jest přes 70 tisíc. Samovrahů bylo roku 1904 2,12 z 10 tisíc lidí, r. 1905 2,15 (válka!), pak počet klesl o něco (1909 1,95), ale je přece pořád vysoký. Domněnka, že je to v Japonsku slavný čin a hrdinství, jen zřídka kdy je správná; z pravidla jsou příčinou nepříznivé poměry socialní.

*

V ruském Polsku Poláci provádějí antisemitismus na nuž. Jako jinde, i zde králové potřebujíce peněz volali do svých zemí židy (zde Kazimír III 1343 židy z Německa a Švýcarska utíkající), společnost si na ně poněkud zvykla, zvláště v Haliči, ruská vláda jejich rozvratnou činnost ráda vidí, ačkoliv jinde je pronásleduje a vyhání. Židé ovšem vyhrožují, jak mohou, jmenovitě, že se postarají, aby žaloby polské v cizím, zvláště francouzském tisku ani za peníze nebyly uveřejňovány.

Bojkot, který vyhlásili Poláci Židům jako odpověď na vyvlastňovací zákony v Prusku, zdá se býti tentokráte trvalejší a úspěšnější. Jest to patrno i odtud, že v poslední době přispíšila na pomoc bojkotovaným obchodníkům židovským ve Varšavě zvláštním způsobem i vláda. Zaslala, jak oznamuje „Dziennik poznański“, výzvu všem biskupům v království, kde zakazuje duchovenstvu účastniti se akce bojkotové: není mu dovoleno odváděti lid od obchodu židovských; není mu dovoleno dávati iniciativu nebo docela zakládati organisace, jež by měly povahu bojkotu. Na konec pak vyhrožuje vláda přísnými tresty: každý kněz, jenž překročí tento zákaz, bude bez odkladu sesesazen z dosavadního úřadu a donucen opustiti své místo. Po provedeném administračním řízení budou pak stanoveny tresty přiměřené stupni přestupku, počínaje peněžní pokutou nebo uvězněním v určených k tomu klášteřích, až k odeslání na neobmezenou dobu do vzdálených gubernií císařství . . . Tak znemožněna činnost nejvlivnějším asi pracovníkům v akci bojkotové mezi Poláky — kněžím!

*

Naše sociology a moralisty bude snad zajímati, že katolický farář v. v. Wilh. Hohoff jak ve svých dvou spisech (Warenwert und Kapitalprofit 1902, Die Bedeutung der Marx'schem Kapitalkritik 1908), tak i v theologickém časop. Theologie und Glaube (1913, 2) hájí Marxovu theorii o práci jako jediném zdroji nových hodnot a proti neoprávněným výtkám, že by Marx byl měl na zřeteli jen hmotnou práci. Hohoff trvá na tom, že nauka nových moralistuv o úroku, přizpusobená novým poměrum, je theoreticky nesprávná: peníze nejsou penězoplodné. Není prý také správno vyčítati Marxovi, že nynější kapitalistický výtěžek odsuzuje jako nespravedlivý; Marx prý pouze praví, že dokud potrvá nynější kapitalistická výroba a ne-

ustoupí nějaké vyšší, nynější rozdělení zisku jest jedině možné a spravedlivé. Marx prvý svou kritikou zvrátil předsudky o výkladě nových hodnot z kapitálu, ukázav, že co stará škola uváděla na obranu kapitalistické soustavy, bylo sice účelnou omluvou, již i on uznává, nikoli však vysvětlením. Vysvětlení prý jest jedině v tom, že práce zřízencova vynáší víc než se platí; tím vznikají nové hodnoty, jež i po zaplacení všech nákladů zbývají. Leo XIII. v okružníku „Rerum novarum" (15. kv. 1891) praví: Illud verissimum est, non aliunde quam ex opificum labore gigni divitias civitatum.

Česká socialní demokracie chystá se Marxův „Kapitál" vydati, nemá prý však dosud dost jistých odběratelů.

*

Poslanec Schuhmeier zastřelen na nádraží vídenském od dělníka neorganisovaného ze msty, že od organisovaných byl všude z práce vytlačen. (Bratru vrahovu L. Kunschakovi chěl to jakýsi socialista z Mnichova oplatiti, ale byl zavčas lapen.) Tedy „organisační" boj! Schuhm. ač měl jen obecnou školu, svým bezohledným vtipem (kdesi psáno „fiakrickým") vyšvihl se do popředí strany, až býval předákům jejím někdy nepohodlný. Posláno za ním mnoho soustrasti, upřímné i neupřímné. I v úředních projevech nazván nenahraditelným! Pohřeb měl královský, jako v poslední době živobytí. Byl bez vyznání, zednář. A vraždit se bude dále jménem organisace; neníť menším vrahem, kdo z třídního záští jednotlivce i rodiny vrhá do bídy, než ten, kdo střílí! (Srv. zde str. 231.)

Purkmistr Weiskirchner chtěl jít na pohřeb jakožto obecnímu radovi, ale dostal od Adlera vzkaz, že nemohou za bezpečnost jeho ručiti.

*

Obec vídenská hodlá si zříditi svou pomocnou pokladnu pro nezaměstnané dělnictvo.

Politický a vojenský.

Moravské zemské volby, jež mají býti v červnu, kromě obnoveného protiklerikálního kompromisu strany lidové, socialistické a agrární („posledních Staročechu“ jest sice ještě několik, ale jak už dlouho tím více nyní bez naší pomoci se s nimi nepočítá) budou míti novinku — mladočeskou: mladočeská strana zakládá neb kupuje listy po Moravě (v Brně „Moravské Listy“ pod red. uč. Skypaly) a chce do voleb proti Stránskému činně zasáhnouti. Dr. H. Bulín ohlásil tuto novou stranu jako „Lidovou stranu moravskou“.

Posl. Staroštík, mírnější agrárník, řekl prý svým bývalým radikálním přátelům na schůzi: „Chcete mne odkráglovat, jako Práška, ale já se nedám. Já budu kandidovat a všecko rozbiju.“

Naše strana celkem je svorná. Velmi trapně působí rozmíšky prostějovské mezi far. K. Dostalem a prof. Dr. Štanclem, jež přenášejí se do spolkův a nepřátelům jsou vítanou pastvou.

Z Čech přicházejí zprávy o nastávajícím smíru našich stran, především obou křesťanskosocialních, pak s katolickou. Ruský průmyslník p. Brablec věnoval prý na orgán lidové křesťanskosocialní strany („XX. Věk“) za necelý rok přes 100 tisíc K. „Deficiente pecu — deficit omne nia“ čili nouze naučila Dalibora housti; je toho horkokrevného sektářství, kde se tolik práce a peněz vyplýtvá, potřebí?

*

České vyrovnávání vázne hlavně pro nepřijatelné požadavky německé stran vniterné řeči.

Obstrukce na zemských sněmích, nikde ovšem tak dlouhá a škodlivá jako v Čechách, ale na několika stranách se vyskytující (Linec, St. Hradec, Gorice, Lvov a více méně i jinde) je také znamením neudržitelných poměru správních, zdravého života neschopné ústavy naší a neschopnosti vládní. Nikde prozíravého bystrozraku a rozhodnutí.

*

5. listop. 1912 rozhodl kasační soud proti immunisačním nestydatostem, že porady výboru a komisí říšské rady a zemských výborů nemají rázu veřejných schůzí sněmovních a proto nejsou §. 28. chráněny.

Za to v poradách o novém advokátním řádě zástupci advokátu velice se namahali, aby řeči advokátu při přelíčeních byly immunní. Probůh, takový návrh může dáti ještě někdo po těch ničemných narážkách a podezříváních, jež za nynějšího zesurovění v soudních přelíčeních ti jistí obhájcové vůči odpůrcům nyní už si dovolují? To má přispěti k nestrannosti a objektivnosti soudu?

*

V Uhrách dějí se divné věci. Cuvaj sice snad se nevrátí, ale musel se státi excellencí, za vrchního starostu Pešti z navržených

uchazečů potvrzen ve Vídni Heltai (žid! tedy skutečně již Juda-Pest), ministerský předseda žaloval posl. Desyho pro výtky, že jako ministr financí 1896 svěřil třídní (státní) loterii velice lacino soukromé společnosti, jejímž byl dobře placeným předsedou, že jako ministr financí se společností bankovní prováděl všelijaké obchody a z čistého výtěžku dal si pro vládu (ne do státní pokladny) vyplatiti 4·8 mil. K, jichž užil s Khuenem na volby. Soud se chytl jen slova „panamista" a Desyho odsoudil; na důkaz pravdy nedošlo, tak že odsouzeným u rozumných lidí jest vlastně Lukacs. A ten člověk může prováděti, co chce, ten má zachrániti Uhry říši, má provésti volební opravu ve prospěch veřejného míru atd. Ministr vyučování hr. Zichy, upřímný katolík, nemoha s těmito rejdy souhlasiti, odstoupil, místo něho nastoupil liberál.

*

Francie chystá se k novému zbrojení; 2letá služba má zas nahrazena býti 3letou, mužstva jest málo. 1831 založená „Légion étrangère" pozůstává prý z 3/4 Němců. Není tedy divu, že německá říše i diplomatické kroky proti zařízení tomu podnikala.

Nový vyslanec petrohradský Delcassé (předchůdce Louis stal se nepříjemným, že Sazonovu vyčítal schůzi a domluvu ruskoněmeckou) bude pro Německo stálým strašidlem, jako Izvolskij v Paříži. Jakožto bývalý ministr námořnictví prý bude moci Rusku raditi při stavbě lodí; jen aby jich tam pak nelítalo tolik do povětří neb na dno mořské jako ve Francii.

Veřejnost měla již radost, že Anglie a Německo se dohodly na poměru svých dreadnoughtů, 10:16. Avšak ukázalo se, že do příslušných slov Churchillových více vloženo než tam bylo. Zatím i to je dobré, že oba státy neřinčí tolik ani slovními zbraněmi, byť i některé noviny anglické důtklivě upozorňovaly, že na zničení Německa nebude hned vhodnější chvíle, než jest nyní . . .

Sňatkem člena rodiny cumberlandské (od C. v Anglii nazývané, ač tam neusedlé) s princeznou hohenzollernskou konečně ukončen bude spor téměř půlstoletý. Hannoversko stálo r. 1866 po boku Rakouska, které nemohlo mu v podmínkách míru vymoci záchrany, jako Sasku. Bylo zabráno, majetek zabaven. Nyní nadešlo mírné řešení, jako v románech, svatbou.

*

Z Balkanu se ví málo co jistého. Kterýsi anglický důstojník nazval Drinopol a Skadar nedobytnými; tento chtějí Černohorci mermomocí míti, aby jim pak při dělení kořisti snáze mohl býti přirčen, ale postupují jen velmi zvolna, nebo snad nic, a to za velkých ztrát.

Bulhaři, zdá se, mnoho nepodnikají, aby se nevysilovali. Zmařivše z části vylodění posil a zničivše turecký křižník dosáhli i tak mnoho. Nepříznivé počasí není útokům příznivo. Nepěkný útok Rumunska snad přece bude smírně vyřízen, neboť Rumunsko vyslovilo pod nátlakem ochotu, předložiti své požadavky velmocím.

Turecko pomáhá si jak může, těžíc ze žárlivosti velmocí. Nový návrh jednání o mír však velmocemi již nepřijat, svaz balkanský by

asi na jeho základě nejednal; odklady Turecka rozčilují ovšem kde koho, ale jsou zcela pochopitelné — leckterá jiná diplomacie by nedovedla býti tak houževnatou.

Náš poměr k Srbsku jest na oko klidný. Ústup náš ze Sandžaku za annexe se Aehrenthalovi vesměs zazlívá: situace byla by mnohem jednodušší, kdybychom tam byli zůstali. Úřední a čelné kruhy naše nevědí, kudy kam: na jedné straně pořád se volá, že Rakousku nutno na Balkaně hospodářsky se zakotviti a proto s vítěznými státy po dobrém jednati, na druhé straně se jim spílá a všemožné nesprávnosti vyčítají. Jakýsi socialista Leo Freundlich založil dokonce zvláštní *albanskou korrespondenci*, za níž stojí „Le comité de Publication des atrocités des Coalisés Balcaniques".

To nešťastné Albansko! Po rakouském způsobu omezoval se *protektorát rakouský* na peněžité dary, jichž bohudíky bylo aspoň tolik, že katolictví tam nevypleněno. O víc naši státníci nedbali, a tak se může státi, že albanskou otázkou pracujeme vlastně pro Italii.

Ostatně od samého počátku války jsou německé listy plny zpráv o *ukrutnostech*, jež páchají na „ubohých Turcích" Srbové a Bulhaři. Zprávy ty, jež zpravidla neuvádějí odkud jsou čerpány, jeví se na první pohled soudnému čtenáři jako zlomyslné stvanice a úmyslné očerňování vítězných slovanských národů. O tureckých ukrutnostech nevědí zmíněné listy ničeho; zdá se, že svéřepí Turci, kteří po staletí mučili a trýznili křesťanskou ráju, najednou se proměnili v nevinné beránky.

Zatím však z pramene *opravdu* spolehlivého dovídáme se pravého opaka. Pramen ten jsou katoličtí missionáři, kteří v Thracii a Bulharsku působí. Těmto — to lze směle vůči Reichspostu a jiným listům tvrditi — přikládati rozhodně větší víru než různým neznámým „zpravodajům", kteří své zprávy vyrábějí za redakčním stolem.

V únorovém čísle listu „*Missionen der Augustiner*" 1913 dovídáme se — nikoliv o bulharských svéřepostech — nýbrž o tom, co páše turecké vojsko. Pro Bulhary nemají missionáři assumptionisté než slova uznání a chvály. Citujeme do slova, co koncem ledna t. r. píše missionář z Gallipoli:

„Na počátku války poslala turecká vláda sem divisi Lazů (kdysi křesťanského kavkazského národa, který byl donucen přijat islam), aby tu odporovali Bulharům. Tito drsní válečníci starali se však málo o nepřítele, ale drancovali a vraždili domácí obyvatelstvo dle libosti. Před několika dny byly obce Kešan, Grabuna a Elmali vydrancovány a zapáleny. Zvláštním způsobem směli tito smutní hrdinové svůj lup zde v Gallipoli na veřejném trhu a před očima úřadu prodávat. Brzy po té přišel Bulhar na řadu. Do domu se loupežné vojsko vlámalo sekyrami a vše, co mu přišlo pod ruku, odneslo. Onehdy zase přitrhla tlupa těchto Lazů do vesnice Galaty, kde žádali na starostovi obce 15 zlatých lir hrozíce, že celou vesnici zapálí, nedá-li jim dobrovolně onu sumu. Tito zvláštní obránci vlasti mají seznam nejbohatších obyvatelů v okolí, dle něhož své loupeže pořádají. Seznam ten prý jim zhotovili galli-

polští židé, aby se sami zachránili před drancováním. Když odejel odtud francouzský křižník Victor Hugo, tu hanebnosti Lazu počaly ve zvýšené míře. Ještě dnes leží na ulici u zdi našeho hřbitova zhanobené mrtvoly povražděných křesťanu.“ Tímto tonem se nese dopis missionářu dále Právem proto redakce listu missionářského trpce vytýká evropskému tisku — bohužel i katolickému — sympatie s „ubohými Turky“. Citujeme (str. 20): „Ubozí Turci! Mluví se tak z nevědomosti, poněvadž se někdo obává o své zájmy, nebo z hlouposti. Řekneme li těmto lidem, že Turci po staletí vraždili a pronásledovali křesťany, že jejich tolerance ke katolickým missiím plyne jen z bázně před zakročením velmocí — tu nám nechtějí rozuměť a vzdychají dále: „Ubozí Turci!“ Ano, litujte ubohé Turky, ale pak litujte i „ubohé Armeny“, „ubohé Macedonce“ a „ubohé Bulhary“, kteří po stech a tisících byli vražděni jedině proto, že nechtěli schýliti své koleno před půlměsícem. Pohlédněme jen na bojiště. Když nemohou Turci uhájit nějakého místa, tu místo statečnosti dostaví se u nich slepý vztek a .... vraždí křesťany. U Grbové v Epiru chytila albanská tlupa 24 sedláků, spoutala je a povraždila. Jiná tlupa vyplenila vesnici Sottiru. Patnáct osob bylo při tom zavražděno, vesnice pak byla obrácena v popel. Popa Ondřeje Jatoviče našli umírajícího v příkopě. Turci mu uřezali nos a obě ruce a dali mu na rány nehašeného vápna. Obdivujte se tedy rytířským a statečným obhájcum půlměsíce, kteří vraždí bezbranné sedláky, ženy a dítky, kteří vypalují vesnice. „Ubozí Turci!“

Jsou to trpká slova katolických missionářu, jež by dobře měly uvážit mnohé listy evropské.

*

Výsledek zájezdu kn. Hohenloha s listem mocnářovým do Petrohradu není veřejně znám. Co se píše, jsou pouhé domněnky, a z další mobilisace ruské, jakož i z ruzných úředních projevu se soudilo, že nebyl valný. Připomíná se tu podobný krok mocnářuv z r. 1853, kdy poslal hr. Gyulaye taktéž s listem k Mikuláši I., aby jej odvrátil od pochodu do podunajských knížectví. Téhož dne, kdy mu list odevzdán, povelel car vpadnouti do nich ... Odtud známé události, krimská válka atd. Rusko mermomocí sleduje tu pořád svuj caesaropapismus; jako bylo žárlivo, když některá moc balkanských národuv se ujala (tak Rakouskem zachráněna Černa Hora proti vpádu Omera paše 1853), tak na druhé straně raději trpělo Portě nepořádky a útisky, páchané na jiných než na pravoslavných. Ale poměry takové nemohou dlouho potrvati, balkanské státy sotva dlouho vydrží pod tímto protektorátem a poručenstvím.

Není však již pochyby, že diplomatické potíže klidného rozřešení věcí balkanských nevycházejí pouze z tohoto caesaropapismu, nýbrž ze snahy germanské, balkanským státum, zvláště slovanským z výtěžku války ponechati co nejméně. Vedle Albanie má ještě vzniknuti samostatná Macedonie, Rumunsko chce náhradu za to, že za války nic nedělalo, a tak dobyté země mají se okleštovati dále. Němci naši a Maďaři bojí se, majíce špatné svědomí vuči Jihoslovanum, konečného súčtování.

Bude to zhoršené vydání míru berlinského proti Slovanům, ať si ruský Benckendorf v Londýně sebe více tluče na stul. A tak je to s přáním míru, jako zde v Čechách: čím déle tento stav trvá, tím hůře, ale jest vyloučeno, že potom nebude ještě hůře?

Turecko znova požádalo velmoci o zprostředkování míru, k němuž teď snad přece dojde. Napjetí rakousko-ruské přece jen povolilo, mírumilovný list nebyl poslán nadarmo. Rakousko prý m. j. vymiňuje si, aby i mírový stav jednotlivých čet, posud nepoměrně nízký, mohl býti zvýšen, Rusko trvá na rozmnožení své jízdy a dělostřelectva.

*

Smutně zajímavé jsou číslice o zbláznění ve válce. V rusko-japonské válce, kde na obou stranách pusobili též lékaři pomatených, měli Rusové 1 šílence na 250 mužů, čtyry šílence z 1000 onemocnělých. U Japonců číslice neoznámeny, ale byly též hodně vysoké; na obou stranách působil tu značně alkohol, ale není nic divného, že rozčilení i jinak pusobí tu záchvaty epileptické, hysterické atd., které u velícího důstojníka i poddůstojníka mohou pro bitvu býti zvlášť osudné. V míru počítá se jeden choromyslný na 300 obyvatel, což snad počítáno příliš vysoko.

*

Sbírky na pohraniční vojsko naše vynesly 1,082.167 71 K, kromě šatstva a j. naturalií.

Ročník XXX. Číslo 4.

HLÍDKA.

Náboženskomravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL. (Č. d.)

Krása i radost života, láska i příroda — toť pramen nadšení Fetova, hlavní motivy jeho světlé poesie. Tragická stránka života zůstává mimo tvorbu, ostré dojmy, mohutné akkordy odrážejí se u něho v bledém světle, v nejasných rozplývavých obrysech. Skutečné hnutí života s jeho vnitřními i vnějšími kontrasty, s jeho vyššími i nižšími pudy, zápasícími v každém člověku, v uměleckém vyobrazení Fetově pozbývalo své mohutnosti. Zamilován v tichou krásu života, nachází ji ve všech zjevech skutečnosti, i v nejvšednějších. Obor jeho nadšení je sice úzký, ale má všelidský význam, protože city, jež objímá, jsou přístupny všem a vyznačují se hlubokou upřímností a životní pravdou. Milostné básně jeho jsou proniknuty ze života se těšící světlou náladou, poesií šťastného, svěžího citu a jsou prosty chorobné smyslnosti. Málo je také básníků, kteří by dovedli tak, jako Fet, vyjádřiti krásu a poesii, rozlitou kolem v Božím světě, v přírodě, kdež obdiv jeho budí ne tak hloubka kosmického chaosu, jak je to u Ťutčeva, ne tak velebnost a síla, jako spíše obrazy klidné a něžné krásy. Nejmilejší jest mu prostá příroda severní. Ale Fet neobmezuje se pouhým vyobrazením přírody, nýbrž spojuje ji s jistou duševní náladou, kterou vštěpuje též čtenáři. Právě tento tajemný svazek mezi přírodou a duší člověka objevuje se neobyčejně jasně v poesii Fetově. A od tohoto

pocitu živého svazku mezi přírodou a člověkem povznáší se Fet k poznání vnitřní jednoty všesvětového života, v němž lze cítiti Boha.

Ač ve světlé poesii Fetově není slyšeti zvuků nevole a hněvu, přece nejsou jí cizí zvuky hlubokého zármutku, duševního utrpení. Jako pro citlivé srdce není radosti bez zármutku, tak v poesii Fetově světlý cit spojuje se s hořkým v harmonickou jednotu. A všecka jeho poesie jest nadšenou touhou vznésti se ze světa spekulace, zištných starostí, nesmyslné zloby a shonu po malichernostech — ve svět čistého, nezištného, ničím nezatemnělého rozjímání věčné krásy. Základním motivem zvláště jeho posledních hudebních, graciosních a obrazných, ač nedbalých veršů jest právě tato touha, dostati se ze světa zištnosti ve svět světlého rozjímání. Pozorovati dokonalou krásu a nezištně radovati se z ní — v tom jest nejvyšší štěstí, smiřující se všemi útrapami, se vší ztrátou životní.

Puškinovi jak obsahem tak i uměleckou formou nejvíce se blíží Jak. P. Polonskij, umělec po přednosti, silný lyrický talent svou bezprostředností a upřímností. Poněvadž směr poesie jeho nebyl tak jasný, jak toho žádali v šedesátých letech, netěšil se té pozornosti, jako tendenční básníci občanských motivův, ač se ve své bezprostřednosti ozýval na všecko, co se dálo v životě ruském. Ovšem z jeho básnických reflexí nelze si utvořiti určitého názoru světového, ale básník svou lidumilnou musou sloužil všemu krásnému, ideálům dobra a spravedlivosti. Vůbec poesie jeho jest velice rozmanita, motivy své čerpala se všech stran, nálady její jsou neurčity, nejsou osvětleny vnitřním světlem theoretického přemýšlení, jako u básníků-filosofů Baratynského, Ťutčeva i Feta; není v ní prorocké síly a básnické vášně, za to však jest v ní mnoho kouzla poctivosti a pravdivosti dojmů, prostosrdečné gracie.

Polonskému je sice také blízký a milý svět přírody jako Fetovi, ale ještě bližší jest mu svět lidí s rozmanitostí lidských vztahů. Mimo to Pol. neobmezuje se pouze na světlou stránku života, jako Fet, neodstupuje ze skutečnosti, by se ponořil ve svět absolutní krásy a uměleckých snů, nýbrž citlivě se ozývá na všecky zjevy života osobního i společenského. Vzácnou známkou jeho poesie jest úplná upřímnost a bezprostřednost citův a myšlenek, srdečná teplota a lidumilná nálada, v níž je cosi žensky měkkého, naivního, čistého. Proto asi Polonskij tak často a s takovou láskou se obracel ve své fantasii k době nevinného dětství, jak o tom svědčí četné básně. Proto také každý projev šlechetnosti, velkomyslnosti, soustrasti vyvolává v něm vřelý soucit („Kazimír Veliký“, „Pod červeným křížem“) a

naopak lidské utrpení, nepřátelství, násilí vzbuzuje v něm pocit hořkosti a duševního bolu. V básni „Žaloby Muzy“ básník truchlí nad tím, že zlo, nepravda a utrpení, panující kolem, nedovolují mu, by se volně oddal nadšení, a zaclánějí mu krásu Božího světa. Ale cítě s trpícími, básník necítí v sobě síly, by bojoval proti zlu, ač víra ve vyšší idealy člověčenstva neopouští ho nikdy. Polonskij vždycky zůstal věren světlým idealům skvělé doby čtyřicátých let, lásce ke všemu vznešenému a krásnému, k dobru a pravdě, nenávisti násilí a hrubosti.

Muse Polonského více se zamlouvají motivy truchlivé, ale bezútěšného citu zoufalství u něho není: doufalť v lepší budoucnost. Smíření se životem Polonskij v mladých letech viděl v idei zdokonalování a pokroku vědy, ale brzy pochopil, že věda není tak všemohoucí, že věda poznává pouze to, co bývá, ale netvoří toho, co by mělo býti. Básník pochopil, že svět může býti spasen a obnoven jenom silou mravní pravdy a věrou v Krista: „Život bez Krista — nahodilý sen.“

Význačným tahem poesie Polonského jest hojnost fantastického prvku. Básník ve všem vidí jakýsi zvláštní tajemný smysl; svět jest mu obydlen jakýmisi čarokrásnými vidinami, unášejícími daleko za hranice skutečnosti. Příčina, proč Pol. tak toužil po oboru snů, byla ta, že skutečnost jevila se mu příliš nudnou, nesmyslnou, bezútěšnou. Necítě v sobě síly, by se pustil do boje se skutečností, utvořil si svět snu. Jeho básně s občanskými motivy, věnované zlobě dne, neměly síly potřebné a ohně.

Nejpopulárnější básní jeho jest půvabná humoristicko-satirická idylla „Cvrček hudebník“ (1859). Své oblíbené filosofické myšlenky P. zbásnil v delší allegorické básni „Psi“ (1892), trpící s uměleckého stanoviska četnými nedostatky. Také ve filosofii „Psů“ znamenati zmatené ohlasy různých theorií. Psi, hlavní hrdinové básně, opuštěni pánem svým, z dlouhé chvíle zatoužili po svobodě i chtěli ve jménu „zvířeckosti“ přiměti ostatní zvířata, by s nimi vešla ve spolek, hlásající svobodu, rovnost a bratrství. Ale svoboda, jak se ukázalo, přesahovala síly jejich, bratrství se ukázalo býti pokrytectvím, rovnost — neštěstím. Nastaly neshody, všeobecné zklamání a psi byli rádi, že zase mohli sloužiti pánu na honě, jen vybrakovaný pes Vodolaz a pes básník nezapomněli na ideu zvířeckosti. Polonskij pronáší své myšlenky ústy Vodolaza, tvrdícího v rozmluvě s básníkem: „Všichni cítíme, že nelze býti zvířetem... a viděti vrchol pokroku ve zvířecí svobodě. Ne, svoboda naše zapáchá svévolí, bratrství — pokrytectvím, rovnost neštěstím... Jen lidem dáno Bohem i přírodou to, co nazýváme

svobodou a bratrstvím. Pokud lidé jsou divocí, pokud v podobě lidí v lidské společnosti volně se potulují liška, zajíc, pes, tygr, nad lidmi musí býti pevná vláda. Jen síla vlády, strach před zákonem krotí vášně." Ale až se stane člověk pravým člověkem, lidé lidmi, „teprve tehdy dosáhnou cíle — dáti formám života onu dokonalost, jež dá národům nejvyšší blaho — znáti, milovati a věřiti, i hledati cestu v propasti nekonečných přechodů k Bohu."

Hluboce poetický jest jeho protest proti současnému materialismu, kultu těla, svého „já" i sobectví v básni „Umírající". Na smrtelné posteli umírá člověk, jenž se zbavil předsudků, víry a s ní naděje i lásky. Zbavuje se všeho, co po jeho mínění hnětlo jeho osobní život; chtěje býti svoboden, vložil vlastnoručně na sebe řetězy otroctví; nechtěl býti sluhou Boha i stal se sluhou Jeho sluhu, těla, přírody, vrtkavého osudu.

Polonskij také jako člověk byl neobyčejně lidumilného, šlechetného, dobrého srdce, i stal se jaksi kmotrem mladých, dorůstajících talentu, Nadsona, Fofanova a j.

Chladný, plastický talent Ap. N. Majkova (1821—97) byl úplným opakem Tutčeva, Feta i Polonského. Začal anthologickými básněmi v klassickém duchu. M. nahlédal v různé světy, v dobu úpadku řecko-římského světa, v dobu zápasu odumírajícího pohanství s křesťanstvím, psal na různá historická themata, vždycky oslnivě krásně, kreslil dojmy italské i dojmy ruské přírody, starého slovanského i germanského světa, ale všecko to prosáklo vnitřním chladem: nikde není cítiti vnitřního boje, žádné vyšší pravdy, žádné touhy po něčem vyšším, nadpozemském. Vychován v rodině čistě umělecké a literární, zůstal na dobro cizí současnému životu. Plastičnost antické umělecké formy byla mu nade všecko a klassikem byl M. také v obsahu své poesie. Starý antický svět s jeho kultem osobnosti, se zbožňováním osobního „já", s jeho snahou dosíci pouze vezdejšího, pozemského štěstí, byl jeho světovému názoru bližší než nový svět křesťanský s jeho sebezapíráním a snahou spojiti lidstvo jménem lásky k Bohočlověku, jenž vydal sebe sama za pokolení lidské. Majkov ve svém nadšení pro antickou krásu chápe sice slabé stránky pohanského nábožensko-filosofického názoru, ale přes to zůstal antickým pohanem, jemuž vnější krása nad vnitřní obsah.

Svůj antický názor na smrt M. zbásnil v lyrickém dramatě „Trojí smrt" (1852). Thematem básně jest boj lidského ducha s hrůzou všecko ničící smrti. Umírají tři velicí pohané, epikurovec Lucius, stoický filosof Seneca a básník Lucanus, odsouzení k smrti za Nerona

pro spiknutí. Cíl jejich života byl zde na zemi, žili pouze pro štěstí pozemské, i umírají, jako by kromě pozemského života nic nebylo. Opírajíce se v boji s hrůzou smrti pouze o sílu vlastního ducha, po trapné agonii přemáhají smrt — Lucius posměchem, Seneca moudrostí, Lucanus nadšením, potěšeni domnělým vítězstvím svého „já", vznešeností svého ducha. Majkov sympathisuje s nimi, projevuje tu svůj pohanský názor na smrt jako na zničení života pozemského, v němž člověk má užívati radostí, protože po smrti všemu konec.

Jsa sám v srdci antickým pohanem, netouže po splynutí s principem světové lásky, s Kristem, Majkov neměl křesťanského názoru na smrt jako na přechod v lepší život. Nicméně pokusil se křesťanský názor na smrt zobraziti v lyrické tragedii „Dva světy" (1882).

Ve „Dvou světech" umělecky reprodukován boj dvou životních zásad, pohanstva i křesťanstva. Pohanský svět se rozpadal, nejen císařové, i lid tonul v prostopášnosti, o níž, na štěstí, nemáme pojmu. Nikde známky studu, lidského citu, žena klesla tak hluboko, jako nikde jinde; hanbou bylo pro muže ženiti se, pro ženu — míti děti. Idealy zmizely. A tu rozšířily se pověsti po celé říši římské, že spasení zjevilo se světu samým Synem Božím, jenž sestoupil na zemi. K novému učení hlásili se především otroci a lidé sklíčení osudem. Typem takového člověka jeví se u Majkova starý křesťan, šlechetný to otrok Decia, boháče římského, přikovaný u vchodu v palác Deciův, jehož postava dýše tichou, pokornou svatostí. Nezvratná víra dodává mu velikánské mravní váhy. Na pozemský život pohlíží jako na život přechodný, dočasný a s plnou pokorou nese těžké břímě svého postavení. Ale přes tuto tichost on i ostatní křesťané jsou živým protestem proti současnému stavu věcí, který rostl tím více, čím více přibývalo křesťanův. I tu zůstává Majkov pohanem: jeho křesťané mluví chladně, bez náboženské vroucnosti, a Decius, v němž M. vtělil všecko, co viděl v pohanství krásného a velebného a jenž vida, že zástupcům pohanstva nezbývá nic než „čestně zemříti", na konci při hostině se otráví, kdy právě dolétá zpěv křesťanů jdoucích k umučení, není typickým zástupcem pohanstva v době úpadku. Na něm chtěl Majkov ukázati vzor, jak umírá zástupce kdysi slavného rodu, dožívajícího nyní věk svůj. Ale jak umírá pravý křesťan, nedovedl ukázati. Jeho křesťané jsou bledi, zvláště tam, kde mluví básník o měkké, něžné stránce křesťanství, jen tam poznáváme sílu básníka, kde mluví o neoblomné víře křesťanů, jdoucích pro víru na smrt. (P. d.)

Zázrak s krví sv. Januaria v Neapoli.[1]

Napsal prof. BOH. SPÁČIL, T. J.

Vnitřním kriteriím zjevení nelze zajisté upírati důležitosti, ale hlavními důkazy hodnověrnosti zjevení zůstanou vždy kriteria zevnější, na prvním místě zázrak. Proto snaží se až posud odpůrci zjevení možnosť a sktečnost zázraků popříti, a z nejdůležitějších úkolův apologety jest právě tuto možnost a skutečnost dovoditi. A priori je snadno dokázati možnost zázraku, jakmile je dokázána existence boží. Vládne-li nad světem osobní Bůh a Tvůrce, pak jest možnost přímého zasáhnutí prvé příčiny v běh stvořených sil pro myslící rozum zcela jasná; a v tom smyslu úplně správně praví Vychodil:[2] „Pochybovati o možnosti zázraku theista rozumným způsobem nemůže.“ Není tu třeba ani příliš mnoho poukazovati na to, že už příroda sama v sobě kryje celou řadu tajemství a přirozených divů, že, jak praví Ewald,[3] „putujeme přírodou, obklopeni jsouce zděmi divů.“ Nehledě ani k tomuto faktu, musí každý připustiti, že fysické zákony nejsou absolutně a pod každou podmínkou nezměnitelny, že řád přírodní není totožný s řádem světovým, nýbrž pouhý výkroj všeobecnějšího plánu světového, jemuž jest podřízen. Nebo kdo by chtěl vážně popírati, že n. p. směr pohybů těles nebeských by mohl býti opačný než jest nyní, nebo že by affinita a kombinace prvků mohly býti zcela jiné nežli v nynějším přírodním řádě? Jest-li však tomu tak, pak nelze o možnosti přímého zasáhnutí Boha v běh přírody pochybovati. Již v řádě přirozeném síla vyšší stvořená může nižší síly regulovati a jim nové dráhy a směry určovati. V bytostech živých na př. jsou přirozené tendence prvků podřízeny vyšší síle, principu životnímu, a síla ducha lidského dovede si podříditi právě nejmocnější síly přírodní, elektřinu, magnetismus, sílu páry atd.

---

[1]) Nejhlavnější spisy, které v pojednání budou citovány: Dr. G. Sperindeo, Il miracolo di S. Gennaro Napoli 1903. 3. v. — Dr. Isenkrahe, Neapolitanische Blutwunder. Regensburg 1912. — Prof. Léon Cavène, Le célèbre miracle de saint Janvier à Naples et à Pouzzoles. Paris 1909. — P. Silva S. J., Il miracolo di San Gennaro (»Rivista di scienze e lettere«). Napoli 1905. — J. Stilting S. J., Acta s. Januarii episcopi. Acta S. S. Bolland, mensis Sept. IV.

[2]) Apologie křesťanství. Díl II. Brno 1897. Str. 323.

[3]) Der Christ und Wissenschaft. Leipzig 1903.

Tak vskutku zdá se obtížnějším stanoviti faktum zázraku než pouhou jeho aprioristickou možnost dovoditi. Je také pozoruhodný zjev, že moderní odpůrci zázraku ostří svých protidůkazů obracejí více proti skutečnosti než proti pouhé možnosti jeho. [1]) Proto věnuje také nynější apologetika více pozornosti důkazu skutečnosti zázraku, který mimo to má i tu výhodu, že jím ovšem dle známého ab esse ad posse valet illatio je dokázána i možnost. Jest přirozeno, že při povaze našeho pokolení k empirii nakloněného a methodou empirie po výtce odchovaného, právě fakta pro důkaz jsoucnosti zázraku jsou nad míru důležitá.

Kritické dějiny církevní posledních let a akta processů kanonisačních skýtají nám dosti takových zaručených fakt; než účelem této práce jest kritický rozbor pouze jednoho zjevu, který snad v celém světě aspoň dle jména znám je, zázraku s krví sv. Januaria v Neapoli. Důvod, proč právě tento zjev volíme, není nikterak ten, že by právě při něm zázračná povaha byla nade vši pochybnost dokázána, nýbrž že svou povahou, svými okolnostmi, dobou trvání a účinky jest nanejvýše zajímavý a pozoruhodný.

Řečený zjev záleží, jak známo, v tom, že každoročně v měsíci květnu a září při slavnostech a processích, které se pořádají na oslavu světce a mučeníka Januaria v dómě neapolském, po modlitbě kněží a lidu temná látka v pevně uzavřené láhvičce obsažená, která dle tradice [2]) jest krví světcovou, přechází z pevného stavu v tekutinu, při čemž též obsah a váha se mění.

Přirozeně nepodařilo se posud zjev tento vysvětliti, jak z dalšího pojednání vysvitne. Kdežto nevěřící svět většinou faktum buď ignoruje nebo samozřejmě je přičítá přirozeným příčinám, ba podvodu, bude naopak sotva kdo z věřících obyvatelův Neapole, kdo by tu nebyl přesvědčen o skutečném zázraku. Jinak se však i v katolickém táboře posud rozcházejí; autoritativně pak ani pro ani proti ničeho nestanoveno. Buď jak buď, zjev je zajímavý a studium jeho pro apologetu jistě není bez důležitosti. Dokáže-li se zde zázrak, pak máme tu faktum, které mnohou výhodu skýtá před jinými zázraky se stanoviska apologetického. Předně byl by tu vskutku vyplněn známý, frivolní jinak a neoprávněný požadavek Voltairův a Renanův, dle něhož jen tehdá faktum nějaké za zázrak možno uznati, když zjev byl několikerým opakováním experimentalně vyzkoušen: zázrak s krví sv. Januaria

---

[1]) Srv. Katholik 1908, II., 241 nn.

[2]) O výsledku zkoumání spektrální analysí píšeme později.

opakuje se vskutku ročně několikráte. Jiná výhoda by byla, že tu jde o zjev tisícům a tisícům snadně přístupný a od tisícův už pozorovaný, který sám o sobě není příliš komplikován. Než stejně důležito musí býti nejen pro fysika, nýbrž i pro apologetu, hledati přirozené příčiny zjevu, jestliže vskutku zjev není zázrakem, nýbrž výsledkem neobyčejné kombinace sil přírodních; nemužeť si zajisté apologeta ani v zájmu své vědy ani v zájmu víry přáti, aby víra byť i jen z části a u některých jednotlivců spočívala na kriteriu nepravém.

K těmto všeobecným úvahám přistoupilo v posledních dvou desítiletích několik okolností, které zájem pro zázrak neapolský ještě více stupňovaly. Neapolský professor věd přírodních Sperindeo pojal myšlenku zkoumati záhadný zjev fysikálně a chemicky a konal skutečně řadu pokusu; výsledky svého zkoumání, které mluví, jak uvidíme, vesměs pro zázračnou povahu zjevu, uložil ve spise „Il Miracolo di S. Gennaro" (třetí vydání z r. 1903). Je snadno pochopitelno, že bádání prof. Sperindea a zprávy o nich uveřejňované budily zvláště v kruzích italských neobyčejný zájem a nalezly ohlas v četných článcích ruzných vlašských listů. V severní Evropě obrácena byla pozornost širších kruhu k zázraku neapolskému zvláště tisícovou cenou, kterou vypsal r. 1903 trevírský farář Weber pro toho, kdo by zázrak sv. Januaria vysvětlil z přirozených příčin. Podnětem k vypsání ceny bylo kategorické a vyzývavé prohlášení vratislavského professora Ladenburga na 75. všeobecném sjezdu přírodovědcuv a lékařů v Kasselu, že nějaký zázrak se ještě nestal a nikdy se také nestane. V nejnovější době však otázka tato uvedena na přetřes zkoumáním a prácemi prof. Dr. Karla Isenkrahe z Trevíru. Isenkrahe, bývalý professor fysiky, zabýval se už delší dobou studiem apologetiky a zvláště pročetl celou literaturu o zázraku sv. Januaria. Na jaře r. 1911 podnikl pak studijní cestu do Italie, aby mohl osobně faktum pozorovati a kriticky zkoumati. Isenkrahe jest věřící katolík, nikoli však lehkověrný, nýbrž kriticky nadán a vzdělán, odborník ve fysice a příbuzných odvětvích, ale též v apologetické literatuře sčetlý. Výsledky svého bádání uložil Isenkrahe v obšírné a dukladné knize,[1]) na niž v pojednání častěji poukážeme.

Z vývodu prof. Isenkrahe především s určitostí vysvítá to, co svědčili a dosvědčují všichni, kteří dosud v Neapoli byli přítomni slavnostem a processím ke cti sv. Januaria, že o faktu samém, tak

[1]) Neapolitanische Blutwunder. Regensburg. G. J. Manz 1912.

jak se po celém světě vypravuje, nelze naprosto pochybovati. Isenkrahe sám pětkráte pozoroval zjev velice zevrubně a důkladně.

Slyšme, jak líčí první své pozorování ze dne 6. května 1911 při prvním slavnostním processí ku cti sv. Januaria z dómu neapolského do chrámu St. Chiara.

Čekali jsme dlouho... Konečně zazněly fanfáry a do chrámu vstoupilo processí, v jehož středu nesen relikviář s krví světcovou. Nejprve kráčelo veliké množství duchovních v různých ornátech, pak následovala řada poprsí ruzných světcu (s relikviemi) na nosítkách, která byla brzo zase pobočními dveřmi z kostela odnesena. Na konec pod baldachýnem vysoká monstrance s krví sv. Januaria, která zůstala v chrámě. Pozouny oznamovaly její příchod, orchestr hrál, mužský sbor pěl hymny. Po skončení hymnů počali kněží zpívati žalmy. V to však mísily se i nesrozumitelné zvuky jasných hlasů chlapeckých a ženských.

Shromážděný lid počal se nyní tlačitit ku předu; též my[1]) jsme se octli blíže u oltáře. Vlnění zástupů trvalo asi deset minut, tu zaslechli jsme najednou, jak ti, kteří byli bezprostředně před oltářem, tleskají: patrně zpozorovali něco neobyčejného. V tom spustil zase orchestr a mužský sbor zapěl.

Krev byla tekutá.

Nyní už nedal se nikdo držeti; celý zástup valil se k oltáři takovou silou, že jsme byli málem zamačkáni a že bylo vskutku báti se o život. U zábradlí presbytáře nebylo možno dále: vchod do presbytáře byl uzavřen vojskem, které jen zřídka někoho pouštělo do vnitř. Brzy jsme zpozorovali, že pouštěni byli zvláště ti, kdo se přihlásili jako „forestieri" (cizinci); kouzelná tato slova zjednala i nám přístup do presbytáře. Když jsme však vešli do presbytáře, který byl hustě davem obsazen, řekli nám, že relikviář na okamžik zanesen k sestrám Klariskám, jejichž klášter s chrámem je spojen, že však brzo bude opět přinesen. Mezitím podařilo se nám po mnohém namáhání dostati se až na stupně hlavního oltáře. Tam čekali jsme ještě chvíli, až konečně přišel jeden z kanovníků, který relikviář s láhvičkami s krví sv. Januaria všem, vedle nichž šel, před obličejem k důkladnému prohlédnutí držel a přál-li si toho kdo, též čela, úst a prsou se relikviářem dotekl. A tak mohl jsem i já z blízka, jak jen jsem si přál a jak to bylo pro můj zrak nejvýhodnější, se vší určitostí temný

[1]) Is. konal svá studia ve společnosti své dcery.

obsah pozorovati a konstatovati, jak se při každém pohybu sem tam vlní. — Nebylo sebe menší pochyby, že obsah je tekutý. Bylo to zrovna, jakoby někdo osminkovou láhev s červeným vínem sem tam s boku na bok klonil anebo i převracel.“ [1])

Výsledkem tohoto prvního pozorování bylo tedy především konstatování, že obsah skutečně přechází z pevného stavu v tekutinu. V příštích dnech svého pobytu v Neapoli pozoroval Isenkrahe zjev ještě čtyřikráte.

Při druhém pozorování, jež se stalo dne 8. května odpoledne v dómě, a při čemž prof. Isenkrahe hlavně zřetel k tomu obracel, zda-li by v okolnostech zjevu nebylo něco, co by svědčilo o podvodu, nekonstatováno nic podstatně nového. „Ničeho, co by mohlo vzbuditi podezření podvodu a nebo nějakého tajnůstkářství, nebylo lze pozorovati.“ [2]) Lidé klečeli v řadách před oltářem, jeden z kanovníků zase ukazoval ostensorium s krví a aby lépe přesvědčil se každý o tekutém obsahu, několikrát relikviář úplně obrátil.

Posud neměl Isenkrahe příležitosti na vlastní oči obsah láhviček v pevném stavu pozorovati, a jest pochopitelno, že mu na tom právě velmi záleželo, aby mohl relikviář a obsah jeho před zkapalněním důkladně pozorovati. To stalo se při třetím zkoumání, které ze všech pěti jest nejdůležitější. Isenkrahe vymohl si dovolení Msgr. Caracciola, děkana sboru prelátů-kustodů pokladu sv. Januaria, aby mu dovolen byl přístup do kaple „del Tesoro“, v níž poprsí s relikviemi sv. Januaria a ostensorium s krví se uschovává, a aby tam směl relikviář pozorovati. Stalo se to v pondělí dne 8. května 1911. (P. d.)

---

[1]) Isenkrahe o. c. str. 46 nn.

[2]) o. c. str. 58.

O bezdrátové telegrafii.

Napsal ANTONÍN HRŮZA. (Č. d.)

Touto soupravou je opatřena francouzská stanice v Boulogne sur mer, kde bylo třeba z ohledu na stanice jiných států, upravených na mořském pobřeží, voliti typ, který zamezuje rozptylování se vln do všech směrů. Nalézajíť se na blízku Boulogne sur mer stanice holandská v Scheveningách, belgická v Nienportu a anglické v North Forelandu, v Nitonu, v Bold Headu, v Lizardu a v Crookhavenu. Byla zařízena 15. ledna 1910, délka vln, s kterými se pracuje, obnáší 300 m a působí do vzdálenosti průměrně asi 300 km.

Systému Belini-Tosi lze s výhodou použíti v místech, kde není dobrého vodiče zemního, tedy zejména ve krajinách tropických, dále v pevnostech vybudovaných na vysokých, skalnatých pobřežích.

Než ani přístroji s vlnami směrovými nedá se dokonale zabrániti rozptylování vln, protože ani vlny z těchto stanic nešíří se prostorem snad v linii přímočáré, těsně ohraničené, nýbrž v úhlu o určitém počtu stupňů. Je samozřejmo, že tedy všecka místa, pokud nalézají se v tomto poli úhlového rozpjetí, tedy mezi jeho rameny, mohou na tyto vlny reagovati.

Všecku tuto nedokonalost a nejistotu ohledně bezpečnosti, že telegrafické značky dojdou cíle svého, aniž by jiným byly slyšeny, vymýtil z bezdrátové telegrafie norský kapitán Hovland, který zhotovil přístroj pro písmenkovou radiografii, jenž tajnost sdělení telegrafického úplně zajišťuje. Mohouť aparáty jeho, s nevšední důmyslností sestrojené, vysílati značky, které se v přijímací soupravě objeví buď v obyčejném nebo v tajném, ujednaném písmu, při čemž dociluje se této přeměny vhodným, snadno proveditelným postavením přístrojů, které písmeny vysílají příslušnými k nim vlnami a v přijímadle je tisknou.

Systém Hovlandův má vedle četných, ne přehlédnutí hodných předností také tu výhodu, že lze aparáty jeho snadněji ovládati, protože není tu třeba namahavého učení čísti značky dle sluchu. Lze jím odtelegrafovati až 150 slov o pěti písmenách za minutu.

O vynález zajímala se arci především vláda norská a pomohla Hovlandovi, aby mohl přístroje zhotoviti a zkoušeti; německá společnost třeba že běží tu o vynález cizí, také nemeškala a zakoupila ho pro sebe. Není však dosud známo, že by byl v provozu v některé z jejích stanic.

Ze stručného pojednání tohoto již vidno, že u všech dosud užívaných soustav bezdrátové telegrafie ne podřízený úkol přísluší tykadlům čili antenám, tedy částem bezdrátových stanic, které elektrickou energii do prostoru jednak vysílají, jednak ji opět z ovzduší ssají či přijímají a svádějí k jemným přístrojkům, ať již tedy k fritrum, kohererum nebo detektorum, jejichž funkcí působí teprve na vlastní aparát přijímací, tedy na telefon, čtou-li se Morseovy značky dle sluchu, nebo na psací aparát Morseův, který na papírovém proužku značky tyto zapisuje.

Tykadla pozustávají obyčejně z kolmých vysokých stožárů, na nichž jest upevněna drátěná síť elektrovodná. Rozměry jejich závisí na vzdálenosti, kterou dlužno překonati, a na síly proudu, se kterým se pracuje. Pro větší vzdálenosti je tedy třeba použíti jak vyšších a rozlehlejších anten, tak i silnějších zdrojů proudových.

Věže tykadlové jsou drahé a právě tato okolnost je příčinou, že nelze v praksi překonati dálky, jak by snad bylo žádoucno, neboť cena anten stoupá téměř s krychlovým obsahem prostoru, který zaujímají.

Při telegrafování nabije se elektřinou hořejší isolovaná část tykadla, jehož napjetí se pak vybije jiskřidlem do drátu svedeného buď k zemi, nebo do systému drátěného, který tvoří jakousi protiváhu dílu tykadla, čnícího do vzduchu. Při tom bývá díl, elektřinu do prostoru vyzařující, kolmý, kdežto protizávaží upravuje se vodorovně; dráty jeho jsou buď spirálově stočeny, nebo končí volně, nejsou-li svedeny ku kovové desce většího rozměru. Kde je dosti vody, ať již sladké nebo mořské, tam dá se s prospěchem použiti anten ozeměných. Běží-li však o stanice v krajinách skalnatých, vysoko položených, nebo o stanice v horkých pásmech, kde nelze předpokládati dokonalou vodivost pudy zemské, nebo jde-li o stanice ve vzducholodích, nebo o stanice přenosné, sloužící k účelům vojenským, užívá se anten bez spojení zemního.

Marconi užil pro svou směrovou telegrafii anten s krátkým ramenem svislým a s dlouhým ramenem vodorovným tedy anten formy vodorovného ⌐. Užívá se také tykadel vidlicových čili T anten: nejvýhodnější je při tom rozvidlení ve větší počet drátů, jež se pak rozbíhají od svislé buď vodorovně nebo šikmo, jako kostra otevřeného deštníku. Konce jednotlivých žeber však je nutno navzájem vodivě spojiti.

Obrovské anteny mají stanice Marconiho společnosti, které slouží k trvalému spojení Anglie s Amerikou. Pokusná stanice německé společnosti „Telefunken“ v Nauenu u Berlína má tykadlo, které bude

dosahovati výše 200 m. Schází jí však dosud protějšek, se kterým by mohla korespondovati. Pokusy se stanicemi lodními se zjistilo, že lze při prostřední frekvenci proudové telegrafovati do dálky 5000 km úplně srozumitelně. Věž v Nauenu se přestavuje a má býti zřízena na čtyrnásobnou energii stanic Marconiových. Její síť bude pokrývati plochu 140.000 m^2 a bude podepřena osmnácti pomocnými stojany. Vnitřní zařízení bude míti vysíladlo na 100 kilowatů pro proudy vysoké frekvence, které budou vyvozovány buď systémem jiskřidla dle vlastní patentované methody německé společnosti, nebo dynamoelektrickým strojem zvláštní konstrukce.

Mohutnou antenu má Francie ve své Eifelově věži, 400 m vysoké, pod níž v podzemních místnostech jsou umístěny stroje a aparáty.

Asi před rokem konány byly v Německu též pokusy, při nichž místo vysokých anten použilo se vodorovných vodičů, spojených náležitě se zemí. Zařízení toto není také novinkou, neboť již r. 1905 dal si je patentovati v Anglii a v Německu professor L. Zehnder, ale tehdy zůstal námět jeho nepovšimnut, poněvadž technikové tehdejší doby se domnívali, že bez vysokých, kolmých tykadel telegrafovati nelze. Zehnder přes to však tvrdí, že s antenami zapnutými dle jeho methody se telegrafovati muže, a to i do větších vzdáleností, jako ku př. z Kanady přes Atlantický ocean do pokusné stanice u Berlína. Z jeho zařízení a výpočtů dá se též souditi na způsob, jakým se elektrické vlny prostorem šíří; udává, jak lze kromě toho vypočítati rychlost oněch, které se šíří podél země, a zároveň zjistiti, rovná-li se rychlost tato rychlosti vln rozšiřujících se vzduchem či půdou zemskou nebo vodními massami, nebo zdali tyto obě rychlosti jsou v nějakém vztahu či vzájemné odvislosti.

Diffrakce čili lomení vln a složky těchto lomivostí jsou silnější u vln, které se šíří podél pevniny, než u oněch, pohybujících se nad mořskou hladinou. Tím vysvětluje se větší dosah telegrafie bezdrátové přes planiny moří, než mezi městy na pevnině. Rozhodující jest také dle Zehndera délka vln; kratší trpí lámáním více, než vlny dlouhé, z čehož vyplývá opět, že pro telegrafii pevninovou hodily by se nejlépe systémy o dlouhých vlnách. Zdůrazňuje také nauku i Marconim a Flemingem vyslovenou, že za noci lze překonati větší dálky, než za dne, protože slunce mění svými paprsky teplotu vzduchových vrstev a tím arci i mohoucnost jejich vodivosti jak zvuku a světla, tak i elektrických vln. Tento stav vzduchových poloh účinkuje též na vodivost vln půdou zemskou. Tyto vlivy ozřejmují se zejména při proměn-

livém počasí, nebo je-li obloha místy jasná a místy pod mrakem; oteplení vzduchu je pak nestejné a tudíž i vodivost jeho různá. Prší-li v některých krajích, střídá se opět vlhkost půdy s vrstvami suchými, kterýmž proměnám přizpůsobují se i vlny, ovšem že na úkor výkonnosti přístrojů. Oproti tomu lze při stejném počasí v různých, spolu sousedících končinách očekávati, že aparáty překonají i větší vzdálenosti, než pro jaké jsou určeny.

O vlivu slunečních paprsků na převádění elektrické energie pojednává obšírněji Marconi, professor Zenneck, G. W. Pickard, Dr. Eccles a J. A. Fleming. Marconi poznal již r. 1902, že v noci lze lépe telegrafovati než ve dne, kdy schopnost přístrojů klesla skoro na jednu třetinu výkonnosti noční; nevýhodnou je zejména doba při západu nebo při východu slunce, kdy lze znamenati neobyčejné poklesnutí síly vln.

Fleming, jenž za loňského zatmění slunce navštívil stanici na Eifelově věži v Paříži, uvádí, že po dobu zatmění nad Paříží docházely do stanice s Eifelovou věží spojené vlny silněji, než za normálního svitu slunečního. Totéž sesílení pozoroval H. Schlederman v Kodaňské stanici, která telegrafovala s majákem v severním moři, jakož i Dr. Eccles ve stanici londýnské za korrespondence s Clifdenem. Fleming z toho odvozuje, že již částečná změna v intensitě paprsků slunečních má vliv na šíření se elektrických vln a sice proto, poněvadž tato změna nezůstává bez účinku na vzduch mezi jednotlivými stanicemi, kteréž účinky jsou tím více znatelny, nalézá-li se pole jejich blízko tykadel stanic vysílacích.

Uvádí dále, že jonisací vrstev vzduchových za světla slunečního utvoří jony jakási kondensační jádra pro vodní páry, jejichž částečky tvoří ve vyšších polohách atmosféry vrstvy dielektrické (nevodivé), následkem čehož pohybuje se vlna elektrická v této vrstvě pomaleji než v poloze nezjonované. Šíří-li se tedy vertikální vrstva rovnoběžně s povrchem zemským, povstává následkem odporu ve vyšších polohách jakési vztýčení její, tedy znetvoření, a vlna mine tykadlo buď úplně, nebo se ho dotkne jen částečně. Fleming soudí, že jonisací vzduchu ultrafialovými paprsky slunečními zabraňuje se prostupu vln podobně, jako jsou na úkor prostupu světla výpary v atmosféře, mlhy a j. Uvádí také, že úkol hmoty zemské při sprostředkování vln není nikterak obmezen tolik na převádění prostorových vln, ale že země přispívá ke vzniku vln povrchových, směrných, že je také mediem, ve kterém vznikají proudy zemní, zejména při antenách zalomených pro telegrafii směrovou. Kiebitz konal pokusy s antenami uloženými v příkopu

1 m hlubokém a mohl takto přijímati telegramy z Anglie, z Francie, ba až z Ameriky, tedy z dálky šesti tisíc kilometrů. Soudí z toho, že vlny elektrické neprostupují snad hloukami vrstev zemských, nýbrž že šíří se vrstvami vrchními.

Ve styku bezdrátovém jsou též místní poměry toho kterého kraje vlivným činitelem. Tak bylo ku př. pozorováno, že stanice na Alpách mohou přijímati telegramy z poměrně dalekých míst, kdežto stanice ležící na úpatí hory sotva že reaguje na značky aparátu upraveného na druhém boku pohoří. Lodní stanice pozorují, dle některých zpráv, také velmi zhusta náhlou změnu v intensitě docházejících vln, aniž mohou příčinu toho zjistiti. Stanice na severním pobřeží Německa ku př. mohou opět velmi dobře korespondovati se stanicemi lodí ve Středozemním moři, ale nemohou se spojiti s místy na západním pobřeží irském, s kterými zase dobře pracují stanice ve Španělsku, na Azorách a jinde. Je také známo, že stanice, které ku př. v německých vodách telegrafují na dálku nejvýš dvou set kilometrů, překonávají ve východoasijských mořích až 1000 km.

Také severní záře oslabuje vlny elektrické, jak bylo pozorováno při bezdrátové telegrafii z ostrovů Špicberských do stanice v Ingoi u Hammerfestu. Při vzniku severní záře byly značky, přicházející do Ingoe, tak seslabeny, že jich nebylo lze čísti, ba ukázalo se, že aparáty jednu chvíli úplně ohluchly.

Podaří-li se zjistiti dopodrobna příčiny všech těchto změn ve výkonnosti stanic, pokud funkce jejich jsou odvisly také od místních poměrů, bude lze z poznatků těchto těžiti i pro dokonalost provozu bezdrátového, zvláště však bude možno přizpůsobením aparátů k poměrům kraje, ve kterém jsou umístěny, zvýšiti značně dosah stanic. Činí se pečlivá šetření a sbírá se materiál, z něhož by bylo lze uvedené již okolnosti blíže vyzkoumati. Pozorování dotyčná, zvlášť pokud se týče lodních 'stanic, mají obsahovati: nosnost vlastní stanice a stanice, se kterou se korespondovalo, pak den a hodinu, kdy byly pokusy konány, zprávu, jaké bylo počasí té chvíle, a konečně i hustotu mořské vody, eventuelně množství soli v ní obsažené, vedle poznámky o neobyčejných snad zjevech a úkazech v atmosféře. (P. d.)

Svědectví Josefa Flavia o Kristu.

Napsal DR. TOMÁŠ HUDEC. (Č. d.)

I na to třeba poukazat, že stejně úmyslně vyhýbá se Josef řeči o messiášské idei a messiášských očekáváních svého národa. Idea messiášská byla přece hlavní vzpružinou židovského odboje a ona jedině vysvětluje zoufale hrdinný boj židu proti římské přemoci. A právě tuto vůdčí ideu židovské války Josef úplně zamlčuje nebo mluví o ní výrazy co nejvíce neurčitými. Když mluví o obléhání Jerusalema (O válce žid. VI. 5) praví: Co však nejvíce je ku válce podněcovalo, bylo dvojsmyslné proroctví ve svatých knihách nalezené, „že v oněch dobách muž nějaký pocházející z jejich kraje, bude vládnouti nad celou zemí.“ Toto oni si ve svůj prospěch vykládali a mnozí z moudrých se zmýlili ve výkladu (proroctví toho); neboť výrok ten označoval vládu Vespasiána, který v Judsku byl prohlášen císařem.

Tak Flavius nyní, kdy ovšem očekávání židů se ukázalo klamným a kdy naděje jejich v pozemského messiáše byly zničeny, nejen o nadějích těch a o významu mlčí, nýbrž dokonce tvrdí, že domnělá mesiášská proroctví se splnila na Vespasiánu, který v Judsku dosáhl důstojnosti císařské. Povšimnutí zasluhuje, že ani zde Flavius neužívá výrazu „Kristus“ neb „Mesiáš“, nýbrž mluví pouze o očekávání muže, jenž měl z Judska vyjíti a zmocniti se vlády nad celou zemí. Proroctví Starého Zákona, jež se na Krista vztahovala, nazývá dvojsmyslnou předpovědí — Χρησμὸς ἀμφίβολος — nalezenou ve svatých knihách! Předpověď ona, t. j. proroctví o Kristu, se vztahovala a se splnila dle toho výroku Flaviova na Vespasiánu. Tedy Vespasián jest mesiášem ve Starém Zákoně předpověděným!

Tyto zklamané mesiášské naděje, které Josef jako člen strany farisejské jistě s ostatními svými sourodáky choval, byly jedním z důvodů, proč se úzkostlivě vyhnul každé zmínce o křesťanství. Takový mesiáš, jakého očekával, nepřišel. Uznat pak Ježíše za mesiáše nemohl, protože by musil zapřít svou minulost, své židovské přesvědčení a státi se prostě — křesťanem. Poněvadž o mesiášských nadějích ve svém díle určeném pro řecké a římské čtenáře mluviti nechce, nemůže ani mluviti o křesťanství, neboť nemohl tak učiniti, aniž by se zmínil o oče-

kávání mesiáše Vždyť křesťanství právě v těchto očekáváních mělo svůj kořen a svůj původ.

Druhý důvod mlčení Josefova bylo asi to, že křesťané v době této následkem židovských pomluv stáli u Římanů ve velmi špatné pověsti. Křesťany Římané rozlišovali již od židů, ale byli pro ně jen „taeterrima superstitio“, „genus superstitionis pessimum“. Nechtěl asi Josef svůj národ, který se snaží všemožně oslaviti a zvelebiti u čtenářů, snížit a takořka kompromitovat zmínkou o tom, že oni nenávidění křesťané vlastně vyšli ze středu židovského národa a původně nebyli než židovskou sektou.

K těmto dvěma důvodům přistupuje ještě jeden, který jest nejzávažnějším a hlavním. Jak známe povahu Josefa Flavia, můžeme o něm právem předpokládat, že jeho mínění o křesťanství bylo stejné jako u ostatních fariseův a židů, kteří odmítli uvěřiti v Krista. Stanovisko, jaké neuvěřivší židé zaujímali ku křesťanství, jest nám známo. Ze Skutkův Apoštolských vidíme, že židé křesťanství slepě nenáviděli a žádných prostředků se neštítili, aby je potlačili. Kde mohli užívali k tomu cíli násilí, jak svědčí uvěznění Petra a apoštolů, poprava sv. Štěpána a Jakuba Staršího i Jakuba Mladšího. Kde to šlo, snažili se pomluvami lůzu i římské úřady poštvat proti křesťanům, na př. v Thessalonice (Skutky Ap. 17, 6—7). I samo pronásledování Neronovo, jak již podotknuto, právem se připisuje židovskému vlivu. Po zboření Jerusalema ovšem židé ztratili všechnu moc i vliv a nemohli proti křesťanům vystupovat násilně. Svou nenávist proti křesťanství jeví proto nyní jen mlčením, mlčením plným zášti a pohrdání k bludařům, minîm, jak je nazývá Talmud. Toto mlčení nenávisti nám vysvětluje, proč v Talmudu, vyjma několika nejapných a blasfemických zmínek, nalézáme tak málo o Kristu a o křesťanství.

Že toto mlčení nenávisti bylo u židovstva v této době všeobecným, dosvědčuje též řecky psaná Chronika žida Justa z Tiberiady, současníka a protivníka to Josefova. Chronika tato, jež líčila též válku židovskou a pád Jerusalema, je sice ztracena. Ale Fotius, který ji v 9. století ještě četl, podotýká o ní, že „Justus, naplněn předsudky židovskými a původem žid, ani slovem se nezmiňuje o příchodu Kristově, o událostech jeho života a jeho zázracích.“

Židovský národ byl tehdy rozdělen na dvě strany, pro Krista a proti Kristovi. Nepatrná menšina v Krista uvěřila a byla proto jako bludaři z těla židovského národa vyloučena; každého, kdo v Krista uvěřil, stihl „cherem“ synagogy. Většina národa Krista a jeho učení

zamitla. Nepřátelství ku křesťanům stupňovalo se až k šílené nenávisti. Židé lhostejní a nerozhodní mezi křesťanstvím a židovstvím v této době neexistovali.

Josef Flavius do konce života zůstal židem. Z toho můžeme souditi, že sotva zaujímal sympatické stanovisko ku křesťanství, nýbrž že s ostatními sourodáky, kteří zůstali židy, sdílel i onu zášť a nenávist ku křesťanům. Tato zášť i u něho se jeví tím, že důsledně o Kristu a křesťanech mlčí ve svých spisech. I u něho je to jako u Justa z Tiberiady a v Talmudu, jen mlčení pohrdání a zášti. — To jest asi hlavní důvod onoho mlčení Josefova o Kristu a o křesťanech.

Jestli ono sporné místo o Kristu pochází od Josefa Flavia, pak by pravilo na jedné straně mnoho, na druhé straně zase příliš málo. Pravilo by mnoho, poněvadž Kristus je tu uznán za mesiáše, a zázraky jeho, jež židé prohlašovali za účinky zlého ducha neb magie jsou prohlášeny za pravé; takové uznání však těžko lze očekávat od pravověrného žida, který židem byl a zůstal. Pravilo by však na druhé straně ono místo příliš málo. Kdyby chtěl opravdu Josef objektivně ocenit a vylíčit význam Krista jako mesiáše a význam křesťanství pro vnitřní rozvoj židovského národa, tu musil by rozhodně ve svém, obsáhlém díle věnovat Kristu a křesťanství více místa než oněch des t řádkův a nebyl by jistě jinde každé zmínce o křesťanství tak úzkostlivě se vyhýbal.

Důvody vnitřní proti authencii svědectví o Kristu Josefa Flavia vzaté z obsahu místa samého, shrneme-li je, jsou krátce tyto:

1. Josef Flavius, který v celém díle svém úzkostlivě se vyhýbá zmínce o mesiášských očekáváních a o křesťanství, nemohl na tomto jediném místě tak jasnými a určitými slovy uznati Ježíše za mesiáše.

2. Josef Flavius, jenž zůstal do smrti židem a pravděpodobně sdílel nenávist ostatních fariseů proti křesťanům, nemohl prohlásit Ježíše za mesiáše, aniž se stal sám křesťanem.

3. Josef Flavius na místě jistě authentickém vykládá mesiášská zaslíbení o Vespasianovi, jehož tím uznává za předpověděného mesiáše — ať již z přesvědčení neb z lichocení. Nemohl tudíž odporovati sám sobě a v témže díle na jiném místě prohlásiti, že ona proroctví se splnila na Ježíši, který jest oním mesiášem.

Protidůvody, které obhájci pravosti uvádívají, jsou tak slabé, že sotva zasluhují zmínky.

Tak praví, že na dvoře císařském Flavia Domitilla a jiní členové císařské rodiny byli nachýleni ku křesťanství; těmto prý se chtěl Josef Flavius zmíněným místem o Kristu zavděčit a zalichotit. — Ale nedá se myslit, že by Josef Flavius, třeba byl dost bezcharakterní, takovým způsobem zapřel celé své přesvědčení a to v odporu s celým ostatním svým dílem. Na to byl příliš dobrým židem a příliš dobrým spisovatelem. Důvod řečený můžeme odmítnout jako fantastickou domněnku, jež postrádá všeho historického podkladu.

Totéž platí i o druhé námitce. Josef Flavius viděl v Kristu národního hrdinu a chloubu židovského národa, pročež se o něm zmiňuje slovy tak uznalými. — Než velký jest rozdíl vidět v někom národního hrdinu a uznat jej za mesiáše. Kdyby Josef opravdu byl Ježíše uznal mesiášem, pak se musil sám státi křesťanem. Těžko připustit, že Josef věřil v Ježíše jako mesiáše, že věřil v jeho zázraky, v jeho zmrtvýchvstání a při tom přece zůstal v řadách Kristových nepřátel, nevěřících židů. (O. p.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Dům č. 62 koupil roku 1591 Marii Anně manželce své kněz Václav Novolisky, ten čas farář městečka Usova. Farář moravičanský Jan Beneš byl od roku 1592 až do smrti majitelem rinkovního domu č. 56, který dal připsati manželce, synům a dcerám svým. Grunt v Závodí č. 6. koupil roku 1606 kněz Jiřík Hajštejnský. Vdova po něm Maruše provdala se dvě léta potom za Adama Tržila, rektora školy loštické. Rinkovní dům č. 115 odevzdává roku 1612 kněz Jan Hořický Kaudulinus, farář skramnický z Čech „své věrné od Pána Boha zasnoubené a sobě dané manželce", ponechávaje si právo být do smrti mocným hospodářem téhož domu a statku. Byl roku 1616 farářem v městě Krumlově, když jako „spolusoused náš milý" koupil za 180 zl. hotových devět honů rolí „v pohledech", jež podobně ihned oddal své choti Salomeně. Ale už roku 1618 byl vlastníkem téhož domu kněz Jan Morava, farář v Ivančicích, jenž v úterý před sv. Matějem jako „spolusoused naš milý" koupil roli za 95 rýn. hotových a dvě léta potom šestery honce pole „na Bradlci" za 35 rýn. mor. Je to na dlouhý čas poslední zápis kupů kněžských a šlechtických. [1])

Jako sousedé se tito cizorodí majetníci domů neosvědčovali. Kde mohli vyhýbali se platům a robotám obecním, zdráhali se přispívati k zemské berni, i když od ní nebyli sněmem osvobozeni, nedopouštěli ve svých domech ubytovat vojsko a mýt neplatili: samá to břemena, jež pak za ně museli nést ostatní. „V tom byla drobnější šlechta

---

[1]) Porůznu se uvádějí v knihách městských: r. 1574 kněz Martin Smutný, farář zvolský, rodem z Mohelnice. R. 1576 v úterý po sv. Kunhutě při smlouvě svatební svědkem kněz Petr, farář v Čermné. 1589 v úterý po 2. neděli tříkrálové svědkem kněz Jan, ty časy farář trnavský. R. 1594 v neděli před památkou Všech svatých stala se smlouva svatební mezi Šimkem Horčičkou z Loštic a Alžbětou vdovou po knězi Melicharovi, faráři někdy ve Lhotě blíž Vranové. R. 1603 ve středu po ochtabu sv. tří králů při smlouvách svatebních Pavla mydláře s Babuší dcerou kněze Matouše Semelia zapsáni mezi smlouvci a přáteli panny nevěsty na straně Semeliově kněz Matěj, farář zábřežský a kněz Ondřej, farář trnavský. R 1609 dne 5. května svědkem při svatební smlouvě kněz Mikuláš, ten čas správčí církevní dědiny Moravičan. R. 1617 v neděli před narozením P. Marie při smlouvě svatební Frydrycha koželníka, syna kněze Mat. Semelia s Kateřinou Limburskou mezi smlouvci se strany ženichovy kněz Andreas Ostas, farář měrotínský.

s vyššími urozenějšími svorně za jedno, že chtěla v městech užívati městských živností, ale za to nechtěla podnikati nižádných břemen městských". Jelikož takovou neochotou trpěly též důchody zeměpanské, poručil král Ferdinand roku 1549 pánům a rytířům celé Moravy, aby v povinnostech srovnali všude domy své městské s domy měšťanskými.[1])

Rozumí se, že ani vrchnostem nemohlo býti vhod takové vymykání se z obecních břemen. Na stížnost měšťanů Velk. Mezříče, „že někteří z stavu rytířského mezi nimi v městě sedí, šenkův, várek a jiných obchodův městských užívají, a v pracích ouředních s nimi bejvati a pracovati nechtějí", povolil Jan z Pernštejna roku 1538: „chtěl-li by kdo z stavu rytířského mezi nimi v městě se osaditi a nechtěl podle nich v ouřadních prácech aneb v jiných pořádcích městských bejvati, aby živností městských budiž při šancích, várkách aneb jiných živností jemu nedopouštěli užívati, a to aby každému prve, kdož by se mezi nimi osaditi chtěl z stavu rytířského, oznámili". Když něco později stěžovali si témuž pánovi Nosislavští ve stejné záležitosti, nařídil Pernštejn podobně jako ve Velk. Mezříčí s tím pouze obmezením, aby šlechtici „v ouřady městské potahováni nebyli ani v jiné práce obecní osobami svejmi; poslem městským aby také obsíláni nebyli".[2]) Tovačovským učinil pan Vratislav z Pernštejna roku 1559 tu milost: „Kdožkoliv by se z stavu rytířského mezi ně do města Tovačova vstěhoval a sobě dům koupil, podle obce jako jinej obyvatel města všechny panské a obecní ouřady, povinnosti a pořádky vykonávati a zachovávati nechtěl, ten takový každej řádu rytířského šenků vinných a várek i šenků pivných a také městské živnosti mezi nimi užívati nemá a nebude moci".[3]) A když během času se ukázalo, že ani takové opatření nepomáhá, zejména vůči osobám kněžským, zapověděl roku 1579 tentýž pán Vratislav měšťanům Bystřice nad Pernštýnem „aby žádnému knězi kupu domův a provozování živnosti v městě ani na předměstí nedopouštěli a bytnosti mezi sebou nepřáli".[4])

Lověstičtí před rokem 1581 volky nevolky podrobovali se vůli urozených pánů svých a přijímali šlechtice i kněze v sousedství. Nikde za těch dob při takové koupi domu není v knihách městských připsáno nějaké ohražení. Ale pod panstvím unčovským nastalo jinak. Náhledy

[1]) *Winter*, Kulturní obraz českých měst I. 121. 123.
[2]) Archiv český, XX. 423 k r. 1538 a p. 497 k r. 1546.
[3]) *Ugwitz*, Z minulosti města Tovačova p. 50. 51.
[4]) *Tenora*, Z pamětí města Bystřice nad P. p. 13[4].

vrchnosti stran šlechtických a kněžských sousedů začaly souhlasiti s přáním měšťanů. Proto se kněžím a šlechticům pouštěly domy jen jakoby výjimečně a v zápise ukládalo se, že nový majitel „kdykoli by jaká daně nebo berně buď od J. M. Císařské zřízena nebo sněmem obecním svolena byla, podle jinejch sousedů loštických odbejvati povinnen bude“. Paní Kateřina Malovcová přijata roku 1589 v sousedství na takový způsob, „aby všelijaké povinnosti podle jiných sousedů buďto poplatky, robot odbyváním a jiný všelijaké věci jako kteří jiní z sousedův vykonávala a pokojně ve všelijakých věcech, tak jako na dobrou sousedu náleží, se zachovávala“ — jinak — „povinna bude zase touž zahradu prodati a hodným člověkem osaditi a se jinším bytem opatřiti“. Kněz Jiřík kupuje roku 1606 grunt č. 6 s půl čtvrtí panskou za 220 hřiven velk. „ale však s touto vejměnkou, jestliže by tenž grunt knězi Jiříkovi aneb potomkom jeho k prodaji přišel, tehdy nemá žádnému jinšímu kromě rovnýmu z sousedů prodán býti“. Salomena, choť kněze Jana Kaudulina roku 1616 „připověď učinila, kdyžbykoliv ten dům její na prodej přišel neb i taž roli, že toho ničeho nechce stavu rytířského žádnému prodati, ale budto sousedům aneb obecnému člověku“.

O tom, že by místní obyvatelé byli odcházeli do ciziny a tam nějak prosluli, není skoro žádných zpráv. Oproti Mohelnici, odkudž tou dobou pocházelo zvláště mnoho kněží, dá se to vysvětlit jen tím, že zámožnost v městečku nebyla poměrně veliká. Nějaký rodák z Loštic, možná že hrnčíř, usadil se někdy za těch let v Ivančicích, kdež vinohrad po něm přezván loštický.[1]) Dva rodáky loštické zavedly v těch letech běhy života až do Prahy. Ve Starém městě Pražském nabyl roku 1614 měšťanského práva Jeremiáš Čapek „krejčí z města Loštic“. Roku 1600 stal se tamtéž měšťanem Severin Loštický z Libanu. Byl z prvu písařem radním v Jaroměři nad Labem, kdež roku 1595 založil „knihu rozličných pamětí“ a zámožně se oženil. V Praze přejal městské právo „předloživ list na pergamenu latinský svého řádného na svět zplození, také poctivého chování od práva města Loštic, jehož datum 18. Martii 1600, podle toho i vejhostní od práva města Unčova toho datum 1. ledna 1597.“ Byl už tehda bezpochyby písařem hořejší kanceláře ve Starém městě Pražském. Jako bohatý měšťan, majitel domův a k tomu vzdělaný rád míval kolem sebe muže literárně činné. Sluje proto „muž výborný“. Mladý básník Pavel

[1]) *Krctochvíl,* Ivančice 67.

Jizbický z Jizbice věnoval mu roku 1602 báseň. Roku 1617 byl povýšen do stavu šlechtického s dosavadním přídomkem „z Libanu“. V pohnutém roce následujícím seděl mezi konšely Starého města. Co do vyznání byl pod obojí.[1]) V Litovli zemřel roku 1598 Vavřinec Hrozný „český mydlář“, zámožný měšťan na rinkovním domě č. 154, přistěhovalý z Loštic. Byl v kostele sv. Jiří pochován obřadem luteránským.[2])

2. Náboženské poměry v Lošticích a v okolí.

(1581—1619)

Duchovní správa v Uničově. — Kněží jinověrci na faře loštické. — Církevní správce Matouš Semelius. — V Mohelnici znova zapovězeno přijímání pod obojí. — Farnost moravičanská. — Příjmy faráře loštického. — Matouš Semelius dobrým hospodářem. — Náboženské vyznání jeho.

Časový duch náboženský zanechal v Lošticích sledy jen pokud byl vtělen v osobách správců duchovních. Biskup Stanislav Pavlovský, jenž roku 1579 dosedl na stolec svatomethodějský, dovedl sice mocně čeliti bludným proudům, jež se po diecesi rozlily, ale nezdolal jich. Nejvíce ještě zmohl v těch osadách, kde byl dědičným pánem země a sám i kněze dosazoval i slovem svým více vážil. Podobně tam, kde vláda snažení biskupovo mohla činem podporovat, totiž v městech královských, k nimž patřil Uničov.

Císař Rudolf přijímaje roku 1577 v Olomouci od stavů přísahu věrnosti, vložil zástupcům královských měst přísně na srdce, aby trvali v učení církve katolické, žádným sektám nedopouštěli se rozmáhati, jinověrcův aby v městské radě netrpěli a konečně aby vybyli kněze i školní mistry nekatolíky a místa jejich obsadili osobami pravověrnými,

---

[1]) Památky archeol. IX. p. 883. — X. p. 790. — Archiv pražský městský: Kniha městských práv staroměstských č. 535. — *Winter*, Kulturní obraz českých měst I. 736. 763. — Týž, Děje vysokých škol pražských 149. — *Nováček*, Listář k dějinám školství kutnohorského, Histor. archiv č. 5. p. 79. — *Schimon*, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien p. 95. — *Pauli a Gisbice* Periculorum poëticorum partes tres. Witenbergae Anno DoMInICo. Báseň nadepsaná »Ad Severinum Losticium a Libano, civem Paleopragensem amicum mihi amicissimum« začíná: Losstici auricomo solum vicissim — voltu germina promit ac novo se — parens cespite vestit alma tellus.«

[2]) *Kux*, Geschichte der Stadt Littau 97. 247.

představivše je napřed biskupovi.[1]) Z nařízení panovníkova, jenž zejména též Unčov kladl za město sektářské,[2]) dopsal v tom smyslu téhož roku všem královským městům vrchní správce jejich zemský podkomoří, Hanuš Haugvic, syn bývalého pána loštického.[3]) Poznovu nařídil totéž nástupce jeho v úřadě bývalý kanovník olomoucký Mikuláš z Hrádku.

Ale rozkazy zůstávaly namnoze jen mrtvou literou. Měšťanům unčovským, když od sv. Jiří roku 1580 měl odejít dosavadní farář jejich, musel výslovně připomenout biskup, „že ničehož z strany přijímání faráře bez vůle a vědomosti naší před se bráti nebudete, nýbrž měli-li byste jakého již zjednaného — o čemž my nevíme — jej nám prve presentovati podle pořádku starobylého budete a my se v tej věci podle hodnosti osoby budeme věděti z ouřadu, jak k vám tak tomu presentovanému spravedlivě zachovati.“[4]) Unčov na zakročení podkomořího poslechl a představil biskupovi kněze, jehož však on „z některých slušných příčin“ nemohl dosadit. Ale poslal jim koncem května již na vybranou „jednoho kazatele českého a druhého německého, abyste sobě z nich, který by se vám lípe líbil, zvolili.“ Zvoleného že jim už napřed dosazuje za faráře.[5]) Unčovští vybrali si českého kněze Jana Rozenpluta.[6])

Z návrhu biskupova vysvítá, že v Unčově byl německý živel dosti zastoupen a sice soudě dle jiných měst, kde Němci měli převahu, hlásil se k víře Lutherově. Česká většina přes leckteré bludné semínko tam zaseté — byliť v městě posluchači kněze Lukáše, faráře dubického, jenž roku 1560 „pro svůj hrozný blud“ byl uvězněn na Hukvaldech[7])

[1]) Čas. Mat. mor. 1900 p. 40.

[2]) *Winter*, Život církevní v Čechách 209.

[3]) Dopis Unčovu zněl asi podobně, jako v téže záležitosti Jihlavě a Znojmu — »abyste z strany víry a náboženství tu u vás nic nového před sebe bráti a začínati ani co toho mimo starobylý chvalitebný křesťanský způsob nedopouštěli, žádných sektařských a bludných kazatelův nepřijímali a netrpěli, osoby sektařský do rady a prostředku vašeho nepřijímali.« *Kameníček*, Sněmy 450[1]. 657.

[4]) Arcib. arch. Kroměř. Kop. XVIII. fol. 12. dto. v Olomouci v zelený čtvrtek r. 1580.

[5]) Kop. XVIII. 75.

[6]) Vzdor svému jménu byl české národnosti, neboť vydal později jako šternberský probošt český kancionál. *Jungmann*, Historie liter. české II. vyd IV. č. 116.

[7]) Kop. III. p. 6. 168. Před 10 lety přijali Unčovští bez vůle a vědomosti biskupovy za kaplana kněze Pavla, jenž se potom »nočním časem z Unčova uloudíc ssebou jakous děvečku a klíče od města vymluvíc vykradl«. Kop. VIII. fol. 1. dopis biskupův o to dto. 3. ledna 1567. Poznov dto. 24. února 1571 Kop. IX. fol. 63. a XI fol. 67.

— zůstala katolická, byť namnoze přijímala pod obojí,[1]) což ostatně bylo dovoleno.[2]) Že většina i když roku 1584 přijali za kaplana kněze odpadlíka,[3]) byla pravověrna, dlužno se domnívati z dopisu, jímž biskup Stanislav téhož léta ukládá novému, po brzkém odchodě Jana Rozenplata již třetímu faráři Janovi Velvarskému pro dobu veliko noční, aby nezpovídal houfně, nýbrž „jednoho každého obzvláštně", a sice aby slyšel zpověď i od těch, kteří přijdou k němu z okolí. Kdyby pak někteří z měšťanů chodili ven k jinověrcům, ty aby dobře znamenal. Konečně pak ať oznámí, kolik věřících bude přijímat pod jednou a kolik pod obojí způsobou.[4]) (P. d.)

---

[1]) Šilperský farář Konstantin Jordán (dto v Šilperku v neděli před sv. Michalem 1563) dle kontextu evandělický kazatel augspurského vyznání, prosí císaře o faru v Uh. Hradišti a kdyby té se mu nemohlo dostat, tedy v Unčově »den die leute gern zum meisten theilsub utraque specie wern«. (*D'Elvert*, Notizenblatt 1873 p. 81).

[2]) Panu Karlovi ze Žerotína píše biskup r. 1580 o Novojičínských: »Z strany přijímání pod obojí způsobou nikdy jsme jich ani taky jiných v to nepotahovali a jim nezbraňovali, aby jim jak pod jednou tak i pod obojí způsobou, kteří by toho žádostivi byli, podáváno bejti nemělo.« Kop. XVIII. fol. 184.

[3]) Biskup píše faráři unčovskému Janovi Velvarskému počátkem ledna 1585: »Že jsou pak toho kněze Jana — jak jej apostatu jmenujete — týž Uničovští za kaplana přijali, jest nám s nemalým, že by takovej býti měl, podivením. ~~Však pohudž byste~~ bez něho na ten čas v nemocnici své bejti nemohli, zanechte ho ještě (toliko aby pořádek v službě boží a svátostech posluhování zachovával) tam některý čas. Až by tam jinej katolický pobožný kaplan objednán byl se pričiňte«. Kop. XXII. fol. 11

[4]) Dto na Kroměříži ve středu po neděli Judica (21. března) 1584. Kop. XXI. fol. 75. Houfná zpověď bylo zařízení luteranské: kněz poříkav s několika osobami rázem všeobecnou formuli, že mají hříchy na sobě, všem dohromady dal hlasité napomenutí a rozhřešení. — Nástupcem Jana Rozenpluta byl kněz Šimon, jenž počátkem května 1583 zas už nebyl v Unčově. Obročí převzal po něm snad onen kněz Jan z kláštera šternberského, jejž dle dopisu biskupova ze dne 25. května 1583 mají Uničovští poslat na Kroměříž »poněvadž o témž knězi Janovi jakého učení a života jest vědomosti nemáme«. Kop. XX. fol. 121.

Jak lze socialní pojištění doplniti pojištěním soukromým.

Dr. Jan Koutný.

Ve vývoji socialního pojištění jest znamenati dva systémy: systém dobrovolného členství a systém závaznosti.

Na myšlence dobrovolného členství jest vybudováno starobní pojištění v Belgii zákony z let 1850, 1865, 1900 a 1903, ovšem za subvence státní. Stát totiž každému nemajetnému občanu, jenž je členem všeobecné pokladny pensijní (caisse générale de retraite, později d'épargne et de retraite) a střádá si kapitál pro důchod ve stáří, přidává k úsporám do 15 fr. ročně 60% a to tak dlouho, až vzrostou vklady do výše, která stačí na doživotní důchod 360 fr. ročně. Aby stát ještě více umožňoval myšlenku dobrovolného členství, podporuje hmotně pojišťovací spolky, které si vytkly za účel získati hodně členstva. Na dobrovolnosti a státní subvenci spočívá také starobní a invalidní pojištění italské.

Systém závaznosti vznikl v Německu a trvá v invalidním a starobním pojištění již od r. 1889. Dle něho jsou určité třídy obyvatelstva zákonem nuceny do pojištění vstoupiti a příspěvky platiti. K placení příspěvků jsou přibráni i zaměstnavatelé. Poněvadž také stát přispívá na pojištění invalidní a starobní, starají se tu o hmotné zájmy dělnictva tři činitelé: dělníci, zaměstnavatelé a stát.

Boj mezi románskou ideou dobrovolného členství a mezi germánským systémem závaznosti, který byl veden ve vědě i v praxi, v literatuře pak mezi Němci na jedné a mezi Angličany a Američany na straně druhé, byl energický a trval na 20 let. Ještě na mezinárodním sjezdu socialního pojištění ve Vídni r. 1905 stáli zastanci obou systémů proti sobě. Hlavní mluvčí stoupenců románského régime de la liberté, Leopold Mabilleau, poukazoval na to, že jest ethicky daleko cennější, když se někdo pojistí z vlastního popudu, nežli když jest k tomu přinucen zákonem; pak že může dobrovolné pojištění oproti závaznému daleko lépe vyhovovati lidem různého povolání a tím že i může lépe hospodařiti a všemu možnému zneužití čeliti. Naproti tomu zdůrazňoval Schmoller a jiní, že dobrovolně se pojišťují zpravidla lidé vzdělanější a zámožnější, ale málo kdy vrstvy nejnižší, které by pojištění právě

nejvíce potřebovaly, jak po stránce hmotné, tak i výchovné. Závazným pojištěním však že lze účelu dosáhnouti rychle a jistě. Jeho pevný útvar dovoluje nejširší vyrovnání risik a zárovcň připouští samosprávu, která má v moci činiti různá opatření proti úrazům a nemocem (simulace). Proti těmto výhodám výchovným, technickým a správním se uvádívá, že závazné pojištění seslabuje cit pro zodpovědnost, otupuje smysl pro spořivost a podkopává schopnost dalšího rozvoje.

Avšak již r. 1908 na VIII. mezinárodním sjezdu pro socialní pojištění v Římě zvítězil systém německý. Bývalý italský ministr Luzatti, dlouholetý bojovník za ideu dobrovolnosti, na základě svých neblahých zkušeností a pod dojmem příznivých výsledků v Německu vzdal se v předvečer svého života všech illusí a doznal veřejně, že massy lidu možno jen cestou závazného pojištění vychovati k tomu, aby se samy o sebe staraly a pamatovaly na všecky možné případy v životě právě tak, jako jen školní povinností lze lid naučiti čísti, psáti a počítati. Právě Luzatti to byl, který tehdy za všeobecného souhlasu vytkl směr pro nastávající fázi vývoje socialního pojištění těmito slovy: „Nucené pojištění poskytuje nevyhnutelné minimum jíti dál až k dosažitelnému maximu může jen pojištění dobrovolné. Mezi oběma těmito póly jest široké pole činnosti, jak pro volnou iniciativu jednotlivce, tak i pro autonomii organisací.“

K oběma systémům už také přihlíželi někteří zákonodárci (německý, rakouský, francouzský, anglický). V Rakousku na př. pojištění invalidní a starobní jest závazným, ale umožňuje i pojištění dobrovolné.

Dle §§ 121—124 vládní předlohy zákona o socialním pojištění může si každý pojištěnec k zákonité minimální premii připláceti dobrovolnými vklady na větší invalidní a starobní důchod, aneb i na vyšší peněžité odbytné pozůstalým. V takovém případě může býti důchod splatným mezi 55. a 65. rokem, tedy už před 65. rokem, na který zákon ustanovuje splatnost důchodů normálních.

Další §§ 125 – 129 dovolují, aby ten, kdo změnou svého povolání vypadl z pojišťovací povinnosti trvale neb jen přechodně, mohl i nadále v pojištění dobrovolně setrvati a pak starobní renty nebo peněžitého odbytného v témž rozsahu jako pojištěnci samostatní požívati.

Na základě § 142 připlatí stát ke každému běžnému důchodu invalidnímu a starobnímu, nehledě na jeho výši a na to, zda patří pojištěnci nesamostatnému či samostatnému, aneb dobrovolnému, ročně 90 K, ovšem jen potud, pokud nebude míti důchodník více ročních příjmů, které podléhají osobní dani, nežli 2400 K.

Dobrovolným pojištěním má se řešiti obtížný problém, nalézti zlatou střední cestu, která by vedla jednak k socialní péči o třídy nejnižší, jednak i k volnému rozpětí sil tříd zámožnějších.

Princip dobrovolnosti, pokud jest obsažen v rakouském pojištění socialním, sotva dojde většího povšimnutí. Příčina leží jednak v útvaru pojištění, jednak v lidu.

Dobrovolné pojištění připouští jedině pojištění důchodu — nikoliv kapitálu — a to ještě v hodně omezené míře; neboť roční vklad nesmí býti na dobrovolné pojištění větší než 100 K, vklady do pojištění dobrovolného složené ve dvouletí před rokem, v němž nastala smrt nebo invalidnost, vrátí se s 2% úroky (§ 123), kdo neplatí zákonitých příspěvků, nemůže spláceti dobrovolné a mimořádné (§ 121), starobní důchod dobrovolně zvýšený může býti splatný až od 55. do 65. roku (§ 122) a dobrovolné pojištění platí jen pro ty, kteří nemají víc než 2400 K ročního důchodu (§ 142). A přece má pojištění kapitálu dnes mnohem širší význam nežli pojištění důchodové, poněvadž hospodářsky zasahuje hluboko do života soukromého i veřejného, podporujeť podnikavost jednotlivců, umožňuje výchovu a vzdělání rodin a slouží všestranně zájmům pojištěnců vůbec. Strnulá forma dobrovolného pojištění rakouského neodpovídá všeobecné potřebě lidu a nemůže se ani přizpůsobiti jeho individualitě. Dle francouzského zákona o starobním pojištění (1910) může si pojištěnec naskládanou vyšší rentu přeměniti v kapitál, jehož může volně použiti k zakoupení domku, pole, živnosti, ba i pojistky na úmrtí u některé soukromé pojišťovny životní.

Kromě omezené formy, která bude jen některým pojištěncům dostatečně vyhovovati, bude dobrovolnému pojištění na závadu ta okolnost, že u nás nezdomácněla ještě myšlenka pojišťovací tak, jako v jiných státech, zvláště pak v Anglii, Německu, Belgii a j., kde čilou propagandu provádějí pojišťovny, spolky, školy atd. U nás lid ještě neocenil významu pojišťování, proto se tak brzo neodhodlá k dobrovolným příspěvkům bez účinnějšího vnadidla materielního a bez silného popudu vnějšího.

Vláda rakouská, znajíc psychologii lidu, spoléhá také na pomoc veřejnou se strany jednotlivců, obcí, spolků, zemí a státu. Jaké výše dostoupí takové pomocné fondy a jakého účelu dosáhnou, lze těžko předem říci.

Jistě však dobrým výsledkem by se neminulo dobrovolné pojištění, kdyby byly zřízeny ve všech korunních zemích po vzoru českém zemské pojišťovací fondy, které by převzaly pojištění větších

dávek. Převzíti to bylo by asi možné, poněvadž dle § 121 budou přikázány všecky příspěvkové platy převyšující zákonitou míru, pokud neslouží k úhradě dříve neplacených řádných příspěvků, zvláštnímu oddělení u invalidní a starobní pokladny s odděleným účtováním a hospodařením.

Zemský pojišťovací fond císaře Františka Josefa I. v Praze, o jehož založení a organisování dobyl si velikých zásluh J. E. prof. dr. Albín Bráf, dostal do vínku od království českého 1 million korun, kteráž suma vzrostla dobročinnými příspěvky města Prahy, okresů, obcí a jednotlivců do konce r. 1911 na 1,262.340 K. Ústav tento pojišťuje doživotní důchody, které se stanou splatny, dožije-li se pojištěný muž aspoň 55. a žena aspoň 50. roku; pojištěnci jest dáno na vůli ustanoviti si, kterým rokem důchod bráti počne, rozhodnutí však své nemusí oznámiti předem, nýbrž až v čas potřeby. Důchod lze pojistiti také osobě jiné. Pojištění možno uzavříti bez výhrady, t. j. že se mají vklady i s úroky stráviti doživotními důchody, aneb s výhradou, t. j., vkladatel může si vyhraditi, aby vklady samy byly zachovány a po smrti pojištěnce vráceny dědicům jeho. Pojištěnec se může výhrady kapitálu vzdáti a sobě důchod zvýšiti, když by snad už dědicû neměl, aneb když by tito nebyli podpory potřebni. Rovněž smí pojištěnec zažádati, aby mu byl vyplacen kapitál místo důchodu. Sdruženým pojištěním lze v zemském pojišťovacím fondu císaře Františka Josefa I. zabezpečiti vdovskou pensi; oba manželé za života berou společně důchod, zemře-li však jeden z nich, zůstane důchod v plné výši druhému.

I dětem mohou rodiče nebo příbuzní nepatrnými dárky příležitostnými pojistiti důchod pro jich stáří aneb aspoň zachovati pojistky, které by si v pozdějším věku samy zvětšovaly. Vklady mohou se díti v libovolné výši a době.

Zemské pojišťovací fondy měly by tu jednu velikou výhodu před státní invalidní a starobní pokladnou, že by zaručovaly pojištěncům volnost ve výši i formě pojištěného obnosu. Propaganda však dobrovolného pojištění by asi nebyla u zemských pojišťovacích fondů o nic lepší než u státní pokladny.

Účinné rozšíření myšlenky pojišťovací možno očekávati jen od čilých agentů, které mají k disposici jen pojišťovny soukromé.

Na II. mezinárodní konferenci pro socialní pojištění v Drážďanech (1911) přednášel ředitel zemské pojišťovny v Lübeku, taj. vl. r. Bielefeldt, o „spojení státního pojištění povinného se soukromým pojištěním dobrovolným.“ Řečník dovozoval, že se zlepšením hospodářských po-

měru přibývá intelligence a také životních potřeb, z toho že vzniká snaha jednotlivce upraviti své životní potřeby dle vlastní vůle; proto vidí třídy zámožnější v nuceném pojištění z pravidla brzdu svého vývoje a omezování vůle, nesamostatným pak odpadá možnost časem se usamostatniti a podnikavost státu posíliti. Dobrovolné pojištění („Freiwillige Zusatzversicherung“), které jest také v německém pojištění dělnickém obsaženo a které bylo rakouskému zákonodárci socialního pojištění vzorem, uznával Bielefeldt nedostatečným a k doplnění povinného pojištění socialního doporučoval lidové pojištění u soukromých společností. Po těchto ovšem žádá, aby prováděly — pokud se tak ještě nestalo — hlavně pojištění kapitálu a důchodů, účast na zisku, aby zprostředkovaly osobní a hypotekární úvěr na základě pojištění, aby usnadnily výměnu pojištění, aby podporovaly stavbu dělnických domků a zlepšovaly bezpečnostní opatření k předejití úrazů a nemocí atd.

O doplnění socialního pojištění pojištěním lidovým se jednalo i na mezinárodní konferenci pro socialní pojištění v Zurichu r. 1912 v září.

Tato vážná akce, jež se podniká na nejpovolanějších místech a jež dochází mocného ohlasu i na jiných schůzích a v literatuře, dává tušiti, že socialní pojištění bude co nevidět doplněno pojištěním lidovým. Předtucha jest tím oprávněnější, že v posledních měsících vznikly v Německu finančně silné pojišťovny pro socialní pojištění.

Socialně demokratická strana založila 16. prosince 1912 v Hamburku akciovou společnost pro lidové pojištění („Volksfürsorge“) s akciovým kapitálem 1 millionu marek. Měsíc na to 25. ledna 1913 byla založena druhá akciová pojišťovna pro lidové pojištění („Deutsche Volksversicherung A. G.“) s akciovým kapitálem 2 millionů marek, jež převzalo 30 německých soukromých pojišťoven životních, mezi nimiž jsou ty největší společnosti vzájemné i akciové. Společnosti vládnou kapitálem 3¼ milliardy marek a daly podniku k disposici 1 million marek na organisační fond bez úroků. Akciová pojišťovna lidová nemá cílů výdělkářských. Forma akciová byla volena jen proto, aby se mohla z počátku obchodně lépe pohybovati, potřebám pojišťovací prakse snadno přizpůsobovati a co nejvíce rozšiřovati. Akciový kapitál bude dle stanov zúročen jen 4%; toto omezení je zajištěno pro vždy tím, že příslušný odstavec stanov může býti změněn toliko se souhlasem říšského kancléře. Všecek zisk po srážce ovšem zákonitých reserv připadne ústavu t. j. pojištěncům. Podmínky pojišťovací budou bedlivě přihlížeti k hospodářským poměrům pracujícího lidu, zvláště pak bude postaráno o to, aby vklady jednou zaplacené nepropadly. Pojištěncům

se zaručuje účast na správě. Ústav hodlá soustřediti všecka pojišťovací zařízení, jaká mají svazy dělníků i zaměstnavatelů, a to buď že by byl takovým pokladnám úmrtním, vdovským a j. ústavem zajišťovacím, aneb že by převzal všecka jich risika. Soukromým pojišťovnám šlo jen o nepolitický podnik hospodářský, ony „neměly při zakládání na mysli ani ohledů obchodních ani finančních, jdouce jen za vyššími cíli národními a národohospodářskými."

Současně s akciovou společností pro lidové pojištění, kterou vyvolaly soukromé pojišťovny, byl zřízen svaz soukromých a veřejných pojišťoven životních pro lidové pojištění („Vereinigung des Verbandes öffentlicher Lebensversicherungs-Anstalten in Deutschland).

Jmenované tři podniky pro socialní pojištění nevznikly sice přímo za tím účelem, aby doplňovaly socialní pojištění ve smyslu Bieleíeldtově — socialní demokraté už delší dobu se chystali k tomu, aby dostali do rukou socialní pojištění, a soukromé a veřejné pojišťovny chtějí jim čeliti podobným podnikem ovšem nepolitickým a národním — avšak mohou brzo účelu toho dosáhnouti.

Na mezinárodních konferencích byla podrobně probírána vedle technických základů lidového pojištění i otázka, kdo má lidové pojištění provozovati, zda soukromé pojišťovny, spolky, či stát. Všici tito nositelé došli stejně vřelých zastanců.

Dr. Nabholz (Zeitschrift für die ges. Versicherungs-Wissenschaft 1913. 2. číslo) myslí, že tuto otázku nelze rozhodnouti tak jednoduše, paušálně, a soudí, že by bylo nejvýhodnější, kdyby samostatně výdělečně činné osoby neorganisované byly pojištěny u soukromých pojišťoven, které za dlouholeté činnosti poznaly psychologii lidu a tedy i všecky jeho potřeby. Organisovaní dělníci a členové větších konsumních spolků že by mohli použíti svých organisací k lidovému pojištění, jež by spočívalo na vzájemnosti a mělo minimální výlohy správní (bez agentů). Nabholz poukazuje na to, že před vzájemnými spolky se zastavil i monopol životního pojištění v Italii, jenž činnost spolků nezastavil, nýbrž naopak ulehčil. Zbytek pak dělníků hospodářsky, zdravotně a mravně nejslabších, jimž by se vyhýbaly pojišťovny soukromé i organisace, že by připadl státu. Ten by také tyto vrstvy podporoval většími příspěvky jako strážce chudinství a vychovatel lidu.

Pro Rakousko jest v socialním pojištění Německo vzorem. Tím neříkám, že by Rakousko z Německa všechno napodobovalo. Tak na př. pojištění soukromých úředníků (1906) jest rakouským originálem, který (1911) Němci převzali; také samostatní došli poprve povšimnutí

v rakouském pojištění socialním. Avšak v celku jsou základy socialního pojištění u nás a v Německu stejné. Proto tedy dá se snadno předpovídati, že i vývoj jeho bude u nás obdobný jako v Německu, budou-li ovšem vývojové podmínky tytéž, to jest, bude-li půda náležitě pro pojištění připravena, a bude-li lidové pojištění na takovém stupni, že by mohlo závazné pojištění doplňovati.

K zlepšení obou podmínek mohou platně přispěti soukromé pojišťovny svými agenty a svými odborníky. A poněvadž u nás nejsou tak veliké pojišťovny jako na př. americká „Metropolitan" nebo aspoň německá „Viktoria", bylo by záhodno utvořiti svaz pojišťoven, který by nechtěl z lidového pojištění bohatnouti, nýbrž který by je chtěl zdokonaliti, jak to jen připouští dnešní věda a jak toho vyžaduje skutečná potřeba, a potom uplatniti, jak toho právem zasluhuje pojištění lidové. Ředitel Dr. Bischoff kritisuje osnovu zákona o pojištění soukromých úředníků v Německu (Veröffentlichungen XXIII.) pravil mezi jiným: Zkušenosti z pojištění soukromých úředníků v Rakousku ukazují, že minimum, které pojištěncům poskytuje zákon, nikterak neuspokojuje lepší úředníky, kteří právě proto hledají plného uspokojení u pojišťoven soukromých.

Podobně tomu bude jistě u dělnictva. Proto je třeba, aby byly soukromé pojišťovny v čas připraveny.

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Obsah traktátů táborských.

Majíce pikartské traktáty Táborů v plném jich znění před sebou, můžeme soud pronésti o jejich učení bez obavy, že bychom jim ukřivdili nebo smyslu jejich nevystihli. Podáme v následujícím obsah spisův a připojíme k němu vždy několik poznámek.

Traktát Jana Němce ze Žatce.

Jan Němec ze Žatce nejprve upozorňuje věřící, že jest nutno zkoumati myšlenky, jsou-li od Boha nebo od antikrista, ježto Kristus sám předpověděl, že na konci věků povstanou mnozí proroci falešní. To se týká hlavně svátosti oltářní, o níž již učenníci Kristovi upadli v blud a o níž nyní tolik kacířství koluje, jako hloupá herese, že chléb nezůstává po posvěcení a že případky trvají bez podstaty a chléb že se přepodstatňuje v tělo Kristovo přirozené a j. V té nauce odporují moderní doktoři starým a sami sobě vespolek, a již proto musí býti věřícím podezřelí; vůbec platí jen potud svědectví jejich, pokud souhlasí s Kristem, jeho apoštoly a učiteli prvotní církve.

Především tedy ať nedá se věřící svésti větou: tak učí římská a celá církev, tedy to nutno přijati a dále nehloubati. Věřící musí hledati důvod víry v Písmě. Neboť ač je víra vznešená, přece se dá každý její článek z Písma neb rozumu vyvoditi; čím více se o víře hloubá, tím jasněji září. Proto ať nic nevěří křesťan o svátosti oltářní, než co mu podává Písmo nebo rozum víru plodící.

Ptáme-li se tedy, co jest onen chléb, jejž Kristus při poslední večeři podal apoštolům a jejž my dnes požíváme, a co ono víno, zní odpověď: tělo a krev Kristova. Tak praví evangelisté Mat. Mar. a Luk. a sv Pavel, tak věřila prvotní církev. Tedy: ten chléb je tělo Kristovo a nikoli, jak moderní učitelé říkají: to, co pod chlebem se kryje, je tělo Kristovo. Sv. Jeronym, Augustin, Rabanus také tak píší.

Ale ježto blud není ve slovech Písma, nýbrž v nesprávném jich pochopení, jest další otázka: v jakém smyslu nazval Kristus chléb svým tělem. Dvojí jest smysl: nepravdivý a jedu plný, že totiž chléb je identicky tělo Kristovo, tak že se buď chléb dle své podstaty

proměňuje v tělo Kristovo přirozené nebo že se tělo proměňuje v chléb, tak že již není pak chleba hmotného, nýbrž celý jest přepodstatněn v Kristovo tělo. Tento smysl jest bludný, ježto jest proti Písmu. Písmo zajisté i po posvěcení nazývá svátost chlebem a Pavel kárá Korintské, že se přílišným požíváním svátosti opíjeli. Také zkušenost tomu učí; vždyť hostie posvěcená měkne, tvrdne, hnije jako každý chléb, což nemůže příslušeti tělu Kristovu.

Smysl katolický je, že ten chléb je tělo Kristovo svátostně neb obrazně (figurative) t. j. to, co dle přirozenosti zůstává chlebem hmotným, třebas již posvěceným, jest tělem Kristovým dle obrazu a znamení (secundum figuram et significationem); znamená totiž, že tělo Kristovo a jeho krev, pro nás na kříži trpělivě obětované, jsou věřícím zásluhou, pokrmem, rozkoší, posilou, potěchou a oživením duchovním a všestranným nasycením, jakž to Kristus u Jana VI. řekl.

Tato slova Kristova nutno vykládati o požívání duchovním, ať prostřednictvím svátosti nebo bez ní. Toho duchovního pokrmu je tento viditelný chléb svátostí a obrazem, abychom tak viditelnou svátostí byli vedeni k pokrmu neviditelnému. Proto ustanovil Kristus svátost oltářní po požití beránka velkonočního, ježto jako beránek měl se požívati na znamení budoucího utrpení Kristova, tak my užíváme znamení vyššího, světějšího a užitečnějšího na památku téhož utrpení již minulého.

Slova Kristova „Toto jest tělo mé“ mají smysl: Toto účinně znamená (efficaciter figurat) tělo mé. Neboť kdyby se tomu rozumělo identicky, Kristus by denně se stával novým Bohem, mohli by ho požívati i nevěřící, i zvířata. Proto neřekl: Zde jest tělo mé, nýbrž toto jest tělo mé, aby se celé vykládalo obrazně, jakž takových obrazných rčení v Písmě jest hojně.

Může tedy věřící svátost nazývati buď chlebem nebo tělem Kristovým, ovšem v dobrém smyslu, že je totiž obrazně tělem Kristovým. Může nevěřícím přisvědčiti, že je tělo Kristovo, může to i popříti, jak z toho bude viděti prospěch, ale lépe jest popříti, aby se zamezila modloslužba. Nebyliť kacířštějšími modloslužebníky kněží Bálovi než moderní kněží, kteří tak nízké stvoření nazývají bohem.

Avšak v obrazných rčeních třeba jest rozeznávati stupně, neboť některé naznačuje věc zobrazenou blíže, některé vzdáleněji. Tak obrazy starozákonní toliko naznačovaly budoucí tajemství, nemajíce v sobě milosti posvěcující, svátosti však novozákonní mají Krista jaksi

věčně přítomného a spolupůsobícího, tak že ti, kteří je hodně přijímají, stávají se účastnými Krista, očištěni a posvěceni jsouce jeho krví v pravdě.

Zvláštním způsobem pak jest Kristus přítomen ve svátosti oltářní, jež nad jiné tím vyniká, že jí figury starozákonní pozbyly platnosti, že ji Kristus ustanovil v době největší své lásky a že ji kázal přijímati na památku svého utrpení.[1]

Jeť Kristus přítomen různým způsobem. Jako Bůh jest všude v každém stvoření bytností a mocí svou, jako člověk jest nejdokonaleji, podstatně a tělesně, kdekoli jest tělo jeho přirozené. Tak žil na zemi, s tím tělem, třebas oslaveným, přece pravým a rozměrným vstoupil na nebesa, tak že tím způsobem není ve svátosti, ba vůbec nikde na zemi. A jako pokud žil na zemi, nebyl Kristus tělem svým zároveň na více místech, tak ani nyní. Proto pravil Kristus: Řekl li by vám kdo „tuto jest Kristus neb onde“, nevěřte.

Nelze připustiti výkladu, že jako duše je podstatou na více místech, tak může býti i tělo Kristovo, ježto jest duchové. Ze zázraku o sv. Ambroži a jiných vykládaných, že byli současně viděni na dvou místech, nelze nic uzavírati.

Jiný způsob bytí jest duchovní, jímž jest Kristus ve svatých milostí svou skutečně, posiluje je, ochraňuje a pomáhaje jim.

Třetí způsob bytí je silou a mocí, a tak jest Kristus stále na nebi i na zemi, jako je král svou mocí v celé říši.

Čtvrtý konečně jest svátostný. Kristus totiž, chtěje přispěti slabosti lidské, ustanovil viditelné svátosti, aby jimi byli lidé vedeni k věcem neviditelným a aby jimi jako nástroji vážili živou vodu milostí. Když tedy té svátosti užíváme, dosahujeme skutečně milosti, ne pro viditelné znamení, nýbrž pro Krista spolupůsobícího tím znamením a přítomného zde jinak než na jiných místech.

Ve svátosti oltářní je tedy Kristus přítomen trojím způsobem: 1) svátostně, ježto „učinně znamená“ tělo Kristovo, více než jiná znamení; 2) mocí, ježto tou svátostí posiluje věřící proti útokům ďáblovým, proto nutno ji přijímati hodně; 3) duchovně, zvláštní milostí svou živě duši, jako slovem božím — a to jest jísti tělo Páně: býti s ním spojen vírou, nadějí a láskou[2]). A tento způsob bytu Kristova stále v sobě pocifují věřící, když přijímají svátost oltářní.

---

[1]) »Hoc sacramentum habet excellenti modo realiter Christum presentem et actualiter in sumentibus cooperantem.«

[2]) Dignus ergo christianus, se Christo unire in veritate cupiens, quocienscunque hec sacramenta receperit, a Christo mirabiliter movetur et in bono succenditur et stabilitur

Dvě věci tedy má věděti věřící: Předně, že jisti tělo Páně dle slov Kristových u sv. Jana VI. jest duchovně míněno t. j. že má věřící s živou vírou a vděčností vzpomínati utrpení Páně a jím se síliti k následování Krista a trpělivému nesení křížů. Tak jedli tělo Kristovo a pili jeho krev i Jan Křtitel a lotr na kříži, tak ho požívají i uvězněni neb pocestní bez viditelné svátosti — tak ho máme požívati i my ve svátosti nebo bez ní.

Za druhé, že věřící člověk je mnohem důstojnější než svátost, ježto je chrámem sv. Trojice, údem Kristovým a jeho spolu dědicem. Kristus je plněji, důstojněji a dokonaleji v člověku věřícím než ve svátosti, poněvadž přímo působí na duši, a přece tu není tělesně — tedy tím méně jest tak ve svátosti. A požívání těla svého slibuje pro věčnost, kde jistě není tělesné — tedy ani ve svátosti. Ale tím pokrmem tělesným chce nás, slabé lidi, vésti k pokrmu duchovnímu. Z toho je spolu patrno, jak se liší tento svátostný chléb od obecného, ježto se má jísti jen pro hlad duchovní a nesmí se dávati nevěřícím, nehodným, zločinným neb zvířatům.

Jest se tedy vystříhati dvojího bludu: těch, kteří praví, že svátost již není chlebem, nýbrž tělem Kristovým hmotným, a těch, kteříž učí, že se neliší nic od chleba obyčejného; a věřiti jest, že to, co přirozeností svou jest chlebem a vínem, mocí Kristovou a posvěcením kněžským se stává zmíněným způsobem tělem a krví Páně.

To chtějí kněží táborští lidu hlásati. —

Podávám obsah traktátu Jana Němce ze Žatce obšírněji, protože je dle slov Příbramových a, jak uvidíme, skutečně pro celou nauku táborskou směrodatným.

Po stránce negativní jest učení táborské jasné: Kristus není přítomen skutečně dle bytu svého přirozeného a nemá se svátosti vzdávati úcta klanění. To opakuje traktát stále a s důrazem. Je to tedy nauka pikartská. Ale po stránce positivní lze pozorovati u autora veliké rozpaky. Pouhým obyčejným chlebem a vínem svátost také není — praví spis na konci, ale rozdíl, jejž udává, je tak nepatrný: že se má požívati z hladu duchovního a že se nemá dávati nehodným. To je přec úplně zevnější a nepraví nic o podstatě svátosti! Podstatou je svátost oltářní opravdu chlebem a jen chlebem

vel ad contricionem peccatorum aut ad recordacionem divinorum beneficiorum excitatur et per hoc forcius Christo unitur. Et talis gracia ex supernis sic a Christo procedens mediante isto sensibili signo est res huius sacramenti.

— tělem Kristovým není, to jest jen v nebi. Chléb svátostný je toho těla jen obrazem a znamením, znamením vyšším nežli jsou jiná znamení (starozákonní), protože je znamená blíže, a Kristus je tu přítomen jen duchovně, mocí svou, svými milostmi, jež duši hodné udílí. Tak je přítomen arci ve všech svátostech novozákonních, ale zde vyšší měrou, zvláštním způsobem. Věřící totiž, požívaje chleba svátostného, má se jím povznášeti k chlebu duchovnímu, t. j. uvažuje utrpení Páně síliti se jím k následování Krista v snášení utrpení.

To jest jádro nauky Jana Němce ze Žatce. Petr Chelčický dobře řekl: pikartství pod kalichem[1]) a Goll[2]) správně karakterisuje nauku tu: z přítomnosti skutečné stává se jen přítomnost účinná. V argumentaci zaráží přímo povrchnost polemiky proti názoru katolickému. Transsubstanciace odbyta jen v úvodu silným slovem, že je to hrozný blud; katolický názor označen nepřípadným názvem „identifikace“; možnost přítomnosti Kristova těla oslaveného vyvrácena tvrzením, že by se pak Kristus často stával Bohem a že by byl podroben processu hnití atd.! Logicky nesprávná jest argumentace: Kristus jest v člověku dobrém dokonaleji než ve svátosti a není v něm osobně — tedy ani ve svátosti. Tu se přece předpokládá, co se má teprve dokázati! A jak naivní je, že Kristus slibuje požívání sebe na věčnosti, kde nebude tělesné! Nebyl věru myslitelem ten, jenž psal tento traktát. A exegetou také ne, jakž viděti z násilného zpusobu, jímž vykládá slova Kristova při zaslíbení a ustanovení svátosti a slova Pavlova a jak vybírá citáty ze sv. Otců. — Nepoctivé přímo jest, praví-li autor na počátku s důrazem, že chléb svátostný je tělo Kristovo, potom dí, že věřící mohou protivníkům přiznati, že je svátost tělem Kristovým, nebo to popříti,[3]) jak by z toho viděli prospěch, ale lépe je popříti, aby nevznikala modloslužba, a na konci sám uzavírá, že je svátost chlebem a spolu shora zmíněným způsobem tělem a krví Páně! Tu jest návod a počátek všech těch oklik a vytáček, jimiž Táboři sváděli nevědomé a theologům hleděli vyklouznouti. Vždyť dle Jana ze Žatce svátost oltářní není nikterak tělem a krví Páně, a vztah k nim jest při přijímání ryze subjektivní: jen v požívajícím, a zevnější: úvaha o utrpení Páně!

Nápadná jest odvislost tohoto traktátu od spisů Viklefových, jež potvrzuje soud Příbramův o Němcovi. (P. d.)

---

[1]) *Goll,* Quellen II 17.

[2]) *Goll,* ibid.

[3]) Ten návod je z Viklefa De eucharistia vyd. Los. (Lond. 1892) str. 305.

Francisco Ferrer.

BOH. KYSELÝ. (Č. d.)

A toho právě Ferrer se obával. Nechtěl, aby se mu vymkla kořist tak tučná. Proto hleděl ji od toho úmyslu odvrátiti. Ale Meunierová odpovídá rázně: „Pro Coppolu přinésti malou oběť rozhodně chci a činím tak ráda. Nikoliv snad proto, že se tolik přičinil, aby mne obohatil do millionu. Kdyby to byl obyčejný správce jmění, zaplatila bych mu a bylo by všemu konec. Ale jest to přítel, jenž mne miluje, o tom není pochybnosti, arciť svým způsobem, tak že nebyl nikdy mým těšitelem, jemuž bych se svěřila se vším svým smýšlením a cítěním, jako Vám. Máti má jej mívala velmi ráda a nazývala ho milým synem, neboť nám podal mnoho důkazů upřímné lásky a to nikoliv z úmyslů zištných.“

Poslední list z Milána nese datum 22. února 1900. Hledí v něm Ferrera uklidniti podotknutím, že dům se nekoupil. Další lístky jsou z Janova a Marseille. Cesta mijela zdlouhavě, neboť Ernestina prodlela častěji u známých. Ferrer čekal již netrpělivě a chtěl jeti do Dijonu vstřic, což odmítla. Tak octnula se opět v Paříži, kde se jí stal pobyt, jak očekávala, bolestným, neboť churavěla stále vážněji. Podnikla ještě cestu do Basileje a učinila závěť, o níž se Ferrer zmiňuje. Tak měl zajištěnou rentu 12 (dle Coppoly 16) tisíc franku. Větší polovici svého jmění odporučila Coppolovi. Dne 2. dubna 1901 zemřela. V několika dnech otevřela se závěť a Ferrer mohl již s plachtami rozpiatými pustiti se za novým, k revoluci tíhnoucím cílem. Měl ho sice stále na zřeteli, ale teprv koncem 1900, kdy již počítal se slíbenou rentou, připravoval otevření Moderní školy. Tato a její osudy, proces r. 1906 a jeho následky, působení v letech 1907 a 1908 tvoří vlastní „dílo“ Ferrerovo, jež třeba probrati v následujících statích.

Dne 13. října 1909 byl Ferrer po právoplatném soudním rozsudku popraven v pevnosti Montjuich (čti Montchuič).

III. Dílo.

Trinidad — dí životopisec Ferreruv — byla od svého dětství miláčkem otcovým. Brával ji s sebou na procházky a vyprávěl jí často historii generála Riega. Tento Riego býval ideálem všech španělskych

revolucionářů, třebas o něm soudí historie, že měl pouze nepatrné, povrchní vzdělání, že byl nadání nevalného, ale za to vynikal ukvapeností v jednání a při skrovné rozhodnosti tím větší neurvalostí, jakmile něco podnikl, a zároveň až dětinskou marnivostí. Rafael del Riego y Nuñez bojoval r. 1808 proti Napoleonovi a v zajetí francouzském seznámil se s názory revolučními, které přenesl zpět do vlasti. Jako vojenský velitel neposlechl, když jednalo se r. 1820 o potlačení povstání v osadách amerických. Na to byl politicky činný a sosnoval protivládní hnutí, čímž se stal tolik populárním, že vznikla píseň Riegova (himno de Riego), která se od liberálů španělských dlouho zpívala jako výraz protidynastického a republikánského smýšlení. I jako generální kapitán v Aragonii byl Riego podněcovatelem radikálních snah strany liberální, což bylo příčinou jeho sesazení. Ale r. 1822 zvolen byl do kortesu, jichž stal se rok na to předsedou. Ale Ferdinand VII. nedovedl obnoviti pořádek bez cizí pomoci. Z usnesení mocnářů na sjezdě ve Veroně zakročila Francie. Riego byl poražen, chycen a 7. listopadu 1823 v Madridě oběšen. Části rozčtvrceného těla jeho poslány do jednotlivých provincií. — Tento muž byl idealem Ferrerovým; v jeho šlépějích mínil kráčeti. Proto také dal synu svému (z Leopoldiny Bonnaldovy) laické jméno Riego. A touto láskou k revolucionáři z počátku minulého století vysvětlí se i přilnutí Ferrerovo k jinému státníku podobných snah, jímž byl Manuel Ruiz Zorilla (1834—1895). Advokát ten žil od r. 1866 ve vyhnanství ve Francii pro vzpouru, vrátil se za krále Amadea I., po jehož odchodu uchýlil se znova do Francie, odkudž kul pikle proti králi Alfonsu XII. Byltě duší republikánské vzpoury r. 1883. S tímto nepřítelem dynastie seznámil se Ferrer v cizině, stal se záhy jeho důvěrníkem (pseudonym Cero = nulla) a později v Paříži náležel k nejhorlivějším a nejvášnivějším stoupencům starého revolucionáře. Vůdce to také otevřeně prohlásil, řka (r. 1886), že s několika takovými Ferrery byla by v Madridě rázem republika znovuzřízena. Ale později, kdy Zorilla již cítil, že hvězda jeho je na shasnutí a že jeho čas úplně minul, zdál se Ferrer příliš výbojným a jeho zbrklost protivila se po klidu toužícímu duchu starého pohlavára. A tu, ještě před smrtí Zorillovou vypuklo dvojí spiknutí (r. 1892 a 1893), jehož duší byl již Ferrer, soudě dle vztekle protiklerikální tendence celého hnutí a čistě anarchistického postupu.

Ve dnech 12.—19. října 1892 měl se odbývati kongres Volné Myšlenky v Madridě. V čele zuřivců, kteří způsobili, že kongres byl hned po několika prvních schůzích vládou rozpuštěn, stál „apoštol“

Ferrer. On a jeho nohsledové domnívali se totiž, že shromáždění volnomyšlenkářů nemůže a nesmí se obejíti bez thematu, jež cílilo bezprostředně k vyvolání hlučné revoluce ve Španělích. Když se tedy vrátil do Paříže, aby vydal počet ze svého jednání v loži, jež ho delegátem kongresu jmenovala, pronesl řeč, v níž se obráží jasně jeho volné smýšlení a celá politická abeceda.

„Vláda asi myslila, že ze svazu volných myslitelů, v němž měli místo republikáni, konservativci, radikálové, socialisté, ba i anarchisté, nemůže se vyvinouti pranic důležitého. Mínila, že tyto tolik rozdílné prvky nemohou se nijak sloučiti k dosažení společného ideálu a že výsledek svazu bude pozustávati v jalových diskusích, nedůstojných hádkách a že povede k hlubokému a trvalému rozštěpení. Jakmile však vláda proti nadání svému pozorovala, že poskytujeme celému světu povznešené divadlo nejvyspělejší inteligence, jakmile uslyšela nadšený potlesk, jenž bez ustání znamenité řečníky vítal vyjadřuje co nejdůrazněji a nejpřesvědčivěji veškery revoluční ideje a žízeň po svobodě, jakmile srozuměla, že udeřila hodina posvátné odvety, polekala se do té míry, že ustoupila nátlaku klerikálů a rozpustila kongres, jenž s jejím souhlasem se zahajoval.

Ano, reakcionářská vláda španělská zavřela kongres! Ano, klerikální vláda zakázala další práce sjezdové! Ale nemohla nám zakázati, abychom počítali, nemohla zabrániti, aby se nespojilo, aby se nedorozumělo 600 delegátu, které celé Španělsko vyslalo na sjezd. Ano, drazí bratři, bylo tam 600 zastupitelů Španělska pracujícího, dělnického i všech životních sil země. Vláda nedovedla překaziti, abychom nedospěli k přesvědčení, že příštích dnů stačí nám heslo, jediné znamení, abychom se pozbavili monarchie a klerikálního útisku."

Toť zajisté slova dosti zřetelná, aby kde kdo poznal, jak dovede volnost myšlení zaplésti klerikalismus a vládu, monarchii a náboženství, oltář i trůn v jednu síť. Po vřelé úchvale Ruiza Zorilly, jako hlavy nastávající revoluce, nastínil Ferrer také program své republiky bez hranic vlasti, jak následuje:

„Končím, bratři moji, prohlášením, že chceme republiku velikou a silnou, jež by objímala netoliko Španěly, ale i Portugalsko, jež sdílí naši žízeň po obnově. Utvoříme tak republiku Iberskou. Potom se pokusíme o spojení naší republiky s republikami americkými, kde se mluví naším jazykem a konečně požádáme i Francii, naši učitelku, aby se k federaci připojila. A myslíte, že odolá potom monarchie italská

přání lidu, jenž bude volati po svých právech v lůně veliké této rodiny, zvané raça latinská?

O to tedy usiluje Španělsko, podati ruku bratřím socialistům na severu, a pak nerozřeší se již strašlivá otázka elsasko-lotrinská hukotem děl, nýbrž bratrským vzplanutím lásky. My dáme své síly, svá srdce, celou svou vůli, abychom se domohli tohoto svého posvátného ideálu, a nezastavíme se, pokud bude kde lid s hranicemi, pokud nebude válka vymýtěna, pokud proletáři nebudou se těšiti ze života, jako jiní lidé.“

Takový mezinárodní ideál působil a Ferrerovi dostalo se četných gratulací. I vydal svoji famosní proklamaci, podepsanou pseudonymem „Cero“, v níž vyzýval aspoň 300 srdnatých mužů k uskutečnění plánu v ní načrtnutého. Doznává se k tomu sám, že učinil nárys revolučního provolání u příležitosti sjezdu Volné Myšlenky 1892, třebas před soudem popírá jakoukoliv souvislost mezi proklamací a událostmi, pro něž byl po 16ti letech souzen a odsouzen. Že mu nešlo o nic menšího, než o vyhlazení královské rodiny, zjevno z textu provolání:

Účastníkům kongresu!

Mnozí z vás četli článek, který jsem chtěl rozhoditi mezi všecky delegáty, ale nebylo lze dostati jej do tisku. Všichni souhlasíte, že k uskutečnění revoluce musíme si všichni podati ruce. Ale nemíníme všichni vystoupiti rázem a není toho ani třeba. Hledáme pouze asi 300 mužů, kteří jsou hotovi jako my, za každou cenu vyvolati spiknutí v Madridě.

Vyhlédneme si příhodný okamžik, jako příkladně dobu všeobecné stávky, nebo předvečer 1. května. Máme spojení s dělnickou stranou i s jinými přívrženci revoluce, abychom připravili půdu. Jsme úplně jisti, že v onen den, kdy v určenou hodinu padnou hlavy královské rodiny i ministrů, nebo kdy vyletí do povětří budovy, které je kryjí, povstane takový zmatek, že naši přátelé nebudou se příliš namáhati, aby se zmocnili veřejných budov a organisovali revoluční čety.

Vám pak, nejprvnějším stoupencům připadne sláva prvenství i třeba čest první smrti za věc, smrti to tisíckrát čestnější, nežli jest život pod hanebným útiskem bandy lotrasů, jimž velí cizinka (rozuměj královna-matka Marie Kristina Rakouská), jež udržuje kněžstvo a různí vykořisťovatelé. Nuže v před, šlechetní a stateční synové Cidovi! Nezapomeňte, že krev španělská koluje ve vašich žilách. Ať žije revoluce! Ať žije dynamit! Všichni, kdož chtějí přináležeti prvé četě tří set, nechť sdělí svá jména a hesla p. Ferrerovi, poste restante Rue Lafayette, Paris, nebo je ihned nechejte na stole sekretářově. Kdož přistoupí již dnes, nechť posílají svá sdělení třikrát v měsíci, a to 10ho, 20ho a 30ho, při čemž veďte si následovně, aby byl postup patrný: „Nic nového, mám o jednoho, dva atd. přátely víc (jména). Mám — nemám — zbraně. Mohu odcestovati. (Může

si zaplatiiti cestu do Madridu z vlastní kapsy). Rád bych cestoval. (Je hotov, ale nemá peněz). S proviantem. (Mám sebou dynamit) . . .“

Dva, tři dny před stanovenou chvílí svolají se v Madridě spiklenci, aby se jim vyložil plán i aby viděli, že organisatoři půjdou první v místa nebezpečná. Tak dokáží, jako dovedli vás shromážditi a hnutí sorganisovati, že dovedou vám dáti také příklad sebezapření a obětavosti pro vydobytí svobody a vymanění lidstva.

Z proklamace této viděti, že Ferrer nepřestal na spolupusobení vojska, s nímž republikáni až potud směli v případě revoluce počítati, nýbrž že vyhledával již spojenství dělnictva. V dokladech k procesu r. 1909 nalezají se tři listy adresované „Milému Cerovi“, v nichž sděluje se, kterak pokročila propaganda činu mezi dělnictvem. Vysvítá z nich, že dělnictvo nechtělo se propůjčiti ledabylo za „pastvu děl“, ačkoliv slibovalo věrně dostáti slovu, jakmile revoluce propukne.

Než Ferrer nezoufal. Navazoval styky s náčelníky spolku dělnických, zvláště barcelonských a také jiné vrstvy obyvatelstva získával. Zatím však v únoru 1895 umřel Zorilla v pokoji a ve vlasti, již svými rejdy tolikrát byl zneklidnil. Jeho odchod s jeviště politického způsobil na všech stranách malomyslnost a Ferrer chopil se do opravdy úkolu vychovatelského, nicméně neztrácel s dohledu svůj revoluční projekt. Tak stalo se, že r. 1897 vydal na světlo jedinou svoji knihu — gramatiku. Že však ani tehdy nelenil, dokazuje atentát spáchaný 8. srpna 1897 na předsedu Cánovasa del Castillo v lázních v Santa Agueda. Alespoň přívrženec ministra Canalejasa, novinář de Boet táže se v tehdy uveřejněném článku svém: „O čem konferoval ve hlavním městě Francie Francisco Ferrer se známým členem anarchistického spolku italského Malatem a s del Mármolem, jenž hrozil pomstou za své uvěznění? Za málo dní potom padl Cánovas za oběť koule Angiolillovy. Že tento přišel z Paříže, dokázal potomní proces. A jisto, že vrah bydlil v Barceloně v domě zedníka, anarchisty José Ferrera.“

(P. d.)

Posudky.

Katolická mravověda. Napsal *Dr. Antonín Vřešťál*, c. k. professor české university. Díl I. povšechný 1909. Str. 296. C. 6·50 K. Díl II. podrobný, část první 1912. Str. 447. C. 8 K. Nákl. Dědictví sv. Prokopa v Praze. Podíl na r. 1909 a 1912 (č. 49. a 54.)

Dle předmluvy zamýšlel p. spis. napsati mravouku stručnou, a to učebnici; vedlejší záměr, aby posloužila kněžím v úřadě jejich, ovšem dílo značně rozšířil. tak že nemůže vlastně nazýváno býti stručným, učebnicí také ne, jelikož vysokoškolské studium, jemuž by jedině mohlo sloužiti, jest u nás latinské. Pro zmíněnou praktickou potřebu nahlížel p. spis., jak sám dí, velmi často do našeho katechismu. Poměr mezi mravoukou katechismu a mravoukou soustavnou jest, jak známo, formalně zcela neurovnaný a měl by jedenkrát pronikavě býti změněn, t. j. mravouka katechetická podle vědecké upravena, jelikož systematika oné jest vědecky nesprávná a v praxi pro kněze rušivá; i zde jest jedna z nevyřízených otázek dobrého katechismu, o níž by především také odborní mravovědci měli býti slyšáni. Jinak jest obsah a zpracování katolické mravovědy skoro stereotypní, až na některé ne sice podřízené, ale pro účel méně významné otázky. Proto recense takového díla muže týkati se pouze věcí vedlejších, o nichž možno různě souditi, dle hlediska osobního nebo praktického.

Povšechný úvod p. spis. dobře o příslušných otázkách poučuje; o mystice však již pro osobní potřebu knězovu mohlo býti zevrubněji pojednáno, an o ní jinak po celou dobu svého studia s kathedry vědecké se nepoučí. a mravouka přece především jeho osobní potřebě, osobní mravnosti jeho má posloužiti. Také zásadní otázka — mravouka dle Boha či bez Boha? — mohla býti důkladně objasněna, neboť ani o té posluchači theologie jinde potřebného poučení se nedostane, jelikož ani filosofie ani apologetika za nynějšího studijního zřízení mu ho podati nemuže. Látka takovými filosofickými prolegomeny by arci značně vzrostla, avšak mohla by za to odpadnouti mnohá positivní podrobnost, zvláště náleží-li — jak v našem díle přečasto — jiným oborům, právu, liturgice a j. Bez této základní výzbroje nelze o theologu říci, že by jeho vědomosti mravovědné stály na výši doby a spis není mu již takovým repertoriem, ku kterému by se v čas potřeby o informaci mohl obrátiti. Totéž nutno poznamenati o jiných opravdu palčivých otázkách, na př. o svobodé vůle, jež na str. 60 odkázána do dogmatiky, theoreticky snad právem, ale ne prakticky, o eudaimonismu, jenž se naší mravouce pořád vyčítá, a takto právem, neobjasní-li se poměr mezi dobrem a blahem jakožto cílem a pohnutkou jednání, o příčetnosti a pod.

Povšechná část (I. svazek) jedná o mravnosti činů lidských, o zákonech, o svědomí, o hříchu a ctnosti. Část podrobná (II. svazek) jedná zatím jen o božských ctnostech, o nábožnosti a sebelásce křesťanské; rozdělení této látky není, jak známo, bez logických obtíží; v praxi arciť rozhoduje více, by nic důležitého se neopomnělo, než pěkná systematika. K praxi pak p. spis. všude náležitě prohlédá, ačkoli kasuistiky neupřílišuje.

Dílem tímto vyplněna opět jedna v pravdě nečestná mezera naší theologické literatury, i jest si jen přáti, aby též ostatek jeho brzy se octnul v rukou českého kněze.

Dr. Jos. Kratochvil: Časové úvahy filosofické. Nákladem „Vychovatelských listů“ v Příboře 1913. Str. 79. Cena 1·20 K.

Sbírka obsahuje 3 essais kulturní, 4 essais časové, 4 essais filosofické a přídavkem 2 essais kritické, z nichž druhý obírá se s jakýmsi Vaškem a jeho útokem na spis. „Úvod do dějin filosofie“ v olom. „Pozoru“. P. spis. práci filosofovu správně pojímá a provádí jakožto reagování a orientaci v životních otázkách a názorech odkudkoli se hlásících, na základě oné filosofie, jejíž hlavní zásady jakožto philosophia perennis pronikají všechno myšlení, i když výslovně jsou potírány. Ve stručných článcích probírá jednak themata themata povšechná, tak o vzdělanosti, vědění a pod., jednak čistě filosofická, na př. o filosofii Jamesově, Bergsonově, scholastice atd. Chce orientovati, vysvětlovati, povzbuzovati, ne vyčerpávajícími rozbory, nýbrž letmým nadhazováním myšlenek promyšlení hodných; není věru jeho vinou, že smysl filosofie na př. Bergsonovy není čtenáři o mnoho jasnější nežli před tím, neboť v neurčitosti a pružnosti pojmů jest právě důvod a síla tolika ruzných filosofií moderních. Podivuhodný jest páně spisovatelův optimismus; co do lidí, ošklivá zkušenost již i jej z něho léčiti začíná, co do věci, přejeme mu ho z celého srdce, i když ho vždycky sdíleti nemůžeme. Kniha tato, bude-li jí použito tak, jak se podává, u vzdělaného čtenáře svůj úkol dobře vyplní.

* *
*

Ignát Herrmann: Tři povídky kratochvílné. Nakl. E. Šolc spol. v Karlíně 1913. Stran 72. C. 60 h.

Nová sbírka „Milé knihy“ za třetí číslo podává tyto tři povídky Herrmannovy: „Vznik a skon spolku ‚Nenastuzených‘“, „Čestný dar“ a „Po čtyřiceti letech“. O nich samých stačí as říci, že jsou po Herrmannsku opravdu kratochvílné, ač ne bez vážné ceny. V první výtečně persiflováno spolkové žvanilství; námět vzat ze známé nauky Dra. Chodounského o nemožnosti nastuzení. Druhá líčí, jak město přivádí pensiovanému generálu rodáku svému čestný dar statného šimla koupeného v cirku, nevědouc, že generál jest už — bez nohou

V třetí starý mládenec z kraje po čtyřiceti letech hledá svou studentskou lásku v Praze a také nalezá, v témž bytě, kde u nich tehdy bydlel — ale je rád, že bez poznání může zas ven.

Sbírka podává vedle povídek životopisy příslušných spisovatelův a vysvětlivky neznámých výrazů, částečně sice nepotřebné, ale čtenářům novin druhého a třetího řádu, jež cizí slova co do významu často překrucují, prospěšné. Dle tohoto výběru a průvodu lze sbírku docela dobře doporučiti.

Z různých dob. Napsal *Josef Brožek*. Nakl. G. Francl v Praze. Str. 134. C. 1·40 K.

Povídky „U Mouchovy Skály“ a „Bludičky“ líčí válečné zápasy a hrůzy za rozvratu náboženského v Čechách, ona končí Žižkovým spálením kláštera turnovského s mnichy jeho, tato událostmi bělohorskými. Kostra obou upravena dle dějepisných pramenů. Třetí povídka „Až na nejvyšší metu“ má obsah svůj z náboženských a společenských rozmíšek v obci továrního dělnictva, jak bývají v působištích „Sokola“ a socialních demokratů. Povídky jsou plynně a dosti zajímavě psány, bez uměleckých nároků; jakožto obrázky dobové mají svůj dobrý výchovný význam.

Josef Bartoň: Dva bratři. Povídka. Zábavy večerní (red. Em. Žák) r. 34, č. 2, dílo 185. Nakl. V. Kotrba v Praze. Str. 120. C. 80 h.

Dva bratři selští, jeden chudobný a řádný, druhý zbohatlý, vyhrálť na los od strýce faráře ke svátku darovaný; onen požárem klesne do bídy ještě větší, ale přičinlivostí svou i manželčinou opět se zvetí, druhý rozmařilostí klesne, až je rád, že u bratra, jemuž pomoc odpíral, nalezne útulek. I děti jejich, dva studující, postaveni co do povah a prospěchu proti sobě. Mravoučný příběh tento dle skutečnosti, třebas místy hodně jednostranně kreslený, v němž i místní učitel má pěkný vychovatelský úkol, prostému čtenáři poskytne zajímavého čtení.

Rozhled

Náboženský.

Při vzpomínkách nynějších na Konstantina Vel. († 22. kv. 337), jimiž po právu oslavuje se vláda jeho jakožto rozhodná pro veřejné vítězství křesťanství, hlásí se i biblisté k slovu, poukazujíce na to, že asi r. 330, kdy zasvětil Byzantion za svou residenci a dal jí jméno Nova Roma, aneb 331 nařídil Eusebiovi v Cesarei (palestinské), aby dal co nejdříve krasopisci pořiditi 50 opisů písem svatých na jeho útraty a na dvou státních vozech je pod dozorem některého jáhna do Konstantinopole dopraviti. R. 303 rozkázal Diokletian pod trestem smrti, aby svatá písma křesťanů byla všude vydána a spálena („traditores“), ani ne tři desítiletí později nástupce jeho dává kostelům nákladný dar 50 pergamenových opisů k předčítání. — Někteří se domnívají, že slavné rukopisy Sinaiticus (א) a Vaticanus (B), onen 4sloupcový, tento 3sloupcový, oba na vzácném pergameně a pěkně provedené, jsou zbytky této 50členné skupiny.

*

Synoda Maconská (585) dle nejasné zprávy Řehoře Tourského bývá pomlouvána, že zcela vážně jednala o tom, má-li žena duši; francouzský badatel Vacandard ukázal nyní, že otázka byla zcela jiná, totiž možno-li mluvnicky též u ženy používati slova homo, jež ovšem jest rodu mužského.

*

„Anglikánští benediktini“ v Caldey, ostrůvku u Jižního Walesu, zažádali o přijetí do katolické církve a benediktinského řádu. Opat jejich, lékař Carlyle, nyní „Dom Aelred“, asi před 20 lety působil v londýnské nemocnici sv. Bartoloměje, chodíval pomodlit se do benediktinského kostela téhož jména, a tu v něm vznikla myšlenka, zříditi též v anglikánské církvi benediktinský řád. Obrátil se na canterburyského primasa Dra Temple, který nerad svolil, aby se řeholní společnost tato ustavila; zřízení bylo úplně takové, jako katolické, sliby, habit, tonsura, officium (latinské) atd. Roku 1904 vydal „opat“ spisek o jejich záměrech a methodě, jenž došel pochvaly katolického opata-primasa Hemptinne. 1906 mohla se společnost, dotud bez pevného sídla, usaditi v bývalém benediktinském priorátě na Caldey. Anglikánské kruhy, které na věc dříve pohlížely jako na hračku, začaly, překonány jsouce vzorným životem konventu, býti na nový ústav hrdými, vidouce v něm důkaz, dlouho bolestně postrádaný, že i anglikánská církev dovede vypěstiti život řeholní; opat byl zván na duchovní přednášky, od amerického biskupa vysvěcen na kněze (angličtí se zdráhali, ale do-

volení dali). V letoším postě uvažováno o spojení s katolickým řádem, ale s výhradou vyznání anglikanského. Vzniklé pochybnosti loyalně předloženy jmenovanému primasovi, který je odkázal oxfordskému arcibiskupovi Core-ovi. Po delším vyjednávání tento jim zakázal některé úkony se životem řeholním souvislé, vida v nich i v různých námitkách společnosti porušení anglikanismu. 13. února předloženy listiny arcibiskupovy, který jen tak uvolil se státi jejich visitátorem, všem členům k volnému vyjádření, načež všichni, 21 professů, 4 novici, 3 oblati prohlásili, že požadavkům anglikanským se podrobiti nemohou, a tři dny potom obrátili se na známého benediktina, konvertitu Bedu Camma, by spojení jejich s Církví a řádem zprostředkoval. 3. března došel z Říma telegram státního tajemníka, že papež přijetí do Církve schvaluje. Podobně uskutečněn přestup ženského kláštera St. Brides v Milford Haven se 37 sestrami.

*

Na posledním diecesním sjezdu pařížském promluvil msgr. Houpin o dani náboženské. Obětování „halíře pro kultus“ stává se nutností vždy nalehavější. Je to otázka nanejvýš vážná a věřící musejí býti upomenuti nikoliv na dobrovolné příspěvky pro bohoslužbu, nýbrž na svatou povinnost, aby při domácím rozpočtu pamatovali na potřeby náboženské. Co se vyháže na kouření, alkohol, toalety, cesty, mlsy, frivolní četbu, nuže —.“ Dokázal číslicemi, že chudí Irové, jichž je sotva víc než Pařížanů, dávají církvi pětkrát víc než bohatí Francouzi, a činí tak svědomitě a s radostí. I v Paříži je dost lidí až příslovně obětavých pro chrámy, ale je to přece mizící menšina . . . . . Většina poslouchá zednářské kazatele křičící: „Ať si mluví Vilém cokoliv, klerikalismus — toť nepřítel.“ Pravý přítel stojí však se svým heslem: „Vzhůru oči, vzhůru srdce s důvěrou v Boha“ proti škůdcům Francie!

Mezi těmi, jež francouzská vláda nedávno vyznamenala křížem čestné legie za mimořádné zásluhy, jsou dva katoličtí missionáři v Číně, a čestného odznaku dostalo se četným ošetřovatelkám, z nichž 80% jsou řádové sestry. „Journal officiel“ uvedl ovšem jenom jména, aby se neřeklo . . . že na jedné straně vyhání, na druhé vyznamenává. Pokrok jest důsledný.

V Paříži zemřel abbé de Bessonies chapelain de Notre Dame des Victoires v Paříži, jenž pode jménem Gabriel Soulacroix úsilovně bojoval proti zednářstvu, bohužel však šel také na lep Taxilovi a t. z. Dianě Vaughanové, jejíž obrácení od luciferianismu a tajemné zprávy na protizednářském sjezdě v Tridentě výmluvně líčil, načež Dr. P. M. Baumgarten z Říma svými přesnými otázkami: víte, kdy se obrátila? víte, kdo ji přijal? víte, kdo tomu (Vám neznámému) knězi dal k tomu pravomoc? atd. přivedl jej do takových rozpaků, že přítomný Leo Taxil se chystal k násilí, ale byv zadržen jen řval: on lže, není to pravda, ale nicotnou, beze všech důkazů frásovitou řečí svou pak přece shromáždění strhl na svou stranu, tak že od Baumg. i společníci odsedali . . . (Nám se tehda vedlo skoro také tak.) Jediný

španělský biskup potkav ho na schodech objal jej a blahopřál mu; v jednom tridentském listě hroženo mu, kdyby nebyl odjel: gli sarebbe capitato un brutto quarto d'ora. Za dvě leta potom svolal si Taxil v Paříži své věrné, až z Kanady přišel jeden, hulky jejich pro jistotu odnímány do šatny — vysmál se jim do očí pro tuto grande fumisterie a m. j. předčítal na posměch duvěřivé dopisy přítomného abbé de Bessonies ...

Jedna věc se tomuto zdařila, ač bez trvalého výsledku — na to je Grand Orient příliš mocný! Za ministerstva Combesova sbíral Orient, jak známo, pro ministerstvo války zprávy o důstojnících, kteří ještě vykonávali náboženské povinnosti. Obrácený člen Orientu, Bidegain, si tyto špiclovské Fiches opatřil a dodal je de Bessoniesovi, který až po několika měsících za vhodné příležitosti skrze poslance Guyota de Villeneuve dal je interpellovati ve sněmovně. Ministr války André hned tu na místě sfackován, Combes se svými šel, ale Orient se s té ničemnosti otřepal jako prašivý pudl a působil dál; hodného, zbožného a dobročinného Bessoniesa ovšem dle možnosti pronásledoval.

*

„O sblížení mezi pravoslavím a katolictvím na blížícím se čtvrtém sjezdě na Velehradě" píše v „Cerk. Věstniku" professor petrohradské akademie N. Glubokovskij. Pravoslavní prý nemile nesou, že sjezdy ty řídí uniatský metropolita Szeptycki, přece však uznávají, že se na nich připouští objektivní posouzení sporných otázek, čímž se ulehčuje dosažení vzájemného poznání a spojujícího sblížení, což prospívá smíru obou církví. Spisovatel vybízí pravoslavné bohoslovce, by se důkladně připravili na posouzení thematu nastávajícího sjezdu, o pokladu nevyčerpatelných zásluh Ježíše Krista i svatých ve spojení s katolickým učením o odpustcích.

V Berlíně počal vycházeti redakcí znamenitého horlitele pro unii protoiereje A. P. Malceva čtrnáctidenník „Cerkovnaja pravda", v němž má se ukázati rozdíl mezi ryzostí pravoslaví a jiných vyznání křesťanských, podávati přehled církevně náboženského života v zemích slovanských i na východě, přehled současných proudu náboženských na západě atd. Program časopisu, jehož vyšla dosud 2 čísla, je bohatý.

Čilá agitace nastala na Rusi pro myšlenku, aby církevně-bohoslužebné knihy. psané staroslovanským jazykem, byly pro lid přeloženy do ruštiny, aby lid věděl, co se vlastně v kostele čte, jelikož staroslovanštině nerozumí.

*

Veliký poplach v Petrohradě způsobilo domnělé objevení latinské propagandy v kostele sv. Ducha. Když totiž k metropolitovi petrohradskému bylo doneseno, že v kostele tom, majícím pravoslavné zařízení, za bohoslužby, konané prý téměř pravoslavným obřadem, děje se „zakuklená jesuitská propaganda," byl do chrámu poslán pravoslavný biskup Nikander, který v „pravoslavně-katolickém" chrámu nalezl kněze Ioanna Deibnera, vysvěceného lvovským metropolitou Andr. Szeptyckým, i vyzval hned shromážděné ve chrámě, by

opustili chrám, že to není „chrám pravoslavný“. Kostel byl zřízen za Stolypina vlivem vysoce postavených osobností, a teď je mnohý tisk, konservativní i liberalní, všecek bez sebe, že v Petrohradě nalezli „krb latinské propagandy,“ zřízený „nepřítelem pravoslaví, Andrejem Szeptyckým,“ kdež se konají obřady uniatským způsobem pod rouškou „katolického pravoslaví.“ I bili na poplach, by vláda zavřela kostel, a v říšské radě učiněn o věci samé dotaz na vládu, jíž vytýkáno že lhostejně přihlíží k tomu, jak se šíří v městech latinské kostely s „katolickými dobročinnými spolky“ jako nástrojem propagandy latinské. Duchovenské kruhy jsou roztrpčeny, že se šíří spisy filosofa Vl. Solovjeva, jenž kdysi horlil pro spojení s církví katolickou, na saského prince Maxa i na Palmieriho, jejichž spisy prý neprávem vyvršují papežství a katolictví na újmu pravoslaví, o němž prý mají velmi povrchní vědomosti . . . Z roztrpčenosti, jakou hierarchie ruská i listy pravoslavné projevují při této příležitosti, jest viděti, že dosud na Rusi není smyslu pro unii s církví katolickou.

Za to pravoslavní předcházejí si anglikánskou církev a s povděkem listy jejich zaznamenávají každý projev pro spojení církví těchto.

Samy časopisy pravoslavného duchovenstva uznávají, že jen v okolnostech hluboké nevzdělanosti lidu mohou míti úspěch taková nesmyslná proroctví, jaká nyní šíří nový prorok na Rusi, Karel Martynov. Podle něho 1928 promění se svět, zničeny budou zákony o žalářích, o popravách, přestanou války, přestanou tresty pekelné. Znamení, ukazující na tuto událost, jsou prý již zde. Dne 13. října 1912 v Sev. Americe byli prý shromážděni zlí duchové i zničeni archandělem Michaelem; brzy prý nastane nové znamení — nepřetržitá noc po sedm dní, po níž ženy nabudou rovnoprávnosti, tělocvik uveden bude v kult všech náboženství . . . Má tedy pravoslavná církev ještě hojnost práce mezi zatemnělým lidem, o jehož poučení se asi málo stará . . .

*

Rafinovaný masarykovec Ráth je dnes duševním vůdcem slovenské mladolutheránské strany a duchem „klubáňův“ v Uhrách. Ten zároveň s Ivankem, Dérerem a Dulou provedl v Prešpurku 16. března sbratření pokrokářů se socialními demokraty proti katolíkům slovenským.

*

Mezi volnomyšlenkáři a monisty ozývají se důtklivě hlasy, volající po kladné činnosti ve prospěch duševního vzdělání. Tajemník rakouských volnomyšlenkářů Wilh. Börner ve svém spisku „Weltliche Seelsorge“ (1912) odsuzuje boj omezující se na hanobení kněžstva a náboženství: „Dass einzelne Priester einer Kirche Verbrechen begehen, ist so wenig ein Argument gegen diese Kirche, wie die Thatsache, dass unter den Lehrern Schurken sind, ein Argument gegen die Schule.“ Bez soustavné „duchovní správy“ propadá lidstvo církvi odcizené libertinismu, nevázanosti, „cirkusové kultuře“. A. Horneffer proto žádá též jakousi duchovní správu, náboženské schůzky na počest herosu (ducha), s uměleckými produkcemi, přednáškami, ba i — zpovědí, ale nezávaznou.

Že u volnomyšlenkářstva vyskytuji se civilní křty (i s kmotry), nedělní slavnosti, civilní pohřby a p., je známo. Lidé ti buď ze zvyku, ale spíše asi z rozumné úvahy a zkušenosti uznávají, že náboženství a jeho úkoly nejsou věcí tak docela soukromou, čistě vniternou, nýbrž i společenskou, kázeňskou, zvláště pro dorůstající pokolení. Proto i vůdce Ostwald založil monistickou klášterní osadu Unesma (= první) v Eisenbergu (Sachsen-Altenburg). Sám R. Eucken zdůrazňuje potřebu takové zevnější podpory vniterného náboženství. Jiní ovšem se proti všelikému mysticismu toho druhu brání, zvláště proti novému „kněžství"; ať prý každý se zdokonaluje sám — tak se říká, ale cítí se jinak.

*

Dle vratislavského anthropologa Klaatsche štítíme prý se opic proto, že cítíme svou příbuznost s těmito zaostalými „nižšími bratranci druhého stupně", jako prý cítí se člověk uražena jen tehdy, když urážka se ho po pravdě dotýká. Kl. zavrhuje původ člověka z opice, ale spojuje obojí úzkým příbuzenstvím, z něhož tyto časem jaksi vypadly, jelikož pozbyly některých podstatných prastarých vlastností a pomucek, bez nichž umělé nástroje, a tedy kultura není myslitelná. Člověk tedy není korunou tvorstva, nýbrž jen směsí oněch výhodných zvláštností, které si zachoval a novými rozhojnil; je to ruka s palcem, u zvířat již úplně ztracená nebo zakrnělá, kromě poloopic, u těchto zase je to hlava, která se u nich vyvinula nelidsky, u člověka lidsky, též čelist, oko a noha, ba i roztomilý tupý nosík dětský, kdysi prý nám s opicemi společný, teď však u opic „zpětně" utvářený. Řeč a duše jsou takovému exaktnímu bádání asi vedlejší.

Bude-li novými nálezy tato somatologická záhada kdy objasněna, kdož ví? Předčasně všetečné konstrukce řešení jen ztěžují a diskreditují. Na jednu okolnost upozornil nedávno dogmatik Dausch, aby katolíky varoval od příliš důvěřivého přijímání takových anthropologických dohadů. Poukazuje totiž na důsledky, které by z uznání divokého nebo polodivokého pračlověka vyplývaly pro křesťanskou nauku o pračlověku (Adamovi) co do přirozených a nadpřirozených vlastností, jak je naše dogmatika stanoví; buď bylo by tuto nauku pak modifikovati anebo nemůže býti tak z lehka hlásáno, že anthropologické výzkumy se jí podstatně nedotýkají. Ovšem otázka tato vyžadovala by zevrubného rozboru.

Vědecký a umělecký.

Český tisk ve Vídni může slaviti letošího roku jakési jubileum: právě před 400 lety vyšel tam první český tisk v knize „Dictionarius trium linguarum, latinae, teutonicae, bohemicae. potiora vocabula continens, peregrinantibus apprime utilis.“ Je sotva o 31 let mladší než nejstarší vídeňský tisk vůbec (r. 1482). V krátkých mezerách časových objevují se pak ve Vídni nové podobné příručky pro české cestující, stále obšírnější a obsahem bohatší — důkaz, že již tehdy hodně Čechů přicházelo do Vídně. Za těch 400 let vydáno bylo ve Vídni celkem přes 800 nejrozmanitějších českých publikací. Značnou jejich část tvoří časopisy; do poslední doby povstalo ve Vídni 121 časopisů českých! Nejstarší z nich byl založen r. 1761, nejmladší r. 1912. Z ostatních publikací největší počet (přes 70) připadá na literaturu církevní; po ní následují knihy školní a různé příručky (asi 70); jim se vyrovná belletrie, pak díla právnicko-politická (přes 60), dějepisná, zeměpisná atd.; značný je počet gramatik a slovníků (45), kalendářů, almanachů, památníků (40), knih populárně lékařských (25), hospodářských (12), vojenských (11) atd. Nejúrodnějším byl rok 1898, jenž přinesl 30 novinek, pak rok 1852. Nejslabší byla doba od roku 1855 do 1888. Dnes vychází ve Vídni 39 českých periodických publikací.

*

Mikuláši Alšovi chtěl „Manes“ národním darem zabezpečiti bezstarostné stáří. Po chvalném českém zvyku stala se věc předmětem novinových půtek, tak že „Manes“ nucen byl veřejně požádati, by aspoň nyní, kdy věc provedena, se od nich upustilo.

Z Riegrova nadání při „Svatoboru“ dostal volnomyšlenkář Dr. Břetislav Foustka 400 K za dosavadní práce (jaké?) a za podporu na další vědecké studium, Arbes 600 K, Aleš 700 K — a vedle nich pověstný Karel Horký 500 K na další literární práce; budou-li takové jako ty dosavadní, to se Rieger asi zvlášť poděkuje. Jednatelem „Svatobora“ totiž jest nyní Dr. Jiří Guth.

Maličkosti! Rakovníčanům zbudoval arcibiskup Chlumčanský realku za půldruha sta tisíc zlatých, dnes neúčastní se reálka ani pohřbu svého faráře. Noblesse oblige.

Francouzské noviny nedavno psaly o odkazech našich lidí, jak z nich úřední činovníci mívají švandu vzhledem k tomu, kde všude by bylo peněz více potřebí a lépe použito. U nás jináče!

V Hodoníně postavili si český umělecký dům, jenž počátkem května bude slavnostně otevřen. Jak známo, prohrála hodonská česká většina nedávno obecní volby opět znamenitě, ani ten český hejčkaný žid už s ní nešel; ale pokroku jest v Hodoníně pořád víc.

Jeden materialista podotknul při zprávě o uměleckém domě: nebylo by snad lépe zříditi tam nějakou českou fabriku?

Česká filosofická fakulta zakázala docentům konati výklady mimo přikázané místnosti fakulty a současně s přednáškami příslušných řádných professorů. Mezi důvody uvádí se v novinách také ten, že prof. Fr. Krejčí nerád vidí docenta soupeře pracovati v psychologické laboratoři prof. Mareše na fakultě lékařské.

*

Kritik Bronislav Chlebowski vytrvale snaží se opraviti názory veřejného mínění polského o Stanislavu Brzozowském, jenž zemřel koncem května r. 1911, obviněn před tím stranou socialistickou z denunciace a špehounství. Jeho život byl krátký (nar. r. 1878), plný těžkých utrpení fysických i mravních, ale bohatých zkušenostmi, prácí a neustálým rozvojem. Veřejné mínění znalo v něm jen agitátora a radikálního publicistu, ale během sotva desetileté činnosti dokonala se v něm podivuhodná evoluce duševní, jež staví jej na výjimečné místo mezi kritiky a myslitele polské.

Nejdříve podlehl Brzozowski vlivu ruského radikalismu a pessimismu i Marxova materialismu. Oslněn visemi socialistickými věřil, že národ bude obrozen jedině dělnictvem a socialisací společnosti. Vedl proto vášnivý a nespravedlivý boj proti silnému vlivu Sienkiewiczovu i proti literární činnosti Miriamově (Zenona Przesmyckého). Pak počal studovati veliké myslitele světové, z nichž nejvíce jej zaujali Pascal, Bergson, Newman, James. V tom stupni, jak prohluboval se jeho badatelský duch, objevoval se mu zároveň mravní i společenský význam náboženství vůbec a katolicismu zvláště. Kultura vlašská, již za svého pobytu v Italii dobře poznal, spisovatelé vlaští i francouzští a především rozřešení otázek náboženských pro duše myslící, obsažené v dílech Newmanových, sesílily a prohloubily ukrytou v duši B. potřebu náboženství. Uznal katolicism jako „nejdokonalejší, nejstarší a nejmocnější sdružení lidstva ve snaze po nejvyšších cílech, potvrzující realně fakty svého dvoutisíciletého bytí a dokonalými díly stejně trvalost a cenu své organisace, jako věčnou pravdu zásad a cílů.“

Výsledkem těchto studií bylo nejdůležitější dílo Brzozowského: „Legienda Młodej Polski“ (Lvov 1910), jež vzbudilo svého času značný rozruch a vyvolalo četné polemiky. Brzozowski podrobuje tu ostré kritice současnou literaturu polskou a ukazuje, že spisovatelé, velicí svým uměním, okouzlující silou citu, hloubkou a subtilností tvoření, nedovedou ukázati společnosti cesty k mravnímu vysvobození a obrození duše; přesvědčuje, že tak zv. „Mladá Polska“ v literatuře není slibem ani výrazem nového sesíleného života duchovního, nýbrž že představuje, v poměru k životu národnímu, k jeho velikému utrpení a heroické poesii, jen polské „Oberamergau“, sehrané současnými básníky.

Několik prací Brzozowského bylo vydáno teprve nyní po smrti autorově péčí jeho přátel. Jest to studie o Stanislavu Wyspiańském (ve sbírce „Literatura i sztuka“, sv. VIII.), pak nejdůležitější „Głosy śród nocy“, obsahující řadu studií o „romantické krisi kultury evropské“. Zajímavy jsou zejména práce „O krisi v literatuře ruské“, „Několik

úvah o obecném stavu literatury evropské a o úkolech literární kritiky", „O výchovném významu literatury anglické" a j. V brzku má vyjíti ještě studie o Newmanovi ve sbírce „Symposion". Otištěny dosud nebyly stati o Krasińském a o sv. Františku z Assisi a romantika náboženská.

Poslední tyto práce ukazují, že Brzozowski přes poklesky mládí, k nimž se přiznává, i přes pozdější kolísavost mravně vysoko se povznesl. Svědčí o tom také jeho důvěrní přátelé, z nichž jeden — vážný vědecký pracovník Vitold Klinger — vypravuje ve spise „Stanislav Brzozowski jako člověk" (Krakov 1912) o konci jeho života: zpovědník, Vlach, vzrušen tajemstvími duše, jež odkryl mu myslitel, s plným vědomím očekávající smrt, děkoval rodině za štěstí, jakého doznal, když hleděl na poslední jeho okamžiky.

S jiného poněkud stanoviska nežli St. Brzozowski v „Legendě Mladé Polsky" posuzuje novou literaturu polskou mladý literát Josef Albin Herbaczewski v knize „I nie wódź nas na pokuszenie . . ." Jest to druh essayí literárních, psaných jiskřivým slohem, s neobyčejnou vervou i odvahou, jež nebojí se vystoupiti energicky proti pose a povrchnosti i nejslavnějších spisovatelů polských. A nejen boří modly, ale zároveň ukazuje cestu k vyšším ideálům. Je přesvědčen, že o tvoření duševního života v Polsku zápasí nyní myšlenka protináboženská s náboženskou. Jeví se to především v literatuře. Formou dokonalá jako málokdy dříve, podvrací svým obsahem základní názory ethické i náboženské. A přece — praví — „o ceně díla rozhoduje ne to, o čem autor umělecky, pěkně hovoří, leč jedině to, v co autor svatě, neposkvrněně věří, co obětavě miluje, v čem zakládá svou naději tvůrčí — slovem: co formě umělecké dává známku svatosti. Hodnotou formy nemožno měřiti hodnoty obsahu. Krásná forma nikdy neospravedlňuje odporného obsahu. Ideálem poctivého talentu byla a jest harmonie obou — harmonie krásna vnitřního a zevnějšího! . . . . Krásno formy literární často jest nyní maskou bídy mravní i duševní. Pravé umění a literatura má přece význam paedagogický, výchovný. Literát, umělec, básník atd., kteří nemají co povědít ani sobě, ani bližním, jsou povinni mlčet, aby neuváděli v pokušení . . . hlouposti a cabotinismu . . . . Literatura, vzdávající se zodpovědnosti za každou pronesenou myšlenku, je zločinem ve svědomí historie. Taková literatura divočí, zvrhuje se, je kletbou doby, ve které se zrodila . . . . . Umění není odrazem (kopií, kinematografickou parodií) života reálného, není výrobnictvím. Umění jest nadšením, jehož třeba si zasloužiti . . ."

Podle takových zásad posuzuje Herbaczewski literární činnost St. Żeromského, St. Vyspiańského, St. Brzozowského, W. Lutosławského, Tad. Micińského a j. U dvou naposledy jmenovaných obrací se zejména proti jejich „neomysticismu". Dávají se nadchnouti jen zevnějškem, náladou a ritualismem mystiky. Básník Miciński z historie mystiky vzal jen všechna vlastní jména různých „duchů", pak všechny aforismy, anekdoty, bajky, paradoxy atd. „Současná neomystika polská (i ruská) jest opravdu chorobou duševní! Je směšnou mystifikací mystického

zdraví duše v její pouti k Bohu — k zřídlům duše odvěčné . . . .“ Chybí jí pravá pokora a víra křesťanská. „Z láhve možno se napíti, chopíš li ji za hrdlo a nakloníš k ústům, ale kdo ze zřídla pije, musí pokleknout a schýlit čelo.“ (Norwid).

Se značným úspěchem setkala se v Krakově premiera dramatu „Juda z Kariothu“, jehož autorem jest mladý spisovatel H. K. Rostworowski. Kritik Adam Grzymała-Siedlecki prohlásil je v „Tygodniku Illustr.“ za jeden z nejznamenitějších zjevů v dramatické literatuře polské posledních let. Motivem dramatu jest tragedie apoštola Jidáše. Přidává se ke Kristu ne z touhy po pravdě, ale ze ctižádosti; chce viděti v něm člověka slavného, mocného, pozemského krále. Zklamán v tom a pokořen pak Kaifášem, rozhoduje se pro zradu. Drama končí scenou Večeře Páně, na kterou přichází i Jidáš. Akce její odehrává se převážně v duších účastníkuv-apoštolův, a vládnoucí jimi Kristus — jenž v dramatě nevystupuje — ukazuje se jako postava symbolická teprve v samém zakončení.

Za to u většiny kritiky nepříznivě byla přijata ve Varšavě premiera hry Adolfa Nowaczyńského „Nowe Ateny“. Je to satira na „Velký Krakov“, v níž autor sesměšňuje společenské a literární poměry haličské i specielně krakovské. Kritika vytýká, že tak demagogickými prostředky podněcuje nedůvěru a závist, jaká beztoho již panuje mezi Krakovem a Varšavou.

Se všeobecným uznáním bylo uvítáno souborné vydání všech děl Molièrových v polském překladu, jejž pořídil humorista a vtipný písničkář Tad. Żeleński, známější pod pseudonymem „Boy“. Molière byl často již v Polsku překládán, z jeho tradicí vyrostl nedostižený ve svém oboru „otec“ Fredro. Nové překlady zaujmou 6 velkých svazků, jež obsáhnou 33 komedií a nečetné verše Molièrovy nebo jemu připisované; úvody, objasnění a kritické poznámky ke každé hře napsal proslulý romanista dr. Vlad. Günther, jenž připojil také obšírný životopis autoruv a obraz divadla francouzského v XVII. století.

*

„Políček společenskému vkusu“ je nápis sbírky veršů, prosy a článku, jiż „na obranu svobodného umění,“ jako manifest nového umění v Moskvě vydali noví dekadenti: D. Burljuk, A. Kručenych, V. Majakovskij a V. Chlěbnikov. Na 112 stránkách nalezne tu čtenář úmyslný výběr divokých nesmyslův, vymučeného třeštění netalentovaných lidí, uražených, že si jich kritika nevšímá. Bojovná hrstka těchto posledních epigonů dekadence snaží se „shoditi Puškina, Dostojevského, Tolstého a jiné s parníku současnosti,“ pro niž spisy jejich prý se nehodí, i podává idiotské vzory nového způsobu psaní. Aby naši čtenáři měli aspoň nějaký pojem o blbství, jež mladí spisovatelé ruští vydávají jako výkvět současné poesie, uvádíme verše Majakovského:

„Ugrjumyj dožď skosil glaza
a za
rěšetkoj,

četkoj,
želěznoj mysli provodov
perina
i na
něje, lehko vstajuščich zvězd operli
nogi.
No gi-
bel fonarej,
carej
v koroně gaza,
dlja glaza
sdělala bolněj vraždujuščij
buket bulvarnych prostitutok . . .“

Těžko překládati takovou zmateninu obrazův „o zasmušilém dešti, šilhajícím očima . . .“

Časopisy ruské, podávajíce přehled literatury za r. 1912, nedovedly ukázati na žádný potěšitelnější zjev, který by byl upoutal všeobecnou pozornost literarních kritikův i čtenářů. S největším uznáním ještě mluví o povídkách Sergějeva-Cenského (Medvěženok), Remizova (Pjataja jazva), M. Prišvina (Nikon Starokděnnyj) a zvláště o „Pověsti o dňach mojej žizni, od začátečníka Ivana Volného, sedláka, jenž vlastní pílí vyšvihl se nad své krajany. Vypravování jeho okouzluje uměleckou svěžestí, prostotou, pravdivostí výjevův i vypouklostí venkovských typův.

K 100letému jubileu narození básníka Lermontova chystá se v Petrohradě „Výstava ruských spisovatelů 19. stol. Mají býti tu sebrány podobizny, rukopisy, sebrané spisy a různé památky všech spisovatelů ruských v 19. stol.

*

Maurice Maeterlinck napsal napsal tentokráte knihu „La Mort“, filosofickou studii o smrti a názorech na ni. Nepojednává o ni se stanoviska náboženského nebo z východiska nesmrtelnosti duše, nýbrž popírá všeobecně její konečné vítězství dle výroku Písma: „Kde jest, o smrti, vítězství tvé“ a dívá se jí neohroženě v tvář, jako by chtěl znepravditi výrok La Rochefoucauldův: Jsou dvě věci, na něž člověk nikdy přímo nepohlédne: slunce a smrt.

Maeterlinck staví si šest hypothes:

1. Naprosté zničení jest nemožným. Co je stvořeno, nemůže se rozpadnouiti úplně v nic. I člověk zůstává ve světě, třeba se rozprchl v tisícerých formách jinakých

2. Smí se mluviti o životě posmrtném, v němž bychom pozbyli vědomí minulosti? — Tu by se vůbec popřela nesmrtelnost duše a žíti bez vědomí prožité doby na světě bylo by jako nežíti.

3. Či nepozbude člověk poznatků z minula? — To by bylo pokračováním existence se všemi bědami a malichernostmi i slabostmi, které člověka tu vyznačují. Lidská ubohost, jepičí živoření by se pro-

tahovalo do nekonečna. — A přece odpovídá autor: Ano, toužíme zůstati „svými“ jenom s uvědoměním svého vlastního, nám drahého „já“, s možností poznati i všecky své, které jsme kdysi oplakali, aspoň poněkud zkrásněné a zdokonalené, aby nám nepřipadali cizími. Srdce touží tak, filosofu zdá se však přání to příliš skromným a dí proto: Pro tak maličko umírati, nestálo by věru za to.

Ale což: žíti s menším uvědoměním své bytosti? — To by znamenalo žíti na půl, to by byl život „stínů“ Homerových v podsvětí, otupění života (hebetudo), mátožná nejistota na rozhraní bytí a nebytí. Tak jeví se mrtví ve spiristických fantasiích: bojácní, nedůvěřiví, snadno mizící, málo důvtipní, tratící se v bezvýznamnostech nebo stařecky povídaví.

Zjevují-li se duchové, proč se podobají na vlas stínům, které kdysi vyvolával před 3000 lety Odysseus? Proč nepoví ničeho o životě v záhrobí? Asi proto, že všecko, co „svěří“ duchové, jsou vlastně představy media, které nemůže věděti ničeho ze záhrobí, nebo sděluje-li duch skutečně, nemůže vysloviti, co by chtěl, leč skrze nevhodného prostředníka — medium — jemuž nedostává se schopnosti.

5. V hypothese „o rozšířeném oboru vědění“ uchovávají si mrtví úplné vědomí své identity, ale pokračují k pochopení věcí, jichž na zemi neznali. U této domněnky prodlévá Maeterlinck se zvláštní oblibou. Je to idea převládající ve většině náboženství, idea zdokonalení na věčnosti, tolik utěšující a posilující, je to oslazení trpké pravdy o smrti. Básník přirovnává člověka bojícího se smrti dítěti nenarozenému, jež se strachuje života, a právem, neboť dle hypothesy není smrt leda znovuzrozením k lepšímu životu. Z knihy vysvítá i hypothesa 6, dle níž tratí člověk vědomí své osoby, stávaje se dílcem vesmíru, nekonečnosti, jsa součástí Boha — pantheismus.

Tato poslední hypothesa vede k první: zničení — ztráta sebevědomí; je to zušlechtěný rozpad v nic.

Tuto směsici pravd a domněnek podává Maeterlinck řečí, která ovíjí to maličko, co víme, skvělou aureolou, zářivým nimbem kypící obrazivosti. Nedokazuje, spíše podává touhu místo důkazův a všude jde básník ruku v ruce s filosofem. Aspoň prokmitá všude ostýchavost, ano bázeň stavěti určitá tvrzení, což prý je důkazem skromnosti u filosofů: „Dobře jest osvojiti si poznenáhlu vědomí, že ničeho nechápeme“ čili dle klassického rčení: „Vím, že nic nevím.“ A s touto filosofií bude asi věda stále hleděti ve tvář smrti.

*

Dle Mistralovy básně pojmenována nově objevena planeta na návrh hvězdáře Flammariona. Nová tato „Mireille byla poprve zpozorována r. 1906 Maxem Wolfem z observatoře heidelberské a zapsána do rejstříku pod čís. 594. Je to hvězda třinácté velikosti a koluje mezi Marsem a Jupiterem v doprovodu 750 sester. Její koloběh trvá 1555 dní. Pouhým okem jest arci neviditelná. (Klasifikace všech menších planet vyhražena jest observatoři v Kielu.)

*

Vůdce monistův Ostwald pokouší se svým „mostem" (Brücke) překlenouti i jiné mezery vědeckého života, nežli jsou záhady myšlenkové. Chce šířiti jednotnou vědeckou mluvu, esperanto. Stoupenci mají si navzájem sdělovati, o čem kdo pracuje, aby táž práce nekonala se zbytečně dvakrát. Knihy mají míti stejný formát. Seznamy knih mají býti pořizovány dle soustavy desetinné; každá číslice by znamenala nějaký odbor, jenž by dalšími číslicemi podrobněji byl určován.

*

Světélkování organismův až do nedávna považováno za činnost nervovou, protoplasmatu, bakterií; určitější vysvětlení scházelo. Nové pokusy zvláště na svatojanské mušce vykonané (Weitlauer) zjistily, že tu nejde o nějaké podstatné orgány živočichů samých, nýbrž o jejich stravu: prsť, humus, rozkládající se látky přírodní světélkují i jakožto potrava — rozkládající se cellulosa v organismech pozemských, rozkládající se bílkovina v organismech mořských. Teleologie vykládala za účel světélkování hlavně pohlavní výběr; teď ovšem, ježto je to pouhý následek potravy, vysvětlení takové odpadá. Má-li však světélkování nějaký jiný účel, kdož ví?

Náhlý zánik skupin zvířecích vysvětluje Bruno Müller m. j. vzrůstem zemské přítažlivosti, totiž tíže vlastních těl, které (dle Dany, Heima, Suessa) přibývá ochlazováním a smršťováním země. Nepoměrný vzrůst těla a zvýšená tíže jeho, zvláště kostí činila prý obrovské živočišstvo to nemotorným, dalšího života neschopným, jakkoli zdatným a silným v „boji o život" se zdálo; právě massivnost a nehybnost byla mu záhubou.

Vychovatelský.

V českém překladu vyšla kniha polské spisovatelky Žofie Wójcické-Chylewské pod názvem „Listy Pánu Bohu“. S psychologického stanoviska není bez zajímavosti tato „zpověď“ čtrnáctileté exaltované dívky, líčící duševní stav v době dospívání fysického i mravního. Nemá nikoho, komu by se mohla důvěrně svěřiti se svými city, až pod vlivem vykonané zpovědi napadne ji psáti si památník ve formě listů — Pánu Bohu. Píše tam vše, co ji bolí: od nedostatečné známky z mineralogie až k různým mravním utrpením, jež způsobily budící se instinkty pohlavní a těžké pochybnosti náboženské. Několik jen měsíců života zaujímají ty listy, ale dívka dochází v nich od naivní dětské víry k rouhačství, k nenávisti Boha a zároveň k úplnému mravnímu bankrotu.

Kniha snad má býti satirou na špatný výchov domácí, nedostatek upřímnosti v poměru rodičů k dětem, a to ve věcech nejdůležitějších, na paedagogické chyby při náboženském vyučování atd. Kdyby autorce šlo jen o to, vytknouti tyto vady, bylo by možno s ní diskutovat. Ale průměrný náš čtenář vyčte z románu, že náboženství je bezúčelné a že stojí ve sporu se životem i vědou: že Bůh není spravedlivý, ale spíše svéhlavý; že kněží při zpovědi kazí lidi, dávají pohoršení a dopomáhají ke ztrátě víry ... Množství takových výtek, pocházejících namnoze ze zaviněné ignorance víry, klade autorka v ústa své bohatýrky. Všechny tyto „konflikty“ daly by se urovnati, kdyby nebylo zároveň konfliktů mravních, jichž se dotýká spisovatelka bez ostychu a směle ... Rozumnému vychovateli kniha může v leččems prospěti, dostane-li se však do rukou takových, jako je „hrdinka“, jen uškodí.

*

Slováci usazení v Chorvatsku usilují zříditi si slovenské gymnasium, o které již skoro po čtyřicet let dosud marně se snaží Slováci v Uhrách. Obecní rada velké slovenské kolonie v Slavonii, Staré Pazové, podala k vládě chorvatské žádost, aby dovolila založiti slovenské gymnasium na obecním pozemku. Obec jest ochotna nésti značnou část nákladu a jistými obnosy přispěly by také jiné slovenské obce v Chorvatsku a Slavonii. Vláda chorvatská je sice ve věcech osvětových nezávislá na Budapešti, ale za nynějších poměrů sotva asi budou snahy slovenské splněny.

*

Literní vzdělání u Srbův a Chorvatů jest ještě velmi nedostatečné. Poměrně nejlepší jest v Rakousko-Uhersku: z 5,690.000 zde obývajících umí čísti 1,795.000 t. j. 34%. V Království srbském jest poměr horší: na 2,800.000 Srbů připadá znalých písma 672.000, tedy 24%; v Černé Hoře 25.000 na 280.000 srbského obyvatelstva, tedy sotva 9%. V Turecku přebývá Srbů (podle pochybné ovšem statistiky turecké) asi 365.000, z čehož písma znalých sotva 21.900, čili

6%. Všech Chorvatův a Srbů se počítá 9,335.000; z toho umí čísti 2,415.000, t. j. 20% — tedy asi pětina národa. Slovinci mají písma znalých 70%, Češi 95%, (Němci v Čechách 92%).

*

V Paříži oslavovala se v březnu pod protektorátem kardinála Amette třistaletá památka založení proslulé koleje „Institut catholique", někdejšího to konventu karmelitského. Po hrůzách revolučních sloužila rozsáhlá budova za státní vězení (700 vězňů, z nichž 100 skončilo na popravišti), od r. 1794—97 postupně za obrazárnu, kavárnu, tančírnu. Potom zakoupila část s kostelem někdejší řeholnice Soyecourtová, jejíž otec také tam byl vězněn, a zřídila klášter, jenž trval do r. 1845. Tehdy umístil tam arcibiskup církevní studium, z něhož se vyvinula 1875 „Universita katolická" přezvaná později „Institutem".

*

Sebevraždy žáků lékař prof. Dr. A. Hoche (Dtsche Revue 1913, 3) ze tří činitelů (škola rodiče, žák) nejméně přičítá škole, více rodičům, dávajícím dítě do školy, s jejíchž požadavky snad není, nejvíce však žákům samým, kteří z přirozené rozpoloženosti, nepříznivými okolnostmi domácího a společenského výchovu v onom citlivém věku dospívání ještě stupňované nahodilé nesnáze chorobně si zabírají. Škola nynější zásobu učiva již až povážlivě snižuje; Hoche praví, že ani jemu ani jiným lékařům nepřihodí se, že by žáci z množství učiva byli nervosními. Něco snad působí tu a tam nějaká vychovatelská nesprávnost jednotlivců (nespravedlivost, sekatura atd.), ale za nynější veřejné kontroly i to jest řídkou výjimkou. Že škola vůbec, jako žádné nucení, nynější mládeži celkem není zařízením zvláště vábným, jest více než přirozeno, ale to nemůže býti směrodatným pro životní výchov; tak by se nedošlo k ničemu. Domácí učení omezeno beztoho již na minimum; ovšem kde ještě i tomu se ubírá času (divadla a koncerty v noci místo spánku, samý sport atd.), tam není divu, že i to skrovné učivo připadá těžkým. Nerozum rodičů doplňuje ostatní (vedlejší zaměstnání, alkohol, erotika atd.).

Vůbec pozoruhodna jsou slova: Das Streben nach immer weitergehender quantitativer und qualitativer Erleichterung auf den höheren Unterrichtsanstalten ist im Interesse der psychischen Volksgesundheit zweifellos zu bedauern. Ein gewisses Quantum psychischen Zwanges gehört zu einer normalen Menschenentwicklung, und angesichts der nicht zu verkennenden Herabsetzung der moralischen Widerstandskraft des Einzelnen, wie sie heute durch das Versicherungswesen, die Tendenz zum Zusammenschluss in Organisationen usw. gegeben ist, sollte man der Jugend nicht das stählende Bad einer fest zugreifenden Erziehung in den höheren Lehranstalten vorenthalten wollen.

Sebevražd celkem přibývá (1881—1897 o 20%), ale žákovských daleko ne tolik jako jiných; opačná domněnka zakládá se na tom, že noviny se takovými případy čím dál víc obírají.

*

Koncem minulého roku a na počátku t. r. konal se v Petrohradě sjezd o rodinném vychování. Mimo jiné poukázáno, jak důležitým factorem ve vychování je kniha, čtení, i bylo proneseno o věci té mnoho různých názorů, které se shodovaly v tom, že dětská kniha má býti umělecká, zajímavá i přístupná. Referenti dotkli se také sporných otázek o bajce, jest-li přípustno v dětské knize mravní poučení, či není, mají-li se spisovatelé dětských knih dotýkati otázek náboženských. Referent Jelačič zastával se proti mínění Bělinského a Pisareva práva na zvláštní literaturu dětskou, uznával bajky nutny pro první stupeň, ale tvrdil, že v celé světové literatuře je sotva 10—15 bajek skutečně uměleckých, estheticky a ethicky bezúhonných. Nehodí se bajky, plné poprav, mučení, úžasů, smrti, jaké nalézáme též u bratří Grimmův i Krylova. Zavrhovati třeba přisládlé moralisování, a vůbec mravné poučení v dětské knize lze prý připustiti jen výjimkou. Proti tomu S. Librovič dokazoval, že mravné poučení v dětské knize jest nejen přípustné, nýbrž nevyhnutelné. Ohnivě bajek se zastávali A. Kalmykova i p. Karrik, tvrdíce, že bajka nepřekáží realnému světovému názoru a odpovídá chápavosti dítěte.

Hospodářsko-socialní.

Lidové pojištění. Dne 16. prosince 1912 založili sociální demokraté v Německu akciovou společnost pro lidové pojištění („Volksfürsorge") s akciovým kapitálem 1 millionu marek. Připravovali se na to už od r. 1905, kdy na sjezdu v Kolíně byl podán návrh, aby odborová sdružení vzala do rukou lidové pojištění. Tato akce vyvolala všude nemalou pozornost. V tisku bylo poukazováno na to, že podnik nebude sloužiti hospodářským účelům pojištění, nýbrž politickým zájmům strany sociálně demokratické, že premiové sumy značně posílí stranu finančně, že úředníci pojišťovny budou jen příslušníci strany, jimž se tak otevře široké pole pro jich agitační činnost.

Soukromé pojišťovny německé odpověděly v zápětí proti takovému zatahování čistě hospodářského zařízení do služeb politických založením podobného podniku (Deutsche Volksversicherung A. G.). Akciový kapitál 2 milliony M složilo hned 30 soukromých akciových i vzájemných společností, jež poskytly podniku 1 million M nezúročitelně na organisační fond. Dle stanov může býti akciový kapitál zúročen provždy jen 4%, takže lidová pojišťovna tato nemá na mysli výdělek, nýbrž jen hospodářský význam.

Veřejné pojišťovny vytvořily současně sdružení pro lidové pojištění, jehož účelem jest spojiti všecky činitele k dalšímu zdokonalení lidového pojištění v zájmu pojištěnců a vybudovati národní pojištění na nejširším podkladě. Zároveň uzavřely kartel s mnohými soukromými pojišťovnami, aby zamezily zbytečnou konkurenci a uspořily akvisiční výlohy.

Také katolické organisace v Německu usnesly se na sjezdu dne 8. října 1912 v Drážďanech, zříditi lidové pojištění.

Kromě uvedených už nositelů bude provozovati lidové pojištění ještě největší německá pojišťovna Victoria zcela samostatně.

Věnuje-li se tedy lidovému pojištění v Německu dnes taková pozornost na všech stranách, a spočívá-li na tak silných finančních základech, pak může plniti opravdu své lidové poslání. Jak jsme ještě daleko od Německa my v této otázce!

Sociální pojištění. V Belgii předložila vláda sněmovně návrh zákona o pojištění nemocenském, invalidním a starobním a to na podkladě obligatorním. Pojištěním povinni mají býti všichni dělníci, živnostníci a zřízenci, kteří jsou ve službách, nevydělají si více než 2400 franků ročně a nedosáhli 65 let. Nemocenské a invalidní pojištění bude přiděleno vzájemným spolkům nebo veřejným pokladnám, jež se k tomu účelu zřídí, starobní pense už stávající všeobecné pokladně pensijní. Návrh obsahuje také předpoklady, za jakých mohou býti vzájemné spolky za nositele pojištění připuštěny, zvláště pak jest předepsáno, jaké minimální obnosy mají pojištěncům vypláceti. Příspěvky

jsou zákonem přesně stanoveny jen pro nečleny pokladen, jinak mají pokladny volnou ruku. Příspěvky nečlenů obnášejí ročně v nemocenském pojištění 12 fr. ročně, v invalidním, po případě starobním 6 fr. Osobám, jež nevydělávají týdně ani 15 fr., mohou se příspěvky snížiti až na polovici. Zvýšiti příspěvky se za jistých okolností dovoluje. Zaměstnavatel jest povinen platiti ročně za každého zaměstnaného pojištěnce ročně 6 fr. Stát přidá každému do 12 fr. 25% ročně. Další příspěvek 1—3 fr. na lékařskou pomoc může dostati ten, kdo bydlí daleko od lékaře. Důchod při úplné invaliditě obnáší nejvýš 365 fr. Od 65. roku přechází invalidní pojištění v starobní. Dosavadní dobrovolné pojištění starobní se přemění na povinné. Vláda dává 5 millionů fr. na zřízení sanatorií, zvláště pro tuberkulosní. Mimo to se má zařaditi do státního rozpočtu určitá položka k témuž účelu. Zákonem bude podrobeno sociálnímu pojištění asi 1,800.000 osob.

V Norsku byl uveřejněn návrh zákona o invalidním a starobním pojištění, které je jak ve Švédsku tak i v Norsku projektováno pro celý národ. Pojišťovací povinnost začíná 16. rokem a končí invaliditou aneb, není-li této, po 50letém placení příspěvků t. j. nejspíše po dokončení 66 roku. Čekací doba je 4letá. Důchod je splatným v případě invalidity hned po době čekací anebo po dosažení 70 roku a přestává po opětném nabytí schopnosti pracovní. Důchod obdrží jen ten, kdo nemá víc než 1500 K ročních příjmů. Pojištěnci nejsou rozděleni ve třídy mzdové. Příspěvky, k nimž nejsou přibíráni zaměstnavatelé, obnášejí 2%—5‰ zdaněného příjmu a jmění. Nejmenší příspěvek jest jako ve Švédsku 2 K. Zvláštní ohled se bere na rodiny, jež mají mnoho dětí neb nemohou platit příspěvky bez své viny. Důchod nejnižší je 80 K, průměrný 159 K. Živitelé nezletilých dětí dostávají přidáno na dítě 15 K ročně. K duchodům nepřispívá stát, nýbrž obce a to 25 K. Stát má hraditi výlohy správní. Pozůstalí jsou jen potud respektováni, že dostanou obnos úmrtní ve výši polovičního duchodu, neměl-li ho ještě pojištěnec, a ve výši ¼, požíval-li ho už. Dle výpočtu má podléhati pojištění invalidnímu 74.000, starobnímu 119.000 osob.

Národní banka bulharská (státní) ve srozumění ministerstva financí platí za všecky státní příslušníky, kteří se účastní války a kteří jsou pojištěni na život, pravidelné premie jakož i zvláštní premiové přirážky válečné, aby tak předešla obtížím, které by mohly pojišťovny pro neplacení premií svým pojištěncům činiti. Je to jistě skutek, který slouží Bulharsku jen ke cti.

*

Bojkot židů v Polsku rozšiřuje se přes ojedinělé protesty i na literaturu a věci kulturní. A snad zde přinese více užitku než kde jinde. Tak očištěn nedávno od židů přední pokrokový osvětový spolek „Towarzystwo Kultury Polskiej“. A podnět k tomu dal vůdce „pokrokovců“ polských, autor filosemitské povídky „Chawa Rubin“ a kdysi modla Israele: Alexandr Świętochowski. Po posledních volbách do říšské dumy, kdy ve Varšavě zvolen poslanec kandidovaný

židovskými nacionalisty, Świętochowski v měsíčníku „Kultura Polska“ nazval židy „potulnými krysami“. Židovští členové zmíněného spolku naléhali, aby za to byl vyloučen a přestal redigovati časopis. Boj židů, kteří by byli málem spolek rozbili nebo úplně požidovštili, otevřel teprve oči mnohým Polákům, takže na mimořádné valné hromadě přijat byl návrh, že členy spolku mohou býti jen Poláci.

A Świętochowski vede nyní v tisku boj proti židům, zvláště v novém svém časopise „Humanista Polski“. Hned v 1. čísle napsal: „Z jisker a oharků, jež židovský sionism a nacionalism neustále rozhazoval, musil vybuchnouti ničivý požár antisemitismu, který nyní zachvátil celou polskou společnost a v němž planou ryzí city obrany a lásky k vlastní kultuře . . .“ Také v „Tygodniku Illustrowaném“ v článku „Żydo-Polska“ objasnil změnu svého názoru, jež vyvolala všeobecný podiv.

„Utiskovaní“ polští židé utíkají se nyní o pomoc — k Evropě. Zástupci jejich odebrali se do Paříže a obešli hodnostáře francouzské s prosbou, aby na společnost polskou byla prohlášena kletba za domnělé pronásledování židů, fanatism, tmářství atd. Volají proti Polákům Anatola Francea, Seignobosa, Jauresa, celý svět liberalů, humanistů a myslitelů. Stěžují si v zednářských ložích, před senátem university i poslanci a sbírají podpisy na manifest protipolský . . . Než těžko připustiti, že by všecky tyto „autority“ dovedly přesvědčiti společnost polskou, že by bylo třeba zanechati boje, jehož cílem je znárodnění měst a života hospodářského.

*

Poslední „Świat Słowiański“ přináší některá zajímavá data o hospodářských a kulturních poměrech v Bulharsku. Obyvatelstva podle sčítání r. 1910 bylo 4,329.108. Roku 1887 obnášel přírůstek 10%, r. 1882 již 15% a r. 1900 23%. Přírůstek mládeže, schopné ke službě vojenské, obnášel od r. 1887 do r. 1910 až 90%!

Dráhy bulharské mají asi 2.000 km, ceny 270 mil. franků. R. 1911 daly 11 mil. čistého zisku, t. j. 4% na čisto. Před 33 lety mělo Bulharsko jednu dráhu na sever v délce 272 km a jednu na jih v délce 299 km; obě stát vykoupil z rukou společnosti.

Škol obecných jest v Bulharsku 4.794, měšťanských 334, středních 27, odborných 113. Rozpočet ministerstva osvěty obnáší 23 mil. franků.

Bohatství země. Podle výpočtů oekonomisty Ivana Geševa obnáší cena bulharských polí, luk, pastvin, lesův a dolů 3.060 mil. franků, movitostí pak 1360 mil., dohromady tedy 4.820 mil. franků; odečte-li se státní dluh 420 mil. franků, zůstává faktického bohatství země 4.400 mil. fr. R. 1892 obnášelo však jen 2.900 mil. fr., takže během 15 let vzrostlo o 50%, tempem mnohem rychlejším nežli vzrůst obyvatelstva. R. 1893 připadalo z něho průměrně na hlavu 895 franků, r. 1907 již 1.000 franků.

Rolnictvo zaujímá 84% obyvatelstva bulharského. Samostatných hospodářů rolnických bylo podle sčítání z r. 1910 450.000, průmyslníků

a řemeslníků 65.000, obchodníků a hostinských 34.776. Bulharsko je krajem malých rolníků: ze 450.000 jen 55.000 má 100—150 dekárů. Daně rolnictva nejsou veliké, podmínky hospodaření výhodné, pokud jde o příjmy. Všecky daně pozemkové zůstaly takovými, jak byly před 19 lety, nebyly zvyšovány, a obnášejí celkem 20 mil franků. Ale není katastru a na majetku zemském tíží ještě nejeden přežitek tureckého práva, zdržující pokrok techniky hospodářské.

Obilí produkuje se za 340 mil. fr. ročně a vyváží se za 75 mil. fr. Vývoz růžového oleje obnáší 4 mil. fr. Značný jest též vývoz tabáku. O pokroku rolnictva svědčí vzmáhající se import strojů hospodářských, jichž r. 1908 dovezeno za 1½ mil. fr. Vesničan má ještě příliš málo potřeb, proto mu zbývá hodně volného času, který ztráví v hospodě; ale neopíjí se tam, neboť za to čekala by krčmaře pokuta 100 franků. Celkem obyvatelstvo všechno je šetrné. R. 1897 bylo uloženo ve spořitelnách všeho všudy 1 million fr., kdežto r. 1910 již 37 millionů.

O nedostatku lidí t. zv. svobodných oborů následkem války píše se mnoho a po většině nesprávně. Aby cizozemec mohl býti přijat do státní služby, třeba svolení sobranje nebo ministerské rady, a kandidát musí znáti jazyk bulharský. Před uzavřením míru těžko říci, jakého druhu odborníků bude potřeba, ale možno předvídati již nyní, že nejvíce sil bude třeba v oboru technickém, inženýrů, geometrů a pod., pak lékařův a gymnasijních professorů. Po ukončení války vydá vláda v té věci podrobné oznámení.

Prof. A. Bezenšek ze Sofie píše v lublaňském „Slovenci", že v nově dobytých zemích jest úplný nedostatek lékařů. Ti, kteří tam praktikovali pod vládou tureckou, zřídka kdy měli kvalifikaci. Bude třeba sorganisovati veřejnou službu zdravotní (lékaře okresní, fysiky atd.), k čemuž bulharských kandidátu nestačí. Všech lékařů v Bulharsku (spolu s cizozemci) jest 659, dentistů 123 (z čehož skoro polovice žen), lékarníků 252, felčarů 508.

*

Časopisy protialkoholické byly věnovány skoro vesměs více lidu. Nyní byl z ložen v Krakově časopis určený pro intelligenci. Je to kvartálník p. n. „Walka z alkoholizmem". Redaktor Jan Szymański získal značný počet spolupracovníků, hlavně lékařů.

*

Podle návrhu bosenské vlády úředním jazykem v Bosně a Hercegovině má býti jazyk srbo-chorvatský. Výjimku mají tvořiti pouze dráhy: ve styku s obecenstvem bude se užívati sice také srbo-chorvatštiny, vnitřním úředním jazykem však zůstane němčina, případně maďarština. Důvod uvádí se dosti podivný: Bosna a Hercegovina nemá prý dostatek vlastních železničních úředníků... Jakoby ona za to mohla! Podle statistiky je tam na drahách 348 úředníků, z nichž 58% pochází z Rakouska, 22% z Uher a jen 18% z Bosny a Hercegoviny. Překážka ta dala by se jistě v krátké době odstraniti, zvláště když úředníci jako „zevnějšího" jazyku mají užívati srbochorvatštiny a jsou tedy povinni ji ovládati.

*

V socialní organisaci uplatňuje se proti socialní demokracii a vedle křesťanského (Gladbach) nebo katolického (Berlin) socialismu nový řád stavovský. Vycházeje z přesvědčení, že ani křesťanský socialismus, ať už má či nemá ve své zbrojnici stávku jakožto ultima ratio rerum, není na pravé cestě k řešení společenských nedostatku, jelikož počítá přes příliš s nynějšími poméry výdělnými a na nich utkvívá a jelikož dále omezuje akci svou na dělnictvo, kdežto živnostnictvo a rolnictvo neméně pomoci potřebuje, zdůrazňuje vedle práva také lásku bliženskou, hodnoty duševní, rodinný život, místo stálého zasahování státního svéprávná a svépomocná družstva na výrobu a odbyt, rozmnožování samostatných existencí a podporu jejich atd. Theoretikové jejich vypočetli, že následkem volné soutěže na neplodné výlohy (reklamu, na personál, dopravu sem a tam a pod.) padly v Německu 2 milliardy ročně, tedy asi 40% ceny všeho zboží! Není pochyby, že katolickému názoru životnímu tato na bliženské lásce založená podpora malých lidí ve všech stavech nejvíc odpovídá, urovnávajíc rozdíly, předcházejíc boje, ctíc člověka v člověku. Z nekatolíků zastává tento směr zvláště známý Ruhland v Berlině a Fritsch v Drážďanech, z katolíků Kempel a nyní půlměsíčník „Ständeordnung“ v Koblenci, jejž našim sociologum možno dobře doporučiti, aby neulpěli na jednostranném dělnickém socialismu, kdežto pro náš národ má velký význam všímati si národní společnosti jako celkového organismu a takto jej ošetřovati, ne jen dělnickou část jeho, a ošetřovati dle původních zásad křesťanských.

*

V Rakousku má prý státní úředník asi 300 kusu ročně vyřizovati, v Prusku 800, tak že takový akt stojí v Rakousku 16 K, v Německu 8. Při stavbě průplavu vydáno 10 mil. K na platy osobní, 30 mil. K na stavby samy.

*

Všeobecnou stávku, kterou nedávno francouzští socialisté nazvali všeobecným blázněním (grève générale — idiotie générale) usnesli socialisté v Pešti proti volebnímu zákonu, ale nechali toho, jakmile předákum policie oznámila, že je dá všecky pozavírati při nejmenším porušení veřejného pokoje. V Belgii též chtějí vynutiti všeobecné volební právo — totiž svrhnouti katolickou vládu všeobecnou stávkou; za čas ji odvolali, ale teď, zajistivše si židovskozednářské peníze, usnesli se na ní znova, přes prudký odpor vůdce Vandervelda, jenž dobře počítá, že každá taková stávka skončila pohromou dělnictva a jenom několika těm jistým lidem vynesla rebach. Ostatně snad i v Belgii najdou nějaký recept proti frivolnímu štvaní tomuto, jež podniká se právě v době, kdy vláda chystá velmi vážné opravy socialních předpisů.

*

Paříž (dle G. Cahen, Le logement dans les villes) má na 1 ha půdy průměrně 370 obyvatel (r. 1896 318; okres Bonne Nouvelle dnes 1000, Berlin 250, New-York 160, Londýn 150, Vídeň 120; sady Tuilerie mají 21 ha, Monceau 8, kdežto na př. londýnský Hyde Parc 240 ha. Veliká část bytu následkem toho jest úplně nedostatečná a na-

kažlivými zárodky zamořená. Tedy nejen malou plodností, nýbrž i velikou úmrtností ubývá usedlého obyvatelstva pařížského, ačkoliv absolutně asi 25 tisíc obyvatel Paříži ročně přibývá, bytovou nouzi se všemi neblahými následky jen stupňujíc.

Francouzský senát projednává předlohu, jíž se má čeliti odlidňování. Senátor Besnard vypočítal, že ve Francii průměrně na 700 tisíc porodů připadá 500 tisíc zaviněných potratů, v některých krajinách dle Pavla Straussa, zpravodaje Commission de la dépopulation, číslo těchto převyšuje ony. Mezi prostředky proti tomu zlu doporučuje se především zostřený dohled na porodní ženy a jich ústavy, zákaz inserátův o diskretní pomoci a pod. Zvláště zajímavo jest, že účelu tomu má také prospěti změna zákona co do třídění činů proti klíčícímu životu. Dosud zařazují se pod „crimes", jež odkazují se porotám, aby skoro šmahem byly osvobozovány, často, jak dí Besnard, s blahopřáním porotců; pěkná tvářička a slzy obviněných, suggestivní tlachy obhájců nahrazují důvody. Nyní mají býti souzeny jen jakožto „délits" (přestupky) soudci z povolání před tribunal correctionnel. Jen aby to pak nebylo vyhánění čerta belzebubem! Zákaz propagandy tiskové musel by jíti mnohem dále než na inseráty. A kromě těchto zevnějších donucovacích prostředků především nutno by bylo si hleděti nitra a jeho výchovu, by zlořády takové mravní silou jednotlivců byly znemožněny.

Politický a vojenský.

Přípravy k moravským zemským volbám dějí se pořád ještě ve znamení spojenectví lidovecko-agrarnického se socialisty. Ba lidovec Budínský dokonce vyžvatlal ze školy, že po případě bude nutno utvořiti česko-německou většinu liberální, neboť liberální Němci prý jsou také intelligentní lidé...

Moravská strana lidová ustavila se 16. března v Brně. Do výkonného výboru zvoleni Dr. Bulín, Dr. Čermák z Břeclavy, prof. ing. List, red. Skýpala a j. Orgánem jest obdeník „Moravské Listy", jež do náčelníka lidovecké strany nemilosrdně buší, vytýkajíce mu zvláště nápadnou šetrnost k nynějšímu místodržiteli, který za Körbra, když se rozléval Nil, byl kabinetním náčelníkem.

V Čechách smířily se obě strany křesťansko-socialní a společně pracují.

Též agrarní strany se smířily. Právě před smírem napsal JUDr. O. Frankenberger, tajemník „Č. agr. obch. družstva" (v Kraji mladoboleslavském): „Vzhledem k útokum na mne v (Práškově) „Právu Venkova" po delší dobu již podnikaným, zejména pak vzhledem k tvrzení v posledním č. ze dne 28. února obsaženému, že hledal jsem zaopatření z peněz venkovského lidu, prohlašuji, že vzdám se okamžitě celého svého služného ve prospěch agitačního fondu strany agrarní, jakmile pp. posl. J. Exc. K. Prášek, Jaroslav Rychtera, Ant. Rydlo a Jan Rataj zaplatí české straně agrarní aspoň polovinu toho, co jsou jí dlužni." Agr. poslanec Novák nechtěje se stranou Práškovou na milost přijatou dále pracovati, vzdal se mandátu.

Čechy koncem r. 1912 měly dluhů přes 80½ mil. K. což koncem r. 1913 se zvýší na 113,935.200 mil. K.

Pisatel brožury „Quousque tandem" Alfred Rossmanith v otevřeném listě k místodržiteli Thunovi navrhuje zřízení společnosti na pěstování národnostního smíru.

*

V řecko-katol. semináři v Užhorodě v Uhrách uspořádána také známá maďarská slavnost 15. března na počest „neodvislých Uher"; po slavnosti klerici zasedli k společnému obědu. I tu maďarští klerici demonstrovali pro „neodvislé Uhry" a když rumunští klerici demonstrace se nechtěli účastniti, chovajíce se při ní chladně, sbor professorský udal je u biskupa z „nevlastenectví" a pro „vzbouření", že totiž nechtěli demonstrovati pro „neodvislé Uhry", jichž neuznávali... I v seminářích maďarských na prvním místě tedy maďarisace. Sympathií k Vídni pořád ubývá, u Slovanův i Maďarů, u každého ovšem z jiných příčin.

*

Francouzské ministerstvo Briandovo padlo v senátě pomstou Combesovců při hlasování o novém volebním zákoně (poměrné zastoupení): republika prý by jím byla ohrožena, rozuměj: zednářský blok, snad. Nastoupilo ministerstvo Barthou, jež volební opravu asi odloží; tříletá vojenská služba přese vši agitaci socialistickou bude mu bezpochyby povolena.

O Napoleonu I. teď v jubilejním roce mnoho se píše; u nás též o jeho názorech náboženských, jež se přes míru vychvalují. Jisto je toto: v osobním jeho smýšlení a jednání hrálo náboženství úlohu velice skrovnou, skoro žádnou, leda až na sklonku života; výroky jeho dřívější jsou arci platné, obranně jako ex concesso i cenné. Jako bystrozraký státník uznával mocný jeho význam společenský a kázeňský, a proto, ale jen proto hleděl náboženské věci v Paříži a Francii, upraviti, pořád takořka s revolverem — sit venia verbo — na papeže a jeho zmocněnce namířeným, s nimiž jednal prostě hanebně.

Za jeho výpravy egyptské namahalo se Rakousko, by protektorát nad východními katolíky strhlo na sebe; jemu ovšem docela náležel, jak by jej bylo provádělo, jest jiná. Napoleon se ho nevzdal, ale r. 1808 jeho jenerál Miollis zabavil jmění Propagandy, nejlepší materiál z její tiskárny odvezen 1808 a 1812 do Paříže a jen část jeho 1815 vrácena; Napoleon sám v Paříži zrušil 1809 missijní seminář, který 1804 Pius VII za korunovace na něm byl vyprosil. O protektorát ten od těch dob stálé jsou tahanice, jelikož pro Francii dle slov Gambettových protiklerikalismus není exportním artiklem. Nové konstellace, jež se i v Asii chystají, budou působiti i na poměry velmocí k východním křesťanům. Rakousko dle všeho tam sotva víc urve; o našich vyslancích a konsulech koluje ve světě vtip, že znamenitě umějí sestavovati pořad sedadel při hostinách.

O italském králi psaly tuhle noviny, že navštíviv synagogu římskou pobyt mezi jejími vyznavači velice si pochvaloval; je to konečně panovnická blahosklonnost k poddaným, jež tentokrát snad zašla trochu daleko, ale ne bez příčiny asi, neboť starosta Nathan (nevl. syn Mazziniho) jest mocný pán. Mimovolně vzpomíná se tu na leckteré maličkosti, na př. že jméno královo pod V zařazeno do volebních listin na Kapitolu, což když mu předběžně přece z jakéhosi ohledu oznámeno, řekl prý, aby se dělalo, co zákon káže! Tedy stalo se. Při dřívějších volbách dvorní personál volil socialistu Bissolati, první pobočník odevzdal schválně volební lístek otevřený, aby se vidělo, že snad i král chce míti poslancem socialistu, a ne generalního lékaře armádního (!) Santini.

Leo XIII. nevrle odmítl podepsati sčítací listinu obyvatelstva: „Papež není Vlach!“ Pius X., od jehož vlastenectví se to neočekávalo, učinil taktéž: jakožto samostatný souverain vystupuje ovšem ze státního svazku vlašského. Král za to jest nejen italským občanem, nýbrž i voličem . . . Že však zednáři papeži pokoje nedají, aby ho nějak státu italskému podřídili, o tom není pochyby.

Německo chtělo zamýšlené zbrojení pro delší dobu uhraditi najednou jakýmsi národním darem, asi 1 miliardy, na niž by přispěly majetnější vrstvy. Bylo by to zajisté nejspravedlivější, ale poněvadž se pochybovalo, že by se potřebný obnos tak zhola dobrovolně sešel, přemýšlelo se přece, na jakém daňovém základě by se příspěvky rozvrhly. Kromě zvýšení různých poplatků stanoven ½ % příspěvek z majetku nad 10tisíc m. a zvláštní dávka z majetku nad 50 tisíc m. Němci jsou celkem pyšni na svou říši a její vymoženosti, proto nebrání se novým obětem příliš, hrozící pak nové světové konstellace mezinárodní nemohou jim býti lhostejny — budoucí súčtování Němectva se Slovanstvem, pravil Vilém II. Přibudou mu teď 4000 důstojníků, 117 tisíc mužů, 15000 poddůstojníkův, a 27000 koní.

Anglické ministerstvo nestačí ujišťovati, že nepošle pozemního vojska do Evropy někomu na pomoc, neboť smlouva trojdohody k ničemu takovému nezavazuje. Ale Belgie přec jenom se obává, že by ve válce Francie a Anglie s Německem mohla svou neutralitu draze zaplatiti, jsouc jaksi v cestě, proto se opevňuje též.

U nás kromě loďstva hledí si správa též úsilovněji aviatiky. Budoucí následník trůnu převzal protektorát nad společností, jež má sbírati příspěvky na rozšíření vzducholoďstva. (Nynější následník složil protektorát nad spolkem „stříbrného kříže“ na podporu vrátivších se záložníků, pro jakési nepěkné čachry, jež činovníci spolku provozovali.)

Francouzská aviatika měla v loni velké manévry. Na jedné straně (gen. Gallieni) zřízena zpravodajská ústředna ve stálém styku s velitelstvím samostatně operující, na druhé straně (gen. Marion) ponecháno četám vzducholodním vyhledati si vhodná stanoviště a případ od případu na velitelův rozkaz vznášeti se na výzvědy a v automobilech pak mu zprávy dodávati. Ústředna se osvědčila lépe. Dle znalců bude hlavní úkol vzducholoďstva strategický, aby totiž podávalo zprávy o pohybech nepřátelských před bitvou; jakmile bitva začne, jsou služby jeho již jen podřízené, po bitvě může dobře posloužiti k vyhledávání raněných.

*

Republika San Domingo měla již r. 1880 presidentem arcibiskupa Mérinse, nyní pak zvolila si hlavou státu opět biskupa msgra. Nouela. Dne 23. února oznámil zástupce republiky u sv. Stolce Raimund Pichardo volbu tu papeži.

Byl to vlastně výsledek snah amerických komisařů Intyre a Doyle, kteří se opírali o přání „veliké ochrankyně“ malé republiky, totiž vlády washingtonské, jež viděla ve volbě té správné rozřešení revolučních otázek vnitřních i pohraničních sporů se sousední republikou na Haiti.

V San Domingu je náboženství katolické (600.000 katolíků) náboženstvím státním; jinověrci (73.000) požívají však úplné svobody náboženské.

Dřívější president Victoria poděkoval se ve prospěch kompromisního kandidáta msgra Nouela, jako muže, jenž dovede rozbouřené

mysli uklidniti. Vskutku přestala rázem válka občanská a nastal úplný pokoj obyvatelstva. Ale nepřátelé pokoje nepřestali štváti potaji, tak že Nouel nechtěje, aby odium nových rozbrojů padlo na naše náboženství, předsednictví se vzdal.

*

Důkladnou lekci o poměru Rakouska k Balkanu dal křesť. sociál Dr. Pattai vládě v rozpočtovém jednání dolnorakouského sněmu 27. bř. 1913. U nás mělo se věděti, pravil, co chceme: buď nechati národy v turecké poddanosti (= status quo) aneb se postaviti na jejich stranu a vésti je, což bylo přirozenou a historickou úlohou Rakouska. Jeho turecké války byly osvobozovací [Maďarů by bez nich vůbec už nebylo! pozn. ref.], tím směrem se mělo pokračovati, ne na výboj, nýbrž v zájmu vzdělanosti, neboť turecký dobyvatel, naprosto protikulturní, neměl práva ovládati kulturní národy nám spřízněné. Metternich, však hleděl pouze na panovnickou legitimitu, proto zradil Františku I. podporovati v letech dvacátých minulého století Srby i Řeky, když se proti svéřeposti turecké zdvihali, kteří za to našli své ochrance v — Rusku, Francii a Anglii. Pozdější politika nebyla a není lepší: vždy věrní Chorvati jsou týráni, Rumuni v Uhrách též, ačkoli jsme s Rumunskem spřáteleni. Vojenská Hranice musela býti zrušena. Rumunská deputace, která asi před 10 lety odvážila se k Jeho Veličenstvu, byla pak v Uhrách jménem Jeho Veličenstva zavřena. Veliké podniky jsme propásli a nyní nás diplomacie naše zavedla do směšné situace, že o takové malichernosti, jako je přístav adrijský nebo nějaká městská vesnice v Albanii, musíme se rváti. Rusku, kterému jsme svou krátkozrakostí Balkan vydali, se nyní i v křesť. soc. listech spílá, že nechce se svých výhod vzdáti.

Na rozdíl od tohoto křesť. soc. předáka organ jejich „Reichspost" libuje si písničku („hübsches Gedicht"), kterou jakýsi Dr. Hugo Zuckermann uveřejnil v „Danzers Armeezeitung" a jež končí:

Drüben im Abendrot
Fliegen zwei Krähen —
Wann kommt der Schnitter Tod,
Um uns zu mähen?
Es ist nicht schad!
Seh' ich nur unsere Fahnen wehen
Auf Belgerad!

Věru nebylo by škoda, pana Zuckermanna poslati tam napřed! Ne, aby se jen koukal.

Ne na bojišti ale v dobyté Soluni zákeřnou ranou Řeka Schinas-a padl řecký král Jiří. Schinas studoval lékařství, byl učitelem a je socialistou. Před lety napsal Nečajev, žák Bakunina, v „katechismu revoluce", že revolucionář, jakožto un homme voué je ke všemu lhostejný kromě revoluce a jejích prostředků, vzdává se vědy nynějšího světa a zná jedinou vědu: ničení. Proto a jen proto studuje mechaniku, fysiku, chemii a snad lékařství . . .

Král Jiří není ostatně první panovník, o němž nikdo nemuže říci a neřekne, že by byl takový svůj konec nějak politicky „zavinil". Za padesátiletého téměř panování zabýval se politikou jen co bylo nejnutněji, a přes to či snad právě proto zažil se svou rodinou v zemi jemu podřízené a skutečně jemu díky zavázané dosti příkoři. Příbuzenské svazky jeho s dvorem německým a dánským pomohly zajisté jemu i zemi přes mnohé nesnáze, přes jaké leckterá jiná dynastie by byla klopýtla, čehož ostatně i on nedávno následkem porážky ve válce řecko-turecké a politických rejdů v armádě měl se proč obávati a čemu asi jen velikým sebezapřením, odstraněním princů z armády, ušel. Velikášské nároky kleslého národu nejednou způsobily mu trapné nesnáze mezinárodní, jež jinému státu rovněž by nebyly tak hladce minuly. Nyní, kdy korunní princ na bojišti i válečné slávy si dobyl a takto minulé nehody jaksi smazal, kdy proto také postavení dynastie značně upevněno, král před úplným výsledkem válečné akce svým poddaným zákeřně utracen. Syn Konstantin snad i proto bude míti snadnější vládu.

Válka balkánská blíží se snad ke konci. Padla Janina, padla největší prý pevnost Odrin — Drinopol.

Rozvážnější politikové turečtí by se ostatně s opuštěním Evropy snadno smířili. Bývalý ministr financí Mehmed Džavid Bey vypočítává, co peněz a práce evropské Turecko vládu stojí (Dtsche Revue 1913, 3). Výdaje (tur.) r. 1327 obnášely přes půldruhakrát víc nežli příjmy, což bylo hraditi z Anatolie; tato úrodná země však byla zanedbávána, její peníze a synové museli sloužiti k tomu, aby v Makedonii byl pokoj. Jelikož jest očekávati, že při stěhování aspoň 200 tisíc mohamedánů přejde do Asie, bude tím i stažením vojska odpomoženo nedostatku dělných sil. Peněžité a hospodářské ztráty budou pečlivějším hospodařením v Anatolii, v Mesopotanii atd. brzy vyrovnány; a tuto práci prý vykoná jistě mladoturectvo, jež po Abdul Hamidovi převzalo ohromné dluhy a přece finanční rovnováhu udržuje. Předběžné práce pro stavbu drah, silnic, pruplavu jsou již vykonány, hlavně pomocí francouzskou.

Turci i turkoněmci zle se kasají na balkanské spojence, že chtějí kromě území též válečnou náhradu. Což prý si tam nevzali ještě dosť? A poplatky podrobených zemí také nejsou nic? Pravda jest při tom, že po posledních válkách válečné náhrady nedávány, ač na př. po rusko-japonské žádány, že tedy jaksi vyšly z módy, a ani tentokrát velmocemi spojencům asi přiřknuty nebudou.

Francie má v Turecku vynaložených 2¼ milionu, Německo 1,4, Anglie dokonce celou miliardu franku; 1908—1911 nuceno Turecko 330 milionů vypůjčiti na úhradu svých schodků, za války pak vypůjčovalo znova, tak že země nových břemen asi by nesnesla. Za to budou balkanské státy nuceny ještě více se zadlužiti, a kšefty finančníků pokvetou. Řecký válečný úvěr obnášel 151 milionů drachem, na r. 1913 vyžádán vládou nový úvěr 104 m. d.

Slavná slovanská akce končí; či začíná? 11. října 1911 Gešov s býv. min. † Milanovičem ve vlaku cestou po Srbsku a Bulharsku začali jednati o spolku. 13. března 1912 uzavřen spolek bulharsko-srbský, 29. května bulharsko-řecký na vynucení oprav i mocí válečnou, kdyby bylo třeba (zvláště bulharský vyslanec v Římě Rizov byl velmi bojovný), vítězství za vítězstvím odměňovalo chrabrost slovanských junáků, diplomatické nesnáze jakž takž odklizeny, jediná Černá Hora, odkud padly první výstřely, ještě obléhá Skadar; který chce míti pro sebe. Velmoci nepokrytě nadržují Turecku i zde; usnesený odchod nebojovníků ze Skadaru velitelem nepovolen, a velmoci nenaléhaly, jakmile však Černohorci po povolených 50 hodinách a výpadě tureckém začali palbu znova, hned podnikána v Cetyni demarche, ale bez Ruska, čímž arciť ostří její značně otupěno, anyť i ostatní velmoci byly tu méně řízné než naše. Ale toť konečně podřízeného významu, leda že by mohlo vésti k válce — jiné. Čeho na Balkáně již dosaženo, stačí, by v každém lidumilu a křesťanu vzbudilo vroucí díky k Prozřetelnosti a hrdé naděje v lepší budoucnost.

Ročník XXX. Číslo 5.

HLÍDKA.

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Traktát Mikuláše Biskupce z Pelhřimova.

Proti dlouhému a viklefovsky zamženému spisu Žatcovu jest Biskupcův traktát krátký a zcela průhledný.

Biskupec se omlouvá v úvodě, že nechce psáti proti cti svátosti oltářní, nýbrž jenom proti smyšlenému a v zákoně Božím nezaloženému rozumu, jejž od mnoha set let někteří o ní mají.

K snazšímu poznání pravého rozumu o velebné svátosti klade si otázku, je-li Kristus kde zde na zemi po svém na nebesa vstoupení osobně a podstatně, v tom těle a v té velikosti, jak z mrtvých vstal a na nebesa vstoupil. Nejprve uvádí výroky Písma, jimiž někteří to dovozují. Proti tomu cituje místa písma sv., jež dokazují, že Pán Ježíš osobně a podstatně jest v nebi po svém na nebesa vstoupení a tak s nebe nesestoupí do dne soudného.

Aby se tomu lépe rozumělo, rozeznává Biskupec u Krista dle jeho člověčenství dvojí byt: první a nejvyšší osobní a podstatný, o němž byla právě řeč; jako byl Kristus zde na zemi dle těla na jednom místě, tak jest i oslavené tělo jen na jednom místě osobně. Druhý byt Kristův jest duchovní t. j. „skrze Ducha sv., skrze víru, lásku, milost, skrze slovo, pravdu, moc, múdrost a světlo, své věrné obraňuje, jim spomáhaje, duchem svým hojně obohacuje a všelikterak hojně rozplozuje“. V tom právě se jeví veliká moc jeho, že působí

tam, kde osobně není, a větší víru mají ti, kdo to věří, než kdo myslí, že nemůže tak působiti, leč jsa osobně přítomen. O tomto mluví písma, jež uvádějí odpůrci. Biskupec dovozuje to výroky učitelů církevních.

Proti výkladu protivníků, že tělo Kristovo oslavené změnilo se úplně v přirozenost božskou a přijalo zvláštnosti božské a proto může býti jako duch všude, ukazuje Biskupec, že i tělo oslavené zůstalo tělem a nezměnilo se v božství aniž je duchem. —

Zde překvapuje, že o svátosti oltářní skoro není řeči. Jen v úvodě se praví: „Jezu Krista, jenž v té svátosti právě přítomen obyčejem duchovním jsa, hodným dává život, pastvu, rozkoš, posilnění duchovní, utěšení i všeliké nasycení“. Čekali bychom však, že ve spise samém po bytu duchovním bude řeč o bytu svátostném. A vskutku má Příbram v polemice proti tomuto traktátu[1]) na začátku a na konci sestaveny bludy Mikulášovy, z nichž 5—12 v úvodě a 9—11 na konci týkají se svátosti oltářní. A těchto bodů v našem traktátu není! Zdálo by se tedy, že je traktát Biskupcův ve sborníku Vavřince Krasonického neúplný. Ale tomu jest na odpor sám Příbram, jenž v českých i latinských výpiscích z tohoto traktátu nemá nic více, než co jest v našem textu. Ony body v polemice Příbramově jsou tedy asi jeho vlastní dedukce z traktátu Biskupcova, což ostatně u některých dosti jasně jest naznačeno, nebo se opírají o polemiky ústní. Či je to již ohlas traktátu Jana Žateckého?

Mínění Biskupcovo o svátosti oltářní jest v tomto traktátu spíše jen naznačeno než jasně vysloveno. Ježto Kristus není nikde na zemi reálně, tedy ani ne v eucharistii. Zde jest jen „potentia, virtus et gratia“ jeho. Právě tou všeobecností obloudil spis Mikulášův mnohé, jak patrno z hádání na Konopišti.

Traktáty Paynovy.

Mistr Petr Payne z Anglie, jenž byl učitelem kněží táborských ve viklefismu a spolupracovníkem při traktátu Jana Žateckého, napsal dle Příbrama sám dva traktáty eucharistické, jež (první i v českém překladu) byly rozšířeny jako táborské.

---

[1]) *Surge domine* v kod. univ. praž. IX E 5 fol. 49a—95b. Ty body jsou na fol. 50b—51a a fol. 91a—95b.

V prvém „Multi a patre luminum“ (Mnozí ot otce světlostí) stěžuje si nejprve Payne, jak škodlivě působí v církvi bludy o eucharistii. Připravují církev o ovoce té svátosti, rozmnožují falešné proroky, podporují simonii, závadějí modloslužbu, okrádají lid o majetek a nerozlučně jej spoutávají s falešnými proroky. Proto musejí zkoumati věřící zákon Boží, aby jedem kacířství nebyli nakaženi.

Předně se táže, co je ten chléb viditelný, jejž nazval Kristus svým tělem, a odpovídá, že je svátost t. j. viditelné znamení od Krista ustanovené k označení něčeho neviditelného. Jako Starý Zákon tak i Kristus Pán často užívá znamení, na př. dotýká se jazyka, pomazává oči blátem a Duch sv. sestupuje ve znamení holubice a ohně. Tak jsou i svátosti církevní znamení, prostřednictvím jichž se lidstvo duchovně zraněné léčí. Buh sám zajisté léčí je principaliter, milost Boží jako lék, kněz jako sluha, plnění přikázání a rad Božích jako dieta a svátosti jako obvazy — ne že by bez nich nemohl Bůh uděliti milosti, ale aby člověk věcmi smyslnými byl povznášen k duchovním. Vždy však je to Bůh sám, jenž uděluje zdraví. A jako ostatní svátosti nepozbývají své přirozenosti, tak ani svátost oltářní: zůstává tedy dle své přirozenosti chlebem a vínem, ač je figuraliter tělem a krví Páně. Názor římské církve, že ta znamení své přirozenosti pozbývají, jest od falešných bratří. Kristus zajisté při poslední večeři podal apoštolům chléb a ten apoštolové jedli jako každý jiný pokrm. Toto vnější požívání chleba jest požíváním těla Kristova „in figura“; neboť kdyby to bylo míněno věcně, museli bychom stále přijímati, ježto „jísti Krista“ jest v něho věřiti a věřiti musíme vždy. Jako tedy holubice, dech Kristův a oheň byly reální a jen obrazně byly Duchem svatým, tak i chléb svátostný.

Znamená pak svátost oltářní Krista pro nás zemřelého a krev svou prolivšího. Proto řekl Pán: „tělo, jež za vás vydáno bude, krev, jež za vás prolita bude“. Tak si máme veliké dobrodiní utrpení Paně stále zpřítomňovati, jako si Israelité beránkem velikonočním připomínali vysvobození z Egypta, a máme se jím posilovati k následování Krista a povzbuzovati k požívání duchovnímu, jež záleží v láskyplném připomínání si dobrodiní Kristových (divina imitacio non aliter in nobis generatur, nisi per recentem memoriam et sepe revolutam operum Jesu Christi).

Kdo tedy hodně chce požívati viditelnou svátost, musí býti vyzdoben božskými ctnostmi; pak v pravdě Krista požívá a dostává

rozmnožení milostí skrze Krista duchovně ve svátostech se podávajícího.

Spolu z toho viděti, že věřící nemají ve svátosti „pouhé znamení“ (nudam figuram), nýbrž také věc znamenanou, ježto když požívají viditelné svátosti, duše jejich jest od Krista živena milostmi božími prostřednictvím svátosti. Proto ji sv. Pavel nazval „účastenstvím těla a krve Páně“. —

Jak patrno z obsahu, neliší se tento spis Paynův zásadně od traktátu Němcova. Kristus není reálně přítomen ve svátosti oltářní. Souvislost s tělem a krví Páně jest pouze v přijímajícím a záleží v připomínání si Kristova utrpení. Kristus jest v eucharistii jako v jiných svátostech jen milostmi svými, jimiž posiluje k následování sebe. Rozdíl mezi Paynem a Janem ze Žatce je toliko v tom, že Payne staví svátost oltářní zcela na roveň ostatním svátostem novozákonním, kdežto Jan jí dává před jinými přednost — jde tedy Payne v tomto spise v pikartství dále než Němec. Formálně liší se traktáty od sebe, že Paynův jest mírnější v polemice proti názoru katolickému a způsobu přítomnosti Kristovy ve svátosti blíže nerozebírá.

Mistr Jan z Příbramě vypsal z tohoto traktátu Englišova celý úvod a pak jej karakterisuje povšechně.[1]) Potom však uvádí odtud celou řadu citátů z Viklefa, týkajících se svátosti oltářní, na př. že Kristus není rozsažně ve svátosti, že by jinak bylo tělo Kristovo v hostii sedmistopové, že není chléb Kristem „synkategoreumatice“, vypisuje kus kázání Viklefova na thema „Surrexit, non est hic“ a reprodukuje Viklefovy vývody o habitudinálním způsobu připisování a proti klanění se svátosti oltářní.[2]) Soudě dle kod. mikulovského kde je tento traktát Paynův dvakrát a vždy bez oněch citátů z Viklefa, myslím, že k traktátu nepatří, ačkoli by jej, kdyby byly zpracovány, dobře doplňovaly.[3]) A právě těchto Viklefových výroků, jež Příbram čítá ke spisu Paynovu, týká se asi jeho poznámka, že je traktát

[1]) Kod. kapit. praž. D 49 fol. 189a: Deinde in eodem tractatulo multipliciter nititur probare, quod in sacramento manet panis materialis in sua natura, licet sit figuraliter corpus Christi et reprobat ecclesiam romanam tenentem contrarium, dicens eam non ab apostolis sed a pseudofratribus suam fidem recepisse. Item manducacionem sacramentalem vocat manducacionem Christi in figura seu figuralem.

[2]) Ibid. fol. 189ab.

[3]) Také mikulovský kod. má hojně excerptů z Viklefa, mezi nimi též o eucharistii, některé souhlasné s Příbramovými. Patrně v kod. Příbramově následovaly nepřestředně za traktátem Paynovým, jehož nepochybně jsou.

Paynův „magistralior“ než ostatní;[1]) neboť ve spise Paynově nevidím nic učenějšího než na př. v traktátu Jana Němce ze Žatce.

*

Druhý traktát Paynův „Nota duo queruntur“ odpovídá na dvě otázky: Co je svátost oltářní a jak jest v ní Kristus. K odpovědi na prvou uvádí Payne tři výroky sv. Augustina a uzavírá z nich, že jest eucharistie chléb a tělem Kristovým jest in figura. Jinak by slova Kristova „Nebudete-li jísti těla...“ přikazovala zločin. Citátem z Viklefa dovozuje, že požívání Krista jest figurativní.

Na druhou otázku odpovídá Viklefem: Kristus jest přítomen „duchovně, mocí, svátostně, reálně a v pravdě“. Ale aby se slovo „reálně“ nevykládalo ve smyslu modloslužebníkův, upozorňuje, že Viklef všecky druhy bytu Kristova nazývá reálními. Podstatně není tělo Kristovo v eucharistii, neboť Kristus nepraví „zde jest tělo mé“, nýbrž „to jest tělo mé“ totiž obrazně, a není pro to rozumového důvodu, ježto: 1. smysly tomu odporují; 2. Kristus není jinak přítomen, než aby mohl býti požíván, ale tělesné požívání by nic neprospělo; 3. ve vyvolených jest Kristus vyšším způsobem a není v nich podstatně; 4. Kristus v podstatě těla svého vstoupil na nebesa a odtud nepřijde až v den soudný; 5. dle filosofie nemůže tělo zároveň býti na různých místech — tělo Kristovo bylo by nestvůrné.

Co se uvádí pro podstatnou přítomnost Kristovu, jest neodůvodněno. Praví se, že oslavené tělo přešlo zcela v přirozenost božskou a přijalo vlastnosti božství a jako duch může býti všude. Avšak 1. když Kristus apoštolům svátost podával, bylo ještě tělo jeho smrtelné — tedy je to míněno obrazně. Namítají, že Kristus dodal „které za vás vydáno bude“ — ale tu ukázal na své tělo, jakoby chtěl říci: „toto účinně a svátostně znamená mé tělo, jež za vás bude vydáno.“ 2. Mimo to je z Písma jisto, že vstal Kristus v pravém těle rozměrném, v tom těle se zjevoval a není tedy duch. 3. Z mrtvýchvstání Kristovo jest vzorem našeho vzkříšení, ale naše vzkříšení bude tělesné. 4. Věříme, že Kristus přijde soudit ne jako duch, nýbrž v pravé podobě lidské a jako takový bude vládnouti stále. Tedy oslavené tělo Kristovo není duch, ježto tělo se nemůže proměniti v ducha.

---

[1]) Alius tractatus de processu quidem et arte magistralior, sed pravo ingenio perversior, dans modum et formam aliis tractatulis simplicioribus (ibid. fol. 188b).

Jiní stoupenci skutečné přítomnosti Kristovy dovolávají se všemohoucnosti boží, jež může způsobiti, by tělo Kristovo bylo podstatně na více místech. Ale, praví Payne, škola antikristova přičtla božské všemohoucnosti mnoho věcí, jež by sice mohl Bůh „de potestate absoluta“, ale ne „ordinata“. Křesťan nemusí připustiti jako možné leč to, co Písmem, rozumem neb smysly jest podepřeno.

Opět jiní odvolávají se na sílu své víry, ježto „vše jest možno věřícímu“ a vytýkají druhým nedostatek víry. Ale, dí Payne, zapomínají, že k záslužné víře je třeba, aby to byl Bůh jasně řekl; a nedostatek víry není, věří-li se, že je tu Kristus duchovně t j. milostmi svými.

Konečně někteří poukazují na podobnost s duší, jež může býti zároveň na více místech — než zde běží o podstatu tělesnou. —

O tomto traktátu Paynově poznamenal Příbram: Alius est tractatulus, qui sic incipit „Nota duo hic queruntur: primum quid sit sacramentum, 2º quomodo corpus Christi est in illo etc.“ Quem tractatulum, ut ego reor, nullus sacerdos Thaboriensium sciret compilare, ymmo vix eum possunt intelligere propter subtilitates Wikleff potissimas in materia de eukaristia de verbo ad verbum in eodem congestas. In quibus potissima argumenta, que Wicleff facit contra se ibidem, solvuntur; quem si non fallor, puto esse Mgri Petri Anglici vel sui socii, quem causa brevitatis et sue perversitatis magis duxi obmittendum quam hic repetendum.

Tento úsudek Příbramův je správný potud, že jsou zde obratně sneseny argumenty Viklefovy a že pravděpodobně autorem jest Payne. Ale není pravda, že by traktát byl nesrozumitelný,[1]) naopak argumentace jest neobyčejně jasná. Traktát má mezi spisy táborskými místo zvláštní: je celým svým obsahem polemikou proti názoru katolickému, a byl, tuším, ze všech traktátů nejnebezpečnějším. Napsán byl latinsky a nebyl jako předchozí tři spisy vydán česky;[2]) nejspíše měl sloužiti kněžím táborským jako zbraň proti útokům orthodoxie a rozptylovati jejich vlastní pochybnosti. Theologické hloubky ve spise není. Nepohodlná slova Kristova „Toto je tělo mé“ odbývají

[1]) A přece také Rosa na konci napsal: Rossius perlexit aliquando diu, sed non bene intellexit.

[2]) I v českých poznámkách o traktátech táborských za Příbramovým Životem kněží táborských jest začátek uveden latinsky.

se Martinkovým a Kánišovým výkladem, že Kristus ukázal při tom na sebe! Povrchní jsou důvody proti podstatné přítomnosti Kristově — i smysly mají tu rozhodovati! Příliš lehkou si učinil autor polemiku proti výkladu orthodoxnímu, jakoby tento popíral, že Kristus v pravém těle vstal z mrtvých a vstoupil na nebesa a jakoby učil, že se proměnil v ducha. Také katolický poukaz na všemohoucnost boží odmítnut velmi povrchně. Je mi divno, že se nenašel theolog utraquistický (katolických nebylo v zemi), jenž by byl po způsobu tehdejším rozebral spis Paynův větu za větou. Tu by se byla nejlépe ukázala filosofická a theologická slabost a povrchnost pikartství. (P. d.)

Svědectví Josefa Flavia o Kristu.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (O.)

Důvody uvedené proti původnosti místa o Kristu jsou tak závažné a tak evidentní, že nejnovější učenci katoličtí na př. Lagrange[1]) rozhodně se vyslovují proti authencii onoho místa. V té formě aspoň, jak jest uchováno, Josef Flavius svědectví ono napsati nemohl. Svědectví tradice a rukopisů musejí ustoupiti evidenci důvodů vnitřích a dokazují pouze, že místo bylo podvrženo velmi brzy, jistě v době před Eusebiem. Ve světle důvodů vnitřních nové váhy nabývá důkaz vzatý z Origena, který onoho místa u Josefa Flavia ještě nečetl.

Jestli skutečně zda se býti na jisto postaveno, že Flavius místo o Kristu v té podobě, jak je máme, napsati nemohl, vzniká další otázka, je-li ono místo celé nepravé a celé podvržené, či je-li snad pouze interpolováno křesťanskou rukou. Mínění jsou tu rozdělena. Důvody pak, jež se uvádějí pro ten či onen názor, jsou takového rázu, že jich nijak nelze nazvati rozhodujícími.

Ti, kteří se zastávají interpolace, praví, že interpolator sotva by se byl odvážil vložit celé místo vztahující se na osobu Kristovu tam, kde o Kristu nebylo ani zmínky. Byla by to interpolace příliš smělá a měla by malou naději, že bude uznána a do jiných rukopisů převzata. Naproti tomu však, zmínil-li se Flavius skutečně o Kristu, tu snadno jest vysvětlitelno, že křesťanský písař neodolal pokušení a přidal do textu ze svého k obrazu Kristovu tahy a poznámky čistě křesťanské.

Zastanci interpolace pokoušejí se též obnoviti pravděpodobné původní znění místa o Kristu a to tím způsobem, že vynechávají ony části, jež mají ráz výslovně křesťanský a jež tudíž z péra Flaviova vyplynout nemohly. Jsou to slova, jež jsou v následujícím textu proloženě vytisknuta.

„Vystoupil v této době Ježíš, moudrý muž, jestli vůbec člověkem nazvati jej lze. Neboť byl původcem zázračných skutků, učitelem těch lidí, již se zálibou přijímají pravdu. A mnohé Židy i mnohé z Hellenů pro sebe získal. Kristem byl tento. A když jej na udání našich předních mužů smrtí potrestal Pilát, dále se přidrželi

[1]) Le Messianisme p. 19.

jeho ti, kteří jej dříve milovali. Neboť zjevil se jim třetího dne opět živý, když tě božští proroci toto a tisíce jiných zázračných věcí o něm byli řekli. Ještě do dnes nezaniklo pokolení těch, kteří podle něho se nazývají křesťany.“

Zdali též druhá věta, že „Ježíš byl původcem zázračných skutků, učitelem těch lidí, kteří se zálibou přijímají pravdu“ také patří mezi interpolované či nikoliv, o tom se mínění rozcházejí.

Že skutečně již v nejstarší době byly činěny pokusy se strany křesťanů dílo Josefa Flavia interpolovat, pro to uvádí se jako svědek opět Origenes. Na třech místech cituje Origenes Josefa Flavia, že po zkáze Jerusalema lid považoval zhoubu svatého města za Boží trest za to, čeho se dopustili přední mužové národa židovského na Jakubovi, bratru tak zvaného Krista. (Komentář k sv. Matouši 13, 55; Proti Celsovi I, 47 a II, 13.) Tedy dle Origena Flavius zaznamenal lidové mínění, jež považovalo zkázu Jerusalema za trest pro umučení sv. Jakuba. V textu Josefa Flavia však, jak jej my máme, nikde něčeho podobného nečteme! Že by Origenes spisy Josefa Flavia nebyl četl a že by citát byl pouze omylem, toho u učence tak vynikajícího nelze připustit. Z toho však vyplývá, že Origenes měl ve svém textu interpolaci, a to křesťanskou, které v našem nynějším textu není. Že se jedná o interpolaci se strany křesťanské, patrno z toho, že obsah oné interpolované poznámky měl přispěti ku zvelebení a oslavení apoštola Jakuba, biskupa Jerusalemského. Interpolace ona byla ve Starožitnostech XX, 9, 1, kde právě jest řeč o sv. Jakubu a jeho popravě; to plyne z toho, že na všech oněch třech místech užívá Origenes výrazu „bratr Ježíše zvaného Kristem — τοῦ λεγομένου Χριστοῦ“, výrazu to, který právě na onom místě i v našem textu čteme.

Z toho vysvítá, že opravdu byly činěny křesťanskými opisovateli již v nejstarších dobách pokusy dílo Josefovo interpolovat a že tudíž také interpolace místa o Krista neobsahuje v sobě ničeho nemožného neb nepravděpodobného.

Jak původní text místa o Kristu — předpokládáme-li jeho interpolaci — vlastně zněl, s určitostí ovšem říci nelze. Původní text domníval se nalézti Bratke a to v apokryfní řecké zprávě o náboženské disputaci, kterou měli na perském dvoře Sassanovců Řekové, Židé a křesťané. Text tohoto zajímavého spisu vydal Bratke (Berlin, 1899 ve sbírce Texte und Untersuchungen.) Uvádí tam různá svědectví pro Krista, a mezi jinými svědectví Josefovo, jež zní: „Josef, váš písař,

který mluvil o Kristu, muži spravedlivém a dobrém, jenž z milosti Boží byl prokázán mnohými divy a zázraky a dobrodiní učinil mnohým.“ V těchto slovech, míní Bratke, jest nám uchován prvotní, neinterpolováný text místa o Kristu. — Než nezdá se to býti pravdou. Místo ono v disputaci na dvoře Sassanovců příliš se liší výrazy od textu našeho místa o Kristu. Zdá se, že to není skutečný citát, nýbrž jenom volný poukaz dle paměti na Josefa Flavia. Že by tak býval zněl prvotní text, jak jest uveden v oné disputaci, nelze nijak dokázat.

Kdežto Müller, Gutschmid, Batiffol[1]) hájí názor, že text u Josefa Flavia jest interpolován, považují jiní, jako Schürer, Niese, Lagrange, celé místo za nepravé a podvržené. Vyloučíme-li části specificky křesťanské, tak praví, zůstane nám pouze několik vět o Kristu, jež jsou úplně bezvýznamnými a ničeho nepravícími. Kdyby se Josef býval chtěl o Kristu zmínit, ať v přátelském neb nepřátelském smyslu, musil by jemu věnovat přece více a obšírnějších slov, jak toho vyžadoval zjev významu Kristova. Mimo to dá se předpokládati, že názor Josefa Flavia na Krista nebyl nijak příznivým, nýbrž, tak jako u ostatních fariseů, nepřátelským. V takovém případě byla by úplně nevysvětlitelnou ona zmínka o Kristu, která celkem je sympatickou vzhledem ke Kristu, i když ony domněle interpolované části vyloučíme. — Je tedy důslednějším a pravděpodobnějším prohlásit celé místo o Kristu za křesťanský padělek.

Proti tomuto názoru třeba však uvésti, že Josef ještě na jednom místě se zmiňuje o Kristu a to, jak již na to poukázáno, ve Starožitnostech XX, 9, 1, kde mluví o mučenické smrti sv. Jakuba a kde jej nazývá „bratrem Ježíše, zvaného Kristem — τοῦ λεγομένου Χριστοῦ“. Schürer a jiní popírají sice u tohoto místa jeho pravost. Než pro své tvrzení nedovedou uvésti žádných důvodů. Místo toto nejen je doloženo všemi rukopisy, nýbrž ani obsahově nikterak se nepříčí původu Josefa Flavia. Mohlť Josef zcela dobře Jakuba blíže označit všeobecně užívaným a známým přívlastkem jako „bratra Páně“ neb „bratra Ježíšova“; mohl také říci o Ježíšovi, že je ὁ λεγόμενος Χριστός: tím ho nikterak neuznal a neprohlásil za Krista t. j. Mesiáše, nýbrž nazval jej pouze jménem, pod nímž byla Řekům a Římanům osoba Ježíšova známa. — Většinou také kritici, i kteří úplně popírají authencii onoho místa o Kristu, uznávají řečená slova ve Starožitnostech XX, 9, 1 za pravá.

[1]) Viz Literaturu na str. 46.

Jestli však Josef Flavius skutečně ve XX. knize o Ježíšovi se zmiňuje a to jako osobě, kterou čtenáři již znají, tu jest pravděpodobným, že již dříve se o Ježíšovi zmínil a to právě na onom sporném místě ve knize XVIII.

Interpolace místa o Kristu má tedy pro sebe více pravděpodobnosti než mínění, že ono místo o Kristu je celé **neauthentické a podvržené.**

Drews ve spisu svém „Die Christusmythe" považuje za jistý výsledek kritické práce, že místo o Kristu u Josefa Flavia je celé podvržené. V mlčení Josefa Flavia o Kristu vidí jeden z hlavních důkazů proti historické existenci Kristově. Že však mlčení toto ničeho nedokazuje, to jasně plyne z naší úvahy. Josef Flavius pravděpodobně se o Kristu zmínil, a to na dvou místech; křesťanská interpolace ničeho nemění na faktu, že Flavius věděl o historické osobnosti Kristově. Ale i tehdy když připustíme, že celé místo o Kristu jest padělkem, mlčení Flaviovo ničeho nedokazuje. Dokazuje pouze — ne, že Flavius o Kristu nevěděl — nýbrž, že o Kristu věděl, ale o něm v zavilé zášti židovského farisea mluviti nechtěl.

A tak se bortí jeden z hlavních pilířů fantastické hypotesy, v níž se Drews pokusil popřít historickou existenci Kristovu.

Francisco Ferrer.

BOH KYSELÝ. (Č. d.)

O tomto Angiolillovi, jímž byl italský anarchista Emilio Rinaldini, vyšel článek v listu „El Emparcial“ r. 1901, v němž tvrdí José Nakens, že v červnu 1897 přijal sám onoho anarchistu, jenž si stěžoval, že nemá peněz, že jest hladov. Obdržev podporu políbil prý Nakensovi ruku a v návalu vděčnosti svěřil mu, že přišel do Španělska, aby zabil Cánovase nebo královnu matku. Nakens nevěřil, ale vražda 8. srpna přesvědčila jej o pravdě. Ze strachu, že bude kompromitován, snažil se zakrýti své styky, ano omlouval zločin. Co jest pravdy na tom všem, nelze přesně vymeziti, ale v procesu Ferrerově bylo předloženo psaní Nakensovo Ferrerovi právě z oněch dnů, v němž sděluje příteli, že měl návštěvu korrespondenta listu „Il popolo“ Rinaldiniho, a s ním mnoho hovořil o Ferrerovi. Tím by se vysvětlovalo spolupůsobení Ferrerovo, jenž z dálky bedlivě sledoval, co se děje ve Španělsku a při vyučování politiky nezapomínal. Ano i ona mluvnice španělská pro francouze (L'Espagnol pratique) vydaná u Garniera v Paříži obírá se politikou. Tak usuzuje o ní ferrerista Z. v listu „La Democratie Sociale“ ve článku „Vychovatel“:

„Mluvnice ta svědčí o zvláštním pojetí předmětu. Co úkol, co článek, to propaganda politická. Místo hloupých úsloví z konversačních příruček vede Ferrer své žáky, aby překládali do jazyka Cervantesova věty: Vy jste kněz, ale nikoli křesťan. Člověk pracující jest užitečnější než modlící se mnich. Nebude pokoje, pokud národ neprovolá republiku. Jeden za všecky, všichni za jednoho. Půjčka vlády španělské je ze všech nejhorší...“

Ferrer sám přiznává tuto tendenci, píše v „España Nueva“: „Nedovedu si představiti život bez propagandy. Ať jsem kdekoliv, na ulici, v ústavech, na pouliční dráze, ve vlaku, ať se sejdu s kýmkoliv, vždy mám nějakou propagační myšlenku. Nemohu, nebo lépe, nechci si pomoci. Chci se zdáti raději mluvkou, než abych smlčel slovo nebo poznatek, jenž se mi vidí užitečným, aby lidi přivedl k uvažování... Náboženství a politika jsou mými koníčky. Proto mluvím o nich s kýmkoliv. Stačí, vidím-li, že někdo čte noviny. Jak jsem překvapil mnohdy mladé lidi svými theoriemi o náboženství! Jak se zajímali

o mé vývody! Zdá se mi, že jsem přesvědčil všecky, třeba byli se mnou teprv několik měsíců.“

Tak se vymaloval Ferrer sám. „Obranný komitét“ pařížský znal ho asi lépe, když k větší cti a slávě apoštola prohlašuje mezi bezpočetnými jeho ctnostmi: Ferrer mluvíval málo! Pro pedagogiku nezříkal se tedy Ferrer revoluční politiky, ba věnoval se jí právě jako cestičce vedoucí k této, nikoliv jako prostředku na vyzkoumání pravdy a na zdokonalení života lidského. I za častých cest svých s Meunierovou vracíval se k oblíbené své myšlence, obíral se spisováním svých provolání a paličských letáků (jichž kompromitující existenci přívrženci jeho tolik popírají), a zvláště pečoval, kterak dostati Zorillu v čelo svého pseudorepublikánského anarchismu, v němž viděl svůj ideal.

U příležitosti sjezdu Volné Myšlenky seznámil se s redaktorem madridského deníku „El País“ (Země) Alexandrem Lerrouxem. Oba revolucionáři si porozuměli a od té chvíle si horlivě až do roku 1908 dopisovali. Lerroux byl zrovna tak zuřivým nepřítelem monarchie a fedrovatelem násilného převratu, jako Ferrer. Magalhaens Lima (hlava portugalských revolucionářů) vydal o sjezdu volnomyšlenkářů heslo: „Na zřízení a zabezpečení republiky nestačí klidný převrat; čeho se lehko nabude, to se lehko pozbývá. Revoluce musí pohnouti všemi socialními organismy v základech, aby reakcionářský rmut a zárodky korrupce vyplynuly na povrch, a byly docela umrtveny a zničeny.“ K tomu dodal tehdy Lerroux, jako kommentářem: „Míním, že do Španěl nesmí revoluce veplouti jako benátská gondola, která se pokojně za zpěvu a hudby šine po křišťálové hladině jezera; naopak, musí zabouřiti a třeskem děl probuditi svědomí národa...“ O zákonodárném sboru cortesů soudil s Ferrerem: „Dnes počínají cortesy. Tam lze studovat, jak lidé zápasí o skyvu chleba, jak se tropí šašky z celé říše a jak se hraje veliká tato komedie, která mívá vždy tragické rozuzlení pro ubohého poplatníka... Madrid jest lidomorna, odpadliště Španělska. Mezi královským hlavním městem a republikánsky smýšlejícími provinciemi jest naprostá rozluka — rozvod...“

Čím více rostla mezi republikány španělskými sláva Lerrouxova, tím více vážil si ho Ferrer a pomýšlel učiniti ho náčelníkem revoluce. U příležitosti své návštěvy ve vlasti r. 1899 (s Meunierovou) navázal s ním nové styky a používaje zmatků, v nichž tonulo Španělsko pro finanční nesnáze po válce se Spojenými státy, vyzýval ho, aby se postavil v čelo povstalcův, a sliboval hmotnou podporu. Píše mu 11. září 1999 z Paříže: „Strana republikánská nezískala ničeho pro

dobrou vůli Manuela (t. j. Zorilly, jenž zemřel r. 1895) a pro samé sjednocování, koalisace a fuse stran. A přece není pouze dostatek revolucionářů, nýbrž je dle mého mínění množství mužů, kteří dovedou vyvolati revoluci skutečnou. Nesnáz spočívá jen v tom, kterak prvky ty sjednotiti, kterak je nadchnouti důvěrou, kterak je rozohniti. Ale nesnáz ta kotví jen ve starých sdruženích, v lidech, kteří kdysi byli v čele nebo si hráli na náčelníky. Ale pro muže nového, schopného, odhodlaného, proslulého a pevnou vůlí nadaného nebude tuším obtíží. A tím mužem jste Vy, příteli Lerrouxe.“

Ferrer byl, jak vidno, vůdcem, jenž z povzdálí, z bezpečného útulku v cizí zemi spřádal nitky revoluce a dával povely ku hlavní srážce. Mínil sehnati „válečný poklad revoluce“, vyzýval ku sbírkám, sám upsal sto peset pro začátek, sliboval pomoc tisku zahraničního, jakmile liga revoluce počne svoji činnost. Avšak Lerroux nedal se zlákati, jistě ne proto, že by se mu návrh nebyl zamlouval. ale proto, že netroufal svým schopnostem, že nebyl hmotně neodvislý, jak obšírně vypisuje v listu, zaslaném Ferrerovi 1. prosince 1899. Projevuje ochotu a obětavost, ale nikoliv na prvém, nýbrž na podřízenějším místě. Stěžuje si, že všecko pokročilo, jenom myšlenka republikánská nikoliv. Se starými zbraněmi nelze prý se odvážiti do novodobé bitvy. Všichni vědí, že republika, jako taková, nezlepšila by podstatně stav přítomné společnosti. Lid není pro ni vychován. Třeba nových programu, nových ideí. Třeba tedy vyhledati lid a říci mu: Ty pracuješ a z tvé práce žije a tyje stát, boháč, kněz, voják, soudce, kteří ti ujímají dvě třetiny majetku, jež je celý tvůj; proto se snaž, aby všichni pracovali a nikdo nežil na ujmu jiného. Nám nestačí rovnost ve svědomí, již hlásal Kristus, nestačí rovnost politická, již počala revoluce francouzská, my chceme přetvoření společnosti. Nuže chopme se toho úkolu. A je-li již třeba vlády, ať je to republika, co možná nejliberálnější a nejradikálnější, ale na její prapor napišme heslo: Chceme zápasiti, pokud nedospějeme tak daleko, aby lidé nepotřebovali ani zákonův, ani vlád, ani Boha, ani pána . . .

Tak naznačil Lerroux svůj ideal, za který bojoval novinami i řečmi ve schůzích. Ale nemínil se učiniti směšným pouště se do podniku, na nějž nestačil. Zavrhl tak všeobecnou subskripci, jako nepraktickou. Nesešlo prý by se za rok ani tisíc peset. Za to doporučoval drobnou práci organisační raději na venkově než ve městech, raději bez spolků se státním povolením, nýbrž utvořením tiché federace všech

revolučních prvkův a sil. A potom, při vhodné příležitosti, šlo by se ven, na ulici. — Ferrer tedy tentokrát nepochodil.

IV. Moderní škola.

Byl-li apoštol Ferrer zklamán přítelem Alexandrem, poskytla mu přítelkyně Meunierová prostředků na přípravy hrozné, účinné revoluce. Na jaře 1900 podařilo se mu ji přesvědčiti a tak mohl téhož roku vystoupiti s určitým plánem. Dne 29. září psal z Paříže Josefu Pratovi, starému svému příteli, do Barcelony: „Mám v úmyslu založiti u vás „Emancipační školu“, která by se obírala vymaněním mozků lidských ode všeho, co lidstvo dělí (náboženství, nepravý pojem vlastnictví, vlast, rodina atd.), vrácením svobody a podáním toho, po čem všichni prahneme, nikdo však úplně nepožívá. Počítám na pomoc jisté bohaté rodiny, která mi slíbila roční příspěvek 10 až 12 tisíc peset. Osoba ta byla mou posluchačkou a přes to, že byla věřící katoličkou, přiměl jsem ji po šestiletém přičinění k odložení víry a tak je stoupenkou všech mých doktrin, díky taktnímu působení, s jakým jsem jí je dovedl vyložiti. Chci říci: žena ta jest přesvědčena, kdyby nás všecky od malička učili býti dobrými, kdyby nám zabezpečili svobodu a život, že by vymizely bratrovražedné boje nynější doby.“

Srovnáme-li tyto poslední řádky, obsahující smýšlení Meunierové, s počátkem listu, kde jsou rysy plánu Ferrerova nastíněny, poznáme rázem ohromný rozdíl. Viděli jsme již dříve, že nemohla se postaviti proti „předsudku“ rodinného života, když tolik nadšeně mluvila a psala o matce a stycích rodinných. Rozvrat rodinný, jaký si přál a uskutečnil Ferrer, měl znamenati ono dobro, k němuž má býti člověk veden od malička? Věru, že Meunierová netušila, koho podporuje a kdo jí po straně tak autoritářsky „lichotí“. Další list ze dne 18. listopadu téhož roku vyjadřuje myšlenku Ferrerovu již konkretněji:

„Můj úmysl je zaříditi školu od prvního počátku smíšenou t. j. pro obojí pohlaví a zároveň i s večerním vyučováním. Za dne budou se v ní vyučovati děti, večer pak dospělejší v kursech pro jazyk francouzský, anglický německý, stenografii a počty. Rovně i přednášky budou pořádány a jedna místnost věnuje se spolkovému životu dělnictva, aby se učili, kterak se domoci úplné emancipace.

Chtěl bych také vydávati list, jenž by se tiskl v domě samém. Měl jsem v úmyslu vypsati konkurs na učebnice pro tuto školu, ale upouštím od toho. Pro začátek najdou se asi příručky, jichž se již po-

užívá na jiných školách laických, ale není-li vhodné osnovy, bude nutno učiniti zcela novou pro naši školu, neboť nesmí se v ní podkuřovati ani Bohu, ani vlasti, ani čemukoliv jinému.

Chcete mi pomoci, příteli Prate, abychom naznačené dílo provedli, nebo míníte, že bude lépe, zůstanete-li úplně bez účasti? Nemohl byste promluviti s Anselmem Lorenzem a poprositi ho mým jménem, zda smím se spolehnouti na jeho přispění? Čekám netrpělivě Vaši odpověď, neboť bych rád otevřel školu již příští rok v září nebo v říjnu. Jméno, jaké ústavu tomu dám, zní: „Emancipační škola století XX.“ a heslo na listinách, obálkách a tiskopisech bude: Vymítiti z hlav lidí vše, co je dělí, a nahraditi to bratrstvím a vzájemností, jichž jest nezbytně třeba ku svobodě a vydobytí blahobytu pro všecky.“

Aby se myšlenka uskutečnila, pomýšlel Ferrer i na jakési sdružení mužů stejného smýšlení, aby školu zabezpečil před nájezdy, jakými ji klerikálové zahrnou, ačkoliv zase varuje před vyvoláváním srážek. „Veškero vnitřní zřízení školy, knihy, pomůcky, působení musí míti ráz svobodomyslný, ale na venek se tím nebudeme vychloubati. Jinak bychom se neudrželi.“ (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Hlavní snahou faráře Jana Velvarského bylo dle úmyslů biskupových, osadníky bludem nadchlé navrátiti k víře katolické a věřící pak sjednotit v přijímání pod jednou.[1]) Dílo se horlivému faráři dosti dařilo. Proto chválí ho biskup roku 1589 za bedlivou práci ve správě duchovní, stvrzuje podpisem list, „kterým se dobrý, pobožný a starobylý řád při vykonávání služby boží v kostele uničovském pro budoucí pamět a stálost obnovuje“, opětovně pak přimlouvá se u městské rady, aby faráři pro lepší opatření a výživu buď nějaký kus roli přidali anebo jiným způsobem na obilí nebo penězích přičinili důchodů.[2])

Leč vzdor úsilovnému působení kněze Jana Velvarského zbývalo v městě dosti půdy, aby se v ní mohl uchytit německý kazatel luterán Wolfgang Grecel, o němž je zmínka roku 1590, a v městské radě zdá se měli hlavní slovo buď nekatolíci anebo lidé podléhající vlivům obce náboženskу různorodé.[3]) Jinak se těžko dá vysvětlit, jak mohli té doby obroči loštické důsledně držet kněží co do katolického vyznání podezřelí anebo zřejmě jinověrci. Patrně při obsazování vlastní fary unčovské povolila městská rada nátlaku se strany podkomořího a přizpůsobila se přání měšťanstva — kdežto vykonávajíc podací právo při faře loštické nebyla vázána žádným ohledem. Když se roku 1578 Hanuš Haugvic z Biskupic, složiv úřad podkomořský, stal zemským hejtmanem, podal císaři dobrozdání, že by právomoc podkomořího měla býti zvětšena v ten způsob, aby královská města ani fary své vlastní ani fary poddaných osad nesměla obsazovati, leč pouze s vědomím

---

[1]) Biskup mu píše (11. března 1590) »a jestliže bys kaplana neměl a pomocníka jakého potřeboval a v jaké řeči české-li čili německé, nám oznam, též jak mnoho kommunikantův zvláště sub una jmíti budeš a jich s pomocí boží k víře katolické navrátiš a napravíš, nám po svátcích velikonočních oznámiti nepomíjej.« Kop. XXVIII fol 48.

[2]) Dopisy biskupovy kop. XXVII. fol. 43. 176. XXVIII. fol. 47. 48. Biskupským dopisem ze dne 11. března 1590 stvrzovala se bývalá slavnost svíčková na památku záchrany města roku 1468. Opis listiny dto 4. dubna 1589 v zemsk. arch. brněnském. *Dudík*, Mährens Geschichtsquellen I. 260. Zajímavé usnesení městské rady unčovské z roku 1592 stran svačiny, kterou si strojily paní měštky po slavnosti, lze čísti ve staré pamětní knize farské fol. 213 (farní arch. uničov.).

[3]) *Kameníček*, Zemské sněmy III. 464.

podkomořího.[1]) Ale neprovádělo se to. Též starý mandat císaře Ferdinanda, by patronové než faru komu podají poslali uchazeče nejprve s listem duchovní vrchnosti na vyzkoušení,[2]) se při Lošticích jistotně nezachovával.

Tak se stalo, že přijat Unčovem za těchto let na faru loštickou kněz Jan Lipovnický, o němž mimo jméno nic se neví, leda že po něm zbyli tři synové a manželka Justina Knězovka. Měla domek č. III. v Mohelnické ulici, kdež roku 1600 zemřela. Syn Jan Kněžíček jinak Kratochvíle prodal roku 1606 zděděný „grunt“ za 51 hřiven. Otec jeho Jan Lipovnický i nástupce jeho kněz Václav připomínaný roku 1585 patřili mezi kněze nekatolické, jichž bylo tehda v mohelnickém děkanství několik.[3]) Po něm byl v Lošticích Silvius Uberin, kněz víry bratrské, na jejíž obranu proti Václavu Šturmovi z řádu tovaryšstva Ježíšova sepsal a vydal tiskem několik menších spisů.[4]) V Lošticích působil nedlouho, neboť ani jméno se v knihách městských nezachovalo. Na prahu roku 1587 dlel za nějakým posláním ve prospěch církve bratrské v Polsku, odkudž se někdy v lednu vrátil.[5]) Byla tedy fara loštická několik měsíců prázdná. Teprv od sv. Jiří zadal ji Unčov knězi Matouši Semeliovi.

Matouš Semelius, rodem z Privice v Uhrách byl dosud farářem v Úsově.[6]) Duchovní správu v Lošticích nastoupil o sv. Jiří roku 1587 proti vůli žadlovského majitele Buriana Drahanovského z Pénčína.

Pan Drahanovský měl už dříve s Loštickými několik mrzutosti. Purkmistr a rada městečka nechtěli mu vzdor nejednomu psaní i ústní žádosti vydati sirotka ze vsi Hrádnice. K jeho statku lechov-

---

[1]) *D'Elvert*, Schriften XXIV. p. 97. 139.

[2]) *Winter*, Život církevní v Čechách 419.

[3]) Biskup v pátek před sv. Vavřincem 1585 oznamuje na Mírov, že poslal nařízení stran milostivého léta mohelnickému faráři v několika tištěných kusích, aby je rozdal farářům na panství »a jiným okoličním katolickým«. Byli tudíž i nekatoličtí v okolí. Kop. XXII. fol. 197.

[4]) *Jungmann*, Historie liter. české II. vyd. IV. č. 1323. b. c. d.

[5]) V listě adressovaném tiskaři Jiříkovi Dačickému píše Silvius Uberin dto Třebíč v pondělí po neděli Oculi (2. března) 1587: »Před některým téhodnem navrátil jsem se z Polska do Moravy do města Třebíče.« (*Šturm*, Důvodů šest pěkných a krátkých v knihovně česk. musea pražsk.)

[6]) *Volný*, Círk. top. olom. IV. 28. dřívějšího faráře v Úsově Matouše k roku 1587 a loštického Matouše Semelia k roku asi 1597 považuje omylem za dvě rozdílné osoby.

skému patřila louka markrabská pod hájem Rudlinem taktéž lechovským. Aby se mu přes louku po travách nejezdilo, dal si udělat pan Burian při své řece podle louky příkopu, ale měšťan loštický Jan Pálků vozil nicméně po panské louce seno. Jiný měšťan, roku 1587 purkmistr loštický Jan Potáčků dal mu v řece lechovské slove v „Kamenných mostech" ryby všelijaké do saků honiti a lapati práva k tomu nemaje. Všechny ty věci podal žadlovský pán k zemskému soudu.[1]) Když se Matouš Semelius ucházel v Lošticích o faru, slíbili měšťané žadlovskému pánu písemně, že se na faru nedostane bez jeho svolení. Nicméně však přijali v polovici března kněze Matouše na loštické obročí, na kteréž pak při času sv. Jiří byl skutečně dosazen. Pan Drahanovský jako katolík a spřízněn s biskupem[2]) zdráhal se uznati jej a stěžoval si o to na purkmistra a radu města Uničova při zemském právě, „že purkmistr a rada městečka Loštic poddaní jejich bez dovolení mýho i taky lidí poddaných ze vsí Pavlova, Hrádnice a Lhotky, kněze Matouše předešlýho faráře ousovskýho za faráře do městečka Loštic při času smrtný neděle 1587 přijali a jej při času sv. Jiří na faru loštickou dosadili, proti psaní svýmu mně o týhož kněze učiněnýmu, kteréhož datum v Lošticích před nedělí smrtnou 1587." [3])

Půhon při tehdejším složení soudu zůstával neprojednán, sáhnouti pak k užívanému časem prostředku, zastavit totiž faráři poddanský desátek, se panu Drahanovskému nezdálo býti radno, jelikož poměry časové byly v tom ohledu nepříznivy. Biskup Stanislav Pavlovský schvaloval sice, ba i nařizoval, aby farníci katoličtí nedávali desátku kněžím, kteří nebyli pravověrni anebo nepředstavili se biskupskému úřadu,[4]) ale zemský soud, s nímž biskup ještě roku 1587 měl tuhou rozepři, nechával takové půhony nevyřízeny, ba rozhodoval i ve prospěch nekatolických obročníků. Též o půhoně stran faráře Semelia nejednalo se do smrti páně Burianovy, jenž zemřel roku 1590. Pro biskupské a jeho vlastní poddané ze Žadlovic, Lhotky, Hrádnice a Pavlova byla v důsledku toho při žadlovské tvrzi zřízena modlitebna, aby službám božím mohli obcovati po způsobu starodávném.[5])

---

[1]) Půh. olom. XXXI. 243. 377. Z řeky náležel ke statku lechovskému kus od »Kamenných mostů« po vrchní stezku jeřmanskou.

[2]) Syn jeho Jan Drahanovský měl za manželku Mandalenu, neteř biskupa Stanislava Pavlovského.

[3]) Bylo 14. března. Půh. olom. XXXI. fol. 300.

[4]) *Kameníček*, Sněmy III. 368.

[5]) Je to nynější kůlna při bytě nadlesního. Ve vnitřku vidět na stěnách zbytky sgrafitových malеb — kříže a několika biblických obrazů. Jak se Drahanovští stranili

Z podobné částečně příčiny odcizili se kostelu loštickému svinovští osadníci. Stavše se roku 1567, kdy biskup statek střítežský se Svinovem jako manské zboží přikoupil k Mohelnici, poddanými tohoto města, odváděli tamtéž obroční desátek. Ovšem proti právu, ale nová vrchnost byla jim vítanou záminkou k vyfaření, jelikož se jim v kostele loštickém neposluhovalo dle přání. Stížnost o neodvádění desátků se strany faráře loštického roku 1571 zůstala bez výsledku. Kněz Matouš Semelius chtěl se desátku svinovského domoci prostřednictvím Unčova, jenž za tou příčinou dopsal biskupovi. Biskup Stanislav pobývaje několikrát do roka — časem i delší dobu — na hradě Mírově, znal poměry loštické velmi dobře z bezprostředního názoru. Je tudíž odpověď jeho, kterouž dne 28. března roku 1588 zaslal městské radě unčovské, pro seznání náboženských poměrů v Lošticích poučna. „Psaní vaše — píše biskup z Brna — kterýmž nám oznamujete, že by lidé z dědiny Svinova k záduší loštickému náleželi a desátky i platy od starodávna fařařom loštickým povinné teď od několika časův za sebú zadržovati měli, jsme přijali. Jačkoli za jakou příčinou se to děje, my také nevíme, leč snad ten tam farář loštický jim tak jak od starodávna velebnými svátostmi neposluhuje. Protož byla-li by ta příčina, starejte se, abyste tam dobrého i řádného a katolického kněze měli; tehda, náleželi-li by oni Svinovští k tej faře, nařídditi by se mohlo, aby to co od starodávna jiným dávali, také jemu spravovali a vydávali. Toho jsme vás k odpovědi tajiti nechtěli.“ [1])

Z dopisu viděti též jasně, jak bezmocný byl biskup, jednalo-li se o duchovní záležitosti při kostele jiném než v městě královském nebo v osadě biskupské.

V sousední Mohelnici měl už vliv všestranně větší. Farářem byl tam od let asi 1582 Valentin Hagendorn a k ruce jemu kaplan jakožto český kazatel. [2]) Po stránce náboženské bylo tu zdánlivě všechno v pořádku od té doby, co bylo povoleno přijímání pod obojí. Ale zkušenost s ním nebyly příznivé. Biskup Stanislav vida, že způsob tohoto přijímání je vlastně jen rouškou, pod níž se kryje bludné učení Lutherovo, poroučel hned roku 1584 poddaným svých statku, sjednotit se a přijímat pod jednou způsobou. [3]) Leč

loštického kostela, poznati z toho, že na př. když se Drahanovskému na Lechovicích narodil roku 1597 synáček, byl křtěn na Mírově. Kop. k roku 1597.

[1]) Kop. XXVI. fol. 82.

[2]) O českých kaplanech v Mohelnici kop. XXVIII. 42. 183. XXIX. 16. 44. 62.

[3]) Kop. XXVIII. fol. 178.

rozkaz zůstal neproveden, jelikož nedlouho na to vypukla rozepře se soudem zemským stran světské pravomoci biskupovy. Teprve když uhájil v rozepři většinu dosavadních práv svojich mohl biskup jako kníže na svých statcích úplně samostatný a nezávislý na nikom začati boj proti luterismu rozhodněji. Opravdové zakročení bylo tím nutnější, když tu i tam poddaní jeho, poštvaní jak se zdá od jinověrců, počali se bouřit. [1])

Následkem toho biskup na jaře roku 1590 zapověděl přijímání pod obojí na svých gruntech, zejména též v Mohelnici, napomínaje při tom úřad osobně ke spolupůsobení „aby v městě všeliké sektářství vykořeněno a vyhlazeno bylo." Ale otcovské napomenutí částečně snad vinou farářovou, jenž místo mírného a laskavého přemlouvání si počínal příliš prudce, [2]) těžko se ujímalo. Proto píše biskup ke konci května Mohelnickým: „jednú ještě otcovsky napomínáme a pod nemilostí naší a skutečným trestáním přísně poroučíme, konečně to od vás míti chtíce, abyste ihned mezi tímto časem a nastávajícími svatodušními svátky beze všech a všelijakých odkladův a planejch delších vejmluv — pod jedným způsobem velebnou svátost oltářní přijímali a v tom dokonalost víry své spolu s jinými věřícími že — — žádnými bludnými a sektářskými lidmi, kteří se takovým pláštem obojího způsobu přikrývají nejste, skutečně prokážete. Obzvláště pak vy z ouřadu na sobě příklad jiným spolusousedom svejm učiniti a ukázati povinni jste, což i my také od vás dostatečně jmíti chceme, poněvadž bychom neradi, aby mezi poddanými našimi jaké u víře roztržitosti a nerovnosti býti měly." [3]) (P. d.)

[1]) *Kameníček*, Zemské sněmy III. 388. — *Procházka*, Život bl. Jana Sark. 509.

[2]) Kop. XXIX. 129.

[3]) Dto na Kroměříži dne 28. května 1590. Podobně Ostravským a Příborským v týž slova. Kop. XXVIII. 107.

Zázrak s krví sv. Januaria v Neapoli.

Napsal prof. BOH. SPÁČIL, T. J.

Slyšme zase z vlastních úst učencových, jak líčí dle pozorování. Pozorování počalo něco málo po deváté hodině ranní:

„Netrvalo dlouho a vstoupilo do vnitř několik kleriků v komžích, s nimi však též jakýsi pán v černém fraku s bílou kravatou, dle všeho zástupce vlády nebo městské správy. Na to přistoupili všichni k blízké veliké pancířem pobité skříni, otevřeli ji několika klíči a jeden z nich vyňal z ní řadu různých věcí, mezi jiným biskupskou mitru a řetěz s křížem. Hned na to přineseno s levé strany poprsí sv. Januaria a před očima všech postaveno na podstavec, stejné výše s mensou oltářní. Poprsí bylo hned pokryto malým pláštíkem, nasazena mu mitra a skvostný řetěz. Potom přinesli s pravé strany velké pouzdro, z něhož vyňato ostensorium (obyčejně jménem ‚theca' zvané) s láhvičkou krve světcovy. Vlastně s dvěma láhvičkami, větší a menší; než o menší se pravidelně neděje zmínka, poněvadž jen málo krve obsahuje; změny, jež se dějí s obsahem větší láhvičky, nemají na ni vlivu. Vzdálenost poprsí s hlavou (relikviemi) sv. Januaria od nádob obnášela aspoň dva metry.

Ostensorium má dole kovové držadlo; za ně uchopil jeden z prelátů monstranci a obrátil se s ní k nám. Těm, kteří byli blízko, ji ukazoval, též mně několikráte. Temná massa byla v lahvičce dole, t. j. na straně rukověti a zaujímala v ampulle asi dvě třetiny všeho místa, vzduchový prostor byl nahoře. Na to obrátil prelát ostensorium tak, že rukověť přišla na vrch.

Temná massa byla nyní na vrchu, vzduchový prostor dole. Temný obsah zůstal též celou dobu nahoře a nestékal.

V této poloze byl tudíž povrch obsahu láhvičky obrácen ke spodu a jevil se při prvém pokusu horizontálním. Obráceno bylo ostensorium několikráte, a vždycky jsem konstatoval, že massa se držela při obrácení nahoře, než zdálo se mi, že povrch není už úplně horizontální, nýbrž poněkud šikmý. Podíval jsem se na hodinky: bylo za pět minut půl desáté.

Když prelát, který ostensorium na pravo i na levo všem přítomným ukazoval, zase ke mně přišel, a před mým zrakem je obrátil, tu jsem zpozoroval, že temná látka na pravo — s mé strany — těsně

při skleněné stěně zřejmě ukazuje vyvýšeninu, kdežto na pravé straně byl povrch její celkem rovný. Vše zdálo se nyní houževnatou, táhlou, polotekutou substancí.

Mezitím co ostensorium bylo několikráte obráceno, počala massa ponenáhlu měniti se v tekutinu, vlnila se sem tam, jenom v prostředku bylo viděti ještě jako nějaký pahrbek černou vyvýšeninu, která se zdála býti ještě pevnou. Hodinky ukazovaly 9 hodin 32 minut.

Jak tento zbytek také zmizel, toho nemohl jsem pozorovati, poněvadž se duchovní obrátil zatím k jiným lidem. Když však přišel znovu s ostensoriem ke mně, nebylo z ní už nic viděti.

Celý obsah stékal při obrácení po skle, na dně nádobky nezůstávalo nic.

Už dříve, jakmile bylo zřejmě konstatováno, že obsah se mění v tekutinu, dal jeden z duchovních znamení bílým šátkem, a shromážděné množství zanotilo Te Deum. — Nyní byl fungující prelát jiným vystřídán. Zůstal jsem až do 10 hodin a pozoroval jsem ostensorium ještě několikráte v různých polohách, mezi jiným též při světle svíce za ostensoriem držené. Zadní stěna ostensoria byla hnědými skvrnami poněkud zatemněna, ale propouštěla dosti světla, přední stěna byla jasnější a průzračnější.

Vzdálenost krve od poprsí světcova nebyla ovšem vždy stejná, poněvadž ostensorium bylo přenášeno. V době, kdy obsah kapalněl, kolísala mezi jedním až pěti metry; po té, když krev byla ukazována tísnícímu se zástupu u oltářního zábradlí, obnášela asi dvanácte metrův“ [1])

Tímto třetím pozorováním zjevu byly hlavně tři okolnosti zjištěny. Nejprve přesvědčil se Is. na vlastní oči o pevném stavu obsahu lahviček. Dále konstatoval, že massa nezkapalněla tentokráte najednou, nýbrž ponenáhlu, asi za 20—25 minut. Doba, jež se ku zkapalnění vyžaduje, jest totiž dle zpráv očitých svědků a dle úředních protokolů, které se od dlouhých let o zjevech vedou, zcela rozličná. Kdežto někdy stane se zázrak téměř v okamžiku, třeba jindy delší dobu čekati. Tak n. p. událo se zkapalnění dne 4. května r. 1799 dle officielních záznamů v protokolu [2]) za deset minut, dne 14. května 1911 n. p. bylo třeba 44 minut čekati. Známo jest též, že někdy látka vůbec pevného stavu nemění, což dle mínění v Neapoli zcela obecného jest vždy za ne-

---

[1]) Isenkrahe, o. c. str. 61 nn.

[2]) Dle L. Cavène, Le celebre miracle de Saint Janvier à Naples et à Pouzzoles. Paris 1909, str. 174.

příznivé znamení pro osudy města vykládáno.[1] — Konečně potvrzeno tímto pozorováním také to, že zázračný zjev děje se vždy v blízkosti ostatků (hlavy) sv. Januaria; nepotvrzuje se však, že by bylo třeba bezprostřední blízkosti anebo že by se zjev neudál, když je poprsí s relikviemi pokryto, jak se někdy slýchává.

Po té pozoroval prof. Isenkrahe ještě dvakráte záhadný zjev, a sice dne 9. května dopoledne a odpoledne. Kdežto poslední, odpolední pozorování nepřineslo nových výsledků, zjištěno při dopoledním pozorování, že polotuhá massa (Is. přišel, když už ostensorium nějakou dobu bylo z pouzdra vyňato a ukazováno) vyplňovala, jsouc obrácena, tentokráte téměř celý prostor láhvičky, pouze v levo byl malý vzduchový prostor, to nasvědčovalo tudíž tomu, že objem se změnil. I tentokráte dála se změna ponenáhlu a mezi jednotlivým obrácením a ukazováním pokaždé nové modlitby společně s lidem byly hlasitě pronášeny (litanie, Zdrávas Královno atd.) Konečně asi po 20 minutách dáno znamení šátkem a zapěno Te Deum. Vzdálenost poprsí s ostatky od ostensoria byla v tom okamžiku asi 1½ metru. Než i to pozoroval Isenkrahe, že v tekutině zůstala malá pevná částka, která, jak se zdálo, plavala na povrchu a až do konce úplně nezmizela.[2]

Pozorováním prof. Isenkrahe tedy především znovu a zcela důkladně zjištěno faktum záhadného zjevu neapolského. To, co na tisíce očitých svědků vypravovalo a vypravuje, co je celou řadou úředních protokolů zajištěno, co dokazují odborná díla Cavènovo a Sperindeovo, to viděl na vlastní oči a potvrdil učený odborník, jehož svědectví má zajisté zvláštní váhu.

Při faktu samém však třeba tři různé zjevy rozeznávati. První zjev, nejvíce v oči spadající, jest přechod z pevného stavu v tekutý. Je pochopitelno, že právě tohoto zjevu si vždycky nejvíce všímáno a že též v protokolech právě s největší pečlivostí býval zaznamenáván.

Než toto zkapalnění není ani jediný ani nejdůležitější zjev při zázraku neapolském. Druhý zjev je změna objemu v láhvičce. I tento zjev je stejně dosvědčen jako předešlý, a Isenkrahe sám, jak jsme slyšeli, jej též pozoroval. P. Pavel Silva S. J., který konal specielní

[1] »Hoc certum est, Neapolitanos in ea esse opinione, et jure quidem merito, ut favorem s. Januarii promittant ac protectionem ejus sibi non defuturam sperent, quando sanguis s. Januarii, coram capite positus, cito dissolvitur jucundoque cum colore sit fluidus: eosdem vero vehementer timere, dum durus immotusque perseverat.« (Stilting, Acta Sanctorum, mensis Sept. IV., str. 866).

[2] O. c., str. 69. nn.

studia o našem předmětu, o tom píše:[1]) „Zvláštním je též zjev, na nějž bylo už od nejstarších dob, ano možno říci od té doby, co lahvičky s krví sv. Januaria jsou známy, poukazováno, a záleží v tom, že při jednotlivých výstavách ostensoria mezi rokem objem krve se zmenšuje nebo roste. V záznamech kaple posv. pokladu nalezli jsme častěji zprávu, že nemohlo někdy býti určeno, zda-li obsah láhve jest pevný či kapalný, poněvadž láhev byla tak plná, že nebylo možno pozorovati nijakého pohybu a že tento stav potrval i několik dní. Obyčejně však bývá láhev jen do dvou třetin anebo ještě méně naplněna, tak že lze nakloněním zjistiti zcela dobře vlnění a stékání obsahu.“

Pouze o tom lze pochybovati, zda li vskutku, jak Silva praví, i tento zjev už za nejstarších dob byl pozorován. V nejstarších protokolech se totiž o něm neděje zmínka; poprvé jej nacházíme v protokolu ze dne 12. května r. 1709.[2]) Nyní však mění se objem pravidelně. Na začátku měsíce května, když se poprvé ostensorium se ztuhlou krví vyjme, sahá sotva do polovice láhve, následující dni však objem se zvětšuje, až celý prostor láhve vyplní. V září lze opačný zjev pozorovati, zmenšování objemu, které však z pravidla mnohem rychleji se děje. Matematicky přírůstek a úbytek posud měřen nebyl; podobně nebylo vyšetřováno, zda-li změna objemu se děje pouze při zkapalnění či též v době, kdy ostensorium je v sakristii kaple uschováno.

Nejdůležitější zjev však je při krvi sv. Januaria změna váhy. Poněvadž jí nelze stanoviti jinak než vážením, je vysvětlitelno, že dříve nebyla pozornost na ni obrácena, a že se též v protokolech o ní zmínka neděje. Kdežto objem roste až o 30 procent, mění se váha, jak posavadními pokusy určeno, sotva o 3 procenta, a proto nemohla býti také fungujícím knězem pozorována. Podnět ku stanovení tohoto třetího, nejdůležitějšího zjevu dal posmívavý a sarkastický článek římského socialistického žurnálu ‚Asino‘ o zázraku sv. Januaria. Proč pak nevážíte láhve s krví, posměšně psal ‚Asino‘, važte jenom, a uvidíte, že váha je před zkapalněním i po něm nezměněna, a domnělá změna objemu jenom pouhý klam.

Věci se chopil ihned odborný badatel v záležitosti zázraku neapolského prof. Sperindeo a učinil r. 1902 řadu příslušných pokusů.

(P. d.)

[1]) Paolo Silva S. J., Il miracolo di San Gennaro (Rivista di scienze e lettere) Napoli 1905. Str. 155.

[2]) Cavène, o. c. str. 301.

O bezdrátové telegrafii.

Napsal ANTONÍN HRŮZA. (Č. d.)

Správy telegrafní všech téměř států pečují všemožně o rozvoj bezdrátové telegrafie, aby se stala přístupnou i nejširším kruhům obecenstva, čehož důkazem jsou předpisy, které upravují provoz bezdrátový, jak v obvodu vlastních říší, tak i ve styku mezinárodním. Kde provoz je soukromých společností, tam i tyto korporace upouštějí od dřívějšího úmyslu a korespondují již se stanicemi jiných typů, jejichž telegramy zdráhaly se dříve sprostředkovávati. Přes to však nalézá se bezdrátový provoz a stavba stanic povětšině dosud ve správě dvou až tří společností a sice Marconiovy v Anglii, dále německé společnosti pro bezdrátovou telegrafii v Berlíně a francouzské společnosti založené r. 1906.

Společnost Marconiho zužitkovává zejména vynálezy Marconiovy, kdežto německá společnost, která pro svůj systém zvolila si jméno „Telefunken“, buduje výhradně stanice původův a vynálezů německých. Marconiova společnost starší zdráhala se z počátku přijímati telegramy ze stanice typů německých, následkem čehož byly obchodní paroplavební společnosti německé nuceny instalovati na svých lodích přístroje Marconiovy a kromě toho přijímati do svých služeb telegrafisty společnosti anglické. Je samo zřejmo, že zájem jak státních úřadů tak i obchodních kruhů německých cílil k tomu, aby obmezování provozu německých stanic byla učiněna přítrž. Německá společnost odhodlala se tedy dohodě se společností Marconiovou přinésti značnou finanční obět, načež provoz bezdrátový na německých obchodních lodích přešel do rukou nově se utvořivší společnosti německé, nazvané „Debeg“. Tato má právo disponovati jak patenty „Telefunken“ tak i patenty Marconiovými a má dnes ve své režii přes 160 lodních stanic, oprávněných k provozu jako stanice Marconiovy.

Od 1. dubna r. 1912 zřídilo Rakousko inspektorát pro bezdrátovou telegrafii, který má své sídlo v Terstu, a k jeho agendě přísluší zřizování stanic a provoz bezdrátový na obchodních lodích. Stanice od něho zařízené nazývají se „c. k. lodní telegrafní úřady“ a mají jméno lodi, na níž jsou umístěny. Majitel lodi má o stanici zažádati kolkovaným podáním k c. k. ministerstvu obchodu ve Vídni, uveda vedle jména lodi též cesty, které bude konati, a počet míst pro cestující první a druhou třídou. Žádost nemůže býti odmítnuta, přísluší-li loď do kategorie

lodí, které výnosem c. k. ministerstva obchodu ze dne 10. listopadu 1910 ř. z. č. 207 k vůli déle trvajícím cestám musí býti vyzbrojeny stanicí pro telegrafii bezdrátovou. Jinak lze ministerstvu žádost též zamítnouti, bez označení příčin, proč se tak stalo.

Státní správa dodá na vlastní útraty všecko elektrotechnické zařízení, kromě elektrické energie, tedy jak aparáty, tak i pomůcky, a pečuje také o udržování a provoz stanic vlastním orgánem, který podléhá disciplině lodní a je povinen poslušností veliteli lodi nebo jeho zástupci, kterýmž oběma jedině je přístup dovolen do prostoru, kde se telegraf nalézá.

Za používání stanice platí majitelé lodi buď 2200 nebo 2500 K ročně, dle velikosti její, o čemž rozhoduje ministerstvo. Je-li třeba stanici zrušiti v době, kdy loď prodlévá ve vodách mimo Terst, má se majitel její postarati o pečlivé odmontování a dopravu přístrojů do skladiště v Terstu.

K vůli bezvadnému styku mezinárodnímu prostřednictvím bezdrátové telegrafie byla svolána v polovině roku 1912 do Londýna konference, které zúčastnily se četné státy a splnomocněnci soukromých společností. Vedle četných důležitých usnesení zasluhuje zvláštní zmínky dohoda, dle níž jsou lodní stanice povinny vzájemně korespondovati, třeba měly přístroje různých systémů. Nařízení toto nebylo však dosud rozšířeno na stanice pobřežní, bude však o nutnosti tohoto provozu blíže pojednáno na příštím kongresu, který bude svolán do Washingtonu. Jsou za to přece stanice tyto zavázány přijímati telegramy a neodpírati výměnu jejich snad k vůli různosti soustav, dle kterých jsou volající stanice zařízeny.

Volání o pomoc musejí však býti přijímána a zodpovídána také stanicemi pobřežními, nehledě k tomu, odkud pocházejí. Stanice, které je přijmou, mají se říditi podle pokynů lodi, která je vyslala. Aby pak tyto signály nezanikly hluše, je třeba, aby stanice i při své korespondenci (dávají-li značky vlnami potřebné délky) byly vždy pohotově přijmouti vlny o normální předepsané délce 600 m. Na lodích má býti též postaráno o pomocné zařízení, kterým by bylo možno dodávati proud k pohonu stanic i v případu, že by poruchou hlavního stroje byla funkce telegrafních aparátů ohrožena. Stanice lodní jsou také povinny, dříve než počnou vysílati celou energií, dáti výstrahu slabším proudem, avisovati tedy počátek své korrespondence stanicím nejbližším a teprve po půl minutě mohou potom pracovati plnou energií.

Duležitým je také rozhodnutí, dle něhož provoz lodních stanic podlehá právomoci velitele nebo vudce lodi, kterýmž i personál stanic je disciplinárně podřízen.

Bezdrátová telegrafie zjednala si přístup do všech téměř končin naší zeměkoule; setkáme se s přístroji jejími jak ve krajích věčného ledu tak i v končinách tropů, vlny její, oku člověka neviditelné, kříží oceány vodní a přenášejí se přes nebetyčná horstva pevnin, sprostředkujíce tak projev intelligence lidské a napomáhajíce rozvoji obchodu, kultury a hospodářského blahobytu a poskytujíce člověku možnost záchrany v okamžicích největšího nebezpečí za plavby mořem.

Není proto divu, zařizují-li se opět a opět nové stanice, kde toho tyto zájmy vyžadují. Nejčileji počíná si tu arci opět severní Amerika, pak Anglie, Německo a Francie.

Pozoruhodno je, že v rodné zemi oficielního vynálezce této telegrafie, tedy Marconiho v Italii, skončil roku 1904 bezdrátový provoz linie Bari—Antivari, která spojovala Balkán s Italií, ročním schodkem 22.000 K, poněvadž Francie, Německo a Rakousko této linie k telegrafování na Balkan nepoužívalý. Korrespondence jediné Italie tímto směrem arci slabá nemohla krýti režii obou stanic. Tento finanční neúspěch zavdal novinářům podnět k článkům, ve kterých se pochybovalo o jistotě a spolehlivosti systému Marconiova. Marconi nabídl prý tedy vládě italské, že jest ochoten zrušiti smlouvu s ní uzavřenou, kterouž nabídku však vláda odmítla. Za to usilovala o rychlejší postup ve zřizovaní stanice v Coltaně, kterou se mělo telegrafovati do Anglie a do jižní Ameriky, čemuž opět se bránily súčastněné společnosti kabelové, které na základě svých smluv o zámořské telegrafii viděly se oprávněny provozu bezdrátovému překážeti. Vláda italská snažila se všemožně podporovati systém Marconiův a potírala konkurenci s ním i odepřením svolení k postavení bezdrátové stanice na výstavě milánské, kterou tu zříditi hodlala německá společnost podle systému Slabyho, oduvodňujíc svůj zákaz poukazem, že provoz telegrafní jest v Italii státním monopolem. — Zmíněná stanice v Coltaně u Pisy byla otevřena teprve na jaře r. 1912 za přítomnosti krále italského a inženýra Marconiho, který ji stavěl. Stanice má k disposici 1000 kilowatův a je tedy asi nejsilnější stanicí světa.

A n g l i e zřídí dle návrhu společnosti Marconiovy několik mohutných stanic, které budou v provozu říšské telegrafní správy. Zatím budou upraveny stanice na Cypru, pak v Egyptě, v Adenu, v Bangalore v jižní Africe a v Singaporu. Je to nepochybně počátek akce,

kterou chce Anglie bezdrátově ovládnouti celou zeměkouli, aby za války nebyla odvislou od korrespondence pomocí podmořských kabelů, které mohou býti nepřítelem přerušeny.

Z podniků německých sluší uvésti obrovskou stanici, která se staví nedaleko Nového města na Rübenberku ve vládním okrsku Hanoverském německou společností „Homag", která k témuž účelu zakoupila pozemek v rozměru 400 jiter. Hlavní stožár této stanice bude 350 m vysoký.

Německé kolonie v Africe u Jižního moře mají býti počátkem dubna r. 1913 připojeny ku světové síti bezdrátové telegrafie a k síti vůbec zřízením stanic v Japu (záp. Karoliny), v Rabaulu, kde je sídlo guvernéra Nové Guiney německé, v Nauru na Maršálských ostrovech a v Apii, sídle guvernéra Samojského. Vláda německá udělila společnosti pro bezdr. telegrafii v Berlíně a německo-nizozemské společnosti telegrafní v Kolíně n. R. koncessi na 20 let ku provozu na těchto stanicích, kteréž společnosti zřídily k témuž účelu akciovou společnost s kmenovým kapitálem 2,100.000 marek. Vláda bude přispívati eventuelně přiměřeným obnosem, aby zúročení tohoto kapitálu bylo zajištěno.

Vzdálenosti, které mají býti prozatím překonány, obnášejí: Jap—Rabaul 2200 km, Jap—Nauru 3400 km, Rabaul—Nauru 1700 km, a Apia—Nauru 2700 km. Stanice tyto budou se zřetelem k nepříznivým atmosférickým poměrům v Jižním moři vyzbrojeny silnějšími aparáty; kromě toho obdrží každá ještě slabší přístroje k případné korrespondenci se stanicemi na lodích tudy se ubírajících.

Roku 1906 utvořila se také ve Francii společnost pro bezdrátovou telegrafii a vytkla si za úkol zřízení stanic na pobřežích a v úžinách mořských, jakož i podél vodních linií lodí vnitrooceánských. Svůj zřetel obrátila zejména k úžině gibraltarské, kudy oběma směry projede asi dvě stě lodí a která je tedy nejfrekventovanější dráhou mořskou. Odbočka této společnosti zove se Compagnie Marocoine des Telegraphes, pro kterou zřídila stanice v Tangeru, v Casablance, v Rabatu a v Mogadoru, čímž ovládla prostor jižně od Gibraltaru. Společnost obdržela r. 1908 koncessi na dvaadvacet let pro veřejný provoz bezdrátový ve Španělsku a v jeho zámořských osadách. Zřízenými na to stanicemi v Cadixu, v Santa Cruze, v Tenerifě, v Las Palmasu, ve Vigu a v Barceloně umožnila bezdrátové spojení v celém okolí Gibraltaru.

Poštovní a telegrafní správa francouzská má v provozu stanice v Boulogne sur mer, dále na strově Quessantu proti Bretagni, pak při ústí Rhônu v Saintes—Maries de la mer, na ostrově Porquerollu nedaleko Toulonu a na pobřeží alžírském u Fort de l'Eau. Projektovány jsou dále stanice v Le Havru a v Bordeaux. Námořní správa má stanice v Dunkerque, v Cherbourgu a v Brest-Kerlaeru; na pobřeží Atlantického oceánu jsou stanice v Lorientu a v Rochefortu. Vojenská správa pozemní vybudovala stanice na všech strategicky důležitých bodech, zejména pak na hranicích německých, tedy v Toulu, v Belfortu, v Epinalu a ve Verdunu. Hlavním jejím ústředím jest arci stanice na Eifelově věži v Paříži.

Vojenská služba radiografická vykonává se ve Francii pod velením nejvyššího komandanta, šéfa generálního štábu, kterému jest k ruce vyšší technický důstojník sboru genijního, kterýž uděluje pokyny ohledně používání jednotlivých stanic ke službě armády, armádního sboru a jízdy. Vedle již označených stanic užívá se aparátů přenosných a sice různých typů, které se dopravují k místům určení buď koňským potahem nebo automobily, jichž motorů užívá se zároveň k výrobě elektrického proudu. Stanice tyto mohou býti za 20 až 45 minut k provozu pohotově, překonávají 50—100 km, k přijímání značek slouží telefon. (O. p.)

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Jeho básním náboženským, jako jest „Clermontský sněm církevní", nedostává se náboženského ohně a pochopení ducha křesťanství. Lépe než v podstatu a ducha křesťanství vnikl Majkov ve formu křesťanské poesie, čehož důkazem nádherný archaický verš rozkolnických legend v delší básni „Strannik" (1857). Také jeho starogermánské, novořecké a srbské písně a pověsti svědčí, jak mistrovsky Majkov osvojoval si cizí formy básnické, ač duch básníkův zůstával mu cizím. Nejméně zdařily se mu básně, věnované současnému životu, kdež u něho pozorovati slavjanofilské blouznění.

V duši hr. Alexěje K. Tolstého (1817—85) přirozená náklonnost ke kráse pod vlivem pobytu v Italii a studia starého i nového umění změnila se v hlubokou, uvědomělou lásku k umění a stala se základem jeho života i činnosti. Proto také jeho zvláště kratší lyrické básně vynikají onou nádherou formy, která hraničí s aristokratickým leskem, přepychem, ale trpí nedostatkem prostoty a upřímnosti. Šťastné dětství, světlé dojmy z mládí a elegantní styky ve společnosti vnesly ve zpracování sujetův, ať už vzatých z dějin všeobecných, z cizích zemí, ať z ruské starobylosti, ať z oboru předmětů abstraktních, filosofických, ať z vlastních myšlenek, citův a nálad, vznešenou ušlechtilost a onu shovívavost, jež charakterisuje vysoce vyspělého básníka. Všude cítiti neodlučně nábožnou náladu básníkovu, všude znamenati vroucí jeho víru a nezvratné přesvědčení o vítězství „věčného nad konečným", dobra nad zlem, světla nad tmou. Náboženský cit proniká veškeru jeho poesii, jest nerozlučný se životem jeho osob, jest hybnou silou jejich života, obrozuje lidi. A tak hlavní směr jeho poesie jest: uměleckost, ohřátá náboženstvím. Oblíbenými předměty jeho nadšení byly: ruská starobylost, příroda, ruský život, mohutné a světlé charaktery z vlasteneckých dějin, vznešení hrdinové křesťanští (sv. Jan Damascenský) a předměty básnického i náboženského přemýšlení. Souhlasně s tímto obsahem i hlavní ton poesie jeho byl slavnostní, velebný, vznešený. Ale slouže světlým ideálům umění, náboženství, lásky, národnosti a kráse, neztrácel svého řídícího světla ani tehdy, psal-li (na př. v básni „Proti proudu")

o t. zv. „palčivých otázkách“, „zlobě dne“ a nihilismu, vystříhaje se ovšem hrubosti a příkrosti v posuzování hnutí šedesátých let, jež zavrhlo umění a vyšší cit náboženský. Tak v básni „Lékař Pantělej“ básník jen lituje těch, kdo se dali unésti falešným pozlátkem hrubé mody a prosí za vyléčení jich. Ve svém životopise zmiňuje se o mravní stránce své poesie, ušlechťujícím významu pravé poesie, zavrhuje lžiliberalismus šedesátých let, řka:

„Co se týče mravního směru mých děl, mohu jej charakterisovati s jedné strany jako odpor ke svévoli, s druhé — odpor k onomu lžiliberalismu, jenž nechce nízké pozdvihnouti ke vznešenému, nýbrž vznešené snížiti k nízkému. Mám za to, že tento můj dvojí odpor jest jeden a týž cit — nenávist ke svévoli v jakékoli formě. Mohu k tomu připojiti svůj odpor k ploskému učení o utilitarismu v poesii . . . Mé přesvědčení je takové, že poslání básníkovo nezáleží v tom, by přinášel lidem zisk a bezprostřední výhodu — poesie má povznášeti jich mravní úroveň, vštěpovati lásku ke kráse . . .“

V nejlepším po „Vojně a míru“ ruském románě historickém, nadepsaném „Kníže Stříbrný“ (1861), hr. Al. Tolstoj nakreslil ideal hrdiny dle vzoru západního šlechetného rytíře v osobě knížete Nikity Romanoviče Stříbrného, jejž dlouhá řada příhod, které zakusil, háje osobní i národní idealy svobody, cti, lásky a pravdy, přivádí ke ztrátě vší naděje na osobní štěstí, podrobuje zavření v žaláři, z něhož ho osvobozují uznalí staničníci (obyvatelé kozácké stanice) a dělá z něho vůdce odvážné tlupy bývalých loupežníků. Stříbrný využitkuje záblesku citu náboženského i národního v duši těchto lidí, mohutnou řečí rozohňuje v srdci těchto zdánlivě zatvrzelých lidí odhodlanost udeřiti na Tatary, nepřátele víry a rodné země, probouzí otupělé svědomí, aby své násilí, surovosti a křivdy vykoupili bojem za církev a vlast. V čele této družiny Stříbrný vítězí nad Tatary, ale později hyne v nerovném boji u Žizdry. Ku konci románu, vynikajícího zvláště množstvím živých historicko-archaeologických podrobností, věrným vystižením charakteru doby, jejich pojmů, mravů, kresle truchlivé přemýšlení, s nímž Stříbrný odjíždí z kláštera, kde na vždy se rozloučil s Jelenou jako se sestrou, spisovatel dokončuje charakteristiku svého hrdiny a zároveň vyjadřuje svuj vlastní názor na mravní význam člověka v životě:

„Jel Stříbrný se sklopenou hlavou a uprostřed jeho pochmurných myšlenek, uprostřed samé beznadějnosti svítil mu jako záře potěšující cit. Bylo to poznání, že v životě vykonal svou povinnost,

pokud mu dovolovala schopnost, že kráčel přímou cestou a ani jedenkráte úmyslně se od ní neuchýlil. Drahocenný cit, který uprostřed zármutku a neštěstí jako neodlučný poklad žije v srdci poctivého člověka a před nímž všecky statky světa, všecko, co je cílem lidských snah — je prach a nic. Toto vědomí dávalo mu možnost, aby snášel nehody života . . ." Tím krásnější hvězdou na neutěšené obloze ruské noci byl Stříbrný, a lidé mu podobní, že v těžké době Ivana Hrozného „udrželi se v dobrém, neboť těžko jest neklesnouti v době, kdy všecky pojmy jsou převráceny, kdy podlost nazývá se ctností, zrada stává se zákonem — a sama čest a důstojnost lidská považuje se za zločinné porušení povinnosti."

Z epických básní a ballad, v nichž Al. Tolstoj zpracoval staré byliny ruské, události biblické a z dějin církevních, vyniká zvláště vroucností náboženskou proniknutá delší báseň „Ioann Damaskin", v níž zbásnil vážnější okamžiky ze života velikého bojovníka křesťanského, autora nadšených církevních hymnů. Nejsilnější jsou v básni ona lyrická místa, kde básník podává charakteristiku velikého bojovníka za křesťanství, nadšeného opěvovatele Kristova a ukazuje, že povoláním básníka jest — „sloužiti Tvůrci, oslavovati Hospodina mocností . . . velebnost a dobrotu Hospodinovu."

Veškera poesie hr. Al. Tolstého proniknuta náboženským elementem. Kdežto většina básníků ruských upadá v pantheistické blouznění, Al. Tolstoj jest básníkem prvotního nadšení křesťanův a s Janem Damascenským může o sobě říci: „Hřímej jen jménem Kristovým mé slovo nadšeně." A jako jeho metafysika jest věrna duchu křesťanskému, tak také jeho mravouka. Jeho duše nese se vzhůru k nebi jako pravému domovu v modlitbách. Jeho „Hříšnice" spasí se pokáním a modlitbou, Bajadera („Bůh a Bajadera") vykupuje své hříchy věrou a pokáním. Z ruské starobylosti čerpány zvláště vynikající báseň „Píseň o Haraldovi a Jaroslavně", ballada „Vasilij Šibanov", z italského středověku legenda „Drak" (1875), mohutnou velebností připomínající Dantea, ze španělského středověku „Don Juan", dramatická báseň.

Z dramatických děl Al. Tolstého vyniká trilogie, vlastně tři tragedie veršované: „Smrt Ivana Hrozného" (1865), „Car Fedor" (1868) a „Car Boris" (1879), věnované politickým událostem moskevské říše koncem 16. století, druhé polovici panování Ivana Hrozného, hrozným letům ukrutného vladaře, tragické jeho smrti, bezcharakternosti Fedora Ivanoviče a povýšení na trůn Borisa Godunova, slavnému jeho panování i osudnému konci. Trilogie ta je skutečnou ozdobou dramatické

literatury ruské. I v nich vítězí světlé idealy života nad všelikým pobloužením ducha i srdce. Dojem, jakým trilogie působí, jest úchvatný.

Slabší, staromodnější a těžkopádnější byl lyrický a dramatický talet Lva Al. Meje (1822—72), jemuž se nedostávalo individualnosti a původnosti. Nejlépe se mu dařily lyrické písně v duchu národním a epické básně ze života ruského i dějin národních a bájesloví, na př. „Zapěvka", „Spím, ale citlivé mé srdce nespí", „Chozjajin", „Rusalka" a j., jejichž předností je zvláště také skvostný lidový jazyk i duch a virtuosní verš. Ve zpracování ruských bylin podobá se Al. Tolstému, mistrovským, zvučným veršem napsány básně ze starého i nového zákona (překlad „Písně písní", „Judith", „Samson", „Od narození slepý", „Odejdi ode mne, satane"), v nichž jednotnost tónu, krajinomalby, podivuhodné nádherou barev, plností dojmu, živost, biblická prostota i velebnost — slity v úplnou harmonii. Také básně, čerpané z klassického světa, na př. „Galatea", „Cvěty" a j. vynikají vypouklostí, živostí obrazův. Ale nikde jasný talent Mejův a jeho láska k ruské starobylosti neprojevily se tak silně, jako v dramatech „Pskovitanka" (1860) a „Carskaja nevěsta" (1849), z nichž první náleží k ozdobám ruské dramatické literatury. Dbaje hlavně o plastickou formu, o hlubší obsah drobných básní se nestaral.

Mej nehlásil se ani k ruským liberalům, ani ke konservativcům, nebyl ani čistý slavjanofil, ani západník, což mu v době, kdy na básnících žádali příslušnost k jistému táboru, měli za zlé. Ale Mej měl své přesvědčení, založené na zjeveném křesťanském náboženství, miloval vlast, pravdu, dobro i svobodu, a nenáviděl každé násilí a ujařmení. Své názory křesťanské přivlastňoval také „domácímu bůžku", bystře ostříhajícímu čest manželského lože a trestajícímu hříšné myšlenky mladé ženy. Rozumný člověk podle jeho úsudku „má býti mravním", jinak je duševním mrzákem.

Vytýkají-li již Mejovi jako Majkovu chladnost, platí to ve vyšší míře o Nikolaji Fed. Ščerbinovi (1821—1869), jehož „Řecké básně" vynikají mistrovským napodobením ducha i formy poesie řecké, ale opěvování smyslných rozkoší pohanského světa nesvědčí nikterak o křesťanském smýšlení jejich autora.

K pozdějším básníkům této školy „čistého umění" třeba přičísti Alexěje Nik. Apuchtina (1841—93), jehož tvorbu vyznačuje nejen úplný nedostatek zbarvení ve smyslu přesvědčení některé strany politické, nýbrž i hluboká lhostejnost k základním nábožensko-filosofickým názorům a beznadějný pessimismus. Zklamán v životě, počal pochybo-

vati o Boha i pojal nenávist k lidem; v životě tomto byl to poutník, jenž nenalezl místa v životní práci a ustavičně se trápil nedostatkem positivního symbolu víry, nemaje dosti síly k bojovné nevěře. Stín věčnosti nikdy se nekladl na jeho poesii, jeho mysl nepovznášela se nad pozemské ovzduší, bezradostná láska jeho byla jen pozemský podzimní cit. Základním motivem jeho poesie byla nešťastná láska, jež našla nejlepší výraz v jeho lyricko-epické básni „Rok v klášteře". Historie hrdiny, „nezdařilého mnicha", jenž zklamán v lásce, utekl do kláštera, kdež chtěl nalézti klid a lék proti nevěře, jest vlastně historie básníka samého, jenž stejně si přál víry, bloudil v nevěře, a stejně nacházel smysl života pouze v lásce — podzimní. Zajímavější jsou jeho povídky, vydané po jeho smrti.

Hr. Ars. Ark. Goleniščev-Kutuzov (1848—1913) v první době své básnické tvorby byl pěvcem „radostí života, lásky a přírody", nebo správněji poměru člověka k přírodě. Ale básník už tehdy miloval více tichou noc nežli světlý den, a láska jeho byla též jakási mlhavá, blouznivá, jakýsi „lásky sen". Proživ později dobu bloudění „v hluku a tmě", dospěl k poslední náladě pokoje a smíru se životem, osudem i světem, jež se odrazila nejlépe v delší básni „Úsvit" (1882). Básník jest nachylný k negativnímu buddhistickému názoru na svět i na život, a proto také v předmětech své tvorby hledá potvrzení tohoto svého názoru. Všecko, co existuje, působí naň svou negativní stránkou: život jest mu nesmyslnou tesknotou, nudou, od níž se autor s odporem odvrací — k smrti. Případně praví Vl. Solovjev o jeho lyricko-epické trilogii: „Štěstí života jest nahodilé, praví nám ‚Staré řeči'; nejen nahodilé, nýbrž i hříšné, doplňuje druhá část ‚Děd odpustil'; třetí část ‚Úsvit' dokazuje, že štěstí i sám život jsou nejen nahodily a hříšny, nýbrž i nepotřebny, že smrt jest nejen osudná nevyhnutelnost, nýbrž nejvyšší dobro a pravá blaženost." Tak Kutuzov se stal buddhistickým básníkem smrti, úplného zničení a mrtvého klidu. (P. d.)

K Dokumentům Husovým.

Dr. Jan Sedlák.

Palackého „Documenta Mgri Joh. Hus" jsou dílo, jež s úctou bere do ruky každý badatel o životě Husově. S mravenčí pílí a bystrozrakem, Palackému vlastním, sebrán tu poprve historický materiál, Husa se týkající, dosti úplně a správně. Práce pro dobu Palackého hodná obdivu! Ale od té doby bádání dějezpytné, pracujíc na základech, jež položil otec českého dějezpytu, objevilo leckterý důležitý dokument nový, tak že dílo Palackého pro nás jest již neúplné. Stačí připomenouti listy Husovy, jež z kodexu Staroboleslavského[1]) vydal Nedoma, četné příspěvky Loserthovy a některé texty mnou publikované, na př. Husův traktátek o reformě kostelního zpěvu, List Jana z Rakovníka Husovi, fragment listu Husova příteli o dopisu Wychově, první repliku Husovu proti bulle odpustkové, kázání Heřmanovo na schůzi svatodorotské a zvláště Husovy odpovědi na články Viklefovy v Kostnici.

Než z jiných ještě důvodů nedostačuje již dnes vydání Palackého. Nevyhovuje požadavkům, jež činí moderní věda při práci vydavatelské. Palacký některé kusy přejímá z vydání norimberského, někde pak uveřejňuje z jednoho neb dvou rukopisů, kritiky textové buď vůbec nedbaje neb aspoň apparátu kritického nepřičiňuje. Je to pro jeho dobu pochopitelno, ježto při nedostatečném katalogisování sbírek rukopisných kritické vydání nebylo ani možno a pro jeho práci nebylo potřebno. Palacký si toho byl sám dobře vědom. Ale vděčnost a úcta k velikému mistru žádá, aby jeho dílo vyšlo v rouše moderním. Že bude při tom často i jinak třeba revise, ukázal pěkně Novotný bystrou kritikou chronologie listů Husových.

Ovocem této práce bude text jednak správnější a očištěný z chyb, jež jsou pochopitelně i v Documentech Palackého, jednak nezřídka i text úplnější. Několik příkladů to objasní.

V listu Husově Richardovi má rukopis Staroboleslavský na fol. 155a—156b tato odlišná, většinou správnější čtení:

Doc. str. 12.		
4. ř.	listu in Christo fratribus	in Christi fratribus
13. ř.	in lege Christi vel domini conservare	in Christi lege confortare

[1]) Sign. C 132.

19. ř. fideles Christi in ipsa epistola	fideles in epistola
20. ř. in linguam nostre gentis	in linguarium nostre gentis.

str. 13.

1. ř. Quid vero	Quid ergo
2. ř. nimis docciores	minus doctus docciores
3. ř. numquid dicto	numquid debeo
4. ř. informacionis verba tua caritas preripuit	informacionis et confortacionis verba tua karissime preripuit epistola
5. ř. ut petam et repetam oracionis auxilium et regracior	ut petam et regracier: petam oracionis auxilium et regracier
8. ř. si aliis odor et mortem	si aliis odor in morte(m)
9. ř. inimicus hominis	inimicus homo
14. ř. lucem magnam Jesu Christi	lucem magnam Jesum Christum
16. ř. comites et communes	cives et communes
17. ř. Quod (si) vestra illud . . percipiet	Quod si recta (!) id . . perciperet
23. ř. apparet . . predicator	comparet . . predicator
27. ř. ecce caudam eius	ecce caput (!) eius
30. ř. expandit facem	expandit faciem (!)
31. ř. in terrarum iacencium	in terrarum circumiacencium
34. ř. propter quod dabit	propter quos dabit
35. ř. saltem per caudam	saltim in cauda
37. ř. prout Vestra gracia scripsit, ut scribit caritas	prout tua grata scribit caritas
39. ř. de auxilio . . deficere	de auxilio . . diffidere
41. ř. o sanctissima erepcio expectes	o adessencia, o erepcio expectas

str. 14.

6. ř. quem nequit dirumpere	quem nequit antichristus disrumpere
8. ř. vitam in gloria incolumem	vitam in gracia incolumem
9. ř. ad viam redire veritatis	ad viam deducere veritatis
11. ř. gavisus sum et omnes	gavisi sumus omnes
12. ř. benigne nobis exhibuit	benignum nobis exhibuit
16. ř. deus gloriosus	deus graciosus
17. ř. exempla . . ministrasti	exemplaria . . ministrastis
18. ř. superat	exsuperat

Mimo to má Staroboleslavský kodex v tomto listě cenné plus. Za „salubriter informando“ má totiž:

De aliis Nicolaus, cui scribunt, faciet mencionem. Litere portate sunt nobis primo in 2. dominica ieiunii, quia Symon fuit in Vngaria cum eis.

Z té noticky Husovy se dovídáme, že kterýsi Mikuláš (Faulfiš?) dlel v Anglii a s ním si druhové Husovi dopisovali, sdělujíce jemu a skrze něho Wychovi, co se dálo v Praze, a patrně zase od něho zprávy z Anglie přijímajíce. Spolu udává nám Hus, kdo byl doručitelem listu Wychova. Šimon kýs vzal jej ssebou do Uher a do Prahy jej přinesl teprve 16. února 1411. Kdo byl tento Šimon a ubíral-li se do Uher snad s nějakým poselstvím ke dvoru Sigmundovu, není nám známo. Ale vysvětleno nyní úplně, proč na list, datovaný 8. září 1410, odpovídá Hus teprve v březnu r. 1411. Kritika Novotného je tím skvěle potvrzena.[1])

V témže rukopise Staroboleslavském jest na fol 158b a 159a list Husův nejmenovanému kazateli. Nedoma uveřejnil jej ve Věstn. Sp. N. 1891 str. 42. s mezerami, ježto prý je text nečitelný. Než z větší části lze místa Nedomou vynechaná přece přečísti. Hus píše:

Dyalogum faciam corrigi, quam cito habere potero exemplar correctum, item trialogum, si erat inutilis(?), corrigendo. Rex Polonie, quia humiliter processit, victoriam habet, quia iam concordia facta est et communiter dicitur, quod debent Pruteni perpetuis temporibus servire Regi Polonie cum trecentis lanceis contra quemvis hominem in Regno ? , item domino Regi dare trecenta milia marcarum ? Pro terra Pomorzanie[2]) debet fieri edictum(?) proprium ? ? debent Regi solvere duas turmas(?), unam auro plenam et aliam argento. Postea planius scribam . . .

První věta je zvláště zajímavá. Vidíme tu Husa jako šiřitele spisů Viklefových při práci. Dává pro ty, kdo toho žádají, opisovati Viklefovy traktáty, a ovšem hlavně Dialog a Trialog, a obstarává jich korrekturu.

Další zprávy Husovy ukazují jeho radost z vítězství krále polského nad řádem německým u Grunvaldu a spojují tento list Husův s listem, jejž poslal králi polskému.[3]) To byl asi také důvod, proč tyto řádky měly býti zničeny. Bylť sympathie s vítězstvím polským v Čechách nebezpečny, kdyžtě král Václav stál proti Vladislavovi a chystal se zbraní odporovati „vpádu tatarskému“.

Dohad Nedomův, že listiny, donesené z Bologně do Čech, o nichž v listě jest řeč, týkaly se spálení knih Viklefových, jeví se správným. Hus praví v listě: „instrumenta portata sunt ad Boemiam de hoc, *quia*

---

[1]) Věstn. Sp. N. 1898, Listy Husovy str. 13.

[2]) Psáno: Pomorawie.

[3]) *Nedoma* č. III. *Novotný* č. 11. l. c. str. 14.

libri non deberent comburi per conclusionem doctorum, qui tunc erant in Bononia“.

Mikuláš, jemuž byla poslána z Říma zpráva o processu Husově, má v listě přídomek *Nicolaus de Praga.* Konec pak listu jest: causam *meam. Valete in domino.*

Zmíněný rukopis Staroboleslavský vykazuje i v ostatních kusech, jež jsou v něm obsaženy, text pečlivě psaný a může přispěti k opravě Documentův. Na př. v „Replicatio magistrorum“ v Doc. str. 495—501 najdeme, přirovnáme-li text staroboleslavský,[1] vedle nesprávné citace z kanonického práva řadu čtení i smysl rušících.[2] Na konci pak jest v Doc. za „et parendum“ vynechán celý passus:

Ista consequencia tantum valet: quia processus dyaboli contra Christum per communitatem cleri in avaricia, fornicacione et superbia sunt recepti, igitur eis est obediendum et parendum.

Podobně Husova „Appellatio ad Christum“ má za „ut estimo exigente“[3] v kodexu Staroboleslavském na fol. 152b—153a dodavek, na nějž upozornil již Nedoma:

Tum quia concordatus eram sancte memorie cum domino Sbincone, pragensi archiepiscopo, per graciam domini regis, inter quem dominum Sbinconem et me aliosque magistros pronuncciaverunt principes et domini consiliumque domini regis et sua apposuerunt sigilla, quod dominus archiepiscopus | scriberet domino pape, quod errores

---

[1]) Na fol. 139b—141b. Zde jsem kollationoval také kod. lipský č. 661 fol. 198[2]b—201[1]a.

[2]) Uvedu některá: str. 495 6. ř. ergo — sin autem, ostendant illum clerum et, 18. ř. previe cause — prime cause; str. 496 2. ř. de prescito — de papa prescito, 16. ř. commissi dominis — commissi certis dominis, 19. ř. Concordiae falsissima — concordie est falsissima, 16. ř. zdola et non alteri — et non aliter, 7. ř. zd. post eam met — postea met; str. 497 2. ř. Hec fides — Hec est fides, 9. ř. scripturae doctorum -- scripti doctorum, 14. ř. sit iure voluntarium — sit mere voluntarium, 20 ř. quandam feminam — quendam feminam, non solum obedire — non solum non obedire, 32 ř. obediencia — obediatur, 2. ř. zd. unitatis — veritatis; str. 499 16. ř. contradiccionem scripsit — contradictoria scripsit, 24 ř. aut — tunc, 7. ř. zd. istud secretum — istud scriptum; str. 500 10 ř. magos — magnos, 18. ř. homines — omnes, 20. ř. oportet — obtinet, 24. ř. mandaret in genere — mandaret legi in genere; str. 501 1. ř. moniti sepius bullis huius modi, abjiciunt usque hodie? quod tamen caput ecclesiae, 'quod est secundum eos, nihil fuit — moniti sepius, bullam huiusmodi abiecerunt et abiciunt? Cum tamen caput ecclesie, quod est secundum eos, fuit, 3. ř. articulus — articuli, 7. ř. contradicunt — contradixerunt.

[3]) Doc. p. 466.

hereticos in regno Boemie in civitate Pragensi et marchionatu Moravie nescit, quodque nullus de heresi (est) convictus et quod mecum est cum aliisque magistris concordatus. Eciam debebat scribere, quod dominus apostolicus me a comparicione, citacionibus et excommunicacione absolveret.[1])

Naproti tomu při listu Husově Martinovi a Mikuláši[2]) plus, jež jest v kod. Staroboleslavském,[3]) jest prothema nějakého kázání a s listem nijak nesouvisí.[4])

*

Také v univ. praž. kod. XI. D 9 jsou v listech Husových dva fragmenty neznámé.

List 67 (Doc. str. 110) je zde totiž na fol. 206b rozdělen na 4 úryvky: 1. Consilium domini diligo, 2. Jam forte non multa . . . male odire, 3. Viaticum meum, 4. Sciatis pro certo. Věta, jíž se začíná třetí úryvek: *Viaticum meum nescio quomodo disponere*, jest nová. A téže věci týká se celý passus na fol. 207a:

---

[1]) Podobně píše Hus v Řádu postupu; cf. Doc. p. 193.

[2]) Doc. p. 33. n.

[3]) Na fol. 157a. Začíná se Quamquam dives esset in sapiencia. Nedoma uveřejnil jako kus VIII. (str. 49 n.)

[4]) Uctivé díky vzdávám nejdůstojnější kollegiátní kapitule ve Staré Boleslavi a zvláště jejímu knihovníkovi p. kanovníku Janu Plzákovi, že mi rukopis byl laskavě zapůjčen do Brna. — V textech, jež Nedoma uveřejnil z tohoto rukopisu, jsou některé nesprávnosti, jež tuto opravuji: str. 41. 3. ř. listu unus eorum — nullus eorum, 7. ř. ut veri tatem taceo — ut veritatem taceam, 18. 20. ř. numquid ergo — numquid ego; str. 43. 2. ř. quod — quia; str. 44. 9. ř. misericordiam et iusticiam — misericordia et iusticia, 10 ř. precipit má býti parcit, 12. ř. contemnenda — timenda (psáno jako orienda), 13. ř. quam vestra recompensabit — quam vestra reor pensabit; str. 45. 5. ř. causis iudicialibus — causis mundialibus, 7. ř. qui in scriptis — qui in scripturis 10. ř. quid igitur non moveret — quid igitur nos moveret, 14. ř. certe si quid má rkp. místo certe siquidem, 16. ř. corde confiteamur — ore confiteamur, 18. nec eciam communicacione — nec excommunicacionem (místo excommunicaciones), 3. ř. zd. omittere má rkp. místo omitteret; str. 46. 3. ř. e remuneracione — a remuneracione, v listu VII. ř. 5 alterioribus — ulterioribus, ř. 10. quomodo infestare — quovis modo infestare, posl. ř. se suosque má býti te tuosque str. 47. II. 15. ř. Christus mutacione, — Christus imitacione, citát na konci nutno opraviti; str. 48. Job. XIII — Job. XIIII, 6. ř. dies externa — dies esterna (= hesterna), druhý odst. 1. ř. pater, quomodo — pater, noveritis quomodo; str. 49. 8. ř. nec iniquum palpo (ps. palpe) excutas inanis amicicie — nec iniquum palpe (místo palpes)! Excute manus a munere, 13. ř. vixis (rixis?) — jasně rixis, 14. ř. vixis iniens iudex — rixis inicus iudex, 20 ř. si ibi má rkp. místo sic ibis: str. 50 5. ř. divinam maiestatem — dominum maiestatis.

Rogo petatis dominum regem, quod viaticum meum cui legavi, eum possim dare. Pallium et tunicam recipiant tales, quales deus novit. Mgro Martino deberet dari pro memoria.

Fragmenty tyto vztahují se k poslední vůli Husově. Listem, kterýž počátkem října r. 1414 odevzdal mistru Martinovi [1]) s podmínkou, aby ho neotevřel, dokud nepřijde zpráva, že jest mrtev, učinil Hus pořízení o šatstvu, jež zanechal v Praze; dodatečně listem dne 29. června 1415 [2]) nařídil, aby kožíšek dostal na památku Petr. O knihách, jež měl v Praze, poslední vůle jeho neznáme. Píše sice Petrovi z Mladenovic, [3]) aby s knihami naložili, jak psal mistru Martinovi, ale v listu 73, [4]) na nějž Novotný vztahuje tato slova, [5]) napomíná Hus pouze k opatrnosti ty, kdo knihy jeho mají nebo budou míti. [6]) Toho listu se tedy nemohou týkati slova Husova. List Husův, jímž rozhodl o své knihovně v Praze, je ztracen, a jak si rozdělili přátelé jeho knihy, nevíme. Mladenovic dostal nepochybně několik svazků Viklefových spisů, jež mu mistr slíbil.

V našich úryvcích projevuje Hus starost o svůj „viaticus". Není ani dosti jisto, co tím slovem míní. Z výkladů Du Cangeových nehodí se sem žádný. Nejspíše jest jím rozuměti breviář. [7]) V prvém zlomku Hus neví ještě, co s ním učiniti. Tím se úryvek onen hlásí před list 62, v němž Hus již praví, že odkázal „viaticus" mistru Martinovi. Mohla by tedy tato věta zůstati v listě 67, kterýž Novotný správně datuje 9. června.

V druhém úryvku prosí Hus přátele v Kostnici, aby požádali krále, by mohl „viaticus" dáti, komu jej odkázal. Již se tedy rozhodl,

---

[1]) Doc. č. 38 p. 74, Novotný č. 46.

[2]) Doc. č. 91 p. 147, Novotný č. 96.

[3]) Doc. č. 62 p. 104, Novotný č. 77.

[4]) Doc. p. 119 n., Novotný č. 70.

[5]) L. c. str. 71.

[6]) V listě má býti »qui habet« místo »quis habet.

[7]) Tak soudil již *Hanuš* v Sitz. Ber. Prag 1864 str. 141—143. *Erben* Spisy Hus III 345 vykládá je buď o deníku, do něhož Hus zapisoval, co se mu na cestě do Kostnice i v Kostnici kdy přihodilo, anebo o breviáři. *Novotný* l. c. 79 pozn. 1. mluví jen o knize. Že se používalo skutečně slova »viaticus« o breviáři, patrno z poznámky písařovy v ruk. praž. univ. I F 6, v němž jest »breviarium secundum rubricam Prag.«:

Pro senibus, Christe, sit nempe viaticus iste
scriptus non ciste, plures testantur ariste,
ad tempus strictum curatus per Benedictum.

Tomu nasvědčuje také, co sděluje Mladenovic v Doc. 252, že totiž Husovi, když byl v paláci papežově zadržen, donesl tam on plášť a »viaticus«.

a slova tato jsou tudíž jistě psána později než věta předchozí. Ale otázka je, zda před listem 62 nebo po něm. List ten klade Novotný za list 73 a datuje jej „po 16. červnu". Ale důvod jeho jest, jak již bylo řečeno, naplatný.[1]) List ten, mající ráz závěti, může býti psán později, snad krátce před 6. červencem.[2]) A náš kus není ho asi dalek, snad jest o nějaký den starší. Vždyť v něm mluví Hus o své tunice a plášti, šatech to, jež měl v Kostnici, že neví, komu připadnou, ale že by měly býti dány také mistru Martinovi na památku. Čekaje tedy již jistě smrt, žádá pány za přímluvu u Sigmunda, aby mohl dáti breviář Martinovi, a nevěda ještě, zda zakročili nebo slíbil-li Sigmund, píše Mladenovicovi: „viaticus, quem M. Martino legaveram, nescio cui cedet." Byla-li ta žádost od Husa poslána přátelům o sobě nebo ve spojení s nějakým listem, nelze říci; s některým ze známých listů nelze jí ani s přibližnou jistotou spojiti.

Přání Husovu nebylo vyhověno. Mistr Martin jeho breviáře nedostal. Po smrti Husově vyprosil si jej falckrabě rýnský a daroval jej klášteru Ingelheimskému. O tom se dovídáme z lístku v rukopise univ. praž. I G 11 a) mezi fol. 104 a 105, kde jest opsána noticka, již prý Hus vlastní rukou napsal „in viatico suo, quem ad peticionem palatinus consecutus est et donavit monasterio in Ingelheim."[3])

*

V Pálčových článcích (Doc. 204—224) měly by glossy, jež Palacký má v textu v hranatých závorkách, býti tištěny buď mezi řádky nebo pod čárou ke slovu, k němuž patří. Že jsou Husovy, o tom není pochybnosti, třebas jich není v rukopise víd. dv. 4511. V kod. univ. pražské IV F 25 fol. 187a—197a jest jich o několik více.

---

[1]) Na to správně upozorňuje *A. Hall* v inaugurální dissertaci Sigmund und Hus Freiburg i. B. 1912 str. 97. Hall pokouší se v III. přídavku dissertace seřaditi chronologicky listy Husovy z vězení v Kostnici a přijímá tu až na nepatrné odchylky výsledky práce Novotného, jež měl úryvkovitě přeloženy od F. Bartoše. Vážnější odchylka jest jen při listu 65, jejž Novotný klade na 5. července, Hall pak, ač možnosti nepopírá, chce jej pro mnohé vzpomínky z veřejných slyšení míti dříve. List pak 62 posunuje zase Hall až na 5. červenec, protože má ráz závěti. Proti tomu bylo by lze namítnouti, že Hus dne 24. června na otázku, má-li jaké knihy, odpověděl záporně. Než i ta námitka padá, běží-li o breviář. Na ten nemyslili, kdo se ptali po knihách, a toho nechtěli knězi vzíti.

[2]) Ve větě »cum audivero formam« znamená forma poslední formuli odvolací, jež byla Husovi předložena 5. července.

[3]) *Truhlář*, Katalog I. 122. Cf. *Hanuš* v Sitz. Ber. Prag 1864 I. 141.

Tak při čl. 33 jest glossa, jíž se snaží Hus ospravedlniti svou nauku o dobrých skutcích konaných ve smrtelném hříchu, také Gersonem censurcvanou, ale dokazuje jenom, jak málo ujasněné jsou tu jeho pojmy: *Cum homo est extra caritatem, etsi fidem habeat informem sine operibus caritatis, illa mortua est; et ergo opera existentis in mortali, eciam de genere bona, videntur mortua, donec vivificentur per graciam.*

A při čl. 40 má v. Fateor me restitisse bullis: *senciens totam intencionem dicte bulle ex mala radice contra caritatem*[1]) *fundamentalem ecclesie procedere ex pessima cupiditate, quam hodie hoc concilium experitur et necessitatur plus quam ego condempnare.*

*

Zprávy o sněmu, poslané z Kostnice do Čech,[2]) nutno doplniti kusem z v í d. d v. k o d. 4902 na fol. 92b. Je to patrně zlomek delší nějaké relace, poslané kapitule pražské. Zmiňuje se o Husových audiencích a praví, že jest Hus již úplně odsouzen. Oznamuje slova, jež ke kardinálům po třetí audienci pronesl král a vyslovuje domnění, že již v pondělí bude slyšení rozhodné. Podobá se, že zpráva jest psána asi v úterý po třetím slyšení a že pondělkem rozumí zpravodaj 17. červen. V sezení[3]) dne 18. června bylo skutečně znovu jednáno o věci Husově, ale čteny pouze a schváleny přesně formulované články z Husova spisu „de ecclesia" a články dosvědčené svědky.[4]) Hus v tom shromáždění vyslýchán nebyl; články byly mu dány do vězení a on k nim připojil glossy. Co rozumí pisatel exemplářem, jehož od kanovníka nemohl dostati, není jasno. Snad také artikule.

Zpráva zní:

Item de Hussone, quia ipse fuerat examinatus vid. fer. 4ta V. publice fer. 6ta[5]) *coram secularibus et spiritualibus rege eciam presidente et est in toto condempnatus. Inter cetera collo quentibus quibusdam cum rege, quid sint facturi cum istis duobus hereticis, rex dixit: „Unum devorabimus, alium comburemus". Post iterum rex dixit:*

---

[1]) Cf. Husovy spisy proti bulle odpustkové v mých Textech II. 4. a kritiku Jakoubkovu tamže II. 3.

[2]) Doc. 538, 541—543, 545 n., 546 n., 559—561.

[3]) *Hardt* se o této kongregaci nezmiňuje.

[4]) Doc. 233: Articuli lecti contra doctrinam et personam Joannis Hus die Martis i. e. feria 3. post Viti XVIII mensis Junii in congregatione publica et traditi notario.

[5]) Chybně místo fer IV. VI. sabb.

„Faciatis finem eciam cum Jeronimo ante recessum meum. Sed ille est fatuus, illum una hora expedietis“.[1] *Et spero, quod dabitur sibi fer. 2. audiencia cum condempnacione plena.*

Scriptum festinanter, quod exemplar ab eodem canonico non habui, sed proprie conavi volens vos commonere.

*

V rukopise Vyšnobrodském č. 83 jest na fol. 12b—14a List Křišťanův Pálčovi a Pálčova odpověď ve znění správnějším a úplnějším než v Doc. 669—673 a v listu Pálčově jest[2]) plus, pro Pálče příznačné:

Nec de hoc dominum Regem habeo inculpare, quia scio et veraciter scio, quod ex se nullatenus hec admitteret, nisi per vos et vestros complices instigatus. Suam Serenitatem in concilio et ubique terrarum de violenciis illatis clero instanter excusabo et excusabo non hesitans. Sicut de voluntate Regis et subcamerarii in locum meum dominum Petrum, quondam servitorem Mgri Stanislai pro vicegerente usque ad adventum meum nulla habita auctoritate canonica constituistis: ita si optabatis . . .

Několik těch příkladů, tuším, stačí, aby odůvodnilo volání po nových Dokumentech.

---

[1]) Cf. Mladen. v Doc. 314 n.

[2]) Doc. 672 13. ř. za »contradicunt«.

Budoucnost ethnologie náboženské.

Ref. ALOIS ŠPAČEK.

V universitních místnostech Arenbergova Institutu v belgické Lovani (Louvain, Loewen) konal se minulé prázdniny (od 27. srpna do 4. září) mezinárodní kongres náboženské ethnologie.

Dle obšírné zprávy E. Remyho[1]) podnět k pořádání kongresu vyšel společně od vynikajícího ethnologa rakouského P. Schmidta, vrchního redaktora revue „Anthropos", a od P. Bouviera, professora v Hastingsu. Oba dva viděli ten zmatek, jejž v dějinách náboženstev způsobily fantastické theorie školy evoluční, a bolně pociťovali nebezpečenství, do kterého bylo podobnými theoriemi uváděno náboženské přesvědčení věřících; i umínili si učiniti rozhodný krok, aby tuto vědu vymanili z výstředního subjektivismu, do něhož zabředla. Byli tedy především inspirováni myšlenkou náboženské obrany, k níž připojili pevnou vůli, uplatniti se positivními pracemi a zaujmouti takto posici mezi pracovníky na poli náboženské ethnologie. Aby mohli zdárně ve své práci postupovati, pokládali i P. Schmidt i P. Bouvier za výhodné, použiti součinosti katolických missionářů, rozptýlených mezi národy necivilisovanými; neboť jak k vyvrácení fatastických synthes, tak k vybudování konstrukcí objektivních a trvalých potřebuje ethnologie především dlouhé řady pozorování vědecky konaných a methodicky popsaných. A žádný činitel, žádný badatel jich nemůže podati tak jako missionář, jenž žije mezi divochy, mluví jejich jazykem, zná jejich myšlení a cítění a těší se jejich důvěře. Jenže v oboru náboženské ethnologie nelze konati pozorování improvisačně; je tu třeba přípravy, která by vedle nutné orientace v dotčených otázkách skýtala několik kritických zásad a určitý počet praktických pravidel. Nejsou to požadavky malé. Leč P. Schmidt a jeho spolupracovníci vyhověli jim s takovým důvtipem a bystrostí, jakou může projeviti jen silný, rázovitý duch, v práci vědecké vyškolený. Sestavili program o dvou částech, z nichž první, všeobecná, byla věnována všeobecným pojmům náboženské ethnologie, druhá část, specialní, pojednávala o totemismu, o náboženstvích annamských, o ethnologii australské a africké. Při každé z těchto částí lze znamenati trojí řadu kursů, systém to známý

[1]) Revue d'histoire ecclésiastique, XIIIe année Nr. 4.

z organisace universitních studií v Německu, který směřuje k všestrannému vzdělání studujících. Z 36 hodin kursovních jedny byly věnovány poučení zvlášť o látkách ethnologických, v jiných hodinách se soustavně vykládala pravidla kritiky a posléze ostatní hodiny byly zabrány opravdovými kursy praktickými.

Pro svůj velkolepý program dovedl P. Schmidt sestaviti elitní professorský sbor z vybraných specialistů z Německa, Rakouska, Francie, Hollandska a Belgie. Kongres měl a bude mívat ráz mezinárodní; hlavním jazykem jest jazyk země, v níž se sjezd koná, leč připustny jsou i jiné jazyky, jako také skutečně se konalo několik přednášek v jazyku německém. Pro úspěch tak pronikavý, jaký měl loňský kongres, usneseno, že i letos se bude pořádati v Lovani. Že nová tato instituce vyhovuje potřebě skutečné a živě cítěné, k tomu poukazuje nejen účinná přízeň rektora university Mgra Ladeuze a protektorát kard. Merciera, nýbrž zejména účast zástupců 18 řádů missionářských, jichž asi sto navštěvovalo přednášky po celý týden se zájmem den ode dne se stupňujícím. Výteční missionáři P. Colle a P. Clercq, nyní professoři v koloniálních školách francouzských, vyjádřili se o kursech: „Oč jinak byli bychom si počínali za svých dlouholetých missií v Kongu, kdybychom bývali věděli to, co se nám tu právě přednáší."

Jména professorův a látky probírané: Schmidt: O studiu ethnologie. Mythologie astrální. Totemismus australský a obecné pojmy. Ethnologie a náboženstva v Australii. Ethnologie a náboženstva africká. — Pinard: Studium náboženstev. — Van Ginneken: Fakta linguistická. — Bros: Animismus a manismus. — Stratmann a Hestermann: Hmotná kultura národů necivilisovaných. — Bouvier: Magie a magismus. — Leroy: Bytost nejvyšší. — De Grandmaison: Kult společenský. Osobní zbožnost. — Lemonnyer: Morálka. Život posmrtný. — Schrynen: Sociologie. — De Jonghe: Totemismus americký. Ethnologie africká. — Trilles: Sociologická pozorování. Totemismus africký. — Capart: Totemismus v Egyptě. De Clercq: Pozorování náboženská. Náboženství annamská.

Z theoretických kursů k nejvýznamnějším náležel kurs P. Schmidta, v němž promlouval o studiu ethnologie. Počal historií této vědy. Není tomu dávno, co přestala býti ethnologie považována za součástku jiných věd, zejména zeměpisu, a stala se vědou autonomní. Nabyla dokonce nad očekávání nemalé důležitosti od té chvíle, co učenci pronesli mínění — přijaté možná s ukvapeností — že civilisace divochů, jsouc

konservativnější, uchovává s malými snad změnami stopy civilisace prvotní. Ihned vyslovili naději — dle jiných utopickou — že se jim podaří na základě studia národů necivilisovaných zrekonstruovat minulost pokolení lidského, zahalenou mlhami předhistorie. Leč brzy se ukázalo, že vším tím nápadným snažením a všemi svými pokusy v oboru náboženské ethnologie směřovali k jiné věci než k prostému řešení problému historického, že totiž si slibovali rozřešiti ve smyslu záporném filosofickou otázku o pravdivosti zjeveného náboženství. Theorie tyto jak domýšlivé tak fantastické nezůstaly na dlouho pouze v učeneckých pracovnách; záhy se dostaly do popularisačních revuí a odtud pronikly i do denního tisku. A tím se již ukázal až příliš makavě účel oněch theorií..

Avšak vedle této lživědy, v níž vládnou aprioiismus a subjektivismus, počíná vyrůstati ethnologie poctivá, která chce konstruovati vědu objektivní, nepřijímajíc jiného světla než světlo fakt. Po úsilovném snažení učenců, jako Graebnera a P. Schmidta, ethnologie počíná zabírati místo mezi vědami dějepisnými. Jako dějepis, zrovna tak i ethnologie má svoje archivy, které nejprve, přede vší jinou prací nutno prohledati a nalezené výsledky uveřejniti. Leč archivy ethnologickými jsou lidské dokumenty z křovin, lesův a chatrčí, v nichž žijí národové necivilisovaní. Tyto živé dokumenty musí býti především známy a učencům přístupny. Archivářem ethnologie jest vůbec každý badatel, jen když jest náležitě vzdělán za tím účelem, aby mohl konati přesná pozorování. Když pak bude uveřejněn obsah těchto živých archivů, tu ethnologie z nasbíraného materiálu prostuduje fakta, je roztřídí a methodou indukční bude provádět nová a nová generalisování, aby objevila neznámé zákony morálního a intellektualního vývoje lidstva. Dějepis nepostupuje jinak. Jenže pracuje dle dokladů psaných a jest veden bezpečně údaji chronologickými, kdežto ethnologie musí chronologii teprve hledati v té neurovnané hromadě lidských dokumentů, jež jsou jí podávány všechny najednou, a přece podle svého původu mohou býti snad v určitých intervalech rozestaveny po celém období předhistorickém. A pokud by nebylo těchto známek chronologických, potud by ethnologie tápala v temnotách. Než bohudík, po úžasné práci pozorného a houževnatého bádání počínají v tomto zmateném chaosu dokumentů rozpoznávati některé známky, jež by mohly vésti k přibližné chronologii. Jednou z nich jsou kulturní vrstvy a cykly Graebner-Schmidtovy. Z toho lze jasně viděti, že z historických disciplin zůstane ethnologie, zvláště v části konstruktivní, odvětvím nejnesnadnějším. Tolik o přednášce P. Schmidta.

Také přednáška P. Pinarda „Studium náboženstev“ vynikala systematickým zpracováním a všestranným vyčerpáním látky. Rovněž posléze obě shora zmíněné přednášky P. De Grandmaison poukazovaly na myslitele, jenž často se noří do nejhlubších spekulací náboženských. V nich znamenitý theolog téměř hravě, prostředky jednoduchými vyvozuje kritická pravidla, dle nichž bez úzkoprsosti se mají posuzovati projevy kultu společenského a osobního.

V kursech praktických byl podáván návod, kterak konati pozorování. Při své přednášce o pozorováních linguistických měl u sebe P. Nekes negra z Kamerunu k pokusům.

Všechny přednášky souhlasně vedly k poznání, že z těch tří etap, jimiž jest ethnologii projíti — popisné, konstruktivní a spekulativní — nalézá se tato věda takořka vesměs v periodě popisné. Ovšem je třeba směřovati k synthesám: avšak prozatím jsou téměř všechny předčasny, nejprve je sbírati fakta. Přednášející používali napořád tónu klidného: žádná apologie, žádná polemika, pouze kritika. Z jejich tváří vyzařovala vědecká poctivost, jíž hypnotisovali i své posluchačstvo. Jediné přání plnilo srdce professorův i posluchačů-missionářů, přání prospěti pravé vědě. A bylo opravdovou radostí poslouchati ty hrdinné duše missionářů, s jakou láskyplnou úctou mluvili o divokých národech, jak při každé vhodné příležitosti poukazovali na vše, co bylo dobrého v jejich morálce, na každou tu jiskru boží, doutnající v popele jejich divošského života, řečeno po dostojevsku. Tito rekové evangelia dovedou se svou pevnou vírou a apoštolskou horlivostí sloučiti porozumění pro vyšší zájem, jež budí trosky starých věr lidstva, dochované v náboženských obřadech národů necivilisovaných.

Bylo by zatím předčasno mluviti o výsledcích, kterých se asi dopracuje tato nová instituce, leč není neoprávněno chovati k ní velké naděje. Mezinárodní součinnost, které se marně na vládách dožadoval kongres v Monsu r. 1905, máme nyní uskutečněnu; a jejími činiteli jsou pracovníci ceny nevyrovnatelné. Dle themat loňských přednášek bude se nejdříve pracovati o ethnologii australské a zvláště o ethnologii africké. Přítomným missionářům byl dán důtklivý pokyn, aby konali pozorování na trpaslících všude, kde se s nimi setkají, jakož i o hámitské civilisaci východoafrických Gallův a jiných národů jim příbuzných. P. Schmidt navrhl, aby se pořídila úplná bibliografie necivilisované Afriky, jakož i dále encyklopedie všech afrických náboženstev; práce by se rozdělila mezi různé kongregace. Mimo to

bylo s důrazem upozorňováno na pověsti a legendy. Až bude nasbírána hojnost objektivních pozorování, pak kritika pronikne hlouběji a rozhodněji do zarostlého lesa ethnologie evoluční. Pak ponenáhlu vymizejí ty báchorkovité dohady, nebo aspoň budou se konat opatrněji. To vše bude jen na prospěch ethnologii, která už nadobro přestane býti chaosem poznatků ve službě fantasie. A bude to i v zájmu vědy vůbec.

Posudky.

Dr. Esser und *Dr. Mausbach.* Religion — Christentum — Kirche. II. sv. Str. 500, c. 4·80 K. III. sv. Str. 392, cena 4·80 K. 1913. Kösel, Kempten.

V druhém svazku této apologie křesťanství, jež prozatím jest nejlepší svého druhu, probírá Tillmann, soukromý docent v Bonnu, prameny, z kterých se o životě Kristově dovídáme. Napřed píše o dokumentech mimobiblických, pak o biblických a dokazuje jejich historickou cenu. Správně se podotýká, že kritika, která vychází z neoprávněných předsudků, že nadpřirozené nemůže v přirozený svět zasahovat, nikdy nemůže s jistotou rozsoudit, co jest historickým a co nehistorickým. Četnými důkazy se dokládá, že evangelia jsou zcela věrohodnými prameny a že to, co víme o Kristu, spočívá na pevném, nerozborném podkladě. — Druhé pojednání — Kristus, božský učitel lidstva — je časovou apologií božství Kristova. Nestrannému pozorovateli, dí Esser, jeví se Kristus jako největší genius a nejsvětější osoba lidstva. Mezi ním a všemi ostatními zeje nepřeklenutelná propast. Racionalistická theologie, která zásadně vše nadpřirozené v dějinách zamítá a Krista Synem božím uznat nechce, zapřádá se stále do větších a větších sofismat. Kristus jest jí a zůstane navždy věčným problemem. Záhadou jest jí božské vědomí Kristovo; záhadou jest jí pramen originelního učení Kristova a nepopíratelný vliv jeho na lidstvo. Krátkozraká kritika nějaký čas namítala, že božství Kristovo nemá v Bibli žádného podkladu; enthusiasm první obce křesťanské prý postavil zakladatele křesťanství na tak vysoký stupeň. Naproti tomu dokazuje Esser, že kořenem této víry jest Kristovo božské sebevědomí samo, což všichni evangelisté potvrzují. Mezi synoptiky a sv. Janem není v té příčině žádné disharmonie. Všechny námitky proti zmrtvýchvstání Páně se se stanoviska přesné kritiky zamítají jako bezpodstatné. — Největší údiv budí svatý život Kristův. V ničem nepodléhal vlivu svého okolí; na jeho ideálech nenacházíme žádného národního zabarvení, hodí se pro všechny národy, pro všechny věky a mají cenu nepomíjející. Každý i sebe větší genius podlehl aspoň v něčem svému prostředí a předsudkům, v nichž vyrostl; Kristus však nejen že jim nepodlehl, vypověděl jim úplně sám rozhodný boj. Esser končí svou práci slovy: „Jesus Christus ist das tiefste geistige Prinzip der Menschheit, das tiefste Thema der Weltgeschichte. Die Jahrhunderte sind an ihm vorübergegangen mit ihrer Liebe und ihrem Widerspruch, ihren Fragen und Problemen, ihren Errungenschaften und Niederlagen, und est ist, als ob jedem Jahrhundert vom Lenker der Geschichte die Aufgabe gesetzt sei, vor seinem ewigen Thron sich zu verneigen und ihm zuzurufen: Du bist der Weg, die Wahrheit und das Leben. „Einer ist euer Lehrer, Christus.“

V třetím pojednání dokazuje Dunin-Borkowski, že Církev je dílem Kristovým, určeným pro všechny, primát že jest božskou institucí a pro udržení jednoty v církvi nezbytnou. Vůči těm, kteří namítají, že mezi pracírkví a církví nynější jest veliký a to prý podstatný rozdíl, cituje Harnacka, v té příčině zajisté nestranného soudce, který praví, že mezi katolicismem a církví prvního a druhého století jest v nejzákladnějších bodech úplná shoda.

V třetím svazku dokazuje Kirsch, že církevní dějiny samy jsou svědectvím vyššího poslání Církve. V předmluvě dí autor, že objektivnímu kritiku, který činitele dějin a jich účinky dovede správně ocenit, se při studiu minulosti církevní vnucuje přesvědčení: Zde čistě přirozené síly k dostatečnému vysvětlení zjevu nestačí. V první kapitole Kirsch kreslí nám úporný boj proti křesťansví se strany pohanstva, jež se všemožně namáhalo, aby křestanství vyhladilo. Svými mravními ideály vynutil si křesťanský svět úctu i od největších svých nepřátel a to v době všeobecného úpadku mravního. V kapitole o vývoji církevního učení zdůrazňuje se organický vývoj a upozorňuje se, jak často bylo nebezpečí, že se i církev snadno dá zlákat nepravou vědou na cestu zhoubnou a přeruší vývoj organický. Ani u věd profáních ani u většiny sekt nekatolických hlavně evangelických nedá se o vývoji organickém mluvit; bouraly se základy, stavělo se znovu a následující generace dělala totéž. — Skvělou apologií jest kapitola Církev matka svatých. „Nikde nejeví se nadpřirozený prvek — vítězná mravní síla církve v tak jasném světle jako v životě svatých.“ Pravá civilisace má svůj základ v zásadách křesťanských. „Co se moderní kulturou rozumí, civilisovalo skutečně některý národ? Nemůžeme z jednotlivých zjevů života moderních národů poznat, co by se stalo se skutečnou civilisací, kdyby protikřesťanská kultura se stala všeobecnou v životě lidském? . . . Byl by to úpadek do barbarství“ (str. 70). — Ještě cennější částí díla jest práce Mausbachova Církev a moderní kultura, v níž se nejakutnější problémy probírají. Napřed osvětluje se pojem kultury a zamítají se nepravé kulturní snahy, protože by byly hrobem pravého vzdělání. Co se již lidstvu doporučovalo jako jistá cesta k vyšším metám! Jakého zklamání by se svět byl dočkal, kdyby se různými moderními proroky byl dal zlákat. Foerster se táže: „Nejsou emancipované moderní spisy o základech života a kultury v převážné většině opravdu smutným úpadkem v prastaré bludy a omezenosti?“ (Str. 229.) Kam až dospěli někteří individualisté se svým přepjatým kultem osobnosti? Zcela vážně žádali mnozí, že pravá osobnost nesmí žádných norem nad sebou uznat, každu autoritou že má pohrdnout a za naprosté svobody svým vlastním zákonem že se má vyvíjet. Osobnost bez pevných mravních zásad jest loutkou svých okamžikových nápadů. Moderní ethika jest naprosto neschopna, aby nám vytvořila ideál pravé osobnosti a proň nadchla, neboť upadla do hotové anarchie. Odkazovat v té příčině jednotlivce jenom na sebe, je zhoubná rada. Nedokazují nám dějiny myšlení až příliš jasně, že lidský duch a hlavně duch jednotlivcův že není měrou všech věcí. „Obschon im

tiefsten Grunde wahrheitsförmig, ist er doch in seiner Entfaltung irrtumsfähig" (str. 263). „Est ist eine Entwürdigung der Religion, jedem einzelnen es überlassen zu wollen, wie er sich seinen Gott vorstellt und „aus dem Innern schafft"; es ist eine Beleidigung der Frömmigkeit sie aus dem Tempel der Menschheit zu vertreiben und ins Kämmerlein individueller Meinung und Empfindung zu vertreiben" (str. 279). Církev zůstane i nadále základem pravé vzdělanosti a lidstvo na zcestí svedené po mnohých bludných cestách bude hledati pravdu tam, kde ji jediné najíti lze, v Církvi. *Dr. J. Vrchovecký.*

William M. Dougall, Body and Mind. V Londýně 1912. Str. 379.

Kniha Dougallova značí naprosté překonání dnešní psychofobie a návrat k dávné hypothese duše. Strach před duší dosti brzo se v psychologii přežil. A zajímavo je, že právě fysio-psychologové první počali boj proti psychologii bez duše. U nás je to fysiolog Fr. Mareš, v Anglii vedle Dougalla hlavně James Ward (Cambridge) a Stout (St. Andrews) — nejvyznačnější to psychologové v současné Anglii.

V knize své „Body and Mind" studuje autor problém vztahu duše k tělu ve vývoji historickém a na základě historie i nejnovějších výzkumů zkušenostních dochází k výsledku, že dávná hypothesa duše je přece jen nejlepší a nejsnažší k vysvětlení a pochopení všech zjevů psychických. Kniha rozdělena jest na 26 kapitol. Prvá sleduje vývoj pojmu duše z animismu a primitivního anthropomorfismu rozebírajíc hlavně dějiny pojmu duše ve filosofii řecké; druhá sleduje duši ve filosofii středověké, třetí za renaissance, čtvrtá ve století XVIII., kde všímá si zvláště vzniku psychologického materialismu. Hlava pátá rozebírá proudy filosofické století XVIII., vlivy filosofie Lockeovy a Humovy a kriticismu Kantova.

Dalších pět kapitol líčí v historickém postupu vznik námitek proti substanci duše. Líčí nauku o zachování energie v psychologii, psychologický associanism, biologický evolucionism a posléze monism.

Hlavou jedenáctou počíná autor kriticky rozebírati hlavní proudy dnešní psychologie: epifenomenalism, psychofysický parallelism, parallelism fenomenistický a psychologický monism. Nepovšimnut zůstává materialism, jakožto nauka zcela nevědecká.

Materialismu velmi blízek jest epifenomenalism; záleží v domněnce, že vesmír je systém fysicko-chemických energií, jež jsou v hierarchickém řádu; nejvýše jsou a nesložitější processy psychické, jež se připínají a provázejí processy fysiologicko fysické; závisejí od nich, ale jsou bez vlivu na ně. — Psychofysický parallelism jest naproti tomu nauka, jež vylučuje kausalní vztah mezi oběma seriemi faktů: psychických a fysických, uznávajíc pouhé souřadění. Theorie má dvé formy: Prvá tvrdí, že pouze processy mozkové jsou provázeny processy psychickými; druhá uznává, že všecky fysické processy mají psychické průvodce. Ti pak, již nespokojují se pouhým provázením zjevu,

nýbrž hledají také příčiny a důvody toho, tvrdí buď, že processy psychické a fysické jsou pouze dvojí způsob projevování činnosti neznámé nám substance, nebo se domnívají, že vědomí jest jediná realita a že svět je formou, v níž látka je pouze stínem ducha (Paulsen, Wundt, Ward, Strong a j.). V dalším ukazuje autor, kterak přechod z epifenomenalismu k této poslední theorii jest naprosto nutný a kterak monism této formy buď ničeho nerozřeší nebo, rozřeší-li něco, vede k theorii, již autor nazývá animismem neboli hypothesou vzájemného působení mezi duší a tělem. Dokazuje to experimentálně, stranou ovšem nechávaje otázku po přirozenosti duše. Námitky proti svému animismu převádí na nesprávné pojetí onoho vzájemného vztahu a působení duše a těla. Z fakta, že parallelism není s to, aby jistá fakta rozřešil, jež však dávno řeší animism, usuzuje autor správnost své theorie.

W. M. Dougall konal za tím účelem četné specialní studie a pokusy, z nichž odvozuje: a) že v případu simultáních podnětů smyslových nutno připustiti jakési sensorium, jakési fysické splynutí effektů při jediném aktu psychickém; b) že processy psychické nedají se prostě přenésti na fysické (smyslové), ježto nemají, jak dokazují nejjednodušší pokusy, fysiologického spoje; c) že síla vněmů nemá vůbec fysiologických korrelátů; d) že by parallelism nutně musil obsahovati fakt, jako by každý stav duševní byl popsatelný v terminech fysických.

Na základě četných těchto pozorování, jež ovšem jen letmo mohl jsem naznačiti, uzavírá autor, že přípustná jest jedině theorie psychovitalistická, jež všecka fakta může dostatečně vysvětliti, jež srovnává se i s vírou v osobní nesmrtelnost. Animismus Dougallův srovná prý se také s každou metafysikou, vyjma materialistickou, již naprosto, jako nevědeckou, odmítá. Jak připomenul jsem výše, je spis Dougallův důležitým dokumentem obratu k lepšímu i v nynější psychologii.

Dr. Jos Kratochvil.

Dr. Jan Krejčí: Richard Wagner jako filosof a básník. Nákl. Josefa Pelcla v Praze 1913. Str. 256.

Nadpisem thema spisu přesně vytčeno. Odezíraje od průkopné činnosti hudební chce obírati se Wagnerem pouze jako filosofem a básníkem, hlavně ovšem básníkem vlastních oper. Dat o životní filosofii W. — systematikem nechtěl býti — máme dost v jeho vlastních spisech, jež arciť ne vždy příjemně se čtou a jako u každého revolucionáře hojně konfusnosti obsahují; feuerbachovina jej nadobro zaujala, ačkoli domníval se, že samovolný vývoj myšlení jeho sblížil jej se Schopenhauerem a Nietzschem. Že jeho mocná tvořivá touha a skutečná tvorba nebyla právě věrnou illustrací negační theorie Schopenhauerovy, to mu na štěstí nevadilo; byl spokojen, že našel příbuzné ohlasy pessimismu, jemuž se vždy znova poddával, a citově, ne logicky s ním spřízněné altruistické sympathie. Tresť filosofie W. vidí p. spis. v ideálu všelidství.

Vyložiti filosoficky také básně neboli libretta Wagnerova není už tak snadno. P. spis. se o to poctivě pokusil, snaže se proukázati v přeumělé spleti jejich jak skladatelovy, tak přejaté prvky literaturní a vzájemné působení jejich. Kritika jeho má za dokázáno, že W. jest vynikajícím básníkem, což, jak víme, není vůbec uznáváno. Urputný boj o „Gesammtkunstwerk" nebyl a není pouze bojem theoretickým o revoluční novotu, aspoň ne vzhledem ke skladbám Wagnerovým, jemuž přece jenom nepodařilo se přesvědčiti skutkem svět, že čisté poesii nevede se stejně dobře, ba i lépe mimo ono objetí. Ale to velikosti Wagnerově ničeho neubírá, že svoji mluvu až k takové výraznosti zvuku dovedl vyšlehati, že umění básnické pod ní div už neumdlévalo.

Spis povstal prý z přednášek universitní extense; vědeckého, literárně historického apparátu zaznamenáno přebohatě. Obraz Wagnerův v celkových rysech již asi dokreslen; nejnovější publikace (na př. listy Herweghovy) pramálo na něm mění, ačkoli nové zajímavé drobnosti přinášejí. Soukromý život a dvojí sňatek W. p. spis. jako celou činnost vyličuje dle zvyku velmi blahovolně, nezdůrazňuje ani tolik německého rázu W. naproti všelidství, jak němečtí posuzovatelé, a to právem činí.

Floskule, jako „katolicky frivolní" (str. 67) a pod., zapáchaji sice „sekční" vůní české filosofické fakulty, ale nejsou proto pranic vědečtější ani vkusnější.

Dr. Josef Samsour: Církevní dějiny obecné. Nakl. V. Kotrba v Praze 1913. Str. 1259. C. 13·20 K. Vzdělávací knihovna katolická, sv. 44.

Dílo toto náleží k oněm, jimiž vydavatelstvo „Vzdělávací knih. kat." nejvíce čtenářstvu se zavděčilo a naléhavé potřebě vyhovělo. Neměli jsme dosud spisu o dějinách církevních, jenž by jednak vědeckým požadavkům vyhovoval, jednak každému, i průměrnému čtenáři správného a snadno přístupného poučení poskytoval. Dle obvyklého schemata dělí p. spisovatel látku svou v jednotlivých dobách dle povahy jejich v V—VI hlav, kde probírá především zevnější osudy Církve (šíření, útoky, poměr ke státům a pod.), pak vývoj naukový, kázenský, bohoslužebný, konečně vědu a umění církevní. Probrány dějiny až do nejnovější doby, což obzvláště chvály hodno z té příčiny, jelikož dána tím čtenáři možnost orientovati se v nynějších otázkách církevních a církevnopolitických; ba vznikne asi přání, aby právě poslední partie o nás i jinověrcích byly dopadly poněkud obšírněji. Zvláště vytčeno býti zasluhuje, že údajům literaturním náležitá péče věnována. O jednotlivostech při spise tak rozsáhlém a při látce na sporné stránky tak bohaté nelze tu ovšem do podrobna jednati; jiný úsudek, v čemž ostatně p. spis. celkem jest velice umírněný, může tu a tam býti odchylný, aniž možno mluviti o nesprávnosti. Velepilný p. spis., jemuž nyní choroba na čas péro z ruky vzala, vykonal spisem tímto pro nás dílo cenné a záslužné.

* * *

Matka Boží v české poesii. Výbor umělých a národních básní o matce Boží. Uspořádal *Josef Vévoda,* redaktor Našeho Domova. Olomouc 1913. Str. 315. Cena 2·20 K.

Jak něžná a líbezná jest úcta marianská, tak chudičká jest vlastně myšlenková i skutková kostra její, pokud nám přístupna. Evangelium nepostavilo Bohorodičky v popředí svých zpráv o díle spásy, aniž máme odjinud spolehlivých o ní zpráv. Sktečné místo její v díle tomto, jakkoli přední a vynikající, jest vědecky několika slovy vystiženo, a obrazotvornosti umělecké dány tím jak úzké hranice tak nesnadné úkoly; kazatelé marianští v nadšení sice ujišťují, že nelze chvál jejích vyčerpati, ale sami jsou o látku nejednou v rozpacích, nechtíce se opakovati nebo vybočiti tím či oním směrem v nepatřičnosti, jichž ani největší mariologové, jako Alfons Lig., se docela neuvarovali. Tímto zřetelem však zase zajištěna idealnost poesie marianské, by neklesla příliš do ovzduší pozemského a anthropomorfního, totiž co do mateřského poměru k Synu Božímu. Dosti divno jest, že protestanté a nevěrci úctu marianskou provázejí pošklebky; logiky aspoň v tom není, velebiti na př. matku Gracchův a jak se některé ty matky rarissimae nantes v historii jmenují, a matku Kristovu, i kdyby nic jiného nebylo, takto si znevažovati. Řekne se ovšem, že míněna klerikalní pověrečnost, ale přečasto tak nebývá. Po tom všem, čím Bohorodička jen umění byla, ačkoliv základních motivů, jak zmíněno, je tu tak málo, již aspoň z těchto dvou příčin neměl by se nikdo, kdo špetku citu má, k urážkám toho druhu odhodlávati. Pravda jest, že právě z uvedených příčin též umění marianské, jako umění duchovní, rozjímavé vůbec, jest nevšedním uměním čili po sousedsku řečeno kumštem, kde často dobrou vůli nutno vzíti za skutek. Výběr však v této knize jest opravdu pečlivý, umělecký, byť hodnota všech příspěvků nebyla stejná, i zaslouží vřele býti doporučen každému čtenáři. Uspořádán jest jaksi takořka životopisně, od andělského „Ave“ až po „královnu nebeskou“ (VIII). Zajímavo jest, že nejvíce básní tu má se Xaverem Dvořákem Sv. Čech a že ženská poesie poměrně velmi málo zastoupena. Co o náboženském umění vůbec, platí též o naší duchovní poesii: jest v úpadku, ač náboženského písemnictva vůbec přibylo. Snad sbírka tato leckoho i povzbudí hřivny své nezanedbávati. — Co do nadpisu sbírky dle nynějšího názvosloví klade se proti umělé básni — lidová neboli prostonárodní.

V západu života. Povídky. Napsal *Fr. Čech.* Nakl. V. Kotrba v Praze 1913. „Ludmila“ r. XV. sv. 2—3. Str. 230.

Jsou to staří, někdy doslovně staří známí, které nám tu p. spis. předvádí, rodičové stárnoucí a starající se, mnohdy i zbytečně a nevhodně o budoucnost svých potomků, dožívající se nevděku nebo radosti na nich. P. spis. mimovolně místy se stává stranníkem svých postav, a snad i ne docela spravedlivým. Nejšíře založená povídka „Za otcův smír“ nezní všude pravděpodobně. „Různí synové stejných matek“ (žijící ve Vídni) dotýká se českých poměrů ve Vídni, jenž p. spis. ze

zkušenosti dobře zná. „Druhá matička“ ujavší se sirotka po své domovnici vychová jej až ke kněžství. Stesky, jež na str. 313 pronáší udřená ta posluhovačka, nezdají se jí jaksi svědčiti. „Selská krev“ děvčete poslaného na „studie“, totiž do jakéhosi kursu ručních prací, bylo by vděčné thema, jež by ovšem bylo třeba zpracovati bez předpojatosti — na tu i onu stranu; p. farář páně spisovatelův, deus ex machina v povídce vystupující, uhodil na pravou notu řka rodičům pošilhávajícím po „panském“ zeti: „O, přestaňte mi s tím panstvím . . . co společenské bídy kryje se tím lepším šatem.“ Ale rozřešena otázka v povídce není. — Řekl jsem, že postavy povídek těchto jsou naši staří známí; kdo zná život moravského venkova, uzná, že panu spis. podařilo se mnohé jeho rysy pěkně zachytnouti. Ze zájmu k němu vysvětluje se též jakási zaujatost, libující sobě v mravokárném tóně.

Z měst i městeček. Napsal *Alois Dostál.* Knih „Dědictví Svatojanského“ č. 126. V Praze 1913. Str. 173.

Knížka obsahuje celou řadu drobných příběhů novinových, více méně zajímavých, bez uměleckých nároku. Život spolkový, zdární a nezdární studenti a jiní osvěcovatelé svých krajanů, drobné půtky společenské — toť obsah jejich, někdy švižně, někdy zdlouhavěji podaný.

Rozhled

Náboženský.

Ve 4. čísle Acta Apostolicae Sedis jest uveřejněn apoštolský list, jímž se ohlašuje všeobecné jubileum na památku pokoje, který císař Konstantin Církvi zjednal, a zároveň se stanoví podmínky, za nichž lze získati jubilejní odpustky.

V čísle 5. uděluje sv. Otec apoštolským listem ze dne 10. února zvláštní výsady a odpustky kryptě sv. Benedikta, která v klášteře na Monte Cassino byla nyní opravena a která 6. května t. r. bude slavnostním způsobem otevřena. V listě jsou zvláště vytčeny zásluhy benediktinů montekassinských o gregoriánský chorál, spolu pak dostává se chvály umělecké formě, v níž oprava krypty byla provedena. Umění beuronské srovnává se tu s gregorianským chorálem a označuje se jako znovuvzkříšená katolická tradice.

Byl to montekassinský opat Krug, kterýž má zásluhu o to, že oprava a výzdoba krypty byla svěřena umělecké škole beuronské. V Italii narazil opat Krug na značný odpor, umění beuronské bylo namnoze nepříznivě kritisováno. Nejvíce podporoval opata Kruga kardinál Capecelatro, který slovem i písmem se zastával beuronského umění a šířil porozumění pro ně. Prostředky a náklad opatřil opat Krug sbírkami v Americe, Anglii, Německu a Rakousku. Práce počaly r. 1899 a nyní po plných 13 letech, jsou ukončeny. Hlavním ředitelem opravných prací byl P. Desiderius Lenz, nyní stařec 81letý. Opat Krug i kardinál Capecelatro zatím oba zemřeli. Kritika vytýká formám beuronské školy, že jsou tuhé a nehybné a že připomínají tvary umění assyrského a egyptského. Než tyto tvary zdánlivě nehybné dle jiných jsou prodchnuty hlubokým a živým náboženským citem a působí na návštěvníka dojmen nebeského míru a klidu.

*

Eucharistický kongres na Maltě koncem dubna t. r. konaný vydařil se opět znamenitě. Anglická vláda z obvyklé u ní zdvořilosti, ale také z obvyklé politiky — neníť na Maltě tuze oblíbena — přicházela pořadatelům všemožně vstříc. — Příští kongres má býti v Lourdech, kde před 25 lety kongresy tyto počaly.

*

V Kolíně má se dle usnesení z 22. dubna konati na podzim sjezd českých katolíků. V čele pořadatelstva je hr. V. Sternberg.

*

Pod dojmem nebývalého úspěchu eucharistického kongressu ve Vídni ustanovily všecky zednářské lože konati letošího roku „svůj

kongres“ v Lisaboně. Deník zednářský „O'Mundo“, jenž přináší o tom zprávu, oznamuje, že bude to zároveň oslava tříletého trvání republiky portugalské. Iniciatorem je tu známý Magelhaes Lima, velmistr svobodných zednářů v Portugalsku, jenž láká volné myslitele — jak obyčejně — poukazem na nebezpečenství vzmáhajícího se „klerikalismu“. „Církev římská — píše v „O'Mundo“ — podle vlastního doznání snaží se obsáhnouti celý svět. Nedávný kongres eucharistický je důkazem, že Vatikán zamýšlí přivésti k vítězství církev bojující. Svět civilisovaný jest pak svědkem vzrůstu katolicismu, klerikalismu, ultramontanismu... Za takového nebezpečenství zednáři odvolávají se ke všem, kteří chápou, že duch klerikální vždy více objímá společnost, a vyzývají jich k největší bdělosti. Je třeba vybídnouti přátele volnosti, aby zanechali rozporův a sjednotili se ke společné akci...“ Strašák „klerikalismu“ dovede dosud sloučiti nejrůznější směry a podnítiti k činnosti, tak jako to vidíme u nás v malém.

*

V anglických listech vévodkyně Bedfordová snaží se krajany vyburcovati k zakročení proti surovostem pohlavárů portugalských. Zprávy její v „Times“ a „Daily Mail“ obsahují hrozné podrobnosti o stavu kněží, kteří z rozkazu vlády jsou ve státních vězeních uvězněni. Šaty uvězněných ve vlhkých vězeních se rozpadávají a hadry, kterým jsou přikryti, hemží se hmyzem. Místnosti, kde jsou vězni, jsou přímo hrozné a stav uvězněných nedá se ani popsat. Mezi uvězněnými jest mnoho kanovníkův a jiných církevních hodnostářů. Kněží, s nimiž se podařilo zpravodajům mluviti, dosvědčují, že vlastně nevědí, proč byli uvrženi do žaláře; nebyli ani vyslýcháni ani nemají naděje, že jejich věc bude v dohledné době soudně projednávána. Jsou opravdovými mučedníky za víru ve 20. století. Dopisovatel „Catholic Times“ vyzývá též anglickou vládu, by jako spojenec Portugalska v zájmu lidskosti zakročila u portugalské vlády a učinila konec tomuto trýznění katolických kněží, které má v dějinách málo sobě rovných.

*

Orgán pokrokové mládeže slovenské „Prúdy“ vyhlásil znovu otevřeně boj „vnitřnímu nepříteli“, totiž: bezúčinnému panslavismu a netoleranci náboženské a ideové. A nezapírají už nijak, co tím míní: „Netolerantní a těsný jed z Judeje, který tak paralysuje náš život národní, nechť bude přemožen pravou volností arijskou, kterou máme jen v krvi, ale ne v duši.“ Není učedník nad mistra!

*

Různé veřejné události v Bavorsku (boj proti ministerstvu Hertlingovu, zmařený návrh tohoto na zrušení zákona jesuitského, změna vladařství, pornografické skandály v Mnichově arranžované „uměleckými“ kruhy kol „Simplicissima“ a „Jugend“) vybízejí i klidné Bavoráky k důkladnějšímu zpytování svědomí, jehož výsledky nejsou právě tuze utěšené. Zaráží je především nepoměrný vzrůst sociální demokracie právě v Bavorsku, kde převládá zemědělství a katolictví, oba to jinak mocní činitelé proti ní. Dle údajův Augusta Maie (scc.) má Bavorsko

jen 24% protestantů, 39% průmyslového a obchodního dělnictva a 41% městského obyvatelstva, tedy činitele soc. demokracii příznivé v menšině, a přece náleží tam 81 z 1000 dělníků soc. demokracii, kdežto v průmyslovém Porýnsku (65% prům. děln., 77% městského obyv.) 35 z 1000, v Elsas-Lotrinsku (stejných asi poměrů s Bavorskem, totiž 51% městského obyv., 22% protestantů, 46% prům. dělnictva) jen 15 z 1000 dělníků náleží socialní demokracii.

Křiklavější však ještě jsou poměry školské. R. 1896 bylo na universitě mnichovské mezi 93 professory 52 katolíků, 39 protestantů, 2 židé, na würzburské mezi 52 22 katolíků, 30 protestantů, na erlangenské 10 katolíků, 40 protestantů, 2 židé — NB i s fakultami theologickými. Dnes na universitě mnichovské v I. oddílu filosofické fakulty ze 24 řádných professorů je 17 protestantů, v II. oddílu všichni řádní professoři jsou protestanti. Ve Strassburku je 61 protestantských, 6 židovských a 4 katoličtí řádní professoři.

I jinak ve vyšších a středních úřadech ve všech, kromě samostatných velkostatkův a úřadů ženami zastávaných, protestanté (i židé) zaujímají mnohem více míst než jim dle počtu obyvatelstva přísluší. Tak se tomu říká parita, kdyby bylo dle práva a spravedlivosti, křičelo by se o konfessijní nesnášelivosti. Příčinou je protestantská protekce (zvláště v samosprávných senátech vysokoškolských) a katolická uhýbavost, ne, jak se jinověrci rádi chvástají, jejich superiorita duševní.

Že u nás nepatrná menšina protestantská (jest jich 2·06%) má daleko víc veřejných úřadů než katolická většina, netřeba dále dovozovati; jestiť to až příliš makavé. Příčiny jsou tytéž a — následky ovšem též.

Podobně má se věc se židovstvím. 90·82% katolického obyvatelstva rakouského jest ovládáno 4·6% židovstva, hmotně i kulturně. Je pravda, že katolíci sami za to mohou, buď přímo — jako v obchodě a peněžnictví — nebo nepřímo — za peníze jest všechno, tisk, vliv atd., ale veřejná správa nemá tohoto nepoměru ještě zvětšovati ve svých úřadech, na př. u soudů nebo v důstojnictvu, kde židů tolik přibývá, že v dolnorakouské sněmovně proto podána interpellace.

*

Spisovatel Artur Gruszecki, který z každé časové otázky, jaká se vyskytne ve společnosti, vytvoří román, zabral se nyní také do otázky náboženské. V románě „Maryawita“ líčí vznik a rozvoj tohoto proudu, jenž zachvátil, aspoň na čas, část kněžstva v království polském. Skoro ve všech svých románech býval Gruszecki jednostranným: přepínal vždycky v idealisování osob sobě sympathických, druhé za to představoval v barvách nejčernějších. Zná jen dvě povahy: bílé a černé. Takovým jest i zde. Kněze v románě vystupující — jsou to vesničtí faráři a kaplani z království polského — dělí na dvě sobě docela protivné skupiny: jedni jsou egoisté, sybarité, starající se jedině o kapsu a žaludek — druzí, mladí, jsou idealisté, abstinenti, asketi. Tito druzí jsou tvůrci povstávajícího mariavitismu, na ně snesl Gruszecki všechny světlé barvy — ač na konec sám musí doznati, že i mezi sektaři povstal cynismus a egoismus, jenž hnutí ničí. Přes to sympathisuje s ním,

jakoby neviděl, že mariavitismus měl se státi v rukou Ruska nástrojem k rozštěpení Poláků; proto ruská vláda uvítala jej s otevřenou náručí a podporovala ze všech sil, neboť věděla, že uváděje nezdravý kvas v řady polských kněží, podkopává současně jednotu nejen katolicismu, ale i jednotu polského národa.

*

Katolický apoštol předbřeznové Francie Bedřich Ozanam (* 23. dubna 1813 † 8. září 1853), dantista, prof. Sorbonny a zakladatel vincenckých spolků pro chudinu, oslavován tyto dny úředně v Paříži. Kard. Vannutelli poslán jako zástupce kurie do Paříže; společnost drah nabídla mu volnou jízdu. Domníváno se v novinách, že má vyjednávati s vládou francouzskou o úpravě církevnopolitických poměrů; v Římě však prohlásili, že po násilném přerušení diplomatických styků vládou francouzskou, která se neštítila zabaviti i archiv nunciatury, nemůže první krok učiněn býti z Říma.

Za to jiná zpráva, připomínající též rušný život v předbřeznové Francii, divně překvapila. Tehdy založený „L'Univers" (Louis Veuillot), statečný obhájce katolictví, v těchto dnech zbaven posledního katolického redaktora, jsa prý skutečně již delší dobu v rukou protikatolických akcionářů, kterým takto pod rouškou katolickou konal prý zrádné služby, aniž jeho často prapodivné zprávy čtenářstvem nebo jinými katolickými listy, které se z něho přiživovaly, odmítány. Tomuto zednářskému pozadí přičítají se též ostré útoky francouzských katolických listů proti německému středu a proti našemu mocnářství. — Zatím správa listu oznamuje, že v těch zprávach, až na odchod redaktorův právě pro neshody stran Rakouska, není zbla pravdy; list jest veden jako dříve katolíky. To zas kterýsi ze známých horlivců francouzských vystřelil a nemířil.

Rozruch v Paříži vzbudilo „obrácení" básníka a kritika Karla Morice. Vydal brošuru, kde oznámil — právě o svátcích velikonočních — zmrtvýchvstání své katolické duše . . . Morice náležel ke skupině, jejímiž členy byli známí Capus a Donnay; pak vystupoval zjevně v táboře protikatolickém jako spolupracovník socialistických listů. Nyní přichází otevřeně do řad spisovatelů katolických a obrací se ve veřejné své zpovědi k básníku Le Cardonnelovi, jenž oblekl šat kněžský, zvěstuje mu návrat k víře po dlouhých pochybnostech.

*

Piaristický řád má nyní v Evropě a v Americe 147 kollegií, 2200 údů, z toho v rakousko-uherské provincii 42 kollegií, 464 členů, v italské 30 k., 310 údů, ve Španělsku, Belgii a Americe 75 k., 1426 údů. 18. prosince 1912 z Říma nařízeno, aby v Rakousku zbylí členové vrátili se k původnímu zřízení a tak obnovila se činnost řádu. Všichni obnovené zřízení uznali, jen 6 nechtělo přijmouti podmínky úplné chudoby, ač jim značné pekulium nabízeno; i dali se zařaditi mezi světský klerus.

*

Zmínili jsme se předešle o zavření „pravoslavně-katolického“ kostela v Petrohradě, jehož nastojatěl (farář) o. Ioann Deibner, vysvěcený metropolitou Szeptyckým, vysvětluje nyní nepřesná udání pravoslavného biskupa o „pravoslavno-katolících“. O. Deibner tvrdí, že „pravoslavno-katolíci“, „jsouce ve spojení s obecnou církví i jejím vrchním pastýřem, římským papežem, zůstávají jak v liturgii, tak v životě pravoslavnými,“ spojují pravoslaví a katolictví v jedno, propagandu nešíří, a že ničeho uniatského v jejich církvi není,“ že nemají ničeho společného s uniaty: „jsme pravoslavní východního obřadu zcela takoví, jako jiní pravoslavní, kromě toho, že hlavou církve uznáváme papeže.“ „Pravoslavno-katolíci“ nechtějí tedy míti ničeho s historickou unií a s jejím latinisovaným obřadem, vydávají svůj časopis „Slovo istiny“ (Sl. pravdy), kdež chtějí rozšířiti a rozvinouti idey filosofa V. Solovjeva „o sjednocení východní církve se západní“ v duchu pokoje a lásky. Základy spojení mají býti s jedné strany přijetí katolické dogmatiky od pravoslavných, s druhé zachování východního obřadu. Modlitební kniha „pravoslavno-katolíků“, nadepsaná „Istočnik miloserdija“, (Petr. 1913) hledí dokázati, že východní podání neodporuje katolickým dogmatům o primatě papežově a neposkvrněném početí P. Marie.

Velice ostře proti „pravoslavno-katolíkům“ vystoupila nejen hierarchie ruská, ale i filosof, „hledající Boha“, V. V. Rozanov, církví pravoslavnou jinak vyobcovaný, jenž článkem „Rusko a papežství“ v „Novém Vremeni“ napadá církev západní, vyčítaje jí „černokněžnictví“, tmářství a ještě horší věci, i dospívá k úsudku, že prý rozdíl mezi církví východní a západní (katolickou) je takový, že „sotva možno nalézti aspoň jednu zásadu, v níž by souhlasily.“ Také znalec!

Podle posledních zpráv sv. synod vyzval ober-prokurora, aby zakročil u ministra vnitra, by přísněji vystoupil proti domnělé římsko-katolické propagandě v Petrohradě.

*

Za to pravoslavní hledí navázati spojení s církví anglikánskou. Dne 12. března byla schůze „Spolku horlitelů pro sblížení anglikánské církve s pravoslavnou,“ kdež se usnesli, že vydají přednášky anglického bohoslovce Pullera a v lednu 1914 pozvou na přednášky církevního dějepisce anglického Frerea. Zároveň chtějí chystati do tisku stručné brošurky, seznamující Rusy s anglikánskou církví. „Národní“ církev ruská lne k „národní“ anglikánské, a to jest, co právě V. Solovjev vytýká pravoslaví.

*

Ruská církev má zase o jednu novou sektu více. Je to sekta joannitů. Nazývají se tak dle zemřelého O. Jana z Kronštadtu, známého svou činností i svými spisy; v něm vidí vtělené božství a jako vtěleného boha jej též uctívají. Vytýkali O. Janovi, že sám zavinil rozšíření sekty tím, že se k těmto svých ctitelům choval příliš shovívavě. Než před svou smrtí O. Jan výslovně se jich zřekl a je odsoudil. Ioannité nejsou vlastně sektou novou, nýbrž jsou pouze odrůdou chlystů.

Tak i sv. synod rozhodnutím ze dne 26. dubna 1912 nařizuje, že nová sekta nemá býti nazývána joannity, nýbrž chlysty Kiselovské sekty. Rozumí se, že jako proti ostatním chlystům, tak i proti joannitům byla vydána synodem přísná nařízení, jež mají tuto fantastickou sektu potlačit a jejímu šíření zabránit. U chlystů se patrně jeví vliv budhismu a lamaismu. Z tohoto převzali hlavně myšlenku o neustále se opakujícím vtělování božských bytostí a tuto ideu vštípili na křesťanskou půdu. Dle učení chlystů Kristus a ostatní božské osoby, Panna Maria, andělé a ostatní svatí neustále a opětovně se vtělují do žijících lidí. Dle chlystů byl zakladatel jejich sekty vtělením Boha Otce, jiný mužík jménem Ivan Suslov vtělením Krista atd. Tak i joannité vidí v O. Janovi vtělení nejsv. Trojice, jiný stoupenec jejich Nazarij Dimitrejev je vtěleným Kristem. Mají též vtělenou „Bogorodicu", kterou je dcera jakéhosi Ivana Kiselova a která u joannitů hraje podobnou úlohu jako matuška Kozlovská u polských mariavitů. Kdežto ostatní chlysté šíří své nauky potaji, liší se joannité od nich tím, že hledí své učení propagovat tiskem. Hlavním orgánem jejich sekty je časopis, „Kronštadtskij maják"; vedle toho vydali celou řadu brošur. — Vidět z toho že „chlystovština" na Rusi nalézá stále úrodnou půdu a že úřední církvi se málo daří vykořeňování této zhoubné plevele. —

*

Proti návrhu ruského poslance Bobrynského, aby Rusko převzalo protektorát nad pravoslavnými v Rakousku (2·33 % obyv.) ukrainští poslanci s ryt. Vassilko v čele společně prohlásili, že jménem svého voličstva se proti takovému zasahování Ruska do věcí rakouských ohražují a že pravoslavní Ukrainci v případě války s radostí proti carismu ruskému potáhnou.

*

Z Cařihradu přinášejí ruské časopisy zprávy, že je blízka doba smíření se mezi patriarchátem cařihradským a exarchatem bulharským, jemuž přál zvláště zesnulý patriarcha cařihradský.

*

Po smrti Ioachima III., jenž zemřel 26. listopadu 1912, byl osiřelý patriachatní stolec cařihradský znova obsazen volbou nástupce 10. února 1913. Dle zákona mají metropolité právo během 41 dnů po umrtí patriarchově předložiti ve Fanaru jméno svého kandidáta. Během téže doby jsou v Cařihradě a v ostatních diecesích jmenováni laičtí delegáti, kteří mají právo súčastniti se volby patriarchovy. Shromáždění, jež koná volbu patriarchy, skládá se ze 17 metropolitů a 63 laiků. Každá skupina koná porady pro sebe. Právo volební laiků ovšem je značně omezeno. Jen tehdy, když by se laici jednohlasně usnesli na třech kandidátech, tu metropolité jsou vázáni zvoliti jednoho ze tří navržených. Takové jednomyslnosti však nebývá a nebylo jí ani tentokráte. V církvi cařihradské možno dnes pozorovati dvě strany: stranu zvanou církevní, která lpí na starých tradicích a je nepřítelem jakýchkoli novot a oprav, a vedle ní stranu reformní, jež by ráda církevní za-

řízení přizpůsobila poměrům nové doby. Jako zemřelý Ioachim III. byl zástupcem strany reformní, tak nově zvolený patriarcha Germanus V. je vtěleným representantem konservativní strany církevní.

Germanus V., vlastním jménem Georgios Kavakopulos, jest pouze o rok mladší než Ioachim III.; narodil se v Balatě poblíže Fanaru v roku 1835. Studie konal ve Fanaru, pak v klášteře sv. kříže v Jerusalemě a konečně v theologické akademii na ostrově Chalki, kde byl r. 1863 posvěcen na jáhna. Jeho kariera církevní byla skvělá. Již r. 1866 stal se metropolitou na ostrově Kos, posléze 1897 metropolitou v Chalcedonu. Od roku 1886 sídlil skoro neustále v Cařihradě a byl hlavním vůdcem konservativní strany, vzpírající se všem reformám. Když Abdul Hamid chtěl v r. 1891 některá privilegia Fanaru zrušit, tu patriarcha Neofytos VIII. na radu nynějšího Germana V. nařídil bezprostředně před Velkonocemi zavřít v Cařihradě všechny chrámy. Sultán, boje se revoluce řeckého obyvatelstva, povolil a ustoupil. Po celou dobu patriarchátu Ioachima III. byl Germanos jeho úhlavním nepřítelem a dovedl mu jeho postavení velmi strpčiti.

Dvě vlastnosti jsou význačné pro povahu nového patriarchy: lstivost a energie. Jedná-li se o to zosnovat intriku neb ukázat železnou vůli, tu opravdu není nad něho. Jiná je otázka, stačí-li tyto vlastnosti, aby Germanus V. uhájil autoritu cařihradského patriarchatu v těžké krisi, jež mu hrozí. Porážkou Turecka ocitla se i autorita patriarchova ve velkém nebezpečí. Vždyť z 87 metropolí, podřízených Fanaru, skoro 40 leží na území zabraném spojenci. Tyto metropole pak jistě budou vytrženy z pravomoci patriarchovy a podřízeny buď bulharskému exarchovi neb athenskému a srbskému synodu. Jest odůvodněná obava, že, jako Turecko, tak potom i patriarchát bude zatlačen z Evropy do Malé Asie.

Ioachim III. byl smýšlení liberálního a projevoval jisté sympatie k Římu a k protestantismu. Germanos V. je naproti tomu věrným stoupencem fanariotských tradicí a nepřítelem všeho latinismu. Stejně nepřátelsky vždy vystupoval i proti Bulharům. Ioachimu III. podařilo se ku konci života zmírniti poměr mezi Reky a Bulhary, snaha jeho se nesla k odstranění schismatu tak neblahého pro východní církev. Germanus V. zaujímal vždy k Bulharům nesmiřitelné stanovisko. Dojde-li skutečně k urovnání schismatu, nebude to zásluhou jeho, nýbrž jen výsledkem politických změn a poměrů.

*

Za posledních let v části ruské intelligence pozorovati zvláštní zájem pro otázky náboženské. Jsou to hlavně spisovatelé Bulgakov, Berďajev a Vl. Ern, kteří se snaží sblížiti intelligenci s církví. Poslední z nich vydal právě knihu o zajímavém filosofu moralistovi ruském „Grigoriji Savviči Skovorodovi“, horliteli proti utilitarismu, ohlušujícímu vyšší potřeby Ducha, jimž hoví Bible. V knize své vrací se Ern ke svému oblíbenému thematu, kontrastu ruské filosofické mysli se západoevropskou. „Ruská filosofická mysl má netoliko genialní a nadané zástupce“ praví Ern, „ona je v kořeni, v základní

tendenci své podstatně originalní . . . Rus jako živá dědička východního pravoslaví v tajemné hloubi své národní bytosti nosí věčně živé náboženské a spekulativní výzkumy velikých otců církevních. Rus je v podstatě pravoslavná a ‚logismus‘ východo křesťanské spekulace . . . jest Rusi vnitřní podmínkou . . . Kultura západní je v základě svém ‚kritická‘, kultura křesťanská však jest ‚organická‘. ‚Kritičnost‘ novoevropské kultury má jako filosofické correlativum — racionalismus. ‚Organičnost‘ křesťanské kultury nalézá své ospravedlnění a filosofické dovršení v logismu. Racionalismus je však v podstatě nepřátelský logismu . . . tyto principy mohou býti pouze v boji.

V čem však spočívá základní rozdíl mezi těmito póly? Co jest ratio, rozum, určující veškeru západní filosofii, a co jest logos, jehož jménem naznačen původ tak zv. logismu? „Ratio“, podle názvosloví M. Ladyženského v knize o vyšší mystice, vlastně o Logosu (svět neviditelný) „malý rozum — béře se v té podobě, v jaké je skutečný u většiny, v onom objemu, v jakém je vlastní většině bez potentialních hlubin, temných přirozených kořenů rozumu i světlých, ale většině skrytých vrcholků rozumu, objatých blahodárným blankytem nebe . . . Toto dvojí zřeknutí se země i nebe vkládá na racionalismus pečet neobyčejné suchopárnosti a abstrakce . . . Zřeknutí se nebe podmiňuje racionalismu vlastní bezbožnost . . . Všecko, co je za hranicemi rozumu jest irrationalní, musí býti zavrženo, tedy i náboženství, racionalismem zavržené. V Evropě nastala již krise racionalismu, jež se projevila tím, že proudy filosofického ducha rozdrobily se na množství škol, při čemž proucí se nemohou se shodnouti ani na přesném názvosloví, by porozuměli sobě.“

„Postavíme-li proti ratio nové evropské filosofie logos — velký rozum — starobylosti, vydavší plody na půdě východo-křesťanské, hned pocítíme předpojatost racionalismu . . . Béře-li racionalismus rozum v středním průměru, utínaje vrch i spodek, logismus béře rozum v celku . . . s temnými kořeny rozumu i s posvátnými vrcholky rozumového poznání . . . Poznání pravdy jest myslitelno jako uvědomění si svého bytí v Pravdě. Každé osvojení si pravdy jest ne theoretické, nýbrž praktické . . . a stupeň poznání odpovídá stupni napětí vůle, osvojující si Pravdu. A na vrcholcích poznání nejsou učenci a filosofové, nýbrž světcové . . . a logismus své nejvyšší uskutečnění nalézá v pragmatice křesťanského hrdinství svatých a mučeníků křesťanské idey“.

V. Ladyženskij ve svých knihách: „Nadpoznání a cesty k jeho dostižení“ i „Svět neviditelný“, dokazuje, že Boha lze poznati pomocí zvláštní schopností ducha, duchovního nadpoznání, duchovního zraku, intuitivního poznání, které je sice vlastní každému člověku, ale ve většině lidí je v skrytém stavu . . . „Zárodek tohoto velkého rozumu (logosu) je v srdci, které poznává pravdu svou zvláštní cestou, intuicí, pro náš mozek nepostižitelnou . . . V každém z nás žije zárodek tohoto velkého rozumu, jenž se může rozvíti ve vznešené city srdce — city lásky a jednoty . . . Tomuto velkému rozumu náleží charakteristická vlastnost: schopnost cítiti a poznávati Boha . . .

pronikati ve vyšší duchovní svět... Ve vztahu k okolí velký rozum projevuje se snahou po oběti... pro blaho bližního. Přirozenost malého rozumu však je náchylná projevovati se ne v oběti, nýbrž v násilí, v boji za přednost, za moc a hmotné statky. Proto i požitky velkého rozumu i malého rozumu jsou zcela rozličny..." Ale velký rozum dovede předělati, přetvořiti malý rozum, přizpůsobit malý rozum člověka k vyšším cílům, pozvedati jej k náboženskému poznání, tak že „očištěný malý rozum člověka stává se již přímým odrazem logu", ba stává se tvůrcem „docela jiné filosofie, než jest racionalistická, stává se tvůrcem filosofie, jejíž zásady vyplývají z intuitivního proniknutí malého rozumu".

Tak podle Vl. Erna logismus je proti rationalismu a úkol filosofie světové záleží ve vítězství jednoho z dvou principů, ratio a logos. By vítězství bylo všestranné, nutno uskutečniti svobodné setkání dvou odvěkých nepřátel. Na západě toto setkání není možno, poněvadž nelze přemoci logismus bezcitností. Ruská filosofie však označena počátkem tohoto svobodného setkání, nezbytného pro vítězství filosofické pravdy. Konečný boj mezi principy logu i ratio — jest údělem Rusi. A ruská filosofie, počínajíc od Skovorody (1722—94) až po Vl. Solovjeva, Lopatina i kn. S. Trubeckého jest nepřetržitým poznáváním živlu logu a celá řada originelních myslitelů bojuje jménem životodárného logu s bezduchými schematy racionalismu".

O úkolu „národnosti" a „pravoslaví" případně vyjadřuje se zesnulý filosof ruský Vl. Serg. Solovjev (1853—1900) ve francouzsky psané, ale nyní do ruštiny přeložené brošuře „Ruská idea", kde odvolávaje se na autoritu Iv. S. Aksakova podrobuje zdrcující kritice falešné vlastenectví a ukazuje, v čem jsou pravé úkoly zdravého patriotismu.

Solovjev zaslouženě bičuje tu onen patriotismus, který snaží se domoci se svého jen mocí zbraní, soustavného utlačování všeho, co stojí v cestě jeho sobeckosti. Úřední Rus, posedlou slepým nacionalismem a zpátečnictvím, S. viní přede vším z toho, že se zpronevěřila svým historickým podáním. Smysl existence každého historického národu spočívá ve všeobecné idei bratrství a jednoty všech národů. Plemena i národové jsou — disjecta membra světového člověka, rozdělená jen vnější silou, ale tíhnoucí k sobě až do splynutí v jedno tělo Kristovo. „Účastniti se života všeobecné církve, rozvoje veliké křesťanské civilisace, účastniti se toho podle schopností a zvláštních nadání svých, v tom jest jediný pravý cíl, jediné povolání každého národu" a ruského zvláště, poněvadž v něm nábožensko-církevní živel je zvláště silný. A jako v živém a zdravém těle lidském není nepřátelství jeho údů jednotlivých, tak ani ve světovém organismu člověčenstva nemá býti národních sporů. Tomu se protiví úzkoprse-nacionalistická politika, „politika sobectví a nacionalní otupělosti, jež jistě přivede k pádu naše historické povolání". Jestliže cit národnostní, t. j. správné vymezení vlastního úkolu v životě celku, jest normální a zdravý, pak nacionalismus, to jest výlučná starost jen o sebe jest nebezpečný neduh, proti němuž nutno radikální léčení. „Nacionalismus pro národ je totéž, co sobectví — pro

jednotlivce". Proto nutno zbaviti se tohoto nebezpečného bludu. Přecházeje k otázce o „pravosla ví", Solovjev shledává, že s ním věc má se ještě hůře, nežli s „národností". Pravá církev Kristova svou přirozeností jest „nezrušitelná skála všeobecné jednoty a solidárnosti". Ale na Rusi církev mění se v něco zcela opačného — jest Rusku palladiem úzkoprsého národního partikularismu, ba často passivním nástrojem sobecké politiky. V souhlase s tím ani ruská vyšší církevní správa, ani specialní bohoslovecká škola nejsou „živou částí pravé všeobecné církve", protože právě ony podporují jednostranný partikularistický směr.

Charakterisuje ruské pravoslaví, Solovjev odvolává se na Iv. Aksakova, horoucího vlastence a horlivého syna pravoslavné církve; podle jeho přesvědčení pramen všeho zla v pravoslavné církvi jest, že v ní „ubita duše, na místě idealu církve octl se ideal státní" a církev z ústrojí křesťanského vychování a spasení změnila se v služebný nástroj státní moci. Zároveň pronikla se týmž byrokratickým charakterem a duchem, jeví se kolossalní kanceláří, přikládající pořádky německého kancelářského ducha k spasení stáda Kristova. Odtud pokrytectví, podvod, patolízalství k vyšším, násilí a utiskování nižších rozkvetlo v pravoslavné církvi; „nikde tak se nebojí pravdy, jako v oboru naší církevní správy, nikde mladší tak se nebojí starších, jako v duchovní hierarchii, nikde nepřipouští se tolik kompromisů, snižujících vážnost církve a oslabujících úctu k autoritě". „Duch pravdy, duch lásky, duch života, duch svobody odletěl z ruské církve" . . . Proto již dávno církev ruská nemůže působiti prostředky, opírající se o svou vnitřní, moralní autoritu, i jest nucena hledati ochranu a podporu státně politické moci. „Na straně ruského pravoslaví jest státní moc, s vytaseným mečem stojí . . . policie, násilně klacky vhání ovce ve stádo" . . . Ale takového stavu věcí nesnese pravá církev Kristova. „Utíká-li se církev ve věci víry k nástrojum neduchovním, k hrubému násilí, znamená to, že se zříká svého vlastního duchovního živlu, sama sebe zavrhuje, přestává býti církví." Tak soudí o pravoslaví slavjanofil Iv. Aksakov.

K tomuto úsudku věrného syna pravoslavné církve dodává Vl. Solovjev, že v rukou státní moci církev jest nástrojem bratrovražedné, úzkoprsé nacionalistické politiky. „Za každou cenu chtějí míti své zvláštní náboženství, ruskou víru, národní církev... Ale pravá církev vždy odsuzovala učení tvrdící, že není ničeho nad národnostní zájmy, to je nové pohanství, tvořící si z národu svrchované božství, toto lživé vlastenectví, snažící se nahraditi náboženství". Správný pojem úkolů církve nikterak neničí práv národnosti; „národnostní rozdíly musejí býti až do konce věků; národy musejí zůstati ve skutečnosti rozrůzněnými členy světového organismu. Ale i tento organismus musí býti ve skutečnosti . . . Princip národnostní musí býti podřízen principu světovému".

K tomu třeba nového osvobození z nevolnictví. „Tělo Ruska je svobodno, ale národní duch pořád ještě čeká na 19. únor" (den osvobození

selského lidu). „Nutno nové, druhé pokřtění duchem pravdy a ohněm lásky . . . abychom se zřekli nové modloslužebnosti méně sice hrubé, ale neméně nepěkné a značně škodlivější, než modlářství našich pohanských předků, zavržené sv. Vladimírem, abychom se zřekli epidemické zbrklosti nacionalismu, pudícího národy ke klanění se vlastnímu obrazu místo vyššího a světového Božstva“ . . .

Nejbližším úkolem Ruska jest, aby se kálo ze svých historických hříchů, zadostučinilo požadavkům spravedlivosti, „zřeklo se národního sobectví, vzdalo se politiky porušťování a uznalo náboženskou svobodu“.

*

Křesťanský světový svaz studentstva založený 1898 na švedském zámku Wadstena zástupci z Ameriky, Anglie, Německa a j. má dnes prý 1½ sta tisíc údů. Jest nedogmatický, snaží se studiem Bible a Krista znova lidstvu otevříti prameny mravního obrodu dle Krista. Letos v únoru a březnu podnikl tajemník Robert Wilder, protestant, a tajemnice Ruth agitační cestu mezi studenty slovanskými (také v Praze 12—20 února). Přednášky jejich jsou velmi vážné, pro katolického studenta ovšem, jenž jen poněkud si náboženské nauky hleděl, nic nového neobsahující. Zdá se tedy, že i tentokrát četná návštěva přednášek těch platila více módě nežli duševní — ne potřebě, té je dosť, ale — touze a odhodlanosti.

Vědecký a umělecký.

Pražská „Hlídka literární a umělecká“ (inž. Vil. Bitnar) oznamuje, že přestává vycházeti a hlavní její spolupracovníci přecházejí do týdenníku „Nový Věk“ (Dr. Gustav Mazanec).

*

Odchod kritika p. Arne Nováka z „Národních Listů“ a následující jeho prohlášení dalo některým časopisům a literátům příležitost k diskussi o poměru denních novin k literatuře. Diskusse ovšem musila vypadnouti v neprospěch novin. Všeobecně vytýkáno, a je to ostatně patrno každému, kdo sleduje náš veřejný život, jak se obráží v denním tisku, že skoro jediný jeho zájem tvoří politika, a literatury, kulturních otázek si všímá jen potud, pokud souvisejí s politikou. Ba politika udává často i směr literatuře; kritika dnešní posuzuje díla většinou podle toho, k jaké straně se autor hlásí, a mnohdy už předem da se tvrditi, ve kterém listě bude pochválen a ve kterém „strhán“. U většiny listů pak o nějaké soustavné, cíle vědomé součinnosti s literaturou není vůbec řeči. „Naši redaktoři — píše „Zvon“ — si myslí, že by se přestal svět otáčati kolem osy, kdyby jednou za čas věnovali úvodník místo politice otázkám kulturním . . . V úvodnících lapají redaktoři (a často jest vidět, s jakým nervosním úsilím lapají!) po každé zahraniční mouše, páchne-li jen trochu politikou. Denní zprávy jsou plny zlámaných noh a nočních políčků, jakoby celému československému světu záleželo na tom, že X. Y. šlápl křivo nebo že ten či onen pobuda přebral. Pro literaturu a uměleckou kulturu není místa, které se ovšem najde mžikem, šustne-li se něco „sensačního“. Naše denní listy dovedou neúprosně otiskovati jeden a tentýž zahraniční telegram třikrát i čtyřikrát v různých variacích v jednom a témž čísle, ač dobře vědí, že bude zítra vyvrácen. Co papíru se hříšně potisklo podobnými sensačními výmysly jen za dobu trvání[1]) balkanské války, nedá se sčítat! A literatura se krčí někde v koutečku, krčí-li se tam vůbec! Nemělo by být idealem českého listu podati svému čtenáři denně nebo týdně všechno význačné, pokud možno zajištěné, věcně a správně, bez toho balamuticího oparu lživých kombinací a výmyslů, jež při všech sensačnějších událostech bývají uměle „líhnuty“ zvláštní sortou lžižurnalistův? A nemělo by být i idealem českého listu míti bedlivý zřetel k tomu, aby mezi tímto významným obsahem skvěly se na prvním místě plody naší duševní kulury, našeho písemnictví a našeho umění? Jen tak, vlivem denního tisku, přesune se ten dnešní nezdravý zájem o politiku (a jen o ni) na pole účelnější a zjedná potřebnou rovnováhu našich společenských interessů.“ Žurnalisté mají na tyto výtky omluvu: Obecenstvo si toho žádá, musíme vyhověti jeho vkusu. Ale není ten vkus pokažen ve značné míře také jejich vinou?

„Zvon“ ostatně za nové redakce Procházkovy (po A. M. Šimáčkovi) začíná pěstovati „kritiku“, o které platí slova nahoře uvedená.

*

[1]) To je čeština!

Proti překladům Vrchlického již dávno se pronášely vážné námitky, pro něž i náš časopis kaceřován. Při obrovské a nesmírně chvatné práci básníkově jest vysvětlitelno, že nebyly bez vad, které se zakrývaly často lesklou formou i autoritou překladatele. Hlasy kritiků, kteří se odvážili tu a tam na ně poukázati, byly umlčovány neb odbývány posměchem. Nyní v „Přehledu" rozepsal se odborník Dr. J. V. Sterzinger o překladech Vrchlického z posledních období jeho tvorby. Dospívá k úsudku, že „mezi překlady V. jsou některé, které nejsou důstojny jeho jména. Začínají se, tuším, Cyranem de Bergerac a končí se knihou, ve které zůstalo z celého překladu jen básníkovo jméno. Je to faktum, o kterém se lze přesvědčiti současným nahlédnutím do originálu a překladu na kterékoli straně."

Dokladem uvádí právě zmíněný překlad Cyrana de Bergerac. Málo divadelních kusů — praví — působí takový rozruch, jako způsobilo drama Rostandovo v překladě Vrchlického. Od úst k ústům šlo okřídlené slovo. že překlad zastínil originál. „Znaje dobře originál, vzal jsem do ruky překlad, předmět obecného nadšení. Ale tentokráte poprvé nevěřil jsem zraku, četl znova a znova. Byl to opravdu překlad Vrchlického? Ano, zlatý prach jeho poesie kmital se nade vším, ale pod ním, pod ním! Vysvětliti záhadu chvatem nebylo možno. Ten, kdo pracuje v horečném chvatu, má na svědomí leckterý lapsus calami. Proto jest každý rozumný člověk shovívavým soudcem v této příčině. Ale tam, kde omyly jdou do set, kde myšlenky originálu z neporozumění zaměňovány jsou nesmysly a celými slitinami nesmyslů, kterých nemůže proniknouti rozum čtenářův, protože překladatel ani nevěděl, co vzniká pod jeho pérem — třeba vysvětlení jiného, vážnějšího. Tentokrát byl ještě čas, aby se přátelé básníkovi zamyslili a odvrátili, co se blížilo, zvolna snad, ale jistě. Příznak tu byl neomylný. Ale intelligence jásala unisono: Krásnější než originál! — Pak vyšel překlad Hernaniho. Druhý příznak. Pak překlad Červené lilie, Tří mušketýrů, Andersonovy pohádky a bůhví co ještě. Pak nadešla krise: Vrchlický si odnášel na prázdniny celou náruč knih ku překládání. Přeložil jen jedinou — z té kromě jeho jména nezbylo již ani řádku . . ."

Dr. Sterzinger vysvětluje tento úpadek básníkův jeho špatnými životními poměry: musil překládati na výdělek a podjímati se tak často práce, která ho nebyla důstojna. Proto vykonával ji s velikým chvatem, ale také s pokořujícím vědomím, že neprodává své práce, nýbrž své jméno. Byl při tom nešťasten a duch jeho těkal daleko nad překladem.

*

V červnu bude provozováno v lauchstädtském divadle v německém překladu C. Roberta nově objevené drama Sofokleovo, jež má název Ἰχνευταί — „Slídiči", lovečtí psi. Bylo nalezeno minulého roku proslulým papyrologem A. S. Huntem a vydáno v devátém svazku sbírky papyrů z Oxyrhynchu. Děj připíná se k mythu o narození Hermově: Hermes, syn Diův a Majin, kned po narození ukradl Apollonovi stáda a ze želvy urobil první lyru. Hra jest oživena rozkošným zvířecím

humorem; vedle Euripidova Kyklopa jest jediným zbytkem řeckého dramatu satyrského.

Kruhy divadelní i literární začínají se chrániti novými opatřeními proti nepříznivému vlivu kinematografů. Některá divadla svým hercům zakázala hráti pro biograf; nedávno pak Ústřední jednota herecká v Praze usnesla se zdaniti ve prospěch podpůrných fondů hereckých svoje členy, kteří se propůjčují k filmování svých výkonů, stejným měřítkem jako členy Národního divadla, kteří vystupují pohostinsky na jiných divadlech. — Také nakladatelé ozývají se proti kinematografům, jež v poslední době začínají předváděti děje slavných románů světových. Veliký rozruch způsobili Hugovi „Bídníci“ nyní pak Sienkiewiczovo „Quo vadis“ a dokonce i Dantova „Božská komedie“. Spolek nakladatelů v Německu protestuje, že prý tím odbyt románů trpí. Budoucně bude vkládána do smluv s autory podmínka, že filmování za účelem představení kinematografických se nedovoluje, respektive že právo k tomu se vyhražuje — dle znění smlouvy — buď autorovi, nebo nakladateli, stejně jako právo přetisku nebo překladu do cizího jazyku.

Také v „Osvětě“ (č. 5.) uvažuje Ladislav Mattuš o příčinách, proč se vyprazdňují divadla a plní kinematografy, takže hned dvě velká pražská divadla (německé a vinohradské) opatřují si vlastní biografy. Jest vinno dnešní divadlo samo. Je dosud takové, jak bylo pro včerejší lidi. Kinematograf má své plus, kterým vítězí. Tím jest rychlost. Jdeme dobou spěchu, chceme všechno rychle; a biograf hoví tomuto dychtění současna. Kdežto dnešní drama jest příliš vleklé. Už začátku obyčejně divák neslyší a nerozumí. Pak bývá mnoho mrtvých míst, kde se jen mluví. Největším nepřítelem divadla hned po kinematografu jest moderní režie. Dnes skoro všechno musí se hráti v přítmí, čímž béře se diváku jeho nejhlavnější. Skoro všechno musí se hráti „intimně“, aby nikdo nic neslyšel. Něco si tam šuškají na jevišti, a vy si to máte sami domysliti. Režiserovi jde často o pouhý rámec, o prostředí dobové a místní. Nedává se kus, ale představuje se režie; nehrají herci, nýbrž kulisy, nábytek... Konečně také samo drama musí býti jiné. Má-li se ubrániti kinematografu, musí ho poraziti vlastními zbraněmi. „Drama zítřka“ vzejde z doby. Zrychlí tempo, sestruční a zvýrazní. Mnoho odpadne, co mimicky nelze zpodobiti. Měřítkem tu bude, dala-li by se věta vyjádřiti kinematograficky. Zbude pak jen to, co je skutečně dramatické.

Nakladatelství Ottovo oznamuje, že v nejbližší době počne vydávati v sešitech veliký „Divadelní Slovník“, který obsáhne nejen biografie všech českých, slovanských a světových dramatikův a dramatických i operních umělců, nýbrž i všecky odborné otázky a problémy divadelnictví se dotýkající. Podnět k dílu dal zesnulý (r. 1907) spisovatel Jan Ladecký, který také po léta vedl přípravné práce redakční a nasbíral hojně materialu. Po smrti Ladeckého vede redakci Karel Kamínek za hlavního spolupracovnictví Karla Engelmüllera. Jen aby byl tento slovník poučnější než velký Ottův Slovník naučný.

Griboědovské premie dostalo se T. Ščepkinové-Kupernikové za hru „Sčastlivaja ženština“, ač ani ke konkursu podána nebyla.

Nové divadlo v Paříži na „Polích elysejských“ zahájilo svou činnost 31. března kusem Henryho Kistenmaeckerse „L'exilée“. Nazývá se idealním domem umění, o jakém snil již Molière. Převládá v něm umělecká výzdoba, harmonická ucelenost a komfort, tak že nelze tu mluviti o „špatných místech“ pro diváka. Mladý ředitel Léon Poirier odstranil nedostatky, jakými stůně nejedno divadlo. Tax za šatnu není, ceny zůstávají stejny i při premierách, zpropitné sluhům naprosto odstraněno a stanoveny tresty nejen na dožadování se jeho, nýbrž i za přijetí. Zavedeno automatické větrání, elektrický pohon při všech zařízeních jeviště umožňuje značné zkrácení přestávek v meziaktí atd. Pojme na 2000 osob a leží v nejelegantnější městské čtvrti, tak že se mu žádné ze starých divadel nesmí ani zdaleka přirovnati.

*

Na základě amnestie za příležitosti jubilea panujícího rodu Romanovců dostalo se možnosti bez překážky vrátiti se z ciziny na Rus spisovatelům: Maximu Gorkému, Balmontovi, Notovičovi, Minskému a Brusjaninovi, a ze žalářů vypuštěni N. Morozov i A. Pěšechonov.

K význačnějším plodům ruské literatury poslední doby náleží historický roman D. Merežkovského „Alexander I.“ Ale autor prozradil tu opět, že nedostatek uměleckého nadání snaží se nahraditi věrností dějepisnou: Mer. uvádí téměř výhradně původní slova předvedených osob, čerpaná z dopisů, zápisek, ničeho nepřidávaje od sebe, ničeho nevymýšleje. Však tato snaha po historické pravdě překáží uměleckosti jeho díla.

*

Nedávno referovali jsme na tomto místě o studii prof. M. Zdziechowského o vlivu Ruska na ducha polského. Týž vydal nyní knihu nových studií „U opoki mesyanismu“, kde v mistrovsky pojaté synthese zachycuje rozvoj messianistické myšlenky ruské a srovnává ji s novodobým messianismem polským. Hlavní známkou polského messianismu je přesvědčení, že Polska je nejlepším národem. Zdůvodňoval je fakt, že prošla těžkou zkouškou hrozných a bohatýrských utrpení. Měla převzíti vůdcovství nad národy, stojíc na žulovém podkladu čistoty mysli i činu. Cestou k tomu mělo býti mravní obrození jednotlivce. Polští messianisté počítali však s tím, že žijí na zemi a že jsou lidmi, cítili svou bezmocnost vůči ideálu. „A nevěříce v síly své, to jest v síly zkažené přirozenosti lidské, hledali opory ve společnosti církve, neboť jenom tam ji mohli nalézti; neboť žádný jiný spolek, žádný stát, jen církev stavěla zákon Boží jako cíl svůj.“

Jinak bylo v Rusku. Jemu bylo připisováno messianské poslání a priori, jemu jako státu, který ujařmil tolik národů. Proudy messianismu ruského seskupuje autor ve čtyři kategorie: 1. slovanofilstvo a panasiatismus, 2. tolstoismus, 3. snahy náboženské po rok 1905 a 4. demokraticko-revoluční.

Messianismus slovanofilský vyznačoval se ve svých počátcích ušlechtilým směrem. Vyšel ze zásad německých idealistů, změnil se však po roce 1863 v orgii nacionalistickou. Současní představitelé toho směru, Aksakov a Katkov, opírali budoucnost Ruska na pravoslaví a silné organisaci říše ruské. Oba toužili proto po utlačení podrobených národů. Nenávist k Polákům vyplývala u Aksakova z hlubokého přesvědčení, že je třeba zničiti národ polský jako představitele „zhnilého“ západu. Zemřeli po roku 1880, ale nauky jejich otrávily duševní atmosféru Ruska. A v tom otráveném ovzduší vychovávalo se celé pokolení; není tedy divu, že ztrácelo tak zdraví a mravní síly. Proti „slovanofilstvu“ bojoval Vl. Solovjev, horoucí přívrženec unie Ruska s Římem, a Čičerin, učený právník ruský, ale oposice jejich zůstala osamocena a byla překonána politikou Alexandra III.

Vyrůstal zatím druhý směr, panasiatismus, který obracel pozornost k východu a v národech asijských hledal příbuznosti s národem ruským. Pochybil tím, že viděl jen dobré prvky ducha ruského a na jejich základě tvořil pak krásné sny o budoucnosti Ruska, zapomínaje na skutečnost. Ušlechtilé s počátku sny změnily se později v nástroj politických obchodů, jež vedly k válce japonské a hanebnému bankrotu ideí.

Jiné barvy má messianismus Tolstojův. Tolstoj stanul na základě anarchismu bezdynamitového, na základě negace, nad niž jej povznesl jen cit mravní a náboženský. V jeho negaci zůstala pouze jedna konkretnost, na které opíral sílu Ruska — mužík. Má mnoho podobného s messianisty polskými; tito však cítili, jak nesnadno jest dosáhnouti ideálu, a proto hledali opory ne v sobě, ale v Bohu a církvi. Tolstoj naopak věřil rozumu a silám člověka.

Představiteli messianismu revolučního jsou Hercen a Bakunin. Tento na revoluci opíral celé poslání Ruska a volal lid k jeho vyplnění; snil při tom o konfederaci všech Slovanů pod vůdcovstvím zdemokratisovaného Ruska. Nový směr messianismu objevil se konečně ve snahách intelligence po reformách v církvi ruské po r. 1905. Výraz mu dali Merežkovskij a Trubeckij, již začali oslavovati „mučenictví“ intelligence ruské. Intelligence jest atheistická, ale ten atheism podle Merežkovského „jest opačnou, temnou a nevědomou formou ruského mysticismu.“ Obrození společnosti na základě náboženském stalo se častou otázkou v Rusku po r. 1905; ale zároveň s ní jde heslo, opraviti církev ruskou, osvěžiti její život vysvobozením z pout vlády politické.

*

Pro silnější slovanské vědomí mezi haličskými Poláky horoval na schůzi nového „Towarzystwa Slowanskiego“ v Krakově básník Tadeáš Micinski, který prodlel několik měsíců na balkánském bojišti. Přinesl si odtud hluboké přesvědčení, že ostatní Slované mohou se velice mnoho naučiti od těchto mladších bratří, nad něž se obyčejně honosí svou vyšší kulturou. Poláci v Rakousku — pravil — nesmí jíti svou cestou osamoceni, odloučeni, nebo docela proti Slovanům. Musí

pochopiti, že zájem slovanský stojí na témže stupni jako národní, pokud ovšem se opírá o absolutní spravedlivost a rovnoprávnost, — musí pracovati o skonsolidování slovanských sil, mezi nimiž jsme jedním z nejvážnějších činitelů, by potom sloučené ty síly obrátily se proti zalévající vždy více Rakousko vlně germánské a maďarské expanse. Vespolnost této akce v Rakousku jest nutná, bez ohledu na poměry pod ruským záborem, neboť nemáme práva nahrazovati si křivdy utrpěné v království bezplodným bojem v Rakousku s Čechy, jejichž poslední snahy a cíle jsou identické s našimi. Nemáme práva rušiti solidárnost slovanskou, kterou nám vykazuje naše vlastní velice těžké postavení v Německu a naše úloha ve Slovanstvu . . . Střízlivé tyto názory moderního básníka vyvolaly sice vášnivou kritiku jistých kroužků polských, ale ve vážných kruzích byly přijaty s uznáním.

Za to nezmírnily se dosud nijak napjaté poměry mezi Poláky a Rusy. Spíše naopak. Rusové v boji proti Polákům začínají se učiti od Němců. Jak oznamuje poslední „Świat Słowiański“, v nově vzkříšeném panslavistickém časopise „Slavjanskija Izvěstija“ navrhuje A. Sobolevskij, člen petrohradské akademie, jako jedině účinný prostředek na Poláky — nucené vyvlastňování podle pruského vzoru. Tvrdí, že Poláci v ruských guberniích jsou politicky stále nebezpečni, v případě války že všichni učiní povstání a zradí Rusko — takže nucené vyvlastnění bude skutkem dobročinným. Na výtku, že se tak země zbaví 500.000 pracovníkův, odpovídá: „Poláci v Rusku zůstanou; peněz mají nemnoho — co tedy jiného mohou činiti?“ Tak panslavisté ruští zjednodušují si názor na otázku slovanskou: praménky slovanské musí se konečně slíti všechny v jedno ruské moře . . .

Tuto větu pronáší skoro doslovně také nový všeslovanský časopis ruský „Slavjanin“, jemuž i v českých listech dělala se značná reklama — snad za to, že dovolával se ve svém prohlášení také Husa, Komenského atd. a že uveřejnil ukázky ruského překladu Cechových „Písní otroka“. Označil se jako list „pokrokový“ a sliboval, že bude propagovati shodu s Poláky. Ale hned v následujících číslech vystoupil zřejmě neoslavismus ruský; hlásal heslo záboru východní Haliče a vyslovil se nepokrytě pro válku s Rakouskem. „Neoslavismus ruský“ — praví „Świat Słowiański“ — shoduje se tedy úplně s dávným panslavismem v tom, že třeba rozbíti Rakousko. Podle jeho názoru jen to jest výhodné pro Slovanstvo, co by bylo ziskem pro Rusko a ztrátou pro Rakousko. My však pod vládou Romanovců nemáme ani jediné veřejné školy lidové, kdežto pod vládou Habsburků máme dvě university, a proto, jak učí dosavadní zjevy, všeliký „slavismus“ ruský, ať nový či starý, leží ve směru protivném našim zájmům.“

*

Prof. Hans. Molisch přednášel ve vídenské vědecké akademii o svých zajímavých pokusech, kterak radium působí na rostliny. Jde ovšem pouze o čistě vědecké zkoušky, mající pro řídkost a drahotu radia význam výhradně pro biology. Pokusy konal na šeříku, kaštanu, buku a lípě. Shledal, že vyzařování radia jeví zvláštní působivost na

ukrácení doby zimního odpočinku poupat a že může je probuditi k časnějšímu rozvinutí. Bez vystavený paprskům koncem listopadu rozkvetl v době, kdy jiným keříkům za stejných jinak okolností ještě se ani nezdálo. Pozorováno, že radium nepůsobí na počátku zimního spánku (září, říjen), ani nepřispívá ku konci jeho k větší činnosti (leden, únor). Ozařování smí trvati arci jen kratší doby. Intensivní působení paprsků radiových je naopak životu rostliny nebezpečno.

*

Dva díly světa, Amerika a Australie, od přírodozpytců s naší pevninou všelijak spojovány, hlavně dle stejné zvířeny a květeny. Severní Atlantis prý spojovala kdysi Sev. Ameriku s Evropou, Jižní Atlantis Afriku s Amerikou, země Gondwana Afriku s Australií, Antarktis Australii s Amerikou, pro kteréžto pojítko i nejnovější výpravy zjednaly značné doklady. Nemálo dráždil badatele poměr mezi Asií a Australií, kde četné skupiny ostrovů mimovolně vedly na domněnku bývalého spojení. 1858 R. Wallace stanovil dle různé zvířeny hranici mezi oběma pevninami, ale jeho domněnka všude neuznána. 1909 vyslal Frankfurtský zeměpisný spolek výpravu na probádání všech rozhodných okolností. Vůdce její Elbert došel názoru, že poměry geologické i zeměpisné (květena, zvířena, národopis) nejeví tu přesné hranice, nýbrž naopak, že obě pevniny byly kdysi spolu spojeny pevninou, Australií, kterážto pliocen-starodiluvialní pevnina v době kvarterní rozpadla se v ostrovy, čímž nastala též jakási odluka životních poměrů. Náboženství v celé oblasti indo- a austromalajské zakládá se v uctívání duší, na východě dřevěné sochy lidské jsou přímo fetiši a zovou se: deus, teos, tjeus, deo, dju, du, tedy příbuzně se sanskr. deva, devata, na západě představují si duše zemřelých v hrobech nebo v domcích, sloupech a hrncích nad nimi postavených; na východě převládá víra v slunce a měsíc jako dárce, v zemi jako matku úrody, na západě v boha větrů (nebe) a v boha vod.

*

Problém chlebový — ne co do množství, nýbrž co do čerstvosti zaměstnává nejen pekaře, aby nebylo noční práce, nýbrž i chemiky, aby umožnili čerstvý chléb (kdo ho rád) bez čerstvého pečení. Amsterodámský lékař J. R. Katz konal pokusy, připomínající známé „občerstvování“ — koblih, totiž ohřátím. Dle toho jest v kůrce chleba fysiko-chemická rovnováha stálá při 50°—100° tepla ve znamení: čerstvý, při 25°—0° (obyč. teplota místností) stálá ve znamení: staropečený. Problem chemicky tím sice není ještě docela vyjasněn, ale jisto jest už, že příčinou „staropečenosti“ není pouhé vysýchání neboli odvodňování, po technicku řečeno. Katz zkoumal i nižší teploty a tu se ukázalo, že při —2° je chléb „staropečenější“ než při +15° a při —8° již jen „polostaropečený“; obojí zkoušky trvaly po 48 hodin a zdají se poukazovati na to, že změna pozůstává ve zmenšování škrobových tělísek a jejich botnavosti. Dle toho by bylo možno udržeti chléb čerstvým v teplotě od 50° nahoru anebo v chladírnách — v obojích případech ovšem bylo by nutno zameziti vysýchání.

*

O ochraně uměleckých památek píše Pierre Baudin v „Art contemporain“. Pojednává o vztahu vlády k umělcům, podává své stížnosti a poznámky podepřené fakty. Bídný stav venkovských museí, prodávání starožitností do ciziny — toť smutný „exodus umění“. Sbírky jako Chappey, Sedelmeyer, Doucet padly za oběť „jeho veličenstvu — dolaru“. Proto by měl stát zakázati takový vývoz nadobro, měl by ustanoviti znalce, aby se bezcenné trety neprodávaly za přemrštěné ceny, měl by míti vliv na svobodný vývoj krásných umění a na vyučování v odborných školách uměleckých.

Taková státní ochrana by umění prospěla a nesmělo by se nikdy opakovati, co Maurice Barrès tolikráte káral poukazuje příkladně na skandální zneuctění prastaré kaplice Sv. Martina ve Vendôme, proměněné laicismem nadšené obecní rady ve — veřejné záchodky. Úsilí Barresovu podařilo se konečně přece, že do rozpočtu státního dána také položka na ochranu takových památek i když nejsou v úředním seznamě.

*

Proti ornamentice ostře vystupuje vídenský stavitel Adolf Loos. Cesta vzdělanosti jest prý cesta od ornamentu k jednoduchosti. Papuan ozdobuje si všecko, u sebe sama tetováním začínaje. Vzdělaný člověk doby přesným nezdobným strojem ovládané již nechce otročiti ornamentu, jenž nesouvisí s nynější kulturou a znamená jen plýtvání prácí, materiálem a penězi. Moderní člověk soustřeďuje vynalezavost svou na důležitější věci než na pestré, zastaralé ozdobování, zvláště u předmětů denní potřebě sloužících.

— — —

Vychovatelský.

Dne 17. března zahájen byl v Sorbonně „Mezinárodní kongres pro tělesný výchov, pořádaný lékařskou fakultou pařížskou. Sešli se delegáti ze všech končin světa, i Čechové byli zastoupeni a české oddělení na výstavě bylo výhodně umístěno. Předsedal profesor kliniky Dr. Gilbert, zahajoval president Poincaré. Myšlenku k podobným sjezdům sluší hledati ve sportovních snahách našich dob. Zdokonalení automobilů, vynálezy aviatiky předpokládá i fysickou zdatnost řídičů takových strojů a k jejímu docílení třeba výchovu. První kongres byl 1900 u příležitosti světové výstavy a tehdy byla uložena obrovská práce v tomto novém oboru, sjezd letoší měl ukázati její výsledky. Práce roztříděna do čtyř skupin: 1. Vědecká zabývá se fysiologií cvičení tělesných a kinésitherapií (léčbou pohybem); 2. pedagogická zaměstnává se výchovem těla ve škole, tělocvikem, hrou, závody žáků, tedy vyplněním velikých mezer ve starých methodách vyučovacích; třetí spojuje utile cum dulci, všímá si sportu, her, athletiky, turistiky; čtvrtá má na zřeteli tělesnou výchovu ženy, vliv sportu na její soustavu tělesnou, zlepšení rasy povznesením matky atd.

Kongres neobmezoval se pouze na vědecké probrání příslušné látky, nýbrž předváděl prakticky různé methody tělesného výchovu, zkoušky plavecké v zimním velodramu a v gymnasiu Huyghes. — Třeba se arci ohlížeti na různé poměry jednotlivých národů, ale dán alespoň podklad, aby se systematicky pokračovalo i aby se vyhladil názor, že tělocvik a sport znamená maření času.

Tělesný výchov a povinné ručení. Při jedné školní slavnosti v Německu přišel žák o oko. Otec nešťastného hocha žaloval učitele, který měl dozor, a vymáhal na něm peněžitou náhradu, která se vztahovala na výlohy léčebné a na doživotní důchod, protože byla výdělečná schopnost hochova oslabena. Říšský soud učitele odsoudil. Dle odůvodnění neprokázala se mu vina na úrazu, nýbrž odsouzen byl proto, poněvadž nedokázal, že konal náležitě dozor, aneb že by se úraz také stal při náležitém dozoru.

Mnohé vlády německé vyzvaly obce a spolky, aby se ujaly tělesného výchovu mládeže. Aby pak povinné ručení za úrazy, které by se při hrách mohly přihoditi, nebylo mu na závadu, pojistilo pruské ministerstvo kultu a vyučování pořadatele her mládeže proti úrazu a povinnému ručení a mládež, která jest ve sdruženích státem organisovaných, proti úrazům. Pojištění to uzavřelo ministerstvo pruské s platností už od 1. dubna 1913 se Všeobecnou akciovou pojišťovací společností ve Frankfurtě n. M. a se Všeobecným něm. poj. spolkem ve Stuttgartě. Výlohy s pojištěním spojené platí stát.

Také naše ministerstva (vyučování a vojenství) věnují zvýšenou pozornost tělesnému výchovu mládeže a vymýšlejí různé cesty k jeho

povznesení. Dokud vsak nebudou dbáti hlasů volajících po úpravě otázky povinného ručení, potud nemohou očekávati zvláštních výsledků svých jen theoretických snah. Kdyby i u nás bylo pojištěno učitelstvo a professorstvo ze státních prostředků proti školním úrazům a proti povinnému ručení a školní mládež proti školním úrazům, pěstoval by se v míře daleko větší nejen tělesný výchov nýbrž podnikalo by se i mnohem více poučných vycházek do nejrůznějších závodů průmyslových, které zase ducha obohacují. Snad hlas pruský dojde spíše sluchu na povolaných místech nežli četné už hlasy domácí.

*

V Krakově konal se v březnu třetí sjezd polské Ligy bojující proti vášni kouření tabáku. Po referátě dra Kaz. Libeckého usneseno podati žádost k městské radě, aby byl rychle vydán zákon zabraňující prodej tabáku chlapcům do 16 let; zároveň policii má býti dáno právo, odebrati — na ulicích — nezletilým doutníky a cigarety.

*

Stále se množící sebevraždy studentské dosud vybízejí paedagogy k úvahám o příčinách tohoto smutného zjevu. V krakovském „Czase“ rozepsal se o nich — pod dojmem sebevraždy studenta, jenž nechtěl odprositi učitele za učiněnou mu urážku — dr. Josef Polák. Stěžuje si, že učitelé neznají povahy svých žáků, což vede často k příkrým, politování hodným výstupům, pro něž pak nejslibnější a nejschopnější žák béře si život, jen aby nemusil vyslechnouti spravedlivé důtky úřadů školních. Jako nejúčinnější lék proti tomu zlu doporučuje pak autor — zvýšení učitelských platů. Za 200—280 korun měsíčně nemůže se učitel nyní vyživiti. Musí tedy věnovati svůj volný čas jiným výdělečným zaměstnáním, místo aby ho použil ke sblížení se žáky . . .

Jako ve všech doporučovaných „lécích“ jest i zde snad zrnko pravdy; než kořen zla tkví přece docela jinde, jak na to poukázal také v odpovědi na článek dra. Poláka známý publicista Jerzy Moszyński. Dokazuje, že příčinou dnešního mravního zdivočení mládeže není ani malý plat učitelův, ani příliš veliký počet žáků ve třídě, nýbrž spíše zmírání ducha křesťanské kázně, lásky a obětavosti. „Ani služné, ani žádné jiné reformy nepřiblíží učitele žákům, nebudou-li založeny na důkladné proměně školy v duchu katolickém. Jen pod křížem Kristovým může rozkvésti upřímná láska mezi učitelem a žáky. Mimo kříž není duchovní jednoty, jest jen vždy horší disharmonie . . . Ať učitel svítí žákům příkladem ctností křesťanských, ať zároveň s nimi plní povinnosti náboženské, ať oddá jim celou duši, by vlil lásku ke kříži, a jistě získá jejich srdce. Obrození společnosti a národa může se dokonati jen vtělením katolických zásad v život . . .“

*

O předmětech oblíbených a neoblíbených popisuje pokusy svoje říd. řed. Kammel (Pharus 1913, 4). Zkoumal vloni abiturienty realky po písemné matuře písemně, po ústní matuře jaksi na

potvrzenou jen ústně, které předměty jim byly nejmilejší nebo nejprotivnější anebo zdali žádné. Odpověď u tohoto materiálu (48 matur., z nichž 14 s vyznam. a jeden s půlletní reprobací) jest velmi nepříznivá. Oblíbenými většinou naznačeny jen řeči (NB v reálce!) a mathematika; lhostejnými lučba, zeměpis, kreslení, náboženství a deskriptiva; neoblíbenými — oblíbenými (koefficient neoblíbenosti větší) fysika; neoblíbenými dějepis, přírodopis.

*

Nová methoda, používati při dějepisu původních pramenů, osvědčuje se potud, že žáci jsou jimi lépe jaksi uváděni v současné ovzduší, což jest hlavním rysem historického smyslu; tedy jakýsi nábražek názorného vyučování, mutatis mutandis. Ale jako každá dobrá myšlenka se obrací ve výstřednost, tak i tato. Fanatikové její by již chtěli, aby vyučování dějepisu na středních školách pozůstávalo hlavně ve čtení pramenů. Rozumí se samo sebou, že by v tomto případě žák nenabyl souvislého přehledu o dějinách světových, nýbrž měl by pouze nějaké obrazy jednotlivých dob neb událostí, a to nikoli nestranné. Kostru dosavadní tedy nutno zachovati, třebas by mnoho podrobností, zvláště z dějin válečných odpadlo. I samostatné referáty žákův o současných pramenech historických budou buditi zájem pracujících i poslouchajících; ale pokusy, udělati z gymnasia historický seminář, byly by žákům jenom na škodu.

*

Marcel Prévost, jenž u nás je znám skoro jen svými lehkými, frivolními romány, ač ve Francii již dávno jmín za „reakcionáře“, změnil se vážně v posledních letech. Po čtyrletém mlčení vystupuje ve svých nových pracích jako paedagog, jenž s bolestí pozoruje temné stránky výchovu budoucích pokolení francouzských. Vyšel právě první díl románové trilogie pod názvem „Les anges gardiens“. „Anděly strážnými“ jsou tu míněny soukromé učitelky a vychovatelky, jimž v rodinách svěřují své dítky. Jsou to, jak obyčejně, cizozemky, různých národností, různého temperamentu, věku a schopností. Vyrvány z vlastního prostředí, přesídlené z otčiny do dalekých krajů mezi lidi úplně cizí nejen srdcem, ale i rodem a mravy — v honbě za lepším osudem přicházejí na scestí, podléhají škodlivým vlivům i příkladům a působí pak zhoubně na své okolí a zejména na svěřené sobě děti, jimž měly býti „anděly strážnými“. Autor líčí zajímavě, jak lehkomyslně si počínají často francouzské matky při výběru domácích učitelek a jak potom vlivem jejich mění se jako vosk měkká duše dítěte. A končí voláním po tradičních, starých ctnostech ženy jako měšťanky, manželky a matky, ctnostech, ve kterých jest obrození hynoucího národa.

*

Jesuité mají převzíti soukromé české gymnasium, jež se má zříditi v Čechách.

*

V Čechách pociťují prý Němci nedostatek německých katechetův, a zvláště proto, že čeští nejsou jim dosti německými.

Navrženo tedy, aby kde se toho potřeba ukáže, učitelé vyučovali také náboženství místo katechetů. Biskup Frint s tím souhlasí.

*

Ve Španělích dle nového výnosu má vyučování náboženství dále zůstati ve školách závazným, ne však pro děti, jichž otec není katolík.

*

Velice rozhodně vyslovil se pro náboženské vychování moskevský učenec a paedagog M. M. Rubinštejn v I. čísle „Věstniku vospitanija", hledě očistiti ovzduší této osudné otázky od různých předsudkův a kontrastův, určiti jak zásadní tak praktickou její stránku. Učenec sice nestojí na našem stanovisku, ale blíží se mu.

Poukázav na to, že vychování je mohutným factorem v stavbě budoucí společnosti, odsuzuje nerozhodnost lidí naší přechodné doby, již odrazili od jednoho břehu, ale nepřipluli k druhému, rozbili staré modly, ale neutvořili si nových idealův, třesou se, mají-li odpověděti na otázku, věří-li, či ne — a tento zžíravý skepticismus dospělých vlévá se v dětskou duši, otravuje ji před zraky našimi pochybností a nerozhodností, jež pak činí děti pessimisty, neschopnými k činnému životu. „‚Jest Bůh či není?' S touto otázkou", praví spisovatel, „přistupují děti a žádají na ni odpověď doma i ve škole; a ohluší-li škola tuto otázku, neklamejme se: otázka ta s nemenším nepokojem vynoří se v duši dětí, a kdo ví, kolik tragedií odehrálo se na této půdě. . . . Toť první osudná otázka dětí, jež stojí i před rodiči, i před učiteli se všemi následky, a dvou odpovědí na ni býti nemůže.

V naší době na tuto otázku odpovídají vyhýbavě, nebo často dávají přímo zápornou odpověď. Zvláště nepříznivě má se věc s touto otázkou u mnohých učitelův i intelligentních rodičů: tam buď dítě nutí pod jho vnější nábožnosti, činíce násilí každému živému projevu náboženského ducha a tím vštěpujíce nejhroznější nevěru, nebo příkře zavrhují otázku. I nutno se přiznati, že rozřešení u obou má charakter spíše zoufalství, než klidného, objektivního přesvědčení. A mezi těmito krajními proudy teče obrovský potok prostě hledajících a nenalézajících. Všechen tento konflikt táhne se již mnoho století a utvrzení i zapírání náboženství jdou ruku v ruce jako články řetězu. Nyní se nacházíme v pásmu skeptického pohlížení na otázky víry a snad pro zničení náboženství naší doby nejpříznačnějším jeví se onen náboženskofilosofický proud, kde konec konců jest před námi rozumová filosofie nekonečných hledání toho, co může býti dáno pouze bezprostředně — smíšení toho, co známe pojmy . . . s tím, več věříme, t. j. známe bezprostředně, beze slov a úvah. To je právě nejlepší svědek toho, že nemáme pravé bezprostřední víry. My ovšem necháme stranou všecky složité obraty toho konfliktu mezi věrou a náboženskou pochybností i úplným popíráním víry v minulosti a zastavíme se jen na tom, co má bezprostřední vztah k náboženskému vychování dětí. Při tom máme na zřeteli náboženství ne jako zařízení, nýbrž jako osobní prožívání.

Pokusy ukázati v duši osobnosti nějaký jeden pramen náboženství buď vůli (Kant), buď představu (Hegel), buď cit (Schleiermacher), súžovaly jej, ukazujíce části místo celku. „Pro náboženská prožívání nejrázovitějším, základním příznakem máme s mnohými mysliteli příznak jejich vztahu nebo jejich svazku s nepodmínečným, cenným, nekonečným, absolutním. Tento náboženský svazek může nalézati svůj výraz ve své čisté formě v souhrnu citů, činův a zkušeností jednotlivé osobnosti, pokud se jejich obsahem stanoví jeho vztah k tomu, co má za Božstvo . . . v citu nekonečného a svazku s ním . . . Takto se tu skládají nejrozmanitější motivy, ale všecky nalézají svůj střed v osobních prožíváních člověka . . . i budeme hlavně o nich mluviti v otázce o náboženském vychování dětí . . .

Ti kdo popírají nezbytnost náboženského vychování, i ti, kdo se snaží prováděti je ve formě tradičního církevního vychování, jako přímí protichůdci stojí na jedné společné půdě těsného splynutí ve své představě o náboženství víry jako vnitřního prožívání s věrou v její vnější, církevní formě. Proto stoupenci starého názoru naléhají na náboženské vychování dítek cestou uvedení jich v celou šířku vnější bohoslužby, naučení se katechismu, všelikým církevním řádům, cestou plnění všech obřadů a. t. d., v domněnce, že s tím vštěpuje se pravá víra v Boha. Na této všeobecně známé stránce otázky nebudeme se zastavovati . . . Na též půdě spočinuli vlastně též mnozí z protivníků náboženského vychování a právě proto přišli k příkře negativnímu závěrku,“ neuznávajíce mnoho takového, co bylo skutečnou zásluhou církve a jejích zástupců

„Těžký konflikt prožívá veškero civilisované lidstvo v naší době. kdy víc a více toužíme po skutečně duchovním principu a pořád méně smiřujeme se s obřadným zadost učiněním požadavkům náboženským. Na této půdě těžkého konfliktu vnitřního i vnějšího pokračuje v celém světě náboženské kvašení a jeho přirozený průvodce popírání náboženství vůbec . . . Mimo to mimovolně vtírá se tu ještě myšlenka, zdali proto nezůstává skryt vnitřní obsah, že nás pohltilo vnější plnění, že jsme náboženskou duši zaměnili náboženským tělem a na dobro zapomněli na duši.“

Pohlédneme-li na minulost, „s trpkostí musíme uznati, že náboženský cit, víra ve smyslu intimního prožívání . . . příliš často násilně vynáší se v ovzduší vnějších projevů, tone v obřadnosti a vnějšku, a náboženská věc zaměňuje se náboženskou formou, slovy: prostředky výrazu vnitřního prožívání stávají se cílem, i dospívá se k falšování, padělku náboženského života, jenž často odpuzuje myslícího člověka, všecky upřímně věřící lidi svou hrubou lží. Ale to neřeší ještě otázku o podstatě náboženství. Ať jsou lidé hříšní, ať se mýlí nositelé určité idey, což to znamená, že idea sama je lživá?

Ti kdo popírají náboženství jako positivní factor, poukazují na to, že sám současný život přivádí nás v těžký konflikt se základní snahou všech kulturních náboženství : život poutá nás k zemi, náboženství ukazuje nám na nebe, a často to, čeho požaduje život, vylučuje se

náboženstvím. Ve své nespojitelnosti trhají duši člověka v části, a massa, neosmělujíc se obrátiti na tu neb onu stranu, hyne visíc ve vzduchu . . . Tento antagonismus mění se v očích současného nevěřícího člověka v boj, náboženství a svobodného rozumu, a člověk nevěřící, nechtěje obětovati rozum, popírá náboženství. Ve většině intelligence, zvláště prosáklé duchem dosud ještě neodumřelého hrubého naturalismu, plného dogmatické obmezenosti, dále mluví myšlenka, že víra a vědecké poznání — jest oheň a voda, že každý krok vědy ku předu znamená ztrátu části posice pro náboženství, a nedovedeme-li prý všecko vysvětliti přirozeně vědeckou cestou, není to vyloučeno v budoucnosti a na všechen způsob musí se považovati za zásadně možné . . .

Skutečně konflikt mezi vyzváním k nebi a mezi životem na zemi jest, a zde není místo probírati se v této nanejvýše složité otázce. Řešíme tuto otázku v tom smysle, že zavrhujeme naivní pojímání nebe a přenášíme je v říši čistého ducha, zbavujíce je tímto vlády místa i času; my, jak se nám zdá, musíme jen prodloužiti onu čáru, po níž se brala náboženská mysl člověčenstva, postupného oduševnění, a tehdy zbude kontrast mezi Bohem i světem jako mezi idealem a factem, ale tento poměr nejen nevylučuje pozemský život, nýbrž těžký kříž nesení života nabývá hlubokého smyslu a osvětlení. Tato myšlenka jest ještě tím podporována, že rozumný život není možný bez uznání absolutního, známého v té neb oné formě. Život bez toho měnil by se v sen, v illusi, větším dílem v muku, již lidé snášejí, neznámo proč a pro koho. Není-li právě naše doba, jež ztratila absolutní hodnoty, nejlepším důkazem toho, v jakou tmu i v nesmysl mění se všechen život, není-li ozářen světlem absolutních hodnot?"

A tu před námi staví se věda, o kterou se opírajíce, snaží se zničiti život náboženský. Je tu před námi jedno z těžkých historických nedorozumění. Již ta okolnost, že mezi největšími přírodozytci nalézá se málo takových, kteří by popírali náboženský život, mohla by nás přiměti, abychom se hluboko zamyslili nad touto otázkou. Víra a vědecké poznání nejsou vlastně oheň a voda. Spencer kdesi praví, že ‚hrdost pravé vědy je pokorna proti hrdosti nevědomosti.' S věrou zápasí troufale polověda, ale věda je skutečně hrozná, ne však pro víru, nýbrž pro pověru, pro pokrytectví, pro ty, kdo ve vnějšku topí náboženské jádro, kdo prostředky dělají cílem. Pravá víra a pravá věda mohou vydržeti vedle sebe; v idealním lidském duchu mohou a musejí — pevně v to věříme — splynouti v jediný harmonický celek, doplňujíce se navzájem. Zapomínáme na mnohohrannost lidského ducha a činíme mu násilí, ukládajíce jej brzy pouze v lože rozumu, brzy pouze ve víru. Lidský duch se projevuje i ve formě citu, i ve formě rozumu, i ve formě vůle, a pouze v jejich spojení jest úplný život. Není na tom dosti, jeden není kompetentní v druhém, jako druhý nemůže vyvraceti prvý. Rozum nikdy ‚nedokáže' Boha t. j. cestou rozumování víra nevzniká [to však není totéž!] a proto rozum nikdy jí nevyvrátí, právě tak jako ani víra nebyla by nikdy s to, aby je zničila,

kdyby mohla přejíti s nimi do sporu. To, co rozum dovede učiniti a čeho snažíme se dosíci těmito řádky, jest — očistiti pole od lživých tradicí, domnělých bůžků a tvrzení lživědy, domnělého poznání.

Ať se lidé prou, co je absolutní, je-li to osobní princip, bytnost či ideal, jisto jest, že — životní světový názor je nemožný bez uznání absolutního. Zvláště sloužení vyšším zájmům nelze smířiti s relativností. Bez absolutního není konečného smyslu ani v poznání, ani v praktické činnosti, ani ve tvorbě . . . Kdo zavrhuje absolutní, ničí i život, i sebe, i své tvrzení . . . Že absolutno uznává se i těmi, kdo popírají náboženství, viděti nejlépe z materialistického názoru na svět, v němž absolutní je — hmota se svými mechanickými zákony. Ale hmota jako mrtvý princip nedává nám ničeho v nejpodstatnějším, v otázce o smysle světa i života, nemluvíme-li již o čistě filosofické neschopnosti této hrubě metafysické theorie, jakou ve skutečnosti jest materialismus. My, jako osobnosti, jen v menší části svého života žijeme fakty, duše naše však je živa touhou po cílech a to po cenných cílech. Celá tato říše cílův a hodnot je posvěcena absolutními hodnotami dobra, pravdy, krásy a svatosti jako principů. Člověk se nesmíří s relativním; hledáť i tu absolutně cenné . . . Absolutno hledá věda, positivní poznání; po absolutním touží náboženská potřeba; věda hledá absolutno rozumem prostředkem logických pojmů, náboženství — bezprostředně, více srdcem, než rozumem. Přijde-li v našem vědomí do konfliktu, pak jen proto, že náboženství v tradiční formě . . . přijalo v sebe prvky, často rušící představy, plynoucí z přirozených zákonů . . . Absolutní v náboženství je vlastně — absolutní hodnota, ideal, i není třeba, aby uznání jeho bylo spojeno s porušením přirozených zákonů.

Ale na tom není dosti. Odvolávání se na vědu ztrácí svou moc proto, že věda, založená na zásadě příčinnosti, v oboru factu, přírody, nikdy nemůže položiti tečku. Zastavíme-li se na hmotě, na elektronech a t. d., konec konců i v této otázce o počátku světa budeme se dále tázati: ‚A odkud jsem?‘ ‚Proč a jak?‘ V tomto smyslu věda vždy ponechá volnost pravé víře a boj mezi náboženstvím i svobodným rozumem bude konec konců jenom episodou minulosti, — v budoucnosti bude harmonie mezi věrou i vědou . . .

My skutečně nedovedeme přinutiti, logickou cestou věřiti i sledujeme jen dva cíle: předně naznačiti své hledisko na náboženský život, s něhož přistupujeme k otázce o náboženském vychování, a za druhé odbýti ono lživé vyvracení náboženství, na něž se odvolávají, chtějíce vyloučiti také náboženské vychování. Řeknou nám: co má dělati ten, kdo sám nevěří? Na to nezbytno především říci, že takovému člověku těžko vychovávati děti . . .“

(O. p.)

Hospodářsko-socialní.

Rakouskouhersko má přes 3 miliony úřednictva, učitelstva, duchovních a pensistů, přes 3 mil. obchodnictva a dopravnictva, přes 30 mil. zemědělstva, přes 8 mil. průmyslnictva, přes 1 mil. domácího služebnictva, 1,138.500 stálého vojska, 544.500 četnictva a policie, přes 760 tisíc dělnictva hornického a hutního, přes 940 tisíc dělnictva stavebního.

*

Srbské obchodnictvo prohlásilo boycott všemu rakouskouherskému zboží a vyzváno z Čech, by slovanské zboží z toho vyloučilo, odpovědělo, že tak učiniti nemůže, ač sympathie rakouského Slovanstva vděčně uznává. Vídenský Exportverein utěšuje se, že vývoz našeho průmyslu do Srbska obnášel beztoho již jen 1% celého (2½ miliardového) a 1⅓% průmyslového vývozu vůbec, že tedy rakouský průmysl bez Srbska snáze se obejde než naopak; rozhodnutí ono přivoděno prý jenom několika velkoobchodníky bělehradskými, aby menším znemožnili přímý odběr a je tak na sebe uvázali. Možná dost.

*

Pokusy oceniti přesně tak důležitou požívatinu, jako jest mléko, vedly k výsledkům překvapujícím, ač ještě ne docela nesporným. Na statku, odkud se mléko čerstvé snadno dvakrát za den do Vídně doveze, zceněna výroba 1 l mléka na 21·4 h (v. Ehrenfels). Štyrský kontrolní spolek ji (dle 17 svých kraváren) cení na 12·8—18·4 h, jiní na 19·30; v průmyslovém Sasku dokonce shledáno, že stojí 1 l 21 h, v čemž nezapočteno ještě ani pojistné a úroky ze zásob nebo z kolujících pohledávek.

*

Židovská kolonisace v Palestině vykazuje přes 40 zemědělských usedlostí asi s 12000 obyvateli. Nejzdárněji prý si tam vedou židé yemenští, poměrům tamějším spíše uvykající. Arciť připomíná se bohatým souvěrcům stále, že ku kolonisaci potřebí mnoho peněz, aby tedy posílali. Však mají z čeho.

*

Vzrůst kapitalismu chtějí v Americe omeziti zákony co do práv dědických. Newyorský president Marshall myslí, že právo dědické jest výsadou obyvatelstvu státem dopřávanou a že v zájmu stejnoměrnějšího rozdělení majetku možno je zrušiti neb aspoň omeziti. Zavedli by tedy v Americe něco podobného, co se u nás na př. jiným způsobem provádí s majetkem církevním.

*

K boji se šířící se zpustlostí (chuligánstvím) na ruském venkově ministr vnitra Maklanov doporučoval, by gubernatoři měli právo trestati projevy chuligánství administrativními prostředky. Ale zkaženého ducha pouze hůlkami nelze napraviti; porada gubernatorů nevzpomněla si na blahodárnou úlohu, jakou hraje církev v boji za

vykořenění nepravostí, ani na podporu náboženského a mravního vychování lidu a na dobrý tisk.

*

T. z. generální stávka v Belgii, tak zbytečně a lehkomyslně prý ve prospěch rovného volebního práva vyvolaná, skončila po 10 dnech. Stávkovala jen asi 1/4 dělnictva, a z nich ovšem mnozí nuceně, jelikož nebylo práce. Stávkou tou měla býti „popská vláda" svržena, zatím byli vůdcové rádi, že sněmovna vyslovivši jednohlasně nelibost nad stávkou dovolila, by se zřídila v ní komise pro studium volební otázky, a honem sehnali schůzi, že tím dosáhli svého záměru a tedy stávku končí. Peněz jim naslibováno z liberální strany dost, a snad i dáno; král heren Marquet (při „Petit Bleu") dal jim 100 tisíc fr., ale nyní jim vyčítá, jak jej dříve hanobili a nyní tuze rádi jeho špinavé peníze shrábli. „Věštec" Maeterlinck aspoň idealním povzbuzením v novinách jim přispěl, což však hladu jejich nezahnalo ani příkrmu ke kousku chleba a troše hrachu nepřidalo; děti posílány přes hranice k soudruhům francouzským! Odvolaná a znova usnesená stávka belgická měla setříti špatný dojem zmařené stávky uherské, ale zatím jej zvýšila, okradši svedené dělnictvo o výdělek asi 3 mil. K.

Socialistická velkopekárna schwechatská (Hammerbrot) byla blízko úpadku přese vše vnucování a ohrožování ostatního živnostnictva; několik milionů vázne na ní, v tom i peníze zahraničních trustů na zdolání domácí konkurrence. Tu v nejvyšší nouzi ujal se jí zástupce Rothschildovy Kredit-Anstalt Spitzmüller a dal jí půl mil. K za „velmi příznivých" podmínek k disposici. Vůdcové na výtky jim proto činěné odpovídají velkopansky, že rozumí se přece samo sebou, že velkopodniky mohou jen pomocí velkokapitálu prospívati. Jak se to však srovnává s (theoretickým) bojem jejich proti kapitalismu, a nač potom třeba nových řádů společenských, a kam se poděly drobné příspěvky členstva, na to již neodpovídají.

Týmže socialistickým konsumům dokázáno, že ze 284 jen ve 12 zavedena 48 hod. pracovní doba týdně; ve 3 48—54 hod., v 26 54—60, v 69 60—66, v 63 66—72, v 58 72—78, v 58 78—84, tedy až i přes 20 hodin denně, kdyby se nenadsazovalo zakázanou nedělí! Vymlouvají se ovšem, že to není stálá „práce", velká část se jen prosedí nebo prostojí, zvláště v menších pobočkách. Dobrá, ale pak se má činiti rozdíl ten též u jiných obchodníkův a neštvati.

*

Uherský primas Csernoch zabývaje se v posledním listě ku kněžstvu římskými výnosy o peněžních ústavech a kněžské činnosti v nich, upozorňuje, že nejednali by kněží v jeho smyslu, kdyby se pod tou záminkou takových všeužitečných ustavů vzdalovali, ale žádá, by spolupůsobili jen v ústavech spojených s nějakou domácí ústřednou aneb aspoň podrobených dohledu ústředního společenstevního svazu a jeho rozkazy přesně prováděli. Pochybných podniku mají se ovšem vůbec vzdalovati.

Politický a vojenský.

Česko-německé vyrovnání v Čechách zůstavá pořád ještě vyrovnáváním. Němci by svolili k zasedání sněmu pod nátlakem učitelstva, kdyby jen učitelské platy a volební řád se projednával, jiného nic. Obojí učitelé, čeští i němečtí, byli ve Vídni u vlády prosit, ale hr. Stürgkh pokrčil rameny, on že nic — na to že je sněm. Srdcelomné asi bylo, když chudák à la Smrtka líčil ministrům učitelskou bídu. Finanční referent Dr. Urban složil svůj referát, zůstávaje členem z. výboru, a přejal jej Dr. Pinkas; příjemná práce to teď ovšem není, ale zemský výbor chce čeliti všem útokům na samosprávu země, proto neodstupuje. Němci už by tam raději viděli zeměpanského komisaře.

Jiné vyrovnání, v Haliči mezi Poláky a Rusíny, jež mělo začíti „opraveným" volebním řádem do sněmu, taktéž se zatím rozbilo zásluhou rozvážnější menšiny a katolických biskupů haličských.

Volební úprava pro zemský sněm haličský vypracovaná blokem Bobrzynski-Leo-Stapinski, kterou katolická lidová věc měla býti ve prospěch pochybné demokracie potlačena, byla konservativní stranou pod nátlakem vládním, ač nedůvěřivě, přijata; biskupové chovali se passivně a vystoupili teprve, až váženým hr. Tarnowskim přímo vyzváni, proti tomuto majorisování, jímž by zvláště v městech židé (15% obyv.) byli úplně ovládli. Biskupové neustoupili ani domluvám vídenské vlády, vidouce ve volební opravě vítězství nebezpečného radikalismu, který sice poměr k Rusínům zevně jakž takž upravil, ale v důsledcích jistě k rozvratu a větším sporům by byl vedl. Vykonali proto svoji katolickou povinnost, když se proti tomu ozvali, a zdá se, že s úspěchem; konservativní živlové mají teď příležitost proti lvovské korrupci se semknouti a neblahé poměry na zdravějších základech upraviti. Rozumí se samo sebou, že židovský tisk mobilisoval proti biskupům kde koho, korunu, kurii, slovanství atd. Sám však Daszynski, jeden ze štváčů, nyní tento výplod volební geometrie nazývá monstrem, ale před tím o nějakém dorozumění s menšinou nesmělo býti ani zmínky.

Tak má Rakousko několik krisí najednou.

*

19. dubna uveřejněn rozsudek nejv. správního soudu, že obec vídenská jest oprávněna dle zemského zákona z 1. listopadu 1909 žádati všechna podání v řeči německé, ale jest povinna přijímati doklady jejich také v řeči české, jelikož na tyto se onen zákon nevztahuje. Šlo v tomto případě o doklady volebního práva, jež reklamační komise odmítala.

Ve Vídni nastal vážný obrat rozdvojením liberální radniční opposice, z níž část chce býti opposicí pracovní, totiž spolu-

působiti ve správě obce s křesťanskými sociály. Tito pod nynějším vedením Weiskirchnerovým co do hospodárnosti činí se znamenitě — nové a nové podniky se projektují a provádějí, tak že i opposice se jimi umlčuje, jíž Weiskirchner nedává tolik příležitosti k útokům. Spojení s liberály snad straně při volbách prospěje, ale v zásadách nikoli: zuřivost protislovanská může teď už jen efemerních výsledků docíliti, po nichž bude pád tím hlubší, a křesťanské zásady se v bohopustém boji tom beztoho pomalu vypaří. Starokonservativní strana, která od jakživa usilovala o mír mezi národnostmi a tím o posilu říše, sotva se s touto stranou spojila, již nyní opět nesouhlas svůj dává na jevo. Arciť v nynější rozvášněnosti každý umírněný program zatím podlehne.

*

Rakouská zeměbrana k dosavadním šesti ulánským jízdním plukům, 3 eskadronám (1 divise) tyrolských a 2 eskadr. (1 divise) dalmatských jízdních střelců má letos dostati dva nové jízdní pluky se štábem v Praze a St. Hradci. Pluky sestávají ze 6 eskadron. Brigádní velitelstva jízdní zeměbrany jsou dosud v Olomouci, Lvově a Welsu.

Gažistům mobilisovaných pluků má služební doba za mobilisace býti započtena dvakrát.

Ve Vídni sestoupil se spolek na podporu rakouských zájmů (hospodářských a kulturních) v Albanii. Hr. Fr. Harrach označen za předsedu, bar. L. Chlumecký. předseda přípravného výboru, za místopředsedu. A teď jen hodně sbírat!

*

Válka balkanská tedy skončena. Zatím příměřím bilance její není ještě vypracována, ani určité číslice, kolik stála životů, nejsou asi tak správny, jak se udávají. Hospodářské škody, zvláště v zemědělství, jsou všude veliké, i vítězové je letos asi bolestně pocítí. Kořist movitá těchto jest po výtce jen „válečná“; peněz nebo poživatin mnoho neukořistili, neboť zdlouhavé boje všechno ztrávily nebo zničily.

Kořist nemovitá za to bude hojná, ale tu právě vyskytují se nesnáze při dělení. Nejsou jistě pravdivy všechny zprávy novin o sporech mezi balkanskými spojenci — nyní teprv se jasně ukazuje závist a nechuť proti nim, jež mimoslovanskou Evropou lomcuje — ale že dělení nepůjde hladko, jest pochopitelno: národnostní podklad nemůže všude, zvláště v promíchané Macedonii, rozhodovati; zásluhy o vítězství na sporných místech též bude někdy nesnadno rozsouditi, kde úspěch jedné čety podmiňuje úspěchy druhých; a konečně velmoci budou vítězům spíš ubírati než přidávati, zvláště co do ostrovů, na které má Řecko zálusk. Vymíněný status quo ovšem poslán kam patří. O válečné náhradě zatím se přestalo mluviti.

Černá Hora, chudera, která válku předčasně začala a pozdě skončila, má dostati nejméně, protože nebyla hodná, oblébajíc a dobyvši Skadru přes zákaz velmocí, jež jej ustanovily hlavním městem Albanie.

Katolická Francie sympatisuje s křesťany balkánskými nazývajíc lodní manifestaci proti Černé Hoře „lâcheté“ (zbabělostí), která nenajde omluvy. Král Mikuláš zván jest karakterem, jenž dává mnohým příklad. Ale za Lotim vystupuje druhý obhájce Turků spisovatel Claude Farrère. Za poslední války „Řecko proti Turecku“ znamenalo asi tolik jako „civilisace proti barbarství“. Ale když byl roku 1902 ministerstvem námořnictví poslán do Cařihradu, měl příležitost po 26 měsíců studovati Bulhary ve Varně, Řeky v Athénách, Rumuny v Galaci a Turky ve Stambulu. I přesvědčil se, že Loti má pravdu. „Doznávám, že Turek není hloupý, krvežíznivý, že jen z donucení staví se proti nepříteli, pohnut zradami, tisíckrát potupen a vyprovokován a že v orientě moslemín platí stokrát víc, nežli všecka orthodoxní, schismatická a mongolská plemena dohromady. Má jinaké vzdělání než my, ale má také duši a nelze popříti, že i morální síla, filosofie, umění kvete u Turků. Turek jako člověk je mírný, vlídný, k ženě uctivý, k dětem i zvířatům, ke všemu, co slabého, ohledu plný a veskrze věrný. Ježto je písmem celé Evropě cizí, nemohl jí o sobě pověděti, aby rozuměla, kdežto jeho nepřátelé pověděli na jeho škodu vše, co mu křivdilo. Falešní Turci t. j. Mladoturci, vedeni cizincem Enverem a množství židů zavinili smutný stav nynější. Starý Abdul Hamid byl prozíravý a nedal jim přijíti k veslu. Nynější vládnoucí strana pozůstává z vrahů (Džavid paša) a přímých zrádců (Armenové).“

Velmoci blokovaly loďstvem svým na nátlak rakouský pobřeží černohorské, ale k rozhodnějším krokům se neodhodlaly; vrchní velitel loďstva, anglický Burney, je pořád oddaloval, nechtěje sebe a loďstva ještě více vydávati — posměchu dějin.

Skadar padl, „Cařihrad západu“, bazar obchodu evropsko-asijského, klíč Adrie, benátské kdysi Scutari (1396—1479), kdysi Chrysopolis illyrská, ohrožovavší jaderské moře pirátstvím. Skadarské pevnosti jsou prý z evropskotureckých nejpevnější; tím větší by bylo vítězství černohorské, dobyté arciť jen s pomocí Srbů, kteří sice formálně pro nátlak velmocí odtáhli. ale nechali tam těžká děla s jich — obsluhou. Pevnost Taraboš hlavně tak dlouho dobyvatele zabavila. Píše se, že jednou už jí Černohorci mohli míti, ale Nikita povelel, aby se počkalo, až by princ Danilo dorazil, aby jemu zůstala sláva podmanitele; zatím však obhájci se vzpamatovali a útočníky zatlačili.

Essad paša ve Skadru kapituloval, prý z hladu, ale za čestných podmínek: vojsko jeho prý o 35 tisících mužův odtáhlo se zbraní a vzalo i lehčí, snadno dopravitelnou výzbroj s sebou do — Albanie, aby se tam spojilo s jiným poraženým vojskem (Džavid paša), prý o 15.000 mužů; tedy pro Albanii vojska dosť, aby se Essad v čele jeho mohl směle prohlásiti za albanského panovníka. To prý Nikita s ním velmocem tak nadrobil v dík za to, že mu prokázaly čest takové skvělé námořní demonstrace a blokády. Kdo se tu směje či — nesměje? Ale ovšem ještě ne naposled, neboť právě z toho hrozí nám válka.

Lidé se zlobí, když vyvedli nějakou hloupost, ale rozumnější zlobí se na sebe, ne na druhé, vůči kterým prohloupili. Rakouští

Maďaři a Němci nepatří k těm rozumnějším, neboť zlobí se na balkanské Slovany, které mohli míti za spojence a mají teď za odpůrce, a možná odpůrce velmi vážné, kterým tiskoví šmokové brzy přestanou se vysmívati. Ve „Figaru“ bývalý ministr Hanotaux docela výslovně táže se Rakouska, má-li zájem na tom, býti stále protislovanským. Je tedy světovým tajemstvím, že „tlačiti Slovany ke zdi“ zůstalo ještě pořád v programmě krátkozrakých vlád našich. Náleží-li k vládnímu umění především prozíravost neboli ohled na zadní kola, zde měla a mohla se osvědčiti. Albanie nám příznivá byla by ovšem jakousi protiváhou proti nepříznivým Srbům a Černohorcům. Ale kdož pak za tu přízeň ručí? A proč nevyhledávati přátelství raději hned se sousedem?

Velmoci jak při lodní demonstraci, tak v londýnské konferenci ujišťují sice, že usnesení jejich co do Skadru provedeno býti musí, ale k naléhání rakouskému, aby se tedy provedlo, rozpačitě se usmívají; i náš věrný německý sekundant myslí, že Skadar jemu za válku nestojí. Nám ano?

Nad Bosnou a Hercegovinou prohlášen stav obležení.

Ročník XXX. Číslo 6.

HLÍDKA.

O bezdrátové telegrafii.

Napsal ANTONÍN HRŮZA. (O.)

Stanice v Cadixu a v Tenerifě pracují na dosah 2500 km, Las Palmas na 5000 km; Cadix korresponduje s Pernambukem v jižní Americe a může prostřednictvím stanice v Clifdenu v Irsku telegrafovati až do Kanady. Vedle toho jsou stanice francouzské společnosti ve styku s loděmi, které pohybujíce se v dosahu jejich vln jsou aparáty radiografickými opatřeny.

Rozvoj bezdrátové telegrafie podporoval též někdejší sultán marocký Abdul Asis, jenž daroval pro stanici ve Fezu pozemek v rozměru 6000 m^2, přenechav zároveň vodní sílu o spádu deseti metrů k pohonu elektrických strojů. Fezská stanice byla dohotovena v létě r. 1911, má dvě tykadla po padesáti metrech výšky; k ní druží se stanice v Sefru, položená jihovýchodně od Fezu, ve vzdálenosti dvaceti kilometrů. Prostřednictvím stanice ve Fezu byla podána sultánu Mulay-Hafidovi zpráva o zavření dohody německo-francouzské ze dne 5. listopadu 1911 a touž cestou sdělil také sultán svůj souhlas s ní.

Stanice marocké korrespondují velice čile, počet bezdrátově telegrafovaných slov činí v některém měsíci až 120.000. Síť marocká bude rozšířena spojením Rabatu s Casablankou, linií o kovovém vodiči, kteráž bude pak prodloužena do Asemmuru a k Mazaganu, načež dojde nepochybně též ku zlevnění telegrafní sazby, v těchto pásmech dosti drahé.

O získání prvenství v radiografii v Portugalsku přičinila se společnost Marconiova a uzavřela r. 1912 s vládou prozatimní smlouvu

ohledně pěti stanic. Jedna bude zřízena na Azorech a druhá na mysu Verde, každá bude o dosahu 2500 km; stanice v Lisabonu bude překonávati 1660 km, stanice v Oportu 500 km.

Radiografie dobyla si půdy i v Turecku, kde již r. 1910 bylo provedeno spojení Asiru (v Yemenu) s Cařihradem; současně bylo usneseno zříditi stanice v námořním arsenále a na všech válečných lodích.

Téhož roku konány pokusy také v Srbsku a sice za přítomnosti krále, korunního prince a četných vysokých důstojníků srbské armády. Použilo se při tom pojezdných stanic „Telefunken", které fungovaly velmi dobře. Na základě těchto příznivých výsledků byly pak četné pluky opatřeny bezdrátovými aparáty tohoto systému.

V Petrohradě byla r. 1912 otevřena škola pro výcvik personalu v bezdrátové telegrafii. Doba kursu potrvá tři měsíce a bylo do něho povoláno prozatím dvacet elektrotechniků. Posluchači obdrží po dobu vyučování menší podporu, po dokonaném výcviku jsou jim zajištěna místa se 600—1000 rubly služného.

Rusko má v poměru k svému teritoriu dosud málo stanic. Spojení Petrohradu přes Libavu k Sevastopolu (vzdálenost asi 2200 km) bylo provedeno r. 1909. Roku 1910 byly zřízeny stanice v Petropavlovsku a v Nikolajevsku; stanice v Petropavlovsku byla však vloni bouří zničena a není dosud opravena. Téhož roku vyzbrojily také přístroji bezdrátovými své lodě ruská společnost paroplavební a společnost východoasijská. Roku 1911 byly zbudovány čtyry stanice a sice dvě u jezera Kaspického a dvě u Východního moře. Pro rok 1912 bylo projektováno telegrafní správou zřízení dvanácti stanic zvláště pro rybní tržiště na mormonském pobřeží; se zřizováním dalších stanic bude se pak pokračovati.

Vláda kanadská provozuje bezdrátovou telegrafii na deseti, na západním pobřeží upravených stanicích, v dosahu 240—560 km. Stanice tyto nalézají se v Triangle-Islandu, v Prince-Rupertu, v Dead-Tree-Pointu, ve Victoria-Point-Gray, na mysu Lazo, v Pacheně, v Estavan-Pointu a v Ikeda-Headě. Na východním pobřeží nalézá se 13 stanic, které má v provozu Marconiova společnost, kteréž patří dále stanice v Montrealu (320 km) a v Camperdovnu (400 km). Stanice východní podávají třikrát denně a sice v osm hodin ráno, pak v poledne a k večeru o šesté hodině zprávy o tlaku vzduchu, o teplotě, o síle a směru větru a vůbec zprávy povětrnostní. Stanice Prince-Rupert, Victoria a Point-Gray jsou spojeny s telefonickou sítí kanadskou a mohou tudíž všecky zprávy tohoto druhu sděliti též do vnitrozemí.

U Velkých jezer severoamerických jest upraven celý řetěz stanic a sice od Port-Arthuru až do Kingstownu přes Torontu, Colbornu, Stanley, Sarniu, Tobermoru, Midland a Sanct-Marii k Arthuru. Kanada má nejsilnější stanici v Glace-Bay, která korresponduje přes Atlantický oceán s Clifdenem v Irsku. Poštovní správa anglická svolila též, aby od 1. května 1912 byly ve všech telegrafních úřadech Velké Britanie přijímány telegramy pro místa v Kanadě a ve Spojených státech severoamerických ku sprostředkování cestou bezdrátovou.

Radiografie stala se v Americe také předmětem sportu bohatých Američanův a libůstka tato vyvrcholila až v neřest, kterou snažil se senator Robert potříti návrhem zákona na omezení tohoto sportu, který znesnadňuje a ohrožuje provoz stanic veřejných. Návrh narazil však na odpor svobodymilovných občanův amerických, kteří se domnívají míti plné právo na používání prostoru. Více než 200 časopisů projevilo souhlas se sportovníky, jichž mluvčím jest měsíčník „Modern-Electrics“, jehož redakce byla zaplavena protesty proti obmezování bezdrátové telegrafie. Tvrdí se, že jest v Americe asi 60.000 bezdrátových stanic, které slouží jen k zábavě nebo k soukromé potřebě svých majitelů. New-York sám má jich přes jeden tisíc, oproti čemuž jest arci mizivě malý počet všech veřejných stanic pobřežních, které patří různým společnostem a kterých je dohromady asi devět set. Sportovníci se honosí, že zdokonalili bezdrátovou telegrafii a že se výroba sportovních aparátů stala důležitou složkou průmyslu elektrotechnického a tím sport tento má také svůj národohospodářský a socialní význam. Také Marconiho objev povstal jenom z hříčky, kterou se Marconi zabýval již za svých studijních let v Salisbury-Plainu. Nelze též říci, že by radiografický sport byl na závadu frekvenci úřadních stanic, neboť zkušený radiografista pozná z vlastnosti vlny nebo jiskry, přichází-li z aparátu s ním korrespondujícího či nikoli. Tak prý vrchní telegrafista na střeše domu Waldorf-Astoriova v New-Yorku absolvuje den ze dne několik set telegramův, aniž by ho frekvence jednoho tisíce amatérských stanic rušila.

Pravdou je, že podnikaví dobrodruzi a lehkomyslní hoši zneužívají svých stanic k poplašným zprávám o předstíraných katastrofách lodí, čímž klamou pobřežní stanice. Volají o pomoc a vysílají do prostoru signály nouzové, jakých užívají trosečníci, a nejsou řídky případy, kdy i pomocné parníky byly na rychlo vypraveny, aby přispěly nehodou domněle postiženým, aby však poznaly, že staly se obětí svévole a chlapecké zlomyslnosti telegrafních amatéru. Když tyto případy

častěji se opakovaly, zakročila vláda přece a vydala přísná nařízení, které užívání stanic upravuje; nařízení toto však bylo prohlášeno sportovními kruhy jako neamerikánské.

Telegraf bezdrátový pronikl arciť i do Asie, kde nizozemská osadní vláda pro kolonie v Indii zadala německé společnosti zařízení čtyř stanic, ze kterých stanice v Sabangu na ostrově Wé, severně od Sumatry, a v Sitoebondě na Jávě jsou již otevřeny. Počalo se také se stavbou stanice v Koepangu na Timoru, načež dojde ku zřízení stanice v Ambonu. Sabang slouží k telegrafii toliko s loděmi, protože leží u plavební linie mořské. Normálně vysílá do vzdálenosti 750 km (ve dne), v noci pak až do 1500 km; podařilo prý se jí též korrespondovati na vzdálenost 3600 km. Když byla svými značkami rušila frekvenci stanice ve Victoriapointu, vzdálené 600 km a zařízené aparáty systému Lodge-Muirhedova, nařídila nizozemská vláda, aby pracovala toliko s 35% energií. Ostatní tři stanice mají sprostředkovati spojení s německo-nizozemskou kabelovou sítí a budou pracovati pěti-kilovatovou energií. Vzdálenosti, které mají překonati, měří: Koepang—Ambon 900 km, Sitoebondo—Koepang 1100 km.

Také Čína má asi 28 stanic systému „Telefunken" a sice deset na pevnině, devět na válečných lodích, jednu na školní lodi a osm vojenských, pohyblivých stanic. Pomýšlí se na vybudování celé řady stanic dalších, které by měly sloužiti ku spojení jednotlivých provincií, zejména Mongolska.

Přístroji, zařízenými dle principu bezdrátové telegrafie, lze registrovati i bouřku, vzdálenou několik set kilometrů od místa pozorování. Aparát podobný zhotovil Francouz Flajolet, použiv k přijímání atmosferických vln elektrických olověného kohereru, který pak působil na thermoelektrický sloupec a na zrcádkový galvanometr. Zjistil prý jím bouřku vzdálenou 500 km.

Zázrak s krví sv. Januaria v Neapoli.

Napsal prof. BOH. SPÁČIL, T. J. (Č. d.)

Vizme tu v krátkosti výsledky Sperindeova zkoumání.[1])

Sperindeo pořídil si přesnou váhu a vážil poprvé relikviář v květnu r. 1902 v poslední den slavností, kdy byla ampulla zcela naplněna. Výsledek byl: 1014·90 g. Aby možný omyl vyloučil, zaměnil experimentátor na miskách závaží a předmět, a opakoval se vší přesností pokus třikráte. Dne 26. září téhož roku, v poslední den zářijových slavností večer, kdy dosáhl obsah láhvičky minima, vážil Sperindeo touže váhou a týmže způsobem relikviář znovu. Váha obnášela nyní 987·91 g, rozdíl tedy byl 26·99 g. To by odpovídalo rozdílu v objemu asi o 25cm³.

Druhou řadu pokusů vážením učinil P. Silva r. 1904. Silva vážil ostensorium svou vlastní precisní váhou poprve dne 19. září r. 1904. Objem krve se ještě nezměnil a byl zrovna takový, jako na konci května 1902, kdy Sperindeo první pokus konal. P. Silva konal pokus s největší možnou přesností, jak píše,[2]) a přišel skutečně k témuž výsledku jako Sperindeo: 1014·90 g. Příštího dne, 21. září, byl pokus večer o šesté hodině opakován, když se byl zatím obsah značně zmenšil, a váha obnášela tentokráte 1004 g., tedy skoro o 11 g. méně. Dne 22. však váhy zase přibylo na 1008 g. a tak kolísala stále mezi 1015 a 1004 g., nikdy však pod poslední číslici. Posledního dne, 26. září, obnášela váha 1011 g., tedy o 23 g. více než vážil relikviář téhož dne r. 1902 dle pokusu Sperindeova.

Ze všeho toho následuje nejprve, že též o skutečnosti tohoto třetího zjevu, o změně váhy, nelze míti nejmenší pochybnosti. Dále je zjištěno, že krev při maximu objemu vždy stejně váží; resultáty obou badatelů se tuto shodují. Než nejzajímavější jest při všem okolnost, že, jak už čtenář z pokusů P. Silvy vyčetl, změna váhy a změna objemu nikterak na sobě nezávisí, nýbrž každá, abychom se tak vyjádřili, jde vlastní cestou. Na tuto okolnost zvláště upozorňuje prof. Sperindeo ve své zprávě v časopisu „Rivista di scienze e lettere".[3])

[1]) Dle Cavène, o. c., str. 355 nn.

[2]) O. c., str. 158.

[3]) Un'altra osservazione (Rivista str. 160).

„Když byl relikviář dne 19. září vážen, scházelo k úplnému naplnění láhve už tak málo, že bylo možno jenom stěží stanoviti, zda obsah je tekutý či není. Po té niveau stále se snižovalo až do 26. září, kdy byla ampulla asi do polovice naplněna. Až do 21. odpovídala váha také zmenšenému objemu, ale od tohoto dne počalo jí přibývati, ačkoli objem, jak řečeno, klesal. Tento rozpor váhy se změnou objemu dokazuje, že krev podivuhodným a nevysvětlitelným způsobem mění též svoji hustotu a že tudíž i v tomto ohledu nepodléhá fysickým zákonům."

A podobně píše též Sperindeo professoru Haase, jak tento v listě ze dne 15. června 1911 Dru Isenkrahe sděluje: „Sperindeo mne několikrát s určitostí ujistil, že váha a objem jdou svými vlastními cestami, a sice zcela nepravidelně, takže mnohdy váhy přibývá nebo ubývá, co objem nezměněným zůstává, jindy zase zároveň rostou nebo klesají, a opět jindy zase jednoho přibývá, co druhé se zmenšuje." [1])

O faktu samém tedy, co se změny skupenství, objemu, váhy týče, nelze rozumně pochybovati. Možno snad vše pozorovati ještě důkladněji, možno pokusy učiniti s větší přesností, ale vůči tolika svědkům a po tolika pozorováních nelze skutečnosti záhadného zjevu popírati. Mluviti tu o částečné suggesci, jak na př. činí Dr. Alois Müller, [2]) je bezdůvodno. Kdyby skutečně vzrušení a rozčilení způsobené očekáváním, zvědavostí, touhou atd. bylo už důkazem, že faktum nelze objektivně konstatovati, pak bychom právě o nejzávažnějších a nejdůležitějších událostech dějin, při nichž skoro vždy také vzrušení, rozčilení atd. hraje úlohu, neměli nikdy úplné jistoty. Rozhodně též třeba státi na zásadě, že k tomu, aby skutková povaha zjevu neobyčejného, zázračného, byla zjištěna, není třeba jiných kriterií než při stanovení jevů jiných.

Jde tedy pouze o to, jak daný zjev se má vysvětliti. A tu přicházíme k vlastnímu předmětu svého pojednání. Lze dané zjevy vysvětliti přirozeně či nutno tu uznati skutečný zázrak? Tuto otázku chceme nyní apologeticky zodpověděti.

První otázka, jež se tu naskýtá, byla by ta, zdali ampully skutečně obsahují krev.

Samo o sobě nezdá se vlastně ani nutné k rozřešení našeho problemu podstatu obsahu láhví stanoviti. Nejsou-li přirozené příčiny s to, aby záhadné zjevy vysvětlily, pak stojíme v každém případě před

---

[1]) Isenkrahe o. c., str. 121.

[2]) Neapolitanische Blutwunder. Von Dr. Alois Müller (Aar, 1912, č. 2 str. 246).

zázrakem, ať už látka, o niž se jedná, je vskutku krev nebo cokoli jiného. Jenom že v tomto posledním případě by nejenom spojitost divu s úctou světcovou zůstala záhadnou, nýbrž by i nerozřešitelnou záhadou zůstalo, proč že Bůh v tomto případě v řád přirozený zasahuje a zázrak tvoří.

Na důkaz, že se v láhvích krev nalézá, mohli bychom nejprve už uvésti svědectví očitých svědků, kteří tvrdí, že řečená látka úplně tak vypadá jako ztuhlá, po případě pěnící se krev. Mohli bychom též appelovati na tradici, která vypravuje i o původu krve, že totiž ji zbožná nějaká paní v areně, kde sv. Januarius byl divokým zvířatům předhozen, sebrala a uschovala. Vrátíme se ještě později k tomuto důkazu z podání. Nyní však nás hlavně zajímá jiný důkaz, podaný prof. Sperindeem na základě spektralní analyse, kterou byl v září r. 1902 obsah lahvičky zkoumal.

O pokusích a výsledku jejich píše obšírně prof. Sperindeo ve svém díle,[1]) z něhož tuto hlavní tresť podáváme.

Látka, která se v láhvici nachází, je tam v takovém množství, že nepropouští paprsků světelných, ať už jest v pevném nebo v tekutém stavu. Než Sperindeo přesvědčil se častěji o tom, že při stékání po skle zanechává na čas stopy, které by se při paprscích svíčkového světla daly analysovati. Jedinou překážkou by tu mohlo býti silné sklo relikviáře a snad i stěna ampully. Aby se o možnosti pokusu přesvědčil, učinil Sp. nejprve řadu pokusů předběžných za okolností co možná stejných. Pevně stojícím, velmi dobrým spektroskopem analysoval nejprve s professorem chemie na universitě neapolské Januariem několik kapek krve, jež z píchnutí špendlíkem obdržel. Spektrum ukazovalo oba v knihách popsané temné pruhy mezi Frauenhoferovými čarami D a E.

Po těchto pokusích odebrali se oba pánové ještě se dvěma průvodci dne 25. září 1902 do dómu a tu byl konán vlastní pokus. Spektroskop byl náležitě připraven, knot svíčky byl natřen kuchyňskou solí, aby ve spektru čára natriová jasně vynikla, Sperindeo uchopil relikviář za rukověť, nahnul ho, aby se vnitřní stěna láhve smočila, a pak ho postavil mezi svíci a spektroskop, žádaje professora Januaria, aby se jal spektrum, jež vznikne, pozorovati. Nejprve nebylo ničeho viděti, ale po několikerém obrácení (relikviáře) podařilo se relikviáři dáti takovou polohu, že paprsky světla pronikaly přímo místem, kde v láhvi lpěla

[1]) Sperindeo o. c., str. 67 nn.

na skle tenounká vrstva obsahu, a soustřeďovaly se ve štěrbině spektroskopu. V tomtéž okamžiku ukázal se ve spektru temný pruh, svědčící, že látka jest krví, za ním druhý kruh zelený, a mezi oběma jasné pásmo. Professor Januario byl výsledkem zcela uchvácen a nemohl se ani na spektrum vynadívati. Několikrát se znovu vracel, aby se ještě lépe přesvědčil, a častěji opakoval: „Kdybych to jenom mohl fotografovati!“ Na to vyměnili si s prof. Sperindeem místa a tento konal pozorování s týmž výsledkem. Sperindeo končí svůj popis pokusu slovy: „Spektroskop dokázal se vší jistotou, že v relikviáři sv. Januaria se nachází krev.“

Totéž bylo přesvědčení professora Januaria. Přišed domů vykládal svým vše, co se událo, a opětoval: „Látka v ampulle sv. Januaria jest beze vší pochybnosti krev.“ Když asi měsíc po té, dne 24. října, ho za příležitosti jeho jmenin několik přátel navštívilo, prohlásil i jim: „Je to zcela určitě krev!“ Více však než slovy dokázal přesvědčení své skutky. Dříve byl v náboženském ohledu lhostejný, ode dne zmíněného pokusu však počal přistupovati ke svátostem. Už za tři měsíce po té rozloučil se s tímto světem, a smrt jeho byla velmi příkladná, v pravdě křesťanská. Krásný výsledek spektroskopického pokusu oživil jeho víru.[1])

Přes to přese všechno třeba uznati oprávněnost kritických poznámek Dr. Isenkrahe, který ve své knize[2]) s odbornou důkladností a znalostí dokazuje, že spektrální analyse, tak jak Sperindeem a Januariem provedena a popsána, sama o sobě ještě nestačí k úplně jistému důkazu, že v ampulle jest krev a pouze krev bez jiné chemické nebo fysikalní kombinace. Jsou totiž látky, jichž přimísením v malém množství hlavní absorpční spektrum se nemění, a Isenkrahe uvádí za příklad (na str. 163) pokus, který sám konal. Mimo to spektrum, jak je Sperindeo popisuje („temný pruh, za ním zelený, a mezi oběma jasné pásmo“) hodí se také na jiné látky, na př. na karmín, turacin, na smíšeninu kamence s purpurinem a pod. Spektra všech těchto látek a spektrum krve vykazují ovšem jemné odstíny, ale toho si experimentatoři buď nepovšimli anebo aspoň ve své zprávě ničeho o tom nepraví, a tak jest konkluse Isenkrahova skutečně správná, že analyse spektrální sama o sobě ještě se vší určitostí přítomnost krve nedokazuje.

---

[1]) Cavène, o. c., str. 268 nn.

[2]) Isenkrahe, o. c., str. 134—164.

Sama o sobě, jsme řekli; neboť uvážíme-li okolnosti pozorování a odvoláme-li se na tradici, důkaz se tak doplňuje, že nám jistoty poskytuje. — Bezprostředně před pokusem analysovali oba učenci, jak jsme slyšeli, kapky čerstvé lidské krve. Pevné jejich přesvědčení, že jest v ampulle krev, a jistota, s jakou o tom referují, je důkazem, že spektrum, které při hlavním pokusu viděli, bylo jistě totožné se spektry při předběžných pokusích s kapkami krve konaných. Že ve své zprávě pouze svrchu řečené tři znaky spektra udávají a na odstíny, jimiž právě spektrum krve od spektra jiných podobných látek se liší, ohledu neberou, vysvětlí se snadno tím, že v knihách odborných se uvádějí většinou tyto znaky jako podstatné, a na možnost, že by láhvička některou ze zmíněných barevných látek mohla obsahovati, že ani nepomyslili. — Dále dlužno připomenouti, že některé z řečených barevných látek, na př. karmín, teprve v 18. století byly vynalezeny. A tu lze právem i tradice se dovolávati. To co se nyní v neapolském dómě děje, dálo se dle úředních zpráv už dlouho před tím, než karmín a podobné barvy byly známy, a staletá tradice, jíž nelze jistě upříti víry, mluví o krvi sv. Januaria. Mimo to obtíž, jak vysvětliti dané zjevy, které s úctou světcovou tak úzce souvisí, jest mnohem větší, ne-li nepřekonatelná, nejde-li tu o krev jeho, nýbrž o jinou látku. (O. p.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Současně klade biskup mohelnickému faráři na srdce, aby vhod nevhod se snažil vrátiti tvrdošijný lid k jednotě víry. Sám pak laskavě i přísně domlouval neposlušným zejména z úřadu městského, kteří se k němu jednotlivě museli dostavit, [1]) trestal Maletínské i Mohelnické, kteří se nepoddali, i vězením. [2]) Ale vše nadarmo. Někteří obyvatelé a mezi nimi též bývalý primátor města Wolf Birsak a příbuzný jeho Jiří téhož jména vystěhovali se jinam; zejména do Litovle, kdež učení Lutherovo pod záštitou pánů Černohorských z Boskovic bujelo bez překážky, [3]) jiní pak, třeba se pro tu chvíli volky nevolky podrobili na venek, trvali uvnitř přes úsilí biskupovo tím tvrdošijněji při svém vyznání. Směl-li se nedlouho potom v Mohelnici nerušeně zdržovati bratrský kněz Jiří Pulec Horážďovský, jenž tam roku 1594 zemřel, [4]) je to důkazem, že v městě za oněch let co do náboženství jakž takž bylo klidno, ale jen zevně. Po smrti biskupa Stanislava roku 1598 se Mohelničtí skutečným smýšlením už netajili. Stěžujíť si téhož roku cechy mohelnické purkmistrovi a radě, že se jim nejen nepodává svátost oltářní pod obojí, nýbrž i že kdo tak přijímá, nesmí se pochovati na katolickém hřbitově. [5])

---

[1]) Kop. XXIX. 39. a dopis ze dne 24. července 1590. Kop. XXVIII. 159. *Kameníček*, Zemské sněmy III. 383 nedopatřením vztahuje tento dopis biskupský na Uničovské.

[2]) Kop. XXVIII. 146. O Mohelnických píše biskup z Brna dto 30. listopadu 1590 řediteli mírovského panství: »Že jsi Mohelnické do vězení pro nesrovnání se s jinými u víře svaté katolické dal, tobě to schvalujeme, v kterémžto vězení aby až do příjezdu našeho zanecháni byli nařiď.« (Měl přijeti na Mírov v den Nového léta 1591 křtit synáčka ředitele, svého bratra Hanuše Pavlovského). Kop. XXVIII. 260. Do Mohelnice poslal biskup, aby v ničem a zvláště co se týká zpovědi, neměli zkrácení, českého kaplana. Kop. XXVIII. 183. dto 23. srpna 1590.

[3]) O odchodu některých obyvatel z města zmiňuje se biskup v dopise dne 22. září 1590. Kop. XXVIII. 198. O Wolfu a Jiřím Birsakovi kop. XXVIII 220. 235. Wolf Birsak žádal později z Litovle o výhostní list. Biskup píše stran toho Mohelnickým 15. března 1592: »Dejte mu takovej vejhost, jak se zachoval, však prostředně, aby také bez ouhony poctivosti jeho bylo, stolka abyste se ho aspoň zbyli.« Kop. XXX. 46. 53.

[4]) Památky arch. IX. 352.

[5]) *Kameníček*, Zemské sněmy III. 420[1].

V okolí Mohelnice bylo nejinak. Farní obročí úsovské držel ženatý kněz Václav Novoliský, jenž roku 1591 koupil dům v Lošticích.[1]) Teprve když roku 1598 převzal úsovské panství pan Karel z Lichtenštejna, jenž krátce na to stal se katolíkem, dostali tam hodného kněze; ale kardinál Dietrichštejn chtěl ho roku 1602 přesadit, jestliže by „nějaký fedrunk neboližto při nejmenším stravu na zámku jmíti nemohl“.[2]) Měl se tam tudíž nevalně.

Sirotčí statek podolský s Vyšehořím držel roku 1599 po zesnulém Václavu Kobylkovi ve správě strýc jeho Mikuláš starší Kobylka z Kobylího, současně pán bělolhotský.[3]) Faru vyšehorskou opanovali pod ním úplně kněží luteranští. Vinou jejich obročí schudlo na příjmech desátkových. Z luterských pastorů jmenuje se k roku 1600 kněz Pavel a k roku 1609 Jakub Seidel, jehož nástupcem byl kněz Jiří.[4]) Ve Vranové Lhotě, kdež byl od roku 1587 pánem Jan Kobylka z Kobylího, rozhodný stoupenec víry luterské, působil za jeho dob na faře ženatý kněz Melichar.[5])

V Moravičanech následoval, nevědomo zdali bezprostředně, po knězi Martinovi farář Jan Beneš. První zmínka děje se o něm roku 1590. Dvě léta potom koupil v Lošticích rinkovní grunt č. 56 pro svých pět dětí a manželku svoji Annu, dceru moravičanského rodáka kněze Havla Malata, jenž byl církevním správcem v Postřelmově.[6]) Zdali kněz Jan Beneš obdržel moravičanskou faru s vědomím církevní vrchnosti, nelze říci, ale možno je tó. Byltě tehda „velkej nedostatek dobrých, pobožných a řádně svěcených kněží,“[7]) a biskup nemaje na výběr spokojoval se i s knězem mravně nikterak bezúhonným, jen když se mohl nadíti jeho pravověrnosti. Leč ani učení kněze Jana Beneše nebylo přesně katolické. Držitelé statku moravičanského olomučtí kartuziáni viděli se nuceni, vyžádati si roku 1593 několik duchovních z řádu jesuitského k missii v Moravičanech „aby poddaní z bludů, v nichž vězeli, byli přivedeni k pravému náboženství katolickému.“ Výsledek si missionáři pochvalovali: vyučili farníky moravičanské

---

[1]) Přišel krátce před tím do Úsova z Čech. *Borový,* Martin Medek 95.

[2]) Kop. XXXVI. 65.

[3]) Půh. olom. XXXIV. 195.

[4]) Dec. matr. moheln. z roku 1671 p. 214. 215.

[5]) Knihy města Loštic sv. XXXI. 255.

[6]) Kněz Havel Malat byl v Postřelmově hned roku 1578 a jmenuje se roku 1598 nebožtíkem.

[7]) Píše biskup roku 1588 obci měst. Doubravníka. Kop. XXVI. 137.

v katechismu tak, že všichni ochotně přijali svátosti a vrátili se k víře svých praotců.[1])

Kněz Jan Beneš moravičanský držel té doby také obročí zábřežské. Tamější správce bratrského sboru a ředitel šlechtické školy bratr Jeronym Fikar zemřel roku 1580. Nástupce jeho bratr Jiřík Lomnický byv „pro nejedny nezpůsoby a nepříklady složen od práce a povinnosti kněžské, byl v Zábřehu několik let sousedem“. Když pak poznov úřad jemu navrácen, zemřel krátce potom roku 1586.[2]) Duchovní správu pro katolickou menšinu v městě zastával moravičanský farář Jan Beneš. Památkou po něm zbyla křtitelnice zhotovená roku 1594.[3]) Téhož léta někdy po sv. Jiří kněz Jan Beneš zemřel.[4])

Na volbu nového faráře neměl kartuzianský řád, jemuž náleželo panství moravičanské, žádného vlivu. Kostelní patronát moravičanský patřivší dosud šternberským pánům, posledně knížeti Karlu z Minstrberka, přívrženci nové víry, koupil v letech 1593 i s právem ochrany nad osadami Moravičany a Páloninem ředitel panství šternberského Joachim Pivce z Hradčan a Klimštejna.[5]) Nový patron dosadil hned po smrti Jana Beneše na faru do Moravičan kněze Valentina Scherfera ze Scherfersteina. Nový farář rodem z Krnova, syn markraběcího kancléře,[6]) byl vyznání luterského. Uměl-li česky, neví se.

Převor a konvent kláštera kartouzského jakožto dědičná vrchnost moravičanského statku neuznali převodu ochranného práva ve prospěch pana Joachima Pivce, zakázali svým poddaným v Moravičanech a v Páloníně činiti jemu ochranný závazek, zapověděli jim přísně pod

[1]) *Schmidl*, Historia soc. Jesu. Prague 1749. II. 18. — *Volný* v círk. topogr. olom IV. 35. pochybuje o tomto výsledku s poukazem na zadržování desátků v letech 1594—1599. Ale desátek zadržovali, jak vysvitne z pozdějšího výkladu, na rozkaz vrchnosti katoličtí osadníci obvodu moravičanského svému faráři proto, že byl nekatolíkem.

[2]) Zápisy bratra Orlíka. Fontes rerum austr. I. odd. V. str. 271. 280.

[3]) Ve farském dvoře v Zábřehu nalezena roku 1910 v zemi starobylá křtitelnice s tímto kusým vydlabaným nápisem ... CHWALE BOŽI VDIELANA ZA JANA BENESSE FAR ZABRZE 1594.

[4]) Poslední zpráva o něm ve středu před sv. Jiřím 1594, kdy kněz Jan Beneš ty časy farář moravičanský prodal náležité sobě purkrechtní peníze 150 hř. Janu Soboteckýmu, úředníku Doubravskému za 40 hř., jež kněz Jan za sebe, manželku a děti své kvituje Listinář Selsk. archivu II. p. 2. — Dne 10. srpna 1595 prodává se po nebožtíkovi dům v Lošticích.

[5]) *Volný*, Mähren V. 96. 131[69].

[6]) Notizenblatt, 1864 p. 77.

pokutou 50 kop grošĭ, aby se o žádnou věc, byť i byli voláni, před něho nestavěli a sedmnáct zahradníků v Moravičanech, kteří od starodávna patřili k faře tamější, uvedli sobě v roboty a platy.[1]) Současně ovšem neuznali také dosazeného pánem z Hradčan faráře a zakázali hned roku 1594 svým osadníkům v Moravičanech a v Páloníně odvádět knězi Valentinovi desátek. To se provádělo důsledně po šest let. Moravičanský desátek dvanáctého snopu pšenice, rži a ječmene dávali kartuziani odvážet sobě do panských důchodů, sutý desátek z Moravičan a Pálonína nechávali poddaným.[2])

Všechny půhony kněze Valentina o tento desátek byly od pánů soudcí „ze slušných příčin“ odloženy ke svatojanskému soudu roku 1600, při němžto však nestála žádná z obou sporných stran.[3]) Byltě totiž krátce před tím smlouvou dne 6. června roku 1600 Joachim Pivce z Hradčan postoupil podací i ochranné právo moravičanské panu Karlovi z Lichtenštejna.[4]) Kněz Valentin Scherfer byl v Moravičanech ještě počátkem listopadu téhož roku, kdy stál v Litovli za kmotra Susaně novorozené dcerce Daniela Kranicha, jáhna německého kostela. Spolu s ním je zapsán při tom úkonu též farář loštický Matouš Semelius.[5])

V Lošticích proti dřívějšímu častému střídání duchovních se pod vrchností unčovskou postavení kněze faráře ustálilo. Aspoň Matouš Semelius pobyl si tu jako snad žádný z jeho předchůdců v úřadě. Za něho roku 1591 ozdobena kostelní věž novým velikým zvonem, jenž byl pořízen nákladem vší obce městečka Loštic a pokřtěn jménem sv. Jana.[6])

---

[1]) Půh. olom. XXXIII. 60. 103. — Půhon o to při soudě svatomartinském roku 1594.

[2]) Sutého desátku se odvádělo tehdy z Moravičan po 12 korcích pšenice, rži a ječmene, ovsa pak 27 korců půldruha věrtele. Z Pálonína po 35½ korcích rži a ovsa. Kopný desátek moravičanský vynášel jak ho na poli bylo vytknuto:

roku	pšenice	rži	ječmene
1594	31 kop 56 snopů	14 kop 30 snopů	6 kop 35 snopů
1595	18 „ 37 „	11 „ 45 „	8 „ 3 „
1596	20 „ 20 „	14 „ 10 „	8 „ 9 „
1597	15 „ 59 „	8 „ 53 „	5 „ 46 „
1598	22 „ 7 „	12 „ 49 „	10 „ 8 „
1599	15 „ 45 „	7 „ — „	3 „ 41 „

[3]) Půh. XXXIII. 64. 105. 187. 303. 545. — XXXIV. 26. 27. 109. 199.

[4]) Zem. archiv brněn. B. S. č. 5664. Zdá se však, že skutečně bylo to právo postoupeno hned roku 1595. Srv. *Snopek*, Nová akta kardin. Dietrichštejna Čas. mat. mor. 1903 p. 297[1].

[5]) Zápis v nejstarší matrice litovelské dne 9. listopadu 1600.

[6]) Na zvoně byl nápis: »Léta 1591 za držení městečka Loštic slovutných, moudrých a vzácných a opatrných purkmistra a pánův slavné rady města Uničova

Ačkoli roku 1568 sedm čtvrtlánů pole obročního bylo scizeno za nepatrný roční plat 9 zl. mor. 12 gr. a jediným pozemkem farním zbyla žadlovská louka, měl farář nicméně příjmy slušné. Kromě desátku kopného čili závistivého od desíti sousedů, kteří odváděli z některých polí po dvanáctém snopě pšenice, rži a ječmene a taktéž z jednoho kusu pole v Moravičanech, pobíral z Loštic a z přifařených osad ročně úhrnem $143^1/_8$ měřic rži a $140^3/_8$ měřic ovsa, z obecního lesa 10 sáhů paliva, kbel piva z každé várky, od usedlých v městečku při sv. Janě Křtiteli z bohatších domů sýr nebo kohouta, z chudších jeden groš, od osadníků pak venkovských rovněž po sýru nebo po groši českém. Štoly platilo se za něho 1 groš bílý ode křtu, od sdavek 12 až 30 groší „jak se kdy možnost při kterém ženichu viděla“, od pohřbu bez konduktu 3 groše české, od kázaní 6 až 30 groší „jak se vidělo časem“ dle zámožnosti nebo věku zemřelých. Z úvodu šestinedělky „předně koláč, svíci a český groš, ženy pak s ní jdoucí malý peníz“. Ofěr nebylo žádných. [1]) (P. d.)

pánův našich milostivých tento zvon jest slitý ke cti a chvále Pánu Bohu všemohoucímu z nákladem vší obce městečka Loštic toho času za purkmistrů Jana Patáka, Petra Karbanova i spoluradních jejich a Matouše Smejkala rychtáře a Samuele toho času písaře, kterýmužto zvonu dáno jest jméno sv. Jan. Parocho tunc temporis Matheo Semelio Prividiano Pannonio.« Vážil 18 centů. Když po 200leté službě dozvonil a pukl, ulit z jeho kovu roku 1793 nynější zvon »polední«.

[1]) Tento seznam příjmů i se jmény povinných osadníků desátkových viz knihu městskou sv. XXXVI. 256—261. V podobných obnosech brala se štola roku 1619 na statcích knížete Karla z Lichtenštejna. Čas. Mat. mor. 1898 p. 402.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Tak postavil Ferrer svůj ústav na základ záludné politiky: na venek nic, ale doma vše proti stávajícímu řádu. Upozorňoval, že jest nezbytno, aby personal školní smýšlel jako zakladatel, při nejmenším aspoň byl smýšlení krajně protiklerikálního. Jaké učebnice byly dovoleny, vysvítá z náčrtku nalezeného mezi papíry Ferrerovými, jenž týká se asi svrchu zmíněného konkursu. Tak předpisuje pro 1. zeměpis: „Knížka nemějž víc než asi 100 stran a přihlížej k důkazu, že všecky změny hranic (ať už súžení, ať rozšíření) nikdy se neprovedly na prospěch, ale vždy na úkor národů. Žádoucna je zmínka o mravech a zvyklostech různých krajův a třeba poukázati, jak záhubno bylo národům náboženství a přemrštěné přilnutí k autoritě. 2. V dějepise stůjž přehled jednotlivých válek, počna křižáckými, budiž uveden jejich podklad a příčina a počet padlých. Do volné školy patří také 3. pojednání o zdvořilosti a obcování s lidmi. Má se jím vštěpovati úcta ke svobodě jiných, ale zároveň povinnost potírání všeho, co směřuje k zabrzdění rozmachu pokrokových ideí. 4. Návod, kterak omeziti jakékoliv zasahování autority do života veřejného, a důkaz, že člověk se zcela dobře na světě obejde bez Boha a pána. 5. Další učebnicí bude „statistika práce“. Tento nebo podobný titul knihy žádá výpočet bohatství té které země a požadavků práce, jež je nutna, aby všichni žili; žádá provedení důkazu, že spojení dělnictva musí vésti ku všeobecné stávce, že systém kapitalistický musí padnouti a na jeho místo musí nastoupiti právo, které zabezpečuje život všem a vede k svobodnému rozvinutí vloh každého jednotlivce.“

Ale založení takové školy, jež bylo svěřeno Pratovi, nevedlo ještě k cíli. Po několika měsících nebyla získána ani místnost pro ústav. Ba Ferrer ani nevěděl, čeho se ve vlasti vyžaduje, aby směla býti škola otevřena. I obrátil se na univ. profesora Odona de Buen, s nímž se seznámil již dříve u příležitosti cesty krajanovy do Paříže, a de Buen odpověděl mu 15. ledna 1901: „K založení jakéhokoliv učeliště ve Španělsku není třeba žádného svolení, ale čeho je třeba, jsou peníze, peníze, peníze“. Nebylo to sice pedagogické, ale byla to pravda. Ferrer se obával všemožných překážek ve státě tolik zpátečnickém, za jaký Španělsko považoval, zatím pak dovedl lehce odstraniti jedinou nesnáz,

neboť peníze měl. Meunierová umřela a odkaz její mu právoplatně náležel. Rozešel se tedy s Pratem a přesídlil do Barcelony, kde otevřel se jeho ústav školním rokem 1901—2.

Tvrdilo se, že Ferrer zavedl takto ve Španělsku „vyučování laické“ po způsobu francouzských škol státních. Ale tomu není tak. Starý bojovník proti klerikalismu ve Španělích, republikán a volnomyšlenkář Vinardell-Roig, jenž dávno již dlí v Paříži, opřel se chvalopěvcům Ferrerovým v listu „L'eclair“. Dí asi toto: „Ferrer ani nezavedl „laické ideje“ do Španělska, ani nebyl prvním zakladatelem „školy laické“. Již za mládí Ferrerova bylo plno takových škol v Katalonii, Valencii, Andalusii, Zaragoze atd. Sám jsem jich několik již před lety navštívil... Ani ve volné myšlence nebyl Ferrer průkopníkem a nezavedl nic nového. Již v letech sedmdesátých založilo nás několik nadšených jinochů list „La Humanidad“, dále vycházela nedělní příloha „Volné myšlenky“ a jiné časopisy velikého novináře Nakense, tak že jimi nabyla půdy myšlenka laicismu v lidu... Když octnul se Ferrer v Barceloně se svým dědictvím 30.000 franků, nemohl v tom oboru teprv tvořiti cosi neznámého. Jediná novota, již v moderní své škole zavedl, byla anarchistická propaganda kryjící se více či méně pod nátěrem vědy a kultury.“

Nebyl tedy Ferrer původním, jak ho velebí jeho ctitelé, a věru, že se mohl pověstný zednář a republikán portugalský Magelhaens Lima na sjezdu Volné myšlenky v Mnichově 1912. chlubiti, že v malém Portugalsku jsou pokročilejší než ve Španělích a kdekoliv jinde, protože zbavili vojenství i školu úplně vlivu náboženského. Avšak proti Vinardell-Roigovi, který řekl o Ferrerovi pravdu, třebas byl s počínáním jeho zcela za jedno, povstali ihned obhájcové apoštola. Malato, hlavní podkuřovatel jeho, věnoval věci té mnoho článků, leč marně. Sám leták obranného komitétu prohlašuje, že Ferrerovi razil dříve cestu nejeden muž ze středních tříd mezi demokraty španělskými. Takoví nadšenci nevážili nebezpečí spojených s úsilím „vyrvati Církvi hegemonii ve příčině vyučování“. Již od r. 1888 stávala v Madridě volnomyšlenkářská společnost „Přátel pokroku“, jejímžto cílem bylo zřizováni školy laické pro obojí pohlaví. Ba i životopisec Ferrerův William Heaford, sekretář sdružení Volné myšlenky v Londýně, jinak veliký ctitel Ferrerův doznává, že nelze jeho hrdinovi dáti čestného názvu průkopníka (iniciador). Zásluhou jeho v očích štváčů proti náboženství ovšem zůstane, že dovedl soustřediti síly, potud nepatrné a rozptýlené, že jim dodal větší hybnosti a poskytnul jasnějších, účinnějších programů. Jisto

je, že Ferrer svými knihami a svou radou způsobil sjednocení t. zv. republikánských škol, ale sluší dodati, že podnik jeho cílil rozhodně k ideím anarchistickým, že nepotíral jenom náboženství a monarchismus, nýbrž že byl od základu protivlasteneckým a protispolečenským. Byl tedy patrný rozdíl mezi školou laickou a ferrerovskou. Ona mohla a může se rozvíjeti podnes bez jakékoliv překážky se strany vládní, kdežto školy druhého rázu přinesly ovoce zločinů barcelonských za bezprostřední správy zakladatele Ferrera, jemuž vynesly trest, jakým všecky zákonníky vzdělaných států stíhají vzpouru proti společnosti a vlasti.

Přihlédneme-li jen povrchně k provoláním Ferrerovým, jimiž školu svou uváděl na veřejnost, jakož i k panegyrickým chválám jeho ctitelů, připadne nám, že dílo jeho byla práce čistě osvětová. K tomu mínění by mohli se přidati ti, již skutečně myslí, že Španělsko úpí pod břemenem středověké, klerikální reakce. Souhlasili by i oni, kteří vědí, že subjektivní doktrinářství převládající ve vyučování nynějšího Španělska, počna universitou až ke školám nejnižším (jež však nemá pranic společného s katolicismem!), jest v pravdě na štíru s kulturou a překáží duševnímu vývoji národa. Ale ze všeho jest patrno, že o „osvětu“ nešlo zakladateli, nýbrž o revoluci.

V programu dí Ferrer, že poslání školy moderní k tomu se odnáší, aby přijímala dítky, jež jsou jí svěřeny, a vychovávala je v lidi ducha svobodomyslného, ve ctitele pravdy a spravedlivosti. Za tím účelem nahražuje dogmatickou methodu theologie rozumovou methodou věd přírodních, jimiž rozvíjí individuelní schopnosti každého žáka, až by se v něm uplatnily, by se stal užitečným členem společnosti a platným činitelem k rozmáhání rozumové i mravní síly celku. Všecky podrobnosti vyučovacího plánu kotví v zásadě: Dítko přemýšlej samo a mluv volně. Ať sedí v lavici, ať si hraje v háji nebo na břehu mořském, ať se spolužáky a učiteli svými navštíví továrnu nebo dílnu, zaměstnávej se vyučování vždycky jeho osobním pozorováním, hleď probuditi v něm zájem a lásku k bytostem, které je obklopují. Místo vtloukání vědomostí do hlavy, všímej si učitel, kterak je z jeho vlastního rozumu vyvolati, aby v něm poznání přirozeným způsobem vzniklo a utkvělo. Tak se vyučování změní v součinnost učitele i žáka.

Bylo by zbytečno připomínati, že znamenité tyto zásady byly vysloveny dávno před Ferrerem, že tato methoda vyučovací není vynálezem jeho a že dle ní vyučuje se na školách náboženských. Ferrer potřeboval krásného šatu a proto přioděl své plány staro-novou methodou

na oklamání veřejnosti. Zní to přece tak krásně, zpívá z toho nesmírná láska k ubohým, potud tolik zanedbávaným dušičkám dětským ve staré, nemoderní, náboženské škole! Avšak co se skrývá pod krásným tím zevnějškem? Je celá řada dokumentů, v nichž jeví se pravá tvář samozvaného osvoboditele Španělska. V ročence Volné myšlenky (Almanach annuaire illustré de la Libre Pensée internationale 1908) je zřetelně vypsáno, jaký byl rub celého podniku: Republikánský jeden revolucionář žijící v Paříži od roku 1885 znechutil si spojení s pokrokáři a republikány španělskými, s nimiž zažil tolik zklamání, a všímal si radikálních směrů francouzských, pracoval pilně ve spolcích demokratických i v časopisech hájících právo lidu, až dospěl k přesvědčení, že jediná cesta k vykoupení trpících a k spravedlivému upravení společenských zájmů spočívá ve vzdělání tříd dělnických. Byl jist, že bez předchozí přiměřené výchovy zůstane celé hnutí za osvobozením bez účinku a proto si umínil vypracovati vyučovací system upravený pro potřeby obecného lidu, aby vymýtil výchov klerikální nebo diktovaný posavadní autoritou. Nechal tedy někdejšího svého nadšení pro revoluci politickou a vrhl se na výchov. Nespouštěje s očí vzdálenější svůj cíl ústící v revoluci, založil školu emancipační ... Mužem tímto jest Francisco Ferrer Guardia, jenž zvolil si Barcelonu za působiště, ježto se mu hlavní město katalonské zdálo nejvhodnějším ohniskem k rozšíření a rozvinutí nových ideí.

Nejlépe však vysvítá pravý úmysl Ferrerův opět z četných jeho listů, uveřejněných jednak u příležitosti procesů z roku 1906 a 1909, jednak od přátel jeho na oslavu mistra.

V květnu 1905 píše Leopoldině Bonnaldové: „Pořád se volá po vyučování ručním prácem, po kursech, po budovách s velikými okny atd. — my musíme se zabývati co nejvíce poukazováním na nesrovnalosti sociální, na lži náboženské, vládní, vlastenecké, právní, politické, vojenské... abychom připravili dětské mozky k provedení socialní revoluce. Dnes nám nezáleží na vzdělání dobrých dělníků, řemeslníků, úředníků, úředníků, obchodníků: my chceme vyvrátiti dnešní společnost ze základů. Proto se také liší naše vyučování zásadně od každého jiného již tím, že chceme vpraviti dětem ideje skutečně revoluční. Nevadí, že rozvrh hodin, osnova, látka v jednotlivých třídách shoduje se s jinými školami; to vše je nám podružným. Nemáme prostředků ani pokdy, abychom to vše mohli změniti. Dnes se musíme spokojiti vnesením ideí revolučních do školy; později uhlídáme... Abych

nepoděsil lidu a nepodal vládě záminky k zavření škol svých, zovu je Escuela moderna a nikoliv Escuela de anarquistas, ale doznávám nepokrytě, že hlavním cílem mé propagandy je vzdělati v mých školách anarchisty z přesvědčení. Třeba vtlouci do hlav mládeže ideu násilného převratu. Nutno ji naučiti, že proti činovníkům autority a proti kléru nezbývá leč jediný prostředek: puma a jed.“

Dne 24. ledna roku 1907 píše Jiménezu Moyovi, vydavateli radikalního listu:

„Vychovatelé francouzští počali první s reformou vyučování a měli při tom hlavně na zřeteli potírání klerikalismu. Vydávajíce své příručky vyučovací zdůrazňovali přes to úctu Bohu povinnou a nespokojili se s podržením dogmatu božského, nýbrž vážili si i jiných dogmat, ba vynalezali je, příkladně dogma vlasti, autority, práva majetkového . . . Já však otvíraje s velikým potěšením Moderní školu v Barceloně pospíšil jsem s prohlášením, že systém vyučovací bude založen výhradně na rozumu a vědě. Toužil jsem přede vším upozorniti obecenstvo, že rozum a věda jsou protichůdny dogmatu a že důsledně nebudeme vyučovati náboženství žádnému.

Obecný pokřik, jaký se strhl v tisku klerikálním proti Moderní škole, dokázal nám jasně, že jsme svou methodou vyučovací ťali do živého a že jest nutno pokračovati se zdvojeným úsilím, abychom ještě více dílo své upevnili a rozšířili je všude, kam jenom sahá náš vliv. Nicméně je zapotřebí, aby se vědělo, že poslání Moderní školy neobmezuje se pouhým přáním, aby z myslí zmizely předsudky náboženské. Vymaněním rozumu nebude ještě lidstvo svobodným a šťastným, možno-li vůbec si představiti lid bez náboženství a zároveň ještě bez svobody.

Vymaní-li se dělné třídy z předsudků náboženských, podrží li však předsudek o právu vlastnickém, jak té chvíle vládne; bude-li dělnictvo i nadále věřiti pohádce, že budou a zůstanou vždycky boháči a chudí; omezí-li se rozumové vzdělání na pouhé vštěpování znalosti vědy a hygieny; vzdělá-li dobré pracovníky, řemeslníky, dělníky různých oborů, mohou tito lidé ovšem žíti ze skrovného výdělku či slušného v jakés takés zdatnosti, v síle a zdraví, ale zůstanou stále otroky kapitálu.“

Tak napovídá se více méně zřetelně druhý a hlavní účel, za jakým byla založena škola v Barceloně.

Že Ferrer neměl na mysli pouhou odrudu laické školy francouzské, nýbrž, že tíhl celou snahou k anarchismu, o tom jasné svědectví podává

jeden z největších jeho obdivovatelů a pomocníků Carlos Malato v pařížském listu L'Action 2. června 1906:

Pedagogický postup utkvěl ve Francii na škole laické, v níž knihy s ohlupujícím náboženstvím byly nahraženy světskými učebnicemi, které hlásají podřízenost vůči autoritě, obětování jednotlivců státní myšlence, kdežto Moderní škola v Barceloně nevychovává cvičených papoušků nebo tvorů ženoucích se o překot za diplomy, nýbrž skutečné bytosti lidské . . . Tam se vpravují jinaké vědy a poznatky užitečné, které jsou již v oběhu alespoň v padesáti školách laických a republikánských na poloostrově. Co se tkne vyučování budoucnosti, jest Španělsko již nad samu Francii. (P. d.)

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Z ostatních objevených traktátů jednají dva o úctě svátosti oltářní a potírají kult klanění. První (fol. 163a—165a) jest nadepsán „De adorare et colere". Člověk, dí autor, má jednati rozumně a zvláště v úctě Boha dbáti opatrnosti. Toho je třeba především při svátosti oltářní, aby neupadl člověk v osidla antikristova, totiž v jeduplná ustanovení falešných kněží. Nejprve jest se třeba varovati, aby v klanění se svátosti neklaněl se tomu, čeho nezná neb čeho tam není, nebo by se neklaněl stvoření místo tvůrci. Jsouť různé druhy úcty: první je úcta latrie, která patří jen nejsv. Trojici. Kdo zná různé způsoby bytu Kristova, ví, že jinak musí ctíti Krista, sedícího na pravici Boží, jinak Krista v člověku věřícím, jinak Krista ve slově Božím, jinak ve svátosti. Na pravici Boží má se mu klaněti, ve věřícím má jej milovati, v slově Božím uctivě slyšeti a ve svátosti naň vzpomínati, aby vděčně byl živ pro toho, jenž ho až k smrti miloval.

Jiná však jest úcta reverence, jakž patriarchové ctili věci stvořené, které něco velkého znamenaly. A tak i svátost jakožto znamení věci nejsvětější, totiž památku svého vykoupení, máme ctíti, ale tak, že spočineme u těla Kristova, jež podstatně je v nebi. Jako kdo slyší litery, na ně zapomíná a zcela se obírá obsahem, ba jako ctitel Boží každou věcí k oslavě Boha neviditelného se dává povzbuditi, tak věřící, vida svátost, má se jí jako blízkým obrazem povzbuditi k památce Krista, zvláště když přijímá svátost. Ale pro slepotu lidu, nakloněného k modloslužbě, je lépe uctívati Boha bez takových znamení, zvláště ježto křesťané mají býti dokonalejší než Židé, kteří přece bez znamení se měli Bohu klaněti. Proto řekl Kristus Samaritánce: „Přichází hodina — a nyní jest . . . kdy praví ctitelé se budou Bohu klaněti v duchu a v pravdě". Také apoštolové a prvotní církev neužívali svátosti k jinému než k požívání a papež Kliment zakázal nechávati něco ze svátosti — teprve když byl zaveden svátek Božího Těla, vystavuje se v monstrancích k uctívání, aniž by se požívala.

Dvojí modloslužby se tu třeba varovati: aby se nevzdávala úcta chlebu, jako by byl identicky Kristem, jakž činí římská církev, tvrdíc, že se celá podstata chleba mění v Krista. Ale ježto dle Písem chléb zůstává, klanějí se té podstatě jako Bohu — a menšími byli

modloslužebníky, kdož se kdysi klaněli netopýrům a hadům, ježto byli živí, než tito klanějící se mrtvé modle.

Druhý druh modloslužby jest, když se nevzdává úcta chlebu, nýbrž smyšlené věci jiné a tedy modle, jakž činí ti, kteří dí, že svátost není sice identicky Kristem, ale že Kristus je tu podstatně skryt. Ale Kristus dle Písma není na zemi a ač jakýmsi způsobem jest ve svátosti, nemá se vystavovati ke klanění. Vždyť celá svatá Trojice, jež je důstojnější těla Kristova, je mnohem reálněji v každém stvoření a Kristus jest reálněji ve vyvoleném než ve svátosti, a nevzdává se mu úcta klanění. —

Krátký spis tento jest velice zajímavý. Jednak tím, že bez obalu, abych tak řekl neomaleně, předkládá pikartskou nauku, neomylnicky v sobě a ke každému jinému názoru s povýšenou exklusivností, jednak vztahem ke známé literatuře táborské. Celý obsah totiž je ze spisu Mikuláše z Pelhřimova „De non adorando Christo“. Není to Mikulášův spis sám, neboť ten byl ve formě školské questie, měl konkluse a korrolaria, ale celé věty jsou doslova z něho vyňaty. Třeba jenom přirovnati články Mikulášovy, jež z Příbramových výpisků uveřejnil Goll (Quellen u. Unt. II. 61.) a excerpty Rokycanovy v polemice proti Mikulášovi. Je to tedy buď Mikulášův traktát původnější než „De non adorando“, jejž Mikuláš pak ve formě questie zpracoval, anebo, a to spíše, někým z družiny Mikulášovy zredigovaný jeho obšírnější spis. Patrně tu máme některý z oněch 20 traktátů, jež znal Příbram a jichž obsahu neudává — proto nejsme dnes s to, bychom určili jeho autora.

Druhý spis (fol. 176a—177a) má nadpis „De adoracione quadruplici“. Adorace jest buď latrie, jež náleží jedině Bohu, neb dulie, jež se vzdává tvorům, neb hyperdulie, jež patří člověčenství Kristovu, nebo konečně adorace náměstná či reverence, jež se vzdává věci ne pro její přirozenost, nýbrž že je figurou toho, jemuž adorace náleží. Tak staří svatí uctívali figury Krista.

Že člověčenství Kristovu přísluší kult dulie, ne latrie, dokazuje autor z Lombarda a Chrysostoma. Tělu Kristovu, od božství rozlišenému, nemá se tudíž ve svátosti vzdávati kult latrie, ač božské osobě ve svátosti ta úcta přísluší. [1]) —

Spis jest patrně neúplný. [2]) Poslední věta mohla by vzbuditi pochybnost o původu táborském, ale byla asi dále vysvětlena. Tuším,

[1]) Pod čárou: error.

[2]) Pod ním: ulterius lege, ale dále nic není.

že autor dovozuje, že svátosti přísluší „adoracio vicaria", protože je figurou Krista, kterýžto názor se Táborům často vytýká a jinde není. Škoda, že není spis celý.

Nejdůležitější však z traktátů mikulovských, jichž dle Příbrama nelze určiti, je třetí (fol. 155a—162a). Začátek jeho je týž, jako skoro ve všech traktátech táborských: O svátosti oltářní jest mnoho bludů — nutno býti opatrným. Církev se odchýlila od apoštolův, a moderní theologové se liší od svatých otců. Je třeba zkoumati z Písma a rozumu a nespokojiti se prostou vírou.

Učení o svátosti oltářní jest ve slovech, která pronesl Kristus, an svátost tu ustanovil. Dle nich je ten chléb, jejž podal apoštolům, „vere et realiter" tělem Kristovým. Tak mluví o něm také sv. Pavel, tak sv. Jeronym a Augustin. Ale poněvadž nemůže býti identicky tělem Kristovým, ježto by se stával Kristus často Bohem novým a rozmnožoval se do nekonečna a podléhal všem změnám chleba, jest zkoumati způsob, jak je chléb svátostný „vere et realiter" tělem Kristovým.

Tu jest nutno všimnouti si různých druhů bytu Kristova.

Jako Bůh je Kristus a celá Trojice v každém stvoření bytně, silou a mocí.

Jako člověk má Kristus čtverý způsob bytu a všecky ty druhy jsou pravé a reální. Jeden jest byt podstatný, tělesný a rozměrný, jímž zde na zemi žil a působil; ten jest nyní sice jakostně jiný, ale věcně stejný, ježto je totéž člověčenství, totéž tělo, tytéž rozměry. Tím způsobem bytu není ve svátosti, ba vůbec není na zemi; neboť vstoupil na nebesa a nevrátí se až v den soudný. O tom bytu pravil apoštolům: Tehdy řekl-li by vám kdo „Tuto jest Kristus nebo tamto", nevěřte. Také by lidský zrak lesku jeho slávy nemohl snésti (Pavel, Štěpán). Tvrditi tedy, že jest Kristus ve svátosti podstatně a tělesně, jest fantastický blud, z něhož by následovalo 1. že je Kristus v malé hostii sedmistopý, 2. že máme tisíc, ba nekonečně mnoho Kristův, 3. že denně ukrutně Krista požíváme, 4. že v každé částce hostie je nekonečný stupeň blaha, a mnoho jiných rouhavých bláznovství.

Druhý způsob bytu je silou a mocí, jímž je Kristus i dle člověčenství na nebi i na zemi; neboť je-li král mocí v celé své říši, tím více Kristus, jemuž jest dána veliká moc na nebi i na zemi.

Třetí druh je duchovní, jímž jest Kristus ve svých svatých v pravdě a reálně, ale duchovně t. j. milostmi a dary svými je obohacuje, okrašluje, zachovávaje. O tom bytu praví: Kde dva neb tři jsou ve

jménu mém, já jsem mezi nimi; a jiné výroky Písma týkají se tohoto bytu Kristova.

Čtvrtý konečně druh bytu Kristova je svátostný, jímž jest reálně a věcně, ale mocí, duchovně a svátostně ve všech svátostech, zvláště pak ve svátosti oltářní. Máť svátost ta zvláštní účinky před jinými svátostmi starého i nového zákona, jakž lze souditi již z názvu „těla a krve Kristovy“ a z toho, že jím svátosti starozákonní přestaly. Ale není Kristus v eucharistii podstatně, neboť tak není ani v duši spravedlivého člověka, kde přece je pravdivěji než ve svátosti. A pak je Kristus zajisté ve svátosti tak, aby mohl býti od duše věřící požíván — není však požíván podstatně. Proto řekl Kristus, že tělo nic neprospívá a duch jest, jenž oživuje t. j. že duchovně ho máme požívati, rozněcujíce se utrpením jeho k lásce a jakési odplatě. Z toho plyne také, že ani zvíře ani nevěřící nepožívá těla Kristova, třebas přijímá svátost.

Věřící tedy věř: 1. že slova Kristova „totoť je tělo mé“ jsou obrazná a „praedicacio habitudinalis“; 2. že po posvěcení zůstává chléb hmotný; 3. že Kristus zůstávaje bytně na nebesích, jest milostí, mocí a svátostí v eucharistii jaksi účinně (effective), tak že svátost má jakousi moc pohnouti duši ke zbožné vzpomínce a k účinnému okoušení sladkosti Kristovy.

Z toho uzavírá autor, že bludem jest učení moderních spisovatelů, kteří tvrdí, že tělo Kristovo po z mrtvých vstání má všecky vlastnosti přirozenosti božské a jest bytně a podstatně všude a tudíž dle všech svých částí v eucharistii. To plyne z toho, že při poslední večeři bylo tělo jeho ještě smrtelné a nemohlo býti na různých místech, tedy ani nyní. A je to proti Písmům, jež praví, že Kristus je tělesně v nebi a nesestoupí, leč až k poslednímu soudu, i proti dřevním učitelům církevním.

Toto rozlišení bytů Kristových jest nejvýš důležité, protože neznalost jeho zavinila všecky bludy. —

Jak viděti, je tento spis jenom novou redakcí myšlenek Jana ze Žatce a Mikuláše z Pelhřimova. Vlastně pouze prvého. Autorovi zdá se rozlišení bytů, jež v traktátu Němcově jest skizzováno, tak důležitým, že je rozvádí a činí z něho závěry. Nového tu není pranic, ani ve věci ani v argumentaci. Ale ve hnutí eucharistickém znamenal traktát tento mnoho. Nauka o čtyřech bytech Kristových stává se Táborským klíčem k luštění eucharistické otázky. Autor si ji proto znázorňuje graficky ve dvojí podobě (fol. 160a a 161a) a tak ji asi latinsky i česky rozeslal do světa. Již spisovatel traktátu ‚de adorare et colere’ se nauky

té dovolává. S theologického hlediska jest pozoruhodna tendence všecky druhy bytu Kristova prohlásiti za ‚veri et reales'. Engliš tuto sofistiku Viklefovu ještě odmítá, vykládaje správně, jak to Viklef míní, zde — patrně při pokročilejší již polemice — se na ní buduje.

Tím se arci zastírá pravý stav věci a umožňuje se při sporech, jež potom nastávají, přijímati kompromisní formule, jimiž si každá strana myslí něco jiného. Odtud vyplývá pro stranu orthodoxní povinnost opatrnosti v jednání s Tábory.

Nepochybuji, že jsem v traktátě tomto našel traktát ‚o čtyřech bytech', jejž Chelčický znal a připomíná . . . Byl asi také přeložen do češtiny. Dle způsobu zpracování soudím, že jest Biskupcův, ale jisté to není.[1]) Příbram si ho nevšiml, nespíše proto, že myšlenky jeho jsou úplně v traktátu Němcově.

---

[1]) Nasvědčoval by tomu výrok Rokycanův proti Biskupcovi: Modo autem modos varios describit essendi Christi. (Nejedlý, Prameny str. 152.)

Náboženško-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Nedostatek individualní fysiognomie, prostoty, původnosti, hloubky citu, vysokých ideí i národního zbarvení a chladnou strojenost nalézáme ve výpravných básních (Statuja, Vestalka) i dramatických kronikách nábožensko-filosofického eklektika básníka Konst. K. Slučevského (1837—1904), nazvaného P. Krasnovem „králem současné poesie". Základní myšlenka jeho mystických básní bývá mlhava, zpracování nepůvodní a nezdařilé. Ještě nejlepší z jeho pessimistické poesie jsou básně z poslední doby, nadepsané „Pěsni iz ugolka".

Zvláštní směs strojenosti ve výrazech a prostoty tónu, elegantní, někdy strojené formy a vkusu smyslu pro míru nalézáme v lyrických písních Sergěje Ark. Andrejevského (* 1847), ale ve světovém jeho názoru pozorovati jakýsi misanthropický tón a mračný pessimismus.

Všichni dosud jmenovaní básníci náležejí více méně k esthetickému proudu čisté ruské poesie, jenž začal v době Puškinově. Ale také tendenční poesie občanského protestu proti nepěkné skutečnosti, vzniklá z poesie Lermontovovy, poesie uražené hrdosti, hořkosti a zoufalství, přijavši v sebe lidové motivy Kolcovovy a Někrasovovu musu „pomsty a zármutku", jakkoli byla chuda v psychologickém ohledu a velice nedokonalá v čistě esthetickém smysle, nejen se udržela a těšila se protekci liberálně tendenční kritiky Černyševského, Dobroljubova, Pisareva a N. Michajlovského, nýbrž měla na společnost v Rusku větší vliv, než poesie školy Puškinovy.

Základní tóny tvorby pěvce občanských motivův Alexěje Nik. Pleščejeva (1825—93) dány v proslulé jeho básni z r. 1846 „Ku předu!" Tuto výzvu k hrdinským činům a naději v lepší budoucnost je slyšeti od té doby téměř v každé jeho básni. Jeho idealy, jeho snahy jsou vesměs na půdě křesťanství. Všecko, co je ve světě světlého, čistého, vyšlo jako výsledek z evangelia. Tudíž obsah poesie jeho je veršované hlásaní o osobním Bohu, o lásce, všem odpouštějící, o snášení utrpení, o nesmrtelnosti. Jeho duše je proniknuta vroucí věrou,

že přijde den,
a blízek jest, kdy ani hoře, ani útrap
nebude na zemi.

Básník je proniknut také věrou v odplatu po smrti, při níž pouze možno smíření všech nesouladů v životě vezdejším. V té příčině básně jeho dýší hlubokou náboženskou věrou. Básník od každého učitele života, a tím má býti básník, požaduje vychování vůle, mravní povzneše-nosti. Jeho milující duše nepochopuje války, nepřátelství k cizincům i věří v bratrství, jež hlásal tak ohnivě Dostojevskij. Obraz Spasitele, trpícího za lidské nepravosti, hoří jako jasná pochodeň v srdci jeho. Všem, kdo pracují bez oddechu, Pl. ukazuje trpícího Krista a přesvědčuje je, by čerpali z tohoto obrazu síly k boji v slzavém údolí světa, kde lež a zlo panuje, kde je tolik slabých a pronásledovaných, kde prolévá se tolik slz a odkud vysílá se tolik modliteb! Nadšenou touhou bojovati za křesťanské idealy je proniknuta báseň „Přízraky“. Život jeví se mu bojem těžkým, cestou trnovou, kde je neustálý zápas pravdy a lži, dobra i zla, krásy a ošklivosti. Úkolem básníka jest, by povzbuzoval, dodával mysli klesajícím dělníkům svou písní, svými teplými slovy zahříval jejich srdce, vdechoval nové síly, zasíval símě lásky a pravdy, věda, že odměna za to ho nemine. I opěvuje básníky, kteří jsou poctivými obhájci lidského práva, učí bratrsky milovati člověčenstvo, cítí s bolem a utrpením lidským, zpívají o hoři lidu, o toužebných lepších dnech, budí touhu po dobru i kráse a léčí zármutek duší unavených. Vůbec hlubokou lidumilností dýší jeho verše, živou věrou v člověka, v lepší vlastnosti jeho duše.

Básnické nadání Pleščejevovo nebylo veliké, obzor jeho básnických dojmů byl dosti úzký, v jeho verši není dosti barev, obraznosti, výraznosti, ale něžná teplota dodává jim kouzla.

Ještě menší básnický talent, ale podobně vroucí lásku k vlasti, tak těžce zkoušené, nenávist zla i touhu po dobru vidíme u jeho vrstevníka Alexěje Mich. Žemčužnikova (1821—1908), jenž po válce krymské psal s Al. Tolstým v Sovremenniku pod pseudonymem Kuzma Prutkov proslulé satirické básně a ve svém stáří od r. 1883 jako idealista čtyřicátých let připomínal mladému pokolení, nemajícímu idealů, „zapomenutá slova“, idealy lidskosti, cti, dobra a pravdy. Čistě veršovnický, ne básnický talent měli překladatelé a satirikové Dmitrij Dm. Minajev (1835—89) a Vas. Nik. Kuročkin (1831—75), redaktor v šedesátých letech obávaného satirického časopisu „Jiskra“.

Nástupcem Kolcova v písni lidové byl Ivan Savvič Nikitin (1824—61). Ale v prvních básních jeho není oné naivní bezprostřednosti, prostoty a nenucenosti, jíž vyniká Kolcov. Teprve pozdější jeho básně

z druhé polovice let šedesátých uchvacují upřímností soucitu básníkova s chudým lidem městským i venkovským, s těžkým jeho osudem. Tu je patrnější vliv Někrasova, než Kolcova. Takové básně výpravné, jako jsou: „Žena vozkova“, „Zimní noc na venkově“, „Dědeček“, „Oráč“ a delší báseň „Vydřiduch“, nebo píseň „Pluh“, zanechají hluboký dojem. Ačkoliv Nikitin kreslí truchlivé obrazy, přece není u něho úplné beznadějnosti. I v nejtěžších chvílích mluví o povinnosti člověka, by nezapomínal na svůj vznešený cíl v trapném boji a zachoval si čistou duši. Básník sám do konce života byl proniknut nábožnou náladou, rád četl zvláště před smrtí evangelium, z něhož čerpal též sujety ke svým básním, na př. k „Modlitbě za kalich“, v níž zbásnil podle evangelií vypravování o úzkostech Páně na hoře Olivetské. Básník sám ztrápen dusným životem hledal a „nalézal ne jednou v slovech Předvěčného Slova pramen pokoje i klidu“ („Nový zákon“); v nich nalézal význam, příčinu i cíl všeho, co je ve světě, z nich čerpal poučení „pro rozum i duši“. A proto radí dítěti („Molitva ditati“), by se modlilo, by mu Bůh dal do pozdních let týmže světlým zrakem hleděti na svět, a zakalí-li později život rozum jeho i víru uhasí, ať přilne ke kříži, smíří se s nebem, lidmi i sebou, a tehdy anděl strážce přednese zaň modlitby Bohu. Vida nouzi na vsi, básník učí se od lidu „věřiti a trpěti“ (Nocleh ve vsi“) a v těžkých chvílích svého života hledá útěchu ve vroucí modlitbě před křížem („Sladkost modlitby“).

Nad bídou selského lidu truchlí v básních svých samoukové-básníci Iv. Surikov (1840—80) a Sp. Drožžin (* 1848.)

VI.

Doba reforem, revolučního, nihilistického a terroristického hnutí v šedesátých a sedmdesátých letech.

Slepý t. zv. „officielní“ nebo „kvasný“ lži-patriotismus úřední Rusi za Mikuláše I. (1825—55), jenž nedovedl sloučiti lásku k vlastnímu národu s láskou a spravedlivostí k jiným národům a každý projev spravedlivosti k cizině jmenoval zradou vlasti, dále národní výlučnost, prohlašující současné poměry za něco význačně ruského, odpovídajícího potřebám státu, hluboká nedůvěra ke všemu cizímu i ochranářská politika zavinily v Rusku spoustu zlořádů byrokratické vlády, její úplatnost a neschopnost, již tak nemilosrdně usvědčovala i bičovala

satirická literatura konce padesátých let a již celému světu objevila pro Rusko nešťastná válka krymská (1854—56), kdy sevastopolskou pohromou byla pohřbena zdánlivá velikost Ruska. Po této silné ráně padl mikulášský režim, procitlo národní svědomí a vyvolalo řadu reforem, z nichž první a nejdůležitější byla reforma selská, osvobození selského lidu z nevolnictví 19. února 1861, po níž přišly reformy školské, soudní, zemské a j. A jak to při takových převratech bývá, reformovalo se nejen to co bylo špatného ve starých řádech, nýbrž bořilo se také mnoho dobrého, místo čehož nic lepšího se nestavělo.

Na neštěstí v předvečer velikých reforem zemřeli znamenití humanisté čtyřicátých let, přední vůdcové západnického i slavjanofilského táboru, slavný kritik Vis. Bělinskij (1810—48), proslulý professor všeobecných dějin na universitě moskevské Tim. Granovskij (1813—55), slavjanofilský básník a bohoslovec Stěp. Chomjakov (1804—60), filosof Ivan Kirějevskij, (1806—56), a bratr jeho Petr (1808—56), Konstantij Aksakov (1817—60), nadšený horlitel pro osvobození selského lidu a usvědčovatel temných stránek nevolnictví, kdežto důležité reformy vyžadovaly největšího napětí nejlepších sil ve službě národu. Zbyli sice z ušlechtilejších čtyřicátníků znamenitý publicista Al. Hercen a básník Ogarev, ale oba žili v cizině; mimo to Hercen, kdysi nadšený pro ušlechtilejší idealismus Hegelův, propadl zatím docela vlivu bezduchého materialismu Feuerbachova i Vogtova i francouzských socialistův a svým časopisem „Kolokol" (Zvon, 1857—67) neprospěl tak osvobození vlasti, jako spíše zhoubně působil na mládež svým materialismem nízkého druhu. Když tedy lepší z výtečníků čtyticátých let dřímali již v hrobě, na Rusi po otcích-idealistech zmocnili se vlády — theoretičtí materialisté, nevyspělí mladíci, jejichž řádění Turgeněv v „Otcích a dětech" případně pojmenoval nihilismem. Tito „myslící realisté", většinou „raznočinci", lidé z nižších vrstev bez osobního šlechtictví, ledabylo prostudovavše přírodní vědy, jejichž popularisaci uznávali za nejprospěšnější činnost intelligence, špatně pochopivše descendenční theorii Darwinovu, nalézali zálibu pouze v materialistické filosofii nejhrubšího zrna, již hlásali Vogt, Moleschott, Büchner, na jejímž základě snažili se určiti svůj poměr k praktickým a prosaickým otázkám dne i k běžným theoriím přírodovědeckým, a na vždy odbýti otázky vyšší, věčné pravdy. Opírajíce se pouze o vědecké hypothese, zavrhli starý světový názor, založený na náboženství, zavrhli veškeru morálku jako měšťáckou i chtěli provésti obnovu člověčenstva bez náboženství, jež se stanoviska hrubého materialismu

zdálo se věcí směšnou, jako vůbec každá metafysika. Zavrhše náboženství i na něm založenou mravnost, „myslící realisté“ prohlásili vedle emancipace žen volnou lásku, zavrhli pojem závazné věrnosti v manželství a tím zničili i ty zbytky mravnosti, jež zůstaly z doby nevolnictví. Všecko to jako zastaralé, pro nové lidi nevhodné, se zavrhovalo a jen positivní „věda“ uznávána za jedinou vychovatelku člověka.

Hlavní chyba těchto radikalních zavrhovatelů staršího názoru světového záležela v tom, že pletli obor rozumový s mravním. „Myslící realisté“ byli přesvědčeni, že mravnost je pouze plod rozumu, osvíceného positivní vědou, tak že mravnost prý roste rovnoběžně s množením positivních vědomostí. Že však vzdělání pouhého rozumu, obohacení jeho positivními vědomostmi nepřivádí vždy vzrůstu mravnosti, o tom dosti jasně svědčí kriminalní statistika. I dopouštěli se hrubé chyby pokrokoví radikáli šedesátých let, popírajíce nejen nadpřirozený původ mravního zákona, i nechtějíce uznati, že i přirozené představy i povinnosti mravní mají základ ne v rozumu, třebas osvíceném positivní vědou, nýbrž v samostatném ústroji duševního života, jemuž říkáme svědomí. A konec konců mnozí z nich poznali, jakými smutnými následky projevila se tato rozumová mravnost aspoň v jisté části společnosti a zděsili se logických důsledků ze svých sebevědomých předpokladů, tak že mnozí sebevědomí hlasatelé rozumové mravouky rádi by se byli zřekli následků jejích: úplná svoboda osobnosti zvrhla se v nevázanou prostopášnost. Svědomí svedené mládeže klidně shazovalo se sebe mravní uzdu, vloženou naň náboženstvím, a mládež lehkomyslně oddávala se svým nízkým pudům. (P. d.)

Z ukrajinského písemnictví.

Podává Alois Koudelka.

„Liter.-naukový Věstník“, jenž ode dvou let vychází v Kyjevě (dříve ve Lvově), přinesl v letos vydaných svazcích z péra M. Evšana článek nadepsaný: „Literaturni zamitki“ a z péra Ant. Nikovského článek: „Ukrajinská literatura v 1912 roce“. Onen prohlašuje svůj článek výslovně za bilanci písemnictví ukrajinského za r. 1912, tento spíše jenom za přehled. Na základě obou článkův a jiných ještě prací chci obeznámiti čtenáře „Hlídky“ s nejčelnějšími pracemi dotyčné literatury za minulý rok.

Evšan praví: „Halič také v roce tom zůstala bezmála tak pasivní jako před tím, za to však ruch liter. na ruské Ukrajině posílil se, ba přinesl i leckteré překvapení.“ Nikovskij pak odvolávaje se na M. Gorkého dí, že současná literatura ukrajinská vyniká niternou silou nad ruskou, již prý otrávil modernismus, kdežto ukrajinská buduje na zdravém základě národního života a ducha.

První, který minulý lit. rok započal význačnou prací, jest i u nás z překladů známý Michajlo Kocjubinskij, o němž se neprávem tvrdilo, že dostoupiv vrcholu své tvořivosti už se nerozvíjí, byť se udržoval dosud na vysokém stupni. Ale „Tini zabutich predkiv“ (Stíny zapomenutých předků) jsou pádným důkazem, že K. jako mistr slova a člověk tvůrčích myšlenek dosud se nevyčerpal, že posud vidí stezky, kterými třeba se bráti, že vidí výšky, které třeba slézti. Arci nebyl to lehký úkol vniknouti v samu hlubinu etnografického stavu, ponořiti se v jednotlivosti a podrobnosti zajímavých zvyků huculských a vynésti odtud vzácný drahokam: duši osoby, individua. Ale K. se to podařilo tak, že tuto práci lze nazvati prvním, opravdu uměleckým obrazem huculského života a huc. psychologie, obrázek tak hluboký a jednolitý, že všecky dosavadní pokusy ukraj. spisovatelů v tom směru, jako Franka, Chotkeviče, ba i Fedkoviče — třeba nazvati pouze úlomky. K. obrav si prostinkou, otřepanou fabuli — lásku dvou děcek — líčí vám na několika stránkách celý život huc. horala od jeho narození až do jeho smrti, se všemi jeho zvláštními obyčeji, pověrami, pracemi, vplétaje ve vypravování úchvatné obrázky horské přírody se všemi jejími obměnami a hojně využitkovávaje zvláštnosti a výraznosti huc. nářečí; proto nelze blíže obsahu podat ani práce té přeložit, aby kolorit

neutrpěl. Kromě toho napsal K. ještě v roce 1912 dvě kratší povídky: „Podarunok na imenini“ (Dárek ku jmeninám), v níž autor líčí popravu a episodu s chlapcem, jemuž otec — jako dárkem ku jmeninám — zjedná výhodné místo mezi diváky, v němž z toho vzniká úmysl oběsiti se, a „Koni ne vinni“ (Koně za to nemohou). Všecky tyto práce spolu ještě s povídkami „Co zapsáno v knize života“, „List“ a „Sen“ vyšly tyto dni v Kyjevě. Nemohu si odepříti, bych nepodal čtenářům „Hl.“ aspoň úryvek z obrázku „Šco zapisano v knigu žittja“. Osoby: stařena, již odživší svůj věk, syn, nevěsta (jeho žena) a děti.

Baba: — Nač je tu? Komu užitečna? Život vyjedl z ní všecku sílu a jako slupku ze zemáku zahodils do kouta. Ale duše drží se tuho té schrány a ne a ne z ní vyjíti. Nemnoho místa zabere baba na světě, kouteček pod mísníkem, ale přese vše to všem zavazí. Nesní také mnoho chleba, než i toho v bídě až moc. A znova zaševeli uvadlá ústa jako suché listí: „Ach, . . . smrtinko moje, . . . kde jsi?“ . . .

Děti: — Roztahovaly vrásky na babině krku, jež tam dělaly „varhánky“ jako na starých holínkách, hleděly na dva míšky ňader, mezi nimiž visel měděný křížek, povyhrnovaly zástěry a ohmatávaly nohy, suché, černé, žilovaté jako zkřenčelé oblázky, jimiž matka v peci zatápí. Rády by viděly, jak z baby duše vyletí . . . „Babo, to ptáčkem duše z vás vyletí?“ . . .

Syn: — Odháněl od sebe myšlenky, zvláště na to, o čem stařena hovořila. Ale současně, — jako by naschvál, — vynořovalo se mu v paměti zpola zapomenuté, o čem slyšel od matky neb od své báby, jak kdysi — za dávných ještě časů — děti ubíjeli svoje rodiče. Vyvezli je do lesa nebo na pole a tam je zanechali, dokud si pro ně smrt nepřišla. Nač také starému žíti? Staří musí umírati, mladí žíti. Tak tomu na světě všude. Staré listí spadá, mladé raší . . . Nažila se stará, ale umříti nemůže. Prosí smrti, — Bůh jí neposílá. Bylo by hříchem, kdyby jí pomohl? . . . Zůstane baba na živu — zbytečná ústa, zemře baba — těžké vydání na pohřeb. S matčiným souhlasem veze ji syn do lesa, by tam dokonala, ale na zpáteční cestě maluje si v duchu svůdný obraz pohřební hostiny. „Půl sadu bylo by možná zastaviti,“ — našel východ, i obrací koně na zpátek pro — matku. Ani popova kázání v kostele, ani vzpomínky na hřích, na duši, na církevní modlitby, křesťanský mrav a úctu k rodičům, — nic tak na něho nepůsobilo jako myšlenka na teplý, lahodný obraz pohřební hostiny, hovoru, masité stravy, požitku a radosti živého těla. Tak slavívali svátky smrti zapomenutí předkové, tak je slaví Huculi, tak i naši vesničané.

Olga Kobiljanská napsala v r. 1912 dlouhou povídku „Čerez kladku“ (Přes lávku), původní název však zněl „Mužík“. Nikovskij karakterisuje práci tu takto: „Pouze první díl, pouze historie první lásky něžné, nesmělé, obestřené zádumčivostí, tesklivou poesií, možná pokládati opravdu za poetickou věc, důstojnou přiřaditi

se k jiným pracím K. Rozluka milenců na deset let, despotismus matky hrdiny pověsti, její nemravné vlivy, její tupost a nebyčejný egoismus, spolu s tím neobyčejná poddajnost a povolnost synova — jaksi zatemňují dojem povídky. Boj „mužíka" Bohdana, v něm vlastně nic selského není, nýbrž jenom úpornost, slabost oproti silným a tvrdost ve styku se slabšími, s „aristokratkou" Manejí vylíčen spíše šablonovitě než dynamicky ve formě rozmluv, jimž děj však neodpovídá; vzájemný poměr, „aristkratismu" a „mužictva" — a přece bylo by to zajímavé bývalo pro haličskou otázku, — přenesen ve sféru poměru dvou zamilovaných lidí, a tam ještě nedost jasně se rýsuje." Avšak naproti tomu dí, „práce že je trpělivá a jemná ve své náladovosti do nejzazších met. Je to čistě ženská, filigránská práce prostá veškery fabriční dělanosti," plná toho, čemu Němec říká „Vornehmheit". Já mohu jen říci, že jsem ji četl ve „Věstníku", kdež byla v loni uveřejňovaná, při všem nedostatku vnější akce s pravým gustem.

R. 1912 vystoupil zase po delším odmlčení se jako belletrista senior ukrajin. literatury Iv. Nečuj Levickij, a to dvěma svazky „novich povistij i opovidanj." Ideové osnovy toho spisovatele nebyly nikdy silné, třebas rád budoval svoje práce na ideovém podkladě. Svého času vystoupil proti kosmopolitismu, zdůrazňuje ukrajinský nacionalismus — ukázalo se, že to byl boj proti povětrňákům, že zamilovaní jeho hrdinové, vlastně „noví lidé" à la Radjuk nemohou býti představiteli našich národních snah, a jako se neorientoval v našem životě, tak se také neorientoval v našem písemnictvu, ale přese vše to pokládán za vynikajícího spisovatele ukraj. a to proto, že byl mistrem v líčení prostředí, krajinomalířem; první práce jeho vyznačovaly se takovým rozmachem a temperamentem, že přímo uchvacoval. Poslední však práce jeho jsou naprostým nezdarem. Postrádají všeho centra; je to organismus bez kostí, je to jenom samo „povídání"; o nějaké aktuálnosti námětů nemůže být ani řeči. Nečuj L. zná pouze dva typy lidí; jedni jsou schopni ideální lásky, druzí však jsou světáci a hýřilové, kteří znají jenom volnou lásku. Chybou L. jest, že neuměl v pravý čas s jeviště zmizeti, a nedosti na tom, nechápaje, nechtěje rozuměti soudobému životu ukraj., pouští se v boj s mladými. Zkrátka: starý pán!

Lesja Ukrajinka napsala r. 1912 dvě dramata. „Lisova pisnja" (Lesní píseň) a „Kaminnij Gospodar". Hlavní zásluhou L. U. jest, že — jako náš † Vrchlický — snaží se Ukrajince uvésti v okruh všelidských themat, idei a nálad, což zejména platí tuto o „K. Gosp.",

spracování to thematu o Don Juanovi. „K. G.“ věru zaslouží zaujmouti patřičné místo v řadě evropských děl toho druhu. S vlastní originálností přenesla L. U. jádro děje z Don Juana na donnu Annu, na zápas dvou světů v ženské duši. Žena, její role v žití mužově, vlastní tužby a snahy, boj o samostatnost — toť původní a samostatné motivy jejího spracování známého námětu. Don Juan dav se unésti rozmarem donny Anny, jež zase vnuknutí rozmaru toho nabyla od komandora — dosáhnouti totiž královské moci — tím samým přestává býti Don Juanem, ztrácí svoje já, a tím hyne. V „Lesní písni“ nakreslila L. U. se zvláštním, jí vlastním uměním na podkladě lesní zkazky neobyčejné drama, zápas karakterů a zápas dvou směrů lidské duše. G. Hauptmanna „Märchen-Drama“ „Utopený zvon“ ztrácí se vedle „Lesní písně“. V ročníku 1912 „L. Věstníku“ uveřejnila L. U. ještě spracování překrásného středověkého románu o Tristanovi a Isoldě.

Společenská studie Mich. Jackiva „Bliskavici“ nesvědčí o nějakém zvláštním vývoji tvůrčího talentu toho spisovatele. Autor neměl na zřeteli při této studii typů ukraj. společnosti, nýbrž výlučně svoje tendence a čistě mozkové, rozumové, fantastické výtvory, následkem toho musil spisovatel upadnouti v takové situace, jaké mu naznačovala jeho tendence, ale ne skutečný život. Hlavní chybou celé práce jest, že autor nedovedl rozlišiti subjektivního živlu od objektivního, naděliv momenty po svém zdání svrchovaně reálné rysy ideálními v míře tomu neodpovídající. Kromě toho vydal Jackiv sbírku kratičkých črt a dojmů pod názvem „Adagio consolante“.

V. Vinničenko, spisovatel neobyčejně plodný, upustil v posledních svých pracích se své toniny, začav s jiného hlediska pojednávati své oblíbené náměty a problémy. Dokladem toho jeho povídka „Tajemnist“. Tu vidíme, že od té, co propadly minulosti bouřlivé dni politické (V. žije na Rusku) a co stranní lidé, jakož i protivníci jejich z protivného tábora změnili značně svou psychologii, také spisovatelova vnímavost při kreslení těch typů utrpěla, jakož i jeho bezprostřední poměr k různým typům společenským vůbec doznal úhony co do upřímnosti. Místo živého citu pro skutečnost a místo klidného přezírání takových všedních jevů společenských, jakým je hrdina dotyčné povídky, zračí se u spisovatele tendenční manýra vypravování, neboť zúmyslně podtrhuje negativní rysy hrdinovy, odhaluje hned na počátku všecky slabiny ideologie člověka z toho táboru, čímž připravuje svou povídku o značné procento zajímavosti. Větší pozornosti zasluhují jeho práce: „Čekání“, zejména „Historie Jakimova domu“, v níž autor postavil nového člověka

do poměru k lidem starého světa a zastaralých přesvědčení. Tu podal V. se zvláštní tragikou obraz upadání domu, který nový člověk tak vesele, tak ochotně, se srdcem tak jasným opouští. I obraz Jakimovy ženy vypadl zajímavým a poutavým přese všecky její negativní rysy. Mimo to uveřejnil drama „Natusj" — jehož hrdinou je vlastně týž Jakim, jenž se už usadil v novém stavení a dlouhý čas nutí sebe nehleděti na všecky nevhodnosti té budovy, do které tak znenadání zapadl. Rozdíl ten, že jí sám nebudoval, nýbrž jenom přestavěti chtěl. Thema zajímavé, jenomže v kuse jasně a silně provedené pouze místy. Jak toto drama, tak i „Dcera četníkova" svědčí, že autor je snad nejlepším ukrajinským povídkářem, ale zřídka dobrým dramatickým spisovatelem. Píše také rusky. Tak uveřejnil minulého roku ve sborníku „Země" velikou povídku „Na věsach žizni", již ruská kritika přijala dost nepřátelsky.

Teď obraťme svůj zřetel k mladším. A tu se setkáváme nejprve s dvěma spisovateli, kteří v letech devadesátých na veřejnost vystoupili a od toho roku jaksi stále v liter. inventáři jsou vedeni. Mikola Voronij a Mikola Černjavsjkij. Onen je věrným a upřímným panošem ukraj. mladé Muzy, třebas ona ho za horlivou službu nehrubě odměňovala. Nebyla lehkou práce básníkova — vyzkoušeti a zavésti v ukraj. básnictví nové rytmy, rýmy a rozměry. Nevděčna byla úloha průkopníka nových forem, a to tím nevděčnější, že básně V. nedosáhly takové popularnosti jak mladších jeho tovaryšů, neboť prýští se většinou z úzkého okruhu osobních, převážně milostných zkušeností a dojmů. Chudoba námětů pozbavuje tím tu Muzu zajímavosti, nevysoká linie inspirace nepopřává rozmachu citům co do síly a vroucnosti; Muza byla vždy V. nedostižitelně vznešenou bohyní, a on se k ní nikdy nechová tak svobodně a bezprostředně jako na př. O. Olesj, G. Čuprinka a V. Vinničenko. V. je přede vším stylista. Básník ten pečlivě vybírá jednotlivá slova, náramně opatrně zachází s neologismy, střeží se úzkostlivě ostrých provincialismů, brousí, piluje a hladí svůj verš. V. chová se jak k řeči, tak i k literatuře, vlastně básnictví s láskou a úctou. Stoupenec estetismu spojuje ve svých písních spolu s krásou a uměním také upřímnou lásku k Ukrajině. Ano, v básníkovi budí nadšení netoliko abstraktní krása nebo půvaby přírodní, nýbrž i národní ukraj. vlastnosti, pokud obecné vzrušení, radostné pohnutí zdá se básníkovi momentem krásy. V roce 1912 vydal první svazek svých básní. M. Černjavsjkij vydal ve „Vidavničij Spilci" sbírku svých novel a povídek s nápisem „Bogovi nevidomomu", jež

jsou plny lyrického vzletu a vroucnosti citové. O. Olesj stal se obětí úpadku obecného hnutí. Svého času byly jeho básně silným a mohutným výrazem obecné nálady pospolitého života ukraj., tehda uváděl prostě a lehce v ukr. poezii nové, smělé, hudebně originalní formy. Než už v II. svazku jeho básní jeví úpadek této nálady, za to však — náhradou velmi slibnou — potěšitelnou zralost. Po boji mezi lidmi pustil se básník do boje v přírodě — v té periodě převládaly u něho lyrické živly. Poslední pak ukázky (z r. 1912) dávají skoro tušiti, že se jeho Musa již vyzpívala.

Velmi produktivním je Gr. Čuprinka, jenž vydal minulého roku novou sbírku básní „Kontrasty". Jeho poezie nevyznačuje se takovým bohatstvím dojmů jako lyrika Olesova, než i v obmezeném okruhu svých představ a pocitů zmohl se Č. na momenty vysokého nadšení, dotkl se hlubokých strun duše lidské, a svou extasí, silou svého přesvědčení, svou zbožností ducha prostého všech ohraničení vzbudil všeobecnou pozornost a nadšení. Nad to Č. přišel i se svou vlastní formou, smělým veršem, s neobyčejnou hudebností a rythmičností, se svými nebývalými a netušenými — druhdy — aliteracemi. Jeho Muza vnesla nový směr v lit. ruch poezie ukrajinské. Litovati jest pouze, že se Č. opakuje, ač „Kontrasty" dávají tušiti, že by se Č. mohl ještě výše povznésti. Nejkrásnějším darem ukraj. poezie pokládá Evšan M. Filjansjkoga „Calendarium", druhý svazek jeho lyriky. Cena daru toho nezáleží tak v jeho básnické stupnici, jež zrovna neblýská bohatstvím nových akordů, jako spíše v čistotě a vznešenosti tonů a jejich hlubokosti. F. — jedinému z nejmladších ukraj. básníků — podařilo se v soulad uvésti svou ukr. duši se živly moderní evropské — najmě francouzské — poezie, vybrati z ní vše opravdu krásné, vznešené a poetické, aniž propadl v neprostupné s ní — mnohdy — rokliny.

Christja Alčevsjka, jež vydala svůj „Višňový květ" nevnáší žádného nového tonu do toho, co již byla pověděla v první své sbírce: „Touha po slunci." S formalní stránky značí však tato její sbírka pokrok jak co do formy, tak i co do ovládání slova. Sbírku umělce malíře Mich. Žuka „Zpěvy země" — více dosud nevydal — dlužno pokládati za maximum jeho básnické síly i toho, co může vůbec dáti. Má arcit originální myšlenky, ale na vyslovení jich třeba by bylo tak vyškoleného ducha, jakým je německý básník Dehmel. — O pokusu M. Michnovsjkého třeba říci, že se nevydařil („Lyrika").

Jak z toho patrno, poesii nebylo tak zle (co se týče mladých), jinak arci tomu s povídkáři. Vyjmeme-li Jackiva sbírku „Bliskaviči",

Halič vydala v r. 1912 přetisk (z časopisů) náčrtků M. Oriščina „Boryslavských povídek", V. Virčaka „1,000.000" (million, jenž, — jak kdosi trefně podotkl, — ani za kopějku nestojí) a drama V. Supranivsjkoga „Legenda věků". I v tom ohledu zase lépe na tom vlastní Ukrajina (ruská). Tu zasluhuje pozornosti přede vším G. Vasjkivsjkij svou prací „Do gruntu!". Práce jeho činí dojem, že autor její není debutantem, nýbrž opravdovým spisovatelem, zkrátka a dobře řečeno: výrazným literarním zjevem. Umí vybrati námět svým schopnostem odpovídající; ví, co chce; má dost velikou zásobu životních dojmů a jasný vhled a rozhled na současnou realnost, jakož i rozumnou zdrženlivost v popisování jejím. V povídce té vylíčeny jsou podrobně etapy, jakými se béře duchovní rozvoj dnešního velkého inteligenta (a to ohledně k rodné půdě, k občanům a národu). Práce V. připomíná první pokusy polského spisovatele Žeromského.

„Zapovit i smrtj pana Ivana Grečki" (z kroniky rodiny Grečků) V. Leontoviče (V. Levenka vlastně) poskytují neobyčejně zajímavý material k historii společenských poměrů v druhé polovici minulého století, neboť autor líčí v nich vznik a zmohutnění velikých panských usedlostí, jakož i postavení nové ukraj. šlechty.

Druhý svazek prací O. Pljušče obsahuje velikou povídku „Veliký v malém a malý ve velkém", již možná pokladati za smutné vzpomínky předčasně zahynuvšího života. „Črty a povídky" Galini Žurbi svědčí o jemném vkusu uměleckém, esthetickém taktu a neobyčejné barvitosti té mladé liter. síly.

Smrt sklátila v hrob (r. minulého) dva lidi, jejichžto jména patří do literatury, a to dramatického spisovatele Gr. Ceglinsjkoga a mladého autora Archipa Teslenka.

Posudky.

Dr. Ferdinand Hrejsa, Česká konfesse. Její vznik, podstata a dějiny. V Praze. Nákladem České Akademie. 1912.

Obsáhlé, velmi podrobné dílo jedná obšírně o průběhu všeho jednání sněmovního o náboženství r. 1575, z něhož povstala Česká konfesse, oceňuje postup všech stran súčastněných při tom, podává formální a věcný rozbor její a její cenu, poukazuje na její prameny a na to, jaké živly se v ní uplatňují, a líčí náboženský život založený na jejím základě. Evangelíci a Bratří přese všecku nejednotu a rozháranost dosáhli konečně vítězství svých snah Majestátem roku 1609, organisovali se a vyvíjeli se dále, ale se značným sklonem ku kalvinismu zrovna proti České konfessi. Po bitvě bělohorské přetrženo všecko. Následovalo vyhnanství, jehož dějiny se souvisle stopují a podávají jak u strany luterské a reformované, tak i u Bratří; tři církve roztříštěné zanikají ve vzájemné nevraživosti. Tajným evangelíkům v Čechách a na Moravě dovoleno konečně tolerančním patentem vyznání augsburské a helvetské a emigrantům povolen návrat, jichž vlivem byl za všeobecné neujasněnosti, pro které vyznání se rozhodnouti, probuzen a posilňován zájem o konfessi helvetskou, ku které se přidala veliká většina sborů. Rozpor konfessijní mezi českými evangelíky se ustálil a společný vývoj konfessijní porušen. Obojí církev vyvíjela se velmi pomalu a jen živořila ve venkovských církvích jsouc jakoby cizím tělesem v těle národním. Po roce 1848 rozšířena svoboda náboženská a protestantským patentem z r. 1861 dostalo se evangelíkům plné svobody a samosprávy. Ale Česká konfesse byla mezi nimi již zapomenuta, až teprve r. 1902 rozpomenuli se na ni evangelíci augsburského vyznání, kdežto reformovaní se k ní postavili zamítavě. Než i snahy evangelíků augsburského vyznání o veřejné uznání České konfesse v církevním životě českém potkaly se u vrchní evangelické církevní rady s naprostým neúspěchem.

Tak spis tento stal se vlastně dějinami evangelických vyznání českých až do nejnovější doby; pojítkem vnitřním jsou České konfesse ať skutečné nebo jen tušené. Přidána je stať o rukopisech a tiscích České konfesse a konfessí příbuzných a text České konfesse.

Spisovateli „jeví se Česká konfesse jako dílo novoutrakvistů stojících pod vlivem lutersko-melanchtonské reformace, vycházejících vstříc Bratřím, dotčeným vlivem lutersko-melanchtonským a kalvínským — tedy jako projev náboženského hnutí husitského, oživeného a zúrodněného vlivem lutersko-melanchtonské a částečně i kalvínské reformace“ (str. 308). „Měla sloužiti pravé jednotě a spolu i pravé svobodě a snášelivosti mezi českými novoutrakvisty a Bratřími. Měla sbírati příbuzné síly a obraceti pozornost všech na to, co jest hlavní. V tom jest její

význam i cena“ (310). Ale spisovatel přepíná a Českou konfessi idealisuje. Zvláště stálé poukazování na souvislost České konfesse se živlem husitským, která se chce zrovna vsuggerovati, nesrovnává se s pravdou. Ovšem luteráni „chtěli se konfessí osvědčiti jako praví utrakvisté, dědicové a synové svých otců“ (287), ale že by „cítili se“ jimi, toho nebylo. Dovolávání se Husa mělo jim býti jen pláštěm, pod nímž by zakryli své nové směry a programy, bylo jim pomocí z nouze, aby jen ocitli se na půdě zákonné, ježto jen náboženství katolické a utrakvistické bylo dovoleno. K utrakvistům se luteráni hlásili, protože jich jména potřebovali, aby aspoň nějak mohli dovoditi oprávněnost svých požadavků, ale ve skutečnosti neměli se starými pod obojí nic společného; jméno jejich mělo však býti prostředkem k cíli. Spisovatel, jemuž jsou luteráni pokrokovým novoutrakvismem postupujícím v duchu Husově dle „slova božího důsledně dále“ (110), ovšem se svého stanoviska tuto masku luteránskou stále podržuje; skoro výhradně mluví jen o novoutrakvistech, kde naprosto určitě rozumějí se luteráni.

Česká konfesse, dílo, které od luteránů vzhledem k Bratřím nebylo tuze upřímně myšleno, a jehož se Bratří obávali a k němuž se upjatě chovali, nemohla býti, měla-li jen poněkud obě strany uspokojiti, než „temnou, často si odporující směsicí učení lutheránského a bratrského“ (Denis, Bidlo), „text byl tak povrchního znění, že každá strana pohodlně pod ním mohla se krýti“ (Winter). Dovedla sice na chvilku, v potřebě, sjednotiti příbuzné směry evangelické — ale že by tomu bylo tak v hlavních a zásadních věcech, jak spisovatel dí (310), nelze přiznati. Dílo České konfesse bylo sice pro ty, kteří o ni pracovali, politicky dobré, ale nábožensky chatrné, tak že přirozeně v otázkách náboženských obě strany musily se rozcházeti, zvláště když byl pak u Bratří sklon ke kalvíncům vždy hlubší. Z České konfesse v důsledcích nepovstala by náboženská snášelivost, nýbrž náboženský indifferentismus. Jednotné zásady tak široko rozběhlé, že si z nich každý vybrati mohl co chtěl, staví spisovatel nábožensky nesprávně nad podstatné rozdíly jednotlivých vyznání.

Spisovatel jeví sice snahu po objektivnosti, ale jeho stanovisko protestantské proráží všude. Již jeho terminologie jest protestantská často, a jeho náklonnost vždycky. Situace byla tato: Jak katolíci, tak i Bratří byli pro zachování tehdejšího stavu, ale luteráni dali se do boje a útočení o převahu politickou, k níž záminkou byla tak zvaná svoboda náboženská, která se však projevovala rozpoutaností náboženskou. Slabé stránky protestantů se omlouvají a vymlouvají při tom, jejich nepravda, klam a neupřímnost se neposuzuje a neodsuzuje tak, jako činnost a působnost — vlastně obrana — u jiných konfessí. Odvaha a houževnatost u evangelíků se chválí, je to jen sebevědomý postup, ale za to do obrany katolické vznáší se podezřívání, dráždění, vnitřní odpor a nenávist, u katolíků jest obmysly to, co jest u evangelíkův ujímáním se utlačovaných. Také Bratřím při vší šetrnosti vytýká se neporozumění a nepochopení, jejich trvání na své konfessi a řádě se odsuzuje, a zálibně se uvádí, že Bratří svou konfessi odstavili. Měřítko není stejné,

dvojí loket jest patrný. A při otázkách náboženských dává se přednost politice se všemi záludnostmi před náboženským přesvědčením a jeho hájením.

Velmi obšírné i cenné jsou poznámky, které případně osvětlují poměry tehdejší doby; zvláště zasluhují pozornosti poměry ve stranách nekatolických. Také z nich viděti subjektivnost tehdejších účastníkův a vypravovatelů, tendenčnost a nevěrohodnost zpráv jejich, a odtud plyne opatrnost, s jakou se musejí přijímati. Utrhačnost a nadávání, které se tam ozývají, nezískávají zrovna sympathií zprávám bratrským.

Ve spise tak podrobném co do jednotlivostí nemožno minouti se bez nedopatření. Také po hojných zprávách zde snesených zůstává přece jen nejasnou a záhadnou povaha pána z Rožmberka; někde vadí nejasná stylisace („byl odhodlán" — a „to ovšem nechtěl" [13]; „Bratří dobře věděli" — a „nebyli si to vědomi" [166, 167]); jinde naskytne se nesrovnalost („Consilium vzniklo v době velkonočních prázdnin" — a „má datum 21. února" [145]); a nesprávnost (205—209 při líčení o spisu císaři předloženém stranou katolickou), chybné jest jméno Ořečice (386) atd. Zprávu o organisaci krajských děkanů na Moravě doplniti jest ještě údajem, že r. 1575 psal děkan doubravnický Brikcí faráři Krištofovi do Blanska, že původem p. Vratislava z Pernštýna a kněžstva na děkanství doubravnickém shromážděeného byla vydána jistá instrukcí o náboženství a řádu, jak by měl v posluhování církevním pospolně zachováván býti.

Dr. Julius Glücklich, Nová korrespondence Václava Budovce z Budova z let 1580—1616. V Praze. Nákladem České Akademie. 1912.

Doplňkem ku své Korrespondenci Budovcově otiskuje tu vydavatel 30 listů, z nichž Budovec sám psal 11, ostatních 19 jest psáno Budovcovi. Většina jich (24) je ze dvou bibliothék pařížských, ostatních 6 je z různých archivů (2 z Roudnice, po jednom z Jindřichova Hradce, Srbiště, Kutné Hory a z kapitulní knihovny pražské). Zvláště zajímají listy Bezovy, jenž byl Budovcovým theologickým rádcem a jej přiváděl ke kalvinismu, a korrespondence Budovcova s Mornayem du Plessis, z níž list Budovcův z 22. ledna 1612 jest vášnivým projevem jeho nenávisti k papežství. List Budovcův Kristianovi z Anhaltu z února 1609 jedná o tehdejších náboženských poměrech v Čechách. Edici z některých velice porušených opisů věnoval vydavatel všecku péči.

Jan Tenora.

* * *

Karel Handzel, Světélka v přítmí. Deset povídek z krásné země. Nakl. E. Šolc v Praze-Karlíně. Str. 108. C. 90 h.

Dějištěm povídek jest Ostravsko. „Zachraňovat, živit, množit a vracet horalům jeho jich vyšší cíle: toť uměleckým chtěním Handze-

lovým", praví Fr. Tučný v úvodě knížky. P. spis. sám ve věnování Ukrajinci Jackivovi, datovaném „v Praze, jasného jarního jitra", klade důraz na slovanskou prý „převahu prvku sluchového proti prvku zrakovému západních literatur": „oko — to je onen vinník, který přivedl na svět esthetismus či líbivost a kult formy či povrchnost, jež došla na Západě k strašným důsledkům a počíná kaziti i český kmen. Proti tomu bránil se již Štúr, a když nebyl pochopen, snažil se zachrániti aspoň slovenský kraj odtrhnuv se od Čechů." Tak a podobně horuje pro přednosti dojmu zvukového proti zrakovému; ne zcela dle fysiky praví, že „oko stačí k nejbližší zdi, ale ucho sta metrů v dálce zachytí vření života". Nevím, co tomu řeknou v Praze páni „s normálnú gramatikú", ale že by knížka podávala nějaké pádnější doklady těchto thesí, nezdá se. Několik těch místních výrazů jimi není; ani jinak, ačkoli sloh jest celkem pěkný a přiléhavý, žádných výbojných zvláštností v něm nepozorovati.

Příběhy vzaty ze života důlních a slévárenských dělníků, které p. spis. stopuje nejen v práci, nýbrž i v odpočinku — domácím neb hospodském. Soucit se strádáním těchto zapadlých „v bezdnu Ostravy" (Tučný) vznáší se nad vypravováním jejich drobných i vážných zažitků, někdy i zcela malicherných („Složenky" na př.) a nemůže minouti se s ušlechtilým účinem. Ale jako každý výsek ze života bývá jednostranný, tak i zde to pozorovati. Bezručovo místy dosti hluché, romantické pathos stává se manýrou. Problemy pojímají a vyřizují (nepravím: řeší) se sice „lidově", ale to nestačí. Ostrava není jen prohlubní, je také živitelkou. Hmotná a tělesná bída pochází tu více z osobních vin mravních. Společenské poměry nemohou správně líčeny býti jen s hlediska podřízených; trpí jimi také nadřízení. P. spis. obírá se též poněmčovacími školami, jakoby tam vězela hlavní vina. Zmíněný příběh o složenkách (pošt. spořit.), jichž horník neumí vyplniti, končí p. spis. sarkasmem: „A proto: ať žije svaté právo rodičů na německou výchovu dětí! Kdyby se jim vzalo, odkud by brala černá Ostrava své hlupáky a blbce, své nevěstky a chachary?" Kdyby mu na to nějaký ostravský židák odsekl: „Inu, pak z českých škol!", nevím, co by odvětil. Ta česká škola daleko není všecko!

Zkáza. Truchlohra v pěti jednáních z posledních dnů říše velkomoravské. Napsal *Frant. Valoušek*. Dram. děl. č. II. V Němčicích na Hané 1913. Str. 68. C. 90.

Doba děje tohoto jest rok asi 905, kdy bratři krále velkomoravského Mojmíra před dorážejícími na jich knížectví Maďary uchylují se k němu na Velehrad, aby se tu o společné obraně smluvili. Po všelijakých průtazích, způsobených jednak vzájemnou nevraživostí a piklemi župana Kujaty podaří se úsilí královny Svatavy a vojvody Čestmíra, již na pomoc přivedli z tajného útulku oslepeného Rostislava, jenž za mrtvého pokládán, přiměti bratry k společné výpravě, na které však jednak přesilou maďarskou, hlavně pak zradou, ba Mojmír i rukou

Kojatovou zahynou. Kojata nabízí Svatavě ruku svou jako královně, ta však jej odmítá, Čestmír jej skolí a Svatava uchyluje se k Rostislavu na Javořinu; zatím Velehrad zapálen a v záři jeho Rostislav umírá s proroctvím:

Ať do prachu se sřítí dílo naše,
jež v krvi bylo sázeno a seto:
jen, Bože, dílo svaté zachovej
to dílo spásy bratří přesvatých,

— — — — — — —

slyším písně radostné
jež moravský lid pěje
k slávě Cyrilla a Methoděje,
a v slávě nové září
Velehrad.

Je tu jásavá píseň „Ejhle svatý Velehrad už září“ na místě? Myslím ne s hlediska prorockého Rostislava, nýbrž dle nálady soudobé? Na str. 6: „Od blahé smrti otce Methoděje jsme jako stádo bez pastýře.“ Proč jen Rostislav mluví stále ve verších, i v obyčejném hovoru, bez věšteckého obsahu, jenž ovšem veršem působivě jest vyzdvihován? vždyť jinde verš naproti prose ostatních hovořících se nese jaksi umělkovaně.

Hra jest velmi pěkná. Nejen příběh sám jest nám blízký a jímavý, i zpracování jeho uchvacuje obratným skupením a spádem událostí, úsečnou charakteristikou, jež arciť není vývojová, představujíc pokaždé jen hotovost, ale za to není povídavá ani rozvláčná, jistě účinku dramatickému jen na prospěch.

Rozhled

Náboženský.

Spolek (sodalita) sv. Petra Clavera na podporu missií má 4 ústředny, 9 poboček, 65 sběren; podporovatelů je 9850, účastníků přes 60 tisíc. Orgán „Echo z Afriky“ vychází v 9 řečech, korrespondence pro denníky „Afrika“ a jiné časopisy i knihy v několika řečech. V r. mohlo na podporu missií býti rozděleno přes 334 tisíc K., přes 22 tisíc K na volná místa pro negerské seminaristy, přes 13 tisíc vydáno za různé předměty do Afriky poslané. Ale což je to pro tak mnohé!

*

V Norsku, kde dříve missionáři přísně pronásledováni a kde před sto lety nedovolen vstup katolickým kněžím, nastala v posledních dobách úplná změna ve prospěch katolicismu. Vláda prohlásila svobodu vyznání, načež přes protesty fanatických protestantů povstaly školy katolické, kněží zaujali již četná místa, rozvíjejí se řády. Dozor nad školami převzal apoštolský vikář Msgr. Felice. Vláda se do nich nemíchá. Kromě toho katoličtí rodičové jsou osvobozeni od poplatků na školy státní, což jim dovoluje věnovati více na ústavy dětmi jejich navštěvované.

*

Angličtí katolíci mají z obou obrácených klášterů (v Caldy a St. Bride, sv. str. 298) velikou radost. 22. února došel zavolaný benediktin Dom Beda Camm do Caldy, 5. bř. biskup z Menevie za přísluhy opatů z Maredsous a Downside přijal 22 mnichů do církve; někteří napřed conditionate pokřtěni, všichni pak přijali ostatní obvyklé svátosti. — 7. a 8. bř. přijato 34 jeptišek v St. Bride (Milford Haven v Pembrokeshire). Zakladatel a opat Dom Aelred koná zatím noviciát pod opatem z Maredsous, Camm řídí zaň klášter. Řeholníci krokem svým utrpěli značné škody, 20 tisíc l. sterl. pozbyli, 2000 lib. st. darů bylo od nich žádáno a dáno zpět. Za to však celý ostrov náleží jim, i doufají, že se z mramorových lomů jeho uživí, ač některé objednávky teď odvolány. Okolní laikové jsou obratem zaraženi: někteří žádají o hlubší poučení náboženské, jiní kolísají. Angličtí katolíci těší se však, že brzy celý ostrov bude katolický a tak že k Maltě nyní o eucharistickém sjezdě tak skvěle se osvědčivší přibude Anglii nový krásný katolický ostrov.

*

Grodenský korrespondent ve varšavském listu „Gazeta codzienna“ zmiňuje se o pronásledování katolíků v ruském Polsku. Dne 26. března t. r. provedl pravoslavný pop z Grodna za assistence policie a vládních orgánů násilnou přeměnu katol. chrámu obce Przewalky v orthodoxní.

Kostel ten byl r. 1865 zabaven a uzavřen. Nedávno vymohli si obyvatelé od ministerstva vnitra právo slaviti bohoslužby katolické, pakli se uchýlí jinam, ježto synod odevzdal kostel popu v Druskienikách. Přewalští žádali svůj chrám zpět a to tím spíše, že jest obklíčen hřbitovem, na němž odpočívají jejich katoličtí předkové. Odpovědí vlády byla zmíněná přeměna. Policie hrozila plačícím obyvatelům zbraní. Obyvatelstvo obce a celého okolí jest výlučně katolické.

*

Zajímavou listinu (4./3. 1897) ze života Brynychova, býv. biskupa Hradeckého, otiskuje Časopis katol. duchovenstva (1913, 4). 15 února 1897 nalepeny v Král. Hradci plakáty, že „redaktor Hevera [odpadlík] ve při s občanem Brynychem pražskou porotou za nevinna prohlášen jest;“ rozumí se samo sebou, že to působilo a Brynych všelijak tupen i osobně na vycházce pohaněn. Uměl-li Brynych promluviti jak náleží s ministry, troufal si taktéž promluviti s milými krajany. Onoho dne rozhodl se zahájiti jednání, by stolec biskupský byl z Hradce přeložen (do Chrudimě?) 28. února navštívili jej starosta dr. Ulrich a náměstek Waldek, aby ono „nedopatření“ omluvili. Memorandum, jež Brynych městské radě poslal, vyvrací všelijaké o jeho osobě a jmenování šířené klepy, poukazuje na jeho dosavadní činnost a na další jeho záměry v biskupském úřadě. Pohrůžka, že vymůže přesídlení biskupa a ovšem též ostatních hodnostářů, působila jistě více nežli všechny výklady o čistotě jeho podnikův a úmyslův, aspoň tolik jistě, že nebylo osobním urážkám jeho v městě veřejně již nadržováno.

*

„Romas, bun Roma!“ t. j. Říme, dobře se měj! — jest heslem mezi řecko katolickými Rumuny, nespokojenými, že Řím svolil k založení nového sjednoceného biskupství v Uhrách, hajdudorožského totiž. Uherská vláda chtěla totiž biskupství, celkem nepotřebné, aby snáze maďarisovala. Ač římská stolice nešla na lep vládě maďarské, chtějící maďarštinu prosaditi za liturgický jazyk v nové diecesi, a ustanovila řečtinu za jazyk liturgický, přece vláda snaží se při pobožnostech lidových zaváděti maďarštinu na ujmu rumunštiny a rusínštiny. Proto 17 obcí satmárské stolice opřelo se maďarisaci a než aby patřily pod biskupa maďarského, míní se odloučiti od Říma. „Slov. ľudové noviny“ přinášejí v 17. čísle obrázek, jak Rumuni se bouří proti biskupskému vikáři Jackovichi, kterého ani lid, ani faráři nechtěli vpustiti do kostela, tak že musil jezditi v průvodu slúžných i četníkův a násilně si otvírati fary, školy i kostely. Rumunský lid nechtěl mu odpovídati maďarsky, ba vystrkoval ho z kostela . . . Také v kraji „Suchá dolina“ maďarisuje se v kostele, pod zástěrou církevního (gregorianského) zpěvu zavádí se zpěv maďarský v slovenských chrámech.

*

O podvodných sběratelích na missie vydala Propaganda přesné zákazy, jimiž důrazně varováni katolíci před přílišnou důvěřivostí v této příčině. Nejen že podvodníci tito zneužívají peněz vylákaných

u katolíků ke svým účelům, nýbrž v lidu pak se budí nedůvěra ke sběratelům skutečným, kteří opravdu podpory zasluhují. Toto podvodné sběratelství má svou celou historii. Již v 17. století podvodný ethiopský princ Zaga Christos uvedl v omyl v Římě církevní úřady, ba i samu propagandu. Byli to hlavně řečtí schismatičtí mnichové, kteří v 17. stol. zaplavili Evropu, takže Innocenc XI. byl nucen r. 1677 vydat proti nim nejpřísnější nařízení. V posledních letech jsou to hlavně orientálové příslušící různým východním vyznáním hlavně schismatickým, kteří probíhají Evropou a zneužívají dobročinnosti katolíků. Bývají to různí chaldejští biskupové, kněží, jáhni, kteří v ošumělých kněžských sutanách putují od města k městu, od fary k faře a tak projdou značnou část Evropy, při tom pak si nasbírají celé jmění. Leckdy je postihne osud, že podvod jejich se prozradí, často však provozují své nekalé řemeslo po celá leta. Dokumenty, jež předkládají, ba i doporučení samé propagandy, jsou vždy padělané. Propaganda, aby se těmto systematickým podvodům zabránilo, vydala 1. ledna 1912 toto nařízení:

1. Biskupové nesmějí vůbec žádnému orientálovi dovolit sbírky ve svých diecesích, ať přísluší kterémukoliv řádu a zaujímá jakoukolvěk církevní hodnost, byť se vykázal pravými doklady s pravými pečetěmi. Jediný případ, kdy se smí dát dovolení ke sbírce, byl by authentický reskript samé Propagandy. (Takový reskript však Propaganda prakticky nikdy nedává.)

2. Když nějaký orientálec přes zákazy apoštolské Stolice pořádá sbírky v Evropě, Americe nebo jiné zemi, i když má doporučení svého biskupa, tu má biskup, v jehož diecesi jest přistižen, upozorniti jej na zmíněné zákazy a nedovolit mu sloužit mši sv. ani konat jakoukoliv církevní funkci.

3. Když by se nechtěl podvolit, tu ať biskup veřejným tiskem upozorní klerus a lid a prohlásí jeho sbírky za nedovolené.

4. V pochybnostech se obrátí na kongregaci.

Vedle orientálních podvodníků je dosti podobných evropských dobrodruhů; bývají to většinou suspendovaní kněží, z řádu vyloučení řeholníci a řeholnice. Jeden takový podvodník pode jménem Otto Szegh z řádů Bílých Otců vylákal, jak bylo nedávno zjištěno soudním vyšetřováním, mešních stipendií za 100.000 marek. Nejnověji byl zatčen v Paříži bývalý missionář Henriot Bonnoust, u něhož vylákané obnosy prý jdou do millionů. Pověstnou je též sestra Antonie Breuerova z kongregace oblátek Nanebevzetí P. Marie. Kongregace jí používala pro její obratnost ku sbírkám, když však větší obnosy zpronevěřila, byla z kongregace roku 1908 propuštěna. Podržela dosud však řeholní šat a sbírá dále; poněvadž však státní úřady proti ní zakročily, tu posílá prosebné dopisy z Brussy v Malé Asii a sbírá pro neexistující tam dobročinné a missijní podniky.

Bylo by záhodno vydat zostřené a všeobecně platné normy týkající se církevních sbírek, by se takovým podvodům předešlo.

*

Čeští socialní demokraté zakládají, jak známo, „Svaz socialistických monistů“, k němuž prý se přihlásilo již pět tisíc bezvěrců. K tomuto novému náboženství vede prý je, jak psal F. V. Krejčí v soc. revui „Akademie“, skrytá touha po vyjasnění nejistoty duše, jíž nedovede vysvětliti atheism. Ten sám jest chudý, prázdný a neplodný. Člověk 20. století nedovede už utkvěti při bezutěšeném obraze světa, jaký podával primitivní materialism. V letech prvé internacionaly znamenal materialism a darwinism nejradikálnější pokrok v poznání přírody. Sympathie s přírodovědeckým materialismem nebyly idei socialistické ku prospěchu, sváděly ku plochému nazírání na základní problemy duše a života a znemožňovaly v socialismu vývoj skutečného smyslu filosofického. S koncem materialismu a krisí darwinismu dostavuje se potřeba hlubšího nazírání . . . Této potřebě vyšších, ethických a esthetických idealů, má vyhověti monism, jejž doporučuje F. V. Krejčí jako nejšťastnější synthesi filosofické spekulace a vědeckého bádání . . .

Prof. Dr. F. Mareš uveřejnil v „Přehledu“ již řadu článkův o monismu a v jednom z posledních zabývá se také otázkou tohoto „nového náboženství“. Dospívá k závěru, že německý monism Haeckelův a Ostwaldův již svou povahou nemůže nikdy splniti, čeho od něho čeští soc. demokraté očekávají. „Čirý intellektualismus, zakládající vše na přírodní vědě, citu prázdný a citu nepřátelský, není schopen utvořiti nové náboženství, nové idealy ethické a esthetické, které prýští z citu a básnické intuice. Jeho ethický ideal jest všeobecný blahobyt, jeho esthetický ideal kratochvíle . . . Věda je tomu monismu nejvyšší instancí ve všech otázkách, mravních i uměleckých, poněvadž sestrojuje krásná barviva a učí ladit nástroje. Ideal krásy a tvůrčí umělecké dílo není nic ve světle monistického intellektualismu. Tento německý monism jest nebezpečný slovanskému duchu, práhnoucímu po „citech nové zbožnosti a víry“. Jeho vědecká hodnota je stejná, jako byla hodnota materialismu, který tak zklamal; neboť chce vybudovati pravdu výhradně jen na základě fysikální veličiny.“

*

O modlitbě a zpovědi s hlediska léčebného píše známý psychiatr a psycholog associace Ebbinghaus (Grundzüge der Psychologie, pokr. Dürr II. 511 dd.): Der Kulturmensch darf nicht alles sagen, was er denkt. Ja, er muss gerade das oft unterdrücken, was am meisten nach Aussprache drängt . . . Verschweigen muss er auch, was sein Gewissen bedrückt, kteráž nemožnost úlevného projevu může prý duševné zdraví těžce poškoditi. Auch Einrichtungen, wie die Ohrenbeichte der katholischen Kirche, verdanken ihre Entstehung und ihre Lebenskraft zwar nicht der klaren Erkenntnis, aber einer instinktiven Beobachtung der Gesetze geistiger Hygiene und Therapie. Modlitbě připisuje duševné vzdělání, uvolnění a posilu skrze překonávání vniterných závad a „durch die im Gebet stattfindende Konzentration auf die wertvollsten Willensziele, die Vertiefung der sittlichen Interessen, durch die lebhafte Vergegenwärtigung des Persönlichkeitsideals.“ O vyslyšení modlitby nejedná, omezuje se po způsobu nevěreckém

na účinky subjektivní, jež ovšem nepřímo působí pak na objektivitu: Was ohne die Kraft des Glaubens nich vollbracht werden könnte und von dem im Gebet zu höherer Sammlung und Glaubensstärke gediehenen Menschen vollbracht wird, das bildet diejenigen Fälle von „Gebetserhörung", die auch der gar nicht mehr wundergläubige wissenschaftliche (?) Mensch als Gebetserfolge gelten lassen wird. (Srv. zde str. 460 dd.)

*

V „Čechu" kdosi navrhuje, bychom při slavnostech kněžských, kdy se oslavencům dávají zpravidla nějaké paramenty, kalichy a pod., pamatovali místo toho raději na podporu podniků našich tiskových, školních atd., jež by se jménem oslavencovým udělovala. Návrh to velice rozumný již dlouho námi zastávaný. Bylo by záhodno šířeji jej rozhlašovati. Co velepotřebné podniky naše vzdělanostní a dobročinné živoří, hromadí se mnohdy v pokladnicích chrámových nepotřebné nákladné paramenty.

Vědecký a umělecký.

Profesor na pařížské klinice naturalista Dejerine nikoliv theoretickou cestou, nýbrž cestou praktiky a dlouholeté zkušenosti přišel k úsudku, že mezi náboženstvím a zdravím člověka je svazek, a že nevěra je pramenem nemocí. Varšavský professor N. Bogdanov ve své přednášce o knize Dejerineově „Funkční projevy psychoneuros, jejich léčení psychotherapií" ukázal, že francouzský učenec naznačil některé nové cesty k pojímání lidské duše, života, uskutečňovaného zdravím, a vztahu mezi věrou a zdravím. Současná krásná literatura, Turgeněv, Dostojevskij, Čechov, Sienkiewicz, Maupassant, Hauptmann a spisovatelé skandinávští kreslí současného člověka jako neurasthenika „s věčnými pochybnostmi o všem, s neustále měnící se náladou, s charakterickou převahou citu nad rozumem, s nedůvěrou k životu, jež často přechází v bázeň i popírání života", i vede k samovraždě. Všecky tyto známky jsou úplným kontrastem víry, náboženského charakteru. Slovem „víra" rozuměti jest v tomto případě nejen víru v Boha, nýbrž i vždy doprovázející ji víru — ve všecko, t. j. cit důvěry ve všecko, šťastný cit lidí zdravých a normálních. U zdravých lidí nebývá obyčejně žádných pochybností, nýbrž důvěra v sebe, nálada jejich bývá více méně ze života se těšící. Život v nich nevzbuznje ani bázně, ani popírání života. Takovými jsou lidé, již se zrodili s genialním zdravím ducha nebo dosáhli ho jako světcové cestou dlouhého nábožensko-duševního léčení. Úplné zdraví ducha je možno a shoduje se s hlubokou věrou, dávající blaženost.

Francouzský učenec poznamenává, že neurasthenik už není pánem sebe sama, ne že by neměl vůle, ale protože nemá „určitého vnitřního principu jednání, nemá dogmatu", jak dí Sienkiewicz. U věčně váhajících, pochybnostmi trápených neurastheniků buď padá smysl pro povinnost, nebo působí jim trápení místo útěchy. I není těžko viděti, že cit povinnosti je totožný s věrou a jest výrazem její vůle. Z toho lze viděti, že náboženství není nikterak cizí současné naturalistické methodě a v očích jejích je stavem nejen duše, nýbrž i těla.

Současné lékařství kloní se k uznání toho, že všecky nemoci jsou v základech nemoci psychické. Říkalo-li se „mens sana in corpore sano", nyní naopak přichází se k myšlence, že skutečně zdravá duše má zdravé tělo, neboť nikoli tělo řídí duši, nýbrž naopak, duše řídí tělo. Lékaři si všimli, že u lidí rozladěného ducha — u neurastheniků — jest pozorovati „četné odchylky se strany vnitřních ústrojí". Lze u nich pozorovati i skutečné nemoci i lžinemoci, přecházející jedny v druhé. Neurasthenici nevymýšlejí své utrpení, — oni skutečně trpí, ale nedovtipují se, že nejčastěji to bývá rozladění ne srdce, žaludku, střev, nýbrž rozladění duše. „Bedlivé klinické prostudování nemocných," praví Bogdanov, „ukázalo, že vznik neurasthenických rozladění bývá

nejčastěji vyvolán duševními příčinami.“ Neurasthenie, jsouc rozrušením víry ve zdraví, jest anarchií lživých vnuknutí, i stačí druhdy, by se nemocní, již po léta trpěli projevy neurasthenie, uzdravili s překvapující rychlostí, obnovením víry ve vyšší moc a důvěrou v sebe.

S neurasthenií spojeny některé nebezpečné nemoci. V obyčejném životě se říkává, že ten a ten z hoře dostal souchotě, že ten a ten ze starostí a nepříjemností zkazil si srdce. „Lékaři poslední to uznali“, se zármutkem praví Dejerine. Každý snad dovede si připomněti případy, kdy po otřesení nervů dostavil se břišní tyfus. Hrůza cholerová zaviňuje mnohem více obětí, než táž nákaza v normální čas v psychicky zdravém těle. Hlavní příčinou úžasně rostoucího alkoholismu jest úpadek ducha, ztráta víry v život, v sebe i Prozřetelnost. Rozlad duše, ztráta víry v Boha i víry ve svět, řízený Bohem, vede k množství jednotlivých šílenství a nepravostí.

Jsou-li však nemoci těla vlastně nemoci ducha, čím je léčiti? Snad hypnosí? Dejerine je protivník hypnose, jež má vliv na nižší obor ducha, a ne na vyšší schopnosti jednotlivcovy. Psychický stav neurasthenikův nelze změniti ani úvahami, syllogismy. Čím tedy léčiti otřesenou duši člověka? „Pro mne,“ praví Dejerine, „jediným základem, na němž spočívá psychotherapie, jest blahodárný vliv bytosti na bytost.“ Nutno, aby nemocný viděl v lékaři bytost vyšší sebe ve smysle mravním a intellektualním. Nezbytný je vliv důvěry v duši nemocného, který „pociťuje sebe v dobrých rukou, má se za posílena“. Dejerine uvádí výrok: „to je víra, která léčí a spasí“. Nejlepší ochranou od nemocí podle jeho názoru jest „náboženský, mravní a filosofický monoideismus. Osoby, jejichž život směřuje v obor idey, které mají ideal, — jeví se zároveň pojištěnými proti neurosám a nemoci jimi podmíněné“. Život i smrt mučeníků pro víru, filosofů, idealistů dokazuje, že „měli jasnou duši . . .“

Zajisté zajímavé přiznání lékaře naturalisty, jenž přes 30 let přemýšlel o tom, co je nemoc, i přišel k poznání svazku mezi náboženskou věrou a základem štěstí, zdravím. Příčinou nesmírného vzrůstu neurasthenie francouzský professor uznává „současné mezery mravního vychování“. „Hlavní příčinou toho jeví se skepticismus, positivismus neb indifferentismus lékařů, a ještě častěji nedostatek vědomostí a schopností k abstraktnímu myšlení,“ i žádá tento professor lékařské fakulty, aby mezi předměty lékařství byly zařazeny přednášky „mravní zdravovědy“. Tak Dejerine znova ukazuje na onu posvátnou náladu křesťanských národů, jež kdysi byla spasitelnou i léčící. Diví se lidstvo, že za starodávna přes hrozné vnější okolnosti byli lidé zdravější, než nyní: nebylo prostranných domů, ani ventilací, ani desinfekcí, ale bylo více duševně silných lidí, v nedostatcích dočkavších se vysokého stáří. V každém člověku působila léčivá síla, přemáhající i špatný vzduch i špínu, i mikroby. Síla ta byla — mravní víra v sebe, pevná víra v Boha i nesmrtelnost duše, jež přiváděly radost ze života, rovnováhu života. Nebylo tolik veřejné prostopášnosti, jako nyní, nebylo neurasthenie, to

jest rozkladu duše i těla za živa. Byly ovšem nemoci i tehdy jako výjimky, nyní však stávají se pravidlem.

Podobně o světovém názoru jako faktoru zdraví vyslovuje se berlínský psychotherapeuth Marcinowski v knize „Nervosnost a světový názor", jenž rovněž cestou dlouholeté zkušenosti přišel k poznání, že většina duševních nemocí vysvětluje se nikoli vnějšími příčinami, na něž se odvolávají, nýbrž nedostatkem zdravého světového názoru. Proto dovede-li lékař-psychotherapeuth vnuknouti pacientovi svému zdravý světový názor, souhlasící s jeho přirozeností, může pacient doufati v návrat zdraví, ze života se těšící radosti. „V člověku žije," praví autor, „nepřemožitelná touha hledati uspokojující vysvětlení záhad života. Všecko, co jest kolem nejasno a nepochopitelno, nutí nás trpěti, i toužíme zbaviti se toho utrpení. Jediným prostředkem k tomu je takový světový názor, při němž by se jevily věci v jiném osvětlení, nenutily nás trpěti, nýbrž dělaly nás šťastnými, — abychom nepociťovali to, co nás obklopuje, jako hrubou a bezcitnou svévoli. Cestou k upokojení jest poznání idey Božstva, naplňující svět. V ní nalézáme uspokojení pro své ‚hledání pravdy', jak nazýváme tuto vášnivou touhu po spokojenosti."

Nervosní trpí tímto bojem citů silněji, než jiní lidé, a k vyléčení porušené jejich duševní rovnováhy je nezbytný takový světový názor, který by odvracel jejich rozladěné city od osobního utrpení a přiváděl je na myšlenky o věčnosti, v nichž jejich osobní utrpení tane. Nervosně nemocný potřebuje poctivého světového názoru pro posilu jeho mravních snah i pro vychovatelské působení na jeho slabosti. S mnohými chorobnými stavy je spojeno duševní utrpení, jež jest pramenem četných tělesných nemocí. Nemocný musí přede vším poznati, že charakter našeho vnitřního vztahu k problemům života i náš názor na obsah života i světový smysl mají rozhodující význam pro určení toho, budeme-li trpěti pro životní okolnosti pro lidi a věci. My však ztratili zdravý názor na dobré i špatné vlastnosti věcí a tím přišli jsme ke lživým životním cílům. To jest chyba i nutno napraviti. Třeba zničiti materialistický předsudek o dědičném zatížení, — neboť dědíme schopnosti k potlačení dědičného zatížení, — předsudek o přirozené náklonnosti, o přirozené povaze, o nevyhnutelném osudu, a jako bychom byli nevolnými loutkami, jako by odpovědnost i povinnost byly nesmyslem. Takové bludné názory vedou k porušení duševní rovnováhy, k duševním konfliktům, k nervosnosti. I třeba zdravého světového názoru, zdravé duše, aby tělo mohlo býti zdrávo.

Jisto, že hluboká sklíčenost duševní přivádí k ponížení tělesných projevů, k únavě, špatnému zažívání; rovněž rozčilení mysli přivádí k nemírné činnosti ústrojí; porušení duševní rovnováhy vede k nepořádnému proudu tělesných processů, čehož příčinu člověk vidí v různých vnějších událostech, věcech a okolnostech, jež nikterak tím vinny nejsou, jejichž však mylné obvinění vede ke lživým thera-

peuthickým prostředkům. V nás samých je vina, tam třeba hledati změnu.

Z toho lze viděti, že názor náš na život má větší význam pro naše zdraví, nežli způsob našeho života, i první podmínkou našeho uzdravení je zdravý světový názor.

*

Psychoanalysí zove se psychologická methoda (Freud ve Vídni a škola jeho), která snaží se vyšetřiti na tak obecné uvědoměné dějstvo duševné a zákony jeho, jako spíše osobní obsah duševní v jednotlivých případech, pokud vzniká a jeví se nezávisle od vědomého vnímání a přemítání, jako ve snu, bezděčných pohybech, poruchách úmyslné činnosti duševní, tvořivosti bájivé a umělecké, vznětech pohlavních a duševních poruchách. Empiricko-přírodnická methoda v psychologii nevedla a nepovede asi k poznání vlastní duševnosti, neboť popisy a pravidla její, jakkoli cenná, poučují nás o povšechném rázu jevů duševných, o typickém průběhu jejich, nikoli však o podstatě duševna, o zvláštním individuelním rázu jeho jaksi z nitra jeho samého, tedy opouštějí nás právě tam, kde měla začíti řeč o duši a vlastní osobité bytnosti její. Freud má za to, že z nepovědoma (dle Freuda je toto = vlastně psychické) všechny obsahy derou se do vědomí (= tah psychických instancí), ale skrze předvědomí, které censurou svou je buď s jinými obsahy spojuje a tím k vědomí přivádí, anebo zatlačuje, tak že zůstávají zatím nepovědomy. Výkladem tohoto stálého příboje a odlivu, v němž associace hraje důležitý úkol, zabývá se právě psychoanalyse. Dynamickým pramenem proudění toho jest podle nejnovější formulace Freudovy t. ř. infantilní sexualita, z níž prý všecky energie pro psychické obsahy prýští, která prý nejprve, u nemluvněte upíná se na rodiče, matku milujíc, otce nenávidíc, na čas bývá zatlačována, aby pak opět pronikla a v sublimované podobě na psychický život více méně působila.

Freud jest psychopatholog a stopy toho v soustavě jeho zřetelně viděti. Rozpravy, jež se tiskem uveřejňují, svědčí, že u málokterého žáka psychoanalyse pokročila; opakují v různých variacích jen myšlenky učitelovy, a to tak, že není vždy jisto, zda autor jasně ví, co praví a co říci chce. Jestiť v soustavě mnoho libovolné fantastiky a nejasných předpokladů. Nejlepší kusy z diskussí bývají ty, které Freudovi — odporují, ale jest jich málo. Povážlivé jest při celé té psychoanalyse, že operuje tolik s pohlavní perversí; zmocní-li se jí židé (Freud je žid), jakž pravděpodobno, bude psychologie jako pathologie zaplavena samou sexualitou. Již nyní máš ze mnohých lékařských spisů toho druhu dojem, že perversními vlastně jsou pisatelé perversitu zkoumající a léčící, aspoň víc než jejich objekty.

*

Brain-Commission (BC. = mozková komise) zove se mezinárodní svaz universit neb ústavů na prozkoumání mozku. Původcem byl prof His v saské akademii, která na akademickém sjezdě 1901 v Paříži navrhla, by se při zkoumání vývojovém, zvláště co do anatomie

mozku postupovalo společně. 1904 usneseno na londýnské schůzi tohoto svazu, požádati vlád o podporu těchto ústavů, které jsou nyní v Madridě, Petrohradě, Amsterdamě, Vídni, Zürichu, Lipsku, Filadelfii, Budapešti a Frankfurtě n. M. 1912 na sjezdě v tomto městě usneseno vydati veliký atlas průřezu lidského mozku. V Petrohradě připravuje se veliký ústav, jenž by spojil všechna příbuzná odvětví tohoto oboru, pro anatomii normální i pathologickou, vnitřní kliniku a neurologii, pro oddíl psychologický atd. K součinnosti této přiměly badatele veliké obtíže, s nimiž zkoumání mozku spojeno, jež pokročilo teprve v novější době (asi od r. 1842, kdy Benedikt Stilling vyšetřoval řez páteře o —13°) přibráním anatomie mozku nižších živočichů, zvláště od let osmdesátých u nižších obratlovců. Členové BC nyní objevy své vzájemně si oznamují a opravují.

*

O redakčním tajemství rozhodl 3. května nejvyšší soud, že nezbavuje redaktora povinnosti svědecké, tedy že před soudem de lege lata neexistuje. § 152 a 153 trestního řádu, na který se odvoláváno, praví pouze, že svědectví může, vyjímaje případy zvláště důležité, odepříti ten, komu by přímo značnou škodu nebo hanbu způsobilo. Dosavadní zvyk a stavovská, vůbec uznávaná povinnost redaktorova neuznána soudem za dostatečný důvod odepříti svědeckou výpověď. Rozhodnutí zajisté dalekosáhlé, ba osudné. Kéž by aspoň trochu přispělo k potlačení tiskových surovostí.

*

Ve Vídni máme dvě výstavy v českém domě (hotel „Post"): uměleckou se 180 asi obrazy (Čech Hemerka, Slovák J. Augusta, Svatava Beňová, Polák Czedekowski, F. Svoboda, Mandel, Roskotová, Holoubek, Škrla, Mlýnek a j.), s plastikami R. Neumanna, A. Severa, sbírky keramické atd. Vedle toho pod protektorátem hr. K. Seilerna uspořádána výstava uhersko-slovenských lidových výšivek a lidové keramiky. Snad bude to začátek, aby tento lidový průmysl vymanil se pomocí zámožných zákazníků ze židovsko-faktorské otročiny maďarské.

V Praze vystavuje farář Neumann obraz sv. Cyrilla a Methoděje. K(opal?) v „Čechu" píše, že výstavu navštívil (v Měšťanské Besedě) a že tam zastal jediného návštěvníka, totiž — malíře samého; připojuje k tomu výzvu, by se práce veřejností naší víc oceňovala a podporovala, výzvu to, která právě tam by měla dobře uvážena a prováděna býti. O obraze samém nemáme zpráv. Námět ovšem zvláště našemu srdci moravskému jest blízký a milý. Zdařilé zobrazení, jehož vlastně dosud nemáme, bylo by velikým vlasteneckým i náboženským činem.

*

O literární ceny udělené zemským výborem moravským rozpoutala se papírová pútka (nezbytný dr. Hýsek byl ovšem také při tom) zvláště o podmínku, že na ceny mají nárok pouze spisovatelé moravští. Vyplazování jazyka!

Ve Vídni také měli spor o takovou cenu. Jakási novella žida, p. Arthura Trebitsche, dostala cenu Bauernfeldovu, ačkoli jeden z posuzovatelů, prof. konservatoře Gregori, nazval ji soukromě „Schmarrn und Mist“; před soudem však pravil Gregori, že novelly nečetl a že je přesvědčen, že ani 2—3 jiní censoři jí nečetli — cena že dána Trebitschovi za ostatní literární zásluhy. Tak asi to chodí také jinde.

*

V Ostravě začal p. Karel Budík, ředitel kůru na Polské Ostravě, vydávati půlměsíčník Hudební obzor, nákl. knihk. Al. Zelinky v Mar. Horách, roční předpl. 5 K.

*

Na povážlivý zjev upozorňuje v „Tygodniku Ill.“ spisovatel Václav Gasiorowski: polští intelligenti, zvláště umělci, literáti, žurnalisté i učenci, odcházejí ve značném počtu za hranice, odkudž z velké části do vlasti se již nevracejí a jsou tak pro ni často úplně ztraceni. Podrobné doklady uvádí jen z Paříže, kde sám již dlouhá leta žije a shromáždil v této věci hojný material. Podle něho emigrace polská v Paříži vykazuje v přítomné době tyto číslice: 263 malířů (z nich 68 žen), 36 sochařů (10 žen), 83 literátův a žurnalistů (17 žen), 42 hudebních skladatelů, virtuosův, učitelů hudby atd., 32 zpěvákův a zpěvaček, 21 umělců různých (architektů, herců, tanečnic atd.). Celkem tedy 477 Poláků hlásících se pod prapor písemnictví a umění. Kromě toho přebývá nad Sekvanou 43 historiků, přírodopisců, badatelů, 48 inženýrův a lékařů, takže intellektuální emigrace polská v Paříži obnáší 647 lidí. Při tom nebere se v počet půltisícový zástup mládeže, studující na vyšších ústavech vědeckých, ani četné přistěhovalé rodiny polské, ani ti, kteří jen na několik týdnů navštěvují Paříž.

Z tohoto počtu jen malá část může ospravedlniti svůj pobyt v cizině: emigranti roku 1863, synové emigrantů ve Francii vychovaní a ti, kterým návrat do vlasti je zamezen. Ostatní zůstávají tam dobrovolně: někteří jsou připoutáni volným životem pařížským, jiní podněcováni jakousi vzpourou proti domácím poměrům polským, jiní domohli se nějaké skyvy chleba — mnozí však, nemají-li zvláštních příjmů z domova, žijí v nesmírné bídě. A Polska z nich nemá ničeho, ba často jen škodu: přervali duchovní pojítko s vlastí, napojili se cizím duchem a otravují jím polskou vědu a polské umění. Mnozí ztrácejí veškero sebevědomí národní a jsou hotovi ze sebe dělati Francouze, Angličany i Američany. Za krvavý groš polský pracují pro francouzskou kulturu... A to jest jen malý zlomek všech intelligentních emigrantů, spočítaný jedním člověkem! Co jest jich ještě v Mnichově, Římě, Vídni, Drážďanech, Švýcarsku i v Berlíně!

*

„Napoleonský rok“ vzbudil velice živý ohlas zvláště u Poláků, kteří kdysi s takovým nadšením hrnuli se pod vítězné prapory slavného císaře v naději, že jim dopomůže zase k svobodě a samostatnosti. K četným historickým studiím, památníkům, populárním publikacím i dramatům připojil nyní také spisovatel a básník Kazimír

Przerwa-Tetmajer svůj nejnovější román „Koniec epopei“. Má obsáhnouti tři díly, z nichž nedávno vyšel teprve první končící návratem Napoleona z Moskvy. Již z něho jest však patrno, že tragedie r. 1812 nalezla v Tetmajerovi dobrého malíře a polský voják nadšeného básníka, proniklého tradicemi vlastních předků. „Nevím“ — píše autor v úvodě — „jaká je dnes legenda napoleonská jinde, ale vím, jaká je v Polsce. V kouři bitev a ohni děl vedle černého klobouku — vznáší se, chvěje i padá čapka hulánská.“

*

Sláva jednoho z předních vůdců bývalé „Mladé Polsky“, Stanislava Przybyszewského, začíná silně blednouti. Při varšavské přemieře posledního jeho dramatu „Topiel“ bylo divadlo skoro prázdné — přestal působiti tedy i sám půvab jména kdysi tolik vynášeného spisovatele. I drama je slabé, v ničem se nevyrovná dřívějším působivým dramatům, ač na druhé straně zase jest novým důkazem, že Prybyszewski nalézá se ve fasi tvoření reálného. Doba bouře a převratu, doba nezvyklých visí a deklamací náladových, zdá se, již docela minula. Přes to zůstal i zde věrným svému častému thematu: líčí chorobné pobloužení erotické, jež unáší jednající osoby v závratný vír vášní a hrdinku vrhá konečně v jícen samovražedné smrti.

Značně zklamal také poslední román Przybyszewského „Mocny człowiek“, který působí odporně již svým kriminalistickým obsahem i četnými brutálními smyslně erotickými scenami. Hrdina jeho, žurnalista a kritik Bielecki, ač se staví do posy démona, je docela sprostým zločincem. Mladému souchotinářskému spisovateli dodává jedu, aby spáchal samovraždu, načež zmocní se pozůstalých po něm rukopisů, vydává je jako svá vlastní díla a dobude si jimi slávy i peněz. Milenku, jež jediná ví o podvodu a může jej prozraditi, jednoduše utopí. Tak zločinec triumfuje, jsa si jist, že zasloužený trest nemůže ho dostihnout. Toť „silný člověk“!

Podobně smutnou sensaci působí také obyčejně každé nové dílo smělé naturalistky Gabriely Zapolské. Minulého roku natropila hodně hluku na polských jevištích v království — v Haliči byla policejně zakázána — „erotická“ hra „Kobieta bez skazy“. Po měsíce plnila divadla při každodenních představeních. Autorce nebylo asi na tomto „úspěchu“ dosti a vydala ji nyní ve formě románu pod týmž názvem. Odsoudila-li vážná kritika hru, odsuzuje nyní ostře i román, a to nejen se stanoviska ethického, ale i uměleckého. Učinil tak na př. v posledním sešitě literárního měsíčníku krakovského „Museionu“ známý kritik Adam Siedlecki. Vytýká, že u Zapolské tvořiti znamená vždy zohyzditi. Tvorba její nezná jiných ideálů, jedině negativní. O přesvědčení není řeči. Idea nejnovějšího románu je zbudována na neupřímnosti. Uměleckým cílem zdánlivě bylo ukázati, kolik hanebnosti, kolik špíny mravní přinášejí poměry podobné těm, které popisuje román. Toto stanovisko bylo však pouze uměleckým cestovním pasem, pod nímž kniha pašuje s veškerou svobodou intensivní pornografii! Neboť pornografií nazýváme sexuální thema užité jako cíl, ne jako prostředek umělecký,

vypočtené na podráždění smyslů čtenářových, ne na krásu. Tato definice hodí se docela přesně na román Zapolské. Nevázané sceny jsou si samy cílem, ač se přikrývají časem lehounkým závojem pokryteckého rozhořčení. A kdo ví, zda tento závoj není právě nejtěžším hříchem románu!

Jakýmsi opakem Zapolské v této věci jest jeden z nejnadanějších mladých spisovatelů polských — Ondřej Strug, jehož poslední román „Portret“ nedávno vyšel. První jeho práce („Ludzie podziemni“, „Jutro“) datují se teprve od r. 1907, osoba pro širší veřejnost jest zahalena dosud skoro jakýmsi mythem — přes to však každá jeho nová kniha vzbuzuje veliký zájem a stává se událostí dne. I do češtiny byly přeloženy, pokud vím, dvě z nich. Čtenáři na první pohled jest patrno, že tu má co činiti se silnou individualitou, jež vyšla sice ze školy Żeromského, ale razí si pevně svou cestu. Kouzlo tvorby Strugovy spočívá v bezprostřednosti dojmu a neobyčejné prostotě stylu, jež přímo se vyhýbá všem dekoracím. Každé dílo za to vedeno jest určitou ideou, ať je to láska k zemi, nebo soucit k bídě dělnictva ve velkých městech, či apothessa práce. Nejčastěji ozýval se dosud v jeho novellách ohlas událostí z poslední ruské revoluce, pojatých sice někdy jednostranně, ale hluboce lidsky procítěných. Není tu nic z oné sentimentality „utrpení“, jakou až do omrzení věnčili revoluci mnozí spisovatelé ruští i polští. Něco oživujícího a mužného vane z prací Strugových, i tam, kde se líčí skutečné utrpení, slzy, krev a smrt. Jen „lásce“ v obyčejném slova smyslu jakoby Strug se vyhýbal, a tam, kde přece „láska“ jest osou románu nebo novelly, není v ní ani stopy erotismu a smyslnosti. V dnešní literatuře jistě řídký zjev!

*

Veliký rozruch v literarním světě ruském vyvolalo drama Feď. Sologuba „Založniki žizni“. Na pozadí poetického života venkovského dvorce zapřádá se idyllický roman šestnáctileté Kati, dcery zchudlých statkářů, s mladým Michajlem, synem okresního lékaře. Milenci blouzní s mladým idealismem o společném životě, ale rodiče Katini nutí dceru k sňatku s bohatým Suchovem, milujícím Kaťu a přesvědčeným, že jeho praktické idealy zvítězí nad „dětským“ romanem Katě, jež mu podá ruku s podmínkou, že on nebude míti nic proti tomu, opustí-li jej Kaťa, kdykoli se jí zalíbí. Milenci se na čas rozcházejí, oddávají se v zástavu života: Kaťa vdá se za nemilého člověka, ale bohatého, aby nemusila tříti bídu s chudým stavitelem, jenž zatím užívá služeb dcery sousedů, napolo normalní umělkyně a blouznitelky, Liličky Lunagorské (Lility). Když Kaťa 8 let se Suchovem prožila, setká se s Michajlem, jenž zatím zbohatl tvůrčí prací, k níž ho nadchla Lilita, jež odchází, by nadchla lidi k „novým činům“ a ponechala místo Kati po boku milovaného Michajla.

Příběh, jejž tu Sol. nakreslil, je psychologicky nemožný a ztrácí také cenu a smysl jako symbol. Kaťa sama chápe, že její rozhodnutí, žíti na čas s nemilým, činí z ní prostitutku, kuběnu bohatého Suchova, a přece oddává se životu v zajetí, v zástavu, a porodivši Suchovu dvě

děti, necítí k nim závazku, ponechává je Suchovu a cítí se šťastnou s Michajlem, jenž se své strany dočasně užíval služeb nemilované, neplodné Lility. Hrozně odporna je samolibost a tupost Katě a Michjla, těchto „zastavenců života", majících sebe za hrdiny, již „zvítězili nad životem". Oba tito praktičtí lidé, beze všeho mravního podkladu, bez vědomí citu pro povinnost, bez citu lásky k bližnímu, bez schopnosti obětovati se pro jiného, sobci bez duše a bez srdce, milující pouze své osobní štěstí — nemají práva býti hrdiny dramatu. „Nová morálka", již tu tento koryfeus současné literatury, hledaje smysl života, předkládá, je plodem nedostatku citu a hrubé cyničnosti, vzbuzující pocit odporu. Autor hlásá, že život nutno stavěti jak **chrám**, a místo toho staví jej jako budoar, kde se prodává tělo, kde třeba prostituce. Běda mládeži, které básník doporučuje stavěti si život podle jeho receptu: milovati jen sebe, užívati okamžiku, neboť se nevrátí, nemysliti na jiné lidi, znáti svá práva, ale zamítati povinnosti.

*

Lužičtí Srbové pečují všemožně, aby zachovali proti germanisaci aspoň posledních zbytků národního individualizmu: jazyku a vědomí své odlišnosti. Poněvadž jazyk lužický jest vytlačen skoro docela ze škol, ba i z kostelů, zbývá Lužičanům jediná cesta k záchraně života národního: organisace lužických spolků, které by uvědomovaly lid četbou, soukromým vyučováním, přednáškami a pod. Nyní právě, jak oznamuje „Świat Słowiański", aby byla oživena činnost spolků, vznikla myšlenka založiti ústřední spolek s názvem „Srbská akademie", jež by soustřeďovala především akademiky lužické, vzdělávající se mimo zemi, a vůbec všechnu intelligenci lužickou, které leží na srdci záležitosti národní. Úkolem „Akademie" jest pořádati soustavně o prázdninách řadu přednášek v rozmanitých spolcích a sloučiti mladou intelligenci lužickou ke společné práci:

Sídlem sdružení má býti Budišín; tam se budou konati prázdninové schůze; jednotlivé sekretariaty budou v Lipsku, v Praze a Vratislavi, tedy v městech, kam mladé pokolení lužické vydává se na vyšší studie. Orgánem spolku bude starý již časopis „Lužica", která uvítala nové sdružení heslem: „Hišče Serbstvo njezhubjene".

*

„Świat Słowiański" přináší zajímavé doklady, jakých prostředkův užívají Maďaři, aby ve statistice zmenšili počet Chorvatů: zapisují je pod rozličnými lokálními názvy, jako na př. Buněvci, Šokci, Dalmatinci, Ilyrové, Bosňáci, Krašovani; v nejnovější statistice počítáni dokonce i k cikánům. Sčítání lidu z roku 1910 vykazuje 194 808 Chorvatů v království uherském. Ve skutečnosti jest jich však mnohem více. Třeba se odebrati do rubriky „egyebel", obsahující národnosti „rozmanité jiné", kde figurují: Venedi, Buněvci, Šokci, Ilyrové, Cikáni, Poláci, Bulhaři a Vlaši — celkem 401.412 hlav; polovinu z toho možno připočísti k Chorvatům, jichž v Uhrách žije jistě na 400.000.

Nejvíce národního uvědomění mají Buněvci, hlavně zásluhou časopisu „Neven“, jenž vychází již přes 30 let a nyní postavil si za program sjednocení Bunĕvcův a Šokců — jichž je v banátě na 100.000 — s národem chorvatským.

*

Všechny listy bulharské i mnohé jinoslovanské přinesly nekrology o bulharském učenci dru. Meth. Popovovi, jenž prý padl ve válce. Nyní přišla zpráva, že učenec žije, překonav všechna nebezpečenství. Účastnil se četných krvavých bitev, v poslední pak byl raněn střepinou granátu. Sotva se vyléčil, dostal choleru. Teprve když i z této choroby vyšel zdráv, napadlo představeným, že lépe učeného důstojníka umístiti ve vojenské bakteriologické laboratoři, než dávati ho na pospas střelám.

*

Mezi královny-literátky dostala se také anglická Viktorie. Nedávno se zmocněním královým vydána „Dívčí léta královny Viktorie“ („The Girlhood of Queen Victoria“). Je to výtah z denníku zemřelé panovnice z doby mezi r. 1832—1840, kdy — ještě několik let před vstoupením na trůn — pocítila potřebu zapisovati své dojmy. Publikace, jež v Anglii z pochopitelné přízně pro populární královnu přijata s nadšením, přináší však poměrně málo literárně nebo psychologicky zajímavého. Jsou to dosti banální záznamy drobných, každodenních událostí měšťanského života, záznamy tím méně zajímavé, že praktické královně Viktorii nedostalo se ani nejmenších schopností literárních.

*

Město Hellerau má se státi u Němců semeništěm nového dramatického umění povahy mysticko-náboženské. Poprvé v Německu bude tam provedena celá řada dramatů Paula Claudela, s krásným mysteriem „L' Annonce de Marie“ v čele. Divadlo v Hellerau vykoná nové pokusy z oboru dramatického umění.

*

Zemřelý pražský prof. Dr. Jan Zítek obíral se pilně životopisem arcibiskupa Jana z Jenštejna, jemuž naše dějepisectví z přirozené slušnosti je dlužno zadostučinění za nemravná nařčení v povídce Jiráskově, který ani v dalším vydání křivdy nenapravil. V Zítkových uveřejněných pracích bylo pozorovati kritické nedostatky, však pozůstalost snad podá následovníku cennou látku?

*

Mořská aviatika — hydroaeroplan. Časopisy přinesly již vyobrazení auta, pozměněného na čas v loď, která přeplave řeku a koná zase další službu jako vozidlo pozemní. Při meetingu v Monte Carlo stal se pokus „hydroaviatiky“, který dopadl uspokojivě a čeká pouze na zdokonalení. Moineau snesl se s aeroplanem na vlny mořské a plavil se 1/4 hod. proti větru do přístavu za doprovodu italských torpedovek Carabiniere a Zephyro. Jedná se o lepší ochranu motoru a výhodnější umístění šroubu, aby hybná síla stykem s vodou tolik netrpěla. Vynález bude míti arci význam především pro účely vojenské.

Letoší duben byl dle francouzské statistiky nejvražednějším měsícem v dějinách aviatiky. V 22 dnech zabilo se 18 vzduchoplavců a „mučenníků vzduchu" čítá se již 295.

*

Na observatoři Harford-College ve Spoj. Státech určena methodou potometrickou teplota některých hvězd. Tak zjištěna na α Lyry na 27.500°, Sirius čítá 22.000°, ε Velkého Medvěda 19.500°, α Persea 6.500°, naše slunce 4650°. Professor Rosenberg, Rakušan, tvrdí, že nejvyšší teplota panuje na γ Pegasa, kde dosahuje 400.000°. Proti tomu byla by „nejchladnější" hvězdou α Býka (Alderaban), která při neobyčejné své jasnosti měří pouze 2150°.

*

Railofon sluje nový přístroj telefonické komunikace z jedoucího vlaku. Jest to vlastně využití pokusu Brownova (viz Hlídku 1913 str. 102.), jenž první napnul vodivý drát kolem kolejnic za účelem bezdrátové telegrafie. Railofon záleží ve zvláštním stroji ve voze železničním, který lze střídavým proudem spojiti s vodičem zapuštěným v zemi podél trati. R. 1910 stal se pokus toho druhu na trati Londýn-Brighton, kde stálý proud probíhal měděným drátem od země isolovaným a na pražcích upevněným. Ve Stratfordu byl system zlepšen, tak že lze mluviti z vlaku jako ze stanice telefonické. V každém voze jsou dvě oddělené místnosti pro přijímání a odesílání zpráv. Vodič je podél kolejí ve hloubce 50 cm a vzdálenost mezi jím a přístrojem měří asi 2 m. Tak lze telefonovati nejen do signálových budek, ale jedoucí vlak může si na značnou vzdálenost signál sám ustanoviti.

*

Řecký důstojník válečného loďstva Bakopulos hleděl si při stálém uhýbání loďstva tureckého svého okolí na ostrově Lemnos. I rozpoznal na východě ostrova na mělčině poznačené na anglických mapách jménem Pharis-Bank zbytky velikého antického města, jehož obvod měří 5 1/2 km. Objev vzbudil rozruch a řecká vláda zahájila bližší ohledání místa, jež může archeologii poskytnouti bohaté kořisti.

*

Platonova Atlantis za Herkulovými sloupy s hradem Poseidonovým, bujnou a živnou vegetací (palmy, banany, pepř), kde žijí sloni, dobývá se mosaz, obyvatelé nosí tmavomodré šaty (indigo) a bydlí v příbytcích zvláštním způsobem budovaných, byla, jak domnívá se cestovatel Leo Frobenius („Und Afrika sprach . . ."), v jižní anglické Nigerii, kde nyní sídlí národ Yoruba; není to sice ostrov, jako v Kritiovi, ale kraj památný. Našel tam Fr. zbytky bývalé vzdělanosti připomínající Afriku středomořskou, s níž sotva lze předpokládati spojení po souši, nýbrž jen po moři (zvláštní zvyky společenské, názory náboženské, stavby, klan a j. nejsou negerské), vykopávkami 4—7 metrovými našel bronzovou hlavu Olokunovu (prý = Poseidonovu), kamenné popelnice, skleněné perly, pěkně provedené terracottové hlavy a j., vesměs věci, kterých tam už nevyrábějí. Od Foiničanů pocházeti nemohou; sklo tamější jest prý starší foinického — ostatně víme dnes, že F. nebyli

prvními jeho výrobci. Frobenius domnívá se, že máme tu stopy staršího vzdělaného národu iberského, rozšířeného po severní Africe, Iberii, Hispanii a Gallii, jenž za sloupy Herkulovy zajížděl, zakládaje na atlantickém pobřeží osady; zvláštní způsob stavby (impluvium Římany od Etrusků jakožto atrium toscanicum převzaté), ozdoby, tetovování tváře Olokunovy a jiných připomínají podobné památky sardinské a tuniské, při čemž Frobenius připomíná srážku etruského kmene Turša s Ramsesem III. ve 12. stol. jako známku rozvětvené čeledi etrusko-iberské po západě africkém a jihoevropském.

Jednaje dále o Sudanu, Frobenius zavrhuje dosavadní názory, že jen státotvorní národové zde vykazují jakousi vzdělanost aneb že o tuto zvláště státotvorný islam hlavně se zasloužil. Význam islamu pro vzdělanost podle Fr. se vůbec přeceňuje, jednak že tam po 800 let usídlen a jemu se proto připisuje, co tam chvalného, jednak že národopisci právě jen s islamskými zástupci se tam stýkají, kteří si zásluhy vzdělavací připisují. I rozptýlení nestátotvorní nárůdkové na jihu Habeše až ke Kamerunu mají svoji, a starší vzdělanost, jejíž proud neukazuje na východiště severní, nýbrž východní. U všech těchto kmenův, od Rudého moře až do Senegambie nalezl obyčej korunování a obětí jakéhosi boha krále; líčení Herodotovo o Ethiopii prý namnoze zdejší poměry připomíná.

*

Non-Flam zove se ohnivzdorný flanel v Anglii vyráběný. Dlouholeté pokusy napouštěti oděv tak, aby ohněm netrpěl, nedařily se, jelikož používané čpavkové soli praním mizely. Chemik prof. Perkin v Manchestru konal přes 10 tisíc pokusův, až vyzkoušel, že jisté soli (aluminaty, plumbaty) s cínovými a zinkovými jsou chránítkem, jež ani praním netrpí, jen že ssají ze vzduchu mnoho vlhkosti; dalšími pokusy osvědčil se kysličník cíničitý a síran čpavkový, jenž praním nemizí a látku ještě pevnější činí. Za nynějších cen cínu je takové napouštění látek sice trochu drahé, ale jistota, na př. obleků dětských a ženských, záclon atd. stojí za to.

*

Nikotinu jsou prý v tabáku asi 2%, více v druzích špatnějších, méně v havanských Všeho tabáku vypěstuje se ročně asi 740 milionů kg. Již při fermentaci tabákového listí mizí z něho část jedovatin. Hořením se taktéž část jejich ztrácí; do kouře a do opalků dostává se nikotinu z cigarett asi 80—98%, u doutníků 84—100%, z toho absorbuje kuřák asi 25—42%. Odnikotinovati lze kouření různými způsoby. Někteří doporučují požívati při kouření směs magnesiumoxydu s kyselinou tříslovou (= nicomors), jíž se nikotin seslabuje v nikotinoxyd, anebo radí propouštěti kouř látkami napuštěnými takovými chemikaliemi, se kterými se nikotin slučuje. Tabák sám odnikotinuje se z velké části (až na $^1/_3$) buď vysokou teplotou (nikotin při 100°—200° destilluje) nebo alkalickými látkami nebo uložením ve vzduchoprázdné prostoře, kde nikotin snadno uniká. V Rakousku provozuje se hlavně první způsob (patent Falkův), jímž nejen veliká část nikotinu, nýbrž i čpavku

vzniklého při kysání, se tabáku odnímá, kdežto příjemné látky, jako kyselina jablečná nebo citronová, se mu nechávají. Tabákový luh, jenž u některých způsobův odnikotinování se vylučuje, bývá také zpracováván a prodáván za mořidlo všelikých révo- a rostlinokazů. Mírné dávky nikotinu tělesně i duševně podněcují a dávají snáze snášeti hlad, žízeň i námahu. Silné dávky škodí zraku (tabáková amblyopie neboli amaurosa zánětem zrakového nervu), sliznici krční neb i střednímu uchu a zvláště srdci a čivům vůbec (nicotismus mentalis).

*

Mýdelné doly. Na březích Černého Moře v Rusku objevena byla zvláštní ložiska rudy sestávající ze součástek křemenitých, vápenatých, drasla, soli sodíkové, kysličníku železitého a jiných surovin, jichž se užívá ku zhotovování mýdla. Ruda ta roztěrná a našedlá sluje u Tatarů „kil". Ve styku s vodou šumí, měkne a dá se hnísti. Takto po způsobu vápna „zhašena" slouží ihned k čištění a praní koží.

Vychovatelský.

(O.) „Obrátíme li se k minulosti člověčenstva, třeba poukázati na to, že náboženská prožívání narodila se zároveň s lidstvem, prošla tisíciletími a byť i rozum, prohlásivší se za absolutní, podpisoval jim rozsudek smrti sebe častěji, přece nezmizela. Naivní vysvětlení života náboženského temnotou nevzdělanosti až nikoho nepřesvědčí: temnota i nevzdělanost vysvětluje pouze klanění se vnějšku, bůžkům, ale co se týče skutečné nábožnosti jako čistě duchovního, intimního prožívání v tajné hlubině duše, jak jsme již připomněli, nejlepší duchové člověčenstva, již dosáhli vrcholků lidského světla — poznání, pevně drželi se náboženství. Patrno, že v náboženství jest zvláštní smysl, vlastní historický „rozum“, i nám nutno jej pochopiti. Minulost ovšem neuzákoní přítomnosti, ale v mnohém ji určí; dětství a chlapectví člověčenstva v tomto smyslu muže nám dáti užitečné pokyny pro dětství a chlapectví jednotlivce. Upevňující se v současném vychovatelství biogenetický zákon praví, že děti procházejí ve svém rozvoji ve zkrácené podobě ony doby, které prošlo kulturní člověčenstvo ve své podobě. Tento zákon je sice jen analogie, ale ta jest dosti významná. Proto právě také i pro toho, kdo zavrhuje náboženství, ve vší síle zůstává povinnost, aby prostudoval otázku o náboženském vychování, hlavně na půdě dětské duše, jejích zájmův a potřeb.

Především bijí do očí psychologické základy a to z dvou stran: se strany obrazivosti a se strany plnosti prožívání. Fantasie, jíž se děti oddávají s takovou neobyčejnou lehkostí a která je skutečným ovzduším jejich života, unáší je nevyhnutelně na stranu náboženských prožívání: proti malému stavěti veliké, proti slabému — silné, proti obmezenému — bezmezné; celý svět jakoby se protivil tísnícím jej rámcům i ve všech směrech volá stále dál a dále. Tak také jednou procitlý duch a fantasie vede ustavičně ku předu a hledá upokojení. A dějiny učí nás, že národové v době svého dětství, s nímž plným právem srovnáváme psychologii dětství jednotlivcova, upokojovali tyto tužby na půdě náboženské tvorby. Země i nebe, tma i světlo, klid a pohyb, život i smrt, — všecky tyto antithese podává již bezprostřední vnější skutečnost, a duch maličkého člověka — a to zdravého, normálního dítěte, — nemůže nevylétnouti na lehkých křídlech fantasie i mysli za hranice onoho maličkého kousku země, na němž žije ve skutečnosti . . . Takto u národů v době dětství i u dětí vzniká zvláštní proud života, ozdobený jasným světlem náboženské poesie. V starověku dosud vábí nás tato prostá, naivní poesie na půdě náboženské fantasie. A tato dětská náboženská poesie dosud jest a roste. Lancaster kdesi praví, že kde dětem nevnucují žádných náboženských pojmů, tam náboženský cit vzniká právě tak přirozeně, jako ‚vychází slunce‘. Děti

konec konců žijí světem Boha, nebo bohů, duchů, andělů jako přirozeným plodem své duše . . .

A tu dospělý nevěrec, skeptik a realista, jenž ztratil poesii života, zapomněl na jaro života, žije v poutech svých ubohých, střízlivých, všedních starostí, jež ho odevzdaly v moc jediného rozumu, pospíchá vložiti svou ruku na tento svět náboženské poesie. A nás nezachrání ani prostá logika lidská: všichni tvrdíme nezávisle na své víře, že duše dětská — není duše dospělého, že děti mají růsti přirozenou cestou rozvoje a zároveň . . . pryč s bajkami, pryč s fantasií, pryč s výmyslem, i když je logický a ospravedlněn duševním životem dítěte. Normální vzrůst předpokládá, že člověk prochází všecky stupně rozvoje . . . Čtyrletý rozumář — je právě taková zrůda, jako čtyřiadvacetileté dítě. Právě v zájmu schopnosti k životu nutné zdůrazniti, že časný realismus a střízlivost není nikterak positivní zjev . . . V hrubém pobloužení příliš spěcháme vštípiti v dětech ducha střízlivého rozumování. Všecko přijde svého času, ale jako normální factor, v době dětství však takový realismus není tvořivý, nýbrž rušivý princip. Bylo by osudnou chybou překážeti dětem, by byly dětmi. Ať se kochají vší šířkou své naivní víry a naivního poměru k světu; ať chlapci se své strany věří v možnost změniti celý svět; zdravá jest ona mládež, jež se blíží životu s hlubokým citem a přesvědčením, že svět čeká s netrpělivostí na jejich díla, jež věří v čistou, věčnou lásku, ve věčné přátelství . . . Všecko to svého času jsou docela a nepopíratelně positivní strany; i jsou slepi oni dospělí, kteří chtějí uhasiti tyto plaménky — tím pustoší duši lidskou, překážejí plnosti duševních prožívání. Ať pohlížíme sebe skeptičtěji na tato prožívání, na př. v oboru náboženství, svého času na všechen způsob jsou nevyhnutelna a nevyhnutelně vznikají. Kde narazí na násilné potlačení, tam vzniká půda pak příští katastrofy. Náboženská prožívání v době rostu člověka jsou svázána s rostem jeho duševního života a vypadnutí jich působí zhoubně na všechen duševní život člověka. Tu tragedii přece známe, kde jsme ztratili víru, nebo vyrostli bez takových prožívání: tam vzniklo prázdné místo.

K též nutnosti náboženského vychování dospíváme s druhé strany. Aristoteles kdysi poukazoval na to, že podiv před světem jeví se skutečným pramenem otázek vedoucí v nekonečnost. Kant po něm se ptal, kdo nepocitoval hlubokého podivu a pocitu nekonečnosti, vida hvězdnaté nebe nad sebou! A dlouhý čas oblíbeným důkazem jsoucnosti Boží bylo poukázání na tento pocit podivu, poukázání na velebné nekonečné dílo, odpovídající velebnosti nekonečného Tvůrce. Táž nit příčinného svazku, jíž naturalismus užívá k potvrzení přirozené příčinnosti a zavržení nadpřirozeného, byla upotřebena právě k projevení nezbytnosti uznati Boha, jako všemohoucího Tvůrce všeho. A tu jestliže dospělý člověk, upoutaný k zemi pozemskými realními starostmi, dočká se vhodné chvíle, by pozdvihl očí k nebi a na okamžik pocítil se v říši velebného, neobsáhlého a bezmezného, pak o dětech nutno říci — že žijí téměř bez přestání ve stavu podivu před světem: všecko jest jim nové, všecko vzbuzuje otázky, všecko chce se věděti, všecko poutá . . .

Dospělý intelligentní člověk tak nebo jinak sjednotil svůj svět, jestliže ne fakticky, tedy v možnosti opíraje se třeba na základní ideu přirozeně vědeckého pojímání světa. Duch člověka všecek je prosáklý i v činech i ve smyslech snahou po jednotě . . . A tato snaha po jednotě činí pro děti nutným obrátiti se k Bohu . . .

Již Schleiermacher analysuje psychologicky pojem náboženství, všiml si v něm dvou základních momentů: vztahu k nekonečnosti v obsahu náboženského poznání a příznaku citu . . . To se jasně jeví u dětí. Jim při vší nevinnosti svět už čistě fysicky svědčí o nekonečném; pokusy vnímati svět vedou je k ustavičnému posunování hranic; svět zve je všemi hlasy, zvuky vůní, barvami, pohybem atd. a děti již zevně jsou přinuceny žíti se široko otevřenýma očima, neustále se dotazujíce: ‚odkud všecko to?‘ Kde nalézti odpověď na tuto nevyhnutelnou otázku, v té neb oné formě vynořující se u každého zdravého, a proto zvědavého dítěte? Jen při nepochopitelné nevinnosti i nechápání dětské duše možno mysliti, že možno upokojiti všecky tyto otázky oněmi elementárními vědomostmi, jež se podávají dětem. Vždyť děti se svými otázkami nebudou čekati až do oné doby, kdy budou s to, by porozuměli vědeckým důvodům. Naivní myšlenka Rousseauova, že jeho Emile bude čekati se svými otázkami až na dobu, udanou v programu, vyvrací se na každém kroku. A tu pochopiti svět jako jediný celek, zničiti mezery, spojiti svět a sebe s ním — tato potřeba musí býti upokojena. Co mohou říci atomistická, elektronová theorie dětem, které prosí, by jim ukázali hrom, jež jsou odhodlány dívati se na telegrafní dráty a čekati, až proletí po nich lístek-telegramu, jež se nesmíří s abstraktními prvky? A položme si ruku na srdce, což nás upokojí úplně atomistická theorie? Nevtírá se myšlenka, že vědeckou fikci máme za skutečnost? Vždyť právě v poslední době v evropské vědě i filosofii klade se důraz na to, že věda není fotografování skutečnosti, že věda ve mnohém žije fikcemi . . . Toto pojímání primitivním lidem, všem národům v jejich dětství i všem dětem může dáti pouze pojem Boha. Kdo hledá smysl světa a života svého i společného, nemine tak neb onak otázky o absolutním. Děti a primitivní lidé řeší tuto otázku náboženskou cestou.

Ať jsou názory dospělých na náboženství jakékoli, co se týče dětí vzhledem k otázce o Bohu . . . může býti jen jedna správná cesta: bezvýminečně positivní, kategoricky kladný vztah k otázce o Bohu. ‚Ano, jest Bůh!‘ — tato odpověď je podle našeho názoru diktována všemi základy: životními, ethickými, poznavacími, esthetickými a psychologickými. Jí žádá života schopné a přirozené vychování dětí . . .

Dětské náboženství má býti . . . všelidské; jejich Bůh má sjednocovati i svět, i lidi, i zvířata, a nikoli je drobiti — ta myšlenka . . . je přímý následek z jádra učení Kristova. Jen při tom sjednocení všeho činný projev lásky nabývá pevného základu: všecko se stává drahým, blízkým . . . Jediný Bůh, jako Bůh dobra, dokonalosti a lásky, jediný svět a jednota světa, přírody i lidí — toť půda pro vychovávání dětí . . .

Na této půdě vzniká silná, vytrvalá, všecko objímající radost ze života, jíž tak se nedostává lidem naší doby. Nutno široko využitkovati známky všudypřítomnosti Boží a naučiti děti, by se dívaly jako na božské na všecko, co je krásné, co je pravdivé, co je dobré, naučiti člověka tvořiti božské svým životem. V tomto smyslu svět a život mají býti skutečným chrámem náboženského sloužení. K tomu mají býti osvětleny paprsky jednoty a sjednocení: různice a drobení vedou k pessimismu a smrti, láska a těsně spojená s ní jednota dávají činnosti a životu smysl . . . jsou pramenem radosti ze života a schopnosti k životu. Z dětského života třeba zvláště vzdáliti všecko pochmurné, těžké, jako odporující podstatě dětské přirozenosti. Z náboženských prožívání má prouditi životní radost a láska. Ať dospělý nalezne Boha svého v odříkání se pozemského, v pokoře atd., pro děti náboženská prožívání mají býti školkou důvěry, smělosti a nadšení pro lidskou činnost... Náboženství dětí má býti náboženství ze života se těšící, na jehož půdě není místo pro zoufalství, pessimismus. Život idealu má býti pojímán jako nekonečná možnost zakládati ‚království Boží' uprostřed nás . . . život má býti jako uměleckým dílem člověka. A tu osobnost musí přestati býti otrokem událostí a musí pohlížeti na sebe jako na tvořivou sílu. Čím je vznešenější osoba, tím bohatější, jemnější a cennější dílo. Toto poznání úkolu osobnosti nutno vštěpovati člověku od dětství. Ovšem tento harmonický svět a život jest pouze ideal; není takového světa, ani života, ale musí býti možny v nekonečném budování života osobnosti, a každý tvoří jej na své vlastní cestě, chce-li býti člověkem. Zárukou této možnosti musí býti pravé náboženství. Nemáme-li ho my dospělí, tím více je nevyhnutelno obohatiti jím naše děti."

*

Pěstění soucitu a přejnosti u dětí věnuje se ve Francii zvýšená pozornost. V zemi citové střízlivosti, v Sev. Americe vzaly vznik svazy „Bands of Mercy" r. 1880. Ženevský lidumil Périnet upozornil na ně v Evropě a r. 1911. pokusil se ředitel vyšších škol Durat za pomoci sl. Bergevinové zavésti ve školách ligy zvané „Ligues de Bonté". Vedle francouzské ligy pro výchov mravní vzniklo ústředí nových spolků, které povstaly v Paříži, Montpellieru, Marseilli, ve Vogesách. Na dvě stě škol zavedlo nové hnutí, které se šíří i do Alžíru a připravuje první kongres v Paříži. Cílem zušlechťovacích snah jest působiti k mravnímu povznesení dětí, zamezovati výbuchy často vrozené krutosti a egoismu. Kterak působí taková liga ve škole? Učitel upozorní děti, aby se ohlédly kolem sebe a samy vyhledávaly příležitost ku přispění bližnímu trpícímu. Dítky poznamenávají co týden skutky laskavosti a dobroty na lístky, které se nepodepsány ukládají do zvláštní schránky ve škole. Učitel třídí tyto doklady a v hodině mravoučné je veřejně oceňuje, opravuje pochybení, tříbí svědomí. Případy mohou býti pověřeny i rodiči, čímž škola a rodina se sbližují. Někdy súčastní se celá třída na vycházce drobné práce pomocné přispěním trpícím, těžce pracujícím a pod. Stykem s bědami a trudy života

uvykají děti hleděti na kruté, nelítostné jednání jako na zbabělost a neuvědomují si pouze práva, o nichž se dnes přes příliš mluví, ale i povinnosti člověka. Liga míní tak obrátiti dětskou mysl ku poznání, že kus lidského štěstí leží ve vniterním životě, v srdci člověka.

*

Nová universita hamburská má kromě jiných fakult (bez theologické) míti zvláštní fakultu pro vědy osadní a zámořské; i ústav na zkoumání nemocí lodnických a tropických má jí býti přivtělen.

*

Studentská federace v Praze „manifestovala“ m. j. pro odluku theologické fakulty od university — posluchače protestantské fakulty vídenské však do federace přijala! — a pro druhou českou universitu v Brně, pro niž dle navržené resoluce „čeští poslanci nemají lásky ani porozumění“; proti této větě vyslovili se přítomní proff. rektor Vejdovský, Bertl a Tobolka a bylo třeba intervence prof. Masaryka, by bojovná naděje vlasti od ní upustila. Sjezd ovšem čpěl vůní ostře protiklerikální, ale nejsme již, jak viděti sami, komu naděje vlasti nadává. Co do theologické fakulty je samozřejmo, že tu jde o štvanici několika pokrokářských professorů, neboť studentům, zvláště těm nestudujícím spolkařům velice málo může na tom záležeti, jest-li tam theologická fakulta či není. Ti ostatně, kdo professorská místa na theologických fakultách obsazují, mohou si štvanic těchto všimnouti a odpovídati na ně tím, že budou za professory theologie povolávati ne protekční děti, nýbrž muže vědecky osvědčené. Vláda již několikrát dala na jevo, že jí tu jde skutečně o pěstování theologické vědy; tím více by na tom mělo záležeti příslušným činitelům církevním. Vídenská theol. fakulta povolává proto i profesory z Německa, tak dějepisce scholastiky Grabmanna, kanonistu Eichmanna, dosud v Praze (s Commerem kdysi mnoho štěstí neměla). Není-li v tom všeněmecké politiky, pro vědeckou zdatnost rakouských Němců příliš čestné to není.

Federační demonstrace súčastnilo se asi 400 studentů (ze 7000), 20 z brněnské techniky; moravští účastníci stěžují si, že počínáno si hodně separatisticky proti Moravě.

Co naše zlatá mládež mlátí do klerikálů hubou, mlátí do nich německá kyji a pod. zbraněmi, jako se stalo o 25letí katolického buršáckého spolku ve Št. Hradci.

Ve Vídni však rovnoprávně poprali se židé s liberálními Němci na universitě, jelikož tito odpírají oněm mensuru, zadostučinění zbraní; židé jsou tím uraženi i chtějí si roztomilou tuto vzájemnost vymoci násilím. Inu troufají si už.

*

Mravní zkáze, která v posledních letech povážlivým způsobem se šíří mezi dorůstající mládeží, chce moderní pedagogika čeliti včasným poučováním mladých lidí o věcech pohlavních. Jest význačným, že se tato pedagogika málo stará o odstranění příčin a zdrojů, z nichž mravní zkaženost pochází, jako jsou nemravná literatura, noviny, inseráty,

kinematografy atd. Sexuelní poučování mládeže jest heslem dne. Není pochyby, že poučení toto může působiti mnoho dobrého, děje-li se ne příliš záhy, s náležitým jemnocitem a od osob, jež samy pevné nábožensko-mravní zásady mají. Jak však ve skutečnosti takové poučování vypadá a jaké mravní spousty může způsobiti v mladých, nezkušených srdcích, dokazuje nedávný, opravdu v nejvyšším stupni pohoršlivý případ linecký.

V Linci je totiž spolek pro podporu nemocných obchodních zřízenců. V 62. roční zprávě, jež nedávno vyšla tiskem, otisknuta je též přednáška Dr. Obermüllnera, kterou měl v řečeném spolku pro obchodní zřízence. Mezi posluchačstvem byli také zřízenci, a to obojího pohlaví, ve věku 15 a 16 let. V přednášce oné praví Dr. Obermüllner doslova: „Otázka, je li pohlavní obcování pro člověka potřebným, byla zodpovídána s různých stránek, se stránky náboženské, mravní a lékařské. Jak mohu říci, jednotné odpovědi na otázku tuto není, poněvadž jednotliví lidé mají své individuelní vlastnosti a proto na všechny nelze klásti jednotného měřítka. Tolik jest jisto, že rozdíl mezi tak zvanými chladnými a horkými povahami skutečně jest. Tito poslední, když přijdou do let dospělosti — a to potvrzují všichni lékaři — nemohou beze škodlivých následků postrádati pohlavního obcování a je dosti dokladů, že pokusy pohlavní pud potlačiti, mají za následek vážné poruchy zdraví, ba duševní nemoci... Nejsprávnější cestou k ukojení pohlavního pudu jest manželství. O tom mluviti, znamenalo by nositi sovy do Athen. Ale, jak víte, činí naše kulturní poměry bohužel sňatek začasté nemožným. Tím přicházíme ku mimomanželskému obcování, a když připustíme, že obcování toto alespoň pro mnohé z lidí je nutným, musíme se tázati, jak se vyvarovati nebezpečenství plynoucích z tohoto mimomanželského pohlavního styku.“ Na to způsobem a slovy, kterých vůbec nelze otisknout, udává různé prostředky k zamezení pohlavní nákazy, nejvíce však reklamním způsobem doporučuje prostředek „Viro“. A to vše před posluchačstvem, mezi nímž byli hoši a dívky patnácti let!

Solnohradská Kath. Kirchenzeitung předložila řečenou přednášku k posouzení vynikajícím lékařským i pedagogickým autoritám. Všichni, jejichž úsudky dosud uveřejněny, vyslovili se co nejrozhoději jak proti způsobu přednášky tak i proti tvrzení, jakoby pohlavní styk byl pro zdraví u některých lidí nutným a potlačením pohlavního pudu bylo spojeno se škodlivými následky. Z celé ankety vyznívá jeden hlas, že totiž takové sexuelní poučování mládeže samo je tím největším nebezpečím pro její mravnost.

Uvádíme aspoň některé úryvky z celé řady dobrozdání.

Dr. med. Pavel Dubois, professor neuropathologie na universitě v Bernu, protestant: „Je mi nepochopitelno, že tak mělké názory o pohlavní otázce mohly býti pojaty do tištěné výroční zprávy a lituji, že některý lékař mohl mluviti tímto způsobem.“ „Nejsprávnější cestou k ukojení pohlavního pudu jest manželství. Proto musí mladík zůstat cudným, až může do manželství vstoupit. Jen tehdy nalezne v tomto spojení opravdové štěstí. Takou sebekázní zocelí svou povahu, a v životě rozhoduje sebeovládání a nikoliv požitkářství.“

Dr. med. Alexander Pilcz, profesor psychiatrie na universitě vídenské: „Klinická psychiatrie nezná ani nejmenšího důkazu pro tvrzení, že potlačení pohlavního pudu může způsobit duševní poruchy".

Vídenský universitní docent Dr. Leopold Senfelder píše: „Kdo tvrdí mladým lidem, že nemohou beze škody postrádati pohlavního styku, a že u „horkých" povah zdrženlivost může míti za následek ujmu na zdraví, ba duševní chorobu, ten dopouští se hrubé nepravdy a, co více, otravuje duševní život mládeže, jiż vhání v náruč nemravnosti. Není pravda, že „všichni" lékaři neb aspoň většina z nich hájí takové cynické zásady nebo že je pro to dosti dokladů. Správným je, že všichni lékaři znalí hygieny a mravně smýšlející tvrdí pravý opak, při čemž se můžeme odvolati na úsudek nejstaršího a prvního hygienika, jakým byl Fr. Oesterlen." „Bylo by smutným, kdyby lékař směl takové nesprávné názory mládeži vštěpovati a to v době, kdy pedagogové a lékaři všech vyznání se namáhají, dáti mládeži zdravý, mravní výchov a odstraňovati to, co duševní život mládeže otravuje."

Dr. med. H. Malfatti, universitní profesor v Innsbrucku, praví mezi jiným: „V dřívějších dobách velebili sílu muže, který se ženy nedotkl, velebili dlouhověkost a zdraví zdrženlivých. V naší dekadentní době je tomu jinak. Poněvadž však nemohou podati důkazů pro své názory, tu hledí je nahradit hlasitými slovy a smělými tvrzeními. Dokud taková slova jsou pronášena na kongresech malthusianů nebo v časopisech více méně vědeckých, lze je pominout mlčením se zřetelem na to, že tak jak tak brzy zmizí pro svou bezpodstatnost. Dostane-li se však přednáška Obermüllnerova do rukou mladým obchodním příručím, jichž mravnost beztak je ohrožena, a tvrdí-li se tam s apodiktickou jistotou a jménem všech lékařů věci, jež ani nezasluhují jména soukromých domněnek, tu je to skandál, proti němuž nelze dosti ostře protestovat."

Dr. med. Touton ve Wiesbaden, protestant: „Tvrzení o škodlivosti zdrženlivosti, jež v posledních letech opět hlasitěji se ozývají, považuji za znamení doby, a to za známku úpadku, za pohodlnou záminku lidí slabé vůle, za výron moderního přehánění sexuality, a protestuji energicky proti stále se vzmáhající náchylnosti, viděti ve všem vždy jen sexuelní pozadí, tak že celý život náš není než sexualitou. To co spolek pro nemocné obchodní příručí provedl, jest eminentním nebezpečím pro lid. Když kořen a budoucnost národa, mládež, je uváděna na mravní scestí a otravována takovými zhoubnými a mylnými názory, tu všechny spolky pro ochranu lidu nepomohou ničeho. Nemravnost ničí národy a říše, jak dějiny dokazují více než jedním příkladem".

Konečně známý pedagog, rovněž protestant, vídenský universitní profesor F. V. Foerster, vyslovuje svoje mínění takto: „Auguste Comte pravil jednou, že lékaři, kteří své rady řídí jen dle zvířecí části člověka, měli by se správně nazývat „zvěrolékaři". Také pisatel přednášky, jež mi byla k posouzení zaslána, mluví k mladým lidem jako by to byla pouze zvířata, určená k chovu, beze snahy po čistotě, sebeovládání a rytířskosti. Nevšímá si toho, že mladí lidé mají též

svědomí a povahu. A nemá, jak se zdá, ani tušení o tom, že čisté svědomí a zcelená povaha jsou nejlepším základem zdraví. K tomuto přesvědčení dospívají právě nejnovější lékaři nervových chorob, proto jsou názory obsažené v oné přednášce zastaralé. Postrádají též všeho vědeckého důkazu. Právě vědecké autority se vyslovily, že nikým není dokázáno tvrzení, jakoby zdrženlivost byla škodlivou zdraví . . . Doufám, že přijde doba, kdy zdržování se všeho mimomanželského pohlavního styku bude patřiti k pojmu bezvadného gentlemana právě jako naprostá korrektnost ve věcech peněžních.“

Také u nás na středních školách, obchodních akademiích a p. dostává se nyní častěji mládeži sexuelního poučení. Bývají tou věcí pověřeni lékaři. Je tu však nějaká kontrola a dozor se strany školních úřadů a není snad „linecký případ“ i u nás něčím na denním pořádku? Věc jistě zasluhuje vážné úvahy a pozornosti.

*

Na počátku t. r. v Petrohradě byl všeruský sjezd o rodinném vychování dětí, kde výhodně vynikl referat prof. Bechtěreva, jenž ukázal, jak důležito ve všeobecné soustavě vychovatelské správné vychování citův, odstranění oněch činitelů, které mohou vyvolati tísnivé emoce, a podpora oněch, jež v duši dítěte mohou vzbuditi city radosti. V ruské společnosti zakořenila se naivní víra v rozum lidský, jako v neobmezenou sílu, kdežto na západě vynikající učenci James, Lange, Bergson a j. dávno již soustředili svou pozornost na studiu emocí, energii citů, jež jsou mocnější než rozum a dávají směr myšlení. Na tento emoční obor nutno upiati pozornost při výchovu dětí, rozumně říditi energii citův a vésti je k dobru. „Ale jak dovedeme,“ pravil professor, „potlačiti zlé vášně a rozviti místo nich dobré, jest li rozum náš slabší vášní? Kde nalezneme sílu, jež by nám mohla pomoci? Patrně síla ta není v našem zpyšnělém rozumu, i nutno ji hledati mimo nás . . . Je to nejvyšší nadsvětová Síla, je to — Bůh.“ Veškero zdokonalování člověka podle Jamesa spočívá „v záměně nižšího soudu nad sebou vyšším; v osobě svrchovaného Soudce idealní soud jeví se nejvyšším a většina lidí . . . obrací se k tomuto svrchovanému Soudci buď ustavičně nebo v určitých případech . . . Pro většinu z nás svět bez tohoto útulku byl by jakousi propastí . . .“ Člověk, odvraceje se od Boha, podle slov Vl. Solovjeva, kazí svou přirozenost, naplňuje se špatným obsahem, nabývá nesmyslných zvyků. Naopak rozumné vzdělání vznešených emocí, náboženské vychování jich, povznášející všecko k Bohu, vnáší soulad v duši člověka, povznáší ho na vyšší stupeň duševního rozvoje a dodává mu pevnosti na předsevzaté pouti života . . .

*

V mnichovských „Katechetische Blätter“ (č. 5) posuzuje známý katechetický pracovník Jindřich Stieglitz nový jednotný římský katechismus, o němž tu bylo již referováno a jejž by snad někteří horlivci chtěli zavésti pro celou katolickou církev, ač sv. Otec vyslovil pouze přání, aby byl zaveden ve všech diecesích italských. Jako přednost vytýká Stieglitz zvláště, že nový katechismus

jest mnohem kratší, než dřívější z roku 1905 (měl 931 otázek kromě 313 pojatých z malého katechismu — nový má jen 433, tedy asi třetinu). Souhlasí také s oběma dekrety Pia X. o sv. přijímání a vloženy do něho příslušné otázky: „Ve kterém stáří počíná povinnost velikonoční?“ a „Jest dobře často přijímati?“ Sv. Otec v úvodě udává sám důvod, proč byl zkrácen: „Učebná látka byla velice zmenšena, aby děti, které již světskými předměty jsou silně zatíženy, nebyly odstrašeny a aby náboženské vyučování stalo se jim milým.“

Přes to zůstaly mnohé vady, které jsou ostatně „dědičným hříchem“ všech dosavadních katechismů: četné otázky jsou příliš dlouhé a těžké, způsob mluvy jest příliš abstraktní a theologický. Na děti (i na lid) hledí se dosud se stanoviska vzdělaných theologův a zapomíná se na jedině správný cíl: vychovati děti pro praktické křesťanství. Příkladem uvádí učení o nejsvětější Trojici (14 otázek) a o svátostech vůbec (23 otázky), plné jemných, pro děti zcela nepotřebných distinkcí. Další vadou jest veliké množství definicí (75), a to ne pouze krátkých a věcných, ale zase odborně theologických. Biblická dějeprava oproti staršímu katechismu byla silně zkrácena (ze 40 na 12 stran), praktické poučení o církevním roce skoro odpadlo (zůstaly je 2 stránky).

Celkem — praví Stieglitz — nový katechismus znamená pro Italii veliký pokrok a dává znovu svědectví jasnému a praktickému smyslu sv. Otce, ale hranic Italie bohdá nepřekročí a jednotným katechismem katolické církve se nestane.

Měl by však přece býti pobídkou, aby se jednou také u nás vážně přikročilo k opravě přežilého a nevhodného katechismu, jenž jest brzdou veškeré výchovné práce ve škole. V Německu ovšem jsou již mnohem dále na cestě reformy, již nastoupil nový římský katechismus, pro nás však znamenal by vždycky ještě veliký pokrok!

*

Katecheta chrudimské hospodářské školy žalován u soudu dvěma professory, že u výslechu před školním úřadem stěžoval si na jejich protináboženské výroky ve škole. Byl ovšem osvobozen, neboť byl vykonal pouze svou svatou povinnost, a to příliš pozdě a příliš mírně.

Odborné školy (průmyslové, hospodářské, obchodní), půjde-li to na všech tak dále, jako dosud na některých, ne-li snad na většině jich, stanou se národním nebezpečím naším. Největší nemravové, největší hulváti, největší nedoukové v naší „intelligenci“ rekrutují se právě z nich, kdež ovšem mají důstojné vzory ve značné části svých t. z. professorů, kolikrát bůhví odkud se vynořivších. Jest nejvyšší čas, aby se zde důkladně zametlo.

Hospodářsko-socialní.

Obchodní dopisy jsou dle rozhodnutí vídenského soudu jako veřejné, jelikož obyčejně více lidí v obchodě je čte; proto jsou urážlivé výroky v nich trestné. Vzhledem k tomu, že zákazníci jsou hned hotovi s výtkami špinavosti, nesolidnosti, zlodějství atd. vůči obchodníkům, majíce za to, že v uzavřeném dopise je dovoleno všechno, jest rozhodnutí toto pro obojí stranu důležité.

*

Peníze zůstávají a zůstanou drahými, o úlevě není ani potuchy. Průmysl, ač není na výši výrobnosti, přece ještě pořád spotřebuje více peněz nežli celku zdrávo. Že za této drahoty peněz přece nepolevila drahota zboží, jež vysvětlována také méněcenností peněz, náleží už k té nevysvětlitelné spleti obchodních záhad, jež nás tíží.

Rakouští peněžníci přes to vše súčastní se stavby východních drah v bývalém evropském Turecku, což opět na dlouho značné obnosy z Rakouska odvede. Státní finance nedostatkem zlaté zálohy a pevného finačního plánu jsou v poměrech velice stísněných; kursy naše proto každým nárazem tolik trpí. Francie ze spolkové politiky docela se nám uzavřela; dřívější nedůvěra k pořádkům maďarským přešla v odpor k celé říši.

Rakouský velevyslanec v Cařihradě Pallavicini dával už — čajový večírek s muzikou a dobročinný koncert; o jiných akcích jeho ve prospěch ohroženého rakouského obchodu se nepíše. Dobročinný spolek rakouský v Cařihradě bude tam stavěti spolkový dům za peníze Bankvereinu, Lloydu a j.

Ruský ministr financí za to, ač litoval stálého překračování rozpočtu, přece mohl poukázati na stále vzrůstající příjmy, tak že přes mimořádné, více setmillionové mobilisační výlohy, řádné příjmy na úhradu všech výdajů vystačily, a zlatá záloha ruská obnáší 2 milliardy rublů. Na věci kulturní věnuje se 50%, na produktivní 38%, na správní jen 12% vyšších výdajů, které v posledních 5 letech obnášely 577 milionů rublův, přebytky nad rozpočtené příjmy však 751 milionů rublův. I soukromé úvěry a úspory značně vzrostly.

*

Dvě rány chystají se na český průmysl. Cukrovarnictví rolnické dostává se pomalu ale jistě pod převahu vídenského kapitálu, tkalcovství rovněž ustupuje cizím podnikatelům, za nimiž tuší se trust americký.

Společnost státních drah vytěžila 1912 čistého přebytku 18 milionů K, čistý zisk stoupl o 538 tisíc K. Výnos uherské části stoupl o něco víc než rakouské (o 350 tisíc a 314 tisíc K).

V Berlině přede dvěma lety zřízená ženská banka (společnost s omez. ručením) měla 1912 podílů za 106 tisíc m., vkladů 101 t. m. a přes 5 tisíc reservního fondu.

*

Ústředna rakouských obchodních komor poslala srbské velice pěkný rozklad, že jako nebylo od této pěkné, že boycottem protirakouským hospodářské otázky splétá s politickými. Lze předpokládati, že ani tu nebude se všecko jísti tak horké, jak se uvařilo, ale nejen politický, nýbrž ani hospodářský vliv náš na Balkáně již tak brzy k bývalé výši se nepozvedne. V Cařihradě závodí Francouzi s Angličany o přízeň tureckou a mají oba úspěchy, v Srbsku peníze francouzské zajistily si stavbu dráh, v Bulharsku kloní se sice k nám, ale bude-li obchodní spojení pěstováno po způsobu Klofáčově, který s jiným „bratrem“ Němcem opatřil protekcí svou vládní dodávku prostějovským židoněmcům, pak nám i tam ukáží záda.

*

Po zřízení inženýrských komor zreorganisováni soukromí technikové ministerstvem práce 7. května 1913 v tom směru, že místo toho neoblíbeného názvu nastoupí název civilních techniků (civ. inženýrů, civ. geometrů), jiż dělí se v tyto třídy: stavitelství vůbec (vodní, mostní, silniční atd.), architektura s vysokými stavbami, strojnictví, elektrotechnika, loďařství, kulturní technika (meliorace, vodní a silniční stavby), lesnictví, technická lučba, geometrie.

*

Ve Španělích má se ministerstvo vnitra rozděliti a zříditi nové ministerstvo práce našemu podobné, jemuž by se přidělily všechny ústavy a úřady průmyslových a socialních záležitostí.

*

Varšavský týdeník „Nasz dom“ vyzval nedávno polské ženy, aby utvořily spolek proti zbytečnému přepychu v šatech. Myšlenka došla ohlasu; ve Varšavě existuje již „Sdružení“, které rozšiřuje plamennou výzvu k polským ženám. Ukazuje tam následky přepychu pro ženu, rodinu, celou zemi a vybízí k boji. „Boj proti alkoholismu vře na celém světě. Proč se nebojuje proti orgii, šílenství přepychu v šatech? Či je to méně strašlivý zlozvyk? Neohrožuje vnitřního života rodin, neotřásá v základech domem polským?“

*

Těžkou hmotnou i duchovní krisi prožívá ruský venkov. N. Ogloblin v „Istoričeském Věstniku“ ukazuje, že značnou úlohu v schudnutí ruské vesnice hraje pijáctví, nedostatek vzdělání a volnosti k hospodářské i společenské činnosti, dětská naivnost v názorech lidu na vlastní povinnosti, potřeby a způsoby, jim vyhověti. Vesnice trpí nedostatkem podnikavosti, nedovedností vyhledati si nové práce, leností k přemýšlení. Lid vida překážky při své práci, mávne na všecko rukou, a jde — „sbírat na vyhořelé“, na „stavbu chrámů“, jde žebrat, nebo přidá se k bosákům. Celé zástupy darmošlapů potulují se po schudlém venkově a přivádějí ještě větší bídu hmotnou, s níž roste duchovní ubohost, pověra se vzmáhá, pravé nábožnosti ubývá u pravoslavných i rozkolníků, zpustlost mládeže nemá mezí.

*

Ve francouzské sněmovně podaný návrh na zrušení veřejných heren (Cannes, Nizza a p.) 10 hlasy (proti 265hlasové menšině) padl; kasino enghienské a herny jeho však přece ještě před ukončením soudního šetření na 100 km kol Paříže 454 hlasy proti 51 zakázány. V Belgii unikají hráči rameni vlády tím, že hrají na moři. Monacký kníže ze své herny nejen obšťastňuje svůj státeček, nýbrž koná a podporuje přírodnická bádání v mořích a ve svém anthropologickém ústavě pařížském; jistě chvályhodné to podniky, ale přece jen mzda mnohých slz a mnohé krve.

*

Vrah socialistického vůdce Schuhmeiera Kunschak byl porotou jednohlasně z vraždy odsouzen, žádná jiná otázka porotě nedána. U občanské vídenské poroty to poněkud překvapilo, zvláště když přelíčením objevily se velice nepěkné podrobnosti socialistického násilnictví.

*

Ve Vídni zařídili si „Ochranný spolek svazu rakouských průmyslníků“ proti škodám ze stávek vzcházejícím. Tedy zase vymoženost socialistů na zlacinění živobytí! Zde se nekřičí: „Zbraně dolů!“

*

Častěji, zvl. ve světě obchodním se objevující obálky s průhlednou částí pro adresu (franc. „enveloppe à fenêtre“ — obálky s okénkem) osvědčují se prý při návalu dopisů, ježto uspoří jedno psaní a u lidí roztržitých zamezují záměnu osob, jimž listy určeny. Zprvu pošta odpírala přijímati dopisy s vystřiženým okénkem, jako nedostatečně uzavřených. V Anglii opatřili tedy otvor průhlednou, želatinovou vložkou. Mělo to své nevýhody jednak zdražením obálek, jednak lehkým odloupnutím vložky. Nyní se tedy upraví obálka sama na určitém místě preparátem z parafinu, kafru a jiných olejnatých látek tak, že stává se průhlednou a nepozbývá svých vlastností. Ručně lze prý až 60 obálek v minutě takto připraviti. Sušení v bezprašné místnosti trvá osm až deset hodin. Proces při obálkách barevných je ovšem obtížnější než u bílých.

Politický a vojenský.

Český zemský výbor přece sehnal 8 milionů K na běžné výdaje, u pražské spořitelny, za 7¼ %. Jest nyní zřejmo, že dřívější finanční referent Urban schválně i v té věci vyrovnání překážel; on také s druhým německým přísedícím proti oné výpůjčce protestoval jako protizákonné, stala-li se bez úchvaly vládní, kdežto s české strany poukazováno k tomu, že dle ústavy akce toho druhu schvaluje ne vláda, nýbrž panovník.

Z charvatské strany práva vystoupila skupina Starčevičova, pokusivši se tajně zmocniti orgánu strany („Hrvatska"), což většinou v čas překaženo a vedlo k rozštěpení. Nyní jedná se znova s uherskou vládou o smíru, jemuž má býti obětován Cuvaj.

V Haliči rázným krokem biskupů zmařena volební „oprava" kterou se židům mělo dostati přes 20 mandátů na sněmě. Násilnický místodržitel Dr. Bobrzynski proto odstoupil, místo něho nastoupil bývalý min. šl. Korytowski a sněm uzavřen; liberální blok však aspoň tolik prorazil, že nové volby na rychlo vypsány, dříve než by lid o piklech jeho jak náleží byl poučen. Konservativní a šlechtická strana krakovská, která divným způsobem k oné „opravě" se byla přidala, nyní jest jaksi v rozpacích a prohlašuje, že chce podporovati snahy strany lidové, pokud nebudou proti polské národnosti a proti duchovenstvu. Nový sněm má projednati novou volební opravu. I zde hraje významnou úlohu nechvalně známý Stapiński. Politika nezná morálky, říká se. Proto i tam, jako jinde, vynáší na povrch všelijaké dobrodruhy, a proto jde národům tak k duhu. Biskupové vydali společný volební pastýřský list, kde svůj postup vysvětlují a o povinnostech voličů poučují.

Terstské (liberální) správě odňala vláda vybírání daně.

*

V Berně sešlo se několik francouzských a německých socialistů-poslancův, aby domluvili „meziparlamentní dorozumění" na odzbrojení, prozatím aspoň ve Francii a Německu. Pozvali si kde koho, ale přišlo jich velice málo. Strana vyložených násilníkův a vrahů by ráda odzbrojila — druhé; proto ta komedie už neláká.

Ve Franci návrh tříleté vojenské služby a zadržení třetího ročníku ve službě vyolalo malou revoluci u vojska, přičiněním známého „podpůrného" spolku „Sou de soldat". Nehody v loďstvu, vzpoury v mužstvu oslabují, přes veškeren pokřik, odvetnou náladu.

I Německo má sice své „havarie" obojího druhu, ale přec ne tolikéé, a osamocenost jeho znenáhla mizí. Dva největší vládce podařilo se mu dostati na svatbu císařovy dcery s vévodou cumberlandským — jež sama o sobě značí posílení uvnitř — a sblížení s Anglií nepozorovaně postupuje. V jednání říšského sněmu vysloveny sice námitky proti favorisování kavalerie — převaha šlechticů, nejpohodlnější umístění v městech místo co by měla býti na hranicích, podřízený význam jízdy v nynější válce — ale zvýšený válečný rozpočet nepotkává se s tolikým odporem.

Volby do pruského sněmu nepřinesly podstatných změn, jen Poláci ztratili dvě místa. Centrum s prot. konservativci má většinu zas.

Anglie, pěkná na všecky strany, bere ode všech. Na Balkaně hraje rozhodčí úlohu, v Asii u Perského zálivu se na účet Turecka zařizuje bezpečněji, by Německo se svou bagdadskou dráhou se příliš neroztahovalo a Rusko příliš daleko se neodvažovalo, v Středozemním moři má za svou nezištnost ve válce dostati Cypr, Španělsko a Portugalsko čím dál více si zavazuje, opět nezištným spolupůsobením při fraancouzsko-španělském vyrovnání co do věcí marockých.

*

V říšském ministerstvu války zamýšlí se na popud následníka trůnu vyloučiti námořní velitelství z námořního odboru a zříditi je v samostatný úřad, který by nesídlil ve Vídni, nýbrž u loďstva samého, tedy asi v Pulji.

Plukovník Redl, náčelník štábu 8. sb. v Praze a člen sboru zpravodajského, zastřelil se ve Vídni byv tam potaji pozván a z vyzvědačských služeb pro Rusko usvědčen, jemuž prý prodával zprávy nejen rakouské, nýbrž i německé, pokud spojeného postupu se týkaly, a zprávy o zrádcích ruských, kteří zase sem zprávy podávali. Praví se, že dojíti k válce rakouskoruské, bylo by naše vojsko právě proto šlo jako na jatky. Redl nebyl ovšem sám; je tam té hniloby víc a „chystají se pronikavé změny.“ Nás zajímá také mravní stránka. R. byl homosexualista, což prý mezi vyzvědači bývá často, s polosvětem hodně se bavíval — obojí stálo velmi mnoho peněz — o takové věci se vojenský dozor nestará? Pravda, jsou to věci soukromé, ale, jak se teď ukazuje, ne docela. Jest jistě čas, aby pojem důstojnické cti byl poněkud prohlouben a o nejdůležitější tuto stránku rozšířen!

*

Srbský ministr vojenství Dr. Lazar Paču žádal ve sněmovně nový úvěr 60 milonů din., s nimiž doufá do konce roku vystačiti, i když na demobilisaci samu počítá nejméně 30 milionů din. Původní válečný rozpočet myšlen prý byl pouze na 3 měsíce pro 320 tisíc mužův a 100 tisíc čtvernožců; zatím ve skutečnosti bylo nutno vydržovati 402 tisíce mužů se 150 tisíci čtvernožců (v tom 80 tisíc volů), což vyžadovalo dalších 30 milionů dinarů.

Bulharsko mělo prý ve válce asi 600 tisíc mužů zaměstnáno.

Černohorský poslední válečný úspěch, dobytí Skadru, zmařen zakročením velmocí, jimž město i pevnosti vydány. Předčasné zprávy o tajné dohodě Nikitově s Essadem se ještě rozhodně nevyvracejí ani nepotvrzují. Jisto jest, že ve Skadru zuřil hlad, ačkoliv u zámožných mohammedánů byly ještě zásoby, kteří však jich vydati nechtěli; střeliva ještě byl poměrně dostatek. Černohorci zle naříkají na Rusko, že je dříve ponoukalo a v rozhodné chvíli opustilo; do jaké míry výčitka ta pravdiva, zatím nesnadno zjistiti — něco pravdy v ní jest. Rakousko katolickým obecenstvem sice vítáno, ale od velitele Burney zastrčeno do nejšpinavějši mohamedanské části Tepe, kdežto zásoby jím poslané rozdíleny za assistence italské a Italii také v zásluhu po-

čítány, ač daleko méně přispěla. Není to jemný pokyn pro další vývoj věcí? Nás, rakouskou část, stál balkanský špás dle fin. min. Zaleského prý jen 167 milionů K, Italii však nestál ani tolik tisíců. Bude výsledek také pro rata parte? Na začátku vyklidili jsme Sandžak proto, že Italie to položila za podmínku uznání annexe (my jsme za annexi Tripolisu nevymínili nic). Když Rakousko chtělo býti „rázným" a obsaditi samo Skadar, řekla Italie: Když vy Skadar, my Valonu, totiž: vy tam ty kopce, kde se můžete s albanskými hordami rváti, my pěknou úrodnou rovinu!

Dle rozpočtu ruské dumě předloženého věnovala ruská vláda na podporu Černohorců za války přes 2 miliony K.

Katolické chrámy a ústavy skadarské prý byly za obléhání zvláště schválným terčem černohorské střelby, která jich také hodně poškodila; jmenovitě dóm skoro zničen. Arcibiskup také vítězné Černohorce zcela ignoroval. Zajímavo jest, že v bohoslovném semináři (jesuitský klášter) i za bombardování stále konány přednášky a ani hodina nevynechána, ačkoli bomby (celkem 36) a šrapnely kolkolem i v budově řádily.

I jiné věci, na př. vražda missionáře Paliče a násilné převádění katolíků v Ipeku a Ďákové na pravoslaví, o kterých jsme dosud nereferovali, jelikož nám byly zprávy podezřelé, začínají se vyjasňovati na veliký neprospěch Černohorců. Paličovi vytýkají tito, že bouřil Albánce proti nim, zatím však nedopustil prý se ničeho jiného, nežli že za katolíky své, kteří zbraně už byli vydali a přece proto dále stíháni byli, chtěl s guvernérem černohorským vyjednávati a nemohl, načež 4. března zatčen, vyšetřován a z Ďakové, kožicha i obuvi zbaven, do Ipeku vlečen spoután s mohamedánem, na cestě pak 5 ranami zastřelen (proč?) a mrtvola nechána v blátě. Možno, že některá podrobnost ještě se vysvětlí, ale důležito jest, že arcibiskup Miedijský protokollu černohorské úřední vyšetřovací komise nepodepsal; opravdové mučenictví Palčovo zdá se býti velmi pravděpodobno. — Ani násilně vynucovaný přestup na pravoslaví, který konečně jen zakročením jmenovaného arcibiskupa a rakouské vlády u Plamence zastaven, není příliš čestný pro Černohorce, tím méně, že pronásledovaní katolíci mohli se utéci na srbské území, kde necháni na pokoji!

Není tedy divu, že katoličtí Albánci do Černohorského náručí tuze nespíchají, ba že někteří jejich kmenové jako 1879, kdy byli Černé Hoře přiděleni, tak i nyní chystají se k ozbrojenému odporu. Tolik by černohorská diplomacie již mohla věděti, že surovostmi se národové nezískávají, nejméně Albánci. Nikitovi po všech nehodách socialistické listy dokonce ještě vytýkají, že statečněji než na bojišti manevroval válečnými zprávami pro sebe — na bursách, což přece — ač je dobrý spekulant — pravda snad není.

Přednosta tiskového oddílu v zahraničním ministerstvu našem v. Kánya prudce některými novinami napadán, že tisk o válce nesprávně informoval. Obhájci praví, že celá vina jeho je v tom, že nebyl po vůli bursianům a nevyráběl úředních zpráv podle zájmů jejich. I zde

nemožno ještě celou pravdu zjistiti. Kánya právě vyznamenán vysokým řádem; Cuvaj též se stal tajným radou, hr Berchtold prý byl s Kányovou činností spokojen — ačkoli ve sněmovně kterýsi německý poslanec vykřikl: soukromě mluví jinak! — 11 novinářů mu dalo veřejně nejlepší vysvědčení, ale z těch je 7 židů (Kánya prý se jmenoval kdysi Moriz Kahen), posl. dr. Kramář ve sněmovní řeči pravil, že může přesně dokázati, že o Prohaskovi v ministerstvu pravdu věděli a přece nepravdy šířili — nuže, vyberte si, co chcete. V čele útočníků jest — „Neue Freie", což praví samo o sobě dosť; ale příliš známé kvality našich vládních orgánů, zvláště co do věcí slovanských, nebudí ani tentokrát veliké důvěry.

*

30. května konečně podepsán v Londýně preliminář míru mezi Tureckem a spojenci. Vyslanec srbský i řecký podpis odkládali odvolávajíce se na nové, přijíti mající instrukce svých vlád, až konečně předsedovi Greyovi došla trpělivost a ohlásil jim, že vyslanci, kteří podepsati nechtějí neb „nesmí", nemají tam už co hledati; to pomohlo. Černohorský vyslanec podepsal s protestem, jistě oprávněným.

Mírem tím ovšem upraven jen poměr mezi Tureckem a spojenci, a to ještě ne docela. neboť o egejské ostrovy třeba ještě jednati.

Jinak tato světodějná událost, jež Slovanstvu měla býti začátkem nové, slavnější doby, nepřinesla mu té radosti, jakou předzvěsti připravovaly. Mezi Bulharskem a Řeckem, jakož i mezi Bulharskem a Srbskem vzniklé neshody co do hranic dobytých území stupňovaly se v bitvy, zatím neúřední, neautorisované, ale dosti vážné, a po netaktní řeči Pasičově ve sněmovně žádající revisi smlouvy, ovšem ve prospěch srbský, a nadsazující zásluhy srbských zbraní, přiostřily se poměry skoro v poměr válečný. Obojí říše stahuje nyní vojska svá proti sobě. S Řeckem Bulharsko vyjednává a snad se spíše dohodnou, ač ovšem Soluň sama bude tvrdým oříškem; ale aby připadla úplně Řecku jako soukromý jeho přístav, o tom nemůže býti řeči. Bulharsko, jež hlavní náraz turecký odrazilo, odnáší si s největším triumfem svým asi nejvíc nevyrovnaných účtů: Rumunsko mu v těžké chvíli potouchle vyrvalo Silistrii, jež mu protokolem petrohradským přiřknuta, Řecko a Srbsko použilo zaneprázdnění jeho na čáře čataldžaské, aby v Thracii a Macedonii co nejdále pokročilo a državu svou tam postrčilo. Již ani ruské rozhodnutí, vyhrazené ve smlouvě, nepřijato. Tak prozradila se znova nechvalná vlastnost srbská, dlouholetým otroctvím vypěstěná, věrolomnost a nekázeň, jež v tomto případě zachvátila nejenom nesoudné důstojnictvo, nýbrž i neschopné státníky. Tak může světu naskytnouti se nové vydání staré známé hry, že Slovany k rozumu a pořádku dohnal teprve cizinec.

Ročník XXX. Číslo 7.

HLÍDKA.

Prohlášení mistrů bohosloví o klatbě Husově.

Dr Jan Sedlák.

Od začátku roku 1412, kdy theologická fakulta posicí Stanislavovou se postavila proti Jakoubkově thesi o antikristu, nastaly jí v Praze trudné časy. Mistři bohosloví vidí, jak opravné hnutí náboženské rozplývá se víc a více v proudech viklefských a zabíhá na půdu revoluční. Napomínají Husa i jiné, leč marně. Za takových okolností, to jest jim zřejmo, nebude lze sníti s národa pohanu kacířství, kterouž od let již jej stíhají sousedé, ba nebude lze ani zapírati, že výtka jest oprávněna. Nezbývá než vystoupiti otevřeně, doznati ránu a hojiti ji rozhodně. Ohledy stavovské i národní, obava před králem, láska přátelská musí ustoupiti do pozadí.

Došlo k tomu při sporu odpustkovém. Husovi nezdařilo se pohnouti krále, aby zamezil hlásání odpustků, nepovedlo se mu ani přiměti mistry, aby nějakým způsobem dali veřejně na jevo svůj nesouhlas s odpustky a tak sankcionovali odboj a sami v něj byli zapleteni. Na choulostivé otázky, jež ve schůzi universitní na mistry byly k tomu cíli nalíčeny, nedali odpovědi a prohlásili, že nechtějí odporovati rozkazům královým a kapituly, že nemají práva souditi bull papežských a nebudou se jim vzpírati. [1]) Spolu zakazují disputovati proti nim. Bakalář Hus zákazu sboru mistrovského neposlechl a konal disputaci. A nejen to, vzepřel se i odsouzení článku Viklefových, v němž doktoři viděli poslední záchranu pověsti pravověrnosti české, jako kdysi r. 1408,

[1]) Doc. p. 440.

a hájil některých proti zákazu královu a fakulty. Tím jest bludařství Husovo i na venek prokázáno, a mistři bohosloví neváhají to prohlásiti. Že s přísným trestem církevním, jenž potom Husa stihl, doktoři souhlasí, je zajisté pochopitelno. Snad docela druhá žaloba do Říma[1]) vyšla z jejich řad.

A přece právě toho souhlasu nemůže jim družina Husova odpustiti. Přátelům Husovým zdá se i tato klatba nespravedlivou a neplatnou, Jesenic to dokazuje obšírnou posicí, a zazlívají mistrům bohosloví, že nejdou v tom ještě i nyní s nimi.

Mistři bohosloví odůvodňují svůj souhlas s processem proti Husovi na schůzi svatodorotské v posledním bodu „consilia“[2]) slovy velmi umírněnými. Důrazněji a rozhodněji však o té věci se vyslovili zvláštním prohlášením, jež v rukopise dv. knih. víd. 4512 na fol. 171a následuje za „Consilium doctorum“ a jehož Palacký nepojal do Dokumentův. Má nadpis „Motiva ad obviandum illis, qui volunt impugnare processus contra Hus fulminatos“. Doktoři odvolávají se na písmo sv. V Deut. 17 určen jest na neposlušného trest smrti, jenž jest přece těžší než suspense a interdikt. Sv. Pavel vyobcoval smilníka z církve korintské, ač skutek jeho byl ode všech považován za zločin a nemohl tudíž nikoho svésti, kdežto Husův odboj jest od mnohých chválen a svádí k pohrdání autoritou církevní. Týž apoštol káže v listu k Sol. vystříhati se všech, kteří žijí nespořádaně — a Hus se svými podvrací veškerý pořádek církevní. Od Zbyňka se odvolali k papeži, potom vzali útočiště k moci světské a nemajíce na tom dosti, jali se hanobiti jiné.[3])

Nerozumně říkají s Gamalielem, aby jejich sekta byla nechána v pokoji, až se ukáže, je-li z Boha čili nic. To by bylo nutno víru a odvěký obřad církevní uváděti v pochybnost a zatracovati všecky, kteří doposud věřili s církví! Církev zajisté, jsouc zbudována na pevné skále, nemůže se v tom mýliti. Patrně chtějí té lhůty užiti k šíření svých bludův a k podvracování církevní poslušnosti.

Proto nesmějí věřící kárati processů papežských a doktoři nemohou se stavěti proti nim.

Kdy byl cenný tento dokument vydán, není nikde řečeno, a zmínka o Zbyňkovi by mohla vésti k r. 1411; ale „processus pape“ na

---

[1]) Doc. p. 460 n.

[2]) Doc. p. 480.

[3]) Pro tu neposlušnost volá autor: »Ecce quod veri luciperi sunt . . .!

konci připomenutí doporučují až počátek r. 1413 a místo, jež má kus tento v ruk. víd., to potvrzuje. Nadpis a úvod zdá se že směřuje proti posici Jesenicově. Pak také není pochybnosti, že prohlášení je dílem mistrů bohosloví a že se tak řadí k dokumentům, jež jsou vydány v mých Textech I. 5 a 12. Psal je v rukopise Pavel z Prahy.

Motiva ad obviandum illis, qui volunt impugnare processus contra Hus fulminatos.

Contra quosdam obiectus frivolos processus papales impugnancium [et] obstinatam pertinacemque maliciam Johannis Hus defendencium ea, si placet,[a] que infra scripta sunt, pacifice videantur.

Deut. 17[1]) scriptum est: *Si difficile et ambiguum*[b]) *iudicium apud te esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et iu icum intra portas tuas videris verba variari: surge et ascende ad locum, quem elegerit dominus deus tuus, veniesque ad sacerdotes levitici generis et ad iudicem, qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quodcunque dixerint qui presunt loco, quem ele erit dominus, et docuerint te iuxta legem eius. sequerisque sentenciam eorum nec declinabis ad dexteram nec ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino deo tuo, et decreto iudicis, morietur homo ille et auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.* Ecce, hic de mandato domini dei inobedienti mandatis et sentencie apostolice imponitur pena mortis, que maior et gravior est quam suspensionis et interdicti!

Et in lege gracie apostolus tradidit quendam fornicarium sathane, de quo habetur I. Cor. 5[2]) per hec verba: *Omnino auditur inter vos fornicacio, et talis fornicacio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Ego*

[1]) v. 8—13. — [2]) v. 1—5.

a) Ps. placent. — b) Písař odkazuje na Consilium doctorum, kde je citát celý: quere ante 140 usque superbia.

quidem absens corpore, presens autem spiritu, iam iudicavi ut presens eum, qui sic operatus est: In nomine domini nostri Jesu Christi congregatis vobis et meo spiritu cum virtute domini nostri Jesu tradere huiusmodi sathane in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die domini nostri Jesu Christi. Ecce, tradidit apostolus hunc sathane, ubi dicit glosa: sc. ut sathanas eum corporaliter vexet. Sed minus est excommunicare aliquem, eciam [cum] istis gravaminibus, que[a] ponuntur in processibus, si tamen sunt gravamina vel dici merentur, quam tradere illum sathane ad vexandum corporaliter — ergo non habent locum contradicentes hiis processibus, quia non sunt ad intentum, sed pocius ad medelam. Et videtur salva consciencia, quod iste fornicator minus [peccatum] habuit[b] quam iste Hus. Nam fornicatorem nullus laudavit, ymmo erant inflati contra eum ipsi Corinthii, ut patet in textu. Nec per hoc nephas multos corrumpere [potuit], cum quilibet sciverit hoc esse peccatum, sed iste multos, ymmo permultos corrupit sua pertinacia, adeo ut multi et plurimi laudent illam pertinaciam et statum ecclesie et potestatem clavium vilipendant.

Item b. Paulus apostolus 2. Thess. 3[1]) excommunicat omnes ambulantes inordinate, dicens: *Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate et non secundum tradicionem, quam acceperunt a nobis.* Sed videte istos, an ordinate ambulant. Certe non, ymmo totum ordinem ecclesie subvertere moliuntur: papam non curant, archiepiscopum contempnunt, regem infamant, senioribus non obediunt, cum tamen iste ordo ab inicio christianitatis tentus est, ut inferiores superioribus subsint. Postquam enim citati sunt per archiepiscopum Sbynkonem bone memorie ad reponendum libros Wicleff, ad papam appellaverunt, at ubi intentum [obtinere] nequiverunt, ad temporales dominos confugerunt. Sed ibi suorum moliminum non habentes requiem, vituperiis et infamiis operam dederunt. Ecce, quod veri luciperi sunt, qui volunt omnibus preesse et nulli penitus subesse, quod isti heu minime iam advertunt.

Item dicunt cum Gamaliele, ut videamus sectam eorum et paciamur eam, donec probetur, si ex deo est. O extrema demencia!

[1]) v. 6.

---

[a]) Ps. quod — [b]) Ps. habens

Deberemus fidem et ritum ecclesie ab inicio usque adhuc[a]) tentum in dubium ponere! Quid est hoc aliud innuere, nisi quod omnes sancti doctores, pape, imperatores, reges et principes ac wlgus promiscuum ad hanc horam una cum clericis erraverunt? Sane non est credendum, quod spiritus sanctus, a quo ecclesia regitur, suos christicolas in tantum et ad tantum universaliter permiserit errasse. Revera isti omnes non ob aliud dissimulacionem hanc appetunt, [nisi] ut suos errores interim liberius valeant seminare. Hoc Arrius, hoc Sabelius, hoc Pelagius, hoc Eutices et alii heretici optaverunt. Fundata est fides nostra supra firmam petram, ita non poterit quomodolibet commoveri. Nam salvator dixit Mat. 16:[1]) *Et porte inferi non prevalebunt super eam.* Navicula etenim Petri etsi fluctuat ad tempus, non tamen est submersa.[b]) Per hoc eciam intendunt ab obediencia pape clerum et populum avertere et similibus vel maioribus sentenciis et periculis innodare.

Tenendi ergo sunt processus pape nec eos subditi reprehendere debent. Vnde b. Gregorius in omelia Dum sero factum esset dicit:[2]) *Pastor vel absolvere indiscrete timeat vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniuste nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne etsi iniuste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia culpa, que non erat, fiat.*

Nos ergo, qui sumus oves et pastoris subsumus officio, processus eius et sentencias reprehendere non debemus.

[1]) v. 18. — [2]) *Migne* P. L. 76. col. 1201.

a) Ps. huc adh usque. — b) Ps. subversa.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

V. Jacquinetová.

První ředitelkou Moderní školy byla sl. Klemencie Jacquinetová, žačka Ferrerova, rodem Francouzska, která se nikdy nenaučila dobře a správně psát španělsky, za to však účinně rozšiřovat reformní myšlenky svého učitele. Soudě dle korrespondence, podobala se psychologicky nemálo Arnoště Meunierové. Je to rovněž duše osamělá, příliš citlivá. Meunierová však byla vždy srdce věřícího, kdežto Jacquinetová byla atheistkou, ona měla vzdělání umělecké, tato pak vědecké. Oběma zasadil život touž ránu do srdce smrtí matky, v níž viděly všecko. Jacquinetová obírala se pro to i myšlenkami sebevražednými, čehož v listech Meunierové nikde neshledáváme.

Sl. Jacquinetová byla roku 1897 žákyní Ferrerovou ve škole Velkého Orientu v Paříži. Rok na to odebrala se s matkou do Egypta jako vychovatelka dětí Hassana Tevfika paše v městě Sakha a odtud dopisovala se častěji se svým professorem španělštiny. V březnu r. 1900 zemřela jí matka a 25. května děkuje Ferrerovi za soustrastný list. Píše francouzsky omlouvajíc se, že nezměrny bol působí na schopnosti tak, že není jí možno psáti jinak leč mateřštinou. „Matka byla mi vším, jsem teď úplně sama na tom světě. Proto jest mou jedinou snahou spojiti se s oplakávanou co nejrychleji. Byla bych to také již učinila, kdyby mi různé povinnosti nevelely přežíti ji o několik ještě měsíců. Mou jedinou útechou jest pozorování, jak plynou dny a želaný konec se blíží. Smrt zdá se mi nesmírně sladkou a připravuji se na ni jako na slavnost. Nač hledati úlevy v životě, když nechci žíti?“ Na tento list odpověděl jí asi Ferrer v tom smyslu, že ji zrazoval z úmyslů sebevražedných, třeba souhlasil, že práva toho nesmí se nikomu na světě upříti. Pozýval ji také, aby si hledala jiný předmět, k němuž by se odnášel cíl jejího života. Listem ze dne 16. června zmiňuje se totiž Jacquinetová o tom všem a děkuje mu za starost i zájem slibujíc zároveň, že se pokusí zaříditi svůj život dle jeho rad. Se zásadami Ferrerovými nemá naprosto nic společného. Hovoří o svých studiích přírodovědeckých na Sorbonně, o samostatnosti svého úsudku, o skrovném počtu svých určitých zásad morálních, na nichž pevně lpí. K těmto zásadám náleželo asi i přesvědčení, že není duvodu vážiti si života,

když svět přestal člověka vábiti. V té chvíli ocitla se smrtí matčinou a jediným účelem života zdálo se jí — zbaviti se ho, když se stal takořka bezpředmětným. Co by ji mohlo uchovati na světě, byla by pouze možnost přidati se k nějaké vědecké výpravě, která míní prozkoumati některý odlehlý, neznámý kout světa:

„Dle mého zdání může za takových okolností žena velmi prospěti badatelům, poskytujíc jim jakousi illusi krbu domácího, což často přispívá k zachování odhodlanosti a stává se pomocí za dnů nesnází a zkoušky. Kdybych se k nim připojila, mohla bych snad přispěti k dílu civilisace a pokroku lidského.“

Patrno, že Jacquinetová nemyslila ani zdaleka na to, učiniti cílem svého života formaci anarchismu, Ferrerovi bylo se podjati opět úkolu, aby ji přivedl na svou „víru“ a vsuggeroval jí své názory. Oblíbené té práce chopil se ihned, neboť již 11. července odpovídá mu Klemencie takto:

„Nemohu ani vyjádřiti, jak velmi jsem byla pohnuta posledním Vaším listem, netoliko pro šlechetné náhledy, jimž mne Vašnost hledí získati, nýbrž i proto, že mi připomínáte zápas a utrpení, které jsem posvětila dílu, jež jsem mínila podniknouti věnujíc se mu všemi svými schopnostmi i prostředky hmotnými. Již před pěti lety chtěla jsem založiti vyšší dívčí školu průmyslovou, do níž se mi přihlásilo kolem sta děvčat patnáctiletých. Ale jmění mé nestačilo a pomoci nebylo odnikud. Po roce úsilovného snažení musila jsem všeho nechati...“

Dílo Jacquinetové velmi se tedy lišilo od díla podvratného, jaké připravoval Ferrer. Bylať ovšem beznáboženského smýšlení, ale byla daleka anarchismu a násilnictví, které se mělo pěstovati v Moderní škole. V názorech svých jeví (až na stránku náboženskou) úplnou shodu s Meunierovou. Mezi oběma a Ferrerem zeje propast. V listě ze dne 7. srpna podává své „credo“ těmito slovy:

„Nevyznám se hrubě v otázkách politických a sociálních. Až potud obírala jsem se výhradně pedagogikou. V myšlence na své povolání, připravovati šťastnou budoucnost maličkých, viděla jsem své jediné zotavení. Snažila jsem se pěstiti všecky zárodky poctivosti a dobroty uložené v srdéčku dětském, aby vydaly hojný užitek. Mluví-li mi kdo o věcech mimo můj obor ležících, doznávám svou úplnou nevědomost a nedovedla bych si o nich utvořiti úsudku. Zdá se mi mimovolně, že válka jest něco hrozného a že celý svět měl by se přičiniti, aby zmizela z našich zvyklostí.

Věřím v právo národů jakýchkoliv a zavrhuji výbojné výpravy s rovným nadšením, které chovám pro vědecké výpravy za účelem rozšíření světla a pravdy.

Věřím rovněž v úplnou rovnost všech lidí jako bytostí trpících, myslících a pracujících. Pozorovala jsem z blízka obojí třídu, tak zvanou vládnoucí a pracující a shledala jsem, že tu i tam střídá se dobré i zlé a v mých očích jest bohatství rovné ceny s chudobou... Poznala jsem chudáky, kteří byli velcí svou povznesenou oddaností, a poznala jsem i boháče vždy ochotné podati laskavou ruku bez pohrdání těm, kdož potřebovali pomoci a potěchy.

Neznám leč jediného nepřítele, jenž nezaslouží prominutí, jedinou příčinu rozštěpení lidstva, jedinou vážnou překážku stojící proti každému pokroku, totiž náboženství, buďsi druhu kteréhokoliv. Proto myslím, že vyvolávání zášti není dobrým prostředkem na prospěch sjednocení, o kterém všichni sníme. Snažme se naopak srovnávati nesnáze, odstraňovati nedorozumění, která brání lidem poznati se a oceniti: rozsévejme plnýma rukama a z plna srdce bratrství a spravedlivost, nevylučujíce z naší vše objímající společnosti nikoho."

Věru, divná shoda povahy u žačky, hlásající lásku bez náboženství a učitele prahnoucího po revoluci s týmž podkladem bezbožectví! Jak neodolatelně působil Ferrer na ducha slečny Jacquinetovy, že při zcela odlišném smýšlení přece si ho vážila, jej obdivovala, ačkoliv ani v listech, ani v četbě, které jí poskytoval, nikterak se netajil svými plány! Patrně dařilo se mu dílo jako u Meunierové, jejíž útlocit podobně si uměl podříditi. Obě neprovdané dámy toužící po trošе lásky a oddanosti, octly se mezi lidmi, kteří jich nechápali, a když po smrti matek cítily se nadobro opuštěnými, setkaly se s Ferrerem, jenž jim zároveň projevoval velikou náklonnost, jenž se o ně zajímal, jenž jim otvíral v bezútěšném životě nové dráhy, ale také zároveň si je s neobyčejnou dovedností podmanil.

* * *

V nynějších bojích socialistického, antimilitaristického učitelstva francouzského vyznamenal se (listopad 1912) instituteur městyse Decazeville tím, že „ozdobil" okna své školy nápisy: Ni Dieu ni maître! — A bas les dogmes! — A bas les tyrans! — Vive Ferrer! — Tak odhodil pedagogiku a dospěl s ničemnými hesly k oslavování Ferrera. Jacquinetová počala slepým uctíváním svého učitele, zapomněla znenáhla na všecky staré mistry vychovatelství, až uvykla všemu, co se

jí zprvu hnusilo, a naučila se volati s Ferrerem: Ni Boha, ni pána. — Pryč s dogmaty. — Smrt tyranům.

Na počátku zamítá ještě všecko lákání, nedůvěřujíc hrubě nové methodě, o níž se jí Ferrer zmiňoval. Odvolává se na zakladatele moderní pedagogiky a na filosofy, kteří je vedli. Doporučuje Montaignea, Pestalozziho, Baina, Spencera, Kanta, Dupanloupa(!), Rousseaua. Míní, že reforma vychovatelství nesmí vésti k sepisování nových traktátu, nýbrž k vážné analysi starších i nových děl pedagogických, aby se vytvořila solidní věda budoucího vychovatelství z látky již nahromaděné a tolik bohaté.

Lekce ta se asi Ferrerovi nepodobala. Muž, jenž chtěl „vyčistiti starý kvas“, snížil by se ku čtení spisů pí. Guizotové nebo Doupanloupa?

Proto se mu Jacquinetová omlouvá: „Nezajímá mne opětované čtení autorů, které znám zpaměti. Vaše zkušenost jest jistě značnější nežli moje. Chtěla jsem pouze vypočísti řadu děl, o nichž se domníváte, že jsou mi neznámá, a tak se stalo, že jsem mluvila trochu mentorsky . . . Ostatně by bylo nesprávno viděti v myslitelích, kteří se obírali pedagogikou, výhradně jen zastavatele konservativního pořádku; mnohým z nich vděčíme svou emancipací nynější, třeba ještě nepatrnou, jež nám staví před oči ideal a pobízí k pátrání po prostředcích, které by nás jemu přiblížily.“

Jacquinetova rozbírala vše, co viděla ve Francii, Belgii i Německu, a počíná nedůvěřovati stávajícím methodám, aby se konečně úplně smířila s novou methodou Ferrerovou.

„Celý svět je za jedno v mínění, že statky vezdejší jsou rozděleny nespravedlivě, že se autority zneužívá, že celá budova socialní spočívá na nesprávných základech. Ale jde-li o to, co by se mělo dáti na místo nynějšího řádu, tu se mínění nesmírně rozcházejí. Proto je třeba především, aby se vzdělali duchové naprosto volní. Viděti jasně, tof první věc, již nezbytně potřebujeme. Co se tkne různých náboženství, mělo by se s nimi po mém zdání jednati jako se strašidly, v něž již nikdo nevěří a jimiž se strašívaly děti. Za přispění pravé vědy může poněkud chytrý člověk snadno se uvarovati všelikých pověr. Tak stane se škola populární a vykoná dílo zdravého výchovu . . . Čím více studuji návrh Vaší školy, tím houževnatěji držím se svého: uzpůsobte si professory, ale nikoli dle té či oné šablony, nýbrž aby se utvořilo volné myšlení, nechte je volně se rozvíjeti bez všelikých katechismů na rozpoznání pravdy od bludu. Konec konců, stojíte-li na idei atheistické a anarchistické nebo theokratické, jakmile

vtěsnáte filosofii do příruček, vytvoříte vždy cosi dogmatického a předložíte duchu cosi k věření, v čemž nezůstane konečně nic positivního, jako v každé jiné víře...“

Ferrerovi se tedy podařilo zažehnati myšlenky sebevražedné, jimiž byla Jacquinetová zmítána, a vpraviti jí ideu apoštolátu nové pedagogiky. Ježto se sám valně v pedagogice nevyznal, bylo mu vzácné spolupracovnictví její nad míru vhod. Stalať se za nepatrných 200 peset měsíčně hlavní činitelkou u provádění celého plánu. Přesídlení do Španělska urychlila událost v domě pašově, která měla nátěr politický. Jak řečeno, byla Jacquinetová vychovatelkou dětí pašových a s jeho svolením vyučovala skupinu dětí v tamějších školách francouzštině. Britická vláda viděla v tom záludné úmysly a donutila tureckého hodnostáře ku složení úřadu po osmnáctileté službě. Paša opustil Shaku a odstěhoval se do Kahýry. Nemínil vychovatelky propustiti, ona však sama požádala o sproštění svého úkolu, nechtějíc zavdati příčiny k nepříjemnostem. Ferrer kasal se na Angličany a vyžádal si podrobnosti celého případu, ale Jacquinetová mu vše vymluvila, řkouc, že paša nemiluje okázalostí a nebyl by zveřejnění povděčen. „Chtěla jsem zůstati jen proto, abych se pomstila anglické zlovůli šíříc co nejvíce vzdělání v lidu.“

Místo Angličanům pomstila se Španělům svým vyučováním anarchismu. Není tedy pravda, že byla z Egypta vypovězena pro šíření podvratných ideí. (P. d.)

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Hlavními hlasateli nového myšlenkového směru, bezohledného radikalismu a nihilismu byli mladí spisovatelé: theoretik ruského radikalismu, kritik a publicista Nikolaj G. Černyševskij (1828—89), publicistický kritik Sovremeniku Nikolaj Al. Dobroljubov (1836—61) i zbrklý nepřítel umění Dm. Pisarev (1840—68), kritik radikalního „Ruského slova" i „Děla", jež vystřídal kritik radikalních „Otěčestvených Zapisek" i „Rusského Bogatstva" Nik. Konst. Michajlovskij (1842—1903) V době zběsilé nenávisti k metafysice i náboženství a uznávání pouze materialisticko-positivistického názoru na svět filosofové vážnější, jako Pamfil Jurkevič (1827—74), Nik. Strachov (1828—96), Boris Čičerin (1828—1904), Al. Kozlov (1831—1901), Vlad. Solovjev (1853 až 1900), Nik. Jak. Danilevskij (1822—85), theoretik „počvenníků" (počva = půda), a kritik Ap. Al. Grigorjev (1822—64), zakladatel t. zv. organické kritiky, zůstali nepovšimnuti zdivočilou ruskou intelligencí, jež pohrdala vším, co se jí nehodilo do krámu a nehovělo jejím radikalně-revolučním a nihilistickým snahám. Mladá tato pokroková intelligence nemohouc se dočkati radikalních reforem, přetvoření státu podle socialistických zásad, jež v té době začaly se šířiti z Evropy do Ruska, začala zakládati tajné spolky, vydávati tajné publikace a šířiti revoluční hnutí, v jehož pozadí od konce let šedesátých stál radikalní socialista Petr Lavrov i anarchisté Mich. Bakunin (1814—76) a kníže Petr Krapotkin (* 1842). Aby pro revoluci byl získán lid, začali agitátoři „choditi mezi lid", šířiti na venkově idey socialisticko-revolucionářské. Když pak revoluční agitatoři místo ústní propagandy začali agitaci činem („buntářství"), vyskytly se různé projevy terrorismu, politická spiknutí Něčajeva (1870), Nik. Čajkovského (1874), politické vraždy, jimž padl za oběť 1. března 1881 car Osvoboditel Alexander II., po jehož smrti za Alexandra III. (1881—94) vlivem M. Katkova (1821—87), K. Pobědonosceva (1827—1907) a Dm. Tolstého (1823—89) přiostřila se reakce proti radikalně-revolučnímu hnutí ruské společnosti.

Pochopitelno, že takové pohnuté doby, jako byla šedesátá i sedmdesátá léta, nejsou vhodny pro vznik a tvorbu uměleckých talentů, jež účastní se takového hnutí. Ovšem v době té byly vytvořeny slavné romány, jako: „V předvečer", Šlechtická hnízda", „Otcové a děti", „Rozbouřené moře", „Stržʻ", „Zločin a trest", „Vojna a mír", ale díla ta náležejí péru spisovatelů čtyřicátých let, kteří stáli mimo hnutí, nebo chovali se k němu nepřátelsky. Proti těmto dílům všecko to, co napsali účastníci hnutí toho, je slabé, ač ovšem zbarvení době dodali spisovatelé noví, kteří současníkům mluvili více k srdci, podle jejich vkusu.

Literatura v době příprav k reformám po válce krymské chopila se hlavně kritiky starých zlořáduv a reformy státní správy. Nově založený Russkij Věstnik stal se středem „usvědčovací" literatury, jíž počátek 1856 položil Saltykov Ščedrin svými Gubernskými náčrtky, hlavně oněmi z nich, kde v podobě anekdot vypravoval o úplatnosti úřednictva i svárech správy před reformou. Úspěch Gub. náčrtků vzbudil řadu povídek „na způsob Ščedrina" jako jsou „Stará léta" (1857) Melnikova-Pečerského a povídky Ilji Selivanova († 1882). V poesii objevila se celá řada satiristických básníků, jakož i básníkův s t. zv. „občanskými motivy", jako byly banální verše M. P. Rozenheima (1820—87) a Vlad. Gr. Benědiktova (1807—75). Frásovity byly také komedie „usvědčovacího směru", jako „Činovník" (1856) hrab. Vlad. Al. Sologuba (1813—82), známého svými povídkami ze vznešené společnosti. V „Úředníku" S. bičoval úplatnost úřednictva i vyvedl idealního úředníka v osobě aristokrata Nadimova, frásovitě volajícího „na celou Rus, že přišla doba vytrhnouti zlo s kořeny". Parodií na tuto komedii byla usvědčovací komedie Nik. M. Lvova (1821 - 72) „Svět není bez dobrých lidí" (1857); slabší je frásovitá komedie „Postavení nezdobí člověka" (1858). Skutečnou perlou „usvědčovací" literatury a ozdobou dramatické literatury ruské je nahodilá komedie Al. Vas. Suchovo-Kobylina (1817—1903) „Svatba Krečinského" (1855), nemilosrdná satira na ruské soudnictví před reformou. Barvitost dvou hlavních typů-dobrodruhů, primitivnějšího Raspljujeva i prohnanějšího, padoušského, ale elegantního světáka Krečinského, veselá komičnost a psychologická pravda dodává hře neobyčejnou živost a působivost. Pokračování této hry, komedie „Přelíčení" a „Smrt Tarelkinova", satiry na různé soudní zlořády, jichž neblahý vliv autor sám zkusil, jsou slabší. K „usvědčovací" literatuře lze přičísti

také romány a dramatické hry Alexěje Ant. Potěchina (* 1829), jenž v nepříznivém světle předváděl lenivý život rozmazlených privilegovaných tříd a schudlé šlechty („Krušinskij“, „Chudí šlechtici“). Positivní typy a mravní idealy hledal Pot. v prostém lidu, jenž mu poskytl látky k 3 svazkům „povídek“, nadepsaných „Po osvobození“, a k románu ze života továrního „O peníze“ (1876).

1. Tendenční belletrie radikalního táboru.

Nik. Černyševskij, Nik. Pomjalovskij, Vas. Al. Slěpcov, Innok. Fedorov, D. L. Mordovcev, Al. Šeller-Michajlov, Pavel Zasodimskij, N. Bažin, K. Staňukovič.

Předmětem tvoby nových spisovatelu byl boj nových názorů se starým řádem života. Nejostřeji socialisticko-kommunistické idey a mravní názory radikalních blouznivců šedesátých let v praktických příkladech předvedl N. Černyševskij ve svém umělecky bezcenném románě „Co dělati?“ (1863), kdež autor hlásá „rozumný egoismus“ jako základ společenského blahobytu, neobmezenou svobodu citu, vlastně nevázané „smyslnosti“ a rozkoš i osobní štěstí prohlašuje za základní princip života. Podle názoru Č. člověk stvořen ke štěstí, k němuž jej táhne přirozenost; štěstí však jest nemyslitelno bez úplné svobody jednání, úplné nezávislosti. A poněvadž člověk jest obdařen rozumem, pomáhajícím mu rozeznávati škodlivé od užitečného, k bezpečnému dosažení štěstí třeba jen zaříditi si život rozumně. Rozum lze rozviti positivními vědomostmi, a takto rozvitý rozum bude prý vždycky chtíti jen to, co je člověku prospěšno a tedy rozumno, a budou-li všichni lidé tak jednati, budou stejně šťastni a nikdy nebudou chtíti, co by škodilo jiným. Takovou střízlivou rozumovou mravouku, založenou na sobectví s dodatkem positivní vědy a na zásadě, že člověk má se ve všem podřizovati své volné náklonnosti, ne cizí vuli, ani předsudkum tradičním, hlásá Čer. ústy svého hrdiny, medika Lopuchova, jenž jako domácí učitel získá pro své názory sedmnáctiletou Věru Pavlovnu, která s ním tajně opustí dům otcovský, dá se s ním oddati přispěním liberalního kněze, jenž se omlouvá, že „k tomu třeba formality církevního obřadu“; novomanželé zařídí na socialistických zásadách dílnu na šití, kde šičky jejich vlivem za krátko se mění ve „vzdělané a vysoce mravné slečny“. Brzy však ochladne náklonnost Věry k manželovi, jenž přemáhá uraženou samolibost svou a pomáhá ještě zaříditi Věře

nové štěstí s milencem, medikem Kirsanovem, sám zdánlivě spáchá samovraždu, by se milenci mohli vzíti, odjede do Ameriky a vrátiv se po delší době, shledá se s bývalou ženou i Kirsanovem, jenž za odměnu, že mu Lopuchov postoupil manželku, zařizuje štěstí jeho s dcerou bohatého továrníka. Věročka, jež ve svém sedmnáctém roce byla již pro úplnou svobodu mezi manžely, zamítajíc oběti jedné strany, protože, kde jest obět, není svobody, ani štěstí, žije vesele, lehkomyslně, neznajíc povinností a nepozorujíc, jak jiní k vůli ní přinášejí oběti. Není třeba dokazovati, že v románě není vnitřní psychologické pravdy charakterův, ani vnější pravdy okolností, že oba hrdinové jsou ku podivu sobě podobni, obdařeni athletickou silou, pevností ve svých podnicích a schopností dobývati štěstí hravě, bez práce, jako zázrakem. Tyto nedostatky, jakož i násilně ve vypravování vpletené čtyry sny Věřiny, v nichž se popisuje štěstí osvobozeného, na rozumových, socialistických zásadách organisovaného lidstva, působí, že práce Čer. není vlastně dílo umělecké, nýbrž utopie, životní program, theoretické fantasie v belletristické formě.

Pokus Černyševského založiti mravnost a s ní všeobecný blahobyt na nevázanosti sobeckých pudů a přirozených náklonností bez uznání jakýchkoli povinností mravního zákona, byl jen opakováním bludu francouzských racionalistů 18. století, domnívajících se, že člověku vrozena náklonnost k dobru, i třeba jen náklonnost rozvíjeti v úplné svobodě, by na zemi vznikl blahobyt. Známo, jaký hrozně krvavý byl konec snů za revoluce. Ale ruská mládež byla okouzlena svůdným obrazem svobodného a lehkého života, kde není třeba bojovati s přirozenými náklonnostmi a pudy, jen když se držíme zdravého rozumu. Mladíci hnali se za Lopuchovem, dívky vzaly si za vzor Věru: vědomí mravní povinnosti, víra v jsoucnost Boží byly zatemněny, svědomí utlumeno, a to se vždy jeví výbuchem zvířecích pudů.

Jak hluboko Čern. se svými mravními zásadami klesl, viděti z episody setkání se hrdinky s Francouzkou, maitressou gardovního důstojníka, o níž Č. osměluje se tvrditi, že tato Pařížanka, prodávající svou lásku, stojí mnohem výše, než t. zv. pořádní lidé, protože prý je citlivější k mravnímu zlu a nepravosti, než lidé nepokálené cti . . .

Černyševskij osvobozuje člověka od mravní uzdy, vložené naň náboženstvím, poznával zajisté dobře, k jakým následkům povede nevázanost zvířecích pudův, a proto jako protiváhu Lopuchovu postavil episodickou postavu Rachmetova, jenž rozdav velkou část jmění bývalým nevolníkům i na dobročinné účely, věnuje se úplně službě idey,

stává se dělníkem a zříká se vší rozkoše. V něm chtěl Č. předvésti ideal budoucnosti, založený na sebeobětování, jež sám zavrhoval, ale sebeobětování má u něho směšné formy.

Tak v románě svém Č. současně dotkl se dvou nejcitlivějších strun lidského srdce — touhy po štěstí a potřeby asketického sebeobětování. Většině mládeže líbil se svůdný obraz lehkého života, jen nadšenější menšina snažila se napodobovati surový asketismus Rachmetova. Tento ideal více hlásal Dobroljubov, onen se zamlouval Pisarevovi, posmívajícímu se idealismu Rechmetova, jehož činy připomínají rytíře smutné postavy, bojujícího s větrnými mlýny. Pisarevovi pravým hrdinou byl praktický realista Bazarov se svým materialistickým názorem, odstraňující mravně-náboženské zásady jako staré předsudky a nepotřebné haraburdí.

Pečeť těchto dvou proudů doby, praktického realismu i sobectví s jedné strany, a revolučního idealismu, sebeobětavého enthusiasmu s druhé strany, nalézáme v belletrických dílech šedesátých let, pokud se odehrávají v středních a vyšších vrstvách společnosti. Obsah všech těchto povídek a románů jsou variace na totéž thema — na boj nových lidí za nové názory, na radikalní reformu socialních poměrův i mravních pojmů na základě čistě rozumovém. „Noví lidé“, „raznočinci“ i „kající se šlechticové“, bezpodmínečně s racionalistického stanoviska zavrhovali rozdělení lidí na třídy, rozdíly mezi stavy, dosavádní vztahy mezi pohlavími, potírali pojem závazné věrnosti v manželství, uznávajíce jen přirozenou, byť i měnivou náklonnost za rozumný základ stálého nebo dočasného svazku mezi mužem i ženou. Tito „noví lidé“, obhájcové „nové pravdy“, v dílech nových spisovatelů byli obdařeni všemi přednostmi těla i duše, kdežto zarputilí protivníci „nové pravdy“ předváděni byli jako tělesní i duševní mrzáci. U všech téměř spisovatelů doby té setkáváme se s těmito dvěma postavami: s duchaplným ochráncem nové pravdy, synem světla, a hloupým zastancem starého řádu, synem tmy. Jako hrdinové románů byli šablonoviti, tak i samé fabule jejich. Na statek nějakého statkáře nebo v dům nějakého úředníka přichází raznočinec jako učitel, vychovatel, lékař nebo zeměměřič a hned začne spor s dosavadním pánem nebo staršími členy rodiny. Při tom pronáší hluboké sentence, mluví neobyčejně drze s domácími i s hostmi, ale energií svou získává srdce obyvatelek: dcer, sester neb i ženy domácího pána, jež s ním prchají zpod jařma umíněných otců, bratrů, mužů, by se živily vlastní prací. (P. d.)

Zázrak s krví sv. Januaria v Neapoli.

Napsal prof. BOH. SPÁČIL, T. J. (Č. d.)

A tak důkaz spektroskopický, doplněný těmito úvahami, poskytuje dostatečnou jistotou, že jest v láhvi skutečně krev sv. Januaria. — Nicméně jest přání prof. Isenkrahe zcela oprávněno, aby pokusy spektrální analysí byly znovu opakovány s větší přesností, aby spektrum pro kontrolu bylo fotografováno, a možno-li obsah láhvičky ještě jiným fysikálním způsobem prozkoumán. Isenkrahe sám podává některé pokyny,[1]) jak by se to mohlo zaříditi. Takovým způsobem by mohl obsah fysikalní cestou býti úplně zjištěn.

Nyní nám třeba hlavní naši otázku zodpověděti. Dají se zmíněné zjevy s krví vysvětliti přirozeně či nedají? Během doby činěny vskutku ruzné pokusy přirozeným způsobem vše vyložiti.

První, nač by se dalo mysliti, a čeho se vskutku odpůrci zázraku sv. Januaria, zvláště nevěrci a jinověrci, častěji dovolávali, byl by podvod, úmyslné klamání publika se strany strážců pokladu světcova. Tato domněnka je zvláště po tolikerých a tak důkladných pozorováních professoru Sperindea a Isenkraheho naprosto nepřípustna. Oba prohlašují s určitostí, že při všech zjevích pranic nelze postřehnouti, z čeho by se i jen s nějakou pravděpodobností dalo souditi o podvodu. A to musí každý potvrditi, kdokoli události, které se odehrávají za bílého dne, veřejně a před očima tisícu, sám viděl a prožil. Zvěst o vypáleném vápně a vodě, jímiž prý se láhev zahřívá, o dutinách v láhvi, které prý obsahují červenou tekutinu, o poklopech a ventilech atd. atd. jest holý nesmysl. Láhviček s krví samých nelze se vůbec rukou dotknouti: zatmělený stojí pevně v relikviáři mezi dvěma pevnými skelnými stěnami, které jsou úzkým kovovým prstenecem sevřeny, nikde není otvorů, dvířek nebo okének.

Ostatně pošetilá myšlenka, že by v řadě kapitulářu a strážců pokladu v Neapolském dómě po staletí generace podvodníku se netrhla, a nenašel se ani jediný počestný muž mezi nimi, který by podvod odhalil, jest hotovou psychologickou nemožností, a čestný charakter, ano, svatý život členů tohoto sboru jest nejlepší její vyvrácení. Isenkrahe měl příležitost za pobytu v Neapoli s jednotlivými členy kapitoly blíže

[1]) o. c., str. 138, pozn.

se stýkati, a líčí zvláště děkana sboru, starce nyní 85letého, jako muže charakteru naprosto bezúhonného a příkladného života. — Tuto možno na svědectví uvésti slova kapitulára neapolského de Jorio, kterými se proti výtce podvodu brání:[1]) „Řeknu vám svobodně své mínění. Často se mluví o zázracích, které prý se tu a tam udály. Nejsem lehkověrný, a zpravidla takovým řečem snadno neuvěřím. Co se však krve sv. Januaria týče, nemám ani nejmenší pochybnosti a považuji věc za očividný zázrak. Nebo možno po zdravém rozumu míti za to, že bychom tu byli nějak tajně smluveni? Znáte přece, jak se tu věci mají. Tvoříme zde dvě oddělené korporace (totiž vlastní kapitula dómská a sbor prelátů posv. pokladu) s oddělenými chorovými kaplemi a zvláštními právy a výsadami. Mně, poněvadž patřím k vlastní kapitule, není dovoleno vkročiti do kaple sv. pokladu, a členové sboru posv. pokladu nemají přístupu mezi nás. Známe se navzájem, ale užšího spojení mezi námi není. Zázrak děje se někdy v dómě, někdy v kapli posv. pokladu, a to už po tolik století, při tolika politických obratech, za tolika různic a rozporů mezi občany tohoto města. Je naprosto nemožno, že bychom na nějakém tajném podvodu byli smluveni a že by tolik našich předchůdců týmž podvodným jednáním bylo vinno. Kdokoli se mne na tuto věc optá, tomu nemohu lepší odpovědi dáti než: „Přijď a viz!“ —

A vskutku nepodařilo se posud přívržencům této hypothese podvodu ani nejmenšího důkazu podati. Z té příčiny nalézá tato domněnka ve vědeckém světě vždy méně a méně ohlasu.

Než, není tu možné jiné přirozené vysvětlení? — Je skutečně několik hypothesí známo, které zjev na přirozené příčiny uvádějí, ale téměř všecky obírají se pouze jednou stránkou zjevu, snaží se vysvětliti pouze zkapalnění hmoty. Tím by snad též i změna objemu při zkapalnění byla vysvětlena, ale nikoli změna obsahu vůbec, a zvláště změna váhy, která jest právě nejpodivuhodnější.

Mezi jiným poukazováno na to, že obsah nádoby za noci, jestliže jest uschován v podzemním prostoru, následkem neobyčejného sucha, které z vulkanických příčin v Neapoli a okolí vládne, přirozeně zcela ztuhne. Když se pak nádoba přinese do chrámu, kde jest vzduch mnohem vlhčí a kde se vlhkost vzduchu dýcháním tak značného zástupu ještě zvyšuje, pak je snadno pochopitelno, že i vzduch v láhvičce obsažený ponenáhlu zvlhne a pevný obsah zkapalní. Za příklad, jak

---

[1]) Cavène, o. c. str. 217.

suchý vzduch může působiti úplné ztuhnutí, uvádějí se mrtvá těla mnichů v podzemní hrobce kapucínského kláštera v Neapoli, která pouze vlivem vzduchu jsou zcela vyschlá. — Než, tento výklad jest naprosto nepřípustným. Výklenek, v němž se relikviář přechovává, není pod zemí, nýbrž nalézá se, jak se Isenkrahe přesvědčil, ve zdi sakristie, kde jest vzduch téže jakosti jako v dómu samém. Zkapalnění krve děje se nejenom před velikým množstvím v dómě, nýbrž též v kapli posv. pokladu, kde jest někdy jen málo lidí přítomno, a děje se jak za suchého počasí, tak za vlhkého a za deště. Také rychlost, kterou se div stává, není ani na počasí ani na množství shromážděného lidu závislá; jedinou podmínkou mimo modlitbu jest, jak svrchu řečeno, aby poprsí s relikviemi sv. Januaria bylo na blízku.

Ze všech přirozených vysvětlení neapolských zjevů jest asi nejznámější a nejrozšířenější domněnka, která vše chce vlivem teploty vyložiti. Než i tato hypothese dá se snadno vyvrátiti. Trojí zdroj tepelný by tu mohl býti vzat v úvahu: teplota ruky kněze, který relikviář drží, vyzařování svic, a dýchání přítomného množství. — První zdroj tepla jest naprosto vyloučen, uvážíme-li, že by teplota ruky musila massu otepliti až k bodu tání, a že mezi rukou knězovou a látkou v lahvicích jsou dva špatní vodičové tepla: sklo a vzduch.

Ale snad vyzařování svic? Na malou svíčku, kterou někdy ampully osvětlují, aby se mohl zjev lépe konstatovati, nelze tu nikterak mysliti, poněvadž zkapalnění velmi často, ano pravidelně, bez ní se děje, poněvadž se jí teprve po dokonaném zkapalnění užívá a poněvadž konečně teplota způsobená jest velice nepatrná. — Ale ani svíce na oltáři hořící nejsou dostatečnou příčinou. Na důkaz toho konal Sperindeo řadu pokusův, o nichž ve svém díle píše:

„V láhvi s tenkými stěnami smísil jsem luj s etherem, na to uzavřel jsem láhev a ve vzdálenosti asi 5 cm přistavil jsem hořící svíčku. Za půl hodiny bylo viděti, že celý obsah ztuhl, pouze na straně ke svíci obrácené zůstala ještě tenká tekutá vrstva. Při druhém novém pokusu nechal jsem nejprve massu ztuhnouti a přistavil zase svíčku v téže vzdálenosti, a po půl hodině ukázalo se zase, že vyjma velmi tenkou tekutou vrstvu na stěně k svíci obrácené celá massa byla ještě tuhá. Při třetím pokusu vložil jsem mezi láhev a svíci skleněnou 1½ mm silnou tabuli, právě tak silnou, jako při relikviáři sv. Januaria, ostatní vše zůstalo jako při předešlých pokusech. A co se ukázalo? Po půl hodině nikde ani stopy změknutí nebo zkapalnění!“ [1])

[1]) Sperindeo, o. c. str. 39.

K tomu ještě třeba dodati, vzdálenost nejbližší svíce oltářní od relikviáře je zpravidla asi 1½ metru, kdežto při pokusu šlo pouze o několik centimetrů.

Co se konečně třetího zdroje tepla tyče, dýchání přítomného lidu, třeba jen na to poukázati, že doba, které ku zkapalnění je třeba, a která, jak jsme svrchu slyšeli, je zcela různá, na stupni teploty vůkolního vzduchu vůbec nezávisí. Tak na př. při temperatuře 20° C bylo třeba 15 minut, jindy při 24° C stačily 2 minuty, jindy zase při 25° třeba bylo čekati 41 minut, nebo při 27° 32 minut atd. Ostatně jedná se tu pravidelně o nepatrné zvýšení všeobecné teploty, která z příčin už svrchu vytčených ještě méně vlivu míti může než teplota ruky knězovy.

Ještě o jednom pokusu přirozeného vysvětlení zkapalnění musíme se zmíniti. Nebylo by možno připustiti, tak se namítá, že v láhvi část temného obsahu je tekutá, jiná část však je složena z pevných, malých zrnek? Ta utvoří v době, kdy relikviář nehybně leží, pevnou vrstvu, která tekutinu úplně pokryje a která je dosti silná, aby při převrácení ostensoria tekutinu na vrchu zadržela. Když však se ostensorium sem a tam obrací, mohou se ponenáhlu malé částečky odděliti, pevný pokrov se stále ztenčuje, konečně se prolomí, a celá massa se zdá býti pouhou tekutinou. Tato domněnka má nějakou oporu v tom, že se v láhvi vskutku pevné částky nalézají, které někdy ani po zkapalnění hmoty úplně nezmizí, jak také Isenkrahe při třetím a čtvrtém svém pozorování zjistil. Dle tradice jsou to malá zrnka písku, jež zároveň s krví sv. Januaria do láhve byla sebrána — Prof. Isenkrahe míní, že tento poslední výklad se stanoviska čistě fysikalního není zcela vyloučen.[1]) Rádi bychom tu tedy věřili odborníkovi ve fysice, ačkoli se nám zdá býti vysvětlení dosti nepřirozeným. Než to, co se stanoviska čistě fysikálního se nezdá býti vyloučeno, stáva se, ne-li úplně nemožným, aspoň na výsost nepravděpodobným, uvážíme-li okolnosti. Jak známo, děje se zkapalnění někdy velmi rychle, někdy po dlouhé době; dále jest nezávislé na počtu a prudkosti pohybův, ano dle zaručených zpráv událo se několikráte i tehdy, když ostensorium nehybně na oltáři bylo vystaveno. Mimo to jest, jak řečeno, blízkost ostatků (hlavy) sv. Januaria podmínkou divu. (O. p.)

---

[1]) Isenkrahe, o. c., str. 175 nn.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Soukromě byl kněz Matouš dobrým hospodářem. Dvě léta po svém nastoupení v Lošticích koupil od Jiříka Chlupa kus zahrady ležící stranou k řece podle zahrady farní za hotové 3 rýn., „aby sobě mohl staveníčko na témž místě postaviti“. Na přímluvu městské rady unčovské vyměřila mu obec rok potom „prohlížejíc na jeho bedlivou a upřímnou službu“ k chalupě tam postavené kousek zahrady farní „pro kuchyňku“ za roční plat k záduší. Při chalupě zřízena též láznička. Ovdověv ženil se roku 1595 poznovu s Annou, dcerou Kašpara Dvořáka, rychtáře ve Vísce a byl s ní od protestantského kněze Ondřeje Handla v Litovli sezdán.[1]) „Pro uvarování nějakých nesnází a soudů po smrti“ dal jí roku 1600 v pátek po sv. Petru a Pavlu chalupu knihovně připsat, přidávaje k ní role, „jež za hotové peníze byl koupil“. Jiné pole — troje honečky čtvrtní, ležící za zahrádkami na panském — pustil mu k užívání nebožtík Jaroš, měšťan na č. 50, za půjčku 24 rýn. Nástupce zesnulého „nemajíce na ten čas kde a odkud vzíti hotových peněz, aby je knězi Matoušovi zase oplatil“, doprodal mu roku 1602 pole za doplatek půl třetího zlatého. Dvoje honce pole „na lipince“ koupil roku 1614 za 32 zl. mor. Každou sebe menší záležitost právní dával pro jistotu vepsati „do knih hodnověrných“ na radnici, i když na příklad Abrahamu židovi půjčil 17 rýn.; v tomto případě snad i z toho důvodu, že to byl žid zvaný „sedmilhář“.

Otázka, jaké bylo náboženské vyznání kněze Matouše Semelia, nedá se snadno zodpovědět. Těžko tudíž stanovit, jaké učení hlásal ve své farnosti. Bývalať té doby víra rozdělena dle osad. „Kolik mlynářů tolik měr — kolik farářů tolik věr“, říkáváno tehda příslovím. Ves ode vsi, město od města lišila se víra, aniž bylo v též osadě za krátký čas pořáde stejno: příchodem nového faráře měnilo se zase. Mnozí kněží zevně hlásili se ke konsistoři podobojí, uvnitř klonili se k luterismu a z této posice nepřirozené a neupřímné rodily se ve chrámech obřady zmatené a nepořádné.[2])

Že vyznání Semeliovo nebylo ryze katolické, svědčí dopis biskupův z roku 1588, dle něhož farář loštický „tak jak od starodávna velebnými

---

[1]) Německý zápis v nejstarší matrice Litovelské ze dne 5. září.

[2]) *Winter*, Život církevní v Čechách p. 127. 901.

svátostmi neposluhuje", pročež ať Uničovští se postarají, „aby tam dobrého i řádného a katolického kněze měli". Původem byl Semelius z uherského Slovenska, kdež v druhé polovici šestnáctého věku panoval luterismus. Sezdati se dal v luteranském kostele litovelském, kdež také byl roku 1600 s knězem Valentinem z Moravičan za kmotra při křtu dcerky Daniele Kranicha, luteranského jáhna. V seznamu desátkovém, kterýž založil nástupce jeho farář katolický, zván jest predikantem, název to pastorů luteranských. Syn jeho Jan byl knězem rovněž takovým.[1]) To vše by u Semelia ukazovalo na přívržence učení Lutherova. Při svatební smlouvě dcery jeho Babuše roku 1603 byli mezi smlouvci a přáteli panny nevěsty na straně Semeliově kněz Matěj, farář zábřežský, a kněz Ondřej, farář trnavský. Podobně roku 1617 při svatební smlouvě syna Semeliova Frydrycha s Kateřinou Limburskou zapsán mezi smlouvci se strany ženichovy kněz Andreas Ostas, farář měrotínský — všichni tři tudíž patrně taktéž faráři nekatoličtí. Při tom však užíval Semelius při službách božích monstrance,[2]) slavil Boží tělo[3]) a žehnal matky novorozených dětí, což patřilo k obřadům výlučně katolickým. Bratří ani protestanti neměli úvodu.

Z toho jde na jevo, že Matouš Semelius, uvnitř luterán přizpůsoboval se víře většiny chráně se pronikavých nebo náhlých změn v bohoslužebných úkonech a nedotýkaje se v kázaní těch bodů věroučných, jež farní osadě dlouholetým slyšením a cvičením byly přešly v krev. Pusobení kněží výslovně bratrských, jakými byli kněz Vít, Silvinus Uberin a možná též Jan Turnovský, bylo poměrně krátké a nestačilo tudíž přivodit hluboký převrat náboženský. Jen asi povrchní změny zůstaly po nich v tom, že se podávala svátost oltářní pod obojí způsobou a že při posvátných obřadech se užívalo českého jazyka místo latiny. To přejal v Lošticích i kněz Matouš Semelius a vedl dále podle tehdejšího pravidla „aby každý kněz držel řády církevní jak je kde zastihl", protože „kterým obřadům obec navykla v kostele, na těch chtívala setrvati". Tak se vyvaroval vojny, která jinak „snadno mohla v obci vzniknouti mezi staroverci a novověrci".[4])

---

[1]) *Pinkava*, Okres litovelský ve Vlastivědě 113.

[2]) Kostelní monstrance loštická byla »zmařena« teprve v letech 1620 původem kněze Jana Moravy.

[3]) V knihách městských i před ním (r. 1573) i za něho datuje se stále »v pátek po božím těle« nebo »po slavnosti božího těla«.

[4]) *Winter*, Život církevní v Čechách p 902. 903.

I na vrchnost bylo knězi Matouši nutno míti zřetel, aby jí jako královskému městu se strany biskupovy a podkomořího nepovstaly nesnáze, jež by byly mohly ukrátit dnů jeho pobytu v Lošticích. Tímto přizpůsobením nahoru i dolů dá se vysvětlit, že byl jak v obci tak i při vrchnosti oblíben a nemusil se stěhovat proti své vůli. V zápisech jmenuje se farářem nebo správcem církevním. Byl činný též literárně a sepsal modlitební knihu „Plást strdí" a spis o vůli Pana Boha stvořitele, vykupitele a posvětitele s názvem „Správa církve loštické", věnovaný obecním radám loštické a privižské. Ve spise praví, že se v Privici uherské narodil a byl vychován a že byl spolupracovníkem školním.[1])

3. Povstání a jeho následky pro Uničov a Loštice.
(1619 — 1626.)

Náboženské vření v Uničově. — Kněz Jan Sarkander a nástupcové jeho. — Jinověrci uničovští domáhají se svobody víry. — Násilná obnova rady 1619. — Převrat v duchovní správě loštické. — Stopy pobělohorské v Lošticích a v okolí. — Uničov ztrácí práva města královského. — Smrt Matouše Semelia. — Obnova katolické víry v Lošticích.

Odboj protestantských stavů zahájený v Čechách dne 23. května roku 1618 svržením císařských místodržitelů s oken královského hradu pražského vzňal se během roku také na Moravě. Sotva že císař Matiáš zavřel oči na vždy (20. března 1619) a vládu nastoupil král Ferdinand II., stavové moravští, kteří dosud obezřelým působením pana Karla staršího ze Žerotína stáli věrně při dynastii, přidali se v prvních dnech května měsíce na sněmu brněnském činně k českému povstání. Předběžné porady o tom konaly se prý v Úsově na zámku.[2]) V čelo zemské správy zvoleno 29 direktorů s plnou mocí panovnickou.

---

[1]) *Jungmann*, Historie literat. české p. 525 (Přídavek, obsahující knihy buď věkem buď obsahem Jungmannovi neznámé nebo pochybné) č. 138. Zprávu o obou spisech podává Cerroni (Notizenblatt 1872 p. 98.) dle něhož spis »o vůli Pána Boha« tištěn r. 1615. Modlitební kniha »Plást strdí« byla v seznamu knih zapovězených. *Jungmann* l. c. p. 339. V. č. 1580 dodává: »1679 vyšla modlitební kniha s podobným titulem »Plást strdí z bylin a kvítků sebraný z rozkošné zahrady nebeské« od Šimona Křenka Olešnického, dle místa (v Krosně) a označení vydavatele (1723. J. S.) »v exilium zůstávajícího« patrně bratrská a možná nové vydání knihy Semeliovy«. — V knihovně českého musea jsem žádné z těchto knih nenašel.

[2]) *Volný*, Mähren V. 164.

Protestantské tužby, dosud více méně dušené, začaly se prováděti skutkem.

Loštice zasáhly vlny odboje nikoli přímo, nýbrž nárazem, jenž se dotkl napřed Unčova. Jakožto královské město měl Unčov doposavad aspoň zevně katolický ráz potud, pokud bylo dbáno císařských opětovně vydaných nařízení, aby členové rady náleželi katolickému vyznání. Jmenovitě roku 1603 nařídil císař Rudolf podkomořímu před obnovením konšelského úřadu v Unčově, aby k tomu vybral „osoby hodný, rozumný, Pána Boha se bojící, kteří by pravého starobylého katolického náboženství byli“.[1])

Leč všeobecné toto nařízení nemělo žádoucího výsledku. Unčovští chovali mezi sebou zřejmé jinověrce, lidi to přespolní a z cizích zemí ano i za spoluměšťany je přijímali. Několik takových „osob kacířských a v učení pobloudným zůstávajících“ sedělo též ve staré radě, odkudž byli přibíráni k úředním poradám konšelským. Nemajíce v městě vhodné místnosti veřejné, vycházeli na kázaní za brány městské do okolí anebo se scházívali za týmž účelem po domech šlechtických i obyčejných. Takové zprávy měl z Unčova císař, když roku 1604 posílal pana Jana Mošovského z Moravčína obnovit tamější úřad. Podkomoří vykonav dne 19. srpna svěřený úkol, dal radě nově dosazené přečísti zvláštní články, jimiž dosavadní zlořády se zapovídaly „pod jistým přístným a skutečným trestáním“ a „pro ujití a vyvarování mnohých roztržitostí a nesnází“. Články ty měly se jakožto vůle císařská čísti před úplnou radou pokaždé ve čtyrech nedělích, když nastupoval v úřad nový purkmistr.[2]) Tím ovšem postup bludného vyznání byl brzděn sice, ale nezadržen.

V prosinci téhož roku zemřel unčovský farář kněz Matěj Sekerka, rodák horažďovský. „Ležíce na smrtelné posteli učinil podle dovolení ouřadu zdejšího poručenství o pozůstalosti své“ s ustanovením, aby se z výnosu prodaných svršků zřídila za duši jeho mešní nadace.[3]) Od května roku 1606 byl jeho nástupcem v úřadě dřívější farář Kralický Jiřík Ondřejovic Werner, ale už za tři léta potom při času sv. Václava 1609 uprázdnilo se unčovské obročí odchodem jeho tak, že — neznámo z jakých příčin — nemohlo

[1]) Dto na hradě Pražském v sobotu po sv. Jiljí (6 září) 1603. Originál na papíře dosti porouchaný v měst. arch. unčovském.

[2]) Orig. na papíře dto 19. srpna 1604 v městsk. arch. unčov.

[3]) Farní arch. unčov. Nejstarší inventář kostelní (pamětní kniha) p. 159.

být obsazeno trvale, nýbrž jen prozatimně.[1]) Prvním místofarářem stal se od počátku října téhož roku kněz Jan Šarkander, jenž tu pobyl do sv. Štěpána, kdy na rozkaz kardinala Ditrichštejna v záležitosti bratra jeho Mikuláše jej odvezli do vězení kroměřížského.[2]) Též následující místofarář kněz Stefanides pobyl v Unčově jen kratičko, načež od sv. Jiří roku 1610 nastolen za faráře trvale vikař olomucký Mikuláš Cassoviades.[3]) (P. d.)

---

[1]) V městských účtech unčovských, kdež se výdaje zapisují pokaždé v sobotu, čte se o tom k roku 1609: »V sobotu před sv. Václavem knězi Jiříkovi Ondřejovic předešlému faráři dodáno služby o suchých dnech o sv. Matouši 20 R.« — Byla tedy fara »certo modo vacans«, jak se toho výrazu té doby užívalo v biskupské kanceláři. Čas. Mat. mor. 1903. p. 301. č. 118.

[2]) V městských účtech unčovských čte se k roku 1609: »V sobotu po sv. Matouši (26. září) outraty jedouc do Olomouce strany kněze Jana Sarkandera 2 R. 3 gr. 4 den.« (1. října Jan Sarkander píše z Olomouce městské radě uničovské. *Procházka* Život bl. Jana S. 855.) »V sobotu po sv. Michalu (3 října) jedouce do Olomouce o tuž věc o kněze Jana Sarkandera 2 R. 2 gr. 1 den.« — Od této soboty šel knězi Janovi týdenní plat 4 zl. z městských důchodů. — »V sobotu po sv. Michalu poslom do Opavy knězi Janovi Sarkanderovi a třikrát do Olomouce 1 R. 8 gr.« — »V sobotu před sv. Havlem (10. října) zaplaceno a utraceno při přijímání kněze Jana Sarkandera místofaráře 3 R. 18 gr.« — »V sobotu po sv. Havle (17. října) za dva sejry p. officialovi dané 2 R.« (míněn official biskupské kanceláře). V prosinci kněz Jan Sarkander návštěvou v Prešpurku. Hlídka 1910 p. 388. — 24. prosince uprchl kněz Mikuláš Sarkander z vyškovského vězení. — Dne 25. prosince píše kardinal z Kroměříže kapitule olomucké, že kněz Mikuláš v noci z vězení uprchl. Postscripta: Officialis noster ut statim diu noctuque Uniczoviam proficiscatur vel si hoc ei impossibile, duos illic destinet, quatenus illic est capiant, sub poena disgratiae nostrae praecipimus«. (Archiv für oesterr. Gesch. Sv. 45, *Trampler*, Correspondenz des Card. Dietrichstein. p. 391.) Čas. Mat. mor. 1908 p. 395. — Hlídka 1910 p. 285. 286. 389.) — »Na den sv. Štěpána outraty přijezdem pana oficiala pro kněze Jana Sarkandera 3 R. 12 gr, 6 den. Za 6 maldříčkův témuž p. officialovi a za jablka 26 gr.« (31 prosince Jan Sarkander z vězení kroměřížského píše do Unčova. *Procházka* l. c. p. 856.)

[3]) Před tím posledně farářem v Jaktaři. V Unčově působil od sv. Jiří 1610. ačkoliv investován byl teprve v říjnu. *Snopek*, Nová akta kardin. Ditrichštejna Čas. Mat. mor. 1903 p. 296. 297. V účtech měst. unčov. k roku 1610: »V sobotu před nedělí Misericordias (25. dubna) outraty při přijímání za faráře kněze Mikuláše po dvakráte za jídlo a pití 7 R. 21 gr. 5 den«. — »V sobotu před nedělí Cantate (9. května) outraty dáno Škůrkovi, vezl faráře do Opavy 3 R. 20 gr. 3 den.«

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Příbramova obrana nauky katolické.

Proti pikartství znovu obživlému postavil se jako první odpůrce osvědčený již apologeta eucharistický Mistr Jan z Příbramě spisem proti Mikuláši z Pelhřimova. Traktát jeho jest v kod. univ. praž. IX E 5 fol. 49/2a—95b, neúplný v kod. kapit. knih. praž. D 47 99a—114b.[1]) Začíná se „Surge domine et dissipentur inimici tui" a končí „Pikardus veraciter esse comprobaris."

Jako se postavili Israelité proti Filištínským, zneuctívajícím archu úmluvy, tak, praví Příbram, musí povstati všichni křesťané proti bludařům, snižujícím svátost oltářní. Ti jsou ony kobylky, jež líči sv. Jan v Apokalypsi. A protože Biskupec mezi nimi vyniká,[2]) obrací se proti němu a proti jeho traktátci, jejž napsal o eucharistii a Příbramovi poslal.[3]) Především vybírá z jeho spisu 12 článkův a označuje je jako kacířské neb bludné.[4]) Pak dovozuje, že proměna chleba a vína v tělo a krev Páně jest možná, ježto se děje slovem Božím, a Bohu všemohoucímu není nic nemožno;[5]) má pak ta proměna hluboký význam morální. Že pak skutečně jest Kristus ve svátosti oltářní dle své bytnosti a podstaty tělesné a osoby, plyne: 1. ze slov Krista samého, jenž řekl: „Toto jest tělo mé" a dodal: „jež za vás vydáno bude", čímž jasně naznačil, že je to pravé tělo jeho věcné a osobní, a ne nějaké znamení neb figura. Totéž plyne z Jana VI: „Tělo

---

[1]) Sáhá jen po fol. 62b v kod. univ. Krátce o traktátu Příbramově pojednal Truhlář ve Věstn. Ak. 1900 str. 414 n. a zmínil se o něm Krofta v Č Č M 1903 »K lit. činnosti J. Příbrama a J. Rokycany«.

[2]) »Pestilens pastor luporum tuorum et ferarum agrestium custos et nominetenus episcope Thaboritarum« oslovuje jej Příbram.

[3]) Contra te et tuum tractatulum, quem de eucaristia scripsisti et nobis misisti veluti predonem fidei et hostem tremendissimi sacramenti propono procedere et te veluti locustam dentosiorem virgulis ligni vite perimere et a frumento eucaristie, quod consumis, excutere (fol. 50b).

[4]) Uzavírá z toho: Ex quibus omnibus sequitur, te esse formalem erroneum et addita pertinacia antichristum et picardum domino Jesu Christo contrarium et spiritu oris sui finaliter destruendum (fol. 51a).

[5]) Na doklad cituje také Viklefa.

mé opravdu jest pokrm" a „chléb, který já dám, tělo mé jest." 2. Tak to vykládá glossa a svatí otcové.[1])

Namítá-li se: Co jiného působí tělo Kristovo ve svátosti než milost, odpovídá Příbram, že působí nejtěsnější spojení s Kristem na způsob snubního, ježto jest Kristus přítomen přirozeností svého těla a krve,[2]) a tím se liší eucharistie od ostatních svátostí, kdežto Biskupec staví eucharistii ostatním svátostem na roveň, pravě, že je v ní Kristus jen mocí, silou a duchovně. A toto tělo jest spojeno s božstvím, jak učí Pasch., Hugo a S. Vict., Lyra a Altisiodorský.

Z toho jest patrno, že Biskupec, následuje Viklefa, zneužívá terminů „vere, realiter, presencialiter et spiritualiter," rozuměje tím pravdivost slova a zákona božího, reálnost obrazu a vztahu, přítomnost moci a milosti, duchovnost milosti.[3]) Takovým způsobem jest přece Kristus ve všech svátostech!

Podobně terminu „sacramentaliter" užívá Mikuláš nesprávně, nazývaje chléb eucharistický svatým jen objektivně a jaksi odrazně od svatosti těla Kristova v nebi, čímž prý má moc pohnouti duši, by si zbožně připomínala utrpení Páně; kdežto dle názoru katolického je svatým subjektivně a formálně. Věřící musí se míti na pozoru, aby se nedali svésti katolickou terminologií, jíž Mikuláš užívá ve smyslu zcela jiném a bludném.

3. Také figury Starého Zákona naznačují, že jsou v eucharistii čtyři věci: a) způsoby chleba a vína, b) pravé tělo Kristovo a pravá krev, c) božství s tělem hypostaticky spojené a d) milost spojení věřících s Kristem a vespolek. Odtud plyne spolu, s jakou úctou mají věřící, zvláště kněží, těch způsob se dotýkati a je lámati, jak tělo Kristovo kultem vyšší dulie ctíti a božství jeho zde se klaněti.[4])

Zbývá však nemalá potíž, jak může býti totéž tělo Kristovo současně na více místech, což právě mnohé,

---

[1]) Uvádí Ambr., Chrys., Aug., Eusebia, Hilaria, Dionysia, Tomáše (fol 54a—59b).

[2]) Na doklad cituje Hilaria, glossu, symbolum Efes., Jeron., Jana Damaš., Bern. Eus., Anselma, Tomáše, Paschasia

[3]) Spiritualiter i e. per spiritum suum et graciam suam. Nos autem accipimus non sic accidentaliter tantum, sed spiritualiter substancialiter i e. per substanciam, suam corpoream spirituali modo ibi existentem, prout distinguitur a modo corporali (fol. 68a).

[4]) Et quia de hec scripsi in articulis late, ideo istam materiam pro presenti obmitto, sed tantum pro cultu et veneracione Eucaristie doctorem allegabo. A uvádí Viklefa de euch., de apost., de blasph.! (fol. 71a 72b).

i Biskupce, od katolické nauky odvádí. Ze je to možno, lze viděti z Písma. Jan Křtitel zajisté viděl Krista v Jordánu a spolu byl Pán s učedlníky; Kristus sám dí: „Kde dva neb tři . . .“ a „Aj, já s vámi jsem po všecky dny . . .“ Pán se zjevil Šavlovi na cestě do Damašku a v chrámě a spolu byl v nebi. Učitelé církevní uvádějí jako příklad nasycení pěti tisíc, kde týž chléb byl požit zástupy a spolu byl v koších, což odpůrci marně hledí vykroutiti. Dosvědčují to také Otcové prvotní církve.[1]) Rozumově lze to objasniti duší, jež jest celá v celém těle i v každé jeho části, podstatou, světlem, barvou, zrcadlem.[2])

K obhájení této nauky katolické a vyvrácení námitek proti ní pronášených klade a odůvodňuje Příbram sedm thesí:

1. Po z mrtvých vstání je tělo Kristovo oslavené; lidské vlastnosti jeho ustupují do pozadí a jest vyzdobeno vlastnostmi božství.

2. Velikost podstatná člověčenství Kristova jest všude, kde jest člověčenství jeho svou podstatou.

3. Ve svátosti jest člověčenství Kristovo skrze podstatu, ne skrze kolikost, ani způsobem kolikostným, ani hybně, ani dělitelně.

4. Kdekoli jest člověčenství Kristovo svou podstatou, jest celé spolu a není na místech vzdálených samo od sebe vzdáleno, není tam pohybem místním.

5. Kde jest člověčenství Kristovo nerozdílné, ne skrze svou kolikost, tam neodporuje žádné kolikosti jiné.

6. Kde jest člověčenství Kristovo podstatou, tam je provází kolikost jeho přirozená a spořádání částí v kolikosti, avšak neoddílně od kolikosti a od spořádání částí těla Kristova v nebi.

7. Kde jest člověčenství Kristovo svou podstatou, tam jest kolikostné, rozložené a sedmistopé, ale ne kolikostně, rozloženě a sedmistopově. Celé tělo je tam nerozdělitelně a nikoliv místně, celé v celé hostii a v každé části její.

Těmito thesemi pak vyvrací Příbram námitky činěné proti přítomnosti Kristově na různých místech a v různých hostiích:

---

[1]) Cituje a vykládá Dionysia, Ambr., Aug., Řeh., Bern., Pasch., Hugona, Richarda (fol. 75a—77_2a). Jednou vykládá citát ze sv. Augustina Husem: Cuius verbum exponit Mgr Joh. Hus quando dicit: incarnatur deus i. e. est ille in manibus, qui in utero virginis est incarnatus (fol. 76b). Tato glossa Husova jest v kázání »Vos estis sal«.

[2]) Ty příklady bere Příbram z Viklefa de euch. cap. VIII »Unde dicit Joh. doctor cap. VIII de euc . . . ille doctor . . . idem dicit . . .

a) Namítají, že by pak tělo Kristovo mohlo býti všude. Příbram odpovídá, že někteří theologové tak ze sv. Augustina opravdu uzavírají. A nenásleduje z toho, že by pak bylo v každém pokrmu, protože každá věc není schopna je přijmouti. Ale ač tato myšlenka plní Příbrama obdivem a nalézá pro ni v Písmě místa ji doporučující, přece se rozhoduje raději pro výklad Skotův, že tělo Kristovo může býti všude „multiplicative".

b) Praví, že by se pak tělo Kristovo pohybem stávalo přítomným v hostii. Nikoli, vždyť nepozbývá terminu a quo, totiž bytu v nebi.

c) Stávajíc se přítomným v hostii, kde dříve nebylo, mění se. Odp.: ta změna jest jen vnější.

d—f) Řadu triviálních námitek pikartských, že by pak tělo Kristovo bylo sobě samému blízkým a vzdáleným, nad a pod sebou samým, zároveň se pohybovalo a nepohybovalo, odmítá Příbram poukazem, že tělo Kristovo je tu beze vztahu k položení místnímu.

g) Je-li vskutku přítomno tělo Kristovo, pak je koliké, má hlavu, nohy a všecky ostatní údy. Odp.: ovšem je koliké, ale kolikost je tu jen nutným přirozeným doprovodem.

h) Ale pak jest i kolikostně přítomno. Odp.: Tělo Kristovo jest přítomno svátostně podstatou a tou nerozloženě a nedělitelně. Nutným doprovodem jest ovšem kolikostné v sobě, ale ne vzhledem k položení hostie. Kolikost je tu způsobem kolikostným t. j. jak činí tělo kolikým, tělesným a sedmistopým, ale ne jak je činí přítomným kolikostně, tělesně a sedmistopově.

i—m) Z toho plyne odpověď na námitky, že sedmistopé tělo nemůže být v malé hostii, že by pak nepřekračovalo rozměrů hostie, že by, je-li přítomno v každé části, následovalo z toho hrozné pomíchání údů Kristových, že by bylo neščetněkrát v každé hostii.

n) Není-li tělo Kristovo ve svátosti způsobem extensivním, pak nevidí, neslyší . . . Odp.: Prvotně toto vše přísluší tělu Kristovu v nebi, druhotně pro totožnost podmětu a formy také tělu Kristovu ve svátosti nutným doprovodem. Tím padá i o) námitka, že by zde nemohlo slyšeti modliteb a pomáhati, jakož i p q) že by se mohlo hýbati a že by je bylo lze viděti a se ho dotýkati.

Je tedy věta, již Biskupec popírá a zavrhuje, že Kristus jest ve svátosti podstatně, bytně, tělesně a osobně, pravá a katolická.

Na konec obrací se Příbram přímo proti traktátu Biskupcovu a ukazuje, jaké jsou v něm bludy, jak povrchně odbývá Biskupec autority katolické a nesprávně uvádí citáty pro sebe.

Ježto se Biskupec od těch, kteří tvrdí, že Kristus jest v každém pokrmu jako ve svátosti přítomen, totiž mocí a milostí, mnoho neodchyluje, pro pikarty autority uvádí a katolické vykládá pikartsky, sám se jeví pikartem. —

S hlediska theologického lze tuto apologii katolické nauky o svátosti oltářní nazvati velikým činem. Za polemiky více než stoleté ani potom nebylo napsáno nic, co by se tomuto spisu jen z daleka mohlo rovnati. Příbram jest vyzbrojen důkladným vzděláním theologickým a filosofickým a opírá se v těžkých otázkách, jimiž se zabývá, o autoritu nad jiné osvědčenou, o doktora subtilního Skota. Nespokojuje se jen vypsati bludné články a potírati je, nýbrž následuje nové proudy do nejtemnějších koutů jejich argumentace, jež nám není zachována v žádném spise, jež patrně jest odposlouchána ústním polemikám a jež, jak naivní se zdá na první pohled, tak jest raffinovaná a pro člověka zvláště prostého svůdná a nebezpečná. Pro ty, kteří se chlubí, že chtějí rozumem z Písma odvozovati nauku o svátosti oltářní, nastávala nyní povinnost měřiti se s Příbramem na tomto poli rozumovém. Nikdo se toho neodvážil. Neznáme žádného spisu táborského, jenž by proti tomuto traktátu polemisoval, a také se později nikde o něm nemluví. Patrně tu byl považován boj za předem ztracený.

Jedné věci nelze však Příbramovi nevytknouti. Jen nerad dává se do této filosofické diskusse a napomíná, aby se zvláště před lidem o ní nejednalo, ježto lid tomu nemůže rozuměti a mohl by býti uveden v blud. A zatím plytká argumentace táborská pokračuje vítězně a svádí nevyškolené v otázkách theologických. Příbram měl přeložiti svůj traktát a v populárnější formě jej rozšířiti — to by byla bývala nejpevnější hráze proti pikartství!

Příbramova obrana byla napsána asi na počátku r. 1423, neboť toho roku v červnu jest již hlavním předmětem sporů. Z traktátu samého patrno, že jest napsán v počátcích hnutí. Příbram dovozuje na konci podobnost nauky Biskupcovy se staršími naukami pikartskými a uzavírá, že Biskupec jest pikartem. Překvapují také sympathie, jež projevuje Příbram Viklefovi. Uvádí jeho výroky a vykládá je katolicky. Ještě tedy z opojení, Husem a Jakoubkem způsobeného, nevystřízlivěl. Teprve Payne mu otevřel oči. (P. d.)

*

Posudky.

Encyklopedia katechismusová. Napísal *P. Václav Melichar* C. SS. R. Kniha I. Vydalo „Sdruženie slovenských katolíkov“ vo Wilkes-Barre, PA. Tlačou kníhtlačiarne „Bratstva“. 1913. Str. 470.

Encyklopedií rozumí tu p. spis. „súhrn všetkých vedomostí náboženských“ a katechismusovou ji nazývá, „pretože sa drží formy katechismusu“. Je to jakási rukovět katolického náboženství pro netheology, vzdělaná dle pramenů theologických pro širší kruhy čtenářstva, zpracovaná v otázkách a odpovědech. O této formě se názory různí; kdo by ji pro naučná díla k soukromé četbě doporučovali, těch jest asi tuze málo, neboť otázky při četbě vyrušují a zdržují velmi nepříjemně, nehledě k tomu, že u obecenstva forma ta ne bez příčiny považuje se za školáckou, školácky zastaralou. Ale nám tu nepřísluší souditi o poměrech amerických, kde snad na formu v této věci se tolik nehledí, ač jinak právě tam velice rozhoduje nejenom „co?“ nýbrž i „jak?“ Ref. aspoň nevidí nic analytického v otázkách, v něž se pokaždé rozděluje otázka hlavní, na př. (str. 29): „Jako to učia sv. Otcovia...?“ a po ní: „8. Jako o tom súdí sv. Basil?“, „9. Jako sv. Ján Zlatoústy?“ atd. V jiných oborech, kde takové příručky také se zovou katechismy (poznámka v úvodě, str. 6: „Čo je katechismus? Učenie o Pánu Bohu a o našich povinnostech k Nemu“ ani etymologicky ani historicky není správná), forma otázková pro nepraktičnost opuštěna.

Díl I. tohoto spisu jedná o víře v 17 článcích; ukázav 2 prameny víry (Písmo a tradici; na str. 7. nazvány pouze předmětem víry) obírá se Písmem obšírněji, pak jedná o víře, potřebě její a důvodech hodnověrnosti její, kterých uvádí 7: zázraky, proroctva, život Kristův, rozšíření a trvání Církve, posvěcování duší a mučenictví. V posledním článku jedná o vlastnostech víry.

Jak viděti, celá I. kniha jedná vlastně o formální stránce víry, o obsahu jejím pak jen potud, pokud s formální stránkou souvisí. Vlastní obsah náboženský (o Bohu, o Kristu atd.) bude nutno probrati jinde, tedy ne v části o víře, ač tam patří, a již odtud vysvítá tuším nad bílý den, že osnova katechismová se pro soustavnou nauku náboženskou naprosto nehodí. U tohoto spisu snad prohlédáno k souvislosti se školou a chrámem, což ovšem má také svoje výhody; ale vzhledem k literatuře nevěrecké, jíž i mezi našimi americkými krajany jest víc než dost, myslím, že dříve nebo později bude nutno jim podati také spis vědecky soustavný, a že ten dobude si větších úspěchů.

Látka v tomto díle zpracovaná jest hojná a širším kruhům přiměřeně podaná. Ze starých učebnic přejatý ballast na př. všelijakých

kacířstev (výčet jejich zaujímá několik stran) mohl býti omezen; zcela vhodně za to věnována větší pozornost jednak příkladům, jednak bludům novým, jako vůbec p. spisovatel snaží se dílo své přizpůsobiti časovým a místním potřebám. Z účelu toho také vyplývá, že hledí si nejen suché nauky, nýbrž i účinné nábožnosti, jež konečně jest a má býti účelem posledním. Nevím však, jestli radno a správno psáti na př. o tom, „jako má každý čitať sv. písmo," takto: a) len katolícke vydanie; b) len s přípravnou, pokornou modlitbou; c) len pozorne a s túžbou po spasení" atd. Povinnost v b) a c) uložená nerovná se přece nijak povinnosti a), ba není vlastně povinností pražádnou a může útlá svědomí jen zbytečně poplésti; podobných poznámek, jichž ve spise víc, lépe se varovati, protože matou, stávajíce se předmětem pochybností a i posměchu. — Zajímavo jest slyšeti o těchto věcech víry také sv. Alfonsa Lig., jejž p. spisovatel tu a tam, vedle obvyklých pramenův, uvádí (na str. 59 však přece trochu nezprostředkovaně po sv. Augustinu!)

Celkem třeba uznati, že p. spisovatel svým spisem podává krajanům velmi vhodnou pomůcku, o víře své se poučiti a v ní proti všelijakým pochybnostem neb námitkám se upevniti.

František Snopek: Apoštolové slovanští Konstantin-Cyrill a Methoděj. Nakl. V. Kotrba v Praze. 1913. Vzdělavací knihovna. Sv. 57. Seš. 1—2. Str. 96. Cena 1 K.

Ke čtyřem statím v sešitě tomto podaným nepřiléhá nadpis jeho zcela přesně. Pojednáno tu o pravověrnosti sv. Methoděje, o pannonských legendách, o privilegiu Hadriana II a slovanské liturgii, o Paulikianech v Bulharsku, pokud otázka ta souvisí s našimi apoštoly. Pan spisovatel nazývá spis svůj „slovem odvety universitnímu professoru Dru Brücknerovi". Ten totiž v (německých i polských) recensích odpověděl na dřívější obrany Snopkovy proti jeho ukvapeným útokům na pravověrnost, a proto i poctivost našich sv. věrozvěstův. Horkokrevný Brückner, který si libuje více v překvapujících nápadech nežli v trpělivé a solidní práci po způsobu Snopkově, stěží se odhodlá k opravě svých nařknutí, jež uznal za dobré pronésti s takovou jistotou a neomaleností. Uznává pannonské legendy za tendenční, ale využitkuje jich právě proto v neprospěch sv. apoštolů. P. spis. zvlášť obšírně probral otázku o Filioque či, jak Brückner říká, utroque, aby ukázal, že východ nebyl nikterak fotijským tou měrou, jak se obyčejně myslí. Brückner tomuto důvodu jaksi z místních a časových okolností uhýbá tím, že prý nepatří k věci, a má potud pravdu, pokud ovšem v té obšírnosti přímo se věci netýká; vzhledem k této jakési těžkopádnosti v otázce theologické, která ani theologa neřkuli laika nedovede na dlouho upoutati, má Brückner jako každý letmý útočník snadnější práci a — ne na posledním místě bohužel z důvodů mimovědeckých — také snadnější posici. Listinné důvody smělým úsudkům jeho nepřisvědčují, ačkoliv pořád ještě látka jejich není tak úplná a

jistá, jak bychom si přáli. Nepopíratelnou zásluhou Snopkovou jest, že všechny dosud nepřístupné prameny ve věci té znova zevrubně probádal a ocenil.

Člověk bez svobodné vůle? Napsal *Dr. Josef Novotný.* Nákladem Politického družstva tiskového v Hradci Králové 1913. Knihovna Obnovy č. 19. Str. 254. C. 3·20 K.

R. 1910—1913 obírá se otázkou svobodné vůle pan spisovatel v „Časopise katol. duchovenstva", kteréžto rozpravy podává nyní v uvedeném spise, jak dí, „přehledněji a úplněji". Vzhledem k tomu, že spis tento obrací se bezpochyby k širšímu obecenstvu, napájenému zásadami materialisty prof. Dra Fr. Krejčího a hravým francouzským povídáním Renardovým v českém překladě, dlužno litovati, že i v knižní úpravě této ponechány dlouhé citáty církevních spisovatelů v latině, které při tomto nesnadném problemu neporozumí vždycky ani theolog, tím méně laik, i kdyby latiny byl znalý, čehož nyní už nelze žádati ani u intelligence z gymnasií vyšlé, o ostatní ani nemluvě. Takto cenným myšlenkám těm zatarasen vůbec přístup do obecenstva. A když už jest o té formalní stránce řeč, nevím, prospějí-li účelům spisu obšírné citáty ze spisů protivných, pokud nejsou věta za větou vyvráceny neb objasněny. Jest zajisté úkonem vědecké loyality, předložiti námitky protivníkovy v souvislosti, loyality, které nám protivníci nezplácejí stejnou měrou, ale účel spisu a ohled na čtenáře žádá pak též, aby spis obranný nepodával víc útoků než obrany. Svoboda vůle jest problemem nebo chcete-li i „Welträtsel", nic platno; ne sice co do skutku, ale co do výkladu. A u takových otázek vyhrává u méně schopného obecenstva vždycky ten, kdo je dovede hravě odbýti. Proto i poctivá citace buďto bezcenných „šlágrů" takových vůbec pomine aneb výroky in extenso uvedené do podrobna stopuje, by je i důsledky odzbrojila; jinak víc uškodí než prospěje, neboť pravda, v tomto případě tak nesnadno proniknutelná, nemá vždycky tolik napohledných „důvodů", jež vlastně jsou jen sebeklamem, pohotově, jako blud, jenž právě zde více než jinde se zdánlivostmi operuje, právě tak, jako někteří indeterministé.

P. spis. zabral do úvah svých i mnoho z theologie (spory de gratia a j.) Vlastní výměr a výklad problemu v našem smyslu jest poměrně stručný. Se zástupci mechanického názoru světového není ovšem dorozumění možné; proti těm svoboda vůle není problemem, jako duch vůbec ne, nýbrž naopak jevy duševné, a tedy také svobodné, pokud se osvědčí nemechanickými, jsou a budou proti nim důvodem. Problem svobody sám možno probírati jen se stoupenci dualismu duše a těla, jimž možno připustiti neb ukázati, že část sporu otáčí se jen o slova; jestiť i náš indeterminismus pouze relativní, ne absolutní. Pan spis. dokonce praví, že vůle „je závislá na motivech" (60), což ovšem může znamenati i determinismus. Vůbec positivní výklad problemu měl býti zevrubnější; některých námětů, v čem mohl metafysicky

i psychologicky býti prohlouben, byla by panu spisovateli poskytla rozprava Dra Skácela v Hlídce 1910, kde bylo lze poučiti se, jak na problém pohlížejí protivníci i stoupenci mimoněmečtí. Se starým verbalismem teď už nevystačíme.

Cenné jsou úvahy o statistice, příčinnosti, psychofysickém parallelismu atd. Lombrosovým šarlatanstvím bohužel pořád ještě nutno se zabývati; pan spisovatel dobře je cizími znalci odbývá.

Nemilá jsou nedopatření při jménech, jako Schoppenhauer, Windlband, Touillée; na str. 29. výraz „žádostivé“ chybně položen ve smyslu passivním.

* * *

Chorálista. List z dějin maloměstského odboje. Napsal *Gustav Klika.* Illustroval K. Stroff. Školská knihovna mládeže. Svazek II. Nakl. Jan Liebich v Pardubicích. Str. 143.

V nadpise knížky naznačen obsah její, jen že v nadpise vedlejším obsah hlavní a v hlavním vedlejší. Žák proslulého hudebníka i vychovatele rožmitálského Jakuba Jana Ryby, František Drechsler, později slavný varhaník a regenschori u sv. Petra v Praze, bezděky zapleten do vzpoury proti vrchnosti r. 1810, když obyvatelstvo rožmitálské nechtělo připustiti, aby dobrodinec jeho, náhle cestou zemřelý arcibiskup Salm byl odvezen do Prahy, a proti řediteli statkův jeho se vzbouřilo, podezírajíc jej, že zadržel neb zničil závět biskupovu, aby je připravil o fundace a slibovaný prý sirotčinec. Vzpoura nabyla povážlivých rozměrů, tak že bylo třeba povolati vojsko na pomoc. Soud pana krajského z Písku byl mírný, jen tak aby se neřeklo; Frantík Drechslerů pak kromě jedné rány dostal svoje hudební stipendium po nebožtíkovi arcibiskupovi, jemuž za živa i po smrti, tentokrát nedovoleně, byl na varhany zahrál.

Hlavní děj, jak zmíněno, jest ono vzbouření, jak u Čechův odjakživa skoro pravidlem bývala, totiž takové, o němž nikdo nevěděl, nač a proč je. Kdosi kdesi cosi prohodil o fundacích, a už bylo zle; prohloupli buřiči i vzbouřenci pak sehnáni jako stádo do šatlav. Odrostlé mládeži neškodí takové obrázky předváděti na výstrahu.

Na str. 56 d. p. spis. zavadil též o poměr mezi farářem a učitelem, myslím však, že více dle stol. 20. než dle oné doby. „Nejbližší jeho [učitelův] představený, farář Kašpar Zachar, muž sobecký a nadutý, požadoval od Ryby, od muže nad sebe vzdělanějšího, otrockou poslušnost a podlízavost. Zatím, co vesničtí učitelé museli faráři i farské hospodyni ruce líbati a je za své první pány a nadřízené uznávati měli, Ryba nikdy nesnížil se k otrockému zvyku starého poddanství, který každého znehodnocuje a rovnost lidí před Bohem v bláto šlape.“ Z posledních slov jde zrovna hrůza, ale tehdy to tak zlé nebylo, to p. Klika historii trochu zmodernisoval. Neříká se ostatně: „na mě jest“, jak pravil Ryba, nýbrž: na mně jest. Nebohý Ryba na konec

„v návalu choromyslném, zbavený přátel a jich útěchy, obklopený bídou a nouzí při četbě latinského filosofa sáhl si na život.“

Z ostatních postav zajímá vysloužilec Kerunk, s nímž i Napoleon kdysi u Asprů byl mluvil, a jiné místní veličiny. Celou povídkou jde jakýsi neklid a neurovnanost, jak ve skupení událostí, tak v řečech jednajících osob; snad tím ráz doby příhodně naznačen, ale četba tím znepříjemněna.

Hodí-li se knížka do školní knihovny, ať posoudí odborníci; pro odrostlejší mládež, jak zmíněno, může býti poučnou.

V „Příteli Domoviny“ poslední dobou vydal *Alois Dostál* povídku V okovech. Přestarostlivé matince z Prahy „podařilo“ se na letním pobytě v lesích odbýti dceru hrubému lesníkovi, vdovci, jemuž nešťastná paní přese vše útrapy věrnost zachová a do smrti doslouží. *Josef Žemla* pod nadpisem jedné povídky Granáty tety Roziny tamtéž podává několik drobotin na pobavenou a *K. Osman* ve dvou obrázcích (Jan Berka a Zaprodán) obnovuje neobvyklá nyní už themata: boje o českou půdu, jež v prvé povídce má přejíti v majetek německého průmyslu, v druhé německého školství.

Všechny tyto jmenované povídky jsou nezávadné a pěkně se čtou.

Rozhled

Náboženský.

Komise pro návrh konkordátu mezi Srbskem a Římem dokončila své práce i vyšle dva delegáty, by v Římě začali jednati s Vatikánem. Návrh je v zásadách podoben konkordátu černohorskému, ale pro církev katolickou jest příznivější. Katolíci, jichž jest v nynějším Srbsku asi 28.000 duší, budou podřízeni jurisdikci biskupů, o jichž počtu rozhodnou potřeby církevní. Biskupi budou jmenováni po dohodě mezi vládou a Vatikánem. Biskup s dorozuměním vlády jmenuje faráře, jež budou si platiti věřící, nikoli stát. Na obecních a středních školách pro katolickou mládež stát ustanoví katechety. Pro vzdělání katolických kněží bude založen bohoslovecký ústav, jenž bude fakultou příští university ve Skoplji. V srbské katolické církvi bude zaveden jazyk staroslovanský.

*

Otázka kustodie Sv. země stala se nedávno předmětem novinářských diskussí, a to hlavně v tisku italském. Celá věc nepostrádá politického pozadí, poněvadž různé velmoci evropské závodí mezi sebou o vliv ve Sv. zemi a žárlivě se navzájem v této příčině pozorují. Dosud od nepamětných dob, aspoň Italové tak tvrdí, byl vždy kustodem Sv. země Ital z řádu františkánského, vicekustodem Francouz a prokuratorem Španěl. Superiory dvou nejdůležitějších františkánských klášterů v Betlemě a Nazaratě bývali střídavě Francouz a Španěl, kláštery v Jaffě a ve Sv. Janu byly vyhrazeny Španělům. Kustos měl ku své pomoci sbor, jenž se skládal z členů oněch tří uvedených národností; tento sbor byl rozhodujícím ve správních věcech kustodie a sice tak, že opposice jedné národnosti mohla zmařit usnesení obou druhých. — V listopadu minulého roku však Sv. Otec zvláštním Motu proprio zavedl v kustodii pronikavé změny. Sboru při kustodii ponecháno pouze poradní právo, a mimo to stanoveno, že při jmenování jeho členů nemá být brán žádný zřetel na národnost, nýbrž pouze na hodnost. Francouzi a Španělé se však obávali, že ztratí svůj vliv, že všechna rozhodující místa budou nyní zaujata Italy. Věci se chopila diplomacie, hlavně vyslanci španělský a francouzský, kteří naléhají na zachování dosavadního status quo.

*

V okolí Říma k celé řadě dosud objevených katakomb druží se opět nové a sice tak zvané „coemeterium ad decimum“. Vchod do těchto nedávno odkrytých katakomb nalézá se nedaleko řeckého kláštera Grotta ferrata poblíže stanice elektrické dráhy, jež spojuje Řím s Grotta ferratou a Frascatim. Coemeterium bylo při staré Via

latina a sice u desátého mílového kamene, odkudž i název „ad decimum“. Zde byla poštovní stanice, okolo níž znenáhla vznikly jiné budovy, jež konečně utvořily samostatnou obec. Na coemeterium bylo upozorněno již v roce 1905, ale následkem přemrštěných požadavků majitele místa podařilo se teprve loni mnichům z Grotta ferraty zakoupit příslušný pozemek. Archeologické práce, které tu nyní započaly, řídí cistercian P. Sixtus Scaglia. Původ coemeteria zdá se sahati teprve do třetího nebo čtvrtého století.

*

Odpadlý kněz Ernesto Rutili v Římě zakládá Unione fra sacerdoti laicisati, jenž by přistupujícím umožnil přiměřené živobytí. Spolková činnost toho druhu zdá se v Italii vůbec býti velice čilá, ale bez výsledku. R. 1911 ohlašován spolek modernistů, 1911 liga proticelibátníků, 1912 v Bologni jednota kněží, kteří biskupovi ohlásili stávku, nebudou-li jim zvýšeny platy. Tito poslední arciť mají proč býti nespokojeni, neboť hmotné poměry jejich jsou prabídné; ale stávku? komu by co mohli vystávkovati? vždyť biskup sám toho moc nemá. Vládě ovšem takové, byť i sebe efemernější přeháňky jsou vhod, ana doufá, že učiní Církev povolnější. V pravdě může tu prospěti jen reorganisace diecesí a kněžstva dle nařízení Pia X, jíž by ubylo kněží zbytečných, potřební pak vzděláním i příjmy lépe byli opatřeni a soustavněji po krajích rozděleni. Svépomoc tato má sice své stinné stránky, ale vždy ještě pod způsobilými vůdci lépe se osvědčila než pauperismus a odvislost vládní neb jiného druhu.

Vláda co do majetku církevního počíná si velice přísně, ač zákonů církevních neuznává. Tak nedávno nepřisoudila jesuitovi odkázaného dědictví, ačkoliv řádu toho neuznává; ba i odkaz kardinálův papeži činí soudy závislým na povolení vládním! §§ jsou, jak známo, pružné; jsou, byly a budou, vždy a všude.

Kardinal Tripepi, zemřelý roku 1906, odkázal totiž své jmění v obnosu asi 200—300 tisíc lir „papeži Piu X neb jeho nástupci“. Papež ujal se dědictví, ale příbuzní kardinálovi, kteří za jeho života nikdy s ním nežili v přátelském poměru, počali proces. Odvolávali se na ono místo závěti, kde se pozůstalost odporučuje „Piovi X neb jeho nástupci“. Z těchto slov dovozují, že jmění bylo odkázáno Piu X nikoliv pro jeho osobu, nýbrž jako papeži. Papež však jako takový je dle italského zákona osoba morální, osoba morální však dle italského práva jen tehdy může se ujati dědictví, když podá vládě žádost o svolení k tomu a když vláda toto svolení dá. Tedy by Pius X měl podat vládě italské žádost, by se mohl ujat odkázaného dědictví. Tak rozhodl r. 1912 římský tribunál, a tak v druhé instanci rozhodl též appelační dvůr. Žádost onu papež podat nemůže, neboť by tím uznal autoritu římského soudu a tím i italské vlády nad papežstvím. Na to právě spekulovali příbuzní kardinála Tripepiho a spekulace ta se jim — k nemalé radosti liberalního tisku — také skutečně zdařila.

*

Císaři Vilémovi II. podala k jubileu 25letého panování m. j. evangelická a katolická deputace dar 3 milionů m. na missijní účely (z toho katolíci složili 1,224.000m.)

*

Letos 12. dubna stařičký patriarcha nesjednocených Syřanů vrátil se přese všechny překážky do církve katolické. Nedávno též biskup z Damašku a z Jerusalema tak učinili. Lze očekávati, že příkladu toho bude následovati mnoho věřících.

*

V Japonsku jest na 60 milionův obyvatel asi 148.500 katolíků, 1 arcidiecese, 3 diecese, 2 apoštolské prefektury, 2 apoštolské vikariáty (Korea), 156 missionářů, 33 japonských kněží, 127 mnichů, 423 jeptišek. Velmi vzpružil katolíky přestup syna vyslance v Madridě barona Montono, který o rozšíření katolictví teď čile pracuje.

*

Při posledních volbách Spojených států severoamerických katolíci dodělali se značných úspěchů. Ve státě newyorském skoro polovice poslanců jsou katolíci, mezi zástupci ve Washingtoně jest jich 60, tři v senátě. Vítězstvím demokratické strany stali se guvernéry katolíci v státech Jowa, Illinois a Rhodě Islandě; viceguvernéry jsou katolíci v státech Newyork, Massachussets a Illinois, k němuž patří veliké Chicago.

*

Katolíci v Dansku měli kolem r. 1800 dvojí stálou duchovní správu v Kodani a Fridericii — celkem asi 500 rozptýlených duší. 1900 bylo jich asi 6670, 1. února 1911 dle úředního sčítání 9821, k čemuž přistupuje asi 14 tisíc polských dělníků, přebývajících v zemi asi 3/4 roku. Katolický kostelík v Kodani, v třídě budov panovnických a vyslaneckých neimponuje sice jako pyšní jeho sousedé protestantský nebo pravoslavný, ale jest úhledný a čistý (v gotickém slohu). Danové zajímají se o náboženské otázky, jejichžto znalost však čerpají ze světoběžných causerií a románů. Mladý jeden obchodník, intelligentní a světem prošlý, anglické a německé toho druhu literatury znalý, ptal se pisatele zcela vážně, zda-li katolíci věří v Trojici a v Krista jakožto Spasitele, a nad kladnou odpovědí vrtěl nedůvěřivě hlavou. Při zmínce o papeži (rozdíly mezi katolictvím a protestanstvím) poněkud sice ostýchavě, ale ne bez potutelného úsměvu tázal se, jest-li pravda, že papež má ve svých místnostech k disposici zásobu mladých — děvčat!! Takové a podobné věci prý jejich pastoři o katolících ovečkám svým vykládají. Bez žertu!

*

Turecká říše po ztrátě zemí evropských má přes 22% křesťanů. Turečtí státníci křesťanům dávají velkou vinu posledních neúspěchů; jest prý to pro Turecko živel rozkladný. Ovšem, jako zdravá lata na rozpadající se látce. Které pak rozumné a zdravé zařízení vyšlo Turecku z mohammedanismu? Ať v hospodářství, ať ve školství, ať ve správě

— co tam kloudného, bylo provedeno neb vynuceno křesťany. A rozklad půjde dále ku svobodě křesťanů, přese patronanci hrabivé Anglie.

*

Úprava kongruy odhlasována v uherské sněmovně. Rumuni si stěžovali, že zákonem porušuje se církevní autonomie, načež ministr odpověděl, že stát přispívaje na kongruu může také činiti své požadavky.

U nás se po církevní autonomii jaksi málo volá! Proč asi?

V rakouské sněmovně s nešťastnou pragmatikou má se svézti též naléhavá úprava kongruy. V poslední chvíli podařilo se aspoň přijetí Schrafflovy resoluce, aby byl podán návrh zákona o úpravě (226 hlasů pro, 101 proti při hlasování dle jmen o 1 hodině noční).

*

Republikánská vláda čínská obrátila se 18. dubna na křesťanské církve v Číně s prosbou, by se modlily 27. dubna za národní shromáždění, za nově ustanovenou vládu, za budoucího předsedu, za konstituci republiky, za to, aby vláda byla uznána mocnostmi, by v zemi zavládl mír, by k úřadům byli zvoleni lidé pevní a ctnostní. Ještě přede dvěma léty křesťané byli vylučováni z účastenství ve společenském životě a nedávno ještě náboženství křesťanské bylo považováno za „zhoubu mravnosti a lidského srdce". Změnu nálady přivodil Juang Šikai, jenž sám dříve skrýval missionáře před povstalými boxery. Nyní mladík, který nabyl evropského vzdělání a je křesťanem, je spíše přijat do státní služby. Nyní se také uznalo, že dřívější víra předků neodpovídá již běžným potřebám; křesťanské idey a obyčeje, ba i nedělní klid v některých městech se zavádí. Velikou zásluhu o to, že křesťanství získalo si sympathie Číňanů, mají vedle missionářů křesťanští lékaři, kteří lidu prokázali výtečnou pomoc za cholery.

*

„Slovenský týždenník" naříká, že Maďaři obmezují čím dále tím více svododu evangelických Slováků ve výběru jich kněží. Nedávno ve Vyšné Kameici byl kandidátní konvent, na němž se mělo rozhodnouti, kterého kandidáta z přihlášených si zvolí. Většina byla pro Jana Jamnického, ale maďaronský inspektor Hammersberg, uslyšev jeho jméno, byl všecek bez sebe i přísahal „na svého maďarského Boha, že tento panslavismus zničí", a vyhrožoval shromáždění četníky.

*

V Malcevově „Cerkovné pravdě" jakýsi „cestovatel" podává zprávu o úpadku církevního života v srbské pravoslavné metropoli v Karlovcích ve Slavonii. Od r. 1888, kdy zemřel patriarcha German Anglić a nastoupil Gjuro Branković (1890—1907), persona grata uherské vlády, začaly se mezi duchovenstvem pravoslavným šířiti modernistické idey, které se hlásají také časopisem, vydávaném při tamějším bohosloveckém ústavě, kde se veřejně popírá všeobecně církevní význam pravoslavných symbolických knih, jejichž neuznání u ostatních pravoslavných má se za kacířství.

Tentýž Malcevův čtrnáctidenník „Cerk. pravda“, v němž se mělo pracovati též pro sblížení církve východní se západní, píše daleko šetrněji a s větším porozuměním o protestantství než o církvi katolické. V posledním 12. čísle pod záhlavím „Russkaja cerkov i zapad“ vytýká se církvi katolické, že v ní prý není „obcování“, že i „spasení“ lidu může bez něho učiniti hierarchie, která bez lidu, bez věřících . . . může osvoboditi hříšné (!) duše z očistce . . . Ba i sama hierarchie objevila se silou fiktivní . . . Všecka plnost dobrodiní zjevení jest v osobě náměstka Kristova — římského papeže . . . Lid se stal ‚poddaným‘ v církvi, nikoli však členem církve, nýbrž jednotou armády, spojené náčelníkem — ovšem ne jednotou členů ‚živého těla‘, spojených svobodou a společným cílem. Lidu (katolickému) odňato i obcování s nebeskou církví, protože dědictví svatých, jejich síla — je v rukou hierarchie, a ta může prodávati (!) pomoc svatých na cedulkách (odpustky) . . .“ To bude těžko se domluviti s lidmi, kteří jako Malcev přicházejí na unionistické sjezdy s takovými názory.

Mnoho, často překroucených zpráv, přináší „Cerk. pravda“ o pronásledování pravoslavných v Uhrách, Haliči, ba i v Kraňsku, ač sama přiznává, že „úředně“ rakouské vlády proti pravoslaví ničeho nepodnikají. A ruská vláda nepodniká ničeho „úředně“ proti katolíkům i teď, kdy prohlášena svoboda svědomí a náboženství?

*

O touze lidu ruského po společném zpěvu v kostele, jak jest u nás, svědčí nové a nové zprávy z listů ruských. Sedláci jisté vesnice otevřeli zemskou školu, proti níž však brzy reptali, že neučí se v ní kostelním zpěvům, nýbrž jakýmsi zpěvům o kukačkách. Společný zpěv v kostele jest pohnutkou, že lidé rádi v neděli kostel navštěvují a proto prosí duchovní, by zavedli společný zpěv.

*

Ruský spisovatel N. Engelhardt v článku „Mučeníci occultismu“ poukazuje, že mučením a mrzačením dítek mohou se obírati nejen žebráci z povolání a potulní cikáni, nýbrž i theosofi, již mučením připravují děti na příští proroky, kristusky, buddhy. Nedávno konalo se v indobritském městě Madrase přelíčení, v němž Ind Narajana Ajer žaloval předsedku theosofův Annu Besantovou i occultistu Ledbittera, jenž hypnotisoval dva syny žalobcovy, užívaje jich duševní síly, až z nich učinil duševní mrzáky a epileptiky. Soud uznal, že dítky nutno odníti paní Besantové . . . Engelhardt volá k rozumu i svědomí ruské stoupence theosofky Besantové, by se vzpamatovali a vystoupili proti dryáčnickému occultistovi. Theosofi na prapoře svém mají napsáno spojení všech náboženství na půdě nového theosofického světového názoru, který snaží se šířiti způsobem potulných cikánů, hypnotisujíce děti a úmyslně z nich dělajíce duševní i mravní mrzáky. Tím theosofi sami sebe odsuzují.

*

Dle Revue internationale des Sociétés secrètes jest na světě asi 22 tisíc zednářských lóží s více než 2 miliony členů: v Evropě

6700 lóží — 393 tisíc členů, v Africe 28 — 750, v Americe 15.956 — 1,607 tisíc, v Oceanii 876 — 53 tisíc členů. S neaktivními členy, totiž s těmi, kteří k žádné lóži nepatří, jest prý jich však asi 3,500.000. Pěkná ukázka, považíme-li, že tu jde o lidi z pravidla zámožné a jinak vlivné! V Uhrách jest prý zednářů přes 6000.

*

Vdova Stanleyova vydala zápisky po svém muži, v nichž také o náboženství se zmiňuje. „V samotě africké zakořenilo se náboženství ve mně tak, že se stalo mým pravidlem chování, mým podnikatelem, mým duchovním vůdcem. Jen s náboženským přesvědčením můžeme dosíci skutečného, platného pokroku. ... Na všech svých výpravách byl jsem mravně a duševně silnější než moji průvodci, kteří se nemodlili. To však mých očí nezaslepilo, ducha mého nezmalátnilo, uší mých neohlušilo — naopak dodávalo mi důvěry. Ba dávalo mně více: dodávalo mi radosti, hrdosti na moji práci... Mám důkazy, které mne úplně uspokojují, že modlitby bývají vyslyšeny. Modlitbou se hledaná cesta záhy objevuje a nebezpečí zmenšuje. A ne jednou nebo dvakrát nebo třikrát, nýbrž napořád stávalo se tak, až chladné nevěřící srdce konečně bylo dojato. To jsem sám na sobě zkusil velmi často."

*

Kielský botanik Reinke, klasický odpůrce Haeckelův a všech podobných snižovatelů náboženství, pravil na 25. schůzi evangelického svazu v Saarbrücken o monismu Ostwaldově (předn. 10. září 1911 na sjezdě monistů): „Ostwald dovozoval, že vlastní ráz vědy náleží jen přírodovědě. Já naopak s Ramsayem bych přírodovědu pokládal za nejnehotovější z věd... O. řekl: ‚Kritika a zbožnost se vylučují.' Tato věta znamená zpustošení lidstva... Vedle všemohoucnosti a vševědoucnosti i všudypřítomnost a věčnost se vědě připisuje. Monismus (Monisterei) naopak svou chvástavostí před neznalými davy, při čemž podezírá z nevědeckosti směry ho nenásledující, v pravdě vědeckou svobodu ohrožuje."

Tak třeba také pohlížeti na monistickou řeč E. A. Schäfra pronesenou nedávno v Edinburgu o sjezdě přírodovědném: není prý tuze daleko doba, kdy vědě se podaří sestrojiti život, živé tělo, jelikož prý i živočichové ovládáni jsou týmiž zákony jako hmota! Dle monismu sestává veškerenstvo nejen ze síly a hmoty (ví už který monista, co to je, síla a hmota?), nýbrž i z pocitů; to má, prosím, býti vysvětlení, světový názor. E. Teichmann, nepodezřelý svědek, dí o tom: „Je dnes mnoho lidí, mezi nimi mužové světového jména, kteří myslí, že je skutečně možno, světové záhady rozřešiti. Toť osudný omyl. Duch lidstva naší doby jest naprosto neschopen, podstatu věcí pochopiti. Vždy a všude narazí při bádání svém na věci, jichž nedovede dále rozložiti a které mu proto zůstávají nesrozumitelny... Bude záhodno, předem již nedůvěřovati těm, kteří nám na základě vědeckých poznatků nabízejí tak zvaný uzavřený neb jednotný názor světový. Něco takového není možno, neboť není možno věci přírody skutečně pocho-

piti. Ale úkolem přírodovědy ani není, zprostředkovati lidem světový názor. Každý světový názor spočívá na víře, a nikoliv na vědě.“

*

Euthanasií nazývá se ulehčení smrtelného zápasu pomocí omamujících lékařských prostředků nebo úmyslné přivodění takové smrti u lidí, kteří trpí nezhojitelnou nemocí a u nichž není naděje na uzdravení. Euthanasie s hlediska křesťanské morálky je nemravnou a nedovolenou, poněvadž jediný Bůh je pánem života a smrti a jediný Bůh, po případě jeho jménem zákonná autorita, má právo člověka s tohoto světa odvolati. Monismus, který existenci osobního Boha popírá a dle něhož smrt není než přechodem z bytí v nebytí, nejen hájí dovolenost euthanasie, nýbrž přímo ji doporučuje. Je to pouze jeden z praktických důsledků „nové“ monistické morálky. Že monisté důsledky tyto vážně míní, toho důkazem je květnové číslo německého časopisu: „Das monistische Jahrhundert“, kde se předkládá osnova nového zákona o euthanasii, čili, jak se tam nazývá, „pomoci zemříti“ (Sterbehilfe). Z paragrafů osnovy této uvádíme aspoň některé: § 1. Kdo je nezhojitelně nemocen, má právo na euthanasii (Sterbehilfe). § 2. Aby se určilo, má-li nemocný toto právo, třeba podati žádost příslušnému soudnímu úřadu. § 3. Když byla žádost podána, zařídí soud prohlédnutí nemocného soudním lékařem a dvěma jinými odbornými lékaři. Přeje-li si toho nemocný, mohou se prohlídky súčastniti též jiní lékaři. Prohlídka tato musí býti vykonána nejpozději týden po podání žádosti. § 4. V protokolu o konaném šetření musí býti udáno, zdali dle vědeckého přesvědčení súčastněných lékařů jest pravdě podobnější smrtelný průběh nemoci nebo ozdravení nemocného. § 5. Je-li následkem lékařské prohlídky patrno, že nemoc bude míti dle vší pravděpodobnosti smrtelný průběh, přiřkne soud nemocnému právo na euthanasii. Jinak bude jeho žádost zamítnuta. § 6. Kdo nemocného na jeho výslovné a nepochybné přání bezbolestně usmrtí, nebude trestán, bylo-li nemocnému dle § 5. právo na euthanasii přiřknuto, nebo když bude dodatečným šetřením zjištěno, že se jednalo o nevyléčitelnou nemoc. § 7. Kdo usmrtí nemocného bez jeho výslovného a nepochybného přání, bude trestán káznicí. § 8. Co řečeno v paragrafech 1—7, platí též o mrzácích.

To jest ukázka nové morálky a nového práva v onom náboženství, kterým chce monismus nahraditi křesťanství!

Vědecký a umělecký.

„Mystický“ básník Tadeáš Miciński nezapřel se ani v posledním svém románě „Xiądz Faust“ (Krakov 1913), z něhož ukázky četli jsme v loňském ročníku měsíčníku „Sfinks“. Je to jedna z nejdivnějších snad polských knih, nápadná již svou zevnější formou a tím více svým obsahem. Osudy „kněze Fausta“ připojeny jsou skoro jen episodicky k prosté jinak fabuli románové. Byl z rodu hraběcího, žil rozmařile, snaže se při tom dosáhnouti tří doktorátů: přírodovědeckého, mathematického a filosofického. Když byl vůdcem tělesné gardy papežské, potkala jej v Římě tajemná příhoda, pod jejímž vlivem vstoupil do klášterního noviciatu a stal se knězem. Odmítnuv lásku vášnivé dcery krajinského magnáta, uvalil tím na sebe krutou pomstu: první její milenec, varhaník Albin, usmrtil jejího otce a vyznal se z toho hned knězi Faustovi ve zpovědi, přinucuje ho tak k mlčení, když na něho samého padlo podezření. Kněz uznán vinným vraždy, zbaven důstojnosti kněžské a odvezen na Sibiř. Teprve po 10 letech dočkal se rehabilitace, když varhaník umíraje, vyznal vše. Roku 1907 odjíždí do Messiny a maje předtuchu nastávajícího zemětřesení, zachraňuje odtud tajemnou ženu, opanovanou úplně ideou luciferismu...

Lucifer — „Satan před pádem“ — byl důležitým činitelem skoro všech útvorů Micińského, jenž rád spojuje svou nadzemskou „mystiku“ s časovými událostmi, jako jest katastrofa messinská nebo zkáza Titaniku. Značnou roli hraje také v přítomném románě, kde v několika větách podána jest podstata autorova luciferismu: „Církví, jedinou církví opravdu, jest kosmos. Knězem, jediným knězem opravdu, jest bojovník Světla. Životem, jediným opravdu, jest pohltiti tak slunce, hvězdy, moře, zemi, Krista, askesi, vášnivou lásku, práci dějinnou, velkou kontemplaci i velký čin, aby z toho zůstala již toliko — Moc tvůrčí...“

Názory Micińského, jichž je bohatě rozseto v knize, jsou někdy jasné a prosté i zcela realné, častěji však chaotické a mlhavě symbolické. Celkem však i z tohoto románu, jako ze všech předcházejících, cítiti silnou touhu duše, již odporem naplnil současný prázdný materialism a jež mučí se stále hledáním „kosmického ducha pravdy“.

Literární kritik Jan Lorentowicz vydal třetí díl svých studií o předních tvůrcích „Mladé Polsky“. Jsou to výstižné, jadrným a jasným stylem psané a hlubokou erudicí literární opřené siluetky takových individualit, jako byli: Miriam, Ant Lange, Jan Kasprowicz, St. Przybyszewski a Vl. St. Reymont, ve třetím díle pak Kaz. Tetmajer, Jan Lemański a Adolf Nowaczyński. U každého autora snaží se vystihnouti a osvětliti to, co jej odlišuje od jiných. „Jen ten má právo psáti, kdo má opravdu něco nového říci, ne pouze opakovati“ — z té zásady vychází Lorentowicz při posuzování jednotlivých zjevův. U Tetmajera cení zvláště tvorbu poetickou, jíž zasloužil si názvu „nejpopulár-

nějšího“ básníka posledního čtvrtstoletí; na nižším stupni stojí jeho romány, v nichž „ukazoval podivnou lehkovážnost k vlastnímu materialu tvůrčímu“. V zajímavé synthesi zobrazil kritik také dílo moderního bajkaře-básníka Jana Lemańského a celkem nestranně nakreslil portret tak sporného pamfletisty a dramatika Adolfa Nowaczyńského.

„Napoleonský rok“ dal podnět k nové práci také starému básníku Viktoru Gomulickému, jenž přišel s trojdílným dramatickým obrazem „Dobosz z pod Eylau“ (Varšava 1913). Hledí však na slavkovského vítěze s jiného stanoviska než ostatní polští spisovatelé, kteří čerpali z téže látky: kdežto ti Napoleona apotheosovali, Gomulicki vrhá těžká slova obžaloby na něj za činy v životě spáchané a v potocích krve lidské okoupané. Představuje jej na sklonku života († 1821) ve chvíli smutných reflexí nad minulostí, staví mu před oči svědomí mnicha a káže se před ním zpovídat.

V novém vydání počala právě vycházeti „Historya literatury polskiej“ prof. Petra Chmielowského, jež svého času — vyšla před dvanácti lety — byla největším a základním dílem toho druhu a pro svou přesnost a objektivnost byla velmi ceněna i rozšířena. První vydání bylo již několik let úplně rozebráno a stalo se dnes knihkupeckou zvláštností. Nové vydání vykazuje podstatné změny, jichž vyžadoval rozvoj historicko-literární kritiky v poslední době i nová badání a objevy v celé řadě otázek tohoto oboru. Upravil je prof. Dr. Stan. Kossowski, jenž připojil také velice bohatý a namnoze úplně nový material illustrační. Dílo, jež sahá jen do konce devatenáctého století, vyjde ve dvou částech v objemu asi 80 tiskových archův a v ceně asi 31 K.

*

Památce Michajlo Kocjubinského (1864—1913 12. kv.) věnoval „Literárně-naukový Věstník“ skoro celý svůj květnový sešit; m. j. píše tu V. Leontovič o esthetismu K., L. Staricjka Černachiv. o prvcích tvorby K. a S. Čerkasenka o životě jeho. Hlavně zdůrazňuje se jeho umění slova i nálady.

*

Adamismus a akmeismus jest název nové poesie ruské, jejž jí dala skupina mladých básníků petrohradských, ohlásivších smrt symbolismu a strojenému dekadentismu. Mladí básníci, jako Goroděckij, Gumilev, Achmatova a j. prohlašují, že nový směr poesie proti dřívějšímu vyniká prvobytnou prostotou Adama, přijímajícího svět takovým, jakým jest, nechtějícího rozluštiti smysl života, nehledajícího symbolického významu ve zjevech života. Nová poesie přijímá svět v celku, v souhrnu krásy i obyzdnosti. Adamisté vidí neroztrženou jednotu země i člověka, snímají „vrstvy tisíceletých kultur“, pohlížejíce na člověka jako „na zvíře bez kůže a srsti“, i radují se ze všeho. Druhým pojmenováním „akméismus“ noví básníci chtějí naznačiti, že v básnictví berou jen vrcholky (akmé = vrcholek, kvetoucí doba), vynikající okamžiky, nepomíjející, „vyšší výkvět“ všeho s mužným a jasným názorem Adama na život . . . Ale básníci, kteří se tu nahodile spojili, jsou sobě cizí

i světovým názorem, i způsobem básnění i společenskými ideami; ba ani forma jich nesloučila. A opěvování člověka jako zvířete nesvědčí jistě o pokroku, nýbrž o zpátečnictví.

Proti „akmeismu“ zájmy symbolismu chce hájiti básnický kroužek „Galatea“, jenž zamýšlí vydávati časopis za redakce Borisa Sadovského.

V anketě „Věstníku literatury“ na otázku: „Koho z ruských básníků máte za nejznamenitějšího?“ uznáni byli jako nejlepší básníci: Balmont 2361 hlasem, Jakubovič-Melšin 2192 hlasy, Bunin 2115 hl., Fofanov 2003, Brjusov 1384, Merežkovskij 1018, Sologob 917, velký kníže Konstantin Romanov (K. R.) 847, nedávno zesnulý Goleniščev-Kutuzov 709, Goroděckij 432, A. Blok 429 hlasy atd.

*

Ve „Věstniku Teosofiji“ uveřejněn zajímavý článek E. Kuzmina „Zakon svobody“, kdež jasně určena idea pravé svobody a ony formy, v něž podstata svobody musí se vylíti, nemá-li přelud svobody býti přijat za pramen živé vody.

Mnozí svobodou rozumějí možnost dělati všecko, čeho se člověku zachce. Ale člověk není vždy svoboden právě v tomto chtění. „Musím píti, organismus toho žádá“, praví pijan. „Nemohu spáti, nevykouřím-li doutník“, praví druhý. „Nevypiji-li kalíšek vodky, oběd není obědem“, míní třetí, a všichni jsou přesvědčeni, že to dělají „svobodně“. Ale jaká je to svoboda, jest-li jakási síla, jež proti mému vědomí nebo proti skutečnému chtění přece mě nutí chtíti to, co chce ona, mně vnucená, a ne já. Nahlédneme-li v podstatu lidské přirozenosti, vidíme, že tělo skutečně má svou zvláštní vůli, jevící se řadou jeho požadavků, někdy rozumných, ale častěji nesmyslných. Tělo žádá nejen to, co je nezbytně nutno, nýbrž mnohem více. Jako nějaká bytost samostatná od nás tělo žádá zvláštní smyslné požitky, nedbajíc toho, jaké to bude míti následky pro tělo i pro duchovní život člověka. S té stránky nutno pohlížeti na tělo spíše jako na zvíře, které natropí mnoho zlého, není li rozumně řízeno. Proto požadavky těla nikterak nesmějí se stotožňovati s požadavky našeho skutečného lidského já, a proto třeba s těmito požadavky těla nakládati jako s požadavky cizí bytosti, těsně s námi spojené, přece však cizí. Místo toho, abychom říkali „mně se chce kouřiti“, měli bychom říkati: „mé tělo chce kouřiti, píti, spáti . . .“

Ale kromě „vůle“ našeho fysického těla předkládají své požadavky ještě jiné části onoho složitého světa, jemuž se říká člověk. Nechceš se zlobiti, přece však se zlobíš, poznáváš, jak nesmyslno se rozhořčovati, a přece rozhořčení zalézá v srdce tvé. „Nervy“ vysvětlují někteří příčinu své zlosti. Ať si jsou to nervy, přece však je to cosi navazovaného, čeho bys se rád zbavil, ale nemůžeš. Zase tedy sedí v nás někdo, jejž bys mohl nazvati „člověkem žádostivosti“, a rozčiluje se, žádá, by celek sloužil pouze jemu. I bývá zle, podřídí-li se naše skutečné lidské vědomí tomuto živému vtělení vášní. Co

krvavých obětí se přináší, by zničeny byly okovy, bychom dobyli politické svobody, a jak málo úsilí se vynakládá, bychom se zbavili vnitřních tyranů, stokrát nemilosrdnějších, zabíjejících nejen tělo, nýbrž i vyssávajících živé šťávy duše. Neznačí to ovšem, že politická svoboda nemá smyslu, ale nutno také uznati, že hlavní příčina poměrně k obětem nepatrných výsledků, dosažených toliko námahami, spočívá v tom, že nechtějí pochopiti, že tato vnější svoboda, vyplývající z vnějších okolností, může býti dosažena jen tehdy, uskuteční-li se vnitřní, jedině pravá svoboda, to jest, zbaví-li se každý člověk vnitřního „nepřítele", zotročujícího jej, člověka tělesného. Zničte v sobě závist, samolibost, hrdost, a jako slabá slupka odpadne množství útrap, spojených se společenskou a politickou nerovností. Poznejme sebe, a pravda nás osvobodí. Otrok svého těla, otrok svých vášní, otrok svých nebo cizích myšlenek nemá práva sníti o svobodě, jíž není hoden. Vnější svoboda může ho přivésti ještě k trpčímu otroctví, čehož jasným příkladem byl Nero, Heliogabalus aj. Všechna pouta, zdržující jich žádosti, byla zničena, oni mohli všecko dělati, a přece vrátili se k téměř zvířeckému stavu, úplnému podřízení se zvířeckým pudům.

„Svoboda je veliké štěstí, ale též největší pokušení: štěstí pro silného, břímě pro slabého . . . Náš život jest pln hrůz, vyrostlých na půdě nezkrocené svobody . . . Kolik lidí mravně nadobro zahynulo jen proto, že cítí úplnou beztrestnost a nemohou odolati tomuto pokušení . . . Státi se hodným svobody, toť první správný krok k jejímu nabytí . . . V zemi otroků nejen tělem, nýbrž i duší — je svoboda jednoduše neuskutečnitelna. Aby člověk byl svoboden, musí se státi svobodným! . . . A jak se státi svobodným? „Býti nemilosrdným k sobě, toť jedna z nejnevyhnutelnějších podmínek k získání svobody . . . Svobodný člověk jest pouze ten, kdo je si vědom, co dělá, ví — proč a chce jednati právě tak, jak jedná . . ."

*

V panské sněmovně projednávána osnova nového trestního zákonníka. Hlavní spolupracovník Lammasch označil zásady jeho jako střední mezi deterministy à la Liszt a mezi přepjatci trestnosti. „Žádný zločin bez viny", bez subjektivní vinnosti. Francouzského státního zástupce ironie „tout le monde est coupable, excepté le criminel" nemůže býti uzákoněna. Ministr Hochenburger zdůraznil, že moderní zásada, by zločiny byly jen předcházeny, ne trestány, příčí se obecnému citu. Pininski, Call a Ruber vyslovují se proti porotám (Ruber, předseda nejv. soudu: „Das Urteil der Geschworner ist ein Spruch der Willkür"), jež budou sice poněkud omezeny, ale ne podstatně, za to k odborným soudům budou v jistých případech přibíráni neprávníci (kmeti, Schöffen), což od 22 let zavedeno v Bosně, dále je v Norsku, v Tessině a britské Indii, 1909 navrženo v Německu. Sám Lammasch připouští, že nálezy porotní zvláště co do urážek na cti a činů proti veřejné mravnosti bývají příliš často „Rechtsverweigerungen". Poroty převzaty mechanicky z Anglie bez tamních předpokladův a výhrad;

tak zvláště resumé předsedovo bývá tam ve směru viny jasně upraveno, tak že rozsudek porotcům vlastně vkládá v ústa, kdežto u nás musí býti zcela obojetné. Proto bylo třeba příslušnost porot omeziti. Avšak návrh Pininského, by proto osnova vrácena byla výboru, zamítnut.

Osnova je dílem 15leté práce. Po neuskutečněných návrzích dřívějších (Glaser, Pražák, Schönborn), které se příliš přizpůsobovaly německému zákonníku, ač již tehda se chystala jeho oprava, značí prý tento práci v pravdě rakouskou. Dle zprávy Lammaschovy pracovali o něm vedle něho hlavně sekční šef Dr. Schober a pražský prof. Dr. hr. Gleispach.

V Uhrách přijat návrh na zostření trestů za urážky proti králi, jeho nařízením, proti instituci království, spáchané slovem neb obrazem. Namířen jest hlavně proti republikánskému štvaní.

*

O letoším světovém sjezdě dějezpytců v Londýně předčítal předseda děkan university v Cambridge Dr. A. W. Ward řeč nepřišlého předsedy, Jamesa Bryce, anglického vyslance ve Washingtoně, o minulosti a budoucnosti dějezpytu. Z užších vzájemných styků veškerých odvětví lidské činnosti, dle nichž i dějepis přestal býti jen dějepisem státův a válek, stav se dějepisem celého života národův i lidí, vyplývá také sjednocování a zjednodušování projevů kulturního života. Bryce myslí, že kolem r. 2000 nebude víc než asi 20 kulturních jazykův a jen troje náboženství.

*

Gerhart Hauptmann, považovaný té doby za nejlepšího německého dramatika, dostal čestný úkol napsati ke stoletému jubileu vítězství nad Napoleonem slavnostní hru. Ta pak dávána o výstavních slavnostech ve Vratislavi pod protektátorem korunního prince německého (ve Vratislavi dlel totiž na začátku spojenecké války proti Napoleonovi tehdejší pruský král). Po několika představeních, když už ujednaný počet (15) chýlil se ke konci, na nátlak protektorův, jenž před tím básníka a dílo jeho velmi milostivě byl přijal, hry další odřeknuty, a to proto, že v díle vylíčen Napoleon příznivěji, odpůrcové méně příznivě, než účel her dle záměru pořadatelů vyžadoval. Odvolání to literární obec velice pobouřilo, ač jinak sama kritika díla příliš vysoko necenila, vytýkajíc mu roztříštěnost a nejednotnost. Hauptmann sám prý odpověděl svým heslem:

„Gehe deines Weges grade
schenken wird sich dir die Gnade,

womit ich aber nicht die Gnade von irgend jemand außer Gott meine, der allein sie zu vergeben hat."

*

Družstvo pro zbudování českého divadla v Olomouci chce v brzké době rozšířiti svou agitační činnost na získání členův a peněz. Předsedou družstva je známý Dr. Fr. Smrčka.

*

Na pomník Křížkovského sebráno dosud něco přes 8000 K. Sbírka na pomník B. Smetany, ač již vydala skoro dvakrát tolik, přece také nepokračuje valně.

*

Netušený význam zákonů krajanem naším opatem Mendelem (1866) o křížení a dědičnosti objevených, oceňuje se v odborné literatuře čím dál více. Z původního oboru, rostlinstva, přechází se i na živočišstvo a poslední dobou i na člověka, kdež ovšem zkoumání jest velmi nesnadné, jelikož výsledky samovolného křížení dostavují se tu mnohem pomaleji než u libovolného pěstění rostlin nebo zvířat. Angličané i Němci píší o „genialním Mendlovi"; Němci zákonu samému říkají „mendeln". Původní objev „mendelismu" spočívá v tomto: M. skřížil hrách červenokvětý s bělokvětým. Výsledek byl červenokvětý a teprve v druhém, samoplodém pokolení bylo 75% červenokvětých, 25% bělokvětých jedinců, v dalších bělokvětí zůstali bílými, oněch 75% červených vydalo zase 25% červených a z ostatních 50% vyšlo 25% bílých a 75% červených jedinců. Bateson zbudoval na tom základě svou „presence and absence Theory" (Mendels principles of heredity 1909), pokud prohlédá se k tomu, že určitá vloha, zde tedy zbarvení, u jednoho člena dvojice jest, u druhého není, a ona tedy převládá (dominant); tato ustupuje (recessive); spojení dle toho zove se u stejných jedinců homozygotické, u různých heterozygotické.

Od barev rostlin pokročilo se u živočichův a člověka k barvě očí, barvě a útvaru vlasů (rutilismus), barvě pleti (albinismus), smyslu pro barvy, haemofilii atd. Co do pohlavních rozdílův ukázal Häcker (1911) m. j., že známý, nepathologický znak habsburský, předstávající dolní ret u mužských členů dominuje, u ženských velmi zřídka se vyskytuje. Dle jiných výzkumů (Dungern a Hirschfeld 1909) zdá se, že platnost oněch zákonů neomezuje se na pole morfologické (kromě zmíněných úkazů též hyperdaktylie, brachydaktylie, tylosis palmaris et plantaris, alkaptonurie, dědičná polyurie, praesenilní katarakt aj.), nýbrž jeví se i v pochodech biochemických (mísení krve atd.)

Vychovatelský.

Jak již podotčeno, chtějí v Německu nové university (v Hamburku a ve Frankfurtě n. M.) zříditi bez theologických fakult. Schůze rektorů v Halle vyslovila se rozhodně proti této novotě, která, jak známý historik K. Lamprecht kdesi praví, chce zapříti svazky s minulostí (náboženskou), které pro naši dobu mravních převratů platí dvojnásobně a jsou trojnásobně důležité.

U nás tato souvislost je tím užší. Pražská Carolo-Ferdinandea již jménem svým připomíná, čím byla a býti měla. Ovšem proti nevycválanosti českého studentstva, které popuzováno několika professory na schůzích proti theol. fakultě bouří, uváděti takové argumenty bylo by jako házeti atd. Ty platí jen pro lidi slušné a myslící.

Letoší volba rektora na české universitě po druhé pominula člena fakulty theologické. Vymlouvá se to všelijak, ale čestné to není; takto se naše universita u jiných neproslaví, leda negativně. A odchovávati posluchačstvo k takovým demonstracím, je dvojsečné, ne-li nemravné; můžeť se na původcích samých vymstíti, a v bezohlednostech k právu a slušnosti právě vysoká škola cvičiti nemá. Ostatně záleží také na theologické fakultě samé, aby se důstojně hájila.

Jinak přicházejí veselé zprávy ze škol vysokých i středních. Vídenská universita byla dokonce na chvíli zavřena pro zmíněný již spor mezi židy a nežidy o mensuru, v Lubně akademičtí kravalisté hrozbami z vězení vyproštěni, na středních školách v Haliči střílí se nejen do terče, nýbrž i do professorů, ve Št. Hradci středoškolská koedukace vykazuje se intimním následkem, slovem, souvislost „života“ se školou osvědčuje se znamenitě; jak to životu půjde k duhu, netřeba dokazovati.

Též učitelstvo obecných škol na Moravě o zemských volbách právě uplynulých statečně podávalo důkazy, že „se učí pro život a ne pro školu“. Bylo by snad upřílišením říci, že volební boj tento byl vlastně bojem učitele proti knězi, ale tuze daleko od pravdy by to nebylo: ne boj stavovský, neboť strana „klerikální“ měla na své listině dva učitele — jednoho dvakrát, za dvě kurie — a přece i proti nim učitelstvo druhé strany zuřivě agitovalo, tedy ne stavovsky, nýbrž „pokrokově“, řekněme určitěji: sociálně-demokraticky. Bylo by zbytečno nad tím spínati ruce a se rozčilovati. Je to skutečností, jíž nepochopí, kdo je zvyklý předpokládati u lidí rozumnost a důslednost, ale s níž třeba počítati. Socialní demokraté, tak jak jsou ještě u nás, vyhlašují se za přátele školy a vzdělání, ovšem, jak oni jemu rozumějí. Škole a učiteli, jak má a jedině může býti, jsou právě oni největšími nepřáteli, neboť jsou nepřáteli duševní kázně a autority, na níž význam školy podstatně založen; který učitel mezi nimi pusobí, zakouší to každodenně na jich dětech, pokud se po socialistických rodičích vydařili. Převaha socialistického smýšlení v učitelstvu by tedy

poukazovala na to, že ono samo o svých vlastních úkolech nemá ponětí že samo jest bez výchovné kázně, jelikož svým spojenstvím se socialními demokraty nekázeň schvaluje.

Toť zásadně. Jaké z toho plynou důsledky o stránce mravní, náboženské, společenské, netřeba doličovati. Že učitelé, kteří takto smýšlejí, necítí s naším lidem, že na př. při těchto volbách jeho přesvědčení uráželi, ba znásilňovali spoléhajíce na svůj vliv jako před stavení dítek lidu toho, tedy jakožto učitelé, toho důkazem byl kde který pokrokový učitelský agitátor; a kde se jim lidé takto ubránili, vidno z výsledků, že učitelé volili proti nim. (O důležitém vlivu učitelův jakožto obecních písařů bylo by též ledacos poznamenati, ale to s vychovatelstvím školským souvisí víc nepřímo). Jeden pokrokářský učitel do sněmu zvolen: je to předák učitelské organisace, náhodou pevný „klerikál", ale protestantský; zvolen arciť opět jen pomocí socialních demokratů, jiný protestantský učitel, dřívější poslanec, obětován „vyšším zájmům".

Jsou to poměry zdravé, tyhle poměry učitelstva k obyvatelstvu? A řekne-li se, že mnozí učitelé volili se socialními demokraty, ne že by s nimi byli za jedno, ale z opposičnosti vůbec, což ovšem jest pravda, pak je to tím smutnější, jest-li předním úkolem školy, vychovávati čisté charaktery. Organisace pak učitelská, která členy své do těchto končin žene, nemá se věru čím chlubiti!

*

V Saratově ve východním Rusku za zpěvu revoluční marseillaisy táhli městem studující, přerušili vyučování na dívčích školách a přednesli tyto své požadavky, jež prý jediné mohou vyléčiti Rusko od choroby: 1. Ať se zřídí republika socialně-demokratická, jejímž předsedou bude Maxim Gorkij (spisovatel revolučně-socialních románů); 2. ať přestane vojna; 3. ať se pracuje denně jen 8 hodin; 4. stát ať se oddělí od církve; 5. ať jsou všichni rovni před zákonem; 6. ať je svoboda svědomí, svoboda myšlenky, tisku, svoboda spolčovací a shromažďovací; 7. vyučování ať je závazné; 8. kostely ať se pozavírají; 9. ať se zruší policie, vojsko, soudy; 10. ať se zruší manželství; 11. na školách ať se zruší vyučování o víře ... Skutečně, člověk žasne, jak směle mluví tito chlapci o těchto společensky základních věcech.

Velká většina studentstva nejen v Rusku, ale i jinde vpíjí do sebe na školách zásady protispolečenské, proti státu, pořádku i víře, — a obyvatelstvo, vydržujíc takové školy, plete na sebe bič.

*

Němečtí jesuité zřídili v hlavním městě Japonska Tokiu německou universitu. Pro universitu podařilo se získat velmi příhodné místo nedaleko císařského paláce. Dovolení ku zřízení tohoto ústavu bylo dáno již přede dvěma lety, letos 28. března byla universita císařskou vládou uznána jako vysoká škola a též slavnostně otevřena. Na universitě mimo jiné působí slavný indolog P. Dahlmann. — Je v tom opravdu kus ironie osudu, že Japonsko přijímá a uznává je-

suitskou universitu, jež má tam šířit německou vědu a německou kulturu, z Německa samého však dosud jsou jesuité vyloučeni!

Zmíněné již české gymnasium s učiteli řádu jesuitského bude již letos otevřeno prvou třídou v Praze-Dejvicích, Slovanská tř. 309. S ním bude spojen internát, kde za celé zaopatření bude se platiti 500 K ročně; školu však budou moci navštěvovati také žáci bydlící mimo ústav, ale jen ti, kteří bydlí u svých rodičův, a počet jejich bude omezený.

Spolek polských katechetu pořádá letošího roku ve dnech 11.—13. listopadu v Krakově katechetický kurs. Program uvádí mimo jiné tyto referáty: kritický názor na dnešní výchov. Rodina a výchov. Probouzení náboženského života mezi mládeží. Četba pro mládež. Stav náboženského vyučování v království polském, v Poznaňsku a ve Slezsku. Odborné vzdělání katechetu. Osnovy nábož. vyučování ve školách obecných a měšťanských, jakož i vzájemný poměr biblických dějin a katechismu na všech stupních. Nábož. vyučování ve škole jednotřídní. Vyučování katechismu, dogmatice, ethice, dějinám církevním ve školách středních. Skauting, abstinence.

Na všech stranách se již poznává, že jako v jiných oborech třeba hledati nových cest, tak i v dnešním náboženském vyučování konají se sjezdy, kursy, kongresy — ale všude musí se zastaviti nové snahy u otázky — katechismu.

*

Také v Římě učiněn další krok k reformě nábož. vyučování. Po novém římském katechismu byla vydána nová učebná osnova. Náb. vyučování bude rozděleno na tři oddělené kursy. Nižší kurs obsahuje čtyři třídy, v každé bude se vyučovati v neděle a svátky po hodině. Na konci školního roku bude veřejná zkouška, při níž se rozdělí slavnostně odměny — jako kdysi u nás. První dvě třídy mají předepsány nejpotřebnější modlitby a základní pravdy víry, druhé dvě třídy celý malý katechismus. Střední kurs má probrati větší katechismus ve 3 třídách. První třída: věrouka a biblické dějiny. Druhá třída: nauka o přikázáních. Třetí třída: nauka o milosti a výklad mše sv. Prakticky mají býti projednány také nejdůležitější námitky proti víře. Žáci, kteří s dobrým výsledkem ukončili tento střední kurs, jsou aspoň 16 let staří a prokáží se vysvědčením mravův od svého faráře, mohou dostati od římského komitétu diplom k vyučování náboženství v nižších třídách.

Vyšší kurs konečně jest ustanoven pro vzdělané mladé lidi, kteří chtějí státi se katechety na středních kursech.

*

V Římě namahají se protestanské sekty co nejvíce mládeže dostati do svých škol, aby zde svou propagandu založili. Státní škola jest beznáboženská, k těmto školám však chová se vláda velice shovívavě, ba blahovolně. Aby nejchudší děti, které k náboženskému vyučování

do kostela snadno nepřijdou, nebyly bez něho zustaveny, zařídil Pius X ve Vatikaně pro ně velikou školu, která muže pojmouti až 1600 návštěvniku. Vyučuje se tam obvyklým předmětum obecné školy a vedle nich též náboženství. Souvisí s tím také snaha papežova o vhodnou úpravu katechismu, aby se pro děti stal záživnějším (srv. zde str. 480).

*

Francouzská státní škola vede urputný boj se svobodnou (katolickou), jež ji výsledky svými zahanbuje. Biskupský zákaz učebnic náboženství nepřátelských hledí zmařiti trestním stíháním rodiču, kteří poslouchajíce ho nedají dětem z knih takových se učiti; poslední dobou dětem přímo nařízeno, by rodiče své proto udávali. To budou pěkné konce!

*

Prudký volební boj, který se právě odehrává v Holandsku, stojí ve znamení boje o školu. Státní zákony z let padesatých vyloučily náboženské vyučování ze školy úplně. Věřící katolíci i protestanté byli následkem toho donuceni zřizovati sobě školy soukromé. Dlouhou dobu nemohli na vševládnoucím liberalismu dosíci žádných ústupku. Teprve když se obě strany, katolíci a věřící protestanté, ve svém boji spojili, zdařilo se jim v letech 1889, 1901 a 1905 vymoci některé zákony, jimiž byla státní podpora i školám soukromým zaručena. Cílem, k němuž ona koalice katolíku a protestantu směřuje, jest úplná rovnoprávnost školy privátní se školou státní, čili jinými slovy, aby stát obojí škole dával stejnou podporu, a aby takto rodičum, posílajícím dítky do školy náboženské, nevznikaly z toho žádné nové výlohy. Koalice dosud měla 58 poslancu ze sta. Aby však státní základní zákon, jakým je i zákon školský, mohl býti změněn, vyžaduje se dvoutřetinová většina. A o tuto většinu povede se nyní volební zápas. Že lid sám v Hollandsku školy náboženské si přeje, ukazuje vzrust žactva ve školách soukromých, t. j. náboženských za poslední léta: 1890 : 188.052 žáku, 1904 : 268.969 žáku, 1911 : 353.547 žáku.

Vzrust tento byl by ještě mnohem větší, kdyby právě škola náboženská nevyžadovala tak velkých obětí se strany rodiču, kteří do ní své dítky posýlají.

*

Neapolská městská rada chtěla odstraniti náboženství ze škol. 30 tisíc občanu prohlásilo písemně, že pak nebudou dětí posílati do školy. To pomohlo.

*

O tělocviku školních dětí v jednotách sokolských a jim podobných rozhodl správní soud proti ministerstvu vyučování po celoroční úvaze (!), že starší jednoty, které to mají stanovami povoleno, smí cvičiti také žactvo bez cvičitele úředně uznaného. Jednoty v posledních desíti letech vzniklé mají dodatek, že cvičení to muže se díti toliko „s povolením školních úřadu“, čímž jakási kontrolla byla přece dána, která u starších jednot nebyla dle správního soudu zákonem

oduvodněna. Co se z takové dvojakosti vyklube, lze předvídati, neboť že Sokolum nyní většinou už nejde jen o tělocvik, nýbrž o proti-klerikalismus již u dětí, je známo.

*

Veřejnost i časopisy polské zabývají se nyní často hnutím skautu, jež se tam začíná šířiti neobyčejnou měrou. Také paedagogický časopis „Museum", vydávaný Spolkem učitelu vyšších škol, rozepsal se v posledním čísle o vychovatelském významu skautingu, či jak Poláci začali říkati: „harcerstwa". Podkladem článku jsou pokusy, konané v tom ohledu skoro na všech středních školách haličských, na jejichž ředitelství byly před časem zaslány dotazníky. Většina úsudku vyslovuje se pro „harcerstwo" velice příznivě. Ředitelové potvrzují blahodárný vliv cvičení na fysický rozvoj mladíku, dále vzrust povšechného zdraví skautu, kteří řidčeji nežli dříve zanedbávají vyučování pro nemoc, a vůbec patrné úkazy statnosti a otužilosti. Zvláště příznivě znějí úsudky ředitelství o působnosti skautingu na povznesení ethické úrovně mládeže: učí ovládati účinně přirozenost i špatné náklonnosti, pěstuje v mladých duších cit pro kollegialitu a podněcuje i city vlastenecké.

Ozvaly se ovšem také některé, byť řídké, stížnosti. Jeden z paedagogu žaluje, že fysicky slabší skauti ke škodě svého zdraví chtějí se vyrovnati silnějším v unavujících je činnostech. Jiný zase si stěžuje, že u některých skautu jeví se nedostatek přesnosti při povinnostech školních. Autor článku však očekává, že tyto „místní nedostatky" pominou rychle, budou-li skauti přiměřeně vedeni.

Nové toto hnutí počíná také u nás nabývati pudy a nezvrhne-li se, možno je jen vítati. Prospěje naší mládeži jistě více, než nedávný nezdravý zápal pro fenomenální „kousky" Sherlocka nebo sesurovující často sport „kopané".

*

Švycarské vlády ve snaze, uchrániti školní mládež před zhoubou kinematografu, zakázaly jejich návštěvu dětem úplně, i v pruvodu rodičů. Poněvadž se v tom spatřovalo porušení svobody živnosti, podali dva majitelé kina v kantoně curyšském stížnost u spolkového soudu. Ale stížnost byla zamítnuta s oduvodněním: Stát má právo a povinnost chrániti mládež před škodlivými vlivy. Že takový vliv má návštěva kinematografických divadel, jest patrno z četných dukazu novějších soudních processu. Nejsou-li rodičové dosti rozumní, aby chránili svých dětí před jedem těchto divadel, musí v zájmu mládeže a všeobecného blaha učiniti opatření stát. Tedy i švycarská svoboda má své meze!

—

Hospodářsko-socialní.

Nestálé počasí zavdává terminovým spekulantům s obilninami v Uhrách pěknou záminku k obchodům, ač jinak není příčiny k nějakému kolísání. Vyhlídky žňové jsou skoro všude velmi příznivé. V říši naší sice letos naseto pšenice něco méně než vloni, ale úroda slibuje býti vydatná a kromě toho jsou ještě od loňska značné zásoby, a to nejen obilí, nýbrž i mouky; spotřeba její totiž značně klesla. A přece v Budapešti docílila spekulace na pšenici říjnovou, tedy budoucí, vyšších cen než byly na červnovou (od loňska zbylou)! Dovozu z cizozemska tedy asi nám nebude tolik třeba, tak že by domácí bilance se trochu zvedla; ale což to platno, když spotřeba nedostatkem peněz vázne! V Budapešti mlýny zastavily na 14 dní práci.

*

Při jednání sněmovním o úpravě učitelských a úřednických platů fin. min. Zaleski poukazal naproti zlepšovacím návrhum na ohromný úřednický apparát náš. Platy státních a železničních úředníkův obnášejí 780 791.760 K, pense 116,018.933 K, příspěvek na ženské zaopatřovací ústavy 400 tisíc K, na starobní pojištění u železnic 46,951.250 K, remunerace a výpomoci 17,692.441 K, cestovné a diety 47,238.612 K atd. dohromady 1 miliardu a 10 milionů K.

Celkem je v této polovici říše 403 tisíce úředníků, na společná ministerstva doplácíme 10 milionů K.

Pořád se na to poukazuje, že máme příliš mnoho zbytečných úředníku — Němci ovšem záludně poukazují na dvojjazyčnost — ale nic se proti tomu neděje, naopak nové odbory se oddělují a tím nových míst přibývá. Dělá to tak říše, dělají to země.

Pro příště má rozpočtový rok býti čítán od 1. července do 30. června.

*

Italští a rakouští finančníci chystají se založiti společnou banku v Albanii. Bude víc rakouská či italská?

*

Na zužitkování bosenských lesu r. 1892 založená firma 'Otto v. Steinbeiß, r. 1900 zakciovaná (8 milionu K, z nichžto 6 emittováno) má nyní z velké části vystřídána býti státem, jenžto převzal $^5/_6$ akciového majetku. Podniku náležejí ohromné lesy v jihozápadní Bosně, asi 45 tisíc hektaru s 18 miliony m³ prvotřídního dříví, 2 velké pily, které ročně podají asi 400 tisíc m³ stavebního dříví, 500 km lesních drah, dráha z Knínu na pobřeží, ostrov Klabusač s přístavem, velká továrna na cellulosu. Káceti se má ovšem dle platných předpisu, by lesy nevyhynuly.

*

Byty bez nájemného byly, ale už nejsou, v t. ř. „Mariahilfer Centralpalast“ ve Vídni, jejž postavil podnikatel cís. rada Jakob

Wohlleitlager. Celý dům totiž byl obsazen obchody, které neplatily nájemného, nybrž jistá %, z hrubého výtěžku. Velká hypotekární břemena však podnik zdolala. V exekuční dražbě místo vyvolaných 1,704.947 K podáno ústřední bankou německých spořitelen jen 2,353.000 K, a jí dům zůstal. Má v něm býti zřízen hotel.

*

Ve stavitelství chystá se vážný obrat návrhem T. A. Edisona, budovati domy litím betonu. Do železných forem, jako nyní jsou dřevěné obrady pro obyčejný beton, lil by se onen zvlášť upravený stavební beton a dle jedné formy budovalo by se domů do libosti. Výhody prý jsou, že dům za 14 dní jest postaven, a to mnohem menším nákladem než dosud, neboť hlavního nákladu vyžadují formy.

Umělci stavitelští kroutí ovšem nad tímto novým soupeřem hlavou. Umění ve svém pojmu obsahuje cosi osobitého, individualního, a zde má býti i licí formy hotoveny byly dle uměleckých nákresů, umělecké dílo vznikati jako nějaká bábovka? Arciť ustupuje právě ve stavitelství osobní obrazotvornost umělcova více než ve všech jiných uměních jednak nepoddajné látce jednak praktické potřebě stavby, již nelze vždy vyhověti zároveň s úplným šetřením uměleckých požadavků, tak že v té věci ujma sice bude, ale poměrně menší než jinde. Co do jednoduchosti forem takových ukazuje se na to, že beztoho novější stavitelství upouští od pestrého hyperindividualismu, hledíc si více jednoduchých čar: ostatně ani u litého domu není ornamentika, plastická ani barevná, vyloučena.

Tož tedy budou se shotovovati formy jinak individualisující: typ domku dělnického, měšťanského, milionářova, panovníkova atd., jak na ty bábovky.

*

Suezským průplavem r. 1912 proplulo 5373 parníků s 20 miliony tun proti 4969 s 18 mil. tun r. 1911; válečné nepokoje tedy na plavbu tu mnoho nepůsobily. Z toho britská vlajka projela 3254krát, německá 698, hollandská 339, rakouská 245, francouzská 220krát. Poplatku vybráno přes 135 milionů franků. Jihozápadně Suezu vzmáhá se těžba petroleje netušenou měrou.

Panamský průplav konečně v červnu prokopán docela. Jak už poznamenáno, půda tamější jest velmi nejistá, stále se sesouvající, tak že opravy budou vyžadovati mnoho nákladu i za dob klidných, nerkuli po zemětřesení. Přirozeno, že se nyní vzpomíná někdejšího „panamistv“ inženýra Lessepsa, jenž neprávem kdysi vyvyšován jako geniální inženýr, ačkoliv zásluhy jeho o projekt suezský daleko nebyly toliké, jak se říkalo, později pak, po „panamě“, rovněž neprávem příliš snižován, že nezdařil se mu projekt, jenž byl nad jeho schopnosti a pro nepříznivou půdu také nad peněžní zdatnost tehdejší společnosti; nyní se to vidí jasněji.

*

Finance království řeckého, které po nešťastné válce 1893 a vynucené jí válečné náhradě Turecku byly skoro na mizině 1897

předelázel 30 % státní úpadek!) jsou pod správou 6 velmocí, které tehdy vlastně Recko jako samostatný stát zachránily. Pod touto správou se peněžní poměry řecké velice zvedly. Válečné náklady ovšem je zase poněkud stlačily — do polovice května 1913 obnášely přes 350 milionu drachem; kromě toho příjmy z monopolu (tabák, sůl, petrolej, karty, cigaretní papír, šmirgl) vesměs, až na zápalky, klesly. Nyní půjde o to, zda dobytá území dovedou náklady ty nahraditi.

Sůl má Recko doma, kromě toho dováží něco z Tunisu, petrolej dováží z Ameriky a Rumunska, zápalky vyrábí v Pireu a dováží z Rakouska a odjinud, karty vyrábí na Korfu, cigaretní papír ze Rjeky zpracuje se též na Korfu, šmirgl hotoví se na Naxu; průmysl tento světový utrpěl ne tak nedostatkem odbytu, jako stávkou.

Zdali ona kontrolla šesti velmocí bude nyní zrušena, jak se Recko před válkou pro zlepšené finance domáhalo, bude asi záviseti na podmínkách míru, jež mají se konečně stanoviti v Paříži. Pomocí Slovanu proti kterým Řekové vždy tak bezohledně vystupovali, domohli se čestného místa mezi státy. Nebožtík král, jenž nejednou měl duvodné obavy o osud říše i dynastie, trpělivosti přece dočkal se vítězství; ne nadarmo starý pán po pádu Janiny objal v pokoji královnu a dal se s ní do tance . . . netuše, že výsledků vítězství již neužije.

Četné *defraudace předních socialistických činovníků*, kteří, jak známo, bývají dobře placeni, dokazují, že nikoli nedostatek, nýbrž hýřivost a chtivost příjmu bez práce vězí za tou věčnou nespokojeností takových „vyděděnců“, která socialistickým tiskem a řečněním stále jest podpichována, až se obrací proti vlastním puvodcum, prozatím aspoň proti jejich majetku. Ovšem, „majetek jest krádež“; tedy krádež jest majetek, myslí zas oni.

Společenským nebezpečím větších měst jest *mládež samostatně žijící*, jak hoši tak děvčata. V menších místech přece výstřednosti jejich tak snadno neprojdou, ve větších zůstanou nepovšimnuty, třebas dály se v celých rotách — neboť vrána k vráně sedá. Učni a mladí zřízenci z venkova na samostatných bytech, podobně písařky a řemeslnice sobě ponechané velmi snadno propadají zkáze; nával do rozličných kursu prumyslových a obchodních má, jakkoli sám by byl potěšitelný, tuto velmi silně stinnou stránku, a venkovští rodičové měli by ve volbě bytu pro takové návštěvníky býti mnohem obezřelejší. Není to sice mládež opuštěná neb zanedbaná, ale ve zkaženosti jí nic nezadá, byť chodila sebe lépe oblečena! A konce jsou pak tím žalostnější.

Ve státě Newyork rozhodnuto nedávno u nejvyššího soudu, že *děvčata do 18 roku* svého věku mohou, když se provdala, beze všeho žádati *rozluku manželství*, jestliže očekáváním jejich nevyhovělo. Tedy sňatky na prubu! Dovede nový předseda Spojených

státu Wilson, jenž osobně prý jest velmi zbožný a svědomitý, zabrániti aspoň poněkud tomu třeštění, jenž i americké společnosti hrozí mravní záhubou?

*

Dle anglické statistiky z r. 1909 bylo choromyslných z 10 tisíc lidí 10·7 mezi duchovními, 14·2 mezi lékaři, 19·4 mesi učenci a spisovateli, 25·4 mezi výtvarnými umělci, 31·3 mezi služkami, 38·8 mezi dělníky vubec, 49·8 mezi techniky, 51 mezi kovodělníky a dělníky železničními. V Indii prý přijde jeden choromyslný na 70 tisíc lidí, na Javě na 50 tisíc, v Prusku na 385, v Curichu dokonce na 103 obyvatele.

*

V italské sněmovně socialista Bissolati podal návrh, aby vláda všechna katolická sdružení zakázala, jelikož prý v nich jednotlivec pozbývá svobody pod náboženskými a mravními závazky. Oh, ta rudá svoboda!

Politický a vojenský.

Zemské volby moravské skončily jakýmsi vítězstvím spojených stran lidovopokrokové, agrární a socialistické proti nám. Pozbyli jsme několik mandátů, nabyli jsme však celkem mnoho hlasů. Česká většina sněmovní ovšem pochována, jelikož socialisté agrárnickou pomocí proti nám zvolení s Čechy nepůjdou, jako nešli minule. Velký moment — hospodářská sanace Moravy — jaké najde pokolení? Kdo převezme odpovědnost?

Místodržitel moravský pravil při úřední návštěvě jednomu duchovnímu hodnostáři, by se kněží nemíchali do politiky. Snad to také pomáhalo při tom „vítězení“?

Boje o volební reformu v Haliči teď před volbami poněkud utuchly. Rusínští katoličtí biskupové postavili se docela po bok polským, napomínajíce věřící, aby dle zásad katolických dbali o čistotu voleb a s polskými krajany snášelivě obcovali. Všepoláci rovněž vyslovili biskupům dík, že nespravedlivou reformu zmařili; v příštím sněmě nutno prý navrhnouti novou, spravedlivou osnovu, jíž by se dal průchod právům obojí národnosti, ne však vykupné za rusínskou obstrukci.

*

O zahraniční situaci promluvil ve sněmovně ne náš ministr, nýbrž Tisza. Pohotový jinak řečník tentokráte pronunciamento své četl; snad to byl upravený diktát zahraničního úřadu. Osvědčeno tím znova, kde se balkanská naše politika vyrábí, totiž v Budapešti; dle toho také dopadá.

U nás hrabě Stürgkh jen v panské sněmovně řekl několik slov o věci té. Za to řečníci, jako hr. Czernin, Dr. Baernreither, dukladně vládě vyčinili pro ničemnosti Cuvajovy a ostatní.

*

Velkou událostí dle Němců bylo, že rakouská dolní sněmovna negratulovala Vilému II. Předsedseda Sylvester totiž napřed se tázal některých opposičních předáků, co by tomu říkali, kdyby nějakou takovou řeč přednesl. Odpovědi byly asi takové, že toho nechal. Za to v Budapešti a v naší panské sněmovně gratulováno. Možno o té formalitě mezinárodní zdvořilosti souditi jakkoli, ale ohraditi se třeba rozhodně, aby takový projev byl srovnáván s projevem vlastnímu panovníku, jak „Reichspost“ si dovolila; tak daleko přece ještě nejsme.

Při návštěvě ruského cara v Berlíně o svatbě císařovy dcery dal prý policejní ředitel Jagow četným ruským detektivům, již cara všude provázeli, tajně po jednom německém, aby na ně dávali pozor; těm, pravil, věřím já nejméně!

*

V Dánsku zvítězili při posledních volbách socialisté a radikáli nad liberály. Liberální ministerstvo se ovšem hned poděkovalo. Socialisté

navrhli a folkething se usnesl požádati krále, aby ministerstvo Berntsenovo přiměl k setrvání, ale to znova odmítlo. Tu vyzval král konstitučně socialistu Stauninga, aby tedy utvořil ministerstvo, ten však „s vyššího hlediska“ odepřel, což praví asi tolik, že socialisté nechtějí převzíti zodpovědnosti, nýbrž jen oposičně kritisovati; do ministerstva smíšeného z radikálův a liberálů prý by někteří socialisté vstoupili, což ale zase liberálové odmítli. Zbudou tedy ještě jen radikáli.

*

V Norsku sněm se usnesl, že návrhy zákonů na sněmě přijaté tím samým stávají se zákonem bez králova potvrzení. Král s tím souhlasí. Idylla!

*

V Novosadě na Dunaji ustanoveno zříditi válečný přístav pro dunajské loďstvo.

4. prapor císařských myslivců má býti příště oddělen a jako samostatný vřaděn do vojska pohraničního.

Reservním důstojníkům, kteří byli teď na 3 měsíce do služby povoláni a chtějí po řadě býti jmenováni nadporučíky, započítá se doba nad 8 neděl v službě té ztrávená do vyžadované tříměsíční doby zkušební.

Ve sněmovně vídenské přijat návrh vlády, by advokátním koncipientům, kandidátům notářství a soudcovství posledně k vojsku povolaným byla tato služební doba započítána do praxe, jako se stalo nařízením úřednictvu.

Ministerstvo vojenství uznávajíc vyučování plukovním řečem hlavně pro chybnou methodu za nedostatečné rozhodlo, by důstojníci k vyučování tomu určení prodělávali 4—6týdenní kurs v Berlitzových školách.

*

Francouzi s tříletou službou vojenskou velice těžko se smiřují, ačkoliv se jim německé nebezpečí pořád maluje na stěnu. Naproti námitce, že počet mužstva je daleko menší než v Německu, odpovídají, že Německo má otevřeny dvě válečné fronty, Francie jen jednu, čímž také Rusko se chlácholí, ač toto může jich snadno míti několik, jelikož poměry východní, zvláště v Mongolsku naproti Číně, která se sbižuje s Japonskem, nejsou nikterak jisty. A právě ruské nové zbrojení přičítá se vlivu francouzskému, jenž Rusko chce míti silnější, kdyby k něčemu došlo.

*

Bulharsko-srbský spor ohrožuje až do posledních dnů jak mír balkánský, tak úspěchy z vítězné války. Vojenská strana v Srbsku přeceňujíc účast svou v nich, přenáší se lehkovážně přes ujednané před válkou spojenecké podmínky a žádá v Makedonii víc území, než bylo Srbsku přiděleno, odvolávajíc se na to, že chce jen srbské kraje pro Srbsko; nestranní ethnografové, na př. mezinárodní sbor reformních důstojníků, ukazují však, že Srbů v Makedonii jest

velmi pořídku, a sám srbský statistik univ. prof. Cvijić před válkou srbský živel úžeji vymezoval (Uesküb—Kumanovo—Egri Palanka—Kratova—Köprülü) než po válce (přes Monastir na jih). Nyní vychází na jevo, že již před válkou srbské ministerstvo vyslancům svým v tajném oběžníku nakázalo působiti u dvorů pro uznání nových hranic Srbska, jež vytčeny daleko šíře než ve smlouvě spojenecké! Není vyloučeno, že ruský vyslanec v Bělehradě Hartwig o své ujmě Srbům více sliboval než byl oprávněn.

Památný list ruského cara k oběma panovníkům jménem Slovanstva varoval od bratrovražedné války. Německé listy v Rakousku nad tímto prý všeslovanským tónem div se nezbřídily. Ale působil. Ministr Gešov, jinak rusofilský, unaven tahanicemi, odstoupil, srbský Pasič sice také, ale znova se vrátil, i zdá se, že nová mobilisace již již k válce pohotová, přece k válce nepovede. Řekové ovšem stáli při Srbech. Francie pohrozila Srbům odnětím úvěru, což ovšem by bylo osudné. V posledních dnech však zase Rumunsko činí nové nároky na Bulharsko a ohrožuje mír. I srážky tlup a vojska bulharského se srbským a řeckým na vlastní vrub podnikané, jsou ovšem nebezpečnými hříčkami válečných stran. V poslední chvíli vyskytla se zpráva, že západní velmoci chtějí i z tohoto sporného území utvořiti nový stát.

Z bitevních podrobností války nyní probíraných poukazují odborníci na důležitost předběžného „dělového souboje“ před celkovým útokem pěchoty. U Čataldže proto měli Bulhaři tolikė ztráty mužstva, že 17. listopadu před útokem děla jejich sice střílela na turecké batterie za pěchotou zakopané, že však z poměrně slabých jejich odpovědí mylně soudili, že jsou umlčeny, a proto podnikli útok pěchoty, která tureckými batteriemi zdecimována; totéž opakovalo se 19. listopadu. Naopak Srbům u Kumanova i Monastiru pomohlo k vítězství hlavně několik těžkých děl, jimiž polní batterie turecké umlčeli (na 8—10 km), tak že následující útoky pěchoty byly velmi usnadněny.

Celkem padlo všem spojencům asi 110 tisíc mužů, Bulharům samým 330 důstojníků, přes 29 tisíc mužů, raněno 951 důstojníků, 52.550 mužů (z mobilisovaných 450 tisíc). Srbsko zmobilisovalo 402 tisíce, Řecko 150 tisíc, Černá Hora 45 tisíc mužů.

*

Zednářství má v italském vojsku prý asi 4000 důstojníků a jest v ministerstvu války dobře zastoupeno. Generál Fara, známý z africké války, nedávno z lóže vystoupil, jelikož prý mu svědomí nedovoluje podléhati zednářskému nátlaku ve službě. Tím se ukázalo, že rozkaz, vyšetřiti účastenství důstojnictva v lóžích zůstal na papíře. Zákaz ministerstva účastniti se tajných spolků změněn v zákaz účastenství na veřejných schůzích. „Tribuna“ podotýká: „Skutečnost takového tajemnůstkářství prozrazuje degeneraci.“

V belgické sněmovně ministerský předseda taktéž ostře odsoudil na základě zednářských pramenů podvratnou činnost zednářstva ve vojsku, jemužto zvláště vojenská duchovní správa jest proti mysli;

listiny o poradách pokaždé poznačeny rozkazem, že po přečtení mají býti zničeny. Zednáři a socialisté se ošívali, ale zapříti nemohli.

*

Německý říšský sněm povolil brannou předlohu o rozmnožení vojska, i 6 nových jízdních pluků, když vláda povolila nějaké ústupky v trestním právě vojenském. Zajímavo jest, že socialisté, kteří brannou předlohu odmítli, pro náhradu její, daň ze vzrůstu majetku, hlasovali! ač jinak vždy proti rozpočtu hlasují. — Navrhované zdanění korunovaných knížat na žádost kancléřovu zamítnuto.

Předseda sněmu nazval toto zasedání „nejpamátnějším v dějinách říšského sněmu".

*

Zápisky vlašského státníka Františka Crispi (vyd. T. Palamenghi-Crispi) objasňují některé nejnovější zjevy politické v jejich začátcích. O ponechání Tripolisu Italii na př. jednáno již na kongressu berlinském (1878) a znova 1890, kdy Francie obsadila Tunis. 20 května 1882 uzavřena proto smlouva trojspolku. 1887 mínil Bismarck, kdyby se Polákům jen trochu pomohlo se zdvihnouti, mohli by ruské jho setřásti a pod některým rakouským arcivévodou utvořiti samostatný stát. Téhož roku již Crispi považoval Turecko za stát v rozkladě. Přátelský poměr Crispiho k Bismarckovi umožnil onomu mnohý podnik proti papežskému stolci, jako předchůdci jeho Cavourovi, tomuto arciť ještě více obojetná politika Napoleona III., která na něm samém nejvíc se vymstila. Zajímavo též jest, že začátkem let osmdesátých, kdy vyskytla se „otázka egyptská", Německo prohlásilo dle protikolonisační politiky Bismarckovy svůj desintéressement a Italie odmítla v Egyptě postupovati s Anglií, která pak znenáhla učinila Egypt skoro svou provincií, nabyvši tak třetí pevné opory ve Středozemním moři. Tím tedy, že Anglii ponechána volnost v Egyptě a Francii v Marokku, počítala Italie na Tripolis. Kdysi prý ptal se Bismarck Crispiho: Máte spory s Tureckem? Crispi: Pořád. Turecko jest jen hovado, které neví, co dělá. Bismarck: Snad máte pravdu, ale zvířata třeba dělati povolnými, ne jich tlouci! (Tak to dělá Německo s Tureckem.)

Crispi byl rodem i prohnaností Albánec, jeho příbuzní jsou tam dosud. Proto Turecko kdysi povolilo m. j. italským podnikatelům v albánských lesích káceti.

Ročník XXX. Číslo 8.

HLÍDKA.

Zázrak s krví sv. Januaria v Neapoli.

Napsal prof. BOH. SPÁČIL, T. J. (O.)

Z toho co bylo řečeno, vysvítá, že všecky předešlé pokusy přirozeného vysvětlení jsou nedostatečné, tento poslední se stanoviska čistě fysikalního absolutně připustný, ale podle okolností aspoň na výsost nepravděpodobný. Nanejvýše však bylo by jím pouze zkapalnění vysvětleno, ne však změna objemu a váhy.

Než nelze právě tyto zjevy nějak přirozeně vyložiti?

Vzhledem ke změně objemu poukazováno nejprve i tu na vliv teploty týchže zdrojů tepelných, z nichž měla býti změna tuhého stavu v tekutinu vysvětlena. Tuto domněnku netřeba vyvraceti; neboť zvýšení objemu jest aspoň tisíckráte větší, než by mohlo dle fysikalních zákonů býti za zvýšení okolní temperatury, a právě jako zkapalnění, není na stupni teploty obklopujícího vzduchu nikterak závislé. — Podobně nelze ani mluviti o tom, že by objem mohl býti zvětšen bublinami v krvi se nacházejícími. Nějakých bublin vzduchových není vůbec v kapalině pozorovati, a jistě by stačilo jediné otřesení relikviáře, aby vystoupily na povrch; vzrůst massy jich vlivem nemohl by mimo to býti než minimalní. — Pozoruhodnější jest fysikalní vysvětlení, o něž se pokusil r. 1890 neapolský universitní professor Albini.

Obrátí-li se relikviář, míní prof. Albini, přichází celá tekutá massa přirozeně v pohyb a stéká po skleněných stěnách láhvičky. Někdy nezůstavuje tu po sobě stopy, jindy však zase zůstane s větší nebo menší houževnatostí lpěti; a když konečně už silnější vrstva na skle lpí, zdá se jakoby celá láhev byla naplněna a objem byl vzrostl. Dle

toho výkladu by tudíž změna objemu byla pouze zdánlivá. — Než toto vysvětlení naprosto nevyhovuje a skutečnému stavu věcí zhola se příčí. Všichni, kdož div neapolský pozorovali, tvrdí, že o nějakém pokrytí (potažení) stěn polotekutou massou není ani řeči, při každém rozmnožení objemu tekuté krve je zcela jasně viděti, jak zvýšená hladina sem a tam se vlní, což zřejmě o skutečné změně objemu svědčí. Tím méně ovšem „theorie“ prof. Albiniho klesání objemu v měsíci září vysvětluje.

Jiný pokus vysvětlení přirozeného posud podán nebyl, a lze tedy říci, že vzhledem ke změně objemu dosavad nemáme hypothese byť i jen poněkud pravděpodobné, která by změnu z přirozených příčin vyložila. — A to platí též o změně váhy. Dle platných fysikalních zákonů lze povýšení váhy jenom vzrůstem dané váhy vysvětliti. V našem případě tudíž stojíme před alternativou: Buď váha vzrostla bez zvětšení massy anebo byla massa nějakým přirozeně neznámým způsobem zvětšena. Buď jak buď, stojíme tu před záhadou, která posud na základě přirozených příčin není vysvětlena.

Dovolávati se neznámých sil je s filosofického a fysického stanoviska nepřípustno. Síly neznámé, které za určitých daných okolností působí právě opak toho, co dle zákonů fysikalních musí se v těchto okolnostech státi, nejsou síly přirozené, nýbrž nadpřirozené.

Posud zabývali jsme se pouze zjevem samým a hlavně fysikalní stránkou jeho. Není však v okolnostech zjevu, okolí a době jeho atd. ničeho, co by buďto zázračnou povahu jeho potvrzovalo, anebo naopak proti uznání zázraku mluvilo?

Nám se zdá, že okolnosti zjevu zázračnou jeho povahu potvrzují. Vztah mezi úctou sv. Januaria a změnami, jež se v relikviáři dějí, spojitost modliteb, procesí, uctívání ostatků světcových atd. s divem je tak nápadná a konstantní, že každý mimoděk tu na příčinnou souvislost pomýšlí, a že domněnka o vlivu přirozených sil téměř prozřetelnosti a svatosti boží se zdá odporovati. K tomu přistupuje velmi důležitá okolnost, o níž jsme se častěji v pojednání zmínili, že div stává se pouze v blízkosti ostatků (hlavy) sv. Januaria. Dějiny vypravují pak několik příkladů, jak právě krví sv. Januaria často neštěstí a různé nehody byly nápadným, ba zázračným způsobem zažehnány.[1]) Že zjevy neapolské často vedly a vedou u mnohých k se-

---

[1]) Srv. Stilting, Acta Sanctorum mensis Sept. IV — Rivista di scienze e lettere, 1905, str. 43 nn.

sílení víry a zlepšení života křesťanského, je též jisto, a sami jsme svrchu příklad professora Januario uvedli.

A tak se nám zdá, že i okolnosti mluví pro zázrak. Naproti tomu ovšem namítá Dr. Aloys Müller,[1]) že právě okolnosti zjevu zázrak vylučují. Všecko činí prý dojem theatralního představení, a celé počínání neapolského lidu živě prý připomíná na dětinsky-naivní názory středověkého nevzdělance o světcích a jich poměru k nám a našim potřebám. My tu se své strany nevidíme, proč by to musilo zasáhnutí boží a zázrak vylučovati. V nábožnosti románských národů nám jest mnoho věcí ovšem nápadných a podivných; ať kdo soudí jakkoli o „italské" zbožnosti, tolik jest jisto, že jest v ní mnoho víry, snad dětinsky-naivní, ale pevné, a právě víře přislíbeny zázraky.[2]) Také v tom, co dále Müller namítá, že totiž podobné zjevy se i na jiných italských místech vypravují, nevidíme podstatné obtíže.[3]) Vedle skutečného zjevení v Lourdech n. p. máme také množství zjevení podobných, z části pravých, z části i fingovaných, to však není důvodem pravost zjevení lourdského popírati. Nespočívají-li parallelní tyto zjevy na klamu, a nedají-li se z přirozených příčin vysvětliti, pak třeba při nich zrovna tak jako při zjevech v dómě neapolském na skutečný zázrak souditi.

Shrneme-li všecky svoje dosavadní úvahy, lze nám o věci konečný soud pronésti. Ze tří podivuhodných zjevů s krví sv. Januaria nebylo o dvou, změně objemu a váhy posud nijakého pravděpodobného přirozeného výkladu podáno, ano dle dosavadního stavu výzkumů třeba souditi, že z platných zákonů fysických se vymykají; z různých pokusů přirozeného výkladu zkapalnění jest jediný, který z fysikalního stanoviska je sice absolutně možný, ale celkem nanejvýše nepodobný pravdě. Okolnosti zázraku nevylučují, nýbrž mluví v jeho prospěch.

Z té příčiny se přidáváme osobně na stranu prof. Sperindea, Januaria, Cavèna a mnoha jiných, a soudíme, že se tu jedná o zázrak, jehož účelem jest potvrzení víry vůbec a zvláště úcty velikého světce a neohroženého mučeníka, a jehož jistota jest aspoň morální, tedy téhož druhu, jakého jest jistota většiny historických zjevů přirozených i nadpřirozených.

---

[1]) Neapolitanische Blutwunder (Aar 1912) str. 248.

[2]) Jan, 14, 12.

[3]) Isenkrahe sám popisuje v knize své dva takové zjevy: zázrak s krví sv. Alfonsa v Neapoli a t. zv. zázrak v Pozzuoli.

Připouštíme tedy, že absolutně možnost přirozeného vysvětlení tu není vyloučena. A proto úplně souhlasíme s návrhy prof. Isenkrahe, aby se znova a s větší přesností konala řada pozorování a pokusů k úplnému zjištění stavu věcí. [1]) Dají-li se všecky jeho návrhy provésti, jest ovšem otázka. Známo jest, že experimentování s relikviářem potkává se s odporem, a sice ne tak u církevních úřadů (papež Pius X prohlásil svůj souhlas s pokusy prof. Sperindea), jako právě u civilních úřadů liberalní Italie. [2])

Svět katolický může vyčkati výsledků dalších pokusů s úplným klidem. Zázrak, na němž by víra naše spočívala, s nímž by stála a padala, to nikdy nebyl a nebude. Naše osobní přesvědčení na základě dosavadních zkoumání spočívající jest, že příští pozorování nadpřirozený charakter zjevu jenom potvrdí. Přes to však bychom nedoporučovali, aby se při apologetické práci ať vědecké nebo popularní právě na tento zjev appellovalo.

Máť ostatně zjev neapolský, nehledě ani k otázce nadpřirozeného nebo přirozeného původu, i jinak pro apologetu mnohou poučnou stránku. — Jedná se o zjev, jehož příčiny a povaha přese všechno úsilí přírodní vědy posud zůstává tajemnou rouškou zahalena. Doba, kdy přírodověda byla považována za královnu věd, vědu par excellence, schopnou veškery záhady řešiti, ovšem už pominula; ale přes to ještě někdy bývají její výsledky přeceňovány a v boji proti víře zneužívány. Pro apologetika jest jistě s užitkem, může li v boji proti nesprávným výstřelkům přírodní vědy na to poukázati, že je celá řada fakt, s nimiž si věda ta naprosto neví rady.

A ještě jedna poučná reflexe. Církev posud při tolika svědectvích a po tolika příznivých pokusech ničeho ve prospěch neapolského zázraku neprohlásila. Je to jistě znamení, že tu církev nepostupuje lehkovážně, a že lze na její svědectví a její autoritu pevně spolehnouti tam, kde potvrzuje nějaký zázrak autoritativně, třebas ne neomylně.

Tím končíme svůj rozbor vysoce zajímavého zjevu, odkazujíce ty, kdo by zvláště o podrobnostech konaných pokusů lépe se chtěli informovati, na důkladnější díla v pojednání uvedená.

---

[1]) o. c., str. 131 nn.

[2]) Prý bojí se revoluce lidu, kdyby se zázrak neosvědčil. U zednářů divný důvod! *P. r.*

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Není pochyby, že kněz Jan Sarkander i farář Mikuláš působili horlivě ve smyslu biskupa kardinála Ditrichštejna, ale část obyvatelstva městského se vymykala jejich činnosti, následujíc učení luterského, nejprve skrytě v obalu podobojích, potom co nastoupil správu země arcikníže Matiáš, čím dál otevřeněji. Na služby boží vycházeli z města ven, zvláště do Litovle.[1]) Jelikož jim v tom od katolíků překáženo, stěžovali si zároveň se souvěrci z Olomouce, Brna a Hradiště na obecním sněmě olomuckém, kdež usneseno, aby těm osobám při všech věcech strany náboženství svoboda puštěna byla kromě kázaní; v jiném pak aby se jim pod žádným způsobem žádná překážka nedála.[2]) Krátce na to prohlásil i arcikníže Matiáš, že nikdo nemá býti stíhán pro své náboženství a že protestanté z královských měst smějí na služby boží do okolí. Mimo to slíbil, že při obnově úřadů v městech nebude se činit žádného rozdílu co do víry.[3])

Leč vzdor usnesení sněmovnímu i prohlášení panovníkovu nedostalo se unčovské menšině jinověrné svobody v míře žádoucí ani když si poznovu stěžovali na zemském soudu v Brně roku 1612.[4]) Do městské rady se přičiněním zemského podkomoří Jana Mošovského z Moravčína nedostal téměř žádný nekatolík. S dětmi ke křtu se muselo vyjížděti z města prý s nasazením života i zdraví. Pro služby boží neměli kostela v městě a súčastniti se jich přes pole bývalo spojeno s obtížemi, z nichž neposlední byla, že brány městské naschvál zavírány v sobotu velmi časně, v neděli pak otvírány až pozdě za dne. Tak si ústy evan-

---

[1]) Dne 18. února 1602 pohřbena v litovelském kostele sv. Marka Estera mydlářka z Unčova. — 9. června 1609 pokřtěno tamtéž dítě ženy, kterou kněží unčovští (Pfaffen) byli vyhnali. — 4. listopadu 1609 pokřtěna dcera Jiřímu Brandovi z Unčova, poněvadž mu v Unčově pro jeho náboženství nechtěli pokřtit. *Kux*, Geschichte der Stadt Littau 96.

[2]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. 466. Olomucký sněm zde uvedený zahájen 16. července 1608.

[3]) *Kameníček* l. c. 748.

[4]) Ke stížnosti podané od evandělických měšťanův i předměšťanů z Olomouce, Brna, Hradiště a Uničova připsáno: »Mlčením pominuto. J. M. p. hejtman neráčil o té suplikaci vědomost míti, jak mezi druhý vešla«. *Kameníček*, l. c. 506².

dělických stavů moravských stěžovali unčovští jinověrci krátce před vypuknutím odboje na Moravě. [1])

Za několik měsíců na to se dostalo konečně luterské části měšťanstva v Unčově kýžené svobody sněmovním usnesením ze dne 6. května roku 1619: přiřčen jim totiž farní kostel s farou a školou i všemi důchody. [2]) Spolu nařízeno, aby úřady královských měst dosud katolické byly obnoveny a osazeny vhodnými osobami nehledě k vyznání náboženskému. [3]) V Unčově to provedeno za týden potom.

Ve středu po neděli „Exaudi" — světila se toho roku dne 12. května — před večerem přijeli do Unčova sněmovní komissaři krajský hejtman olomucký pan Albrecht Sedlnický a Václav Bitovský s jednou kompanií rejtarův. Sami se ubytovali v domě Balcarovském, vojsko poslali na noc do Medle. Purkmistrovi a radě nařídili, aby se ráno sešli jak rada tak obec na rinku. Když tam druhého dne stáli všichni podle poručení, vtrhli na náměstí rejtaři z Medle. Páni komissaři s konšeli vešli vzhůru na radnici a oznámili sněmovní usnesení, že úřad má se obnovit. Nic nepomohly protesty dosavadní městské rady, že obnova smí se dít jen u přítomnosti podkomořího při čase sv. Vavřince a že nyní byla by proti právu: páni komissaři sesadili starý úřad a zvolili nový, jemuž odevzdali klíče od města i od kostela. Jména nově zvolených jakož i články nastávajícího řádu městského přečetl shromážděné obci se schodů radničních městský písař Matiáš. Potom poslali do Újezda pro evandělického kněze Melichara, s nímž „přijedouce jeho do kostela uvedli a kázaní učiněno bylo". Zatím „kumpania rejtarův na rinku tak dlouho stáli, až po kázaní bylo, potom hned do kvartýrů svých se odebrali". [4])

---

[1]) Stížnost stavů evandělických stran královských měst 13. prosince 1618. *Kameníček*, l. c. 515. 402.

[2]) *D'Elvert*, Schriften XXII. 252. V usnesení se mluví při Unčově o jednom kostele; že míněn kostel farní, vysvitne z dalšího průběhu.

[3]) »nebývajíc teď od některých minulých let mezi těmiž osobami úředními ani jedna osoba náboženství podobojí«. *D'Elvert*, l. c. 251.

[4]) Po vítězství bělohorském ztratil Unčov následkem domnělé účasti na rebelii svobody královského města a upadl v poddanství knížete Lichtenštejna, jak o tom bude řeč na svém místě. Domáhaje se v letech 1627—1632 pozbytých práv a svobod, vyžádal si Unčov od rozličných pánů »svědomí« čili vysvědčení, »že v tej ohavné rebelii vždy věrni byli« císaři. Jeden z pánů, Petr Henrich Lichnovský ve svém svědectví ze dne 20. dubna 1629 popisuje průběh násilné obnovy v Unčově ve slova hore uvedená. Sedmero »svědomí« stran unčovské účasti na rebelii v městském archivě unčovském.

Prvním důsledkem tohoto násilného převratu[1]) byla změna v osobě duchovního správce unčovské farnosti. Po faráři Mikuláši, jenž umřel při času Všech svatých roku 1616, následoval od 1. února příštího léta farář Martin Petrovský.[2]) Náboženské poměry v městě byly však pro katolického kněze do té míry nepříznivy a nesnadny, že nový správce už při sv. Václavě faru vypověděl „mimo všechnu naději a nemaje od městské rady žádné podstatné příčiny a nedomluviv se o nic takového nejmenšího“. Duchovní správu převzal prozatím kvardian místního, loni nově obsazeného kláštera minoritského, Jiří Chalanius, načež od 9. listopadu dosazen na žádost Unčovských dosavadní farář šumvaldský Adam Florencius Giss.[3]) Nový úřad konšelský, jemuž stál v čele luterán Václav Držovský, zastavil ve farním kostele katolické služby boží, zbavil faráře Adama Gisse důchodů, tak že pobyv po odnětí kostela ještě drahný čas na faře, byl nucen odejít konečně z města i z nedostatku výživy i následkem nového rozkazu zemských komissařů. Faru se správou školy nastoupil dne 14. srpna 1619 luterský pastor z Rohle, Mikuláš Koukal Rudský jakožto „nejprvnější kněz evandělický“ v Unčově.[4])

Působení nové rady unčovské cítilo se přirozeně taktéž co nejdříve v poddaném městě Lošticích. Dosavadní správce duchovní kněz Matouš Semelius vzdal se nátlakem Unčova úřadu.[5]) Duchovní správy

---

[1]) Unčovští později, aby se očistili, stále poukazují na to, že převrat byl proti jejich vůli. V prosbě k císaři 1629 píší o tom: »My nemajíce o té zradě (totiž o plánech stavů proti císaři) dokonce žádné vědomosti ani od J. M. dobré paměti pana hejtmana ani p. podkomořího sobě napřed dané, zrádně lidem vojenským odporné straně postoupeným nenadále přichváceni, mocí a kvaltem z úřadu našich shozeni, nemoha moci a kvaltu odolati, aspoň proti takové moci a kvaltu protestanci jsme učinili«.

[2]) Nejstarší inventář kostelní ve farním arch. unčov. p. 161. — Čas. Mat. mor. 1903. p. 306.

[3]) Zápis v nejstarší matrice unčov. Stran resignace Petrovskéhlo a žádost o nového faráře ke kard. Ditrichštejnovi viz dopis městské rady unčovské dto. 5. října 1617. Archiv zemský brněn. B. S č. 9275.

[4]) Vlastnoruční zápis jeho v nejstarší matrice unčov.

[5]) V časopise »Brünner Wochenblatt« 1825 p. 205 je článek o Lošticích, sestavený jak se zdá na základě pozůstalostních poznámek bývalého syndika loštického Wekebroda, jenž z místního archivu mohl mít o Semeliovi zprávy nyní neznámé. Udává-li tudíž článek, že Semelius byl od magistrátu unčovského z fary sesazen a že se potom živil vyučováním školským, může to býti dobře bernou mincí Popud k proměně osoby farářovy v Lošticích mohl vycházet ze sněmovního usnesení dto 6. května 1619. *D'Elvert* Schriften XXII. 252.

ujal se kněz Jan [1]) jistotně co do náboženského vyznání zbarvený určitěji a vyhraněný ostřeji nežli předchůdce, jejž dlouholetá zkušenost a znalost poměrů naučily opatrné shovívavosti a mírnému vystupování ve věcech víry. Kněz Jan si počínal bezohledněji, zvláště když našel rádce a spojence v knězi Janu Moravovi.

Jan Morava byl správcem farního kostela v Ivančicích. [2]) Počátkem roku 1618 byl v Lošticích majitelem náměstního domu č. 115, k němuž přikoupil jakožto „spolusoused náš milý“ troje hony roli za Klímovou cestou v ceně 95 R. mor. hotových a nedlouho na to — roku 1620 — šestery honce pole na Bradlci za 35 R. mor. Volnost náboženství, jež u protestantů jevila se tím, že kde mohli uklízeli posvátné nádoby katolických služeb božích v tajná místa, pokud se jim nevidělo zničiti je, [3]) zjednala si průchod také v Lošticích. „Původem“ kněze Jana Moravy „zmařena“ kostelní monstrance. Vhodnou záminku k tomu podal asi rozkaz nového krále českého Bedřicha, že kostelní stříbro má být odvedeno k ražení mincí. [4])

Též jiné berně mimořádné Loštic neminuly. Tak zejména příspěvek k 18.000 zl., jež stavové moravští přinesli v dar novorozenému princi krále Bedřicha jakožto nastávajícímu markrabí moravskému. [5])

Bitvou na Bílé hoře ukončeno sice panování Bedřichovo, ale novým plamenem vyšlehla pochodeň války, jejíž útrapy citelně doléhaly ne severní Moravu. Už před výbuchem vzpoury trpělo zdejší okolí bytováním vojska, jež nedbajíc přímých zákazů žilo na útraty lidu. V Unčově bytovaly roku 1610 dva praporce pěchoty, na něž obec za dva měsíce vydala přes 436 R. [6]) O Mohelnici píše kardinál

[1]) Jmenuje se poprvé jako svědek při smlouvě svatební dne 9. června 1619 »kněz Jan N. správce náš«.

[2]) V letech 1609—1622. měl tam dům v ceně 1200 zl., jejž koupil r. 1609 za hotových 500 zl. a prodal r. 1615. Majitelem druhého domu na rinku zůstal až do svého odchodu z města Založil v Ivančicích sbor literatský. I v Lošticích byl v první polovici XVII. věku literatský sbor, snad založený od téhož Jana Moravy.

[3]) *Winter*, Život církev. v Čechách p. 907.

[4]) *Stief*, Geschichte der Stadt Sternberg p. 26. V Ivančicích se o Janu Moravovi vykládalo, že zapálil tam farskou stodolu. *Kratochvil*, Ivančice p. 234.

[5]) Ve špitálních účtech mohelnických za rok 1620: »Königsgab erlegt 1 R. 6 gr.« a poznovu r. 1621 »Königsgab vor Philipi Jacobi erlegt 1 R. 6 gr.« — malá to částečka příspěvku obecního.

[6]) *Kameníček*, Příspěvky k vojenskému zřízení mor. Museum franc. annales 1896 p. 240. V unčov. účtech městských zaznamenáno »vydání, co jest tak nákladu na lid vojenský zemský, nad kterýmž páni z Tiefenbachu za nejvyšší nařízeni byli a těch dva

Ditrichštejn roku 1617, že je „skrzevá lid vojenský po ty časy tu položený nemálo než velice zhubená".[1]) V čas povstání bylo teprva zle. Vojsko, jemuž obyčejně po několik měsíců nebyl vyplácen žold, zjednávalo si při pochodě náhradu na domácím obyvatelstvu lupem a plenem. V únoru roku 1620 táhlo zdejšími končinami přes Mor. Třebovou oddělení 4000 kozáků k Praze císaři Ferdinandovi na pomoc.[2]) Po bitvě bělohorské rozložilo se v Třebové 5 kompanií dragonů, s nimiž tam kníže Maxm. Lichtenštejn mínil zajati pana Ladislava Velena ze Žerotína. Také část pluku Breunerova v polovici března a 200 mužů později došlých Sasů musilo být vydržováno z obecní pokladny, což způsobilo městu výloh přes 11.000 zl.[3]) Císařské vojsko sebrané ze všech končin Evropy rozbíhalo se daleko široko a drancovalo bezohledně. Vojenské berně, ukládané v penězích[4]) nebo v dávkách obilí vymáhány neúprosně. Sužování vojenské dostoupilo té míry, že z bídy a zoufalství hrozilo všeobecné povstání lidu, zvláště v kraji olomuckém. (P. d.)

---

praporce od neděle »laetare« (21. března) až do sv. Ducha (30. května) 1610 zde v městě z velikou obtížností chudých lidí zůstávali — peněz obecních jakž následující obzvláštní registra ukazují«.

[1]) Kardinál Ditrichštejn dávaje dto na Kroměříži 29. července 1617 městu Mohelnici výsadu čtvrtého trhu výročního, povoluje zároveň, »prohlídajíc, kterak jest tato obec skrzevá lid vojenský po ty časy tu položený nemálo než velice zhubená,« aby z každé pěší osoby na jarmark něco nesoucí jeden peníz bílý a z prázdné půl peníze, z naloženého vozu pak místo dosavadního poplatku ½ groše od nynějška celý groš bílý a konečně z vozu prázdného půl groše vybírali při branách městských. Měst. arch. moheln.

[2]) V archivě kutnohorském jsou mimo z jiných míst o tomto pochodu také zprávy z Litovle a Mor. Třebové. *Kameníček,* Zemské sněmy II. 528.

[3]) 5 komp. Breunerových leželo v M. Třebové. ve dnech 11—13. března, saský pluk o 200 mužích bytoval tam od 5. května do 11. srpna. Hotových výloh čítalo si město 11.402 zl. Arch. zemsk. brněn. B. S č. 10.872.

[4]) R. 1621 muselo vždy 10 poddaných odváděť měsíčně 4 zl. aby sami nemuseli k vojsku; sbírka trvala tři měsíce. *D'Elvert,* Schriften XXIII. p CCLVI.

Francisco Ferrer.

Boh Kyselý. (Č d.)

Dne 27. prosince 1900 vrátila se Jaquinetová do Paříže a 14. ledna 1901 byla již v Barceloně. Z návodu Ferrerova založila ihned spolek, jehož předsedou byl ovšem on sám. Nebylo snadno najíti místnosti pro školu. „Jesuité a jiné morové řády a osobnosti" kazí prý dílo, kde mohou. Zatím počala již působnost její mimo školu. Dne 30. března 1901 píše Ferrerovi:

„Myslím, že bychom zasadili klerikalismu nebezpečnou ránu, kdyby se nám zdařilo změniti den odpočinku a klidu týdenního. Třebas by větší díl odpočívajícího lidu nešel v neděli do kostela, přece zůstává den ten na veřejnosti „dnem Páně". Jedna škola nespraví tu arci mnoho, ale nezdá se Vám, že bychom mohli míti v neděli dopoledne školu, abychom tak protestovali proti mši a kázání? Ale dle mého náhledu musilo by to býti opravdu vyučování protináboženské, nikoliv pouhá zábava, při čemž by se mohl příkladně probrati vždy život některého mučeníka volné myšlenky."

Klemencie neznala míry v protiklerikálních projevech, ano, snížila se i k sprostému řádění na ulici. Vypisuje s radostí, kterak šla manifestovat proti klerikalismu před francouzské vyslanectví 31. března 1901 s 12.000 dospělých a s 10.000 výrostků od 14—15 let, proti nimž prý šíleně si vedlo deset strážníků, kteří užili i pušek. Večer téhož dne přidružila se ke studujícím, kteří překazili procesí. Bylo prý to velmi zábavné a „i my jsme se pobavili, když jsme za každým knězem, jehož jsme na ulici potkali, poslali ne právě libozvučná epitheta. Já jsem však také trpěla touto manifestací. Ani jsem se necítila, neboť nikdy, nikdy ještě jsem nezakusila podobného vzteku. S největší chutí byla bych se vrhla na stráže. Ba i druhého dne byla jsem ještě krajně rozčilena."

Neštítí se ani pochlubiti se, že vykřikovala za kněžími, spílajíc jim podvodníku, a že dvěma uštědřila na potkání rýpanec loktem!!

Taková byla první řiditelka Moderní školy. Ale jakmile počal zasahovati Ferrer, jenž přišel se svým „zuřivým a násilnickým" dogmatismem, dostala duše a jediná pedagogicky vzdělaná síla Moderní školy vyhazov. Ferrer jí dovedl vštípiti mnohý svůj zhoubný náhled, avšak zotročiti jí nemohl. Již v červenci 1902 musila se vzdáti řízení školy

a téhož měsíce 1903 opustila ji nadobro i jako profesorka. Ano, v letáku „Socialismus ve škole“ a v listech pedagogických postavila se částečně i proti dílu Ferrerovu.

VI. Učebnice v Moderní škole.

Ráz a cíl Moderní školy Ferrerovy vysvítá nejlépe z učebnic, jichž se v ní užívalo. Schválení dosáhly arci jen ty, z nichž byly vymýtěny všeliké předsudky náboženské i jinaké. Hlavní heslo vyznačeno jest v listu „Boletin de la Escuela moderna“ a to ve článku o vzájemném poměru Církve a státu. „Rozluku obou autorit rovně nenáviděných? Nikoliv, ale třeba obě odstraniti!“

William Heaford, jeden z prvních velebitelů Ferrerových, chválí slabikář Moderní školy, jako „obrázkovou učebnici theorie evoluční, v níž se podávají v malých dávkách základové vědy materialistické.“ — „Naši předkové byli postupně: prabuňky, jádra a blány, tkáň a pletivo prvoků, červi, neobratlovci, ryby a obojživelníci, klokani a opice.“

Druhou čítankou byla fantastická pohádka: „Příhody Nonovy“ Jana Gravea v překladě Anselma Lorenza. Autor i překladatel jsou vyslovení anarchisté.

Ředitelství Školy moderní (podpis F. F. G. = Francisco Ferrer Guardia) doporučuje nové vydání knihy velmi vřele. Po tříletém užívání jsou prý výsledky takové, že překonaly všecko očekávání. Za vedení učitelů vpraví se dětem hravě názor, že může existovati říše svobody, v níž všecko dýše pokojem a štěstím, říše zhola rozdílná od této říše ovládané penězi, v níž žijeme, kdež však všecko čpí bojem a neštěstím, k němuž vedou nesrovnalosti sociální.

Nono jest devítiletý synek dělníka. Usne jedné noci s myšlenkou na pohádkovou knížku, jíž mu rodiče slíbili. A ve spánku prosní přerozkošnou pohádku. Vidí se na kvetoucí lučině, kde se učí od různých drobných živočichů, až dorazí do říše „Autonomie“, v níž s hochy a dívkami sobě rovnými žije jako v ráji. Nelze tam vypátrati, kterak se vše tvoří, ale jisto, že darů přírody i lidského umění je tam nadbytek. Jsou tam paláce s moderním přepychem, světlo elektrické, až po řiditelné vzducholodě. Není řádu jiného, leč zákon lásky a všestranné vzájemnosti. Ale posléze potká Nona neštěstí: Monadio, král říše Argyrokracie uchvátí ho a přenese do kraje svého nehostinného. Je to země všeho zla, bezpráví a tyranie. Nono vzpomíná na říši blaha, poučuje o ní prostý lid, vzbudí podezření a jest uvězněn. Z říše bla-

ženosti dostaví se deputace, pozůstávající z dětí a vepře (!) a za přispění jiných zvířat unesou jej ve vzducholodi . . . Hoch se probouzí v náruči matčině.

Toť kniha „skvostné pedagogické síly a čistě vědeckého nátěru.“ Celá věda pozůstává však z několika přírodopisných výkladu, které podává pan Botanico dětem říše Autonomie. Jest to říše čirých nemožností, v níž zázrak řadí se k zázraku, a nejlepší stránkou její asi jest, že Lorenzo, jenž by pokládal za osobní urážku každou zmínku o Bohu Stvořiteli a životě věčném, dí určitě svým sedmi až devítiletým školáčkům: „Ach, milé děti Moderní školy! Autonomie dosud není, ale bude. Spisovatel Juan Grave důvěřuje v člověka, předpovídá říši blaha jako logický důsledek lidské důvěry v přírodu a nemůže se klamati!“ Ejhle, dogma Moderní školy! Neomylnost Graveova!

Není-li v knize právě mnoho vědy, oplývá za to anarchismem. Je to hymnus proti práci. V Autonomii kupí se tajemství na tajemství. Nikdo neví, odkud se bere radost a blaženost, když nelze tam spatřiti lidí pracujících. Stačí cítiti vzájemnou lásku k bližnímu a všecko ostatní jest jako na přidanou. Popis kraje plutokratického jest kousavá ironie proti kapitálu, autoritě, vojsku a veřejnému právu. Na titulním listu knihy viděti šest postav v uniformách vojenských nebo úřednických s obličejem dravé zvěře. A v knize jest makavé poučení, kterak v říši Argyrokracie mění synové dělničtí a rolničtí, jakmile se octnou ve stejnokroji vojenském, tvářnost svou v podobu lítých psů. Výše postavení vojáci, důstojníci, přijímají podobu vlků, tygrů, šakalů. Hyenám se rovnají mnozí členové argyrokratického parlamentu, kteří ochotně pozbavují krvelačného svého krále Monadia všech nepřátel . . .

V tom přece nevězí pouhý laicismus, nýbrž čirý anarchismus vštěpovaný útlým srdcím dětským, aby se jim stal druhou přirozeností.

Co se týká styků dětí s rodiči, učí kniha přímo vzpouře proti rodičům, anarchismus vnáší se do rodiny. Ferrer, jenž vydědil své děti, jenž je opustil a téměř vyhnal matku jejich, rozšiřoval ve škole asi takové zásady: „Rodiče užívají výprasku u neposlušných dětí často proto, že jest pohodlnější vzíti hůl než podati rozumný důvod svého počínání. Jisto, že často nemají k tomu jiného práva, leč, které jim dává převaha silnějšího. Rodiče jsou příliš navyklí na poslušnost bez odmluvy, které od dětí svých požadují . . . Kdož ví, zdali si kdo z dětí, které toto čtou, vzpomene, až doroste, na věci, které se mu zdály nejvýš nespravedlivými u rodičů a nenapíše podobnou knížku svědčící rodičům, ač-li neuzná účelnějším vyložiti jim to přímo!“

Ubohé děti, které používaly učebnice, jež mohla vrhati stín na rodiče! Pak arci směly s klidem škrtnouti čtvrté přikázání.

Třetí čítanka má název: „Patriotismo y colonización" (191 stran) a brojí již zřetelněji slovem i obrazem proti vlasti a politice kolonisační. Pozůstává ze 67 článků a osmi stránkových obrazů, které jsou makavou výzvou proti vlasti, vojsku a Církvi.

První obraz „Jediná hranice" učí, že mají zmizeti hranice říší a národů, přede vším ale vše, co dělí měšťáka od dělníka. Na druhém dává Pius IX. několika vojákům rozkaz k zapálení Říma. „Kapitál pod ochranou branné moci" představuje tlustého břicháče v kočáře a policii bijící do dělníků. „Vstup nováčků do kasáren" a poblíž nafoukaný boháč sedící na kupě měchů s penězi, který je pohrdavě pozoruje. „Krásy války" — hromada mrtvol. „Jak se kolonisuje" — voják držící prapor se znakem smrti šlape po mrtvých domorodcích. „Oběti kléru a militarismu" — lid klečící před nadutým knězem a zpupným generálem a žebrající o sousto. Poslední „Beránek a vlci" představuje opět kněze a vojáky, před nimiž krčí se ubožák z lidu venkovského. Podobného rázu jsou menší obrázky v textu. Články jsou vybrány ze spisů obsahu proticírkevního a protivlasteneckého.

Článek první na příklad odpovídá na otázku: Nač tolik národů v Evropě, když jest jediné plémě lidské? Jest to překlad z knihy Bouchera de Perthes „Hommes et choses" (Lidé a věci.). Čtyřsvazková kniha archaeologa francouzského vyšla již r. 1851. Pessimismus autorův vrcholí v zásadě: Všichni národové jsou zlí, a není jim pomoci. Nehledí-li si pokroku, trpí-li bídu a hlad, spějí nutně k další opuštěnosti a otupělosti. Kterak tomu zabrániti? Návod podává osmiletým žáčkům antimilitarista Hervé v jiném článku: „Kdysi vnucoval se lidem štít a kopí, lučiště a šípy, dnes vám podají pušku s bodákem. Ale vy se zbraní těch ani prstem netkněte — ani za zlato a stříbro, ani za prosby a hrozby! Pošlou na vás četníky; ať pošlou. Vsadí vás do vězení; nechť vsadí! Potáhnou vás k soudům; budiž: Kdyby vás pokládali za spiklence nebo zbabělce, neberte pušky! Budou-li ukazovati na nepřítele, jenž napadá vlast, ať ji napadne! Budou li ukazovati na podvrácený trůn či stolici presidentovu, co jest vám do takového haraburdí? Není vlasti, kde se ubírá nebo odpírá chleba. Podá-li vám ho cizina, bude vaší otčinou. Opakuji znova, nechte pušek, ať mluví se vám cokoliv. A kdyby vaši mandarinové křičeli a vám spílali, ať se uřvou a ukřičí. Složte jim prokleté nástroje vraždy k nohám a recte: Nechci vavřínů, chci raději zelí a jdu je

pěstovat; těší-li pány důstojníky bitka, ať se pobijí mezi sebou. Svůj podílek slávy rád jim ponechám — ať podrží si ji celou a nechť příště nepíší se dějiny reků na kůži národů. Kopí pánům, pluh dělníkům — ale nechť neskříží se obé, neboť rádlo rozdrtí kopí i ruku, která jím vládne. Amen.“

I z umírněného filosofa Jul. Simona vybrány věty. („Nehorujte pro prapor; není to nic, leda tři metry sukna navěšeného na hůl.“ Z díla jeho o reformě vyučování (La réforme de l' enseignement 1874) vybráno arci jen to, co se do rámce Moderní školy hodilo. Starý Voltaire také značně přispěl svým cynickým výsměchem k obohacení třetí čítanky. Z novějších uvádíme věty, jimž učila se mládež nazpamět: „Neztratí se věru nic, sesměšní-li se vlast a láska k ní. Lze-li válku ospravedlniti, může to býti pouze válka sociální. Boje mezi třídami, v nichž jsou krajní rozdíly, jsou logičtější nežli války mezi národy. Jakmile se válka prohlásí, před prvním výstřelem z děl, oznamte stávku vojenskou, nebo ještě lépe, organisujte ji tajně ihned! (Enrique Fevre 1892.) V těchto slovech tkví zrnko zaseté čítankou r. 1904, které při vzbouření r. 1909 mělo přinésti ovoce.

Kdo má právo na majetek? Kdo má právo trestní? Právo poroučeti? — Svědomí nám odpovídá, že základem majetku jest lup, klam a podvod pod názvem „obchodu a průmyslu“. Svědomí nás poučuje, že právo a zákony, tito upíři žíznící po krvi chudých a bídných, lízají nohy mocných. Svědomí naše nemůže připustiti, aby si kdosi osvojil moc, jíž vyrušuje nás z klidného žití a žene nás do války na vraždění jiných. (Henry Bauer 1896.)

Liberálové a republikáni, klerikálové a realisté, vojáci despotismu i svobody, i všichni prohlašují patriotismus za nejsvětější a nejvyšší cit, před nímž všecky ostatní mizí. A tak všeliké krásné rozpjetí duší, sladká rozkoš srdcí, milé vzrušení lásky, všecky tyto čisté, nevypravitelné radosti, tato věda citu, jíž rozkvétají nejlíbeznější schopnost bytí lidského, jež povznáší duši do nejvyšších oblastí umění a poesie, toto vše musí ustoupiti a ponechati volné pole hloupé, brutální fikci, která sluje — vlast. (Hector Morel.)

Pomyslím-li na všecko zlo, které jsem kdy viděl a zažil, jež pochodí z národnostní zášti, chápu, že spočívá to vše na hrubé lži — lásce k vlasti! (Tolstoj.)

Bereme národům, které mínime vzdělati, jejich pokoj, a co jim dáváme místo něho? Nepravosti, kterých neznali, choutky, jichž neměli, a jho, bez něhož by se velmi dobře minuli. (Raulin.)

Co učinilo Španělsko ze svých kolonií? Nic víc a nic méně, než pole vraždy a loupeže, tedy právě totéž, co by učinil národ divoký s územím vydaným jeho vzteklosti. Statný a nešťastný národ španělský jest rozežrán dvěma vředy, klerikalismem a militarismem. Kněz dusí každý rozmach rozumu ve svých ovečkách a voják utlumí každé vzepření vůle ve stádci, které dostane do moci. Kubánci měli civilisace již dávno až nad hlavu, ale Španělsko, nebo alespoň jeho generálové i klerus, byli jiného náhledu a snažili se je přesvědčiti puškami a kanony, že není civilisace španělské ještě dosti. Zároveň pak namlouvali nešťastnému národu španělskému, jehož mládež posílali na jatky kubánské, že jest v zájmu cti a slávy národní, zachovati vlasti ráj, odkudž čerpalo vojsko i biskupové své poklady a hodnosti. (Bradamante.) (P. d.)

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Praotcem těchto šablonovitých hrdinů-raznočinců jest Molotov, hrdina dvou novell Nikolaje Ger. Pomjalovského (1835—63): „Měšťanské štěstí“ a „Molotov“ (obě 1861), chudý mladík, jenž pomaloučku houževnatou prací zajišťuje si blahobyt i domácí „měšťácké štěstí“, jemuž, jakož i mírnému liberalismu hrdinovu, P. se jizlivě posmívá. Autor uznává, že surová bezcitnost, s níž se zachoval tento povahou silný a duchem vynikající mladík k prosté, milující ho Lenočce, je zcela v pořádku věcí, protože slabé povahy, sejdou-li se se silnějšími, jsou odsouzeny obětovati se a hynouti. Je to morálka dravců v lidských poměrech, ale taková bezcitnost v životě lidském působí odporně. Táž bezcitnost hrdiny k milované dívce bičuje se spisovateli šedesátých let jako hrubé ukojení smyslnosti, je-li hrdina autorovi nesympathický, kdežto se omlouvá, je-li hrdina pokrokový, jenž bezcitností projevuje jen svou duševní povýšenost.

Přece však Pomjalovskij měl tolik uměleckého citu, že jeho „myslící“ raznočinec není nechutným vtělením všech předností, ba v nedokončeném rom. „Občanský sňatek“ chtěl P. v pravém světle postaviti špinavou prostopášnost zdánlivě pokrokových lidí. Nejvíce se proslavil P. „Kresbami bursy“ (semináře), kdež — poněkud křiklavě — ale s vřelou sympathií k nešťastným dětem nakreslil nedostatky vychování svého času, kazící dobré zárodky dětské duše.

Na velkého radikála si hraje hrdina novelly Vas. Al. Slěpcova (1836—78) „Trudnoje vremja“ (1865) Rjazanov, jenž bez pozvání přijev na statek svého přítele, bývalého radikála, hrubě se vysmívá jeho snaze, smířiti liberalní frase s pronásledováním malých přestupků mužíků, ničí jeho domácí štěstí, což je Slěpcovu jen projevem duševní přednosti pokrokového hrdiny, jemuž je vše dovoleno. Lepší jsou drobné kresby Slěpcova ze života selského.

Nejúplnějším zástupcem idealů šedesátých let je Světlov, hrdina románu Innok. V. Federova-Omulevského (1836—83) „Krok za krokem“ (1865). Světlov prodělal celý radikální program: je tu roztržka s vlastní rodinou, únos cizí ženy jménem idey, veřejné souložnictví s mladou dívkou, ozbrojené spiknutí a pod.

Podobně radikálně šablonovitě nakresleni hrdinové dvou publicistických, umělecky zcela nezdařilých románů Dan. L. Mordovceva (1830—1905) „Noví lidé“ (1867) a zvláště oblíbeného „Znamení doby“ (1868), nad něž daleko předčí historické romány a novelly téhož autora, k nimž látku čerpal zvláště z doby samozvanců, z hrdinských dějin své otčiny Ukrajiny a z povstání kozákův.

Kdežto však hrdinové jmenovaných románů slaví vítězství v boji mezi starým i novým názorem světovým a jsou plni hrdého vědomí, že nastává doba světlého života, noví „myslící realisté“ jiných spisovatelů radikálního táboru jsou naplněni beznadějným pessimismem, a autoři jejich snaží se vzbuditi u čtenářů soustrast s jejich osudem. Moralní přednosti spisovatelé připisují ovšem novým lidem, ale přednosti tyto, duševní šlechetnost a nezištnost, přinášejí jim jen trnové koruny v boji s bezcitným starým pokolením. Nejpopularnějším ze spisovatelů tohoto druhu jest Alexander K. Šeller-Michajlov (1838—1900), autor nesčetných napínavých románů, v nichž jest málo realistických tahů přese všecku snahu autorovu, aby byl „střízlivým realistou“. Šeller pocházel ze střední třídy městské, kde uzrál plebejský ideal neustálé práce, houževnaté energie v dosažení vytčeného cíle a prostota v životě. I oslavuje nám ve svých románech, jejichž děj se odehrává ponejvíce v Petrohradě, hrdinu-raznočince, muže práce, který již od dětství se vyznamenává všemi ctnostmi a vysokými přednostmi ducha, i jest pln vznešeného zápalu, již v desátém roce projevuje neobyčejný rozum, obšírné vědomosti a vznešené občanské city (srv. „Život Šupova“) vyniká výmluvností, silou tělesnou a ovšem snadno okouzluje srdce nových ženských, toužících po světle, po samostatném životě, a proti němu staví zástupce vznešené společnosti, zahálčivé, marnotratné naduté prostopášníky. Přízeň svou Šeller věnuje lidem práce, „měšťanských ctností“, nemilosrdně odhaluje neřesti urozenců dle těla. Vůbec u Šellera opakuje se neustále týž sujet, zápas principů dobra i zla. Dobro jest u něho vždy totožné s liberalním, pokrokovým smýšlením, a věrné sloužení pokrokovým idealům přivádí za sebou všemožná pronásledování, — kdežto štěstí, bohatství a moc bývá u něho ponejvíce údělem mravních mrzáků. Statky světa jsou ovšem někdy přístupny i lidem pokrokovým, ale pod podmínkou, že zradí idealy svého mládí, začež ztrácejí sympathie autorovy i náklonnost dívky, již milovali v mládí a jež se od nich odvrací, jakmile zradili idealy své.

Hrdinové Šellerovi nejsou živí lidé, nýbrž illustrace předsevzaté idey, není v nich psychologické pravdy. Šeller neznal zvláštností

třídy, jíž kreslil, zvláště vyšších kruhů; nesouhlas citův a jazyka osob s jejich věkem i společenským postavením jeví se u něho napořád. Svými idealními typy chtěl mládež vychovávati, ale čtenáři viděli v nich — panáky, již je nutili k úsměvu. Lépe působil Š. na čtenáře svým poctivým názorem na rodinu, v níž se mají mravně vyvíjeti příští tělesní i duchovní pracovníci. Rodina má býti svatyní, založenou na vytrvalé vzájemné lásce manželů, jež je nemyslitelna při oné profanaci první lásky, první prostopášnosti —, jež z pravidla předchází sňatku, který by měl býti korunou „naší první lásky“ (název povídky), jediné, čisté lásky. Mimo to v době, kdy cynicky se hlásalo, že „soukromá mravnost je — hloupost, že důležita pouze veliká společenská činnost“, že třeba „hřímati jenom na cizí nepravosti“, Š. v rom. „Nad strží“ tvrdí, že člověk „pro všeobecné blaho povinen stopovati vlastní mravnost, každý svůj krok, každý svůj čin . . .“

Sentimentálně kreslili střízlivé realisty dle receptu a tendencí Pisareva Pavel Vl. Zasodimskij (1843—1912), jenž více se proslavil „Kronikou vsi Smurina“ (1874) a povídkami pro děti — a Nik. Fed. Bažin (* 1843), jehož nezdařilí, idealně naladění hrdinové trpí v životě pouze proto, že věrně slouží idealům svého mládí, svým theoretickým názorům, zapomínajíce na svůj hmotný prospěch.

„Nové lidi“ šedesátých let, nešťastné slabochy s dobrými úmysly, zklamavší se ve svých silách, tendenčně idealisoval pokrokový publicista i feuilletonista Konst. M. Staňukovič (1843—1903) v četných románech, uveřejněných v radikalním Děle, jako „Bez východu“ (1873), „Dva bratři“ (1880), „Prohlubeň“ (1881), dále v mírně liberalním Věstníku Evropy („První kroky“1891), v radikalním Ruském Bogatstvu („Žrecy“, 1897) a j. Jestliže své idealisty, jež přemáhal život a odnášely nové proudy, kreslil neobyčejně měkce, nešetřil barev k usvědčení nenáviděných praktických lidí, modních hrdin doby, karrieristův, již přehlušili hlas svého svědomí a třebas přes mrtvoly dosahují cíle svého, hlásajíce solidní formuli, že „naše doba není dobou velkých úkolů“, nýbrž „drobných děl“, drobné kulturní práce ve prospěch bližního. Staňukovič s nevolí strhoval zdánlivou slavozáři s hlav takových modních hrdin sedmdesátých let. Ale publicistické zbarvení těchto románů, tendenční osvětlení mnohých zjevů, nehluboká kresba charakterů jest na ujmu umělecké jejich ceny.

Avšak těžiště literarních zásluh Staňukovičových spočívá v jeho „námořnických povídkách“ uveřejněných od r. 1886. v mírně

liberalních časopisech, podávajících s vysokou objektivní uměleckostí řadu zajímavých typův i jasný obraz života námořníků na válečných lodích v minulé době před reformou, atmosféry přísnosti, přecházející až k ukrutnosti. St. sám znal ze zkušenosti radosti a hořkosti námořníků, náruživě milujících moře. Na prvním místě v řadě jeho námořnických typů stojí opory starého pořádku života, „hrozní“ a „nepokojní“ admiráli, živé vtělení spasitelné náčelnické přísnosti, lidé, pracující pro zachování „půvabu strachu a třepetu“ ve vší plnosti, fanatikové služby, jaké vychovávala doba před reformou. St. neidealisuje jejich stinných stránek, ale rád zastavuje se na světlých stránkách těchto „dětí moře“, chválí jejich ctnosti, zmužilost i v oněch okamžicích, na nichž závisí zachránění se nebo zahynutí jich samých i všeho mužstva („Hrozný den“), jejich otužilost, ušlechtilá hnutí srdce, nezištnost, pro něž mnoho hříchů lze odpustiti námořníkům starého skladu; za to dává jim přednost před důstojníky nové formace s jejich podlízavostí, karrierismem. Se zvláště něžnou láskou kreslí St. sympathické typy prostých námořníků, tklivé výjevy, jak zbožně vítají vánoční nebo velikonoční svátky na moři daleko od vlasti, což dýše nenapodobitelnou pravdivostí. Takové půvabné povídky, jako jsou „Maksimka“, „Chůva“, „Mezi svými“, „Hrozný den“ „Člověk za palubou“ a pod. pro svou lidumilnou tendenci a úchvatný obsah přečkají různé společenské romány Šellera, Zasodimského, Bažina i St. samého.

2. Mich. Jevgr. Saltykov-Ščedrin (1826—89).

Viděli jsme, že noví lidé, myslící realisté šedesátých let, odhazovali nábožensko-mravní zásady jako zbytečné haraburdí, zavrhovali nejen nadpřirozený původ mravního zákona, zbavujíce člověka mravní uzdy, vložené naň náboženstvím, nýbrž pohrdali též svědomím, v němž, a ne v rozumu, jak myslili, koření přirozené představy o povinnosti. Kam taková, pouze na rozumu založená mravnost vedla, pozdě poznali mnozí z nových lidí, zhrozivše se mravní nevázanosti mládeže, v níž se zatemnilo svědomí, pozbylo citlivosti, a jak se zdálo, spalo. I bylo třeba vyburcovati k otázkám dobra i zla, probuditi svědomí, což bylo usouzeno největšímu literarnímu talentu šedesátých let, satiriku M. Saltykovu-Ščedrinovi, od let sedmdesátých vůdci ruského radikalismu. Většina jeho sbírek belletristicko-publistických náčrtkův i feuilletonů, věnovaných „zlobě dne“ a mimoletným zjevům spole-

čenského života, psaných zvláštním „aisopovským jazykem", plným nesrozumitelných narážek, allegorií, zvláštních slůvek, jest nyní nesrozumitelna, na polozapomenuta. Blesk jeho šprýmovaného humoru se zakalil, ostří satiry se otupilo, což důkazem, že jeho satira klouzala často jen po povrchu předmětů, dotýkala se pouze pomíjejících tahů podřízeného řádu. Přes polovici toho, co napsal, ztratilo nyní svůj význam.

Gogol byl ovšem též satirik, a jeho hrdinové — Čičikov, Chlestakov, Sobakevič — zachovali si dosud svěžest; ale smích Gogolův neobracel se proti živým jednotlivcům, proti nahodilým zvláštnostem předváděných osob, proti jednotlivým zlořádům, nýbrž vyhledával jejich hluboké kořeny, ležící v základě lidské přirozenosti, v podstatě povahy, vyhledával kořeny rozprostraněného zla. U Saltykova však není zdravého, dobrosrdečného, osvěžujícího smíchu a za jeho hrubými karrikaturami není cítiti podklad vlastnosti lidské přirozenosti. Sejmete-li s mnohých podobizen Šč. jejich vnější nahodilou formu, oblek, způsoby, obraty řeči, to, co je dílem minuty, nezbude nic, žádný vnitřní obsah. Taková jest většina jeho prací z let šedesátých a první polovice sedmdesátých, kde Šč. usvědčoval jednotlivé zlořády nevolnického práva, protestoval proti jednotlivým zástupcům rozprostraněné úplatnosti a zkaženosti úřednictva, proti všelikému násilí; ale usvědčování tehdejších zlořádů, bičování zástupců nevolnictví, střídalo se druhdy u něho s posmíváním se samému protestujícímu hnutí. Když však v druhé polovici let sedmdesátých, v době stagnace a spojených s ní zjevů rozšířil se kruh jeho pozorování, obsah jeho satiry se prohloubil, a talent jeho rozkvetl, dostoupil svého vrcholu a síly. V době té napsal Šč. několik děl, jako románovou kroniku „Páni Golovlevi" (1880), novellu „Bolnoje město" (1879), četné „bajky", „Meloči žizni", a dramatickou silou i případností analyse vynikající kresby v „Pošechnské stařině" (1889), věnované stinným stránkám nevolnictví, jež svědčí, že S. byl vynikající umělec a hluboký psycholog.

(P. d.)

Husův krátký výklad víry.

Dr Jan Sedlák.

K velkému výkladu víry připojil Hus sám výklad menší. Ale mimo to jest v rukopise víd. dv. 4550 fol. 66b—69b krátký výklad vyznání apoštolského, na nějž již Menčík v Rozmanitostech, uveřejňuje některé kusy z toho rukopisu, upozornil a Husovi jej připsal. A myslím, že právem. Písař sice neuvádí tu jména Husova, ač u následujícího „Petis, karissime“ výslovně dí: „Istum tractatum composuit Mgr Hus pie memorie“ a také u jiných traktátův Husa jmenuje, ale v kodexu je také hojně jiných výpisků z Husa bez udání autora,[1]) a obsah výkladu je takový, že nasvědčuje původství Husovu více než výklad menší.[2])

Výklad totiž podává nejprve pojem víry a zdůrazňuje nutnost lásky k Bohu, rozeznávaje způsobem u Husa obvyklým mezi vírou Boha, vírou Bohu a vírou v Boha. Prostě vysvětluje otázky christologické, upozorňuje zvláště, jak rozuměti třem dnům, jež byl Kristus v hrobě. To vykládá Hus častěji. Nauka o církvi jest podána úplně tak, jako ve spisech De sex erroribus, De tribus dubiis, De ecclesia nebo O víře. Také ve článku „svatých obcování“ jest útok na „prodávání“ účastenství modliteb a utrpení odjinud z Husa známý.

Lze tedy důvodně spisek míti za Husův a viděti v něm nový doklad, jak pečlivě mistr Jan hleděl věřící slovem i písmem poučovati o pravdách náboženských jazykem mateřským.

*

Věři v buoh otcě všemohúcieho, stvořitele nebe i země.

Věři, t. j. rozumem přivoluji, což čichem neznaji, a tak že boha tělestným okem nevizi, an jest, protož rozumem dušě znám, že buoh jest, a což on die, že pravda jest, a což [přikazuje, že dobré jest], a že ho nade všecky věci miluji. Věříš-li tak a setrváš, tehdy bez pochybenie spasen budeš. Nebť die ten buoh, jemuž a v něhož věříš, že *ktož uvěří a krstěn bude, ten bude spasen.*[3])

---

[1]) Na př. 41a—55b jest celé Husovo De sc. erroribus. — [2]) Jak na fol. 246b písař sám svědčí (»rescripsi hoc dictum a Mgro Petro de Mladonowicz de Moravia«), vypisoval si některé úryvky ze sborníku Mladenovicova. Snad v tom sborníku byly samé excerpty z Husa, i nebylo třeba udávati jména autorova. — [3]) Mar. 16, 16.

A když dieš „věři v buoh“, roztikaj, pravdu-li od sebe mluvíš. Neb nemiluješ-li jeho nade všěcky věci, tehdy jako ďábel věříš a řiekaje „věři v buoh“, lžeš. Neb věříš-li v buoh, máš jej srdečně milovati i řečí i skutkem.

Věři v buoh otcě všěmohúcieho [stvořitele] nebe i země. Věři, t. j. srdcem držím, že buoh otec jest všěmohúcí, tak že což chce učiniti, to móž učiniti, a tak že stvořil jest nebe i zemi. Protož věři jeho, jemu i v něho, že on jest otec buoh, jenž jest stvořil nebe i zemi a tak
67a všěcky věci i v nebi i v zemi, jenž sú prve tak nebyly a již sú. /

I v Jezu Krista, syna jeho jediného, pána našeho, t. j. věři, že Kristus jest jediný syn boží a jediný pán náš, neb jest pravý buoh a pravý člověk, jenž počat jest Duchem svatým a mocí Ducha svatého, jenž z nesmierné lásky ráčil jest zpósobiti, aby syn boží počal býti člověkem bez muže v životě panny.

Narodil sě z Marie panny, jakožto[a] člověk, jsa bohem věčným. A tak Maria panna člověka počala, pannú ostala, boha člověka bez porušenie porodila.[b]

Trpěl pod ponským Pilatem, t. j. Pilatem z Pontu. Co od biskupóv, co od kněží haněnie, plvánie, rúhánie a rvanie i poličkovánie a též od starších jerusalemských měščenóv i od Pilatových i od Herodových rytieřóv, pak ukřižován, že na kříž přivrtán, pod korunú z trnie a hložie spletenú,[c] pak s velikú bolestí octem, žlučí a myrrú napájen, křiče velikým hlasem umřěl jest duši pustiv, byl jest mrtev
67b tělestně do / třetieho dne, pak pohřěben byl, t. j. tělem v hrob položen, pak ten čas, než jest z mrtvých vstal, [stúpil] do pekel duchem svým ne darmo, ale aby své vyvolené z vězenie z moci ďábelské a z temnosti vyvedl. Pak třetí den vstal z mrtvých, t. j. obžil, duši v tělo navrátiv, a z hrobu mocně vyšel a tak mrtvý s mrtvými neostal. A rozuměj prvý den, totiž od pátka od toho času jak s kříže sňat a v hrob jest položen, druhý plnú sobotu, třetí den noci puol nedělní, neb i zasáhl světla slunečného leže v hrobě; ale [ne] dne, jenž sě počítá čtyřmescietma [hodinami], jako běřěme nazývajíc přirozený den i noc i den spolu. A tak rozuměj, když zpievají Čechové:

Ležal tři dni v hrobě
dal prokláti sobě,[1])

[1]) bok, rucě, nozě obě na spasenie tobě. Tuto strofu Hus krátce vykládá v lat. Postille nedělní z r. 1409 (kod. univ. praž. III B 3 fol. 216b).

a) Psáno: jelikožto. — b) Text: počata. — c) Text: zpletenú.

ne plné, ale vedle písma svatého. Též [tak] rozuměj jeho slovo, kteréž
jest promluvil k mistróm, kněžím a zákonníkóm, řka: [1]) *Pokolenie zlé
a cizoložné divu žádá a divu nebude mu dáno, jediné div Jonáše
proroka. Nebo jako Jonáš / byl jest v břiše velryba tři dni a tři noci,* 68a
tak bude syn člověka v srdci země, t. j. v hrobě. Aj, tak máš věřiti,
kterak jest třětí den vstal z mrtvých, vstúpil v nebe, to věz, tělestně,
i sedí na pravici boha otcě, t. j. nade všechna jiná stvořěnie blahosla-
venější v najlepšiech dařích božích. Protož kdy dieš „na pravici
boha otce všěmohúcieho," nedomnievaj sě, byť otec buoh měl
ruku pravú tělestnú. Nemáť, ani Duch sv., jediné Ježíš, syn boží, buoh
[člověk].

Pak „odtud přide" tělestně v den súdný poslední „súdit
živých i mrtvých," t. j. aby súdil živé, jenž sú nynie živi a potom
budú urodiece sě živi, i mrtvé, t. j. ty, jenž sú zemřěli. A tak že bude
všěcky lidi súditi, svaté k věčnému životu v radosti i zlé k věčnému
zatracení. *a*)

Věři v Ducha svatého, tak že věři, že Duch svatý jest
pravý buoh a věřím jemu, maje za pravdu, což on die skrze svaté,
a mi/luji nade všěchny jiné věci. 68b

Cierkev svatú obecnú, t. j. věřím, že jest jedna cierkev
svatá obecná, to jeden sbor *b*) neb hluk všěch vyvolených
k věčné radosti a že ten sbor jest choť Kristova, kterúž jest z věčné
lásky trojice svatá Kristovi oddala. A tu pomni aniž zapomínaj, že
máš věřiti, že ta cierkev jest nynie, ale ne úplně, ale bude v súdný
den naplněna. A že nemáš v ni věřiti, neb nenie bohem, ale
jest a bude stvořenie, a poněvadž nemáš v nižádné púhé stvořenie
věřiti, jediné v boha, protož také nemáš v cierkev svatú věřiti. A tak
tě učí tvá viera, když dieš: „věři cierkev svatú" a neřiekaj:
„v cierkev svatú".

Pak dále „svatých obcovánie", t. j. obecné požívánie z té
viery i z naděje krstu pomocí pod jediným bohem a pánem jednoho
pokrmu chleba těla božieho, jednoho nápoje krvi jeho. Také obcovánie
svatých, že všichni spolu mají dobré skutky, / i oni v nebesiech, jenž 69a
sě z našich dobrých skutkov radují a pána boha chválé, i oni v předpeklí,
jenž spieše budú vysvobozeni, i zde všichni, že sobě proti ďáblu,
proti tělu a světu pomáhají a spolu táhnú cestú k Kristovi k svému
milému otci a k dědictví. O, by tomu obcování právě lidé věřili! Byli

---

a) Rubrikátor tu připsal: Amen. — *b*) Písař píše: zbor.

by pilni, aby sě hřiechu varovali, a kněžie by a zvlášče zákonníci[a]) účastenství svých modliteb a utrpenie neprodávali, jenž nemají té moci, aby koho učinili účastna, jedné až buoh ráčí učiniti. Protož David svatý die:[1]) *Účastna mě učiň, pane, všech těch, kteříž sě tebe bojie a zachovávají přikázánie tvá.*

Odpuštěnie hřiechóv, t. j. věřím, že mocí zaslúženie Kristova té cierkvi svaté konečně budú hřiechové odpuštěni a že zde, ktož jich sě právě bude zde káti, že mu budú odpuščeni.

69b Těla vzkříšenie, t. j. věřím, že kteříž sú umřěvše z mrtvých / nevstali, že vstanú v témž těle a vezmú jistú odplatu, každý vedle svého zaslúženie, jakož jest v svém těle živ byl.

A věčný život, totiž věřím, že všichni světí věčně budú živi v blahoslavenstvi, totiž v plném s bohem v nasycení vuole plné bez nedostatka. Amen.

[1]) Žalm 118, 63: Particeps ego sum omnium timentium te et custodientium mandata tua.

---

a) t. j. řeholníci.

Hrvatské písemnictví za rok 1912.

Podává Alois Koudelka.

„Matica hrvatska“, založená r. 1842 a vládnoucí dnes jměním 779.943·81 K r. č., obdařila za lonský rok svoje řádné členy těmito knihami: Dr. A. Bazaly Dějinami filosofie III. díl, obsahující dějiny filosofie nejnovější doby; Isa Kršnjavi-ho překladem (v prose) Danteova „Očistce“; Vladimira Nazora sbírkou básní: „Hrv. králové“, potom dramatickou prací Adély Milčinovićové: „Bez štěstí“ a překladem románu D. Merežkovského „Petr Veliký“ a výběrem několika povídek srbského humoristy a dramatika Branislava Nušiće (Priče) a konečně „naučno-kniževnim zbornikem“ Hrvatsko Kolo. Pro širší čtenářstvo je to kniha nejzajímavější a také nejobsažnější, podávajíc kromě 5 prací vědeckých 10 prací z krásné prosy od různých spisovatelů, jakož i několik básní. Čtenáře mimohrvatské nemálo zajímati bude „Kulturní přehled“ zabírající přes 50 stránek velkého oktavu. Stať tam uveřejněná pod nadpisem „Pregled hrv. beletristike“ činí podklad našeho referátu.

Krásné literatuře hrv. se vytýká, že poslední dobou upadá, je to pravda jen z části. Pravda jest, že hrv. písemnictví nemá žádného dram. kusu, jehož děj by vzat byl ze současného života společenského, ale dle Andr. Milčinoviće tím vinna ta okolnost, že v Záhřebě (Chorvatsku vlastním) není pravého, rozvinutého života společenského, že tam není francouzský „monde“, společenské elity a aristokracie, takže i Vojnović nucen jest utíkati se do Dubrovníku, kde vše to bylo nebo kde — aspoň — látka k tomu se předpokládá. Co se pak týká povídky a románu, nemají teď Hrvaté také žádného autora, jenž by se mohl měřiti s pokojným Novakem a Kozarcem neb odmlčevším se Gjalskim a Leskovarem, za to však mohou se pochlubiti celou řadou mladých a nejmladších, kteří se snaží dobýti si čestného místa na poli tom. V lyrice pak hrvatské nyní pozorovati vyvrcholování rytmické melodie, vytváření pravé umělecké vlohy a vymaňování se od nepravidelné, po vzoru nár. písně dosud praktikované neumělecké techniky.

Tolik povšechně.

Největšího úspěchu na jevišti docílili v r. 1912 Kosor a Vojnović. Za to však děkují především reklamě. Kosor podal hrv. publiku „Požar Strasti“ s doporučením H. Bahra a Przybyszew-

ského. Dr. Vizner-Livadić, hrv. kritik, prohlašuje K. dramatické umění za primitivní, t. j. bez ohledu na předchozí, obvykle konvencionelní formy a zásady, bez ohledu na umělecký tradionalismus. Než K. kus jest pravým opakem této uměl. zásady.[1]) V jeho kusu jest vše literatura, „přírody“ však jest v něm pouze tolik, kolik spisovateli třeba k té konvenc. liter. šabloně. Požár strasti je spor mezi morálkou egoismu a altruismu, mezi názorem Nietzscheho a Tolstého neboli tak zv. „panskou“ a křesť. morálkou, a dějištěm sporu toho je — Slavonie a k tomu venkov!

V „P. Str.“ moralistou je strýc Ilarija a (v menší míře) jeho syn Ilja, kdežto „amoralistou“, instinktivním Nietzscheovcem jest Guša Rigalin a jeho syn Ada. Toho Gušu Rigalina a syna líčí Kosor „s pudy pračlověka“, t. j. člověka silných pudů, jehož se kultura se svými křesťanskými, krotícími methodami ani nedotkla. V pravdě však zasluhují názvu ne pralidí, nýbrž mravních schátralců, společenských zrůdníků. Rigalin okradl Ilarije Šaliće o několik brázd země a jeho syn Ada zraní nožem a odvleče milou Šalićova syna. Soud vrátí tomuto vzaté, pošle Adu na práci trestaneckou a později i starého Rigalina, protože u Š. zapálil. Ilja Š. bere si svou Růži a starý otec jeho ze samé „Tolstojovštiny“ pozve nepřátele Rigaliny na svatbu, nabídnuv jim sporný pruh země a mnoho darů. Pozvaní přijdou, ale ne k uzavření míru, nýbrž aby vyvolali spor a hádku. Ve rvačce z toho vzniklé zardousí se navzájem Ilja a Ada. (Guša Rigalin na živu-li zůstane, neznámo.) Naprosto neodůvodněno jest vracení sporné půdy. Kde se vzala najednou taková „Tolstojovština“ u starého tvrdohlavce Ilarije? O celém dramatu K. lze říci, že vše jest v něm „nachempfunden“, K. hledí na Slavonii očima žida Roda-Rody a také ji líčí jeho barvami.

Vojnovićův kus „Gospodja sa Suncokretom“ jest pozoruhodný jako práce literárního industrialismu u Hrvatů, jako první veliká knižní spekulace. Kus jest hrvatský toliko jazykem. Obsah (thema) jest internacionalní s patrnou tendencí, by se mohl dávat i na jevištích nehrvatských. Dnešní většina obecenstva divad. dělí se na snoby a na duševnou žebrotu. Nový V. kus snažil se vyhovět oběma těm vkusům — neboli správněji řečeno nevkusům. Snobismu presentuje autor „monstrehotel“, fatalní ženu s neřestmi Salomy, turistické a opěvané Benátky, mezinárodní aristokratický Kosmopolis, rafinovanost zločinnosti, vše to v retorice slavných autorův à la d'Annunzio a Barrès.

---

[1]) Zásada ta hlásá »návrat k přírodě« a pohrdání vší »literaturou«.

Galerii presentován je škandál a obměna současných detektivních románů, kinematograf krvavý a perversní, variace moderního ženského upíra à la hraběnka Tarnovská a podobných individuí. Všemu tomu dán název „Sen letní noci“. Básník letí nocí, sní o Venecii. Venecia proměňuje se v ni, ve fatalní zločinku a milenku, a ona, žena beze jména, neboť je žena minulosti, přetvořuje se u Wildeův estetický květ slunečnice. Slunečnice (suncokret) je tedy symbol zločinu, jež se stále točí po světle, za sluncem! Venecia — zločinka — slunečnice. Sen na každý způsob neobyčejný. Kus „Gospodja sa Suncokretom“ nemá básnických elementů. První děj nemá souvislosti s druhým, nedostatek ten pozdě nahrazuje epické vypravování panino, kazíc efekt třetího aktu. Druhý akt nese na sobě znak pantominy. Jak o všech V. kusech, tak i o tomto lze říci, že jsou to „obrazy“, ale ne ústrojná fakta. Autor pro detail zapomíná na celek. Zkrátka a dobře tato práce V. má se k pravé dramat. práci jako operetní potpourri k pravé opeře. V. dříve pracoval pouze pro umění, teď pracuje toliko pro peníze.

Kromě těchto kusů objevily se ještě tyto prviny: Ogrizovićuv „Banović Strahinja“ a Tucićův „Kroz život“. Tucić jest rozený dramatický talent, ale, jak se zdá, jest příliš spoután byrokratismem svého života, nemá tudíž příležitosti, by se stýkal jak se patří a sluší s lidem, pro nějž, jak svědčí jeho kus „Truli dom“, má nejenom porozumění, nýbrž dovede ze všedního jeho života čerpati veliký pathos tragiky.

Ogrizović jest především malíř a sochař ženy a výtečný znatel „věčně ženského“, čehož důkaz podal svou Hasanaginicí.

Grund (Čech) podal frašku „Alaj sa nas nasamarili“ (Ti nás, při Bohu, osedlali), jíž docílil pěkného úspěchu.

Lyrika. Milka Pogačićova umí napodobiti lyrickou mluvu, naučila se něčemu z lyr. techniky, ale — jak svědčí její „Písně“ — nedovede nic svého, nic nového, původního říci.

Paní Ivana Brlić-Mažuranićová vydala pod nadpisem „Slike“ sbírku básní, jež jsou určeny pouze užšímu kroužku přátel. Některé z nich psány jsou alegoricky a jazykem děda autorčina, velikého Iv. Mažuranića. Jiné opěvují krásu jejího kraje. Kdežto mnozí básníci počínají si jako sochaři, líčíce přírodní obrazy jako nehybné zjevy (momentově zachycené obrazy), naše autorka líčí postupnou variaci jednoho a téhož motivu. Na př. tak v básni Jutro líčí působení světla kolem vise shnilého člunu:

Igra, titra voda mlada
I nemiran dah je njen,
Vidim: riekom svietlo teče,
Uz obalu tone sjer.

Trune čamac. — Veslo crno
Bije uza vlažni kraj —
Trza čamac: trulim rubom
Ovija se zlatan sjaj.

Sivi dan se uzdignuo,
Izgorio sveti plam,
I već mirno struje vode.
Trune čamac crn i sam.

(titrati, chvíti se; trunuti hníti, truli, uhnilý; trzati, trhati sebou; rub, okraj.)

Autorka je celkem širším kruhům literárním neznámá, ač napsala snad nejlepší (hrv.) povídky pro děti: „Škola a prázdniny", jakož i „Valjani i nevaljani" (po česku „Hodné a nehodné" totiž děti), v kteréžto sbírce povídek je též plno skvostů krásné poesie dětské. Pí. Brlić-Mažuranićcová miluje děti jako pravá matka a vlast jako pravá vlastenka. Odtud veliká naivnost, teplota a vroucí původnost její poesie. Kdežto Milka Pogačićova zná pouze erotickou lásku, tato urozená dáma hrvatská zná toliko lásku mateřskou a vlasteneckou. Kdežto ona zpívá jako muž a „posuje", tato pěje bez pózy jako pravá žena, tato nám praví mnoho, ona v pravdě — nic.

Milan Begović vydal ve sbírce svoje básně napsané v letech 1896—1911 pod nápisem „Vrelo" (Pramen). Nejlepší ve sbírce je cyklus „Boccadoro". Ráz básní řídí se d'Annunziovým heslem: „In voluptate ars". Begović jest epikurovec a hedonista, jest estetikem v theorii, ale nedaří se mu býti také vždy estetikem v praxi.

Povídka a román. Pomineme-li vydání drobných povídek † Kozarce, po časopisech rozptýlených, kteroužto vděčnou práci podniklo „Društvo hrv. književnika", a „Básnické prosy" † Silvija Strahimira Kranjčeviće, vyšlo v r. 1912 nějakých deset knih povídek, črt a novel od žijících spisovatelů.

Marin Bego (rodem ze Splitu) vydal sbírku novel „S mora". Jsou to povídky většinou světlé, t. j. povídky, v nichž se líčí velkoměstský život nejenom ze směšné stránky, nýbrž se zjevnou tendencí, že není třeba bráti život co nejvážněji a co nejtrudněji ni tehdy, když opravdu takovým je, nýbrž co možná nejvíce z lehké a veselé stránky.

Niko Andrijašević nehledí také ve svých „Povídkách“ už tak sentimentalně na život a lidi, jak to činil v prvé knize své („Slike i priče iz neretvanske krajine“). Priba Zlatokrila, Dojilja a Klement ukazují nám Andrijaševiće jako básníka selského života, ale už ne tak do jeremiad naladěného. Po přečtení knihy nabude čtenář přesvědčení, že má co činiti s nadaným povídkářem, ale že tu a tam pokulhává. Mnohé totiž věci, jež byl do sbírky pojal, nejsou nic více než dobré feuilletony.

K nejlepším pracím na poli krásné prosy ve příčině celkového a jednotného dojmu třeba přičísti Milana Šenoe „Kvarnerske pripovijesti“. Kromě „Katastrofy“ s obvyklým popisem tonoucí lodi jsou všecky ostatní povídky jakoby z jednoho kvádru. U některých jeví se Š. lepším vypravovatelem, ježto větší váhu klade na zosnování fabule (Roman Kalafata, Historija kapetana, Izgubljeni), v jiných zase vystupuje více jako rysovatel a malíř, spokojuje se s malou osnovou dějovou nebo žádnou (Pjer, Tone i Luka, Karonja). Š. je — bychom tak děli — historik jednoho kraje a jedné toliko generace.

Příbuznou Š. sbírce, a to jak miniaturní kresbou, tak i prostředím, z něhož vybírá svoje hrdiny a náměty, je sbírka povídek Ricarda Katalinića-Jeretova: „Našim morem i našim krajem.“ Jsou to obrázky z ulice, z přímoří, z pastýřského a městského života v některých hrv. přímořských městech (hlavně Zadru). Rozdíl mezi oběma je ten, že Š. jde více do hloubky (specifikuje karakter svých lidí), kdežto K. Jeretov spokojuje se s povšechností a obecností.

Do života dělnického lidu uvádějí čtenáře tři zcela noví povídkáři, a to: Nikola Vukojević svými „Sebranými povídkami“, R. S. Danevski svými „Povídkami“ a A. Kešuc „U Kalu“. Pravda, že ten neb onen hrv. spisovatel jak starší, tak najmě z mladších zašel si příležitostně pro látku své práce do světa dělnického lidu, nicméně přece jenom byli jaksi daleci tam toho prostředí. Z naší trojice, pokud běží o postřehovost a zajímavost, prvenství patří V. Vukojevićovi. Pracoval sám v některých továrnách hrvatských, ale ještě více poznal evropský dělnický proletariát na svých cestách Německem, Francií, Švýcary a jinde. Sbírka jeho sebraných povídek svědčí, že měl nejenom oči na svých cestách, ale že dovede také zajímavě pověděti, co viděl a zkusil. Dojem celkový není však jednolitý. Kromě toho kazí jej nemálo časté upadání do „poučování“ a potom zvláštní strannická roztrpčenost stavovská proti druhým stavům.

Danevski vydal svoje povídky v Chicagu, kdež delší dobu dlí, dle všeho byl původně učitelem v Chorvatsku, sic se o něm nic neví. Povídky jeho nesou na sobě ráz vystěhovalecké literatury, líčí v nich život hrvatských vystěhovalců za jejich pobytu v Novém světě. Danevski je socialní demokrat proto, že viděl dělnickou bídu, Vukotić proto, že ji na sobě zkusil. Onen dbá formy i fabule, tento se na to nic neohlíží, nýbrž jen bojuje za svou ideu.

Nešucova sbírka črt vzata ze života kovkopů. Viděti však, že života jejich nezkusil, nýbrž že jenom mezi nimi návštěvou pobyl. Nepopisuje (až na jednu črtu) nikde života havíře „při práci", nýbrž jenom jeho život v barácích, v kantině atd.

Přítel zesnulého Ivana Kozarce (Joza Ivakić) vydal čtyry jeho vybrané povídky: Prelac, Sudoperka, Gospojica od „Zelenog drveta" a Kukavac. Nejlepší z nich je posledně jmenovaná. Celá kniha točí se kolem ženy, jenom že ty Slavonky, jež K. líčí, jsou samé prostitutky, což přece pravdě neodpovídá, jakož i to ne, že by všichni muži byli „kukavice".

Srgjan Tucić líčí ve své sbírce z venkovského života pod titulem: „Pod bičem života" arkadijské pastýře a pastýřky (Kad sa život budi), zlomené srdce dívčí (Dora), jež neví, co jest město, voják, kasárny, a lidi z venkova, kteří neznají ni jménem jedu, kterým otráven jest život městský. Jak Kozarac, tak i Tusić jsou na sto honů od pravdy.

Karakteristickou knihou pro hrvat. literaturu je Dinka Simunovićе „Tudjinac" (Cizinec). Autor vydal r. 1909 sbírku povídek pod nápisem: „Mrkodol", jíž se hned presentoval jako vážný a dovedný povídkář v hrv. literatuře. Hned z té sbírky bylo zjevno, že se pisatel nemíní spokojiti zajímavými a pěkně napsanými povídkami z vesnického života. V „Cizinci" pokusil se Š. podati historii člověka, jenž, — abychom tak řekli, — ztratil půdu pod nohama; člověka, jenž se pouhou náhodou odtrhl ode vsi, jenž se na vsi cítí zcela spokojeným, ale jenž nyje po panském tradicionalním životě, člověka slabého, nestálého a chorobně citlivého a vnímavého. Táž otázka zajímala — arci z jiných hledisk — Kozarce, Novaka, Nehajevljeva, ale tak zpracována poprvé. Š. „Cizinec" utíká konečně do Ameriky, kdež doufá najíti nové lidi, kteří nevědí ničeho o tradicích, kde jsou si všichni rovni (bodejt!). Škoda jenom, že autor ani slůvkem se nezmiňuje o tom, jak se našemu hrdinovi tam v tom novém životě daří.

Dr. Milan Kovačević vydal román „Polomljena krila“, v němž líčí život hrvat. vzdělaných vystěhovalců do Ameriky. Dr. Kovačević jest lékařem v Rjece, jenž několik let pobyl v Americe v Pittsburgu. V dotyčném románu líčí historii mladého hrv. inženýra, jenž se odebral do Ameriky, by tam nabyl pokladů nejen hmotných, nýbrž i duchovních, aby jimi obohacen mohl se věnovati zkoumání přírodních pokladů v Hrvatsku. Kromě toho seznamuje autor čtenáře s osudy jiných vzdělaných hrv. vystěhovalců, jako lékaře Koliće, duchovního Bojnarovića, bankéře Raslića, žurnalisty Petrovića, — a rozumí se, že při tom podává obraz pravého amerického života v dotyčných odvětvích a oborech. Nenechal bez povšimnutí ani politiky. Vším tím vine se historie lásky vznícené mezi naším inženýrem a Američankou Miss Katherine Petersonovou. Celková tendence románu jest, odvrátiti inteligenci od stěhování se do Ameriky. Po stránce umělecké je to jeden z lepších románů hrvatských.

Posudky.

František Snopek: Apoštolové slovanští Konstantin-Cyrill a Methoděj. Vzdělavací knihovny katolické sv. LVII. seš. 3—4. Stran 97—158. C. 70 h.

V druhé a závěrečné této části spisu minule tu zmíněného p. spis. vyvrací jiné dvě nepravdy Brücknerovy, totiž o řecky přísné prý praxi sv. Methoděje in matrimonialibus a o popíraných falsech Wichingových. V Doslově obírá se konečně výtkami Pastrnkovými a Vondrákovými, tedy opět filologů, kteří pro historicko-dogmatickou stránku málo smyslu a potřebných předpokladů majíce, podobně jako Brückner, ač daleko mírnější formou, dogmatických výkladů Snopkových, arciť až nadbytečně obšírných použili k tomu, by vývody jeho i jinak, s filologického prý hlediska, uvedli v pochybnost. Situace však — pro dobrou vůli — jest přece jasná: listiny poučují sice o událostech, ale události odjinud známé vysvětlují zase nejasné nebo pochybné listiny. Polák Brückner jest filolog politicky zaujatý, druzí dva, ač takto nepředpojatí, nešetří dostatečně dogmatickohistorického prostředí, v němž tato takořka první akce „slovanské otázky“ se odehrávala; moderní laik může snad pokrčiti rameny nad těmi dogmatickými subtilitami, ale chce-li o nich psáti, má je znáti a pozná-li je s jejich tehdejšími okolnostmi, musí také uznati, že to pouhé subtility nebyly, aspoň vůdcům stran ne. A dle toho třeba pohlížeti na otázku celou.

P. spis. též proti osobnímu „professorskému“ podceňování nucen se ohražovati, jež u vášnivého tupiče svatých apoštolů, Brücknera, jest pochopitelno, ač neoprávněno, u jiných, kteří v této otázce právě jako Brückner u Snopka ledačemu se mohou přiučiti, taktéž docela nemístno.

Dr. Frant. Kryštůfek: Rozluka církve a státu ve Francii. Vzdělavací knihovny katolické sv. LII. C. 2 K.

Rozlukový zákon francouzský, přijatý 9. prosince a prohlášený 11. prosince 1905, podán tu v doslovném překladě na str. 57. dd. Předeslán stručný ale poučný přehled událostí jej připravivších, od velké revoluce až k posledním záminkám Combesovců. Nadvláda židozednářů v officielním řízení republiky, jak ji p. spis. v obryse vyličuje, vysvětluje ovšem velmi mnoho, ale ne všeho, neboť příčiny jsou hlubší. Již co do vlády samé nutno míti na paměti, že obecní zřízení francouzské není samosprávné, jako na př. u nás, nýbrž podobně jako v Uhrách pod přímým vlivem vlády; tuhý tento centralismus usnadňuje vládě mnohý násilný krok, i kdyby obyvatelstvo se mu protivilo. Druhá, veledůležitá příčina však je právě v tomto „kdyby“: obyvatelstvo k tomuto boji nalezeno nepřipraveným, nedostatečným — náboženské

uvědomění slabým. Jelikož pak dle známého pořekadla k porážce náležejí vždycky dva, porážka církevního zákonodárství zaviněna velikou měrou také nepříznivými náboženskými poměry u katolíkův, od vládních biskupův až dolů.

P. spis. praví, že „rozluka církve a státu jest vlastně odpadnutí od Krista a jeho viditelné společnosti na zemi, od říše Boží jím na zemi založené, od církve; jest odkřesťaněním lidské společnosti a výsledkem nevěry, která chce žíti podle svých domyslův a názorů, popírá veškeré zjevení“ atd., a chce spisem tímto „varovati náš český národ před podobným pokusem, pro nějž mnozí horují a jenž by se mohl našemu malému národu státi osudným“. Hledisko toto jest příliš úzké a vědecky nedostatečné. Jest přece rozdíl mezi rozlukou a rozlukou, mezi státy katolickými a smíšenými, mezi ideálem a skutečností. Ideál středověký, kdy „křesťanství spojovalo církev a stát nejužší páskou, obě mocnosti se navzájem pronikaly . . . spory a boje obapolnou smlouvou mezi oběma mocnostmi ke spokojenosti obou končily, vždycky nalezla se dobrá střední cesta“ — tedy ideál ten byl velkolepý, ale skutečnost nebyla tak růžová, jak p. spis. dosti nehistoricky praví. Nikdo věci znalý si těch poměrů tehdejších přáti nemůže; ta „spokojenost obou“ bývala věru jen jako lucida intervalla, příměří, za kterého se chystaly nové boje . . . a právě dějiny francouzské ve většině průběhu svého sotva koho v tom směru nadchnou. Admirandum, non imitandum; lidé jsou lidé, jako byli, jen formy jsou jiné.

Před 2 lety vyšla v Americe kniha Our Slavic Fellow Citizens ve dvou svazcích. I. svazek nepřeložen, II. přeložil do němčiny Štěpán Phillipowich, syn známého národohospodáře, pod názvem Slavische Einwanderung in den Vereinigten Staaten. Knihu sepsala Emilie Greene Bachová, professorka polit. oekonomie v Americe, jež jest po matce českého původu. Tím lze vysvětliti neobyčejnou vřelost a hluboké sympatie k amer. Slovanům v knize projevené. Spisovatelka sděluje ve své knize vše na základě bezprostředních pomůcek a píše o slovanském vystěhovalectvu ve Spoj. Státech severoamerických po stránce dějepisné, statistické, hospodářské, socialní a politické.

Proto spis zaslouží u nás dvojnásobné pozornosti. Jednak s hlediska vystěhovalectví vůbec, ježto nám nemůže býti lhostejno, jaký život vede celá $^1/_{12}$ našeho národa za velkým rybníkem v Americe a jaká ji očekává budoucnost.

70% všech slovanských vystěhovalců tvoří Čechové.

Co je vyhání z vlasti? Touha po zlepšení poměrů. Již v letech 1880 bylo v Americe 100.000 Čechů, již většinou v okolí města Louis se usadili, kde již před 30 lety kostel si zbudovali. V Texasu je Čechů na 70.000 a tvoří tam živel významný a vážený, kdežto v Milwaukee i časopis denně se vydával. Za svobodu otroků bojovalo v bojích 1862 mnoho tisíc Čechů.

Mzdy slovanských dělníků jsou poměrně ovšem nižší než domácích amerických dělníků, zejména pokud neznají anglického jazyka; nicméně

přece daleko převyšují mzdy naše — u nás v Evropě. Na př. obyčejní dělníci necvičení mají 2·36 dolarů, cvičení 5—6 d. denně, obratní dělníci ve válcovnách 8, 10, 16 dolarů.

Slovanští dělníci se lehce přizpůsobují všem poměrům, zejména Slováci. Protože jsou skromni v potřebách, činí poměrně značné úspory, jež většinou posílají za rodinou do vlasti. Mají-li rodinu ssebou a větší úspory, zakupují si pozemky a z dělníků stávají se farmáři, statkáři.

Co se domácího a rodinného života českých přistěhovalců týče, jest především význačný nedostatek žen. To má mnohé vady pro domácí život. Tím se podporuje noclehářství a přeplnění bytů — dále že poměrně značnou částku důchodů věnují spotřebě masa a piva a alkoholu vůbec, takže v sídlech Čechův a slov. vystěhovalců vůbec jest nejvíce hospod. Časté pitky končívají rvačkami, což velmi poškozuje dobrou pověst Slovanů; „opilství nepovažuje se u nich za žádnou neřest,“ praví spisovatelka.

Přistěhovalci rychle odkládají svůj domácí oděv, za nějž se stydí, ale domácnosti vedou stále dle starého zvyku z vlasti.

Milují hudbu a přírodu — kde mohou zřizují si zahrádky před domy.

Všichni slovanští přistěhovalci v Americe jsou proniknuti duchem organisačním (české spolkaření). Jen v Novém Yorku je 95 místních českých spolků s 35.000 členy. Denníků mezi Čechy je 9.

Většina listů velmi horlivě se zajímá o politické děje a události ve staré vlasti. Vyspělá je také organisace náboženská. Odloučení církve od státu v Americe provedené působí sice zprvu na přistěhovalce divně, ale náboženské jich horlivosti není to na ujmu. Spíše naopak. Každé vyznání udržuje si své duchovní, ale také každá národnost. Kostely jsou mnohdy nádherné a pěkné. Vážnost kněží trpí poněkud vědomím jich hmotné odvislosti od věřících.

Snahy „Volné školy“ a socialistické nemají ani u Čechů jako v Americe, v zemi individualismu vůbec pražádné půdy a porozumění.

Politické stranictví je u slovanských přistěhovalců málo vyvinuto.

Nejčasovější je závěrek knihy, že se Čechové velmi rychle amerikanisují nejen co do způsobu života, ale i co do společenského prostředí i co do jazyka a politického přesvědčení.

Poněvadž socialní a společenský vzestup je ve Spojených Státech severoamerických jen Američanu možný, tu ctižádostiví Češi odkládají co nejdříve své domovské jméno, své zpusoby, kroj, jazyk, a tak druhé, třetí pokolení ztrácí zcela národnostní vědomí i cit svých rodičů a jest jich původní národnost pro starou vlast navždy ztracena.

JUDr. Karel Janoušek.

*
* *

V Beaufortově „Levné illustrované knihovně“ (r. XIV) uveřejňuje *F. J. Čečetka* další své historické novelly a obrázky, dvojí řadu, pod nadpisem „Bílí husaři“ (u Kolína r. 1757) a „Panská láska“, nadpisem to v obou případech podle první povídky zvoleným, jinak jen v druhém případě k obsahu povídek poněkud přiléhajícím. Tamto

jsou povídky z války husitské, turecké, pruské, ale i z rokoka, zde rovněž z různých dob, ze styků českopolských v 16. stol. za Anny Jagiellonky, z poddanství robotního, z poměrů právních a soudních v 16. věku. Jednu z těchto povídek končí p. spis. povzdechem: „Buď jak buď, Čech je vždycky vinen a Němcovi se děje křivda“; příšernější však jsou výjevy líčené pod nadpisem „Na spravedlnosti“, výjevy útrpných výslechův a poprav, jak odehrály se kolem polovice 16. stol. na právě nymburském.

Nejsou to celkem věru kratochvilné obrázky, byť leckterá veselá příhoda v nich se vyskytovala, a p. spis. o retušování se ani tuze nepokouší, spíše naopak dle záměru svého místy hodně do černa zbarvuje, tak že dojem stává se až tísnivým. Památka těch dob a poměrů, jak zde vylíčeny, není vůbec povznášející; tendenční rozdělení světla a stínu pak uspokojuje tím méně. Jinak vypravování jest obratné a plynné.

Román „Selský práh“ od *M. Jahna* v Moravskoslezské kronice“ Prombergrově na milostném poměru sedlákova syna ku dceři chalupníkově pokouší se zobraziti rozpor mezi obojí tou třídou našeho venkova. Oba milenci mají už jen otce, kteří navzájem sebou pohrdají, nikoliv osobně, neboť se skoro ani neznají, nýbrž stavovsky, a oba sňatku mermomocí brání, až otec nevěstin nehodou při práci vezme za své a sňatek přes nechuť sedlákovu k vůli dítěti lásky se uskuteční, ale jen aby odpor sedlákův a jeho vševládné služky potvrdil, že se dcera chalupníkova do statku nehodí. Nejde tu o přínos nevěstin, neboť sedlák má jen toho jednoho potomka a statek úplně čistý; výstraha jeho pro případ nějakých nehod v hospodářství jest proto jen záminkou stavovské nevraživosti, jíž p. spis. takto tuším přespříliš nadsazuje, zvláště když námluvy u „stejnorodé“ nevěsty se zhatily a samému sedlákovi se znechutily a on žádané nevěsty synovy ani nezná. Pravda, schází tu matka, jíž u nevěsty zastupuje teta, která nebohé pokaždé jest útočištěm, ale jsouc sama z chalupnic smířlivě zakročiti nemůže, totiž dle thematické skorem osnovy spisovatelovy. Není tedy dějový postup, ač ze široka a místy téměř až rozvláčně vypravovaný, bez vniterných mezer. Soucitná čtenářka pak ani zakončením, smrtí utahané a souchotinami — prý z peřin matky sedlákovy — nakažené mladé selky, nebude asi spokojena. Zivel třídního boje, který tu, arciť poněkud jinak než obvykle, má hráti hlavní úlohu, zastoupen také některými vedlejšími podrobnostmi, na př. že domkaři odpírají jíti na žňovou práci k sedlákovi, ale jdou k němu rádi, jakmile si ženu z jejich řady vzal, nebo že pacholek sedlákův domáhá se u něho jakéhosi zlepšení a zajištění (kousek pole, komůrku na spaní místo stáje). Celkem se román čte velmi pěkně. Na str. 160 je po ranní, na 162 strojí se Tomáš na ranní.

Rozhled

Náboženský.

O dogmatě a životě několik pěkných myšlenek podává náboženský psycholog, jesuita P. Lippert ve Stimmen aus M. Laach (1913, 8). Dogma jest jednak absolutní, nadsvětový, nadlidský, nadčasový regulativ pohyblivého, vrtkavého, relativního života náboženského, kde nejmenší odchylka od onoho pravidla víry kolikrát mohla vésti a vedla ke zpustošení náboženství, kde dle slov Chestertonových Církev nucena počínati si naproti odchylkám takovým, z počátku na pohled nepatrným, jako krotitelka lvů (sesvětšťující arianismus, mnišský orientalismus, rozplizlý, fantastický gnosticismus, surový ikonoklasmus atd.), nechtěla-li člověčenstvo vydati časné i věčné zhoubě — jednak stále živým pramenem náboženského života v přítomnosti a budoucnosti, kde osobní potřeba, náboženská individualnost v tom neb onom dogmatě nalézá svoje soustředění a oporu, která zvláště jí vyhovuje, ji udržuje a oživuje, odkudž také ostatní, tedy celek náboženské budovy nabývá více světla a hřejivého tepla pro duši. Dogmatický individualismus tento zabraňuje, by dogmata neztrnula jako neživotná theorie, nýbrž neustále nový život vlévala do duší, které se jimi obírají.

*

Papežská biblická komise vydala 12. června t. r. nová, Sv. Otcem potvrzená rozhodnutí týkající se Skutků Apoštolských a Pastorálních Listů sv. Pavla. Rozhodnutí ona zní: Se zřetelem na všeobecnou církevní tradici sáhající až k nejstarším církevním spisovatelům a v uvážení důvodů vniterných, jež vyplývají z knihy Skutků Apoštolských samé a z poměrů Skutků Apoštolských k třetímu evangeliu, konečně se zřetelem na příbuznost a souvislost úvodu obou knih, třeba považovati za jisté, že Skutky Apoštolské jsou sepsány evangelistou Lukášem.

Kritickými důvody (řeč, sloh, způsob podání, jednotný účel a stejnost nauky) dá se dokázat, že Skutky Apoštolské pocházejí od jediného autora. Názor novějších kritiků, kteří předpokládají více autorů, postrádá všeho podkladu.

Ony části Skutků, kde se užívá první osoby množného čísla, nejsou důkazem proti jednotnosti a původnosti díla, nýbrž s historického a filologického hlediska jsou spíše důkazy jak pro jednotnost, tak původnost.

Z toho, že dílo končí zmínkou o dvouletém zajetí sv. Pavla v Římě, nelze vyvozovat, že autor napsal druhý díl Skutků Apoštolských, nyní ztracený, nebo jej napsati zamýšlel, a nelze tudíž sepsaní díla

klásti delší dobu po onom římském zajetí. Spíše lze vším právem tvrditi, že Lukáš dílo své ukončil, když se zajetí sv. Pavla chýlilo ke konci.

Vzhledem na častý a snadný styk sv. Lukáše s prvními a vynikajícími zakladateli palestinské církve a hlavně s apoštolem národů, sv. Pavlem, jehož pomocníkem a průvodcem Lukáš byl — vzhledem na horlivost a opatrnost, s jakou Lukáš svědků se dotazoval a sám o věcech se přesvědčoval — vzhledem na evidentní a často nápadný souhlas Skutků Apoštolských s listy sv. Pavla a ostatními věrohodnými historickými prameny: jest jisto, že Lukáš měl úplné a věrohodné prameny, že jich též svědomitě a věrně použil, tak že dílu jeho přísluší úplná historická věrohodnost.

Obtíže, které se činí, protože Lukáš vypravuje o nadpřirozených událostech, protože dále řeči, jež uvádí, podává ve stručné formě, z kteréž příčiny někteří je považují za úplně vymyšlené nebo přizpůsobené okolnostem — protože dále některá místa zdánlivě odporují posvátné nebo světské historii, protože konečně některá vypravování zdají se odporovati autoru Skutků Apoštolských neb autorům jiných posvátných knih: všechny tyto obtíže nejsou toho rázu, že by mohly historickou autoritu Skutků Apoštolských uvésti v pochybnost nebo nějak ji zmenšit.

O Pastoralních Listech sv. Pavla rozhodnuto:

Vzhledem na tradici všeobecně od nejstarších dob nezměněně trvající, kteráž je doložena tak různými starými prameny církevních dějin — nehledě na pokusy mnohých bludařů, kteří tyto listy bezdůvodně z počtu listů sv. Pavla vyloučili, protože se s naukou jejich nesrovnávaly: třeba považovati za jisto, že tak zvané Pastorální Listy, totiž dva listy k Timotheovi a jeden k Titovi, sepsány jsou samým apoštolem Pavlem a že vždy ku pravým kanonickým listům počítány byly.

Tak zvaná fragmentární hypothesa, kterou někteří novější kritici v různé formě předkládají tvrdíce, bez jakýchkoli pravděpodobných důvodů neb na základě důvodů sobě odporujících, že Listy Pastorální teprve v době pozdější ze ztracených listů sv. Pavla neb z jejich zlomků byly neznámými autory sestaveny a značně rozšířeny: tato fragmentární hypothesa nemůže ničeho dokázat proti jasnému a úplně pevnému svědectví tradice.

Námitky, jež se činí pro sloh a řeč autorovu nebo pro zmínku o gnostických bludech, jež se líčí, jakoby již tehdy v církvi se šířily, nebo pro stav církevní hierarchie, jež se předpokládá již jako úplně vyvinutá: tyto a podobné názory nemohou v nejmenším otřásti přesvědčením o pevné a jisté pravosti Listů Pastorálních.

Poněvadž historické důvody stejně jako církevní tradice obsažená v souhlasných svědectvích východních a západních Otců, dále neočekávané ukončení Skutků Apoštolských a různé známky v listech sv. Pavla psaných v zajetí římském, hlavně v druhém listu k Timotheovi, názor o dvojím římském zajetí sv. Pavla činí jistým: tu lze

s jistotou tvrditi, že Listy Pastorální byly napsány v době mezi osvobozením sv. Pavla z jeho prvního zajetí a mezi jeho smrtí.

*

Zmíněná zde již americká bohatě illustrovaná The Catholic Encyklopedia, an internacional Work of Reference on the Constitution, Doctrine, Discipline and History of the Catholic Church 15. svazkem, každý přes 800 stran, po 27 m, ukončena (New-York 1907—1913), svazek ukazatele má vyjíti teď. Velecenné dílo to jest mezinárodní nejen jako církevní věci, o nichž jedná, nýbrž i svými spolupracovníky ze čtyr světových řečí, anglickými, německými, francouzskými a vlašskými (na př. Palmieri o Rusku). — Francouzi teprve vydávají ještě obsáhlejší snad Dictionnaire de Théologie catholique a Dictionnaire apologétique de la Foi catholique, které jsou sice čistě francouzské, ale na rozdíl od starší theologie francouzské, často jen mnohomluvné a nevěcné, vyznamenávaji se ohromnou pílí a učeností. — Ostatně náš Slovník Bohovědný za okolností (hmotných i vědeckých), jichžto k oněm ani zdaleka přirovnati nelze, pokračuje také zdárně a slibuje býti chloubou literatury naší.

*

Studie a texty k náboženským dějinám českým hodlá od letošího října čtvrtletně vydávati Matice Cyrillo-Methodějská v Olomouci po sešitech o 150—200 stranách. Redakci povede prof. Dr. Jan Sedlák z Brna.

Jelikož Matice C. M. od zřízení účitelského ústavu neb akademie upustila, chce nasbíraných peněz použiti k tomuto a jiným podnikum literárním.

*

Archiv nejvyššího církevního soudu „Rota" na rozkaz papežuv otevřen vědeckému bádání.

Kardinál Vives y Tuto, jehož vlivu se přičítaly náboženskoreformní dekrety, onemocněl paralysí, a na místě jeho jmenován proprefektem kongregace řeholní kard. Cagiano de Azevedo.

Msgru Batiffolovi v Bryselu dovolila kongregace indexu vydati svá opravená díla, daná na index.

*

Číslo 11. Acta Apostolicae Sedis ze dne 7. července 1913 uveřejňuje na prvním místě apoštolskou konstituci o zřízení nového centrálního semináře pro Řím při lateránské basilice. Seminář pro Řím bude od nynějška dvojí: malý a velký. Malý seminář, určený pro studia gymnasijní, bude umístěn v semináři vatikánském. Seminář velký, určený pro studující filosofie a theologie, bude v nové budově u Lateránu; s ním bude spojen seminář Pia IX., kollegium Sv. Ambrože a Sv. Karla. Kdokoli, původem z Italie, chce býti připuštěn k vyšším svěcením v Římě, musí konat studia svá v semináři vatikánském a lateranském. Vyňati jsou z tohoto ustanovení pouze ti, kdo ve zvláštních kolejích se připravují pro missie nebo kteří jsou přijati do kollegia Capranicova.

Ustanovení toto jest pouze dalším krokem v reformě seminářů theologických, kterou Pius X. energicky a neunavně provádí. Jak známo, jest počet diecesí v Italii, a to hlavně ve střední a jižní, neobyčejně veliký. Každé město skoro má svého biskupa. Každá diecese měla dosud svůj vlastní seminář. Semináře tyto byly zřízeny dle ustanovení koncilu tridentského většinou koncem šestnáctého a počátkem sedmnáctého století. Dosud byl klerus velmi četný — tak ministr Tanucci v Neapoli nařídil, že na tisíc obyvatelů nesmí býti více než 10 kněží! — Tu bylo nejen dosti kandidátů kněžství, nýbrž nebylo ani nesnadno mezi klérem diecese nalézti dosti schopných vyučovacích sil pro semináře. Rokem 1860 však nastala změna. Počet alumnů se zmenšil, také ve vyučovacích silách nebylo výběru. Nadanější kněží raději šli na venkovské fary, než aby v semináři s platem 300—400 lir a zaopatřením se věnovali výchovu kléru. Následky toho brzy byly patrny. Nejen co do literárního a theologického vzdělání, nýbrž i vzhledem na kněžského ducha a kněžské smýšlení nemohla se mladší generace srovnati se starším klérem. Myšlenka na centrální semináře vznikla následkem toho velmi záhy. Hlavní překážkou byla tu úvaha, co by se stalo s budovami a fundacemi dosavadních diecesních seminářů, kdyby byly zrušeny. Nebylo pochyby, že by je byl stát ihned zabral. Také zdály se semináře potřebnými k tomu, aby biskup měl při pontifikálních funkcích dostatečnou assistenci alumnů.

Proto diecesní semináře zůstávaly a biskupové spokojovali se tím, že nadanější alumny posílali do Neapole neb do Říma na studie do různých tamějších kolejí a seminářů.

Pius X. brzy po svém nastoupení věnoval pozornost otázce seminářů. Roku 1907 a 1908 byly vydány normy pro vyučování v seminářích, jak malých, tak velkých. Biskupům se při tom radilo, by vždy více jich se sloučilo ku zřízení společných seminářů.

Všeobecná visitace všech seminářů v Italii provedená v následujících letech jasně ukázala všechny potřeby, nedostatky a poměry italských seminářů. Novou konstitucí „Sapienti consilio“ byly semináře podřízeny kongregaci konsistorní a ustanovena zvláštní komise pro studium dotyčných otázek.

Byla již zřízena celá řada takových ústředních neboli krajských (regionálních) seminářů. První byl zřízen pro Apulii v Lecce. Toskánsko má již tři takové semináře a to ve Florencii, v Sieně a v Pise, kampanie má velký seminář se 150 chovanci u Neapole; v Bologni a v Chieti se semináře tyto staví. V Kalabrii šestnáct biskupů se spojilo ku zřízení nového semináře v Catanzaro. Stavba byla dokončena, za vydatné pomoci a účasti samého Pia X., v lednu 1912. Letoší papežská medaille, jež se každoročně razívá a na důležitější události z uplynulého roku se vztahuje, má na jedné straně právě průčelí nového semináře v Catanzaro.

V Italii severní jsou diecese větší a proto dosud necítit tam tou měrou potřebu krajských seminářů jako v Italii střední a jižní.

*

V čísle 10. téhož listu vypsán zajímavý literární proces, který byl projednáván v římské Rotě. Časopis Petrus-Blätter, vycházející v Trevíru, nařkl světského kněze Frobergra z modernismu. Froberger obžaloval redakci listu u biskupského soudu v Trevíru. Poněvadž celá věc se zdála býti notorickou, nezavedl biskupský soud formálního procesu, nýbrž odsoudil redakci Petrus-Blätter k odvolání a k pokutě 100 marek pro dobrý účel. Redaktor však se odvolal do Říma a Rota prohlásila rozsudek první instance za neplatný. Důvodem pro neplatnost byla na prvním místě okolnost, že se nestalo právoplatné předvolání žalované strany. Biskupský soud ovšem po dvakráte předvolal „redakci", ale redakce není morální osobou v právním slova smyslu, nýbrž bylo třeba předvolat buď hlavního redaktora neb redaktora zodpovědného. Druhým důvodem, který Rota uvádí pro zrušení odsouzení, jest nesprávný předpoklad biskupského trevírského soudu, že se jedná o notorické provinění „crimen notorium". Onen článek v Petrus-Blätter tvoří pouze „factum notorium", nikoli však „crimen notorium", poněvadž není vyloučena možnost, že redakce jednala v dobré víře.

*

V 9. čísle Acta Apostolicae Sedis čteme rozhodnutí kongregace konsistorní, týkající se duchovních ve Francii, kteří kandidují na poslanectví. Dle rozhodnutí tohoto, kterým jen se znova potvrzuje dřívější nařízení z roku 1906, nesmí žádný kněz ucházeti se o poslanecký mandát beze svolení svého vlastního biskupa, jakož i biskupa oné diecese, v níž hodlá kandidovat.

*

Francouzský senát přijal zákon, jímž má býti hmotně postaráno o neduživé členy zrušených a oloupených řeholí. Loupeživí likvidatoři jsou pozavíráni, likvidovaný majetek řeholí většinou rozkraden. Podpůrný fond má tedy složen býti z daní všech kongregací, z 2% příjmu likvidačního, jehož rozpočtené úroky r. 1911 činily 1,057.044 fr. a z části majetku, jenž kongregacím byl darován, nyní však od dárcův jest požadován zpět; jim totiž má býti vráceno jen tolik, kolik zbude po zajištění výslužného zbylých údů toho kterého kláštera. Nemocní členové mají býti ošetřováni, pokud možno, ve svých bývalých budovách klášterních. Trochu se tedy francouzské barbarství přece stydí!

*

Dne 17. července bylo devítistoleté výročí nalezení ve Váhu a oslavení neporušeného těla jediného slovenského světce sv. Blahoslava (Benedikta), zavražděného r. 1012. Devítistoletou památku smrti světcovy opomenuli Slováci oslaviti; ukázali málo smyslu pro úctu svého slovenského světce, jak naříkají „Slov. ľudové noviny".

*

Dekretem z 1. července t. r. Svatá Stolice připojila souostroví Špicberky k apoštolskému vikariátu pro Norsko. Špicberky v posledních letech nabyly značného významu, nejen následkem stoupající

návštěvy turistů, ale hlavně pro neobyčejně bohatá uhelná ložiska, která nyní se počínají čile vykořisťovati. Špicberky byly dosud terra nullius; státy, v jejichž zájmové sféře Špicberky leží, hledí nyní upravit jejich politické postavení. Na prvním místě stojí tu ovšem Norsko, jež nejen vysílá na Špicberky nejvíce lovců a dělníků, ale také samojediné udržuje s nimi pravidelné poštovní a lodní spojení. Zmíněným papežským dekretem jsou Špicberky přivtěleny ku všeobecné organisaci církevní.

*

Vrací se Anglie skutečně k Římu? Toť otázka, na niž hledají správnou odpověď nejen v Anglii, nýbrž i v cizině. Potěšitelný návrat angl. benediktinů v Caldey (viz Hl. 1913 str. 298) zavdal listu francouzskému „Croix“ příležitost, aby probral náboženské poměry nynější Anglie. Čím více poddává se anglický protestantismus anarchii ve věrouce svých vrchních představitelů, tím snažněji touží skutečně nábožensky cítící anglikáni po spojení s Římem. Fakt, že v Anglii možno veřejně hlásati a vyučovati náboženství katolické, že katolíci jsou nejen tolerováni, nýbrž i respektováni, jest překvapujícím příznakem bezděčného obratu k Římu. Ale zjevy, které se množí mezi členy „Vysoké církve“ (High Church) episkopální, jsou ještě příznačnější. Arci staví se proti nim ještě přívrženci strany protiritualistické t. zv. „nízkocírkevní“ (Low Church party), leč marně. Dokazuje to mimo jiné i odpověď, již dal tyto dny arcibiskup v Canterbury osadníkům v Thorpe. Tito obrátili se naň, aby poučil dle „své nepopíratelné autority, jež mu nad biskupy a kněžími přináleží, jejich faráře, který jevil přílišný sklon k římskému ritualismu“. Hledali v něm svého papeže, ale arcibiskup odvětil, že moci takové nemá, zvláště „když ve stávající církvi anglikánské jest přemnoho poctivců, kteří v otázkách církevních jsou naprosto různých názorů“. Takové a podobné výroky činí ovšem ritualisty smělejšími a příslušníci Vysoké církve stávají se šiřiteli katolických náhledův a obřadů. Poslední čísla předního církevního listu „Church Times“ doporučují exercicie, které těší se v Anglii vždy větší oblibě. Dopisovatel listu dí přímo: „Není pochyby, že za krátko stanou se duchovní cvičení anglickým katolíkům (t. j. příslušníkům anglické církve, nikoliv římským katolíkům!) něčím obvyklým, ne-li přímo potřebným pro život duchovní.“ Jiný dopisovatel sděluje, že ustavil se výbor z kněží i laikův, aby v pěti diecesích zavedl exercicie. A návod hledají Anglikáni u — sv. Ignáce, jehož kniha jest u nich známa a obdivována. Jedno z posledních čísel „Church Times“ oznamuje již osmero cvičení, 1 pro kněze, 2 pro laiky, 5 pro ženy.

Jiný zjev „pořímštění“ jest „Catholic League“, liga, která zavádí noveny eucharistické a pobožnosti k Duchu sv. za „katolickou církev anglickou“ a doporoučí modliti se na každý den v týdni na úmysly tyto: Viditelná jednota Církve — víra a uctívání Nejsvětější Svátosti — duchovní život katol. — obrácení Anglie k víře a životu katolickému. — Je to cos podobného jako „Apoštolát modlitby“.

Jednota „Catholic Literature Association“ doporučuje náboženské knihy jako „Přítomnost Páně ve svatostánku“, „Modlitby mešní“, „Hledání pravdy“, knihy konvertity Ruvillea atd. Jak daleko jsou v Anglii od 39 článků, svědčí list lorda Halifaxa, jenž obhajuje benediktiny v Caldey, kteří prý užívali jen svého práva sloužíce mši, což sami biskupové pro soukromé kaple dovolili. Podotýká, že je třeba připustiti jistou „pružnost“ u výkladu pravidel státní církve. Co si dnes představují anglikánští biskupové mší, již 31. článek zove „rouhavou bájí a nebezpečnou smyšlenkou“? Do nedávna hráli si ještě s metaforami, nazývajíce mši „obětí na důkaz chvály a vděčnosti a znamením oběti Kristovy“. Dnes však blíží se kvapně učení katolickému. „Mše jest obětování Beránka božího, jež konáme, přinášíme a opakujeme v Eucharistii za sebe i celou Církev.“ A není to již soukromě, nýbrž ve veřejných chrámech a s četnou přísluhou. V den Nanebevstoupení Páně ohlašují „Church Times“ v jediném chrámě mši sv. o 5., 8. a 11. hodině. Co do věrouky sluší uvésti ještě další známky sblížení, jako znovuzavedení modliteb za zemřelé, vzkříšení víry v očistec, který jest výslovně v 39 článcích zavržen jako výmysl nemající v Písmě základu. Nedávno zemřel kněz a kollega jeho Rev. Russel („Father“ Russel, jak se dle katolického „Pater“ nazývá) mluvil o jeho příkladné smrti. Zmínil se také o zaopatření, že však nepodal mu sv. přijímáni jako podává se nemocnému, nelačnému „viaticum“, nýbrž jako přijímání velkonoční, brzy po půlnoci, pokud ještě ani léku nepožil. Přijímání po našem zvyku a pohřební obřady šíří se ustavičně.

Také po řeholnících volají nábožensky uvědomělí anglikáni. „Jaká by to byla výborná pomoc našim kněžím světským, tito řeholníci!“ „Kdy dospěje církev naše k tomu, aby vzkřísila veliké řady kazatelské?“ Není u nás málo těch, kteří touží přiblížiti se Římu co nejvíce, ale dosud neodhodlávají se překročiti přehradu, jež nás dělí“ (Rev. Underhill.) A dokládá: „U nás roste stále počet mladých lidí, kteří opustivše university přimykají se k předpisům katolickým. Oni kupí kolem sebe nadšené řady stoupenců, mladých lidí obého pohlaví, kteří touží zvěděti, na čem vlastně jsou vzhledem k Římu. Všichni nesmýšlejí arci jako oni, ale bylo by důkazem ducha zbabělého a zaostalého domýšleti se, že stojíme na hranici, za kterou by poctivý Angličan nesměl vstoupiti . . .“ V Anglii ukazuje víc než kde jinde vše k tomu, že neleknou se přehradu překročiti. Tak spěchá mocný, samostatný národ k Římu, zatím co malí, odevšad tísnění připravují se zasaditi Římu — ránu „smrtelnou“ !

*

V portugalské sněmovně odepřena položka rozpočtu určená pro indické katolíky, nad nimiž Portugalsko dosud mělo protektorát, i když byli z větší části poddanými Anglie; tím tedy čistý protektorát ten zrušen.

*

Obrana pravoslaví v boji se sektářstvím vedla se na Rusi dosud tím, že v disputacích, na schůzích, v článcích, brožurách

usvědčovaly se bludy sektářů. Malé však úspěchy missionářské přivedly k poznání, že nutno přibrati lid k aktivnímu účastenství v boji se šířícím se sektářstvím. Jako v boji s epidemickými nemocemi užívá se therapeutických prostředků, jež hojí nemoce, zároveň však užívá se léků profylaktických, ochranných, jimiž se chorobě předchází, podobně nutno nejen bojovati s kacířstvím již vzniklým, nýbrž i chrániti lid, aby neupadl v kacířství, odstraňovati nevzdělanost a nevědomost jeho v otázkách víry, vštěpovati lidu správné pojmy náboženské, naučiti jej rozumné víře. Za tím účelem zakládají se kroužky horlitelů pravoslaví, rozšiřují se mezi lidem Bible, opatřené poznámkami, vysvětlivkami, by lid byl poučován o čistém pravoslaví. „Lid má býti od nynějška ne hostem v církvi, nýbrž má žíti v církvi jako jedna ze základních sil jejího života.“

*

Sv. synod petrohradský schválil zvláštní komisí vypracované návrhy nového zřízení pro duchovní školy a semináře v Rusku. Měsíčník „Russkaja Mysl“ vytýká novým návrhům komise, že vzala si za vzor řády římsko-katolických seminářův a proto prý nutno návrhy přijímati s nedůvěrou, poněvadý prý „římské katolictví není výrazem pravého křesťanství . . . a římsko-katolické semináře mají za úkol připravovati dovedné, obratné a bojovné důstojníky k vyplnění černé armády, jíž vládne papež.“ Zrovna jako by to psaly naše hrubě pokrokové, nevěrecké noviny, a tím má se dělati nálada pro unii! Semináře prý nejsou, jak chce komise, k tomu, by se v chovancích vypracoval „pastýřský duch, pastýřská nálada“, jež prý se vychovávají jen životem, ne školou, nýbrž semináře mají pouze dáti chovancům bohoslovné vzdělání, zvýšiti úroveň všeobecného vzdělání duchovních. Proto spisovatel článku P. Řesnicyn přimlouvá se zvláště za to, by dosavadní čtyrtřídní školy duchovní byly změněny v šestitřídní s programem prvních šesti tříd veřejných světských gymnasií. Specialní bohoslovné vzdělání má býti obmezeno na 4 třídy semináře.

Týž sv. synod petrohradský snaží se různými prostředky působiti k tomu, aby duchovní nabyli před vstoupením do činného života širšího vzdělání nejen bohoslovného, nýbrž i světského, poukazuje k tomu, že již v první době křesťanství proti názoru některých horlivců, kteří zavrhovali nadobro pohanskou (světskou) vzdělanost a osvětu, vlivem vzdělanějších křesťanů převládl náhled, že „nutno využitkovati pohanskou filosofii a osvětu“. Z té příčiny sv. synod uznal za nutno zříditi „při duchovních akademiích stolici dějin ruské literatury“, protože umělecká literatura v naší době zaujala ono místo ředitele života, jež v Řecku a Římě náleželo filosofii. „Umělecká literatura našich dnů seznamuje nás,“ praví v té příčině petrohradský „Cerkovnyj Věstnik“, „s myšlenkovým životem současné společnosti, s jejími náboženskými snahami, s jejími pochybnostmi v uznání mravních hodnot, odráží vůbec duchovní život společnosti . . ., provádí vědecké idey.“ Takový význam umělecké literatury pro současný život nutí pastýře duchovní, by si jí bedlivě všímali a široce jí

užívali k pastýřským účelům. V umělecké literatuře odrážejí se náboženské i křesťanské pravdy, vtělené v umělecké obrazy, které se vštípí v duši jasněji a působí často mocněji, než prosté, často suchopárné poučování. I jest viděti, že nejen křesťané, kteří jsou již za ohradou církve, nýbrž i ti, kteří jsou dosud v církvi, pozorně poslouchají jen toho pastýře, který se blíží jim, jejich životu a mluví jejich jazykem. Jen slova takového pastýře mají sílu a hluboko zapadají v srdce posluchačův. Nezbytno tedy, aby duchovní, jenž chce působiti na lidi, zvláště vzdělané, byl vzdělán nejen v bohosloví, nýbrž i v jiných vědách světských, zvláště též aby se vyznal v umělecké literatuře.

Bohužel, naříkal „Cerkovnyj Věstnik“ v č. 24., „řád duchovních akademií z r. 1912“ ještě více obmezil na akademiích studium klassických jazyků, nezbytných k porozumění památek starokřesťanské literatury v originálech. Duchovní akademie mají připravovati chovance ne tak jako praktické pastýře duchovní, jako spíše vychovávati učené bohoslovce, a učeným bohoslovcem není, kdo neovládá ani klíče k pramenům bohosloveckým. To správně uznával dávno M. N. Katkov, a nyní církevní kruhy ruské zneuznávají význam klassických jazyků pro bohoslovce. Na jedné straně chtějí rozšířiti všeobecné vzdělání duchovenstva, na druhé straně súžují i všeobecné i theologické vzdělání.

Sv. synod konečně nahlédl, že v naší době, kdy znalost čtení tak se rozšířila, tisk všecky kraje, i nejzapadlejší, zaplavuje, minuly ony časy, kdy pravdy víry Kristovy šířily se téměř výhradně ústy. Proto zamýšlí zříditi „vydavatelskou radu při sv. synodě“, jež by se starala o šíření křesťanské věro- i mravouky knihami. Na Rusi vzniklo v poslední době mnoho firem, jež mezi lidem šíří spisy nemravné, revoluční brožury, spisy Renanovy, Darwinovy, Lassallovy, jež podrývají víru lidu, hubí mravnost. Této zhoubné záplavě kšeftařských firem nelze jinak čeliti než podnikem, který by zásoboval lid užitečnými knihami. Soukromníci snadno se mění podle nahodilých nálad, a proto třeba zřízení, jehož pouhé jméno již by ručilo za stálost a určitost práce ve prospěch lidu. Proto církevní časopisy s uznáním se vyslovují o vydavatelském výboru při sv. synodě, jenž by mohl nejlépe organisovati prodej knih bezvadného obsahu mezi lidem. knih, v nichž by se podávalo kladné vysvětlení pravd křesťanské víry a mravů. Jmenovaná „Vydavatelská rada“ zamýšlí především dáti lidu laciný, vědecký překlad písma svatého.

V časopise „Rossija“ vyšla zajímavá stať A. Lukinského: „Zaščita christianstva na zapadě i u nas“, v níž autor poukazuje, že v Evropě se nejen energicky bojuje proti křesťanství, ale také energicky se hájí křesťanství. Na „shnilém západě“ obhájcové křesťanští přesvědčivě dokázali, že s pádem křesťanství padá každý životní pořádek, a dosáhli značných úspěchů v otázce dělnické, ženské, vystěhovalecké. Zbraní, kterou bojují za svůj program, za svůj světový názor, jest věda, divadlo a hlavně tisk. „Shnilý západ“, končí Lukinskij,

„může a musí nám (Rusům) býti vzorem, jak hájiti křesťanské ideály . . .“

*

Náboženské snášelivosti divně rozumějí lutheráni slovenští. Nedávno hráli lutheráni v Modré divadelní hru „Víra i otčina“, ostře namířenou proti katolíkům, jež představuje jako tryznitele, tyrany a kruté pronásledovatele — lutheránství. Celá hra ztělesňuje myšlenku, že lutheránství jest pravé slovo Boží, katolíci však zneuctívají jméno Boží, jménem Pána Boha a Panny Marie posílají katy na lutherány a pronásledují je jako štvané zajíce. Když se katolíci ohradili proti této hrubé urážce katolictví, Dr. Ivanka ve svém „Hlasniku“ hned začal vyčítati katolíkům nesnášelivost, protože již nechtějí snášeti každou urážku svého náboženství a k ní mlčeti. V „Slov. Týždenníku“ lutheráni vytýkají vládě, že prý chce katolíky popuditi proti lutheránům, ale sami nešetrně katolíky urážejí, při slavnosti posvěcení sirotčince oslavují superpredikanta Baltika, jejž i mezi sebou vyhlašují za největšího zrádce slovenčiny, při volbách raději volí německého lutherána než katolického Slováka.

*

O Vilému II., hlavě německořísského protestantismu, zjevu to na trůnech zajisté nevšedním, za 25letého panovnického jubilea psáno ve všech možných toninách. I nejobjektivnější posuzovatelé, chválíce jeho podnikavost a péči o státní záležitosti, kárali jeho chvat, překotná rozhodování a zhusta i neinformovanost; satyrický kterýsi list vyobrazil jej jakožto řidiče automobilu, jehož napomíná Germania vzadu sedící, aby „za 25. milníkem jel trochu pomaleji a stejnoměrněji.“ Vytýká se mu, že zkalil příznivé poměry s Anglií a zvláště s Ruskem, jehož přátelství Bismarck pilně si byl hleděl, tak že odtud Německo na venek osamocováno, Rusko k Francii připoutáno; těkavost jeho budí všude nedůvěru k jeho spojenectví (jen u nás ne). Ve vniterní politice chyby Bismarckovy jen z části napraveny, ale novými ještě rozmnoženy.

Zde především zajímá poměr jeho k náboženství. Povšechně řečeno, hlásí se Vilém II. ku kladnému křesťanství jak doma v rodině — rodinný život jeho vůbec uznává se za příkladný — tak u veřejnosti, ačkoli jasného pojmu o podstatě křesťanství ne vždy projevuje, na př. když ve sporu „Bibel und Babel“ (Delitzsch) listem k admirálu Hoffmannovi vyznal božství Kristovo, podotýkaje, že Bůh zjevil se ve velkých mužích, jako jsou Hammurapi, Luther, Kant, Goethe, Vilém I. a j. Rationalistický Harnack jest jeho zvlášť oblíbeným theologem. Řeči císařovy často vyzývají k šetření a pěstění křesťanství, ale panovnické činy jeho vlastní ani tam, kde bezprostředně by mohl zasáhnouti, k tomu nikterak nepřispívají. Když věřící pastoři začali organisovati lid proti podvratným živlům, zakřikl je v telegramě: „Politische Pastoren sind ein Unding.“ Liberalismus za něho vítězí napořád, liberální blok Bülowův byl jím samým zapříčiněn; Bülow, ač liberál, ale prozíravý politik, byl nucen katolický

Střed z kombinace vyloučiti, aby se neřeklo, že mu straní: „Ich will kein Kaiser von Zentrumsgnaden sein.“ Proto není divu, že socialismus, jemuž Vilém II. pořád ohlašuje vyhlazovací boj a jenž na začátku Vilémovy vlády měl v říšském sněmě 11 poslanců, měl jich tam už r. 1890 35 a 1913 110! Z části jest to přirozený důsledek všeobecného volebního práva, z části však také důsledek neurčitosti a nerozhodnosti vládní v praktických otázkách náboženských; konservativní strany a zásady nemají tu žádné opory, proto se vzmáhá lhostejnost — v protestantismu monisté, pantheisté, rationalisté atd. všichni pořád čítají se k officielní církvi a jsou jako její činovníci státem vydržováni, kdežto katolíci jsou odstrkováni.

Naproti těmto jest Vilém II. (a zvláště císařovna) kutým, nepřejným protestantem. Opačné projevy, na př. k hodnostářům, jako kardinálovi Koppovi, Fischerovi a j., k benediktinům v Maria Laach a pod. jsou zase jen slova; die Programmreden des Kaisers sind ein Donner ohne Blitz, napsáno o jeho řečnění náboženském. V okolí jeho a císařovny není žádný vyšší hodnostář katolík nebo katolička. Pruské princezně lantkraběnce Hessenské, když se vrátila do Církve, vypověděl příslušenství k Hohenzollernům, ač jedna větev jejich, z níž pochází rumunský král, jest katolická. Katolické Elsasany a Poláky krátkozraká politika jeho zbytečně týrá a dráždí; v katolických Elsasích na př., kde beztoho jest horká půda, 13 let mohl býti místodržitelem princ Hohenlohe-Langenburg, člověk jinak bezvýznamný, ale spoluzakladatel evangelického bundu! Jesuitský zákon, světová to ostuda, která snad jediným slůvkem jeho mohla by býti odklizena, jelikož všichni cítí její nehoráznost ve 20. století, provádí se za něho přísněji než byl zamýšlen, a kancléřům jeho nezbývá nežli všelijakým vykrucováním jej pokaždé obhajovati. Kabinetní rozkaz, dle něhož katolický důstojník, ožení-li se s protestantkou, nucen všechny své děti vychovávati protestantsky, provádí se dále.

Že na plavbách svých jest nejen dirigentem své kapely, nýbrž i pastorem posádky, je známo; kázání jeho prý jsou velmi vážná a důtklivá.

To by konečně bylo zcela v pořádku.

Ale ve veřejných proslovech o slavnostech protestantských mnohdy bez souvislosti s věcí mluvil jako nějaký hecpastor, velebě bezmyšlenkovitě rebelly, jako hugenotského admirála Coligny, jemuž postavil pomník, Viléma Oranienského (proti králi španělskému), u jehož pomníku řečnil, rebelly, které by dnes v Německu dal oběsiti! Dokonce pravil Magdeburčanům, že město jejich utrpělo mučenictví za protestantskou víru, maje na mysli nejapnou a dávno vyvrácenou lež, že císařský Tilly město zapálil, ač je známo, že jej zapálil švédský obrist Falkenberg v zájmu a snad i k rozkazu Gustava Adolfa, by Tilly v městě a zásobách jeho neměl opory. Byť konečně nemohlo se na císaři žádati, by sledoval všecka bádání vědecká nebo na druhé straně zapíral svoje protestantství, jsa německým jeho představeným, přece možno žádati na něm jakousi reservu a ohled k tolika katolickým poddaným, kteří

jsou v říši jeho hlavním sloupem společenského řádu a klidu, jsouce mu poddanými skutečně věrnými, snad až příliš poddajnými a ústupnými, jak za této příležitosti některé listy také vytýkají, pravíce, že by neškodilo páteř trochu vzpřímiti a ukázati, že ani katolíci nemusejí vždycky a všude býti tak „hodní“, jak se velkým pánům právě uzdá.

Poznámky tyto buďtež i nám jakousi informací, kteří více méně, skrytě i zjevně jsme ve vleku autokratického prušáckého protestantismu. Obdivujeme německý Střed, ale dle těchto zpráv nutno jej obdivovati ještě více, an poměrně tak ještě šťastně zápasí s mocnými protivníky dole i nahoře. Není jeho vinou, že mnoho zdravých sil svých musí vyplýtvati proti tomu protivníku tam nahoře na trůně, a to — ironií osudu — právě v zájmu jeho!

*

Ukázku lidového vzdělání u socialistů podává brněnská „Rovnost“. Aby sesměšnila podpůrné zakročování našich poslanců u vlády, líčí, jak subvencovaný býk ve chlévě má před sebou „Selské Hlasy“ se zprávou o subvenci a majitel jeho návštěvníku podotýká: „Chci přece, aby si to mohl i ten šťastný obdarovaný přečíst a vzpomínat svého dobrodince ve svých modlitbách!“ A to, prosím, napsal člověk, jenž do nedávna byl učitelem.

Vědecký a umělecký.

Poslední umělecké výstavy v Praze i některé časopisy („Umělecký měsíčník“ a „Volné směry“) přinesly hojné ukázky nových proudů v malířství a sochařství, jež od několika málo let počaly se objevovati hlavně ve Francii pod různými jmény futurismu, kubismu atd. Původní snahy Cézannea a van Gogha, aby v novém umění byly zjednodušeny technické prostředky, přivedeny byly od stoupenců ad absurdum. Nebylo ovšem ani jinak možno, nežli že se nalezli hned také čeští napodobitelé cizích vzorů, jejichž orgánem jest mladý „Umělecký měsíčník“. Výtvory jejich vzbuzují zatím v obecenstvu odpor a častěji ještě smích a poskytují hodně látky všem humoristickým listům. Ostatně obrátila se ostře proti novým směrům i sama „Moderní Revue“, jíž přece také imponovaly často všelijaké cizí -ismy.

Nové směry neomezily se však pouze na malířství, sochařství a stavitelství, ale zasáhly i jiné obory, zvláště hudbu a literaturu. Tvůrcem literarního futurismu jest jakýsi Marinetti, vychovaný ve Francii, jenž píše vlašsky i francouzsky básně, romány i dramata a zároveň vydává v Milaně časopis „Poesia“. Roku 1909 vydal v pařížském „Figaru“ první manifest futuristů, v němž hlásá tyto idealy: 1. chceme opěvovati zálibu v nebezpečenství, energii a šílenou smělost; 2. hlavní prvky naseho umění jsou — vzpoura a odvaha; 3. oproti dosavadní literatuře, která velebila zamyšlenou nehybnost, ekstasi a snivost, oslavujeme každý útočný pohyb, horečnou bezesnost, krok gymnastický, nebezpečný skok, políček i úhoz pěstí; 4. nádhera světa zvětšiti se má o nový prvek krásna, totiž o krásno rychlosti . . .

Aby bylo dosaženo těchto effektů, nemohly ovšem dostačiti dosavadní prostředky umělecké. S počátku futurism hromadil k tomu účelu obrazy a analogie; zdokonalil se teprve tehdy, když Marinetti „jeda aeroplánem, uvědomil si pomíjejícnost minulosti i potřebu změn v základech . . .“ Třeba odstraniti mluvnici! Přídavná jména, příslovce — toť pouhý balast! Slova musí lítat . . .! Dostačí tedy postaviti vedle sebe podstatná jména, neurčité způsoby sloves v chaotickém neladu. bez interpunkce, a pohyb i směr pohybu označovati budou znaky mathematické $\times + = < >$.

Nejtypičtějším dílem Marinettiho toho druhu jest román „Mafarta“, po němž vystoupili četní stoupenci jeho v Italii (Lucini, Palazzeschi, Frontini, Carrieris a j.) a ve Francii (Ibels a de Fersen). V Německu nalezl literární futurism dosud málo půdy. Několik malých knížek a týdeník „Der Sturm“ jest celým jeko výtěžkem. Nemá v sobě životních a života schopných sil; doufejme proto, že ho zůstaneme ušetřeni — alespoň v té nesmyslné formě, kterou hlásá Marinetti. Můžeme se ostatně potěšiti tím, co předpovídal sám „mistr“ Marinetti, když vybízel, aby byly v prach obráceny a zničeny všechny výtvary minulosti, tak starostlivě přechovávané v musejních sbírkách. „Nejstarší z nás —

praví — mají 30 let. Můžeme tedy plniti svou povinnost nejméně po jedno desítiletí. Až dojdeme čtyřicítky, mohou mladší a statečnější hoditi naše díla do koše, jako neužitečné smetí!“

*

Ke žrecům akmeismu a futurismu, o nichž jsme dříve referovali, počítají na Rusi staršího již lidového básníka Nikolaje Kljujeva, jejž mnozí považují za nového Kolcova. Básník Goroděckij vychvaluje jeho talent a básník Val. Brjusov srovnává ho s krásným divokým lesem, plným síly a půvabu svobodného života. Jen prostoty, jíž okouzlovaly verše Kolcovovy, není v básních Kljujevových.

Z vyhnanství vrátil se po osmi letech přední dekadentský básník K. D. Balmont a při vystoupení z vozu železničního byl zasypán živými květinami. Ale vítací řeči policie zakázala. Za vyhnanství cestoval po Asii, Africe a Australii, sbíraje předhistorické památky.

P. E. Ščegolev četl v sezení Literárního spolku zajímavý referát „o posledních dnech Puškinových a o poměrech císaře Nikolaje I. k němu“, kdež ukázal na základě nových materialů, jak básník Žukovskij byl ochráncem Puškinovým a předělával odpovědi jeho, vztahující se k souboji, aby císař byl k velkému básníkovi shovívavější. Obšírnější spis Ščegolevův o Puškinovi vydá cís. akademie věd.

Císařská akademie věd v Petrohradě zamýšlí vydati úplnou sbírku slovanských apokryfů. Přípravné práce k tomuto vydání koná soukromý docent A. Jacimirskij.

Od r. 1901 nachází se v Brysselu velká slovanská knihovna, založená J. Gagarinem a J. Martynovem. Vlastně měla by slouti „ruskou“ knihovnou, poněvadž má sloužiti hlavně cizincům, již se obírají studiem Ruska.

*

Španělský spisovatel Ed. R. Salvator uveřejnil v časopise „Haraldo“ zprávu o počtu knih, vydaných r. 1911 v rozličných zemích. Dle ní vyšlo v Německu 33.000 knih, v Rusku 29.000, v Japonsku 24.000, ve Spojených státech 11.223, ve Velké Britanii 11.000, v Italii 10.929, ve Francii 10.400, ve Švýcarsku 10.000, v Rakousko-Uhersku 7000, v Dánsku, Švédsku a Norsku 6475, ve státech balkánských 4000, v Hollandsku 3700, ve Španělsku a Portugalsku 2665 knih.

*

Koncem června byla otevřena v Krakově zvláštní výstava umělecká pod heslem: „Kůň v malířství polském“. Má ukázati úzký styk tohoto „nejkrásnějšího zvířete“ s člověkem a zejména s Polákem. „Jestliže v každém umění“ — čteme v úvodním slově katalogu — „náleží koni místo vedle člověka, pak v umění polském, sloučený s rapsodií rytířskou nezrušitelným poutem, jest inkarnací rozmachu a temperamentu jediné kavalerie světa.“ Výstava skutečně dosvědčila, jak neobyčejně četně objevuje se motiv koně v malířství polském a s jak ušlechtilým půvabem jej malují. Obsahuje díla 36 umělců, z nichž na prvním místě jest Petr Michalowski, zastoupený 115 obrazy, a vedle něho jeho nástupce ve slávě Julius Kossak, pak Matejko, Grottger,

Suchodolski, Brandt, Gerson, Jacek Malczewski, Kotowski, Pawliszak, Piotrowski — až do „Mladé polsky“ Sichulského a Vl. Hoffmana. Na výstavě možno také pěkně sledovati evoluci thematu „koně“: u starších i u Kossaka kůň proto jest malován, aby „vzdána byla čest jeho službě, prokázané vlasti“ — je to kůň vojenský; u dalších pokolení má již úlohu míru: kůň zapřažený do pluhu a vozu, kůň pracovní a jarmarečný; konečně v poslední periodě vystupuje kůň již jako symbol, na př. v úloze Pegasa, nebo jako kůň visijní v komposicích Jacka Malczewského a Vl. Hoffmana.

Počátkem prázdnin byla zahájena v Zakopaném česko-polská výstava obrazů, řezeb, grafiky, keramiky a ukázek lidového umění českého, bulharského, srbského a černohorského ze sbírek red. Fr. Hovorky. Vedle četných polských a českých umělců je zastoupen na výstavě bohatou kollekcí děl zvláště Úprka a slavný náš krajan zdomácnělý v Krakově Vlastimil Hoffman.

*

Tři mezinárodní umělecké výstavy v Italii (2 v římské via nazionale, z nichž jedna secesní poprvé, a výstava umělkyň v Turině, druhý to pokus vůbec) uzavřeny 30. června. Římské výstavy neposkytovaly kromě Laszló a Trubeckého (80 čísel) mnoho pozoruhodného, za to však mnoho odpuzujícího. Turinská výstava za to působila povznášivě. Mezi 1017 čísly z celé Evropy (143 umělkyň z Italie, 50 z Anglie, 65 z Francie, 16 z Belgie, 16 z Hollandska, 13 ze Srbska, 99 z Německa, 65 z Rakouska, 21 z Uher) bylo ovšem též mnoho slabšího, ale také mnoho cenného, ačkoli několik světových umělkyň se nesúčastnilo. Mezinárodní pořadatelstvo hledělo si pečlivého výběru.

*

Poláci již svou přirozenou polohou postaveni jsou pod vliv dvou kultur: východní a západní. V různých dobách podléhají více té či zase oné a pozbývají tak své národní svéráznosti. Posledně často se diskutuje v literatuře o této otázce. Uvedli jsme již vážný hlas prof. M. Zdziechowského, jenž v přílišném ruském vlivu na ducha polského vidí veliké nebezpečenství. Nyní literární kritik a znamenitý essayista Vladislav Jabłonowski věnoval tomuto problemu několik studií, vydaných souborně v obšírné knize pod názvem „Dwie kultury“ (Varšava 1913). Skoro celá kniha obírá se psychickými rozdíly mezi východem a západem. Jabłonowski je horlivým vyznavačem kultury západní. Ač je si vědom četných jejích nedostatků, musí dosvědčiti, že jest přece jen Polákům bližší než nevolnická duše východu.

Je to patrno již na kultuře náboženské. „Kultura křesťanská na západě, všeobecně vzato, dýchá optimismem, kdežto na východě vydává ze sebe nejčernější květ pessimismu.“ Jako typický doklad toho uvádí ruského spisovatele V. Rozanova, jehož články z oboru náboženskofilosofického těší se značnému uznání u intelligentních ruských „hledatelů Boha“. Uzavírá na jejich základě, že „na jedné straně, západní, jest ruch, život; na druhé, východní, smrt a bezmocnost; že pro jedny

býti oddaným Bohu značí tolik, jako srůsti se životem, vtěliti se v něj duší svobodnou; pro druhé pak — odervati se od života, uzamknouti se v sobě, podrobiti se v stuhlé povolnosti zevnějším osudům".

Význačná pro psychologii ruskou jsou také fakta, na něž poukazuje v článku o „duchoborcích", jak pomocí mrzačení, kastrace řeší problemy náboženské. Neboť ač „je to nepochybně velice radikalní, přece ničeho to nerozřešuje, nesahá hluboko v podstatu otázky — svědčí jen o znetrpělivění a nevyléčitelné nemoci toho ducha, který tak zevně, tak mechanicky rozvazuje gordijský uzel svého bytí". Kulturní snahy polské — dovozuje autor — musí jíti výše, vychovatelem jejich musí býti oživující, plodná činnost. Té pak spíše než na východě naučí se na západě — s patřičným ovšem zřetelem k národní odlišnosti a čistotě kulturní práce polské.

Velké čtyrsvazkové románové dílo Vl. Reymonta „Chłopi" přeložil do němčiny Jan Pavel Ardeschach. Již to jest jistě významné pro práci, jež jest přece tak ryze polská, srostlá s lidem i zemí. A ještě pozoruhodnější jest veliký zájem, jaký překlad vzbudil v Německu. Známý čtrnáctideník „Das literarische Echo" mluví v enthusiastických slovech o „Chłopech". Kritik dr. Pernestorfer klade je na „nejpřednější místo v literatuře všesvětové, věnované kresbě života vesnického". Jemný básník Richard Dehmel pak napsal: „Mým přáním jest, abychom my Němci měli román že života selského, jenž by se mohl rovnati tomuto polskému dílu. Bohužel, máme sotva přibližně něco stejně vážného . . ."

Dodatkem k jubileu roku 1863 zkoumá dr. Viktor Hahn v delší literární studii, jaké stopy zanechal tento rok v dramatě polském („Rok 1863 w dramacie polskim", Lvov 1913). Bylo mu probádati přes padesát útvorů dramatických — důkaz, jaký živý zájem vzbudilo lednové povstání. Než musí konstatovati, že z toho počtu sotva několik znamená skutečný zisk pro divadlo polské. Malá znalost dramatické techniky a nedostatečná znalost dějin r. 1863 jsou hlavní příčiny, že není dosud opravdového historického dramatu o událostech té doby. Není jím ani „Dyktator" Jiřího Zuławského, jenž je spíše zdramatisovanou povídkou historickou, zbavenou znaků pravdivě poetických. Nemile působí na konstrukci této hry také pessimismus autorův. — Nejvíce a také nejlepší práce dramatické přinesl letoší jubilejní rok. Z nich nejvýše staví dr. Hahn hru M. Raczyńské-Chodecké p. t „Cienie". Lichotivou zmínku věnuje také básníku Lucyanu Rydlovi, který s velikou silou citu vlasteneckého promluvil ve svém tak populárním díle „Betleem polskie".

*

V poslední době často jmenovaný a překládaný básník Gabriel d'Annunzio zastavil se jednou také před vážnou otázkou — otázkou smrti — v knize „La contemplazione della morte". Dobrovolný vyhnanec v nadmořské samotě, dostává zprávu o smrti G. Vascoliho, kterého miloval, a skoro současně je svědkem skonu vybrané duše druhého svého přítele, Bermonda, horlivého křesťana, sluhy Božího,

jejž tělo tížilo ták málo. Vnímavá duše jeho nalézá tklivá slova přítulnosti pro neobyčejného přítele, který mu byl tak blízký svými idealy, a nalézá rovněž slova podivu pro oduševnělého horlivého křesťana. A básník před slavnostním divadlem smrti pociťuje zvědavost, pohnutí, hluboký nepokoj celé bytosti před novou krásou, před odchodem duše. A nepokoj jeho je tím větší, když si uvědomuje, že neumí nalézti svého Boha, který by mu dal takový klid, jako umírajícímu věřícímu příteli . . .

Tuto mučivou nejistotu pěkně symbolisuje ve sceně „Hledání echa" poblíže Ferrary. Za listopadového dne vydal se z Ferrary hledat slavného echa. Šel cestou vysázenou platany. Měl v sobě nepokojnou touhu po rozřešení záhady a čas od času vrhal vzývající výkřik . . . leč každé vyzvání zůstávalo bez odpovědi a po každém vzrůstal v něm jen pocit smutku. Došel k nevelikě zelené louce, a tam byla společnost kapucinů, vedených jedním z bratří. Přiblížil se k nim a mluvil o hledaném echu. „Již ho není! Snad zemřelo. Bylo nejkrásnějším ve světě!" Leč bratr klidně odpověděl: „U sv. Františka jest pod kopulí echo, které třikrát opakuje „Ave".

Ta vzpomínka má pro básníka vážný význam a přiklonuje jej k náboženskému pojímání života. Nenalezl ještě svého Boha, ale již to je dosti, že uznal potřebu hledati Ho. Nechápe ještě božství Kristova, ale praví: „Nikdy Kristus nebyl mi bližším a nikdy necítil jsem ho tragičtěji. Cítím stále nad světem přítomnost oběti Kristovy". A dále: „Jistého dne na hřbitově v Pise v mírném světle soumraku uvažoval jsem sám o sobě a zdálo se mi, že kdybych musil začíti nový život, zvolil bych si tento klášter za východisko . . . A snad nadejde den, kdy obrátí se sem můj duch, daleko od bouří, aby vyměnil křídla."

Bude-li tento dojem stálým, nevíme a neví toho asi básník sám. „Netoužím po pokoji — chci zemříti v násilném boji. A chci, aby smrt moje byla mým nejkrásnějším vítězstvím" — volá znepokojivě na posledních stranách nové své knihy, která celá zdá se býti očekáváním bez odpočinku — otázkou bez odpovědi.

*

V mladé literatuře francouzské vystupuje stále zřejměji nový proud. Neustálil se ještě, kolísá dosud a ani pevného jména se mu nedostalo: minulého roku nazýval se „unanimismem", v poslední době ozývá se častěji jméno „interpsychologismus". Poněvadž jest logickým důsledkem obratu, ve fysiologii a sociologii již dokonaného, ovládne nepochybně — třebas i pod jiným jménem — krásnou literaturu a překoná „novoromantism", onen kult jednotky („culte du moi"), jenž upravoval cestu anarchismu.

Na základě vědeckých prací slavných sociologů, jako byli Tarde, Le Bon, Durckheim a konečně i James, počala se hledati „duchovní jednota" společností lidských; byl to směr úplně socialní, jenž se dobře uplatnil v „Červené vlně" Rosnyho, v básních Réné Ghila a Verhaerena i románech Pavla Adama. Pokřtili jej „unanimismem", poněvadž vyznával duchovní vespolnost lidí a přikládal jí veliký význam

v životě nejen společnosti, ale také každého jednotlivce zvlášť. — Nový tento ruch nedovedl se však povznésti na vyšší úroveň; duši lidskou pojímal jako dědičně nabyté náklonnosti neb i pudy a ne jako nesmrtelnou bytost — a v důsledku toho zavrhoval potřebu víry v Boha. Neudržel se dlouho; ustoupil za krátko nové formaci, do níž většina stoupenců vešla již směle ve znamení víry v Boha.

Nový název „interpsychologismus“ vypůjčili si přímo od belgického myslitele Tardea, jenž velmi výmluvně dokazuje, že základem zjevů společenských není ani duše jednotky lidské, jak hlásali novoromantici, ani duše společnosti, jak tvrdili naturalisté, nýbrž vzájemné působení na sebe duší lidských, žijících pospolu, a všechny ty duše mají v osnově své jednotu, „danou od Boha živého, kroužícího mezi lidmi.“ Kde není Boha, tam nemůže býti jednoty duší, nemůže býti „interpsychologismu“ jako síly reálné, činné, povzbuzující ku prácím společným.

Tak tedy Bůh, duše člověka a vzájemné působení duší — to jsou základy směru interpsychologického, jenž razí si cestu spisy nejmladších spisovatelů. Lyrik Réné Arcos v knize „Ce qui nait“, v knize o návratu Boha k lidem, dochází k extasi náboženské, a Riccioto Canudo, Vlach píšící francouzsky, řadou mistrných románů ukazuje marnost všelikých theorií socialních, neopřených o náboženství. Za těmi dvěma jde již četný zástup jiných mladých spisovatelů.

*

Německému spisovateli Rud. H. Bartschovi vytýkáno, že v novém vydání svých prací („Der letzte Student“ a „Wien, das grüne“) vypustil jednak židovskou figurku („Zeitungshirschele“), jednak chválu Luegrovu. On sám hájí se, že odstavec o Luegrovi se do krajinářské sbírky nehodí, a vděčnost k židovskému obecenstvu i tisku, kterým jedině kdysi práce jeho uznale přijaty, ač byly více antisemitské, prý mu kázala, pro židy urážlivou postavu onu vynechati. Bartsch nazývá sebe sama „ein freier Christ“.

Tu připomíná se, že i Sienkiewicz ze lstivého a mstivého židovského udavače křesťanů v prvním vydání „Quo vadis“ později udělal — Řeka.

Hanobitelé osob a věcí katolických v belletrii odvolávají se, jak známo, na volnost umělecké invence; to prý není nic urážlivého. U židův ovšem ano!

Mauschl — ne: mach' dich groiß, nýbrž: du bist groiß.

Gerhart Hauptmann nepochodiv se svou „slavnostní hrou“ ve Vratislavi pokusil se přece o jakousi obranu její a prozradil, že chtěl také svým dílem přispěti k tomu, by se veřejnosti otevřely oči nad nebezpečím spojenství konservativní strany s ultramontanní; tož tudy na to! a slezští katolíci měli se pro to „slavnostně“ nadchnouti. Demokratická „Welt am Montag“ nazvala hru „bodenlose Frechheit“.

*

V Japonsku dohadují se učení lidé, mají-li zavésti latinku místo těžkého starého písma. Starosta Tokijský, baron Sakatani jest nadšen

pro reformu. „Naši školáci se mučí léta, než nacvičí tisíce čínských znaků, kdežto se 26 literami byli by hotovi za týden.“

*

Esperantisté nedávají se odstrašiti žádnými obtížemi, aby jen esperanto učinili jazykem všelidským. Přeložili již mnoho děl belletristických i vědeckých, aby dokázali, že je dokonale způsobilé i k prácím tohoto druhu. Dosud neměli však překladu Písma. Nyní teprve vydali nákladem „Biblické společnosti britské a zahraniční“, v dorozumění s „Národní společností skotskou“ Nový Zákon po esperantsku. K překladu, jenž se pořizoval z původního textu řeckého, zvolen komitét, v jehož čele byl Rev. J. Cyprian Rust. Překlad prý jest velice věrný. Jakmile kniha vyšla tiskem, hned v anglikánském kostele v Harecourt zavedeny některé pobožnosti částečně po esperantsku . . . Nenadál se zajisté sám p. Zamenhoff, že by v tak konservativní Anglii, jejímuž jazyku učí se po celém světě, konaly se podobné zkoušky s esperantem!

*

Český Národ, lidovýchovný měsíčník, politicky a nábožensky prý úplně nestranný, začnou od letošího září vydávati Jan Eugen Sequardt, redaktor „Střádala“, a Josef Teplý.

*

Nechutné spory v Moravské musejní společnosti vedly k odchodu českých členův jejích sdružených ve „Vědeckém klubu“, oznámenému písemně valné hromadě 29. června t. r. Kuratoriu totiž dávají vinu, že neurychluje pozemštění musea a že připustilo [dle stanov] volbu advokáta Fischela za předsedu. Návrh potom podaný, aby se tedy reorganisace v tom smyslu urychlila, německou většinou zamítnut, protože českých členů přišlo na schůzi málo.

*

Policejní prefektura v Paříži zapověděla právě divadlům kinematografickým „vyvolávání zločinů“. Při té příležitosti zmiňují se časopisy o nové industrii filmu, která nabyla nesmírného rozsahu. Německo zaznamenává na př. 34 millionů metru filmů importovaných, vývoz činí 20 mil. metru. Největší dovoz má tu Anglie (s Amerikou), potom Francie, Italie, Dánsko. Za to se odvděčilo Německo Francii šesti, Italii pěti mil. metrů. Kinema ukládá také obrovskou práci censurám, neboť nesmí se všecko hned dávati, co se kde zachytí. Tak prohlédla censura pruská za jediný červen 143.000 metrů filmů. Těžko určiti průměrnou cenu jejich. Podnikatelé mluví o báječných sumách vyplacených představitelům, aby přilákali obecenstvo. Tak ujišťuje umělec „král filmu“ Max Lindner, že dostal ve třech letech na 1 mil. franků „honoráře“ od podnikatelství francouzského.

*

Má-li pravdu prof. Koellicker, přestává bezvýhradní oprávněnost přísloví: Mlčí jak ryba. Učený tento přírodopisec zabývá se pozorováním života ryb, a tu se mu podařilo zvláštním přístrojem mikro-

fonografickým zachytiti zvuky, které vydávaly ryby. Rozpoznal, že zvuky ty jsou úplně rozdílné od šumění, jaké působí pohyb ryby ve vodě. Lze rozeznati i různou výšku „hlasu“, která se liší dle druhů. Vedle názoru jmenovaného vědce byla by parma (Barbus) nejvýmluvnější z ryb.

*

Radiotelegrafie používá se již k dobru obecnému. Jak známo, stanoví se o 10. hodině dopolední každodenně normální čas na národní hvězdárně v Greenwichi u Londýna a sděluje se odtud telegraficky důležitým stanicím světa. Nyní počala stanice bezdrátové telegrafie na Eifelově věži v Paříži sdíleti správnou hodinu hlavního poledníku greenwichského světu pomocí radiotelegrafie a to denně o 10 hod. 45 min. Na to rozešle se vzdušným oceánem telegram ústřední stanice meteorologické v Paříži, který zaznamenává tlak vzduchu, směr a sílu větru, stav moře, a to stanicím: Rejkiaviku na Islandě, Valentii v Irsku, Ouessantu ve Francii, Coruně ve Španělích a Hortě na Azorech. Tak dostává se důležitých zpráv lodím i zemědělcům a radiotelegrafie pošinula opět ku předu uskutečnění „předpovědi počasí“. Zprávy ty podávány jsou zvolna a dvakrát po sobě obvyklými šiframi.

Také německá stanice v Norddeichu podává záznamy povětrnostní působivými, ostrými značkami, které lze snadno rozeznati od jiných telefonických, obchodních signálů, křižujících vzdušnými prostory.

Anglická stanice v Cleethorpes činí podobně dvakrát denně, ráno a večer.

*

Snadnost spojovacích prostředků, telefon, telegraf, sbližují lidstvo, a odtud jeví se větší zájem o kraje cizí, ať cestováním, ať studiem zeměpisu. V oboru kartografie stála Francie na prvém místě, až do r. 1820, kdy vynikl již Humboldtův žák Karel Ritter. Německé atlanty Kiepertovy, Stielerovy, Sydowovy, anglický Hughesův, vídeňský Artarie, nabyly potom převahy. Zeměpisná společnost pařížská dala po r. 1870 počin k horlivějšímu pěstění věd zeměpisných a za spolupracovnictví znalců Bouqueta, Grandidiera, gener. Bassota, Hatta, prince Rolanda Napoleona, vydány mapy historické, národopisné, geologické, klimatologické, až do podrobných přehledů statistických, nejen pro Francii, nýbrž pro celou zeměkouli. Nyní pak vychází „Atlas de la plus grande France“, redakcí Onésima Recluse, který podává na 160 propracovaných mapách celou Francii s různých hledisek, zároveň s vysvětlujícím textem o 160 str. Je to nejdůkladnější atlas Francie.

*

Přes názor Stanleyův, jenž se domníval, že objevil poslední kmeny trpasličí v Africe, vyskytují se stále noví pygmeové. Anglický kapitán Cecil Rawling nalezl nový kmen „Tapiro“ na hollandském území Nové Guinee při Kapare, přítoku Mimiky. Měří něco méně než 5 angl. stop. Vidouce bělochy, daly se ženy a děti na útěk, mužové zmizeli v lesích. Badateli podařilo se zajati dva z nich a dopraviti je až k lodím.

Vychovatelský.

V Polsku tvoří se právě společnost, jež si vzala za úkol založiti v Krakově „Polský ústav paedagogický“, věnovaný vědecké paedagogice a odbornému vzdělání učitelů, podobného typu asi, jako jest lipský „Institut für experimentelle Pädagogik“, nebo bruselská „Fakulta paedologická“ či „Akademie paedagogická v Petrohradě“. Ústav obsahuje tříletý kurs rozdělený na šest semestrů. Za řádné studující přijímány jsou osoby bez rozdílu pohlaví s ukončeným vzděláním středních škol. Kandidáti musí složiti také zkoušku ze dvou moderních jazyků: francouzského, německého, anglického a vlašského. Methoda vyučovací bude co nejméně vykládací; bude se opírati především o samostatnou práci studujících, o lekturu, zaměstnání seminární i laboratorní a praktické lekce jak v ústavě tak ve školách obecných. Snahou docentů má býti, aby nepodávali hotové vědy v podobě ústně přednášených „kursův“, ale aby řídili studie žáků, kázali čísti příslušná díla a pracovati referáty, zaváděli diskusse, ukazovali zaměstnání v laboratořích a prováděli badání psychologická ve školách.

Nový ústav má býti také prostředkem paedagogické propagandy: pro širší veřejnost organisuje populární přednášky a demonstrace, pro učitele pořádá kursy a posílá své prelegenty i na venkov. Oceňuje kriticky nové příručky a knihy pro mládež. Udržuje „Kancelář porad paedagogických“, ve které odborníci udělují osobně nebo písemně odpovědi a objasnění ve všelikých otázkách, týkajících se domácího výchovu a školního vyučování, dávají pokyny pro sebevzdělání a porady při volbě povolání na základě fysických a psychických vlastností jednotlivce.

Hmotné prostředky poskytnou kromě příspěvků členů společnosti, zápisného posluchačův a darův osob soukromých — subvence města Krakova, zemského sněmu a ministerstva osvěty ve Vídni.

*

O výchovném významu přírodních věd přednášel na 22. sjezdě německého spolku pro vyučování mathematické a přírodnické Dr. Kerschensteiner v tomto asi smyslu. Význam výučný neboli naučný je samozřejmý: je to právě bohatá kladná látka učebná, jež má pro život zajisté větší význam než látka literární, ať klasická, ať moderní. Ale i výchovný význam přírodovědy zaslouží naproti favorisovanému humanismu býti více zdůrazňován. Účel, jehož jazykové studium na př. dosahuje více nepřímo, totiž logické ovládání a pronášení myšlenek, jest u mathematiky a příbuzných věd hlavním a přímým. Duch a směr zákonnosti, ovládající přírodu a vědu o ní, vžívá se jaksi do názoru studentstva s citem pro zodpovědnost za výsledky vlastní práce, s citem střízlivé důslednosti, řádu a svědomitosti, naproti fantastice a illusionismu literatury básnické. Vlastní zkušenost má tu vésti ke skromnosti a uznalosti k práci

jiných — dějiny přírodovědy! — ke skromnosti také vzhledem k hranicím poznání. Učení přírodnické cvičí smysl pro skutečnost, schopnost pozorování a důkladnost v pátrání i ve výrobě. Slovem, naproti jednostrannému subjektivismu dosavadního humanismu a vzdělání literaturního správné, skutečně výchovné vyučování přírodnické — ne takové, jaké provozují t. zv. přírodoštipci — má svoje zcela oprávněné místo, a jest jen litovati, že se onomu dosud povolovala nepoměrná převaha. Nebezpečí materialismu od polovzdělaných učitelův ovšem není vyloučeno. I to však právě, jako dějiny minulého století, ukazuje, jak pochybeno bylo a jest, ponechávati nerealním předmětům tolik převahy, že sebe nehoráznější domysly materialismu mohly a mohou najíti tolik vděčné půdy v obecenstvu s věcí úplně neobeznámeném a na frivolní útoky materialistických nedouků nepřipraveném. I tu se staletá jednostrannost vymstila.

*

O studentských bytech radila se nedávno v Mnichově poprvé „konference o bytech vysokoškolských studentů v německých zemích“, obeslaná četnými členy vysokých škol. Zástupci „akademické volnosti“ dle slov hlavního součinovníka v. Grubera naproti oprávněným snahám co do mravnosti studentské by úřadům milostivě dovolili, zreformovati studentské ubytování co do výpravy a ceny, ale ne co do stránky mravní. Toť se ví.

Konvikt není ideálem studentského bytu; rozepisovati se proč, na to zde zatím není místa. Ale jakési společné ubytování pod jakýmsi společným domácím řádem jest za nynějších nedomáckých poměrů v soukromých bytech nezbytnou podmínkou, by většina studentů tělesně a mravně byla zachráněna. Liberalnického pokřiku netřeba dbáti. Kdyby jen takové lacinší útulky byly, větší část studentů, pokud ještě nejsou zkaženi, mileráda by jich použila.

*

Již častěji bylo poukázáno na zásadní obrat v názorech i životě mládeže francouzské. A zdá se, že to není již zjevem ojedinělým a pomíjejícím, chvilkovým vzplanutím, ale že se jedná o vážný a široce rozvětvený proud, jejž můžeme vítati s největší radostí. Je to patrno zvláště z nové, věcnými důkazy podepřené kniby nestranného ještě svědka Agathona („Les jeunes gens d' aujourd'hui“), na jejímž základě napsal pěkný článek v červencovém sešitě „Österreichische Rundschau“ Oskar A. H. Schmitz, žijící v Paříži.

Spisovatel uspořádal anketu mezi elitou dnešní vzdělané mládeže: ve školách a fakultách, v armádě i ve stranách literárních a filosofických dal si poznačiti mladé lidi, kteří byli uznáni za nejschopnější, aby vyslovili hýbající jimi myšlenky. U všech pak shledal, že zamítají starý, jednostranný intellektualismus a zdůrazňují činný život, jenž politicky se představuje jako ušlechtilé vlastenectví bez chauvinistické dobrodružné agressivnosti. Pokud se obírají filosofickými otázkami, vrátil jim Jindřich Bergson víru ve svobodnou vůli. Kdo nemá činné vůle, platí jim morálně jako „non-valeur“!

Ani **náboženství** těchto mladých lidí nemá v sobě nic z anarchistické, humanitní lásky k bližnímu starého Tolstoje, jež sní o všeobecném sbratření a jež poslední generaci „nahrazovala“ náboženství. Nová generace hledá i v náboženství něco reálného: kázeň svých pudův; a poněvadž žijí v katolické zemi, jest jim přirozeně nejbližší náboženství katolické. Jest až podivuhodno, jak se změnily názory právě v této otázce. Spisovatel vzpomíná, jak v letech 1905—1906 v „Ecole Normale“, kde studuje a bydlí elita francouzské mládeže, skoro všichni ti mladí lidé se prohlašovali za revoluční socialisty. V několika málo letech se to úplně změnilo: dnes je dobrá třetina obyvatelů „Ecole Normale“ katolicky věřící a ostatní nejsou při nejmenším protináboženští a berou své druhy vážně. V „nejintellektuálnějších“ gymnasiích pařížských, Condorcet, Henri IV., Louis le Grand, navštěvuje většina žáků zase kostel — ač, jak známo, není ve francouzských školách nijakého náboženského nucení — a sami nevěřící umějí ceniti důležitost víry.

Z francouzských básníků dřívější generace těší se největšímu zájmu mládeže Paul Claudel, Charles Péguy a Francis Jammes, tři věřící katolíci, kteří jsou vysoce ceněni i v mimofrancouzských literárních kruzích. S filosofem Bergsonem upírá se vědě schopnost, že by mohla rozřešiti vlastní životní problémy: dovede vystihnouti jen vztahy, nikoliv absolutnost; toto a tedy také náboženství musí se ponechati vnitřnímu prožití.

Jsou ovšem mezi těmito mladými katolíky dva směry. Pro jedny jest křesťanství skutečně vnitřním prožitím, pro jiné jest částečně nebo někde také docela zevnější formou, ale i tito přispívají více k upevnění charakteru mládeže, než to činí anarchističtí blouznivci tolstojského křesťanství. V praksi se ovšem obojí setkávají a odmítají ono polonáboženské pokrytectví, které také u nás je dobře známé a které spočívá v tom, že každý svou vlastní fixní ideu jmenuje Bohem. „Díky Tobě, Bože“, praví Paul Claudel, „že jsi mne osvobodil od modlářství a že jen Tobě jedině se klaním, ani Isidě, ani Osirisovi, ani spravedlivosti, pokroku, pravdě, všeobecnému božstvu nebo lidstvu, ani zákonům přírodním, ani umění nebo kráse.“ Nová generace zavrhuje mystickou zbožnost bez Boha, jíž káže Maeterlinck, zrovna tak jako poetické křesťanství Renanovo. Krátce: nová mládež nechce jen náboženský cit, nýbrž skutečné náboženství.

To má ovšem vliv i na **mravní život** mládeže. Tvrdí se všeobecně, že studentstvo francouzské žije dnes čistěji než dříve; neviděti aspoň již toho vychloubání prostopášnostmi, jež v bezuzdnosti spatřovalo heroismus. Snad spolupůsobí tu poněkud také sport, jenž hraje značnou roli v životě mládeže. Kdo chce zde zůstati způsobilým, potřebuje jisté zdrželivosti. Také myšlenka na vylidňování Francie, o němž mluví stále statistika, pudí mnohé mladé lidi vyšších vrstev, již mají v sobě silný cit zodpovědnosti, k časným sňatkům.

Ať kterýmkoliv směrem půjde další vývoj ve Francii, jedno jest již — praví autor — jisto: bezplodný skepticismus, který jmenují „le Renanisme“, jest trvale přemožen.

Víře věrná mládež francouzská sdružuje se v t. zv. patronážích, které mají také tělocvičné odbory. „La fédération gymnastique et sportive des patronages de France" byla poměry vynucena jako asi u nás „Orel". Dne 22. června mělo slet 80 odborů v Paříži za účasti 4000 gymnastů. Od časného rána do pozdního večera bylo nadšení v sadech „de Princes". O 11. hodině uvítal předseda Dr. Michaux kardinála Amette. Zástupy lidu súčastnily se polní mše sv., načež měl kardinál řeč, v níž vyslovil svou radost i hrdost nad počtem mladých lidí, kteří se ukazují křesťany ne v koutku doma, ale veřejně. Doporučoval nejen cvičbu těla, ale i duchovní cvičení a věrnost heslu, které mají na svém praporu: Bůh a vlast.

Potom byl přítomen celému cvičení a děkoval mládeži za Francii, která v ni skládá naději v nebezpečí, i za Církev, která žehná svým synům, když kladou životy za vlast.

Patrno, že poměry jako u nás jsou i jinde. Projev kardinálův vzbudil pozornost zvláště za nynější protimilitaristické éry ve Francii.

*

V Hodkovicích u Liberce visitoval litoměřický p. biskup, načež octla se v českých novinách zpráva o jeho germanisaci; německou školu prý navštívil, českou ne. Vysvětlení bylo zcela jednoduché, totiž to, že česká škola pro skrovný počet žáků a nedostatek času měla zkoušku s jinými v kostele. Nejpěknější však je při tom, že česká škola svého biskupa ani nepřivítala, ale byla uražena, že biskup jí zvlášť nenavštívil.

Hospodářsko-socialní.

R. 1912 odvezeno z říše naší surového zlata i v penězích asi za 157 milionů K, dovezeno pak asi jen za 11 milionů; r. 1911 obnášel tento rozdíl jen 105 milionů, r. 1910 59 milionů K.

V Příbrazi (jižní Čechy) objeven 30metrový zlatý důl, o němž nikde žádných zpráv nenalezeno. Majetník panství strážského Václav Souček nabyl práva kutacího, jež slibuje býti výnosným. Za to zastavena práce v olověných a stříbrných dolech Guratin u Kladrub (závody Mannesmann).

*

Požárů v severní Americe hrozivě přibývá, ačkoli stavivo se stále zdokonaluje; na každého 250. Američana připadá prý ročně jeden požár a jmění, které se jimi ničí, obnáší přes miliardu K ročně. Odborník Arthur Mc Farlane zcela vážně dovozuje, že mnoho požárů způsobují pojišťovny samy pro — reklamu a zvýšení premií, tedy na výdělek!

*

Poměr železnic státních a soukromých zvolna se mění ve prospěch oněch. R. 1910 z 1,030.146 km. bylo 309.039 km státních, 1911 z 1,058.809 km již 320.651. V Evropě a Asii přes polovice, v Africe a Australii daleko přes polovici železnic je státních; za to v Americe daleko menší část je státní (1911 z 541.028 km jen 19.970 km), ve Spojených Státech vůbec žádné.

Železniční spojení Francie s Anglií po léta projednávané zaměstnává nyní opět veřejnost, kdy francouzský předseda ministerstva Barthou vyslovil se souhlasně o podniku tom. Francouzi ovšem z vojenských důvodů by nejraději viděli uskutečněn návrh podmořského tunelu, jak jej podává jejich Sartiaux. Angličané však dávají přednost návrhu trajektovému Calais-Dover, jejž podporuje New-Channe Ferry Co. s lodem Weardale v čele. Technikové upozorňují, že onen Channel tunel by stál stokrát víc než úprava lodí pro převoz železnice; jen průkop pod Temží asi 3 km dlouhý, o němž pracováno přes 20 let, stál asi 30 milionů K a několik lidských životů, jelikož voda častěji do něho vnikla a práce překazila. Mořský tlak by byl ovšem nepoměrně silnější, nehledě na př. za války k uměle přivoděným výbuchům. Překážky trajektu, na př. užší koleje, nízké průkopy na souši anglické, bylo by snadno odstraniti; vždyť by vadily také při projektu tunelovém.

Železniční spojení Řecka s ostatní Evropou, dosud ještě vždy Tureckem mařené, bude nyní brzy provedeno. Dráha povede z Budapešti přes Bělehrad na Ristovac, Ueskyb, Topsin, Kerdželar, Gida, Zagesi, Larissa, Demirli, Atheny, Pireus, celkem 1535 km. Soluň dle toho pominuta.

*

Správní výlohy německoříšské socialní demokracie obnášely r. 1911 11 milionů marek, výlohy vůbec 60 milionů marek. Téhož roku naporučené stávky stály dělnictvo 27 milionů m. ušlé mzdy, z nichž se mu vrátilo jen 13 milionů podpor; jelikož konsumy jejich nedávají nic na úvěr, nuceno mnoho rodin často tříti bídu po několik neděl, než na ně podpory dojdou. Stávkami, tedy se ztrátou mzdy vynuceno téhož roku zvýšení mzdy o 12 milionů m., pokojným vyjednáváním, tedy vedle mzdy dosaženo však zvýšení o 41 milionů m.

*

Při osudě s hernou na Grado poukazováno též na herny v Opatiji a Portorose, které se však hájí tím, že zde sázky nesmějí obnášeti víc než 20 K a že výtěžek kasina a heren jeho připadá lázenskému družstvu, nikoli jako v Gradu soukromé společnosti (z Terstu s okolím a z Belgie).

*

Proti alkoholismu přijala italská sněmovna zákon, že lihoviny nesmějí se prodávati v neděle a svátky a ve dny volební, ne zároveň s pivem, ne lidem pod 16 roků, opilcům a slabomyslným. V prodejních místnostech takových nesmí se zprostředkovávati práce ani mzda vypláceti. Nesmí se ani část mzdy vypláceti v lihovinách. Absint zakazuje se vyráběti, dovážeti, vůbec prodávati. Výčepnická koncesse má se každého roku obnovovati.

*

17. července t. r. prodávalo české místodržitelství v zastavárně pražské několik set revolverů, strážníky a četníky po různu zabavených, každému, kdo přišel, po 2—4 K. To bezpochyby proto, aby zase přišly v „oběh“ a plotňáci nezůstávali bez laciné zbraně. Nebožtík hr. Bedřich Schönborn navrhoval kdysi, jak známo, v panské sněmovně, aby prodej zbraní byl omezen!

*

Dobrou illustrací k nedávnému stesku spisovatele V. Gąsiorowského nad vzrůstající dobrovolnou emigrací polské intelligence do Paříže (viz „Hlídku“ str. 465) jest román Jindřicha Zbierzchowského „Aniły płaczą“ (Varšava 1913). Jsou to smutné osudy Polky, jež vedena touhou po slávě umělecké opouští vlast i stařičké rodiče a odchází do Paříže. Naděje však ji zklamou, skoro dobrovolně potácí se v bahně pařížském, až nad samou propastí se zastaví a vedena zbytky instinktu mravního odchází z onoho Babylonu, aby pomocí náhodou vyhraných peněz začala čestný život v jakémsi provinciálním zákoutí Francie.

Uměleckou, ne moralisující formou ukázal autor celou bídu onoho zdánlivě veselého, pozlátkově lesklého života značného počtu dobrovolných vyhnanců. Vylíčil řadu pseudoumělců, sochařů, malířů, revolucionářův i revolucionistek, jižto všichni žijí ze dne na den na dlažbě pařížské bez jistoty pro zítřek. Spisovatel tvrdí sice, že ti lidé touží po rodné zemi, stále také na ni vzpomínají v noční potulce po hospodách a kabaretech i polské písničky se slzou v oku zpívají — jest však

patrno a sami to tvrdí, že za žádnou cenu by se do vlasti nevrátili, tak přivykli boulevardnímu životu a kosmopolitické bezstarostnosti, tak jest jim dobře mezi „kokotami a apači". Proto „andělé" musí zaplakati nejen nad krásnou a dobrou Ludkou, hrdinkou románu, ale i nad těmi všemi ztracenými jednotlivci lidskými, kteří sotva vegetují v temných uličkách a „norách" pařížských, místo aby svou prací a talentem, mají-li jaký, sloužili poctivě vlasti, která jich tolik potřebuje.

*

O rozkladu ruské rodiny svědčí nedávné processy mladíčků Prasolova, Martjanova, Dolmatova i Gejsmara, v nichž obžalovaní náleželi téměř ke všem stavům ruské společnosti. Processy ty jasně podle slov „Golosa Moskvy" dokázaly, jakou ubohou úlohu hrála rodina v životě obžalovaných, již mluvili o rodině s prokletím jak o nepříteli, nebo lhostejně, jako by nikdy nebyli zakusili blahodárných darů rodiny. Jisto, že síla, autorita, teplo rodiny mohly paralysovati zločinné náklonnosti hrdinů processů, vzbuditi v nich jinou náladu, obohatiti je vnitřním obsahem, — vychovati z nich poctivé, tělem i duší zdravé občany. Zatím se zdá, jako by prameny zločinů kořenily se právě v nedostatku vnitřního svazku mezi rodiči a dětmi.

Tento rozklad rodiny zhoubně působí zvláště na rozklad venkova, kde zavládlo opilství, prostopášnost, chuligovství a zpustlost. Kdežto pravoslavná víra na venkově upadá, šíří se měrou neslýchanou všeliké sekty, „střídmých", ioannitů, baptistů, iegovistů, spiritistův a vůbec zavládla duchovní anarchie.

*

O počtu a vlivu Židu v Německu zmiňuje se mnichovský dopisovatel italské revue „Secolo". Není jich leč 610.000 v říši. Co do vzdělání nemohou se tito němečtí „aškenazim" srovnati se španělskými Židy „sefardim". Ale tato menšina nabyla přece nesmírného vlivu. Sbor důstojnický nemá sice Židů, za to však zaujímají nejvlivnější místa u státních úřadů, dají-li se „formálně" pokřtíti. Ve školách nižších a středních není jich mnoho, ale na universitách je nepoměr. Na fakultách medicinských stojí 107 nekřtěných Židů proti 57 pokřtěným. Stolice filosofické zaujímá 90 Israelitů nepokřtěných, 87 pokřtěných. Počtem 930 zaujímají místa lékařů, umělců, velkostatkářů. Banky a obchody jsou jejich velikou většinou. Zvláště pak pochopili heslo Crémieuxovo: „Moderní velmoc je tisk". Listy německé jsou v rukou israelských, zrovna jako francouzské. Není-li Žid právě chefredaktorem čelných listů, stojí přece obyčejně na prvním místě za ním. Odeprou-li banky a nejdůležitější podniky veřejně inserovati, zmírají listy brzy finančními úbytěmi. „Berliner Tageblatt", založený 1870 Židem Rudolfem Mossem (recte Ruben Moses), zaměstnává výhradně Židy. Rovněž mají převahu u dalších 11 největších listů berlínských a dvou vratislavských. Přemnohé modní a humoristické listy jsou židovské podniky. Ve Francii jest nejinak a Německo má nad touto socialní desorganisací rozežranou republikou pouze přednost monarchistické jednoty.

*

V Německu rozeslal rýnský spolek soudních obhájců dotazník všem obhájcům, jsou-li pro numerus clausus či ne. 6206 odpovědělo kladně, jen 994 záporně.

*

Nemocenské pojištění školních dětí bude zavedeno ve švýcarském městě Aarau. Nejmenší prémie roční stanovena na 7 franků, z nichž 4 má platiti stát, a ostatní 3 buď otec, platí-li čisté daně ročně přes 20 fr., aneb obec a kanton, nedosahuje-li čistá daň otcova 20 fr. Pojištění se má vztahovati zatím jenom na děti škole povinné. Poněvadž je školních dětí asi 42.000, připadne na stát 168.000 fr., na kanton a obec 34.650 fr. a na pojištěnce 56.700 fr., tedy dohromady 294.000 fr.

Sociální pojištění pro ovdovělé matky zavedl stát Pennsylvanie ve Spoj. státech severoamerických. Zákonodárce dává totiž přednost výchovu mateřskému před výchovem v sirotčincích a proto zaručuje chudým vdovám zákonitý příspěvek na výchov tak dlouho, pokud se hmotné poměry matky nezlepší aneb pokud si dítě nezačne samo vydělávati. Největší podpora obnáší na jedno dítě asi 58 K měsíčně, na 2 děti asi 96 K, na 3 asi 125 K, na každé další asi 24 K. Výlohy s tímto pojištěním spojené hradí stát. Pro vyšetření hmotných poměrů ovdovělých matek jsou ustanoveny zvláštní dámské komise.

Vládní návrh zákona o invalidním a starobním pojištění přijala v Hollandsku druhá komora 54 hlasy proti 35 hlasům liberálů a socialistů, kteří brojili proti principu závaznosti. Vláda však v poslední den projednávání náhle upustila od závaznosti a přijala též návrh socialistů, aby 6 měsíců po uzákonění tohoto pojištění dostávali 70letí dělníci týdenní pense 4 K ze státní pokladny.

Italští zaměstnavatelé usilují už delší dobu o změnu závazného pojištění úrazového. Dělnické organisace svolaly do Milána kongres, aby zaujaly stanovisko k jich snahám a stanovily celkem tyto požadavky: Povinné pojištění úrazové budiž rozšířeno i na jiné obory práce (dosud se vztahuje jen na dělníky průmyslové), odškodné budiž placeno rentami místo kapitálem, nemoci z povolání plynoucí buďtež pojímány za podnikový uraz (což je důležito tím více, poněvadž v Italii není pojištění nemocenského) a soukromé, svazové a tovární pokladny buďtež nahrazeny pokladnou státní.

Ve Španělích má se zříditi státní pojišťovna životní, která bude míti za účel umožniti laciné byty. Z 500.000 peset garančního fondu smí tato rozpůjčiti 200.000 na 3½% jen na zřizování a koupě rodinných domků.

Anglické pojištění v nezaměstnanosti. Anglické pojištění sociální, jež bylo loni uzákoněno, obsahuje vedle pojištění nemocenského a invalidního také pojištění v nezaměstnanosti, které se zatím vztahuje jen na dělníky stavební a strojní.

Podle úředních zpráv anglických dostal úřad pro zprostředkování práce do 1. února 1913 celkem 2,356.056 žádostí o vystavení

průkazu, že jsou žadatelé bez zaměstnání. Takových průkazů bylo vydáno 2,297.326 a to většina od státních úřadoven a část od místních zástupců. Několik žádostí (58.730) bylo zamítnuto hlavně proto, že žadatelé nepříslušeli těm oborům, pro které zákon pojištění ustanovil. Z dělníků, jimž byly průkazy o nezaměstnanosti vydány, připadlo na dělníky stavební 950.861, strojníky a slévače 802.094, lodníky 248.221, koláře 198.060, dělníky jiných oborů příbuzných 98.090. Ze všech dělníků nyní pojištěných patří 41·4% oboru stavebnímu, 34·9% strojnímu a slévačskému, 10·8% lodníkům, 8·6% kolářům a 4·3% těm, kdož pracují na pilách a v odvětvích příbuzných. Z pojištěnců jest asi 10.000 žen a děvčat, asi 100.000 dělníků pod 18 let. Do 8. února bylo povoleno 187.805 podpor. Poměr povolených podpor k počtu vystavených průkazů o nezaměstnanosti podává obraz o nezaměstnanosti v jednotlivých oborech. Dle toho bylo 31. ledna u stavebních dělníků nezaměstnaných 8·8%, u lodníků 3·3%, u strojníků a slévačů 2·1%, u kolářů 2·2%, u dělníků na pile 1·9% a u jiných odvětví 1·5%. Celkový průměr obnášel 5%.

Ku 2,297.326 pojištěncům nutno ještě připočísti dělníky organisované, kteří dostávají podporu v nezaměstnanosti od svých sdružení.

Kdežto neorganisovaní platí 25 haléřů prémie a dostávají pak týdně 8·4 K, mohou sdružení dostati ze státní pokladny tolik, kolik na podporách rozdají, bez jakýchkoliv příspěvků. Dosud přistoupilo k pojištění 99 sdružení s 530.000 členy.

V Německu rovněž pojištění v nezaměstnanosti utěšeně pokračuje, omezujíc se ovšem dosud jen na činnost jednotlivých měst. V Kolíně trvá dobrovolná pokladna se zajištěním svazů dělnických od r. 1896. Příspěvky dělnickým svazům poskytuje Strassburg od r. 1906, Mühlhausen od 1909, Erlangen od 1909, Berlin-Schöneberg od 1910, Stuttgart od 1912.

Pojištění v nezaměstnanosti se připravuje v celé řadě větších měst. V některých městech se už plány ztroskotaly.

*

Žáci kupecké pokračovací školy ve Vídni r. 1911—12 co do zdraví jevili tyto výsledky. Zkoušeno ze všech 3208 žáků 2763, 2627 hochu, 136 děvčat. Výživa byla u 38·7% dobrá, 55·3% prostřední, 16% špatná. Převážná většina vykazovala nedostatek péče o zuby a ústa vůbec. 15% bylo tuberkulosních aneb aspoň podezřelých, chudokrevných 22·8%, 11·7% stižených vadou oční, 0·8% ušní.

Nyní zavádí se zdravotní prohlídka před začátkem učení, by totiž neschopní byli zavčas odvráceni od životní dráhy, pro kterou se nehodí. Je smutné, že i na to třeba nových §§ a ovšem i nákladů. Rodičové, i ze vzdělaných stavů, jsou kolikrát tak zaujati a zaslepeni, že jim nijak nevymluvíte, by dítě na to neb ono povolání nedávali.

Politický a vojenský.

Rainer-Schmerlingova ústava co do autonomie v Čechách císařským nařízením zastavena, když všechny pokusy finančního referenta Dra Pinkasa, opatřiti peníze na další výdaje zemské, selhaly. Princ Lobkovic složil maršálství, přísedící z velkostatku svoje úřady, a tím se zemský výbor stal neschopným platně se usnášeti; sněm rozpuštěn; Hr. Vojtěch Schönborn jmenován předsedou správní komise složené z úřednictva, jež 29. července začala úřadovati, dokud nebude zvolen nový sněm. Co se vleklo, neuteklo. Český i německý radikalismus stojí nad zříceninami jako kluk nad rozbitým hrncem, se kterým si rozpustile zahrával. Státní právo již dlouho „nestojí za fajfku tabáku“; zač pak stojí ta autonomie? a zástupcové její?! Ale kterýsi čipera našel pravého vinníka: klerikalismus. A je zas dobře; národ může aspoň statečně protestovati. Agrární přísedící Žďárský, po měsíce neúřadovav, najednou přihnal se „do práce“ na rešty? a že prý neustoupí leč bodákům. „Na nož!“

Zlí hlasové krákorají, že moravská autonomie dojde asi týchž konců, ne-li horších. Pokrokářští přísedící zemského výboru, právnické to kapacity, byli už žalovat u místodržitele na zemského hejtmana (!), že referáty zemského výboru špatně rozdělil; co jim p. místodržitel říkal, není známo — snad je potěšil, že vláda atd.

Či jsou to snad již ukázky správní reformy, jež se chystá pro celou říši?

*

Pražským Sokolům, kteří se onehdy sletěli na Ostravsku posílit český živel, posmívají se socialistické listy, že se na dotvrzenou nechali skvostně pohostit od ředitele vítkovických závodů Dra Schustra, tedy představitele kapitalistické germanisace. Vítkovické trouby před časem do Prahy nesměly, pražští Sokoli do vítkovických závodů směli, ba byli tam ještě vyčastováni. Byla prý to podmínka, tedy podmínka velice chutná, podmínka vstupu do závodů vůbec; jiná, méně chutná byla ta, že přijdou bez sokolského úboru, a Sokoli přišli bez něho, přišlo jich víc, než bylo míst, tedy „nepodlezli“.

Na turnerský sjezd v Lipsku, který dle programu všech takových sjezdův a sletů měl také sloužiti k utužení tělesných i mravních sil, žalují německé noviny, že přemnozí účastníci přese všecko řečnění a napomínání tužili se v noci v knajpách a hampejsích nejnižšího řádu.

*

Francouzská sněmovna přijala 358 hlasy proti 204 tříletou vojenskou službu. Protimilitaristé chystají tím houževnatější hromadný odpor proti ní. Požadavek vlády, by vojenská povinnost začínala již 20. rokem, narazil i ve sněmovně na tuhý odpor. Insub-

ordinace ve vojsku jsou prý čím dál hrozivější; možná snad i proto, že v Německu se po nich tolik pídí.

I ve Vatikáně vypukla prý „revoluce“ ve švýcarské gardě. Nynější velitel Repond zavedl v ní přísný vojenský řád, jenž se některým nováčkům nelibil, a proto zdráhalo se 17. července 21 mužů nastoupiti stráž, nebude-li příkrý kapitán Glesson odvolán. Repond povolán z dovolené, Glesson žádal za propuštěnou, tři gardy propuštěny, někteří z nich odešli s „coviva Garibaldi“ a s marseillaisou! Švýcarská garda sestává ovšem z dobrovolníků, kteří jak přišli, tak také mohou jíti. Jako četníci a nobelgarda, tak i švýcarská garda, ačkoli všechny mají pečovati o pořádek a bezpečnost, je stráží více dekorativní než vojenskou.

*

Dne 12. června t. r. slavila katolická Belgie 25tileté jubileum poslanecké předního státníka, ministra Frant. Schollaerta, k jehož jménu připíná se značný díl celého politického života belgického posledních let. Ve sněmu zastupuje obvod lovaňský, ale zván jest poslancem celé Belgie, neboť není tam jména známějšího a populárnějšího. Dostalo se mu všech pocť občanských: r. 1895 stal se ministrem vnitra a vyučování, r. 1908 předsedou ministerstva a min. orby. Od r. 1878 zápasí. Tehdy znásilňovalo liberální ministerstvo katolíky, vylučovalo je z veřejných úřadů, zavádělo beznáboženský ráz školy, upíralo Církvi právo na majetek, na správu starých nadání, zabraňovalo kněžstvu konati liturgii na hřbitovech. Schollaert založil „Národní jednotu“ na ochranu práv katolických Belgičanů. Konference a tábory v celé zemi, petice se statisíci podpisů, obranné listy, agitace, slovem organisace v lidu systematicky prováděná — to bylo dílem Jednoty. Schollaert byl v ní tajemníkem a r. 1884 viděl ovoce své práce; volby toho roku („volby hanby“) smetly liberální ministerstvo. Jednota stala se bezpředmětnou a změnila se ve svazy úkolu sociálních. Kongresy v Lutychu r. 1886, 1887, 1890 na ochranu práce a tříd pracujících byly další triumfy. Výsledkem posledního bylo založení (s Helleputtem a knězem Mellaertem) Boerenbondu — selské ligy, čítající dnes 40.000 členů, 400 raiffeisenek; založen Úvěrní ústav, dvě pojišťovny rolnické, nákupní družstvo obrovského rozmachu. Takovou lidovou činností stal se z muže práce samovolně politik a přední representant katolického obyvatelstva v Belgii.

*

V muniční továrně na Steinfeldě u Víd. N. Města 23. července opět stal se výbuch, za rok již pátý, při němž tři ženské zabity, 15 ženských a dva hoši (14 a 15letý!) poraněni, jedna z nich jen lehce.

Nový vyzvědač prozrazen v inž. Payerlovi z Brna, jenž byl zaměstnán na jihotyrolských hranicích při stavbě pevností a prodával zprávy i plány Italii a Rusku. Vzhledem ke stálým podezíráním vlastizrádného prý panslavismu strašícího v hlavách nekřtěných i křtěných šmoků jako na zavolanou přicházejí příslušníci „der staatserhaltenden

Partei", jako Redl a pod., aby dokumentovali, že zrádcové v řadách panslavistů — nejsou, nýbrž mezi jejich osočovateli.

Charvatsko má nového ministra, hr. Pejačeviche, a nového bana bar. Ivana Skerlecze de Lomnica, narozeného v Záhřebě ze staré šlechty turopoljské, která vždy byla k Maďarům přátelská; otec jeho byl finančním ředitelem v Záhřebě, syn, ne 40letý, žil přes 20 let mimo Chorvatsko a byl posledně radou v ministerském předsednictvu v Pešti.

V Haliči pokračuje třídění duchů proti lžipokroku Stapinského a soudruhů, nadržujících věci židovské, kteří i při posledních volbách zemských sahali k nepočestným zbraním obvyklým v boji „protiklerikálním“ a dle toho také pochodili. Nejnověji veřejně proti těmto nezpůsobům vystoupil vynikající člen lidové strany, hr. Zikmund Lasocki a složil mandát v ruce voličstva, nechtěje potupného štvaní strany svým jménem krýti.

*

Rusko povolených dumou obnosu používá ku zrychlovanému opevňování Revalu, jenž má býti hlavním válečným přístavem s pobočními oporami ve Sveaborgu a Libavě, do kteréhož kordonu zabrány též ostrovy Bago a Oesel. Na jihozápadní hranici sesilují se pevnosti Brest-Litovsk, Novogeorgěvsk a Grodno, na jihu Očakov a Batum, kterýžto přístav má ulehčiti Sebastopolu. Za to zrušeny některé slabší pevnosti u Varšavy.

Mobilisace na jihozápadních a jižních hranicích proti Rumunsku, jež nyní zdá se Rusku příliš útočným, a proti Turecku se sice úředně popírá, ale soukromými zprávami pořád se oznamuje. Obě tyto moci použili ponížení bulharského, jistě též Ruskem zaviněného, a rády by urvaly, co urvati lze. Rumunskému vojsku nekladeno v Bulharsku odporu, tak že snadno mohlo proniknouti až do Sofie, kdyby zatím nebylo nastalo jednání o příměří. Nešťastná politika příliš důvěřivého rusofila Daneva, který pustil se do války se spojenými Srby a Řeky, nepojistiv si zád k výboji rumunskému i tureckému, až příliš hlasitě vyzývala. Nové ministerstvo Radoslavovo ze školy Stambulova nastoupilo dědictví opravdu nevděčné, proti rusofilské většině sněmovní. Osobní listy krále bulharského a rumunského přivodily aspoň na té straně zatímný klid zbraní, ostudě však, že Turecko mohlo se znova zmocniti Drinopole, zabrániti nebylo lze. Toto i přes výstrahu velmocí překročilo stanovenou územní čáru, doufajíc úspěchy těmi zabrániti domácí revoluci; ozývají se sice hlasy, že tím dává v sázku i svou državu asijskou, ale ono ví, že až nadejde rozhodná chvíle, najde zase svoje přátele, jak už tolikrát, mezi rozhodčími velmocemi.

Otázka, kdo vlastně novou válku začal, není dosud vyjasněna; Zdá se, že Bulharsko, jež bez ohlášení války v noci z 29. na 30. června napadlo Srby u Zlatova a Štipu, Řeky u Děvděli, doufajíc, že s oběma bude hotovo, než Rumunsko začne. Hrdý a neprozíravý Danev stál na původních spojeneckých úmluvách, ostatním státům zdálo se, že by Bulharsko příliš vzrostlo a rovnováhu porušilo. Ponížené Bulharsko

již nenalézá těch sympathií v Evropě, jaké mělo v úspěších. Táží se dokonce: Bylo to vojsko skutečně tak zdatné, když nyní tak nápadně selhává? Danev prý prozradil válečný plán Savova Rusku, a toto spjencoům.

V noci na 1 července, když 30. června bulharský generál Hesapčev se štábem opustil Soluň, aby se války znova vypuklé súčastnil, pobili Řekové padesátinásobnou přesilou tamní bulharskou posádku, zbytečně tu zanechanou, na 1000 mužů, jichž vůdce nechtěl odtáhnouti, nemaje rozkazu, a pobili neb zajali i bulharské úřednictvo a jiné obyvatelstvo, jež odvezeno se zajatými vojáky na Kretu. Hesapčev, švagr Dra Daneva, zavinil mnoho z dalších neúspěchů, nepostarav se o bezpečné zprávy o síle a rozloze řecké armády na Bulharsko táhnoucí a podávaje příliš příznivé zprávy do hlavního stanu v Sěru.

Bulhaři z obsazených míst ustupovali ovšem neradi a dopouštěli se, čehož u nich do té doby nebylo, mnohých ukrutností. Zdali Sěr oni zapálili nebo Řekové, nezjištěno ani úředním šetřením, jež však aspoň tolik zjistilo, že rakouský konsulát (vicekonsul Zlatko) vypleněn a zničen nikoli řádným vojskem bulharským, nýbrž bulharskými tlupami.

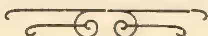
Rumunsko, jež nároky své opírá hlavně o důvod balkanské rovnováhy, připojivši se k ostatním útočníkum a nechtíc bez nich mír uzavříti, bude snad hleděti vyrovnati se také s Řeckem, s nímž má dávné spory o rumunské Kucovalachy v Epiru. Řecký král, švagr a důvěrný přítel Viléma II., spoléhá na německou podporu, jako hohenzollernské Rumunsko, Srbové mají ruského vyslance Hartwiga, Bulharsko jest osamoceno a může spoléhati pouze opět na frasi o rovnováze, jež by také jeho zdeptáním byla porušena.

Sešlo tedy s projektovaných konferencí v Petrohradě, londýnský vyslanecký výbor opakuje pouze akademicky svá usnesení o hranicích bulharskotureckých; mírová konference nekoná se v Niši, jak bylo zamýšleno, nýbrž v Bukurešti. Bude-li tam skutečně domluven mír, což jest pochybno, sotva to bude mír trvalý, neboť odvetné snahy jistě nabudou brzy převahy v Bulharsku. Rakousko zachovává „vzorně“ neutralitu pozorujíc asi škodolibě, jak Bulharsko, s nímž ještě nejvíce sympathisovalo, v ruských nadějích zklamáno; převaha srbská mu ovšem tím méně může býti milá a kdo ví, do čeho nás ještě zaplete.

O událostech na bojišti samém docházely jen zprávy řecko-srbské, tak že nemožno zatím pravdu zjistiti; Bulharsko zpráv nevydávalo ani nepropouštělo, znám toliko výsledek, že bulharské vojsko z původních poloh zatlačeno, velkých porážek však asi nezakusilo. Že Rumunsko nedalo vtáhnouti vojsku svému do Sofie, byla pochopitelná „umírněnost“, neboť opak nebyl by pražádným hrdinstvím; ale možnost sama již jest výmluvným příznakem, že vojenská síla bulharská netušeně ochromena. Řekové lacino obsadili celé egejské pobřeží po turecký Enos. Na konec přichází již i zpráva o srážce vojska srbského s — rumunským.

Ročník XXX. Číslo 9.

HLÍDKA.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Již v povídce „Spletitá pře“ (1848) Saltykov projevil své sympathie s poníženými a uraženými a poněvadž poukázal na okolnosti, přející vykořisťování a utlačování slabých i bezmocných, jako rozšiřovatel „francouzských ideí“ byl vypovězen do Vjatky, a tu z úředních styků s lidem, jemuž náležely jeho symphathie, čerpal látku k svým literarním pracím „usvědčovacího“ rázu. Po svém návratu z vyhnanství uveřejnil roku 1856 řadu „Gubernských náčrtků“, kdež karrikaturně popisuje provincialní úřednictvo i statkářstvo a podává řadu zajímavých a sympathických postav z lidu v hlavě „Bogomolcy“. Zvláště jasně a sympathicky nakreslena postava vysloužilého vojáka Pimenova, jenž koná již několikátou pout k svatým místům a daleko mravně vyniká nad písaře, jenž se posmívá jeho nevědomosti, i nad zástupce t. zv. vzdělané třídy. Jeho světový názor jest výrazem zvláštních pojmů lidu, jenž v chudobě své vidí zásluhu před Bohem, a stane-li se „nešťastným“, t. j. dopustí-li se přestupku, ví, že Boží milost hledá zvláště nešťastné: třeba jen činiti pokání a ze zločinců mohou se státi světci.

„Známo,“ praví Pimenov, „že trest patří zločinci, ale pocítí-li člověk sám svou dřívější nevázanost, sotva i kat dovede ho tak potrestati, jak on sám sebe zmoří a potrestá. Trest nespasí, nýbrž vlastní vůle spasí.“

Ano lid vyniká u Šaltykova nad třídy vzdělané citlivostí svědomí, které jej káře za přestupky a činí lepším, a proto S. snaží se zvláště

probuditi svědomí v lidech. Ustavičně předváděje před námi lidi se „ztraceným svědomím", S. konečně napsal proslulou legendu „Ztratilo se svědomí", kdež vtělil svědomí v podobě na cestě válejícího se hadru, který náhodou ten neb onen zvedne, a který působí pak zvednuvšímu jej takový bol a nepokoj, že se snaží co nejrychleji jej odhoditi, poněvadž mu vadí v jeho obvyklém povolání.

„A dlouho takovým způsobem zmítáno bylo ubohé, vyhnané svědomí po božím světě a přebývalo u mnoha tisíc lidí. Ale nikdo nechtěl mu útulku u sebe poskytnouti, nýbrž každý naopak jen o tom přemýšlel, jak by se ho zbavil a třeba klamem, aby je zbyl z rukou. Na konec zastesklo se i jemu, že nikde mu, ubožátku, hlavy skloniti nelze a že musí živobytí své trávit u cizích lidí a bez útočiště. I začalo prositi posledního svého přechovatele, jakéhos měšťánka. ‚A k čemu mne trýzníte?' stěžovalo si ubohé svědomí, ‚k čemu mne jako kramář nějaký pohazujete?' ‚A co já s tebou budu dělat, milé svědomí, když nejsi nikomu potřebno?' otázal se zase měšťánek. ‚A víš co?' odpovědělo svědomí. ‚Vyhledej mi maličké ruské dítě, otevři přede mnou jeho čisté srdce a uschovej mne v něm! Snad mi ono nevinné nemluvně útulku poskytne a mě vyhýčká, snad ono mne ve vzrůst patřičný vychová a mezi lidi potom se mnou vejde, nebude se mne štítiti . . .' Roste malinké dítě a spolu s ním roste v něm i svědomí. A bude malinké dítě velikým člověkem a bude v něm veliké svědomí. A zmizí tehdy nepravdy, lsti a násilí, poněvadž svědomí nebude nesmělé a bude chtíti vše řídit samo."

A lidé čistého svědomí obrodí svět. To bylo vhodno připomenouti v době, kdy materialismus a požívavost v Rusku hleděla uspati svědomí. Zatím však legenda o ztraceném svědomí změnila se u S. v konkretní obraz, v realní pověst o tom, jak svědomí, jež se kamsi podělo, konečně bylo nalezeno u dveří golovlevského hrobu. V románě „Páni Golovlevi" (1880) S. zrovna shakespeareovskou silou ukázal, do jakých obludných rozměrů může se v člověku rozviti mravní zlo, vychované licoměrností, ziskuchtivostí, leností a pijáctvím. Postava Jidáška, jak bratr pojmenoval Porfirije Golovleva, je živý příklad, jak tajná vášeň pomalu rozžírá nejen duševní, nýbrž i tělesný organismus, ničíc člověka právě cestou dosažení toho, po čem toužil. Nenasytnost Jidáškova roste, hubíc v něm nejen všeliký cit lidský, nýbrž i všeliký obsah vlastního života. Jemný a hluboký psycholog Saltykov pokáral svého odporného hrdinu ne cestou konfliktu s okolím, nýbrž prostřednictvím vnitřního soudu, poznáním vnitřní prázdnoty. Jidášek zvítězil nade vším, i ztráceje nemilované příbuzné, necítil ani hoře, ani pokání. Ale když poslední z blízkých bytostí zemřela, najednou pochopil, že zpustošil život svůj, a toto poznání ho zdrtilo.

„Konec koncův, ustavičné vzpomínky na úmrtí musily dospěti ke svému účinku. Minulost tak se objasnila, že nejmenší dotknutí se jí působilo bol. Přirozeným následkem toho byla hrůza a probuzení svědomí, spíše ještě toho, než první. Ku podivu, ukázalo se, že svědomí nebylo naprosto pryč, ale bylo jenom zatlačeno, a jaksi zapomenuto. A následkem toho pozbylo své citlivosti, kteráž nezbytně připomíná člověku jeho trvání. Takové probuzení zdivočilého svědomí bývá neobyčejně trapné. Svědomí, jemuž se pěstováním nedostalo náležitého výchovu a proto nevidí před sebou nijakého zásvitu do budoucnosti, nepodává smíření, neukazuje na možnost nového života, nýbrž jen nekonečně a bezplodně trýzní. A není nijakého jiného prostředku k utišení tohoto rozežírajícího bolu kromě naděje, použiti okamžitého zasmušilého odhodlání a rozbiti si hlavu o kamenné stěny. Jidášek po všecek dlouhý, bezsrdečný život nikdy, ani v mysli nepřipouštěl, že tu vedle jeho života a bytí postupuje proces umrtvování, mrzačení. A proto také nemohl připustiti, že by sám byl příčinou toho mrzačení. A náhle hrozná pravda osvítila jeho svědomí, ale osvítila je pozdě, bez užitku, až tehdy, když před očima stál nezměnitelný a nenapravitelný skutek. Hle, on sestárl, zdivočil, stojí jednou nohou v hrobě, a na světě není bytosti, která by se k němu přitulila a politovala ho. Proč jest osamocen? Proč kolem sebe vidí nejen lhostejnost, nýbrž i nenávist? . . . K čemu vedl všecek jeho život? Proč lhal, tlachal, utiskoval, mamonil? Opakuji: svědomí procitlo, ale bezplodně . . . V mysli jeho uzrávala myšlenka na sebezničení.“ (Str. 330 sl.)

„Bylo na sklonku března a pašijový týden se končil. Jakkoliv Porfirij Vladimirovič (= Jidášek) se zpustil za posledních let, přece ještě z dětství ustálený poměr k posvátnosti v oněch dnů účinkoval i na něho . . . Světil ‚svaté dny‘, ale světil je výhradně po stránce obřadní . . . Až teprve nyní . . . poprvé pochopil, že ve slovech evangelických (o umučení Páně) mluví se o jakémsi neslýchaném bezpráví, kteréž vykonalo krvavý soud nad Pravdou . . . V duši jeho vzniklo jakési pobouření, jež téměř hraničilo se zoufalstvím . . . ‚Vždyť já před nebožkou maminkou . . . vždyť já ji utrápil . . . já!‘ kvasilo to zatím v myšlenkách jeho a touha ‚rozloučiti se‘ každým okamžikem silněji a silněji rozpalovala se v srdci jeho . . . ‚Slyšela jsi, co při dnešních večerních službách četli?‘ tázal se Anniňky, ‚ach, jaké to bylo utrpení. Vždyť jedině takovým utrpením možno . . . A odpustil! Všem navždy odpustil! Nejenom těm, kteří Ho tehdy napájeli octem a žlučí, ale i těm, kteří i později, zde nyní a budoucně budou podávati ústům Jeho ocet smíšený se žlučí . . . A ty musíš odpustiti mně, mně za všechny, i za sebe . . . i za ty, jichž už není . . . Kde jsou všichni?‘“ (Str. 336—337.)

Nazejtří nalezli mrtvolu Jidáškovu u hřbitova, na němž pohřbena jeho matka.

Procitlé svědomí obrodí po rozumu Saltykova i vyděrače, zloděje, pokrytce, jak ukazuje v legendě „Kristova noc“. Tu před ztrápeným světem objeví se sám Vzkříšený, s láskou žehná přírodu i ty, kdo trpí

nespravedlností, ale jdou po Jeho stopách úzkou cestou. Jinou, širokou cestou Jemu vstříc jdou boháči, lichváři i vyděrači, ukrutní vladařové i zloději, pokrytci i soudcové nespravedliví, kteří v tuto velikou noc vítali ne Vzkříšení, ale sváteční veselí. Ani od nich neodvrátil Vzkříšený tváře své, ukázal cestu spasení všem, kdo činí nespravedlivost.

„Vy lidé věku tohoto, i duchem věku svého se řídíte. Ale ve jménu svého Vzkříšení otvírám cestu k spasení také vám. Cesta tato — toť soud vlastního vašeho svědomí. Ona rozevře před vámi vaši minulost v celé její nahotě; ona vyvolá stíny vámi zahubených a postaví je na stráž k hlavám vašim. Skřipot zubů naplní domy vaše . . . Ale až srdce vaše uschnou lítostí a steskem, až svědomí vaše přeplní se jako kalich, jenž nemůže snésti vrchovaté míry hořkosti, tehdy stíny zahubených smíří se s vámi a otevrou vám cestu k spasení.“ Jen ke zrádci nebyl milosrdný, poněvadž ten smrtí chtěl srdce své učinit „nepřístupným výčitkám svědomí.“ (Bajky, str. 205—206.)

Autor nevnesl tu v legendu křesťanského ducha, nýbrž spíše legendu nevhodně přeplnil osobními a současnými ohlasy. Lépe v evangelickém duchu je vydržena legenda „Vánoční pohádka“. Citlivý hoch statkářčin uslyšev v kostele kázati o Pravdě, jež se vtělila v Kristu, při čemž uváděla se Pravda ta na činnou lásku k bližnímu, začne posuzovati všecko kolem sebe s tohoto stanoviska „života podle pravdy“.

Velmi trefně ukazuje S. v „Pošechonské stařině“, že nevolníci oporu v těžkém postavení svém nalézají v náboženském nadšení, jehož vzorem jest na př. „Satir-poutník“, jehož největší touhou bylo, by směl jíti do kláštera, ale paní příliš pozdě svolila k uskutečnění tohoto jeho snu. Leže na smrt nemocen, naříká, že musí „na onen svět v poddanosti“ odejíti. Nic nepomůže připomenutí, že „Kristus sestoupil na zem v poddanství a za poddaný lid trpěl“, až poutník dosáhne svolení jíti do kláštera. I děkuje paní: „V andělské způsobě se k nejvyššímu soudu dostavím a za vás budu orodovati.“ — O mocném vlivu náboženského citu a živé víry na nevolníky, toužící po světle a útěše víry, praví Nikanor Zatrepeznyj, autor zápisek:

„Mnozí z nevolníků byli ku podivu trpělivi, skromni a ohnivě věřili, že smrt nahradí jim ony radosti a rozkoše, jichž jim tak nevlídně odepřel život. V posledním dni pašijového téhodne pod vlivem denních bohoslužeb tato víra zvláště oživovala, tak že celá komůrka pro služebné byla naplněna tichými, soustředěnými vzdechy. Na to nastoupivší svátek velikonoční byl málem jediným dnem, kdy tváře otroků a otrokyní rozkvétaly a nevolnické právo zdánlivě se rušilo.“

Naopak v panském životě náboženský živel byl stlačen na míru prosté obřadnosti. Modlitby, pobožnosti konaly se tu mechanicky, necítilo se nic.

„Nicméně však," praví o sobě N. Zatrapeznyj, „přes téměř naprostý nedostatek náboženské přípravy, když jsem ponejprv přečetl evangelium, působilo na mne otřásajícím dojmem . . . Opětovné, stále vášnivější čtení mi vyjasnilo skutečný smysl těchto nových slov a odejmulo mi temnou oponu s onoho světa, který se za nimi skrýval . . . Hlavní, co jsem vyčerpal ze čtení evangelia, spočívalo v tom, že ono zaselo v srdci mém počátky všelidského svědomí a vyvolalo z nitra mé bytosti cosi jistého, svého, následkem čehož vládnoucí životní složení si mne již tak nepodrobovalo. Za spolupůsobení těchto nových živlů dosáhl jsem více méně pevné základny pro oceňování jak vlastní činnosti, tak i zjevů a činův, jež se dály v ústředí mne obkličujícím . . . Až dosud jsem nic neznal o lačnících, žíznících a obtížených, ale viděl jsem jen lidské osoby, utvářené pod vlivem nezdolného pořádku věcí. Nyní tito ponížení a zarmoucení stanuli přede mnou, ozářeni světlem a hlasitě volali proti vrozené nespravedlivosti, jež jim nedala ničeho mimo okovy . . . A vznícená myšlenka se nevolky přenášela ke konkretní skutečnosti, do dívčího čeledníku, do stravovny, kde úpělo mnohonáct pohaněných a utrýzněných lidských bytostí." (Str. 84—85.)

V citovaných slovech je cítiti cosi svéživotopisného, což jest v souladě s oním vznešeným idealismem a teplým positivním proudem, jenž zahřál některá díla tohoto nemilosrdně hněvivého satirika z pozdější doby jeho literarní činnosti, kdežto v dřívějších dílech, kromě „Gubernských náčrtků", kde je dosti nezlobivého humoru a teplého citu vůči lidu, pozorovati jen „zlostnou ironii, zalitou žlučí a krví", jak správně tvrdí kritik Vengerov. Symbolicky podán přehled této činnosti S., kdy řádky jeho byly přeplněny posměchem a nemilosrdnou satirou, v umělecky cenné rozmluvě „vítězící svině" s „pravdou", v níž plno hrozné ironie a nenávisti člověka, jenž přitlačen k zemi, přece zachoval v sobě hrdou touhu po nebi. Ale díla S. z let šedesátých a sedmdesátých mimo „Dějiny jednoho města" (1869) pro publicistickou vášnivost trpí na umělecké ceně.

Pozoruhodno také, že tento „buditel svědomí v silných a cti, vědomí lidské důstojnosti v slabých" cítil odpor k oplzlostem a k popisům kluzkých výjevů v literatuře a nikdy netrýznil čtenáře mučivě podrobnými popisy zjevův odporných a hrozných, jako vražd a sebevražd, o jichž faktu podává většinou jen zprávu, by dráždivě nepůsobil na nervy čtenářův. Popisuje-li už sebevraždu, není u něho viděti ani kapky krve, ani stenání před smrtí. A přes to bez takových křiklavých

effektů dovede S. čtenáři otřásti a upoutati mysl k tragedii života mocí talentu, jak dosvědčil děsivým dramatem ze života statkářského „Páni Golovlevi", nebo povídkami „Bolavé místo" a „Dvorjanskaja chandra".

3. Belletrie mírně liberalního směru. Drama.

N. Achšarumov, Jevg. Markov, Petr Boborykin, Iv. Kuščevskij, S. Smirnova, S. Těrpigorev-Atava, Vas. Němirovič-Dančenko, D. Mamin-Sibirjak, N. Lejkin, Michněvič, N. Karazin, O. Šapirova, Jel. Blaramberg-Aprělevova, N. Luchmanova; V. Krylov, Mjasnickij, N. Solovjev, Palm, Špažinskij, Suvorin, Něvěžin.

Duch hnutí šedesátých let byl cizí liberalním velikým umělcům slova čtyřicátých let, Turgeněvu, Dostojevskému, Pisemskému, Gončarovu i Tolstému, tak že žádný z nich ke hnutí nepřilnul, nýbrž někteří z nich vystoupili proti výstřelkům radikalní zdivočilosti t. zv. protinihilistickými romány: Turgeněv napsal: „Otce i děti", „Dým", Dostojevskij „Běsy", Pisemskij „Rozbouřené moře", Gončarov „Strž". Jen Grigorovič zakoketoval si s novým hnutím v tendenční povídce „Pachatnik i barchatnik" i Avdějev v „Úskalí", kdež se zastává „svobody lásky".

Ale v šedesátých letech rozvila se celá řada talentů druhého stupně, kteří měli jen pomíjející nebo nepřímé spojení s novým hnutím a vychováni literaturou čtyřicátých let, jejím duchem i formou, stojí blíže škole čtyřicátých let než novému hnutí, k jehož politickým, nábožensko-mravním a uměleckým idealům chovají se lhostejně nebo nepřátelsky, byť snad i na chvíli novému hnutí podlehli.

Nejblíže literatuře čtyřicátých let stojí Nik. Dm. Achšarumov (1819—93), jehož romány vyznačují se romantickými zápletkami, melodramatickými effekty, ale právě tak, jako jeho kritické stati, jsou ohlasem brzy toho, brzy onoho spisovatele čtyřicátých let a nevyznačují se určitostí ideí. Nejzdařilejší jest román „Nová vesnice", popisující nezdařilý pokus intelligence hospodařiti na venkově podle zásad Tolstého. Podobné myšlenky podává kritik, cestopisec a romanopisec Jevg. L. Markov (1835—1903) v národopisném románě „Černozemnyja

polja“ (1877—77), vybízeje intelligenci, by se vzdala illusí a věnovala se na venkově skromné práci ve prospěch lidu, opustila město, jež mravně mrzačí, a navrátila se na venkov, který obnoví rovnováhu jejích sil.

Nejplodnějším romanopiscem svobodomyslné strany mírnější frakce jest muž vysokého encyklopaedického vzdělání a rozmanitých vědomostí, dramatický spisovatel, feuilletonista, literární kritik, divadelní theoretik, publicista i filosof Petr Dm. Boborykin (* 1836), letopisec posledních padesáti let ruského života. Již Turgeněv ho nazval „lovcem okamžiku“; a skutečně Boborykin ve svých románech od r. 1870. odráží nikoli dobu, nýbrž okamžiky, dnešní den, všecky odstíny sotva se rodící společenské nálady a mysli, snaží se objati všecky nové zjevy, fotograficky zachytiti rázovité postavy, „poslední slovo“, běžné názory a proudy, vynikaje neobyčejnou vnímavostí a citlivostí i ohlasností na vše, co poutá v daném okamžiku mysl obecenstva. Ve spěchu, aby zachytil i sebe nepatrnější zjevy a odstíny nálady, nepropracoval svých obrazů, psal ze široka, ale ne do hloubky, extensivně, ne intensivně. Své romány přecpal zbytečnými podrobnostmi popisův, episodami, anekdotami a vtipnými poznámkami, spoustou episodických postav, pro něž jako v kaleidoskopu není poznati hlavní ideu a bledé hlavní hrdiny. Autor nedovede sám soustřediti svou pozornost na určité myšlence a obraze, tak že nedovede ani čtenáři sděliti svou mimoletnou náladu. Pouze v románě „Oběť večerní“ (1869) soustředil pozornost svou na psychologii hlavní ženské postavy, večerní oběti velkosvětské zahálčivosti, a v nejpropracovanější a umělecky nejzaokrouhlenější novelle „Zmoudřel“ (1890) s neobyčejnou soustředěností myšlenky a vypuklostí kresby zobrazil nový typ renegáta. Neprohlubuje nikdy své myšlenky, nikdy všestranně nepropracoval ve více spisech oblíbený námět, ani nepředváděl týž typ, jako na př. Turgeněv typ „zbytečného člověka“, ani vícekrát nedotýkal se prostředí, jehož již jednou se dotekl, jen rodící se kulturní buržoasii věnoval dvě velká díla: „Kitaj-gorod“ (1882) a „Pereval“ (1894). Proto jeho díla, zvláště postavy hlavních hrdin „solidních ctností“, „odborníků“, zástupcův intelligentní buržoasie, „zmoudřelých“ renegátů málo se vtiskují v pamět čtenářův, ani nenadchnou. (P. d.)

Francisco Ferrer.

BOH. KYSELÝ. (Č. d.)

Lze si domysliti, že bylo třeba slova, a to velmi živého slova učitelova, aby malí hoši přestali si hráti na vojáčky, pochopili hrůzu militarismu a odložili nadšení pro vlast a její někdejší slávu. Čtvrtá čítanka školy Ferrerovy obsahuje výtah z knihy Malvertovy „C i e n c i a y R e l i g i o n“ pod názvem „O r i g e n d e l C r i s t i a n i s m o“. Byla to ona kniha, kterou počal Ferrer působiti na svou učenici Meunierovu, i domníval se, že jí po náležité úpravě pro děti dosáhne svého účelu — podvrátiti víru, již si z domu do školy přinesly. V předmluvě tvrdí Ferrer, že „stará pedagogika vzala si za úkol přesvědčiti lid o neužitečnosti vědění“. Tak prý se lidé smíří s nedostatky tohoto života a s ní o nebeské náhradě na věčností a hrozí se trestů věčných. Mystická idea, jež se tak v mysli zakořenila, měla prý praktický, socialní účel. Ona totiž stanovila jakýs poměr mezi mocí nadpřirozenou a lidmi prostřednictvím kněží, což je základem existence tříd privilegolegovaných a vyděděnců ze společnosti, základem všech bezpráví, jaká se mezi lidmi dějí. — Z toho zřejmo, že i protináboženské (ne pouze protikatolické) smýšlení Ferrerovo mělo ráz hluboce a především politický. Nebrojil proti náboženství, protože požadovalo po rozumu obětí a podrobení, nýbrž protože bylo dle jeho soudu příčinou nerovnosti třídní a privilejí společenských, proti nimž celá jeho propaganda směřovala. — Pro psaní a slohová cvičení vydala Moderní škola dvě knížky. První vydaná r. 1903 obsahuje „R e k a p i t u l a c i m y š l e n e k p r o t i m i l i t a r i s t i c k ý c h“, druhá z roku 1905 zve se „C v i č e n í m s l o h o v ý m“ a dělí se na „D o j m y a n á p a d y n e p ř í t o m n ý c h (ausentes) t. j. odloučených od sebe (separados) d ě t í“, a na „M y š l e n k y a z l o m k y l i t e r a r n í“. Obě jsou tištěny psacím písmem jako předlohy pro cvičení ve psaní. Ferrer zvolil pro první učebnici opět překlad Grave-ovy knihy „Válka a vojenství“ (Guerre-Militarisme), upozorňuje v předmluvě, že válka jest nejzločinnějším poblouzením lidstva, a proto že jest potřebí stálého připomínání, že privileje dnešní společnosti jsou založeny na válce, kdežto mír, plynoucí ze socialní spravedlivosti, jest nejvyšším dobrem, k němuž lidstvo může směřovati. Je to takřka anthologie anarchistických výroků, nebo myšlenek bezúhonných, ano idealních, které však v nezralé mysli vzklíčí v záhubné snahy anar-

chismu. Nelze zajisté předpokládati, že by žáci Moderní školy byli vystihli správný smysl opisovaných vět, jako na př.: Naše vzdělaná humanita neprojevila doposud trochu vděčnosti, jedině k svým nepřátelům: má pocty pro své katy, vavříny pro své vrahy, sochy pro ty, kteří ji deptají hrubou botou. (Flammarion.)

Až do dneška jest lup základem socialní vzájemnosti a my tu trávíme čas okrádajíce druh druha. (Novikov.)

Podivno, že se společnost nebouří jako jeden muž již při slově „válka“. A ještě podivnější, že lid nepostaví se proti vládám. (Maupassant.)

Rozkaz jest ponížením a zavazovati všecky k poslušnosti znamená ubíjetí talent a genialnost. (Renan.)

Zajímavější jest korrespondence dvou malých přátel, desítiletého Pabla Mollera a osmiletého Antonia Valdésa, v níž si sdělují své dojmy a zkušenosti. Znají se dobře ze školy v Barceloně a slíbí si vzpomínky, když starší odchází s rodiči do Paříže. Listů je padesát.

Pablo jede v první třídě a lituje cestujících v třetí, kde není pohodlí a kde se ani netopí. To vyvolává v něm reflexe o nespravedlivosti železničních společností. Antonio odpovídá za přispění matčina, že budou na světě vždycky bohatí a chudí, a vypravuje novinku ze školy, že přibyl nový žák — černoch, který si několika štulci zjednal pokoj, když se spolužáci posmívali.

Starší, zkušený Pablo prohlašuje názory matky Antoniovy za hloupost a tvrdí: jako přestal existovati předpotopní mamut, tak přijde den, kdy zmizí nesrovnalosti socialní. O černochovi píše: „Měl dobře, že se opřel posměvákům; toť jediný a pravý prostředek zjednati si respekt. Kdo se podrobují nespravedlivosti a tyranii, jsou zbabělci.“

Antonio sděluje, že u sousedů byli zloději a že je z krádeže podezřelý jistý kněz.

Pablo poučuje: „Tatínek říkává, že kněží jsou podvodníky, protože vědomě vykládají věci nepravdivé, třeba, že zdi padají při zvuku trub, že osli mluví, že lidé zdrží v břiše velryby kolik dní a vycházejí živí . . . A kdo lže, ten krade. Mnohdy prý žádají k dobročinným účelům peníze, které jim však v měšci zůstanou.“. Dále referuje Pablo, jaký dojem naň učinilo hlavní město francouzské: „Na jedné zdi v Louvru četl jsem nápis: Volnost, Rovnost, Bratrství! Nemohu Ti vypsati nadšení, jaké se mne při čtení zmocnilo. Zdálo se mi, že dlím v zemi, jejíž obyvatelé jsou bytosti nanejvýš dokonalé, ale sotva jsme přejeli kus boulevardu, spatřil jsem několik policistů, kteří se hnali s tasenými šavlemi za nějakými dělníky. Tak jsem byl vyveden

z bludu a poznal jsem s bolestí, že nesmí se všemu věřiti, co stojí psáno na stěnách i jinde.“

Také Antonio byl dojat. Myslil, chudák, že takové brutální jednání jest možno jen ve Španělsku. Puzen jsa zvědavostí, jal se ihned „studovati“ dějiny Francie a shledal se ku své hrůze se samými válkami. I uvažuje: „Byl bych rád zvěděl, kterak tehdy lidé žili a ne jak se zabíjeli; toužil jsem poznati, jak smýšleli, jaké byly jejich idealy, jak se šatili, jak pracovali a co dělávali v dobách, kdy se právě nevraždili.“

Tím podal Pablovi pěknou příležitost promluviti o revoluci francouzské, podati ovoce své četby a rozhovořiti se o bezúčelnosti vojenského zřízení, když Antonio příteli vypsal, jak se mu líbilo husarské cvičení v Barceloně.

„Plním, tuším, povinnost přítele, když Tě upozorňuji, že často otcové vštěpují dětem mylné názory, které si právě tak osvojili. Pochopil's přece již, že velicí vražedníci lidstva, které dějiny zovou reky, nejsou víc nežli strašliví kati — proto se nedej mýliti pěkným zevnějškem oněch vojáků! Svými parádními, pestrými uniformami, svými manévry zalepují oči hlupáků, kteří nedovedou uvažovati a tak zapomínají, že účel celého zřízení vojenského jest vražditi lidi. Kolik zločinů proti lidskosti, kolik běd proti vojákům samým skrývá se pod touto uniformou na pohled tak pěknou!“

Antonio jest přesvědčen a ujišťuje: „Máš tisíckrát pravdu! Byla to ode mne hloupost, že jsem ty vojáky obdivoval. Víš, co tito husaři, kteří se mi na poprve tolik líbili, za krátko učinili? Byla stávka továrního dělnictva a četa husarů byla poslána, aby udržovala pořádek, to jest aby se nespravedlivost na dělnictvu mohla klidně provésti a tito vojáci namířili najednou proti lidu a vypálili, tak že bylo mnoho zraněných, mezi nimi ženy i děti. Kde kdo odsuzoval takové počínání jako barbarství a zbabělost, ve mně pak vyvstávaly myšlenky vzpoury...“

Takovým způsobem dopisují si oba hoši. Pablo je desítiletým filosofem, jenž mudruje o možném a nemožném, Antonio jest hluboký myslitel, jenž bádá, pochybuje a namítá — v osmi letech! Školáci Ferrerovi naučili se tak hravě pohrdati reakcionářskou monarchií španělskou, jako radikalní, bezbožeckou republikou francouzskou. Opět jasný důkaz, že dílo Ferrerovo nesměřovalo k laicisování školy, nybrž k přímému rozkladu a k anarchii. Kdyby byl „mučenník za svobodu svědomí“ sledoval pouze prvnější cíl, kterak mohl stíhati touže záští

Španěly, kde vládl klerikální, umírněný Maura, i Francii, kde touž dobu zuřil proti Církvi Combes?

Jako vyvrcholení učebného plánu následuje ještě kniha literárních drobností a básniček. Odtud vybírána „diktanda“ k častějšímu opisování a zpívány písničky. Netřeba podotýkati, že jsou co do obsahu pouze zhuštěním látky podané obšírně v čítankách předchozích tříd. Stačí ukázka:

„Zákon je zneužití moci. — Bohatý, výsadami oplývající zákonodárce velel a velí stále proti ubožákovi. — Vlast, kapitalismus a náboženství uzavřely úzký spolek na zničení lidské svobody. — Vlast, otčina, země otců — jaký to krvavý pošklebek pro člověka, jenž postrádá půdy, domu, vzdělání, jenž nemá vychování ani vymožeností hygieny, jenž jest odkázán na mzdu a k tomu nucen býti obhájcem svých utiskovatelů!

Pryč s modlami z hlíny i z masa. Svého svědomí, svých mozků nepodřizujme svědomí a mozku pranikoho! — Dnes je dělník psancem. Pracuje a přece umírá hladem. Jedná se s ním jako s dravou zvěří. Žije bez jiskry naděje a co ho čeká, je soud — vzbouří-li se, nemocnice — sestará-li se.

Proletář musí ukázati svou sílu, dokázati, že není sláb, že mu netřeba poslouchati a snášeti otroctví. — Trojbarevné, zlaté, hvězdami poseté prapory, odznaky to vlasti, nejsou nic víc, než symboly tyranie a bídy. — Oh, vlastenectví, šalbo černá, počátku a prameni autority!“

„Slyšte, jak vás ruší v učení
zvonů hlas a bubnů víření,
polnic třeskot a děl hučení . . .
Nejvíc duní — po čem nic není!“

„Šílené símě, majetek jež plodí,
neb z majetku zas nerovnost se rodí.“

Není bez zajímavosti pohlédnouti na první, čistě školské ovoce takového výchovu. William Heaford jest jím nadšen, jako vším, čeho se chopil Ferrer. „Zřídka kdy jsem četl věci líbeznější a přirozenější, nežli jsou tato bystrá, upřímná, ba někdy i hluboká pozorování volně vychovaných hochův a dívek desíti- dvanáctiletých.“ V lednovém čísle čtvrtého ročníku zmíněného již časopisu „Boletín de la Escuela moderna“ popisuje se školní slavnost na konci roku, jíž se zúčastnilo žactvo hlavní školy Ferrerovy a desíti poboček v Barceloně. Byly zpívány písně „pedagoga“ Estévaneza rázu svrchu uvedeného a přednášeny „líbezné a přirozené“ ukázky slohových cvičení

jednotlivých žákův a žákyň, kteří dokazovali, že nečetli svých čítanek bezúčelně.

Dívka 16. Pluk. Jednou jsem šla ulicí a viděla jsem pluk vojska. Dojalo mne to tak bolně, že jsem okamžitě přešla na druhou stranu domů. Lituji mužů těch, když vidím, jak zvedají rance na ramena. Bolelo mne nesmírně, když jsem spatřila, jak davy běžely se dívat na tento šik otrokův, a zvláště když jsem pozorovala, že běží i školáci. To dokazuje i zpátečnické smýšlení lidu, který se žene pohledět na ubohé ty otroky, místo aby šel svou cestou dále.

Hoch 17. Dělnická krise. V Barceloně jest mnoho tisíc dělníků bez práce a ti postrádají i nejnutnějšího . . . Uvidí měšťáky spěchající za pobavením a tu nedivno, že jimi zalomcuje vztek, aby bili a zabili, nebo že hlad je dožene vzíti peněženky těch, kteří mají . . .

Ukázka z dopisu psaného ve škole ve slohové hodině:

„Milý příteli! Pozdravuji Tě a sděluji Ti, že můj bratr byl následkem událostí barcelonských minulého měsíce nucen prchnouti do Francie, ačkoli ničeho neučinil. Tážeš se, proč? Snadná odpověď — víš přece, že vláda jest v rukou ministerského předsedy Maury, který jest úplně ovládán členy tovaryšstva Ignáce z lo Yoly. A toť jasno, že pronásledují každého liberála i všecky, kdož nechodí na mši a k přijímání.

Tak se obhajuje náboženství! Chtějí víru vnucovati a přece smýšlení každého jednotlivce má býti úplně svobodné! Ať si každý věří, jak se mu líbí . . .“

Toto slohové cvičení teprve přimělo úřady, že škola byla zavřena.

* * *

Nedávno byl zastřelen ministerský předseda španělský Canalejas na ulici v Madridě, ačkoliv úsilovně pomáhal „vybavovati Španělsko z klerikalního jha, ačkoli po vraždění katolíků v Barceloně spojil se s republikány a socialisty, aby svrhl konservativní ministerstvo Maurovo. Hodil církev na pospas nespokojencům a ejhle — i proti němu bylo použito zásad neuznávajících žádné autority. Vrah Manuel Serrato, 27letý anarchista, nevyšel sice přímo ze školy Ferrerovy (založené teprve r. 1901), ale byl nadšeným stoupencem jeho, jak o tom svědčí u něho nalezené zápisky a brožury obsahu anarchistického, jak by je vystřihl z čítanek Moderní školy.

VII. Ferrer — theoretický revolucionář.

Dosavadní ukázky z listů Ferrerových a doklady z jeho učebnic uvedené svědčí o pravé podstatě Moderní školy. Nebyla to pouze škola laická (ve vlastním slova smyslu t. j. bez náboženství), neboť točilo se v ní kolem náboženství téměř vše, mluvilo se o něm mnohem více, nežli v kterékoliv škole státní, kde pouze některá hodina ponechává se katechismu a biblickým dějinám. Nebyla to ani škola čistě protiklerikalní nebo protikatolická, ježto se neobmezovala na úsilí zlomiti vliv kléru ani nečinila rozdílu mezi různým náboženstvím positivním, nýbrž bušila svorně do všech, třeba rány zasahovaly nejvíce katolické, jako jediné ve Španělsku rozšířené. Nelze školu tu zváti ani výlučně racionalistickou, která by se obírala nahrazením náboženství vědou. Proti náboženství pracovalo se — jak zřejmo z ukázek vyňatých z učebnic Moderní školy — s hlediska politického, jako že náboženství pomáhá udržovati přítomný řád socialní, který byl venkoncem předmětem rozhorčených bojů Moderní školy. Racionalismus může arci krajně potírati náboženství, ale neznamená obyčejně boj proti militarismu, kapitalismu, patriotismu. Moderní škola však staví se přímo proti těmto ideám, je školou hlásající anarchismus, a to výlučně ve smyslu podvrácení všeho stávajícího pořádku, ne pak jako příprava k uskutečnění té či oné theorie kommunistické, jaké se za nynějška hlásají. Ve všech uvedených knihách shledáváme zásadní rozpory, jež by nadobro zmátly kritika, který by se pokoušel objeviti vůdčí, tvořivou myšlenku Ferrerovu. Mimo několik narážek na budoucí proměnu není nikde ani stopy o soustavné přípravě této budoucnosti, o praktickém plánu k utvoření lepší společnosti, jež by měla nastoupiti po smetení přítomné. Snadněji bořiti nežli tvořiti.

Ferrer uložil Grave-ovi, aby napsal dílo, v němž by vyložil „organisaci práce“ v budoucí společnosti. Grave napsal knihu, již přeložil a rozšířil Anselmo Lorenzo, známý spolupracovník čítanek. Ale tato „Země svobodná“ (Tierra libre) není leč druh robinsonády, totiž vylíčení kommunistického života bez vládce a pána asi jednoho sta Francouzů na osamělém ostrově.

To však nebyl ideal Ferrerův. Spíše mu odpovídala jiná knížka Malatova, vydaná r. 1905 pod názvem „León Martín“. León jest hoch, jehož vychování převzal anarchista, dělník Estanislao, jehož ústy mluví autor i Ferrer sám. Tomuto Stanislavovi není po chuti ani monarchie ani republika. „Monarchie je založena na idei absurdní a potupující, jež pokládá národy za stádo volků, kteří patří pánovi. Re-

publika jest kus šalby, ježto mění věc jen na oko, ve skutečnosti však drží se všeho zařízení monarchie. Pán, ať dědičný či zvolený, zůstává vždycky pánem a republikánský vykořisťovatel je zrovna tak tvrdý vládce, jako ten, kdo řve: Ať žije král! Všecky vlády omezují víc či méně svobodu lidskou a všecky schvalují a hájí vyssávání jedné třídy druhou. Naším idealem jest volná organisace, absolutní vyloučení vlády, kommunismus, jenž učiní bohatství majetkem všech."

Kterak se to všecko má uskutečniti — zapomněl milý Stanislav Leónovi říci. Stálým refrénem jest pouze vybízení k ohnivému provádění revoluce i hesla: „Pryč se světem měšťáckým!"

Že Ferrer používal školy a knih k šíření vlastních svých záměrův, o tom svědčí kniha Miguela Petita „El niño y el adolescente" (Dítě a jinoch) vydaná r. 1906. Je to vlastně dílo výchovné a umírněné, diktované idealní snahou vytvořiti novou společnost, dílo plné odvážných vědeckých přemetův, ale celkem optimistické a rozumné, v němž dána výhost pessimismu podvratnému a překypující, ničivé vášnivosti. Ale tyto věci objevují se za to tím hojněji pod čárou, v poznámkách vydavatele, jímž byl Ferrer. Mluví-li autor o úlevě pracujícím matkám v době kojení, aby se totiž práv svých domáhaly, přičiňuje Ferrer poznámku, že jest něco důležitějšího, čeho se nelze domáhati, nýbrž co třeba si rozhodně vzíti — totiž bohatství tříd majetných, aby mezi nespravedlivým bohatstvím a ponižující chudobou nastala bratrská rovnováha. — „Případů, že by matka nemohla podati dítku svému trochy mléka, jest na štěstí po řídku", píše autor. A Ferrer pokračuje v poznámce: „A kdyby byl jen jediný, značil by již těžkou nesrovnalost socialní. Ale nezapomeňme, že v našem zákoníku je takových nesrovnalostí celá řada, jako příkladně činí-li se rozdíl mezi dětmi legitimními a illegitimními."

Že šlo Ferrerovi takovými „vysvětlivkami" jen o štvaní, patrno z toho, že jemu byly arci všecky děti rovnými — při poslední vůli: vydědil všecky.

Osmá hlava knihy Petitovy věnována jest „přechodu ze stavu ovládání lidstva nynější autoritou, jíž trpíme, do éry svobody, jaké želáme". Je znamenitá svým důkazem, že neradno lidem dávati bez předchozí přípravy ani to, po čem dlouho prahnuli. Dokazují to ostatně jak dějiny, tak rozvážní politikové, že náhlý převrat i k lepšímu často uškodí, strhuje ku zneužití dobra a k poblouzení. „Dnešní lidé podobají se dětem, které se učí plovati a drží se nad vodou, pokud se domnívají, že jim někdo pomáhá, tonou však, tuší-li, že jsou ponechány samy

sobě. Kdo dnes uléhá rabem, zítra pak se probouzí k plné svobodě, zneužije jí.“ Kniha učí, že by se těmto novým lidem sféra nového života měla den co den rozšiřovati. Ferrer k tomu poznamenává po svém způsobu: „To platilo o lidech, kteří zažili staré způsoby a na ně vzpomínají. Kdyby však se octnula ve světě nová generace bez jakýchkoli zkazek z minulosti, osvojila by si novou skutečnost takřka via facti. Proto třeba s reservou přijímati názory opportunistů horujících pro epochu přechodu a odsuzujících jakékoli násilí. Idea, že násilí plodí zase násilí, jest circulus vitiosus. Každý násilný převrat ve prospěch autority a privileje zcela logicky probudí protitlak utiskovaných a psanců. Chtíti, aby lidé systematicky zatlačovaní do bídy a nevědomosti byli vzory opatrnosti a moudré trpělivosti, jest absurdní nemožnost. Rozumnější zajisté jest postaviti proti násilí (pod zástěrou klidného držení zděděných tradic) zase ustavičné vzpírání se (rebeldía) odmítaných, až by zavládly normální poměry společenské. Tak by se zánikem nespravedlivosti (causa) zmizelo i násilí (effectus). Uznáváme zvláštní působivost příkladu; ale slovo a písmo se vší svou nepopíratelnou mocí budou stále jen podněcovati dobrou vůli, zůstanou však bez účinku, neprojeví-li se skutkem.“

Tak věrně vypodobnil Ferrer sám cíl svého díla, Moderní školy; byla to škola výbojného anarchismu a násilnických převratů.

Canals dí prostě: „Nežádám po hajitelích této školy, aby se postavili proti ní, dokazuji pouze z dokumentů, jakou byla. Chce-li ji kdo hájiti, budiž — ale nechť má tolik poctivosti a síly hájiti ji, jak skutečně byla. Opak by byl chytrou politikou, která jest však nečestná, ježto brojí proti pravdě.“ (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

V druhé polovici června roku 1621 táhl přes Třebovou, Mohelnici, Loštice a Litovel císařský plukovník Albrecht z Valdštejna s 3500 pěších a 600 mužů jízdy. Patentem kardinála Dichtrichštejna měli obyvatelé průchodních osad nařízeno, aby vojenskému lidu byli nápomocni spíží, ubytováním a dovozem — ovšem bez náhrady.[1]) Waldštejn přirazil k Olomouci právě v čas, kdy se města chtěl zmocnit Jiří markrabě Krnovsky, ale jinak s nepatrnými zbytky císařských pluků nebyl s to čeliti vojsku Betlena Gabora, když v říjnu roku 1621 vpadlo na Moravu. Zatím co vlastní síla jeho pod velením Betlenovým ležela před Uh. Brodem, rozlétala se lehká jízda v houfech po Moravě a pustošila zemi. Uhři zmocnili se tehda Šternberka, kdež celé město spálili, mnoho obyvatel pobili a na 3000 mladých lidí z celého kraje odvedli do otroctví.[2]) Podobně přepadli Unčov, Litovel, Zábřeh ano i Mor. Třebovou. Posledně pak Velen ze Žerotína v den před božím narozením poznovu dobyl Šternberka a vyplenil ho.[3]) Že při podobných příležitostech Loštic nebylo pominuto, jest na biledni. Nepřátely pak sotva odešlé vystřídalo vojsko císařské. Bytovalo v opevněných místech a celá krajina vůkol musela přispívati k jeho výživě. Tak třeba Loštičtí do Mohelnice, když tam počátkem roku 1622 ležel oddíl saských jezdců.[4])

Jakmile uzavřením míru mikulovského 7. ledna roku 1622 potlačena vzpoura a nadešla chvíle oddechu, zasedl soud nad odbojnými stavy moravskými. V listině obviněných bylo též královské město Unčov, ačkoliv účast na povstání nebyla tam všeobecná. Slibovány sice své doby královským městům značné výhody, přidají-li se činně ke

[1]) *Dvorský*, Albrecht z Waldštejna. Rozpravy české akad. Roč. I. tř. 1. č. 3. p. 180. 182. 174. — Ve špitálních účtech mohelnických zaznamenáno »was auf Wallsteiners kriegsleit aufgegangen ist« 2 R. 28 gr. 4 d. Tolik nejméně vydáno v každém domě soukromém. Kolik se vydalo z obecních důchodů nad to, není známo.

[2]) *Stief*, Geschichte der Stadt Sternberg 24.

[3]) *Stief*, l. c. p. 25. — Čas. Mat. mor. 1904 p. 273. 274.

[4]) Ve špitálních účtech mohelnických »Was auf die saxessen Reiter aufgegangen ist«: 19 zl. 20 gr. 1 d.

vzpouře,[1]) ale v Uničově dostala se menšina jinověrců k veslu jen pomocí stavovských komissařů. Mezi direktory, jichž bylo ze stavu městského pět, nebyl z Unčova žádný měšťan, ani v četných, odbojným sněmem zvolených komissích. Jenom v prosinci roku 1619 jmenuje se tehdejší primator z Unčova Václav Držovský mezi důvěrníky, kteří určeni byli k cestě do Uher a k prodeji duchovenských statků.[2])

Katolická většina měšťanů nedržela s odbojnými stavy, nejednala s nimi ani jim nepomáhala.[3]) Hned v onen osudný den květnový roku 1619, kdy přijeli do Unčova stavovští komissaři, městská rada jen vůči vojsku rozestavenému na rinku odevzdala nové vládě klíče od města i kostela. Konšelé zhození z úřadu vidouce nezbytí „aspoň proti takové moci a kvaltu protestaci učinili“. Králi Bedřichovi přísahy neskládali a zkusili za nedlouhého panování jeho smutných časů. V útisku náboženském brávali útočiště k jeneralnímu vikaři kardinála Ditrichštejna proboštu Václavu Pillarovi a řídívali se jeho pokyny.[4]) V záležitostech obecních a zemských posílávali své zástupce do schůzí šlechty císaři věrné, předkládali tam ústně i písemně své žádosti, žádávali u nich o radu[5]) a prohlásili se nejednou, „že chtějí při páních

---

[1]) Zejména neměly se obecní účty předkládati královské komoře, nýbrž jen radě nově nastupující, poplatky královskému podkomoří za obnovu rady měly býti zmírněny a dosavadní přísaha věrnosti od měst při korunovaci krále měla přestati. *Kameníček*, Archivní rozhled, Čas. Mat. mor. 1894 p. 52.

[2]) *D'Elvert*, Schriften XXII. 274. (Chybně z Hradiště l. c. XVI. 137. 138.) Držovský byl primatorem roku 1619 a 1620.

[3]) V konceptě žádosti k císařské kanceláři o zbavení poddanosti píší Unčovští: »že jsme katolíci jako mnohem větší díl města toho času s konfederaty žádné společnosti neměli ani míti nechtěli, k nim se neutíkali ani jim nepomáhali.« Archiv měst. unčov.

[4]) Dosvědčujeť jim dne 15. března 1629: »illos (Unčovienses) semper fidelissimos extitisse et usque ad finem permansisse, nec ulla signa defectionis ab illis prodiisse. Saepiusque dum in dignitate praepositali tunc temporis constitutus essem pro consiliis bonis ad me recurrisse illaque semper sequutos et exequutos fuisse.«

[5]) Krištof Karel Podstatský svobodný pán z Prusinovic dosvědčuje dne 24. dubna 1629: »toto jest mi dobře povědomý, že v té nešťastné rebelii, když sme vyšší stav jak panský tak i rytířský pospolu bejvali a o naše gravamina rozmlouvali, duchovních lidí hájili, kostely zastávali, J. M. C. věrnost obmejšleli a jak bychom proti svejm i J. M. C. nepřátelům postupovati mohli se snášeli, týž Unčovští náboženství katolického vždycky své vyslaný mívávali, své stížnosti nám předstírali, o radu žádali. — I toto jest mně tolikéž vědomé, že po šťastné victorii J. M. C. jsouce nařízen za komissaře k disarmirování města Unčova jako i některých jiných měst a obnovení ouřadů, k vyptávání se na rebelanty a protivníky J. M. C., že jsem jich krom dvou nebo

katolickejch držeti, státi a jich nikterak se nespouštěti a raději statky své opustiti, nežli k rebelantům přistoupiti.“ [1])

Po vítězství bělohorském byl Krištof Karel Podstatský svobodný pán z Prusinovic na Veselíčku, Zborovicích a Staré Vsi od císaře pověřen úkolem, Unčov odzbrojit, vyšetřit vinníky súčastněné při vzpouře a obnovit městský úřad. Při vyšetřování shledalo se, že jen tři radní měšťané jinověrci měli činný podíl na povstání, začež byli pokutováni odejmutím statkův a žalářem v Olomouci. [2]) Ostatních několik, jimž nemohlo se dokázat přímé účastenství, byli potrestáni složením z úřadu, peněžitými pokutami a vězením v Unčově. [3]) Prote-

---

tří osob náboženství heretického najíti a doptati nemohl, kteříž by se jakejch praktik oučastni učiniti byli měli, kteříž také ode mne vyzdviženi byli a do Olomouce dodáni.«

[1]) Svědčí pan Václav ze Zástřizl na Boskovicích dne 31. března 1629 a píše kromě toho: »kterak jsou týž Unčovští katolického náboženství outržky jak v politickejch tak religii se dotýkajících věcech v té nešťastné rebelii snášeti museli, ke mně své outočiště mívali. — — I toto mně povědomé jest, že léta 1620 měsíce Juni (avšak kterého dne, pamatovati se nemohu) přijedouce já do města Olomouce, tu jsou se někteří páni obyvatelé jak stavu panského tak i rytířského, též měšťané olomoučtí, uničovští ano i z jiných míst katolického náboženství do domu mého v drahném počtu sešli a tu jeden druhému stížnosti své jsme oznamovali a dovědouce se, že nepřátelé naši v kvardiích svejch dosti neopatrni jsou, kterak bychme sobě z jejich ukrutenství pomoci mohli, o to se mezi sebou radili. Avšak týž nepřátelé naši slyšíce a spatříce nás katolíky do domu mého se scházeti, ihned pro tři praporce knechtů v noci poslali a tuplovany varty obsadili, což my vidouce, že nám proti síle a moci odolati možno nebude, resorvirovali jsme se aspoň duchovních našich, s kterejmiž nenáležitě zacházeli a jich ven z země vykazovali, se ujíti a raděj statky i hrdla naše ztratiti nežli jich dáti vyháněti aneb tak, jak se s patrem Sarcandrem stalo dopouštěti tractirovati. Doslechnouce tolikéž, že nám kostel sv. Michala, při němž soudnice jest, vzíti chtějí, tu jsme se jednomyslně jak stav panskej, rytířskej tak také i městskej snesli a společně na tom zůstali že týž kostel sobě vzíti nedáme, jakož pak klíče od téhož kostela jsne vzali a panu Bohušovi Kokorskému k opatrování jich odvedli.«

[2]) Dva z nich, Václav Poščerka a Tobiáš mydlář byli roku 1624 prostřednictvím kardinála Ditrichštejna propuštěni na svobodu a činí 28. srpna zápis »že jsme se proti J. Mti císařské škodlivé rebelii dopouštěli a jakési cizí vrchnosti se podrobili, do assekuraci vzati atd.« *Prasek*, Organisace práv magdeburských p. 44.

[3]) Roku 1629 uvádějí se mezi dlužníky královské komoře »die Schuester zue Newstatt 117 fl. — Sebastian Jesenzky, Bürger zue Newstatt 77 fl.« *D'Elvert*, Schriften XVI. 413. — Unčovští píšou v žádosti k císaři roku 1629: »ti kteří in particulari něco prohřešili a jakýmkoli způsobem bez vědomosti naší tej nešťastnej rebelii oučastna (se) učinili, ihned po slavném vítězství od V. C. M. nařízených pánův komissařův na statcích, na penězích, vězením a ouřadův složením pokutováni jsou a nám mocně odňati ouřadové od V. C. M. zase katolickým navráceni.« Několik takových rebellantů bylo

stantský kazatel Mikuláš Koukal Rudský musel uhnouti dřívějšímu faráři katolickému Gissovi a v březnu roku 1621 opustil město.[1])

Ačkoli tudíž pouze jednotlivcům dala se dokázat vina rebelie, nicméně v císařské kanceláři usneseno potrestati město celé a sice ztrátou svobody. Dne 15. března roku 1622 dán Unčov od císaře spolu s panstvím moravsko-třebovským, zábřežským, se statky Goldštýnem a Sovincem jakož i městem Šumberkem v léno knížeti Karlu z Lichtenštejna. Za měsíc potom skládali Unčovští zástupcům nového vladaře poddanský slib věrnosti.[2]) Byla to těžká, bolestná rána pro město od jakživa svobodné. Už nedlouho před tím zmenšena obecní samospráva dosazením královského rychtáře, jenž vázán jsa králi přísahou, zaujal první místo v městské radě, měl největší vliv na správu obecních důchodův a ve všem hájil zájmy koruny.[3]) Nyní za panství Lichtenštejnova přezván rychtář „knížecím", obec pak ocitla se v odvislosti ještě tužší. I hmotně utrpěla, jelikož kníže podobně jako v Mor. Třebové zakázal Unčovu právo várečné a jen několika měšťanům dovolil nálev piva i vína, jež však obojí byli povinni odebírat z Úsova.[4]) Aby

---

v unčovském vězení ještě 18. července 1622. (Z dopisu kardinála Ditrichštejna v záležitosti Unčovských. Dopis ve svazečku Svědomí k r. 1629 v měst. arch. unčov.)

[1]) Poslední zápis jeho rukou v nejstarší matrice zdavkové je ze dne 19. října 1620. Pod tím připsáno cizí rukou: »konec našeho Mikuláše Koukala, svůdce duší, který jak násilně do Uničova se dostal, tak hanebně utécti musel a pravému pořádnému knězi místo ustoupiti« — Pak opět jinou rukou: »Podruhý zase, když Švejdští město dostali, přišel a odšel tentam 1642.« Se zřetelem na tyto poznámky uvádí *Volný* v Církevní topogr. olom. I. 417, že Koukal odešel v říjnu 1620. Ale matrika svědčí, že ještě v lednu 1621 zapisuje křest svého syna Benjamina. Při křtu stáli za kmotry Pavel, správce církve loucké a kněz Melichar, správce církve oujezdské, oba nekatoličtí kazatelé z okolí. Poslední vlastnoruční zápis Konkalův je v matrice křestní ke dni 2. března 1621 načež od 23. března následují křestní zápisy jinou rukou.

[2]) Dne 15. dubna 1622 vystavuje kníže dto Valčice vyslaným komissařům — byli to Václav Sak z Bohuňovic, Hans Jakub Röschen z Euterhoffen a Baltazar Wollersdorfer, císařský rychtář znojemský — plnou moc, aby na místě jeho přijali od Unčovských poddanský slib věrnosti »Erbhuldigung«, a nařizuje měšťanům, aby komissařům složili »die schuldige Pflicht und Erbuntertänigkeit« a poslechli, »was sie darauf mit Bestellung des Regiments anordnen werden.« Orig. v měst. archivě unčov.

[3]) První podpis královského rychtáře jsem našel v nejstarším inventáři kostelním (farní archiv unčov.) na str. 160 ze dne v pátek před sv. Matoušem 1621.

[4]) Z Mor. Třebové dal kníže 1621 odvézti 24 pánví varných. *Volný*, Mähren V. 801. — *Klement*, Weitere Notizen zur Geschichte M. Neustadt. Jahresbericht des Landesrealgymnas. M. Neustadt 1893 p. 4.

pohromě, válečnými bědami za těch dob beztoho zvětšené, nic nescházelo, vypukl v městě téhož roku 1622 mor. [1])

Poddanské vztahy Loštic k Unčovu se těmito poměry nezměnily. Bezprostředním pánem městečka zůstal Unčov nezkráceně sám. Podobně jako Šumberk byl i Unčov císařem dán knížeti Lichtenštejnovi s výhradou dosavadních práv, svobod a nabytých statků. [2]) Jen na obsazení poddaných far unčovských hleděl nový pán uplatnit svoje vlivy.

Roku 1622 dokonal pozemský běh bývalý farář loštický kněz Matouš Semelius. Od roku 1619 nejsa zaměstnán v duchovní správě byl činný až do posledku zastávaje místo učitele ve škole. Zemřel na chalupě, již byl pro svou manželku vystavěl vedle zahrady farské. [3]) V pátek před sv. Havlem byl už mrtev. K poslednímu pořízení měl mocný list od úřadu městečka Loštic. Zůstalo po něm hotových peněz 4116 zl. 25 groší 5 den., jež měl uloženy pod úrok u městské rady v Mor. Třebové a v Litovli, z části pak při obci loštické. Kromě toho zbylo peněz purkrechtních, jež vázly na gruntech v Litovli, Unčově, Klopinách, Lazcích, Žadlovicích a Lošticích, a ročně se po lhůtách splácely 1064 zl. 16 gr. Úhrnem bylo tudíž všeho 5181 zl. 11 gr. 5 den. [4]) Hotová pozůstalost se rozdělila mezi devět sirotků, z nichž nejstarší, Jan Semelius, byl knězem, Daniel a Bedřich provozovali v městě řemeslo kožešnické, nejmladší Ludvík byl na studiích a zdědil po zesnulém otci mimo peněžitý díl všechny knihy. Z pěti dcer byla Babuše provdána v Lošticích za Pavla mydláře, jemuž k měšťanskému domu připadla chalupa nebožtíkova, Kateřina byla ženou Valentina Kyselého v Mor. Třebové, Judita a Zuzana se vdaly za nedlouho potom, nejmladší slula Dorota. Lošticům zůstal otec jejich v „dobré paměti".

Jeho nástupci, poslednímu kazateli protestantskému v Lošticích, odbíjela již také hodina loučení. Působením knížete Lichtenštejna, jenž zavázal se císaři písemně, dosazovat na fary darovaných panství jen kněze katolické, [5]) a vzhledem k tomu v Šumberku a v Třebové hned

---

[1]) O moru v Unčově poznámka v matrice brunseifské, *Berger*, Zeitschrift des Vereines 1903 p. 387.

[2]) *Volný*, Mähren V. 299.

[3]) Chalupa stojí dosud jako stodola při nynějším čísle 21 vedle fary.

[4]) Kniha městská sv. XXXVI. 38. 39. 1 zl. mor. = 30 groší. Báje o jeho chudobě snad vznikla z pravdivého zrnka, že k posledku svého života vyučoval ve škole.

[5]) Revers dto 27. září 1622. *Volný*, Mähren V. 272[7].

roku 1623 obnovil duchovní správu katolickou, [1]) chtěl Unčov téhož roku loštické obročí obsadit katolickým farářem. Bylo to však nemožno. Pro nedostatek kněží přiděleny Loštice konsistoří olomuckou na prosbu městské rady unčovské faráři moravičanskému Jakubu Brassoviovi. [2])

Ostatně byl to rok nedobrý. V okolí obcházel anděl černé smrti morové. Zasáhl Šternberk a Mohelnici. [3]) Též neobyčejné draho tísnilo lid. [4]) K tomu válečné útrapy. Kníže sedmihradský Betlen Gabor vypověděv císaři mír zavřený v Mikulově, počal novou válku. S vojskem na 50.000 mužů silným překročil v srpnu moravské hranice, obklíčil u Hodonína nepatrný voj císařský a podnikal odtud lehkou jízdou loupežné nájezdy až k Olomouci, kdež několik týdnů se zdrželi, plenili okolí a lid odváděli do tureckého zajetí. [5]) Jedno takové oddělení slezské jízdy vyloupilo opevněnou Mohelnici, z čehož vysvítá, že sotva minuli nehrazených Loštic. [6])

Z těch příčin provedena v Lošticích obnova starobylé víry katolické teprve roku 1624. Konalo ji na Moravě tovaryšstvo Ježíšovo. Člen toho řádu pracoval nejprve v Litovli od 22. dubna do božího Těla 6. června, načež odebral se do Loštic. Ve shromáždění městské rady vykázal se pověřovací listinou knížete Lichtenštejna, jehož vlivu Loštice podléhaly, byť jen nepřímo. Obsah listiny byl, že nekatolické služby boží mají přestat a kazateli protestantskému se nařizuje, aby vydal klíče kostela i školy a z města odešel. Z obročních příjmů směl si ponechat poměrnou část roční naň připadající. Provedení těchto

---

[1]) *D'Elvert*, Mährische und schlesische Chroniken 330. 344.

[2]) Unčov píše o tom 24. května 1630 »že neb. kněz Jakub, farář moravičanský tam (totiž v Lošticích) službu odpravoval, to se stalo na naši při předešlém J. M. panu officialovi učiněnou prosbu a od J. M. povolení, nemohouce tehdaž žádného faráře tam dostati.«

[3]) *Stief*, Geschichte der Stadt Sternberg 25. — *Syrůczek*, Geschichte der Stadt Müglitz p. 12.

[4]) V okolí Blanska byl bochníček chleba za 6 groší, korec rži za 30 zl., míra pšenice za 32 zl. *Knies*, Blanský okres ve Vlastivědě p. 57. Draho ve Šternberku roku 1624. *Volný*, Mähren V. 746.

[5]) *D'Elvert*, Mährische und schles. Chroniken p. 48. — *Dvořák*, Dějiny Moravy I. 591.

[6]) Ve špitálních účtech mohelnických, jež za dobu od 1. ledna 1623 se skládaly v pátek po sv. Vavřinci, zapsáno vydání »dem ehrenvesten Herrn Hauptmann wiederumb geben das ehr den schlesischen Reittern die schpiettel Stutten ausgezelet hat 6 dukaten, thuen 12 R. 25 gr. 6 den. Den schlesischen reitern auf Bier. 2 R. 7½ gr. Mehr vier Brandtwein 26 gr. Mehr ein woss wein 26 gr.

příkazů bylo svěřeno vrchnosti unčovské. Slavnostním způsobem byly zahájeny služby boží, při nichž v neděli a několikrát týdně se dvakrát kázalo.[1]) Protestantský kazatel loštický i s Janem Moravou, jenž ode dvou let tu bydlel na svém domě č. 115, opustili město.[2])

Ostatně vzhledem k panství zábřežskému, kdež obnova víry toho času se ujímala „nevýslovně těžko“ a vzhledem k Litovli, kdež nový farář Václav Berger při svém nastoupení počátkem roku 1625 nalezl sotva 18 katolíků, tak že v pozdějších letech bylo tam třeba nové a nové missie,[3]) prošla reformace v Lošticích beze zvláštních obtíží a nesnází. Z toho dlužno soudit, že odchylné učení nezapustilo ve farnosti hlubokých kořenův a že řád bohoslužebný, zavedený od kněží jinověrců, nelišil se podstatně od církevního. Obyvatelstvo i za kněží nekatolických zůstalo valnou většinou ve svém jádru katolické.

4. První neshody Loštic s Unčovem.
(1626—1641.)

Loštice zdráhají se předložit výsadní listiny. — Unčov dvakrát obléhán — Poslední zbytky jinověrců v Loštících. — Smutné roky 1629 a 1630. — Jednání o kostelní patronát loštický. — Loštice při faře moravičanské. — Kněz Jiří Kossicius zvelebuje moravičanské obročí. — Unčov opět městem královským. — Loštice snaží se o potvrzení starých výsad a o nabytí nových. — Farář moravičanský přesídlil do Loštic.

Větší nesnáze než s obnovou víry čekaly na město s potvrzením výsad. Bylyť prohlášením císařským všechny svobody městské vůbec pozbyly platnosti a musely též Loštice znovu si vyžádat výsad, „o které skrze tu nešťastnou rebelii českou byli přišli.“ Za tím účelem nařídil Unčov roku 1626 obci a cechům loštickým, aby předložili k revisi a

---

[1]) Tím způsobem konala se obnova víry v Prostějově a v Litovli, což se v ostatních městech panství lichtenštejnského nepopisuje do podrobna, jen povšechně praví dějepisec: »Itaque migrare jussi pravitatis doctores: Litaviâ primum Luteri praedicator famosus, ad quem singulis sacris diebus multitudo etiam Olomucio accurrebat; tum ex Laudzicz oppido ac Trebovia civitate; tum alii decem e variis hujus ditionis locis exturbati.« Laudzicz jsou Loštice. *Schmidl,* Historia societ. Jesu III. 578—580

[2]) Z Ivančic byl Jan Morava vypuzen r. 1622. *Kratochvil,* Ivančice 226.

[3]) Posledním luteránským farářem v Litovli byl Matouš Schwammschneider. — O katolické reformaci v Litovli *Volný.* Círk. topograf. olom. I. 361. *Schmidl,* l. c. III. 675. 1080.

ke schválení veškery listy, vztahující se ke koupi Loštic roku 1581 a „všeckny a všelijaké privilegia a nadání kteréž obec i cechové v městečku Lošticích na jakékoli věci sobě dané“ mají. Listiny měly býti předloženy v prvopise, a to byla první potíž. Pro nebezpečné časy válečné byly důležité listiny ony chovány v úkrytu nesnadno přístupném.[1]) K tomu v oněch dobách, kdy případnou ztrátou listiny byl také zničen poslední důkaz práva nenahraditelně, nebylo radno dávati důležité listiny z ruky, byť je i sama vrchnost žádala. Bylo-li někdy potřeba, dovolávati se znění jejich, předkládaly se pravidelně jen ověřené opisy. Sluly „vidimus“.

Takové opisy odevzdaly Loštice dříve kdysi Unčovu. Na to poukazují, odpovídajíce k poručení vrchnostenskému: „že jsme již předešle z takových privilegium a nadání Vašim Milostem vitymusy neb vejtahy hodnověrné byli přednesli a jich podali, nyní pak abychom týž privilegia, kdež tak v tyto nebezpečné časy před lidem vojenským k schování dané a zaopatřené jsou, nemohouce my k nim pro mnohé příčiny tak snadně přijíti a je vyzdvihnouti a Vašim Milostem od sebe dáti měli, nikoliv nám nyní milostivého poručení vykonati možné není“ a prosí tudíž „poníženě a pokorně, že nám toho k nějaké naši nedbanlivosti přičítati neráčite.“

Leč Unčovští v odpovědi ze dne 20. června 1626 stáli důrazně na předložení prvopisů: „Ačkoli jsme se nadáli, že jakožto dědiční poddaní naši poručení naše bez těch vašich postranních vejmluv vykonáte, ale spatřujeme víceji neposlušenství při vás nežli poslušenství; však v krátkosti vám to dobře se připamatovati mocti bude: že jste předkům našim vidimus privilegií vašich dali, o tom my tak dalece vědomosti nemáme a jich pro mnohé jinší nepříležitosti hledati chvíle míti nemožeme. Protož ještě vám na konec poroučíme, že jak vy i všichni cechové vaši tak se poslušně zachováte a nejdéle do štvrtka příštího takové vidimus nám vyhledajíc in originali beze všech všudy vejmluv k rukám našim přednesete, jinač neučiníce.“ [2])

Ale čtyrdenní lhůta loštické radě daná minula bez výsledku a bylo snad potřeba nových pobídek. Další však jednání o věci vsunuto

---

[1]) Bývalo tehda zvykem, že důležité listiny zvláště za dob válečných dávaly se chovat k věrným rukám úřadů hrazených měst. V Olomouci na příklad bylo pro taková deposita bezpečné místo ve věži. Kde se chovaly listiny loštické, není známo.

[2]) *Houdek*, Loštice 44. 45.

do pozadí novým vzplanutím války, v níž Unčov musel k obraně soustředit i všechnu pozornost.

V polovici srpna hrabě Mansfeld s vévodou Výmarským Janem Arnoštem vtrhli dvěma proudy ze Slezska na Moravu, by se odtud v Uhrách spojili s Betlenem Gaborem. Zatím, co jedna část nepřátelské armády stanula 20. srpna před Novým Jičínem, po jehož dobytí táhla dále do Uher, druhý oddíl směrem od Opavy poněkud dřív se přiblížil k Unčovu. Ale vzíti město se mu nepodařilo. Měšťané opatřivše se zavčas prachem a olovem z císařského skladiště v Olomouci, hájili mužně hradby, v čemž statečně jim pomáhaly ženy, jež kamením a horkou kaší prosnou přivítaly nepřítele, když po žebřích chtěl útokem vystoupit na zdi.[1] (P. d.)

---

[1]) *D'Elvert*, Mährische und schles. Chroniken (Památky kraje hradištského) p. 160. Dle těechto pamětí stal se útok na Unčov »ve žně«. — *Pilař* Moravetz III. 180 píše, že v červenci.

Ze slovinského písemnictví.

Podává Alois Koudelka.

Bez upřílišování „chef d'oeuvre" slovinského písemnictví poslední doby lze nazvati historický román známého slovinského spisovatele F. S. Finžgara „Pod svobodnim solncem". Původně vycházel v měsíčníku „Dom in svet", teď vyšel samostatně ve dvou dílech. Románovou hlavní myšlenkou jest osvobození Slovanstva z moci Byzantského císařství. Tedy také časový to moment, aspoň symbolicky. Nezabíhá však autor do tendenčního idealisování, nýbrž jádro děje vložil do osob a okolností, jež líčí s historickou zrovna učeností (t. j. čerpáním z pramenův) až překvapující. Některé kapitoly čtou se jako úvod do osvětových a politických dějin východní říše římské. V líčení prohnilosti byzantské kultury snad zabíhá autor příliš daleko (myslím tu líčení jejího vnějšího lesku, kterým vnitřní prohnilost zakrývala), ale s uměleckého hlediska docíleno tím většího účinku. Vrcholem stojí tu Belizarův triumf, jenž se může měřiti se vším, co světové literatury v tom ohledu podobného přinesly, a vítězství Slovinců v cirku jest přímo úchvatné. Pozoruhodnou osobou v románu jest Justinián a potom Theodora, ač by tu snad nebylo škodilo vytknouti více i některé její dobré vlastnosti. Představitelem hlavní myšlenky jest Iztok. A třeba uznati, že se autorovi podařilo odůvodniti rozvoj svého hrdiny; poukazuji tu na X. a na XXII. hlavu druhého dílu. Vliv křesťanství na Iztoka zosobnil spisovatel v charakteristice Ireny. Arci konečný úsudek o umělecké hodnotě bude možno definitivně pronésti až po vyjití III. knihy, než už teď slovinská kritika prohlašuje román ten i po stránce jazykové za nejlepší práci slovinskou.

Ivan Cankar vydal milostnou pohádku „Milan a Milena". Cankar nazval práci svou pohádkou, v pravdě však je to filosofování o nejvyšších záhadách. V X kapitolách, a to v lichých, líčí nám autor život a vývoj jeho — hrdiny, v sudých pak — hrdinky. Oba touží a prahnou po pravdě a kráse, než nenalézají jí v životě, nýbrž ve zničení, na dně Bledského jezera.

Petr Bohinec vydal vloni I, letos pak II. svazek svých sebraných apisů. První nese nápis „Drobnice", druhý „Sredozimci". V prvním svazku jsou povídky pro mládež, až na romantickou pověst o české kněžně. Druhý svazek zabírá v sebe šest črt, název pak

„sredozimci“ volil autor po svátcích, jež světíme uprostřed zimy, kdy je psal. Jak sám v úvodu praví, psal je jako darem obžinkovým pro slovinské dívky, ne „slečinky“. Náměty jejich vzaty jsou z lidu a jeho života. Někteří kritikové vidí v B. nástupce Jurčičova.

Dr. Fr. Detela patří k spisovatelům staré ještě generace, kteří arci nemilovali podrobné charakteristiky ni hlubokého rozboru psychologického jednotlivců, v nichž si moderní spisovatelé libují až do té míry, že děj úplně se ztrácí, za to však dovedli krátce a stručně charakterisovati celé situace, vystihnouti psychologii celého okolí, a proto byli tak rádi čteni od nejširších vrstev obecenstva. Těmitéž vlastnostmi vyznačuje se román D. „Tujski promet“. Román vyznačuje se jemnou ironií, řídící se zásadou „Tout comprendre c'est tout pardonner“, jakož i bezosobným vměšováním se v děj.

Silvin Sardenko, mladý a nejlepší náboženský (trochu divné snad označení, ale nevím proč se mu vyhybati) lyrik slovinský napsal dvě dramatické hry „Mater Dolorosa“ a „Mati svetega veselja“, jež arci dramaticky jsou slabé, ale jež obsahují skvostná lyrická místa. Přísný jinak kritik Dr. Mih. Opeka praví o nich: „Zakaj malo več ili malo manj dramatiške umetnosti — nič ne de, če se pa položi dobro zrno v zemlja, kjer bo obrodilo stoteren sad.“ To uvádím na povzbuzení našim katolickým spisovatelům dramatických děl.

F. S. Finžgar napsal drama „Naša kri“. Posudky o díle se rozcházejí, jedni prohlašují je za nejlepší kus pro lid, druzí všelicos mu vytýkají. Ze všeho jest vidno, že kus postrádá divadelního děje, že více se mluví než jedná. Aspoň jeden kritik po radách, jak by měl oklestiti svou práci, praví na konec: „Budeš mistrem dramaturgem.“ Děj vzat z dob francouzského obrození Ilirie. Hlavní motiv jest: ukázat, co by se dalo ze slovinského lidu učiniti, kdyby mu porozuměno bylo.

Fr. Milčinski jest oblíbený čtenářům spisovatel, a to pro svůj humor, kterým poučuje. Platí li „Ridentem dicere verum quid vetat“ o jeho „Igračkách“ a „Pravljicích“, platí to najmě o „Muhoborcích“ (poslední práci jeho), v nichž tepá — pijančení, sprosťáctví (na naše poměry jakoby ulil). Dobírá si v nich také moderní výchov mládeže, jakož i brusiče jazyka. Je to — krátce — zábavná a spolu poučná knížka.

O Milanu Pugelj-ovi lze říci, že je spisovatelem, ale ne — umělcem. V jeho knize „Brez zarje“ jest pět novel vzatých z temných stránek života. Dr. M. Opeka dí, že když knihu jeho přečetl, brněl

mu v uších verš z Isaiáše (9, 3) „Multiplicasti libros et non multiplicasti laetitiam!“

Anton Novačan vydal v „Knihovně spisovatelů současné doby“ druhý díl „Naší vsi“, sbírky to povídek. V prvním díle vystoupil s vykasanými rukávy, jako by mínil na jeviště slovinské literatury uvésti nový směr v písemnictví jak po stránce ideové tak i estetické, a zatím se ukázalo, že mu k tomu schází síly. Zajímavý jest pouze jako nový zjev na dráze k realismu. Jeho osoby nejsou subjektivně stylisovaní typové, nýbrž skutečná individua, jaká snad na vsi žijí. Slabou však stránkou jeho osob je, že žijí jakoby samy ze sebe, neboť jejich jednání a snažení neboli správněji řečeno opomíjení visí na tenké nitce jakési „idee“, jež se na vlas podobá predestinaci, v jaké si liboval impresionismus. V 9 povídkách pokusil se N. seznámiti čtenáře s problemem slovinské vesnice, po případě slovinského národa. V N. člověku žije křepká fysická, přírodní síla, jež ho pudí, by užil života. Než duše jest dětinná, plná dobroty, lásky, odpouštění a veliké naděje, že svět je tak dobrý, jak ona. Tragický moment tkví v tom, že se ty naturalní bytosti v boji s poměry, životem, kulturou, jak je čas do slovinské vsi naplavil, lámou, upadají v tupou resignaci, zblázní, umírají ať už přirozenou nebo násilnou smrtí. Znalec slovinského písemnictví zná tyhle typy z Cankarových prací, jakož i druhý typ lidí Nov., lidí chtivých majetku, tupohlavých, pobožných, bez silné vůle. Z Nov. hledí vedle spisovatele vroucích citů také neslaný klevetník; podkladem jeho realismu jsou předsudky.

R. Fr. Magjera „Novi zvuci“ (básně) vyšly v druhém vydání za rok. Druhé vydání rozmnoženo o 40 stránek, jež obsahují úvod napsaný Dr. Jos. Tominšekem a pak nový oddíl, též 31 „epigramův“ a 4 nové básně. Autor, známý paedagogický spisovatel, jest básník měkce lyrického rázu, proto se mu básně epického rázu nedaří a epigramům jeho nedostává se břitkosti jak myšlenkové tak i výrazné.

Dodatkem k slovinskému písemnictví přičiňuji několik řádků

o bulharském písemnictví.

Osudný rok 1912 upamatoval Bulhary na dvě důležitá data v dějinách jejich duchovního obrození. Před 150 lety dokončil mnich z kláštera Chilandarského na hoře Athosu Paisij svou „Istorijata Slavenobolgarskaja“, jíž se snažil, putuje od města k městu, od dědiny k dědině, ve své otčině v opisech rozšířiti. Skrovné to dílko „o ná-

rodech a carech a světcích Bulharska" jest počátkem nové bulharské literatury. Poukazuje svoje rodáky na jejich minulou a zapomenutou velikost, hleděl v nich probuditi vědomí jejich vlastní ceny, by se přestali styděti za jméno Bulharů. Dalším krokem v této práci duchovního osvobození je sbírka bulharských národních písní (Bolgarski narodni pesni) bratří Dimitra a Konstantina Miladinova, kteří r. 1862 „nevysvětleným" způsobem zemřeli v Cařihradě ve vězení. Sbírku tu vydal v Záhřebě r. 1861 mladší bratr (Konstantin) za podpory velikého Strossmajera.

Jiný památný den, jenž bude znamenati hraničník v dějinách bulharského písemnictví, donesl sám r. 1912, zemřel totiž toho roku v Italii u věku 46 let Penčo Slavejkov. Sl. byl zosobněním vážného duševního snažení v nynějším Bulharsku; jeho díla svědčí o proniknutí prabulharské bytosti duchem všelidské kultury. Ještě před vypuknutím balkanské války začalo nakladatelství Paskaleva ve Srědci souborné vydáním jeho životního díla „Krvava pesen", ve které se snažil po vzoru Ad. Mickiewiczowa „Pana Tadeáše" podat obsažný obraz o životě Bulharův a jejich snahách po osvobození v rámci bojů, které předcházely konečné osvobození jejich. Poslední prací jeho byla sbírka překladů z něm. básníkův od Goetheho až po Dehmela (Nemski poeti), jež vyšla ve „Vsemirné knihovně".

Co otevřeno bylo národni divadlo, zmocnila se bulharských spisovatelů divadelní horečka. V čele těch dramatických spisovatelů stojí Vazov, Strašimirov, Todorov, k nimž se v poslední době přidružili Peju Javorov, Kiril Christov a Ivan Kirilov.

Vazov docílil největšího úspěchu histor. kusem „Borislav", kromě toho těší se nemalé oblibě zdramatisovaný jeho román „Podigoto" (Pod jařmem), jakož i tragedie svedené idealní učitelky, carevny Kazalarské (taktéž zdramatisování stejnojmenného románu).

Ant. Strašimirov sbírá svoje dramatické práce. První svazek „Piesi" obsahuje tyto práce: „Upír", „Andělina" a „Dům". „Upír" jest krvavá bulharská variace tragedie o Romeovi a Julii na vesnici. „Andělina" podává několik svěžích obrázků ze života na dědině s nezbytnou rvačkou pro milou, jež však končí šťastně. „Dům" je spíše satyrou než veselohrou, ježto dává nahlédnouti, třebas jenom letmo, do domu úplatného úředníka ve Srědci. Drama „Otvad" (Z tamonad) jest vzato ze života Makedonců. Veselohra „Svekarva" (Tchyně) jest veselý, místy až cynicky hrubě nakreslený obraz z rodinného života bulharského. V kuse, jehož látka čerpána z lidové pověsti, „Nad bez-

krastni grobove“ (Nad hroby bez křížů), spatřujeme spisovatele ve stopách symbolistů. Je to Ibsenovské drama svědomí, jež se odehrává hned v Maeterlinkovských scenách, plných ponurých tajemstev, hned zase za řevu a ryku tatarských šarvátek. „Sveti Ivan Rilski“ jest historické drama ve verších, autor pak vytkl si za problem ukázati jím střetnutí se byzantské dekadence s primitivní prostotou a nevzdělaností Bulharů na preslavském dvoře carském. Kritika prohlásila kus ten za žalostné pochybení.

Petko Todorov líčí ve svém kuse „Parvite“ snahy probouzející se mladé intelligence, boje a nedorozumění mezi ní a starými, jejichž názory na život zakaleny jsou ještě názory z tureckých dob. V sebraných dramatických pracích jeho „Drami“ (I. svazek) pojaty jsou tyto kusy: „Stavba kostela“, „Víla“ a „Strachil strašen hajdutin“. Hrdina, jenž pro neporozuměnou lásku do hor utekl, aby se cele oddal kouzlu Balkanu a v něm nade vše pozemské utrpení povznesl, jest od Turků jat a na cestě na popraviště potkává se se svou bývalou milou, jež jako žena jiného oplakává svůj zmařený život. Teď však, když ho poznává a jemu porozumí, jest už pozdě; jemu zbývá toliko smrt hajduka, jí pak „píseň o kráse a svobodě“. Mimo to vydal „Nevesta Borjana“, jejížto ideou jest: Umělec jest bohorovná bytost, proto neschopná pozemských pout, jako jsou dům a rodina. Touž ideou obírá se jeho „Zmejova svatba“. Nevinná Cena ve své neurčité tužbě po vznešeném zamiluje se do lesního ducha (Zmeje = had vlastně) a nechává se od něho unésti do jeho sluje. Když po lidsku ženském roztazování a ohrození všechen strach před ním byla odložila a řečem jeho o kouzlu hor nyvě naslouchá, přichází tupý dav ze vsi, by uloupenou dívku zpět odvedl, a nůž určený únosci proklává srdce nešťastné Ceny, jež sotva okusila štěstí horské svobody.

Peju Javorov, jenž si dobyl názvu „básníka noci“, uvádí diváky přímo do života nového Bulharska svým kusem „V polite na Vitoša“. Je to milostná tragedie s pozadím nezbytné politiky. Hrdinka je skvostná postava, živá a přirozená přes to, že spisovatel v kreslení již tu a tam až do krajností zabýhá. Hrdina, mladý advokát, jest hrdina naší doby, brzo k nevystání, brzo zase politování hodně trapný, jehož oslňující idealismus nedovedl zušlechtiti vrozeného egoismu, jenž slabošsky podléhá, jakmile jest postaven před nějakou otázku, jíž frásemi nelze odbýti.

Kiril. Christov, jenž ve svých dvou knihách znova sebraných a přepracovaných písní na „Ženu a víno“ („Himni na zorata“ a „Slančo-

gledi") směle hlásá svou bouřnou touhu po vyžití, napsal veršované drama „Bojan Magesnikat" (B. čaroděj), jež doznalo značného úspěchu.

Na poli lyriky hlásí se mladé síly a to N. V. Nakitin se sbírkou „Životat može bi je san" a Sirak-Skitnik (Panajov Todorov) sbírkou „Ispovedi".

Známý Elin-Pelin vydal druhý svazeček svých povídek (Razkazi). Světem jeho jest ves a každá z jeho prostičkých povídek stojí čtenáři za den na venkově prožitý.

N. G. Dančev zaměstnává se ve své sbírce novel (Kogato slanceto zachoždaše) kulturním životem a jeho moderními problemy.

Jakýmsi protějškem k historickým románům Vazovovým jest N. Načeva „Na Carevec", v němž spisovatel dnešním čtenářům s největší co možná věrností a s vlasteneckým významem předvádí poměry a události z doby zániku říše Trnovaské pod carem Šišmanem a patriarchou Enthymiem, najmě poslední hájení carského kopce (Carevce), na němž stávaly paláce carův a bojarů, proti přesile tureckého vojska.

Aby ani Bulhaři nebyli bez franc. pikanterie literární, o to postaral se Andrej Protič sbírkou črt „Eva".

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

O traktát Mikulášův a Příbramovu obranu nauky katolické sveden prudký boj v audienci na Konopišti po sv. Janu Křtiteli r. 1423. Po dlouhé debatě o obřadech obrácena tu pozornost k táborské nauce o svátosti oltářní. Pravověrná nauka formulována v osmi článcích,[1]) v nichž se jeví zřejmě snaha vysloviti reální přítomnost Kristovu v eucharistii tak, aby nebyla možna žádná vytáčka.[2]) Zvláště sedmý článek: „Christus verus deus et homo est secundum corpus verum naturale et substanciale, quo residet in celo, simul et semel in pluribus locis distantibus et incommunicantibus, quia in qualibet hostia consecrata, non tamen est ibidem extensive dimensive“ a osmý, že se má Kristu ve svátosti vzdávati pocta klanění, směřovaly přímo proti traktátu Biskupcovu. Nelze tedy pochybovati, že hlavním původcem tohoto vyznání byl Příbram.[3]) Od kněží táborských žádáno, aby ty články prostě vyznali. Ti z počátku hleděli se vykroutiti, poukazujíce na hmotné nazírání Kafarnaumských,[4]) ale konečně podepsali je všichni, dodávajíce, že je připouštějí „ad sensum catholicum verum primarium et principalem salva declaracione terminorum.“[5]) Co tahle klausule může znamenati při jasném znění článků, zvláště při článku sedmém, těžko říci, Táborům však stačila, aby se vykličkovali z nauky, kterou na oko úplně přiznali. Naproti

[1]) Jsou u Prochasky, Miscellaneen der böhm. und mähr. Litteratur, Prag 1784, str. 268 n. a odtud je převzal Höfler SS. II. str. 576.

[2]) Proto vždy přesnější vymezení pojmu »reální« : »totum dominum Jesum Christum, verum deum et hominem, cum suo proprio corpore et sanguine nobiscum esse sua presencia reali« (1. čl.), »secundum suam substanciam corpoream naturalem, quam assumpsit de Virgine Maria« (2. čl.), »in quantum corpus et in quantum substancia« (4. čl.), »in quantum substancia est in se« (5. čl.), »in quantum est substancia et in quantum est corpus et sic substancialiter et corporaliter est ibidem: cum hoc tamen non est ibi dimensionaliter seu dimensive extensive (6. čl.).

[3]) Příbramovi je také připisuje Payne, mluvě ve svém obšírném aktu proti Příbramovi o hádání na Konopišti (víd. dv. kod. 3935 fol. 320[a] ab).

[4]) Aby byla odstraněna tato pochybnost, bylo asi teprve nyní přidáno při 4, 6. a 7. článku: »non tamen est ibi dimensive«.

[5]) Chron. Tabor. Höfler SS. II. 587.

tomu žádali táborští kněží, aby mistři pražští podepsali dvě formule, hlásající remanenci[1]) a skrytě obsahující pikartství. Mistři prý jim formule ony sice přiznali, ale nechtěli jich podepsati. Tak vypravuje Mikuláš v Kronice a není proč mu nevěřiti.

Pak se začala hádka o traktáty. O té máme zprávy s obou stran. Mikulášovu v Kronice a Příbramovu v přípiscích k Životu kněží táborských.

Mikuláš tvrdí, že jej a jeho spis Příbram zostudil po celém království pro jediné místo spisu, jež jinak prý vykládá, než je mínil Mikuláš. Traktát Příbramův pak prý jest pln bludů.[2]) Příbram prý jej nejprve nechtěl uznati za svůj, ale potom přiznal, že jej psal. Obě strany shodly se pak v tom, aby traktát Mikulášův prozkoumala a třeba-li, opravila kommisse, v níž z Pražských byl Příbram a z Táborských kněz Havel Sušický. Ti prý traktát Mikulášův doplnili a prohlásili pak ve shromáždění, že tak doplněný má se Pražským i Táborským ohlásiti jako schválený ke čtení. Podobně spis Příbramův byl svěřen Jakoubkovi se strany pražské a knězi Václavovi se strany táborské, aby jej opravili, ale vinou hlavně Jakoubkovou prý se v té věci nic nestalo.[3])

Příbram v přípiscích k Životu kněží táborských, mluvě o hádání Konopištském, nemíní se o svém traktátu, o Mikulášově však spise dí, že jej kommisse shledala v mnohých kusech bludným[4]) a opravila jej, přidávajíc slova na místech bludných, kteréžto opravy činil kněz Havel vlastní rukou. Potom rozhodčí s obou stran, pan Smil z Holice a Šimon od Bílého lva z Prahy se strany pražské, Chval z Machovic a Matěj Louda s táborské, opravení pochválili a první traktát Mikulášův zavrhli jako bludný a neřádný a učinili vyřčení, aby kněží s obou stran ohlášeli s kazatelen, aby nižádný traktátu Biskupcova neopraveného nedržel ani nepřijímal. A aj! přes to přese všecko týž kněz Mikuláš i s jinými kněžími brzo potom ten svůj traktát neopravený bez těch přídavkův s těmi kusy bludnými po obcích i městech

---

[1]) »Panis sacramentalis in natura sua manens panis est sacramentaliter corpus Christi« a »Panis sacramentalis in natura sua manens panis non es idemptice corpus Christi de idemptitate materiali intelligendo« (ibid.).

[2]) Zvláště vytýká výrok Augustinův, že se Kristus v rukou kněží vtěluje. Viz k tomu Husovo »de creare«.

[3]) ibid. 587—589.

[4]) V padesáti, jak dí zpráva skoro shodná s touto u Prochasky Misc. 271.

rozepsali jsou a téměř po celé zemi jej rozseli a tím přemnohá srdce sprostná bludy a kacířstvím naprznili a nakvasili a víry své a úmluvy na tom roku nezdrželi. Tak vypravuje Příbram.[1])

Přirovnáme-li obojí zprávu, vidíme, že se Mikuláš hledí učiniti nevinnějším, než skutečně byl, a rozhodnutí audience líčí pro sebe příliš příznivě. Schůze Konopištská pikartskou nauku zavrhla, přiměla Tábory, aby podepsali formuli pravověrnou, a odsoudila traktát Mikulášův, dovolujíc, aby pouze v redakci Příbramově, v níž ho dnes nemáme, byl čten a rozšiřován. Příbramův spis byl sice pro forma také svěřen kommissi k prozkoumání, ale nic o něm nerozhodnuto. Katolická nauka slavila na Konopišti záslubou Příbramovou vítězství nad pikartskou, ale ve skutečnosti šířili Táboři pikartství dále.

Chelčický proti pikartům.

Druhý význačný odpůrce pikartství táborského jest Petr Chelčický. Písemnou památku tohoto odporu „Repliku proti Mikuláši Biskupci Táborskému" uveřejnil z rkp. cís. knih. olomucké Annenkov ve Sborníku petrohradské akademie nauk sv. 55 (1893). Obšírněji zabýval se jí Jastrebov ve spise Etjudi o Petrě Chelčickom (Petrohr. 1908), kdež se také pokusil z titátů Chelčického určiti, kterých traktátů táborských Chelčický používal, a poznávaje dobře, jak veliký význam pro porozumění nauce mají traktáty,[2]) hleděl přispěti k rekonstrukci literatury táborské, sestaviv ony úryvky, jak myslil, že je jednotlivým spisům lze přičísti. Výsledek takové práce je vždy ceny problematické, zvláště pak u Jastrebova, jenž se přiznává, že někde mu nebylo lze určiti, kde končí citát a kde mluví již Chelčický sám,[3]) což přece, čte li se pozorně text Chelčického, není obtížno. Nyní, když řada táborských traktátův eucharistických jest objevena, lze o poměru Chelčického k literatuře táborské mluviti přesněji. Zvláště o poměru jeho k traktátu Němcovu je teď soud náš jistý naprosto. U Biskupce zůstává však do jisté míry pochybnost na dále, protože neznáme

---

[1]) Viz Vinařický v Časop. katol. duch. 1863 str. 373.

[2]) Spisu uv. str. 196.

[3]) Tamže str. 197.

traktátu českého, jejž poslal Biskupec Chelčickému, ani jeho spisu „De non adorando“.[1])

Jeví pak se poměr Repliky Chelčického ke známým nyní traktátům táborským takto:

Úryvky v kap. III. jsou z M I,[2]) ve IV. kap. z M II, rovněž v kap. V. a VI. Chelčický chce jimi Biskupcovi dokázati, že jeho slov nezměnil ani jim nepodložil jiného smyslu.

V hlavě IX. partii o čtyřech bytech excerpuje Chelčický samostatně z M I, Ž a De 4 modis. Věta „A to rozličně . . . rozplozuje“ (str. 426) jest v M I doslovně, co jest na str. 427, jest více ze Ž[3]) a ke konci z M II. Citát „sú nestatečné . . . jako králík“ je z části v M I doslovně, ale celé nikoliv, příklad o setníku a králi je též v Nota duo, avšak zase ne doslovně. Snad je z M III, nebo jest Chelčickým volněji zpracováno. „Opět jiné položení“ (str. 428) jest usnesení synody klatovské. Co ústně řekli Chelčickému, je také v Nota duo (168a).

V X. kap. jest první citát (str. 429) z M II.[4]) Druhá řeč „Protož rozum křesťanský . . . obětovány jsú“ jest v Ž (140b) doslovně, rovněž „ten posvátný chléb . . . jeho skutkóv“, avšak ne doslovně. „Kristus uvedl jest . . . již minulého“ jest úplně ze Ž (140b). „Kristus jest hojnějě . . . pochopen býti“ (str. 430) vzato opět doslovně ze Ž (146a). Následující citát „sú lidé přieliš hrubí . . . v čem záleží“ není v žádném traktátu. „Jest neřekl sprostně . . . ukřižovaného“ jest úplně z Multi a patre luminum (153a).

V kap. XI. „písma . . . minulé dávno“ (str. 432) a „nemá od nižádného . . . nekrmili se“ neznám, ale „nebo jedenie . . . bez toho znamenie“ je doslovně z Multi a patre luminum (152b).

Ve hlavě XII. „křesťané mohú slušně . . . tam ustrnú“ a „křesťané, podle zákona . . . jemu modliti“ je z M III.

Citát první v kap. XIII. „Kristus zpósobil jest . . . pokušením“ převzato jest ze Ž.[5]) „Jakož obrazové . . . jemu modlé“ jest z M III, „těžké rúhánie . . . se nedělil“ ze Ž (147a) volně.

---

[1]) Chelčický praví sice (na m. uv. str. 414): »O tom mnoho dóvodóv tvú rukú psaných ve dvú traktátú tvú mám«, čímž patrně myslí český text »Ad . . . magnificacionem« a spis český, jejž mu Biskupec byl poslal, tak že by se zdálo, že spisu »De non adorando« neznal. Ale některé citáty v jeho Replice ukazují zřejmě, že i ten spis měl Chelčický v rukou. (Srv. Jastrebov sp. uv. str. 211 n.) Zda úplný překlad, jest arci pochybno.

[2]) Tak označuji dále Mikulášův traktát Ad . . . magnif. český poslaný Chelčickému označuji M II, De non adorando M III a traktát Jana Němce ze Žatce Ž.

[3]) Quod nunquam descendet ad quodcunque altare illo corpore, eciamsi s. Petrus missaret, donec seculum finiatur (fol. 142b).

[4]) Přirovnání skála—Kristus a Jan—Eliáš je také v Ž, ale v tom kontextu není odtud.

[5]) Virtute huius fidelis contra insultus dyaboli roboratur . . . ut hac esca contra temptamenta essent validiores (144a).

V kap. XIV. „poněvadž chléb posvátný . . . jest obtiežfolnější“ (str. 437) je dle článků Příbramových doslovně z M III.

Výroky Táborských v hl. XV. vybírá Chelčický z M I a ze Ž volně.

V XVI. hlavě „Kristus jest . . . svatých lidí“ a „když tiem obyčejem . . . docházieme“ (str. 443) jest doslovně v Ž (144b 144a). Proti větě, že tělo Kristovo jest duch všudy rozšířený (str. 444), mluví skoro všecky táborské traktáty,[1]) ale nikde není úplný závěr: „by kterak . . . pravdu boží falšují“. Snad je z M III.

Citáty v kap. XVII (str. 447) jsou všecky doslovně přejaty z traktátů táborských známých: „Protož ten člověk . . . zatracení“ z Multi a patre luminum (154b), „nebo když by . . . toliko svátost“ a „kolikrátkoli . . . súzen bývá“ ze Ž (140b 145a). Úryvky v hl. XVIII. (str. 450 n.) jsou v Ž (141b), ale Chelčický podává je volněji, nebyly-li doslovně v M III.

Co v hl. XIX. (str. 452 n.) cituje Chelčický ze Ž, uvedl již na str. 430 přesněji. „Protož když by . . . jest bytem svým“ je z M III. Výroku však, že „každé stvoření vidomé móž slúti svátost“, nenalézám. Jest asi také z M III, odkud jest vzato i „Kristus jest v svátosti nižším obyčejem než v člověku věrném“.

Citát první v hl. XX. (str. 455) je sestaven ze Ž (141ab), rovněž druhý (str. 456), ale konec jeho „a že by nyní již . . . shledají“ tu není.

Výroku „kteréžto jedenie . . . i zlým obecné“ v hl. XXI (str. 457) nikde nevidím. Snad jest z Mikulášova výkladu na VI. kap. Janovu. Nebo již z Martinka, proti němuž dále Chelčický polemisuje?

V kap. XXII. jsou výroky na str. 459 ze Ž summárně vyňaty. Další, jakož i polemika v hl. XXIII. zdá se směřovati proti názorům Martinkovým.

Úryvky v hl. XXIV. na str. 465 jsou v M I i Ž, ale nikoliv slovně, zvláště Ambrože tu nenalézám; Augustinův výrok jest v Ž (145a) a v Multi a patre luminum (152b).

Dlouhý citát v kap. XXV. (str. 467) „samo jedenie . . . ale v znamení“ jest doslovně z Multi a patre luminum (152b 153a), druhý „Nebo mnozí věrní . . . života neměli“ ze Ž, rovněž doslovně (145b 146a). Výrok Augustinův na str. 469 jest v Nota duo.

V XXVI. kap. „ty svátosti . . . věcem takovým“ (str. 470) jest v Multi a patre luminum (153ab), ale ne doslovně. „Proto lépe než obraz . . . k znamení“ (str. 471) nenalézám, jest nepochybně z M III. V následujících kapitolách jest polemika o názor Viklefův.

V kap. XXXII. (str. 489 „najprve v tom . . . milovánie nás“ jest skoro doslova v Ž (141b 142a). „Mistr najlepší . . . tato uvedena“ je skoro doslovně v De 4 modis, ale konec „A poněvadž figury . . . dostatečně to ukazují“ tam není.

V XXXIII. hl. opakuje Chelčický vývody Táborských summárně, v XXXIV. „že sú sobě to sami bludně smyslili bez založenie víry“ (str. 495) bere z M II, a končí vtipně narážeje na spisy táborské: „Protož nenie hodné o tom naučení řeci: *Pán Bóh, jenž jest dal tento dar*“ — to je zakončení Ž — „ani to móž řečeno býti: *Mnozí ot otce světlosti nově jsúce osvie-*

[1]) M I, Ž, Nota duo, kdež ta věta je doslovně, De 4 modis.

ceni jasně" — to jest začátek prvního traktátu Paynova — ani to: *„Tento neb onen byl dobrého života"* — to jest výrok Táborských o Žateckém — „ani to, že *vy jste světlo v tom a mnohým ste oči otevřeli o té pravdě, ješto dávno svět blúdil o ní"* — slova táborských ústně pronesená či z M III? — „ani jest to *duch pravdy"* — začátek Ž.

Mimo tři traktáty Mikulášovy má tedy Chelčický spis Jana Němce Žateckého, proti němuž hlavně polemisuje a z něhož uvádí 16 úryvkův, obyčejně doslovně, někdy poněkud volněji,[1]) mimo to někdy spojuje M I a Ž, používá jistě traktátu „Multi a patre luminum", z něhož jest 5 úryvkův a začátek, má (snad v nějakém zpracování) traktát „De 4 modis essendi"[2]) a snad i „Nota duo".[3]) U ostatních míst, jichž z materiálu nyní známého nelze určiti, možno někdy dle článků Příbramových a dle Rokycanova spisu „De existentia" s jistotou říci, že jsou z M III, jinde jest pravděpodobno, že jsou z M II a III, někde zbývá možnost, že měl Chelčický i ještě jiné traktáty táborské. (P. d.)

---

[1]) Jastrebov sp. u. str. 214 n. připisuje Žateckému 4 místa a 6 pochybných, z nichž 4. není vůbec citát, 7. a 10. je z Multi a patre luminum, 6. a 9. není z Němce a v 8. pouze začátek je z jeho traktátu.

[2]) Zvláště citát na str. 489 »Mistr najlepší . . .« nutí k tomu závěru, leč by byl také v M III.

[3]) Tři místa, jež vedou k tomuto traktátu, nejsou tak jasná, aby nezůstávala pochybnost.

Posudky.

Leander Čech. Životopisný nástin. Napsal c. k. prof. *Emil Cigánek*. 18. a 19. roční zpráva v Novém Městě 1912 a 1913.

Život Leandra Čecha (* 27. února 1854 v české Citorazi, † 27. července 1911) v nejedné stránce jest pro českého intelligenta doby nedávno minulé typickým. Byl sice z učitelské rodiny, ale i tak prodělal všecky strasti chudého venkovského sudenta — jen nějaký čas byl v brněnském semináři — strasti, které v Praze staly se takořka nesnesitelnými. A při tom vynikal ve studiích školních i soukromých, v činnosti organisační a spolkové, nezlomen a neshroucen súčastnil se veřejných projevů vlasteneckých, aby za to pykal i v životě samostatném, na začátku dráhy učitelské. Vše šťastně překonal, až snad na zárodky nezdravoty přepracováním uhnané, ale přece již nepostaven tam, kam patřil, na nějaké vynikající místo, kde by se byl mohl více soustřediti a tím také více uplatniti, co věděl a uměl. Pravda, i v těsných poměrech vykonal velmi mnoho, mnohem víc nežli se uznává a nežli vlastně lze oceniti, neboť byla to práce namnoze drobná, místní a chvilková, jež okolí velmi dobře posloužila a snad ani jemu nebyla na škodu, ale nebyla vždy práce jeho schopnostem přiměřená. Zvláště ředitelství mladé reálky v Novém Městě kromě prací čistě úředních přinášelo mu tolik mechanického zaneprázdnění, že každá nová jeho práce literární byla pro známé jeho nemalým překvapením; finanční potíže malého města s nákladným ústavem, nedostatek místností, učebných pomůcek, učebné síly, úsilí o sestátnění ústavu, vše to a jiné podobné stačilo zaměstnati člověka celého víc než dosť. A Čech při tom všem pilně vyučoval, pracoval v obecním výboře, přednášel ve schůzích a pracoval vědecky, ostávaje i tu pořád na výši doby. Ale jak osobně nebyl vtíravý a nemiloval okázalosti, tak i literární práce jeho, ačkoli některé z nich náležejí k nejlepším svého druhu, majíce u nás význam průkopný, oceněny jen úzkým kroužkem vážné obce literární, ať vydány zde na Moravě nebo v Praze. Byly pro vkus málo křiklavé a příliš solidní. Nejvíce ještě jmenována jeho kritická studie o Karolině Světlé, kdež poprvé kromě stránky formální oceněna také stránka genetická a věcná. Podstatně celá literární činnost Čechova jest kritická, ať zasahuje do literárních dějin nebo do esthetiky nebo do vychovatelství; ale byla to kritika produktivní, konstruktivní, jíž nám mnohou novou a dobrou myšlenku z ciziny zprostředkoval a přizpůsobil.

P. spisovatel jmenovaným životopisem zavděčil se jistě především žákům zesnulého, jenž jim byl přísným učitelem, ale také přejným a dobročinným vychovatelem. Obraz Čechova života i činnosti nakreslen tu stručně sice, ale v hlavních rysech úplně a s přesnou svědomitostí; podrobnější rozbor vymykal se z rámce programmové rozpravy. Ten

ostatně bude úkolem dalším, nehledě ku vzpomínkám osobních přátel Čechových, které obraz ten buď již doplnily neb ještě doplní. I do našeho měsíčníku, pokud byl pouze literárním, přispěl Leander Čech mnohou cennou prácí, jak rozpravami tak posudky; zmíněná studie o K. Světlé vyšla původně tam. Změnu „Hlídky literarní“ v nynější měsíčník revujní se směrem apologeticko-filosofickým Čech, jakož i jiní tehdejší spolupracovníci, nerad viděl a také již do něho nepřispíval, ačkoli právě tam při rozšířeném programě bylo by místo bývalo pro články jeho, ať literární, ať jiného druhu. Důvodu mi Čech nikdy neřekl, snad možno jej hledati v tehdejších poměrech potitických. P. spis. podotýká, že politickým názorem byl Čech nejblíže straně realistické, ve volbáh že stál při straně lidové (1913, str. 11). Je dobře známo, že mnozí se štítí psáti do listů klerikálních, s nimiž jinak jsou srozuměni, jen proto, by nebyli protivnými novinami špiněni. U Čecha příčí se mi to předpokládati; ačkoli pro dobro ústavu novoměstského bylo mu podniknouti mnohý prosebný krok k lidoveckým poslancům (za Nové Město jest poslancem Dr. Stránský), a novoměstská půda byla horká, tak pevnou páteř zase měl, aby novinářského hanobení a terroru nebál. Či snad přece ne? Nevím, a ani jsem tuze nenaléhal, ač nemoha dle omluv jeho tušiti, že s programem naším nesouhlasí, ježto stanovisko staré „Hlídky lit.“ bývalo právě tak spolu náboženské jako „Hlídky“ nové. O náboženských věcech jsme ostatně spolu nejednávali. Hrubší nájezdy protináboženské ve spisech, jež posuzoval, vytkl on sám od sebe, já pak hleděl takových spisů jemu co možná na recensi neposílati (o některých spisech totiž referoval sám od sebe, aniž byl požádán nebo zasláním redakčního výtisku vyzván). Jen jednou, když byla řeč o náboženských blouznivcích u Karoliny Světlé, začal sám, jakoby mně chtěl říci něco nového, že my — Čechové — dle běžných fňukavých historií jsme si navykli viděti v protestantech jen pronásledovaná neviňátka, kdežto oni jsou mnohem osobivější a rozpínavější než katolíci: nebyl bych, dodal, toho myslel, až jsem se o jejich výbojnosti několikrát sám přesvědčil. To pravil, jsa ještě v Telči; jakých zkušeností s nimi nabyl na Novoměstsku, kde jest jich mnohem více, nevím. Když mi ohlašoval práci o K. Světlé (jejíž povídky mně nikdy nebyly tuze sympathické), prohodil, jako by mně ve tváři četl podiv, proč právě tu si k delší studii vybral: Víte, má žena ji ráda čte. Ze studie samé jsem se přesvědčil, že se v úsudku nerozcházíme. Významnějších vzpomínek osobních na Č. nemám. Když jsme se sešli, bývala společnost obyčejně větší, i nebylo na výměnu důvěrnějších myšlenek kdy; on, jinak literát a professor každým coulem, jak se říká, rád se mezi námi poveselil — měltě často z čeho se vyrážeti! — a proto na delší vážné hovory málokdy docházelo. O jedné příhodě z let universitních vyprávíval mladší vrstevník jeho († P. Karel Šťastný), jak Čech s nasazením zdraví napsal kterémusi kandidátovi v několika málo dnech nesnadnou a obšírnou klausurní práci a jak za 50zlatový honorář jeho — ovšem ne za celý — po delším postě udělali si dobrý večírek, při čemž arciť hlavní byla návštěva divadla.

Nezemřel právě mlád, ale přece předčasně. Kdo jej zřídka vídal, býval v posledních letech bolestně překvapen chorobným jeho vzezřením, i když jinak nedal churavosti na sobě znáti. A smutná skutečnost přišla dříve, než se vzdálení známí nadáli. V.

* *
*

V „Příteli Domoviny“ (r. 29. sv. 12., E Beaufort v Praze) uveřejňuje známý vypravovatel *Č. Kalandra* několik svých Obrázků z naší vsi (str. 179). Jsou to prosté příběhy, většinou veselého rázu s obvyklými postavami venkova; jediný „planetář“, který se vždy dobře na všecko vyptal, co chtěl komu prorokovati nebo prozraditi, vymyká se s obyčejné společnosti té. V povídce „Kdo ví, co se nestane“ káře se zvyk posílati děvčata na lepší vzdělání do německých klášterů, z části právem, z části — potřebují-li v životě němčiny — neprávem; ale jak s tím souvisí následující příběh o Aninčiných léčkách na doktora, nejde člověku na mysl. Knížka je zajímavá tím, že nepřevládá v ní erotika.

Staré thema, péče kněze o pokrevence, zpracováno novým poněkud způsobem od *B. Mellanové* v povídce Dědictví (Ludmila, r. 15. sv. 6. V. Kotrba v Praze) Zadlužený chalupník ožení se podruhé se značně mladší, hodnou ženskou, která mu zatím byla hospodařila a chce odejíti, aby učinila konec lidským řečem. Syn jeho jest bohoslovcem, a jako oni dva do sňatku nespěchali tak ani on jaksi nemůže se do nových poměrů vpraviti, zvláště když dostane nevlastního bratříčka. Sotva se stane kaplanem, již naléhají na něj hmotné starosti o tuto rodinu, která náhlým neštěstím poukázana skoro úplně na něj. Rozpustilý bratříček by dobrodiní jeho nezasloužil, ale on pořád poukazuje na přísahu otci učiněnou, že ho neopustí. Na dvou bídných farkách podaří se mu s obětmi nemalými dovésti bratra až k samostatnosti doktora práv. Pohaněčkou při tom je hubatá teta, podle níž musí býti mladší bratr také pánem, když jím je starší.

Povídka má některé pěkné části, jak v ději, tak v postavách, z nichž nejzdařilejší jest asi macocha, passivní sice, jako všechny jiné krom tety a přítele knězova, ale něžná, rozumná starostlivá. Kromě tety nejméně sympathická jest osoba hlavní, na niž spisovatelka snesla celou zásobu dobroty, shovívavosti a obětovnosti, totiž kněz sám, básník a vzorný prý duchovní správce; má všechny pěkné vlastnosti, ale u čtenáře není — mužem, je slabochem ve svém nejbližším okolí. Vůbec je celá povídka jaksi přecitlivělá. Poměr faráře k patronovi bývá sice někdy dosti ponižující pro onoho, ale tak snad přece ne, jak zde vylíčen. Konečně dítě starosti svého cíle šťastně dosáhlo — zdali se dle toho také v životě zachová, jest podle jeho povahy veliká otázka — ale docela smírným to ukončení není; oba, kněz i macocha, předčasně a poměrně zbytečně nedostatkem a obavami se utýrali pro přepjatou fikci a citlivost. Je to snad zvláštní druh hrdinství, ale socialně neprospěšný a neradný.

Rozhled

Náboženský.

Spor o poměru Cyprianovy nauky k římskému primátu, podnícený Hugonem Kochem, do kterého s naší strany zasáhli Adam, Batiffol, Bruders, Ernst a j. je dle dogmatika Poschmanna (Theol. Revue 1913, 12) asi v tomto stadiu: Cyprian uznává Petra a římskou církev za východisko a střed jednoty církevní, ale ne via iurisdictionis, nýbrž via ordinis, tím, že Petrovi prvému svěřena svátostná biskupská moc, s nížto všeliká ostatní moc musí býti spojena, má-li jednota církevní potrvati; činné ústřední moci zevnější, tedy jurisdikční, Cyprian prý nezná, primát dle něho jest prý pouze passivní, ač ovšem i jemu úsudek římského biskupa, byť i jen deklaratorní, přece jest rozhodný i vůči biskupům, jelikož biskup římský zastupuje jednotu Církve. Cyprian, jenž ostatně není bez nedůsledností, přisuzuje biskupům v řízení jejich diecesí více samostatnosti, než časem osvědčováno, ale jinak theorie jeho nutně vede k primátu jurisdikčnímu, třebas o jeho rozsahu mohly býti různé názory.

Naproti tomu Dr. B. Spáčil (Ztschr. f. kathol. Theol. 1913, 3) vidí též u Cypriana primát jurisdikční zřejmě vyjádřen. Ale některé výroky Cyprianovy sotva s tím lze porovnati.

Rozumí se ostatně samo sebou, že autorita Cyprianova, ač vážná, nerozhoduje. Co H. Koch z jeho vyroků vyčetl, jest jistě tendenční.

*

Mužské spolky proti veřejné nemravnosti vzmáhají se v katolických krajinách Německa. Původce prvního, mnichovského, byl nedávno zemřelý red. Dr. Arnim Kausen; nyní jest jich na 60. V čele jejich stojí nejvážnější osobnosti katolického Německa.

Spisovatel Richard Ungewitter ve Stuttgartě, šiřitel kultu nahoty, založil „Die Loge des aufsteigenden Lebens“ (L. D. A. L.), která v čelných městech se šíří. Orgánem jsou „Vertrauliche Mittheilungen“, heslem „Licht Heil!“, účelem nahota v umění i v životě. Členové a členky scházejí se v bytech anebo v přírodě, odkládají „ošklivé šatstvo“ a — baví se; principál však nucen častěji stoupence své napomněti, aby byli před lidmi opatrnější. Tu a tam poukazuje se na to, že i výlety „scoutů“ v lesích stávají se takovými orgiemi. Nejvíce členů má ona „lóže“ mezi kupci.

Ke všemu ostatnímu přibylo tedy ještě toto. Není divu, že vážní lidé s obavami pohlížejí do budoucnosti a volají k obraně.

*

Katolické sjezdy s obvyklým programem vědeckosocialním konané (anglický v Plymouthu, německý v Metách, rakouskoněmecký

v Linci, slovinskocharvatský v Lublani, švycarský v St. Gallen) byly jako jindy zdařilé. Při jednáních poukazováno zvlášte na podporu tisku. Kard. Bourne v Plymouthu znova doporučoval zříditi mezinárodní tiskovou kancelář katolickou, o kteréž věci již dlouho se bez výsledku uvažuje; totéž zdůrazňováno i na sjezdě švycarském.

Katolickosocialní spolky v biskupství krakovském dostaly své ústředí zřízením sekretariátu v Krakově, který má se také starati o spolehlivé zpravodajství co do věcí katolických, po případě útoků nepřátelských. Tajemníkem ustanovil biskup kn. Sapieha katechetu Ludvíka Kasprzyka.

V Metách Němci a Francouzi měli porady souběžné.

Linecký sjezd, tentokrát už čistě německý, přese vši noblessu nezapřel, že mezera mezi Němci a ostatními, aneb řekněme hned slovanskými národy rakouskými se již hodně rozšířila a že i v těchto vrstvách národní nesnášelivosti přibývá, zásluhou to hlavně vídenské křesťanskosocialní strany, která bránic se proti socialní demokracii zahrnuje v ni také Čechy, po většině, aspoň dle voleb, arci právem. Doby, kdy alpští Němci pomáhali nám hájiti naše politická práva, jsou ty tam, a byl by bláhový, jak mezi námi, kdo by to znova očekával, tak mezi nimi, kdo by to znova podnikal. Zde už ani „Unie“ rakouských katolíků nepomůže. S velkým sebevědomím hlásáno v Linci, že Němci, němečtí katolíci, jsou ta staatserhaltende Partei; dobrá, ale sami? a budou-li se bratříčkovati s nacionalisty?

U nás se za to pilně putuje, a noviny jsou plny překypujících zpráv. Pout lourdská líčena též jako česká manifestace od Francouzů nadšeně přijatá. Hned po ní stěžuje si však dopisovatel „Hlasu“, že list „Croix de Lourdes“ vyzývá krajany své, aby nenechali tam zaznívati jen rude salut Němců a Rakušanů (Čechů). Tož ono to s těmito českými úspěchy na cestě a v Lourdech bude snad o něco, ale ne o mnoho lepší, než se „vzájemností“ pražské a pařížské radnice, českých sokolíkův a francouzských gymnastův atd.

Katolický sjezd chystá se právě v Kolíně; kéž se hodně vydaří!

*

V časopise „Christianin“ uveřejněn článek „Strašnaja psychičeskaja bolězň,“ v němž atheismus předveden jako čistě duševní nemoc současné doby, jež není provázena žádnými fysiologickými změnami v organismu. Zvláštní známka nemoci této spočívá v tom, že duševní obzor člověka se zúžuje, zastavuje se na idei popírání všech předmětů náboženského citu: Boha, duše, onoho světa a t. d. Atheismus je druh psychické rozladěnosti, a to nákažlivé povahy, nikoli však vyššího vědeckého rozvoje mysli, což potvrzuje se tím, že nemoci této podléhají i osoby, velice málo obeznámené s vědou. Neobyčejná nákažlivost této nemoci pro lidi všech vrstev vysvětluje se dílem stavem současného duševního prostředí, v němž nenormálně rozvit pojem osobnosti, dílem zvláštní hypnotickou silou ideového vnuknutí, pocházejícího z uvědomělého pramene změněné vůle. Vlivem atheismu ve sfeře přírodních věd vznikla celá řada

lživých theorií, vydávaných za výsledky vyšších duševních vynálezů, založených na positivních vědomostech, a tyto theorie těší se velké autoritě.

Nebezpečenství atheismu pro jednotlivé osobnosti, společnost i stát je tím značnější, že není prostředků k vyléčení této nemoci, poněvadž zde zasažena nikoli tělesná forma, ani mozková soustava, nýbrž sám intellekt vůle, jenž vědomě přetrhl si cestu k Prameni obsolutního poznaní, obsahujícímu v Sobě i cíl touhy po poznání. Vyléčení této hrozné nemoci je možno podle mínění autorova jen v první době rozvoje nemoci, a to přiměřeným okolím, jež by bylo vtělením náboženského citu v životě, úplným duševním klidem, a odstraněním vzpomínek, jež nemocnému připomínají předmět jeho pochybností.

*

Pařížská universita navrhla 1906, aby ve školách francouzských místo veškeré náboženské nauky závazně byl zaveden dějepis všech náboženství; v jakém smyslu, lze se domysliti. Dosud k tomu nedošlo, a není zatím ani vhodných pomůcek k tomu. Aby však katolíci nebyli překvapeni, uspořádal redaktor „Revue du Clergé Français“ Bricout s několika pomocníky dobrou sbírku rozprav o dějinach náboženství (Où en est l'histoire des Religions?) ve dvou svazcích, z nichž druhý věnován náboženství židovskému a křesťanskému, prvý ostatním; dílo arciť má přes 1000 stran a stojí 15 fr. (Paris, Letouzé a Ané), ale pro další práce bude dobrou zbrojnicí. Kritika dílo chválí, jen část o dějinách řeckých a starozákonních není prý na výši. Bricout, jenž napsal statě úvodní, v závěru pokouší se o dějiny budoucnosti, asi ne právě šťastně. Zmíniv se zběžně o náboženstvích pohanských, dělí příští křesťany (totiž dle jména) ve tři skupiny: v modernisty bez víry ve Zjevení a zázrak, kteří v Boha budou věřiti, ale o nic ho žádati, leda snad o sílu, podrobiti se jeho nezměnné vůli, dále ve skupinu atheistů, monistův atd. a největší skupinu skutečných křesťanů.

*

Francouzský missionář Thiollière sděluje z Číny některé podrobnosti o překážkách obracení pohanů. Obyčejně se v Evropě domníváme, že stačí kázati, ale zkušenost učí, že nejlepší řeči a nejpřesvědčivější důkazy a doklady nepohnou lidmi výlučně hmotařského smýšlení. Jsouť líní přemýšleti a hloubati o náboženství. Číňan nezná rozporu a námitek. Vyslechne zdvořile a schválí vše a nedojat odchází. Pohané, kteří sami přicházejí, bývají ponejvíce zlákáni prospěchem hmotným; odtud lze vysvětliti, proč kazatelé protestanští mají snazší práci. Jen zvolna učí se Číňan modlitbám, přichází častěji, a skromný, zbožný život věrověstů budí důvěru a připravuje srdce víře. Jsou však i výjimky a zvláště starší lidé záhy se dávají pokřtíti a želí, že spíše pravdy nepoznali. Jako všudy, největší překážkou je pýcha. Číňan pohrdá Evropanem jako barbarem a teprve nedávno počal uznávati jeho převahu kulturní. Snad ještě více brání obrácení rozvrstvení obyvatelstva čínského. Každá osada tvoří uzavřený celek se společnými obřady náboženskými a pověrečnými zvyklostmi. Kdo se nesúčastňuje,

bývá vyloučen z obce a nedostává se mu výhod a podpor, jako jiným obyvatelům. Obrácenec bývá i týrán, pole mu bývá odňato, tak že je konečně nucen odejíti, nemoha se ubrániti osadě, čítající obyčejně do tisíců obyvatel. Opravdové obrácení bývá proto skutkem hrdinským a vede zhusta k mučednictví.

*

O panbabylonských konstrukcích Fr. Delitzsche v dějinách náboženských, jehož jazykozpytná bádání jinak vysoko se cení, praví ref. Albr. Alt v (protest.) ročence Theol. Jahresbericht 1912: „Seine Art, über diese Dinge zu denken und zu reden ist doch wohl zu naiv, um auf urteilsfähige Leser einen ernstlichen Eindruck zu machen.“ — Dle téhož ref. ukázal romanista P. Koschaker, že v novobabylonské době (kolem r. 600 př. K.) právo bylo méně vypěstováno nežli za Hammurapiho (kolem r. 2000), jako zase naopak P. Kugler dokázal, že vědecká astronomie babylonská jest pozdního data, aneb jak Bezold praví, že ještě v knihovně Assurbanipalově panuje bez výjimky pavědecká astrologie. Není tedy vědecky oprávněno přenášeti t. z. evoluční názory bez bedlivého ohledání do vědy starozákonní.

*

Anglická společnost pro šíření písma svatého uveřejnila referát o činnosti společnosti za rok 1912, z něhož viděti, že Bible byla přeložena dosud do 450 jazyků. Nyní největší péče se věnuje rozšíření Bible v Africe, byla‫ť přeložena do 19 řečí afrických. Úryvky z Bible jsou v 112 jazycích a nářečích afrických.

Na Rusi spolek pro šíření písma sv. za 43léta svého trvání rozšířil mezi lidem 3 miliony výtisků. Vrchní prokurator sv. synodu V. Sabler měl uloženo vyjednávati o prodloužení státní podpory 3000 rublů společnosti této, aby se lidu místo různých laciných škvárů dostalo do ruky zdravé četby, jíž by se mělo bojovati proti zpustlosti venkova.

*

„Przegląd katolicki“ přináší tyto podrobnosti o římsko-katolických klášterech v bývalém království polském a císařství ruském. Zrušeny byly, jak známo, po r. 1863. Z celkového počtu 305 klášterů, které existovaly v království do toho roku, zůstalo jich dnes jen 13, a to 5 mužských a 8 ženských. V západních guberniích z celkového počtu 200 zbylo jen 9 klášterů římsko-katolických: 4 mužské a 5 ženských. Po tolerančním ukazu z r. 1905 byly podány v Dumě některé návrhy ve prospěch klášterův, ale bez výsledku.

*

Město Tripolis má se státi z titulárního skutečným biskupským sídlem (tit. biskupem jest benediktin Msgre Corvaia). Apoštolský vikář františkán Msgre Antomelli jednal za řád s Propagandou i s vládou, která k návrhu svolila a část nákladu na novou kathedrálu, k níž bude připojena františkánská missijní kollej, hraditi chce. Stavba má provedena býti hlavně z afrického mramoru.

*

Záminkou vypovězení války balkánskými státy Turecku byla náboženská otázka: pod žezlem islamu žili četní křesťané, kteří skutečně náruživě toužili po panství křesťanském. A též náboženská otázka může býti také v asijském Turecku důvodem zápletek. Jestiť obyvatelstvo asijského Turecka co do náboženského vyznání velmi pestré. Mohamedánů jest v asijském Turecku 14 millionů, čili 73% všeho obyvatelstva, a to 43% Turků, ostatek — 30% Mohamedánů — jsou Kurdové, Arabi, Syřané, Turkmeni, Peršané. Západní břeh Malé Asie jest většinou mohamedánský, dále na východ zvětšuje se počet křesťanů, ač ještě ve vilajetu vanském je 56% mohamedánů. Téměř úplně mohamedánskou je Mesopotamie; v Syrii % mohamedánů klesá. Za to Arabie jest úplně mohamedánskou. Druzové, sekta mohamedánská, již založil Darazi († 1020), přibrav idey křesťanské, čítají na 132.000 duší. Protestantů, jejichž missionáři začali pracovati v Syrii 1812, napočítá se asi 80.000 duší. Pravoslavní Řekové mají v Turecku asijském 3 patriarchy a 1,800.000 duší, hlavně v sandžaku smirnském, brusském a v Trapezuntě. Armensko-gregorianská církev, založená ve 4 stol. Armenem Gregorijem (Řehořem) Luzarovičem, počítá asi 1 milion duší. R. 1895 bylo povražděno asi 70.000 Armenů zlotřilými Mohamedány. Sjednocených Armenů, připojivších se k Římu, jest kolem 150.000 duší, řecko-melchitská církev počítá asi 140.000, Jakobité, spojení s Římem 20.000, sjednocení Chaldeové 70.000, Maronité 350.000, katolíci latinského obřadu 750.000 duší, z nichž většina žije v Syrii a Palestině, totiž 600.000. Křesťanské obyvatelstvo v asijském Turecku působí ovšem na Mohamedány dojmem roztříštěnosti, tak že Turci tolik si troufají proti jednotlivým vyznáním křesťanským. V samém Damašku je trojí vyznání křesťanské a katolíci (10.000) dělí se na 6 obřadů.

Zdá se, že také armenská otázka blíží se svému rozřešení. Asi 3 miliony Armenů jsou pod žezlem tureckým, ruským i perským za to že zachovali přes nepříznivé politické poměry svou národnost, jsou zavázáni především své národní církvi. Křesťanství bylo přineseno do Armenie ze Syrie; už v 3. století byla tam dobře organisovaná církev, již podmanitelé marně snažili se vykořeniti, ač církev časem ztratila spojení s ostatními křesťanskými církvemi. Asi 120.000 Armenů, žijících v Cařihradě i okolí, jest sjednoceno s Římem; asi 50.000 je protestantů, ostatek náleží k starobylé Gregorianské národní církvi, jejíž hlavou jest „katolikos“ v Ečmiadzině. Jeden z podřízených jemu patriarchů sídlí v Cařihradě, jsa duchovním i světským představeným všech tureckých Armenů. Nejhorší útisky snášeti jest Armenům, jimž zapovězeno nositi zbraň, od loupeživých Kurdů. Mocnosti již několikráte, zvláště v Berlíně 1878, nařídily Turecku, by provedlo reformy v Armenii, ale nikdy vážně se nepokusily, by Turecko k reformám přiměly, ba dopustily v letech 1895—96 hrozné pronásledování ubohých Armenů, již v květnu t. r. opět podali vládě turecké memorandum, žádajíce konstituční správu země, navrácení statkův odňatých Kurdy a ochranu před loupežemi.

*

Katolické listy francouzské litují porážky bulharské ve druhé válce balkánské vzhledem k nadějím katolicismu na poloostrově. Schismatické Řecko žárlivě pozoruje každé hnutí pro Řím. Zakazuje uniatum vstup na svou půdu a uznává pouze chrámy a kněze orthodoxní. Srbsko stálo posud na témž exklusivním stanovisku. Podobně Rumunsko, jehož školský zákon je krajně nespravedlivý vůči zákonitým požadavkům katolíků. Černá Hora má sice od r. 1886 konkordát s Římem (arcibiskupství v Baru), ale malý stát málo váží; a za války její s Tureckem byli zde také katolíci násilně „obraceni" na pravoslaví, kteří nyní teprv po zakročení Rakouska se mohli vrátiti. I v Bulharsku jest arci u kněžstva mnoho předsudků proti Římu, ale zákonodárství je přece příznivější a katolíci mají několik důležitých středisk (zvláště Slivno), konverse nejsou řídkými případy. Každá snaha o samostatnost církve bulharské znamená pak sblížení s katolicismem, dle názorů Stambulova: Blíž k Římu značí tolik, jako dále od Moskvy. Zprávy o konkordátním jednání se Srbskem nyní utichly, ba praví se, že byly Srbskem za nejistých poměrův jen vypuštěny, aby katolíci byli Srbsku získáváni; nyní aspoň odepřelo Srbsko Bulharsku mírovou podmínku vzájemnosti stejných práv náboženských a školních v dobytém území.

*

Tisk ruský delší dobu snaží se přesvědčiti příslušné činitele o tom, že v duchovních seminářích mělo by se více péče věnovati tomu, by mladíci, kteří mají jednou vésti lid k nábožensko-mravnímu životu, sami ve školách obeznamováni byli víc a lépe se životopisy světců, živých to vzorů zbožnosti a křesťanské mravnosti. Příklady více působí na vznětlivou mysl mladíků, nežli slova suchoparná, a duchovní také většího úspěchu dosáhne, předvede-li lidu nábožensko-mravní zásady v příkladech než jen v slovech. Zvláště místo nezáživných výkladů při modlitbách ranních a večerních měli by seminaristé seznamovati se se životem světců, jež v ten který den církev zvláště uctívá.

„Voroněžské eparch. Vědomosti" dotýkají se křiklavého zjevu, který též u nás bije do očí, prodeje totiž obrazů, křížů a jiných předmětů církevních lidmi jiného vyznání, kteří víře pravoslavné se posmívají, s obrazy zacházejí pohoršlivě, ano posměch si tropí z úcty pravoslavných k předmětům těm. I žádají, aby prodej předmětů náboženských byl obmezen . . . Neškodilo by u nás obmeziti volnost prodávati předměty křesťanské úcty. Bez toho u nás prodej devotionalií, obrazů, medailonků, křížků mají v rukou z velké části židé, kteří ze ziskuchtivosti prodávají i to, čemu se posmívají. Arciť by neprodávali, kdyby se nekupovalo . . .

Pravoslavné duchovenstvo velmi zřídka kázávalo prostému lidu, spokojujíc se pouze vykonáváním různých obřadů a sloužením mše sv. Ale vzmáhající se znemravnělost a zpustlost v městech i na venkově byla příčinou, že duchovenstvo všimlo si lépe jednoho z nejúčinnějších prostředků proti šířícímu se zlu, nadšeného hlásání slova Božího. I zakládají se jednoty pro oživení a organisování kazatelství

v širokých rozměrech, od nichž mnoho očekávají. Zároveň v časopisech duchovenstva, na př. v „Cerkovném Věstniku“ horlí se pro rozšíření vzdělanosti duchovních, by měli možnost ve sférách pastýřského působení vyhovovati všem potřebám současnosti. Ovšem nestačí k zdokonalení náboženského života v lidu pouze zdokonalení jednotlivců, již svými úkoly, potřebami a snahami přibližují se idealům křesťanstva, nýbrž třeba též zdokonaliti zákonodárství, provésti v základech reformu současného zřízení církevního, nutno zreformovati zřízení farností, církevních soudův atd.

Diecesní sjezd v Tomsku jednohlasně vyslovil se proti vydávání sbírkových knížek na ozdobu chrámů, poukazuje na to, že na ozdobu chrámů sbírají nyní i takové farnosti, které mají až 5000 zámožných farníků, dále že sběratelé, pokud sbírávali na chrámy skutečně potřebné, šli po světě bezplatně, nyní sbírají na chrámy, nepotřebující pomoci, za náhradu, jež kolísá od 30—50% sebraného obnosu. Takové nenormálnosti všimli si dárcové a již dosti neradi obětují svůj peníz, z něhož značná část mizí v kapsách sběratelů. I velký počet sběratelů na ozdobu chrámů omrzí konečně dárce, mající přispívati na cizí chrámy, kdy vlastní chrám spíše potřebuje podpory. O potřeby chrámu ať se tedy starají vlastní farníci a neobtěžují jiných. Také ve vydávání sběracích knížek na stavbu nových chrámů radí sjezd větší opatrnost, i mají býti knížky takové vydávány jen ve skutečných potřebách sjezdem dekanátním . . . Také u nás měly by se obmeziti sbírky takové: mnohdy se tím kazí jen farníci, kteří břímě své snaží se svaliti na jiné, sami nic o kostel se nestarají a chudé kraje, kde se spokojí skromným kostelíčkem, obtěžují sbírkami na nádherné budovy, na něž sami neradi by co obětovali.

*

„Athonské vzbouření“, jež nedávno pobouřilo klidnou hladinu mnišského života na „Svaté Hoře“ Athon, obrátilo zraky mnohých na toto oblíbené místo pravoslavných mnichů. I podáme několik dat z dějin poloostrova, obsazeného zvláštním mnišským státem. Athon začal se osazovati výhradně mnichy r. 676, jimž císař byzantský Flavius Pogonat a nástupcové odevzdali celý ostrov v panství. Nejprve usadili se tu poustevníci či isichasté, již svěřili ústřední správu volenému „protovi“ a volené radě, „prototu“. Skromné athonské poustevny, zvané nejprve isichasterie, později byly nazvány monidrie, kellie (poustevny) a kalivy, jež dědičně přecházely od poustevníka na poustevníka. Roku 869 založil mnich Jan Kolovu první velký klášter, jichž časem založeno 20; tyto od r. 1626 se nazývají „panujícími klášterу“. Poněvadž zakladatelé velkých klášterů byli většinou vlivní lidé u dvora byzantského, bylo pro ně břemenem podrobovati se „protovi“, volenému ze skromných poustevníků, a proto snažili se získati samostatnost. Tak vznikly na Athoně dvě třídy mnichův, aristokratův i prostých, neprivilegovaných, mezi nimiž časem vznikl boj, který skončil vítězstvím klášterníků nad poustevníky: moc „protova“ byla odstraněna i zaměněna kollegijní správou ze zástupců klášterů, nazvanou

„Velkým Středem“. Velké kláštery zmocnily se panství na Athonu, rozdělily si území Svaté Hory. Mnichů žije v klášterech na 2600, všech mnichův i poustevníků na Athoně jest však na 10 000, tak že 7400 mnichův odstraněno od účastenství ve správě i zbaveno občanských práv. V poslední době snaží se Řekové, jichž jest celkem asi 35%, strhnouti hegemonii ve správě na sebe a nedávno přimlouvali se, by řecká vláda území Svaté Hory obsadila jako součástku Řecka, nedbajíce toho, že ruští mniši tvoří 40% všeho mnišstva; velmoci však se prohlásily pro neutralitu území Athonu pod protekcí pravoslavných států s Ruskem v čele.

Rusko po delší dobu pokouší se zjednati tam ruskému živlu převahu; v řídicí radě jest 17 Řekův a jen jeden Rus, Bulhar a Srb. Velký klášter Panteleimon ze dvou třetin poruštěn a když ostatní kláštery Rusů přijímati nechtěly, usazováni v okolních skytách a cellách, jež nyní Rusko chtělo přetvořiti v kláštery s příslušnou účastí ve vládní radě. Na začátku balkánské války obsadilo Athos řecké vojsko, proti čemuž Rusko v Londýně navrhovalo správní výbor složený ze zástupců všech pravoslavných států, pod přímou jurisdikcí ekumenického patriarchy. Když pak ve skytě Sv. Ondřeje vypukly jakési sváry, jichž domácím představeným nepodařilo se urovnati, ani přes napomínky patriarchovy a přes osobní zakročení ruského patriarchy Nikona, vyslána tam ruská pěchota, jež klášter Panteleimon obsadila a odbojníky zatkla; jest jich pouze v tomto klášteře na 700. Obyvatelé Athosu byli až dosud tureckými poddanými, ač kláštery mají bohaté statky také v Rusku. Toto nyní asi obnoví své pokusy, by převahu si tam zajistilo.

*

Na podzim t. r. sejde se v Pešti evangelická synoda, pro niž maďarské noviny již dlouho dělají náladu. Synoda má zvláště vysloviti, že všecky církve evangelické, nacházející se v jednom místě, mají se spojiti v jednu církev; toto namířeno proti nejbohatší evangelické církvi pešťské, náhodou slovenské, což velice mrzí evangelíky maďarské, již by se rádi zmocnili jejího majetku a proto hledají nějaký právní titul, by toto obrání slovenské církve mělo aspoň zdánlivě zákonitý nátěr.

Po poradách v Ružomberku a v Žilině, kde se masarykovci a luteránští liberáli spojili se Židy, by rozbili schůze katolíkův, ustavila se slovenská lidová strana, v jejímž přípravném výboru zasedá farář Andrej Hlinka, náměstkem jeho je Ferko Skyčák, tajemníkem Ferdiš Juriga. Slov. lid. strana má hájiti zájmy katolického lidu proti šířícím se útokům nevěreckých Slováků, vlastně jisté části slovenské intelligence, jež na Slovensko vnáší z Čech volnomyšlenkářské snahy.

*

O vídenském kongresse 1815 byl pruskému králi Fridrichu Vilémovi III představen známý romantik Zacharias Werner, jenž byl z protestantismu přestoupil ke katolictví, stal se knězem a působil ve Vídni v duchovní správě. Král prohodil k němu, že nemá rád lidí,

kteří své náboženství mění, načež Werner odpověděl, že pak by král neměl ani Luthera nebo Kalvina míti rád.

O Alexandru I, o jehož přejnosti ke katolictví v posledních letech života sotva lze již pochybovati, praví policejní zpráva, že lidé ho považují za šibala, který před počestnými lidmi se vydává za lidumila, ale také všelijaké canaille k sobě připoutává, aby všechny měl na své straně. Říká se o něm, že je falešný a bez mravního základu, ačkoliv o náboženství mluví jako světec a zevnější zdaj zachovává.

Pouliční vtip o těchto a jiných potentátech, na jejichž pobavení a zotavení z nevelmi těžkých prací kongressních padlo prý asi 30 mil. peněz rakouských, vyslovil se m. j. takto: Alexander miluje za všecky, Fridrich Vilém myslí za všecky, jiný pije za všecky, jiný hraje za všecky a František — platí za všecky. Že celá ta cizí společnost mnoho dobrého do Vídně nepřinesla, lze tušiti. Apoštolové Vídně, jako Klement Hofbauer, jmenovaný Werner a j., měli věru práce až nazbyt, aby schátralé poměry trochu napravili.

*

Židovský Berliner Tageblatt rozeslal několika učencům, spisovatelům, umělcům a hercům dotazník, jsou-li pověrčiví. Došlo 29 odpovědí, z nichž vysvítá, že herci (Leo Slezak: „Ob ich abergläubisch bin? Na und wie!“ atd.) a herečky jsou pověrčivé, vzduchoplavci nejsou, ba major v. Tschudi nemůže pochopiti, že by vzdělanci mohli býti pověrčiví, vysokoškolští učenci však a umělci přiznávají se bez ostychu k pověrčivosti až směšné (univ. prof. justiční rada Kohler obouvá vždy pravou botu, obléká pravý rukáv napřed, jiní mají svou 13, pátek atd.) Lékař nervových nemocí prof. Eulenburg dí, že pověra mezi našimi převzdělanými a vzdělaností přesycenými, nervosními a sensacechtivými současníky vždy více se šíří, i tam, kde by se to nejméně očekávalo, ve vědeckém lékařství, narážeje na výstřelky t. ř. psychoanalyse; sám však přiznává se, že jest fatalistou, což prý je jeho konečnou životní moudrostí, draze a dosť bolestně vykoupenou. Jiný však přírodozpytec, chemik, nazývá pověrou Haecklův materialismus, a věří v tajné síly přírodní, jichž ovšem smysly nelze poznati ale proto ani popírati. Herečka která si napsala: Tážete se, jsem-li pověrčivá, a odpovídá: Das sag' ich nicht, sonst hilfts nicht mehr! Jiná přiznává se k pověrám všeho druhu, jen poplivat prý se nenechává (což prý při nových kusech pomáhá). V Berlině jest prý přes 5000 kartářek velice dobře zaměstnávaných a jiných věštců budoucnosti.

*

Kritický přehled otázky o délce veřejného působení Kristova podává J. Nisius v Ztschr. f. Kath. Theologie (1913, 3.) Odmítaje obnovené řešení Pratovo a Pfättischovo o dvou letech, vyslovuje se pro působení tříleté jakožto pravděpodobnější, jež v prvých stoletích zastáváno bylo vedle jednoročního, ale časem víc a více uznáváno. V novější době zastanců jednoročního sice přibylo, ale těm naskytují se značné obtíže, jak vměstnati v dobu jednoho roku všechny události Evangeliemi vyprávěné.

Vědecký a umělecký.

V „Listech filologických“ dokazuje Frant. Wenzl, že pramenem k „Pohorské vesnici“ Boženy Němcové byla povídka „Drátenící“ od hraběte Bedřicha Sylva Tarouca, známého kněze družiny Sušilovy, uveřejněná v kalendáři „Moravanu“, redigovaném Kuldou. Povídka sama, rozsahem neveliká a umělecky ne příliš zajímavá, jest významná tím, že poprve vnáší postavu dráteníka do české povídkové literatury. Líčí mimo jiné pohřeb slováckého dráteníka, jejž mu vystrojil s nemalou slávou a jehož sám se súčastnil známý lidumilný hrabě Hanuš Kolovrat Krakovský. Událost tato jest historicky zaručena. Pod silným dojmem povídky Taroucovy Božena Němcová, jež s takovou zálibou zabývala se Slovenskem a jež měla hojné styky s moravskými literáty a znala také kalendář „Moravan“, napsala v létě r. 1855 povídku „Drotaři“, do níž přejala vypravování o příhodě poctivého dráteníka v Praze i episodu pohřbu. „Drotaře“ chtěla uveřejniti v moravském kalendáři „Koledě“, ale nedošlo k tomu. Zatím rozšiřovala látku přibíráním nových motivův, až r. 1856 vznikla „Pohorská vesnice“, v níž hrabě Hanuš Kolovrat, pán na Březnici, vystupuje pod jménem hraběte Březenského.

*

V Chelčicích spolek chtěl postaviti pomník krajanu Petru Chelčickému, ale ve valné hromadě se změnou stanov odhlasováno, že pomník má býti ve Vodňanech. Velký pokrokář prof. V. Novotný v novinách sváděl vinu na chelčickou faru, a tím zavdal podnět k rozmazání agrárnickopokrokářské ostudy, neboť ukázalo se, že obecní výbor chelčický z peněžních důvodů pomníku nechtěl a že proti postavení v Chelčicích hlasovali pokrokářští učitelé z Chelčic, kteří dopoledne ke spolku přistoupili, aby odpoledne tam mohli hlasovati.

*

Ve Varšavě organisuje se slovanský spolek s literárně-uměleckými úkoly. Zamýšlejí v něm sloučiti k společné práci Rusy, Poláky, Čechy a Ukrajince. Stanovy spolku podány k potvrzení.

V Moskvě vydán I. svazek „Dětské encyklopaedie“, jež rozpočtena na 10 svazků.

Nákladem „Šipovniku“ začala vycházetí „Istorija muzyki“ prof. Sacchettiho v nádherném illustrovaném vydání.

*

Hrab. Sofja Tolstá obmezila přístup do domu svého nebožtíka manžela, hr. Lva Tolstého, v Jasné Poljaně pouze na jediný den v témdni, a to na čtvrtek od 10—12 hod. Za příčinu tohoto obmezení udává, že obecenstvo, navštěvující dům ten, neslušně se chovalo, ve svátky přicházelo většinou opilé atd. I dala hraběnka statek okopati širokým a hlubokým příkopem, u vjezdu zřídila obrovská vrata jako před žalářem . . .

Leonid Andrejev s jinými spisovateli snaží se pro kinematografy zobrazit hlavnější okamžiky ze života velikého spisovatele země ruské, jak Tolstého nazval Turgeněv, aby jeho obraz učinil přístupným pojímání a citům četných jeho ctitelů v Americe, Indii, Japonsku i jinde. Za tím účelem studuje jeho svéživotopisné spisy, dopisy, zprávy současníkův o něm a různé kritické články.

Podivnůstkou jest literárně umělecká sbírka „Desítiletí restaurace ‚Víděň'“, sestavená majitelem petrohradské restaurace, do níž se scházejí četní spisovatelé „oddechnouti si“ po literární práci. V album tom jsou autografy, aforismy, napsané spisovateli ve „Vídni“, podobky spisovatelů, nástin, jak se baví návštěvníci „Vídně“, zajímavá přiznání, jako že „nikdy nelze říci, jest-li opilý Al. Kuprin, či střízlivější než střízlivý“, že „Lazarevskij jest v kuchyni ‚Vídně' jako doma“, že „Kamenskij miluje opilce . . .“ V jiné době podobné album bylo by nemyslitelno na Rusi, jež nyní prožívá dobu „vídenské“ literatury.

*

Referovali jsme o několika knihách spisovate Ludvíka Stasiaka, jimiž křísí památku slavného umělce polského Víta Stwosza, mimo jiné autora krasného marianského oltáře v Krakově. S neobyčejným enthusiasmem dokazuje Stasiak, že Vít Stwosz byl prý vlasně původcem skutečného německého umění; před ním nebylo prý v Německu domácího umění ani sochařského ani malířského, a všichni následující učili se od něho. Ano i sám Dürer jest prý pouhým epigonem Stwoszovým, ba jeho bezduchým plagiatorem. Vůbec v celé střední Evropě nepovstalo nic bez Stwosza. Byl to genius s takovým vlivem v dějinách umění, jakého neměl žádný jiný světový umělec, ani Michel Angelo. „Neboť Stwosz jest také větším Michel Angela!“

Tyto názory propagoval Stasiak asi po dvě léta v novinách, brožurách a posledně i v knihách. Nyní pak začíná vydávati své spisy i v jazku francouzském a anglickém. V Polsku nalezl četné a horlivé stoupence, kteří se skupili v založené jím „Sdružení Víta Stwosza“. Náleží mezi ně i slavní umělci jako Vladimír Tetmajer, malíř Wodzinowski, architekt Tarczałowicz a j. Mluvčím jejich je zejména umělecký měsíčník lvovský „Sztuka“. Vědecké kruhy, zvláště z krakovské university, chovaly se k celému hnutí celkem chladně a lhostejně. Až teprve nyní na stálé výzvy a ostré polemiky přináší krakovský „Przegląd Polski“ (seš. 6. a 7.) dlouhou a obsáhlou studii Dra Tadeáše Szydłowského: „Vít Stwosz ve světle vědeckých i pseudověckých bádání“. Autor jménem nestranné vědy odmítá důrazně názory Stasiakovy jako plody příliš bujné fantasie a šovinistické tendenčnosti, jejímž zřídlem je zarytá fanatická nenávist k Němcům a všemu, co jest německé. Oproti tak zřejmě dokázané nutnosti dějinné, že kultura i umění přišly do Polsky ze západní Evropy, tvrdí Stasiak, že všechna kultura a umění šly z Polsky a především z Krakova — z východu na zapad, do střední Evropy. Odtud i titul jeho nové slibované knihy: „Lux ex Oriente“. O životě a díle Stwoszově nelze dosud pronésti definitivního soudu, neví se určitě, kde ani kdy se na-

rodil a která díla jsou skutečně jeho tvorbou, je třeba ještě dlouhého bádání, k němuž snad Stasiak svými nekritickými spisy dá podnět — ale nicméně nemůže býti ani řeči, jak dokazuje autor na připojených illustracích, že by tak genialní mistr grafiky, jako byl Dürer, napodobil celkem ještě slabé sochařské komposice Stwoszovy.

*

Bojem katolíkův o divadlo obírá se v srpnovém čísle „Stimmen aus Maria-Laach“ Jakub Overmans S. J. Navrhuje ke konci zřízení katolických divadelních spolků, jež si představuje organisované asi podle vzoru berlínské „Neue Freie Bühne“. I nejlepší obranné prostředky proti nemravnému umění — praví — budou tak dlouho nedostatečné, než každému, kdo chce jíti do divadla, bude poskytnut přiměřený počet bezvadných představení. Této úloze spolkové divadlo nevyhoví, neboť tu nedá se nikdy docíliti oné umělecké dokonalosti, jež vyčerpává celý obsah dramatického básnictví. A bylo by přece nepochopitelno, kdybychom neposkytli toho nejvyššího právě dobře smýšlející části obyvatelstva, kdybychom to nejsilnější chtěli odejmouti právě službě nejlepší věci. Kde jsou ostatně spolky, jejichž členové spokojili by se jen se svým spolkovým jevištěm?

Náš boj o divadlo jest bojem o divadlo z povolání! Nemusíme při tom mysliti hned na vlastní, katolická divadla. Ta by byla bez toho možná jen v největších městech. I v samém Berlíně musilo sdružení „Neue Freie Volksbühne“, čítající na desetitisíce členů, svá představení po dlouhá léta pořádati v cizích divadlech, až teprve r. 1910 mohlo najmouti divadlo výlučně pro své účely. A úplně vlastní budovu staví si teprve nyní, když město mu půjčilo dva miliony marek. Nemůžeme tedy začíti tím, čeho tak čilí lidé dosáhli jen zcela pozvolna za příznivějších poměrů, než v jakých jsme my. Musíme spíše vážně konečně nastoupiti cestu, na níž dosud bylo dosaženo všech výsledků: musíme organisací opatřiti to jediné, na čem tu záleží — peníze, t. j. musíme stávajícím již divadlům nebo divadelním společnostem ručiti za potřebný počet divákův, a pak poskytnou nám ochotně umění, jehož potřebujeme.

Tato myšlenka není ovšem nová, prováděli ji již dávno zejména socialní demokraté. V Německu zajistili si tak organisovaní dělníci i v prostředních městech za mimořádně nepatrné ceny pravidelná představení klassických a moderních dramat. Od soc. dem. poslanců pro pracující třídy založená „Wiener Freie Volksbühne“ jest podporována i od ministerstva vyučování. U nás v Brně pak strana národně socialní mívá každoročně několik vlastních představení v Národním divadle.

Všeobecná skoro divadelní krise zasáhla letos také divadlo lublaňské, jež udržuje podle českého vzoru zřízené „Slovensko dramatično društvo“. Ač dostávalo značnou subvenci 32.000 K, byly finance jeho tak špatné, že dnem 1. června zastavilo výplatu gáží hercům a propuštěni ze smlouvy pro příští rok. Selhal také prostředek, k němuž sáhla i jiná velká divadla (na př. vinohradské): pořádati představení kinematografická. Aby se pokladna rychleji plnila, volilo

takové filmy, že za krátkou dobu vláda je zakázala — z ohledu na veřejnou mravnost.

Divadelní censura ve Francii byla již po několik let odstraněna. Nyní pokrokový poslanec Berry podal v příslušné komisi francouzské sněmovny návrh, aby byla opět zavedena, a návrh byl — přijat. Vyslovili se proň mnozí vážní literáti a zejména sami spisovatelé dramatičtí. Vyznali při tom, že celou svou zkušeností se přesvědčili, že bez censury umělecká volnost zvrhla se v lascivnost a pohoršující kluzkost, jež přitahovala široké vrstvy obecenstva na pochybné produkce bez veškeré ceny umělecké. Tím kazil se vkus obecenstva a pravé umění trpělo. Podle návrhu obnovené censury bude míti policie právo zakázati divadelní hry a představení, v nichž se hrubě uráží mravnost a schvaluje zločinnost.

*

K boji proti nemaďarským národnostem v Uhrách začíná vláda organisovati již i studující mládež. Z nařízení ministerstva osvěty založeno sdružení studujících škol středních, řízené professory, jehož úkolem je zabrániti, „aby nákaza panslavistická nemohla se šířiti a aby nebylo možno pořádati žádných agitací proti státu...“ ve školách středních! Stanovy uváděly mezi prostředky i tento: „Jestliže některý člen, přebývající na provincii národnosti nemaďarské, zpozoruje nějaký podezřelý ruch, má o tom bez odkladu uvědomiti správu sdružení, aby byly učiněny přiměřené kroky.“ Tento paragraf vyvolal však na valné hromadě odpor i mezi šovinisty a byl po dlouhé debatě zavržen. Ve skutečnosti i tak pokvete špehounství ve školách, neboť mladí šovinisté, povolaní samým ministerstvem osvěty k ničení „panslavismu“, budou se předstihovati a pilně slíditi po každé knize slovenské, sledovati každý krok slováckého kollegy, aby se zavděčili professorům.

Čestným předsedou sdružení jest ministr osvěty Dr. Bela Jankovich, úřadujícím předsedou Eugen Rakosi, žid, redaktor známého listu „Budapesti Hirlap“. Organisace nazývá se „maďarské sdružení lidové osvěty“, neboť každý člen má míti nejméně jednou za rok přednášku pro „šíření osvěty v lidu“. Mezi lidem nemaďarským má býti předmětem přednášky „kultura maďarská“, mezi maďarským „nebezpečenství agitace protistátní a protinárodní“.

*

Slovanský tisk zabývá se nyní častěji polskou otázkou v Horních Uhrách, kde v území spišském a na Oravě žije i podle úřední statistiky 125.000 obyvatelstva polského. Lid jest však národně zcela neuvědomělý, poněvadž nikdo se oň v tom ohledu nestaral. Nazývají se sami „horaly“, Poláky se necítí — nemajíť ani jediného učitele ani jediného kněze polského, a tak přirozeně se poslovenšťují, ač z veliké části zachovali dosud svou původní svéráznost. Teprve asi ode tří let vyvolán byl v Haliči — hlavně články ve „Świtě Słowiańském“ jakýsi zájem pro tuto otázku a podniknuty akce, aby Poláci v Uhrách byli uvědomováni a úplně se neodnárodnili.

Ale tyto snahy setkaly se s odporem u některých Slováků, kteří pokládali polské „horalské“ obyvatelstvo za své a cítili se nyní seslabováni. Vytýkali Polákům, že pracují tím přímo do rukou Maďarům, v čemž zdály se je utvrzovati některé neprozřetelné projevy přízně polsko maďarské. A že Maďaři skutečně rádi by nasili símě sváru mezi Poláky a Slováky, svědčí provolání, jež nedávno začali rozesílati redakcím deníků polských.

Jasnou a rozhodnou odpověď podává však poslední „Świat Słowiański“, jenž věnuje této otázce hned tři delší články, z nichž zvláště významný jest článek Edmunda Kołodziejczyka „O slovenštění a maďarisaci“. Dokazuje, že není vinou Slováků, když polští horalé v Horních Uhrách se poslovenšťují, nýbrž vinni jsou Poláci sami: po dlouhou řadu let nestarali se vůbec o ten lid, nepracovali o jeho duchovním pokroku a ani jednou veřejně nevystoupili na jeho obranu oproti vládě uherské. V kostele ovšem slovenští kněží káží polským horalům jazykem slovenským, ale toho jim nemožno vytýkati; neprovozovali tím žádné propagandy, byli tak vychováni a z nevědomosti pokládají jazyk horalů jen za podivné jakési nářečí slovenské. Uvědomělí kněží slovenští projevili souhlas se snahami Poláků haličských, takže Slováci nemohou býti pokládáni za jejich nepřátele.

Za to však největším nepřítelem je sama vláda uherská. Jako zmaďarisovala školy slovenské, stejně tak činí i se školami polskými. Nedovoluje kněžím z Haliče přicházeti do horalských vsí, aby tam kázali polsky, a když biskup spišský povolal polské missionáře, byly missie telegraficky zakázány. Vláda všemožně se stará, aby živel polský nevzrůstal. Činí hrozné překážky při zakupování majetku, maďarisuje jména místní i osobní, nedovoluje zasílati do vsí polské časopisy a knihy — za to rozšiřuje zdarma nebo velmi lacino modlitební knihy s dvojím textem: slovenským a maďarským, i historické čítanky v jazyku maďarském, bohatě illustrované portrety králův a bohatýrů maďarských. V polských krajích často vnucuje jazyk slovenský — ne z lásky ke Slovákům, nýbrž ve vlastním prospěchu — domnívá se, že snadněji se jí podaří zmaďarisovati Slováky, kteří nemají za sebou nikoho, než polské horaly, za jejichž zády stojí miliony krajanů.

To všechno musí zásadně změniti poměr Poláků k Maďarům, musí prohlédnouti konečně i ta část společnosti polské, jež podléhala ještě stále dojmům chvil z r. 1848 a chovala jisté sympathie k národu, jenž se ukazuje nyní nejkrutějším utiskovatelem národů jiných, zvláště slovanských . . .

A k témuž závěru dospívá starý pracovník ve slovanské otázce R. Zawiliński ve článku „Vzájemné poměry Polákův a Slováků“. Maďarům se nepodaří, aby Poláky znesvářili se Slováky ani jich nevženou v objetí maďarštiny. „Ničeho od Maďarů nepotřebujeme“ — praví — „a odkázáni na vlastní síly a prostředky, půjdeme mezi lid polský (v Uhrách) sami; bude-li nám však „přátelská“ vláda maďarská překážeti, nebude to pro nás překvapením, neboť se již známe . . . Staneme pak tváří v tvář jako zjevní nepřátelé: my o věc

svatou — oni pod praporem šovinismu, a tehdy snad umlkne falešná písnička: ‚Uher, Polák — dva bratránci‘, neboť budeme věděti, kde hledati bratří a kde se varovati nepřítele.“

*

Zbytky indianských Iroků či Irokesů v severní Americe jsou účelně sorganisovány, ani cizinci nemusejí se obávati „lidojedství“. Poslední dědičný pohlavár zbytků kolem jezera Ontaria roztroušených, Hiawatha (tak nazývali se asi všichni vůdcové, dle prvního pohlavára Onondagů, jemuž se připisuje sjednocení pěti kmenů v jeden celek — srov. egyptský název králů „farao“) právě zemřel. Jeho nástupce má býti volen, ježto jediný syn „princ Lazar“ zdá se býti modernistou, který zavrhuje zděděné zvyky. Jako mnozí z Iroků, tak i on stal se přístupným civilisaci, koná studia a nevšímá si příliš záležitostí svých soukmenovcu. To mu sympatií nezískalo. Ostatně čítá se těchto Indianů na území kanadském necelých 12.000.

*

O dvojvidu (srv. rozpravu prof. Dra B. Spáčila v Hlídce 1910) nové doklady uveřejňuje „Katholik“ 1913, 8., na něž interessenty upozorňujeme. Visionář, uhlíř Johannes Willecke ve Vestfálsku († 1861), předpověděl na př. zcela podrobně výjevy z války piemontské 1848. Jiné vidění týká se veliké bitvy, když „Gergonius, Damascen, povstane zničit křesťanství“ a po velkých útrapách křesťanův objeví se velitel s mužstvem a zvítězí, načež nastane mír a řád. Vidění míval nejčastěji v noci, ale také ve dne za jasného poledne. Někdy slyšel i hlas, na př. před válkou sardinskou: „Ew. Majestät, machen Sie sich auf, die Sardinier nehmen überhand“, aneb onen výrok o Gergoniovi; tuto velkou bitvu viděl na obloze o 9. hod. večer až do 4. ráno, a to tak, že i když pozorování přerušil, vcházeje chvílemi do uhlířské chýše, jakmile odtud vystoupil, viděl ji zase tak jako dříve.

*

O evropském poloostrově přednášel na letoším dubnovém sjezdu zeměpisců v Římě vratislavský prof. Supan. Rozeznává 4 kontinenty (starý svět, Ameriku, Australii a Antarktiku), 6 pevnin (Festland: Eurasii, Afriku, Jižní Ameriku, Severní Ameriku, Australii a Antarktiku); pevniny s příslušnými ostrovy jsou díly světa. Evropa dílem světa není, ani poloostrovem celá není; jako prý Rus jeda na západ říká, že jede do Evropy, tak třeba k evropskému poloostrovu čítati jen západní, střední a jižní části Evropy, ne však evropské Rusko, které zeměpisně náleží k Asii. Dělidlem je tu jednak voda, jednak spojovací úžiny, jednak t. ř. stavební sloh horstva, jejž prof. S. v Asii nazývá guirlandovým, v Evropě, totiž ve třech částech jejích právě jmenovaných hadovitým. Evropa vůbec není pojmem zeměpisným, nýbrž kulturnohistorickým, snad i anthropogeografickým; v zeměpise fysikalním třeba vždy mluviti jen o Eurasii.

*

Veliké tunely evropské čítají délky: Simplonský 19.731 m, Gothardský 14.984 m, Loetschberg 14.605 m, Mont Cenis 12.233 m,

Arlberský 10.249 m, Túrský 8236 m. Nejstarší jest Mont Cenis, proražený 26. prosince r. 1870, jehož stavba trvala 13 let a 1 měsíc. Poslední Loetschberg byl dokončen ve 4 letech 5 měsících. Jak technika v tomto oboru pokročila viděti z toho, že průměrně vyvrtalo se denně 9 m, kdežto u M. Cenisu pouze 2·60 m.

*

Vědecká akademie v Paříži disponuje cenou pí. Guzmanové na 100.000 fr., která nebude asi nikdy vyplacena. Patřila by hvězdáři, jenž spojí zemi s některou oběžnicí — mimo Mars. Testatorka se asi domnívala, že dorozumění se s obyvatelstvem Marsu jest otázkou nejbližších dob. Úroky připadají vždy po 5 letech učenci, který se objevy astronomickými vyznamenal. Nadace byla založena r. 1899.

*

Na str. 72. zmínili jsme se o „myslících koních“ elberfeldských. Obava tam vyslovená, že jmenovaní psychologové šli asi na lep, se potvrzuje. Na IX. mezinárodním sjezdě zoologů koncem letošího března v Monaku předčítal pražský zvěropsycholog H. Drexler vyjádření podepsané čelnými učenci, kde výroky pěstitele Kralla a souhlasné svědectví psychologů prohlášeno za pravděnepodobné vývojové myšlence a dosavadním výsledkům zvěropsychologie protivné, a žádá se, by koně byly odborníky samostatně přezkoušeny, má-li se o věci vědecky vůbec jednati. Ukázalo se totiž, že zvířata nejsou při počítání atd. ponechána sama sobě, nýbrž že se jim dávají nacvičená znamení, z nichž dosud zpozorováno na př. potahování uzdou, mžikání okem, rána bičem na ohradu, když kůň několikrát špatně počítal a pod. Zdá se tedy, že nejde než o — podivuhodnou ovšem — dressuru; Krall má mezi svými zkoušenci dokonce i slepého koně, u něhož arciť na zrak působiti nelze, ale zajisté jinak. Bývalý opatrovatel „chytrého Hansa“ v. Ostenova sám prohlásil kdesi u sklenice: „Der kluge Hans bin eigentlich ick; wenn ick die Oogen niederschlage, dann trampelt das Vieh so lange, bis ick die Oogen wieder ufhebe.“ Zvěropsychologové z našeho tábora, Ettlinger a Wasmann odepřeli také sami bez komise zkoušky provésti. (Stimmen aus Maria Lauch 1913, 10).

V témž listě popsáno také, jak Haeckel ve své zuřivé anthropogenii nalítl jakémusi dárci „medvědího“ embrya (v. Schmertzing v Arva-Vorallia v Uhrách). Embryo to má totiž na hřbetě ostny, jako ježek. K sedmdesátinám Haeckelovým vyšetřil a popsal toto zvláštní embryo specialista kožní a vlasový prof. Dr. Maurer, také v Jeně; namáhá se v potu tváře s Haeckelovou fylogenesí a ontogenesi, přednáší hypothesy všemožné, ale žadná ani jeho neuspokojuje; prosím vás, medvěd s ostny! Tu se ukázalo jiným, trochu střízlivějším učencům, že to vůbec není medvěd, nýbrž docela pravý ježek, jemuž ovšem ostny patří.

Tu máte zas kousek té neomylné universitní přírodovědy!

Vychovatelský.

V Čechách a na Moravě je dle novin 6000 osob učitelkých bez místa. Němci na Moravě zdají se dle toho zařizovati, neboť do olomouckého ústavu přihlásilo se do 1. ročníku jen 8 žáků (místo 40), tak že bude mimořádně nová přijímací zkouška v září.

*

V Praze bude letoším říjnem otevřena škola pro obchodní cestující.

*

Školní rada hamburská zakázala kopanou v obecných školách.

*

Maďarské časopisy rozhlašují, jak se stará vláda uherská o vzdělání občanstva, že i cikánům otevře 1. září t. r. školu ve Felsööri (železná stolice); že však Slovákům školy zavřeli, o tom časopisy mlčí.

*

V Paříži ustavilo se sdružení, jež si vzalo za úkol založiti vyšší učebný ústav pro ženy. Ve výboru jsou mezi jinými: kardinál Amette, Renè Bazin, Paul Bourget, Denis Cochin a Viktor Giraud. Jde tu o reakci proti příliš modernisticky pojatému vzdělávání, jaké podávají ženám dosud existující vyšší školy francouzské. Ustav dostal název „Collège Sainte Marie“, a bude se opírati o dvě základní zásady: klassické vzdělání a katolický názor světový.

*

Z nařízení vlády budou se konati v příštím zimním semestru na universitě pražské, vídeňské a snad i budapeštské přednášky z bosenského práva. V Praze budou prý pravděpodobně svěřeny prof. Kadlecovi, ve Vídni převezme je tajný rada Šek Vagrovečki ze Sarajeva. A v Záhřebě nic!

Chorvaté znovu si stěžují — pokud je to ovšem možno za nynější přísné censury — na neobyčejné zanedbávání své záhřebské university, jež nemá vůbec fakulty lékařské a na jiných fakultách živoří. A brání se proto přirozeně proti projektu dra. Bilińského, dnešního vladaře Bosny a Hercegoviny, jenž chce založiti novou universitu v Sarajevě. Každému je patrno, že projekt ten vznikl jen z ohledů politických, německo-maďarských, a ne z péče o rozvoj kultury jihoslovanské. Bosna a Hercegovina mají 90% analfabetů; jedna obecná škola, a to ještě bídně zařízená a bez povinné návštěvy, připadá na 150 km². Obyvatelstvo takové země má náhle dostati universitu, jež bude ovšem jen konkurovati kusé universitě zahřebské. Obě university náležitě nevypravené nemohou splniti svého úkolu a budou jen na posměch Němcům, kteří budou zase ukazovati na méněcennost Slovanů. A když vzpomeneme na obtíže, s jakými

se setkává snaha po zřízení druhé české university, je štědrost vlády k Sarajevu více než podezřelá.

*

Polský vychovatel Ludvík Skoczylas uspořádal na jednom z lvovských gymnasií a na vyšší dívčí škole lvovské za přispění příslušných professorů zajímavou anketu o vlivu kinematografických divadel na mládež. Odpovědí, jež byly psány za přítomnosti professorů ve škole a po ujištění, že nebudou z nich vyvozovány žádné „školní“ důsledky, bylo odevzdáno na 500. Účastnila se mládež mužská i ženská od 10—18 let.

Již na první otázku: „Chodil jsem do kina a jak často?“ — jsou odpovědi velmi charakteristické. Je z nich viděti, že v každé třídě utvořuje se skupina přivrženců představení kinematografických, jež účastní se jich pravidelně jednou, dvakrát i vícekráte za týden. Skupina ta čítá obyčejně šest až deset žáků ve třídě. Ostatní chodí řidčeji. Případu, že by některý žák ještě nebyl v kino — není ani jednoho. Účast řídí se také věkem. Shledalo se, že nejčastějším hostem v kino jest mužská mládež mezi 14—16 rokem života, ženská pak mezi rokem 12—14. Patrno z toho, že vlivům kina nejsnadněji se poddává mládež ve věku nejnebezpečnějším — v době dospívání pohlavního, kdy dráždivé obrazy sensačních scen nejhlouběji se vtisknou v mladou duši a ohrožují působení školy i domova.

Na druhou otázku: „V jaké společnosti chodím do kina?“ odpovídá většina žáků, že chodí s matkou, s osobami staršími, se známými nebo se služkou, kuchařkou atd. Jen málokteří chodí sami — důkaz to, že kino pokládá se již v rodině často za místo počestné a nutné zábavy pro všechny, jak pro mladé, tak pro staré.

Odpovědi na třetí otázku: „Jaký druh představení líbí se mi v kino nejvíce a proč?“ — objevují paedagogům novou stránku duše dnešní mládeže. Mladší žáci a ti, kteří jen zřídka chodí do kina, zajímají se pro obrazy z přírody, z dějin, zeměpisu atd. U starších největšímu uznání se těší drama. „Miluji kriminální dramata — píše jeden chlapec — neboť napínají mou zvědavost.“ Student páté třídy vyznává: „Mám rád každý program, který udržuje mého ducha v napjetí.“ Jiný: „Mám rád dramata ze života, poněvadž mě učí takovým věcem, kterých by mi starší nepověděli.“ — Podobně odpovídají studentky: „Když jdu po ulicích městských, prohlížím nalepené plakáty. Všude je viděti jen plakáty z kina, a když se dnes někoho zeptáme, co hrají v divadle, neodpoví; ale když se zeptáš, ve kterém kino je nejkrásnější program, hned jich vyjmenuje deset. Dnes panuje taková moda. I já jsem šla za ní a mohu říci, že chodím do kina každou neděli jako na mši. Jaký druh se mně nejvíce líbí? Dramata! Proto, že se končí smutně a tvoří kontrast s mou veselou povahou.“

Jiná starší dává takovou odpověď: „Chodím nejraději na dramata. Neboť kdo by na ně nechodil, když čte na plakátech a programech překrásné romány, tak pěkně illustrované!“ Jinde čteme: „Nejvíce se

mi líbí dramata, protože se končí smrtí, katastrofou nebo neštěstím." „Mám ráda dramata, neboť při nich možno se vyplakati, a také komedie, zvláště jsou-li arcikomické."

Viděti z toho, že nejpřednějším motivem, jenž vábí mládež hledati zábavy v jistém druhu představení, jest podnícení ducha sensací a nezdravou vášní. Proto také, když v následující otázce měli popsati obraz, který si nejlépe zapamatovali, popisují ponejvíce sceny drastické. Na př. z „Quo vadis" požírání křesťanů, boj Ursa s Krotonem, z jiných stíhání lupičů, krádeže, vraždy a zločiny. Ani jeden však nepodal popisu nějakého obrazu z přírody. A také professoři, přírodopisci, kteří se snažili výklady z přírody navázati k jistým obrazům, jež mládež hromadně poznala v kino, dosvědčili, že žáci i žákyně neradi zabývají se potom oněmi zjevy ve škole. Výklad je nudí...

Charakteristické jsou také odpovědi na další otázku: „S jakým dojmem odcházím z kina a nač myslím?" Chlapec ze čtvrté třídy vyznává, že „stále myslí na to, co viděl, a chtěl by všechno to viděti ve skutečnosti." Jiný sní: „Chtěl bych býti takovým hercem, jakého ukazují v kino." Druhý „přemýšlí o tom, jak by se stal v životě hrdinou takové události, jakou viděl nejednou na filmu." „Pod dojmem sensačního dramatu chtěl bych žíti a baviti se tak, jako jeho hrdinové." Někteří žáci odcházejí se žalostným dojmem, „že ztratili peníze na kino." Mladší chlapci si stěžují často, že opouštějí kino s velikou bolestí hlavy i očí. Jeden z nich se přiznává, že vychází „jak oslepený" a že „je hotov tehdy učiniti vše, co viděl v kino."

Od odpovědí žáků liší se značně v tomto bodě odpovědi žákyň. Vyznávají: „Opouštím kino nesmírně zdenervovaná." Nebo: „Vycházím zlá na celý svět, který jest nudný a odporný." „Některá představení působí na mne příjemným dojmem, ale jiná zase mě rozčilují." „Po návratě z kina jsem se vším nespokojená, a všechno, co mě obklopuje, stává se mně nesnesitelným." Jiná studentka se rozcitlivuje: „Dramata podněcují mě nejednou k pláči, a poněvadž se stydím plakati v kino, spěchám domů, abych tam měla soucit s nešťastnými." Její družka jest „po východu z kina tak zdenervovaná, že když se vrátí domů, hněvá se na všechno." „Chtěla bych utíkati automobilem, bych byla co nejdále od té ošklivé školy a Lvova."

Mezi odpověďmi méně již loyálními jsou i takové: „Chtěla bych býti unesena velmi bohatým člověkem." Nebo: „Přála bych si býti aspoň jednou tak milována, jak jsem to viděla v kino." Jiná líčí takto svůj dojem: „Konečně opouštím své sedadlo v kino. Na ulici obklopuje mě zástup lidu! Jak jsou všichni odporni! Lidé malých tužeb, lidé tak zvané povinnosti! Který z nich by dovedl tak milovat, jako třebas ten opovržený ctihodným publikem apač! Ach, ošklivi chlapci!" „Říkají, že kino podává věci smyšlené. A já věřím, že to všechno musí se díti v životě. Ach, nic bych nechtěla, jenom jednou užíti tak, jak jsem viděla v kino, a pak — nezáleží mi již na ničem!" A na konec: „Pod dojmem kina prahnu vyrvati se z té zatuchlé atmosfery, ve které žiji! Poznati jednou, co jest ten opravdový život!"

Odpovědi, zvláště děvčat, jsou tak výmluvné, že všeliký komentář je zbytečný. Ideálem mužské mládeže pusobením kina stává se — hrdinství lupiče, ideálem mládeže ženské — užívání života.

*

„Pochybnosti náboženské a mravní boje jsou nápadné známky v náboženském životě největší části dospívajících . . . a zakládají se ve fysiologických a fysických stavech toho věku. Výstavba těla děje se přečasto jen za prudkého kvašení. Vzniká v něm nepokoj, který rozmanitým způsobem snaží se vybíti na venek . . . V oboru rozumovém dospívající nepřijímá již všeho bez ohledání . . . je to doba duševního neklidu, pochyb a skepse. Filosofickým spisům, stojícím na této půdě, dává se přednost. K tomu přistupuje zvláštní názor dospívajícího o osobnosti, svobodě a cti. Osobnost jest mu totéž co bezohledné sebeuplatnění (Sichdurchsetzen), svoboda znamená mu neomezenou libovůli, čest posuzuje dle názorů svých přátel a vrstevníků; pozůstává hlavně v tom, nenechati se vésti aneb na sebe pusobiti od rodičův a osob autoritativních; ale jíti otrocky za nějakým třebas duševně nízko stojícím, jen hodně bezohledným beranem (Leithammel) mezi druhy, to nepociťuje se jako urážka cti . . . Cítí se schopným a oprávněným prováděti kritiku i na nejtajemnějších pravdách, před jichžto hloubkou největší duchové v pokoře se skláněli; a neumí-li jich po svém vyložiti, přijdou pochybnosti a po nich nevěra. Proto jest náboženská pochybnost zvláštní známkou mládí. Dle látky Starbuckem zpracované byla u 53% děvčat a 79% mladíků. Nastupuje po době nejrychlejšího vzrůstu tělesného, u děvčat nejvíce v 15. a 16. roce, u mladíků v 18 . . . U mladíků totiž činnost rozumová, abstrahující a vědecká rozvíjí se více než u děvčat, tato však dospívají dříve než oni. Tato sklonnost k náboženským pochybnostem, jež tedy, co s důrazem vytýkáme, vyplývají z pochodu fysického, nachází pak v zevnějších okolnostech potravu a posilu," v pavědecké „kritické" literatuře, vyšší pornografii, a hlavně v nemravném životě. (Dr. Hoffmann, Pharus 1913, 8.)

Hospodářsko-socialní.

Výzvy křesťanské, nakupovati u židů, které, mimochodem řečeno, nic nepomáhají, bývají, jak známo, vždycky nebo z pravidla konfiskovány. V jednom takovém nálezu brněnského soudu se zabavení odůvodňuje tím, že závadný výrok „hledí popuditi k hospodářskému boykotu, tudíž k nenávisti proti společnosti náboženské židovské“.

*

Ve „Zlaté Praze“ uveřejňoval Josef Penížek své dojmy z cesty po slovanském jihu a dotkl se ovšem také častěji hospodářského poměru Čechů ke Slovincům a Chorvatům. Vítr obrací se proti nám. Již nyní slyšeti tam často, jak Čechy nazývají přímo cizozemci, kteří přišli vykořistit finančně slabší, a vyzývá se k emancipaci od nich. Pan Penížek se domnívá, že nastane den, kdy přívoz českých výrobkův a zanášení českého kapitálu narazí na nejsilnější odpor, na bojkot a Češi budou nuceni vrátiti se na sever... „Świat Słowiański“ dodává k této prognose: „Pozorování, sdělená p. Penížkem krajanům, jsou již dávno známa každému nečeskému cestujícímu. Nářky na Čechy jsou tam všeobecné, a příčina je táž jako v Haliči: nedostatek občanského ducha v českých bankách a zvláštní způsob chování se bankéřů českých. Nedostatky ty daly by se odstranit.“

*

Letoší úroda, ač místy poněkud mokrem trpěla, celkem jest uspokojivá, i u nás. Komise vyšetřující škody jsou potřebné a postiženým někdy prospěšné, jen kdyby jich nebylo tolik a tolik nestály... Regulace Bečvy se tuze neosvědčila, jak obyčejně; neregulovaná Morava nadělala tím více škod.

Neuspokojivá jest úroda vína a ovoce; chladna a mokra poškodila již květy a ani plodům nedala jaksi se vyvinouti.

Jaké budou ceny požívatin, nebude záviseti tak na sklizni, jako na překupnících. Jsou ještě lonské zásoby, pro případ války i na spekulaci uchovávané, nouze by tedy o ně nebyla. Ale tím se trh řídí teprv tehdy, až se neví, kam se zbožím; a toho ještě není.

Vzhledem k drahotě ovoce pokusila se kterási firma pražská vyráběti zavařeniny také z jiných požívatin, s chutí a vzhledem ovocných, jen že o mnoho lacinší.

Kdosi pravil, že čím vzdělanější ovocnáře máme, tím dražší ovoce. Snad to nesouvisí, ale pravda je, že na kloudném ovoci domácím si skoro již ani nepochutnáme; vše jde do ciziny, a peníze se proplesají, jak Fr. Procházka říká.

Kaviáru (jesetrových jiker) z Kaspického moře a z Volhy vytěženo 1912 přes 500 tisíc kg, z toho 100 tisíc kg lisovaného, jenž se spotřebuje z polovice doma, jinak se vyváží do Francie, Rumunska, Anglie; nelisovaný vyváží se k nám, do Němec a do Ameriky. Skoro

stejně cenný s ruským jest kaviár dunajský z Oršové; z Hamburku rozesílá se také labský kaviár.

Po ruskojaponské válce Japonci úsilovně zabývali se konservováním ryb, ale rozmach tohoto průmyslu dlouho netrval, jelikož olej při tom upotřebený měl nepříjemnou příchuť a sardinky tamější jsou příliš drobné. Nyní se více nasolují a vyvážejí do Číny. Za to konservy krabové jsou vítanou náhradou za drahé humry. Též udírnám lososů při Amuru dobře se daří, ačkoli co do jakosti zboží s ruskými a americkými se ještě nemohou měřiti.

Kanadský lov sleďů v posledním období vynesl přes 400 tisíc sudů, z nichž asi čtvrtina zpracována na sardinky, ostatní nasolené rozeslány továrnám. Za to na evropském (francouzském) pobřeží lov sardinek pořád ochabuje, zda pro nějakou nemoc, neví se.

*

Rakousko-uherská banka měla 7. ledna t. r. nejnižší letos zásobu kovových peněz (1507·6 milionů K), 23 srpna však již 1534·4; v příbytku bylo 5 mil. zlata, ostatní stříbro a j., zásoba zlata jest však přece o 26·3 miliony K menší než tou dobou vloni. V téže době vzrostla zásoba zlata v ruské státní bance o 308·2 mil., v německé o 212·6 a francouzské a 113·8 milionů K, neboť zásobovaly se pro válečné případy, čímž od nás zlato odcházelo. Rakousko-uherská banka letos vůbec z placení daně za cenné papíry nevyšla (až dosud 7·38 mil. K), tak že celková daň letoší bude 12—13 mil. K. Lombard (zástava cenných papírů) od onoho 7. ledna sice o 100·7 milionů K klesl, ale přece jest neobyčejně vysoký, což souvisí hlavně s úpadkem stavební činnosti. Úroková míra zůstane nesnížena.

*

Americké Slováky stihla veliká pohroma úpadkem peněžního závodu odpadlého kněze Rovnianka v Pittsburgu. Půjčkami a parcellacemi zbohatl, stal se „slováckým králem", ale šílené spekulace jej sklátily a s ním mnoho vkladatelů; dvoje noviny slovenské zašly, nejstarší slovenská banka „Tatra" je v nesnázích.

Z Haliče a Bukoviny málokdy dojde nějaká utěšená zpráva hospodářská. Sotva je po skandálu bukovinských hospodářských společenstev, kde též Ústřední banka českých spořitelen byla súčastněna, šušká se o nových ztrátách, jimiž i české banky budou prý postiženy.

Moravská hasičská pojišťovna má v ředitelstvu bývalého učitele Vozába, který časem (proti stanovám?) stal se ředitelem ústředny úřadovny vůbec. Vystoupil letos jako samostatný kandidát na sněm, po zvolení — dle osvědčených vzorů — vstoupil do klubu pokrokovo-lidoveckého, což ovšem nemohlo zůstati bez odezvy druhých stran, tak že pojišťovně hrozí nepříjemné následky.

*

V ministerstvu veřejných prací, v oddílu elektrotechnickém zřízena poradna pro osvětlovací zařízení, pokud slouží veřejným účelům. Obce a jiné veřejné korporace mohou se tam obraceti o po-

třebné pokyny zřizovací a stavební, předkládati návrhy a rozpočty k prozkoumání atd., aby podniky takové zřizovány byly co nejvhodněji a nejlaciněji.

Na Moravě dochází stále ke stížnostem na berlínskou A. E. U. (Allg. Elektrizitäts-Union), která zařizuje ústředny pro dodávku síly elektrické, stížnostem po stránce národnostní i hospodářské. Ale jest už pevně zakotvena a nezbývá než se s ní dorozuměti. U některých stížností pak nelze dobře rozeznati, zdali jde o veřejný prospěch či o zlost nějakého advokáta, že výdělek měl — kollega.

*

Světová výstava v Gentu končí ohromným schodkem: konkurs stíhá konkurs, zvláště při podnicích zábavních. Mnozí boháči jezdili na výstavu jen ve dne, na večer však spěchali do Brysselu, Ostende atd., aby nepropásli svých her. — Špatně daří se také vídeňské výstavě „Adria“.

*

Němečtí socialisté, ačkoli zástupci jejich v říšském sněmě hlasovali pro branné předlohy o rozmnožení vojska, protestují návrhem porodní stávky. Ženské namnoze s tím souhlasí, ačkoli soudružky Zetkimová a Luxemburgová jsou proti, ježto prý návrh připomíná nejhorší měšťácké mastičkářství.

U nás si pomáhají od rekrutů jinak, a to sama vláda, udělivši paroplavební společnosti „Canadian Pacific“ obsáhlé koncesse vystěhovalecké. Řádění agentů jejich vylidňuje nejen Halič, nýbrž i úrodné krajiny uherské a charvatské. Haličský místodržitel konečně proti tomu zakročil, a to asi hlavně na popud ministrů vojenství, kteří chtějí před říšské rady předstoupiti s požadavkem rozmnožení vojska (prý až o 40 tisíc), kde zatím země naše se vylidňují. Také kus hospodářské politiky! V Haliči vystěhovalectví podporoval prý také pověstný posl. Stapiński, který pro zákaz místodržitelský volá Poláky do opposice proti vládě. A to je zase kus národní politiky!

Vůdce německých socialistů August Bebel zemřel a s velikou okázalostí ve Švýcařích spálen. Byl vytrvalým marxistou, i když socialističtí theoretikové zásadní vady marxismu prokázali; Bebel jsa prostý řemeslník bez hlubšího vzdělání, na záhady takové nestačil, a proto zůstal při staré prostřednosti, urputně a autokraticky ji zastávaje. Jinak byl to také jeden z revolucionářů im Schlafrock und Pantoffeln, jak Němci o něm píší. V něm také ztělesněna jedna z nejodpornějších stránek socialistů, že bezohledně pod immunitou napadal osobní čest protivníkův, neštítě se žádného klepu a pomluvy. Dílo jeho „Žena“ rozšířeno ve statisících výtiskův, ač je to práce zcela mělká, vědecky takořka bezcenná. Ale snad právě proto táhla.

Politický a vojenský.

Věci českého království zaměstnávají německou veřejnost snad více než českou. Tam aspoň viděti jakousi cílevědomou činnost, čehož tuto říci nelze. Ostřejší strana německá usnesla se v Chomutově na požadavcích, jež by znamenaly znásilnění české většiny; jinak že půjdou Němci do opposice, což ovšem tak snadné nebude, jak se snadno napsalo, neboť mimočeští Němci počítají, že u vládního koryta je přec lépe býti. Nade vše žádají hlavu místodržitele Thuna, jemuž by třebas dopřáli i titulu vévodského. Požadavky učitelské mají býti vyplněny a pak teprv ostatní projednáno. Že Němci situaci ovládají, není pochyby.

Čeští poslanci vedeni Švehlou byli u místodržitele a k jeho dotazu projevili ochotu navázati smiřovačky znova. Když byli pak za dveřmi, namítal Choc, že toho měl Švehla nedělati...

V novinách byla rozšířena zpráva, že Praga caput regni jsouc dle židů kapút dostala od vlády pokyn, by své finance uvedla trochu do pořádku, sic že přijde ..... inu, komisař. Byla by to pěkná podívaná, kdyby ve chvíli, kdy Praha v čele českých měst proti zemskému komisariátu protestuje, sama jej dostala. Ale zpráva ta prý není pravdiva.

Zemský komisariát dostal od vlády nezúročitelné kapesné na běžné výdaje 1·2 milionu K. Politikové pověřili staročecha Dra Srba, bývalého starostu pražského, úkolem vypracovati obžalobu vlády u správního soudu pro porušení zákonů zřízením komisariátu.

Pražská spořitelna, asi z opposice, vypověděla zemi svou osmimilionovou půjčku. Moc státoprávní chytrosti v tomto kroku není, tím méně obchodní.

Podobný autonomní kousek, jako náš Dr. Budínský a spol. proti zemskému hejtmanu žalobou u místodržitele, provedli také slovinští liberálníci proti Dru Verstovškovi, který byv sněmem štyrskohradeckým zvolen za náhradníka Robičova, mírného liberála, v zemském výboru nyní v nemoci a po smrti jeho nastoupil úřad. I oni vyzývají vládu, aby jako v Praze zemskou vládu suspendovala.

Uherští Slováci o padesátí své Matice měli v Turč. sv. Martině slavnostní schůze a porady. Dle zprávy školské dáno minulého roku na 100 stipendií studujícím. 300 tisíc K jest pohotově na slovenské gymnasium. V programových poradách prohlášeno, že Slováci trvají na jednotě a nedílnosti své uherské vlasti. Co to je? Dále žádá se rovnoprávnost všech národů, byť se i uznávala potřeba jedné úřední řeči ve vyšších instancích. Má se zavésti všeobecné volební právo všude, i v obcích, a k volbě má býti oprávněn každý občan dvacetiletý, ať muž či žena. Říká se, vždycky jest lépe žádati víc, aby člověk dostal aspoň něco; ale tahle resoluce může se vykládati také jinak... Též má býti zrušen virilismus a autonomie provedena ve správě státní i církevní.

Terstskému obecnímu zastupitelstvu nařídilo místodržitelství, by přestalo zaměstnávati ve svých službách příslušníky cizích států,

t. j. ovšem Vlachy ze spojené říše. Tož teprv nyní si pánové na tyto pěstitele irredentismu vzpomněli, kdy se s Italií pro Balkan trochu hněváme! Irredenta na jihu a pangermanismus na severu jsou docela nevinné zábavy, za to panslavismus — toť nepřítel, co?

Nejzajímavější v případě terstském je to, že nejvíce rámusí listy židoliberální, ačkoliv jinak právě liberálové rozbili italskou fakultu a brojí proti rovnoprávnosti vlašské. Aby se nějaký vinník našel, strkají „rudého prince“ (místodržitele Hohenlohe) najednou klerikálům!

Souboj ministerského předsedy Tiszy s markr. Pallavicinim osvětluje velice pěkně maďarské právní poměry. V Uhrách jako u nás je souboj zákonem stíhán. Vrchní strážce zákona pro hloupost se postaví nad zákon, přestoupí jej a je vrchním strážcem zákona dál. A ten člověk má zachrániti zákonný stav jihovýchodní části Rakouska jakožto státník uherský, ba Rakousko celé jakožto zahraniční ministr. Je to maličkost, ale z maličkostí sestávaly i mocnější říše než je rakouská! A ze skandálů, třebas ještě hloupějších než je souboj, vzešla jejich zkáza.

*

Francouzský přítel Slovanstva Louis Leger vrátil králi rumunskému právě propůjčený řád, ježto prý jako čestný muž po nedávných válečných událostech rumunského řádu nositi nemůže.

*

Hollandští socialisté, spoluvítězi ve volebním boji, odepřeli utvořiti vládu, když na ně po odmítnutí liberálů došlo. Potom dali si liberálové říci. Jak to půjde dál, těžko říci, když odboj povstal vlastně proto, že vláda dřívější, aby si opatřila peníze na starobní pojištění (asi 10 mil. K), chtěla zavésti mírné dovozné clo. Kde se nyní peníze vezmou, nikdo neví. Zajímavo jest, že při druhých volbách, kde dříve byl jeden socialista zvolen na dvou místech, v Rotterdamu nástupce dostal o 1400 hlasů méně, jinde při užší volbě volen poslanec pravice a v Gromingách socialisté jedno místo ztratili, tak že jich do sněmu přišlo jen 16. Do vyšší sněmovny zvoleni převahou poslanci pravice, tak že liberální vláda bude míti pernou práci, aby svou provedla. Důvěry velké nepožívá.

*

V Haagu otevřen palác míru, vystavěný Carnegiem, vyzdobený různými státy. Za té příležitosti vypočítávány všecky zásluhy této korporace. Mnoho jich není, ač vůle byla dobrá.

Velmi příhodné jest, že kongres tento zasedá vždy až po válce, aby řemesla nekazil . . .

*

Různá vyznamenání počíná odstraňovati mladé Norsko. Popud vyšel od vlády. Bylo debatováno o účelu „dekorací“ a 75 hlasů proti 47 rozhodlo, že udílení vyznamenání bývá příčinou rozpaků i závisti, že nepřispívá pranic k dobru všeobecnému a že i bez jeho zneužití opravdové zásluhy přece nevyniknou. Ježto je však třeba dvoutřetinové většiny k uzákonění návrhu, bude projekt o zrušení řádů a vyznamenání předložen storthingu v nejbližších třech letech.

Tyto dny zrušena i královská garda. Ve Švédsku žádají republiku.

*

Teď na konci prázdnin a po válce nastaly neočekávané změny v diplomacii. Anglický vyslanec opouští Vídeň, kde před časem vzbudil velikou nelibost dav napsati do „N. Fr. Presse" článek proti Německu ve smyslu Eduarda VII. Náš vyslanec v Petrohradě chystá se na odchod a ruský vyslanec ve Vídni též; kolik viny oba tito pánové na vzájemném rozladění těchto států mají, nesnadno říci, neboť neví se, kdo vlastně rakousko-ruskou politiku dělá, zdali totiž zahraniční úřady anebo nějací činitelé pozadní. Též Paříž a Petrohrad vymění si své vyslance, oba ostřejší toniny (Delcassé a Izvolskij). Šuškalo se, že i náš Berchtold po balkanském nezdaru půjde, a za nástupce prohlašován Tisza. Volá se po silnější ruce.

Cosi nového se kluje v Evropě.

*

V Anglii všechny pobřežní pevnosti a válečné přístavy dostanou vzduchoplavecká zařízení, aby zprostředkovala styky mezi vojskem námořním a pozemním.

Francouzský nový branný zákon přijat i v senátě 254 hlasy proti 37.

Španělsko ve svých nesnázích marockých utíká se po příkladě Francie k cizinecké legii. Verbíř, jemuž se řemeslo to pronajme, zavazuje se dodati do Afriky aspoň 40.000 vojáků, nejméně 10 tisíc každého půl roku. Za každého legionáře dostane nejvýš 300 peset, za každého, jehož nedodá, nebo jenž bude uznán neschopným, zaplatí 50 peset.

Japonsko má v Anglii novou bitevní loď „Kongo" v práci, a s ní nový typ torpeda (40 kusů), jež má míti dosah 12.000 yardů (10.800 m), rychlost 48 uzlů (88·8 m), tak že všechny dosavadní útvary překonává a blíží se vlastním střelám (800 sek. m. počáteční rychlost).

*

Pařížská komise (předs. mir. Pichon), jež má rokovati o státním dluhu tureckém a převzetí příslušných částí jeho od balkanských vítězů, dostala od předsedy Dette publique Ottomane Adama Blocha memorandum, aby o zájmy tureckých věřitelů se lépe postarala než kdysi berlinský kongres, jenž sice státům balkanským jisté dávky uložil, ale jich nijak nezajistil, tak že — kromě Bulharska — žádný z nich nesplatil ani vindry; Bulharsko tu a tam něco splácelo až do r. 1909, kdy se prohlásilo samostatným, a kdy Rusko ze své ujednané válečné náhrady 40 ročních lhůt (po 350 tisících tureckých liber ročně) Turecku odpustilo pod tou výminkou, že Turecko vzdá se dalších dávek od Bulharska (za Východní Rumelii).

Za to však 25. června t. r. předložili tehdejší balkanští spojenci pařížské komisi svůj účet na 1896 milionů franků, dobře počítaných (i za oděv mužstva, spotřebu nábojů, opotřebení materiálu ve válce!), jenž novou válkou stal se ovšem bezpředmětným, neboť nyní nelze

všeho zpustošení sváděti na Turky! 1905 v Portsmouthu přes odpor vítězných Japonců vyslovena zásada, že válečná náhrada vůbec se platiti nemá. Pan Bloch v memorandu zásadě té přisvědčuje, aby Turecko, jež prý teď ztratí skoro pětinu svých příjmů vůbec, nebylo příliš seslabeno a mohlo platiti — židům: Francie totiž má 2 třetiny tureckého státního dluhu a přes 2 miliardy v Turecku investovány, Německo asi 18% státního dluhu, není tedy divu, že se o Turecko bojí, zvláště kdyby státy balkanské, „poučivše se z historie“, repartice svých příspěvků na státní dluh turecký zase tak poctivě — zůstaly na věky dlužny, jako po kongrese berlinském.

*

Kdo začal druhou válku balkanskou? Ještě pořád se nikdo k té cti nehlásí. U srbského zajatce nalezeno válečné provolání srbského krále, předčítané z rozkazu Putnikova 18. června / 1. července, kdy neobezřetný Danev ještě pořád upíral oči na baťušku a chystal se do Pitěru.

Průběh předehry byl asi tento. S jídlem rostla chut, s vítězstvím výbojnost všech a — žárlivost méně podělených. Největší podíl kynul dle zásluhy Bulharům, Srbové zásluhou či vinou Rakouska byli odstrčeni od Adrie i Albanie, proto hledali náhradu a zároveň odvetu proti rakouskému chráněnci, Bulharsku, Řekové vědouce, že Bulharsko nejvíc trpělo, přidali se na stranu, kde neměli co ztratiti ani získati a použili šťastné pro ně zápletky, Bulharsko pak, majíc doma neshodu mezi politikou a armádou, váhalo, až bylo překvapeno, a to na místech nedosti opatřených, jelikož válečný plán jejich ruskou diplomacií Srbsku prozrazen. Rusko hrálo zde hlavně proti Rakousku; přálo proto hlavně Srbsku, Bulharsko, ač té chvíle právě rusofilské, zdálo se mu přece příliš mocným, kdyby zmohutnělo tak, jak dle spojenecké smlouvy mělo, zvláště pro ten případ, že by rusofilství tam nepotrvalo, t. j. přálo i Bulharsku, pokud by nebylo tuze mocné a uznávalo jako Srbsko ruskou patronanci. Telegram carův, napomínající ke smíru, přišel již pozdě, byl-li vůbec vážně míněn. Nemnoho oslabené Řecko uchystalo se již na větší kořist, nežli smírem tím by mu byla připadla; ztrát se nebálo, neboť je tu mocný švakr v Berlíně.

K tomu všemu zdvihlo se Rumunsko, kde pro rakouské sympathie k Bulharsku ozývaly se ostré výčitky proti Rakousku. Toto vidouc nebezpečí osamění, a zároveň nepříjemnosti s Rumunskem, radilo v Sofii důtklivě, dorozuměti se s Rumunskem; tam však pohlíželi důvěřivěji do Petrohradu, a tak zůstali sami, neboť Rakousko ostřeji své dobré vůle pro ně ukázati nemohlo. Tak došlo k míru Bukureštskému 7. srpna, na kterém Bulharsko v severní části oškubáno Rumunskem, v dobytých krajích Řeckem i Srbskem, ale ukázán mu holub na střeše, Drinopol atd., o kterého však zatím se přihlásili znova Turci. Londýnská ujednání velmocí ukázala se odpornou komedií, neboť po všelijakých platonických intervencích jejich v Cařihradě dáno Bulharsku na srozuměnou, aby se s Turky dohodlo samo. Bulharsko zatím demobilisovalo, a kdyby také ne, nová válka, třetí v roce, mohla by je zničiti,

kdežto turecká vláda v Cařihradě spíná pokrytecky ruce, že nemůže již bojechtivého Envera s jeho vojskem v Thracii udržeti na uzdě, aby se jí nevytrhlo proti Bulharům.

Říká se, že v obojím případě prohrávají vlastně velmoci, jimž, kromě Albanska, nestalo se po vůli. Papírová prohra ta však jich asi tuze nebolí, neboť předně docíleno toho, že si nenávidění Slované hodně pustili žilou, dále Anglie zavázala si Turecko i Řecko, by jí přímořské Bulharsko nestalo se v Středozemí nepohodlným, konečně Francie má znova naději, že peníze v Turecku investované bude moci dále pohodlněji vymáhati. A nade vše, Německo pozvedlo Řecko a zachovalo si přízeň tureckou.

Ruský vliv na Balkáně značně oslaben, neboť i Srbsko, ač mu za mnoho vděčí, durdilo se, když car v poslední chvíli od nové války zrazoval; oslaben vliv jeho nejen na balkánský spolek, jenž takto roztříštěn, nýbrž i na jednotlivé státy jeho, mezi nimiž nastanou asi nové smlouvy a složeniny.

Říká se také, že Rakousko v boji tomto podlehlo. Hospodářsky ovšem velice poškozeno, ale to není od včerejška; ztráty jeho stupňují se již od několika let. Co bylo, arciť se docela již nevrátí, ale hospodářské svazky se sousedy nezávisejí na pouhé libovůli jejich, aby dle ní mohly býti úplně přerušeny nebo zvelebeny. Přírodní nutnost je tu silnější, a tak i v tomto případě mnoho se může zlepšiti a zlepší. Diplomaticky porážka rakouská též není tak značná, jak se zdá; co hlavně chtělo, toho dosáhlo, samostatné Albanie — zatím v této otázce nesejde na tom, zda ke svému prospěchu či škodě — o ostatní se asi tuze nezajímalo, neboť ani Maďaři ani Němci, a jen ti v zahraniční politice naší rozhodují, nemají proč plakati nad tím, že Slované tak statně do sebe sekali; lidmi diplomaté býti nesmí, tím méně křesťany, toť by nebylo „státnické“!

Pravda-li, že v poslední době oba „truchlící pozůstalí“, Rusko a Rakousko, trochu se sblížili, byl by to aspoň jeden potěšitelný výsledek z jejich diplomatické nešikovnosti, že druhé války nedovedli neb nechtěli — i toto může býti nešikovností! — zameziti.

„Naše“ milá Albanie zatím se řídí neb neřídí sama. Hledají pro ni panovníka, jenž by nad mohammedány, pravoslavnými a katolíky vládl nestranně; a to prý, dle Italie, dovede nejlépe — protestant, jenž by tam svou družinou ovšem zavedl toto čtvrté náboženství, aby jich bylo víc. Snad to má býti také jedna vymoženost — trojspolku, aby nějaký pruský princ k něčemu se dostal.

Mírem bukureštským dostalo Srbsko asi 38 tisíc čtver. km., Řecko 50 tisíc, Bulharsko po spornou čáru Midia—Enos 42 tisíc, ztrácí však Dobrudžou asi 9 tisíc km., Černá Hora 7 tisíc, Albánie 25 tisíc km. To jsou totiž číslice správné, úřední jsou značně vyšší. Že řecký přírůstek, pobřeží a ostrovy, jest cennější než makedonské pustiny, rozumí samo sebou. Za to mělo Srbsko v první válce 30 tisíc mužů boje neschopných (7·5%), v druhé 41 tisíc (10·2%), Černá Hora 10 tisíc (33·3%)

a 1200 (4%), Bulharsko 73 tisíc (12·1%) a 83 tisíc (13·8%), Řecko 23 tisíc (7·6%) a 25 tisíc (8·3%), Turecko 150 tisíc (18·7%). Ostatní dodělává hlavně v Srbsku cholera.

Okrouhle počítá se válečných ztrát (kromě hromadného vraždění a nemocí) asi 400.000 životů lidských a 5 miliard franků.

Následkem stálých žalob Řecka a Srbska, že Bulhaři dopouštěli se hrozných ukrutností proti jinorodcům, žádalo Bulharsko o mezinárodní komisi, aby věc nestranně vyšetřila. Komise ze základu Carnegie ustavena, ale Srbsku ani Řecku nebyla dosti „nestrannou", proto jí neuznali. Člen ruský Miljukov byl insulty donucen z Bělehradu odcestovati, a s vyšetřování vůbec sešlo.

Zásada, že přidělení dobytých území má se díti také dle národnosti, pokud možno, mírem neprovedena, neboť Řecku i Srbsku přiděleno mnoho obyvatel bulharských. Již toto bude příčinou dalších třenic a bojů, tak že nutno se obávati „revise" ne sice velmocenské, ale krvavé, jakmile se strany poněkud zotaví.

Výsledek křížové slovanské války balkanské je Slovanu i křesťanu vůbec tak žalostný, že hořko vzpomínati!

Ročník XXX. Číslo 10.

HLÍDKA.

Františkánský filosof Duns Scot.

Ukázka z chystaných Dějin středověké filosofie Dra Jos. Kratochvila.

Zakladatel mladší františkánské školy filosofické ve středním věku jest *Jan Duns Scot*, jehož filosofické názory teprve novějšími studiemi správně jsou posouzeny. Celá starší generace historiků, theologův i filosofů přisuzovala Scotovi různé názory a mínění naprosto nesprávně. Viděli v něm úplného skeptika, výlučného indeterministu, pelagianistu, obhájce t. zv. „dvojí pravdy“ atd. atd. V posledním desítiletí však učený františkán P. Parthenius Minges v řadě specielních studií, neobyčejně důkladných a kriticky hlubokých, mylné tyto domněnky opravil.[1]) Připravuje nad to celkovou studii o D. Scotovi pod názvem „D. Scoti doctrina philos. et theol. quoad res praecipuas proposita, exposita et considerata“, jež podá nám zajisté ucelený obraz filosofie i theologie Scotovy. P. Mingesa i četné jiné novější studie o D. Scotovi ukázaly též, že rozdíly mezi filosofií sv. Tomáše

[1]) *P. Minges*, Die angeblich laxe Reuelehre des D. Scotus, Zeitr. f. kath. Theologie 1901, str. 231—257. — Zur Theologie des Duns Scotus, Theolog. Quartalschrift 1902. — Ist Scotus Indeterminist? Mnichov 1904. — Der Gottesbegriff des Duns Scotus auf seinen angeblich exzessiven Indeterminismus geprüft. Vídeň 1907. — Die Gnadenlehre des D. Scotus auf ihren angeblichen Pelagianismus und Semipelagianismus geprüft, Münster 1906. — Beitrag z. Lehre des D. Scotus über die Univokation des Seinbegriffes. Philos. Jahrb. 1907. — Der angebliche exzessive Realismus des D. Scotus, Beitr. z. Gesch. d. Philos. d. Mitl. VII. 1908. — Das Verhältniss zwischen Glauben u. Wissen, Theol. u. Philos. nach D. S., Paderborn 1908. Forsch. z. christl. Lit. u. Dogmengesch. VII.

Aquinského a Duns Scotovou nejsou tak značné, jak se dříve soudilo, že naukové různosti těchto dvou knížat středověké scholastiky hodně byly přeháněny.

O životě Duns Scota máme velmi málo zpráv. Již rok narození jest nejistý. Dle jedněch badatelů narodil se roku 1266, dle druhých 1274. Pravděpodobnější však zdá se datum prvé. Ani o rodišti jeho není plné jistoty. Disputuje se dosud, uviděl-li světlo světa ve Skotsku, Anglii nebo Irsku. Pravdě asi nejbližší jest mínění, že se narodil v Dunstonu v Norhumberlandu na hranicích Skotska. V mladistvém věku (asi r. 1290) přijat byl do řádu sv. Františka a poslán na studie do Oxfordu, kde poslouchal přednášky Rogera Bacona, Viléma Varona i jiných empiriků františkánských. Brzy stal se sám professorem v Oxfordě a přednášel tu asi od r. 1294—1304; potom odešel do Paříže, získal si tu slavnou disputací doktorát theologie a přednášel na pařížské universitě do r. 1308, kdy na rozkaz svých představených řádových odešel do Kolína nad Rýnem. Tu však působil jen několik měsíců a zemřel 8. listopadu téhož roku v nejlepších letech mužných.

Literární činnost Scotova byla nad míru bohatá. V Oxfordě napsal důkladné komentáře k logickým spisům Aristotelovým k pojednání o duši, k metafysice a fysice. Hlavním jeho dílem theologicko-fysickým jest veliký komentář Super quatuor libros Magistri Sententiarum Quaestiones, zvaný též Opus Oxoniense nebo Scriptum Oxoniense. Úvodem do Scotovské filosofie je spis De rerum principio čili 26 Quaestiones generales super philosophiam. O Bohu a jeho bytnosti jedná spis De primo rerum principio, o poznání Boha De cognitione Dei a Collationes seu Disputationes subtilissinae. Pařížské jeho práce vydali žáci pod názvem Reportata Parisiensia neboli Opus Parisiense.[1])

---

[1]) Celkové vydání jeho děl vyšlo r. 1639 v Lyoně péčí Lukáše Waddinga, historika řádu františkánského. Od r. 1891 bylo starší toto vydání znova otisknuto v Paříži. — Spisky De rerum principio a De primo rerum principio vydány 1910 v Quaracchi s málo kritickým úvodem. — Tamtéž vyšel v letech 1906—10 Lexicon Scholasticum Philosophico-theologicum, in quo termini, distinctiones et effata seu axiomaticae propositiones philosophiam et theologiam spectantes a B. J. Duns Scot exponuntur. — V Havru vyšla 1910 a 1911 Capitalia Opera B. J. Duns Scoti péčí P. Deodata Marie. Obsahují Praeparatio Philosophica a Synthesis theologica.

Duns Scot právem nazývá se zakladatelem mladší, tedy nové školy františkánské. Dal skutečně duchem svým nový směr studiím ve škole františkánské. Kdežto sv. Bonaventura nejraději se vrací k filosofii Otců, zvláště sv. Augustina a jen mimochodem jaksi všímá si i modního tehdy aristotelismu, kdežto starší františkánští filosofové při universitě pařížské dávali přednost spekulativní methodě filosofické, Duns Scot komentuje a využívá Aristotela a zavádí empirickou methodu Oxfordskou i v Paříži. Tím mizí rozdíl mezi františkánskou školou oxfordskou a pařížskou a vzniká rozdíl mezi směrem dominikánským ve filosofii a františkánským. Směr dominikánský (sv. Tomáš Aquinský) uznává za nejvyšší autoritu ve filosofii Aristotela, františkánský (Duns Scot) upravuje si aristotelskou filosofii svým způsobem a oživuje spíše staré theorie scholastické a filosofii sv. Augustina. Dominikáni holdují spekulaci, Františkáni všímají si též hojně empirie. [1]) Willmann zajímavě provádí paralelu mezi Duns Scotem a Tomášem Aquinským na jedné, a Kantem a Leibnizem na druhé straně.

A vskutku kriticismus stejně jako u Kanta je také hlavní součástkou filosofie Scotovy. Kritisoval, obyčejně nikoho výslovně nejmenuje, ač žáci snadno uhodli, koho míní, všecky téměř své vrstevníky, stejně Tomáše Aqinského jako Bonaventuru, Rogera Bacona jako Viléma ze Studénky (de Fontaines), Middletona, Jindřicha de Gand a jiné. Není pochyby, že kritické toto počínání dodávalo jeho přednáškám zvláštního kouzla a živosti. Ale na druhé straně ovšem stálá polemika, rozbor mínění cizích, jemná argumentace zastíraly jeho vlastní názor filosofický. Upřílišená kritika rozhodně poškozovala positivní část filosofické jeho práce. Sloh ve spisech stal se drsný a nejasný, myšlenkový pochod neurovnaný. Spousty jemných distinkcí, vyumělkovanost a zvláštnost názvosloví připomínají dávné boje dialektické. Zájem pro přísné důkazy mathematické, asi vlivem Rogera Bacona, naučil jej přísnému rozlišení důkazů vědeckých a theologických a získal mu lichotivý titul „doctor subtilis“.

K nejdůležitějším a nejzajímavějším problemům jeho filosofie náleží poměr mezi vědou a vírou čili filosofií a theologií. Duns Scot přísně rozlišuje theologii a filosofii, již pro původ jejich. Původ theologie jest ve zjevení, kdežto filosofie v rozumu. Haec scientia

[1]) Cf. H. Siebeck, Zur Psychologie der Scholastik, Archiv f. G. d. Phil. I. nebo De Wulf, Histoire de la Philosophie médiévale. 4. vyd. Str. 450—52.

(theologia) nulli subalternatur ... Nec ipsa aliam sibi subalternat: quia nulla alia scientia accipit principia ab ipsa. Nam quaelibet alia in genere cognitionis naturalis habet resolutionem suam ultimo ad aliqua principia immediata naturaliter nota. (Sent. prol. 3.) Také předmět obou je zcela různý. Theologie pojednává o pravdách zjevených, filosofie o pravdách rozumových. Obě různí se svou jistotou: při theologii jest jistota naprostá, ježto spočívá v pravdivosti Boží. Cum sit duplex prioritas in scientia, scilicet ex nobilitate objecti et ex certitudine notitiae, haec (theologia) est utroque modo certissima, quia habet objectum nobilissimum et principia secundum se certissima sunt (Reportata prol. 3). Nad to účel jest různý. Theologie není ani citová, jako u sv. Bonaventury, ani spekulativní, jako v systemu sv. Tomáše, nýbrž praktická a umravňující. Je tedy vědou, rozumíme li tím slovem system určitých poznatkův, ale není vědou v nejpřísnějším významu slova, ježto nespočívá na přirozených, evidentních základech. Fides non est habitus speculativus nec credere est actus speculationis nec visio sequens credere est visio speculativa sed practica. (Sent. prol. 4.)

Názory Scotovy o poměru vědy a víry leckdy nesprávně se vysvětlují. Mnozí soudí z přísného rozlišení obou na t. zv. dvojí pravdu, že totiž něco může býti pravdivým v náboženství a nepravdivým ve filosofii nebo naopak. Nesprávnost toho velmi jasně a na základě všech pramenů dokázal zmíněný již P. Minges ve spise „Das Verhältniss zwischen Glauben u. Wissen, Theol. u. Philos. nach D. Scotus" (viz dřívější poznámku). Výsledek jeho práce zní: 1. Jest nesprávno, že podle Duns Scota věda a víra mohou si navzájem odporovati nebo že něco může býti filosoficky pravdivo, co theologicky jest nepravdivé nebo naopak. 2. Jest nesprávno, že Duns Scot nekladl váhy na soulad mezi vědou a vírou. 3. Jest nesprávno, že Scot neuznával spekulativní theologie. 4. Ta místa, jež obsahují zdánlivý odpor mezi theologií a filosofií, jež zdají se obě rozdělovati nebo filosofii a spekulativní theologii znehodnocovati, značí ve skutečnosti něco zcela jiného. Značí, že učení katolické v některých bodech nesouhlasí s mnohými názory pohansko-arabských filosofů. 5. Jest nesprávno, že Scot uznává jen pokorné podrobení se autoritě boží a církve a že zneuznává vědění přirozené oproti nadpřirozenému. Scot myslí pouze, že mnohé filosofické nebo theologické důkazy některých učenců nejsou dostatečné a přesné. Místo nich provádí důkazy jiné a pokládá za důkazné leckteré věty, jež zase jiným filosofům neb theologům zdály se nedokazatelné.

Není pochyby, že i D. Scotovi záleželo na souladu mezi vědou a vírou, byť této dával větší přednost. Byl tak přesvědčen o podřízenosti filosofie, že nepřipouštěl ani možnosti sporu mezi vědou a vírou. Tvrdil otevřeně, že nic není rozumnějšího — rationabilius — než víra ve slova Boží. Mluví-li se o skeptické náklonnosti Scotově, tu musíme vyznati, že nezáležela snad v pochybování o pravdivosti nauk theologicko-filosofických, nýbrž v kritickém zkoumání obvyklých důkazů pro tyto nauky. Uznává na př. důkazy pro jsoucnost boží, jak je provedli Aristoteles a sv. Tomáš, ale větší důraz klade na argumenty mravní, praktické. Podobně kriticky zkoumá, po případě neuznává důkazů rozumových, filosofických pro transsubstanciaci nebo nesmrtelnost duše. Přirozený rozum nutně žádá doplnění svých vědomostí zjevením; rozum zjevené pravdy jen podporuje. (O. p.)

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

Nepřítel se značnými ztrátami odražený pohubil ohněm předměstí unčovské, ale neodvážil se už na Olomouc. [1]) Po odchodu hlavní armády nepřátelské zůstaly ve Slezsku a na Moravě menší oddíly dánské, z nichž jeden pod Janem hrabětem z Turnu dne 20. října dobyl Hranic, jiný pod jeneraly Marquardem Ranzovem a Wolfem z Budišína pátého dne potom hradu Sovince. [2])

Tak měly slezské posádky zvláště v Opavě ležící cestu na severní Moravu krytou a znepokojovaly loupežnými zájezdy v listopadu a v prosinci celou krajinu. [3]) O vánocích byly tyto posádky sesíleny zbytkem vojska kdysi Mansfeldova, jež po návratu z Uher uložilo se kolem Opavy. Vzdor tomu, že s Betlenem byl koncem prosince roku 1626 uzavřen mír, dobyl dánský spojenec jeho Joachim Miclav dne 13. ledna následujícího roku Berouna, zmocnil se na druhý den potom hradu Šternberka a pokusil se dne 22. ledna mocně obsadit Unčov. Ale dvojí útok podniknutý na město bráněné měšťany a vojskem byl šťastně odražen. [4]) Tím zachráněno sice město, okolí však celé trpělo dál opětovným plenéním dánských posádek ze Dvorců, Sovince a

[1]) *Schmiedl*, Historia societ. Jesu III. 707, že nepřítel odražen »cum insigni clade«. — V žádosti k císaři o zproštění poddanství r. 1629 píše Unčov: »Předešle, když jsme o zjevným V. M. C. a našem nepříteli při předešlém vpádu výmarským věděli a jeho znali, jemu sami v markr. moravském hrdlem, statky, životem i krví naší odepřeli, jeho s pomocí boží zahnali a od něho na statečkách našich za tu příčinu ohněm škodu velikou vzali. Tehdaž jsouc my v největším nebezpečenství strany nepřítele postaveni když jsme od vrchnosti naší povinnej pomoci vyhledávali, jí dosáhnouti nemohli (ba ani munice jim vrchnost dáti nechtěla leda za plat), tak že pan Don Baltazar indignitate motus sám město naše z V. M. C. komory z města Olomouce prachem a olovem zaopatřiti jest ráčil.« — *P. Matouš Cossubius* S. J. svědčí o Unčovských ve své přímluvě dne 15. března 1629: »certe multum promerentur, qui nuper ita strenue sese gesserunt contra hostem patriae, ut non modo se salvos conservarint, verum etiam Olomucium et plures civitates vicinas.« Z měst. arch. unčov.

[2]) *D'Elvert*, Schriften V. 239. — *Stief*, Geschichte der Stadt Sternberg 27. 28.

[3]) *Berger*, Geschichte der Stadt Bärn p. 70.

[4]) *Stief*, Geschichte der Stadt Sternberg 28. 29. — Pekař z Berouna, jenž nepříteli ukázal cestu k Unčovu, byl v únoru potom v Olomouci za trest popraven. *D'Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken p. 49.

Šternberka. Tak zle bylo, že moravští stavové pro milosrdenství boží se slzami prosili císaře, aby učinil přítrž loupení a vydírání ubohých poddaných. Teprve v červenci byla krajina vojskem Waldštejnovým vyčistěna. [1])

Kratičké chvíle míru, jenž zasvitl Moravě po vypuzení Danů, použito k dokonání katolické reformace. Dne 9. března 1628 vyšel císařský rozkaz, aby všichni jinověrci se vrátili do církve anebo statky své prodali a zem opustili, což však šlechtickým sirotkům a nižším poddaným vůbec nedovoleno. Těm nezbývalo, leč tajně uprchnout, jestliže nechtěli změnit náboženského vyznání.

Z malé hrstky skutečných jinověrců v Lošticích pokud známo neodešel nikdo, ani synové kněze Matouše Semelia, leda jen dva sousedé: Urban Kokta, zeť nebožtíka kněze Jana Beneše moravičanského, „z neposlušenství Jeho Milosti císařské příčinou náboženství opustil svůj grunteček“ č. 135 a Stanislav stolař, jenž víry katolické přijati nechtěje utekl na panství bělolhotské. Unčovští „nemohouce jemu takové lehkovážnosti a činěného despektu jakožto vrchnost dědičná trpěti“, psali o něho později bělolhotskému pánovi, aby neopominul „se týmž Stanislavem stolařem vedle zřízení zemského ujistiti, též věci jeho všecky jakékoli má do arestu vzíti a když opatřen bude, věděti dáti“ do Unčova, jinak že by to museli oznámit zemskému hejtmanovi kardinálu Ditrichštejnovi, aby sami nenesli úhony. [2]) Nezachovalo se, jak žádost dopadla, jisto však, že obrácení některých, zejména místně cizích bylo jen zevní a zdánlivé. Pravidelně ukazovalo se to teprve při smrti, když odpírali přijímati svátosti. Pro takové zesnulé byl založen v těch dobách zvláštní hřbitov luteránský. [3])

Ostatně tiché vzdechy, bez nichž se neobešlo přísné provádění císařských patentů náboženských, zanikaly hluše ve všeobecné tísni, jež dolehla ty časy na zdejší obyvatelstvo. Roku 1629 vyvezlo se do Slezska, kdež toho léta byly žně nezdárné, tolik obilí, že ceny jeho

---

[1]) *D'Elvert,* Schriften XX. p. 4. — XXIII. p. CCLXVIII. — V. p. 241.

[2]) Dopis ze dne 1. června 1630 v nejstarším kopiaři měst. arch. unčov. — Domek Stanislava stolaře, jenž stával mezi č. IV. a V. v nynější židovské čtvrti, spustl navždy.

[3]) Ležel asi v místech nynější hospodářské školy. Kolem r. 1740 píše o něm farář Jaich, »kde lindenburští kalvini a lutriani pochováni jsou — ta zahrádka nyní obilím se zasívá a nad hrobama se zorává«. Farář Pudil stěžuje si roku 1771 před nastávající jenerální visitací obci: »Krchov starodávní evandělický poněvadž býval ohrazený a docela od rolí rozdělený, aby to místo se nechalo prázdný, až na další nařízení, co by de jure bylo vypověděno.«

na severní Moravě, kdež úroda taktéž nebyla valná, stouply na výši dávno nebývalou.[1]) Ochuzený lid, jemuž za obyčejných poměrů bylo těžko se vyživit, strádal nyní tím bolestněji hladem. Pekl se chléb z otrub a zemleté slámy režné, do mouky se přidávalo stromové lupení a kůry, když pak se ukázalo jaro, lidé trhali první traviny a jedli vařené bez soli a bez masného, ba i maso padlých zvířat se požívalo.[2]) A v šlépějích hladu chodila smrt.

Žně roku 1630 místy podařené přinesly úlevu jen částečnou. „Těžké časy příčinou lidu vojenského“ se nezlepšily.[3]) Vojenské vydání města Mor. Třebové za desítiletí od bitvy bělohorské dostupovalo tím rokem čtvrtého sta tisíc zlatých.[4]) Unčov slynoucí dříve blahobytem zadlužil se tak, že na zvláštní prosbu povolil císař obci vybírat dosavadní mýto v obvodě jedné míle dvojnásobným poplatkem „k umoření dluhů“.[5]) Mezi jiným byli povinni hradnímu hejtmanu búzovskému Ondřeji Strážovi 200 zl. Když neplatili, zabavil věřitel loštickým sousedům v lese tři vozy a deset koní.[6]) I v Lošticích bylo velmi zle o peníze. Pohledávka 500 zl. na gruntě Mikuláše Růžičky prodána z bídy za hotových 60 zl. Židé loštičtí dlužili 300 zl. mor. do důchodů knížete Lichtenštejna. Poslové jejich, když vrchnímu hejtmanovi knížecímu přinesli sotva polovici peněz ač s velikou prací a starostí shledaných, byli na Trnávce uvězněni. Unčovští páni přimlouvají se za ně listem dne 16. ledna 1630 „vědouce, že nynějšího času v chudobě zůstávají a handle jim neplatí a mnozí z nich kusu chleba nemají“, aby židům sečkáno bylo do sv. Jiří. Když ani židé nemohli platit, oč méně křesťané! „Neb v pravdě ráčíte odpustiti“ — píšou té doby poddaní města Bystřice nad Pernštýnem pánovi — „poněvadž židé mezi námi se obživovati nemohou, kterak pak my nebozí a chudí lidé!“[7])

---

[1]) Na Šternbersku stál korec rži 7 zl. 15 gr., ječmen 6 zl., oves 3 zl. *Stief*, l. c. p. 33. kdežto pravidelné ceny rži byly za těch dob 2 zl., ječmene a ovsa po 1 zl. O všeobecných pohromách živelních na Moravě toho roku *D'Elvert*, Schriften XVI. 559.

[2]) *D'Elvert*, Mährische und schles. Chroniken (Chronik M. Trübau) p. 330. V knize loštického cechu kovářského poznamenáno: »1630 veliký hlad v Moravě a Slezsku byl, tak že lidé trávy a stromové kůry s otrubami jedli a jiní hladem mřeli.«

[3]) Roku 1630 stěžuje si Tomáš Brtníček, měšťan na č. 50 u Jich Milostí vrchnosti unčovské »že jest pro ty těžké časy příčinou lidu vojenského sirotkům po neb. Jarošovi za čtyry terminy peněz purkrechtních 40 hř. zaseděl« = nezaplatil, dlužen ostal.

[4]) Zem. arch. brněn. B. S. č. 10. 872.

[5]) Povolení ze dne 6. února 1630. Notizenblatt 1871 p. 58.

[6]) Dopis Unčovských hejtmanovi stran toho dto 13. ledna 1630 v knize konceptů v měst. archivě unčovském.

[7]) *Tenora*, Z pamětí města Bystřice 125.

Na jaře roku 1630 zemřel kněz mistr Jakub Stefanides Brassovius. Býval dřív několik let farářem v Úsově, odkudž — působiv kratičce v Unčově po blah. Janu Sarkandrovi — přišel roku 1610 do Šumvaldu.[1]) Od sv. Jiří roku 1614 stal se farářem v Moravičanech.[2]) Na obročí moravičanské byl po knězi Mikulášovi, jenž se v květnu 1609 zve „správčí církevní trestní dědiny Moravičan", ustanoven od roku 1610 brněnský kanovník Julius Caesar Macellus. Protože jsa rodem Vlach neznal jazyka lidu, zavázal jej kardinál, chovati tam stálého kaplana místo sebe. Sám osobně měl aspoň dvakrát za rok navštívit faru a starat se řádně o budovy. Kdyby zástupce jeho byl neschopen nebo kdyby se mu dostávalo malého platu nebo kdyby tím zastupováním nějaké škody utrpěl kostel či farníci, měl kanovník hned fary pozbýti.[3]) Náměstkem kanovníkovým byl kněz Hyacint Bietgostien. Jakým způsobem se fara za čtyři léta potom uprázdnila, není známo.

Nový farář moravičanský kněz Jakub Brassovius vedl od roku 1623 z nařízení konsistoře též duchovní správu v Lošticích, kdež poslední čas i bydlel a zemřel. Na smrtelné posteli poručil „v přítomnosti duchovní osoby, týž dobrých poctivých lidí všeckny desátky, kteréž jemu lidé podací a faře loštické příslušející povinni zůstávají, k záduší a kostelu městečka Loštic", a žádal unčovské pány, aby „jakožto kollatoři fary loštické vedle register jeho rukou psaných to vše vyupomínali".[4]) Z nevelikě pozůstalosti jeho zbylo na faře loštické po zaplacení pohřebních útrat 9 korců rži, 11 ovsa a 3 roční telata. Jelikož nebožtík o tom nic nepořídil, připadl z toho dle platných zvyků zemských jeden díl opět záduší loštickému, druhý sestře zesnulého a třetí městu Unčovu jakožto patronu.

O tuto třetinu jakož i o dosazení nástupce vznikla mezi Unčovem a biskupskou konsistoří rozepře. Otázkou sporu bylo, komu vlastně přísluší podací právo loštické. Konsistoř se odvolávala na to, že „Jeho Milost císařská v markrabství tomto moravském všechny kollatury Jeho Milosti knížecí — kardinálovi totiž — darovati ráčila." Unčovu, jenž dříve na podřízené sobě fary kněze dosazoval za faráře, maje při tom pouze povinnost, představiti je biskupovi ke

[1]) Arch. zem. brněn. B. S. č. 10. 539.

[2]) *Volný*, Círk. top. olom. IV. 35. — I. 446.

[3]) Koncept dopisu kardinálova dto 3. dubna 1610 v arcib archiv. kroměřížském.

[4]) Dopis Unčovských panu Bedřichovi Drahanovskému o dlužný desátek z Veselí a Bezděkova dto 6. dubna 1630 v knize konceptů v měst. archiv. unčov.

zkoušce, zbývalo podle toho jen právo, kněze na uprázdněnou faru navrhnout biskupovi, jenž ho pak dosadil za faráře.[1]) Byl tudíž nyní podacím pánem čili kollatorem fary loštické biskup, jenž vzhledem k tomu prostřednictvím konsistoře činil nárok na třetinu bezzávětné pozůstalosti kněze Jakuba.

Městský úřad unčovský nemaje dosud vědomosti o tomto zmenšení bývalého práva, zdráhal se vydati pozůstalost. „Co se těch věcí, které po nebožtíkovi knězi Jakubovi na faře loštické zůstaly tejče, a ty abychom velebné konsistoři odvedli, se tím povinni býti neuznáváme. Nebo předkové naši koupíc městečko Loštice od předešlého držitele, všechno i všelijaké právo i podobné podací kostelní jakž by se jmevati mohlo, sobě odvedeno a ve dsky zemské vloženo mají a tak my po nich praví a dědiční kollátoři fary loštické zůstáváme, jakož jsme tak za paměti naší žádného anštusu o tu kollaturu od žádného neměli. Též ani J. M. císařská ani J. k. M. pan kardinal ani J. M. knížata z Lichtenštejna naši nikda až posavad v dotčenou kollaturu nám nesahali. Vás tedy poníženě žádáme, že v té příčině nám delej nic v cestu klásti neráčíte.“ [2])

Za faráře pro Loštice navrhl Unčov hned po smrti kněze Jakuba „nemoha fara loštická bez správce církevního zůstávati“, kněze Martina Benoncia.[3]) Leč presentace tato z příčiny neznámé „nemohouc jeho to potkati“, zůstala bez výsledku. Proto jmenovali Unčovští v polovici květnа kněze Michala Brumovského, dosud kvardiana místního kláštera sv. Františka „jsouce týž klášter zdejší velice zpuštěný, též

[1]) Kdy a jakou formou se stalo to darování moravských kollatur biskupovi, nedočetl jsem se. Císařský výnos o této věci z roku 1628 (*D'Elvert*, Schriften XVI. 290) zní tak, jakoby se týkal jen kollatorů nekatolických. Ale faktum, že se podací právo všech far moravských přesunulo na biskupa, je jisto. Roku 1734 píše o tom konsistoř do Unčova: »mit Erinnerung, wie dan dem bischöflichen Amt von keinem anderen Collatore der Pfarretei zu Loschitz bewusst sei, als Ihre hochfürstliche Eminenz, welchen das Jus Collaturae von geistlichen Rechts wegen sowohl über die erwähnte als alle anderen in dieser Diecez sich befindlichen Pfarreteien privative zustehen thut« — aby se tedy Unčov budoucně spokojil s titulem patrona, »den titulum collatoris aber auf keine weis arrogiren«. — Z dřívějšího podacího práva čili kollatury zbyl Unčovu jako všem ostatním kollatorům pouze patronát.

[2]) Dopis ze dne 31. května 1630 v knize konceptů v měst. archiv. unčov.

[3]) »Že na faru loštickú dvojíctihodného kněze Martina Benonciusa propustiti a za faráře dosaditi milostivě nařídití ráčite.« Dopis konsistoři olomucké ze dne 22. dubna 1630.

žádných důchodů nemajíce, město pak nanejvýš do chudoby upadnouce fedruňků sousedé zdejší v tyto zvláště těžké časy fratrom činiti nemohouc". [1])

Leč konsistoř zatím bez zřetele k učiněné presentaci investovala na faru moravičanskou kněze Jiříka Kossicia a svěřila mu spolu duchovní správu v Lošticích. Děkan mohelnický ho měl uvésti na obojí faru. Unčov tím rozmrzen, „jelikož kněz Jiřík Kossicius ani jedným slovem ani jednou literou žádné presentaci od nás nežádal ani při nás, abychom mu jí dopřáli nikdy nepohledával, nýbrž nejsouce ještě ani dosazen jak poddané naše loštické trucuje i o nás špinavě mluviti neostejchá, což nám v pravdě do něho s nemalým podivením přichází" — prosí děkana, aby s tím uvozováním nepospíchal. [2]) Dlelať v té věci u konsistoře deputace z rady s hodnověrným výpisem správního listu stran koupě městečka Loštic a deskové kollatury jeho; ale odešla s nepořízenou. Ředitel biskupské kanceláře poukazuje na to, že nebožtík kněz Brassovius rovněž bez presentace unčovské na faru do Loštic byl dosazen a že „J. M. císařská v markrabství tomto moravském všecky kollatury J. M. knížecí darovati ráčila", trval na svém, Unčovu pak nezbylo. leč co se stalo vzíti na vědomí a přijati kněze Kossicia za faráře s výhradou „že my od kollatury, již ve dskách zemských vloženou máme, dokonce neupouštíme, nýbrž ji v dědičné moci naší pozůstavujeme". Ostatně chystali se dokázati své plné právo podací před kardinálem, jakmile se vrátí do země. [3])

Kněz Jiří Kossicius rodem z Frydku byl do roku 1617 farářem ve Vlachovicích, později v Dubě. [4]) Spojení obou farních obvodů přišlo mu vhod. K vlastní farnosti moravičanské náležely tehda vsi Moravičany, Pálonín, Doubravice, Bílá a Červená Lhota, Hrabí, Obectov a Javoříčko — to jen co do platu. Kromě dvanáctého snopu pšenice dostával farář toho času [5]) ročně sypaného desátku po 24 měřicích pšenice a ječmene, 124 m. rži a 148 m. ovsa, 10 zl. 24 gr. penežitého platu a po dvou vědrách piva ročně z panských pivovarů

[1]) Dva dopisy městské rady unčovské dto 15. a 24. května 1630 v knize konceptů. Minoritům v Unčově povolil císař 23. května 1630 obnos 300 zl. ze své komory na opravu kláštera. *D'Elvert,* Schriften XXII. 522.

[2]) Koncept dopisu ze dne 25. května 1630.

[3]) Koncepty dopisů ze dne 31. května a 11. června 1630 v knize konceptů l. c.

[4]) *Snopek,* Nová akta kard. Ditrichšt. Čas. Mat. mor. 1903 p. 306. 307. 309.

[5]) Dle panského urbáře úsovského, jenž se cituje v dekan. matrice mohelnické z r. 1671 fol. 76—81.

v Doubravici, Červené a Bílé Lhotě. Dvanáct měřic farského pole byli mu povinni obdělávat robotou osadníci moravičanští. Pozemky obročního kdysi dvora patřily té doby sedmnácti „kněžským“ podsedníkům, z nichž každý odváděl za to ročně po 6 kr., po 6 vejcích a půldruhé slepici. Mimo to byl každý zavázán žít půldruha dne na farské úrodě obilí, při čemž dostávali stravu od faráře. To byly příjmy a požitky stálé.

Ale jinak bylo moravičanské obročí značně ochuzeno smlouvou z roku 1600, v níž Karel z Lichtenštejna postoupil konventu kartuzianskému vrchnostenskou ochranu, totiž hrdelní a podací právo v Moravičanech, ponechávaje sobě dva lány farského pole. K těmto dvěma farským lánům vyhradil si pan Karel z Lichtenštejna moc, zříditi sobě v Moravičanech dvůr, k němuž smí přikoupit pět dalších lánů pole poddanského. Všechny dosavadní řádu patřící roboty pěší a koňské z Moravičan a z Pálonína postoupil převor panu Karlovi, ponechávaje konventu pouze pěší roboty a povozy ke stavení kláštera kartouzského v Olomouci a mlýna v Moravičanech.[1]) Smlouva byla jen prozatímní a měla být ještě předložena ke schválení kardinálu Dichtrištejnovi a jenerálovi řádu kartouzského. Schválení toho se však smlouvě nedostalo.[2]) Ačkoli tudíž následkem toho kníže Lichtenštejn skutečně nepopustil konventu ochranného a podacího práva, ponechal si nicméně farské pole ve vlastním držení.

Dlouholetý spor v této záležitosti skončil přičiněním nového faráře Kossicia po veliké práci a nesnázích dohodou, dne 13. srpna roku 1631, dle níž moravičanskému obročí vráceny odcizené pozemky „ve všech všudy mezech a hranicích, s podílky, s lukami, tak jakž jsou prve před odňatím jich všichni předkové kněze Jiříka Kossicia katoličtí kněží a luteranští predikanti užívali“.[3]) Také v Lošticích pokusil

[1]) Smlouva dto v pondělí po sv. Prokopu r. 1600. Archiv zem. brněn. B. S. č. 5654. Český opis téže smlouvy ve farním archivě moravičanském.

[2]) Dopis převora kartuz. ze dne 15. března 1606. Archiv zem. brněn. B. S. č. 5655. S tím souvisí odepření desátků faráři moravičanskému se strany úředníka úsovského r. 1606. *Volný*, Círk. topogr. olom. IV. 35.

[3]) O tom sepsána listina v pátek po neděli »Judica« roku 1633. Archiv zem. brněn. mezi listinami zrušeného kláštera kartouz. v Olomouci lit. E. č. 3. Pozemků bylo půldruha lánu deset měřic asi — dle výměry zemské, při níž se počítalo za lán pole 96 měřic výsevu, úhrnem tudíž 154 staromoravských měřic. O poli zapsal farář r. 1671: »Est etiam notabilis pars agrorum ad tres vel quatuor lan, quos praedecessor Georgius Cossitius cum magno labore ac difficultate ex potestate principum de Liechtenstein, qui illos tempore haereseos ad se attraxerunt, recuperavit anno Domini 1631. — Cessio agrorum parochialium nomine celsiss. principis de Liechtenstein a ca-

se kněz Michal Brumovský, jenž počátkem roku 1630 zatímně vedl duchovní správu, aby sedm čtvrtlánů farského pole zcizených za Jindřicha Podstatského z Prusinovic bylo vráceno obroči. A není pochyby, že snažení jeho bylo by vedlo k cíli, kdyby se dle přání Unčova byl stal v Lošticích farářem. Vrchnost unčovská byla by mu v té věci ochotně bývala nápomocna, kdežto Kossicius, dosazený proti vůli patronově, se o to ani nepokusil. Patrně věděl, že by v Unčově s tím narazil na obtíže.[1]) V Moravičanech k příznivému vyřízení přispěla hlavně okolnost, že statky Lichtenštejnské po smrti vladaře knížete Karla[2]) byly až do nastoupení nezletitého syna jeho Karla Eusebia ve správě poručnické. (P. d.)

---

pitaneo Ausoviensi in praesentia plurium dominorum in scriptis facta« byla s jinými užitečnými spisy k vůli bezpečnosti schována u děkana mohelnického. Dec. matr. moheln. z roku 1671 fol. 76. 81.

[1]) Rokem 1668 pominulo veškeré právo farské k dřívějším pozemkům obročním.

[2]) Zemřel 12. února 1627.

Francisco Ferrer.

BOH. KYSELÝ. (Č. d.)

VIII. Ferrer — praktický revolucionář.

Stoupenci Ferrerovi uchylují se rádi ke kličce: „Budiž tedy! Ferrer jest revolucionářem, ale — v pedagogice, ve způsobu vyučování... Ferrer nemíchal se do politiky, nýbrž hleděl si svého ve škole.“

Ale není tomu tak. Škola, v níž arci všecko čišelo anarchismem, nevyčerpávala celou činnost Ferrerovu, aby nemohl se dáti i mimo ni do „apoštolské“ práce ve prospěch propagandy činu, pro niž, jak svrchu vytčeno, tolik horoval. Již v únoru 1901 podal v barcelonském listu „Fructidor“ tuto deklaraci: „Když Zorilla umřel, ztratil jsem nadobro veškeru svou duvěru, beztak již valně otřesenou, v úspěch revoluce, o niž se zasazovali revolucionáři jen povrchní, kteří byli obětmi týchže předsudků, jako monarchisté, jimž ukládali o vládu a moc.“ Tu neběží o zamítnutí revolučního hnutí (jak myslí Angličan Cabe), nýbrž pouze o zamítnutí revoluce povrchní (jak soudí španělský ctitel Ferrerův Dr. Simarro). Ferrer si přál revolucionářů od srdce, nikoliv pouze od plic, aby dovedli roznítiti povstání povrchní, nýbrž takové, jež by rozvířilo hladinu veřejného života z nejhlubších hlubin. A ty si hleděl vychovati. Nečekal s rukama založenýma, až se mu sami nabídnou, neboť nebyl nikterak přívržencem resignace nebo theorie passivní resistence Tolstojovy. Toho byl dalek! Roku 1901 zároveň s počátky Moderní školy objevil se v Barceloně časopis „La huelga general“ (Všeobecná stávka). Bylo to dílo Ferrerovo, za něž byl zodpovědným anarchista Ignacio Clariá, jenž nemohl vůbec ničeho ztratiti. Tento list měl prakticky připravovati to, čemu v čítankách Ferrerových popřáno bylo v theorii tolik místa. A hle, již roku 1902 vypukla v Barceloně všeobecná stávka. V lednu počali ji povozníci, k nim připojili se záhy kovodělníci a v půli února rozšířila se i mezi ostatními třídami dělnictva na výzvu, v níž jsou zhuštěně podány všechny myšlenky Ferrerovy. Jak dovedou ve Španělích pozývati ke stávkám, patrno z této ukázky:

„Druhové, zdar! Přešel masopust, doba naduté okázalosti a hýření, již rok co rok prožívají naši vykořisťovatelé, aby dvojnásob dali nám cítiti bídu, zimu a hlad. — Zatím co na plesích, v maškarách, tancích a re-

stauracích sypalo se zlato v hromadách a teklo šampaňské proudy, tisícové a tisícové nás, dětí práce, neměli kusa chleba a místečka přístřeší. Nešťastným kovodělníkům nedostalo se spravedlivosti devítihodinové práce, s povozníky jedná se s nejhrubším pohrdáním, všecko jest v porobě a život dělníka stává se téměř nemožným. Karneval na ulicích minul a nastalo shromažďování v kostelích. Nás však volá povinnost, neb jest konec trpělivosti, proseb a slušného jednání. Teď třeba jednání rázného a rozhodného, aby se dostalo odměny obrovskému úsilí kovodělníků, kteří již deset neděl bezvýsledně zápasí proti měšťáckým třídám, proto krutým a zpupným, ježto nevidí doposud mezi dělnictvem solidarity. Ale teď vzhůru druhové a vážení přívrženci! Zastavme všecko své dílo a to všichni: od zametače ulic do strojvedoucího, od posluhy do sazeče a obchodvedoucího, zkrátka všichni, kteří pracujeme. At se nic ani nehne, ať všecko ustane a bohatým upírům nechť odpoví prázdnota, mlčení a hlad, jako úděl všech. Bez jídla a pití, bez světla a úklidu musejí naši nepřátelé kapitulovat! Nesčetně mnoho jest nás, kteří jsme odhodláni snésti tento nový půst, který stihne všechny, abychom získali zlepšení svého postavení a svobody, o niž nás okrádají. Dokažme, že bez dělníka, jímž pohrdají, není možný život socialní. Ať žije všeobecná stávka!“

Provolání působilo. Vláda odhadla počet stávkujících na 60.000, jiní dokonce na 80.000. Jeden z předáků prohlásil hrdě v novinách: „Je to první stávka všeobecná v důležitém, velikém městě. Stávky v Terstě súčastnilo se jen 12.000 osob a trvala pouze dvacet čtyři hodiny. Dělník barcelonský dokázal, že všeobecná stávka není nemožností. Dnes je pátý den a nebylo jediné zrady, coufnutí; všude vládne duch naprosté solidarity. Pokusy přátelského vyrovnání v menších závodech, hrozby, tresty, hlad — vše zůstalo bez účinku. Práce stojí napořád.“ Ale stávka ta neminula ani zdaleka klidně. Srážky byly na denním pořádku. Pekárny a krámy vybíjeny, ba i služkám uloupeny koše, když vracely se z nákupu domů. Prohlášení stavu obležení a rázné zakročení vojenské zlomilo konečně tento první pokus revoluční stávky, jíž Lerroux bájil v parlamentě a jíž anarchisté katalonští co rok oslavují.

Přítel Ferrerův Vega varoval ho z Badajozu: „Pozor na články listu La Huelga General... Četl jsem něco, že se jedná o jeho zastavení... Pozor na zatčení!“ Ale Ferrer nebyl znepokojován ani v nejmenším. Pro případ zatčení měl připravený list, jímž byl doporučen jako znamenitý vychovatel, nestarající se o politiku, samému guvernérovi katalonskému, generálu Bargésovi. Ale nebylo toho třeba, ježto policie nevěděla ještě o existenci Ferrerově!

Stávkou nebylo tedy dosaženo, čeho Ferrer očekával, ale to nezlomilo jeho činnosti agitační. Roku 1903 psal příteli Estévanezovi:

„Nic tu nového. Idea proniká znenáhla ve třídu dělnickou. Uplyne snad mnoho měsíců, ba let, než bude možno pomýšleti na vážnou akci. Co na mně jest, neustanu pobízeti a horliti."

* * *

Dne 31. května 1905 spáchán byl v Paříži, v ulici Rohanově, atentát proti králi španělskému a presidentu republiky. Nejedna věc svědčí o přímé či nepřímé spoluvině Ferrerově. Při pozdějším soudním řízení vypovídali zřízenci dopravní správy, že byly odesílány třaskaviny do Paříže a v podobence Matea Morrala poznali určitě osobu, která bednu k dopravě odváděla. Ferrer pak přiznal, že se znal s pachatelem již od r. 1904. Informace policejní z r. 1907 tvrdí dokonce, že Morral již od r. 1901 častěji Ferrera navštěvoval, tajně při zamknutých dveřích s ním vyjednával a již r. 1903 do budovy Moderní školy přesídlil. Před atentátem dlel v Barceloně také Vallina, jenž brzy se dvěma přátely z Moderní školy zmizel, ve Francii byl zatknut a jako podezřelý z atentátu souzen, ale od soudů francouzských osvobozen.

Ještě závažnější je sdělení poslance Dalmacia Iglesias v zasedání dne 14. července t. r. Mluvil o anarchistovi Juanu Rullovi, jenž mu před svým popravením v Barceloně odevzdal zápisky kompromitující mnoho čelných osob. Také jiný anarchista Navarro Selma jmenuje mezi osobami, které kuly spiknutí proti králi, Ferrera, Lerrouxe, Vallinu, Morrala atd. První dva byli duší, druzí dva nástrojem hnusného činu. Morral sám onu pumu shotovil, Navarro ji hodil.

Obvinění bylo přímé, hrozné a bez obalu a jeden z obviněných, Lerroux, seděl sám na křesle poslaneckém. Mluvil ihned po Iglesiovi, ale neodvážil se téměř ani zmínky o tak těžké obžalobě. Teprve příštího dne odbyl celou věc ironií a prohlásil velkopansky: „Hájiti se proti těmto nařknutím bylo by jako snižovati se na úroveň obviňovatelu." Co jest nejpodivnější: vláda se nesnažila ani dost málo objasniti tak důležitou záležitost, která se týkala přece hlavy říše španělské, a sněmovna nepozastavila se nad obžalobou svého člena tolik těžkou, nebo nebylo-li tomu tak, nad lehkomyslným nařknutím, jehož by se byl dopustil jiný její člen. Přešlo se k dennímu pořádku.

Veřejné mínění ve Francii a u Ferreristů ve Španělích hodilo atentát na bedra — policie španělské, která prý dělala náladu pro sebe a na důkaz své bdělosti o drahý život králův inscenovala atentát až v Paříži!!

Lerroux sám vypovídal: „Myslím, že policie sama učinila co možná nejvíce, aby se něco na veřejné ulici přihodilo a král aby se vrátil do své země.“ Komplot, atentát policie — toť něco nebývalého a nevídaného. Svaliti vinu na policii dovedl arci nejlépe ten, kdo se cítil — španělský anarchista.

Ferrer sám z pasti vyvázl a žádal Lerrouxe, aby odejel do Paříže vypovídati před soudním tribunalem tak, by obžalovaní byli osvobozeni.

IX. Zločin v Calle Mayor 1906.

Zdá se dost smutným, že výtečný reformator školy, jenž se zaměstnával pouhopouhou pedagogikou, měl takovou smůlu. Jeho jméno, jeho přátelé a spolupracovníci, jeho veřejné působení bylo vláčeno před soudy při kdejakém hnutí revolučním, o jeho osobu nestaral se však posud nikdo — ani při stávce 1902, ani při pařížském atentátu 1905. Jakoby Ferrera nebylo!

Teprv zločin v Madridě 1906 uvedl jej na jeviště. Jest ještě v paměti, jak 31. května 1906 po svatebních obřadech, když vraceli se královští novomanželé španělští do paláce, byla z jednoho domu v ulici Calle Mayor vržena pod vůz jejich veliká kytice s ukrytou pumou. Bylo tehdy usmrceno 24 osob, lehce i těžce zraněno 106, ale ti, jimž atentát platil, vyvázli bez pohromy. Byl to zločin, jakého se hrozila Arnošta Meunierová, která poskytla peníze na ústav, v němž se podobné zločiny obhajovaly. Útočník, Mateo Morral, použil zmatku, jenž po výbuchu nastal, a uprchl. Několik dní před atentátem obdržel guvernér barcelonský telegram od vyslance španělského z Paříže, aby nespouštěl s oka Francisca Ferrera Guardiu. Víme, že u něho v samé budově Moderní školy bydlil Morral. O tomto upozornění mluvilo se v poslanecké sněmovně a tehdejší předseda hrabě Romanones vyslechl interpellaci bez jakékoliv odpovědi. Je to týž zednář, kterého právě (v listopadu 1912) požádal král Alfons XIII., aby se stal nástupcem zavražděného ministerského předsedy Canalejas, jenž kdysi troufale prohlásil: „Španělsko nepotřebuje Boha!“ O atentátu měl vědomost i kníže Bivona ze sdělení anarchisty Juana Rulla, ale pokládal prý slova vězňova za výmysl fantasie. Kdyby prý byl věřil, nebyl by se nikdy i s celou rodinou na svatbu královských snoubenců dostavil. Zatím co se dohadovali ve sněmovně, šla policie po vrahu a našla stopu — Ferrerovu. Policii barcelonské bylo z řečeného udání známo, kdo chystá

atentát. Nezabránila mu, ale po spáchaném činu prohlížela poněkud důkladněji byty známých anarchistů, při čemž ji nosič jeden upozornil, že nesl kufr pro Morrala do třetího poschodí domu, v němž byla umístěna Moderní škola. Tu byl Ferrer v nebezpečí. Proto pustil organ vládní, založený jmenovaným hrabětem de Romanones, „Diario Universal“ ihned obšírnou zprávu o Ferrerovi do světa. Vyličuje život Ferrerův i jeho snahy s Moderní školou, netají jeho republikánského smýšlení a obhajuje ho tímto chvalozpěvem: „Pan Francisco Ferrer neznal se nikdy k anarchismu. Je republikán a volnomyšlenkář, ale činnost jeho, jako ředitele Moderní školy omezuje se na zaměstnání vychovatelské. To dokazuje ta okolnost, že v místnostech jeho školy mívají konferenční řeči přední zástupcové vědy ve hlavním městě katalonském. Ferrer jest vyhraněný charakter, člověk jemný a ušlechtilý, Sotva ho slyšíte když mluví a zdá se, že hledá nejněžnějších výrazův, aby něčího ucha neurazil. Jest širokého vzdělání; vyzná se ve všem, ale nejvýbornější jest v pedagogice. Nikdo neuvěří, že Francisco Ferrer mohl by býti spoluvinníkem Matea Morrala...“

Policie madridská měla práci snadnou znajíc jméno vinníka. Již 2. června vypátrala ho v osadě Torrejón de Adroz, poblíž Madridu. Kde kdo se o to přičinil, neboť smrt chystána králi v „nejkrásnějším dni života“ dotkla se mysli lidu a vzbudila nejživější soustrast s mladým panovníkem. Při zatčení usmrtil Morral strážníka i sebe.

Tím však nebyla věc odbyta. Zatčen byl i José Nakens, redaktor listu „El Motín“ (Vzpoura), k němuž utekl se Morral hned po vržení pumy a jemuž se vyznal. Nakens zakrýval, pokud nebyli na stopě jemu samému. Přirozeno, že se podívali i do redakce listu hlásajícího revoluci již svým pojmenováním. Jakmile čil Nakens nebezpečí, svěřil se se vším, co věděl, redaktoru listu „La correspondencia de España“. Byl ovšem zatčen a tu vyznal, že Morral prosil o útulek pro přátelský poměr, jaký váže Nakensa s Ferrerem. Tak našli i tohoto v Barceloně. První myšlenkou Ferrerovou po atentátu bylo — prchnouti. Zločin byl spáchán 31. května o polednách, večer byl znám v celé Barceloně a v noci oznamoval ředitel Moderní školy svým věrným, že odcestuje do Paříže. Brzy však si věc rozmyslil, věda, že prchnouti té chvíle bylo by tolik, jako podezření nahraditi jistotou. Zůstal tedy, ale neukázal se celý den 1. června na veřejnosti. Po té byl zatčen a poslán do Madridu k vyšetřovacímu soudu. Tu si liboval v postoji hrdé domýšlivosti. Nepopíral svých styků s Morralem, nýbrž chlubil se jeho přátelstvím, velebil a vysvětloval, ba téměř ospravedlňoval jeho zločin.

V interviewu s redaktorem listu „España Nueva“ dí Ferrer: „Pachatel činu byl osobnosti tolik prosté a skromné, dalek vší rozmařilosti, že ho bezpochyby oznámení dvorní slavnosti snad nejskvělejšího dvora evropského tak roztrpčilo, že si umínil překaziti tragicky slavnost, která oslňovala leskem a přepychem, což bylo asi po jeho rozumu urážkou nízkých, bídných a potřebných.“ Při přelíčení popíral Ferrer nejprve jakoukoliv účast při snahách anarchistických, ale list zaslaný nedlouho před tím ho usvědčil. Připustil aspoň sympatie s anarchismem.

Zatím počalo celé válečné tažení pro Ferrera v cizině. Mělo se působiti na soudce. Ferrer se o to také sám přičinil, seč byl. Z vězení svého posílal listy svým přátelům a pracoval ovšem i osvědčenou methodou: štvaním proti klerikalismu. Píše: „Veřejný žalobce doznal, že není proti mně konkretních důkazů... Ale víme, že vláda dala zavříti Moderní školu na žádost barcelonských jesuitů! Tak jsme i tu přesvědčeni, že mají v mém procesu titéž lidé prsty, aby mohli moji školu docela ubíti a zmocniti se jejího jmění...“

Arci: jesuité, naděje na jmění! To se hodilo výborně. Proto spustil revoluční a protikatolický tisk všech odstínů starou písničku ve všech toninách a zednářské nebo prostě revoluční spolky protestovaly ve svých schůzích proti „zajetí“ Ferrerovu. Příkladem jedna resoluce:

„V uvážení, že vyšetřující soudce Valle darmo se snaží dokázati vinu Ferrerovu a že tím zajetí jeho stává se skutečným atentátem na spravedlivost; u vědomí, že strašná vězení v Montjuich jasně dosvědčují, že v katolickém Španělsku musejí se političtí vězňové obávati netoliko smrti, nýbrž i bezpočetných muk, přimlouvá se spolek N. co nejvřeleji za okamžité propuštění tohoto muže vědy, jehož jediným zločinem jest, že pracoval o vymanění své vlasti vyučováním založeným na rozumu a vědě.“

Projednání celého procesu bylo velmi zdlouhavé. Závěrečné přelíčení bylo odloženo až na červen 1907. Dne 12. června vynesen rozsudek, jímž byl Ferrer osvobozen a propuštěn. Zajímava jest obžaloba, v níž jsou uvedeny všecky důvody, pro které měl býti Ferrer odsouzen, a rozsudek, jenž slavně prohlašuje svobodu šíření podvratných ideí a končí všeobecnou formulkou „non constare“, že soud nenalezl přesvědčení o vině.

Žaloba: Ferrer jest nebezpečný anarchista, založil školu, již místo přiléhajícího pojmenování „volná, svobodářská“ nazval „moderní“. V ní vyučoval zásadám, které měly připraviti mozky dětské k podvrácení základů státu, náboženství, rodiny a vlasti. Vydával a šířil

protidynastické časopisy, spolčoval se s domácími i cizími anarchisty, jako s ředitelem listu „El Motín" Nakensem, byl důvěrným přítelem a podporovatelem Morrala, kterého přijal do bytu ve své škole, když se byl zločinec ten rozešel s otcem svým, továrníkem v Sabadellu... To jsou fakta dokázaná (hechos probados).

Rozsudek: Ať soudí vrchní policejní správa jakkoliv o svobodě rozšiřování podvratných a k zločinu pobuřujících ideí, jako jsou anarchistické, jisto jest, že stávající zákon respektuje, ba i trpí (tolera) řečenou propagandu. Z toho důvodu může se snad jednání Ferrerovo, k němuž se doznal, odsouditi se stanoviska morálního od těch, kteří s jeho theorií nesouhlasí, ale není motivu dostatečného a právního, přihlédne-li se k naprosté svobodě svědomí, jíž nelze nikomu upříti, aby obžaloba směla se zváti oprávněnou a položiti za podklad potrestání. Schází nezbytný důkaz, jenž by postavil na jisto přímé pojítko mezi výchovem v řečené škole, mezi šířením politováníhodných nauk a na druhé straně mezi hroznými, přirozenými následky těchto nauk v přítomném případě. (P. d.)

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Polemika Chelčického proti Táborům jest velmi prostá, ale nelze upříti, že jest účinná. Dokázav v prvních šesti kapitolách ze spisů Biskupcových, že popírá skutečnou přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní, odmítá různé vytáčky, jimiž Táboři zastírají prostému lidu svou nauku, a ukazuje, jak velice svátost snižují. Dle nich je to pouhé znamení umučení Kristova a nelze ani říci, že jsou tu Kristovy dary (kap. 10). Táboři mluví sice o eucharistii jako živém chlebě, ale spolu prohlašují, že slova, řečená o chlebě živém, nemají mluvena býti o chlebě posvátném; píší, že se v přijímání duše krmí tělem Kristovým, ale hned zase, že je to jedení v znamení (kap. 11). Na jednom místě připouštějí klaněti se svátosti nižším modlením, jinde to nazývají modloslužbou. [1]) Marně se snaží svátost vyvýšiti, řkouce, že dává posilu proti pokušení ďábelskému. Odkud ta síla v mrtvé věci? A vždyť sami praví, že jako obrazové nemohou pomoci, tak ani svátost! Zakazují sice rouhati se svátosti, ale kdy a kde bylo tolik rouhání jako u nich? [2]) Není-liž rouháním, když sami píší, že jest chléb posvátný v své přirozenosti nižší krtka, netopýra nebo hada, protože toto jsou věci živé, chléb pak jest neživý? A když jeden z nich kázal, že by raději klekal před ďáblem než před tou svátostí? (kap. 13 a 14). Mluvením u vítr jest, praví-li Táboři, že jest Kristus v svátosti mocně, duchovně, skutečně, právě a přítomně. Vždyť přece dokazují, že neřekl Kristus „Tuto jest tělo mé“ t. j. v chlebě, a vykládají o svátosti slova Kristova: „Řekl-li by vám kdo: Tuto jest Kristus neb onde, ne-

---

[1]) Chelčický dobře uzavírá: »A jestli Kristus v svátosti, tehdy slušie na něho pravé božské modlenie; pakli jeho tu nenie, tehdy ani nižšie bez žádosti ani vyššie modlenie nemá jemu tu činěno býti, ani od věrných lidí co jiného má držáno neb nazýváno býti. Ale že vy něco Kristem nazýváte, ješto nenie Kristus, a něco modleniem, ješto nenie modlenie. . .« (na m. uv. str. 433 n.)

[2]) Nenie slýcháno v Čechách prve za nás rúhánie takového, jako se jest zdvihlo od té chvíle, jakž ste vy a tovařiši vaši vnesli v lid to znamenie a množenie řeči o modloslúženie. Tak viece vždy až do dnešního dne jedno motýl, škvarek a modla v ústech mnohých vězí a takoví rúhači nechavše toho znamenie mrtvého jako modly i obrátili sú se v ohavné a neukrocené smilstvie, kteréž i dnes vieme a známe je (tamže str. 435.)

věřte". Není-li tedy Kristus ve svátosti vůbec, kterak jest tam mocně, duchovně . . .? (kap. 15).[1])

Táborští kněží nazývají milosti duchovním bytem těla Kristova. Ale milost není žádný byt. Takoví vykladači Písma „sú lúpežníci viery, falšujíce pravdu boží a cizoložiece písmy a sami sobě vymyšlujíce nepodobné věci a ruší vieru v lidech tiem, nazývajíce milosti duchovně tělem Kristovým" (tamže str. 445). Vždyť by pak i křest i jiné svátosti i království nebeské mohly býti nazývány tělem Kristovým! A jsou-li milosti tělem Kristovým, pak zlí nepřijímají těla Kristova, neboť nedosahují milostí; a proč dí pak sv. Pavel, že jsou vinni tělem a krví Páně, jichž přece nepřijali? Mimo to milosti dával Bůh i pod znameními Starého zákona — čím se liší od nich tato svátost novozákonní? Že znamená věc již minulou, kdežto ony znamenaly budoucí, jakž praví Táboři, to není přec nic vyššího; že pak milosti má přítomny, kdežto ony je pouze znamenaly, to dle vlastních přiznání Táborských není pravda. Neboť píší, že Kristus je dary a milostmi v člověku, chléb pak a víno „těch daróv nemóž pochopno býti", a že jest Kristus v svátosti nižším obyčejem než v člověku věrném.[2]) Tím padá i jejich výklad, že chléb se jmenuje tělem Kristovým, jako se označuje znamení jménem věci znamenané: to platí jen tehdy, je-li přítomna moc bytného těla Kristova tomuto znamení; ježto tomu tak není, „tehdy jest nepravé dáti jemu to jméno, že jest tělo Kristovo" (kap. 16—20).

Nesprávno je také, nazývají-li Táborští jedením těla Páně spojení s Kristem a proměnění v něho nebo mravné skutky a lásku. Vždyť jedením teprve toho spojení chceme dosíci — není to tedy totéž. A není-li ve svátosti nic více, nadarmo ustanovil ji Kristus, neboť vše to musí člověk již v sobě míti než přijímá. Ostatně takové spojení s Bohem skrze dobré skutky mohlo se státi i v Zákoně Starém. Slova Augustinova: „To jest tělo Kristovo jísti v Kristu přebývati" chybně Táboři vykládají. Přebývati zajisté v Kristu musí člověk stále, jedení pak ustanovil Pán jen pro jistý čas. Podobně nelze souhlasiti

[1]) Správně dí Chelčický: »Protož u vás móž nalezeno býti jest a není. Jednú řečí vyznáváte někomu Krista v svátosti a druhú řečí vystriehāte někoho, aby tomu nevěřil, by byl Kristus v svátosti, jako bludu« (tamže str. 441).

[2]) Správně zase Chelčický dokládá: »Byste aspoň chutně řekli: Takým obyčejem tu jest, že nemóž níže řečeno býti nebo nižádným obyčejem, ať by urozuměli lidé tomu česky« (tamže str. 455.)

s táborským tvrzením, že jen duchovní jedení skrze víru jest potřebné. To není svátost oltářní zvelebovati, nýbrž tupiti a zlehčovati a věřící od ní odváděti (kap. 21—25).

Viklefa, jehož se dovolávají Táboři, hájí Chelčický ve smyslu Jakoubkově, že totiž učil, že zůstává podstata chleba a spolu jest přítomen Kristus. K tomu cíli uvádí Chelčický dlouhé úryvky z Viklefa a vykládá je obratně (kap. 26—31), ale proti Táborům, kteří Viklefa lépe znali a lépe mu rozuměli než Chelčický, je tato obrana marná.

S důrazem odmítá Chelčický ještě jednou pokus táborských kněží vyvýšiti svátost oltářní nad znamení starozákonní a ukazuje jim, jak v lidu věřícím zničili víru v přítomnost Kristovu a jsou původci mnohých nepravostí páchaných.[1]

Jak viděti, nepouští se Chelčický do theologických sporů s Tábory, nýbrž spokojuje se s tím, že jejich nauku odhaluje jako úplně pikartskou, ukazuje jim nejasnosti a nedůslednosti jejich vývodův, tepe neúprosně nepoctivost, s jakou Táboři učení své hledí zastříti, a upozorňuje na hrozné následky v praktickém životě náboženském. A tu se jeví Chelčický obratným šermířem, jemuž nutno vzdáti upřímné uznání. Polemika proti katolickému názoru (tamže str. 474 n.) jest ovšem velmi povrchní.

Kdy napsal Chelčický svou obranu, nelze přesně určiti. Goll myslí, že r. 1424—1425, Jastrebov chce ji klásti až po r. 1432,[2] ba až krátce před r. 1443.[3] Ale důvody Jastrebovovy nepřesvědčují úplně. Že Příbram v přípiscích při Životě kněží táborských nepodává úryvků z českého spisu Biskupcova poslaného Chelčickému a z De non adorando, z toho nenásleduje ještě, že ty dva spisy ještě neexistovaly. Nechápu, jak z toho, že dostal Chelčický překlad Dionysa od Martina z Volyně, možno usuzovati, že jest obrana psána až po smrti Martinově. Ze slov „svaté a dobré paměti mistr Jan Hus, mistr Jakoubek ...“ neplyne ještě, že psán spis po smrti Jakoubkově, ježto „svaté i dobré“ možno vztahovati jen na Husa, zvláště když jinde Jakoubek uveden bez toho přídavku. Že hněv Biskupcův na Chelčického pro výtku pikartství není r. 1424/5 možný, protože Biskupec mírně odpovídá Příbramovi na Konopišti, není prostě správné. Úplně

[1]) A když sú takové nepravosti přišly na miesto svaté, již tehdy zjevno jest, že peklo vylilo jest poslední chmel svój, aby jím svět ochmelilo (tamže str. 498.)

[2]) Na m. uv. str. 194 n.

[3]) Tamže str. 211.

nepravdivé jest, že Biskupce nelze bráti v souvislosti s rokem 1421, protože po celou dobu až po rok 1444 hleděl býti uprostřed mezi pikartskou a katolickou haeresí. To by bylo po hádání konopištském a polemice Příbramově těžko dokazovati. Pojmy „ode dávna, v staré přízni, vždy" jsou relativní, a nelze říci, že by na ně nestačila 3—4 leta. Význam Chelčického a existenci bratrstva jeho klásti až do let padesátých není důvodu.[1])

Jako jistý termin zbývá tedy jen synoda Klatovská (v listop. 1424), po níž Replika Chelčického jest napsána.

A příliš daleko za ni nelze jíti. Vždyť Biskupcův spis „Ad ... magnificationem" existoval již r. 1423, Žatcův je snad starší, Paynovy nejsou mnohem pozdější. A Táboři je rozseli po celé zemi — proč by se byl měl Chelčický pak po nich píditi a lstí jich dobývati?[2]) Také by nebylo lze vysvětliti, proč Chelčický nepoužil v Replice, zvláště v obraně Viklefa, spisu Jakoubkova „Utrum ex fundamento", jenž přece i v překladu českém byl rozšířen již r. 1429. Návštěva Biskupcova a Lukášova ve Vodňanech u Chelčického byla tedy asi krátce po hádání konopišťském, kdy se výtka pikartství začala v zemi šířiti, a Replika jest psána 2 leta po tom, tedy někdy koncem r. 1425 nebo r. 1426. (P. d.)

---

[1]) Již ve spise O boji duchovním mluví Chelčický o »našich bratřích« mysle tím arci Tábory. A spis ten klade Krofta do r. 1421 (ve Svět. knih. č. 916—918).

[2]) Sp. uv. str. 413.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

V suchoparném temperamentu střízlivého realisty Boborykina není vášnivé touhy po idealu, ani upřímné mystické touhy po vyšší pravdě, po vyjasnění životních úkolův a cest, po vyjasnění cíle a určení lidského života, co tak charakterisuje lepší spisovatele ruské. Dotýkaje se zběžně vnějších tahů ruské společnosti, měnících se sympathií, nálad, zvyků, způsobu života lidí, jevícího se způsobem se vyjadřovati a odívati, modou, nevniká ve vnitřní smysl zjevů, ve vnitřní svět svých hrdinů, tak že čtenář z galerie jeho fotografií neodnáší si určitý dojem o jeho sympathiích a antipathiích. Z otázek šedesátých let nejvíce se zajímal B. o otázku ženskou. Hned v prvých románech „Na cestu“ (1862), „Obět večerní“, „Solidní ctnosti“ (1870) a „Dělci“ (1872) snaha dokázati, že pravá počestnost vztahů mezi pohlavími jeví se právě otevřeným porušením konvenční morálky, je známkou šedesátých let. Hrdinky těchto románů lehkomyslně padají v dvousmyslné postavení a oddávají se volné lásce, vymlouvajíce se, že mužové, s nimiž navázaly poměr, jsou buď prostopášní, nebo chladné a suché povahy, i hlásají mravouku ve vkuse „nových lidí“. Méně místa B. věnuje jiným proudům šedesátých let, ochraně malých lidí a boji s temnými silami, s konservativními živly. Ač B., uveřejniv 1864 ve své Bibliotece dlja čtěnija roman Lěskovův „Nekuda“, kdež se bičují nejhorší nihilisté se stanoviska mírného pokroku, byl vyhlášen za zpátečníka, přece vždy byl přívržencem demokratických ideí své doby a mírně liberálního směru, koketuje časem s radikalismem, ale šedesátníky nikdy nebyl uznán za muže jejich přesvědčení. A přece v „Oběti večerní“, kde hrdinka vznešeného světa pod záminkou svobody zamiluje se do literata Dombroviče, muže bez předsudkův, a prodělá s ním celou řadu cynických milostných dobrodružství, hlásá širokou moralku podle vkusu Pisareva, jenž odhodil nábožensko-mravní zásady jako zbytečné haraburdí. V „Dělcích“ Kateřina Povališinova, jež prchla od muže „ze zásady“, a nevěstka Avdotja Stěpanovna, moralisující ve smyslu „nových lidí“, velebí se jako perly ctnosti.

Od r. 1880., kdy B. více věnoval se beletrii, rozvil se talent jeho v době reakce, kdy měl před sebou bezbarvé obecenstvo, jehož

význačným tahem byla bezcharakternost, nedostatek hlavního řídicího proudu a apathie. B. sám neměl přesného směru, určitých názorů, tak že jeho bledý bezbarvý temperament hodil se k popisu nálady takové společnosti, lhostejné k tomu, čím byla dříve nadšena, co nejlépe. A skutečně některá z jeho pozdějších děl vykazují více vypuklosti a blesku, než dřívější. Pokolení osmdesátých let, naučivši se theoretickému materialismu od pokolení šedesátých let, snažilo se uskutečniti materialismus v praxi, zavrhlo idealy a stalo se praktickým. Bob. projevil jemné pochopení pro to, co se dálo vůkol, zachytil náladu společnosti „zmoudřelé“ v novelle „Zmoudřel“ a romaně „Na uščerbě“ (na úbytku, — 1890), předvedl několik positivních typů, osvíceného obchodníka Kumačeva v rom. „Pereval“ (1894), kde kreslil návrat k starým idealům, idealistu-vydřiducha Vasilije Těrkina ve stejnojmenném romaně 1892, šlechetného zastance selkého lidu hr. Taranceva v rom. „Chodok“ (1895) a zobrazil novou náladu selského lidu, opouštějícího venkov a ženoucího se na výdělek do měst v rom. „Ťaga“ (1898). Méně chvalitebna jest sympathie Bob. k zrodilé peněžní aristokracii, ku vzrůstu průmyslového kapitalismu, jehož zjevy zachyceny ve jmenovaných romanech. Ovšem v některých postavách, jako knížeti Zarajském v „Perevale“ nebo v hrdinovi rom. „Chodok“, v „kněžně“ (název stejnojmenného romanu, 1896) proklouzne odstín sympathie k onomu nezištnému skladu života, jaký viděti ve vzdělanější části šlechty, ale většina šlechticů jeví se bezcharakterními sobci, srovnáme-li je s novými lidmi z kupectva nebo z bohatého rolnictva, u nichž zdravá síla těla odpovídá energii rozumu. Vítězství kapitálu nad zemědělstvím, města nad venkovem vítá Bob. jako nepochybný pokrok, pokloniv se zlatému teleti, idealisuje vydřidušství, proti němuž Saltykov-Ščedrin tak nemilosrdně vystupoval.

Zajímavý typ sobeckého karriéristy, pro nějž pojmy svědomí, cti a poctivosti jsou zbytečným břemenem, jest hrdina romanu Iv. Af. Kuščevského (1847-76) „Nikolaj Něgorev, nebo Šťastný Rus“, jenž vyšel r. 1871 v Otečesv. záp i skách, kdež téhož roku byl uveřejněn také jediný zdařilý román Sofje Iv. Smirnové (r. 1852), s názvem „Ogoněk“, v jehož hrdince idealismus smíšen s praktickou vypočítavostí. V obou těchto romanech mile působí dobrosrdečný humor a směs tu tragických tu veselých, komických podrobností.

Náklonnost k humoru i jizlivé satiře pozorovati u Serg. N. Těrpigoreva, známějšího pod pseudonymem S. Attava (1841—95) a nazvaného též „malým Ščedrinem“. Týž v řadě publicisticko-belle-

trických náčrtků, sebraných 1881 pod společným záhlavím „Oskuděnije“ (Schudnutí), podal věrný obraz neschopnosti venkovské šlechty, jež se nedovedla přizpůsobiti novým formám života, vzniklým po selské reformě, vychována v zahálce doby, kdy nevolníci starali se o pohodlí pánů, při všech dobrých snahách byla neschopna k užitečné činnosti, chudla i prodávala svá „šlechtická hnízda“ různým zbohatlým mužíkům, kupcům, vydřiduchům a lichvářům. Duší otřásající vzpomínky na nevolnický život podávají jeho feuilletonické kresby „Pobouřené stíny“ (1888 a 1890). Forma jeho spisů je druhdy nedbalá, ale tendence vesměs lidumilná.

Neobyčejnou plodností vyniká poutavý cestopisec a obratný válečný zpravodaj od „roku války“ 1877 až do r. 1913. Vas. Iv. Němirovič-Dančenko (nar. 1848), jenž získal jméno vřelým a poetickým popisem originalní selsko-mnišské obce v klášteře solověckém („Solovki“). Jeho cestopisy vynikají skvělou formou a neobyčejnou barvivostí, mistrným popisem krásy přírodní, dopisy z války rusko-turecké (1877—78), rusko-japanské (1904) a balkánských národů s Tureckem (1912—13) vynikají zajímavým vypravováním událostí, jež autor sám viděl, a vykonaly značnou společenskou službu, odhalivše mnoho stinných stránek válečného života. Teplým citem, uměleckou pravdivostí a lidumilnou tendencí vynikají zvláště ještě drobné povídky ze života válečného a venkovského, sebrané ve sbírkách „Vánoční povídky“, „Nepatrní hrdinové“, „Pohádky skutečnosti“, „Život volá“, „Prosvět“, „Spolochi“ a j. Jeho positivní typy, nepatrní hrdinové „velkého srdce“, náležejí k nejuměleččeji nakresleným „světlým obrazům“ ruské literatury. Spisovatel mistrovsky kreslí, jakého hrdinství schopni jsou smrtelníci, nebo slabé ženy, „slabá stvoření“, nejsouce mnohdy ani s to, aby v prostotě čistého milujicího srdce pochopili, že konají velké činy pravé lidumilnosti. Rozvláčné romány jeho jsou nepatrné ceny literární.

Dmitrij Nark. Mamin, známý též pod pseud. Sibirjak (1852—1912), rodák z Urálu, nakreslil řadu národopisných obrazů života v hutích urálských i na Sibiři. Jeho zamilovaným thematem jest rozrušení starého patriarchálního života při setkání jeho se současným kapitalismem a zdokonalenou technikou. Převrat ten vnesl v tichý dříve kraj také nežádouci plody kultury — nevázanost, prostopášnost a zkázu mravů, jak to ze široka, ale málo do hloubky popisuje spisovatel v románech: „Gornoje gnězdo“, „Tři konce“, „Zlato“ „Bratři Gordějevi“ a jiných novellách i povídkách urálských,

a sibiřských. Autor výtečně zná též přírodu, rostlinstvo i zvířectvo uralské, jež dovedně popisuje. Bezvýznamnější jsou jeho romany ze života současné intelligence petrohradské, mravů bohêmy. Mamin je však také znalcem dětské psychologie, a jeho sbírka „Dětských stínů“ (1893) vyváží celou řadu jeho národopisných a socialních románů. Spisovatel v devíti povídkách illustruje t. zv. „dětskou otázku“ v rozličných stavech, představuje nám smutný osud dětí, postavených osudem v nepříznivé poměry pro správný tělesný nebo duševní rozvoj jejich, i neštěstí rodičů, pykajících za hříchy svého dřívějšího života. Všecko, cokoli jest nedobrého nebo nenormálního ve vzájemném poměru muže i ženy, odráží se na nevinných dětech velmi trpkými následky jak pro děti samy, tak i pro rodiče. Mamin poukazuje na to, že trest za lež životní zasahuje ty, kdo své osobní štěstí, vzájemnou mladou lásku přinesli v obět shánění se za „sytým, zabezpečeným životem“, za karriérou, za ješitnou slávou a sobectvím, za osobním pohodlím. M. seskupil tu mnohá fakta současného života, jejichž odstranění bylo by k blahu rodin, nevinných dítek i společnosti. Povídky ty proniknuty hlubokým soucitem s nešťastnými dětmi. Pro děti napsal M. též několik zdařilých sbírek povídek, pohádek a bajek („Světlušky“, „Alenuškiny skazki“, „Zarnicy“). Epickou velebností dýší jeho „Legendy“, připomínající objektivním klidem Homera, a zdařilejší je též životopisný román „Čerty iz žizni Pepko“.

Nevybíravému čtenařstvu, jež se rádo zasměje dobrosrdečně veselým vtipům, všelikým na letu zachyceným slovíčkům, komickými výjevy ze života kupců, úředníků, služebníků, dělníků, vůbec „drobných lidí“ nejlépe dovedl vyhověti mělký talent Nik. Al. Lejkina (1851—1906), jenž bavil obecenstvo lehkými feuilletonickými romány (Apraksinovy, Birževyje artelščiki, Christova nevěsta, Naši v cizině), náčrtky, „výjevy“, v nichž ovšem není hloubky, ale dosti veselého humoru a místy řízné satiry na hrubost a mravní zvrhlost současníkův. Ještě skromnějším nárokům vyhovovali feuilletonista Vlad. Os. Michněvič (1841—99) a cestopisec, illustrator i povídkář N. N. Karazin (1841—1908) povídkami, vypočtenými jen na effekt, bez idei, bez uměleckého propracování.

Tendenci šedesátých let provádí Olga Andr. Šapirova (nar. 1850) v rom. „Bez lásky“, kde sličná hrdinka je trestána za to, že zůstala s nemilovaným mužem a neoddala se milujícímu ji mladíkovi, jenž se proto zastřelí. Spisovatelka chtěla dáti poučení, by žena neuváděla v zoufalství milence, jinak dožije se zlého na svých dětech.

Ještě nesmyslnější je moralka rom. „Miraži“. — Jelena Iv. Blarambergová Aprělevova (nar. 1846) pod pseud. Ardov uveřejnila 1880 novellu „Vasjuta“, kde obviňuje malomyslnost mladé dívky, jež ochladla k pokrokovému hrdinovi, by se provdala za muže svého kruhu. Ale již r. 1884 v Děle uveřejnila román „Rufina Kozdojeva“, kde kreslí některé nesympathické stránky agitatorů radikalního táboru a vystřízlivění lepších zástupců pod vlivem životní zkušenosti, přesvědčivších se o neuskutečnitelnosti radikalních programů. — Bez jasných barev jsou povídky Nad. Al. Luchmanové, jejímž oblíbeným thematem bylo cizoložství podle vzoru francouzského. Bezvýznamny jsou povídky Al. Al. Vinické-Budzianikové (n. 1847), Al. St. Montvid-Sabelské (n. 1845) a Julie Bezrodné-Sakovlevové (n. 1858).

Drama ruské mimo práce Ostrovského nepodalo ničeho význačnějšího a originalního v druhé polovici 19. století. Nejvíce jeviště zásoboval Viktor Al. Krylov-Alexandrov (1838—1906), autor spousty lehkých a vtipných her i dramat, a ještě bezvýznamnější Ivan Iljič Baryšev-Mjasnickij (1854—1911), spisovatel humoresek a přihrublých frašek. Tu ovšem nelze mluviti vážně o náboženskomravních ideách. Byli to ne umělci, nýbrž řemeslníci, hovící hrubému vkusu diváků. Poněkud vážnější byly divadelní hry žáka Ostrovského i jeho spolupracovníka Nikol. Jak. Solovjeva (1845—98), jako „Svatba Bělužinova“, „Divoška“; dále také na našich jevištích známé dramatické kusy „Starý pán“ a „Náš přítel Něklužev“ Al. Iv. Palma (1822—85), „Paní majorová“ Ip. V. Špažinského (nar. 1844), „Tatjana Rěpina“ výtečného feuilletonisty a vydavatele velmi vlivného denníku Nového Vremeni Al. S. Suvorina (1833—1912) „Druhá mladost“ Petra M. Něvěžina (nar. 1841) a působivé hry kníž. Al. Iv. Sumbatova (n. 1857). Vůbec drama ruské významem svým daleko stojí za významem románu i poesie, nevykazujíc význačnějších děl. (P. d.)

Lístek Husův Kbelovi.

DR. JAN SEDLÁK.

V rkp. vídeňské knih. dv. 4483, na nějž jsem již několikráte měl příležitost upozorniti, jest mezi jinými vesměs starými věcmi na str. 250a dokument, jenž na první pohled dle nápisu „De excommunicacione" se zdá poznámkou o klatbě, ale při bližším přihlédnutí jeví se listem, jejž kdosi posílá generálnímu vikáři pražskému, mistru Kbelovi.

Cituje mu nejprve tři místa z kanonického práva, že nespravedlivá klatba klatému neškodí, ba klnoucího zbavuje moci; nespravedliva pak jest exkommunikace, nebylo-li dbáno právního řádu. Proto ač příznivec klatého stejnému propadá s ním trestu, přece není exkommunikován leč po řádně provedeném processu. Z výroku Petra Damianova naopak následuje, že kdož obcují s lidmi zločinnými, účastni jsou jich viny.

Pisatel prosí doktora pro Boha a pro svou úctu k němu, aby čtoucím a nerozumějícím ta místa vysvětlil.

Lístek kalligraficky psaný jest original, na němž posud viděti, jak byl složen, a na zadní, notně ušpiněné straně udán jest adressát: doctor Kbel. Vedle adressy jest kursivně, patrně vlastní rukou Kbelovou jeho odpověď: *Pauperis scribentis! Nescio, quid intendit de censura, sed conclusive dico: Sentencia iudicis ordinarii semper est timenda, sive iusta sive iniusta. Item iudex si male excommunicat, peccat et non est excommunicatus, nisi convictus esset.* K tomu připsáno: Hec doctor Kbell.

Na volném prostoru nad touto odpovědí napsána jest poznámka o trojím případu nespravedlivého trestu, pod ní pak excerpt z Viklefa o remanenci.

Mimo to přičinil na okraji vedle textu právník Jiří z Boru na dvou místech kritické poznámky. V první opravuje pisatele, pravě jako Kbel, že klatba váže, ať spravedlivá nebo nespravedlivá; ve druhé souhlasí s ním, že lidí zločinných nutno se varovati.

Cena dokumentu tohoto, značná již tím, že v odpovědi naň mluví osoby v době Husově tak význačné jako Kbel a Bora, vzroste ještě, podaří-li se nám nalézti pisatele. Z lístku samého dovídáme se jen, že byl knězem, neboť praví, že činí denně při mši sv. za Kbela

memento. Jinak jsme odkázáni na dohad, jemuž oporou může býti předmět, o nějž tu běží. Nespravedlivý trest církevní, přízeň projevovaná bludu, klatba na lidi zločinné a vyhýbání se jim — to jsou tři myšlenky listu. Komu tu nenapadne hned process Abrahamův roku 1408 a vystoupení Husovo v jeho prospěch? Hus má tresty, jimiž generální vikář Kbel stihl Matěje z Knína a nyní Abrahama, za nespravedlivé a ujímá se tohoto rázně. Kbel ho stroze odbývá[1]) a upozorňuje snad také, že jako příznivce bludu stihne ho týž trest. Hus se obrací potom na arcibiskupa, vytýkaje, že „incestuosi et varie criminosi absque riga correccionis . . . incedunt libere, sacerdotes autem humiles . . . tamquam heretici mancipantur carceribus".[2]) V Lektuře pak již zpracovává otázku o klatbě tak, že jest jasno, co se míní dotazem poslaným Kbelovi, a věnuje zvláštní pozornost odpovědi Kbelově a Borově, že jest se báti i klatby nespravedlivé. Nevím věru, komu a do kterého roku by se hodil list tento tak, jako Husovi v r. 1408.

A snad je to docela autograf Husův.

[Epistola doctori Kbel missa De excommunicacione.]

Augustinus ad Auxilium episcopum:[3]) *Hoc plane non temere dixerim, quod si quisquam fidelium iniuste fuerit anathematizatus, ei pocius obest [qui facit] quam ei qui sustinet.*

Gregorius:[4]) *Ipse ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus et non pro subiectorum moribus exercet.*

Simplicius papa eadem verba dicit.

Hiis[5]) ergo capitulis diligenter inspectis prudens lector intelligit non esse aliquem excommunicatum, nisi eum qui iudiciario ordine personaliter nominatur et accusatoris persona legittime discussa, testibus de numero et qualitate exploratis, datis canonicis induciis, tercia vocacione facta sentenciaque sine ullo lucro vel odio fuerit prolata. Vnde

---

[1]) Doc. str. 184n.

[2]) Doc. str. 3.

[3]) Jest c. 87. XI, 3.

[4]) c. 60. XI, 3.

[5]) Na okraji *Doctor Bora: Hiis etc. Falsum dicit, quia sentencia est timenda sive iusta sive iniusta* (Greg. c. 1. XI, 3).

etsi fautor excommunicati mereatur eadem pena dampnari, non tamen a communione respuendus est, donec similiter legittimo ordine personaliter in iudicio nominetur, cum hii, qui generaliter [1]) excommunicantur a Paulo absque iudicio personaliter facto, ab ecclesia tollerentur, ne de mundo exeatur. Hec de quodam scripto. Item XI. q. III. Quoniam multos [2]) Gregorius VII. ab excommunicacione excipit eciam eos, qui ignoranter excommunicatis communicant etc.

In oppositum [3]) sonare videtur Damianus de contemptu seculi cap. XIV. dicens: *De hiis autem, qui pro commissis criminibus canonica quidem autoritate sunt dampnandi, necdum tamen vivis sacerdotum vocibus ab ecclesiastica videntur unitate precisi, a nonnullis ambigitur, utrum eorum tute societas admittatur. Sed si rem subtilitate pensiori attendimus, nullam pene esse distanciam inter eos invenimus. Sive enim a modernis sive ab antiquis patribus quis iure dampnatur, idem est, nec ipsum diversitas solvit, quem eadem perpetrati piaculi causa constringit, et etatum varietas indicibili calculo non preiudicat, ubi una limate equitatis regula sentenciam dictat. Sed quod approbare volumus, melius ostendimus, si ipsa excommunicancium patrum, et antiquorum et novorum, verba ponamus. Sacri quidem canones dicunt: Qui hoc vel illud fecerit, excommunicetur. Moderni quoque pontifices in iaculanda excommunicacionis sentencia eadem fere verba decernunt dicentes: Ille qui hoc fecerit, excommunicetur. Quorum ergo eadem sunt verba, eadem nichilominus est intelligenda sentencia. Et cum presencium sanctorum pontificum omne iudicium ab antiquorum patrum diffinicionibus pendeat, nullum isti dampnare presumunt, nisi quos iam ab illis dampnandos esse noverunt. Non ergo isti quemlibet noviter dampnant, sed iam prolatam maiorum sentenciam sequendo confirmant. Concludendum est igitur: Sed quia sicut ab hiis cavendum est, quos moderna synodorum concilia ab ecclesiastica societate separant, ita et ab illis nichilominus declinandum, quos antiqui patres elimi-*

---

[1]) Na okraji: *Generaliter i. e. a crimine, quod excommunicat occulte vel eciam publice minori tamen excommunicacione.* Jest asi také poznámka Borova.

[2]) c. 103.

[3]) Na okraji: *Bora*: *In oppositum . . . Verum est, quia in genere loquitur, quo modo omnes criminosi debent vitari, si tamen sciuntur tales esse, quia vive vocis denunciacio solum est propter publicam denunciacionem. Si ergo quis fecit in privato, non indiget ad hoc denunciacione, unde private debet tales vitare, sed non publice, ne prodat. Hec doctor Bora.*

[4]) *Migne* P. L. 145 col. 265 s.

nandos esse decreverunt. Et sequitur motivum principale questionis, cum dicit: *Hec itaque causa non minima est, que monachum a seculi discursione retrahat et in sui recessus angulo stabilem reddat, quia valde miserum est a propriis quidem excessibus non reprimi, sed alieni reatus maculis inquinari.* Et infra pro se assumit apostolum dicentem: „*Denunccio vobis in nomine domini Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre inordinate ambulante et non secundum tradicionem apostolicam.*“ Post contra eos, qui aliud docent, adducit dicens: *Et Johannes apostolus ayt: „Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domo nec ave ei dixeritis. Qui enim ei dicit ave, communicat eius malis operibus.“ Quibus dictis probatur evidenter, quia quicunque sceleratis hominibus carnaliter amicicias iungunt, alieni reatus participes fiunt, etsi cum illis simul peccatum non admittant.* Hec Damianus.

Peto, doctor reverende, pure pro deo et intuitu eciam oracionum mearum, quia certe vos speciali nomine habeo in canone, eciam pro doctrina legencium et predicta non intelligencium scribere velitis dictorum sanum intellectum.

Posudky.

Dějiny světa v obrazech. Od pravěku do počátku XX. století. Složil *Alois Hlavinka.* Dílu IV. kniha II. Str. 362. Cena 2·50 K.

Knihou touto dokončeno dílo cenné a čtenářstvem vděčně přijaté. Vylíčeny tu dějiny nejnovější od první francouzské revoluce 1789. Nebylo snadno směstnati obrovskou látku tuto v nevelké knížce; a skutečně bylo nutno velice se omezovati, tak že, ač podstatných mezer není, přece místy poučení jest velice stručné. Zvláště dějiny vzdělanosti jen v obryse nastíněny.

Věcem českým a rakouským co do politiky věnována ovšem poměrně bedlivá pozornost; nynější čtenář novin najde tu mnoho poučného pro posouzení poměrů nynějších. Na široké rozklady nebylo místa, ale důležitějšího nevynecháno asi nic.

O jednotlivostech možno ovšem tu a tam souditi jinak, zvláště kde nebyl možný obšírnější výklad neb odůvodnění. O církevních a školských věcech pověděno příliš málo; jsou to sice věci choulostivé, tak jako mnohá podrobnost v politice, ale potřebné.

Kniha opatřena četnými obrázky, z nichž arciť některé jsouce sdělány dle nejasných předloh, nejsou dosti ostré.

František Kretz: Jak jsem sbíral. Chvilky č. 98—99. Nakl. J. Pelcl v Praze. Str. 62. Cena 40 h.

Zasloužilý sběratel a spisovatel lidovědný podává tu několik vzpomínek na svoji obtížnou práci, rozpovídávaje se při tom o významu jejím. Zásadní rozklady o této věci nebyly zde možné; jistě by v nich bylo potřebí více rozlišování a přesnosti v pojmech, než u horovníků z pravidla nalézáme. Cena starožitností těch jest především národopisná, tedy historická. Co do umělecké již není věc docela jasná a nesporná, tu třeba značných výhrad a omezení, neboť stránka umělého vzdělání není ani v umění tak podřízená, jak se vlasteneckému nadšení snad zdá. A stejně také stránka ideová a výchovná bývá přeceňována neb aspoň vzhledem k příslušným nárokům ne s dostatek odůvodňována; svéráznost lidového umění může býti značná, a přece nepotřebuje v národní samobytnosti hráti té úlohy, jaká se jí přisuzuje — mnohdy by rozvoji i překážela.

Pak třeba děliti prvky od celku; drobné motivy jsou pěkné, skladba proto ještě nepotřebuje býti zdařilá a mnohdy ani nebývá. Kroj i z pěkných kusů složený nebývá vždy pěkný.

A konečně potřeba životní jest neúprosná, a ta není umění lidovému vždy příznivá. Nadšenec nad tím naříká, lidumil a vlastenec

praktický ne vždy. Sám p. spis. přiznává, že cena výrobků lidového umění není daleko úměrná ceně času a práce na ně vynaložené.

Dějiště práce p. spis. jest ovšem hlavně Slovensko, kde ještě do nedávna byla hojná žeň na tyto památky lidové tvořivosti. Spisek zábavně seznamuje s methodou a obtížemi práce té.

Kristus a Církev. Apologetické promluvy. Napsal *Method Zavoral*, opat Strahovský. Nákl. Cyrillo-Methodějského knihkupectví v Praze. Str. 338. Cena 3·40 K.

Mimořádně referujeme tu o díle kazatelském, jichž jinak v programě nemáme. Jsou to vzácné myšlenky apologetické, jež káží dílo toto doporučiti nejen jakožto sbírku posvátných promluv o předmětech nad jiné důležitých, nýbrž i jako sbírku hlubokých úvah každému rozjímavému duchu prospěšných i vítaných.

V prvém díle vylíčena osobnost a působnost Kristova, nikoliv historickým popisem, nýbrž jak v duchu a pravdě mluví k duchu našemu, aby jej k sobě pozvedl. V druhém díle pojednáno o církvi katolické jakožto prostřednici spasné víry, o úkolech jejích v lidstvu a o vlastnostech jejích. Jsou to vesměs skvělé řeči, ale také jímavé rozbory, nad nimiž třeba i možno se hloubavě zamysliti, i když prchavé slovo zaniklo. Duch francouzských conferenciérů mluví zde řečí našim poměrům a potřebám přiměřenější. Není každému řečníku dáno takto mluviti, ale každý vzdělanec má zde hojnost látky k úvaze a k povzbuzení.

* * *

F. P. Vožický vydává na Král. Vinohradech čtyrykrát do roka „Belletrii“, „samostatnou knihovničku vlastních prací literárních, ponejvíce humoristických. Vydání její jest svépomocí spisovatele českého“. V prvém čísle tohoto ročníku je začátek humoresky Meliorace (str. 77, c. 1 K). Ve Lhotě Poklasné mají býti prováděny meliorace, ve kterých někteří občané tuší útok na svůj majetek. Dva z nich seberou se a jedou do Prahy protestovat u zemědělské rady. Truchlosměšné příhody jejich na cestě a v Praze, tak něco asi jako „Naši v cizině“, jsou tu zábavně vylíčeny. Místy se člověk od srdce zasměje, třebas vedle toho cítil silnou nadsázku.

V. Liebich v Praze začal vydávati „Lidovou scénu“, v jejímžto prvním svazku je drama *Josefa Skružného* „Hříšnice“. Dělník dostane od továrníka 20 tisíc K na provedení letadla netuše, že to cena nevinnosti jeho zaslíbené. Chtivý souchotinařský soudruh to prozradí, vynálezce vzletěv schválně se sřítí, aby našel smrt, žena výčitkami svědomí trápená při pohledu na mrtvolu jeho sešílí.

Spisovatel dramatu jeví se místy dobrým psychologem a ještě lepším divadelníkem. Nebývá sice pravidlem, aby továrník s dělníky

tak kamarádsky zacházel anebo dcera jeho soupeřila o lásku dělníkovu, jako se děje v této hře, ale jinak prostředí i povahy dosti šťastně vystiženy, zvláště počínání intrikánovo. Usečný spád děje, jinak pro účel hry velice vhodně zpracovaný, jest příčinou, že některý výjev jaksi nepřipraveně překvapí.

Rozhled

náboženský.

V časopise Pastor Bonus č. 12 předkládá P. Dillmann nový pokus výkladu biblického hexaemera. Jak exegese tak i apologetika katolická pokoušela se různými způsoby uvésti v souhlas zprávu Bible s výsledky zkoumáni novější vědy, hlavně geologie a paleontologie. Tak vznikla celá řada theorií, o nichž o všech lze však říci, že žádná z nich úplně neuspokojuje tou měrou, aby bylo možno tvrditi, že otázka výkladu biblického šestidení jest jím definitivně rozhodnuta. Všechny ony theorie lze rozvrhnout na dvě třídy, pokud totiž text Bible berou ve smyslu doslovném nebo od doslovného smyslu ustupují. K první třídě patří především theorie, jež tvrdí, že svět byl stvořen Bohem v šesti obyčejných dnech, všechny pak změny na povrchu zemském, o nichž nás učí geologie a paleontologie vykládá jako účinky a následky potopy. Theorii tuto dnes lze považovati, a to právem, za odbytou. Podobně překonaná je tak zv. theorie restituční, kterou hájili Wiseman, Westermaier a jiní. Dle nich stvoření světa událo se průběhem dlouhých časových period, jak tomu učí geologie. O tomto stvoření mluví první verš Genese. Nějakou katastrofou, jejíž příčiny neznáme, byla země t. j. tvorstvo i zvířena zničena a země se nalezala v onom chaotickém stavu, o němž je řeč v druhém verši Genese. Co dále Genese vypráví, jest obnovení, restituce tvorstva i rostlinstva na zemi, jež Bůh vykonal během šesti přirozených dnů.

Od doslovného významu slova den ustupují theorie konkordistické, jež slovem ‚den‘ ve vypravování biblickém chtějí rozumět geologickou periodu. Přísný konkordismus hledí dokázati, že oněch šest dnů t. j. period biblických přesně odpovídá periodám geologickým; konkordismus mírný připouští, že ona shoda s geologií a paleontologií musí se bráti jen v hrubých rysech a nikoliv i v nejmenších podrobnostech.

Hlavní obtíž při výkladu konkordistickém spočívá v tom, že konkordismus rozumí slovem ‚den‘ v přeneseném smyslu delší časovou dobu, že však biblický text sám čtenáře takřka nutí rozuměti slovu ‚den‘ doslovně o dni přirozeném. Je to hlavně několikrát se opakující zmínka o „večeru a ránu“, jež nenechává pochybnosti, že pisatel Genese rozuměl a chtěl rozuměti výrazem ‚den‘ přirozený t. j. dobu dvaceti čtyř hodin. Z toho důvodu hledí jinou cestou vysvětlit biblickou zprávu theorie ideální a visionární. Dle theorie ideální nebo též tak zvané liturgické pisatel Genese chtěl pouze vyjádřit pravdu, že Bůh je stvořitelem všeho, zprávu o stvoření pak že si rozdělil na

šest dnů za tím účelem, aby podal čtenářům obraz týdne skládajícího se ze šesti dnů práce a sedmého dne zasvěceného Bohu. Snad tím chtěl Mojžíš, jak má za to W. Clifford, čeliti zvyku Egypťanů, kteří měli každý týdenní den zasvěcený zvláštnímu božství. Naproti tomu theorie visionární, jak ji hájí P. Hummelauer, vychází z předpokladu, že biblická zpráva musí míti svůj původ v nadpřirozeném zjevení. Komu se tohoto zjevení o průběhu stvoření dostalo, nelze přesně určiti. Avšak byl to pravděpodobně již Adam, jehož Bůh zvláštním způsobem poučil o vzniku světa. Tato zpráva o stvoření světa tvořila část prazjevení a udržovala se ústním podáním. Zjevení onoho dostalo se Adamovi v šesti viděních a to tak, že oněch šest visí měl v průběhu šesti obyčejných dnů. Mezi každou visí pozoroval Adam, že nastal večer a opět nastoupilo ráno nového dne. Slovo ‚den‘ má tudíž ve vypravování Genese svůj obvyklý smysl, avšak vztahuje se na Adamovo vidění, nikoli na doby stvoření.

P. Dillmann ve zmíněném článku pokouší se spojit tuto theorii visionární s mírným konkordismem. Slovo den tedy dle něho značí den přirozený a vztahuje se v první řadě na vidění, v nichž Bůh Adama poučil o vzniku všehomíra i země. Zároveň však pořad šesti vidění je takový, že celkem v hlavních věcech se shodují s obdobími, v nichž se dle nauky geologické naše země vytvářela.

Výklad a důvody, P. Dillmanna jsou sice velmi zajímavé, těžko však říci, zda-li se jeho výklad více přiblížil pravdě než ostatní.

*

Nejvyšší soud vídenský, maje nedávno rozhodovati o platnosti sňatku mezi protestantem a anglikánkou, jelikož přestupu jejího k helvitství protivník neuznával, uznal za právo, že sňatek jest platný, i kdyby tento přestup nebyl býval platný; soud totiž naproti obhájci neplatnosti, odvolávajícímu se na § 64. obč. z. a na to, že zákon náš anglikány klade na roveň s bezkonfesními, tedy podle něho s nekřesťany, rozhodl, že anglikány dle dějin třeba pokládati za křesťany, ač to není vyznání v Rakousku uznané.

Zajímavo jest, že soud nedotkl se námitky obhájce neplatnosti, dle něhož sňatek křesťana s osobou bezkonfesní jest neplatný. Dle případu uvedeného nedávno z Vídně pohlíží církevní úřad na sňatek takový jako na smíšený, tedy platný a ovšem s dispensí dovolený.

Z toho viděti, jak je státním zákonodárstvím o náboženství postaráno. Protože jest anglikánská konfesse neuznanou v Rakousku a tudíž v jistých případech musí se o ní používati norem platných pro bezkonfessijní — ergo není vůbec křesťanská! Ten závěr je sice absurdní, ale pro rakouského právníka logicky správný. Senat rozhodl věcně správně, ale vymknul se paragrafům jen pravdivou ovšem větou: „Das Gesetz soll sich aber nicht mit der natürlichen Anschauung in Widerspruch setzen.“

Dle § 64. obč. zák. je platné manželství mezi křesťany a nekřesťany nemožno (Senát praví: „offenbar wegen des innewohnenden Gegensatzes der Anschauung“). Žid si nemůže vzíti platně křesťanku,

leč se tato stane bezkonfessijní — pak jest možný platný civilní sňatek. Křesťanka sice zůstane i pak křesťankou (podle „natürliche“ resp. „christliche Anschauung“) a „Gegensatz der Anschauung“ se tím také neodstraní, ale státní zákon už jí nemá za „Christin“, a tím je věc odbyta! Kdyby tedy při nynější blahovolné praxi římské, jež expost dává dispens a disparitate cultus, dána byla dispens před sňatkem, sňatek by byl státně neplatný.

A totéž platí o bezkonfessijních. Bezkonfessijní je dle zákona „Nicht-Christ.“ Křesťanka, kterou by chtěl civilně pojati za manželku, musila by se státi také bez vyznání nebo židovkou nebo pohankou. Církevně by sice mohla (naprosto řečeno) býti dána dispens jako při smíšeném manželství, ale sňatek s touto dispensí církevně uzavřený byl by státně neplatný.

Duchovnímu správci katolickému tedy nezbývá než působiti k tomu, aby se bezkonfessijní vrátil do lůna církve (nebo aby se stal evangelíkem, k čemuž arci „působiti“ nesmí). Jinak musí sňatek odmítnouti. Křesťanka, jež chce pak přece bezkonfessijního pojati za manžela, nemůže než státi se také bez konfesse a uzavříti manželství civilně platné. Potom se může vrátit do lůna církve a žádat o dispens, aby manželství bylo i církevně platné.

Podobné rozpory jsou pořád s náboženstvím dětí u bezkonfesních manželstev. Jednou se rozhodne, že děti jako žáci veřejných škol mají konati náboženské povinnosti své církve — obyčejně však rozhodnutí to zůstane na papíře — po druhé zase rozhodne se jinak; a tak též o učitelích. Nejnověji opět uznal správní soud za právo, že vzhledem k § 139. obč. z. (o výchově v náboženství) a ke školní novelle 2. kv. 1883, že i dítě bezkonfesních rodičů do nějaké státem uznané konfesse uvedeno býti musí, jelikož nelze srovnati se zákonem, aby náboženstvím rozuměla se jeho negace, bezkonfessijnost.

U dětí nad 14 let rozpor jest ještě horší, neboť pak má dítě samo právo voliti si náboženství; pravda, bezkonfessijnost není náboženstvím, ale zákon ji jinak uznává. Případy, že děti již v obecné škole smí pomíjeti náboženských výkonů, nejsou právě vzácné, tím méně ve škole střední.

Je tu nedůslednost zákonův a po ní také nerozhodnost úřadů, které štítí se hnouti, zvláště v nynějším parlamentě, palčivou touto otázkou, kterou nám liberální bezmyšlenkovitost nadrobila.

Zdali věci na prospěch, jest arciť jiná.

*

O Tersattu a legendě tersatsko-loretské začíná zevrubný rozbor Dr. A. Nagele v „Katholik“ (1913, 9). Vycházeje od předpokladu, že Loreto stojí a padá s Tersattem, chce původ legendy stopovati především na tomto prvém místě. Na základě dokázaného skutku, že předmětem úcty jak zde, tak v Loretě byl původně jen poutní obraz, rovněž legendárně sv. Lukáši, jako mnoho jiných (dle Rohaulta de Fleury 28), připisovaný. Dle pramenů literárních, jež N. především zkoumá, zjištěno, že lidová pověst o přenesení začíná teprve od polo-

vice 15. století. Z papežův ještě Pavel III a Pius IV chovají se k ní zdrželivě.

Celá otázka tersatsko-loretská bude ostatně definitivně vyřízena novým spisem Dra Hüffera.

*

Zemská rada českých katolíků vyzývá katolické obyvatelstvo, by svátek sv. Václava a vůbec památka jeho okázaleji byla slavena jakožto svátek národní. Výzva zajisté včasná, by i v Čechách ruch katolický soustředil se kolem nějaké nábožensko-národní ideje, jako jest na Moravě idea Cyrillo-Methodějská.

Na Hradčanech ostatně měli letos o sv. Václavě ještě slavnost mimořádnou, totiž posvěcení obnovené kaple sv. Václava, jejíž umě-leckou výpravu a výzdobu noviny velice chválí.

*

Letoší slavnosti velehradské přivábily četné poutníky z katolického Slovenska, jež však velkou manifestační pout uchystalo teprve na 28.—30. září t. r. Sjely se poutní vlaky ze čtyř hlavních míst: z Vídně, z Prešpurku, z Trnavy a z Trenčínských Teplic do Uh. Hradiště, a tu se Slováci seřadili ve velkolepý průvod na posvátný Velehrad, kdež kromě pobožností a kázání konány také četné přednášky o jubileu výnosu milánského, o idei cyrillomethodějské, antiklerikalismu, základech katolické politiky, významu pořekadel, pověstí a písní lidových atd Z Velehradu odebrali se Slováci společně na sv. Skalku u Trenčína, kde žili sv. Svorád i sv. Blahoslav, a pak do Nitry navštíviti zvláště zříceniny soborského kláštera, v němž také žili tito patronové slovenského lidu, sv. Svorád (Zorárd) a svatý Blahoslav, jejichž úcta teprve teď, 900 let po smrti jejich začala se více šířiti mezi lidem slovenským.

*

Unionistický sjezd nebyl letos konán na Velehradě. Lvovský uniatský Cerkovnyj Vostok chválí muže, již nadšeni myšlenkou sjednocení církví, dali popud k sjezdům velehradským, uznává, že nadšení pro sblížení církví rostlo zvláště mezi západními Slovany, a také na východě myšlenka se zamlouvala. Ale, míní Cerk. Vostok, na sjezdech nebrali zřetele na čistotu východního obřadu, jednostranně hleděli upoutati své, ale nezískali východ, jemuž sjezdy zůstaly cizími, podezřelými. „I jest se obávati,“ dodává časopis, „že takovými zůstanou také pro příští dobu.“

Polský jesuita Urban ve své brošuře „Wóbec propagandy schizmy w Galicyi“ uváděje příčiny odpadu četných Uniatů k pravoslaví mezi haličskými Rusíny, vytýká duchovním rusko-národní strany, že „špatnou službu dělají Unii ti, kdo si dovolují dělati pokusy ‚očištění‘ ruského obřadu,“ chtějíce z něho odstraniti všecko, co poněkud připomíná obřad latinský, a brojíce i proti zavedení nových pobožností k úctě nejsvětější svátosti oltářní s jejím vystavováním a s procesími, jakož i proti pobožnosti k úctě nejsv. Srdce Páně vidouce v tom latinisaci obřadů východních. Proti této domněnce Urbanově

duchovenstvo rusko-národní strany, jež je si vědoma národní jednoty s Ruskem, neuznávajíc ovšem církevní jednoty s pravoslavím, poukazuje na to, že právě „zachování čistoty východního obřadu", jíž se zastává též metropolita Szeptycki, „může přinésti mnohem více prospěchu společné církevní věci nežli zlatinění obřadu východního" a než pouhé poučování lidu a hlavních rozdílech mezi unií a pravoslavím. Ostatně tvrdí Cerk. Vostok ve svém obšírném referatě o knize Urbanově, že sjednocení církevnímu nepřekážejí tak rozdíly dogmatické jako spíše zavádění západních novot. „Schisma i zavinily i udržují přede vším nikoli rozdíly dogmatické, nýbrž vášně srdce a vůle v dogmatech hledaly jen záminky. Přede vším třeba odstraňovati „kameny úrazu" a nedrážditi „vášní".

Jak na Rusi pohlížejí na církev katolickou i na unii, o tom svědčí zvláště „nábožensko-vlastenecký časopis" počajevského kláštera, „Počajevskij listok", kdež nalezáme tolik nesnášelivosti náboženské a nenávisti ke všem, kdo slepě nedrží se všech bludů pravoslavné církve, že časopis ten předčí ve lžích a nadávkách církvi katolické všecky nepřátelské noviny a časopisy.

*

Svým časem přinesli jsme zprávu o zavření pravoslavně-katolické církve (kostela) Seslání Ducha sv. v Petrohradě, již tímto opravujeme a doplňujeme podle zpráv Cerkovného Vostoku. Kostel ten byl trnem v oku pravoslavnému duchovenstvu i synodu petrohradskému; ač dosud jsou v platnosti úkaz ze dne 17. dubna 1905 a manifest ze dne 17. října téhož roku, jimiž ruským poddaným se zaručovala úplná „svoboda svědomí" a vyznání, svoboda konati bohoslužebné úkony, přece to zakázáno katolíkům řecko-slovanského obřadu a kostel jim zavřen. O. Ioann Deibner obdržel v červenci 1912 povolení, že smí veřejně konati bohoslužby v řecko-ruském obřadě. Kostel svůj nazval „pravoslavně-katolickým" hláse se tím k východnímu odvětví obecné církve Kristovy. Dne 10. února t. r. přišel do kostela mezi bohoslužbami pravoslavný biskup Nikander a zvěděv od O. Ioanna, že ho vysvětil na kněze haličský metropolita Andrej Szeptycki, vybídl přítomný modlící se lid, by odešel z kostela, poněvadž prý upadli do pasti, že v oltáři je zařízeno všecko po římsko-katolicku (ač to byla lež), a pohrozil jim kletbou, neodejdou-li s ním. Lid neuposlechl, ale choval se tak klidně, že policie, jíž zavolal biskup, odepřela mu sestaviti protokol a naopak neschválila jeho počínání. Nicméně židovské Novoje Vremja a jemu podobné listy začaly bušiti proti pravoslavně-katolickému kostelu, že prý je to „tajný" kostel, o. Ioann jest prý „jesuitou". V Nov. Vrem. dokonce vyšel článek: „Jesuité v Petrohradě". Ač některé liberální listy, na př. Rěč, Birževyja Vědomosti, Russkaja molva a j. přinesly pravdivé zprávy o celé věci, přece Novoje Vremja vybízelo vládu, by zavřela kostel. O. Ioann byl zbaven úřadu nastojatěle kostela Seslání sv. Ducha dne 19. února ministrem vnitra Maklakovem a kostel zavřen, poněvadž prý nevyhovuje stavebním zákonům. N. Vremja ba i Cerkovnaja

pravda protoiereje A. Malceva, jenž kdysi byl také na sjezdě unionistů na Velehradě, rádi přinášejí hrozné zprávy o pronásledování pravoslavných v Haliči i v Uhrách, ale samy přiložily ruku k pronásledování pravoslavných katolíků v Petrohradě.

Místo zaniklého rusko-katolického časopisu „Věra i žizň", jejž v letech 1908—12 pro katolíky vydával v Petrohradě o. Antonij Okolo-Kulak, od ledna 1913 vychází v Petrohradě „pravoslavně-katolický" časopis „Slovo istiny" za redakce Murginovy. Časopis učinil si úkolem spojovati v liturgii i v životě pravosIaví a katolictví, což také bylo cílem snah pravoslavně katolického kněze o. Ioanna Deibnera.

*

Velice pohnutá byla valná hromada slovenského katolického Spolku sv. Adalberta (Vojtěcha) dne 4. září v Trnavě. Spolek ten byl v poslední době jedinou oporou katolického Slovenska. Činovník tohoto spolku, dp. Martin Kollár, už dlouho si stěžoval, že je přetížen rukopisy a korrekturami knih, jež spolek vydává; když však 1912 výbor spolku vymohl na biskupu spišském, že za pomocníka Kollárovi má býti do Trnavy poslán jako jednatel spolku dp. Marian Blcha, začal Kollár uveřejňovati nečestné výpady proti ustanovenému svému pomocníku, dp. Blchovi, že prý je to „toulavý český kněz" a místo něho vyhledal si J. Lednára, jehož však valné shromáždění jako jednatele spolku odmítlo. Kollár začal se mstíti spolku, jehož počet členův i příjmů v r. 1912 působením horlivců značně vzrostl. Aby se Kollár udržel při vesle, dal svévolně proti stanovám, jež předpisují, že každý rok z výboru vystupuje 20 členů, vyškrtnouti 29 členů a 3. září dal zapsati za členy 42 maďarony, kteří při valném shromáždění tištěnými provoláními podporovali hlasování dle návrhu Martina Kollára. Shromáždění bylo velmi četně navštíveno a Kollár ve své zahajovací řeči Slováky ještě urazil, nazvav je „doma i v Americe bezcharakterními". Masarykovci Galla, Gajdoš, Seitl pomáhali Kollárovi ničiti poslední baštu katolického slovenského písemnictví, Spolek sv. Adalberta; jest obava, že snad brzy vnitřních rozbrojů v něm užije vláda jako záminky, by spolek zničila, jako kdysi Matici slovenskou v Nitře. Pak to bude charakterní!

*

Č. 14. Acta Apost. Sedis obsahuje dekret Propagandy, jímž se upravují náboženské poměry Rusínův usedlých v Kanadě. Jmenování rusínského biskupa jest reservováno apoštolské stolici, jejíž jurisdikci biskup bezprostředně podléhá. Co nejdříve má býti zřízen seminář k výchovu rusínského kléru, zatím rusínští klerici mohou se vzdělávat v jiných diecesních seminářích. Do semináře smějí býti přijímání pouze ti, kteří se zaváží k zachování celibátu; pouze neženatí klerikové smějí býti ordinováni, pouze neženatí, neb aspoň ovdovělí a bezdětní kněží smějí býti ustanovováni v duchovní správě. Dokud nebude dostatek domácích kněží, smějí býti povoláváni za jistých podmínek duchovní z Haliče a z Uher, než tito zůstávají příslušníky své domovské diecese. Když duchovní latinského obřadu přestoupí s dovo-

lením Propagandy k ritu rusínskému, aby mohl mezi Rusíny vykonávat duchovní správu, tu podléhá úplně jurisdikci rusínského ordinaria. Nenalézá-li se v místě žádný duchovní příslušného obřadu, tu může rusínský biskup knězi ritu latinského dáti jurisdikci k duchovní správě mezi Rusíny a naopak biskupové latinského ritu mohou pověřit duchovní správou kněze obřadu rusínského.

Věřící rusínští na místech, kde nemají svého kněze a svého chrámu, mohou se přizpůsobit obřadu latinskému, formální přestoupení však k latinskému obřadu smí se státi se svolení Propagandy.

Je-li uzavřeno manželství mezi katolíky obřadu latinského a rusínského, tu žena může následovat obřad mužův, když však manželství bylo rozvázáno, může se vrátit ku svému dřívějšímu obřadu. Děti všechny náležejí obřadu otcovu a mají býti dle jeho obřadu pokřtěny. Bylo li by dítě v případě potřeby pokřtěno dle jiného obřadu, tu nemá to žádného vlivu na obřad, jemuž dítě má příslušet.

Dekretem tímto, jehož hlavní ustanovení jsou tu uvedena, mají býti uspořádány náboženské poměry kanadských Rusínů, které dosud byly pramenem různých nepříjemností a sporův. Ustanovení dekretu shodují se celkem s tím, jak jsou u nás v Haliči a v Uhrách stanoveny poměry mezi příslušníky obřadu latinského a mezi uniaty. Novým je to, že od kleriků, přijímaných do seminářů, požaduje se závazek k celibátu a že pouze neženatí a bezdětní kněží smějí býti ustanovováni v duchovní správě. Je to ustanovení vyvolané jednak zvláštními poměry vládnoucími v Americe, jednak přáním vůdčích kruhů církevních, by i mezi uniatským klerem celibát byl všeobecně zaveden.

*

Ve Švycarsku vrátilo se od r. 1850 přes 800 tisíc osob ke katolictví; celkem je tam nyní katolíků 1,590.000. V Německu bylo 1800 asi 10 mil., 1904 20 mil. katol. V Nizozemí bylo jich 1800 300 tisíc, žádný biskup a málo kněží, 1907 v Belgii 1,822.000, 1 arcibiskup, 4 biskupové, 3758 kněží, přes 18 tisíc řeholníků; v Holandsku samém však katolíků následkem smíšených sňatkův ubývá v %, totiž nepřibývá, jak by mělo. Na poloostrově skandinavském, kde 1800 katolíků skoro ani nebylo, jest jich nyní přes 8000 a počet ten, arci skrovný, právě v nejnovější době stálými návraty utěšeně vzrůstá.

*

V 8. čísle Hl. (str. 589.) byla zmínka o přítomném stavu anglikánské církve. Jak se má věc s církví katolickou v Anglii? Přes úžasné rozšíření materialismu a přes úžasnou plochost a neuvědomělost, jaká vládne, lze zaznamenávati překvapující rozvoj myšlenky katolické v Anglii. Katolicismus stává se v říši britské morální mocí prvého řádu. Říše čítá teď 13 mil. katol. křesťanů, z nichž v Anglii a Skotsku (bez Irska) 2,340.000, 27 arcibiskupů a biskupů a 4.400 kněží.

Od r. 1899 přestoupilo v Anglii ke katolictví 417 členů parlamentu, 205 námořních důstojníků, 162 spisovatelů, 129 právníků, 60 lékařů, 66 šlechticů. S Iry iest nyní v parlamentě 82 poslanců katolických, 41 v horní sněmovně, 20 korunních rádců.

Tento rozmach vděčí katolicismus anglický hlubším příčinám, nepřímo i úbytku náboženského uvědomění anglikánů. Nedávno naznačil to na sjezdu v Plymouthu kard. Bourne: „Náboženství jako náboženství; nezáleží, co věříš, jen když se chováš bez úhony", podobné výroky jsou obrazem smýšlení valné většiny dnešních obyvatel Anglie. Není tedy logickým, vylučovati katolíky a nepřáti jim, čeho se přeje všem jiným, když̌tě patří říši a národu jako vyznavači jiných náboženství". [Viz u nás opak: vylučování katolíků z národa.] Přece však uchovali si přemnozí více méně živé uvědomění náboženské, vidí v náboženství mravní pružinu a sociální velmoc, menšina pak ještě věří, ale je zmatena dogmatickou kusostí a měnivostí protestantismu, jeho rozštěpením, nesjednoceností, neucelenosti. Těm jeví se církev katolická majákem ideí křesťanských. Ona hájí je vždy, kdykoliv jsou napapány, v ní jest jednota, určitý cíl, k němuž směřují první i poslední v ní. Tyto názory vyslovuje právě dopis uveřejněný v „Catholic Times": „Smím se vyjádřiti o přítomné situaci? Neodvážil bych se toho, kdybych nevěděl, že slovo mé je pouze ohlasem smýšlení mnohých mých souvěrců, kteří se mnou touží po spojení s Římem. Věřím, že úplná víra katolická jest ona, již má Řím . . . Myslím, že hnutí za obnovou, které proudí teď anglikanismem, nezastaví se, až dospěje k cíli, k sjednocení. Bude to slavná doba, až naši biskupové ruku v ruce pracovati budou s vašimi a až Anglie bude katolickou!"

V Anglii působí však řady katolické s horlivostí nevšední. Kněz i laik hájí ideu náboženskou proti útokům racionalistickým a šíří slovem i pérem známost zásad katolických. Mocná organisace spolková, jako Catholic Truth Society (Společnost katol. pravdy), vydává publikace lidové i výborné revue, které by mohly býti vzorem i pro nás na pevnině. Boj náboženský rozvíjí se tam zhola jinak než u nás; apologetické konference hojně protestanty navštěvované svědčí o vážnosti akce. Katolíci mluví o anglikánech nikoliv jako o protivnících, nýbrž jako o bratřích. Náboženské rozhovory neklesají na úroveň hospodských tahanic a novinářského špinění jako u nás. Slavný Wels prorokuje v posledním svém díle: „Různé protestantské církve spějí k úplnému rozvratu. Všecky budou kdysi přilákány mravní krásou a ctihodnými tradicemi katol. církve římské. Stojíme v počátcích mohutné katolické restaurace . . ." Nejvíce pomáhá však církvi její nynější postavení, jehož se v poslední době domohla na veřejnosti. Vydobyla parlament a vlivná místa ve státě. Dominuje v sociologii muži jako jsou P. Vaughan, arcibiskup liverpoolský Msgr. Whiteside, poslanec Belloc a † Devas. Před čtyřmi lety založené Sdružení katol. socialní (Catholic Social Guild) znamená pro socialní činnost totéž, co pro apologii zmíněná Truth Society. Vytklo si trojí přesný cíl: navázati styky dělnictva s katol. sociology, vtisknouti ráz křesťanský stávajícím poměrům společenským a probuditi u katolíků zájem pro řešení socialních otázek na podkladě katolickém. Politikou se sdružení nezabývá. Kolem tohoto střediska kupí se činnost socialní přerůzných směrů: katol. spolky dělnické, podporovací, pojišťovací spolky, sdružení katol. vojínův a námořníkův,

omladiny, žen, učitelů, studujících, spolky střídmosti, na ochranu dětí a mládeže i propuštěných vězňů. Ještě letos v zimě bude založen v středu Londýna katolický hotel se spolkovými místnostmi, ano ustavil se i odbor divadelní (Catholic Stage Guild), v němž umělci dramatičtí bojují za ochranu náboženství a křesťanského mravu i na jevišti. Angličtí katolíci jdou v otázkách politických úplně soustředěni a sjednoceni. Bylo to patrno vždy, kdykoliv liberální vláda chtěla řešiti otázku školskou proti zásadám katolickým. Národní katolický kongres v Plymouthu ukázal úžasné výsledky této obrovské práce za obnovu náboženskou a socialní. Francouzský referent odnesl si z něho dojem armády postupující za vítězstvím, vědomé své dnešní síly a zítřejšího triumfu.

Jest jistě ještě v živé paměti hromadné obrácení anglikánských mnichů v Caldey (Jižní Wales) ke katolicismu (srv. Hlídka str. 455). Vznikla otázka, zda klášter, nyní katolický, má podržet své jmění nebo ne. Vláda k tomu cíli jmenovala smíšenou komisi složenou z katolíkův a anglikánů. Komise rozhodla, že celý ostrov Caldey jakož i větší část budov patří klášteru i po konversi mnichů. Zakladatelé, kteří ku zřízení kláštera peněžitymi obnosy přispěli, prohlásili, že jsou srozuměni s tím, by klášter i nyní svůj majetek podržel. Pouze 3000 liber musilo býti vráceno, poněvadž ve fundační listině byl obnos tento výslovně určen k účelům anglikánské církve.

*

Dle navrhované úpravy duchovní správy ve vojsku rakouském má tu býti pro katolíky 144 duchovních, totiž 1 apoštolský vikář (4. hodn. třída), 1 ředitel polní konsistoře (5. tř.), 1 p. konsist. rada (5 tř.), 8 polních superiorů I. třídy, 1 farář akademie I. třídy (6. tř.), 1 tajemník konsistoře, 8 p. superiorů II. třídy, 1 farář akademie II. tř. (7. tř.), 1 druhý p. tajemník p. konsist., 15 p. nadkurátů, 5 professorů I. tř. (8. tř.), 79 p. kurátů, 22 professorů II. tř. (9. tř.). — Pro řeckokatolíky 2 polní arcikněží (7. hodn. tř.), 2 p. nadkuráti (8. tř.), 1 tajemník polní konsistoře a 10 p. kurátů (9. tř.). — Pro řeckovýchodní vyznání 2 p. arcikněží (7. třída), 1 p. nadkurát, 1 duchovní professor I. tř. (8. tř.), 9 p. kurátův a 1 prof. II. tř. (9. tř.). — Pro protestanty 2 polní senioři (7. tř.), 1 p. nadkurát a 1 professor I. třídy (8. tř.), 7 p. kuratův a 1 professor II. tř. (9. tř.). — Pro mohamedány 1 vojenský mufti II. tř. (8. tř.) a 4 vojenští imamové (9. tř.).

*

Lid býval při bohoslužbách v pravoslavných chrámech němým, nečinným divákem, — nanejvýše se žehnal a líbal obrazy nebo se klaněl. Toho si všimli mnozí sektaři a zavedli při svých bohoslužbách zpěv lidu, který po té odpadal od pravoslavné církve, kde si nemohl ani zazpívati. Nyní konečně poznaly pravoslavné kruhy tento nedostatek při svých bohoslužbách i hledí zaváděti společný zpěv v kostelech. „Cerk. Věstnik“ v č. 33. uvádí, že již v prvních

stoletích účastnil se lid společně s duchovními v bohoslužebném zpěvu. Také na Rusi kdysi lid zpívával v kostelech, později však prostý zpěv lidu ustoupil umělému zpěvu, k němuž se užívalo zpěváků, zvláště k tomu cvičených, Prostým zpěvem lidu církev pohrdla a nyní se k němu vrací, vidouc, že zpěvem tím zatemnělý lid nabude aspoň nějakých pojmův o náboženských pravdách. Připomínka i pro náš „chorál“!

V „Cerkovné Pravdě“ Malcevově prof. Zaozerskij zastává se názoru, že církevního sněmu, na který se v Rusku dlouho připravují, mají se účastniti nejen biskupové, nýbrž i kněžstvo a laici. Zástupcové lidu zasedají nyní ve správě místní i státní, ve sborech zákonodárných, a proto také církev měla by se zbaviti uzavřeného byrokratického charakteru správy. Církevní zákony nemá diktovati pouze hierarchie, aniž by slyšela hlasy údů církve, kteří vlastně nejsou poddaní její, nýbrž jen mají býti jí paseni, spravováni podle zákonů, jež se dávají v dohodě s údy církve, právě tak, jako car uznal za hodno k zákonodárné práci povolati své poddané. Jen takový sněm je zástupcem celé církve, jako byly nejstarší sněmy církevní od dob apoštolských, kde lid s pastýři svými scházel se v církev nebo v „sobor“ (sněm).

Sv. Synod podal nový návrh zákona o rozluce manželské, podle něhož vyšetření facta, které se předkládá jako důvod rozluky, má býti svěřeno soudu světskému. Liberální listy přály by si, aby důvody k rozluce byly rozmnoženy, zůstaly však v novém návrhu tytéž, totiž: cizoložství jednoho z manželů, neschopnost k manželskému obcování, nezvěstná přítomnost jednoho z manželů, soudní zbavení všech práv na majetek, a konečně dopustil-li se jeden z manželů vraždy a vypovězen na Sibiř. Liberáli čekali, že počet důvodů k rozluce bude rozmnožen a rozluka usnadněna, — nyní jsou nespokojeni. Zvláštní jest, že i církevní časopisy snaží se uvolniti nerozlučitelnost manželství. Ukazujíť na to, že kanonická praxe, připouštějící rozluku, jest v odporu s dogmatickou myšlenkou, podle níž nerozlučnost manželství je vlastnost svátosti, následek milosti svátostné, tak že manželství mělo by býti absolutně nerozlučno. Církevní moc svým ustanovením nemůže zničiti účinku milosti svátostné, — účinku milosti svátostné nezničí ani zločin manželů, cizoložství. A přece církev pravoslavná uznala cizoložství za důvod k rozloučení manželství. Tento odpor v zákonodárství o rozluce snaží se odstraniti prof. N. Myšcyn v knize „K voprosu o principach brakorazvodnago cerkovnago zakonodatelstva“ návrhem, aby se církev vzdala názoru, jako by nerozlučitelnost manželství byla účinkem milosti svátostné. Na nerozlučitelnost manželství má se spíše pohlížeti jako na mravní požadavek, jako na mravní ideál, závazný pro křesťana, ne však jako na účinek milosti. Při takovém pojmu manželství sice nemá, ale může býti rozloučeno, rozvod jest myslitelný a přípustný pro lidskou slabost. Prof. Myšcyn dokazuje, že takové pojímání zásady nerozlučitelnosti manželství jako mravního zákona nachází také církevno-historické ospravedlnění na př. v 8. pravidle sněmu neocaesarejského, v 98. prav. sněmu trullanského, a že

také staří spisovatelé pojímají nerozlučitelnost manželství ethicky. Církevní zákonodárství o rozvodě nebylo nehybným, měnilo se a pohlíželo na rozluku nezávisle od otázky o manželství jako svátosti. Jestliže tedy nerozlučnost manželství nestojí ve spojení se svátostí, otázka o rozluce nedotýká se dogmatické stránky a přechází v obor křesťanské ethiky, jejíž požadavky nemají dogmatické nehybnosti ... Jestliže církev nalezne možnost zmírniti přísnost zákonodárství o rozluce, neporuší tím církevní zásady ... Poněvadž s názory těmi souhlasí kruhy duchovních akademií ruských, lze míti za to, že církev pravoslavná ještě více zmírní svou praxi v rozlukách manželských a uzná ještě více důvodů pro rozluku, čímž nerozlučitelnost manželská jestě více se uvolní.

*

O zemřelém kard. Vives y Tuto a jeho účasti v protimodernistických projevech římských vedeny v novinách spory i po smrti jeho. Papež sám ve veřejné promluvě i písemně ohradil se proti pověstem o nadvládě dvou neb tří kardinálů ve Vatikáně; že však jsou jeho rádci a v úředních projevech mají větší nebo menší účast, rozumí se samo sebou, neboť na to jsou. U kard. Vives y Tuto pak vůbec uznává se hluboká učenost bohovědná, tak že osobními vlastnostmi i úřadem byl ve věcech dogmatických rádcem povolaným, třebas ne všechny projevy, které především jižní poměry měly na mysli, hodily se také na poměry naše. Příčinou smrti nebyla paralysa, jak se psalo, nýbrž následky vnitřní operace (slepého střeva).

*

V moravských novinách uveřejňovány dopisy posledního Sušilovce Ign. Wurma proti klerikálnímu směru v politice. Jen širší veřejnosti snad nebylo dříve známo, že Wurm nesouhlasí se stranou katolicko-národní a že proti ní také v novinách psával. Z osobních styků s ním každý, kdo chtěl poslouchati, mohl zvěděti, co ony dopisy obsahují; tajemství to nebylo. W. byl nepřítelem feudalismu a šlechtického vedení naší politiky, zvláště na neb. hr. Egberta Belcrediho měl spadýno. V jeho pojetí zápasů mezi Germánstvem a Slovanstvem bylo leccos důvtipného ale také mnoho naivního. Římsko-německé císařství dle něho zavinilo svou hrabivostí a panovačností rozluku církve východní a západní, zneužívalo katolictví k porobě národů („Drang nach Osten“), šířilo propast mezi třídami obyvatelstva, šlechta urvala nejlepší církevní obroči pro sebe — všechno to je skoro pravda, ale není pravda, že východ naproti tomu byl demokratický. W. žil až na konec ve snu, jenž u jiných trval jen krátko, přivozeném okružníkem „Grande munus“ Leona XIII a činností Bartoliniho, „il cardinale slavo“, snu o slovanštějším proudu v Církvi, o unii atd. W. počítal jen s ideami, které, jak známo, bez moci jsou bez moci; tak je to s unií, která závisí jedině na mocném pokynu baťuškově, tak je to s politikou bez šlechty na „Velké Moravě“, jež dle W. byla vystřídána Rakouskem. Demokratismus viděl W. i v oné unijní snaze Leona XIII; rád to znázorňoval kolmou polohou prstů (vedle sebe; proti feudalismu, prsty ve vodorovné poloze nad sebou). Sušilovci byli vesměs demokraty —

v ideovém i hmotném významu; zdali pozdější spojení se šlechtou naší věci prospělo či neprospělo, o tom může býti spor — zásadně šlechtu ze spojenectví vylučovati nemá smyslu, dokud věci jsou, jak jsou. Na skutečné provozování nábožensko-národní politiky názory Wurmovy nestačily. Byly to snad pěkné konstrukce, ale dějinami jen z části podepřené a pro nynější poměry příliš fantastické; to již nebyl ani neplodný historismus, jemuž dáváme tolik viny za své neúspěchy. Proč by tedy Wurm byl tak silnou instancí proticírkevní, není věru jasno.

*

Počet Ostwaldových monistův udává se od nich na 7000 v 45 místních skupinách. „Kláštery" jejich dle § 2. stanov mají za účel „pojistiti hospodářskou existenci členův na družstevním základě"; nic víc, a proto již nemají se nazývati kláštery, nýbrž pouze osadami. Monismus sám dle novějšího výnosu O. má na dále znamenati ne, jak dosud, vyvozování všech jevů z jednoho principu, nýbrž praktické vypracování jednotné životní a vývojové tendence. Ostwaldova „nedělní kázání" však už se přejídají; je prý to mělký tlach. O. „Annalen der Naturphilosophie" budou dále vycházeti pod názvem „A. d. Natur- und Kulturphilosophie"; do redakce přistoupil prof. R. Goldscheid pro sociologii.

*

U příležitosti „národní pouti" francouzské do Lurd zaznamenávají časopisy 26 uzdravení, která byla konstatována ve zvláštní kanceláři „bureau des constatations". Z nich bylo 14 zvlášť nápadných. Původcem zmíněných poutí byl generál Assumptionistů Picard. Dne 21. července r. 1873 přivedl první procesí ze všech končin Francie do Lurd chtěje čeliti vydanému heslu o „soukromém náboženství". Waldeck-Rousseau pohnal „velikého mnicha" před soud a vypověděl ho ze země. Picard zemřel v Římě r. 1903.

Nedávno byl prohlášen v Římě dekret kongr. ritův o Bernadettě Soubirousové, jíž přiřknut název „venerabilis". Hlavně tu pracuje kard. Ferrata, jenž byl předním činitelem i v beatifikačním procesu bl. Jeanny d'Arc.

Pověstný Clémenceau v lonské nemoci dal se dopraviti do nemocnice katolických jeptišek; za to po celý květen dal jim zdobiti mariánský oltář květinami. Stoupenci klášterních ošetřovatelek použili takové polovičatosti a nalepili plakáty se jmény proticírkevních předáků, kteří sebe neb rodiny své dali od jeptišek ošetřovati, jako Waldeck-Rousseau, Etienne, Gauthier, Combes, Bourgeois, Jaurès atd.

Zprávy, že vláda francouzská hledá sblížení s Římem za účelem změny rozlukového zákona, vyvrací veřejně Barthou; ani s té ani s oné strany nic takového nepodniknuto. Ale přes to opakují se zprávy, že min. Barthou a zvláště Pichon sblížení hledali.

Francouzský předseda Poincaré na dozorčích cestách byl na hostině, jež mu město Guéret uchystalo v kapli řeholnic nedávno vypuzených, týž, jenž nedlouho před tím, jsa kdesi duchovním při

úřední příležitosti vyzván, aby vstoupil do kaple, odsekl: Do té putyky nepůjdu. Noblesse oblige!

Sedmdesátiletý známý hvězdář Flammarion, jehož t. z. populární spisy vyznačují se velice smělou fantastikou, vydal předloni své životopisné i filosofické prý vzpomínky. V 18 letech odpadl od křesťanství, ve dvacátém roce zabředl do spiritismu, z něhož se už nedostal; co to znamená pro vědeckou soudnost, netřeba doličovati. Fl. popírá základy náboženství křesťanského, píše o nich s naivností, jež by byla směšná, kdyby nebyla tak smutná. Nejsilnější trumf jeho, po něm zhusta opakovaný, jest, že křesťanství zbudováno na domněnce geocentrické, a proto s ní také padá ono i jeho nauky o nanebevstoupení, o nebi, o pekle a očistci; jakoby křesťanství přednášelo nějakou topografii své duchovní a duchové říše!

*

Nehody aviatiků (zejména pluk. Cody a spol. Evanse v srpnu) vyvolaly v protikatolických listech poznámku, že prý tento moderní heroismus umožněn byl tím, že věda odstranila náboženské strašáky, a proto lidé nebojí se smrti. Naproti tomu je zajímavo, jak mnozí z nejodvážnějších aviatiků byli a jsou věřícími křesťany. „Revue pratique d'Apologétique“ uvádí jména: Santos Dumont, Latham, Blériot, Lieut. de Caumont, Lien Bague, Lieut. Princeteau, Cap Paul d'Echeman a j. M. Blériot chodí pravidelně na mši sv. Por. de Caumont, jehož smrt jest v čerstvé paměti, pravil jednomu ze známých: „Pamatuj si, kdybych spadl, zavolej napřed kněze!“ Por. Bague, jenž vyletěl nad moře a zůstal nezvěstným, dělával kříž než vystoupil do vzduchu. A nejmladší a nejslavnější z francouzských aviatiků, Brindejonc des Moulinais, dal si svůj stroj slavnostně posvětit.

Ani odůvodnění, že prý lidé nynější nebojí se smrti, není pravdivé. Právě naopak, zbabělost vůči smrti jest větší než bývala kdy za středověku. Právě tehdy ceněn pozemský život lidský zas až příliš málo, jak vlastní, tak cizí; odtud ta skrovná péče o tělesné zdraví, o zdravotní zařízení, jež nám připadá nedbalostí, odtud ono plýtvání životy v soudnictví, ve válkách. Dnes naproti tomu panuje přemrštěná zdravotní úzkostlivost a vylhaná humanita. Ani časté samovraždy nejsou známkou nebojácnosti, nýbrž naopak zbabělosti.

*

Stého výročí narozenin Richarda Wagnera použily také kinematografy předvádějíce výjevy z jeho života. Na jednom filmu zobrazeno vyhnání Wagnera z Mnichova r. 1865. Předvedeni tam Jesuité v černých talárech s červenými(!) pásy, a obecenstvu se vysvětluje, že „Jesuité a ministři rozšiřovali klepy o Wagnerovi a znemožnili mu život v Mnichově z pomsty, že nechtěl jim po vůli nakloniti krále Ludvíka (jenž mu byl velmi příznivý) jejich finančním plánům“. Jisto je, že náboženské kruhy mnichovské nepřály si, aby král, tehdy ani ne dvacítiletý, dospíval pod vlivem Wagnera, žáka Schopenhauerova. Avšak nehledě ani k tomu, že všichni ultramontáni představováni jsou jako

zakuklení Jesuité, ono vysvětlení je střiženo, aby se líbilo protestantským předsudkům. V té době Jesuité neměli v Mnichově tak rozhodujícího vlivu, a vypuzení Wagnerovo nebylo jejich dílem. Wagner urazil veřejné mínění, kterému musil povoliti. „Ani král," praví Wagnerův životopisec Finck, „nebyl s to, aby zastavil zuřivost anti-wagnerianů. Všecko bylo proti Wagnerovi — politika, náboženství, společnost, hudba, a tyto vlivy pracoval svorně k tomu, aby Wagner byl z města vyhnán."

Není ani divu, že veřejné mínění bylo pobouřeno. Vyjma několik důvěrných přátel, nikdo nepovažoval tehdy Wagnera za genia. O králi pak, který později sešílel a sešel sebevraždou, promarniv ohromné sumy na nesmyslně nádherné stavby, bylo již tehdy známo, že se dává snadno strhnouti citem. Wagnerův veřejný život protivil se obvyklým společenským formám, jeho názory byly protináboženské, šat a chování výstřední. Rád prý chodíval v atlasových kalhotách a kabátě, lemovaných perlami. Na to měl kolem 5000 marek ročního důchodu. Jednou psal Lisztovi: „Spíše bych dovedl za 6 měsíců 60.000 franků utratit než vydělat" ; a přiznává se, že je „větší mrhač a marnotratník, než Sardanapal a všichni ti staří císařové dohromady". Nikdo asi nebude míti za zlé, že královi rádcové, ať už to byli státní ministři či Jesuité nebo ultramontáni, nepovažovali Wagnera za vhodného společníka pro blouznivého jinocha. Měli tam těch ztřeštěných kousků panovnických (Lola Montez atd.) už víc než dost!

*

Litoměřický biskup podal veřejný protest k vládě pro hanlivou přednášku Českého superintendenta na protestantské spolkové schůzi ve Warnsdorfě proti katolictví, jež prý je směs pravdy a lži atd. Pan superintendent míní, že lépe odpadnouti od křesťanství než býti katolíkem! Protestanti to beztoho šmahem dělají, nač je ještě pobízeti. A co potom se superintendenty?

*

Hudba kolínského Sokola zbavena sokolství, protože hrála o katolickém sjezdě, ač bývalý kapelník Kmoch hrával i při slavnostech čistě církevních.

Vědecký a umělecký.

Nápis na Konstantinově labarum, pod nímž na mostě Milvijském zvítězil nad Maxentiem, nebyl prý „in hoc signo vinces“, neboť na současných skoro penízích Konstantia, syna Konstantinova čte se: „Hoc signo victor eris“; onen nápis je prý pozdější.

*

Sjezd německých přírodozpytců a lékařů, konal se minulého měsíce ve Vídni; z Čechů přednášel prof. Stoklasa, několik židovských kapacit scházelo.

Z fysiky uváděno, že ani Newtonův zákon tíže ani Clausiův o entropii (rozptylování energie) nemají obecné platnosti; průplavy na Marsu pod novými refraktory zmizely, byl to jen optický klam. Na základě nové atomistiky, dle níž jest atom celým světem kroužících tělísek, lučba se pokouší zbudovati molekuly bílkovin; umělá tříslovina není prý nemožná.

V rostlinopise poukázáno znova na zásluhy Mendlovy.

V biologii dokazoval prof. Steinbach, že vzájemným přesazením mužských a ženských zárodkových žláz mění se pohlavní ráz živočicha.

V lékařství projednáván spor v názorech o vzniku volete — z vody či z nákazy? — o léčení šedého zákalu požíváním roztoků ergotinových, Dr. Svoboda hájil pythagorskou nauku o sedmiletých obdobích lidského života, poukázáno na nebezpečí a na přepjaté naděje v léčivost radia, na silnější jeho působnost než má mesothorium. Dr Schüler přednášel o laciné náhradě radia, uhelném prášku rademanitu, jehož 10 g. rovná se asi 250 tisícinám radia. Proti dosavadnímu zvyku těchto sjezdů, odmítati rozpravy o zjevech telepathických, tentokrát o nich jednáno.

*

Otázka o původu života byla předmětem jedné z posledních rozprav na sjezdu „British Association“ v Birminghamu. Zoologové, fysiologové i botanikové dokazovali hojnou účastí svůj zájem na tomto předmětu. Prof. Moore v přednášce plné odborných názvů referoval o pokusech, jimiž, jak myslil, se dospělo k prvnímu organickému stupni ve vývoji života. Následující diskurse nevypadla pro něj příznivě. Sir Oliver Lodge vytknul, že hmota potentielně životná není ještě počátkem života, nýbrž prostě hmotou, která by mohla býti sídlem života. Život sám pak že jest vyššího řádu a vymyká se našemu poznání jako mnoho jiného ve vesmíru. Professor Armstrong mluvě se stanoviska chemického vyslovil se ještě rozhodněji. Nemůže prý přidati se k názoru Sir E. Schäfera, že by kdy bylo možno ustrojiti živoucí látku. Dominantou řeči prof. Moorea prý je „colloid,“ to je nyní okřídlené slovo mezi fysiology, jako dříve měli jiná; ale takové okřídlená slova jsou jen k tomu dobrá, aby zakrývala nevědomost; dle jeho názoru „colloid“ problémem života nehne. Na konec promluvil

52*

prof. Hartog, a docela zřetelně. Vědeckým klamem (bluff) nazval tvrzení, že biologové jsou zajedno v názoru, že život jest pouze útvarem chemických a fysických reakcí, jejž možno ustrojiti v laboratoři. Mezi mistry vědy v této věci neexistuje žádný consensus; ba právě nejvážnější staví se proti příliš optimistickým výrodům, kterými je byl před rokem častoval Sir Edward Schäfer. S povděkem konstatuje, že debata byla takřka ozvěnou inaugurační řeči Sir Olivera Lodge, ve které varoval, aby věda nereklamovala pro sebe autority ve věcech, které jsou mimo lidské poznání.

*

Pro výzkum horních vrstev vzduchových v krajích arktických utvořilo se mezinárodní komité, jehož předsedou jest prof. Rykačev, tajemníkem prof. Hergesell, členy kapitán Amundsen, kap. Ryder a prof. Stupart. Dle prozatimního programu zřízeny budou výzkumné stanice na Nové Zemi, v sev.-vých. Sibíři, na Spitzberkách, v sev. Norsku, v Jakutsku, Verchojansku, na Islandě, Grönlandu (2), na sev. Labradoru, na Zemi Františka Josefa (Payerova výprava odjela 10. srpna), na sev.-záp. Aljašce (zřídí ústav Carnegieův). Stanice zahájí činnost pokud možno v létě 1914, kdy také Amundsen vypraví se znova do arktických krajin. Jak oznámil prof. Hergesell, bude Německo vydržovati svou vědeckou stanici na Spitzberkách nejméně ještě tři roky.

*

Na žádost jedné humanitní společnosti belgické sebrala missijní stanice Kwango statistické údaje o úmrtnosti černošských dětí na Dolním Kongu. Záznamy tyto, které jako výsledek šestileté práce uveřejnil nyní P. Greggio S. J., nevěští nic dobrého pro budoucnost Afriky. Ačkoli do záznamů pojaty jen rodiny zdravé a žijící v dobrých poměrech pracovních, počet porodu jest malý, úmrtnost dětí pak až 29%. Půjde-li to tak dál, černoši vymřou úplně, jako vyhynuli američní Indiáni dechem evropské civilisace. Uveden také mezi příčinami velké úmrtnosti dětí vedle malarie a těžké práce, kterou jsou matky přetíženy, náhlý převrat (bouleversement trop rapide) domácích zvykův a mravů, zavedený stykem s bělochy.

*

Francouzská akademie věd zvolila za zemřelého učence Cailleteta svým členem professora Ondřeje Blondela, jenž vyniknul studiem elektrických vln, resonance, synchronních motorů, fotometrie a p. Pozoruhodné je, že prof. Blondel již 10 let jest nemocí připoután na lůžko, a žáci jeho s assistenty sestrojují přístroje jím vynalezané, z nichž předním jest oscillograf na pozorování a fotografování elektrických vln.

*

Naučné slovníky v dosavadní knižní formě stávají se intensivní a mnohostrannou prácí vědeckou čím dál tím více absurdními, zvláště ty, u kterých nelze dostati koupit jednotlivých sešitů, ba ani dílů, jako na př. u francouzského Dictionnaire de théologie catholique.

V Americe vydala proto jedna nakladatelská firma encyklopaedii, v níž jednotlivé archy dají se vyjmout a nahradit novými, které firma dodává. Nejnověji vyskytl se i v Německu návrh, sestaviti všeobecnou encyklopaedii dle způsobu lístkového katalogu, čímž by se stala pohyblivější a mohla býti udržována stále „na výši doby.“ Odborníci by nemusili kupovati celý slovník, nýbrž jen příslušnou sekci.

*

Automatická knihkupectví zavádí firma Fil. Reclama ml. vydavatelé také u nás značně rozšířené „universální knihovny“ ve známých žlutých, hustě tištěných sešitkách. Dodává do kaváren, restaurací, nádraží, vestibulu divadel atd. automaty v podobě malé zasklené výkladní skříně, v níž je stále vyloženo 12 rozmanitých svazečků této sbírky. Každý svazeček jest opatřen páskou, na níž zřetelným písmem jest pokud možno nejstručněji naznačen obsah dílka a případní charakteristika jeho spisovatele. Ze dvanácti knih možno si vybrati kteroukoli. Po koupi odpadne všech 12 vyložených svazečkův a objeví se dvanáctka nová, což se může opakovati sedmkrát až osmkrát. Celkem tedy jest pohctově výběr 84—96 knížek, z nichž ovšem pokaždé najednou jest viděti jen 12.

K tomuto vnějšímu šíření Reklamovy knihovny pojí se zároveň jakýsi druh závodů, spojených s výhrami. Do každého svazečku totiž jest vložen lístek, na němž se čtenář vyzývá, aby o knize, až si ji přečte, podal několika větami svůj úsudek nebo kratičce vypracoval její obsah a podal svůj elaborát nakladatelství. Za nejlepší zásilky určuje nakladatel měsíčně po 50 knižních odměnách v ceně 2—50 m. O výsledku dlužno ovšem z velké části pochybovati, ale úmysl jest jistě dobrý: naváděti čtenáře, aby četli pozorněji a účelněji, než se obyčejně děje, a aby odvykali povrchnosti a letnému shltání knihy.

Firma Reclamova zakoupila si patent na automat a stroj je zařízen jenom na její „universální knihovnu“. Ale nepochybně dojde brzy k automatům i na jiné knihy a snad i rozmanitého formátu.

*

Důkladný převrat světového dějepisu hlásá jakýsi E. Betha v díle Die Erde und unsere Ahnen, kde praví, že chudák Diviš v letopočtě zmýlil se ne o 3—7, nýbrž asi o 7000 let. Dosud jsme neuměli přírodních jevů správně vykládati ani starých knih správně čísti. Všeho dějstva pozemního příčinou jsou hvězdy. Dvě slunce a dva měsíce rozhodují o jitru naší země, dějinv od Noaha jsou jejím polednem. Velikáni dějin, jako Odin, Budha, Mojžíš atd. mají mnoho jmen, protože je mnoho jazyků. Biblický Jerusalem nebyl v Palestině, nýbrž na úpatí Harcu, „Jovdaios“ N. Zák. není žid, nýbrž Jöt = obr = Říman, a ti ukřižovali Krista. Makabeovci byli v Modeně a Parmě, Mojžíš, syn Lotův a manželky Abrahamovy, vedl lid ne na východ, nýbrž na severozápad, Hadad-Adonai-Jesus, král syrský, sedmý král kanaanský, dvakrát ukřižován (v Gethsemane a na Golgotě) atd. Germani pocházejí ne z Iranu, nýbrž z Erinu, Irska. Esau-Edom-Saul je Herodes I,

Tiberius; Jakob-David Zacharias, Herodes II, Gaius Caligula; dcera Jakoba-Davida Dina-Maria a Sebulon-Sichem rodiče Kristovi. — A knihy takové se také vydávají!

*

V podzemních místnostech „Národní hudební akademie" v Paříži konala se za účasti vznešené společnosti nezvyklá slavnost „pohřeb hlasův". Ukládány totiž poklady „musea hlasů" — desky gramofonové, jichž úkolem bude seznámiti budoucí pokolení s tvůrčími talenty v hudbě a zpěvu dvacátého století. Desky pečlivě isolovány ve zvláštních skleněných krabicích, ovinutých pergamenem, a jako opravdové mumie pevně zabaleny a pak zapečetěny. Všechny ty „rakve hlasů" uloženy v urnách, kde budou odpočívati až do té chvíle, kdy budoucí pokolení probudí je znovu k životu zvuku. Na pochovaných deskách gramofonových zvěčněny hlasy: Carusa, Šalapina, Titta-Rufa a několik útvorů houslových Eugenia Ysayea. Tak zachraňuje gramofon díla umění pěveckého a hudebního, jako kinematograf výkony umění hereckého.

*

Stanislav Przybyszewski vydal druhou část svého románu „Mocny człowiek". Nazval ji „Wyzwolenie" a má za ní následovati ještě třetí — „Swięty gaj." Člověku při četbě mimoděk napadá otázka, stojí-li opravdu za to, psáti tři veliké romány o takovém zločinci, jako je tento „silný člověk" Bielecki. Řada zločinů jím spáchaných a v románě obšírně líčených tahne se do nekonečna: svému příteli, nadanému souchotinářskému básníku Górskému dodal jedu a když tento ho použil, ukradl mu jeho rukopisy, vydal je jako své vlastní práce a dobyl si jimi značné slávy i jmění. Jedinou svědkyni, svou milenku, aby neprozradila tajemství, utopil. K tomu přistupují zločiny nové: založení ohně, falešné podpisy na směnkách, úmyslné uspíšení smrti babičky, vražedný souboj atd. A při tom všem má „hrdina" ještě tolik cynismu, že sám sebe jako pravý „nadčlověk" přímo zbožňuje.

V Krakově i v jiných polských městech chystají se v měsíci říjnu slavnosti na památku sté ročnice smrti a stopadesáté ročnice narozenin knížete Josefa Poniatowského. Tento slavný šlechtic polský stál při Napoleonu a za zřízeného velkoknížectví varšavského byl ministrem vojenství. Při vpádu Napoleonově do Ruska sebral pro něho polské národní vojsko a po nezdaru nových 13.000 Poláků jako maršál francouzský. V bitvě u Lipska r. 1813 padl, kryje ústup Francouzů. — Ve Lvově bude uspořádána výstava památek na knížete Jos. Poniatowského. V Poznani pak vyšlo k jubileu skvostné illustrované vydání jeho životopisu z péra univ. prof. Dra Šimona Askenaczyho p. t. „Książe Józef Poniatowski".

*

Maxim Gorkij, k němuž dávno ochladlo ruské obecenstvo, jehož byl po delší dobu modlou, aby znova upoutal pozornost bývalých svých ctitelů, chce se státi ředitelem divadelní společnosti, která by s repetoirem z kusů L. Tolstého, Gogola i samého Gorkého objela Rusko i hlavní města západní Evropy. G. jest však vážně nemocen.

Syn hr. Lva Tolstého, J. L. Tolstoj, odjel do Ameriky, aby se smluvil s americkými nakladateli, chtějícími získati právo na vydání jeho vzpomínek o L. Tolstém. Vydavatelé nabízejí mu 30.000 rublů. Vzpomínky vyjdou zároveň v Německu, Francii a Japonsku.

Proslulý romanopisec, kritik, filosof ruský P. D. Boborykin jest i v pokročilém věku (jest mu 77 let) velice činný. Kromě k tisku připravených dvou novell a povídky dokončuje korrekturu obšírné práce „O románě", jež ještě na podzim vyjde.

Kdysi v nouzi postavený soudní referent Leonid Andrejev, později proslul svými povídkami a dramaty, za které dal si platiti pěknými obnosy, a žije nyní v nádherné ville ná finském břehu mořském. Dovedl střádati, vyhovuje hrubému vkusu čtenářstva, jež vlastně vodil za nos, podávaje mu věci, jimž čtenářstvo, a patrně ani on sám nerozuměl, a nyní z nahromaděných kapitálů pohodlně žije. Nadšení Rusů pro jeho spisy ovšem už zmizelo, ale spisovatel už dosáhl svého. U nás ještě ctitelé jeho nevystřízlivěli a o závod ho překládají.

Právě letos vycházejí sebrané spisy L. Andrejeva jako příloha „Nivy", časopisu v rodinách ruských nejrozšířenějšího. Při té příležitosti Cerkovnyj Věstnik poukazuje na spisy L. Andrejeva, proniknuté atheismem, pochmurným zoufalstvím, a hrozným rouhačstvím. Andrejev nejen nemá víry, ale ani ideálů, unáší však silou vyobrazení všeho nejnižšího, nejšpinavějšího. „Myslím, praví P. Nikolskij, „že každý spis L. Andrejeva zahubil sta mladých duší, jež ukázaly se bezsilnými proti jeho nemilosrdné umrtvující analyse. Na něm leží hrozný hřích . . .", zkáza mladých lidí.

Od 1. ledna 1913 ve Lvově vydává rusínská mládež „společenský a literarní žurnal" s názvem „Novaja žizň". Mladíci ti, vychovaní socialistickými theoriemi a utopiemi a četbou revolučních spisů, jsou prosáklí nevěrou a nepřátelstvím k církvi i chtějí lid „zbaviti předsudků, jež mu vštípila církev, i dogmatických idolů." V provolání mladíci sami charakterisují sebe jako „zklamané lidi, již zahánějí nudu života pitím, kartami a ženskými." A taková mravně umírající mládež chce vychovávati ubohý rusínský lid.

*

Úpadek Machara jako prosaisty musí konstatovati i Karel Sezima v „Lumíru" v článku o knize feuilletonů spisovatelových „Českým životem". „Dnes nutno říci, že se v ní stíny rozestřely tak neblaze, že je takřka požadavkem šetrnosti k básníku, věnovati přítomné jeho knize jenom stručnou zmínku. Machar tady vrhá cholerické projevy do ruchu a tísně dne; žel, bez obzíravějšího hlediska pro rozměry věcí vedlejších, beze smyslu pro důležitost života a členitost kultury. Ironik pracuje v této knize po většině karikaturou, ne lepší, ne horší, než jaké vídáme v našich satirických illustracích, jichž úroveň, jak známo, není valná . . . Chybí jí ona zvláštní, strhující pravdivost karikatury umělecké, která sice skresluje a jednostranně vypíná, do krajnosti vyhánějíc určitý rys objektu, aniž však porušovala distance, aniž urážela trivialností pojetí a trapnou lácí prostředků... S jistou

sebevražednou rozkoší snaží se Machar udržeti zápas hezky nízko při zemi. Lomozné pranýřování, groteskní anathemata, sofistická dialektika a kde selžou sofismata, přijde ke cti třeba prostá suada, polemika jdoucí už jen za slaměným věncem posledního slova."

*

Nový pražský divadelní časopis „Scena" vyslovuje se ostře proti „divadlu v přírodě." Na případě „Jana Výravy" provozovaného v Šárce dokazuje, že divadlo se nemůže nikdy sloučiti s přírodou. Podobné pokusy, které byly kdysi učiněny ve Francii, v Německu a jinde, dávno skončily úplným nezdarem a provozování her ve volné přírodě již zaniklo až na některé výjimky, které ovšem zůstávají vážnou kritikou nepovšimnuty. Divadlo v přírodě jest tedy mílovým krokem nazpátek.

„Jan Výrava" nebyl ničím jiným než nedělním pouťovým obveselením Prahy. V nepřirozeně provedené scenerii pohybovali se herci v umělých krojích, které stejně nepřirozeně odrážely se od zeleně lesů, jako dekorace. Tyto dramatické figury byly nuceny hromovým hlasem vyvolávati svoje nejskrytější úmysly, city a tajné úsilné debaty, jimiž se drama jen hemží. Žel marně, neboť již divák, sedící ve středu hlediště, postřehoval jejich slova matně a nesouvisle. V zahradě byli ukryti ozbrojení sluhové. Všude bylo ticho, ani hlásku neslyšeti, v tom přišel starý Výrava a hlasem, který by probudil mrtvého, přemlouval svého syna, aby opustil zámek. Strážci ovšem ničeho neslyšeli. A takových nepřirozeností jest veliké množství. Toť onen velebený verismus!

*

Sekce londýnských sufražetek, skládající se z nejlepších místních herček, zařizuje divadlo, kde budou předváděny hry psané ženami nebo projednávající otázky ženské. Za první představení zvolena hra Brieuxova „La femme seule," jejíž překlad byl svěřen manželce dramatického spisovatele Shawa, jedné z nejhorlivějších sufražetek anglických.

V Londýně také povstalo nové umělecké sdružení, jež si vzalo za úkol pořádati představení středověkých anglických „moralities", druh to mysterií. V čele jeho stojí slavný režiser William Poel, jenž první v Anglii dal heslo k reformě divadel a vystavil v tom duchu řadu dramat Marlovea (Doktor Faust), Miltona (Samson Agonistes) Werbstersa a j.

V poslední době pojal William Poel záměr provésti jedno z nejstarších „moralities" (Everymanu) ne již v divadle, nýbrž v kostele. Obrátil se proto k úřadům universitním i k duchovenstvu s prosbou o protektorát. Dostalo se mu ovšem odmítavé odpovědi. Teprve nyní podařilo se mu získati tak zv. „ethický kostel" v předměstí londýnském.

*

Národní divadlo v Brně začalo letos svou činnost již v srpnu módním teď „divadlem v přírodě". Umělecký zisk není valný, za to snad naplnila se aspoň poněkud pokladna, jež jako všude v době

kinematografů povážlivě postonává. A ohled na ni bude asi udávati směr i činnosti nového ředitele p. Ant. Fencla, jenž má v tom ohledu dobré zkušenosti ze Smíchova. Rozmnožil herecký sbor několika dobrými silami, sestavil celkem velice slibný repertoir, jen že dosud málo z něho bylo provedeno.

Tak činohra kromě Jiráskova „Jana Žižky" topí se zase v samých a to ještě podprůměrných, nekriticky volených překladech z frančiny, po případě z angličiny. Guirandův „Mazánek" jest docela všední francouzská veselohra, bez vtipu i komiky, za to dosti frivolní, tak jako ve vyšším stupni hrubá fraška „Naše miminko" věnovaná nedělnímu odpolednímu obecenstvu. Capusova činohra „Zámecká paní" a anglická hra Berty Pogeonové „V londýnské mlze" jsou zase dramaticky málo účinné, rozvleklé a povídavé.

Vychovatelský.

Tu a tam konány koncem prázdnin schůze o zřízení druhé české university. Do takové schůze v Králové Hradci prof. Srdínko z pražské university poslal omluvný list, v němž vyslovuje svůj podiv, že poslanci „mohli nechati zapadnouti první nejdůležitější požadavek celonárodní do takového zapomenutí“ a že „pro slíbené, avšak neobdržené kanály, melioraoe, lokální dráhy, telefony atd.“ zapomněli na to, co jest mnohem důležitější všeho zmíněného. K této poznámce odseklo „Právo lidu“ panu professorovi: „Možná, že pro specielní potřeby universitních professorů, ale pro ostatní příslušníky národa, jichž je přece jenom o hodně více než universitních professorů, je stavba kanáluv atd. stejně důležitou jako zřízení II. university české. Pro mnohé vrstvy národa jsou jmenované věci přímo otázkou životní. Že toto všechno neví universitní professor Srdínko, ač toto náleží k nejprimitivnějším poznatkům politickým, to by nebylo zrovna nejlepším doporučením pro zřízeni II. university.“ Trochu silný tabák, ale zdravý.

V jednom však třeba dáti prof. Srdínkovi za pravdu, že totiž pro požadavek II. university získáme vládu, až ji naši poslanci „budou upřímně ve většině chtíti“. Jak známo, byla nám již nabízena, arcit za obět nařízení jazykových, která jsme pak ztratili i bez university. Skutek, že jí „poslanci ve většině upřímně“ nechtějí, jest jistý; není ani tuze hlubokým tajemstvím, proč jí nechtějí oni a proč jí nechce ani národ „ve většině upřímně“. Ceteris paribus by tento „nejprimitivnější poznatek“ mohl proniknouti i do jiných učitelských vrstev, které myslí, že národ je k vuli nim a ne ony k vůli národu.

*

Nával vystudované mládeže k úřadům, aby pod pensí „měli to jisté“, nepřestává přese všecky odborné školy a připravky; ba neplecha všelijakých kursů řady jejich ještě rozmnožuje.

Staré rozpaky: gymnasium či realka? novými proudy k realnímu povolání tíhnoucími neodklizeny; ba při letoších zápisech pozorovati spíše zase větší přitažlivost gymnasia, bezpochyby z příčiny právě uvedené, že odtud slibují si snadnější přístup k úřadům. Ale konečně tímto gradus ad Parnassum není už jen gymnasium samo; i z realek a dokonce z odborných škol rekrutuje se místo živnostníků nepoměrně mnoho úřednictva. Německý t. z. svobodomyslný poslanec Jesser naříká v novinách, jak jsou poslanci sužováni podobnými žádostmi o protekci: „skoro se zdá, že mládež naše stala se změkčilou a citlivůstkářskou, že méně obává se pravděpodobného trvalého proletarisování než případního ostřejšího pokárání mistrova nebo těžké a špinavé ruční práce. Setkáváme se tu s nešťastným přeceňováním knižního vědění, které se dnes vykřikuje za vzdělanost“. Nadává prý se všude na zřizování

nových středních škol, jen ta, která ve vlastním městečku byla nebo „měla by“ býti zřízena, jest vyňata; ta jest velice potřebná. Náprava jest prý možná jen změnou smýšlení obyvatelstva, nikoli vládou nebo parlamentem; což ovšem není pravda, neboť kdyby mezi poslanci byla dobrá vůle a ne čachr s mandáty, nezřizovalo by se tolik zbytečných středních škol.

*

„Čím žijí a jak smýšlejí žáci v střední škole“ ukazuje Vjač. Karpinskij v Novém žurnale dlja vsěch uveřejniv odpovědi žáků na řadu určitých otázek. Karp. poznamenává, že odpovědi jeho pocházejí od žáků vyšších tříd předních učebných ústavů hlavního města. Na otázku, jak žáci pohlížejí na náboženství, odpovídali: „Úředně jsem počítán za pravoslavného, ve skutečnosti jsem atheistou.“ „Jsem vyznání pravoslavného, nyní zavrhuji každé náboženství jako pověru.“ „Vážím si náboženského citu jiných, ale sám jsem lhostejný k náboženství“. „O dvanácti letech byl jsem křesťanem, na to mnoho jsem přemýšlel o náboženství, a nyní jsem atheistou“. Ke školnímu programu a školnímu zaměstnání, předmětům, jež se přednášejí, a k methodě přednášecí chovají se, mírně řečeno, kriticky. „Absolutní nespokojenost se školním programem,“ praví jeden. „Program nevyhovuje nejmenším požadavkům většiny žáků,“ míní druhý. „Program naší školy jest odporný,“ přiznává se třetí. „Učebný program vzbuzoval ve mně pocit, podobný tomu, jaký člověk cítí za mořské nemoci.“ „Přednášky jsou hrozné. Vyučování jen otupuje mozek, nedává mu pokrmu. Přednášky na dobro převracejí představu o vědě, ubíjejí každý zájem k ní; 5 hodin denně jsem roztržitě poslouchal vychovatele, vůle má byla nečinna, i prostudovav několik let na gymnasiu, stal jsem se skutečně lenochem a roztržitým“, píší jiní. „Co je škola vůbec a ruská zvláště?“ Na to odpovídají mladíčci patnácti až osmnáctiletí: „Ideál školy je zničení školy. Současná ruská škola je stroj, jehož všecky síly směřují k tomu, aby ubíjely individualitu a měnily člověka v panáka, v úředníka, v otroka. Pozornost dítěte snaží se všemi silami odtrhnouti od života, od existujících životních kontrastův . . . „K představeným chovají se s úplnou nedůvěrou. „Vždycky jsem se hrozně obával představených“, napsal jeden. „Ano, bylo by mi dokonce divno, kdybych uviděl v professorovi obyčejného člověka; vždy jsem v něm cítil nepřítele schopného všeho“. „Na učitele“, odpovídá jiný „pohlížel jsem jako pes pohlíží na onoho člověka, který ho bije palicí.“ „Bylo by velikou chybou,“ píše třetí „veškeru vinu svalovati na jednotlivé osobnosti. Vinna je soustava. Jednotlivý vychovatel může býti i hodným člověkem, mohou ho milovati a vážiti si ho, ač to bývá zřídka, přece však platí zásada: Magister discipulo lupus.“ Oč se zajímají? „Mne poutá život ve všech projevech svých.“ „Chtěl bych prostudovati celý život!“ „Nenávidíme školu a opovrhujeme i proklínáme ji, píší“ studentíci. Za to jsou nadšeni sebevzděláním mimo školu, zvláště v kroužcích. „V nich jsem se vzdělával, k nim jsem se utíkal, bych zahnal nudu

gymnasia. Kroužky byly pro mne jediným světlým paprskem ve tmě a špíně gymnasia." „Jen kroužky dávají rozvoj vědomosti. Jako mimo školu se vychováváme, tak také mimo školu se učíme." „Zdá se mi, že jen mimoškolnímu zaměstnání v kroužcích jsem zavázán za ty vědomosti, které nyní mám." V kroužcích „studoval jsem socialní vědy a seznamoval jsem se s programy politických stran." Nedivme se po tom, když na Rusi už gymnasisté dělají politiku, politikou se obírají místo toho, aby studovali dějiny, počty atd., a bouří se neposlouchají-li jich professoři, neděje-li se jim po vůli!

*

Učitelské konference výnosem ministerstva 1872 zavedené a již dosti dlouho za velikou zbytečnost uznané konají se, jak známo, na útraty zemské. Stálému výboru těchto konferencí však nechtěl moravský zemský výbor za schůze jeho dávati náhrady, ale byl správním soudem tyto dny k tomu odsouzen.

*

Nový měsíčník Školská Revue ohlašuje nakladatel Jan Liebich v Praze za redakce prof. Dra F. Lukavského, učitele Cyrilla Merhouta, prof. Dra B. Němce a insp. L. Weignera a spolupracovnictví insp. Fr. Bílého, Dra J. V. Tobolky, min. Dra Fr. Fiedlera, Renaty Tyršové a j.

*

Při vychovatelské akademii vídenské zřízeno v červnu vychovatelsko-psychologické laboratorium, jehož ředitelem je známý spisovatel Dr. W. Kammel.

*

Jakýsi státní učitel Matthesz napsal v maďarském úředním časopise učitelském „Néptanitok, Lapja": „V státních školách je pokrok velmi slabý... Děti nemají k vyučování ani chuti, ani pozornosti, neboť učiteli nerozumějí." V Uhrách totiž na státní školách obecných podle školského zákona Apponyiova vyučují se slovenské děti výlučně v jazyku maďarském a tudíž bez prospěchu. Taková státní škola vezme pouze dítěti ze života 6 let, nedá mu však za to nic. Sám nynější předseda ministerský hr. Tisza uznal 1910 ve veřejné přednášce, že „Apponyiův školský zákon je zlý a že jej třeba opraviti", a 1911 na sněmě řekl, že je to škodlivý nepořádek, když na celém Slovensku není gymnasia, kde by se vyučovalo slovenštině. Ale nyní na své projevy asi zapomněl a vyjednávaje s rumunskými biskupy pouze slíbil, že Apponyiův školský zákon nebude proti Rumunům tak přísně vykládán jako dosud. Zatím počátkem nového školního roku stát uherský zřídil nových 227 škol státních a to pro nemaďarské národnosti, aby v nich děti byly maďarisovány. Maďaři sami dostali od vlády jen 15 škol, ač jsou místa, kde maďarské děti mají do školy 10—15 kilometrů, — Slováci však obdrželi 101 školu, kdež 214 státních učitelů bude se starati ne o vzdělání dítek, nýbrž o to, aby děti slovenské za 6 let dovedly své myšlenky vyjádřiti maďarsky. Samosprávné církevní školy slovenské

jsou zrušeny a zřízeny školy státní, v nichž se užívá čítanek, kde se vštěpuje dětem maďarské vlastenectví tím, že se tu tvrdí, že „habsburský rod byl od jakživa jen na škodu celým Uhrám."

*

Nedaleko Kijeva na Rusi otevřena byla chlapecká škola v lese, a podle zpráv novin skupina paedagogův a společenských činitelů zamýšlí zříditi také dívčí školu v lese. Factum to ukazuje na protest proti víc a více vzrůstajícím velkoměstům s jich nezdravým fysickým i duchovním okolím. Časopis „Podolija" soudí, že to jest jediná správná cesta, kterou se musí v budoucnosti bráti zařizování nižších, středních i vyšších škol — v dáli od měst, na čerstvém vzduchu, uprostřed přírody. Tu učitelé mohli by míti své půdy, své hospodářství, a také chovanci podle sil svých mohli by pomáhati při školním hospodářství, jež by vyživovalo chudší, bavilo všecky a připravovalo k životu ne bledé, chudokrevné, krtičnaté, souchotinářské mladíky, nýbrž červenolící chlapíky se silnými svaly, s jasným rozumem, nezkaženým srdcem a chutí k práci. Jen že z toho budou brzy opět města!

*

V Němcích mají starosti s výchovem mládeže pro myšlenku státní. Všemohoucnost státní, dogma to 19. věku, má ve 20. již mnoho protivníků v podvratných živlech, a těm má výchov mládeže čeliti, jak už 1889 Vilém II. si přál. První konference příslušného spolku prozradila obtíže záměru toho. Hlavní jest požadovaná politická a náboženská nestrannost, tedy bezbarvost; jak jest možná? Zvláště nyní, kdy se tolik mluví o výchovné síle učitelovy osobnosti? V Italii, ve Francii, ve Spojených Státech se obor tento pěstuje již dlouho, v Rakousku máme v nejvyšších třídách jakousi vlastivědu, z níž i jen theoretické zkoušky prý dopadávají všelijak; ale to jest jen vyučování, ne výchov k řádnému vykonávání povinností a práv, jehož potřebí zvláště nyní, v té záplavě novin.

Četba novin neprospívá tuze dospělým, neřku-li mládeži, ale stala se nutným zlem i u této. Tu třeba probouzeti u ní samostatnou soudnost, aby jich nečetla jako své učebnice; proto je dobře, zaváděti s ní hovory o čteném a na nesprávnosti upozorňovati.

Ale jak to budou na př. učitelé prováděti, když sami tolik hanopisů do novin posílají? Francouzský sjezd anarchistů nedávno v Paříži konaný prohlásil, že v záměrech souhlasí se syndikalisty, dělnickými družstvy, jimž vláda nyní pro antimilitarismus kouká více na prsty. Socialista Ed. Berth píše, že „smrt tohoto monstresního výplodu chorobné obrazivosti, který v dějinách tak ohromnou úlohu hrál, totiž státu, je zpečetěna. Stát jest mrtev!" Nicméně pokoušejí se anarchisté o tužší organisaci. Anarchista a organisace! Jen žádný stát!

Ti lidé budou svůj dorost jistě také tak vychovávati.

François Poncet, který procestoval Německo, podává úsudek o mládeži v knížce: Smýšlení německé mládeže (Ce que pense la jeunesse allemande) a srovnává poměry ve Francii. Německé nebezpečí bylo před rokem 1913 a nepomine po něm. Je to prostě vý-

sledek celé politiky Německa, která se od čtyřiceti let nezměnila. Francouzská tříletá služba neznačí mnoho, neuvědomí-li si celý národ naprostou nutnost obrany vlasti. Německo jest válečný stroj, který by nebudil hrůzy ani svou mohutností, jako spíše duchem, jenž ho řídí. Není to okamžitá nálada té které vlády, ale je to duše národa celého, lpící na smýšlení, jež jí vtiskl Bismarck. Panovačnost, expansivní síla Německa, vědomí povýšenosti Němce nad ostatní národy, najmě Francouze, to tvoří nebezpečí pro celou Evropu a k tomu směřuje i celý výchov mládeže. Němec cítí se příslušníkem národa po výtce mravného. Morální vzdělání jest hlavní snahou jeho; dějiny národní, dějiny filosofie německé, náboženský základ celé povahy obyvatelstva podávají o tom důkazů co dost. Výchov mládeže jest přísně veden těmito zásadami, náboženství jest prvním požadavkem ve školách nejnižších i středních. V Německu jest nemyslitelno, aby se student prohlásil volným myšlenkářem. Ve Francii snaží se vláda i parlament již celých osm let postaviti školy na základ bezbožectví a materialismu čili „volného bádání filosofického". Němci, navštěvující učeliště francouzská, diví se, s jakou lehkomyslností buduje se tam škola skepticismu a rozvratu, kdežto v „říši filosofie" nesmí se ve škole o zásadních pravdách vůbec diskutovati.

Mládež tak přísně vychovaná nevzepře se autoritě. A to má zvláště cenu vzhledem k povinnostem vojenským. V Německu zaujímá důstojník přední místo co do socialního postavení a dle obecného názoru plným právem, ježto má hájiti čest i statek jiných. Proto jest idealem mládeže státi se důstojníkem, jenž jest osobou ctěnou i milovanou, dle níž se řídí mnozí i v civilním svém postavení. Sbor důstojnický netvoří však kastu, jak tomu bývalo druhdy, kdy pouze šlechtic byl připuštěn. Dnes jest přehrada prolomena a živly měšťanské hrnou se na místa ta. Ve Francii pravý opak. Socialistické demokracii jsou důstojníci „galonnés" (prýmkaři), kterýž název jest nejvýš hanlivý. Protivojenské smýšlení u lidu působí rozkladně i na vojáky, kteří z něho vycházejí. Vysoký pojem vojenské cti, jíž „veliká armáda" před sto lety vítězila, mizí z řad vojska republiky a proto jest obávanější armáda německá, třeba její vítězství jsou nového data a nesmějí se měřiti s „božskou epopejí" vojsk Napoleonových. Na universitách německých jest ukázněnost, student francouzský pěstuje socialismus, antimilitarismus, internacionalismus i anarchismus jako sport a s jakousi hrdostí. Loyalita studenta německého jest podněcována i oddaností professorů k nejvyšší hlavě státu. V té věci jeví se konservatismus až úzkostlivý a pokrok byl by hanbou. V tom smyslu odvětil p. Poncetovi jistý student: „Kdyby chtěli socialisté vládnouti ve sněmu, postačí poslati tam osm gardových důstojníků." Tento odpor elity německé proti revolučním výstřelkům jest lekcí pro Francouze. Socialisté němečtí jsou jinak vlastenci a vážnost, jaké na sněmu požívají, zahanbuje „žongléry a mluvky" v paláci bourbounském, kteří si hrají na zákonodarce.

Ačkoli Poncet vidí tu Německo ve světle příliš ružovém, přece ve mnohém má pravdu. Slova jeho o vojenství, třebas nadmíru zdají

se chváliti Francouzům militarismus, jsou potud pozoruhodna, pokud zdůrazňují sebekázeň naproti nevázanosti francouzské.

Francouzi naopak zase vytýkají Němcům, že oni vlastně jsou hlavními spotřebníky francouzské pornografiky, dovážejíce k sobě právě nejvíce toho zboží nejnižšího druhu, o které by trochu slušnější Francouz ani nezavadil. Možno, že v tom něco vězí, ale nesmí se zapomínati, že ve výrobě pornografické mají značný podíl i přední, tedy zajisté vůbec čtení spisovaté francouzští.

*

Laická škola francouzská stojí moc a přináší malý užitek. Výdaje na obecné školství vzrostly od r. 1880 o 191%, od r. 1900 o 44%. Naproti tomu stojí fakt, že obecné (státní) školy navštěvuje r. 1910 pouze o 12·8% od r. 1880, o 10% od r. 1900 více žáků. Počet žactva tedy o něco vzrostl, počet škol však se uzavřením klášterních ústavů značně zmenšil. Statistika odvodní pak konstatuje, že počet rekrutů, kteří znají pouze čísti a psáti, úžasně stoupe oproti počtu nováčků širšího školního vzdělání. V r. 1912 bylo odvedeno 227.068 jinochů. Z těch bylo osvobozeno od zkoušky 89.533, dalších 80.735 od návštěvy vojenských škol, 50.8000 (22·50%) přidržováno k návštěvě, 7859 (3·46%) neznalo ani čísti ani psáti. Dle „Tempsu“ (24. ledna 1913) bylo však školní vzdělání oněch 50.800 rovno téměř nule. Od r. 1880 stoupl náklad na školy státní nesmírně, tak že r. 1910 se ztrojnásobil a přece tak nepatrné výsledky. Nebylo by tomu tak, kdyby učitelé hleděli si více školy než politiky. Ale učitel ve Francii stal se náhončím liberálního bloku při volbách, prefekti pak využívají přísnosti zákona jen proti voličům nevládním, dobrodiní zákona uštědřují radikálům a tož se vykládá zákon školský ve Francii asi tak, jako leckde i u nás. Tisíce dětí bylo vyhozeno uzavřením klášterních škol na ulici a nových budov pro ně není. Právě bylo uzavřeno 60 zbývajících škol klášterních. Při tom má vláda potíže s antimilitaristy mezi učitelstvem. Jeden ze štváčův instituteur Frossard z la Madeleine u Belfortu byl již od vyšetřující školní rady propuštěn a teprv na základě velmi kompromitujících listů psaných o vojsku byl ministrem vyučování suspendován.

*

Občas proskočí časopisy zpráva o útocích bezvěrců na školu ve Španělích. Lid španělský, jenž nepropadl dosud lhostejnosti náboženské, dovede čeliti podobným snahám zednářstva. A přece pokračuje volná myšlenka ve Španělsku, posud zvolna a skrytě, ale chystá se vystoupiti na veřejnost. Rychlý postup nelze si jinak vyložiti, leč účelnou propagandou. Asi před 30 lety byl založen v Madridě skromný „Ústav pro volný výchov“, t. j. vzorná škola volné myšlenky. Heslo ústavu označované na měsíčních číslech časopisu, který vydává, kotví v odstranění jakéhokoli vychování náboženského. Volnost, nedotknutelnost vědy a tím i neodvislost od jakékoliv autority, vyjma svědomí učitelovo — toť program. Zavedena jest koedukace, methody officielní školy španělské jsou nadobro odstraněny, zkrátka škola ta jest úplně rozdílna od státních škol, což arci nevadí oběma správcům ústavu

(Giner de los Rios a Cossio) býti professory university madritské. Škola ta však není školou systému Ferrerova. Vede si vážně a chování mravnímu učitelův i žactva nelze nic vytknouti, zavání puritánskou strohostí. Počet žactva přesahuje sotva sto, ale po vystoupení ze školy zůstávají všichni v čilém, ano důvěrném styku s ústavem. Ředitelna jest každému otevřena, žáci i přátelé najdou tam každé chvíle porady i vážné zábavy, ano laický velekněz Giner řeší i záhady duše a svědomí. Studená strohost připomíná společnost kalvinskou nebo jistý salon pařížských hugenotů, kde byly vypracovány plány útoků, program a zákony směřující k odkřesťanění Francie.

Dík žákům a příznivcům od třiceti let má škola ta dosti četný generální štáb ve všech končinách poloostrova, jehož členové dovedli se vlouditi i na první místa úřadů pro veřejné vyučování. Tak zmocnili se předáci „volného výchovu" ředitelství t. zv. Pedagogického musea a vyššího učitelského ústavu v Madridě. Rozdílejí stipendia na cesty do ciziny, ovládají komisi pro vědecké bádání a prosadili volbu Altamiry, říšského inspektora obecného školství, důvěrníka Ginerova, který nemeškal obsaditi význačné posice svými lidmi. Liberální ministři vyučování neučinili proti tomu nic, ba zdají se jich vlivu podléhati. Tak se stalo, že volná myšlenka ukázala barvu a její předáci viděli vhodnou chvíli k návrhu, aby se škola sesvětštila. Počali dekrétem, jímž se zrušuje závaznost vyučování náboženství v obecných školách. Původní text, konečně přece drobet obroušený, vypracoval Cossio. Další nařízení týká se t. zv. létacích knihoven, které byly kdysi zařízeny pro osoby učitelské za účelem bezplatného vzdělávání. Výbor pozůstávající z přátel „Ústavu", jemuž přináleží výběr knih, vrhl se ihned na proticírkevní propagandu a zavedl mnoho knih bez- a protináboženských. Ale nepočítali s veřejným míněním, třeba jim bezstarostnost povolaných činitelů dodávala odvahy. Kongres obírající se lidovým výchovem a vyučováním, jenž konal se 1912 v Bryselu, měl pokračovati v březnu t. r. v Madridě. Vše bylo připraveno, aby se zablýskla „volná", koryfeové cizí i domácí převzali ochotně vůdčí roli a katoličtí učitelé španělští měli poslouchati (v obojím smyslu!) Ale léčka selhala. Nábožensky smýšlející učitelstvo žádalo energicky účast na pracích a jednáních sjezdu a netajilo se rozhodným úmyslem postaviti se proti manifestacím volné myšlenky. A nedosti na tom. V „zaostalém" Španělsku jsou učitelé, kteří se nebojí přiznati barvu a nedají se skloniti pod jho, třeba „volnosti". Když se v celé zemi proti odstranění katechismu protestovalo, podepsala převážná většina z řad učitelských na prvním místě. To arci popudilo proti nim apoštoly volné myšlenky, kteří jsou v ministerstvu jejich představenými. Čeho nedovedli po dobrém, toho se snaží dosíci násilím a to tvoří nyní nové období zápasu volné myšlenky o beznáboženský ráz vyučování. Zmíněný kongres se prozatím nekonal, nýbrž byl na neurčito odložen.

*

Školský odbor v dolnorakouském zemském výboře převzal prostý řemeslník (Kunschak), bez vyššího vzdělání.

Hospodářsko-socialní.

Rozdíl práce průmyslové a zemědělské v nejedné příčině je zajímavý. Onen dělník pohlíží na tohoto jaksi s patra, ale nemá věru proč. Již zdravotní poměry jsou zcela různé. A vývoj práce samé tamto pokračuje ku zmechanisování, dělník stává se zpola strojem, jejž obsluhuje, zde naopak k rozumnému výběru, ať si jde o pěstování pole nebo dobytka (druh semena, půdy, hnojiva, plemen atd); rolník vykonává mnohem více rozumové práce, než dělník tovární, a čím jí bude vykonávati více, tím lepe pro něj a pro všechny. Maloprůmyslník se mu poněkud blíží, proto však také výkon jeho jest rozmanitější, jen že obyčejně také co do výroby dražší než tovární. A i ženská práce při hospodářství poskytuje dost příležitostí přemýšleti a střídati, jak u dobytka, tak v kuchyni. Duševní a mravní význam těchto rozdílů jest na bíledni: duševní únava, nespokojenost, nervosa atd. se všemi následky provází práci tovární, třebas většinou snadnější než jest rolnická.

*

V říši naší dle posledního sčítání lidu jest přes 30 mil. zemědělců, přes 8 mil. průmyslníků, přes 3 mil. obchodníkův a dopravníků, přes 700 tisíc horníků, přes 900 stavitelských pracovníků, doma zaměstnaných přes 1 milion, úředních osob 3 mil. a bez zvláštního zaměstnání 1,249.000 osob. Zemědělství však přes to teprv nedávno domohlo se jakéhosi vlivu ve státě, ovládaném několika průmyslníky a židovskými peněžníky; pohříchu onen vliv zemědělský neprospěl širokým vrstvám, nýbrž jenom několika stavovským šplhavcům. Kdyby zemědělci skutečně ukázali, že práce jejich jest obyvatelstvu výhodná, plodiny dobré a laciné, zasloužili by také skutečně, čeho se domáhají, převážného vlivu ve státě; takto však zustávajíce ve svém oboru pozadu, hledají svůj prospěch ne ve výrobní zdatnosti, nýbrž v politice subvenční a protekční. Říše mohla by nejen sobě, nýbrž i ještě sousedům býti plodinovou zásobárnou, ale zemědělství její muselo by se napřed velice zlepšiti.

*

V Korneuburku zřídilo ministerstvo zkušebnou stanici na pěstování léčebných bylin. Jest už nejvyšší čas, aby se rakouské lékárnictví trochu vymanilo z německého područí co do lékárnické chemie, která přípravky šmahem bere z Německa.

*

Lanýže pěstují se hlavně ve Francii, dep. Dordogne s hlavním tržištem Périgueux, něco též v Uhrách, Italii a Německu. Francie vyváží jich asi 400 tisíc kg, v ceně asi 30 milionů fr. Výnos záhonů lanýžových čítá se asi 25.000 fr. za 1 ha. Jak jsme již upozornili, velmi dobré lanýže lze nalézti v okolí adamovském u Brna; jen by bylo potřebí znalých pěstitelů.

*

Vylidňováním venkova trpí vedle Francie i Německo. Roku 1880 bylo v Německu 19 mil. zemědělců, jichž počet poklesl 1907 na 17 mil. Za tutéž dobu vzrostl počet obyvatelů ve městech ze 26 na 44 mil. Roku 1871 mělo Německo pouze 8 měst s obyvatelstvem od 100—150 tisíc, r. 1910 bylo jich však již 48 se 14 mil. obyv. „Post“ konstatuje, že útěkem do měst vysiluje se národ a města Hamburg a Berlín vysílají 3 až 4 krát méně schopných nováčků do armády než venkov východního Pruska.

*

Americkým ženám, které jak známo, tělesné práci co jen možno se vyhýbají, poradil harvardský prof. Dublay-Sergent jako nejlepší tělocvik domácí tělesnou práci, krerá prý lépe než každý sport stejnoměrně tělu prospívá: často stoupati po schodech je dobré proti ztučnění, k sesílení páteře a rozšíření hrudníku slouží mýti oběma rukama podlahu, k otužení ručních a ramenních svalů přispívá zametati, a drhnouti hodinu prádlo prospívá prý tělu víc než hráti týden tennis.

Při vídeňské všeobecné nemocnici zřídilo ministerstvo školu ošetřovatelek. I to je dobrým následkem neblahé války. Ženě naskytuje se tu opět jedno přiměřené pole činnosti a výživy. Význam jeho však neobmezuje se na činnost ošetřovatelskou při cizích nemocných, neboť zkušenosti zde nabyté poslouží též ošetřovatelce samé jak u ní tak u domácích, kdyby se vdala, což jí taktéž bude spíše umožněno než u nějakého písaření.

*

Jedna z příčin, proč francouzský peněžní trh Rakousku stále jest uzavřen, svádí se na neochotu rakouskou, provésti sanaci Jižní dráhy, jejíž priority jsou v rukou francouzských. Nepochopitelná jinak mizerie této dráhy stává se pochopitelnou tím, že původní emise (16) stržily místo na př. nominelních 500 fr. jen 165·4 K nebo 178·34 K atd., jež se mají umořovati vedle 3% úrokův a vedle dividendy akcionářů, kteří ovšem nedostávají nic. Slosování nekoná se již od r. 1907, jelikož není peněz. Návrh na státní záruku při sanaci narazil v říšské radě na odpor, zvláště u Slovinců, neboť by pohltil hrůzu peněz v přirážkách. Guvernér Bodenkreditky Sieghart vymyslil nový plán, snížiti nominale 3% s 500 fr. na 325 a vydati nové priority. Bez velkých obětí ovšem se sanace neprovede.

*

„Železná doba“ nastala rakouskému železářskému kartelu. V Německu vedla nadvýroba k podbídkám do Rakouska, přes ochranné clo, město Rokycany „převařilo“ ve svých železárnách přes povolených 450 vag. 170—190 vag. ročně, aniž to kartelu ohlásilo, začež odsouzeno ke 400 tisícům K pokuty a když jich nechtělo dáti chtíc, aby se věc projednala před soudem, nechtěl tomu zase kartel, aby špinavé prádlo nepřišlo na veřejnost, a Rokycany z kartelu vyloučil, konečně Hrádek pomocí Živnobanky odhodlal se s kartelem zápoliti. Tu sešli se pánové tito 19. září ve Vídni a rakouské železo,

potud asi v Evropě nejdražší, najednou mohlo oblaciněti. Na jak dlouho, toť ovšem jiná. Snad nějaké výpalné to spraví, aby rakouští občánkové mohli býti nerušeně škubáni dále.

*

Dolnorakouský spolek na podporu živností podporován zemským sněmem chce od 1. ledna 1914 ve Valoně zříditi vzorkové skladiště rakouského zboží, aby se čelilo podnikům jiných říší, zvláště italským.

Po válce vychází na jevo, jak pilně pracoval v Srbsku německý konsul bělehradský proti našemu obchodu, jenž odtamtud skoro vytlačen. Konsul sice nátlakem naší vlády (?) odvolán, ale obchody zůstaly německé. Je to také vlastně logické a programu našeho zahraničního úřadu přiměřené: když mají Srbové býti mermocí našimi nepřáteli, tedy jsou jimi důkladně. Ostatně, jak jsme již podotkli, přírodní poměry budou jistě i zde mocnější než maďarská libovůle v zahraničním úřadě, jíž nynější zmohutnělé Srbsko tím méně se podvolí.

Úroda v balkánských zemích, pokud nepoškozena přímo válkou, byla letos dosti příznivá, zvláště co do plodin nepotřebujících dělné ruky (ovoce atd.), tak že i na vývoz bylo lze pomysliti, kdyby zatím cholera nebyla ho překazila.

*

Výstava („Landesschau") chomutovská skončila schodkem dosti velikým. Německé listy až teď vytýkají Chomutovu, že si zahrál na velkoměsto a že mnoho peněz vyhodil na representační slavnosti. Německá města mají býti požádána o příspěvek na úhradu schodku. Kdyby i chtěla, bude to zase jenom na dluh vlastní.

*

Vídeň měla 1912 přes 229 milionů K vydání a přes 245 milionů K příjmů; v těchto 16 milionech jest ovšem 9 milionů K poplatků z pozůstalosti Rothschildovy! ostatní hlavně z městských podniků. Celkem měla Vídeň přes 715 milionů K stálého majetku vedle běžného v pokladnách, pohledávkách atd. (přes 72 mil. K), za to passiv přes 720 mil. K.

*

V Kluži v Sedmihradsku sešli se zbankrotělí maďarští páni a magnáti, aby žádali od vlády něco podobného, jako je vyvlastňovací zákon Němců proti Polákům. V Sedmihradsku totiž jen asi 16% Maďarů, jejichž statky přicházejí pro jejich lenivost do rukou Rumunův a Němců. I chtějí leniví magnáti žádat od státu, aby jim pomohl proti sedlákům tím, aby vydal zákon o dědictví ve prospěch maďarské panské třídy; aby založil velikou pozemkovou banku, od níž by maďarští páni dostávali laciné půjčky; maďarským rolníkům aby stát pomáhal hospodářskými a úvěrními družstvy, aby stát zakládal dědičné maďarské velkostatky; aby stát dával ročně 40 milionů na parcelaci ve prospěch Maďarů; maďarští poddůstojníci aby dostávali odbytné místo v penězích v podobě půdy; vůbec ať vláda vypracuje návrh záko-

na o pozemkové politice ve prospěch maďarských pánů a proti rumunskému rolnictvu. Maďarští páni probili své statky, úřední platy jim nestačí na parádní, hýřivý život a proto se pokoušejí o státní pomoc proti nemaďarskému rolnictvu i začínají proti němu hospodářský boj.

*

„Pozemkový Obzor“, orgán Pozemkového ústavu v Olomouci, vyjednává o zachování Husova domku v Kostnici, za nějž majetník Mayer žádá 100 tisíc marek, spekuluje na české vlastenectví.

*

Na Rusi hrozně rozšířena neřest pití vodky (kořalky.) Nedávno uveřejnila hlavní správa státního prodeje lihových nápoju zprávu za r. 1912. Číslice, které se nalézají ve zprávě, svědčí, jak těžký boj s alkaholismem na Rusi. Stát měl čistého výtěžku z prodeje lihovin 626 milionu, t. j. 76% celkového příjmu. Vypilo se 96 milionů věder vodky, o 42% více, než r. 1894, kdy se vypilo 68 milionu věder. Vzrust alkoholismu přes všechen boj proti němu jest úžasný, a půjde-li to tak dál, 1914 stát bude míti z prodeje lihovin 1 miliardu výtěžku. Pijí až ke ztrátě rozumu dospělí i děti. V saratovské gubernii na př. z 1350 školáků opilo se na mol 296 a mezi 600 školačkami 35. Administrativní prostředky boje s opilstvím nic nepomohou. „Ruské Vědomosti“ vypravují, jak 1911 bojovalo se v orenburgské gubernii s následky hladu. Kozáci dostali pujčku na opatření potravin a ač vojenské představenstvo dbalo o to, by se peněz neužilo na pijáctví, přece se vypilo 1911 v gubernii 4,123.170 věder, o 589.570 věder více, než 1910. Dne 29. srpna, kdy církev slaví památku, jak kdysi v opilství král Herodes dal stíti hlavu sv. Janu Kř., církev uspořádala všeruský svátek střídmosti se slavnostnými průvody, kázáními o opilství, kterýžto svátek má býti začátkem nadšenějšího boje s opilstvím. Podle zpráv časopisů svátek střídmosti prošel vzorně, za noc do nemocnic petrohradských nebyl dodán žádný opilec, ač do jediné Obuchovské nemocnice bývá jich za noc přineseno přes 50. Nebylo ani krvavých rvaček, jaké bývají na denním pořádku. Vubec Petrohrad překvapoval tichem a způsobností v ulicích.

*

Amerika jest silno požidovštěná. Berton Hendrick praví, že židé zmocnili se 95% vinopalen, výroby šatstva, divadla, zábavních podniků; na vyšších školách jest 90% židů. Většina nemovitostí ostrova Manathan, na němž jest New-York, náleží židům. Židé pomstili se zde Rusku zrušením obchodní smlouvy, židé prorazili volbu Wilsonovu za předsedu republiky a Zultserovu za starostu new-yorského, Rotschildovi podařilo se odolati petrolejnímu trustu; v některých školách nesmí se čísti Shakespeareův „Kupec benátský“. Jakého velikána udělalo židovstvo za svého Marc Twaina, je známo.

Antisemitismus americký je sice docela mladý, ale roste po americku.

Židovskou doménou je také nová třídní loterie rakouská. Čítá-li se, že banky až na mizivý počet jsou židovské, je tím smutnější, že i menší prodejny jsou většinou také takové. V antisemitské Vídni je z 59 prodejen 37 židovských, v Čechách 60—35, na Moravě 21—13, v Haliči 68—62, v Bukovině 13—12: Dalmacie má jednu prodejnu v Zadru a majitel její se jmenuje Viktor Mandel. 70 tisíc trafikantův a dosavadních kollektantu pochodilo tedy špatně.

*

V Kijevě jakýsi žid obviněn z vraždy, která úřadům zdá se býti rituální. Rozumí se samo sebou, že židovstvo a jeho pokrokářské služebnictvo v celém světě spustilo ukrutnou vřavu. Český „protest“ podepsali i dva kněží, agrárník Vacek a Svojsík. Inu extratoury! Soud nemá tedy ani vyšetřovati, co a jak se vlastně stalo, nýbrž a priori poslechnouti židovsko-liberálního komanda.

V haličském Zawoji židovka chtíc si vzíti učitele přestoupila na katolictví, i byla po svatbě manželu židy unesena a nelidsky ztýrána. To je v pořádku.

Vídeňský židovský list označuje kříže ve školách za agitační, zavržitelný prostředek — ovšem opatrně; insofern — , aby neutuchla povídačka (Märe) o zavraždění Kristově od židů. Týž list bouří proti policii a státu, že zamezila židovské lichvaření se vstupenkami dvorní opery při vystoupení Carusově; to prý je proti základním zákonům státním!

*

New-York zaujal první místo mezi přístavy světovými co do ceny dovozného a vývozného zboží, která stoupla na 1,973.983 dol. Američané doufají, že Panamský průplav tuto posici ještě posílí, poněvadž bude New-York Jokohamě o 1600 mil blíže než Liverpool, Sydney o 2500 mil, Wellingtonu na Nov. Zealandu o 4000 mil, Valparaisu o 2574 mil. Vývoz a dovoz ostatních velkých přístavův obnáší nyní v milionech dollarů: Londýn 1792, Hamburg 1674, Liverpool 1637, Antwerpy 1121, Marseilles 678, Havre 531, Brémy 501, Buenos Ayres 479, Calcutta 410.

*

Poslední sčítání lidu v anglické Indii bylo dokončeno. Indie čítá celkem 315,132,537 obyvatel (oproti 294,361.056 r. 1902). Z nich jest křesťanů 3,876.203 a z těch 1,847.724 katolíků. Židů je 20.890. mohamedánů 66,623.412, brahmanů 227,586.920, budhistů 10,810.097 a kolem 11 mil. sektářův a fetišův, obývajících ponejvíce lesy.

*

Ve Frankfurtě n. M. sešli se přátelé vzduchoplavby, a tu jednáno m. j. též o právu aviatickém a o povinném ručení za škody soukromníkům vzduchoplavbou působené (na polích, na budovách atd.) Navrhováno zříditi aviatickou pojišťovnu. Pojistné vzduchoplavcův by bylo asi hodně vysoké!

*

Nebezpečnost kinematografu vyvolala pastýřský list episkopátu belgického s kard. Mercierem v čele. Napomínají v něm rodiče, aby byli opatrni, a poukazují, jak v jiných zemích sama zákonodárná moc zakročuje proti těmto divadlům.

„Le Mouvement Social“ uvádí o rozmachu kinem. divadel některé číslice. Roku 1912 dovezeno do Německa 34 mil., metrů filmů, hlavně z Anglie a Spoj. Států. Ačkoli Německo nerado importuje, obnášel toho roku vývoz filmů z Německa pouze 20 mil. metrů. Berlínský „král filmu“ Max Linder dostal ve třech letech pouze od jedné firmy francouzské 1 mil. franků za úpravů „kusů“ pro kinema. Průměrná denní návštěva v Berlíně páčí se na 100.000 platících osob. K charakteristice této vášně divadelní přispívá Miss Edith Cowell v jednom z posledních čísel čas. „Month“. V malém venkovském městě uzřela na večerním představení ženu, od níž ráno před tím dostala dopis: „Velectěná slečno, doufám, že vám bude možno darovati mně nějakou sukni, poněvadž můj otec leží ve špitále na smrt a já mám 11 dětí a nemám co obléct. A moje nejstarší přišla o místo.“ — Ta „nejstarší“ seděla vyšňořená vedle matky na místě, kde se platilo ½ shillingu.

Dle „Scientific American“ řecké ministerstvo vyučování chce koupiti hned 4000 kinemat. apparátů s příslušnými filmy pro státní školy.

*

Sociální demokracie měla dva důležité sjezdy. V Cyrichu konferenci družstevních tajemníků, v Jeně sjezd německých socialistů.

Na oné zamítnut americký návrh mezinárodního dělnického sdružení a taktéž francouzský návrh, aby se prozkoumalo, jakými opatřeními by slavnost 1. května stala se skutečně mezinárodní hospodářskou slavností. Zástupce německý zjistil, že ani nejtěžšími obětmi nepodařilo se pro májovou slavnost vymoci všude volný den; návrh, aby se řečníci různých zemí vyměňovali, může dle okolností býti proveden. Viděti, že ve sdruženích, zvláště po zákazu jejich ve Francii, jest veliká nespokojenost s vedením, které dělá politiku osobních záměrů místo práce hospodářské.

V Jeně zamítnut ohromnou většinou revoluční prostředek obecné stávky, podaný Růženou Luxemburgovou, ale nově zvolený předseda posl. Ebert (místo Bebela) přece se tímto pro socialistické davy účinným zabijákem ve své závěrečné řeči ohnal. — V jedné schůzi vytýkáno soudruhům-poslancům, že za sněmovních zasedání moc chodí za školu. Jeden poslanec hájil je tím, že nemožno po nich žádati, aby všecky nekonečné žvasty sněmovních řečníků poslouchali. Pravdu má asi obojí strana.

Bebel zanechal hodně přes milion m. jmění. Budiž mu, vlastně dědicům přáno, ale pak by se „proletariát“ neměl tak balamutit. Z pouhé práce ten milion jistě není. A je-li, tedy sem s tím receptem pro všechny. A uznává-li se to nemožným, tedy nelhat a nešpinit!

*

V Prostějově začal vycházeti zajisté potřebný týdenník „Nabídnutí k sňatku“, samé inseráty nabídek. „Chci býti šťastnou“, inseruje jedna, „Kdo z pánů mě jí může učiniti? Jsem vzdělaná, hezká“ atd.

*

Půl kuřete na paprice, které jakémusi zvěrolékaři v kterési vídenské restauraci připadalo zdravotně podezřelým, octlo se u soudu. Vysoká škola zemědělská a vysoká škola zvěrolékařská je vyšetřovala a zjistila místní hnilobu ve svalním vazivu, původu jejího však nedovedla zjistiti; soudní znalec pak naznal, že chorobná změna pocházela z pathologického tlaku. Šťastné obyvatelstvo rakouské, že tolik učených pánů bdí nad jeho zdravím!

Politický a vojenský.

V Čechách si chtěli Němci soukromě zříditi „Landtag“, jenž by pro ně byl závazný, jako sněm. Kdosi však přece měl pochybnosti, zda by to šlo, a proto jméno změněno ve Volkstag. My v Brně máme na Volkstag skoro heroické vzpomínky, Němci ne tak; ale v Čechách by byl jistě jinačí. Nejsou sice ani tam Němci co do taktiky svorni, ale mají politickou routinu a — patřičnou oporu v pozadí, kdežto Češi nevědí, kudy kam, jak resoluce z nedávné schůze agrárních a pokrokových poslanců ukazuje; odhlasována opposice vládě, ale proč a nač, kdy a jak, toho páni nevědí. Za to obchodníci a průmyslníci (vedle učitelů) s obou stran naléhají na smír.

Mizerie zemských sněmů je skutečně již křiklavá. Práceschopných jest jich jenom několik, v jednojazyčných zemích. Český, haličský, štyrský, tyrolský vypovídají vůbec službu, na gorickém se věci jakž takž urovnaly; ale snad se všude spíše dohodnou nežli v Čechách, nesmíří-li jich tu vláda.

V Haliči nová střední strana vypracovala již návrh volební opravy, který proti předešlému něco sice ubírá Rusínům, ale snad i takto bude jim přijatelný; virilní hlas za rusínskou universitu v něm už počítán.

V Dolních Rakousích chtějí zavésti poměrné volební právo, avšak ze samých křesťanskosocialních navrhovatelů přicházejí výstrahy, aby se to nedělalo, aspoň pro obce ne, dokud by nebyl zajištěn jejich německý ráz, který by poměrnými volbami mohl býti ohrožen. Pěkné to zákonodárství: volit svobodně, ale německy!

*

V Anglii, zemi prý veřejného pořádku, jest pořád mnoho nepořádků. Stávky stíhají jedna druhou, suffražetky tropí své kousky dál, ničíce veřejný i soukromý majetek a ohrožujíce osobní bezpečnost, protestanští Ulsteráci pak v odporu proti irské samosprávě (homerule) pokročili tak, že naproti zamýšlené ústřední vládě v Dublině zřizují svoji samostatnou vládu i armádu; vypadá to sice spíš jako v operettě, ale agitačně to vydá a jistě neposlouží k upokojení rozeštvaného obyvatelstva.

*

Otevření „paláce míru“ v Haagu nazývá „Observer“ bezděčně jubilejním. „Je tomu právě 200 let, an Abbé de Saint-Pierre cestoval po Normandii, a čekaje na správu rozsypaného kola, dal se do psaní. „Měl jsem nápad (praví). A čím déle jsem o něm přemýšlel, tím cennějším se mně zdál. Napadlo mi totiž, aby mocnářové tohoto světa zřídili stálý rozhodčí soud, který by jejich spory rozsuzoval bez války,

oni pak by všechen svůj čas mohli věnovati dobru plynoucímu z míru.“ Spisek Abbéův byl uveřejněn roku 1713.

*

Rakouským poddůstojníkům, kteří aspoň pět let sloužili, může při odchodu ze služby dle nového nařízení dáno býti mimořádné odbytné 400 K, jež dosud mohlo býti dáno před šestým rokem služby jen služby neschopným. I jiné výhody zamýšlí ministerstvo poddůstojníkům déle sloužícím zajistiti.

Vystěhováním pozbylo Rakousko v posledních osmi letech prý asi 500 tisíc vojenských nováčků, letos 117.986 (mimo Uhry), a to záslubou „Canadian Pacific“ společnosti, která tím udělala velmi dobrý obchod a může proto úsilovnou agitaci prováděti.

Co takto branný lid z říše utíká, chystá vláda předlohy o rozmnožení mužstva a děl; obojí jest „potřebno“ vzhledem k jiným státům. Dělům našim ostatně vytýká pruská kritika za letoších manevrů v Čechách, že by měly jako německé býti z ocele, nikoli z bronce. Německo má na 1000 pěšáků 6 děl, Francie 4·8, Italie 4·5, Rusko 4, Rakousko jen 2·8. Je pravda, že moderní válka rozhoduje se hlavně děly, ale když není peněz!

Co do manevrů samých provedena letos poprvé hlavní srážka velkými davy vojska soustředěně. I to vytýká nám pruská kritika, že jednotky naše jsou příliš málo obsazeny, tedy řídké; a jako ve válce množství ať mužův ať zbraně nedělá sice všecko, ale mnoho, tak je také v jednotlivé bitvě. Jinak byli cizí účastníci s vojskem naším dosti spokojeni; zvláštní jest, že pruský kritik pokládá vlašského vojáka za nejintelligentnějšího z našeho vojska.

Po manevrech měl náčelník generalního štábu Conrad, nejlepší prý to náš velitel, odstoupiti, prý pro neshody s vrchním velitelem. Demise jeho však prý nebude přijata, a byla dána pro záležitost vyzvědače Redla; Conrad prý to byl, co zjednal zrádci příležitost se zastřeliti.

Francouzské manevry zas nedopadly dobře; noviny ostře volají, aby dobrý voják dostal také dobré velitele.

Italie chce ponechati dvouletou službu, zrušiti však jednoročníky; pro Tripolis má býti zřízen dobrovolnický sbor.

Mezi Japonskem a Čínou byla válka na spadnutí. Japonsko totiž podporovalo revoluci v Číně, a když japonští důstojníci byli zastřeleni, jeden z nich arciť utýrán, stálo Japonsko na úředním zadostučinění, které Čína v nesnázích svých dala.

V Mongolsku dobývá Rusko tichého vítězství tím, že oblast svých zájmů podařilo se mu na ně rozšířiti. Připojiti prý ho nechce; jako nárazník bude prý mu nepřístupná země ta k lepší službě než kdyby ji měla míti obsazenou jako pohraničí.

Nešťastné Mexiko, na němž jako by kletba císařské krve lpěla, jest pořád v revoluci. Spojené Státy provozují zatím jen úsilovnou ochranu svých příslušníkův a zájmů; bylo by jim Mexiko teď přece asi jen těžko ztravitelné. 5 severních států mexických právě teď před volbou mexického předsedy ohlašuje odpad svůj od Mexika a zřízení

samostatného státu. Zatimní předseda Huerta zavinil novou revoluci rozkázav, aby se Mexičané aspoň jedenkrát za týden pořádně umyli. První neděli po tomto policejním zařízení veřejné lázně v Mexiku ani nestačily návštěvníkům, co jich tam vehnáno.

*

Dle sdělení náčelníka ruského gener. štábu v dumě zamýšlí ministerstvo zříditi vzduchoplavecký oddíl při každém armádním sboru. Prozatím zakoupilo 6 vzducholodí typu zv. „vzdušný dreadnought". Mimo nejnovější technická zdokonalení nesou tyto vzducholodi strojní pušky, přistroje na házení pum a telegrafii. Z 11 německých vzducholodí pouze 8 muže prý se rovnati ruským.

Italie objednala 70 aeroplánů, které mají vesměs býti zhotoveny v Italii, většinou ve filiálkách firem: Nieuport, Blériot, Farman a Bristol. Se stroji právě došlými a těmi, které vláda zakoupí na armádním konkursu, vzroste vzduchové loďstvo italské o 120 jednotek, k nimž se pilně zřizuje potřebný obor. Organisace bude jako ve Francii. Armádní sekce vzduchoplavecká bude míti 6 aeroplánů, každý aeroplán jeden nákladní automobil pro zásoby, náhradní součástky, a auto pro důstojníky; k tomu pojezdné dílny na opravy. Turin bude aviatickým střediskem; mimo to má armáda velká letiště v Mirafiori, Venoria Reale a St. Maurice. Královské průmyslové museum organisovalo několik aviatických laboratoří na zkoušení motorů, studium aerodynamiky a p. Práce této súčastní se všichni důstojníci vzduchoplaveckého oboru. Peníze na aviatiku z části povoleny parlamentem, z části obstarány národní sbírkou vedenou italským Aeroklubem.

*

Na Balkaně ještě dlouho asi nebude pokoje. Spolek dřívější, jenž velmocem přišel velice nevhod, rozbit a následky odnášejí teď jednotliví spojenci — ani ti, kteří při dělení dobře pochodili, nemají kořisti ještě zabezpečené.

Rumunsko dobře a ke spokojenosti svých patronů sehrálo svou protislovanskou úlohu, kterou mu již 1856 lišák Cavour přiděloval; dostalo zadarmo, co chtělo, a o revisi míru bukureštského, v niž Bulharsko pořád doufá, ať se stará, kdo chce.

Bulharsko mírem cařihradským zatlačeno hodně s území dříve dobytých. Mluvilo se o hrozném zbědování obyvatelstva, jež prý povede asi k revoluci. Zatím snad není tak zle, ačkoliv nespokojenost nad zmařenými úspěchy jest veliká. Dle novějších zpráv selhávalo v druhé válce vedení i zásobování; o hladu a bez střeliva pak těžko stříleti. Diplomatická nešikovnost asi všechno popletla, tak že přípravy na válku byly nedostatečné a doprava nemohla jich už nahraditi. Obyvatelstvu však, skoro venkoncem malorolnickému, nevede prý se zle, neboť dovedlo si pole jakž takž obdělati. Rekvisice válečné obnášejí prý asi 300 milionů fr. a banka bulharská, ač nucena zvýšiti úrokovou míru, pracuje prý velice zdatně. Výpůjčka shání se v Rakousku, a našemu zahraničnímu úřadu velice na tom záleží, aby se zde uskutečnila; sám hr. Berchthold prý na Maďary naléhá, aby přispěli. Z obilnin

svých prý by Bulharsko mohlo ještě asi 1 milion tun vyvézti. Bulharští studenti v Praze uveřejnili v bulharských listech provolání, že Čechové za války se Srbskem chovali se k Bulharsku zrádně a že Bulhaři s tímto národem by dále neměli nic míti.

Srbsko jest v nové válce s Albánci, kteří nechtí, aby kteří krajané jejich byli k Srbsku přivtěleni. Nemají sice pravidelného vojska, ale jsou obratní bojovníci, tak že dají Srbsku asi hodně práce, zvláště ve svých neschůdných horách. Nejsmutnější jest, že s obou stran vydáno heslo: nezajímati, nýbrž pobíjeti. Takto Balkán stává se jatkami. Kdyby Albanci byli se proti Srbsku zdvihli hned za války srbsko-bulharské, mohlo snad spíše dojíti k dohodě, Srbsko by nebylo mohlo činiti tolikých nároků; takto se bojiště střídají a ztráty rostou. Pasič byl v Paříži pro peníze, ale Francouzi chtějí, aby napřed byl v Srbsku klid. Ve Vídni chce Pasič působiti k dohodě s naším mocnářstvím.

Mluvilo se o jakési dohodě řecko-turecké proti Bulharům, ale sotva jaká byla. Turecko úspěchem proti Bulharsku nabylo odvahy a žádá po Řecku, aby vyklidilo Chios a Mytilenu, tak že ani zde není nová válka vyloučena. Jen že velmoci tu spíše asi budou prostředkovati než ve prospěch Slovanů. Turecko jest jim přece bližší, a Řecko též.

*

Kdykoliv je řeč o Marokku, německé listy, nemohouce zapomněti diplomatické porážky své, mluví o vítězství francouzském s jakousi škodolibostí, předpovídajíce Francii ještě mnoho bojův o Marokko a zvláště to, že Francie si tam vychovává černé vojsko vlastně — proti sobě. K tomu připojují, že kořist Německa z jednání marockého (na Kongu) není tak hubená, jak se jim posmíváno; je prý to území velmi úrodné, jen že málo přístupné. Oběti, kterých bude vyžadovati, nahradí prý v nedlouhé době. A i Francouzi zdají se s Marokkem býti spokojeni, ač tam boje skoro ani neutuchají. Jak se změnily věci marocké v prvním roce protektorátu francouzského za vedení gener. Lyautey-e, viděti z výkazu rozsáhlé činnosti Francouzů. V červenci 1912 vřelo v celé zemi, na rovinách anarchií, v horách vzpourami, všude zradou a záští. Dnes vidíme ovoce pacifikace v zavedení podrobné administrační správy, arci nepřímé, neboť exekutiva přináleží stále sultánovi, vezírům a ministrům. Záležitosti vojenské a cizinecké spravuje „generalní resident“ Lyautey s ministerstvem a diplomatickým zástupcem, jímž je Saint-Aulaire; sekretář vlády šerifské Gaillard je prostředníkem mezi sultánem. Celé území je rozděleno v kraje, jichž definitivní správa teprv se vyvine; prozatím je vojenská t. j. důstojnictvo kontroluje domorodé autority kaidů (berních) a šejků. Soudnictví upraveno zřízením dvou tribunalů první instance v Casablance a Uddždě; dvůr odvolací sídlí v Rabadě. Zákon zemědělský zaručuje cizincům, kteří chtějí nabýti půdy v Marokku ochranu před loupežnými kmeny, jichž příslušníci dělávali si nároky na zaplacenou půdu. Finanční záležitosti byly neurovnané, nebylo budgetu a státní příjem kolísal mezi 2—20 mil. K. Pouze vybírání cla v přístavech a na 10 k v okolí bylo jakž takž upraveno. Nyní zaveden system budgetový, daně určeny

na základě koranu a práva obchodního. Tak stoupnul obrat v Casablance z 8 mil. druhého půlletí 1910 na 34 mil. roku 1912. Celkový rozdíl odhadnut 210 miliony 1912 proti 100 mil. r. 1910.

Školy jsou zřizovány i pro domorodce, jako v Marokku a Fesu (původní jediná rozšířena na tři), Rabat má pracovní školu pro dívky a vyšší učeliště pro pěstění jazyka a literatury arabské a berberské. Ve Fesu má býti znovu zřízena stará „universita“. Celkem bylo otevřeno 22 škol francouzských (2278 žáků) a 25 pro domorodé obyvatelstvo s 2570 žáky; přemnozí byli odkázáni pro nedostatek místností. Tak bylo zapsáno v Casablance 1. ledna 1913 žáků 350, 30. dubna již 1100.

Zdravotnictví se zvedá zvlášť přičiněním vojenských lékařů. Nedostává se však nemocnic. Lékaři podnikají léčební exkursy až daleko do hor, ovšem i za účelem politickým, hledajíce tak vhodná místa kolonisační. V listopadu 1912 poznamenáno 14.500 porad a 1250 očkovaných osob, kdežto v dubnu 1913 stoupnul počet konsultací na 34.500 a k očkování přihlásilo se 24.300 osob. Obyvatel má dnes Marokko 3,190.000. Hlavní život evropských úřadů soustřeďuje se v pobřežním Rabatu a Dàr el Beidě (Casablance), kde umístěno vše v prkenných chatrčích s doškovými střechami. Z překázek je prý nejmenší krajní odpor berberských kmenů; horší je mezinárodní řevnivost i proradnost některých francouzských politiků, kteří hledí slibné dílo v zárodku udusiti.

Ročník XXX. Číslo 11.

HLÍDKA.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Též Unčov použil tohoto mezivládí k úsilovnému pokusu, vybavit se z jařma poddanství. Záležitost začatá brzy po smrti knížete Karla vedla se před královskou dvorní kanceláří českou ve Vídni jako stížnost proti domu lichtenštejnskému, že vlastnický titul jeho stran Unčova není správný. Do počátku roku 1629 vyměnily si sporné strany písemně důvody a protidůvody už dvakrát,[1]) načež císař položil oběma stranám stání na den 22. února. Při stání toho dne soustředil se spor na tom bodě, zdali Unčovští se prohřešili na povstání jednotlivě nebo jako veškera obec. K provedení a prokázání otázky této stanovil císař lhůtu šesti neděl a tří dnů, v nichž „to páni poručníci lichtenštejnští — bratří Maximilian a Gundaker, knížata z Lichtenštejna — vejslovněji a dostatečněji provésti a prokázati, naproti tomu též Uničovští tolikéž v tom čase sobě volně a svobodně spraviti a přednésti moci budou“ své protidůvody.

Než k tomu došlo, zrazoval kníže Maximilian Unčovské, „abyste pro vaše budoucí dobré sobě usmyslili a od takového vašeho neústupného předsevzetí upustíce, toho což skrze právo a prostředek právní — což velmi nejisté a pochybné jest — obdržeti sobě troufáte, toho raději povlovným a bezpečnějším prostředkem od nás dosáhnouti se snažili, čehož bychom my vám přáli a tomu mnohem povděčnější i k tomu

[1]) »Usque ad duplicam«.

nakloněni byli“.[1]) Nicméně Unčovští zjednali si v březnu a v dubnu téhož roku svědectví katolických pánuv a kněží o tom, jak si počínali za povstání,[2]) a dokazovali, že obec jako celek nesúčastnila se rebelie.

Spisy obojí strany ležely dlouho ve dvorní kanceláři české. Nemohouce dočkat vyřízení prosili Unčovští roku 1630 o vydání „resolucí“ dávno připověděné. Když potom knížecí úředníci utiskovali měšťany, císař dozvěděv se o tom z podané stížnosti, napomenul knížete Maximiliana, aby se Uničovským až do císařského rozhodnutí sporné záležitosti nekřivdilo ani v nejmenším.[3]) Zatím unčovský farář Florencius Giss, jenž byl očitým svědkem událostí roku 1619, jezdil, jednal a pracoval úsilovně o zdárný výsledek sporu. Konečně vynesl císař dne 28. prosince roku 1632 rozsudek, podle něhož bylo město viny rebelie zproštěno, vybaveno z poddanství knížat lichtenštejnských a nabylo dřívější svobody.[4]) Brzy potom potvrdil císař městu starodávné výsady,[5]) vrátil měšťanům právo várečné a odpustil jim pivní dávku, již odbojná města za trest musela odvádět.[6])

Nabytím svobody se ovšem ruka vrchnostenská, dosud na Lošticích spočívající, prodloužila a ztěžkla. Smutnou předzvěstí nových nesnází, jež Loštice měly zakusit od svých pánů, byly tíživé daně v letech 1632—1634.[7]) Značně poškodil městečko veliký požár

---

[1]) Dopis praes. 7. března 1629.

[2]) Svědectví vystavili zejména páni Petr Henrich Lichnovský 20. dubna, Krištof Karel Podstatský z Prusinovic 24. dubna, Václav Morkovský ze Zástřizl na Boskovicích 31. března, Jan Kaváně z Bujery a na Horní Sokolomi 12. března, Karel Zdeněk Žampach z Potenštejna 19. dubna a kněží Václav Pillar S. J. bývalý vikař generalní 15. března a Matouš Cossubius S. J. téhož dne, oba z Olomouci.

[3]) Dopis ze dne 28. července 1631.

[4]) Jen tyto kusé a jistotně zajímavé zbytky sporu a konečný rozsudek císařský z roku 1632 zachovaly se v městském archivě unčovském. »Sedmera svědomí« ve prospěch Uničovských bylo v tomto pojednání na svých místech užito při výpisu dějin povstání.

[5]) Dne 31. března 1633.

[6]) Dne 18. srpna 1633. *Klement*, Weitere Notizen zur Geschichte M. Neustadt. Jahresbericht des Landesrealgymnas. M. Neustadt 1893 p. 14. *D'Elvert*, Schriften XVI. 323.

[7]) Dle sněmovního usnesení v Olomouci ze dne 3. června 1632 mělo se z unčovského panství odvádět měsíčně 269 zl. a 40 m. rži. Celkem odvedlo panství toho roku 270 m. rži, 240 m. ovsa, 7500 liber masa a 300 věder piva. Roku 1633 rži 80 m., pšenice 40 m., ovsa 60 m. Za rok 1634 z každého usedlého 1 m. rži a 1 m. ovsa (měst. arch. unčovský). Loštice přispívaly k celkové berni připadající na panství unčovské plnou třetinou.

roku 1635.[1]) Vypukl v pondělí před sv. Prokopem dne 2. července a nabyl v krátce takových rozměrů, že „ze všech stran v rinku i za městečkem množství domů do gruntu téměř vyhořelo". „Loštičtí skrze ten oheň přišli jakořka o všecko".[2]) Bída byla tak veliká, že nejedno spálenisko zůstalo mnoho let nevystavěno.

Za takových okolností nevelmi ráda poslechla obec téhož roku 1635 vyzvání městské rady unčovské, aby předložila smlouvy a výsady k potvrzení. Obtíž ležela v tom, že Loštice neměly žádné listiny, v níž by svobody městské určitě byly vymezeny a vyjádřeny. Listinu takovou bylo třeba teprv sepsat, zvláště stran bodů pochybných a sporných. To byl rub té záležitosti, jež však po lícní straně jevila se Lošticům vábivou. Mělitě naději, dosáhnout od Unčova ještě nových svobod. Zejména snažili se domoci hrdelního práva a dvou nových trhů výročních, jež Unčov měl vyjednat, přáli si vystavovat listy zhostné, aby bez vůle a svědomí vrchnosti mohli sousedy a sirotky v městě usedlé propouštět na cizí grunty, chtěli mít ve své pravomoci osiřelé panny a vdovy, aby je bez ohlašování vrchnosti směli připovídati k manželství, sirotky pak vůbec aby mohli oddávat ke svým službám, konečně pak žádali, aby peněžité pokuty plynuly ne jako dosud z části do komory vrchnostenské, nýbrž celé do truhlice obecní.

Unčovští hned v letech 1630 vyjadřovali se příležitostně, že skončí-li šťastně jejich snažení o zproštění poddanosti, budou míti v paměti též loštické smlouvy a svobody. Vzhledem k tomu podvolili se Loštičtí k dosavadním 600 zl. ochranné činže přidati ročně sedmé sto. Aby pak pro svou věc našli cestu ještě lépe vydlážděnu, vyprosili si roku 1635 od pánů sobě nakloněných přímluvné listy, s nimiž koncem roku předložili staré smlouvy a nové požadavky své v Unčově ku schválení.[3]) Pro malou povolnost vrchnosti táhlo se jednání celý následující rok, při čemž obec měla výloh téměř na 1000 zl.

---

[1]) Dle Brünner Wochenblatt 1825 p. 202. požár vypukl r. 1634 v prvních dnech července v pondělí, ale dle poznámky ve smlouvě z r. 1638 bylo to roku 1635.

[2]) *Houdek*, Loštice p. 48 a ze zprávy děkana mohelnického Bonvoja dto 14. prosince 1635.

[3]) Zejména přimlouvali se za ně: 1. Kněz Ondřej Orlík, svobodný pán z Laziska na Vejšovicích, kanovník kustos na předhradě olomuckém, probošt v klášteře Všech svatých, jenž 8. prosince 1635 odůvodňuje svou přímluvnou prosbu tím, že i Unčovským se podařilo z poddanství knižete Lichtensteina přijíti v poddanost císařskou a pak že »to městečko skrzevá oheň velikou škodu vzalo, aby lepší chuť k vystavení

Ražnějším tempem začalo se jednat po smrti císaře Ferdinanda II. (15. února 1637), u jehož nástupce byl Unčov povinen žádat o stvrzení svých vlastních výsad. V dubnu daly si Loštice u městské rady jevičské ověřit výpisy smluv a listů, jež svědčily v jejich prospěch. Páni unčovští po příkladu knížete Lichtenštejna, jenž městu Litovli roku 1633 potvrdil městské výsady za cenu značného zvýšení ochranné činže,[1] byli ochotni rozšířit svobody loštické, přidají-li 100 zl. ročního platu a zavážou-li se odváděti ročně půl kopy borů z obecního lesa na vodní trouby do Unčova. Z dávky této původně od let asi 1610 dobrovolné chtěl Unčov takovým způsobem učinit povinnou. Loštice požárem ochuzené těžce strádaly za let 1636 a 1637 vysokými berněmi, platy válečnými a bytováním vojska, jehož oddíly často přecházely městečkem buď na noc nebo na delší ležení. Nicméně chtíce si zjednati blahovůli vrchnosti, sehnali a zaplatili 300 zl. na úhradu slíbeného sedmého sta zl. za léta 1633—1635.

Konečně roku 1638 v sobotu po sv. Řehoři dne 13. března byla v Unčově na základě ústní domluvy sepsána smlouva, v níž městečku Lošticům „na mnohé a časté snížené žádosti jejich“ se potvrzovaly staré výsady, totiž svobodné užívání hor, lesův i řek a právo k odúmrti, nově pak prominuto, co se dosud vrchnosti platívalo po 2 zl. mor. z každého kotla pálené kořalky a přidáno právo, že Loštičtí „nevěsty buď sirotky nebo vdovy, však dobře a poctivě zachovalé k manželství připovídati a oddávati bez ohlašování před vrchností svobodně mohou“. Vrchnost si pozůstavovala ve své moci k potrestání a

a hospodářství míti mohli.« — Pod týmže listem přímluvným podepsán 2. kněz Tomáš Sarkander, kostela olomuckého kanovník, protonotarius apostolicus, kraje znojemského archidiaconus. — 3. Jakub Bonvojus, děkan mohelnický, připomíná 14. prosince 1635, co slíbili Unčovští »pokudž Pán Bůh všemohoucí vašim všem spoluopatrnostem k prvnějším svobodám přijíti dáti ráčí, že i je (Loštické) v paměti své míti a tolikéž privilegia a smlouvy znovu vyzdvihnouti« chtějí — »poněvadž chudí lidé skrze ten oheň jakořka o všecko přišli«. — 4. Kněz Bernard Vostinius rodák unčovský, farář všech far panství kunstatského. — 5. Jindřich Šlik hrabě z Pozounu, mor. zemský komoří a c. k. vojenský rada, majitel panství kunstatského dto na zámku Kunstatě 8. listopadu 1635. — 6. Vilím Švábenský ze Švábenic, pán lechovský dto na Lechovicích 6. prosince 1635 se přimlouvá za loštické »jakožto sousedů svých«.

[1]) Hned r. 1600 dali měšťané litovelští panu Karlu z Lichtenštejna za potvrzení výsad »nikoliv z povinnosti, nýbrž z poddanské lásky« 10.000 tolarů. Nástupce jeho kníže Karel Eusebius potvrdil výsady roku 1633 opětně, ale s podmínkou, že dosavadní roční plat 327 zl. 29 gr. se zvýší na 800 zl. *Kux*, Geschichte der Stadt Littau 111.

pokutování pouze takové, na kterých by lpělo podezření, že se nezachovaly anebo na nichž by se to skutečně shledalo.

S druhé strany zase Loštičtí vzhledem k tomu, že od vrchnosti unčovské „vždycky po ty časy ochrany mnohé a všelijaké užili a příkoří žádného se jim nečinilo, dobrovolně beze všeho přinucení“ se podvolovali zvýšiti dosavadní činži vrchnostenskou ze 600 zl. ročně na 700 zl. mor. Kromě toho vyminil si Unčov, k čemuž Loštičtí svolovali, „že každoročně dryv celých borových hodných buď půl kopy více nebo méně, tak jakž potřeba městu zdejšímu toho kdy ukáže na trouby k vedení vody do města zdejšího — pokudž by se v těch lesích na trouby hodné dříví nacházelo, beze všech odporností vydávati povinni budou a také každoročně podle zdvořilosti jejich k postním časům a obzvláštně k suchým dním něco rybami říčními nás aby obmejšleli“.

Tolik ujednali s vrchností na radnici unčovské purkmistr a konšelé spolu s některými předními osobami z obce městečka Loštic. Na první pohled je zřejmo, že výsledek zůstal daleko za nadějemi a tužbami, jimiž Loštice po léta se byly těšily. Hrdelní právo, dva nové trhy výroční, svobodné propouštění sousedů z obce, právo nestavěti sirotky před vrchností — o to vše žádáno a nic z toho nedosaženo. Též pravomoc nad provinilci, „kteříž by slušné pokuty peněžité nebo ostřejšího trestání zasloužili“, ponechal Unčov výslovně sobě, zůstaviv městečku mlčky jen dosavadní soudní právo nižší a pokuty policejní. Že Unčovští se zavázali, nepotahovat Loštic pro budoucno ve vyšší plat a jich „žádným obmyšleným způsobem neodprodati a od města Unčova neodciziti“ — nemohlo nikterak vyvážit neobdržených svobod a výhod. A to, čeho skutečně dosaženo, totiž prominutí platu z kotlů kořalkových a právo stran nevěst, nestálo za sto zlatých moravských a dávku borů, jak se k tomu při ústní domluvě podvolovali. **U n č o v m á l o d á v a l a L o š t i c e t o m ě l y d r a h o z a p l a t i t.**

Ke smlouvě sestavené v j e d i n é m p r v o p i s e přivěsili a přitiskli vedle pečeti unčovské své pečeti pan Albrecht Kotulinský z Kotulína na Žeranovicích a Přílepích, ten čas hejtman panství plumlovského, jakož i purkmistr a rada města Mohelnice a Zábřeha. Jenom vyslanci v poslední chvíli rozpakovali se listinu zpečetit. Jistotně měli pro případ kýženého vyřízení k tomu plnou moc, neužili jí však, nýbrž vyžádali si smlouvu do ruky, aby ji mohli přednésti veškeré obci a potom teprve zpečetit.

Obec ovšem za takových okolností nesvolila k pečeti. Přišlať právě za těch dnů ve známost, jakých svobod nabylo město Mor.

Třebová,[1] což asi bylo posledním přívažkem k rozhodnutí, unčovskou smlouvu považovat zatím, jako by se nebyla stala. Než takovou, raději žádnou. Listina sama ponechána v Lošticích, až „nevědouce sami jakým způsobem jim k zmaření přišla" — ztratila se.[2] Nicméně však placeno v letech 1638—1641 ochranné činže o sto zl. mor. více aniž naskytla se příležitost, aby Loštice mohly se dovolávat svobod toužených, ale nedosažených.

Ostatně už rok 1638 sám nevábil k rozepřím. Veliké sucho zavinilo sklizeň tak slabou, že téhož léta i následujícího bylo draho tím citelnější, an lid vojenskou berní přetížený sotva stačil kupovat životní potřeby za ceny obyčejné, natož trojnásobné.[3]

V Moravičanech, kdež kartuziani konečně po dlouhém domáhání nabyli štědrotou knížete Karla Eusebia z Lichtenštejna roku 1638 kostelního patronátu, vyhořela následujícího léta farní budova, že nezůstaly leda holé zdi.[4] Osadníci poukazujíce na to, že farář jakožto držitel dvou lánů pole obročního je sám povinen budovu stavět, neměli se ke stavbě. Proto kněz Kossicius přesídlil na faru do Loštic. Byl tu již od roku 1637 majitelem chalupy č. 103 v ceně 180 hřiven velkých. Postaviv ji znovu, přikoupil k ní kus role „na panským" za 50 zl. mor. a měřici pšenice, jakož i „zahradu" od Tomáše hrnčíře za

---

[1] Listinou ze dne 13. dubna 1638 potvrdil kníže Karel Eusebius Lichtenštejn městu dosavadní výsady, zprostil je povinnosti stavěti sirotky, povolil přijímat nové měštany, zbavil Třebovské všech robot a vzdal se práva várečného i pálení kořalky v městě za roční plat 500 zl. rýn. *Volný*, Mähren V. 799. 800.

[2] Z pozdější dlouholeté rozepře stran sedmého sta je patrno, že smlouva byla vyhotovena v jediném prvopise a že byla »slušnými requisitami nedokonaná«, jelikož nebylo na ní pečeti a podpisu městečka Loštic. V Unčově zůstal jenom koncept smlouvy, originál byl odevzdán Loštickým. Opis smlouvy z konceptu přikládá Unčov roka 1697 k procesním aktum, dodávaje, že »originale sie Loschitzer selbsten in handen haben und zu ihrem Vortheil zu vertuschen vermeinen«. Prvopisu neměli Loštičtí hned roku 1654.

[3] Míra pšenice v kraji šternberském stála sice jen 3 zl., rži 3 zl. 12 kr., ječmen 2 zl., oves 1 zl., »ale pro nedostatek peněz byla taková bída mezi lidem, že i lepší řemeslníci museli žebrat o chléb«. *Stief*, Geschichte der Stadt Sternberg 35. 36. Podobně v Mor. Třebové s poznámkou, že v letech 1639 1640 bylo přece ještě hůř. *D'Elvert*, Mährische und schles. Chroniken p. 331.

[4] O získání kostelního podací moravičanského se přičiňoval hned před rokem 1630 převor František Bernkastel. Byl převorem 1602—1635. Ale teprve za nástupce jeho Theodora Fichtnera kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna sám od sebe z dobré vůle a zdarma (»motu proprio et gratis«) postoupil konventu kartuzianskému veškeré právo vrchnostenské nad Moravičany a Dolany i s právem podacím dne 20. dubna 1638. Arch. zem. brněn. č. 900. Gerhardi Lefebre Moravia monastica Tom. IV. p. 179. 181.

28 rýn. Pro loštický kostel pořídil roku 1640 novou monstranci. Prvním příspěvkem na ni byl obnos 90 zl. rýn. stržený za prodané pole po knězi Janu Moravovi, jehož původem předešlá monstrance kostelní kdysi zmařena. Nová byla zhotovena slohem gotickým z 19 hřiven ryzího stříbra a pozlacena.[1]) Nyní už nic nescházelo k pravidelnému konání služeb božích v Lošticích.

Za to moravičanští osadníci nesídlením u nich faráře cítili se zkráceni a stěžovali si u převora kartuzianského, jenž proto zastavil faráři desátek a žaloval u konsistoře. Leč bez výsledku. Bylot v srpnu r. 1641 rozhodnuto, že farář může a má zustati v Lošticích, dokud Moravičanští farní budovu neopraví, což jim uloženo.[2]) Tímže časem zlepšil kněz Jiří Kossicius obroční příjem z Pálonína. Tam v druhé polovici XV. věku pustili kartuziané svůj panský dvůr se šesti lány osmi rolníkům, kteří do Moravičan k faře odváděli dvanáctý snop obilí jarého i ozimého jako desátek. Když někdy po roce 1491 tito rolníci vyhořeli, proměnil jim na prosbu jejich tehdejší farář moravičanský kněz Tomáš Litovelský dosavadní kopný destátek v penežitý plat 4 groší z každé čtvrti.[3]) Přičiněním kněze Kossicia podvolili se Pálonští odvádět původní desátek zase v zrně a sice úhrnem po 25 měř. rži a ovsa.[4]) (P. d.)

[1]) Dle inventáře z r. 1806 vážila 14 liber 16 lotů, dle váhy úřední 19 hřiven (hřivna = 16 lotů). Ve spodu byl vyryt nápis: »Za ouřadu Tomáše Brtníčka a Daniele Glugara ten čas obou purkmistrův a spoluradních jejich Jakuba Krátkého, Pavla mydláře, Davida Karnika, Matěje Merty, Petra Machotského, Pavla Karbana, Vávry Brunclíka, Martina Adama, Jiříka Hatlánka a Jana Šoustka, rychtáře anno 1640.« Z téhož inventáře čerpal *Volný*, Círk. top. olom. IV. 27, zprávu, že monstranci daroval kostelu kněz Jiří Kossicius. Zpráva ta však se podobá málo pravdě, jelikož by na monstranci jistě nebylo scházelo jméno dárcovo. Roku 1809 odvedena monstrance s jiným stříbrem kostelním do státní komory.

[2]) Arch. zem. brněn. Listiny zrušeného klášt. kartuz. v Olomouci. Lit. E č. 3.

[3]) Tudíž ze 24 čtvrtí celkem 96 gr. Tak bylo zapsáno v nejstarším missali moravičanském fol. 162 s datem ve středu den sv. Petra a Pavla 1493. Ale na středu připadl ten svátek r. 1491 a 1496.

[4]) Dec. matr. moheln. z r. 1671 p. 77. 79. a Inventář decan. z r. 1691.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

4. Belletrie konservativního táboru. Dějepisný román a drama.

V. Ključnikov, Vsev. Krestovskij, Bol. Markevič, Vas. Avsějenko, Vas. Avenarius, Vl. Meščerskij, K. Golovin-Orlovskij, Lebeděv-Morskoj, Al. Djakov-Nězlobin, K. Leontjev, Govorucha-Otrok (Nikolajev), L. Tichonov, N. Kostomarov, Grig. Danilevskij, D. Mordovcev, Salias de Turnemir, Vsev. Solovjev, D. Averkijev.

Jestliže již někteří upřímní stoupenci ideí šedesátých let reprodukovali své zklamání duševní nechopností pokrokové inteligence a nových lidí radikálního směru, skepticky pohlížejíce na možnost uskutečniti idealy, v něž dříve věřili a jež šířili, vyskytli se současně spisovatelé, kteří snad nějaký čas také sloužili politicko-společenským a uměleckým idealům šedesátých let, ale zklamáni radikálními hesly a jednotlivými radikály, přešli později v tábor jich protivníků, zavrhli celé hnutí, nenáleželi-li hned od počátku k opposičnímu proudu proti ideám šedesátníků. Polské povstání 1863 a mravní vítězství, jehož Rus dobyla nad západní Evropou v mezinárodní politice, povzneslo národní hrdost a sebevědomí na Rusi. A toto vlastenecké nadšení jako kontrast k negativní náladě po válce krymské, kdy všecko ruské se tupilo a obviňovalo, stalo se bojovným provoláním literarní reakce. Nový vlastenecký směr začal vytýkati příliš povolné vládě překotně rychlé provádění nepřipravených reforem v prvním desítiletí panování Alexandra II.; přímé sice sympathie s nevolnickým právem v tomto směru nebylo, ale v oslabení moci státní, v náklonnosti vládních organů mazliti se s revolučními živly, spisovatelé konservativního směru se silně vyjádřeným národním zbarvením viděli pramen duchovní a politické vzpoury, jež zasáhla Rus. Drzá kritika ruského vládního zřízení, zavrhování zásad, na nichž vyrostl ruský stát, totiž pravoslaví, samovlády a národnosti, polské povstání — toť themata většiny románuv i povídek této národnostně zbarvené konservativní školy. Jako negativní typy předváděla tato literatura radikalní raznočince, „nové lidi“, jejichž řádění neuvědoměle schvalovaly úřady, které by byly měly přísně proti

němu zakročiti, a polské pány, kteří využitkovali vzpoury ke svému prospěchu a ke zhoubě Ruska. Sympathie spisovatelu konservativních náleží většinou vyšším společenským vrstvám; positivními typy jsou samostatní šlechtici, nezávislí statkáři, kteří nikde nesloužili nebo pospíšili si vstoupiti do výslužby, professoři, proniknutí láskou ke klassicismu, kněží, vysoko třímající prapor pravoslaví, a konečně mužíci, oddaní caru a pánům svým. Jakkoli však jsou šablonovity romány konservativního směru, přece jen vynikají větší živostí a stojí blíže pravdě, než romány radikalních protivníků. Lež jest u nich v předsevzatém seskupení událostí, nikoli ve vymýšlení fact, jež většinou bývají pravdiva. Ale spisovatelé konservativní, chtějíce býti hodně blízko pravdě, kreslívají často přímo podle přírody a předvádějí v románech svých skutečné živé současné osoby, zabíhajíce druhdy v karrikatury, při čemž umělecká díla mění se v hanopisy a pamflety.

Na počátku šedesátých let šetrně na výstřednosti mladého radikálního pokolení upozorňovali romanopiscové, již práce své uveřejňovali v Ruském Věstníku M. Katkova, na př. Turgeněv ve svých „Otcích a dětech“ (1862); méně shovívavě předváděl výstřelky radikalismu Pisemskij ve „Vzbouřeném moři“ (1863) a Viktor Petr. Ključnikov (1841—92) v románě „Marevo“ (1864), kde spisovatel, idealista čtyřicátých let, duševní hnutí šedesátých let nakreslil nejen jako „vzdušný přelud“, nýbrž i jako souhrn škodlivých nevlasteneckých proudů. Vlastním hrdinou románu není Rusanov, vtělení zdravého rozumu a ruského vlastenectví, nýbrž energická dívka Nina, dcera idealisty čtyřicátých let, jež plna ideálů se vrhne v proud hnutí, stane se materialistkou, nihilistkou, ale hledajíc ve skutečném životě vtělení svých ideálů pravdy a svobody, nalézá jen ctižádostivé sobce, jejichž hnusné činy byly v odporu s vlastními nadšenými slovy. V jednom z nich, hraběti Bronském, na polo Poláku, na polo Rusu, jenž svou výmluvností uchvátil nadšenou hrdinku, Ključnikov snažil se vtěliti svazek mezi nihilisty a Poláky, nepřáteli Ruska. Jednotlivosti jsou umělecky propracovány, ale celek trpí ideovou nejasností.

Protinihilistické romány již jmenovaného N. S. Lěskova, „Někuda“ (1864) a „Na nožach“ (1870—71), jež uveřejnil pod pseud. N. Stěbnickij, ještě bezohledněji napadly nihilisty, rovněž také „Běsové“ (1871—72) F. Dostojevského, jenž mladé pokolení představil jako hromadu bláznů, vyvrhelů, zlodějů, vrahův a žhářův.

K reformnímu hnutí šedesátých let na počátku své činnosti literarní klonil se Vsevolod Vl. Krestovskij (1840—95), autor

sensačního románu „Petrohradské peleše" (1864—67), kdež tmavými barvami maluje hroznou prostopášnost vyšších vrstev po způsobu Eug. Suea. Ale v pozdějším svém románě, „Panurgovo stádo" (1869) a v jeho pokračování, nadepsaném „Dvě síly" (1874). Krest. křiklavými barvami namaloval škodlivý vliv polských pletich na ruskou mládež, jež jako „stádo" byla hnána Poláky v revoluční hnutí. Ale literárním prácím jeho chybí vážná myšlenka a umělecká propracovanost.

Kdežto jmenovaní spisovatelé usvědčovali vyšší kruhy, v letech sedmdesátých vznikla „plejáda" spisovatelů konservativního směru, kteří vedle potírání nihilismu snažili se vytvořiti positivní typy právě ze zástupců vznešené společnosti a staroruského života. Nejnadanějším z těchto tendenčních spisovatelů byl Boleslav M. Markevič (1822—84). V první době své literární činnosti M. napsal dva romány bez ostré tendence: „Typy minulosti" a „Zapomenutá otázka," jakož i několik drobných povídek („Lesník", „Svobodná duše", „Princezna Tata", „Po telegrafu"), ne hlubokých, ale neobyčejně zajímavých a vtipných. V „Typech minulosti" historie svedení bezohledným radikalem dcery jeho dobrodince provedena od spisovatele velmi jemně a s velkou znalostí ženské psychologie, ale sujet není čerpán ze skutečného života, nýbrž spíše vzbuzen četbou románů G. Sandové a také postava hrdinova je plodem výmyslu, ne skutečnosti. Vypravování jak u Markeviče vůbec je velmi zajímavé, poutavé, ale rozhodně lepší je román „Zapomenutá otázka", kde hrdina vypravuje své těžké utrpení, an pomaloučku přicházel k poznání viny, pádu vřele milované matky, jímž rozbito štěstí rodiny.

Ale od r. 1872, kdy M. napsal román „Marina z Červeného Rohu", spisovatel pustil se do boje s nihilismem, vnitřní vzpourou a s polským separatismem, v nichž viděl spojence. A tu již v dílech jeho politická tendence nesplývá s uměleckou reprodukcí života, není harmonie mezi obrazy a ideou. Nepříjemně působí na čtenáře ostrý kontrast dvou táborů, národně vlasteneckého konservatismu a radikalismu, při čemž vysoké vzdělání, poctivost a hloubka ducha jeví se přívlastky konservativních aristokratů, urozených a bohatých, kdežto tupost duševní, ničemnost a zvrhlost připisuje se radikálním lidem plebejského původu. Tak ve jmenovaném slabém románě Marina, dcera bohatého správce statku, podlehši vlivu ničemného a obmezeného zástupce revolučních idejí, náhle zase na pravou cestu uvedena dvěma aristokraty, vysoce postavenými velkostatkáři, jimž autor připisuje vznešené, nezištné city a neobyčejnou duchaplnost. V románové trilogii:

„Před čtvrt stoletím“ (1878), „Převrat“ (1880) a „Propast“ (1883—84) M. podává široký obraz boje týchž táborů, totiž zárodku boje v čtyřicátých letech, začátku politického hnutí v době příprav k selské reformě a doby nepokojů ku konci panování Alexandra II. Markevič vůbec rád vyváděl na jeviště skutečné události a živé lidi, podobizny státníků, z nichž některé zpracovány s takovým mistrovstvím, že v nich individualní tahy skládají se v umělecký typ, jiné však přecházejí v karrikatury a v pamflety. Vida všude, i na křeslech ministerských, „zradu“ a podporování vzpoury, ať úmyslné, nebo neúmyslné, M. stal se hlasatelem „silné vlády“, jež by Rus opět uvedla na pravou cestu.

Spíše jako kritik, než jako belletrista výstřelky hnutí šedesátých let napadal Vas. Grig. Avsějenko (1842—1913). V řadě svých románův, uveřejňovaných v Ruském Věst., jako jsou: „Mléčná dráha“ (1875—96), „Skřipot zubů“ (1878), „Zlý duch“ (1881—83) a j., Avs. nemaloval vyšší kruhy v tak růžovém světle jako Markevič, nýbrž spásu viděl v zástupcích středních, konservativních kruhů, bojujících proti hanebnému nihilismu a obyčejnému taškářství, jež viděl v hnutí šedesátých let, kresle bez psychologické hloubky obraz úplného rozvratu vzdělané společnosti ve veselícím se Petrohradě.

Ještě nepříznivěji soudil o hnutí šedesátých let Vas. Petr. Avenarius (nar 1837), ukázav v novellách „Současná idylla“ (1865) a „Nákaza“ (1867), spojených pod názvem „Bloudící síly“, že radikalní hnutí vyčerpáno bezuzdným uvolněním smyslných chtíčů, nevázanou nemravností a apotheosou emancipace i smyslné lásky pohlavní.

Nepříznivě radikalní hnutí šedesátých let kreslí v četných romanech ze života vznešené společnosti petrohradské publicista kníže Vlad. P. Meščerskij, (* 1839) vydavatel konservativního Graždanina, a Konst. Fedor. Golovin (Orlovskij) zvláště v rom. „Moloděž“. Život středních vrstev, kupectva, byrokracie vyšší i nižší, duchovenstva kreslili se stanoviska konservativního Nik. K. Lebeděv (1846—88) známější pod pseud. Morskoj, Dm. Iv. Stachějev (n. 1840), Dm. M. Pozňak (1884—96), Al. Ďjakov (1845—95), jenž pod pseud. A. Nězlobin a Žitel nemilosrdnou satirou šlehal cynickou prostopášnost nihilistů, jež z vlastní skušenosti jako dřívější revolucionář dobře znal, a publicista i belletrista Konst. N. Leontjev (1831—91), dříve stoupenec zásad Sandové i v drobných

povídkách a románech „Podlipki“ a „V svojem kraju“), později konservativec a hlasatel byzantsko-asketického ideálu náboženského. Nejlepší z jeho uměleckých prácí jest povídka „Aj-Burun“ (Zpověď muže), kdež jemně zpracována otázka o postavení muže a vdané ženy, jež sice miluje druhého, ale manžela nechce uraziti. Ještě počátkem osmdesátých let povídky s apotheosou radikalismu a revoluce psal kritik a romanopisec Jurij N. Govorucha-Otrok, známější pod pseud. J. Nikolajev (1846—96), jenž v pozdější činnosti, vynikaje aesthetickým citem a živým talentem, psal proti pokrokovým snahám, snaže se dokázati, že zahubily ruskou literaturu. Jeho příkladu následoval bývalý vůdce terroristů Lev. A. Tichomirov (n. 1850), jenž 1888 přešel v tábor konservativní jako horlivý stoupenec monarchismu.

Dějepisný román ruský, který v letech třicátých pěstovali plačtivě sentimentální M. Zagoskin (1789—1852), F. Bulgarin (1789 až 1859), Ivan Lažečnikov (1792—1869), Rafael Zotov (1794 až 1871), Nestor V. Kukolnik (1809—68) a j., a který byl prost všeho historického zbarvení, jsa proplétán fantastickými výmysly, v usvědčovací době šedesátých let neměl pěstitelů. Bylť pěstován román společenský a politický v době, kdy všecko se zajímalo o společenské otázky současné. Avšak v době té probudilo se ruské dějepisectví a pracemi S. M. Solovjeva i N. Kostomarova těžiště dějepisných studií se změnilo, tak že hlavním předmětem bádání stal se místo státuv a carů — lid, jeho pojmy, obyčeje, snahy, sympathie i antipathie. Když také archivy staly se přístupnější, procitl ruský dějepisný román k novému životu. Vzory nového dějepisného románu staly se „Vojna a mír“ (1865—69) Lva N. Tolstého a „Kníže Stříbrný“ (1861) Al. Tolstého. Bohužel špatný příklad toho, jak se s dějinami v belletrii zacházeti nemá, podal slovutný dějepisec Nik. Kostomarov (1817 až 1875) v suchopárné novelle „Syn“ (1859) a v kronice „Kudějar“ (1875), kde popustil uzdu bujné fantasii a svévolnému kažení historických událostí. Tak připravila se puda pro zálibu v takových „historických“ románech, jaké psal Grig. P. Danilevskij (1829—90). Na počátku let šedesátých D. vystoupil s národopisnými přisládlými romány („Nová místa“, „Uprchlíci na nové Rusi“, „Uprchlíci se vrátili“), kdež popsal volný život na jihoruských stepích, kamž utíkali nespokojení rolníci před hrůzami nevolnictví a kde častěji ještě do horších poměruv upadali. Roku 1874 vydal román „Devátá vlna“, kreslící život v ženských klášteřích. Konečně od roku 1879

uveřejnil hist. román „Mironič", „Spálená Moskva", „Černý rok", kdež se zálibou kreslí různá hnutí a vzpoury lidu, naplňuje díla svá napínavými, effektními výjevy a dramatickými situacemi. Zároveň s Danilevským vystoupil s napínavými dějepisnými romány z doby samozvanců zmíněný již historik D. L. Mordovcev (1830 –1905), dále N. Al. Čajev (* 1824), dramaturg i romanopisec a Evg. Karnovič (1821—85).

Mnohem větší význam měl 1874 v R. Věstn. uveřejněný román hrab. Eug. Andr. Saliasa de Turnemir (* 1841) „Pugačevci", v němž autor namaloval po bedlivých studiích v archivech velice věrný obraz vzbouření lidu za Kateřiny II. pod velením kozáka Pugačeva a nakreslil postavy hlavních účastníků vzbouření i typické postavy prostého lidu tak relieťně, že jimi život s mravy 18. stol. velice názorně illustrován. Radikalní kritika vytkla ovšem autorovi, že přenesl šablonovitost konservativních románů do 18. stol., an vyvedl ve vymyšlené postavě knížete Danila Chvalynského aristokratického hrdinu bez hany, vtělení všech ctností, a úlohu tajných podněcovatelů vzpoury připsal vypovězeným Polákům. Nicméně román vykazuje přednosti, které mu zabezpečují přední místo v historickém románopisectví. Povzbuzen skvělým úspěchem, S. psal později romány bez náležitých studií staré doby, velice nedbale, čímž uškodil svému jménu.

O „zajímavost" svých „vlasteneckých" historických románů pečoval Vsevolod S. Solovjev (* 1849), syn slavného dějepisce, jenž od roku 1876 napsal řadu dějepisných románův i povídek beze vší umělecké ceny, vypočtených na effekt, plných strojenosti, banálnosti a melodramatičnosti.

Křiklavá melodramata ze starobylosti ruské, jejímž byl nadšeným ctitelem, vyráběl Dm. Vas. Averkiev (1836—1905), jenž svou dráhu jako dramatický spisovatel začal roku 1864 veršovanou hrou „Mamajevo poboišče", kdež proti skeptickému názoru dějepisce N. Kostomarova proslavil Dmitrije Donského a dobu bitvy na poli Kulikově (1380). Největší popularnosti z jeho dramat se těší „Kaširská starobylost" (1870). (P. d.)

Františkánský filosof Duns Scot.

Ukázka z chystaných Dějin středověké filosofie Dra Jos. Kratochvila.

(O.)

Duns Scot učí, že všecko, vyjma Boha, skládá se z látky a formy. Skládá se tedy z látky (materia) i stvořený duch (anděl nebo duše lidská), ale ovšem z látky zcela odlišné od látky tělesné. Tím odchýlil se vědomě od učení sv. Tomáše o látce a formě a připojil se k názoru židovského filosofa Avicebrona[1]) (Salomon Ibn Gebirol, žil kolem roku 1020—1070), jehož ovšem mylně pokládal za filosofa křesťanského. Dokud není látka spojena s formou nazývá se materia prima. Tu však nutno rozlišovati ve trojí: materia primo prima, materia secundo prima a materia tertio prima.

Materia primo prima jest pouhá obecná základna všech věcí konečných schopná vzíti na se způsoby jednotlivých bytostí. Byť zcela neurčitá má v sobě jakousi skutečnost, realitu; neboť byla stvořena Bohem. Vůlí Všemohoucího mohla by existovati i bez jakékoliv formy. Není žádné jiné látky mimo první, nýbrž jen tato v různých podobách. Není ovšem jediná číselně, nýbrž reálně, ježto každá bytost má svou látku. Si ergo quaestio quaerat an omnia habentia materiam habent unigeneam, vel univoce participent materiam, loquendo de materia primo prima, dico quod sic... Non oportet dicere quod omnia sint idem numero sicut membra unius corporis, quia illa materia non habet unitatem numeralem saltem actu signato sicut semen est unum numero. (De rerum principio qu. 8. a. 4.) Materia primo prima je tedy naprosto všeobecná, ježto jest ve všech věcech táž. Svět podobá se obrovskému stromu, jehož kořenem jest materia prima, větve jsou pomíjivé substance, listy měnivé případky, květy rozumné duše, plody andělé. Strom ten zasadil a pěstuje jedině Bůh.

Materia secundo primo předpokládá formu tělesnou a existuje tedy jen v tělesech. Dicitur materia secundo prima, quae est subjectum generationis et corruptionis quam mutant et transmutant agentia creata. (De r. princ. qu. 8. a. 3.) Jak patrno odpovídá tato Scotova materia secundo prima prvé látce u sv. Tomáše.

---

[1]) Ego autem ad positionem Avicembronis redeo, et primam partem, scilicet quod in omnibus creatis per se subsistentibus tam corporalibus quam spiritualibus sit materia, teneo. Cf. *De rer. principio* q. 8 a. 4.

Materia tertio prima slouží posléze za substrat náhodných změn v tělese již skutečném, když umělec nebo vůbec vnější příčina dává nějakému tělesu novou formu, když na př. sochař z kamene zhotovuje sochu.

Podobně jako rozšířil Scot pojem látky, rozšířil i pojem formy. Každá substancielní forma jest principem určení látky, ne však veškero určení. Jest mnoho determinujících principů, hierarchicky uspořádaných od forem generických a specifických k formě individuelní, poslední a nejvyšší. Každá existující bytost jest jedinečná. Tělesná substance má svou látku a své formy; poznání látky neb formy obecné jest jen výsledek zkoumání rozumového. Haec est natura universalis, cujus realitas est in re, sed ratio formalis ab intellectu abstrahente. (De r. pr. qu. 18. a. 2.)

Všeobecniny (universalia) jsou trojí: před věcmi, jako forma v Bohu, ve věcech jako jejich podstata (quidditas) a po věcech jako rozumem odtažený pojem. Nesprávný je tedy nominalism, který upírá všeobecninám reální bytí. Poměr mezi všeobecninou a individuem pojímá Scot jinak než starší scholastikové. Nevidí ve všeobecnině formu a v látce princip individualisující, nýbrž míní, že individium stává se skutečným individuem, přistoupí-li k obecné podstatě individuelní přirozenost — haecceitas. Jako ze živočicha stává se člověk, když k životnosti přistoupí specifická difference lidství, tak z člověka je Sokrates, když připoojí se ještě karakter individualisující, Sokratitas. Principem individuace je tedy haecceitas. Tímto názorem nabyl jedinec ve skotismu velkého významu, hlavně asi vlivem empirických snah ve škole oxfordské. Scot tvrdil již, že úplná jistota o skutečnosti věci předpokládá smyslové poznání. Při tom hájí Scot svoji pověstnou distinctio formalis a parte rei, rozdíl formální. Vedle rozdílu realního (distinctio realis), jenž jest mezi věcmi vskutku různými, a rozdílu rozumového (distinctio rationis), jenž množí pojmy o téže věci (na př. cum fundamento in re nebo sine fundamento in re), hájí Scot rozlišení třetí, formální, jež řídí vnitřní složky bytí. Je-li realní rozdíl mezi látkou a formou, není to týž rozdíl jako mezi různými formami generickými, specifickými a individuelními téže substance. Nauka Skotova bývá nazývána formalismus.

Noetika a psychologie Skotova jest logickou výslednicí jeho názorů metafysických, jež právě jsme stručně vylíčili. Zmínil jsem se výše, že Duns Scot vlivem empirismu školy oxfordské velkou váhu kladl na smyslové vnímání, jakožto pramen poznání, ale vedle toho

uznával ještě zvláštní intuitivní poznání rozumové. Při tom však zase nejlépe jistě ze všech scholastiků popisuje indukci, základ to věd experimentálních.

V nauce o duši lidské přijímá Duns Scot starší theorii scholastickou o duši jako principu informujícím tělo, ale doplňuje ji t. zv. formou tělesnosti (forma corporeitatis), jež tvoří organismus; neboť odlučuje-li se při smrti duše od těla, zůstává tělo přece jen tělem lidským, vyžaduje tedy také formy organisující. Forma ta uzpůsobuje tělo k přijetí duše rozumové, od níž jest reálně rozlišná. Duše vegetativní, sensitivní a intellectuelní jest jen trojí formalita téže skutečnosti.

Pokud se nesmrtelnosti duše týká, myslí Scot, že jí nelze rozumově dokázati, nýbrž že jest jen pravdou víry. Kdyby duše byla bytím o sobě a od těla ve svém bytí neodvislá, pak ani svého bytí nemohla tělu dáti. Ani ostatních důkazů scholastických na př. o vyrovnávací spravedlivosti a odměně za skutky dobré neb trestu za skutky zlé, nechce D. Scot uznati za úplně dostačitelné.

Z mohutností duševních nejdůležitější jest vůle. Vůle určuje se sama v sobě a neodvisle od předmětu ke svým konům. Proto vyniká mocně nad rozum, jemně může poroučeti a puditi jej, aby se buď k předmětům poznání obracel, anebo se od nich odvracel. Její úkol mravní jest vyšší nežli rozumu; neboť láska k Bohu jest vyšší nežli poznání, zkáza volní horší nežli rozumová. Ctnosti mravní vycházejí z vůle jako habitus electivi. Podle sv. Tomáše voluntas ab aliquo objecto ex necessitate movetur, ab aliquo autem non (Summa Theol. I II qu 10 a 2), podle Scota však voluntas nihil de necessitate vult. Tomáš učí passivitě vůle oproti dobru, Scot aktivitě. V podstatě ovšem i Tomáš i D. Scot docházejí k témuž výsledku, jak dokazuje P. Minges ve zmíněném spise „Ist D. Scotus Indeterminist?“ strana 112. (Beitr. z. Gesch. d. mitl. Philos. V, 4, 1905).

V theodiceji nepodává D. Scot žádných nových důkazů pro jsoucnost boží. Nejvyšší pojem, jejž možno vysloviti o Bohu, jest nekonečné bytí. Jako bytí takové není Bůh ani bezprostředně zřejmý ani apriorně dokazatelný, nýbrž jen pomocí příčinnosti, účelnosti a dokonalosti: Tu jeví se Bůh jako prvý a jediný v každém ohledu. Bůh jediný je jednoduchý, kdežto vše ostatní skládá se z látky a formy.

Rozum lidský nestačí k tomu, aby dokázal zcela pevně všemohoucnost boží; možno dokázati ovšem vyšší moc než u příčin stvořených, ale nikoliv, že by Bůh bez jejich spolupůsobení vše mohl.

Také při Bohu jest vůle vyšší nežli rozum a svoboda jest podstatný atribut každého volního konu božího. Božské ideje nejsou podstatou samého Boha, nýbrž objektivné představy stvořené v rozumu božím. Všecky bytosti stvořené závisí svou existencí na vůli boží, ovšem na vůli za přispění rozumu. Nesprávno by tedy bylo souditi, že Scot zašel ve svém voluntarismu tak daleko, jako by soudil, že ve vůli boží jest jediná norma dobra nebo zla. Tvrdí naopak, že existuje zákon přírodní, výron božského rozumu. Ovšem rozlišuje tu zase zákony zcela přesné a neúplně přirozené, aby vysvětlil na př. obět Abrahamovu ve Starém Zákoně. P. Minges dvěma studiemi[1]) zase snaží se dokázati, že v základě neodchýlil se D. Scot ani v těchto názorech od nauky thomistické.

[1]) Der Gottesbegriff d. D. Scotus auf seinen angeblich exzessiven Indeterminismus geprüft (Vídeň 1906) a Beleuchtung von Objekt, Umständen und Zweck für die Sittlichkeit eines Aktes nach D. Scotus (Philos. Jahrb. 1906).

Kázání při exequiích za arcibiskupa Mikuláše Puchníka.

DR. JAN SEDLÁK.

Arcibiskup pražský Olbram ze Škvorce skonal dne 1. května roku 1402. Zustaly po něm značné dluhy,[1]) jednak že byl jen krátkou dobu arcibiskupem (7 let), jednak také že pro stálé války v zemi měl veliké výlohy s vydržováním četných žoldnéřův. Církevní pak poměry v Čechách, vnější i vnitřní, byly tehdy velmi rozhárané. Ve vnějších působily rozvrat stálé vády a spory mezi duchovenstvem a světskými a na vnitřní vrhal rozkol temné stíny a vlny podvratného bludařství je ohrožovaly. Záleželo tedy tentokráte na volbě nového arcibiskupa zvláště mnoho. Ježto byl tou dobou král Václav od bratra Sigmunda držán ve vězení, měla kapitula volnou ruku, i sjednotila se na volbě generálního vikáře Olbramova Mikuláše Puchníka.[2]) Sigmund s tím souhlasil a v Římě dosaženo stvrzení volby (provise). Ale Puchník zemřel dne 19. září, dříve než byl na arcibiskupa posvěcen.

Jak bolestně byla pociťována ztráta tato, dovídáme se z kázání při exequiích, jež konala universita za svého zesnulého kancléře. Nalezl jsem je v rkp. jagiel. knihovny v Krakově č. 1700 na fol. 19b—20b. Kazatel si obral za thema slova evangelia poslední neděle: *Amice, ascende superius.*[3]) V úvodu praví, že smuteční slavnost tato není pouhou okázalostí vnější, nýbrž vychází z nitra. Jest při ní lkáti, jest i plesati. Lkáti jest, protože odešel pastýř dobrý, jehož úmrtí musí litovati celá dioecese. Vždyť byl rožním kamenem, jenž spojoval dvě stěny, duchovní a světskou, tolika sváry úplně odlou-

---

[1]) Kazatel u P. Marie na Luži Mikuláš kázal 16. května: »Oretis deum pro anima domini Wolframi archiepiscopi nunc mortui, sed ipse multa debita reliquit et depaupertavit multos« Pro to kázání, jakož i pro jiné kousky jsa vyšetřován slíbil Mikuláš, že po dvě léta nebude kázati dle své hlavy. (Tento akt je dle Bočkovy sbírky v zemsk. arch. mor. č. 595 a 596 v kapit. arch. pražském v kod. U X p. 130) Jak splnil daný slib, viděti z toho, že byl 6. února 1403 kazatelství zbaven (Tadra, Soudní akta IV str. 192 n.). O dluzích Olbramových srv. Tomek Dějepis města Prahy III[2] str. 413.

[2]) Co je z jeho života známo, uvádí Frind, Kirchengeschichte Böhmens III. S. 49.

[3]) Evangelium to jest na XVI. neděli po sv. Duchu, jež r. 1402 byla 17. září. Byl-li pohřeb 22. září, konány exequie 23. září.

čené. Kdo je bude nyní spojovati? Nechť tedy kapitula v bratrské svornosti a pokoře zvolí za něho muže, jenž by ho mohl nahraditi! Jinak padne na ni vina za všecky zlé následky. Ale jest i plesati, protože zesnulý dosáhl hodnosti, jež vyniká nade všecky pozemské. Lze tak doufati, ježto byl vzorem pokory, trpělivosti a lásky. A nutno se za to modliti.

Pěkné vysvědčení pro Puchníka a není proč pochybovati, že pravdivé. Byltť Puchník starší muž, jako dlouholetý generální vikář (1384—1402) a officiál arcibiskupův dobře znalý poměrů dioecese, a stal se svou prací, svými záslubami, čím byl. S Janem z Pomuku trpěl muka za práva a svobodu církve a v pozdějších sporech moci světské a duchovní byl často šťastným prostředníkem. Mnohá nepřátelství odstranil — pravý „lapis angularis". V tom duchu lásky a trpělivosti byl by spravoval dioecesi, byl by pečoval o potřebné opravy, byl by za svůj katolický lid dovedl i trpěti. Odešel pastýř dobrý dříve než nastoupil!

Nedosti jasné jsou dvě narážky, jež činí kazatel. Praví: „Adhuc non cepimus wlpeculas, que vineam nostram demoliuntur". Těch slov Velepísně používá současná literatura obyčejně o potírání kacířství. Jaké však kacířství by tu bylo míněno, nevíme. Druhá narážka: „quem quidam infatuati romani symoniaci edificantes reprobaverunt" týká se asi počátečního odporu některých kurialistů proti potvrzení Puchníkovu. Pokud na tom mělo vinu svatokupectví, nelze arci kontrolovati.

Kazatel není bohužel v rukopise jmenován. Obsah kázání ukazuje, že byl řečník velmi obratný, poznámka o kurii a appell na kapitulu pražskou označují jej jako muže neohrožené smělosti, proniknutého myšlenkami reformními.[1]) Mohl by to býti Mikuláš z Litomyšle nebo Štěpán z Kolína nebo snad Stanislav ze Znojma. Na Stanislava vedou mne slova na konci kázání: „in persona tocius sancte matris ecclesie", jež se ve Stanislavově Výkladu Otčenáše stále opakují, a pak hlavně rukopis, jež má na počátku skoro samá díla Stanislavova.[2]) Že sloh nemá rázu Stanislavových spisů vědeckých, nevadilo by tolik; neboť dle tohoto kriteria nebylo by lze Stanislavovi přičísti ani kázání „Ductus est Jesus", jež v rkp. brn. arch. zemsk. Cer. II 151 fol. 238b

---

[1]) Jen divno, že ho nepohoršuje Puchníkovo mnohoobročnictví.

[2]) Fol. 5b—9b Utrum diligere deum . . ., 17b—19b Ductus est Jesus . . ., 24a—26a Recommendacio theologie, snad také 20b—24b Imitatores mei estote a Petite et accipietis.

výslovně jest mu připsáno, ba ani kázání „Gaude Maria Virgo", kteréž je Stanislavovo nesporně. Nicméně není toto určení autora více než poněkud odůvodněný dohad.

[Sermo in exequiis pro archiepiscopo Pragensi Nicolao Puchník.]

19b *Amice, ascende superius,* scribitur Luc. 14[1]) et legitur in currentis dominice ewangelio.

Reverendi patres, magistri, domini et fratres dilectissimi! Planctus exequiarum felicis memorie rev. patris et mgri Nicolai ad esse archiepiscopum Pragensem electi et provisi venerande[a]) ecclesie Pragensis et heu nuper defuncti corporaliter et visibiliter peragimus. Forte putabitur non in plangencium exanimacione, sed solum et principaliter ex corporali refulgencia exequiarum, quemadmodum b. Jeronimo in ep. ad Paulam de direccione[b]) Blesille dicente de Jacob mortuo, ut scribitur et legitur in Gen:[2]) *Et ascendit Joseph sepelire patrem suum et ascenderunt cum eo omnes pueri faraonis et seniores domus eius et seniores omnes terre Egipti et omnis domus Joseph et fratres eius,* et post paululum: *Ascenderunt cum eo quadrige et equites et facta sunt castra grandia nimis,* ac deinde: *Et planxerunt eum planctu magno et forti nimis. Planctus iste,* ait b. Jeronimus,[3]) *solempnis non longas Egipciis imperat lacrimas, sed funeris monstrat ornatum, iuxta quem modum Aaron et Moysen fletos esse manifestum est.* Sed numquid nos in tempore gracie iam sic tantum et precipue nostrum istum mortuum deplangere debemus? Absit! Quod enim isti sic suos mortuos luxerunt, factum est secundum b. Jeronimum ubi supra, quia nondum[c]) paradisi ianuam Christus effregerat, nondum flammeam illam rumpheam et versatilem[d]) presidencium cherubim[4]) sanguis eius extinxerat. Ista eciam sicut et alia in figura patribus contingebant.[5]) Unde cum nos sumus, in quos fines seculorum devenerunt,[6]) fines dico plenitudinem

[1]) v. 10 — [2]) Gen. 50, 7 n. 9. 10. — [3]) *Migne* P. L. 22 col. 470. — [4]) Gen. 3, 24. — [5]) I. Kor. 10, 11. — [6]) Tamže.

---

a) Psáno: venerandi. — *b)* Tak psáno; *Migne:* de obitu. Snad: dormicione neb discessione. — *c)* Psáno: necdum. — *d)* Psáno: vertiginem.

karismatum spiritualium complectentes, fugata umbra et expoliata figura, in corporalibus lucem et veritatem in spiritualibus vehemencius amplectemur,[a] dicente in gaudio spirituali confidenter atque in spe celesti gaudenter, ignorancia non obstante: *Amice, ascende superius.*

Verumtamen in promtu[b] hec nostra cythara in luctum nobis vertitur, idcirco[c] versis vicibus nunc voce lugubri nunc autem tuba salutari oportebit nos / verba utcunque depromere. Quia enim recessit 20a
a nobis pastor bonus, igitur illud b. Martino in sua morte obiectum merito conqueremur: *Cur nos pater deseris aut cui nos desolatos relinquis? Invadent enim gregem tuum lupi rapaces.* Et adhuc non cepimus wlpeculas, que vineam nostram demoliuntur![1] Ob hoc eciam non noster hic tumulus, sed pocius tocius Prag.[d] dyocesis populus habet dicere cum b. Jeremia[e] partim concordando partim discordando:[2] *Quis dabit capiti meo aquas et oculis meis fontem lacrimarum et plorabo,* non ut Jeremias ait wlneratos populi mei et Jesus miseriam Jerusalem, sed plorabo lapidem veluti angularem utriusque mei parietis, clericalis atque laycalis. Quis michi istos parietes, seminacionibus discordiarum quasi undique seiunctos, post istum lapidem, quem quidam infatuati romani symoniaci edificantes reprobaverunt, coadunabit?

Tu igitur, Pragense capitulum, si nobis istum, quem sepelisti, [reddere *f)*] non poteris, non in contencione et emulacione, non in ambicione et elacione, sed in fraterna concordia et humilitate et paciencia, spiritum paupertatis Christi et suorum apostolorum ex alto induens, alium nobis saltem post illum, non raptorem sed pastorem, non que sua et suorum sunt sed que Jesu Christi querentem, fideliter et diligenter nobis procura, sciens quod totum malum, si quod ex tua negligencia nobis evenerit, in tuum caput redundabit.

Quia tamen iste pastor alciora celestis regni peciit, ut confidimus, quapropter in illa spe exultantes tuba salutari nostrum thema resonemus, sibi dicentes: *Amice, ascende superius.* O amice, eximius gradus est esse Pragensem archiepiscopum, postea sublimis status est esse apostolice sedis legatum, denique insignis officii est [esse] universitatis Pragensis

[1]) Cant. 2, 15. — [2]) Jer. 9, 1.

---

a) Psáno: amplectentur: lépe amplectamur. — *b*) Psáno: inpromte. — *c*) Psáno idcircum. — *d*) Psáno: Crac. Písař byl Polák. — *e*) Psáno: Jeron. — *f)* Vynecháno.

studii cancellarium. Sed quid hoc maioritati Johannis Baptiste in hoc seculo currenti poterit comparari, qua tamen extrema parvitas celestis dominii maior existit teste salvatore Mat. XI:[1]) *Non surrexit maior Johanne Baptista inter natos mulierum; qui autem minor est in regno celorum, maior est eo.* Igitur, *amice, ascende superius* ad sedem inestimabiliter alciorem, quam sedes Pragensis ecclesie esse possit.

Amice quidem, quoniam utique in nostra dyocesi plus ceteris diligenti studio, vigilanti animo, verbo et opere plurimas amicicias inimicicias interficiendo procurasti. Tu itaque, amice, post exitum a nobis de medio non descende ad infimas partes terre, ubi non convenit esse amicum; sed neque ad purgatorii turbulencias, cum ibi plus inimici sevit ira, quam amici arrideat
20b benivolencia. Ascende ergo, quia / humilitatis et paciencie signa plurimum evidenter demonstrasti — non adulando hec dixerim, sed exterioris boni speciem cum aliis percipiens in spe confidenter ista denunccio.

Quapropter iterum atque iterum dicamus: *Amice, ascende superius.* Non quidem ad summam parvitatem celestis dominii, que tamen per se plene sufficiens est celesti dominanti, sed iuxta multa tua merita [et] karitatis indicia longe ad maiora iubilans conscende.

Quia vero non nostri imperii, hortacionis aut consilii sed neque permissionis, sed deprecacionis et optacionis est, ut ita dicamus: *Amice, ascende superius,* sed neque hoc ipsum ex nobis tamquam ex nobis humiliter deprecari et karitative optare amico nostro aliquando possumus: ideo induamur Jesum Christum in vita et moribus diligenter et constanter sequamur; et tunc secundum spem bonam ad presens et in futurum frequenter et in persona tocius sancte matris ecclesie efficaciter dicere poterimus dilecto nostro hoc verbum sub imperativo et quolibet alio laudabili modo: *Amice, ascende superius.* Et erit sibi gloria felicitatis eterne, quam sibi et nobis tribuere dignetur, qui vivit et regnat deus in secula benedictus, Amen.

---

[1]) v. 11.

Z lotyšského písemnictví.

Podává Alois Koudelka.

Přese všecku nepřízeň vlády ruské, která všemožně pracuje o poruštění četných národů v ohromné říši ruské bydlících, lotyšské písemnictví mohutní a co nejvíce na váhu padá, také u čtenářstva porozumění dochází. Důkazem toho, že v poslední době (r. 1912. a 1913) vzniklo několik revue a časopisů čistě literárních. Jmenuju tu: „Druwa“ (Niva) a „Domas“ (Mysl, myšlenka), dále „Spogulis“ (Zrcadlo) a „Bitite“ (Včelka). Prvně dva jmenované časopisy jsou měsíčníky, onen silnější, tento o poznání co do počtu stránek slabší. Oba měsíčníky věnovány jsou krásné literatuře, přinášejíce povídky původní i přeložené, básně, literarní causerie a essaye, jakož i vědecké články a potom zprávy ze života současného vědeckého, uměleckého atd. Redaktorem „Druwy“ je známý kritik a básník Th. Seifert, jenž chystá přinésti zprávu o českém písemnictví, a „Mysli“ G. Semgals. Oba měsíčníky přinášejí v každém svazku po obrázkové příloze a občas i hudební. Kolem „Druwy“ kupí se, — arci cum grano salis třeba bráti moje slova, — — staří, kolem „Domas“ — mladí. „Spogulis“ jest illustrovaný týdeník, nejspíše bych jej srovnal s naším „Světozorem“ a „Besedami lidu“, s oním co do hojnosti obrázků, s těmito co do obsahu. „Bitite“ je rovněž týdeník věnovaný mládeži vůbec. Kromě toho dlužno se tu zmíniti o lotyšské „Universalní knihovně“, již v Petrohradě vydává A. Gulbis. Formát úplně týž až na žlutou obálku jako u Reclamky. Dosud vyšlo 130 čísel až na malé výjimky — samých překladů, prý pečlivých a zdařilých, najmě prací Tolstojových, Turgeněvových, Korolenkových a jiných ruských spisovatelův, ač také zastoupeni Björnson, Schiller, Shakespeare, Hauptmann, Anatole France.

Ku konci povšechného přehledu nemohu se nezmíniti o slovníkových pracích J. Drawneek-a, jenž v krátké době (3 let) po sobě vydal veliký slovník německo-lotyšský a rusko-lotyšský, ač pro cizince byl by potřebnější díl lotyšsko-německý nebo ruský, neboť starý lot.-něm. G. Braže-ho (Brafche) jednak zastaralý, jednak rozebrán. Bohužel nepřihlížel Drawneeks dost k neologismům, bez nichž se přece žádná vyvíjející živá řeč neobejde.

Z novějších publikací krásné literatury lotyšské uvádím předně Jahňa Jaunsadrabiňa, jenž vydal sbírku básní pod názvem „Dzeesmineeks“

(Zpěvák). Jsou to prosté, beze vší vášně a bez jakýchkoliv osobních tendencí písně, ze srdce milujícího pravdu čistou a ryzí. Básník zpívá ze srdce k — prostým, čistým srdcím, nežádaje jiné odměny, než opět — milující pravdu srdce. Mimo to vydal veselohru — správněji řečeno komedii rozmarného osudu — v jednom dějství „Ansis Auns“ a povídku „Jehkabs Gudrais“. V obou hrdiny jsou nápadníci mladí, naivní a při tom babsky nesmělí, kterým jest o vyvolenou zápasiti se soupeři — chlapíky.

Ondřej Upits, známý lotyšský povídkář z generace mladších, jenž činí mnohem větší nároky na prvenství, než mu skutečně přísluší, pokusil se o dobytí vavřínového věnce v lyrice sbírkou básní „Mazas dramas“, ale ztroskotal. Kdežto v povídkách stejného jména vyznačoval se hrubostí, v básních upadá ne v sentimentalitu, nýbrž v romantickou nasládlost, ba přímo v mazlivost.

Aspasia, o jejímž umění lze říci, že stojí teď právě na svém vrcholci, vydala sbírku lyrických básní pod názvem „Seedu klehpis“ (Klín květů). Básně její vyznačují se jednak jemnou něžností, jednak bouřně ohnivou vášnivostí; tu mluví k vám z nich radost ze života, tu zas touha po smrti; brzo až krajní sebeobětavost, brzo zase neobmezený nárok „jáství“; tu zaujmou vás svými hlubokými reflexemi o věčnosti, tam opět svými půvabně humoristickými úvahami o ceně pozemských statků, o směšnosti lpění na okamžikové radosti atd. Po stránce jazykové a formální platí Aspasia za nejlepší ze současných básníků lotyšských.

Ve sbírce povídek Anny Brigader-ové „Agrā rasā“ (Za ranní rosy) spisovatelka líčí dojmy z prvního svého mládí. Nejlepší jest vzpomínkový obrázek, věnovaný jejímu učiteli, „ Mahzitajs Zimmermans“. „Sirds warâ“ (V noci srdce) zove se sbírka básní J. Akuratera, v nichž převládá spíše hudební nálada, než patření na určitý obraz. Prochvívá jimi tichá, elegická resignace. Týž autor je znám jako dovedný pohádkář, dokladem toho jest povídka „Degoscha sala“ (Shořelý ostrov), jakož i sbírka pohádek a obrázků „Iz bijuscham deenam“ (Z bývalých dob).

Ant. Austriňa povídky „Zihrulu putenis“ (Skřivánek) ukazují autora jako symbolistu a jako realistu. K povídkám onoho rázu patří: Lazarovo vzkříšení, Ruce rváčovy, Děti, Circulus vitiosus; k povídkám rázu realistického: Zapuštěná zahrada, Starý mlýn, Vášeň, Daktův otec a D. matka. Uprostřed mezi oběma stojí: Okenice, Matylda Kobišova a malá Klaudia, Čajkovské kvarteto a Suhneklův duch. K nejlepším patří „Circulus v.“ a „Matylda Kobišova“.

Milovník myšlenky, citu ne všedního, nýbrž hlubokého, řekli bychom vzácného, najde v knižečce A. Smilgas-a „Aizsniguschi zeľi“ (Zasněžené cesty), čím by se potěšil. Jsou to, — celkem 20, — obrázky zachycené ze zimního, sněhem zavátého kraje (života), z něhož ten onen cenný bod, — ta ona myšlenka, — upoutá pozornost divákovu, čtenářovu.

And. Upits vydal u Goltse román „Sihda tihklā“ (V hedvábné síti.) Up. dovede dobře a poutavě vylíčiti, co vidí, slyší, vše, co postřehne. Líčení jeho nedostává se ni výraznosti ni barvivosti, ale nedovede to uvésti v soulad s celkem, zapomíná na hlavní věc, na myšlenku, na ideu. V jeho pracích vystupují lidé jako živé, jednající sice osoby, ale bez cíle, bez vědomí svých činů. Proto hrdinové jeho nejsou žádnými povahami v pravém toho slova významu. Čtenář pak přečta práci U. neví, proč a za jakým účelem vše to autor vykládal. Dokladem toho obsah románu „V hedvábné síti“. Z prvního dílu dovídáme se, že hrdina, — Jahnis Robeschneeks, učitelský pomocník, — zavede svého principala do přístavu, vrátí se domů a přebude noc učením se a sněním; toť vše (kromě arci popisu přístavu atd.) V druhém díle dovídáme se, že si J. vyjde v neděli na procházku po nábřeží, v hospodě se opije, vraceje se domů, spatří jakousi zpěvačku, jež se mu zalíbí, že přijde šťastně domů a jde si lehnout; a toť opět vše. V třetím oddílu udělá J. zkoušku učitelskou, dostane první honorář za svoje písně, pohašteří se s učitelovou dcerou a — lehne si spat. A konečně dovídáme se, že dostane místo domácího učitele u zámožné rodiny měšťácké, s níž se odebere na pobřeží žíti. Co se s ostatními osobami stalo, toho se nedovídáme; jen tolik ještě zvíme o hrdinovi, že dostane košem od domácí slečny, že se stane učitelem na škole jisté společnosti a že i z té je zapuzen. Jahnis, jak nám jej autor podal, je hříčkou přede vším žen. Jakmile nějakou spatří, už by ji líbal, objímal, ale o trvalém spojení ani slyšeti nechce. Podléhá však také — jako korouhvička zadutí větru — každému jinému dojmu vnějšímu. Je to bytost nestálá, vrtkavá, naprosto neschopná práce vážné. Proto také nepřirozeným zůstává, co spisovatel vykládá o jeho přípravách ke zkoušce a o jiných činech jeho.

Annu Gailitovou možno nazvati lotyš. pokrokovou ženou a bojovnicí za jejich program. Ve sbírce studií a obrázků (těchto 8), jimž dala nadpis „Iglas un maldi“ (Tužby a bludy), vyzývá ženy ne k boji proti necnostem a násilnostem mužů, nýbrž k boji se sebou samými, by vypěstily v sobě „lidskou sílu“. Jak pohlíží na lásku, to nejlépe vysvítá z jejího obrázku „Osvobození“, kde hrdinka mluví

o lásce čisté, duševní, tvrdíc, že může žena pouze jednoho muže milovat, ale „oddávati se“ — více mužům. A když milenec této lásky duševní pochopiti nedovede, praví mu (— to asi má býti pádný důvod): „Můj drahý, proto jsem tak hrda na svou lásku, že dovedu jenom tebe milovati, třebas že se tělesně jiným oddávám“.

„Pirmee wilni“ (První vlny) Jāņa Kławiņa (tak nazval sbírku svých povídek) jsou tak staré jako ten náš svět a tak nové jako dnešní den, neboť vlnami, o kterých vypravuje spisovatel, třeba rozuměti lásku, jež nenadále vyrazí v duši lidské jako příboj, v pravdě však po léta čeká a ždá prvního pohledu druhé osoby. Láska v povídkách (6) Kl. jest asketická a čistá, ne však té strohé čistoty, jež tělo a ducha ubíjí. Askese Kl. hrdin je jiného rázu. Ona vyvírá z niterného stavu hrdin, z požadavků téměř nesplnitelných, jež oni kladou do svých vysněných ideálů. Z povídek Kl. mnoho může získat mládež.

„Eedzimtais grehks“ (Vrozený hřích), toť titul románu trojdílného, jejž podává lotyš. dívkám Ivande Kaija. Obsah krátce tento: Dcerka učitele Goby žije až do svého 17. roku u svých rodičů na venkově v zapadlém koutě. Tu teprve pomýšlejí rodiče na další vzdělání dceřino. Míní ji poslati do Rigy do gymnasia, ale aby mohla postoupiti do vyšší třídy, třeba k tomu přípravy. V úkol ten uváže se student Waldis Pahrups. Waldis míní vážně dostáti svému úkolu, ale při tom se zcela vážně zamiluje do Gaidy (tak se jmenuje dívka) a ona do něho. Na podzim jest W. věnovati se vlastním studiím. Gaida přijata do gymnasia. Dopisují si, v létě pak se scházejí v Randuwě (rodišti dívčině). Poměr jejich překročí dovolené hranice, než přese vše to „důsledek“ se nedostaví. W. byl by ochoten nevinnou dívku pojmouti za choť, kdyby jenom mu to nevadilo v dosažení cíle jeho tužeb, totiž ukončení studií. Gaida nežádá té oběti od něho, a po jeho odchodu provdá se po mnohém niterném boji za kazatele Wilnu, jehož nemiluje. Život jejich je svrchovaně rozháraný, muž ze žárlivosti pozdvihne ba i ruku proti ženě, jež se cítí tím nešťastnější, že dětí nemají. Gaida konečně odejde od muže a po smrti matčině do Rigy, kde si najde místo učitelky. Tu nastane Gaidě nový, veselý život; stýká se s muži, kuje „moudré“ plány o úkolech ženy a o jejích poměru k mužům atd. Waldi zatím stane se profesorem a jako profesor dojde ku G., aby s ním šla. Než G. ho odmítá, neboť byla se mezitím zamilovala do jiných. Román Iv. Kaije neliší se valně od podobných prací Arcibaševových, nebo dánské spisov. Karin Michaelisové. I tu hrdinka obětuje čistou první lásku svou — vášni tělesné. Podivná věc, ač autor románu nehodlá

mužů idealisovati, přece typ Walda Pahrupa povedl se mu nejlépe a nejdůsledněji. Je to nejsympatičtější typ celého románu. Kromě Gaidy vystupuje v románu ještě půl tuctu jiných žen, ale ze všech vane na vás duševní prázdnota a chorobná emancipace. Proto právem táže se kritik v „Druwě“, chápe-li spisovatel, že knihou tou podává lotyš. dívkám místo živného chleba — tvrdý kámen.

Linards Laizens zahrnul do sbírky „Wehji un aizwehji“ (Větry a závětří) tyto povídky: Tanečník, Tiché slzy, Mlha, Stine, Učitel Karulis a Zinits. Jsou to prvé práce autorovy. V povídkách jeho převládá lyrika citu a okamžiku. Z toho důvodu povídky jeho nevyznačují se fabulí, nýbrž psychologickými reflexemi a úvahami. K nejlepším pracím patří povídka o učiteli Karulim a o staré dívce Stině.

A. Delgaws vydal první díl své trilogie románové „Riga“ pod názvem Patrioti. D. má v lotyšském publiku mnoho přátel, ale i nepřátel. Jeho první větší román „Starý zámecký pán“ jmín za nejlepší dosud historický román lotyšský. Jiný román jeho „Zeltenite“ líčí život dělníka z 90. let. Román Patrioti sestává z dvou dílů. V prvním seznamuje spisovatel čtenáře s hrdiny románu, s Petrem Krauklitem, Laurou, Kreilim, Mikumem, židovkou Leiti. Dovídáme se tu o seznámení se Petra s jeho neznámým a pokřtěným kmotrem Rabemainem, s jeho obchodem a s jeho obchodvedoucím Fuksingem, pozdějším velkým národovcem. U něho seznamuje se s mladými lotyš. krajany, kdežto kmotr vede veliký dům svůj po německu. Následkem zápalu Petrova pro věc lotyšskou vyhodí ho kmotr. Uchytí se opět u něm. firmy, pro národní práci přichází však do sporu s policií, pozbývá znova místa, tone, až posléze za pomoci Fuksingovy dostává hospodu do nájmu a zakládá „lotyš. družstvo.“ V dalším II. dílu vypravuje autor prvotní činnost a práci družstva toho. — Nejnovější práce D. je naturalistický román se všemi dobrými a špatnými vlastnostmi, jimiž se takové romány vyznačují, než kdo se zajímá o lotyš. nedávnou minulost, najde v něm mnohý umělecky podaný a vylíčený příběh a nejednu podobiznu ze všech vrstev lotyš. společnosti ze 70. let. Slovem první díl trilogie D. lze nazvati velikým panoramatem nedávného lotyšského národního probuzení a života.

Ku konci zmiňuji se o vydaných sebraných spisech, a to Rudolfa Blaumana, jichž vyšel už IV. svazek. Do prvního svazku pojaty byly drobné povídky „Pee skala uguns“, do druhého humoristické a satyrické básně, do třetího básně téhož obsahu, jakož i práce

prosaické, čtvrtý přináší povídky, nejlepší, jež † Bl. napsal. Rovněž rychle pokračuje souborné vydání prací Andr. Needry. Dosud vyšly v I. svazku jeho básně (Zelineeka dzeesmas), pak pohádka naší doby „Zemneeka dehls“, hra „Zeme,“ povídka „Zeturtais beedris“ (Čtvrtý bratr) a kresba „Weentuliba“ (Samota.) V druhém svazku dvě povídky (prvá delší) „Siksparnis“ (Netopýr) a (Wilis Wahlodze“. Poněvadž tu již o nich referováno, nemám co dodati, leda že obojí vydavatelé dávají si záležeti na výpravě. Totéž platí i o pokračování sebraných spisů J. Poruka a Sauleetisa.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Je-li tento rozsudek oprávněný „dle platných zákonů“, jest přece jisto, že vzbudil ve „veřejném svědomí“ Španělska a to v obou táborech pravice i levice trapnou sensaci. Dílo Ferrerovo bylo již dostatečně známo, než aby veřejné mínění dalo se přesvědčiti o jeho oprávněnosti.

Boet, člen levice, naznačil s jemnou ironií, zastřeně a přece zřetelně, kdo se zasadil o rozsudek osvobozující. Vypravoval totiž starou historii z r. 1622., kdy byl hrabě Villamediana úkladně zavražděn ve svém kočáře a to také v ulici Calle mayor. Na soudce působil tehdy tajným vzkazem vévoda Olivares, všemohoucí vladař španělský. Proces byl zastaven. Kde kdo věděl, že Boet označuje příznivce Ferrerova hraběte de Romanones, předsedu soudního dvora, za muže, jenž podobně působil na soudce.

Jiný svědek, radikální republikán, ctitel Lerrouxův Salillas, potvrzuje rovněž, že Španělsko nesouhlasilo s osvobozením a že nenabylo přesvědčení o nevině Ferrerově. Ve sněmovním zasedání 5. července 1907 pravil totiž otevřeně: „Ferrerovi bylo při procesu tolik nadržováno, že se intervencí se známé strany přímo působilo na soudce. (Výkřiky.) Třeba vylíčiti věc, jak se skutečně má. (Pochvala konservativní menšiny.) Když se blížil den rozsudku, — mluvím dle skutečného stavu věcí, neboť se jedná o záležitost tak důležitou! — proměnil se říšský soud madridský v bídácké zasedání, neboť žádný z presidentů necítil tehdy povinnosti býti přítomnu přelíčení, jež odehrávalo se před tváří celé Evropy. Pravím vám veřejně holou pravdu, že té chvíle zavládla taková stísněnost, takové strachy, že jen tak lze vysvětliti vývin a rozuzlení záležitosti, jak se právě událo“.

V cizině arci Španělsko také nezískalo ani respektu ani vážnosti ku svým zákonům a institucím, které měly státi při králi, o jehož život šlo.

„Jsme beztak v nevalné pověsti (dí týž poslanec) a to se ještě stupňovalo procesem, neboť všichni tvrdí, že Ferrer byl osvobozen ze strachu a jenom ze strachu“.

X. Zavření Moderní školy.

Rozvoj moderní školy barcelonské, otevřené v září 1901, byl povlovný, ale trvalý. Ve výkazech 1905—06 vypočítává se, kterak návštěva její rostla. Ve školním roce 1901—02 bylo v ní zapsáno pouze 70 dětí (38 chl., 32 d.), roku 1904—05 již 126 (77 chl., 49 d.). Té doby však čítala tato „hlavní škola“ 14 poboček v Barceloně a 34 na venkově v okresu katalanském a valencijském. Byly to totiž školy, v nichž zavládl již duch Ferrerův a jeho stoupenců. Jakého rázu byl v nich výchov, patrno z výkladu očitého svědka. Odchovanec Ferrerův, učitel, dokazuje žáčkům, že není Boha, takto: „Abyste se přesvědčili, že všecko povídání o Bohu je planý žvast, učiníme pokus. Je-li Bůh, a to všudypřítomný, zavolejte naň a uhlídáte, že se vám neozve. Potom si zavolejte mne a uvidíte, že uslyším a přijdu. A pedagog vážně vyšel ze školy. Hoši volali s patřičným důrazem a rámusem Boha, který se jim arci neozval. Víra jejich byla již ubita. Jakmile kdosi zakřičel: Pane učiteli! — zjevil se tento u vítězoslávě ve dveřích se slovy: „Nu, vidíte, že není Boha“ . . .

Státní úřady se prozatím o tyto školy a o methodu vyučovací nestaraly, nebo zúmyslně netušily, co se takovým výchovem připravuje společnosti španělské. Ba, když se v obci Villanueva otvírala první odbočka, súčastnil se i Rodríguez Méndez, vládou potvrzený rektor university barcelonské. Což divu, že Ferrer jásal a viděl se u cíle svých „reformních snah“! Francouzský jeho rukopis (zabavený při procesu) vyjadřuje to slovy: „Snad jsme pro svou opatrnost nevzbudili pozornosti. Snad za to děkujeme i netečnosti španělských úřadů, které se neráčily informovati o pravém předmětu nového vyučování, nebo ho nepokládaly nebezpečným a škodlivým pro své zájmy nebo považovaly vůbec za nemožno, aby věc se ujala. Ale uvážíme-li, co znamená počet žáků našich škol pro budoucnost, pomníme-li, že jsou to hlavy, které shodily jařmo, dovedeme si představiti, jaké bude budoucí pokolení. Ujme-li se všude myšlenka utvoření středisk, kde by se uvolňoval duch i svědomí, nekyne nám v brzku naděje na uskutečnění želaného plánu? A přijde-li útisk, bude-li kdo chtíti zastaviti úžasný náš pokrok, pak . . .“

Ferrer nedopsal, ale co asi domyslil, ukázala revoluce v Barceloně. Neobával se tedy hrubě, že by škola jeho neměla budoucnosti, ale „tolerance“ nebyla přece protekce jeho díla. Třeba smějí ve Španělsku anarchisté řáditi, jako nikde v Evropě, a třeba se zákon nestaví proti šíření nejpokrokovějších nauk sociálních, chrání trestní zákonník i tam

zájmy společnosti a obecná škola není ani tam k tomu, aby se na dětech zkoušely nejnesmyslnější nápady toho kterého oprávce společnosti.

R. 1905 byla uzavřena nejprve odbočka ve Villanueva, dále ve Valencii, na níž působil zbrklý důvěrník Ferrerův Samuel Torner. Puma Morralova vyburcovala obecenstvo, které rozpoznalo blízké vztahy mezi zločinem a školou barcelonskou. A veřejnost sama vynutila, že se liberální vláda konečně odhodlala školu zavříti. Stalo se tak přípisem dozorce obecných škol ze dne 15. června 1906, který odůvodňoval krok vlády poukazem na nesplnění král. dekretu o školách z r. 1902. Dekret ten byl dílem liberální vlády a to samého potomního ministerského předsedy hraběte de Romanones. Co se rozkřiklo do světa „Obranným komitétem", že příčina zavření školy byla prý nevinná hostina, pořádaná v jejích místnostech o Velkém pátku 12. dubna 1906, je báchorka podobné kvality, jako tlachy o strašlivé moci a inkvisiční krutosti klerikalismu.

Ve sněmovně rozvinula se o škole Ferrerově debata 16. prosince 1906. Konservativní poslanec, řečník na slovo vzatý, César Silió předčítal z čítanek ve škole té užívaných, označil ji přímo školou anarchistickou a žádal po vládě, aby přítrž učinila řádění podvratných živlů.

Ministr vyučování Amalio Gimeno omlouval vládu. Španělské zákonodárství prý nepředvídalo (jako ve Francii lex Falloux), že by se v jakýchkoliv účelištích mohlo působit k uvolnění společenských svazků, které mají býti co nejpevnější a nezničitelny. Teprv nedávno vyžádaná statistická data poučila prý ministra, kolik jest ve Španělsku rozmanitých ústavův a škol, o jejichž existenci neměla vláda ani potuchy, tím méně pak o zakladatelích, programu, učitelstvu a působení takových škol. Při tom se ministr zmínil, že Soledad Villafranca žádá právní cestou znovuotevření Moderní školy a to zvláště z toho důvodu, že prý jest úplně nezávadná, ježto knihy (o nichž Silió mluvil) byly z ní již odstraněny! Nastala vřava, při níž známý Lerroux zastával školu a zároveň zavrhoval její učebnice, mluvilo se nesmírně mnoho o svobodě vyučování, o útisku klerikalismu, a to vše učinilo Ferrera známým a slavným, nejprve ve vlasti, potom i v cizině. Svět se počal zajímati o muže, který šel svou cestou přes hlavy ministrův a školdozorců. Tak stalo se, co se zdá neuvěřitelným. Zavládl směr konservativní a školy Ferrerovy (vyjma hlavní v Barceloně) působily dále. Královský dekret r. 1907 upravil dohled na obecné školství a privátní ty školy nezanikly, nýbrž stály teď takřka pod státní ochranou. Atentát

proti králi prospěl vlasně protidynastické skupině škol, Ferrer vyrostl v očích všech španělských spiklenců a revolucionáři celého světa podávali mu nadšeně ruku. Dílo neblahé dočkalo se reklamy!

XI. Činnost Ferrerova mimo vlast.

Zavřením školy podala se Ferrerovi příležitost, aby dílo své prohloubil a rozšířil. Mohl upevniti styky s revolucionáři mimošpanělskými, aby měl pomocníky v celém světě, až udeří hodina rozhodná. Odtud založení listu „L'école renovée" v Bryselu.

Ferrer píše 3. prosince 1907 Laisantovi: „Založím v Bryselu nový časopis, který bude jakýmsi mezinárodním rozšířením „Moderní školy" v Barceloně. Úkolem této revue bude vybudovati plán rozumového výchovu dle přítomného stavu vědy. Chtěl jsem zříditi hned školu takovou, ale bude, tuším, nejprve třeba připraviti ji diskusemi. Svoji revui podávám všem, kdož se zabývali dítětem, nechť uloží a protříbí v ní své názory, aby se společnou prací sformuloval praktický návod pro moderního vychovatele... Míním připraviti v Barceloně, pokud poměry dovolí, učitelský ústav, kde by se vzdělávali mužové chtějící zasvětiti síly své výchovu dětí v budoucí „nové škole". Založím rovněž museum, kde by se ukládal material ku konkretnímu propracování projektu a budu vydávati i díla, jak pro učitele, tak pro žáky, která by tomuto plánu odpovídala. První číslo revue přinese konečně návrh o Mezinárodním svazu, týkajícím se rozumového vzdělání mládeže."

Slíbené první číslo vyšlo 15. dubna 1908 a téhož roku vydáno celkem 8 čísel. Dne 23. ledna 1909 vyšlo již v Paříži první číslo „Obnovené školy" jako týdeníku. Tu povoloval také své zášti proti „nedosti rychle se obnovující společnosti". Také internacionální ligu podařilo se mu založiti. Prvním čestným předsedou byl Anatole France (Francouz), výkonným Ferrer, členy výboru byli zvoleni Angličané, Němci (Haeckel), Italové, Belgičané. Ježto zanikl časopis Moderní školy s jejím uzavřením, založen byl nový měsíčník španělský, odnož bryselského, v němž se Ferrer holedbá, že dílo jeho nikterak nezaniklo. „Moderní škola jde vítězně vpřed, neopravujíc ani svých snah a method, ani svých úmyslů do budoucna. Kráčí vzhůru k idealu s přesvědčením, že poslání její je dílem vykupitelským a že rozumovým a vědeckým výchovem přispívá k založení pokolení lepšího, dokonalejšího, nežli jest přítomné." Bylo to pravda. Ferrer neupravil a nezměnil ničeho,

nahradil jenom španělskou moderní školu světovým hnutím. V celém Španělsku měl na sto škol řízených již duchem svým a velikou bibliotheku.

To vše nebylo by však asi přivodilo tragických dnů barcelonských, kdyby se byl Ferrer omezil pouze na vychovatelství jako prostředek vedoucí k revoluci. Cesta ta zdála se mu ponékud zdlouhavou, i vrhl se celým úsilím na zpracování proletariatu. Po atentátu roku 1906 ochladla láska k apoštolovi alespoň na veřejnosti. Republikánský list „El liberal“ uveřejnil mu pouze několik málo významných dopisů. Z republikánů zůstalo mu věrných něco nejradikálnějších, jako byl Lerroux. Ba ani někteří volnomyšlenkáři španělští nebrali ho vážně. K tomu odnáší se asi rozmrzelost, již vyjadřuje v listu svém příteli Jaimeovi Garrigovi v Buenos Aires (8. ledna 1908): „Od liberálů nebo tak zvaných liberálů lze se naditi pramála, ježto žijí z nevědomosti a vykořisťování dělné třídy, jako jiní. Spása kotví v ideách revolučních, radikálnějších, ve vzpouře lidu, která by smetla nynější politický řád a dosadila jiný . . . Reforma a mé snahy dvou let mohou býti uskutečněny jedině v zemích, které se napřed revolucí vymanily od vlivu náboženství a kapitalismu“. Radikálové zdáli se nadšeni pro Ferrera, pokud jim to prospívalo k rozvoji mezi dělnictvem, ano uspořádali v „lidovém domě“ i slavnost k jeho poctě (k níž byl nucen přispěti 100 peset, jak z procesu vysvítá!). Ale tušíce asi, že ferrerismus zavádí příliš daleko, zříkali se ho, a Moya, professor a lerrouxista, obrací se v listu „El progreso“ veřejně na guvernera barcelonského, ohražuje se proti domněnce policie, jako by byl anarchistou a holdoval zásadám Ferrerovým. Zatím přispíval Ferrer do turinského listu „Válka socialní“ (La Guerra sociale), jehož snažením bylo vychovati proletáře pro revoluci v Italii. „Jsem celým srdcem váš“, píše jim, „a chci, abychom se všichni, kdož milujeme svobodu, spojili přes hranice říší, bychom si vzali příklad z vlád a kapitalistů, kteří jsou vždy a všude za jedno, aby v neuvědomělém lidu udrželi staré předsudky, které jim nechávají volnost užívati privilegií.“ Toť byla oblíbená písnička Ferrerova, která se často ozývá v jiné revoluční revue italské „Sempre avanti“ (Stále vpřed), do níž psal o poměrech na Rusi, on! I v jednom listě středofrancouzském objevuje se článek proti „měšťácké a kapitalistické“ republice Clemenceauově. „My republikáni španělští ukážeme svým časem, kolik dovedeme, aby naše republika byla opravdu vzorem státu socialního, kommunistického a svobodného.“

Tyto snahy Ferrerovy vyvrcholeny ustavením „Dělnické solidarity“ (Solidaridad obrera), spolku založeného v lednu r. 1908, jako výsledku anarchistického kongresu z r. 1007 v Amsterdamu. Svaz ten vydával i list stejného jména, jehož duší byl zase Ferrer. Původně byl založen proti příliš měšťácké a málo radikální „Solidaritě katalonské“ ze 17 spolků dělnických v Barceloně a 16 v okolí (20 tisíc členů). Třídenní sjezd svazu v září 1908 vykazuje již 112 sdružení, z nichž celých 50 v Barceloně. Tuto massu lidu ovládal Ferrer úplně, ona byla v jeho ruce revolučním nástrojem v Barceloně. (P. d.)

O táborských traktátech eucharistických.

Dr. Jan Sedlák. (O.)

Také druhý odpůrce pikartství, jenž již v prvním období je potíral s Příbramem, mistr Jakoubek ze Stříbra, pozvedl nyní proti němu hlasu svého. Ale pozdě, teprve nedlouho před svou smrtí, a skoro nesměle. Lze to pochopiti — vždyť mluvil tu proti duchovním synům svým. Učinil to traktátem (questií) *Utrum ex fundamento*, jenž bývá v rukopisech nadepsán *De existentia vera corporis Christi in sacramento altaris*. Ježto má ráz úplně katolický,[1]) byl traktát ten často opisován a jest uveřejněn Hardtem III 884—932.

Pro vznešenost předmětu nechce Jakoubek mluviti ze svého, nýbrž z Písma a sv. Otců. Proti Žatcově zásadě, že třeba rozumově zkoumati články nauky, zdůrazňuje mistr utraquistický nutnost víry, jež opovážlivým hloubáním snadno se podkopává. Ve svátosti oltářní jest s námi stále pravé tělo Kristovo, z Panny Marie počaté a zrozené a na kříži umučené (in sua propria existentia) a toto tělo jest živým chlebem duší, ne nějaká milost od něho rozlišná („Corpus Christi non solum secundum aliquam graciam aliam condistinctam a se, sed secundum suam propriam existenciam est panis vivus datus ad manducandum fidelibus et similiter sanguis ad bibendum" (Hardt l. c. col. 888 n.) O tom těle[2]) mluví Kristus u Jana v hl. 6. Pokud žil Kristus na zemi, mělo ono tělo dvojí byt: jeden živočišný, hmotný, viditelný a smrtelný, druhý božský, duchovní, neviditelný a nesmrtelný, plynoucí z hypostatického spojení s božstvím. A dle tohoto druhého bytu jest tělo Páně pokrmem naším, nikoliv dle prvního. Tak tvrdí Pán sám u Jana v hl. 6, tak mluví svatí.[3]) Byt duchovní může býti bez bytu hmotného a tím bytem může tělo Páně býti současně na různých místech. Jako však byt hmotný zde na zemi předpokládal skutečnou a vlastní existenci Páně, tak ji předpokládá i byt duchovní. Kdekoli tedy jest tělo Páně bytem svým duchovním, tam jest ve své vlastní existenci.

---

[1]) Písař v rkp. víd. dv. 4936 fol. 165a nadepsal jej: Tractatus mgri Jacobi de Misa, theologi profundi, katholice conscriptus.

[2]) in sua existencia sive natura (ibid. 899.)

[3]) Jeronym, Paschasius, Augustin, Chrysostom, Fulgenc, Anselm.

Jest tedy i ve svátosti oltářní ve své vlastní přirozenosti a existenci. To dokazuje Jakoubek zase z Písma a sv. Otců[1]).

Ježto tedy Kristus Pán ve svátosti oltářní dle bytu svého duchovního jsa přítomen, jest tu mnohem pravdivěji a vznešeněji, než byl na zemi dle bytu hmotného, třebas je tu zahalen způsobami chleba a vína, přísluší mu úcta klanění. Není tedy správné, co někteří bezbožně tvrdí, že jest nám tělo Páně dáno pouze k požívání, nikoli k uctívání, a že jest Kristus dle svého bytu duchovního jen v nebesích na pravici Boha Otce.

Z nauky té plyne povinnost pro věřící, aby se dobře připravovali na sv. přijímání a zachovávali přikázání Boží, pro kněze pak, aby byli svati.[2])

Také Viklefovy důvody[3]) proti přítomnosti Páně ve svátosti oltářní, myslí Jakoubek,[4]) že neznamenají nic jiného, než že Kristus není přítomen dle bytu hmotného. Na doklad uvádí dva výroky z Viklefových kázání a jeden z Trialogu.

Odmítnuv ještě bludné tvrzení některých, že jest tu tělo mrtvé[5]) a že jest tu pouze milostí jakous, vyvěrající z těla Kristova v nebi, napomíná Jakoubek věřící i kněze k úctě velebné svátosti, aby se věřící při pozdvihování a když jde kněz k nemocnému, Kristu klaněli, kněži pak aby nosili tělo Páně uctivě, majíce slušné velum a rozžatou svíci. Proto zavrhuje nošení velebné svátosti do bitev, že se tím svátost zneuctívá.[6]) Na konec varuje Jakoubek před chytrostmi bludařů,

---

[1]) Citován Jeronym, Augustin, Řehoř, Anselm, Hilar, Paschasius, Ambrož, Theofil, Cyrill, Jan Damaš., Chrysostom, Bernard, Anselm, Hugo, Albert Vel., Tomáš Aq. Jakoubek uvádí vždy citát, pak jej vykládá a činí závěr, že jest Kristus ve svátosti »secundum veritatem et naturam«, »in natura sua propria«, »in sua propria existencia«, »in natura et in sua propria existencia«, »secundum realem existenciam ipsius carnis« etc. Srv. k tomu články Příbramovy předložené kněžím táborským na Konopišti.

[2]) Quam sancti (debeant esse) sacerdotes circa hoc magnificum convivium summi regis, ut ibi non assistant cum cruenta consciencia, ut quidam ex nostris heu faciunt, qui agni celestis comedunt carnes sicut agni, qui venditur in macello, eructantes adhuc allia pharaonis et cepas Egipti viciorum enormitate deformes, luxurie ceeno sordentes et eciam sordidis et immundis sancta ministrantes indigne (ibid. col. 923). Tak pláče Jakoubek častěji nad zklamanými nadějemi reformních snah!

[3]) Argumenta forcia et quasi insolubilia, praví Jakoubek ibid. col. 925.

[4]) Opakuje tu stále verbum »videtur.« Příbramův boj proti Viklefovi již tedy i Jakoubka poněkud zviklal v přesvědčení.

[5]) Ut quidam errantes istis temporibus scandalose dixerunt (ibid. col. 927).

[6]) Sacramentum corporis et sanguinis domini tremendissimum et divinissimum non deberet portari communiter et continue in campis et bellis cum crudis et carnalibus,

jižto různými dvojsmyslnými formulemi uvádějí věřící v omyl. Praví ť kacíři, že tělo Páně není ve svátosti podstatně, tělesně a rozsažně. To je správné o bytu hmotném a viditelném, ale oni tím myslí, že není tu podstatně a tělesně dle bytu duchovního. Říkají a píší v traktátech, že je tu Kristus duchovně, svátostně a reálně, ale nepřiznávají, že jest zde ve své přirozenosti dle bytu duchovního a božského. Nechť jsou tedy věřící opatrni!

Traktát Jakoubkův jest, jak patrno, úplně katolický. O remanenci není zmínky — nebylo k tomu důvodu. Polemický ráz spisu nevystupuje nikde v popředí. Žádný kněz táborský není jmenován ba ani Táboři vůbec nejsou zmíněni; jen všeobecně se mluví o bludařích. Ale z obsahu je zřejmo, koho má Jakoubek na mysli. Je to především Biskupcuv první traktát, jejž celý spis potírá, pak ruzné „tractatuli“, z nichž uvedeny i některé výroky. Které však měl Jakoubek v ruce, nelze určiti. Jasně označen jen traktát Jana Němce ze Zatce. Neznám je spis, v němž by bylo trojčlenné rozdělení těla Kristova: 1) přirozeného, 2) mystického t. j. církve a 3) svátostného (ibid. col. 922). Z obrany Jakoubkovy, že netvrdí, jakoby tělo Kristovo prostě přecházelo v božství, jak prý někteří jemu neb jiným jemu podobným vytýkají, lze souditi, že polemika proti této větě, vyskytující se ve všech táborských traktátech, týká se Jakoubka, snad i nějakého spisu jeho, ač se dobře dá vztahovati i na Příbramovo „Surge, domine“. Na konci traktátu dovídáme se, že měl Jakoubek o tom předmětu veřejnou disputaci [1]), jejíž podrobnosti jsou nám neznámy. Ale questie tehdejší jistě se nelišila mnoho od našeho traktátu. Pozornosti zasluhuje poslední prosba Jakoubkova, aby čtenáři nepohrdli jeho spisem „propter indignitatem persone scribentis, habite in odio a multis nimis“.

Jakoubkův traktát rozšířen byl brzy i v českém překladu. Nalézám jej v kod. víd. knih. dv. 4302 fol. 160a-164b neúplný (bez začátku) a v rkp. 4935 fol. 149-182 a v rajhradském 417 fol. 203a-240a úplný. Překlad má před questií tuto předmluvu:

Dobrota svrchovaná pána našeho Jezu Krista a památka všech divných věcí božských z božské předivné múdrosti času tohoto vzácného a

---

cruentis atque crudelibus, timorem dei pre oculis non habentibus, ne divinissimum et tremendissimum omni veneracione sacramentum vilipendatur et contemptui et ostentui detur (ibid. cot. 929 n.)

[1]) Exposueram enim me ad respondendum in ista materia publice in acta obieccionibus magistrorum vel aliorum (ibid. col. 932.)

za dnóv spasenie jest nám v svátosti velebné dokonale a hrozně zuostavena, v nížto veliké věci božské jsú zavřeny slavné a velmi velebné, tak že jakož světí dotýkají, že všecky moci nebeské, cherubinové a serafinové mají se dosti dívati a dívajíce se úplně nemohú se a dokonale nadívati štědrosti, velebnosti, moci a múdrosti božské v této svátosti drahé od Boha nám zjednané. A že, jakož svatý Pavel praví, antikrist přijde ve všelikém svedení, již časóv našich posledních nebezpečných satan jest srdcí popudil, aby úst pozdvihnúc v nebe směli zle mluviti o svátosti těla a krve božie. Protož že mlčenie přivodí mnoho zlého, ne i bědu přináší, jakož písmo die: Běda mně, že jsem mlčal: i abych pro mlčenie Boha nerozhněval, také srdcí právě o těle božiem věřících abych u vieře potvrdil a nevěřície i bludné zdali bych z daru božieho na pravú cestu navésti mohl, tak aby zřenie a poctivost pravá k té svátosti jakož slušie byla ode všech křesťanóv věrných zachována, chci tuto otázku položiti a té písmy starých svatých dokázati, aby tudy seznána byla pravda a viera, která jest byla těch prvních svatých. A otázka jest tato: Móž-li dokázáno býti . . .

Předmluva tato, mající úplně ráz spisů Jakoubkových, a celé zpracování překladu, jenž někde postup zaměňuje, někde rozšiřuje závěry, někde (proti bludařům) i značně mnoho přidává, nasvědčuje, že původcem překladu jest Jakoubek sám. Překlad Dionysiovy modlitby, jenž na konci v rkp. víd. 4302 jest připojen, byl poslán Martinem z Volyně Chelčickému, překladatelem však jest asi také Jakoubek.

Doslov.

Ještě jeden vůdce husitské orthodoxie ozval se proti pikartským traktátům táborským: mistr Jan Rokycana (r. 1443) spisem De existentia. Ježto však o tom spise se zmínil a jej uveřejnil Nejedlý (Prameny k synodám), bylo by zbytečno zde se jím obírati. Bludů pikartských týkají se také většinou spory mezi Příbramem a Paynem, k nimž ve zmíněném rkp. mikulovském II 28 na fol. 179-183a jest pěkný příspěvek.[1]) Ale ježto spory ony mají podklad širší, bude o nich pojednati zvláště.

V příloze uveřejňuji eucharistické traktáty objevené v rukopise dietrichsteinské knihovny v Mikulově II. 28.

---

[1]) Tractatulus de sacramento mgri Anglici contra Przibram: *Ut veritas amplius cognoscatur . . . conclusio christicolis horrenda.*

Posudky.

Dr. Franz Sawicki: Der Sinn des Lebens. Eine katholische Lebensphilosophie. Paderborn. Bonifacius-Druckerei. 1913. Str. 327. C. 4·20 K.

„Zaujme-li otázka po smyslu života vší silou myslícího člověka, pak mu již nedá pokoje, vzdor všem starostem a roztržitostem denním nachází vždy znovu hodinky samoty, v nichž důrazně před duševní oko předstupuje. Žádná otázka se nás tak nedotýká, žádná nežádá důrazněji odpovědi jako tato, na ní závisí náš život. Zůstaneli záhada bytí nerozluštěnou, není rozumný, člověka důstojný život možný a v bolestné resignaci musí skončit, kdo se nechce spokojit jako zvíře jen potřebám okamžku žít“ (str. 1). Není proto divu, že lidstvo o tuto záhadu právě v novější době jeví veliký zájem. S tisícerými otázkami na rtech, s neklidem Ahasverovým spěchá člověk moderní od nového proroka k novějšímu, očekávaje od něho rozluštění palčivých záhad životních. Po mnohých zklamáních stává se nedůvěřivým vůči vší vědě a snaží se otázku tu v sobě utlumiti. Brzy však poznává, že se mu to nepodaří, že touha dovědět se pravdy o smyslu života je s lidskou přirozeností nerozlučně spojena. Nějaký čas jsouc tlumena, propuká zvídací touha a Ahasver dává se znovu na cestu za novými moderními pravdami. Autor probírá nejdůležitější problemy, jež myslící lidstvo zajímají, a objasňuje je se stanoviska křesťanského. „Má život nějaký smysl?“ „Ideal dokonalosti jako životní cíl“. „Kultura tělesná a sport“. „Vyžití přirozených pudů“. „Pravý ideal dokonalosti“. „Výchov k dokonalosti“. „Církev jako vychovatelka“. „Mravní význam práce“. „Problem bolesti“. „Život jako práce pro všeobecné blaho“. „Život jako práce kulturní“. „Zivot jako bohoslužba“ a jiné. Jak otázka první dovede nitro lidské rozbouřit, jakou trýzeň působí, toho dokladem jsou vyznání velikých mužů, sv. Augustina, Tolstého (Má zpověď), Carlyla (Sartor Resartus) a jiných. Jen povrchní lidé nevědí o podobných trýzních ničeho. „Život jejich jest,“ jak praví Ewald, „stálým shonem bez cíle a smyslu; stálé ponořování v nové a nové sensace, horečná snaha utéci od sebe za každou cenu. A tážete-li se někoho z těch, kteří se do proudu mass vrhají, co vlastně zamýšlí, bude se na vás buď bez porozumění dívati anebo jako náměsíčník, který své jméno slyší ustrašeně se zarazí: — ano kam?“ (Str. 3.) Pessimism praví, že život náš jest hotovým nesmyslem a má proto zhoubný vliv na životní ideal; vůli, jádro lidské osobnosti, káže zničit. Správně dí jeden moderní filosof, že taková filosofie jest filosofií smrti. Pravý opak toho hlásal Nietzsche, doporučuje naprostou svobodu instinktů. Jest však tato svoboda pravou svobodou? Nebyla by to hotová tyranie? „Co Kant nazývá kategorickým imperativem,“ dí A. l'Houet, „toť mírný imperativ. Opravdu kategorickým, surovým, bezohledným imperativem jsou

v lidském životě nízké pudy a žádosti, když se někde domohou vlády... Jejich jho a břímě není mírným a lehkým, jejich jho dře člověka do krve až ho k smrti dodře. Diese Begierden binden sich dem Menschen auf den Rücken, und dann geht die wilde Mazeppajagd los, bis er tot ist." [Zur Psychologie der Kultur. Bremen 1910. Str. 276.] Ve stati o esthetické kultuře, dle níž má krásno zaujmouti místo náboženství a mravouky, se upozorňuje, kam mnozí v té příčině dospěli. „Jak směšno," dí O. Wilde, „dělit lidi na dobré a zlé; na hezké a škaredé, to by bylo nejlepší rozdělení." Na jiném místě píše týž: „Není nic dobrého a zlého, jest pouze zajímavé a krásné." — K nejpozoruhodnějším pojednáním díla patří „Moderní apologie hříchu". Mnozí spisovatelé nejen že prohlašují hřích za odpustitelnou slabost, nýbrž mluví dokonce i o právu na hřích. „Přirozenost, hlavně zdravá smyslnost má právo na vyžití a hříchem by bylo chtít toto právo zkrátit" (str. 270). Jak v té příčině zmatek pokročil, lze poznat z toho, že se právo smyslnosti, specielně pohlavní, prohlašuje svatým. Foerster praví, že u mnohých spisovatelů máme pocit, jakoby náboženství bylo z duše přeloženo do sféry pohlavní. Některým je dokonce hřích věcí mravně cennou a pro duševní vývoj nepostrádatelnou. „Co se obyčejně nazývá hříchem," dí O. Wilde, „jest podstatným prvkem pokroku; bez hříchu by nastala ve světě stagnace." Nejinak soudil i Nitzsche, který píše, že nejsilnější a nejhorší duchové přivedli lidstvo nejdál, „rozplamenili vždy znovu usínající vášně... Ve skutečnosti jsou zlé pudy právě v tak vysokém stupni účelnými, druh udržujícími a nepostrádatelnými jako dobré, jenom jejich funkce jest různá". K jakým důsledkům vedou takové zásady? Hrozný mravní úpadek nynější doby jest ovocem soustavného podrývání mravního vědomí.

Katolická filosofie životní vyniká neobyčejně, srovnáme li ji s moderními zásadami životními, což dílo toto jasně dokazuje. Spis Sawickiho jest prvním svazkem sbírky „Katholische Lebenswerte", v níž budou vycházet monografie, projednávající význam katolicismu pro svět a život.

Dr. Ernst Thomin: Weltordnung und Bittgebet. Eine apologetische Studie. Kircheim Mainz. 1912. Str. 220. C. 4·20 K.

Vztah prosebné modlitby k světovému řádu patří k důležitým problémům a týká se samých základů světového názoru. Od pradávna snažili se myslitelé tento bod objasnit. Rozhodujícím v té příčině byl a je dosud problem Boha. Věří-li se v nezměnitelné fatum, nebo v neosobního boha, pak nemá prosebná modlitba žádného smyslu. Nejen atheism, nýbrž i pantheism musí prosebnou modlitbu odmítnout, nechce-li si sám odporovat. Prosebná modlitba má smysl jen v náboženství, které uznává osobního Boha. Víra pohanská v několik osobních bohů stěžovala modlitbu prosebnou, protože byla možnost rozporu a nepřátelství mezi jednotlivými bohy, kteří mohli sobě záměry vzájemně zmařit, jak se pohanský svět domníval. Avšak i na stanovisku theistickém vyskytují se některé obtíže, které autor v druhé kapitole ob-

jasňuje. Mezi moderními filosofy vyskytli se i takoví, kteří o modlitbě prosebné tvrdí, že má na rozbouřené nitro veliký vliv. Ziegler, Paulsen, norský filosof Monrad. Pragmatista James dokonce praví, že modlitbou lze dosíci „realních účinků". Celkem může se říci, že kořenem mnohých námitek proti prosebné modlitbě jest nedokonalá, nepravá představa o Bohu. Mnohý si myslí, že Bůh, donucen jsa modlitbou, opravuje a mění své úradky a tím i řád světový. „Harmonie a nikoli disharmonie je základním rázem všech plánův a skutků Božích" (str. 146). Vše pojal Bůh do svého řádu světového, i prosebné modlitby, tak že o nějakých změnách a opravách, vynucených na Bohu později, není ani řeči. „Moudrost Boží jest absolutní, nevyčerpatelná ve svém bohatství idei a má nekonečnou moc a dobrotu" (str. 146). „Není to vznešená myšlenka, že Moudrost Boží veškeru přírodu i s ohledem na modlitby uspořádala? Není pochyby, že Bůh mohl takový řád vymyslit, který tyto podmínky splňuje" (str. 148). Tak vysvětloval věci věhlasný mathematik Euler. „Als Gott am Anfange der Dinge die Gesetze der Weltentwicklung gründete und alle Ereignisse vorausbestimmte, nahm er schon auf alle Umstände, besonders aber die Wünsche und Gebete seiner vernünftigen Geschöpfe Rücksicht und setzte damit die Ereignisse in Einklang" (str. 200). Bůh pojal též ve svůj plán vyslyšet modlitbu i způsobem nadpřirozeným — zázračným. „Vyslyšení modlitby bez světového plánu Božího jest nemyslitelným" (str. 214). Autor končí dílo slovy: „Výzva Páně k vytrvalé modlitbě a zaslíbení, která jí dal, zůstanou slovy věčné pravdy." *Dr. J. Vrchovecký.*

Kn. E. Trubeckoj: Mirosozercanije Vlad. Serg. Solovjeva. Ve dvou sv. 1913. C. 4 ruble.

Kniha filosofa a publicisty kn. Trubeckého o nejnadanějším filosofu ruském S. Solovjevovi (1853—1900) je nejcennější novinkou ruské filosofické literatury za posledních let. Takového významu kniha ta nabývá nejen proto, že má tak duležitý předmět, nýbrž také proto, že spisovatel sám je vynikající filosof a osobní přítel velkého filosofa, s nímž je duševně spřízněn společnými idealy. „Solovjev nemůže býti pro mne předmětem historické studie," přiznává se kn. T., „psáti o něm znamená zároveň s tím určiti též vlastní světový názor v nejdůležitějších jeho podstatných základech." Ale při vší své úctě k osobnosti a filosofii S. kn. Trubeckoj nikterak se neostýchá přísně kritisovati nebo „odlučiti v učení S. živé od mrtvého, zrno od šupiny," uznávaje v tom nejlepší způsob uctiti památku nebožtíkovu.

Kn. Tr. pokouší se zbaviti učení S. spojení jeho se životem, se zemí, jemuž S. přikládal velký význam, snaží se seslabiti význam nejhlavnějšího úkolu S., vtěliti křesťanství v život pozemský. Ve vysvětlení kn. T. filosofie Sol. zbavena svého individualního zbarvení a splývá v celek s tradičním zavrhováním pomíjejícího světa. Ale Solovjevu byla nejdražší myšlenka o oduševnění země, o vtělení křesťanství v život pozemský a přetvoření tohoto světa ve

vyšší formy, o postupném připravení země k druhému příchodu Páně a proměně země v Nový Jerusalem. Kn. Tr. předpokládá, že toto oduševnění světa možno jen cestou katastrofy na konci světa a tím vlastně v značné míře ničí dílo života Sol.

Hlavní zásluha T. záleží v tom, že přistupuje k Sol. s kriteriem vnitřní, immanentní kritiky, kterou se mu podařilo v značné míře dokázati, že většina sporných „utopií" Sol. (jako národnostně messianské blouznění o třetím Římě a uskutečnění nesmrtelnosti pohlavní laskou) vnitřně odporovala podstatě jeho názorův, oné centrální idei Bohočlověka, jež jest duší celého jeho učení. Heslem své kritiky kn. T. volí slova Spasitelova: „ne pokoj přinesl jsem, nýbrž rozdělení." Smíšení mystického s přirozeným, pozemského s nebeským má za „hlavní hřích" celé filosofie S., toto smíšení odporuje prý podle mínění samého spisovatele úmyslu Solovjeva vytvořiti filosofii křesťanskou, jež se vždycky snažila odlučovati pozemské od nebeského. Zdejší svět nemůže býti křesťanu samocílem, pravda žije v jiném světě, božském. Cíl dějin lidstva záleží prý v tom, aby vychovaly lepší lidi, prostředníky mezi světem zdejším a záhrobním a těmito prostředníky budeme všichni zachráněni ve světové katastrofě vzkříšení a obnovení světa. Proniknutí křesťanských zásad v náš život je možno jenom ve formě velice nedokonalé a dokoná se po katastrofě druhého příchodu v řádě už mystickém.

Přes to jest dílo kn. Trub. významným zjevem ve filosofické literatuře ruské.

Rozhled

Náboženský.

O slovanských sv. apoštolech vydal pověstný berlinský prof. Brückner novou „pravdu“ (Tübingen 1913, str. 127), ne sice již tak dravou, jako byly předešlé, ale ještě dosť urážlivou. V recensi, již uveřejňuje pražský August Naegle (Theol. Revue 1913, 14/15), vytýká se mu zvláště, že bez dostatečných důvodů přičítá sv. Methoději přímý nebo teď už jenom nepřímý původ vlastních životopisů, ba že bez kusa důvodu jej viní z padělku dopisu Hadriana II. k Rostislavu. „Hätte Brückner recht mit seiner soweit ausgedehnten Zuweisung der Autorschaft der Viten an Methodius, dann gäbe es wohl in der ganzen Kirchengeschichte keine zweite Persönlichkeit, die mehr auf den Nachruhm ihres Namens und ihres Werkes bedacht gewesen wäre, als dieser gottbegeisterte Asket, für dessen ernste Würde, Selbstlosigkeit, Aufgehen im Dienste einer Idee auch B. wiederholt so schöne Worte findet.“ Proti Snopkovi praví N., že Vita ital. není pramenem tak cenným, a že bulla Jana VIII (880) neobsahuje „rozkaz“ slovanského obřadu, jak S. chce. Pannonské legendy i bulharská pocházejí dle N. snad od fotijských později přibylých učeníků Methodějových, nikoliv od něho, o jehož pravověří dle N. nelze důvodně pochybovati.

B. neprávem opakuje, že naši svatí věrověstcové nebyli Rostislavem na Moravu zavoláni, nýbrž že přišli sami; N. jen (s jinými) podotýká, že vedly k tomu Rostislava hlavně pohnutky politické, tak že nelze ho (s Bonwetschem) srovnávati s Karlem Vel. a jeho kulturní činností — o čemž arciť možno souditi také jinak! Podobně též o tom, že slovanský obřad byl by míval pro naše země tytéž neblahé následky osamocení a odříznutí od západní vzdělanosti, jako na dalším východě, ačkoli možno připustiti (s Jagičem,) že u nás nespočíval na širších vrstvách; nemělť ani kdy se zakořeniti, zvláště za stálého pronásledování. Jinak uvádí N. též odpor Jagičův s Brücknerem diskutovati: naše stanoviska, praví Jagič, jsou neslučitelná (Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache, str. 94.) Proti Snopkovi souhlasí N. s B., že sv. Cyrill nebyl posvěcen za biskupa. Konečně vytýká N. Brücknerovi neslušnou nadávku „Römlinge“ proti jeho vědeckým odpůrcům; je to oblíbená zbraň svobodomyslníků, když věcné důvody selhávají, a Brücknerovi selhávají často.

*

Studie a texty k náboženským dějinám českým, red. Dr. Jan Sedlák, mají vycházeti čtvrtletně o 8—10 arších, za roční předpl. 10 K. První sešit obsahuje vesměs práce redaktorovy k životopisu Husovu. Revise dosavadní práce o náboženských

dějinách českých jest nade vši pochybnost nutnou. Samozřejmý požadavek, aby badatel o dějinách náboženství vyznal se nejen v pravidlech vědy dějepisné, nýbrž i v obsahu jejím, zde tedy v otázkách náboženských, prácemi dosavadními zřídka kdy vyplněn. „Anaesthesie náboženská a ignorance ve věcech theologických kalí nutně správný úsudek“, praví p. vydavatel v úvodě a v příloze podává hned také doklad na práci Voborníkově, který na oslavu českého Jeronyma ve Sborníku filologickém napsal, že protivníkům Jeronymovým na sněmě Kostnickém (tedy učencům prvého řádu, jako byl Gerson, Petr z Ailly, Zabarella!) byly jeho výklady „nepřístupné, těžko postižitelné a zkrátka tuze filosofické.“ Omezený chauvinismus takový jest ovšem možný také jen bez vědecké mezinárodní kontrolly; tak je s Husem, s Komenským atd. — co všecko zbožňovatelé jejich o nich u nás na potupu Církve vybájili. bylo by před širším vědeckým fórem směšné. Průkopné práce Sedlákovy dávají doufati v lepší budoucnost.

*

V novinách stále se opakují zprávy o úmyslu macedonských Bulharu sjednotiti se nábožensky s Římem čili uzavříti unii. V unii vidí mnozí jediný prostředek ujíti vlivu tyranie řecké a srbské orthodoxie a tak uchovati si svou národnost. Je zajímavým dějinným zjevem, že Bulhaři hned od svého obrácení stále kolísali mezi Byzancí a Římem — Byzantské pravoslaví sice zvítězilo, ale vidíme opětovné pokusy u Bulharu navázati styky s Římem a v něm najíti oporu proti vlivu řeckému. Poslední takové hnutí bylo v r. 1860. Že nesplnilo toho, co slibovalo, a že bylo zastaveno, to hlavně třeba přičísti vlivu ruské vlády. jež nasadila všechny páky, by unionistické hnutí potlačila. Zbytek onoho hnutí je 15 tisíc Bulharů, kteří zustali unii věrnými. Od roku 1883 mají tito sjednocení Bulhaři dva apoštolské vikariáty, jeden pro Macedonii, druhý pro Thracii. Vikariát macedonský má 12000 věřících bydlících na 26 místech. Správcem je biskup Šanov sídlící v Soluni. Světský klerus se skládá z 230—35 kněží, které v duchovní správě podporuje asi 12 Lazaristu. Lazaristé také založili a řídí v Zeitenlíku u Soluně pro katolické Bulhary chlapecký seminář, který má nyní 30 chovancu. Mimo to mají v Soluni ústav pro výchov katolických učitelu. Katolické bulharské školy navštěvuje asi 1000 žáku. Milosrdné sestry Sv. Vincence mají v Kukuši. na sever od Soluně, dívčí školu s 300 chovankami, školu pro katolické učitelky a sirotčinec. Je tu též domácí ženská kongregace, jejíž členky jsou vesměs Bulharky. Slují sestry Eucharistianky, jest jich asi 30 a mají dívčí školy.

Apoštolský vikariát pro Thracii, spravovaný Msgr Petkovem v Drinopoli, má asi 4000 věřících na 18 ruzných místech. Světských kněží je 15, k tomu přistupuje 6 Assumptionistů a 5 Resurrectionistu, kteří přijali východní ritus a působí v duchovní správě. Resurrectionisté, polský to řád, mají v Drinopoli kolej se 100 bulharskými žáky. Assumptionisté, aby byl vychován domorodý klerus. zřídili v předměstí drinopolském Kara-Agači chlapecký seminář, který má 35 žáku. Theologii vlastní studují chovanci semináře pak v Cařihradě v theologickém

semináři Sv. Lva, řízeném rovněž Assumptionisty a určeném pro sjednocené Bulhary, Řeky a Armeny.

R. 1906 jmenovala Sv. Stolice Msgr. Mirova arcibiskupem v Cařihradě; Msgr. Mirov má sobě podřízeny sjednocené Bulhary v Cařihradě a zároveň jest u turecké vlády představitelem všech sjednocených Bulharů. Mladoturecká vláda jej za takového též oficielně uznala v červenci 1909.

Jak nyní po válce náboženské poměry u Bulharu se vyvinou a zdali ona unie se stane skutkem, nedá se předvídat. Orthodoxie ruská i řecká nasadí jistě všechen vliv a všechny síly, by unii zmařila.

*

Trojí návrat do Církve budí pozornost v Americe a v Anglii příznačnými okolnostmi. Plukovník William Dawson, té doby námořní dustojník loďstva Spoj. Států, stal se katolíkem s manželkou a čtyřmi dětmi. Je pravnukem Alexandra Campbela, zakladatele protestantské sekty campbelitu čili „učenníků Kristových" (disciples of Christ) v Pennsylvanii.

Klerik anglikánský Cyprien Alston stal se mnichem benediktinským a správcem chrámu sv. Antonína ve městě Dulwich, kde býval protestantským kazatelem, a téže doby odpřisáhl blud farář anglikánský diecese Birminghamské Rev. M. Gateley. Abbé Gasquet, benediktin, znalec „reformace" anglické, poznamenává: „Biskupové anglikánští ztratili již právomoc nad svým klerem, který holduje po většině volnomyšlenkářství. Pouze církev katolická stojí neochvějně a celé řady lidí vzdělaných přistupují ročně k ní. Jsem pevného mínění, že do třiceti let bude Anglie rozdělena na katolíky lnoucí k papeži a na volné myšlenkáře, neboť protestantismus klesá pořád více na moc nemající významu."

Státní církev anglická, zdá se, má chuť vrátiti se k úctě svatých. Na církevním sjezdu v Southamptonu mluvil londýnský biskup o tom, jak se mu v Rusku divili, že anglikánská církev nemá svatých obcování, a jak sám uznává, že tato úcta není jen nějakou zvláštnůstkou církve římské, ale založena je v lidské duši.

*

V anglické revui „The Tablet" ze dne 2. srpna t. r. podává jesuita Bertram Wolferston několik dat o přítomném stavu církve katolické v republice čínské, v zemi rozlohy 15000 angl. čtver. mil. s 400 milliony obyvatel. Jeden katolický kněz připadá tam na 189.500 duší, a na 636 katolíků; z 298 obyvatel je jeden křesťanem katolickým. Uvážíme-li, že missionář evropský potřebuje dvě leta, aby pochopil některý dialekt a dovedl v něm hlásati evangelium, že mluvená, či lépe zpívaná řeč užívá paterého přízvuku, na němž záleží téměř vše, aby se jí porozumělo, že je třeba aspoň pětiletého studia písma čínského, kde platí „co slovo, to znak" — dovedeme si poněkud představiti, jak mnohá je žeň pro hlasatele pravdy a jak rozlehlé pole jejich činnosti. Snad největší a nejpožehnanější jest missie jesuitská v Kiang-nanu v provinciích Kiang-su a Ngan-licie

s 50 mill. obyvatel. Celá missie čítala letos 1 biskupa, 195 kněží (z nich 145 jesuitů a 21 domorodých), 55 bratří řeholních a 399 sester evropských i čínských. Kromě nich působilo 190 katechistů, 612 učitelů, 797 učitelek a na 880 zbožných žen, pověřených ošetřováním nemocných, křtěním umírajících dětí atd. V Zika-veji mají jesuité seminář, astronomickou observatoř s meteorologickou stanicí proslulou po celém východě, přírodopisné museum a kolej navštěvovanou 364 žáky. Měsíční revue v čínském jazyku vychází v 2200 exemplářích. Náboženský list Cheng-Sin-Pao (Posel Srdce Páně) čítá 5200 ex. měsíčně. Nedaleko v Tu se-ve jest sirotčinec pro 254 hochů a čínská tiskárna.

*

Halt Caine-ova kniha „The Woman Thou Gavest me“ (Žena, kterou jsi mi dal, v. Gen. 3, 12.) způsobila v Anglii trochu sensace, ale nevoli u katolíků. Autor, který se chlubí svými symphatiemi k Církvi a známostí s „předními osobnostmi katolického kleru,“ spojil svůj párek neplatným sňatkem a potom v celé knize deklamuje o nesnázích manželské nerozlučitelnosti. Církevní osobnosti jsou mu známy právě tak jako církevní zákony. Jeho papež má kdy, aby dělal kázání prosté irské dívce, kterou vidí po prvé. (A holka spatřivši papeže omdlívá jako Esther před Assuerem.) Biskup je slabý v theologii i na rozumu. Z kněží veselý P. Giovanni, který má rád děvčata a uplácbne s jeptiškou, dává špatné svědectví autorově lásce k Církvi. Otec Dan je žvanil ještě horší než papež a biskup. Představená kláštera nutí padlou holku, aby vstoupila do řádu. Milosrdné sestry jdouce k nemocným, zpívají „Pange lingua“ a vykřikují „ora pro nobis“. Jedna z nich, místo v konventě, bydlí v Piccadilly. Podobná karikatura sdělána s obřady. Kde autor chce zacpati místo, spustí „Pange lingua,“ nebo „De profundis“ nebo zanotí nešpory s „Laudate Dominum“ a „De profundis“ na konci. Tento poslední žalm se mu líbí. Ústy Marie O'Neillovy nás poučuje, že nejkrásnější officium církevní jím začíná. Hloupě sentimentální sensace na účet Církve.

*

Za všeobecného oslábnutí krásy a velebnosti na zemi jedinou nositelkou oněch velikých pravd, jež pocítiti a pochopiti schopni jsou jenom nečetní a to jen ve zvláštních chvílích života, jest církev, jediná společenská organisace, jež vychází od země a vede lidi k nebi, k říši absolutní krásy a pravdy. A této nositelky vznešených ideálův a pravd zastal se v Novém Vremeni zvláště vřele známý spisovatel V. V. Rozanov, poukazuje na věčný, nepomíjející význam církve jako veliké a poslední krásy na zemi uprostřed ubohého života. „Odejmete-li lidu církev,“ praví autor, „zasejete-li v lidu uchýlenost vůči církvi, zbavíte lid všeho jeho smyslu, samostatného a vlastního jeho smyslu, odejmete mu veškeru radost, veškeru důstojnost.“

*

Západní modernismus náboženský jeví se na Rusi v podobě „novokřesťanství“ s jehož stanoviska dogmata jsou pouze

symboly, jenom vnější znamení, vyjadřující obsah náboženství v určité době a mající se přizpůsobovati nejen náboženskému citu každého člověka, nýbrž mající býti uvedeny ve shodu s vědou a dějinami. Novokřesťané ruští zavrhují duchovenstvo, vnější formy bohopocty a podstatu náboženství vidí jen v náboženských pocitech a citech. Správně ukazují církevní listy ruské, že učení těchto novokřesťanů nemá žádné opory ani v evangeliu, ani v učení sv. Otců.

*

Sv. synod petrohradský, jak jsme už dříve sdělili, vypracoval nový návrh zákona o rozvodech. Ale správně poznamenávají listy, že samo obmezení důvodů k rozluce ještě neupevní rodinných svazků a těžké podmínky processu rozlukového tíží jen osoby mravně citlivé, z nichž by mohlo býti zdravé jádro rodinného života. Lidé, hledající v manželství zábavných dobrodružství, s lehkým srdce sehrají komedii přestupku, podplatí svědky a domohou se snadno rozvodu. Jistou ochranou rodiny, jejího duševního zdraví a štěstí může býti jen neuprosně přísná kontrola církevní a zkoumání podmínek před uzavřením sňatku, jakou spatřujeme za starých dob.

*

Dlouhé třenice mezi rusínskými a rumunskými pravoslavníky v Bukovině poněkud urovnány tím, že pro rusínské příslušníky ustanoven zvláštní generální vikář.

Dle zpráv bělehradských mají se koncem října shromážditi všichni metropoliti a biskupové srbští (pravoslavní) k poradám. Předmětem porad mají být různé potřeby srbské církve, obsazení uprázdněných biskupských stolců a znovuzřízení srbského patriarchátu v Peči. Uprázdněné biskupské stolce jsou ona biskupská sídla, odkudž Srbové bulharské biskupy, přívržence to exarchátu, zahnali. Srbská církev nestála s cařihradským patriarchátem nikterak v dobré shodě; teprve, když byl uzavřen spolek s Řeckem, změnil se i poměr k patriarchátu v přátelský. Tím Srbsko mělo zdánlivě církevní důvod bulharské biskupy, přívržence exarchy, tedy schismatiky, zapuditi. Jiná jest otázka, jak bulharské obyvatelstvo v srbské části Macedonie přijme ony nové biskupy, kteří mu budou ustanoveni na řečených poradách. Dosud totiž obyvatelstvo samo si biskupy volilo, Porta dávala pouze své potvrzení. — Ještě větší politický význam má znovuzřízení patriarchátu v Peči. Neboť nynější patriarchát Karlovický není ničím jiným než dědictvím a pokračováním patriarchátu Pečského, který v době největšího tureckého útisku zanikl. Jakmile Srbové obsadili Peč, ihned tamějšímu klášteru, bývalému sídlu patriarchovu, vrátili všechny statky, které kdysi Turci byli odňali. Že by Rakousko znovuzřízení tamějšího patriarchátu těžce neslo, je na bíle dni. Vzniklo by tím náboženské středisko, k němuž by i rakouští Srbové gravitovali, patriarchát Karlovický by pak ztratil všechen svůj význam a vliv.

*

Stav a poměry, v nichž se nalezá mnišstvo, bývá zpravidla věrným obrazem stavu církve samé. To platí též o církvích východních odlou-

čených od Říma. Církve ty mají své mnišstvo, ba měly je dříve než západ, neboť mnišstvo se nejprve rozšířilo na východě a odtud teprve bylo přeneseno do církve západní. Mnišstvo je nyní na Východě v hlubokém úpadku, který se jeví jak ve vnitřním životě mnichů, tak i v ubývání jejich počtu. Výjimku zdá se tu činiti Rusko, které má mnišstva dosti značný počet; že však vnitřní poměry a duchovní život ruských klášterů je neutěšeným, toho důkazem jest stálé volání po reformě a nápravě, které se ozývá ze samých církevních ruských kruhů. Lopuchin ve své církevní Historii (Petrohrad, 1901) udává počet ruských klášterů na 800, z toho 500 mužských, 300 ženských. Dle statistiky v Echo d' Orient (VI. 397) je počet všech klášterů v Rusku 730, a to 481 mužských s 15.072 mnichy a 7000 novici, 249 ženských s 8020 řeholnicemi a 29 000 novickami. K tomu přistupuje 17.300 řeholníků a řeholnic, jež nepřísluší k žádné řeholní komunitě. Celkem tedy jest řeholníků a řeholnic 76 000. Novější statistika z r. 1904 udává jejich počet na 84.389. Zaráží na první pohled velký počet noviců a poměrně malý počet skutečných řeholníků. To se vysvětluje ruským zákonodárstvím, které dovoluje skládati slavné sliby teprve po skončeném třicátém roce věku u mužů a čtyřicátém u ženských. Do této doby je dovoleno novicům i novickám z kláštera vystoupit.

Vedle Ruska je hlavním střediskem východního mnišstva hora Athos. Žije tu asi 7000 řeholníků různé národnosti: Řeků, Rusů, Bulharů, Rumunů, Srbů a Georgijců. Obývají tu 20 hlavních klášterů, mimo to však velký počet domů od nich závisejících t. zv. skitů.

V Řecku, když počala válka za neodvislost, bylo 544 mužských a 18 ženských klášterů s 3000 řeholníky. 120 klášterů bylo úplně prázdno, 200 mělo méně než 5 členů. Řecká vláda majetek těchto klášterů z velké části zkonfiskovala. V roce 1908 má Řecko pouze 167 klášterů, z nichž je 10 ženských. Řeholníků je 1500, řeholnic pouze 200!

Velmi četné kláštery má Rumunsko, za to však velmi málo mnichů. Počet všech mnichů páčí se pouze na několik set. Většina náležela dříve buď oekumenickému patriarchatu neb hoře Athos, klášteru sinajskému a klášterům jerusalemským, jimž zakladatelé určili důchody ze založených klášterů. Kláštery ty však nebyly nijak středisky náboženského života, nýbrž pouhými velkostatky, které vždy několik mnichů spravovalo. Roku 1864 kníže Kusa většinou majetek těchto klášterů zkonfiskoval, když mu dělaly řeckou, protirumunskou politiku.

Patriarchát karlovický měl r. 1900 27 klášterů s 636 mnichy.

V Bulharsku dle údajů z r. 1909 bylo: 75 mužských klášterů se 169 mnichy, 16 ženských se 260 řeholnicemi.

Srbsko mělo r. 1903 klášterů sice 53, ale mnichů pouze 113!

Černá Hora má několik klášterů, ale všechny jsou prázdné!

Zcela nepatrný je počet klášterů i řeholníků v patriarchátě Alexandrijském, v Dalmacii a Bosně s Hercegovinou. V patriarchátě Antiochijském je 17 klášterů. Největší má 50 mnichů, většinou však mají pouze 2—5 obyvatelů.

Cypr má sice 37 klášterů, nebydlí však v nich více než průměrně 6—7 řeholníků.

Bohatý kláštery je poměrně patriarchát Jerusalemský. V Jerusalemě a okolí je na 20 orthodoxních klášterů, počet mnichů však nepřevyšuje 200. I zde jsou většinou mniši pouhými správci klášterních statku a ničím jiným.

Uvedené údaje statistické jsou pro smutný stav nesjednocených východních církví výmluvnější než jakékoliv jiné líčení.

*

Kasační soud nedávno zrušil nález krajského soudu jičínského, jímž byl jakýsi člověk (odpadlík) odsouzen, že nesmekl maje potkati kněze jdoucího zaopatřovati (§ 303 tr. 2.) Dle § 14 z. z. není prý k náboženským úkonům nikdo nucen; potkav kněze náhodou nedopustil se žádné pohoršlivé demonstrace. Dle §§ je to pravda, ale kdož pak nyní zamezí, aby takové „náhody“ se nestávaly napořád a v celých tlupách? na př. při průvodech? Kdyby v našem společenském životě dbalo se více skutečné slušnosti, nebylo by zákonné ochrany potřebí. Ale takto samy úřady jakoby chtěly Církev zapuditi znova do katakomb, aby svých úkonů nekonala veřejně, nechce-li jich vydávati insultům vzdělané i nevzdělané luzy.

Jakýsi berní assistent v Čechách odepřel služební přísahu a nabízel jen bezkonfesní „slavný slib“. Před správným soudem opakovány známé floskule dle §§ 13. a 14. z., že veřejné úřady mají býti všem přístupny a že nikdo nemá k náboženským úkonům býti nucen; k této námitce odpověděl zástupce ministerstva, že služební přísaha není církevním úkonem! Odvolání úředníkovo zamítnuto.

*

Arcibiskupský ordinariát v Mnichově uveřejňuje upozornění, kterého i v našich krajinách bylo by třeba si povšimnouti:

Cestující agenti nabízejí lidu často knihy náboženské ceny velmi pochybné nebo knihy sice dobré, ale za ceny přemrštěně vysoké. Při tom snaží se na katolický lid působit předstírajíce, že čistý výtěžek z oněch knih plyne k dobrým účelům na př. ku stavbě kostelů, k misiím. Při tom se odvolávají na biskupská doporučení, která jsou-li vůbec pravá, bývají zastaralá a nebyla dána k obchodním účelům. Následkem různých stížností prohlašujeme, že nemají v naší arcidiecesi platnosti žádná doporučení, jež nebyla v běžícím roce vystavena neb obnovena. Věřící mají býti poučeni, aby nebyli předstíráním dobrých účelů obchodně využitkováni a tak poškozováni. Tím více je třeba je varovati před koupí spisů a brožur, jež pod záminkou náboženství šíří nevěrecké, nemravné nebo bludařské názory.

Vědecký a umělecký.

Čím větší jest myšlenková chudoba současné literatury, tím více péče věnuje se zevnější výpravě knih. Papír, tisk, obálky, vazba — všechno se zlepšuje. Nakladatelé oznamují stále nová „nádherná vydání“, „bibliofilská vydání“ atd. Na ten zjev poukazuje také spisovatel Karel Spitteler ve známém uměleckém čtrnáctideníku „Kunstwart“. Praví, že se přímo hrozí každé nápadně vypravené knihy; čím je prostší, tím lepší. Nechci býti rušen při četbě ani ošklivou úpravou, ale také ne nápadnou, jež sama v sobě může býti krásná. Snad to pochází z toho, že tak často v životě vídáme nejbezcennější spisy v přepychových, nádherných vazbách. Bráním se proti tomu jako spisovatel i jako čtenář.

Jako spisovatel pravím: kniha není nářadí, jež vedle svého účelu měla by sloužiti zároveň ještě k ozdobě, jako stůl nebo židle. Dobře psané dílo chce, aby černé věty proměňovaly se v myšlenky neb obrazy; čím méně tento nástroj — knihu — jest pozorovati, tím lépe; čtenář nemá již ani cítiti, že má knihu v rukou. Jako čtenář zase nežádám nic více, než aby mně kniha sprostředkovala proměňovací proces, aby tedy byla snadno čtitelná, bez všelijakých starožitnických typův a figur, jež bych musil teprve luštiti. Může to býti v sobě pěkné, ale nemohu toho uznati, poněvadž mne odtrhuje od básnického útvoru. Nechtěl bych čísti na př. Shakespeara v nádherném vydání . . .

Podobně jako v literatuře s úpravou knihy děje se v divadle s uměním režiserským. „Reforma divadla — reforma jeviště!“ zní dnes heslo, jakoby na tom závisela spása dramatické poesie. Mé skromné mínění — praví autor — jest: jednoduše něco psáti, co má vnitřní cenu! V jaké knižní formě, na jakém druhu jeviště bude to potom lidu sprostředkováno, jest podřadná věc.

*

Anglický žurnalista Charles Audry měl nedávno v Londýně přednášku o rozvoji anglického tisku v posledních 70 letech. Roku 1840 vycházelo v Anglii 550 časopisů, z nichž pouze některé měly přes 5000 výtisků. Během třiceti let počet časopisů se ztrojnásobil. Roku 1870 vychází v Anglii již 1600 denníkův a některé mají na 50.000 odběratelů. Nyní se tiskne v Anglii 2350 politických denníků, které mají průměrně po 25.000 odběratelů. Kromě toho jest množství místních denníků. Kdežto r. 1880 nejlepší anglický stroj tiskl za hodinu nejvýše 8000 exemplářův o 16 stranách, tisknou dnešní stroje 24.000 exemplářů velkého denníku.

*

Od r. 1906 již vychází široce založené dílo, jež má podati plný obraz celého duševního života polského v 19. století, jak se jeví hlavně v pracích literárních. Je to publikace pod souborným názvem: Wiek

XIX. Sto lat myśli polskiej. Přináší dosti obšírné na základě nejnovějších pramenů zpracované životopisy i úplnou bibliografii jednotlivých spisovatelův a potom charakteristické ukázky a výpisy z jejich děl. Hlavní spolupracovníci jsou literární kritikové Bronisław Chlebowski, Ign. Chrzanowski, Henryk Galle a Gabr. Korbut. První dva svazky obsahují dobu předromantickou (1801-1821), III.-VIII. dobu romantismu do r. 1863. Z nich vyšel nedávno svazek VII, jenž obsahuje studie o 16 autorech, jichž úmrtní data připadají do polovice a do poslední čtvrti 19. století. Jsou to — mimo Korzeniowského — většinou literární historikové a kritikové, na př. Tyszyński, Stan. Chołoniewski, Lucyan Siemieński, Michal Grabowski a jiní dnes méně známí.

Celé dílo bylo rozpočteno na 12 svazků, bude-li však pokračováno tak důkladně jako dosud, musí býti tento počet jistě překročen. Neboť není možno, aby zbývající literatura polská minulého století, a to právě doba největšího rozmachu ve všech oborech, směstnala se v 5 svazcích. Tak veliký počet bude však zase překážkou k rozšíření díla v širokých kruzích, pro něž jest určeno.

Všechny polské listy věnovaly obšírné články a vzpomínky Ant. Małeckému, jenž zemřel v první polovici října ve Lvově ve vysokém věku 92 let. Uprostřed dnešního pokolení stál jako patriarcha, poslední viditelný odznak polského romantismu. Svou literárně kritickou práci začal ještě za života Mickiewicza, Słowackého a Krasińského a začal ji právě rozborem jejich děl. A tato činnost jest také v rozsáhlém jeho životním díle nejvýznamnější. Obšírná monografie o Słowackém (1866) a vydání posmrtných jeho prací byla fakta epochální. Jimi teprve vlastně objevil polské společnosti největšího básníka a přiblížil jej novému pokolení. Ve své monografii první v Polsku realisoval zásadu, že dílu básníka možno porozuměti jen tehdy, porozumí-li se jeho osobnosti. Novostí byl také hlavní material, který tvořil základ biografie: listy Słowackého, před tím neznámé, byly tu otištěny v obšírných vyňatcích.

Jméno Małeckého nejznámnějším však učinila „Mluvnice jazyka polského", vydaná r. 1863, jež na několik desítiletí opanovala školství v Haliči i v Království. Srostla se společností jako žádná jiná kniha polská. Małecki stal se pro obecenstvo synonymem mluvnice polské: V osmdesátých letech minulého století dal se Małecki na nové pole, vystoupil jako smělý, ale spravedlivý historik, jehož heslem bylo revidovati úsudky o minulosti. Vydal „Studie heraldické" a připravoval se k velikému dílu „O genesi společnosti polské", jehož však již nemohl provésti Jako professor na universitě zanechal také veliké množství materialu k dějinám literatury polské, jejž odevzdal svému nástupci v úřadě prof. Josefu Kallenbachovi. V mladších letech vystoupil Małecki s úspěchem také jako dramatický spisovatel.

Skoro všechna polská divadla pořádala v polovici října jubilejní představení na památku padesátého výročí smrti dramatického spisovatele Josefa Korzeniowského, autora mnohých velkých románů a zvláště četných divadelních kusů (asi 60), jenž stal se tvůrcem ko-

medie měšťanské, tak jako Fredro jest otcem komedie šlechtické. Hlavní síla jeho spočívá ve výborné kresbě ženských povah. Nová kritika činí ovšem ostré výtky románům i dramatům Korzeniowského. Tak na př. v nejnovějším svazku shora uvedeného díla „Sto lat mysli polskiej“ píše kritik, že „jest v nich nedostatek plnosti citu a silné vášně i nedostatek seskupení. A vůbec komposice je slabou stránkou útvorů Korzeniowského, jak dramatů tak románů, hřešících často žvatlavostí, odbíháním od předmětu a přílišným množstvím episod.“ Uvedeny však nyní na scenu v nové úpravě, setkaly se některé hry na př. „Starý muž“, „Vousy a paruka“ — s velikým úspěchem, jenž sotva se dá přičítati pouze jubilejní náladě.

V krakovském městském divadle hodlá nový ředitel Tad. Pawlikowski provésti v letošní sezoně několik odvážných a zajímavých pokusů. Hned pro zahajovací představení zvolil tragedii Stef. Žeromského „Sułkowski“, jež pokládána pouze za hru knižní, neschopnou života na scéně. Dále uvede na jeviště staré z r. 1587 pocházející drama Šimona Szymonowicze „Castus Joseph“, jež bylo psáno puvodně latinsky a r. 1597 bylo přeloženo do polštiny. Třetím pokusem bude drama Julia Słowackého „Samuel Zborowski“, pro nějž originelní inscenaci navrhl básník Stan. Wyrzykowski.

Ve Lvově byla premiera dramatické básně Tad. Konczyńského „Złote widma“. Talentovaný a plodný spisovatel, jenž rád vybíral si látku ze současného života, uchýlil se tentokráte v barvitý čarovaný svět dávné minulosti, v zlatou dobu zakletých vil a rytířů. V prologu naznačuje, že chtěl stvořiti scenickou báseň, jíž by „dorostlé děcko“ mohlo naslouchati s týmže zájmem, s jakým malé děti poslouchají pohádky Grimmovy neb Andersenovy. Pod bájným šatem bije srdce věčně lidské a tají se vždy tytéž radosti a smutky, lásky i nenávisti. Reklama srovnávala hru s „Modrým ptákem“ Maeterlinckovým a „Chanteclerem“ Rostandovým, ale kritika usoudila, že se záměr autorovi podařil jen s části a že dílo jeho bude míti největší úspěch přece jen u malých dětí.

Městské divadlo ve Lvově oznamuje v pořádku her své letošní sezony dvě divadelní hry Julia Zeyera. „Bratří“ a „Lásky div.“

Minulého roku založené „Towarzystwo Słowiańskie“ v Krakově bude vydávati vedle vědecké „Biblioteky Slovanské“ také knihovnu slovanské belletrie; mezi prvními svazky uvádí překlady z Vrchlického a Zeyera.

Poslední číslo varšavského měsíčníku „Echo literacko- artystyczue“ přináší ve své „Anthologii slovanských básníků“ dvě ukázky z našeho katolického básníka kněze Frant. Skalíka v překladu Jawnuty, nadepsané „Dzwonki polne“ a Mowa lasu“.

*

Zemřel kanovník Patrick Sheehan, spisovatel řady románův a povídek, kterým líčení aktuelních poměrů časových zjednalo velkou oblibu. Nejznámější jest „Můj nový kaplan“, ačkoliv autor sám za nejlepší pokládal „The Triumph of Failure“ (Vítězství nezdaru). Narozen

r. 1852 v Mallow, působil od r. 1877 v duchovní správě v Irsku, posledních osmnáct let jako farář v Doneraile. R. 1902 nabyl doktorátu a rok potom stal se kanovníkem Cloynským.

*

V posledních letech je v Paříži velice mnoho básnířek, malířek a vůbec umělkyň. I založily umělkyně pařížské spolek, jehož členkami mohou se státi panny, jež složí slib, že zachovají celibát. Zakladatelky spolku „panen umění" vycházejí od myšlenky, že sňatek manželský bývá hrobem ženských talentův uměleckých a že jen dívky, jež na sebe neberou pout manželských, mohou se věnovati úplně umění. Dívka, jež míní vstoupiti do spolku, musí míti nadání a podrobiti se poloročnímu „noviciátu", po němž může následovati úplné přijetí do spolku.

Jinak francouzské básnířky posledního desítiletí byly prý „skupinou bacchantek, jež vrazily v chrám unylosti symbolické poesie s rozpuštěnými vlasy, s thyrsy v rukou a s opilými výkřiky v ústech" a opěvovaly muže „hranolem unylosti . . ."

*

„Das literarische Echo" přináší delší studii o spisovateli Bern. Kellermannovi, jehož román „Tunel" způsobil značnou sensaci ve světě a vychází s velikou reklamou ovšem také hned v českém překladě, nákladem Vilímkovým. Autor studie však tvrdí, že nová tato práce Kellermannova znamená úpadek oproti dřívějším jeho románům, jest umělecky mnohem slabší a zklame ctitele autorova. Vnější svůj úspěch vděčí jen neobvyklé myšlence: stavbě podzemní železnice mezi Amerikou a Evropou. Autorovi se podařilo proveditelnost díla učiniti uvěřitelnou. Předpokladem ovšem jest jeho financování. „Tunel" měl býti velepísní kapitalismu, ale stal se jen torsem. Líčí moderní kapitalismus a zapomněl při tom — na dělníky. Ukázal sice jejich existenci, ale podstaty jejich otázky se nedotkl.

*

Futuristé začínají uplatňovati své umělecké theorie i v divadle. Vůdce jejich, malíř a básník Marinetti, napsal drama „Elektřina", jehož premiera byla v Palermě. Ale dopadla neslavně. Obecenstvo přijalo s počátku hru s ironií; když však autor sám vyšel před oponu a chtěl vysvětlovati svoje „nepochopené dílo", došlo k bouři, takže musila zakročiti až policie.

*

Zahraniční listy oznamují, že Dr. Sigurd Ibsen učinil smlouvu s kinematografickými firmami o dramatech svého otce. Když své doby byl uveřejněn onen projekt, se všech stran bylo slyšeti silné protesty, poněvadž bylo zřejmo, že dramata Ibsenova v kinematografu ztratí všechen svůj smysl. V nejbližší době mají se ukazovati tyto hry: „Nápadníci trůnu", „Peer Gynt", „Paní z námoří" a j. Hlavní role vykonávají herci norští.

*

V pražském divadle „Uranie“ chtěli dávati hru známé polské spisovatelky Gabr. Zapolské „Nedotknutá žena“, ale premiera byla censurou zakázána. Některé pražské listy protestovaly proti zákazu a tvrdily, že hra jest „výtvorem literárně cenným“ a že „byla hned po svém vyjití beze vší závady sehrána na četných polských jevištích v Haliči, Poznaňsku a západních Prusích i v Pruském Slezsku.“ Není tomu tak. V Haliči byla hned od počátku policejně zakázána; ruská censura v Království ji sice propustila, ale za to jednomyslně ji odsoudila všechna vážná kritika polská jako hru umělecky bezcennou a mravně škodlivou, protože vědomě pornografickou.

Francouzské listy oznamují, že v Japonsku bylo zakázáno provozovati v divadlech kusy Molierovy. Japonská censura pak udává tyto motivy zákazu: „Molière jest nebezpečným anarchistou, jehož vlivu na japonské obecenstvo nutno ze všech sil se bránití. V jeho kusech hlavní roli hrají podvedení mužové, zavržené děti. Je to jasné svědectví jeho anarchistických snah, jimž u nás třeba odpírati, poněvadž by mohly škodlivě působiti na naše mravní obyčeje.“

Tak velebení Japonci! Nebylo tedy zcela nic absurdního, že současníci Molièrovi, řekněme třebas jesuité, bez výhrady jím nebyli nadšeni.

*

Národní divadlo v Brně hodlá letos, jak se zdá, věnovati zvýšenou pozornost činohře, jež dosud bývala macešsky zanedbávána. Za první dva měsíce letoší sezony vykazuje již 11 činoherních novinek! Nejsou ovšem všechny stejné ceny, ba některé jsou takové, že by se hodily lépe někam do areny nebo chantanu. To jistě není správná cesta, aby se obecenstvo odvrátilo od kinematografův a operet a naučilo se chodit i na činoherní představení!

Uměleckým svátkem u nás bývají vždy pohostinské hry Vojanovy. K letoším svým večerům (10. a 11. října) zvolil si Jiráskova „Jana Žižku“ a Shakespearovu rozmarnou veselohru „Zkrocení zlé ženy“. Dvě tak diametrálně odlišné hry, a přece mistr, jenž přes svou šedesátku jest neobyčejně svěží a mladý, vytvořil obě hlavní postavy s nevyrovnatelným uměním, na něž tak snadno se nezapomíná. Ostatní novinky byly vesměs veselohry, cizí původem i duchem, nijak nevynikající. „Zlatá svoboda“ Lennoxova jest nudně rozvleklá hra o nudící se mladé ženě, jež touží po svobodě a rozvodu, aby se pak zase sklamána vrátila k muži. Ve „Velikém tajemství“, hodně sentimentálním a nepravděpodobném, budí zájem jen úloha čtyrletého chlapce. „Můj přítel Teddy“ uvádí na scenu postavu dobromyslného Američana a působí upřímným, osvěžujícím dojmem. Na reklamu vypočten je titul francouzské komedie „Nahá žena“, jejíž děj vzat je ze života uměleckého Prostá, otevřená, konvenčních zvyklostí nedbající dívka (to má býti ona „nahá žena“!) překáží malíři v jeho karieře a jest od něho zavržena. Skoro ve všech jmenovaných hrách hlavní roli má — myšlenka rozvodu.

*

Berlínský psychotherapeut J. Marcinowski v řadě „náčrtků psychotherapeutického léčení“ snaží se podati vědecký světový názor, odpovídající mravním a náboženským požadavkům vzdělaného člověka, světový nazor, při němž by se věci jevily v jiném osvětlení, nenutíce nás trpěti, nýbrž naopak dělajíce nás šťastnými, světlý, ze života se těšící světový názor, jímž bojuje proti tupému zoufalství. Vida spojení mezi nervosou a světovým názorem, lékař duševně chorých pokouší se „uvésti problémy světového názoru v řadu účinných léčivých činitelu,“ bojovati proti poruchám duševní rovnováhy, nervosity změnou života a světového názoru. Nervosnost podle jeho mínění je nemoc, porušení duševní rovnováhy, následek těžkých vnitřních rozporů; proto nemoc ta může býti odstraněna ne tak tělesným léčením jednotlivých příznaků, jako spíše utvořením zdravého vnitřního psychologického ústředí života, nového ze života se těšícího světového názoru, při němž by se věci jevily v jiném světle. Správný světový názor je — nejlepší lék pro nervově nemocné, toť hlavní myšlenka jeho „Boje za zdravé nervy.“

*

Mezi učenci anglickými povstal spor o t. zv. lebku Piltdownskou, která, nalezena nedávno Dawsonem v Piltdown, Sussex, jest nejúplnějším exemplářem nejstarší lebky lidské, jaký kdy byl objeven. Našla se totiž celá polovice dolní čelisti se 2 třenovními zuby a 4 úlomky kostí lebečních. Rekonstrukce podjal se konservátor paleontologických sbírek Britského Musea Woodward, a v jeho rukách povstala ze zlomků lebka polo opičí, polo lidská, připomínající mladého šimpanze, bez brady, s krychlovým obsahem 1070 cm³. Proti Woodwardovi vystoupil odborník-anatom, professor Arthur Keith, konservátor „Královské kolleje chirurgické“. Woodward prý chybně umístil kosti parietální. Tyto po čelní největší kosti lebeční pokrývají temeno a záď hlavy mezi kosti čelní a occipitální a spojeny jsou do sebe právě uprostřed hlavy. A v tomto spoji jest mělká sice, ale docela patrná brázda, ve které za živa uložena jest krevní céva. Této brázdy Woodward si nevšimnul nebo na ni zapomněl, a položil ji dobré 2 cm za střed, čímž lebka vypadla úzká. Správně rekonstruována lebka presentuje typ par excellence lidský, o krychlovém obsahu 1500 cm.³

Tož cosi podobného jako s prognathismem Klaatschovým (srv. str. 232).

V Tendaguru, v ném. vých. Africe nalezena skoro úplná kostra předhistorického zvířete, jež pojmenovali „Gigantosaurus africanus“. Dosud za největšího považovaný „Diplodocus“ měří v lopatkách 3·54 m. výšky, „Gigantosaurus“ je dvakrát tak vysoký. Jeho humerus, získaný pro Kensingtonské museum v Londýně, je 2·15 m. dlouhý, tak jako celá noha Diplodocova. Pravděpodobně žil Gig. ve vodě a dle zubů byl býložravcem. Hlava jest poměrně velmi malá, o menším objemu než lidská.

*

Otázkou opičí řeči zabýval se nejnověji prof. Boutan a dospěl k výsledkům negativním. Jak známo, tvrdil Dr. Garnier, že opice mají řeč analogickou lidské a domlouvají se posuňky a zvuky. Prof. Boutan pozoroval gibbona, který byl chycen mladý, a konal pokusy 5 let. Zvíře vyráží pouze spontanní a instinktivní zvuky jakožto výrazy uspokojení nebo radosti, rozčilení a strachu, řeč to však nikterak není.

*

Pravlasť amerických Indiánů klade Dr. A. Hrdlička, ředitel anthropologické sekce národního musea Spoj. Států, do východní Sibiře. Konav po řadu let studia o původu americké raçy, podniknul loni cestu do vých. Sibiře, kde zvláště Urga se svými 2 velikými budhistickými kláštery, četnými poutníky navštěvovanými, poskytla mu množství různých typů k pozorování. Dle stop typu, který není ani mongolský ani čínský, ale zdá se starší než obojí, dle lebek a předmětů ze starých pohřebišť oblasti Jenisejské, konečně dle některých starodávných zvyků dosud zachovaných, míní, že možno určitě míti za to, že američtí Indiáni jsou potomky asijských přistěhovalců, jelikož opačná emigrace není pravdě podobna.

*

Svého času zvěstoval M. de Rochebrune, že v Senegambii je třírohý hovězí dobytek domácí — „Bos triceros“. „Bulletin de la Société nationale d'acclimatation“ vysvětluje nyní, že „druh“ není druhem, nýbrž že třetí roh povstává očkováním proti plicnímu moru. Domorodci vpravují zvířatům pod kůži na čele až k okostnici kousek chorých plic, na kteroužto operaci reaguje kost tak silně, že se utvoří tvrdý výrůstek, někdy značné délky, pokrytý rohovinou.

*

Jesuitská missie Zambesijská zřídila v Bulawayo hvězdárnu s pětipalcovým aequatoriálním dalekohledem pod pohyblivou kopulí; je to pokud známo, první observatoř v jižní Africe. Peníze poskytly většinou důlní společnosti a přední obchodní firmy v Bulawayo.

*

Eiffelova věž, která dosud vysílala jiskrové telegrammy o počasí na pobřeží Atlantickém pro námořníky, vysílá od 1. září dvakráte podobnou informaci také pro vzduchoplavce: povětrnostní zprávy ze 13 míst západní Evropy, předpověď o větru a počasí pro Francii, jak silný byl vítr na vrcholu věže o 7. hod. ráno a jak asi bude silný odpoledne.

*

Na památku míru mezi Anglií a Spoj. Státy uzavřeného na Štědrý den 1814 míní komitét anglo-americký zakoupiti bývalé sídlo Washingtonů, Sulgrave Manor, v Anglii. Vavřinec Washington obdržel tento statek r. 1538 od Jindřicha VIII. ze zboží zrušeného převorství Northamptonského. R. 1657 vystěhoval se odtud Jan Washington do Ameriky. Na residenci dosud viděti znak Waschingtonů: tři hvězdy nade dvěma vodorovnými pruhy, z něhož, jak se myslí, povstal nynější

znak Spoj. Státův. („Americký orel“ byl prý znakem jiné rodiny anglické, a přešel sňatkem poslední dědičky do vlastnictví Washingtonů.)

Na druhé straně chtějí zase postaviti cla prostý mezinárodní most přes řeku Niagaru blízko pod vodopádem, aby spojoval provincii Ontario se státem Newyorským, a revidovati školní dějiny americké v zájmu národního sblížení a historické pravdy. Konečně pak bude slavnostní hostina na radnici v Ghentu, kde mír byl podepsán.

*

Jak v Tripolsku tak na Balkáně aeroplány se dobře osvědčily. V Marokku vzduchoví zvědové odkryli nepřátelské nástrahy, překazili náhlá přepadení nepřátelskou přesilou, a ulevili duševnímu napětí velitelů, kteří byli stále zpraveni o síle nepřátel. To byly ovšem jen úkony defensivní, tak jako na Balkáně, kde aeroplány jen proto se plně neuplatnily, že nebyly sorganisovány a nešly s vojskem; s obléhacími děly přišly až na posled. Výsledky jimi dosažené zůstaly tajemstvím generálních štábů. Ani pilotové nebyli zasvěceni do operací, ale musili se slepě říditi rozkazy provázejících je důstojníků. Ačkoli pak aeroplány nezasáhly do války jako činitel rozhodující, staly se vrchním velitelům nezbytnými pro službu výzvědnou. Jako zbraň offensivní aeroplány mohou vrhati bomby, ale jejich účinek je více morální než skutečný. A poněvadž i ve výšce 1800 m křídla jejich byla prostřelena střelami pušek, mohly by výbušné látky býti nebezpečnějšími pro aeroplán než pro nepřátele.

Francouzský ministr obchodu zkusil užiti aeroplán pro dopravu poštovní: zanésti pytel s dopisy z Paříže do Pauillac, na parník „Pérou“, uchystaný na cestu na Antilly a do Již. Ameriky. Poněvadž se to zdařilo, míní ředitelství pošt v pokusech pokračovati a zříditi eventuelně pravidelnou poštovní dopravu létací.

Lunevillský případ dal podnět, že Francie a Německo dohodly se stran záletu svých vzducholodí na cizí území. Bude-li vojenská vzducholoď zahnána nad cizí kraj, má její pilot dáti přiměřené znamení a co nejdříve možno sestoupiti.

V otázce, zda lepší je jednoplošník či dvojplošník rozhoduje anglický konstruktér F. Handley Page, že při stejném rozpětí atd. jednoplošník má o 15% větší vznosnost; také odpor vzduchu jest u něho menší, ale nepatrně. Celkem jest jednoplošník ekonomičtější u strojů majících 250—275 čtv. stop nosné plochy. Nad tuto mez jest výhodnější dvouplošník.

*

Scottův fond sebraný za iniciativy londýnské radnice pro příbuzné účastníků nešťastné výpravy, pro vydání jejích vědeckých výsledků a zachování památky, byl rozdělen. Lady Scotová a pí. Wilsonová dostaly po 8500 liber; matka a sestry kap. Scotta 6000, pí. Bowersová a její dcery 4.500, a 3.500 liber uloženo pro Petříka Scottova; menší obnosy dostala rodina poddůstojníka Evansa. Na zpracování a vydání vědeckých výsledků určeno 17.500 lib. Pomníkem

výpravy má býti kromě pamětní desky u sv. Pavla a sousoší v Hyde Parku fond 10.000 lib. na podporu polárních výzkumů.

*

Sedm divů nové doby. Redakce jednoho amerického časopisu technického dotazovala se svých čtenářů a též jiných předních inteligentů, které vědecké vymoženosti dnešní doby by odpovídaly známým sedmi divům starého věku, jež byly: Pyramidy egyptské, chrám Artemidy v Efesu, visuté zahrady Semiramidy v Babyloně, socha olympijského Zeva od Fidia, mausoleum v Halikarnasu, kolos na Rhodu a maják na ostrově Faru. Téměř všichni tázaní počtem 1244 prohlásili telegrafii bezdrátovou za největší div vůbec, kromě toho za divy uznali: telefon, aeroplan, radium, antiseptika a antitoxin, spektrální analysu a X-paprsky.

Divy starého věku byly vesměs jednoho rázu, totiž díla stavitelská, z nichž žádné až na pyramidy egyptské dodnes nehlásá duševní vyspělost a tělesnou zručnost starých. Divy nové doby mají před oněmi tu velikou přednost, že jsou nepomíjivé, že budou trvati tak dlouho jako lidstvo samo.

Vychovatelský.

Definitiva školdozorců ve sněmovním výboře přijata a má ještě letos býti uzákoněna.

*

Učitelstvo v Čechách jsouc nespokojeno s průtahy v úpravě svých platů vyhrožuje zcela vážně passivní resistencí; tedy bude se učiti místo za žádaných 5 (nebo kolik kdo žádá) K jen za 3 K denně neb za tolik K, kolik kdo má.

I radikalní poslanci, jako Klofáč, Baxa atd., zakusili tuhle v pražské učitelské schůzi osten radikalismu na sobě, když jim kterýsi učitel vmetl do tváře výzvu, nechtějí-li neb nemohou-li učitelstvu pomoci, ať ustoupí poslancům jiným, „poctivějším". Výzvy této by mohlo poslechnouti mnoho poslanců, a zvláště ti, pro které právě učitelstvem proti lidu se nejvíc agituje a štve; ale ve společnosti se to neříká... Učitelské listy také nadhazují, že takto bude učitelstvo nuceno dáti k socialním demokratům, k nimž beztoho z velké, ne-li větší části náleží. Bylo by dobře, říci to jedenkrát zřetelně, aby se vůbec vědělo, s kým máme čest!

*

Švédský lyrik, bývalý socialista K. G. Ossian-Nilsson vydal o svých zkušenostech v socialismu „povídku z třídního boje" „Les barbarů" (= socialistů), k níž neostýchal se doporučný úvod napsati sám Sven Hedin. V povídce je také tento „školácký" passus: „Solidarita předpokládá slabou individualitu, poddajnou vůli, hrubé pudy. Pamatujete se snad ještě ze svých školských let, kteří žáci nejvíce bývali spolu za jedno: pracovití nebo lenošní, budoucí pobudové nebo vyznamenaní? Kolika nadaným hochům školská léta otrávil onen tak zvaný soudružný duch, jenž nedovolil, aby jednotlivec měl svou vlastní vuli, svůj vlastní vkus!

Úvodem praví Sven Hedin, že povídka jest „hromovým protestem proti chodícímu lesu barbarů, který hrozí všechny vyšší a jasnější výhledy zastíniti a svými kořeny za dvě tři pokolení udusiti kulturu mající za sebou 6000letý rozvoj a zápas."

Zde některé jiné myšlenky povídky.

Naše vzdělanost dostala kocovinu, ona váhá — jako Řím a Hellas před zánikem svým — proto vniká barbarství. Co činíme my vůči moci tohoto pralesa? Utíkáme. Někteří do shroucených kleneb chrámových, kde meč jich brzy dostihne. Někteří do náručí toho lesa, do řad barbarů jakožto Graeculi a Romaioi vzdělanosti, sloužíce barbarům v ničivém boji proti ní samé.

O vy akademikové, neslyšíte ten dupot barbarského davu, který se chystá zničiti vzdělanost, jež jest naší chloubou, svobodu, jež je tvůrkyní vzdělanosti?

A my, děti vzdělanosti, my kujeme barbarům zbraně, my seřazujeme tlupy jejich ve falangy a legiony, my jim ukazujeme cesty!

Proč dav ten nenávidí národů? Proto, že je sám svým národem, národem barbarů. Proč nenávidí náboženství? Proto, že je sám novým božstvem, jehož prvním příkazem je: nebudeš míti bohů mimo mne. Vzdělanost jest mu zbrojnicí proti vzdělanosti. Ale dav nevolí ušlechtilejších zbraní jejích: co si z Hellady vybral, jest jediný ostrakismus, pronásledování samostatných. Toto je řecké jméno solidarity, která zamořuje, snižuje úroveň, stává se tyranií. Na jedné straně svoboda, snášelivost, diskusse, přesvědčování, tedy podmínky pokroku — na druhé bezduchá jednota a pořád stejné papouškování o věčném míru (u nich!), o volné lásce, o samospasitelném marxismu a materialistickém názoru na dějiny. Všichni ostatní mají se podrobiti, majetku se vzdáti, aby oni mohli svých 50% shrabovati, všichni ostatní mají býti vydáni bezohledným útokům, jen oni mají býti neomylní a nedotknutelní, neboť jsou ubohými vyděděnci, proletáři. Každá prostřednost stává se velikánem, jest-li jejich, každý velikán prostředností, jde li svou cestou. „Váš duch jest fanatismus, vaše obcování jest boycott, váš sen budoucnosti jest žalář, ve kterém vy sami chodíte jako šerhové“.

Hlasy proti tomuto stádnému výchovu jak mládeže, tak dospělých ozývají se, jak jsme častěji se zmínili, z různých vážných stran: filosofové a vychovatelé, hospodáři a sociologové poukazují na nebezpečí jednostranně utužovaných, autokraticky vedených „organisací“, kde individuality v mašinerii zanikají a pak ovšem, když se mají osvědčiti, selhávají.

*

Dolnorakouský sněm přijal znova návrh Koliskův, že v Dolních Rakousích na obecných a měšťanských školách jenom němčina může býti jazykem vyučovacím. Mezi důvody uváděno, že říšský soud 19. října 1904 prohlásil Dolní Rakousy úředně za jednojazyčné, a že tedy odpadá námitka vlády z § 6. ř. šk. zák., dle něhož i vydržovatelé školy o vyučovací řeči mají rozhodovati. Hned však ref. podotýká, že uzákoněním tohoto návrhu má se předejíti zřízení českých škol, až by všechny stavební a jiné překážky byly překonány. Jakoby Čechové na školství neplatili! Logiky v tom tedy mnoho není; ale hledejte logiku v národním barbarství!

*

Nový způsob studia cizích jazyků zavádí jistá pařížská továrna na fonografy a kinematografy. Kombinuje dojem zrakový a sluchový tak, že slova gramofonem pronesená objevují se na odvinující se papírové pásce na čelní straně přístroje, a pod nimi natisknut jich význam v řeči mateřské. Prozatím upraveny „kursy“ pro angličinu, němčinu a španělštinu. Kurs německý pro Francouze pozůstává ze 2 zvláště upravených knih, 26 oboustranných gramofonových kotoučův a 52 svitků papírových. Také základům hudby chce firma tímto způsobem vyučovati.

*

Zmíněné již kursy pro výcvik středního personálu železničního, zavedené na zkoušku v Praze, v Linci a ve Lvově, přístupné zvláště absolventům středních škol, osvědčují se a jsou teď pro říjen — červenec znova upraveny, aby účastníci ve třech oddílech jak theoreticky tak prakticky pro službu řádně byli vzděláni.

Nově zřízeny budou 1. prosince t. r. školy pro traťmistry, a to v Plzni, Krakově, Běláku a ve Vídni. Přijati mohou býti certifikatisté technických oddílův a absolventi nižších průmyslových škol; po šestiměsíčním vyučování budou přiděleni na 4 měsíce k službě praktické.

I pro posluchače vysokých škol u dráhy zaměstnané má býti zavedena důkladnější odborná výuka.

*

O universitách jakožto učelištích a badatelských ústavech pozoruhodné myšlenky pronesl nový rektor vídeňský, dv. r. v. Wettstein. Zkušenost, že na obojí úkol jedna osoba již nestačí, káže hledati novou úpravu poměru toho, rozmnožením zvláště pomocného učitelstva, odloučením věcí správních od učitelských, vybudováním vědeckých ústavu při universitách, ne mimo. Omezování počtu studujících má se díti ve ve střední škole, ne na universitě, neboť nebylo by spravedlivo a snad ani možno odmítati z ní ty, kteří pro neštastnou politiku středoškolskou pro vysokou školu dospěli a již právě pro svou početnost řádného vyučování na universitě požívati nemohou. Tím, že se příliš zdůrazňuje úkol vyučovací, trpí vědecké bádání v oborech, jež nejsou předměty zkušebními. V organismu školství třeba toho dbáti, aby více žactva vedeno bylo k oborům neakademickým, a pro tyto aby zavládl přísnější výběr.

*

Katolické spolky, professorský a učitelský, ohlašují pro tento listopad—duben řadu přednášek o časových otázkách náboženských („Věda a náboženství"). Přednášky konají se v ohlášené neděle odpoledne o 4. hod., po přednáškách následují čísla hudební a recitační. Vstup do místností („Katolický dům" v Příboře) jest volný. Po lonském cyklu apologetickém, jenž měl pěkný úspěch (průměrná návštěva 400—600 osob ze všech vrstev občanstva), má letos následovati cyklus socialní a později cyklus historický o době husitské.

*

Asi před rokem sv. synod v Petrohradě vypracoval návrh ženské duchovní akademie, t. j. vyššího ústavu pro dívky, kdež by mohly vzdělání své doplniti chovanky diecesních ústavů, které dosud, chtějí-li pokračovati ve studiích, jsou nuceny vstupovati na světské ústavy hlavních měst, kdež často upadají v nebezpečenství mravní uprostřed nezvyklého víru světa. Z neznámých příčin akademie ta dosud nebyla otevřena, čehož litují listy církevní, jež se nadály, že z akademie vyjdou schopnější učitelky diecesních ústavů dívčích.

Časopis „Podolija" ukazuje na úžasný postup rozkladu a hniloby vnitřního života větší části ruské studující

mládeže i viní z toho rodinu, jež chorobným ovzduším svým kazí život dítek; zvláště t. zv. aristokratická rodina vychovává dítě jen podle požadavků zdravotnictví a lékařství, ale neohřívá ho teplými paprsky křesťanského náboženství. I není divu, že z rodiny, kde Bůh, mravnost, hřích jsou prázdná slova, zbytek divokých časů, vycházejí do školy mrzáci s duchovní prázdnotou, se smyslnými náklonnostmi, s divokými názory, z nichž nelze škole vychovati velikých občanů.

Petrohradský metropolita nedávno pronesl významnou řeč o výchovu současné mládeže. Tělocvik a vůbec každý tělesný sport, jehož význam se teď zveličuje, hodí se jen pro zdravé, ne pro nemocné. Jiná věc jest cvik svědomí, přístupný také slabým, jenž neničí sil duševních, ale pěstí je. A právě studující mládeži třeba nejen sil tělesných, nýbrž i mravních, v boji s vášněmi třeba nejen tělocviku nýbrž i dušecviku, jenž tuží člověka v zápase se špatnými náklonnostmi. Metropolita si právem stěžoval, že současná škola nejen necvičí mravních schopností, nýbrž často ještě vystavuje na posměch děti, nábožensky naladěné. Publicista Nového Vremene Meňšikov navazuje na tuto řeč, uznává, že současné mravní vychování postaveno v Rusku na špatném základě, že devět desetin vzdělaných mladíků je lhostejné nebo docela nepřátelské k náboženství, a jedna desítina nucena skrývati svou nábožnost v životě. Nutno, aby mládež k mravnosti naváděna byla nejen slovy, nýbrž i příkladným životem, toť úkol církve.

Na Rusi čím dále, tím více pociťují potřebu široce vzdělaných pastýřů duchovních, protože množící se protináboženské a proticírkevní útoky nutno odrážeti zbraní vědomostí. Nezbytno tedy rozšířiti učebné předměty ve škole duchovenstva střední i vyšší, a pracujícímu již duchovenstvu přijíti na pomoc opakovacími kursy, jak je navrhují „Ufimské eparchialne vědomosti.“ Také o vzdělání členů nižšího duchovenstva začínají se starati, poněvadž právě nižší duchovenstvo ruské stojí na velmi nízkém stupni vzdělanosti.

*

Saský ministr vyučování Dr. Beck, jenž má se socialisty nemalé potíže co do školního zřízení, doporučoval při jubileu učitelského semináře v Grimmě jeho učitelstvu snahu, vštípiti slovem i skutkem chovancům pro celý život jejich rozhodný ideál vychovatele, zprostředkovati jim z vlastního nadšení vedle bohatého vědění, ne tak ze šířky jako z hloubky čerpaného pevný podklad mravně náboženského výchovu pomocí písma svatého a dle vzoru i života největšího mistra všelikého výchovu, Ježíše Krista, seznamovati je s výsledky vědy ne dle osobních názorů, nýbrž dle zajištěných výzkumů vědy, jež naším křesťanským náboženstvím nikdy otřásati nedovedou, a prosti ustrnulého, neživotného vyučování vésti i přes vlny pochybností a pokušení ke skálopevné, radostné víře křesťanské, uváděti ve znalost předností užší i širší vlasti, a tak vychovávati domácí pokolení také v neochvějném monarchicko-vlasteneckém smýšlení, osobnosti prohloubeného vědění, pevné víry, tělesného i duševního zdraví.

Je to zřetelná výzva z konfessijní školy a konfessijního semináře. U nás na takové řeči, tím méně skutky, nejsme zvyklí: schází určitost a rozhodnost, převládá polovičatost úředního řízení, která dobré živly tlumí a duší, špatné pak osměluje a nechává řáditi po svém.

*

Laické škole francouzské pomáhali na nohy na výročním sjezdě Ligue de l' Enseignement v Chambéry. Pan ministr Barthou ocitl se poněkud v nesnázích a uznal proto záhodným zabušiti na protiklerikální buben. Vykládal, jak republika a laická škola úzce spolu souvisejí, pročež vláda musí světským školám zabezpečiti žactvo. Něco k tomu cíli již bylo učiněno, návrhy dalších zákonů předloženy budou parlamentu v příštím zasedání. Solí v oku je protiklerikální Ferryho zákon o neutralitě, který své doby byl nutný, jehož odstranění však by znamenitě stížilo existenci konfessijních škol. Že nepřátelé náboženství mají smělosti dost, svědčí, že ony tisíce negramotných rekrutů pověsili na krk náboženským školám; ti, kteří byli ze škol vyhnáni, nesou vinu, že francouzská mládež neumí číst a psát. To řekl ministr, který zpolupůsobil na zavření 20.000 tisíc škol ve Francii. A president Poincaré přijal lichotivým dopisem předsednictví nad sjezdem, ačkoli Liga podporovala protimilitarismus učitelstva, dodala nejostřejší řečníky proti tříleté službě a pracovala jak proti jeho kandidatuře na presidenta tak proti jeho politice národního sjednocení.

Kterýsi biskup francouzský za odpověď proti chystanému vládnímu násilí navrhuje katolíkům, zavříti najednou všecky katolické školy. Rád bych věděl, praví, odkud vláda vezme peníze a budovy, aby je nahradila.

Nelze nám francouzských poměrů posuzovati, ale zásadně podotýkáme, že tento a takový prostředek vůči modernímu státu jistě selže. Co jemu na tom záleží, že několik, třeba sebe více tisíců dítek nějaký čas bude beze školy? Řekne nanejvýš, že klerikálové jsou nepřátely vzdělání. A obecenstvo? Bude chvíli láteřiti atd. a pak nic — bouře ve sklenici vody, jako při vyhánění a okrádání řeholníků. Známe to ze zkušenosti v našich oposicích. Nynější stát lze jen říditi, nikoli donucovati.

*

Bohoslovná fakulta vyloučena z rektorátu nejen v Praze, nýbrž i v Innsbrucku, kde ona svěřena jesuitům a, jak známo, vědeckou prací slyne po celém světě. Mělo se za to, že jesuité, kteří jinak všech hodností přijímati nesmějí, nějakým svým domácím řádem z rektorství se vylučují. Z interpellace prof. Dra Schöpfra na tyrolském sněmu však vysvítá, že i tam je to dílo roztomilých „svobodomyslných" kollegů; sám interpellant však se mýlil pravě, že to v Rakousku universita jediná — ne, v Praze je druhá — NB v klerikalním Rakousku za klerikalního ministra. Proti těmto dvěma vědeckým instancím, jako je innsbrucká a pražská, včetně ovšem studentstva, jsou rektoři z německé říše, kteří nedávno v Halle rozhodně se vyslovili pro bohoslovné fakulty, zajisté pídimužíky.

Hospodářsko-socialní.

Příčiny smrtelných úrazů v aviatice uvádí Die Welt der Technik tyto: 1. přírodní živly, 2. neopatrnost aviatikova, 3. nedokonalost stroje, 4. nemoc aviatiků. Technika pokročila už dnes tak, že aeroplan má dosti jistou polohu i proti nenadálým nárazům vzduchovým; proti pravidelnému větru může aviatik bezpečně letět a 50—70 km za hodinu urazit, avšak nebezpečné jsou větry se strany, které stroj snadno převrhnou. Nad nerovným územím vznikají vzduchové víry, jež stroj s 5—40 m strhují k zemi, proto dávají piloti přednost vrstvám vyšším. Letí-li pilot náhle s větších výšin, dostává často zvláštní nemoc, rozbolí hlava, hučí v uších a může se dostaviti i závrať. Podobnou nemoc mívají ti, kdož slézají vysoké hory. Příčina zvláštního fysiologického stavu jest asi ta, že organismus lidský je velmi citlivý proti náhlým změnám tlakovým. Během r. 1908 udál se jediný jen smrtelný úraz, r. 1910 už 25, koncem r. 1911 bylo jich 100 a po roce 236. Největší počet obětí má Německo, pak Francie, Amerika, Anglie a Italie.

Letní pobyt v baloně. Nedávno se dotazoval telegraficky New-Yorský kapitalista vzducholodního oddělení linie Hamburg-Amerika, zda by si mohl najat pro sebe a svou rodinu Zeppelinův křižák, aby se v něm potuloval několik měsíců Evropou. Myšlenka jistě není špatná, dnes se vznášet nad pláněmi sněžnými a zítra se nechat ovívat teplým mořským vánkem, nyní pohlížet na shon velkoměsta a za chvilku obdivovat klid luk a lesů a při tom netřeba se vázat ani na proud vody ani na kolejnice železnic.

*

Bezdrátová telegrafie způsobuje telegrafistům chudokrevnost (ubývání červených tělísek v krvi), poněvadž jest okolní vzduch silně ozonisován střídavými proudy o vysokém napjetí.

*

Panamský průplav byl právě dokončen a tak Atlantický oceán s Tichým spojen. Jest tomu zrovna 400 let, co Vasco Nunez de Balboa objevil Velký či Tichý oceán. Určité zprávy indiánských náčelníků přiměly Balboa r. 1513 na výzkumnou cestu; již 25. září téhož roku spatřil s vrchů panamských nové moře. Čtyři dny na to 29. září na Sv. Michala stál už na okraji moře a pojmenoval to místo San Miguel.

Úřední otevření kanálu bude až 1. ledna 1915, kdy projede průplavem americké válečné loďstvo.

Stavba panamského průplavu stála dle úředních odhadů na 375 millionů dolarů t. j. na 1.875 millionů korun. Za odstoupení půdy bude dostávati republika počínajíc rokem 1913 čtvrt millionu dolarů, na veřejnou správu a na zlepšení zdravotních poměrů se čítá půl millionu d. Přijdou-li k tomu ještě asi 3% úroků z kapitálu a 1% na umoření

půjčky, budou činiti výlohy celkové roční $19^1/_4$ mil. dolarů. K úhradě těchto výloh jest třeba ovšem ohromné dopravy. Prof. Johnson odhaduje dovoz v prvých letech přes 10 millionu tun ročně. Dle zkušeností o Suezském kanále a o světovém trhu zvětší se doprava v každém desítiletí o 60%, tak že není obavy, že by se panamskému průplavu nedařilo — leč by mu přírodní síly (zemětřesení a pod.) příliš mluvily do hry.

*

Američané sotva prokopali panamský průplav, už pomýšlejí zase zlepšiti americké i evropské podnebí.

Teplý proud golfský, jdoucí od Mexika podél pobřeží amerického, rozděluje se u Nového Fundlandu na dvě části, z nichž silnější směřuje k Anglii a Irsku, slabší pak podél Gronska na sever. Z Davisovy užiny mezi Baffinovou Zemí a Gronskem přichází studený proud mořský, který u Nového Fundlandu vtéká do horkého proudu golfského. Kdyby byla na tom místě, kde se proudy stýkají, hlubina, nesmíchala by se obojí voda a neochladil by se proud teplý, protože studená voda jako těžší by klesla hlouběji pod lehčí teplou a tekla by pak svým směrem dále. Poněvadž však jest u Nového Fundlandu mělčina, podél jejíhož okraje jde proud golfský, řítí se studená voda přímo do teplé vody proudu golfského a odnímá mu mnoho tepla, tak že obě větve jeho jdou už značně chladnější. A tu navrhuje L. Riker postaviti od jižního mysu novofundlandského do moře hráz až ku konci mělčiny a přinutiti studený proud k tomu, aby vtekl do hlubiny dříve, než se sejde s proudem teplým, podplul pod něj a neochladil ho. Hráz by musila býti asi 300 km dlouhá a z počátku na 60 a ke konci na 5 km široká. Že studený proud nese mnoho písku, mohl by se tento jen zadržovat a hráz by rostla sama. Náklad by byl ovšem ohromný, avšak i účinky dalekosáhlé. Západní části Evropy by měly vyšší teplotu, a teplejší podnebí v Gronsku, v Sev. Americe ba i v Sibiři by jistě umožnilo lepší vegetaci.

Myšlenka čistě americká, ale právě že je americká, není neuskutečnitelná.

*

Úvahy o příčinách drahoty potravin nedovedly jí dosud zmírniti, leda že kromě skutečných příčin, na př. znehodnocení peněz, ač je to vlastně idem per idem, poukázaly na některé předsudky. Ochranná cla, kterým se často dává vina, zvlášť od malorolníka, nemají tolikého významu, jak se myslívá. Mléko, vejce, zelenina, obyčejné ovoce i pomeranče a citrony jsou beze cla. U luštěnin je clo 2·40 K na metr. cent. U jiných obilnin a u masa jest ovšem vyšší (u pšenice 6·30 K), ale domácí výrobce nebo pěstitel nedostane za svoje zboží celé té ceny i s dopravným. Právě zde pak rozhoduje, co třeba rozhodně zlepšiti, totiž množství domácí výroby a vyloučení drahých prostředníků prodeje. Že ani zemědělský stát jako Rakousko nedovede svému obyvatelstvu poskytnouti dosť obilnin, je smutně významné; ale příčinou není nemožnost, nýbrž nedokonalost pěstění, čímž se stává, že na př. na vídenské burse do-

sáhne pšenice nejvyšší ceny celého světa. S masem pak, potravou to měst, jest ještě huře, neboť dobytkářství naše jest velice pozadu: v Rakousku jest po severní Americe nejdražší maso. Dovoz z balkanských zemí — argentinské se neujalo — nemůže býti žádoucí náhradou, nýbrž jen výpomocí, aby se ceny likvářsky nezvyšovaly.

Ke všemu tomu však jest potřeba kromě přírodních podmínek také schopných lidí, jichž bohužel čím dál tím více z venkova do měst utíká. Říká se, že na venkově nedojdou výživy, venkov zase říká, že nemá lidí. Obojí mají kousek pravdy. Rolník sám ostatně zhusta chybuje, že své děti hroudě odcizuje, aby „měly lepší živobytí". Na 10. mezinárodním zemědělském sjezdu v Gentě v letošim červenci bývalý ministerský předseda Méline na námitku, že zlepšením životních podmínek zemědělstva (mzdy, bytů, stravy atd.) za tím účelem, aby dělníci více jemu se věnovali, drahota jen ještě stoupne, měl jedinou odpověď, že jinak nelze drahotě čeliti leč, jak poznačeno, zvelebením výroby.

Návrhy, učiniti Rakousko více státem průmyslovým, jsou snad dobře míněny a přírodními poklady odůvodněny, ale podminky vývozní, s nimiž industrialismu zvláště jest počítati, nejsou již daleko tak příznivé, jako na př. v Německu a jeho přímoří, a které výhody, na východ totiž, jsme měli, ty jsme si sami snad už nenahraditelně pokazili. U nás tedy doslovně platí, že nemá-li sedlák, nemá nikdo, a bude platiti asi ještě dlouho.

*

Uhložidé ve Vídni chtěli od 1. listopadu, kdy dráha žádá za skládání uhlí větší poplatek, zvýšiti ceny uhlí. Ministerstvo železnic však jim dalo na srozuměnou, že k tomu není příčiny, jelikož ona přirážka znamená jen skutečné výlohy na rozmnožený personál, která se velkoobchodu právě velkým sezonním odbytem bohatě nahradí; kdyby skutečně ceny uhlí zvýšili, vidělo by se ministerstvo nuceno skládání uhlí přenechati na jich účet. A pomohlo to.

*

Železářský kartel měl se i v lonské a letoší kritické době zcela „obstojně". „Prager Eisen", jak společnosti říkají, na 51. valné hromadě přidělila si za správní rok 1912—3 jen 38% dividendy. Jak pak to asi bývá, když není krise?

Česká společnost pro obchod a prumysl v Praze měla přes 12 tisíc K schodek.

První česká akciová rafinerie cukru platí dividendu 7%.

České cukrovary přecházejí dále do rukou německých; nově jde o cukrovar vinořský. Akcionáři čeští zhlidnou se na několik korunek a prodávají akcie. Rozumbradský rolník český balamucen jsa svými „politiky" zcela klidně na jedné straně zašantročuje národní majetek, tedy národní samostatnost, a na druhé straně skládá korunky na rozličné mnohdy zcela zbytečné národní podniky!

Cukerní sklizen jest letos kromě Ruska vůbec menší, v Rakousku řepy o 11·8%, cukru o 10·7%, v Čechách o 17·7% a 13·8%.

Ve Lvově otevřena bursa na zboží. Místodržitel Korytowski, jenž má velkou zásluhu o zakročení proti „Canadian Railway", ji zahájil.

Vaječná bursa nedávno v Pešti otevřená jest vážně ohrožena. Obecní závod s potravinami prodával vejce, často i pochybné jakosti, průměrně dráž než drobní obchodníci.

Doly na stříbro, měď a zinek, v nichž nalezeny staré primitivní žebříky a o nichž není jinak zpráv, proč byly opuštěny, objeveny znova v Křepicích u Cachrova v Čechách.

*

Do Kanady přistěhovalo se od 1. dubna do 31. prosince 1912 334.083 lidí, o 14% více než za tutéž dobu v r. 1911. Největší počet dodalo Spojené království, které v novější době snaží se zachovati svou emigraci britské říši, totiž 127.875. Ze Spoj. Státu usadilo se v dominiu kanadském 113.798; na ostatní národnosti připadá 92.410.

Zmíněná minule ostuda rakouská s „Canadian pacific railway" ukazuje se horší než puvodně, jelikož i vlivné osoby úřední jsou do ní zapleteny. Agentury této vystěhovalecké společnosti se zavírají a hlavní činovníci, arciť židé, též. Posl. Stapinski nemá dosti na tom, že jest veřejně nařčen ze spoluviny, on ještě nabízel uvězněnému předáku společnosti své „služby" co do trestního řízení!

Společnost, jak známo, dodala alpským tratím vyhlídkové vozy a slibovala podporovati cizinecké návštěvy Rakouska; jmenovitě slibováno si od ní, že prospěje přístavu terstskému. Její soutěží arciť vystěhovalcům dopravné do Ameriky značně zlacinělo, ale na účet — jich samých, jakmile se octli v Kanadě, neboť tam se na nich společnost hojila cenou pozemkuv a jinak. Doprava přes Terst sice o něco stoupla, ale hlavně pomáháno Antverpám, ne Terstu. Člověk opravdu nechápe takové krátkozraké politiky, která pro nějakých pár tisíc dovozného dovolí cizí společnosti vlastní domácnost zrovna drancovati, olupovati o mladé dělné síly. A kdyby vojenské správě nebyl napadl nepoměrný úbytek rekrutů v Haliči a v Bukovině, možná, že by četné, úředně koncessované agentury byly řádily klidně dál. Nebo snad záleží některým lidem mermomocí na tom, aby slovanského obyvatelstva v Rakousku co nejvíce ubývalo? Ale kdo to Rakousko pak udrží? Ti mrzáci?

Letoší živelní pohromy v Haliči arciť mnoho přispěly k rozmnožení vystěhovalců. Bída je tam veliká, a neprávem i tentokrát vytýkáno vládě, že subvencemi chce Poláky a Rusíny koupiti, jak jindy dělá.

*

Elektrického proudu o vysoké frequenci užito prakticky při chovu drubeže na Meeches Farm, Poole, v Anglii, prý s výborným výsledkem. Pod vlivem elektřiny dosáhla kuřata za pět neděl váhy, jaké dosahují v obyčejných poměrech teprve za 3 měsíce, a ze 400 kuřat takto chovaných uhynulo pouze šest, kde jinak v oné ranní době jich pojde až 50%. Kuřata, která po vylíhnutí nemohla státi,

vlivem elektřiny ozdravěla a sesílela. Vysvětlují to tím, že účinkem proudu krev ztrácí z viskosity a snadněji i rychleji obíhá.

*

S. Peterb. Vědomosti pozastavují se na oněch smutných změnách, jaké v život vesnice vnesl zákon 14. června 1910. Se zrušením „občiny" (obecního nedílu) láme se též veškeren způsob života, stará ruská vesnice mizí, a na místo její usazuje se statek s obchodní vypočítavostí. Občina přece jen vychovávala neocenitelné občanské sdružení, po zničení občiny na venkově šíří se zpustlost, samolibost, lhostejnost ke společenským potřebám a nepřátelství. Dostavily se četné spory a pře o půdu, nastala sudilská horečka.

*

Časopisy ruského duchovenstva povzbuzují v době nynější duchovní, by pracovali ve sdruženích, i uvádějí různé kombinace a historická fakta ve prospěch činnosti duchovenstva ve sdruženích. Činnost taková dle mínění jejich neodporuje ani náboženství, ani pastýřské službě. Církev od prvních dob vybízela duchovní, by šli na pomoc stádu svému v jeho potřebách, dovolujíc jim spravovati statky sirotků, vdov, zastávati se uražených a nevinných. Taková činnost přispívá k povýšení pastýřské autority, ke sblížení pastýřů se stádem, a pomáhajíc lidu k blahobytu, snaží se zároveň s tím o jeho duševní rozvoj, zřizujíc knihovny, pořádajíc kursy, populární přednášky atd.

Myšlenky zajisté správné a v naší církvi dávno prováděné. Mnoho však, ne-li všechno, záleží na tom, jak. Bez důkladné znalosti věci — ostatní požadavky předpokládajíc — nevynikne se nad neúspěšné dilettantství, jež dnes už nestačí, jehož pravděpodobné nepříznivé následky odnese pak — náboženství. Marně se pak takový duchovní odvolává na dobrou vůli, na vše námahy a oběti — všecko to pak nic neplatí, když se věc nepodaří anebo jinými součinovníky pokazí. Těm se za chvíli vše promine, kněz ať si pracoval sebe více, zůstane — „zlodějem", třebas se při tom sám ožebračil za ty, kteří teď jemu a náboženství nadávají. Proto pozor! Dobrá vůle a celé povšechné vzdělání tu již nestačí.

*

V Jižní Dakotě (Sp. St.) vyhnala důlní společnost biskupa z vlastní diecése. V městě Lead vládne Homestake Mining Company, a nad společností vládne hlavní akcionářka Mrs. Hearstová. Společnost nemá dosti na šesti dnech týdenní práce a její závody jsou v plném chodu svátek nesvátek. Tímto a mocným vlivem společnosti jsou nuceny také ostatní závody a živnosti činiti podobně. Mravní zpustlost z toho vzešlá pohnula biskupa k zakročení u pí. Hearstové. Na to purkmistr leadský svolal tábor lidu, na němž biskup byl odsouzen, a mnozí katolíci byli přinuceni podepsati prohlášení, že biskup pomlouval a společnosti ukřivdil.

*

Hnutí protialkoholické šíří ve Francii hlavně „Ligue nationale contre l'alcoolisme". Předsedkyní dámského komitétu jest kněžna Muratova. Tato liga obrací se nyní na veřejnost, aby vynutila

podpisy a peticemi novy zákon o prodeji lihovin. Jak těžko odstraniti něco, co státu vynáší, viděti právě v této duležité věci. Patnáctkráte byl podán ve franc. sněmovně návrh na omezení prodeju lihových nápojů. Dne 5. února 1912 bylo 360 hlasy (proti 156) odhlasováno opětné odročení. Medicinská akademie vyslovila se již r. 1903 pro úpravu zákona, k ní přidala se většina krajských zdravotních rad a lékařských spolků, nyní pak si má lid vynutiti, co se jeví samozřejmým. Zvláště ženy, „mučennice alkoholu“, bojují se zákonodárci.

*

Proti nákladným plesům, i t. zv. „dobročinným“, vystupuje pražský „Střádal“ a po něm jiné listy pod heslem: „Ukazujte zvacím výborům dvéře“. Z protivné strany poukazuje se na to, že by pak mnohým živnostníkům ubylo výdělku, duvod to arciť podobný, jako že by bez sudilů soudcové a bez kriminálníků strážníci neměli co dělat; nad to co do živnostníků třeba ještě podotknouti, že lví podíl z našeho národního plesání, zvláště v národních krojích, má — žid. A dobročinný výtěžek, jest-li kdy vůbec jaký, nebývá v žádném poměru k vyhozeným nákladum, které jiným zpusobem byly by mnohem dobročinněji vynaloženy. „Kdo tancovat chce opravdu (na plesích se tančí čím dál tím méně), pujde k pořádnému tanečnímu mistru (to je také ubohý živnostník) a tam se muže vytrdlovat, až si nohy ubrousí“ a všecko si sám zaplatí, podotýká jiný list.

Otázka jest jistě duležitá, ale nejen s hlediska hospodářského, nýbrž i jinak. Naše spolky i v tom dobře mohou působiti, když nemístný přepych a jiné nepřístojnosti budou co nejvíce zamezovati.

*

O lidnatosti Francie rozepisuje se A. Boháč v „Národop. Věstníku Českoslov.“ (č. 4. proti prof. Krouškovi; Studie demografické, č. 7—8). Dle něho nevykazuje Francie co do úmrtnosti nikterak poměru nepravidelných, ačkoli v letech věku 15—40 jest poměrně dosti vysoká, již prý snad možno vysvětliti také nezřízeným životem mládeže francouzské, ač jinak vyrovnává se poměrně skrovnou úmrtností dětskou. [Poměr tento ovšem právě jest pro národní zdatnost nevýhodný]. Pro francouzskou lidnatost samu, dovozuje B., není tedy škodlivou úmrtnost, jako spíše skrovná plodnost [ale na tuto přece také působí úmrtnost v oněch mužných letech!], zvláště když soustava malých rodin začíná zavládati také v nižších třídách obyvatelstva.

*

Socialisticko-kommunistický vzorek obce — vzorek bez ceny, jak nyní zřejmo — Krinica u Černého Moře skončila svoje 25leté svízelné bytí a činovníci její poctivě k fiasku a jeho příčinám se přiznávají, zvláštním spisem. „Jsme proti každému budoucímu po kusu, stávající řád měniti, zvláště proti každému znásilňování osobnosti. V dětech nemají se pěstiti ničivé, kritické záměry. Zkusivše, že člověk jest jenom nedokonalá bytost, uznáváme představu hříchu . . . Sobectví jest nejdůležitější činitel v životě všech lidí. Vzájemná nedůvěra jest následek sobectví rozumu. Ze sobectví se jich nejvíc sektě přidružilo,

hledajíce volnost, jež vedla k věčným tahanicím. Slabí nebyli spokojeni, že silnější lépe žili a v obecných poradách více rozhodovali... V Krinici byla nejpoctivější snaha, uskutečniti zásady socialistické. Kromě duševné osamocenosti a ochablosti, vedle toho však věčné spory o přednost mezi rovnu býti majícími, nevykvetlo z toho nic.“

Ve sporu marxistův a revisionistův objasněna otázka agrarního kapitalismu, čímž hlavní sloup Marxovy theorie padá. Proletarisování venkova mělo by dle Marxa vésti malorolníka k úbytku výroby a tedy ke zničení, k zajití v kapitalistických latifundiích, jako kdysi v Římě. Přesnými číslicemi dokázáno však, že malorolník na svém políčku a hospodářství poměrně víc dobude než velkostatkář, a dobyl by ještě více, kdyby rozumněji hospodařil, tak že tu pozorovati zákon marxismu přímo opačný. Arcif závisí také na lidech, aby oni sami ze samostatných rolníků nedělali se — volaři na velkostatcích, ale i tento směr v letech nedávno minulých ještě často pozorovaný řídne čím dál tím více. I dělnictvo tovární, tedy t. zv. proletariát po výtce, jde směrem opačným, hledíc z úspor nabýti nějakého hospodářství. Což ovšem třeba jen vítati a podporovati.

*

Ke kijevskému přelíčení, jež čísi zásluhou se vůbec zove přelíčením o obřadní vraždu, chovají se židé tak, že kdyby jich nikdo nebyl podezříval, z počínání jejich, násilnického, úskočného a tajemnůstkářského podezření čerpati musí. „Neue freie Presse“ obrátila se na církevní hodnostáře o úsudek, jakýsi maďarský žid lživě zapletl do věci i arcibiskupa Pařížského a Lyonského a londýnský Rothschild dokonce vyžádal si od státního sekretariátu papežského ověření okružníku Innocence IV. z r. 1247 a úřední zprávy kard. Ganganelli (pozd. Klementa XIV.) z r. 1758, týkající se — náhodou věru prazvláštní — také podobného soudu v Kijevě. Jelikož kard. G ve zprávě své zkouší více takových případův a soudí, že až na dva nepodávají důkazů proti židům, myslí asi Rothschild, že tím porok ritualní vraždy vyvrátí; najednou církevní vrchnosti, které je tolikrát chránily a tolik od nich špiněny, jsou jim dobré. Pokud se hodnostáři ti o otázce vyslovili, vyplývá ze slov jejich správný názor, že co do skutku nemá se soudu předbíhati, že z úřední, veřejně známé nauky Písma St. Z. neb Talmudu obřadní vraždy vyvoditi nelze, že však není tím vyloučena taková fanatická nauka nějaké židovské sekty.

Od židovsko-pokrokářského znásilňování veřejnosti a soudu tato věcnost a noblessa úctyhodně se odráží. Úřední poměry kijevské za to jeví se tu v hanebném světle: dvojí darebnost, židovská a činovnická, se tu pěkně setkaly.

*

Pokusy s kouzelným prutem konány o zářijovém sjezdě v Halle. Inž. Purchalla (nebyl to někdy Prchala?) z Celovce a hydrotechnik Gruber z Vídně naň pozváni. Onen svým zvláštním prutem přišel hned při prvém pokuse — potřebuje při něm jednoho společníka — na vodu a to v zahradách, kde již na třech místech (dle návodu

jiného „kouzelníka") marně vrtáno. Při další kontrolní obchůzce podařilo se jmenovaným hostům, v krajině docela neobeznámeným, určiti skoro přesně nejen proudy spodní vody — náhodou byl to vodovod! — ale i žíly uhelní a kaliové, tak že i protivníci byli překvapeni. Každý z hledačů má jinačí prut, své povaze přiměřený. Nad vodou se prut chvěje a ruka s ním. Jediná dáma na sjezdě přítomná šlechtična a statkářka, dobyla pokusy svými taktéž úspěchu. Nezdá se tedy, že by starodávná víra v tento prostředek byla pouhou pověrou. O telepathických jevech víme ještě příliš málo, aby rozhodný úsudek směl býti pronesen.

Politický a vojenský.

Dříve než vláda odpověděla na dotaz českých poslanců stran vládní komise v Čechách a nežli správní soud zabýval se národním protestem proti ní (byl-li už podán?), rozhodl právě tento správní soud v soukromé daňové záležitosti, že komise ta jest právoplatným ústavním zařízením panovníkovým podniknutým k zachování státu.

Pražské obecní zastupitelstvo poskytuje žalostný obraz české autonomní činnosti. Nejen že schuze vubec nedbale bývají navštěvovány, při zvláště důležitých otázkách, na př. připojení Břevnova, při veliké a prý nevýhodné výpůjčce činí se schuze schválně usnášení neschopnými. Při nových pak volbách lítaly na hlavy mladočeských radů nejšťavnatější nadávky a obvinění ze zlodějství, která se tiskem šíří a ovšem ku slávě českého jména nepřispívají.

I pro užší vídeňskou volbu do říšské rady, v níž zvolen kř. soc. Dr. Mataja, vyzváni Čechové II. okresu, aby volili socialního demokra Eldersche, a zdá se, že jej také volili. Již minule jsme řekli, že tuze chytré politiky v tom spatřovati nelze. A bylo-li to rozhodnutí zásadní, totiž jsou-li tamější Čechové skutečně socialisty, pak nemají si s radnicí co vyčítati! „Národu“ českého se to pak netýká.

Veselá příhoda odehrála se před soudem v Allandě. O letoší velkonoční neděli byly tam nalepeny plakáty „Oestereier für die böhmische Gemeindevertretung von Alland“, kde se jí vytýká, že je v ní mnoho Čechů — jména českého mezi nimi neviděti! — proto prý jsou zde místo vajec slepičích jen Hotil- [= Trottel] Eier, kdo prý chce v Allandě něčím se státi, musí býti Čechem nebo správcem léčebny atd. Soudce — dle jména Kulowski snad jediný Čech v celém procesu obecní rady s pisatelem nálepky — odsoudil tohoto k pokutě 120 K nebo 15 dnům vězení a k náhradě útrat; jen za zjištění písma obnášejí 1200 K. Pak prý humor vymřel!

*

Dosavadní náčelník dopisní úřadovny v ministerstvu zahraničí Koloman v. Kanya odchází za vyslance do Mexika; dříve býval konsulem v Rusku a na Balkaně. Za balkanských zmatkův ostře židovskými listy obviňován, že úřední zpravodajství porušoval. Antisemitské listy zase jej chválí, že konečně překazil židovským zpravodajům řemeslo, nedávaje se s nimi do žádných pokoutních jednání. I naše listy jej napadaly, že stranil nepřátelům Srbska a Černé Hory; toto jest možno a pravděpodobno, ale byl by tak jen prováděl rozkazy svého představeného. Ale křik židovský, jako vždycky, prozrazuje, že přece šlo o něco více, totiž o židovské kšefty, ku kterým se nepropůjčil (zprávy pro bursu!), neboť jinak by mu židé každou i sebe větší nepoctivost odpustili.

Nástupcem jeho jest ryt. Oskar v. Montlong, bývalý soudce, jenž i v Brně úřadoval. Roku 1905 byl při poradách v Algecirasu.

*

K četné jubilejní literatuře o Skargovi přibyla v poslední době vážná vědecká práce prof. Eduarda Winklera, věnovaná důkladnému a všestrannému rozboru politických názorů znamenitého kazatele („Myśli polityczne ks. Piotra Skargi“, Varšava 1913). Jako vroucí vlastenec, strážce největějších ideálův a ctností národních, nemohl Skarga patřiti lhostejně na záležitosti politické; hleděl na ně okem milujícím i starostlivým, velkým svým duchem pronikal minulost i budoucnost národa. Na výtku, že má raději hleděti si breviáře nežli dávati se do politiky, odpovídal: „To by byl ovšem přestupek proti našemu povolání a řeholní naší professi. Od světa jsme utekli a zase vraceti se máme k jeho věcem? Nedej Bůh! Byla by to smrt duchovních našich radostí, na nichž ze srdce si zakládáme. Prosíce Pána Boha, abychom se nazpět neohlíželi, pluhu Božího se chopivše; jsme povinni povzbuzovati lidi k pohrdání světem, a sami máme se broditi v jeho záležitostech?“

Leč — dovozuje dále — aby se dostoupilo onoho života věčného, ke kterému kněží jsou povinni přímou cestu ukazovati lidem, je třeba právě na tomto světě získati si zásluhy u Boha, unikati hříchům. Každý pak hřích veřejný, hřích proti mnohým, proti celé vlasti, jest přece mnohokrát horší a těžší nežli hřích jednotlivý proti sobě nebo bližnímu. Jsou-li tedy takové hříchy, ba zločiny páchány každodenně, musí jistě opravdový kněz Boží proti nim jak nejenergičtěji protestovat a ve jménu Boha je přísně trestat. A tu kněz, jak tvrdí Skarga, nedává se do politiky, ale lidi varuje a odváděje od všelikých hříchův, od nesvornosti, vzpoury a zkázy vlasti, přitahuje politiku k theologii . . .

Skarga pojímaje svůj úřad kazatelský jako „poselstvo velkého poslance od velkého pána“, jako „poslance, ale ne z jednoho okresu“, káral často hříchy proti mravné, na náboženství opřené politice a ve svých spisech a kázáních řešil i takové otázky, jako jsou: poměr církve ke státu, vnitřní ústrojí státu, zákon a pojem spravedlivosti, otázka socialní a válka.

*

V Italii měly sněmovní volby dle nového volebního řádu s právem skoro všeobecným a tajným. Analfabeti pomáhali si podobenkami kandidátů. Těchto bylo asi 1300 na 508 volebních okresů. Katolíci dle papežského non expedit se úředně nesúčastnili, ale bylo jich přece voleno 33, snad zárodek příštího středu. Ministry mohou v Italii býti jen poslanci; všichni také zvoleni. Zednářsko socialistický blok poražen.

Španělsko má novou, konservativní vládu. Senát totiž docela malou většinou neschválil zprávy Romanonesovy o dohodě s Francií, která v zemi naráží na odpor, a o jiných opatřeních. Vůdce konservativců Maura pro svou přísnost neoblíbený, nepřijal nabídky královy, aby utvořil ministerstvo, kterouž úlohu pak převzal konservativec Dato.

I přátelé dynastie mají o ni obavy, ana jest napadána jak liberály, tak karlisty, kteří přejí více připojení k trojspolku. Nešťastná kolísavost nedává zemi přijíti k pokoji.

Brunšvický trůn znova obsazen zetěm Viléma II, který se dal zařaditi do pruského vojska a tím vzdal se nároku na Hannoversko. Korunní princ při této příležitosti opět se omočil napsav kancléři, že ta nepřímá resignace nestačí (nejsou prý se sestrou a se švakrem za dobře).

Otázka irské samosprávy s odporem Ulsterských stojí na mrtvém bodu, a zdá se, že bez vzájemné dohody obou protivných irských stran nebude jí hnuto. Ozývají se hlasy, aby se věc vyřešila mírně, i kdyby v Irsku měly býti dva parlamenty, v Dublíně a Belfastu, aspoň prozatímně. Proti tomu staví se irská strana národní.

Spor ruské dumy s vládou trvá. Předseda dumy nechce (neb nemůže?) dáti ministrům záruky proti osobním urážkám (!) Poslanci přinášejí z kraje hrozivé zprávy o kvašení nad administrativním a policejním řáděním vlády; oktabristé nejsou s ní také spokojeni, tak že vláda nemá vlastně v dumě většiny, čehož nacionalisté používají k tomu, by štvali proti dumě vůbec.

Presidentem čínské republiky zvolen Yuan-Ši-Kai 507 proti 179 hlasům, jež dostal generál Li-Yuan-Hung. Ve sněmovních kuloárech všeobecně se mělo za to, že vítězství rozhodlo 200 hlasu týden před hlasováním zakoupených.

*

Lipská slavnost na památku bitvy 1813 v Rakousku neuspokojila. Již dustojníci byli rozmrzelí, že nebylo všem přihlášeným dovoleno súčastniti se v uniformě, prý pro nedostatek místa, což konečně možno uznati; ale slavnostní řeč, již měl předseda jakéhosi Deutscher Patriotenbund, byla přímo beztaktní, an líčil vítězství jako pruské, ačkoli vůdce byl rakouský, nejvíc vojska postavilo Rusko, nejméně mimorakouské Německo. Naši Jihoslované odepřeli oslavovati: měli prý se za Francouzu lépe než nyní. Věru, krutá, ale pravdivá obžaloba stoleté rakousko-německé vládní neschopnosti a zarytosti. Čechové rovněž neoslavovali nic.

Modré archy, jež po letoších francouzských manévrech tak hustě slétly (jen generálům pět!), rozčílily ovšem postižené, což i jinde se děje, ale vedly i k veřejným útokům, což se jinde neděje. Gen. Faurier obviňuje gen. Chomera, v němž tuší svého kritika, z pokrytectví, an prý mu na manevřišti řekl, že jeho sbor si statečně vedl, a pak o něm takovou zprávu podal. Ostatně i nestranní pozorovatelé podotýkají, že náčelník gen. stábu Joffre volil formu trochu nevhodnou, neboť mohl jim prý, jako jinde se děje, hořkou pilulku jinak podati, nějakou nemoc jim poraditi a pod. Okázalost ani s té ani s oné strany věci neposloužila.

Vojenské ministerstvo nařídilo, by od října do července vojenští lékaři ve Vídni kommandováni byli do úrazových klinik na tříměsíční praxi.

Téměř s jistotou lze očekávat, že nejnovější německé dreadnoughty budou vyzbrojeny děly o kalibru 15 palců (381 mm), čímž Německo bude míti nejsilnější batterie na svých válečných lodích. Před 20 lety bylo spokojeno s 9½ palcovými, postoupilo potom na 11 a 12 palců. Zvětšení kalibru na 15" znamená projektil o váze 720 kg, kdežto 12palcové dělo metá střely jen asi 348 kg těžké.

Německých nových šest jízdních pluků mysliveckých má na zkoušku vedle karabiny dostati bodák (Säbelbajonett), jenž by se nasazoval na karabinu; jezdeckou šavli mají nositi jen mimo službu.

Srbská pěchota, vyzbrojená 7 mm. mauserkami z roku 1899 a 11 mm. berdankami nebo 10·4 mm. zadovkami Koka-Milovanovičovými již z r. 1880, má dostati postupně zbraň nejnovější soustavy, bezpochyby automatickou pušku. Nelze upříti, že od r. 1908 výcvik a výzbroj srbského vojska, před tím hodně zanedbaného, znamenitě pokročil; nejnovější pak válečné zkušenosti všeho druhu zdatnost jeho tím více zvýšily.

O Mexiko hrozí vypuknouti světový spor dříve, než se Panamou bude plouti. Unie nechce uznati předsedou Huertu, i kdyby správně byl zvolen, Angličané a Němci, kteří tam mají peníze, myslí, že tak dalece Monroe nemůže rozhodovati, aby ani neměli do toho co mluviti, a Japonci, proti kterým panamský průplav namířen, milerádi se svezou, zvláště když Mexičané jich žádají. Ministr války v Huertově vládě Blanquet je z oněch šesti vojáků, kteří zastřelili císaře Maxmiliána. Snad krev tato mstí se na rozbouřeném a rozervaném Mexiku.

*

Na Balkáně zuřila v říjnu nová válka. Srbsko — rozumí se samo sebou, že jen „vojenská strana" ! — chtělo ještě něco z Albanie urvati. Ve sveřepých bojích Albánci podléhali a byla v trojspolku obava, že Srbsko pod záminkou pacifikace obsadí důležitá místa vnitř albánských hranic, z Londýna vytčených. S neočekávanou rázností dalo mu Rakousko ultimatum, a srbské i černohorské vojsko odtáhlo; jen Černohorci prý čekají, až velmocenské lodi odplují, aby albánské území až po Medvu znova obsadili.

Albanie sama dostala panovníka, protestant. prince Wiedského, jenž nejsa právě bohat, jednal teprv o hmotné zajištění, zvláště pro případ — pense. Jiné listy albanské pracovaly pro egyptského prince Ruada, jiné pro náčelníka Mirditů Prenka.

Řekové s Turky pořád ještě se domlouvají, jednak o ostrovy, jednak o úpravu a náhradu veřejných fondů v zabraných krajinách. Nebezpečí války není sice úplně odklizeno, ale přece značně zmenšeno, hlavně tím, že Francie po lichotivé řeči krále řeckého v Berlíně poněkud ochladla a ani sebe horlivějším nadbíháním téhož krále v Paříži se již patřičně nerozehřála; nechce vůbec pustiti na Balkan peněz, dokud tam nebude pokoj — tak aspoň říká, kdežto jiní tvrdí, že odpírá cizině peníze proto, aby je dle pokynu vládního měla pohotově pro brzké potřeby francouzské.

O válečném poměru tří stran balkanských při uzavření příměří vydány teď úřední doklady vlády bulharské, ověřené cizími vojenskými attaché, situační nákres celého bojiště a vojsk na rozestavených, jakož i depeše jednotlivých velitelů. Viděti, že bulharské vojsko bylo tehdy pořád ještě vítězství schopno: Řecký jeden oddíl byl takořka před obklíčením a zničením, se srbským vojskem byla rovnováha; jedině rumunský zákeřný vpád ochromil Bulharsko a slovanskou věc, neboť jinak by se Bulharsko se Srbskem jako rovný s rovným snáze bylo dorozumělo. Teď není divu, že Bulharsko neprávem tak ponížené bude hledati odvetu; zatím aspoň na základě oněch důkazů žádá, by hranice byly velmocemi spravedlivě upraveny.

Vyskytují se zprávy, že Rumunsko hodlá těsněji přimknouti se k trojspolku; tím by, jak se praví, tento měl jakousi náhradu za to, že Španělsko sblížilo se s trojdohodou.

Po odklizení některých překážek bude možno v příštím ročníku uveřejňovati dopisy čelných osobností z družiny Sušilovy. Uvádějice to ve známost p. t. čtenářů »Hlídky« dovolujeme si každého z nich zdvořile požádati, kdo by ke sbírce té přispěti mohl, aby si neobtěžoval tak učiniti, buď zapůjčením originálu nebo zcela věrnými opisy.

Red.

Ročník XXX. Číslo 12.

HLÍDKA.

Náboženско-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

5. Národníci.

Gorbunov, Slavutinskij, N. Uspenskij, V. Slěpcov, Al. Levitov, Fed. Rěšetnikov, N. Naumov, Ilja Salov, F. Něfedov, Val. Dmitrijevova, Glěb Uspenskij, N. Zlatovratskij, Ertěl, Petropavlovskij-Karonin, Mačtět, Čechov, Gorkij, Bunin.

Jestliže předmětem literatury „raznočinecké" byl boj nových lidí šedesátých let s dřívějšími řády, názory a pojmy života, vedle ní „národnická" literatura obírala se výhradně životem prostého národu, lidu, jehož blahu intelligence chtěla sloužiti, pociťujíc velkou vinu před tímto lidem, znetvořeným dlouholetou, těžkou porobou v době nevolnického práva, za níž vzkvétala literatura „šlechtická". V prostém lidu viděli šedesátníci modlu, sloužiti zájmům selského lidu i dělnictva bylo svatou povinností každého vzdělance, v každé jiné duševní práci viděli zradu lidu a věci lidové. Bylo třeba přede vším prostý lid zevrubněji poznati, ne pouze na základě nahodilých pozorování a mimoletných dojmů, nýbrž na základě dukladného studia hmotného i duchovního života lidu ve všech podrobnostech. K takovému zevrubnému poznání lidu byli spisovatelé „národnici" tím zpusobilejší, že buď přímo pocházeli z lidu nebo z kruhů, stýkajících se bezprostředně s lidem,

zvláště z duchovenstva (N. Uspenskij, Levitov, Rěšetnikov, Zlatovratskij, Petropavlovskij a j.) Kdežto však u spisovatelů čtyřicátých i padesátých let, Turgeněva, Grigoroviče, Danilevského, Markovičové (Vovčka) i Kochanovské, prostý lid byl předmětem více méně slzavě-sentimentální idealisace, ani spisovatelé měli šlechetný cíl, ukázati v lidu člověka a vzbuditi v intelligenci soucit k mužíku, zevně nečistému, často zvrhlému těžkým břemenem nevolnictví, národníci v první době viděli v něm buď podivína, dávajícího motivy k zábavným kresbám „mužické literatury", nebo zvíře, hrubého divocha. Triviálně šprýmovnými výjevy ze života prostého lidu koncem let padesátých na jevišti bavil intelligenci Ivan Fed. Gorbunov (1838—95), škandálními anekdotami v rouše povídek S. T. Slavutinskij († 1884) a zvláště Nik. V. Uspenskij (1837—89), jenž nemilosrdně předvádí lid jako opilce, zloděje, hlupáky a lenochy. Komickými výjevy ze života hrubých mužíkův obveseloval čtenáře též známý nám už Vas. Slěpcov. Citlivější srdce pro tragické stránky života prostého lidu na venkově i v městě měl měkký pěvec „hoře silnic, vesnic a měst" Alexander Iv. Levitov (1853—77), jenž dávno před Gorkým a realněji než tento kreslil postavy bosáků, v nichž Gorkij vidí ideal pokolení lidského. Levitov měl teplé, lidumilné srdce pro všecky ponížené i uražené těžkými okolnostmi života i prolévá hořké slzy, nevida možnosti, by zvítězilo dobro a zmizela lež i zlo ze života prostého „bezstarostného lidu" v městech, aby mohl žíti „po božsku". Spisovatel v mládí byl věřícím člověkem, podává v „Selském učení" (1872) tklivou vzpomínku na sladké, nadšené pohnutí selského lidu v chrámě při tiché modlitbě, „ulehčující trpícím duším", ale později v orgiích hýřivého života městského ztratil víru a podryl si zdraví pijáctvím. Měkký básnický kolorit nalézáme ještě v jeho kresbě positivních, světlých typů z venkova (obuvník Škurlan, babička Mastlicha); ač autor mnoho pověrčivosti, hrubosti mravův vidí na venkově i v bohatých stepích jižních (Stěpnyje očerki), přece městské kresby jeho vykazují mnohem více bezútěšného zbarvení.

„Střízlivou pravdu" beze všech příkras podle slov Turgeněvových o prostém lidu napsal Fed. Mich. Rěšetnikov (1841—71) ve svých silně, ale neumělecky psaných románech a povídkách, z nichž zvláště román „Podlipovci" (1864) svou „hroznou" pravdou mocně působil na čtenáře. Ale je to spíše národopisná studie než umělecký román. Spisovatel, prostý esthetického citu, schválně si vybral a ve velmi neutěšeném světle hustými temnými barvami hrubě maluje nelidské

postavení polopohanských Permjákův, jen pro forma zapsaných za pravoslavné, v nejubožáčtějším kraji, kde člověk neustále hladoví tělesně, ale ani duchovního pokrmu nemá. R. chtěl namalovati obraz hrubé mravní otupělosti lidu, vězícího v prvotní divokosti, ale zašel příliš daleko. Jeho Permjáci mají polozvířecí mravy, nemají ani nejelementárnějšího pojmu o náboženství, otcové žijí s dcerami, nevěstami jiných, děti nechají zmrzati v netopených chyších, by se jich zbavili. Ale i tito divoši hledají „kde je lépe?“ (název jiného románu), jdou burlačit (pracovat na říčních lodích) na Kamě, kdež se však v naději sklamou. Hrozný obraz této nevzdělanosti, hrubosti, nečistoty, lenosti a otupělosti neruského obyvatelstva permské gubernie tehdejší kritika ruská, do nebes vynášející spasitelnou moc osvěty, prohlásila jako illustraci zhoubného vlivu nevzdělanosti a obraz ruského selského obyvatelstva celé Rusi. A tak „Podlipovci“ jen omylem značí obrat v umělecké kresbě života lidu. Po hrozné pravdě „Podlipovcův“ i vysoce umělecké lidové typy Turgeněvovy s jich opoetisovanou psychologií i sladkavě sentimentální mužíci jiných spisovatelů stali se nemožností.

O hrubém vykořisťování sibiřského lidu venkovského zbohatlými mužíky, „kulaky“, vydřiduchy a o svévoli nekontrolovaných soudcův i úředníků na Sibiři dojemně vypravuje Nik. Iv. Naumov (1838—93), jenž ve svých povídkách odrazil protest proti křivdám, páchaným na lidu venkovském i prostém lidu městském, různých pastorcích osudu, a boj za právo i pravdu. Maluje rád rozdíl mezi venkovem a městem s jeho továrnami, sympathií kloní se k patriarchálnímu životu rolnickému. Zvláště oblíbený jest u něho obraz pavouků, vyssávajících v „pavučině“ (název jeho povídky) své oběti. Fotograficky věrně „pavouky“ a lichváře zachytil ve svých povídkách Ilja Al. Salov (1834—1903). Ve svých fotografických snímcích různých bezcitných vydřiduchův selského lidu Salov podává hojný, ale nepropracovaný, teplým citem sice prohřátý, ale vlastní myšlenkou neosvětlený material. Sympathisuje spíše s nesmyslnými šlechtici nežli s lidem. Sympathii čtenářovu k mužíkovi snažili se vzbuditi také sentimentalní Fil. D. Něfedov (1848—1902) a Val. Dmitrijevova (* 1859), onen tklivým vypravováním, tato živostí obrázků.

V sedmdesátých letech střízlivý, chladný poměr literatury k mužíkovi se změnil. Tehdy právě také hlásání rozumného egoismu Pisarevova vystřídalo se hlásáním nového idealu, požadujícího sebeobětování a nezištné sloužení lidu. Hrdinou doby místo střízlivě myslícího realisty stal se „kající se šlechtic“, snažící se vykoupiti vinu svého stavu

před mužíkem, před nímž jako před modlou všecko se sklání. Mužik se stal centrální postavou v literatuře a zástupcové všech ostatních společenských vrstev byli kresleni hlavně se stanoviska jich poměru vůči lidu.

V intelligentních kruzích ruské společnosti nastalo silné hnutí, chodění v lid, hledání pravdy života, plné růžových illusí, snaha oprostiti se, splynouti s lidem. Začali idealisovati starobylé zařízení vesnického života, věrnost podání, podrobení se „vládě země“ a instinktivnímu hlasu massy. Obecní nedílnost (náležitost země ne osobě, nýbrž obci), zásada rovnosti mezi občany téže vesnice, moc selské hromady, na níž mají všichni stejné právo, artěl (dělnické sdružení, založené na obyčejovém právu), toť ony pilíře, na nichž se drží venkov i jeho blahobyt, toť ideal, jenž jest uskutečněn dávno v ruské vsi. Třeba jen zachovati tyto pilíře, by svého času mohly proniknouti v ruskou společnost. V nich je záloha budoucího rozvoje, nikoli v civilisaci města, kazícího venkov.

Typickým zástupcem národnictví ve smyslu poznání života lidu vůbec, zvláště však ve smyslu nepokojného hledání cíle řádného života, „pramene pravdy“, byl k dojmům života citlivý Glěb Iv. Uspenskij (1840—1902). Nejnadanější tento národnický spisovatel svými polopublistickými, polobelletrickými náčrtky, prosáklými druhdy žlučným humorem a jízlivou satirou, připomíná satirika Ščedrina. Gl. Uspenskij vystoupil na jeviště literarní na počátku šedesátých let, kdy raznočinec se objevil v literatuře a podstatně změnil obsah, charakter i formu literarních děl. Nižší úředník, drobný kupec, měšťan, řemeslník, nižší duchovenstvo, dělník a jiní zástupcové městského proletariatu předcházejí v literatuře před lidem venkovským. Usp., jenž sám vyšel z prostředí městského proletariatu, obrátil naň svou pozornost a čerpal z něho obsah prvních náčrtků. Vida, že zrušením nevolnictví padl hlavní sloup starého života i třeba hledati nové podmínky života, nové pojmy, nový základ dalšího života, hledati „pramen pravdy“, s bolestí pozoroval, že v současném duševně zmrzačeném člověku není viděti svědomí, živé duše, jež se zastavila jako hodiny, neúčinkuje, stojí. I snaží se Usp. probuditi duši v člověku, bez níž přese všecky vynálezy a výhody hmotného života skutečný život lidský se zastaví. Jen člověk se živou duší jest Uspenskému skutečným člověkem.

Když tedy v šedesátých letech nastala nová doba, kdy hrubý materialismus vytlačil ze života vyšší znahy, Usp. tesknil, že příliš mnoho naděje bylo vloženo na sílu páry a zdokonalení mechanismu.

na pokrok přírodních věd a jménem toho všeho že byla odstraněna duše, ač hlavním úkolem doby pokroku mělo by býti probouzeti duši z dlouhého spánku.

A co je život bez živé duše, ukazuje Usp. hned v první sbírce polopublicistických, polouměleckých náčrtků, nadepsané „Nravy Rastěrjajevoj ulicy“ (1866) na jednání hlavní jednající osoby, Prochora Porfiriče, v němž není svědomí, není duše, v jehož obrazivosti krčma, kterou chce si zaříditi u nějaké továrny, jeví se „rozevřeným jícnem, jenž bude bez přestání pohlcovati černé postavy řemeslníkuv“. Úplný nedostatek duše, svědomí a soucitu jest u úředníka Tolokonnikova, jenž nemá srdce ani tehdy, kdy jeví se dobrodincem rodiny Pretěrpějevů. Po celé řadě bezdušných „rastěrjajevských typu“ duše naše pookřeje na náčrtku „Paramon jurodivý“, perle první doby literární činnosti Uspenského. Sujet čerpán ze „vzpomínek ztracené existence“, jejíž dětství uplynulo v konci třicátých let, v době nanejvýš mrtvé.

„A najednou“, vzpomíná, „cosi docela postranního, cizího našemu nešťastnému, lhostejnému, bázlivému plahočení se v životě přišlo k nám, oblažilo nás, odtrhlo naše myšlenky od země, po níž jsme se plazili, pozdvihlo naši unyle schnutou hlavu k nebi i ke hvězdám, najednou vešlo v srdce, přimělo je silněji tlouci . . .“

Všecko to vešlo neočekávaně v rodinu vzdělanou v podobě jurodivého, jejž rodina seznámila se životopisy svatých a jemuž vykázala za obydlí besídku v zahradě, kterou mládež ozdobila kresbami andělu, svatých a strop — vševidoucím okem. Mládež teprve vlivem silných vznětu Paramonových začala se dovtipovati, že jest jakási „vyšší pravda“, které dosud nedbala, v ní začala se probouzeti duše.

„Ujišťuji vás,“ vzpomíná jeden z této mládeže, „toto vševidoucí oko bylo pro nás živým skutečným Božím okem, jež rozhodně všecko vidí, všecko až po nejmenší hnutí duše. Pod tímto upřeným a čistým pohledem neodvažovali jsme se říci slovo nepravdy, neosmělovali jsme se připustiti v duši žádné špatné pohnutky. Vševidoucí oko hledělo na nás, jen hledělo, u nás pak probouzely se pojmy pravdy, upřímnosti, prostoty, dobrotivosti ; probouzelo se všecko živé, všecko nutné člověku, čeho, bohužel, ani jediné kapky nedávaly trudné, beznadějné poměry skutečného života.“

Bohužel, rodina, jež se dala jím najednou unésti, náhle k jurodivému ochladla, a hlava rodiny, aby procitlé svědomí bylo uspáno, chopí se šeredné pomluvy, aby před dětmi, jež tak lnuly k Paramanovi, jej očernila a je od něho odvrátila. A tak ani tu děti nenabyly toho, bez čeho žíti nelze, duše.

Po „zničení starých pořádků“ Michail Ivanovič, hrdina „náčrtků z provinciálního života“, nadepsaných „Razorenije“, hledí nalézti pevnou oporu v „nových pořádcích“, ale zklamán napadá na všecky, protože v nich necítí duše, jsouť obezdušenými. Obezdušené prostředí špatně využitkovalo nových pořádkův, osvobození selského lidu. Kdyby se u statkářů skutečně probudila duše, procitlo svědomí, radovali by se, že osvobozením sedláků spadl s duše jejich hřích, záležející v tom, že pokládali dříve sedláka za věc, za vlastnictví, a že to škodilo sedlákovi i kazilo je samy, statkáře, činíc je závislými na práci cizích rukou. Ale místo toho, aby statkáři byli vděčni ruce, která pro chabost jejich vůle sňala s nich starý hřích, statkáři zanevřeli na tu ruku, zanevřeli na osvobozeného mužíka, pohlíželi naň jako na nepřítele, na protivnou stranu, nepřispěli mu na pomoc dobrou radou, nýbrž ponechali ho úpadku, vydali ho na pospas vydřiduchům, kteří „s klidným svědomím“ dřeli mužíky a městské pořádky zavedli na venkově, kde vdané ženy za rubl svou čest prodávají, tak že „svědomí necení se za groš“ („Bolnaja souvěsť“.) Autor neustále opakuje myšlenku, že život je pouze tam, kde je duše, kde však není duše, nebo kde duše objevuje se příliš pozdě, tam synové končí taškářstvím, pijáctvím, dcery pak utíkají s miláčky srdce svého nebo končí samovraždou. Na duši vůbec lidé málo myslí, a proto i tam, kde u člověka je mravním neduhem nemocna duše, léčí pouze tělo. Tak Usp. v jednom z nejdůmyslnějších náčrtků, nadepsaném „Nevyléčitelný“, vypravuje o jáhnovi, jenž zdánlivě trpí jen občasným pijáctvím, je od lékaře léčen železem, ale touží po jiném léčení — pro duši. Selská učitelka probudila v jáhnovi svědomí, otřásla zhovadilou duší, ale poněvadž duši jeho, „upadlé ve spánek ve sviňském chlévě“, nedostávalo se již sil k novému životu, oddal se pijáctví s jeho vnějšími i vnitřními následky. Lékař léčí ho pouze železem, kdežto u něho je duše nemocna. Třeba-li mu železa, pak ne toho, jež vchází v krev a dodává síly svalům, nýbrž toho, jež by dodávalo otužilosti duši, oživilo v člověku skutečného člověka. V „Nevyléčitelném“ Usp. podal živý odpor proti onomu názoru, ve jménu kterého také pro uspokojení duše odporučuje se pouze absolutní klid — cesta do hor, kde by člověk na nic nemyslil, ničeho necítil, jen dýchal čerstvý vzduch. Jak je to prosté, a zároveň zpozdilé!

Procitlé svědomí v Rusku hledalo východ z obtížného postavení v přechodné době, i uchopilo se příležitosti srbské války s Tureckem, a Usp. v „Dopisech ze Srbska“ ukazuje na některé příklady

„upřímnosti, dobroty, prostoty, sebeobětavosti“ mezi ruskými dobrovolníky, již šli vysvobozovat křesťany ze jha tureckého, a vidí v nich projev probuzené duše, vnímavé k cizímu neštěstí. Jinak duše spí.

Nenaleznuv živé duše v městě, ani v cizině, v Londýně a Paříži, zklamav se i v mnohých dobrovolnících v Srbsku, Uspenskij odebral se v létě 1877 do chudé vesnice v Novgorodské gubernii a později do bohaté samarské gubernie, aby poznal skutečného mužíka a základy pravdy života lidu. Ale dospěl k smutným výsledkům svého pozorování. Jeho spisy od té doby jsou illustrací onoho žalostného stavu, v němž se octla Rus po osvobození sedláků r 1861., kdy rozní „kulaci“, vydřiduši, začali vyssávati statkáře i sedláky. Když po osvobození sedláků cosi takového přešlo od mužíků k pánům, od pánů k mužíkům, ihned objevili se záblesky citu vlastnictví a přišly tak vhod i duši pánově i duši a žaludku mužíkovu, že chuť na „mé“ a „naše“ začala vzrůstati u pána i u mužíka ne po dnech, nýbrž po hodinách. Nezvyklý práci statkář nedovedl nabývati nových prostředků, by uhájil své postavení ve změněných poměrech, i brzy padl za oběť vydřiduchům, a mužík střemhlav pustil se hledat lehký výdělek, a byl-li výdělek pěkný, zapomínal na zemědělskou práci, brzy však propíjel výdělek svůj, ba i výdělek ženy, již nutil býti „zvláště zdvořilou“ k pánům. A lidu v této zatemnělosti nepomáhá ani statkář ani město se svými osvícenými lidmi, aby se k lepšímu změnily názory lidu na věci. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

5. Útrapy za vpádu švédského.
(1642—1643)

Předzvěsti švédského vpádu na severní Moravě. — Dobytí Litovle, Mohelnice a Unčova. — Litovel opět v rukou císařského vojska. — Císařské posádky na severní Moravě. — Švédové i císařští lidu na obtíž. — Plenivé zájezdy unčovských Švédů. — Císařské vojsko kolem Olomouce i Unčova. — Torstenson u Mor. Třebové a Mohelnice. — Mírov se vzdal Švédům. — Litovle dobyto. — Přepadení Švédů v Maletíně. — Úsovský hrad v moci Švédů. — Hlavní tábor císařský u Mohelnice. — Císařští zmocnili se Mírova a Landskrona. — Škody z ležení mohelnického.

Dosud zakoušela Morava pohrom třicetileté války nepřetržitě vysokou berní, kterou vláda poddaným ukládala v míře vždy větší, a jen jakoby přechodně sužováním vojenským. Ale nadešel čas, že se měla země státi válečným jevištěm ne mimochodem toliko, nýbrž po šest plných let. V polovici léta 1639 vpadlo švédské vojsko do Čech a řádilo tam do jara následujícího roku mečem a ohněm. Od Králové Hradce, kdež si Švédové počátkem června zřizovali pevné ležení, podnikaly jednotlivé čety plenivé zájezdy až na moravské hranice.[1])

[1]) Dne 8. června 1639 píše zemský hejtman úředníku lichtenštejnskému na Úsově a v Litovli: u král. tribunálu je mnoho zpráv, že nepřítel zajíždí až na moravské hranice; úředník má se neodkladně postarati v Litovli, aby se tam dodala a rozestavila příslušná děla. — 14. června týž úředníkům na Třebové, Goldštýně a Zábřeze sděluje, že nepřítel hodlá se pevně usadit a ohradit v Hradci Králové a odtud posílat čety (Streifparteien) do země — pročež nařizuje, venkovský lid mít pohotově k nejmožnějšímu odporu a bedlivě opatrovati průsmyky, zejména šance a průsmyk v Goldštýně. — Dne 17. června z dopisu téhož hejtmana úředníkům v Č. Rudě, Goldštýně, na Mírov a do Landskrona jde na jevo, že nepřítel jest už na panství landskronském, kdež prý několik osad přepadl a vydrancoval; zajíždí až k Mohelnici. — Dne 18. června týž úředníku úsovskému na jeho zprávu, že nepřátelské oddíly už hodně daleko zajíždějí do země, že má tudíž strach, aby nebyla napadena Litovel a okolní osady — odpovídá: nez přijde rozkaz od císaře stran vojenské pomoci, aby zatím napomenul venkovský lid k odporu a obsadil jím potřebná místa, že může doufati v pomoc, jelikož u královského tribunálu se denně čeká na příchod 1000 Uhrů. — Dne 18. června týž na prosbu mírovského úředníka Alex. Vinarského o pomoc (Succurs) odpovídá podobně jak úsovskému. (Koncepty dopisů v zemsk. arch. brněn. místodržit. oddělení sub Militaria). Dne 10. července 1639 přivedeno do Olomouce 23 švédských jezdců zajatých u Landskrona. (*Tiray*, Dějiny města V. Bíteše II. 33.

Ve smyslu rozkazu císařova, jemuž na severní Moravě šlo hlavně o Šternberk, Litovel, Sovinec, Mírov a Goldštýn,[1]) královský tribunál chvatem zařizoval vše potřebné k obraně. Průsmyky na straně od Čech byly opevněny, zasekány a vojensky obsazeny.[2]) Mor. Třebová, Zábřeh, Litovel, hrad Goldštýn a Úsov přihotoveny na rychlo k obraně.[3]) Městské radě unčovské poručeno hned v květnu, aby svěřené město dobře opatrovali, brány opevnili palisadami a šraňky „a měli bedlivý pozor na všechny, kdož chtějí do města“.[4]) V polovici června pak poslán tam za velitele plukovník Jan Baltazar Vetter svobodný pán na Čechách s rozkazem, že Uničovští ho mají poslouchat, býti mu dobře a věrně k ruce a zaopatřit jej potřebným bytem a výživou.[5]) K hájení hradu Mírova ustanovil biskup arcikníže Leopold Vilém Václava Karla Chorinského z Ledské vojenským velitelem.[6]) Jelikož řadového vojska v první chvíli nebylo dostatek, vyzváno a vyzbrojeno k odporu venkovské obyvatelstvo.

Nicméně trpěly pomezní kraje moravské velmi. Mimo panství landskronské přepadli Švédové ty časy jmenovitě město Svitavy, kteréž vydrancovali a vynutili na měšťanech velké výpalné.[7]) A když se arciknížeti Leopoldu Vilémovi, jenž velel císařské armádě, na jaře roku 1640 podařilo vytisknouti hrozného nepřítele za české hranice, zůstaly tam pluky císařské, o málo neb o nic lepší než vojsko cizí.

---

[1]) Dopis císařův král. tribunálu dto 11. června 1639 v zemsk. arch. brněn. l. c.

[2]) Dne 14. června nařizuje král. tribunál Valentinu Gabrielovi, úředníku v Č. Rudé, průsmyky k Čechám osadit. — Dne 1. července píše zemský hejtman z Olomouce úředníkům v Zábřeze a na M. Třebové, rád slyšel, že proti vpádu nepřítele stojí dobře pohotově; k lepší obraně místa i okolních průsmyku posílá úředníku landskronskému 50 statných Valachů, o nichž se má k postrašení nepřítele rozšířit pověst, že jest jich 500. — Dle dopisu ze dne 3. července posílá do Landskrona též setninu jezdců. — Dne 29. července je velitelem orlického průsmyku plukovník Cornelius Ancheman, jenž píše odtamtud král. tribunálu dne 12. srpna (Zemsk. arch. brněn. B. S. č. 986)

[3]) Dne 16. června městské radě litovelské se posílá na její žádost cent prachu ze skladiště olomuckého (Militaria).

[4]) Rozkaz král. tribunálu ze dne 19. května (Militaria).

[5]) Dopis zemského hejtmana do Unčova ze dne 15. června 1639. — Dne 21. června píše zemský hejtman Vettrovi, aby město Unčov jemu svěřené co nejspěšněji přichystal k obraně — »mit eilfertigster Reparicion und möglichster Wiederaufbauung der daselbst eingegangenen Posten«. (Militaria l. c.)

[6]) Dopis arciknížete dto 21. července 1639 v arcib. arch. kroměřížském sub »Suecica«.

[7]) Dopis Alexandra Vinarského dto Mírov 23. listopadu 1642 vrchnímu regentovi bisk. statků v arch. kroměř. »Suecica«.

V Lošticích zvláště vinou těchto bylo cítit „nynější těžká léta“.[1]) Císařští zajížděli až na Moravu, tak že bylo nutno pomezní panství kunstatské, letovské a mírovské ohraditi zásekami, aby loupežné zájezdy byly znemožněny.[2])

Což teprv bylo lze čekat od nepřítele skutečného, jakým byli Švédové pod vrchním vojevůdcem Torstensonem! Ten poraziv posledního dne května roku 1642 u Svidnice armádu císařskou, překročil rychlými pochody moravské hranice, stanul 10. června před Olomoucem a čtvrtého dne potom, v sobotu před sv. Trojicí vjížděl do města. Současně obklíčil jeneral Königsmark Litovel, kdež leželo něco vojska císařského.[3]) Měšťané ačkoli zaraženi špatným příkladem hlavního města, jež se bylo vzdalo bez krůpěje krve, byli hotovi k obraně, ale posádka se protivila a začala písemně jednati s nepřítelem, tak že konečně po dvojím šťastně odraženém útoku nezbylo, leč vzdáti se přesile.[4]) Měšťané složili zbraně s podmínkou, že nebude od nich žádáno výpalné, museli však nicméně vzdor pláči a prosbám složit 8000 zl. rýn. v hotovosti a stříbrných skvostech.[5]) Za žádaný devátý tisíc vzal s sebou vítěz jakožto rukojmí několik radních a měšťanů do vazby, z níž teprve po roce byli propuštěni.[6])

Ještě hůře povedlo se druhého dne potom — v úterý 17. června — Mohelnici. Podobně jako do Litovle poslal olomucký velitel Miniati též do Mohelnice krátce před vpádem švédským 80 mužů pěšího pluku Krokavského, ti však po příchodu Švédů přešli dobrovolně k nepříteli. Za hradby mohelnické uteklo se mnoho lidu z okolí se svými majetky. Švédové chtěli, aby se jim vydaly jen koně, a když nedo-

---

[1]) Poznámka v kupní smlouvě roku 1640.

[2]) Rozkaz král. tribunalu dto 3. ledna 1641. Notizenblatt 1859 p 39. — Kontribuce odvedeno z unčovského panství roku 1639 rži 174 měřice, ječmene 100 m. a ovsa 326 m. R 1640 rži a ovsa po 160 m. Registratura unčov.)

[3]) *Flade*, Tagebuch des feindl. Einfalls der Schweden. Archiv für oesterr. Gesch. sv. 65 p 411.

[4]) V pondělí dne 16. června, »auf discretion« dle zprávy Torstensonovy (*Dudík*, Schweden in Böhmen und Mähren p. 41.), dle místních zápisů litovelských však úmluvou, jež pak nebyla dodržena: Minnichův radní protokol: »ist Litta zum erstenmal durch Accorda der schwedischen Gevalt übergeben worden. Nachdem nun aber die Übergab geschehen, ist kein Parol von dem Feind gehalten«. (*Kux*, Geschichte der Stadt Littau 117).

[5]) »Davon das Loth, so in- und ausserhalb ganz wohl vergoldet und gearbeitet« se přijímal od Švédů za 30 krejcarů

[6]) *Kux*, l. c. 117.

stávali kýžené odpovědi, zapálili „Prostřední" mlýn. Za chvíli stálo celé vnitřní město v plamenech a nezbyl tam celý leda jediný domek a hradební zdi. Radnice, špitál, škola, fara i kostel vyhořely, zvony počtem šestero i dva hodinové cymbály se rozlily. Též na předměstí vyhořelo 87 domů s kostelem sv. Stanislava i třemi zvony. Několik set měřic obilí, na tři sta koní a mnoho dobytka hovězího bylo zničeno. Ba i několik životů lidských padlo za oběť zhoubnému živlu a meči nepřítele, jenž takto bez odporu se dostal do města. [1])

Den před tím na večer přinutili Švédové Zábřeh ke složení výpalného a nad to ještě vyplenili město. Též Úsova zmocnili se asi týmže časem. Téhož dne 18. června padl i Unčov.

Město Unčov bylo hodně opevněno. [2]) Měšťané pod velením plukovníka pana Forgače zvěděvše o příchodu Švédů k Olomouci poslali hned do císařského tábora v Pardubicích k jenerálu hraběti Buchheimovi zprávu o tom s prosbou o pomoc. V naději na přispění vydrželi obležení švédské po šest dní a zamítli několikerý návrh nepřátelského

[1]) Zprávy o pádu Mohelnice dne 17. června 1642: že tam byla vojenská posádka císařská viz Flade, Tagebuch l. c. p. 411 a Alex. Vinarský, biskupský hejtman, čili úředník na Mírově píše 20. listopadu 1642 regentovi bisk. statků: »was gestalt die Müglicz Stadt 80 Mann zufuss von dem Krogkauschen Regiment vor des Feindes Einfall ziemliche Zeit ausgehalten, auch durch dieselben — sintemal ihrertheil sich gutwillig zu den schwedischen Parteien begeben, die Stadt und alle verraten — ganz und gar ausgebrennt und in Aschen gelegt worden.« (Arcib. arch. Kroměř. „Suecica«). — Že Švédové chtěli, aby se jim vydaly koně, zaznamenal mohelnický kronikář Ondřej Ludvík Keller, jehož rukopis z r. 1727 je v zemsk arch. brněn. B. S. pod č. 9172. Z něho čerpal Hormayr (Taschenbuch für vaterländische Gesch. ročn. X ex anno 1829 p. 344) a Syrůček, Geschichte der Munizipalstadt Müglitz p. 13. 14., kteřiž oba vztahují omylem tu zprávu na vyplenění města r. 1643. — O požáru města vypráví svědecká výpověď stran dobytí Mohelnice dne 17. června 1642 sepsaná z vyzvání rytíře Alex. Vinarského z Křižova a podepsaná i zpečetěna od děkana mohelnického, mistra Václava Bernarda Steckera, kaplana mistra Tomáše Fabricia, Jiřího Bitovského z Bitova, Martina Půhončího z Předmostí a panského pojezdného Sigmunda Schlappsticha dto v Mohelnici 11. července 1642. Regest listiny v katalogu panství mírovského v arcib. arch. kroměřižsk. p. 161. Listiny samé jsem však v archivě nenašel. — V arch. města V. Bíteše je současná zpráva, že »Švédové Mohelnici vydrancovali, na prach spálili, mnoho sousedův, žen i dítek zamordovali«. (*Tiray*, Dějiny města V. Bíteše II. 36.) V úmrtní matrice mohelnické poznamenáno: Item den 17. Juni (1642) so durch das Feuer und Feind umbkommen: H. Georg Nedoma Rumberger, organist, — Joann. Heidenreich — Barthol. Wolff — Wenz. Mayer — alte Nidenfubrin — Jonatzkin — Wastlin — Mauers Sohn — Zwirnmann — Wolffs Pecken-kind — alte Barb. Cordul. im Spital — Gall Kube — Joachim aus Libein«. Jest-li seznam úplný, nelze udat.

[2]) »Ein ziemblich fester Ort«, píše Torstenson (*Dudík*, Schweden p. 41.

trubače, aby se vzdali. Když Švédové lstí pod záminkou jednání o příměří obsadili předměstí, východy a několik důležitých bodů pevnosti ano i jednu bránu městskou, podařilo se obleženým vypudit je odtamtud, při čemž několik Švédů padlo a několik důstojníků bylo raněno, a sice major švédský smrtelně. Horší však nastal obrat, když jeneral Königsmark s několika pluky dne 17. června ráno se položil před bradbami a téhož dne s dvouhodinovými přestávkami třikrát obnovil útok. Po pádu Olomouce a po dobytí měst okolních nebylo žádné vyhlídky na pomoc odjinud. S lidem na počet slabým a válce nezvyklým nebylo lze odolati na dlouho nepříteli zkušenému a lstivému. Za takových okolností déle se brániti bylo tolik, jako vydati město bezúspěšně jisté záhubě. Unčovští dne 18. června ve středu před Božím Tělem složili zbraň s podmínkou, že měšťanům se zaručí náboženská svoboda, cizím pak, kteří se do města byli utekli — bylo mezi nimi též třináct kněží z biskupství Nisského — že bude volno odejíti s veškerým majetkem. Jako výpalné nabídli 1200 říšských tolaru, a když to Švédům bylo málo, podvolili se obnosu 10.900 tolarů. Plukovník Forgač složil do té summy 3000, farář 800, měšťané skládali podle majetku po 35 až 200 zl.[1])

V městě se usadil silný oddíl vybraných dragonů pod velením starého plukovníka Mikuláše Dankvarta Lilienströma, jemuž přísně nařízeno, města žádným činem nepouštět.[2]) Nazejtří o slavnosti Božího Těla dostavili se do Unčova na švédský rozkaz zástupcové města Šumberka, uzavřít a podepsat smlouvu, kterouž se zavázali, odvésti

---

[1]) **Jak se Unčov držel při obležení**, vysvědčuje na žádost městské rady 13 kněží z biskupství Nisského, kteří v městě hledali útulku před nepřítelem, dto Unčov 4. července 1642. Latinský original listiny v měst. arch. unčov. — Že město se vzdalo za čestných podmínek čili »mit Accord«, píše Torstenson (*Dudík*, Schweden 41). — Obnos výpalného udává stará pamětní kniha kostela unčovského. Tohoto zápisu použil částečně *Eugl*, Geschichte M. Neustadt p. 121, přičiňuje k tomu poznámku, že Unčovským byla zaručena svoboda vyznání náboženského, obnos výpalného udává, nevědomo však z kterého pramene, na 12.000 tolarů. Údaj *Volného* (Mähren V. 152), že výpalného bylo 109.000 zl. je buď chyba tisková, vzniklá přidáním nuly aneb omyl jeho zpravodaje. Z dopisu paní Bořické dto 6. prosince 1650, jež cechu kožešnickému za okkupace švédské zapůjčila peníze a stříbrné náčiní, vysvítá, že město se vzdalo úmluvou a »mit dem Beding, dass gemeine Bürgerschaft eine nahmhafte Summam Brandschatzung, ingleichen auch die hienein geflehende fremde gleicher gestalt eine ansehnliche Rancion auf ihre Parth geben müssen, daherentgegen einem jeden Fremden nach erlegter seiner Rancion für sich, seine bei sich habende Personen, Pferde, Vieh, Führer und Güter freier Abzug gestattet worden« (Dopis v měst. arch. unčov.)

[2]) *Dudík*, Schweden in Böhmen und Mähren p. 41.

Švédům do čtyr dnů 1200 říšských tolarů a 48 měřic ovsa, později pak 800 zl. a 460 m. obilí, místo branců pro vojsko složit 3000 tolarů a konečně do roka každý měsíc posílat do Unčova po 100 zl. a čtyrech korcích ovsa. Za to nemělo se jim podle nejlepší možnosti státi žádné další škody. Na ten účel obdrželi od Dankvarta písemní ujištění švédské ochrany a vojenskou stráž jednoho jezdce. Mimo stravu měli mu týdně platit po čtyřech tolařích.[1])

Zatím odebral se Torstenson dne 17. června s hlavní armádou do Slezska, kamž za ním hned potom odešel arcikníže Leopold Vilém zanechav část vojska před Olomoucem Švédy osazeným.[2]) V Litovli zůstal praporec švédské jízdy a sto mušketýrů s rozkazem, kdyby se blížil nepřítel tak silný, že by si netroufali měřiti se s ním, aby coufli do Unčova a pomáhali vší silou hájiti ho.[3]) Už 19. června rozeslal litovelský velitel Jakub Immes na statky ležící podél třebovské silnice dopisy, jimiž pod výhrůžkou ohně a meče nařizoval, aby vysláni byli do Litovle zplnomocněnci stran ujednání výpalného a pravidelných příspěvků vojenských.

Výhrůžné listy nezustaly bez účinku a litovelské vězení brzo se naplnilo osobami, které si Švédové zadrželi jako záruku žádaného placení. Dne 6. července večer však byla značná část litovelské posádky přepadena při návratu z Unčova v lese Doubravě od císařského plukovníka Jana della Corona. Jízdní pluk jeho ležel tou dobou v Prostějově, odkudž plukovník přijel s oddílem dragonů, Švédy s dustojnictvem většinou zajal a ostatek pobil, načež ještě téže noci otevřeny mu brány Litovle. Posádka se po krátkém boji vzdala. Na 200 švédských jezdců s velitelem Immesem, dvěma rytmistry a jinými důstojníky odváděli s sebou císařští druhý den do Prostějova.[4])

Zůstalou v Litovli slabou posádku císařských dragonů vystřídal pak 18. července pluk Henigův s pěti silnými setninami jízdy

[1]) Dopis Šumberských ke král. tribunálu dto 3. července 1644 v zemsk. arch. brněn. sub »Militaria.«

[2]) »Ein Observationcorps gebildet aus drei neuen Regimentern zu Pferde«, jenž am pobyl od 16. do 19. července, načež odtáhl také do Slezska. (*Dudík*, l. c. 58. 59 Před Olomoucem zůstalo jen něco maličko ozbrojeného lidu, kteří projížděli okolní cesty a měli zamezit, aby se posádce olomoucké nemohlo nic odváděť ani dovážet. (**Theatrum europaeum, Frankfurt am Mayn 1707 V. díl. 430.**)

[3]) *Dudík*, l. c. 39.

[4]) *D' Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken (Trübau) p. 331. 332. 348 *Kux*. Geschichte der Stadt Littau 117. — *Dudík* l. c. 39. — Historický archiv, X. 160.

a s kompanií pěšího mužstva. Tuto posádku přibral si na pomoc jeneral Arnošt Traun, když dne 7. října přitáhl s vojskem přes 2000 mužů silným k Unčovu, aby oblehl město, odešel však za krátko s nepořízenou.[1]) Na delší pobyt ležel v Mor. Třebové od 6. srpna roku 1642 pěší pluk Ribbekův, jenž se tu verbováním doplňoval. Město s okolím muselo dodávat pro všechny vojáky stravu i potřebné k výplatě důstojnictva peníze. Všechno se mělo sice srážet od uložené berně zemské, nicméně však bytování vojska bylo spojeno s obtížemi, nesnázemi a náklady, jež se nedaly nahraditi. Posledního října si stěžují Třebovští u královského tribunálu v Brně, že důstojníci i vojáci mají s sebou své ženy, děti, pacholky i děvečky, na jejichž výživu musí měšťan dokládati z vlastního měšce. Nedostane-li se městu úlevy, byli by obyvatelé Třebové a panství trnavského nuceni, opustit bídně své domy a příbytky.[2]) (P. d.)

---

[1]) Zápisky litovelské, Moravia 1881 p. 411,
[2]) Arch. zemsk. brněn. Militaria ad 1642.

Francisco Ferrer.

BOH. KYSELÝ. (Č. d.)

Krvavé dny barcelonské.

Barcelona bývala vždy útulkem revolucionářův a politických dobrodruhu. Množství továren ve městě a okolí bylo magnetem, jenž přitahoval davy dělnictva a příliv ten jevil se tím nebezpečnějším, čím nevšímavější byla policie. Vznětlivá, často i drsná povaha Katalonců, jejich národnostní uvědomění, přítomnost Lerrouxova, jenž šířil názory republikánské, touha po osamostatnění, jež byla u nižší třídy zvrácena v touhu po násilném převratu, to vše tvořilo podklad smutných událostí, které skončily neblaze pro mravního jejich puvodce Ferrera. Statistika dělnických spolků kolem r. 1900 ukazuje zřetelně, jaké bylo smýšlení dělnictva katalonského. Z 32.778 dělnictva nátěru socialistického náleželo pouze 2275 (6·9%) krajům katalonským, za to z 49.645 dělníků sdružených pod praporem anarchistickým bylo 13.181 (26·5%) Katalonců. Sluší však uvážiti, že organisace socialistická udává plný počet členů, kdežto anarchisté vyhybají se z pochopitelných příčin okázalé statistice.

Dne 18. července konal se 11. kongres socialistické federace v Barceloně a 21. července tábor lidu v divadle Alegria v Tarrase. Předsedal Antonio Rivas, social. redaktor listu „La internacional“ v Barceloně, a Mariano Castellote, hlava propagandy činu. Na obou shromážděních protestovalo se ostře proti válce. (Vláda španělská činila tehdy vojenská opatření v Maroku.) Dále proti dámám z aristokracie, které prý ženám odcházejících záložníků dávají škapulíře a medajlky, místo aby se jim postaraly o chleba, když živitel jde na jatky do Afriky. Dále proti odvádění občanů, jimž jest vítězství kříže nad pulměsícem lhostejno, kdyžtě mohou hájiti zájmy náboženské kněží a mnichové, nemající rodiny a krbu domácího. Dále proti poslancům smýšlení republikánského, kteří nevyužili poslanecké immunity a nepostavili se v čelo lidu, jenž války nechce. Z toho důvodu prohlásila se svépomoc t. j. dělnictvo zahájí všeobecnou stávku, aby pohnulo vládu k respektování práv občanů marockých na neodvislost vlasti.

Dne 23. t. m. přinesl „Internacional“ výzvu ku stávce v celém Španělsku a zahájil jednání s výborem v Madridě. Určen den 2. srpna. Na štěstí překazila řevnivost předákův i neshody mezi anarchisty a

socialisty barcelonskými vývoj událostí, které mohly znamenati pro Španělsko katastrofu. Katalonští se ukvapili a nebezpečí se nerozšířilo za jejich území. Předsedou „Solidarity“ byl tehdy důvěrník Ferrerův José Rodríguez Romero. Také jeho tajemník Miguel Moreno, 28letý odvážný zedník a tu a tam i správce školy v Sansu, byl s Ferrerem ve stálém styku. Tato anarchistická „Solidarita“ svolala mimořádnou hromadu na 23. červenec, z obavy, že by socialisté mohli počíti stávku dříve a že by do 2. srpna mysli ochládly. Guverner schůzi zakázal s poukazem na řádnou valnou hromadu, jež byla dříve určena na den 7. srpna. Zákaz byl signálem ku stávce na podnět socialistův. Určen pondělek 26. července. Zatím přišlo telegrafické nařízení ministerské, překaziti všecky projevy proti válce. Stávka nebyla považována za soukromé neshody mezi dělnictvem a zaměstnavatelem, nýbrž za akt politický a revoluční.

Ráno dne 26. července bylo viděti na ulicích hloučky stávkařů. Nicméně počala práce téměř ve všech továrnách. Záhy byla však zastavena v některých dělnictvem samým, v jiných z nařízení továrníků. kteří se obávali zpustošení továren.

K poledni počaly srážky s policií následkem znepokojování tramwayových zřízenců, kteří se ku stávce nepřidali. Tři mrtví a množství raněných. K večeru udála se episodka, která svědčí, že bylo ujednáno zaútočiti příštího dne na kostely a kláštery. Jízdní policie zatlačila stávkující až na náměstí de Jesús. Tu jim otevřel farář chrámu P. Marie bránu, pozývaje je laskavě: „Vejděte, bratři!“ Po odchodu policie propustil je. Jeden ze stávkujících pravil: „Však si budeme pamatovati, kdo nám pomohl.“ A skutečně zůstal onen chrám nedotčen, ačkoliv okolní všecky byly demolovány. K večeru byl také prohlášen stav obležení.

V úterý 27. července počali odbojníci časně ráno stavěti barikády. Revoltující používali střelné zbraně a sám velitel vojska byl zasažen. Vzpoura rozšířila se po celém městě. Paliči byli zřídka mužové, ponejvíce ženy a děti. Plynárny a jedna elektrárna byly zničeny, tak že město nemělo té noci jiného osvětlení leda z požárů. Dne 28. července byla Barcelona bez spojení železničního, telegrafického a telefonického. Kolejnice vyrvány, dráty zpřetrhány. V několika hodinách zničeno i jediné pojítko se světem, podmořský kabel. Vojsko počínalo si již účelněji. Město bylo rozděleno na obvody, z nichž každý přikázán oddílu vojska. Ale i stávkující měli dosti zbraní i střeliva z pobořených

skladišť. Používali také pum a žíravin. Bojovalo se i na značnou vzdálenost a deset ran z děl bylo vypáleno z pevnosti.

Ve čtvrtek 29. července byla vojenská opatření sesílena, buřiči z ulice zahnáni a hledáni po domech. Vnitřní město bylo uklidněno, ale na periferii zuřil boj dále a děla opět se ozvala. Po ojedinělých bitvách pátečních nastal klid a v sobotu otvíraly se obchody, město nabývalo obvyklé tvářnosti.

Z vojska bylo zabito 5 mužů, 1 důstojník, raněni 4 důstojníci a 61 vojínů (22 těžce). Z buřičů bylo 100 zabito a 390 raněno. Mnoho raněných zůstalo arci nezjištěno. Nelze vypočítati ohromné škody na budovách, uměleckých památkách, ústavech lidumilných atd. V ulicích bylo vyrváno na 300 čtver. metrů dlažby a kamení využito na barikády. Především však útočeno na kostely, kláštery a ústavy humanitní Církví spravované. Nebylo ušetřeno ani nejstarších památek stavitelských. Chrám San Miguel (býv. chrám Neptunův), památka z dob pohanských, uvnitř vandalsky zpustošen. San Pablo z X. století byl sice zachráněn, ale fara s archivem vzácných dokumentů padla za oběť plamenům. Podobně pokoušeli se buřiči o zničení archeologicky důležitého chrámu San Pedro a třikráte byli zahnáni od velkolepé svatyně Sta Maria del Mar ze 14. století. Tu zachránily od sežehnutí jen dvojí dvéře, z nichž zevní byli sekerami rozbity a spáleny.

Dne 27. července bylo spáleno, vybito, vyloupeno neb jinak poškozeno 43 budov církevních (9 farních chrámů, 4 fary, 7 jiných kostelů a kaplí, 23 konventů a řádových ústavů). Fara Santa Maria Taulat byla vydrancována a prchající kněz hozen do ohně. Klášterní škola a nemocnice Pekín, zřízená pro nejchudší rybáře zbožnými dámami, byla demolována. Bránícím rybářům vyhrožováno, že zapálí se jim domky. Františkánský superior Usó zastřelen. Na ohromný komplex ústavů piaristských u sv. Antonína útočeno po čtyři dni a knihovna i cenné pomůcky učebné spáleny. Kolej u sv. Martina, útulek 150 chudých dívek, také vyloupena přes protesty některých z buřičů: „Tyto sestry nechte na pokoji, učí naše děti.“ Na klášter Františkánek podnikly útok tři dívky, někdejší jeho odchovanky, naznačujíce kamením, kudy do vnitř. U Otců Srdce M. P., kde byla škola pro 300 dětí, byli dva řeholníci těžce raněni, chrám znesvěcen, jeden anarchista, jenž se ustrojil do církevních rouch, pádem hořícího chrámu zabit. V dělnickém patronátě sv. Josefa jeden řeholní bratr zastřelen. Bratřím Maristům zapálena továrna, která hořela od 27.—30. července. Jinde zneuctěna hrobka a mrtvoly. Asyl u sv. Rodiny, který

80 děvčat hostil a 400 jiných vychovával, byl bráněn chudými rodiči, ale jeden z revolucionář prohlásil: „Je v seznamu a musí shořet."

Dne 28. července udála se opět profanace hrobů, vypáleny dva farní chrámy, jeden seminář, jeden sirotčinec a 17 konventů. Cisterciácký klášter z r. 1237, bohatý památkami historickými, zničen úplně. Největší škoda způsobena na koleji de Loreto, v níž byl pensionát pro lepší třídu a bezplatný útulek pro 70 dětí dělnických. Hořel tři dny a nezůstaly leč hlavní zdi.

Dne 29. července vypálen chrám San Andrés s museem a památnostmi, jako uměleckou řezbou Ukřižovaného. Tu bylo pustošeno pobodlně, jako dle plánu. Každý oltář zapalován za zvuku zvonů a pustého rouhání. Také zničen konvent u sv. Rodiny s bohatou knihovnou.

Dne 30. července dokonano záhubné dílo zapálením farního chrámu San Juan, koleje sester Dominikánek a výchovny „pracovních škol", kamž chodilo do školy 150 dětí a 600 dívek do večerních kursů.

V okolí Barcelony (v 17 osadách) bylo rovněž v oněch dnech zpustošeno 6 konventů a 3 kostely. V Sabadellu nejprve vytrhali kolejnice a přerušili spojení, aby vojsko nemohlo včasně zakročiti, a potom za přítomnosti 2000 osob vypálen farní chrám a vyloupen konvent i veřejné budovy a dva státní úředníci zabiti. V San Adrianu byl kostel ušetřen, že bylo nebezpečí vyhoření celé osady; proto bylo všechno z chrámu vyneseno a spáleno...

Byly to dny anarchie, vraždy a loupení.

Kterak se zachoval Ferrer, kterak byl usvědčen a odsouzen, o tom ve stati příští. (P. d.)

Z francouzského písemnictví.

Podává Alois Koudelka.

Ačkoli známý Max Nordau v červnovém svazku Revue snaží se dokázati, že francouzský úsudek a vkus teprve tomu kterému dílu vtiskuje tak říkajíc pečet světovosti — na důkaz toho dovolává se těchto jmen: Kiplinga, Wildeho, d'Annunzia, Blasca-Ibañeza, ba i Tolstého, kteří prý teprve potom, až jejich spisy dostaly fr. „placet", nabyli pověsti světové — přece nelze říci, že by krásné písemnictví francouzské z poslední doby mohlo se vykázati něčím neobyčejně významným a pozoruhodným. Poslední produkce pohybují se celkem vyšlapanými drahami. Co se pak týče literární kritiky a bádání, zdá se, jako by ve Francii — jaktěživo — nebylo bývalo slavnějšího spisovatele nad G. Flauberta. Kde jaká revue přináší o něm články, všude samý jenom „bovarysmus", kterýmžto terminem Jules de Gaultier označil schopnosti člověka pohlížeti na sebe jinak, než jakým skutečně jest, a teď viní týž filosof a kritik i samého Fl. z „bovarysmu" tvrdě o něm, že se pokládal za nejobjektivnějšího všech spisovatelův (a dosud namnoze takovým jmín), v pravdě však prý byl vždy subjektivním a podával prý své já v nejrozmanitějších osobách. Časopisy a revue rostou jako houby po dešti. Největší rozruch způsobily „Les cahiers d'aujourd'hui" svou popravou Maur. Barrèsa, jemuž upírají jakoukoliv originalitu myšlenky a novotu formy. Z četných románů budiž tu poukázáno jen na některé.

Starší z bratří Rosny, jenž svým románem „La vague rouge" dobyl si jména nejpozoruhodnějšího líčitele života dělnického ve formě románu, vrátil se po napsání „La mort de la terre", románu to budoucnosti, a po předhistorickém „La guerre du feu" opět k líčení občanských mravův. Ohlásil totiž v předmluvě k poslední své práci „Les rafales", jíž dal za podtitul „Román z kruhů měšť.", že hodlá pojednati v celé řadě knih o osudech rodiny Lérandeovy. V prvním svazku líčí najmě, jak nesnáze peněžní, příliv a odliv v pokladně té rodiny působí na duševní stav jejích členů. Hlava rodiny, spekulant, podléhá druhé přihnavší se bouři (pen.), kdežto z jeho choti stává se řádná hospodyně, jež cítí se mnohem šťastnější s 200 franků, jež muž její jako písař měsíčně pobírá, v malé osadě v okolí Paříže, než byla prve ve všem přepychu paříž. života. Než už v druhém svazku (svého

obč. románu) „Dans les rues“ jeví se přesycenost autorova co do líčení měšťan. života, neboť v díle tom líčí přede vším život paříž. „apáčů“. Spojitost druhého svazku s prvním docílena tím, že se tu vypravuje život jednoho ze synů schudlé (konec I. dílu) rodiny Lérandeovy, jenž se dostane mezi apáče a přebírá úkol jejich vůdce. Rosny sebral tu ještě více dokladů (než kdysi Zola) ze života lidského a proto líčení jeho najmě tak zv. „šivého plácku“ jest nejenom nanejvýše zajímavé, ale i na výsost věrné.

Georges Ohneta „Le Revenant“ (Duch — strašidlo) jedná o aristokratu, jenž zrazen byv svou nevěrnou chotí do Ameriky se vystěhuje, odkudž se s mnoha miliony vrátí a svou dceru nejenom před splašeným býkem zachrání, ale ji uchrání i nedůstojného sňatku, k němuž ji matka nutí. A konec: všeobecný smír.

Louis Delzons zvolil si za hrdinu svého románu „Le Maître des Foules“ (Pán davů) známého vůdce socialistů Jean Jaurèsa pode jménem Alb. Manèsa. Jako Jaurès jest i Manès vynikajícím professorem filosofie, než uznamená svoje řečnické nadání a stane se vůdcem davů. Autor dokládá (ze své hlavy), že se z mladičkého professora stává socialista proto, že ho nevěsta zradí. Po několika letech stane se Manès ministrem, a tu se mu někdejší, nešťastně se prodavší nevěsta blíží, aby rozvodem a sňatkem s ním napravila křivdu kdysi mu učiněnou, než vůdce lidu prohlédá umysly ctižádostivé dámy a odmítá ji.

Jacques des Gachons podal ve svém románě „La Vallée bleu“ přesvědčivou studii o blahodárném vlivu života venkovského. Některé scény připomínají, aniž však byly kopií, výjevy rodinného života, s jakými se shledáváme v pracích George Sandové. Zdatný venkovský hospodář zachrání svého městského bratra, přepracovaného pařížského stavitele, jenž onemocní očním neduhem, opětným přesazením do kraje. Podrobí venk. kúře i jeho zlajdačilého syna a převzdělanou dceru, sklidí však u nich jenom nevděk. Nevěsta nejstaršího syna jeho zamiluje se do lehkomyslného Pařížana, provdá se za něho a jest od něho opuštěna. Sestra paříž. hejska snaží se polapiti do svých tenat zámeckého pána, pro něhož její otec pracuje. Syn a dcera zlákají slabou matku opět do Paříže, kdež bídně hynou. Zdařilými studiemi povahopisnými jsou oba bratři, stavitel a venkovský hospodář.

Mnoho psáno pro a contra o poslední práci akademika M. Barrèsa „La Colline inspirée“. Je to román, obraz života venkovského a současně snůška úvah o náboženství a pověře. Ač formálně liší se tato práce ode všech dřívějších prací B., přece niterně úzce s nimi souvisí.

neboť kult lotrinské otčiny, jíž B. vždy holdoval, je tu vyvrcholen. Leopold Baillard, historický hrdina této povídky, jenž r. 1883 u vysokém stáří zemřel, byl prostým vesnickým farářem, jehož ctižádost učiniti z venkovské svatyně (Notre-Dame de Sion) slavné poutní místo přivede na scestí a po srážce s biskupem i ke kacířství. Krkolomná spekulace panovačného kněze byla mu prvním podnětem k odpadu od pravé církve. B. toho nezamlčuje, ale ze svého hrdiny udělal mučeníka lokalního patriotismu. Sionský vrch, k němuž se pojí všemožné historické a náboženské vzpomínky, učaroval mu. Vrch ten je svou historií inspirován a inspiruje navzájem nešťastného Leopolda, jenž se opět a opět k němu — přese všecky trpké zkušenosti — vrací, až posléze na jeho úpatí v bídném selském baráku umírá. Jako v jiných pracích svých, tak i tu staví B. proti vlivu katol. učení vliv přírody, by onomu konečně dal zvítěziti.

Octave Mirbeau věnoval obsažný svazek (přes 400 str.) svému psu „Dingovi". Třebas tu pes byl hlavním hrdinou, přece nehraje v knize jediné a výlučné role. Kolem jeho životopisu kupí se historie celé osady, v níž Mirbeau bydlel a v níž mnoho zkušeností, většinou nepříjemných, nasbíral.

Jiný romanopisec, jenž zrovna jako Mirbeau o to pečuje, aby žádná jeho práce druhé nebyla podobná, totiž Claude Farrère, uvádí čtenáře ve svém románě „Thomas L'Agnelet, gentilhomme de Fortune" do doby Ludvíka XIV. Hrdinou jest odvážný pirát, jenž pro svou smělost a drsnost dostal příslotek beránka (l'agnelet). T. vynutí si i u krále úctu a pohne ho, že jej na čas přijme do svých služeb. Jen s jednu moc není. Unese svůdnou Španělku, jejíhož otce zavraždí, a žena ta stane se mu osudnou. Svádí ho k novým hanebnostem, až T. propadá rukoum katovým, Španělka pak mstí se mu ještě v posledním okamžiku, že mu upírá otcovství jejich dítěte.

Marcel Prévost nahromadil ve svém románě „Les anges gardiens" hrůzu příšerných zločinů jen aby obhájil svou nacional. thesi, že francouzské rodiny nemají přijímati žádných cizozemkyň za vychovatelky do svých rodin. Němkyně (guv.) ukradne důležité listiny z ministerstva války a zašantročí je Prušákům; Vlaška svede bratra své schovanky a když se jí nepovede sňatek s ním, obviní matku obou mladých lidí z cizoložstva a přivádí tím rozvod; Angličanka odcizí pak zcela svěřenku svou jejím rodičům.

Paul Adam, jenž takto pokládán je za předního representanta socialního a historického románu, podal v „Stephanie" prostou rodinnou

povídku. Povídka ta zdá se býti protestem proti klasikům a romantikům, kteří výhradně opěvali lásku mladých a ze starých zamilovaných smíchy si tropili.

Emile Clermont, jenž se již před lety osvědčil býti nadějným mistrem psycholog. románu, sleduje tytéž intence v poslední práci své „Laure". Také problém sám o sobě zajímavý si zvolil. Dvě sestry milují jednoho muže, jehož starší sestra mladší popouští, kdyžtě uchazeč o její ruku zdrženlivost a ostýchavost Lauřinu byl pojal jako nedostatek náklonnosti. L. domýšlí se potom, že jest povolána k životu řeholnickému a také se mu věnuje, ale po několika letech v klášteře ztrávených shledá, že ani v klášteře spokojenosti nenalezla. Při návštěvě své provdané sestry vidí, že manželství není šťastné a že tedy zřeknutí se bylo zcela zbytečno. Přítomnost její hrozí rozdvojení mezi manžely ještě zhoršiti, proto se opět vzdaluje, když je byla napřed ještě smířila k vůli jejich dítěti.

„Cri-Cri" Cyrilla Bergera jest historie pařížského kloučka z nejchudší třídy, jenž se ujímá přes všecku zanedbanost svou děvčátka, s nímž otec opilec surově nakládá, potom však po něčem se propracovává na hrdinu vzduchoplavby.

C. F. Ramuz dokázal svým románem „Vie de Samuel Belet", že se dá z nejjednodušší historie životní (tu se jedná o prostého muže z lidu) napsati poutavá a povznášející povídka, jestliže spisovatel dbá také šlechetné prostoty při jejím vypravování. Jeho S. Belet je sirotek z kraje Waadtského (záp. Švýcarsko), jenž pro nešťastnou lásku zkazí si svou budoucnost učitelskou, potom však z nádeníka na hospodského se vyšine a s vdovou krátkému štěstí manžel. se těší, jež kalí pastorek.

„Le jeune amant" Paul Rebouxe měl by vlastně po hrdince nésti titul „La vieille maîtresse", neboť hlavní osobou není mladý herec s temnou minulostí, nýbrž předčasně ovdovělá a přezrálá umělkyně, jež se do něho zamiluje, poněvadž jí byl vlastní dospělý syn — bez její viny — odcizen a poněvadž už nenalezá uspokojení ve svém dlouholetém poměru k starému mistru, který sžírán jest chorobnou ctižádostivostí.

Binet Valmer vrhl se ve svém posledním románu „La créature" více než kdy jindy na psychologii a psychiatrii, neboť jeho „creatura" (stvor) jest podivné, skoro jenom tělesně vyvinuté děvče neobyčejné krásy. Matka její dala ji na vychování prostým venkovanům, kde vede animalní život a necítí se nešťastnou. Lékař (z rodiny) podejme se práce zaostalého ducha dívčina probuditi k životu,

což se mu překvapujícím způsobem podaří, arci jenom pokud se týká rozumu, kdežto mravní pojmy dívčiny zůstanou počátečními. Lékař stává se první obětí toho rozporu, neboť žákyně jeho vnutí mu svou náklonnost a potom ho téměř denně uráží svou nestoudnou nevěrností. Stává se tím tak nešťastným, že vstupuje — ač není katolíkem — na čas do ital. klášera, by nalezl pokoj, kdežto jeho žákyni dopraví k její dobrácké, nevzdělané pěstounce.

Vládou vypsaná národní cena per 3000 fr. přiřknuta Ern. Gaubertovi za jeho španělský román „L'amour marié". Mladý autor dává nic netušícímu francouzskému párku na jeho svatební cestě ocitnouti se prostřed revoluce v Barceloně r. 1909 zuřící, jež je úchvatně líčena a jež city obou zkouší a čistí.

Paul Margueritte v románě „Les Fabrecé" podává rázovitý obraz rozervanosti, již za našich dnů pozorovati lze i v nejlepších francouzských rodinách. „Les Fabrecés" jsou veliká a vážená rodina učencův a továrníkův. Otec, jenž ze svého vlastního vynálezu kořistí v ohromné továrně, již nejstarší jeho syn řídí, má kromě toho ještě šest dětí a svobodnou starší sestru. Historie jednotlivých činí obsah knihy, z níž by se bylo dalo napsat sedm až osm románů.

Simone Bodève sebrala v celek 10 črt, vlastně obrázků ze života pařížských dělnic a dala jim název „Celles qui travaillent". Pět z těch črt věnováno jest vlastním dělnicím a pět jiným v obchodě a průmyslu zeměstnaným ženám. Kdo se zajímá o otázku ženskou, tomu buďtež co nejvroucněji črty tyto doporučeny.

Velmi mnoho franc. spisovatelů holduje vkusu doby. Poněvadž v roce minulém psalo se v novinách jenom o válkách (cf. Maroko, Tripolis a Balkán) a poněvadž se za dnů našich na ujmu lepších snah kde kdo jen za sportem, — kterýsi moderní spisovatel nazval to — trochu hrubě „hloupostí a surovostí ve flanelu" — žene, proto vrhli se někteří chytráci na sepisování románů, jež oplývají zrovna nadbytem napínavého děje, situací, ale postrádají skorem kde jakého líčení psychologického a pod. Sem spadají na př. Gastona Cherau „L'Oiseau de Proie" a „Les Rémous"; Luciena Rolmera „Les amours ennemis" (ve všech plno vražd), Guy de Téramonda „L' homme qui peut" (v genru Wellsových rom.), Marcela Lugueta „Mannio" (příběh z řecko-tur. války, kde řecký mnich kult Panagie (r. Panny M.) a Afrodity směšuje a s nímž o náboženských otázkách debatuje Vilém II. — kde by ne!), Em. Nolly-ho „Gens de guerre

au Maroc“ a čistě sportovní „L'amour en groupe“ Oliviera Diraison-Seylora a mnoho ještě jiných.

Na onen svět odebral se Charles-Louis Philippe, jenž ve svých prácích hlásal lásku, ale bez dogmatu. Jemu je svatým vše prosté, přirozené, pravé. Tato jeho měkká dobrota a láska, která vše obejímá, prýštila u něho z vědomí chudoby. Rozuměl chudému lidu, ale nepsal pro lid. Jak pohlížel na lásku k ženě, vysvítá z těchto jeho slov: „Vy ženy klamete nás už dávno. Přijde den, kdy bude pro muže malé váhy, oklamal-li ho kdo. Nadejde způsob nové vědy, prorokuji druh nové vědy o odporu hmoty. Manželství spočívá na bludu. Žena nemůže sama žíti, proto přitahuje muže, proto se ho zcela zmocňuje, by jasně cítila, že není v nižádném bodu svého nitra samotnou. Láska ztravuje. — Žena jest mrtvým balastem, jenž působí ničivě a napadá živoucí substanci.“

Z belgických spisovatelů franc. píšících největší úspěch měl G. Eekhoud svým kulturně historickým rom. „Les libertins d'Anvers“. Děj odehrává se v Antverpách za dob reformace. „Libertins“ slula sekta „Katolických pohanů“, — zakladatelem jejím byl pokryvač jménem Eloi Gruystinck, — jejíž učení záleželo v hlásaní práv těla. Idealním momentem učení toho bylo proklamování všeobecné lásky blíženské, sbratření chudých a bohatých, urozených a nízkých. Luther, jehož byl hrdina ve Wittenbergu navštívil, odmítl ho. Byl inkvisicí jat, ale propuštěn, nicméně r. 1544 skončil na hranici.

L. Delattre-ův svazek novel „Le parfum des bois“ patří k nejlepším toho druhu prácím francouzským z poslední doby.

Maeterlinckova poslední práce „La mort“ znamená, že se autor od mystic. pessimismu propracoval k relat. optimismu, neboť ve smrti vystupuje básník proti strachu před smrtí a neznámým. „Neznámého a nepoznatelného“, — dí ke konci knihy, — „bude vždy třeba k našemu štěstí.“

Psalo se i u nás v denních listech, že v novější francouzské poesii převládati začíná náboženská tendence. Něco pravdy na tom jest, ale všeobecně to neplatí. Pouze tolik jisto jest, že mladší básnická generace obrací zraky své více k ideálním výšinám a niternému životu, než se dosud dálo. U mnohých je to snad časový rozmar, snad i pachtění po něčem extra. Rozhodnými, z přesvědčení však věřícími katolíky jsou Francis Jammes, Paul Claudel a Charles Péguy. Za nejpozoruhodnějšího francouzského básníka naší doby pokládá se P. Claudel. Je té doby generálním konsulem v Ham-

burgu (od nedávna, dlel také v Praze). O třiadvaceti letech, kdy na sebe širší kruhy obrátil tragedií „Tête d' Or“, věnoval se konsulatní karieře. Z Nového Yorku a Bostonu poslán byl do Číny, kdež pobyl až do r. 1909. Tam přetlumočil (přebásnil) Aischylova „Agamemnona“, v Praze povstaly jeho hymny a ody, ve Frankfurtě tryskavé melodie „Chanson qui est entre le printemps et l' été.“ S prácí „L' Annonce faite à Marie“, jež je přepracováním „La jeune fille Violaine“, octl se Cl. i na divadelních prknech.

Bílé světlo katolické mystiky zaplavuje teď jeho slova, jeho postavy. Ve svých hymnách velebí s horoucí láskou Boha, sv. apoštoly Petra a Pavla, Jakuba, chválí seslání Ducha sv. a Vel. svátost olt., opěvá v nich slavné katedrály, vzpomíná protestantské blasfemie, atd. Dramatické práce Cl. překypují lyrickými výbuchy, osoby v nich nejsou (až na osoby L'otage) individua, nýbrž napjaté stavy, proto jsou až na „Le repos“ a „Annonce“ dramaty knižními. V „Tête d'or“ hrdinou je sedlák Šimon Agnet, jenž s vítězným vojskem vtáhne do osvobozeného města, starého císaře zavraždí a korunu jeho na svou zlatou hřívu si vsadí. Je Napoleonem ve scéně státního obratu, Alexandrem v bitvě proti Indům a umírajícím Attilou při přechodu přes kavkazské hory.

„La Ville“ jest Claudelovou politickou utopií. Její fresky líčí zánik společnosti, komunu, požár Paříže a pokoj ve znamení kříže.

Thematem „Le repos du septième jour“ je usmíření social. poměrů.

V „L'echange“ a „Partage de midi“ hlavním živlem je smrtící láska.

„L' annonce“ je mysteriem obětavosti. Pierre de Craon, nešťastný stavitel mostů bez domova, malomocenstvím postižený, polibkem nakazí Violainu, mladou, spanilou dívku, jež se zříká svého ženicha ve prospěch své zlé sestry Mary, jež ji z domu a ze společnosti lidské vyhání. Violaine se mstí tím, že mrtvému dítěti M. život vrací, porodivši je mystickým mateřstvím. Dítě má její modré oči a po rtech kane mu krůpěj jejího mléka, mléka neplodné. Mnohé scény jsou tu dekorativní, liturgické.

Posudky.

Adéla Volfová: Svému rodišti. Nakladatel E. Šolc a spol. v Karlíně. 1913. Str. 251. S obrázky.

Slavená kdysi herečka Národního divadla v Praze (* 1846) věnuje „svému rodišti“, totiž Jindřichovu Hradci tento svéživotopis. Od nejútlejšího mládí dovedla zachytiti vzpomínky na své okolí, tak že mohla čtenářstvu podati věrné a rázovité kresby ze svého života, především rodinného. Zámožná rodina živnostnická (barvířská), jejíž hlava bez rozpaků přiváděla namanulé hosty ke stolu, jinak mimo výdělek o rodinu se valně nestarajíc, okolnostmi klesá ponenáhlu do bídy. Ne proto, ale zvláštním shlukem okolností dostane se Adéla, skoro ještě dítě, k divadlu; kočovné společnosti často v městě hrávaly, a tu se s divadlem i personálem seznámila. Dějiny českého divadelnictví v hlavních rysech jsou sice známy, ale obrysy tyto každým příspěvkem z osobních zkušeností vítaně se vyplňují a oživují. Spis. pak píšíc dle předsevzetí svého co nejvíc jen o sobě, podala tu příspěvky skutečně cenné a na výsost zajímavé. Idealismus, ba heroismus přímo neuvěřitelný, o němž by střízlivý pozorovatel řekl, že zasloužil něčeho lepšího, plane vám z tohoto života hereckého, života plného strádání všeho druhu.

Avšak nejen divadelní dějiny, i dějiny městeček a měst českých, ve kterých se sl. spis. za povoláním octla, mají tu nejeden zajímavý rys zaznamenán. Hlavní podíl připadá ovšem rodišti, totiž ještě z oné doby, než se octla u divadla, neboť později je navštívila jen tu a tam a za poměrů značně změněných. Maloměstský život tohoto úředně českoněmeckého města popsán velmi živě a názorně, arciť podle vzpomínek dětských, tedy ne úplně, ale po té ohraničené stránce velmi výstižně. Zajímavo jest na př., jak bar. Spens-Booden, pozdější místodržitel moravský a pak ministr, tehda přidělený soudu v Jindřichově Hradci, s chotí svou roz. hr. Kühnburgovou, provozovali doma praxi — lékařskou, léčíce „kdekoho, zejména chudý okolní a vesnický lid. Často se ve mně odporem nepřekonatelným tajil dech při pohledu na ty prsty plné boláků, jež paní baronka s chotěm svým obětavě čistila a obvazovala“ (str. 70). A tak bylo by lze uvésti mnoho jiných velezajímavých podrobností o osobách i věcech známých i neznámých. Nade vše zajímavější však stává se čtenáři krok za krokem sama osobnost sl. spisovatelky, jež prošedši trapnou školou života skutečného i kulisního vytříbila v ní svoji povahu ženy ušlechtilé, nábožensky smýšlející a jednající. Dle slov jejích nejmilejším byl jí v Praze pobyt u Školských sester u sv. Anny, kde byla režisérkou dívčího divadla. Po výstavě 1891 prováděla prý celé výpravy toho řádu. „Slečno Volfová, neuvádí vás do rozpaků s těmi jeptiškami choditi?“ tázala se jí i velice vzdě-

laná kollegyně. „No. Když ctihodné sestry se nestydí za mne, herečku, já se stydím tím méně za ně!“ (199). Dle zmínky na téže stránce má sl. spis., jež ovládá i několik cizích řečí, kromě her tiskem vydaných ještě překlady v rukopise.

Kolem dokola, kniha to roztomilá, jíž jest přáti hojně čtenářů, zvláště pak čtenářek.

Dr. Bedřich Jenšovský: Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II. V Praze. Nákladem České Akademie. 1913.

Dobu, kterou si spisovatel vyvolil k zpracování, předbíhá líčením styků československých a náboženského vývoje Saska od r. 1547. Zcela správně vytýká při tom rozhodnou důležitost náboženské otázky, na jejímž základě tvořila a osnovala se politika povšechná. Sasko jen na čas bylo dotčeno kalvinismem, a stalo se pak ústředím nejpravověrnějšího, ale také nejnesnášelivějšího luterství, jehož představitelem začátkem XVII. stol. byl kurfiřt Kristian II., jenž byl i s nástupcem svým Janem Jiřím oddaným přívržencem císaře Rudolfa II. Tím přátelstvím dáno bylo také stanovisko jejich k luteránům českým; jich nemohli podporovati leč jen ve věcech čistě náboženských, a ani tehdy nevystupovali z reservy. Vítězný postup českých stavů proti císaři dosažením majestátu r. 1609. vítali sice theologové saští, ale když směr kalvínský zastoupený českými bratry domohl se vedení v další politice české, odvrátili se i s kurfiřtem od českých stavův a rozešli se na dobro. Když stavové čeští hledali příležitosti k provedení vládního převratu a k odstranění císaře, kurfiřt saský více než jindy přiklonil se k císaři. Že se jeho zájmy až ztotožnily se zájmy habsburskými, příčinou byl spor o dědictví jülišské, na něž si činil nároky také dvůr drážďanský, a jehož chtěl dosíci legálně; fakticky ovšem zmocnil se ho kurfiřt braniborský a falckrabě neuburský. Udělení léna na Jülich rodu saskému r. 1610. bylo pouhou formalitou, neboť Jülich brzy potom padl do rukou Unie. U ní soustředila se tehdy všecka protestantská knížata, kteří postavili se po bok possidentům jülišským, jen odstrčený kurfiřt saský hledal uplatnění svých nároků u Ligy katolické, které stával se vždy bližším. Zatím sebráno pasovské vojsko; zprvu domníval se i kurfiřt saský, že bude ho užito ve prospěch Saska pro Jülich, ale stalo se potom jistotou, že vojsko to má býti oporou kandidatury Leopoldovy na říšskou korunu a převratu v neprospěch Matyášův. V těch pohnutých dobách, kdy čeští stavové i s Matyášem postavili se proti císaři, kurfiřt Kristian II. trval věrně při císaři proti českým stavům a proti protestantským knížatům v Německu. Než marno bylo důtklivé zastávání se Rudolfa II., marny byly i poslední důvody proti korunování Matyáše, a vyslanci kurfiřští opouštějí dvůr císařský beze všeho výsledku s úplným nezdarem.

Brzy potom zemřel kurfiřt Kristian II., ale i za vlády bratra jeho Jana Jiřího zůstal směr politiky saské týž. Při pláně protestant-

ského císařství po smrti Rudolfově, jehož chopila se protestantská knížata, vyslovil se nový kurfiřt hned zprvu proti, nedav se zlákati ani slibováním císařské koruny, a při volbě Matyášově byl nakloněn ke straně katolické daleko více než sám kurfiřt mohučský. Jen v drobných otázkách výpomoci osvědčoval se ochotným a obětavým protestantem. Také potom kurfiřt saský zůstal důsledným v dosavadní politice: čím více nabývá v Čechách vrchu kalvínská Jednota bratrská, tím více vzdaluje se kurfiřt českých protestantův, a volba kurfiřta falckého Fridricha V. úplně ho vhání na stranu císařskou a katolickou. Politika jeho vynesla Sasku Lužici.

Toť obsah solidní historické práce založené největším dílem na archivních pramenech, které autor celkem výborně zpracoval. Těžištěm spisu jest rok 1611, v němž thema spisovatelovo do podrobna probráno; události předchozí i potomní se vlastně jen skizují podle větší nebo menší působivosti. Ježto pak spis vypisuje saskou politiku až do počátku války třicetileté, podává více, než nadpis udává, a jest dobrým přehledem, jak seskupeny byly rozhodující moci při velikém zápasu mezi katolíky a protestanty.

Sympathie spisovatelovy jsou u protestantů, — na konec praví, že císařská politika saská byla v jádru nezdravá, poněvadž byla nepřirozená, a že kurfiřt Jan Jiří svou politikou v 30leté válce diskreditoval čest protestantského Saska. Ale tato silná slova nejsou nutným a oprávněným závěrem. Sám spisovatel poukazuje ve spise také na okolnosti, které diktovaly Sasku politiku, na rozpory náboženské, na ostře vyhraněné protivy mezi kalvínci a luterány, které byly neslučitelné a nesmiřitelné, a staví se proti zdrcujícímu odsudku saské politiky chápaje staré tradice a sílu přesvědčení. Tak také kurfiřt Jan Jiří, ačkoli se klonil ke kalvíncům, prováděl přece politiku luterskou. A pro Sasko byla to politika reální, při níž byly úspěchy, a na úspěchy více dbá politika, než na zásady a vyšší zájmy, dokladem může býti od jakživa politika braniborská. Možná také, že kdyby se byly tehdy uskutečnily úsudky spisovatelovy, nevyšla by nyní ani tato jeho cenná knížka česky. *T.*

Dr. Thomas Specht: Lehrbuch der Apologetik oder Fundamentaltheologie. Regensburg vorm. Manz. 1912. Str. 420.

O časová díla apologetická není u Němců nouze. V posledních letech bylo několik spisů z tohoto důležitého oboru vydáno. Stačí upozornit na jména apologetů Kneib, Sawicki, Cathrein, Esser-Mausbach atd. Mimo to byla vydána díla, která jen o některých důležitějších bodech křesťanského názoru světového pojednávají. Spechtovo dílo vyznamenává se před jinými stručností, místy až přílišnou. V předmluvě rozepisuje se autor o akutní otázce, zda theologie je vědou, pak o apologetice, jejím úkolu, methodě a dějinách. Vědecky vymezuje a obhajuje správný pojem o náboženství a zavrhuje některé pojmy moderní, dle nichž je náboženství buď pouhým poznáním nebo pouhým projevem

citu nebo pouhou mravností. Důkladně pojednává o možnosti, potřebě, poznatelnosti, kriteriích a skutečnosti Zjevení. V dodatku k prvnímu dílu vytýká správný poměr mezi Biblí a vědou a praví zcela správně, že jen neporozuměním a neznalostí pravého stavu věci vzniká disharmonie mezi nimi. Vznešenost učení Kristova staví do pravého světla a dokazuje, že ani z parsismu nemohlo přirozeně vyplynout; což jasně vysvítá z vlastního jádra křesťanství. Osoba Kristova je jedinou svého druhu. Stavět Sokrata vedle Krista mohou jen takoví učenci, kteří velikého rozdílu mezi nimi viděti nechtějí. Zeller, moderní filosof a nejlepší znalec řecké filosofie, praví o Sokratovi, že jest venkoncem dítětem svého národa a že nepodává všeobecné mravní míry pro všechny doby. „Jak je však dalek zásadní přísnosti naší mravouky, mohou četná místa Xenofontových Pamětí dokázat“ (Zeller). Kristus povznáší se svou osobností a svým učením nad úzké hranice své doby, svého lidu. Cílem jeho snah není obrození jednoho národa, nýbrž veškerého lidstva. „Proto všem se stal vším, Řekům i barbarům. Jeho osoba má ráz nadnárodního, všeobecně lidského. Pro jeho vynikající zjev není žádného vzoru, žádné podobnosti. A právě proto stal se všem vzorem, v němž každý vidí svůj mravní ideál. Řekové se stávají jeho vyznavači, ačkoli žádné filosofické školy mezi nimi nezaložil. Bramín se mu klaní, ačkoli mužové z nižší kasty rybářů jeho učení hlásají“. (Wiseman 184. str.) Na str. 162. uvádí se citát z Harnackova díla, v němž se praví, že doba, kdy se nejstarší literatura i s Nov. Zákonem považovala za tkanivo klamu a podvodu, pro vážného učence minula. Nezaujatá kritika prý je dnes s problemem hotova a dává za pravdu církvi katolické, že nejstarší literatura Církve „in den Hauptpunkten und in den meisten Einzelnheiten, literarisch-historisch betrachtet, wahrhaftig und zuverlässig ist.“ Velikou předností díla je, že před každým paragrafem je uvedena bohatá literatura věci se týkající.

Rudolf Eucken, Erkennen und Leben. 1912. Leipzig. Quelle-Meyer, vázané 4 K 56 h.

Dílo jedná o poměru problemu poznání k problemu životnímu. U veškerého lidstva moderního, praví autor, pozorujeme touhu po původních pramenech, z nichž by se dala čerpat síla a nadšení k boji proti hrozícím mocnostem suchého mechanismu. Dnešní svět potácí se ve stálé nejistotě, nezná cíle, k němuž by spěl, nezná cesty, kterou by měl kráčeti, a to proto, že nezná odpovědi na důležitou otázku o smyslu a úkolu života lidského. Není prý proto divu, že máme tak mnoho znetvořených a vyhaslých duší, jež se dostaly do otroctví naturalismu, potírajícího každý vyšší vzlet.

V kritické části díla rozepisuje se i o hranicích vědy, o bezvýslednosti plané spekulace, o pragmatismu a biologismu. O monismu píše na 13. str., „že, co je v jeho učení vědou, není světovým názorem, a co je u něho světovým názorem, není vědou.“ Myšlenková práce dospěla k takovým rozporům, negacím a pochybnostem, že je zcela

nemožným na tak kolísajících základech veškerý náš život zbudovat". (str. 30.) Všude se slibovalo lidstvu, že pouhý rozum ho povede k vyšším metám, avšak ve skutečnosti dopadla věc tak, jak snad nikdo toho neočekával. Veškeren život přítomnosti se vší silou touží po tom „zlomit samovládu intellektu a setřást jho intellektualismu" (tamže.) Není prý proto divu, že směry protiintellektualistické nabývají vrchu, ale je také jisto, že upadají do jiného extremu. Autor je přesvědčen, že všechny doby, které filosofii od sebe odmítají, duševně stále víc klesají; na delší dobu se prý svět bez filosofie neobejde. Která filosofie má lidstvu pomoci? Spinozova snad? Bayle ji nazval „Gallimathias pitoyable." Relativistický názor, dle něhož je pravda dítkem své doby, ničí vlastně úplně pravou cenu pravdy, dí Eucken (str. 121.) Mluví-li se dnes mnoho o immanentním náboženství jako jedině správném a oprávněném, pak je dle Euckena takové náboženství kontradikcí. Toužíme po jednoduchosti a opravdovosti, avšak pouhý návrat k přírodě nám — o tom jest Eucken přesvědčen — nepomůže. Charakteristickým znamením nynější doby je touha po věčnosti; lidstvo je prý syto stálé změny a stálého střídání. „Toužíme po něčem, co hned zase neklesá, nýbrž co dál trvá a nám trvale prospět může" (157 str.) „Nezničí přesvědčení o pomíjejícnosti, ano prchavosti veškerého lidského počínání každou radost na práci a tvorbě? Můžeme se ještě kteréhokoli obtížného díla se vší odevzdaností podjati, když vše tak rychle pomíjí, vše, čeho okamžik neodměňuje, nejistým a nicotným se stává?" (158. str.) V nynější době proto pozorujeme, praví Eucken „velikou touhu po jednotě, po hloubce a věčnosti" (tamže.) Z velikých rozporů si lidstvo — o tom jest Eucken přesvědčen — bez filosofie nepomůže. Jak si má filosofie v té příčině počínat, chce autor novým spisem ukázat. Nepomůže nám prý žádný starý system, ani Kantův ne. Třeba prý nových cest, nové koncentrace, a k tomu nezbytně metafysiky, bez níž se nijak k cíli nedostaneme. „Kdo se takového obratu leká, zříká se tím důkladné obnovy životní" (161. str.) Bez metafysiky je prý v té příčině veškerá snaha marnou. *Dr. J. Vrchovecký.*

Proti názoru, že starověk a renaissance odděleny jsou od sebe „temným" středověkem, ve kterém nebylo vytvořeno ničeho, co by za zmínku stálo, staví se *Petr Duhem* ve knize „Les précurseurs parisiens de Galilée" (Paříž, Hermann, 1913), která jest jednou z řady jeho studií o Leonardu da Vinci. Autor, proslulý již svými prácemi o mechanice, thermodynamice a chemii, jakož i studiemi z dějin a filosofie věd, ukazuje tu, že mnohé objevy, pro které Galilei nejvíce bývá slaven, dávno před ním obecně byly přednášeny na universitě pařížské. Jedná o základních pojmech mechaniky, úzce navzájem souvisejících: o pohybu stejnoměrném a zrychleném, o živé síle, volném pádu a dráze těles vržených.

Dle fysiků starověkých, jichž nejslavnějším representantem jest Aristoteles, těleso pohybující se udržuje se v pohybu jen tím, že v každém okamžiku dostává nový popud: vystřelený šíp jen proto

letí, že otřesený vzduch jej drží a pudí. Dle toho i tělesa nebeská udržována jsou v pohybu bytostmi rozumovými, na hmotě nezávislými — bohy. Proti této myšlence pohanské, která se znovu objevila na počátku renaissance s probuzeným paganismem, názor četných křesťanských filosofů jest ku podivu moderní. Jan z Alexandrie, zvaný Filoponus, připisuje pohyb šípu energii čili síle hybné, která mu sdělena tetivou. V polovici 14. století Jan Buridan přejímá tento pojem energie, kterou později Galilei zval „impeto“, Descartes „quantitou pohybu“ a Leibnitz konečně „živou silou“, a na něm zakládá celou svoji dynamiku. Dle něho těleso vržené má v sobě nastřádaný popud, impetus, jenž by se neměnil a působil by pohyb stejnoměrný, kdyby nebyl rušen odporem prostředí a vlivem tíže.

Buridan již také zaznamenává, že tato živá síla jest úměrná hmotě, již definuje skoro doslova tak jak Newton; že u tělesa padajícího popud je stále zvyšován tíží, odkudž pohyb zrychlený, kdežto na těleso vržené vzhůru působí tyto dvě síly směry protivnými a zastavují je. Názor Buridanův přejali jeho žáci, Albert de Saxe a Mikuláš Oresme, od těchto pak Leonardo da Vinci a Galilei. Již Buridan řekl: „Hned při stvoření Bůh zavedl u těles nebeských pohyb, jaký mají nyní; tehdy jim udělil popudy, jimiž se pohybují rovnoměrně dosud.“ A Mikuláš Oresme dodal, že je to poněkud podobné, jako když člověk sestrojí hodiny a nechá je jít. Tak proti názoru pohanskému o bohu stále zaměstnaném doplňováním a opravou svého tvorstva, staví dynamiku, jejíž zákony Stvořitelem již nejsou měněny. Konečně pak roku 1545. dominikán Dominik Soto, žák pařížských scholastiků, uvádí zákony o pádu těles, které prý objevil Galilei narozený 1564, jakožto známé a universitou pařížskou všeobecně přijaté. Praví, že pohyb tělesa padajícího je rovnoměrně zrychlený, tělesa vrženého vzhůru rovnoměrně zpozděný, a pro výpočet dráhy proběhnuté užívá formule Oresmeovy. Leonardo da Vinci zase sleduje myšlenku nalezenou u Alberta de Saxe, pokouší se první vysvětliti zakřivenou dráhu těles vržených, což dále objasnili Galilei a Torricelli.

Všeobecné přijetí těchto názorů neznamenalo tedy vítěství mladé vědy moderní, založené na správné geometrii starověku, nad zatemnělou filosofií středověku, ale bylo to vítězství středověkého učení university pařížské, které po Leonardovi da Vinci převzal Galilei, nad nesprávnými názory Aristotela a Averhoesa, které italská renaissance na chvíli přivedla ke cti. *P.*

František Tučný: Přes realism. Chvilky č. 100—102. Nakl. J. Pelcl v Praze. Str. 74.

Spisek obsahuje prý část přednášek p. spisovatelových, „jež chtěly přehodnotiti sobě znovu kulturní hnutí našeho věku“. „Jsou daleko větší a palčivější a neodbytnější problémy než ty naše. Také zabývám se jimi jen proto, že se jako příslušníkovi českého národa stále pletou do cesty“. „Realism se nesmí vraždit, nýbrž překonat.“

Proti realismu, jenž na začátku pod heslem věcné analytické práce proti upřílišenému historismu a mlhavé ideologii získal většinu naší nejlepší intelligence, až se stal omezenou sektou, která jen zevnějšími prostředky (srv. universitu) se udržuje a část veřejnosti ovládá, jeví se odpor na všech stranách. Prof. Pekař s důrazem a úspěchem vystoupil proti němu na poli historickém, jiní v otázkách esthetických a uměleckých, p. spisovatel potírá jej od základů jakožto soustavu vůbec.

„Přes realism", tedy prý ne „zavražděný", nýbrž „překonaný", tedy snad jaksi povalený, dále! Půjde se jistě dále, snad výše, snad níže, kdož to ví! Ale na zásadách p. spisovatelových? nevím. Slabiny jedné soustavy prospívají popularitě soustavy jiné, toť známo, a p. spis. měl snadnou i vděčnou práci, odhaliti v realismu slabin mnoho. Ale bojím se, že slabiny názoru jeho vlastního, když snad i realismu neprospějí, útok tento proti němu značnou měrou zparalysují. Jeho utilitarismus, jejž zastávati se zdá proti požadavku pravdy (a „vědy"), má v sobě zárodek choroby; ten realismu nepřekoná. „Pravda osvobodí vás", jest a zůstane axiomem věkověčným. Ne v tom je chyba realismu, že pravdu a vědu za heslo postavil, nýbrž v tom, že jeho pravda a věda jí často nebyla.

Pan spisovatel hodlá své myšlenky šířiti také dvojtýdenníkem „Průlom" (u Pelcla, roční předpl. 4 K). Prvé číslo obsahuje pozoruhodné rozpravy a poznámky o naší umělecké i politické veřejnosti. Jsou to namnoze revolučňata, jak neb. Sušil říkal, která obecné nespokojenosti s ubohou naší zabředlostí jistě vpadnou do noty, právě tak, jako před 30 lety — realismus. Zda s lepšími výsledky?

* * *

Jan Laichter: Budoucnost. Román. 2 díly. Laichterova sbírka krásného písemnictví. Str. 266 a 302. Cena 5·40 K.

Pro studie nebyl, kupectví se mu „zalíbilo", tož tedy dán na kupectví. Stěží se doučil, otec pořád nová místa sám nucen mu hledati, až kupcem přece nezůstal; vrtkavá povaha a po každém útěku z obchodu milý útulek u rodičů, ty a jiné okolnosti nedaly se mu ustáliti. Konečně stal se kresličem nábytku v Praze a pak sám podnikatelem. V dětech vidí budoucnost.

Román životopisný, skoro referující. V domově a krajských městečkách, kde Prokop Svoboda „servíruje", působí naň vedle záliby v přírodě styk se studujícími, tak že někdy lituje své někdejší lhostejnosti ke studiím. Vzdělává se však sám — tím, co mu do ruky přijde, jak už bývá; ba pokouší se sám v básnění, a ne zcela bez výsledků. Vkus pro lepotvárnost, pěstovaný studiem, uplatní jako kreslič. Zda-li tu vynikne nad prostřednost?

I politika do života, vlastně jen do názorův a řečí jeho silně zahrává. Dokonává se zápas mladočešství se staročešstvím, ovzduší jím prosyceno. Svoboda jest konservativní, a celkem jej tento obor

méně zaměstnává než básnictví. I v střízlivém zaměstnání zůstává snílkem, nemůže jaksi pořád najíti sebe sama, i když budoucnost jeho stává se pomalu již minulostí. Od obyčejného víru mezi mládeží jej vzdaluje jeho mravnost a střídmost. Společníci jeho naň sice působí, ale nepoutají ho, jde stále svou cestou, cestou však náhod. I ty politické a náboženské otázky, jež v kruzích jeho dosti se přetřásají, zůstávají mu jaksi zevními, ač se hovorův o nich účastní. Místy zdá se, jakoby jej více do nich nutil spisovatel, než on sám sebe. Ani nepěkná figura druha bohoslovce, ani četba protináboženská nesvádí ho k zásadnímu odporu, leda snad ku lhostejnosti; některé příslušné narážky zdají se pocházeti spíš od spisovatele než od něho. Poměr mezi ním a milenkou jest čistý, vědomou snahou i zásluhou obou. Jinak román žádným směrem neidealisuje, nestupňuje; jsou to vesměs lidé všední, ctihodní i směšní, vytrvalí i chabí, jak jich život po tuctech vykazuje, ale celkem nám blízcí, když i ne vždy právě sympathičtí. I stavba románu spokojuje se prostým stejnoměrným líčením osob a událostí, bez vyvrcholených effektních partií. Manýra ruských romanopisců jest nejednou znatelná.

Černý chléb. Povídky. Napsal *V. K. Jeřábek.* Prombergrova Moravskoslezská kronika r. 24. Str. 177.

Sbírka obsahuje 10 povídek veselých i vážných, jak venkovský život příběhů takových přináší; své Valčice p. spis. i zde zvěčňuje. Setkáváme se tu však nejen se známými postavami života toho, nýbrž i se skutečnými zvláštnostmi, a to pravdivě i výstižně zachycenými. Že stinné neb aspoň ne vábné stránky převládají, není divu.

Sloh jest celkem plynný a správný, zhusta podřečím zbarvený; zaráží, že i p. spisov. hoví některým českým nezpůsobům, klada na př. jej za gen. (se jej zmocňovala).

Rozhled

Náboženský.

Kostelní zpěv a jeho opatření je dle nálezu rakouského správního soudu proti odvolání obcí farnosti zdislavské v Čechách vniterní záležitostí církevní, o jejíž potřebě právoplatně rozhodují úřady církevní s příslušnou platností co do závazkův občanských, zde tedy co do příspěvku na plat sbormistrův; zdali jej obce uznají a k němu se zaváží, to nerozhoduje.

*

O archeologické prozkoumání Palestiny získala si a dosud získává velké zásluhy anglická společnost Palestina Exploration Fund. Když byly pod vedením a řízením Macalistera skončeny vykopávky ve filistinském Gezeru, konané nákladem uvedené společnosti, tu přikročeno k archeologickému prozkoumání místa Ain Šems. Vykopávky řídil Američan dr. D. Mackenzie. Jak nyní zjištěno. jest Ain Šems (pramen slunce) totožný se starozákonním Betsames (dům slunce) kamž archa úmluvy, když byla uloupena Filistiny, zase nazpět byla dopravena a kde po nějakou dobu zůstala. (1 Kr. 6, 16 –20.). Za králů Joasa a Amasiáše byl Betsames jevištěm bratrovražedných bojů mezi Judou a Israelem. Za krále Achaza zmocnili se města Filistiné. Při vykopávkách odkryta nejprve část hradební zdi s branou, na to pohřebiště a konečně místo obětní. Toto má přímo nápadnou podobu s obětištěm gezerským. Jsou to tytéž vysoké kameny (mazeby) stejně sestavené a tvarem podobné mazebám Gezerským. Hroby jsou jednak ve skále vytesané, jednak použito za pohřebiště přirozené skalní jeskyně, do níž vede přístup kolmým tunelem. Zde též nalezeny sochy Astarty, Isidy, hliněné nádoby a podobné předměty. Ve své zprávě o vykopávkách Dr. Mackenzie rozeznává v Ain Šemsu tři vrstvy: Kananejskou, Filistinskou a Israelskou. První perioda sahá do r. 1500. před Kristem a končí úplným spustošením města; filistinská kulturní vrstva sahá do roku 1200. před Kristem, na to následuje perioda israelská.

Při vykopávkách, jež nyní s různých stran v Palestině se dějí, zavedena nyní nová methoda. Ti, kdož vykopávky řídí, nejen při práci samé žárlivě brání přístup jiným učencům a cestovatelům, aby je snad o prioritu objevů nepřipravili, nýbrž, když vykopávky skončeny a místo prozkoumáno, tu všechno se zase zasype. Tak znova zasypáno Jericho, jež objevil Sellin, zasypán Gezer, zasypán i Ain Šems. Jest ovšem pravda, že by odkopané budovy vlivem podnebí se rozpadly, ale zlé jazyky tvrdí, že hlavní pohnutkou při tom jest, aby objevy a údaje těch, kteří vykopávky podnikají, nemohly býti s jiné

strany kontrolovány nebo v pochybnost uváděny, jak se to leckdy dříve stávalo.

*

Jedním z následků politických změn na Balkáně jest obrácení velkého počtu bulharských mohamedánů t. zv. Pomáků na křesťanství. Předkové Pomáků ovšem bývali křesťané, neboť tito jsou potomky Bulharů, kteří r. 1654 přijali islam, aby ušli trestu smrti, protože nechtěli platiti řeckému metropolitovi v Plovdivě povinné dávky. Úplně však s tureckým obyvatelstvem nesplynuli, nýbrž uchovali si svou řeč, své obyčeje, ba i některé zvyky křesťanské. Když vypukla balkanská válka, tu Bulhaři zajali náčelníky kmenů, kteří byli nejnebezpečnějšími, a dali je odvést do Bulharska. Ti první se obrátili ku křesťanství. Zpráva o tom roznesla se mezi ostatními Pomáky, kteří nyní v četném počtu následovali příkladu svých vůdců. Myšlenka, že se vlastně obracejí k víře svých otců, že se budou modliti nyní v řeči srozumitelné a nikoliv po turecku, vše to podporovalo a urychlilo jejich obrácení. Když byli Pomáci pokřtěni, tu mešity jejich byly proměněny v křesťanské chrámy. Obrácených Pomáků bylo v dubnu 35.000, od té doby počet jejich nepochybně ještě vzrostl.

*

Mezi syrskými jakobity událo se v poslední době několik konversí, jež vzbudily značnou pozornost a jež opravňují naději, že příkladu jejich bude četně následováno. 10. prosince 1912 přišli k nynějšímu katolickému syrskému patriarchovi Rahmanimu v Bejrutě dva jakobitští preláti a sice Eliáš Halluli, bývalý arcibiskup jerusalemský, a Abraham David, bývalý arcibiskup apamejský, a zde projevili svůj nezvratný úmysl státi se katolíky. Patriarch Rahmani je podržel a když bejrutský jesuita P. Salhani s nimi vykonal exercicie, tu 21. prosince před patriarchou a jeho klerem slavnostně odpřisáhli blud a učinili vyznání víry dle formule předepsané Urbanem VIII. V promluvě své poukázal patriarcha na to, že úkolem obou konvertitů nyní jest pracovati o tom, by jejich bývalé ovečky byly zpět přivedeny do stáda Kristova.

Eliáš Halluli, když byl v katolické víře dostatečně vyučen, byl poslán jako patriarchální vikař do katolického syrského hospice v Jerusalemě. Hned po jeho příchodu do Jerusalema dostalo se mu neočekávané návštěvy. Jakobitský patriarcha Ignác Abdulmessih, jež se vracel z Malabaru a nyní přibyv do Jerusalema, přišel ku svému bývalému suffraganu. Při druhé návštěvě projevil mu své přání podříditi se jurisdikci římského papeže a postaviti se pod protektorát Francie. Svou žádost brzy po té přednesl i latinskému patriarchovi v Jerusalemě Comasseimu. I tentokráte pozval patriarcha Rahmani Abdulmessiha, k sobě do Bejrutu. 3. května složil Abdulmessih slavně vyznání víry a byl přijat oficielně do lůna katolické církve. Od 1. listopadu dlí Abdulmessih v Římě, kde byl také přijat v audienci od sv. Otce.

Abdulmessih narodil se r. 1850., biskupem apamejským stal se r. 1886., r. 1895. zvolen byl patriarchou. Následkem sporu, jež měl s jinými biskupy jakobitskými, byl r. 1905. donucen resignovat. Četní

věřící a kněží zůstali mu však věrnými, hlavně jakobité usedlí v Malabaru. Jeho konverse bude míti, jak se čeká, za následek, že i z ostatních jakobitů, kteří zůstali věrnými svému patriarchovi, sjednotí se mnozí dle jeho příkladu s Římem.

*

V neděli dne 23. října sloužena byla zase po dlouhé době mše sv. v kapli sv. Klementa v Římě, kteráž spolu s chrámem Mithrovým je nejspodnější ze svatyní, nad kterými nyní stojí basilika sv. Klementa. Přes 50 let kaple byla zatopena a nepřístupna, a vlhkost ohrožovala nejen fresky, objevené P. Mulloolym O. P. v prostřední čili středověké svatyni, nýbrž i základy celé stavby. Když San Clemente stal se titulárním kostelem kardinala O'Connella, slíbil nový ochránce, že peníze na opravu zaopatří, a za několik neděl po svém návratu do Ameriky telegrafoval, aby se začalo pracovati. Peníze (několik tisíc liber št.) složili někteří nekatoličtí občané bostonští. Dlouhá a obtížná práce skončena právě včas, aby patrocinium mohlo býti v kapli slaveno.

*

Acta Apostolicae Sedis v 16. čísle ze dne 28. října uveřejňují nové Motu Proprio „Abhinc duos annos“ týkající se oprav breviáře a misálu. Ku změnám, které přede dvěma lety byly bullou Divino Afflatu zavedeny, přistupují nová ustanovení, jež dosavadní opravy z velké části jednak doplňují, jednak pozměňují. Úmyslem sv. Otce, jak Motu Proprio výslovně praví, je: zjednodušiti církevní kalendář a uvésti jej na původní formu, při tom však podržeti skutečně krásné svátky, jež byly později zavedeny; vybrati jak z písma svatého tak z církevních učitelův a svatých Otců vhodnější čtení a praktičtější homilie; opraviti pomoci historické vědy čtení druhého nokturnu a konečně očistiti liturgii od zbytečných a méně vhodných věcí. Úplná reforma breviáře měla býti provedena asi do třiceti let. Na základě zkušeností s dosavadní reformou bylo Svaté Stolici s mnohých stran projeveno přání, aby s definitivní úpravou breviáře tak dlouho se neodkládalo, nýbrž aby byla provedena co nejdříve. Rovněž nakladatelé naléhali, aby mohli vydat breviář definitivně upravený. Současně v duchu dosavadních oprav docházely Sv. Stolici prosby, aby užívání nového žaltáře ještě více bylo rozšířeno, překládání svátků ještě více omezeno a officia nedělní jen v nejřídčejších případech ustupovala jiným svátkům. Řečené Motu Proprio nařizuje proto kongregaci, jež byla za účelem opravy breviáře jmenována, aby oprava byla ještě během příštího roku provedena. Závaznými se stanou nové změny od 1. ledna 1915. Do té doby má též vyjít ve vatikánské knihtiskárně nové typické vydání jak breviáře tak misálu.

V témže čísle Acta Ap. Sedis uveřejňuje kongregace ritů dekret, kterým změny a ustanovení Motu Propria se vypočítávají a aplikují na dosavadní církevní kalendář. Mezi jiným se nařizuje, by všechny diecese do konce března 1914 předložily Sv. Stolci ku schválení své proprium upravené dle zásad reformy. Dosavadního breviáře budou

moci kněží i na dále používati, když si opatří příslušné doplňky vytisknuté ve zvláštním svazku.

Nejdůležitější ustanovení jsou tato:

1. Dle starého zvyku církevníko nedělní officia mají dle možnosti býti uchována. Žádný svátek, ani svátek Páně, nesmí proto býti na neděli přeložen, vyjímaje svátek Nejsv. Jména Ježíšova. Všechny ostatní svátky, jež se dosud v neděli slavívaly, musí býti přeloženy vždy na jiné dny, vyjma svátek nejsv. Trojice. Všechny neděle postní jsou nyní neděle primae classis.

2. Oktávy podrží pouze duplicia I. classis. Duplicia II. classis oktávy ztratí, pouze osmého dne se budou slaviti ritu simplici.

3. Kdykoli jsou v breviáři lectiones de scriptura occurrente, tu i příslušná responsoria se berou de tempore.

4. Překládat se smějí pouze a jedině duplicia I. a II. classis.

*

Kongregace konsistorní pojednává rovněž v témže čísle o učebnicích na theologických ústavech a tu žádá, aby byly vyloučeny takové učebné knihy církevních dějin, které „zatemňují nebo pomíjejí nadpřirozený živel, který přece tvoří pravou, podstatnou a nezbytnou součástku církevních dějin a bez něhož církevním dějinám rozuměti nelze“. Poněvadž církevní dějiny Fr. X. Funka a F. X. Krausa těmto podmínkám nevyhovují, zakazuje se jejich užívání v biskupských seminářích. Rovněž se varuje před Patrologií od Rauschena a spisem Hagiografické Legendy od Delehaye.

*

Sjezdy šíření četby biblické mezi katolíky pořádá ročně abbé Ganier v Paříži; letoší sjezd 10. listopadu ukončený, byl zvláště četně navštíven z Německa a Italie.

*

Vídenská nunciatura odstěhovala se z domu Am Hof, darovaného r. 1618 hr. Althanem, do novostavby na rohu ulice Theresianské a Viktorské. (Mimochodem poznamenáno budiž, že kupec starého domu zaplatil za 1 m^2 plochy 1860 K, tak drahá jsou staveniště ve Vídni.) Nuncius sám jsa znalec stavitelství a malířstvím se zabývaje, účastnil se činně při návrzích stavby a výzdoby; ovšem bylo se mu v uměleckých nárocích mírniti pro nedostatek potřebných drobných, jelikož z prodejní ceny 550.000 K bylo nutno poříditi stavbu novou (i se staveništěm za 450.000 K), a též uchovati ještě jistinu na udržování její. Kaple nové nunciatury pojme asi 200 osob.

*

V novinách tu a tam proskakovaly zprávy, že bývalý olomoucký arcibiskup Dr. Kohn chystá pamětní spis o událostech, které jeho odstoupení předcházely a provázely. „Sekretariát“ nyní skutečně akta vydal (Št. Hradec, v kom. „Styria“) prý na obranu. Nepůsobí dojmem právě povznášivým, že se tam tolik píše o penězích a statcích. Má tohle býti summa a bilance arcibiskupování? a nad to olomouckého? Ostatně, pokud známo, nebylo tehda výtek proti

hospodaření, proti kterým spis „Temporalienübergabe“ se tolik brání, jakoby se bylo špatně hospodařilo, spíše naopak; podstatné výtky byly zcela jiného rázu. A ty sotva bude lze vyvrátiti, ať si tehdejší odpůrci byli jacíkoli. Spis má „alle Rechte vorbehalten“; „nihil obstat“ nemá.

Některé noviny podotýkají, že arcib. Dr. Kohn chce si vymoci revisi a rehabilitaci. Řekl on jim to? či odkud to vědí?

Též poznámky, že volba nového arciskupa nemůže býti, dokud resignovaný arcibiskup je živ, jsou planým povídáním, jak jsme již vloni zvláštním článkem dokázali. Resignace znamená uprázdnění a uprázdněný stolec se dle stanov obsazuje volbou, nehledě ovšem k případům mimořádným, jímž ale resignace sama o sobě není; o těch rozhodují jiné instance nežli stanovy olomoucké kapitoly.

*

Po informacích, jež podal osobně v Římě řecko-katolický biskup Haszu v Szamosujvaru o poměrech nastalých zřízením nového biskupství (maďarisačního), navštívil papežský vyslanec kard. Benedetti nedávno kraje tyto a jednal v delších návštěvách s rumunskými biskupy (Radu, Mihalyi, Trentiu a Hoszu). Půl dne byl také v Pešti, ale s vládou ani s maďarskými biskupy nejednal. Rumuni jsou teď na vrchu. Když nuncius Agliardi kdysi jen skromně projevil, že by Slovákům a j. mělo se popřáti náboženské nauky v mateřštině a duchovenstvo více se jich ujímati, strhli Maďaři takový diplomatický křik, že nuncius musel z Vídně.

Potlačování přírodních podmínek národních se mstí pak na náboženství!

V Uhrách mají nový vlastizrádný process: obžalováni 92 Rusíni ze zrady proti státu a proti králi, které prý se dopustili tím, že odvracejí lid od řecko-katolické círke, probouzejí nenávist k uniatskému vyznání a duchovenstvu, šíří rusko-pravoslavnou víru, modlí se též za ruského cara a tím páší zradu proti vlasti a králi, zamýšlejíce Rusíny obydlené kraje přivésti pod vládu ruského cara. „Budapester Tagblatt“ snaží se poněkud nestranněji vyličiti postavení Rusínů v Uhrách a příčiny jejich kulturní a hospodářské opozdilosti, řka: „rusínští sedláci jsou největší ubožáci v celých Uhrách. Hospodářsky a kulturně stojí na nejnižším stupni v celé zemi a jsou bezpomocně vydáni libovůli vlády a na milost i nemilost slúžných. Jejich učitelé i kněží mluví cizím jazykem, jsou jim nepřáteli . . . Na lavici obžalovaných měly by se ocitnouti orgány vládní, které připustily, aby tento malý národ pod Karpaty klesl tak hluboko hmotně i kulturně. Naše vláda i naše společnost jeví sympathie k jiným exotickým národům a zároveň nehnula ani prstem, aby zásobila své spoluobčany chlebem a vzděláním . . .“ Lvovský „Przegląd“ pravoslavné hnutí mezi rusínskými uniaty vysvětluje protinárodním duchem rusínského duchovenstva a vlivem amerického vystěhovalectva. Sám maďarský časopis „Huszadik Század“ v zářijovém sešitě uznal, že vláda rusínské duchovenstvo zmaďarisovala a vyhubila v něm všecky lepší zárodky, tak že duchovenstvo, by dosáhlo od vlády a jejích úřadů většího doplatku k příjmům

(kongruy), spojuje se proti lidu se slúžnovci, ano i se židy, a na lidu nemilosrdně vymáhá t. zv. „církevní daň“. Lid rusínský, opuštěn svou intelligencí i duchovenstvem, chtěl nejprve přidati se k pravoslavné církvi srbské a když to se mu nepovedlo, začal se přiučovati rusky, a kupovati ruské modlitební knížky, kdež jsou ovšem modlitby za „cara“, jímž ovšem možno rozuměti též krále uherského. Toho se chopily uherské úřady a knížky mají svědčiti proti „92“ Rusínům, již jsou vlastizrádci. Správně poznamenal „Budapest. Tagblatt“, že by na lavici obžalovaných měli seděti maďaroni, již nechávají rusínský lid v takové hmotné bídě, vypuzují jeho jazyk ze školy a kostela, vyhánějí zubožený lid do Ameriky a nyní chtějí ještě králi dokázati, že brání monarchii proti rusínské vlastizradě.

*

Evangelíci uherští budou míti příštího roku synodu, na níž zástupcové mají dáti nová pravidla i zákony. Evangelický superint. Geduly již předem se vyslovil, že na synodě nemají přijíti na přetřes otázky politické a národnostní. Vyšší církevní vrchnosti samy nejprve utlačují věřící v národních otázkách, maďaronští pastoři vnucují Slovákům za pomoci četníků maďarské služby boží. z církevních škol krok za krokem vytlačují slovenčinu, rozsévají zášti proti slovenčině, za peníze slovácké ponižují řeč slovenskou, — ale zástupcové na sněmě církevním nemají se o tom ani zmiňovati.

*

Církevní život v Dánsku r. 1913 byl soustředěn v otázce o bludařském účení pastora Arbo Rasmussena, jenž už r. 1900 veřejně vymítal z apoštolského vyznání víry článek : „Jenž se počal z Ducha sv., narodil se z Marie Panny“, poněvadž prý článek ten staví křesťanství v úroveň náboženství nižšího stupně. Roku 1906 R. ve veřejné přednášce žádal už úplné odstranění apoštolského vyznání víry při obřadě křestním. Roku 1910 primas dánské církve odložil rozhodnutí o učení jeho na pozdější dobu. A tu letošího roku A. R. ucházel se o novou faru, pro kterou ho navrhlo radikální ministerstvo pracující o rozluku státu od církve, ale biskupové pohnali jej pro jeho kacířské názory k soudu, čímž pastor dočasně zbaven práva ucházeti se o novou faru. Bude-li A. R. soudem osvobozen přes své kacířské názory, chtějí se biskupové vzdáti svých míst, což povede k úplné roztržce církevních zástupců se státem.

*

Dne 3. října t. r. konala se na hoře Athoně zvláštní, mimořádná schuze zástupcu všech dvacíti klášteru Svaté Hory, z níž posláno memorandum řeckému králi Konstantinovi a cařihradskému patriarchu Germanovi. Schuze uznala, že dřívější zákonité právo Turecka na Svatou Horu přešlo na království řecké, s nímž Sv. Hora nerozlučně spojena. Shromáždění děkuje všem vládám pravoslavných státu za projevený zájem o osud Athonu a prosí je, by netrvaly na úmyslu společné ochrany Sv. Hory, nýbrž jménem křesťanské lásky uznaly, že právo politické ochrany náleží pouze řeckému království . . . Tím vliv

Ruska, jemuž loni citelnou ránu zasadily hádky ruských mnichův o úctu Jména Ježíš, skončivší vypuzením mnichů těch z Athonu, již se přidali k straně Bulatovičově, klesl ještě hlouběji. Bulatovič stěžuje si otevřeným listem v časopise „Novyj žurnal dlja vsěch“ (č. 10), že v athonské tragedii Rusko hanebně sáhlo na mezinárodní a osobní práva 1000 mnichů, jež rozehnalo, nevydavši mnohým ani pasu, aby si mohli hledati výdělek.

*

P. Nikolskij v Cerk. Věstniku č. 42. a 43. uveřejnil zajímavý článek, nadepsaný „Vlastiteli dum“, kde ukazuje nám poslední články v logickém světovém názoru, který přerušil spojení s křesťanstvím a bral se cestou „lidskosti bez Boha“. Koncem 19. stol. „vládci myšlenek“ v Rusku byli L. N. Tolstoj a M. Gorkij, spisovatelé, již se sešli v zavrhování existujícího pořádku, v boji s církví a s vládou, ale měli jinak zcela různé názory. Tolstoj zavrhoval všeliké násilí, Gorkij oslavoval sílu a násilí, elektrisoval obecenstvo k revoluci r. 1905. Positivním idealem Gorkého byl silný člověk, sobec, zavrhující křesťanské ideály pokory a milosrdenství. Chtěje nakresliti ideal ušlechtilého obra myšlenky a citu, G. idealisoval bosáky a jiné „bývalé lidi“, škodlivé lidské společnosti; kresle s nadbytečným realismem rub života, urážel mravní cit jeděněch a otupoval cit ten u jiných čtenářův. Ale ve všem tom je viděti, že Gorkij věřil v život, ve člověka, jejž chtěl povznésti ke svému ideálu silného člověka-obra. Ale po revoluci G. uvadl, v literatuře vystoupily nové síly, zazněly nové písně, jejichž smyslu sám G. se zalekl. Úplná mravní lhostejnost, nedostatek všelikého positivního idealu, zavrhování vší víry ve člověka, pohřížení v hanebnosti mravního pádu, záliba v mravním pádu, — toť charakteristika nového směru, proti němuž G. sám 1912 vystoupil protestem „O současnosti“. Ideová ubohost revolučních činitelův ukázala se po r. 1906 v takovém světle, že i ideoví stranníci „osvobozenského hnutí“ začali se vyhýbati svým stoupencům. A vnitřní příčinou takového ideového ubožáctví bylo popírání positivních náboženských základů života, popírání křesťanství, jež zvláště charakterisuje spisy Gorkého.

Příčiny tohoto úpadku intelligence objasnili ve sborníku „Věchi“ (1909) myslitelé, kteří sympathisovali s revolucí, ale později poznali slabé stránky hnutí toho, jež nepřineslo smíření, obnovení, upevnění státní myšlenky a povznesení národního hospodářství, protože nemělo základu, bez něhož je nemožný zdravý rozvoj lidu. Opravdoví myslitelé pověděli tu hořkou pravdu o revoluci, jež trpěla slabostí pro vnitřní rozpory a neměla pevných základů pro společenské stavitelství. Falešně pochopená láska ke člověku ubila lásku k Bohu, protože láska k pravdě, jakož i ke kráse a ke každé absolutní hodnotě je výraz lásky k Bohu.

Bouřlivák Gorkij přestal býti modlou intelligence, bezzásadní literatura naplnila ulici, otravujíc jedem společenský vkus i mravní cit mládeže. Gorkij vystupuje proti takové literatuře, ale marně. Arcybašev, Kuprin, Kuzmin, Kamenskij, Verbická proslaví se kresbou nezkrocené pohlavní vášně.

Ještě zhoubnější vliv na mravní rozklad společnosti má Leonid Andrejev, vychovávaje hrubý vkus u čtenáře a niče cit stydlivosti u mládeže, hlásaje nad to úplný nihilismus a nevěru. Již v povídce „Stěna“ (1901) tvrdí, že pro trpící člověčenstvo není naděje na lepší věčnost, poněvadž věčné stojí před vysokou stěnou, za níž není ničeho. Táž myšlenka proniká drama „Život člověka“: život ubíhá bez cíle a smyslu, proniknut nudou a zoufalstvím. Táž myšlenka ještě beznadějněji proniká drama „Anafema“, kde všecko vznešené, víra ve vítězství dobra i pravdy hyne přede zlem. A všude zoufalství spojeno s rouhavými výpady proti Pánu Bohu a Kristu Pánu, do bláta šlape se všecko svaté a šlechetné.

U Gorkého „člověk — zní hrdě“, u Andrejeva člověk — zní uboze, odporně; člověk pomalu umírá v bahně vášní a prostopášnosti. Tam dospěli spisovatelé, již zavrhli Boha, zavrhli Krista.

*

Sblížení intelligence s církví v severozápadních krajích Ruska napomáhají četná bratrstva a jejich sjezdy. Tam intelligence pocítila, že úspěch boje s jinověrci je možný pouze při spojení inteligence s církví. Za to uvnitř Ruska intelligence zařizuje život svůj nejen bez ohledu na přikázání církevní, nýbrž docela proti nim, ztrácí svazek s vniterním životem země i s církví. Samovraždy a zpustlost lidu jsou hořké plody tohoto odtržení intelligence od života lidu a vzdálení se z církve . . . Jest sice pozorovati u intelligence této oživení zájmu k otázkám náboženským, uznává se vnitřní krása náboženského nadšení, ale toto povýšení živého citu k Bohu bohužel rozvíjí se mimo církevní ohradu, bez vedení církve. I vznikají různé mystické sekty, snažící se o bezprostřední splynutí s božstvem, jež je tak charakteristické pro pohanství. A tak „hledači Boha“ jsou spíše moderními pohany, než křesťany (Merežkovskij, Rozanov, Šestov a t. d.)

*

V. Běljajev ve článku „Mnišstvo a věda“ v Cerk. Věstniku ukazuje na rozdíl mezi mnichy západoevropskými, kteří mnoho pracovali a dosud pracují ke prospěchu theologických věd, a mnichy ruskými pravoslavnými, kteří poměrně málo se účastní theologicko-vědecké činnosti, ponechávajíce theologické vědy a vyučování ve školách laikům. Jelikož nyní také v Rusku žádá se na mniších, by se věnovali více theologickým vědám a učitelství na bohosloveckých ústavech, B. poukazuje na dějiny ruského mnišstva, jehož duch a směr dávno se ustálil jako asketicko-praktický, kdežto vědecká činnost nenadchla mnoho zástupců pravoslavného mnišstva. Tento asketicko praktický směr má dosud mocnější vliv na ruské mnichy, než jsou náklonnosti jednotlivců, chtějících vzbuditi v mnišstvu nový, vědecký směr. Přímým určením mnichů je podle spisovatelova názoru osobní spása, osobní zdokonalování: „hříšný svět potřebuje aspoň několik světců“, které má vychovati zvláště život klášterní. I není prý třeba mnichů zavazovati k jiným úkolům.

*

„Świat Słowiański“ přináší v posledním čísle zajímavou ukázku z ruského katechismu popa Ogického „Učení hlavních zásad víry pravoslavné“, jejž v nejnovější době doporučují církevní úřady na místě katechismu metropolity Filareta. Na př.: Ot. Proč víra pravoslavná jest lepší než katolická? Odp. Proto, že u pravoslavných hlavou církve jest sám Kristus, Syn Boží, a u katolíků hříšný člověk papež. Dále pravoslavní vyznávají učení samého Krista, a katolíci přijímají výmysly papeže za učení Kristovo.

Ot. Zdali jednali dobře katolíci, když místo Krista postavili si papeže? — Odp. Jednali velice nedobře. Oslábli v lásce ke Kristu, stali se odpadlíky, nehodnými lásky Kristovy, nehodnými království nebeského.

Ot. Jak potrestal Bůh Židy a Poláky za jejich bezpráví?

Odp. Židy za zpronevěřilost proti Kristu Bůh rozptýlil po celém světě; Polákům odňal království a odevzdal je císaři ruskému, takže Poláci nemají nyní svého polského království; z vůle Boží musí poslouchati nyní postaveného nad nimi od Boha — pravoslavného císaře ruského.

Vědecký a umělecký.

Pražské poměry rozvíjejí se v dusné atmosfeře obchodní i průmyslové krise, v ponižujícím vědomí politické malomoci a v truchlivé náladě ze stále nově propukajících špinavých afér v naší samosprávě. Rostli jsme po celá desítiletí rychle a zdravě, svěží náš národní organism sílel a mužněl. Ale v tomto těle vedle zdravé krve, zdá se, proudily šťávy jedovaté, které teprve dnes, v době uzrávání, vyvrhuje ze sebe v podobě všelikých nevzhledných boláků. Bohužel, neomezují se ošklivé zjevy jen na politiku a samosprávu — naopak zasahují i řády a instituce kulturní, začasto takové, o nichž by se toho nikdo ani ve snu nenadál.

V neblahé krisi, kulturnímu našemu vývoji nebezpečné, nalézá se dnes i Museum království českého v Praze. Kdysi v červenci objevil se v táborském „Českém Jihu" (v čísle 29) článek „Zemské museum a oposice", který byl pražskými listy čile otiskován a komentován. Běželo tu věru o věci nemálo vzrušující. Staříčký bibliothekář a spisovatel Patera byl v něm nařknut z defraudace starých tiskův a rytin, které pak pro ústav kupoval zase draze zpět; jiný mladší úředník odcizil prý ústavu zkameněliny a prodával je do ciziny! Záležitost nevyřízena, obvinění nebyli ani pohnáni k odpovědnosti, naopak mladší z nich povýšen a starší výhodně pensiován. Z „Českého Jihu" otisklo zmíněný článek také „Právo lidu". Tomu poslala správa Musea sice opravu, ale „Českému Jihu", v němž byl otištěn originál, opravu nezaslala. „Český Jih" přinesl na to koncem září nový článek, v němž v útocích na nepořádky v Museu pokračoval. Tentokrát kritisoval zejména poměry služební a napsal doslova: „Křiklavě působí, že v Museu ustanovováni a placeni jsou lidé — dokonce i bez formální kvalifikace a konkursu, o odborné kvalifikaci ani nemluvě. Že se také přijímají lidé z cizích služeb propuštění a přidělují oddělením, která o ně nežádala, dokonce lidé, kteří také postavení považují jen za sinekuru a nemají ani vůle nějak pracovati. Je znám případ, že byl do knihovny přijat sluha, který se jinde před tím dopustil krádeže knih! Vůbec dělá se z Musea zaopatřovací ústav pro lidi, kteří se těší protekci jednotlivých členů výboru, nebo stojí s některým v poměru příbuzenském" (v čís. 39).

Uznáváme, že ani tyto výtky nepostrádají závažnosti, neboť př podobném praktikování utrpěla by časem i vědecká pověst Musea. Tím spíše nelze pouhou tiskovou opravou přejíti veřejné označení úředníku z krádeží svěřených jim sbírek. Soukromý majitel by takové případy předal prosté policii.

Nepsali bychom ještě o této choulostivé věci, kdyby nás k tomu nedonutila zpráva, kterou o Musejní společnosi otiskly Herbenovy „Besedy Času". Ve zmíněné zprávě pozastavuje se pisatel nad faktem,

že mezi 106 novými členy, kteří loni do Společnosti přistoupili, jest pouze jeden šlechtic a pouze dva kněží. Soudí z tohoto malého procenta, že se v musejním členstvu cosi hnulo. „Říkává se, aspoň do nedávna se říkávalo, že katolické kněžstvo je důležitý činitel v národní organisaci. Možná, že by na takových určitých případech promluvila poslední slovo božská jistota statistická", píše doslova (v čísle ze dne 17. října). Popírá-li se tak neomaleným způsobem součinnost katolických kněží na vývoji národní kultury, je třeba alespoň v tomto případě, kde jde o Museum, zjev vysvětliti. Ze „Seznamu členů Společnosti musea král. českého", letos vydaného, zjistili jsme skutečně, že u kněžstva není dnes toho zájmu, jaký byl v dobách dřívějších. Vinu však hledati dlužno právě v nynějším desolátním stavu správy musejní, kdy určitým živlům, kteří si přivlastnili název „oposice", jde o odstanění nejen poctivých pracovníkův, ale i živlů konservativních. Také české kněžtvo ví, že Museum je dnes ve vleku stran svobodomyslných, radikálních a proticírkevních. Redakce „Besed Času" byla by jistě lépe učinila, kdyby se skutečně podívala do seznamu všech 651 členů Společnosti musejní. Byla by v něm nalezla celou řadu novopečených členů, často studentů, které může vlivný professor velmi snadno přinutiti, aby se stal členy, ba sloupy oposice. Uvažíme-li, že venkovští členové z větší části na valné hromady přijížděti nemohou, tvoří zmínění mladí pánové velkou část volebních hlasův. Oposice si tudíž takto zakupuje řadu členství, jimi dosahuje v Museu vlády, které pak využije k zaopatření svých lidí. Jako jinde . . .

Není to v celku nesnadno. Neboť kde jednou byl ustanoven úředník bez odborných znalostí, tam snadno již umístí jednatel svého churavého příbuzného, který neměl vyhlídek, že by ho přijali do státních služeb; tam dvorní rada z výboru snadno zaopatří lokaje, propuštěného z ministerstva; tam jiný člen výboru teple usadí třikrát propadlého kandidáta professury . . .

Za těchto poměrů Museum, které po celé století národ český v Čechách i na Moravě budoval z drobných sbírek a odkazů, stane se ústavem vědecky podružným a hříčkou v rukou toho, kdo si bude moci zakoupiti více hlasu. Dnes jsou to ještě čeští radikálové, zítra to však mohou býti Němci! A české sbírky budou pak předělávány na německé. Známe přec, jak dovedou Němci z Čech upravovati naše kulturní dějiny. Po pár letech chodili bychom se do Musea dívati na své české sbírky, upravené německými kustody tak, že budou hlásati „vysokou kulturní vyspělost lidu německého v Čechách" !

České živly konservativní a tedy i kněžstvo vyhýbá se zápasu s radikály, proto ten znatelný úbytek nových členů z řad šlechty a kněží. Tolik na vysvětlenou nejen „Besedám Času", ale i našemu kněžstvu! Neschvalujeme toto nápadné vyhýbání se Museu. Naopak, naši lidé měli by rok co rok rozmnožovati a posilovati konservativní vrstvu členstva a dojížděti i na valné hromady, již v zájmu národním. Kráčeli by tím způsobem jen v šlépějích starého vlasteneckého kléru.

Dalo by se ovšem zabrániti zničení tohoto ústavu jeho pozemštěním. Bylo by to zdravé i se stanoviska hospodářského. Museum, jako ústav zemský, bylo by řádně dotováno, kdežto nyní jest odkázáno na milost zemské a státní subvenci. Při tom stále jest vystaveno nebezpečí, že za krise zemských financí bude mu subvence odejmuta a pak bylo by ovšem velmi nejisto, zda nynější opposice, složená ze středoškolských suplentův a vysokoškolských studentů, bude tak obětavá, jako byla v minulém století katolická šlechta a vlastenecké katolické duchovenstvo.

*

Pražský umělecký život točí se v posledních týdnech hlavně kolem četných výstav malířských a kolem divadel. Pokud snažení obou těchto činitelů přineslo plodné hodnoty pro rozvoj české kultury, pokusíme se čtenářům objasniti v zaokrouhlených referátech v listě lednovém. Upozorňujeme proto jen na slavnostní představení starých českých her a oper, které správa „Národního divadla" vypravuje na památku třicetiletého trvání ústavu a a nichž až dosud zejména Tylova „Paličova dcera" hrána v novém obsazení s Vojanem a Hübnerovou se značným uměleckým ziskem. Skutečně radostnou novinkou pro naše kruhy je zpráva, že Národní divadlo vypraví známé již v Paříži i v Německu mysterium „Zvěstování Panny Marie" od katolického francouzského básníka Pavla Claudela (srov. str. 860). Protože vzácnou tuto práci zahraje Národní divadlo již v období vánočním, neuškodí několik předběžných informujících poznámek. Pavel Claudel, kterého francouzská i německá kritika nazývá poněkud upřílišeně „moderním Dantem", byl do nedávna francouzským konsulem v Praze. Zde navázal styky s některými českými literáty a horlivě studoval naše staré náboženské dějiny. Plodem této práce bylo několik legend ze života českých světců, zejména svatého Václava a svaté Ludmily. Není tedy Claudel u nás takovým cizincem, jakými jsou autoři francouzských a anglických veseloher, které nám Národní divadlo tak často a někdy zbytečně představuje. Dílo samo pak zaslouží zvýšené pozornosti katolického světa. Je to prostinká legenda o soucitné křesťanské dívce Violéně, jejíž děj odehrává se ve Francii ve středověku za dob Panny Orleánské. Na statku ve vsi Combernonu žije man kláštera Monsanviergu, sedlák Vercors se svou ženou a s dvěma dcerami. Mladý sedlák Hury pomáhá stárnoucímu muži spravovati rozsáhlé hospodářství. Starší dcera Violéna mladého Jakuba miluje a ví, že si otec přeje, aby příštího dne slavili spolu zasnoubení. Ale na statku Vercorsově bývá častým hostem jiný mladý muž, kameník a stavitel Petr z Craonu, který ke cti Boží vystavěl již několik krásných gotických chrámů a chystá se právě dokončiti nový dóm v Remeši. Také Petr miluje Violénu a vášeň jeho dohnala ho kdysi až k hříšnému útoku na Violénino panenství. Dívka se mu ubránila, ale Bůh ho potrestal strašlivou nemocí malomocenství. Předehra mysteria uvádí nás do statku za časného jitra, kdy Petr chystá se právě k odjezdu koňmo před rozbřeknutím. Violéna, zapla-

vena jsouc nesmírným štěstím z blížícího se zasnoubení s milovaným Jakubem, zastoupí mu cestu, aby ho ujistila svým odpuštěním. Přemíra štěstí Violénina sesmutní ovšem Petra a dívka v čistém soucitu s nešťastným políbí ho na ústa. „Ach, byl tak smuten a já byla tak šťastna!“ omlouvá později Violéna tento polibek, který stal se jí zdrojem bolestného utrpení. Dotekem malomocného přenesena byla hrozná nemoc i na její dosud nedotknuté tělo a Violéna následkem choroby ztratila i Jakuba. To je dějem čtyř jednání, která následují po předehře. Také starý Vercors naplněn jest křesťanským soucitem a protože cítí, jak v těch zlých dobách „jsou příliš šťastni a jiní nikoliv“, odhodlá se putovati do Svaté země. Před svým odchodem odevzdává Jakubovi dvůr i zasnoubenou Violénu. Avšak mladší sestra Máňa miluje také mladého Jakuba a chce ho Violéně odlouditi. Zmíněného jitra byla vyslechla z úkrytu rozmluvu Violéninu s Petrem a spatřila i ono soucitné políbení. Prozrazuje nyní vše Jakubovi, který jí však nevěří, až je poučen o strašné skutečnosti samotnou Violénou. V krásné dalmatice, prošívané zlatem a vyšité barevnými květy, s čelenkou ve vlasech, objeví se Violéna Jakubovi v oné zdrcující chvíli, kdy mu zjeví pravdu a kdy se s ním loučí navždy. V úchvatné scéně lásky a bolestného překvapení zápasí Jakub s tvrdou zkutečností, ale odpustil by i teď Violéně, kdyby ona sama necítila marnost dalšího soužití. Ví, že jest vyvolena, aby se obětovala za jiné, a v tomto vědomí utvrdí ji také její matka slovy láskyplnými. S propukající nemocí „jako se stříbrnou lilijí“ na svém panenském těle odchází dobrá Violéna z rodného domu do chaty malomocných, aby tam žila vyobcována dlouhých osm let. Zatím Máňa žila v manželství s Jakubem a obdařila ho dítětem. Když jim děťátko zemře, přichází zoufalá žena k nenáviděné, nemocí již docela osleplé sestře, a žádá opovážlivě, aby vykonala zázrak, a vrátila děcku život. A Violéna, která kdysi jata soucitem oblažila malomocného polibkem, přebírá nyní utrpení sestřenino na svá bedra a protože je právě sladká doba vánoční, prosí božské Dítě za smilování. A ne nadarmo! Zvony právě oslavují narození Páně, současně i francouzský král vjíždí do Remeše, aby se dal korunovati — a v opovržené chatě malomocných křísí Violéna mrtvé děcko své sestry k životu zázrakem znovuzrození! Oživlé děcko sestřino je nyní panenské matky Violény a Máňa s úžasem seznává, že dítě má nyní modré oči, jaké měla Violéna. V záchvatu msty shazuje Violénu do jámy, z níž ji vytáhne a do domu Jakubova donese Petr z Craonu, který jel náhodou kolem. Violéna následkem těchto útrap umírá, když byla ještě hovořila s Jakubem, kterého dosud milovala. Jako ona, tak i otec Vercors vrátiv se náhle z Palestiny a všichni zdrceni smrtí Violéninou uvažují o božském zasáhnutí v život ubohé trpitelky, o mystickém jejím spojení s Bohem. Křesťansky smírně končí úchvatné drama.

Jak patrno, vrcholným bodem hry je zázrak. Nadpřirozené vzkříšení mrtvého dítěte. A právě způsob, jakým je toto choulostivé místo básníkem podáno, uvádí moderní kritiku v nadšení. Miloš Marten se obdivuje, kterak zázrak „stává se jakýmsi strašným a krásným

hmotným dějem: ve chvíli, kdy mrtvola v loktech malomocné ožije, proniká její nedotknuté tělo mateřská křeč, s jejích ňader stéká krupěj mléka na rty dítěte a jeho oči nabývají barvy jejích očí . . .“ Také bývalý dramaturg Národního divadla, známý literární historik Dr. Otakar Fischer, vyznáním žid, přiznává se, že ho „představení hluboce uvedlo do onoho tak odlehlého a cizího světa, v němž se odehrává zázrak, na scéně předváděný: právě výjev tohoto zázraku . . . působil dle mého citu nejintensivnějším dojmem, ba, kdyby neběželo o dění nedostupné smyslům a rozumu, řekl bych, působil přesvědčivě.“

Drama sehráli již v Paříži v divadle L'Oeuvre a počátkem října německy v Hellerau u Drážďan. Na představení v Hellerau bylo i několik Pražanů. Mezi nimi i šef činohry Národního divadla, pan Jaroslav Kvapil. Tento muž není našinec, ale drama působilo naň dojmem tak podmaňujícím, že získal ihned provozovací právo. Claudela zastupuje v této záležitosti v Praze známý kritik a spisovatel Miloš Marten, který se svojí chotí celé drama přeložil a který bude s Kvapilem dílo scénovati. Tolik prozatím. Těším se, že budu moci již v příštím dopise pověděti čtenářům, jak dopadlo provedení mysteria na české scéně v Praze.

Německé listy posuzují představení v Hellerau více méně nepříznivě. Bylo prý přijato chladně. Ba kritik Julius Wolf vytýká básníku amerikanism, a nejvíce mu vadí dvě okolnosti: že Claudelovy ideje vyrůstají z katolické základny a že je Claudel generalním konsulem francouzským. Dle jiného referenta při pátém jednání, jež ukazuje, že Spravedlivost vládne světem, rozhorlovali se Němci: „Na nu! das ist schon ein katholisch mystischer Unsinn!“

Nestranněji referuje mnichovská umělecká revue „Kunstwart“. I tato soudí, že s divadelní stránky setkalo se „Zvěstování“ s nezdarem. Dokázalo prý, že Claudelovy básnické prostředky nejsou schopny oživiti jeviště po více hodin. Ač má některé překrásné sceny, v nichž jakoby vnitřní síla vyrážela z neznámých hlubin, přece chybí prý mu skoro všechno, co dle dosavadních pojmů tvoří dramatické dílo. Jeho role jsou tak málo postavami, jako pěvecké role oratoria. Herci mají příliš málo v rukou, aby z toho mohli učiniti lidskou bytost pevných obrysův. Unavovalo proto, ač původní text byl při provedení značně zkrácen.

Než „Kunstwart“ otevřeně přiznává, že „Zvěstování“ stojí za to vysoko jako báseň, jež snad vědomě se odříká všech oněch divadelních účinků. Jako taková je svědectvím téže reakce proti uměleckému „realismu“, jíž v malířství uskutečňují „primitivisté“ již od několika let. Upřímně věřící a konečně až k prožití zázraku stupňovaná prostota je základním znakem postav. Ostatně „Kunstwart“ přičítá vinu neúspěchu také málo vhodnému scenování v Hellerau.

Za to s nadšením píše o provedení mysteria polský básník Tadeáš Miciński. Bylo to představení nejpoučnější a nejdojímavější, jaké kdy prožil. A Reinhardovo scenování znamená důkladný obrat v umění režiserském: rozchod s naturalismem, použití nejjednodušších,

předivně hlubokých prostředků k projádření nejzákladnějšího obsahu duševního života... Podobný význam pro divadelní umění přikládá „Zvěstování“ český kritik Miloš Marten ve „Sceně“. Právě v této básni nachází úsilí o dramatické obrození, čeho hledalo na tolikerých scestích: svůj problém — ne vynucený, uměle vykonstruovaný, ale daný přirozeně a prostě tím, že existuje drama, které nové scenické techniky vyžaduje a takořka ji tvoří samo ze sebe. Drama Claudelovo dobylo sceny ve chvíli, kdy se přetvořuje všecko dramatické umění. Neznám jiného, jež by mohlo tak hluboce a kladně působiti v tomto přerodu. Svou silnou, tvrdou a bohatou dramatickou podstatou především — ale také právě proto, že vítězně míjí obě úskalí, o něž obrodné úsilí scenické se tříští nejvíce: nesnáší ani zlozvyků t. zv. realistické hry, ani marnivé hledanosti, abstraktnosti a negace t. zv. sceny stilisované. A snad vede překonání těchto protiv k dramatické koncepci, které očekáváme.

Brněnské naše divadlo rovněž slibovalo na počátku sezony, že zařadí „Zvěstování“ do svého letošního repertoiru, ale dočkáme-li se toho, kdož to ví? Aspoň velice pochybujeme. Herci, kteří jsou nuceni ničiti své síly v nějakém takovém „Cudném Kazimíru“ nebo „Našem miminku“, těžko by tvořili tak produševnělé postavy jako jest Violéna nebo Petr . . .

Ukázky českého překladu Claudelova mysteria uveřejnila pražská „Scena“; krásnou předehru přeložil v „Arše“ p. Vilém Bitnar. Nyní pak oznamuje Miloš Marten autorisovaný překlad celého díla.

*

Dle rozhodnutí rakouského správního soudu jest autorské právo kinodramat ne sice výslovně, ale dle obdoby zákonem právě tak chráněno jako u dramat a děl jiných.

*

Zájem o Mickiewicze počíná se šířiti ve Francii, jež stala se polskému básníku druhou vlastí; tam v památné Collège de France jako professor slovanských literatur konal své slavné přednášky o Slovanech, jež jejich posluchač a vydavatel polského textu, Frant. Wrotnowski, definoval jako „śpiew nad śpiewami.“ Tyto přednášky, obsažené v pěti svazcích a dávno již rozebrané, vydali nyní poznovu v obšírném výboru bratři Lebloudové (Adam Miekiewicz: „Les Slaves.“ Paris 1913.)

V úvodu udávají důvody, proč právě dnes jest četba Miekiewicze tak cenná pro Francouze: Miekiewicz přednášeje, či spíše káže v Koleji francouzské vedle Micheleta a Quineta za časů monarchie červencové, vystupoval proti materialismu průmyslového měšťanstva a současně proti oekonomistickému socialismu, příliš zabranému bojem o blahobyt. Idealistický genius jeho, genius slova a plný enthusiasmu upřímného a činného, světlý a jasný, může dnes v rostoucích příbuzných směrech snadno nalézti porozumění. Přednášky jeho podávají nejen nové, tak ušlechtilé myšlenky, ale sesilují v nás idealism a méně či více keltický mysticism našich předků. Krása jeho řeči, přesnost

výrazův a čistota jazyka činí přednášky (kursy) vzorem francouz. výmluvnosti a staví je v řadu nejlepších děl literatury francouzské.

Dalším úkolem spisu „Les Slaves“ má býti vědecká informace ciziny o literaturách slovanských. Tomu ovšem přednášky Miekiewiczovy, konané před 70 lety, dnes již málo vyhoví! Vždy aktuelní význam jejich nespočívá v učenosti, nýbrž v ideologii, ve věčně mladých otázkách všeobecného obsahu, jež v dnešní krisi evropského ducha znovu se staly vážnými a palčivými.

Do francouzského výboru byly pojaty také statě o české literatuře a českých dějinách. Rozbor jejich napsal Fr. Kvapil v Osvětě (1898) a J. Máchal v Českém Čas. Hist. (1898). Jsou tam osvětleny také styky Miekiewiczovy s Čechami a českými literáty, na něž měl značný vliv.

*

Německý hakatistický spolek „Ostmarkenverein“, založený k boji na vyhlazení poznaňských Poláků, vypsal konkurs na protipolský román, jenž by i v lidu pruském dovedl podnítiti zášť a usnadniti „kulturní“ práci vyvlastňovací. Ceny jsou značné: 10.000, 5000, 3.000 a 1.000 marek. „Germanie“ píšící o tom dodává sama: „Hakatisté, nemohouce již vzbuditi zájmu pro svou protipolskou politiku, musí se utíkati až k — románu, aby získali pro sebe veřejné mínění. Nový to zase důkaz úplného fiaska dosavadní hanby hakatistické.“ A do jejich služeb, do služeb nacionálního výboje, má se postaviti literatura!

*

Proti názvu Bergsonovy filosofie jakožto filosofie biologické ohrazuje se právě biologie nejvíc. Dle Bergsona není rozum s to, pochopiti život, dění, any pojmy jeho vztahují se na bezvěké; kterak prý by pojmy jeho, samy jsouce ssedlinou života, tedy částečnou jeho nádobou, mohly obsáhnouti život celý? Na pochopení jeho prý je dána intuice, totiž uvědomění své vlastní životní pružnosti, která z organismů v zárodky přechází a tak se šíří, vedle ní pak sympathie, která na základě intuice dává nám spolupociťovati životní děje u jiných, přímo nám nepřístupné. Dle B. nemá se filosofie zabývati zásadami věd, neboť jsou ovládány rozumem, kdežto v ní vládne spekulace, zření. Věda o životě, tedy i biologie může prý o životě bádati jen potud, pokud organismus připodobněn stroji; dále vede již jen intuice a sympathie.

Co oprávněného ve filosofii Bergsonově řečeno proti experimentnímu mechanismu, vydávanému za celou biologii, bylo již jinak a lépe zdůvodněno; co však tam nabízeno za náhradu analytické biologie, nevede krůček dále ve skutečném poznání. Je vždycky vadou soustavy, že jednotlivé části a poznatky její vesměs stojí a padají s celkem. U skutečné vědy mohou býti v jednotlivostech omyly, snad celý podklad theorie mylný, pokaždé však zůstanou jiné podrobnosti jakožto kladný výtěžek, čehož u biologie Bergsonovy, kromě věcí přejatých, není. Značí-li filosofie Bergsonova vůbec jakýsi odpor proti materialismu, zkusná věda se naň příliš ohlížeti nemůže, neboť nových, lepších popudu tam nenalézá.

*

Psychofysiologie zaznamenává zajímavé výsledky zkoumání Dána Alfr. Lehmanna, Mosso, Bineta, Tarchanoffa, Bergera a j. při měření pochodů tělesných následkem činnosti duševní. Počitky a city příjemné neboli slastné provázeny jsou zmenšenou hloubkou dýchání, zmenšeným tlakem krve, větší vydatností tepů srdce i mozku, větší zdlouhavostí jejich a — zvětšeným objemem ramene. Leknutím stahují se náhle buňky mozkové, aby hned na to silněji se rozšířily, stahuje se měchýř, střeva. A podobné účinky jeví nejen pocity skutečné, nýbrž i suggerované. Nejsou tedy jevy duševné pro tělesnost tak bezvýznamné, jak materialismus myslí.

Při napínavém myšlení rozšiřuje se zornice, krátí se dech a tep, zmenšuje se objem ramene. Od těch jevů nezávisle rozšiřuje se při přemýšlení větší mozek (menší mozek zůstává klidným), zvyšují se vlny tepu. Teplota mozku, jež při úsilnějším přemýšlení stoupá, jeví se tu na teplotě krve do jisté míry nezávislou. Svalové výkonnosti při tom ubývá. Přesnost myšlení kolísá s „vlnobitím“ krve v mozku: nižiny znamenají jakési přestávky, na př. v počítání chyby. Zdali při této práci duševní děje se také větší výměna látek, nač poukazovati se zdá únava, a jak se výměna děje, není dosud zjištěno; zdá se toliko že vydechuje se více kyseliny uhličité než obyčejně.

*

Kyslíku k léčení choromyslných začal používati Dr. Toulouse, ředitel blázince ve Villejuif, veden myšlenkou, že posílí nervová ústředí, povzbudí-li jejich činnost. Kyslík dusíku prostý vpravuje pod kůži jehlou žárem sterilisovanou. Každý nemocný snese bez bolestí a obtíží injekci 250 kub. cm. Kyslík osvědčil se ve všech případech akutní pomatenosti smyslů, přivodiv v některých až úplné uzdravení. Též u epileptikův a v některých případech melancholie zaznamenány výsledky příznivé. Methodě Dra Toulousa přikládá se velký význam, poněvadž určitý způsob léčby nemocí duševních je dosud skoro neznám, a tento, neprospěje-li, aspoň neuškodí.

Serum proti otravě houbami oznámeno svého času denními listy jako hotová věc. Dle „Bulletin de la Société de Pathologie comparée“ dlužno tuto zprávu opraviti v ten smysl, že zjištěno zajímavé faktum, že ovčí krev staví účinky houbového jedu ničícího červené krvinky lidské. Tím však ještě nenalezeno serum, poněvadž ovčí krev jest pro člověka jedovatá. Dlužno tedy spokojiti se prozatím prostředkem dosavadním — opatrností.

*

O novém zpusobu telegrafie obrazův zmiňuje se ve Frankf. Ztg. Géza Pál z Budapešti. Vynálezcem jest jistý budapeštský fotograf, který obrazec, jenž má býti telegrafován, rozdělí čárkovadlem (rastrem) na množství plošek. Každému z těchto dílců přísluší podle síly jeho zbarvení jedno písmeno obyčejné abecedy, které se pak dle pořadí originálu odtelegrafují. V přijímací stanici upraven je zvláštní psací stroj, kterýž po stisknutí určité písmenky na klaviatuře vytiskne na

připravený papír plošku buď tmavší nebo světlejší, dle toho, jak z přijímadla telegrafního značky docházejí. Jde tu tedy o telegrafii obyčejných písmen, k čemuž lze použíti stávajících přístroju telegrafních, k nimž druží se toliko zvlášť upravené stroje psací. Pál praví, že s dvacetidvěma typy písmenek lze úplně věrně zobraziti jakoukoli podobenku ve všech jejích světelných tóninách. Zařízení toto je mnohem levnější nežli dosavadní přístroje pro telegrafii obrazův a lze očekávati, že se hojně rozšíří, jakmile bude zdokonaleno a pro praktickou potřebu upraveno.

*

K přeměně energie světelné v energii akustickou slouží přístroj zvaný optofon, jímž se má slepcům umožniti, aby dle sluchu viděli. Aparát je tvaru snadno přenosné skřínky, ve které jest umístěný selenový článek, jenž dle intensity světelné mění odpor procházejícího jím proudu elektrického, a tento opět má vliv na sílu zvuku vyvozovaného bzučidlem a reprodukovaného v telefonu, kterýž si nevidomý k uchu připevní pružným pérem.

Přístroj jest upraven tak, aby bzučidlo bylo v klidu, pokud na selenový článek padá nejostřejší světlo; poklesnutí intensity světelné ozřejmuje se pak vždy nižším a nižším tónem v naslouchátku. Optofon pracuje prý velmi přesně, takže slepec může dle změn v telefonu počítati i osoby, které jdou na př. kolem okna; zamýšlí se pak zdokonaliti jej tou měrou, aby ho bylo lze použíti i v astronomii ku zjištění hvězd pouhým okem neviditelných.

*

Výzkum Nové Guiney pomocí vzducholodi, navržený poručíkem P. Graetzrem, nabyl určitějších tvarů, any se v Hollandsku a v Anglii utvořily výbory pro zaopatření potřebných 3,750.000 f. Plány vzducholodi shotoveny v Berlíně; má býti 96 m dlouhá, o průměru 18 m, bude moci vystoupiti za normálních poměrů do výše 3750 m a plouti maximální rychlostí 54 km. Motory budou dva po 100 k. s. Základnou výpravy bude asi Malu, kde bude zřízena přenosná kulna pro vzducholoď a výrobna plynu. Z tohoto bodu budou podnikány jednodenní výpravy k místům na pobřeží předem určeným. Druhá základna bude zřízena pro výzkum hollandské Guiney. Tímto způsobem hodlají dosáhnouti pomocí fotografie rychleji lepšího přehledu o vnitrozemí, než by možno bylo obyčejnými výpravami, ba jíti vstříc výpravám pozemským založením zásobovacích stanic na místech nyní těžko přístupných.

*

Greenwichský hvězdář Maunder popírá, že by na některé nám známé oběžnici mohli býti lidé našeho druhu. Ze tří základních podmínek, přiměřené teploty, přiměřeného tlaku ovzduší a dostatku vody, na většině jich není žádná; i Mars, zemi nejpodobnější, má průměrně asi málo tepla a tlak ovzduší jest na něm skrovnější nežli životu přiměřeno.

Vychovatelský.

Okresní školdozorci na Moravě tentokráte jmenováni ještě na 6 let; zákon o definitivě není ještě projednán.

Z novin moravského bloku bylo tentokráte zase docela jasno viděti, kdo toho ještě viděti nechtěl, že škola jest politikum, a bylo to viděti po stránce nejodpornější, totiž: blok by chtěl ustanovovati školdozorce podle politické příslušnosti a činnosti, ne podle školské a vychovatelské zdatnosti. Noviny jejich řvaly, že blok má na Moravě ohromnou [?] převahu, tedy ... Snad všichni inspektoři — dle parlamentní zásady — měli býti socialisté a pokrokáři? Či snad podle volebních okresů? Kde poslanec blokový, tam též takový inspektor? Pěkná to pajdagogie a logika! V zemské školní radě byl prý výsledek boje o listinu jejich 11 : 7. Že všichni blokoví předáci, zvláště poslanci, nejsou právě pro blokové učitelstvo, po případě inspektorstvo tak hrozně nadšeni, jak mu v novinách a zvláště při volbách povídají, mohlo by i tomuto již býti známo. Ale mundus vult decipi. O jmenovaných inspektorech nebudiž tu dále mluveno; jsou mezi nimi příslušníci různých stran, zda také který socialista, nepraví se. Na příslušníky naší strany, kteří by v ní jako takové činní byli, stačily by asi prsty jedné ruky, snad by ještě zbylo; ovšem kdo každého slušného, mírného, především svěřené věci dbalého nazývá klerikálem, napočte jich víc, ale to snad není neštěstím.

Ostatně, jak už vůbec v těchto listech snažíme se mluviti upřímně, nebudiž tu zamlčováno, co se někdy v „našich" kruzích, učitelských a katechetských, říkává. Že prý pokrokáři jako inspektoři (a ředitelé) bývají v činnosti své naší věci mnohdy příznivější a prospěšnější než tak zvaní našinci. Aby nebylo nedorozumění, třeba výrok ten, jehož ovšem nelze paušalovati, určitěji dopodrobna vyložiti. „Naší věcí" rozumí se tu ne klerikalismus — toť by znamenalo pro ty pány šibenici, nýbrž jen pořádek, provádění školských předpisův a vychovatelských požadavků. A tu prý se často stává, že některý inspektor (nebo ředitel) pokrokář bývá v činnosti své rozhodnější a důslednější, ba snad i bezohlednější než některý t. zv. našinec. Onen totiž pokud stojí na půdě zákona — všichni z nich takoví nebývají — podle něho také si počíná a nabývá i u svých pověsti inspektora znamenitého. Nucen-li někomu ze svých šlápnouti na kuří oko, a to se může státi, jsmeť křehcí lidé, i jeho lidé snad potichu hubují, ale veřejně ne; řekne se: jednal dle zákona, konal svou povinnost. Slovem, jakožto „jejich" člověk má pokoj. Nastane-li tato nemilá povinnost našinci, celá smečka se na něj vrhne, ne že by snad byl právo a povinnost svou překročil, nikoli; jen proto, že je klerikál, mstivý, nesnášelivý, podlízavý atd. Ba i mimo takové případy každý krok jeho se nepříznivě vykládá, každá disposice překrucuje a pak ostouzí, i není divu, že pak opatrný našinec stává

se příliš opatrným, ústupný příliš ústupným, svědomitý příliš svědomitým, totiž, jedním slovem: slabochem. A to všecko „prostrach židovský“. Je v tom system a methoda, naše lidi totiž ve veřejných úřadech ostouzeti, ubíjeti. Ne každý pak má tak silné čivy, aby to klidně snesl, anebo má-li je sám, nemají jich jeho lidé. A nemá-li nad to ještě nikde opory, stává se mu jeho hodnost velmi pochybnou. Zliberalisování našeho veřejného života i zde vyhání plody jedovaté, od nichž nikdo není jist. Myslím však, že i to náleží trochu k vychovatelství: et si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae, nezlomná povaha, rozhodnost. Moravský učitelský Věstník dobře tuhle řekl, že učitel konající svou povinnost, nepotřebuje se žádného inspektora báti. Obráceně to platí také, ačkoli se zmíněnou mutací: náš tisk učitele konajícího svou povinnost, ať je sebe větším pokrokářem, nenapadne, jen pochválí, blokový tisk inspektora konajícího svou povinnost napadá napořád. Úřední šetření, kdyby učiteli i nakrásně bylo ublíženo, dá mu zadostučinění úplné, kdo je dá inspektoru za perfidii zvrhlého tisku? Ale přes to lze říci, že čestnější a záslužnější jest čeliti jí rozhodností nežli slabošstvím.

*

Ellen Key píše ve svém „Století dítěte“: „Čím spurnější je dítě proti nucení, tím lépe. Rodiče právě tak málo mají moc a právo, dětem předpisovati zákony, jako nemají moci a práva předpisovati je hvězdám.“ Fr. W. Förster k tomu „století dítěte“ podotýká: „Jistě nebylo ještě století, ve kterém by tolik velkých dětí se bylo chápalo slova, aby svá veliká dětinství stavěly na místo staleté vyzkoušené moudrosti“.

*

V úředním školství americkém, jako ve francouzském a japonském, nahrazena nauka náboženská mravoukou. O výsledcích francouzských a japonských jsme se již častěji zmínili. O amerických, kde jest koedukace a veřejné pohlavní poučování, praví David Utter, jak samí Američané přiznávají, že na 80% těchto amerických hochův a děvčat jest mravně prohnilých.

Monista E. Horneffer navrhuje pro tuto morální výuku v 6—10 roce pohádky, starozákonní „pověssti“ až do příchodu židů do Palestiny, Niebelungy, Odyssei a Herakleidu. V 10—12 roce řecká dramata (Oidipus, Antigone atd.) V r. 13. teprve má býti zavedena náhrada za nauku náboženskou, totiž: někteří řečtí filosofové, děje křesťanské, islamu, budhismu, pantheismu dle G. Bruna a Spinozy, konečně Kant (dle kterého vykladače, není udáno).

Proti takovým snahám „ethické společnosti“, zavésti zvláštní knihy a hodiny pro ethické vzdělání, jež i jmenovaný Förster doporučuje, píše sám Th. Ziegler, jenž jinak neuznává než ethiku pozemskou: „Procítěností a určitou názorností působí mravní stránka v podobě náboženských představ mocněji než pojmové abstrakce kdy dovedou, udržuje dětinnějším a naivnějším než ony mravnostní rozpravy

o všem a pitvání všeho. Mravní předpisy Písma pod rukou schopného učitele hodí se výtečně pro vyučování ethické.“

*

Na londýnských školách ustanoven byl v nejnovější době městský školní psycholog, jehož úkolem bude zkoumati všechny žáky a žákyně, vyšetřovati jejich schopnosti a charakteristické vlastnosti i náklonnosti. Dle jeho údajů mají se potom říditi učitelé, aby celé vyučování bylo více individualisováno, Pro začátek nelze ovšem očekávati větších úspěchů, kdež jest na 750.000 žáků. Při takovém množství bude těžko probádati povahu každého jednotlivce, aby se daly činiti bezpečné závěry. Ale o mnohém může jistě učiteli poraditi.

*

V Tarnově byl otevřen na podzim ústav paedologický. Řízení převzal známý katechetický pracovník Walenty Gadowski, katecheta učitelského semináře. Zvláštní studia k tomu konal v Lipsku. Kursu se účastňují mimo jiné také latinští bohoslovci a studující semináře.

*

Kněz a paedagogický spisovatel polský dr. Kaz. Lutosławski měl v Krakově na schůzi rodičův a vychovatelů přednášku „O používání skoutingu při výchovu děvčat.“ Schvaluje úplně tento system, jenž se rozšířil již v celém světě, a doporučuje ho vřele pro ženský výchov. Neboť tu má bojovati s duševní i fysickou slabostí a nejapností ukázněnost, šetrnost, obětavost — pro druhé. Kromě toho jest to cvičení zdravé a ve všech směrech užitečné. Ideálem skoutovým jest ideál rytířský a nikoli vojenský.

*

Aby dosáhnul u žáků správné výslovnosti francouzské, učitel gymnasia v Tottenhamu (Londýn) zřídil si nástěnné tabule zvukové (Sound Charts), na kterých obrazem a diagramem naznačeno, jak otevříti ústa a položiti jazyk k té které hlásce francouzské. Serie obsahuje 2 tabule pro *a* (otevřené a zavřené), tři pro *e* (e, é, ê), jednu pro *i*, dvě pro *o*, atd.; dále pro dvouhlásky pravé (ié, oi . . .) a nepravé (eu, ou . . .) Žáci donášejí si do školy zrcádka a stojíce před nákresem snaží se přivésti svá mluvidla do správné polohy. Zkušenosti dvou let mluví pro dobrotu methody. „Zrcádková“ třída předstihla jiné.

Hospodářsko-socialní.

Ještě o drahotě přednášel nedávno ve Vídni ředitel dopravní banky Broch. Drahota peněz byla všeobecná, jelikož rozmach průmyslu a všeho podnikání hospodářského ztrávil mnoho hotových peněz; proto cenné papíry ani vklady se tolik nevypláccly jako peníze v podnicích. Celková drahota však u nás byla proto větší, že po krisi annekční vzrostla naděje v trvalý klid, mnoho se podnikalo, větší výdělky a příjmy sváděly k nadbytečným útratám, při čemž ale (svou vinou) byli jsme poukázáni na konjunkturu tuzemskou, vydělávajíce jeden na druhém, kdežto mezinárodní konjunktura byla pro nás více passivní, totiž byli jsme nuceni posílati své zlato za stroje a j. ven; 1912 dovoz rakouský stoupl o 1.158,000.000 K! Spotřebovali jsme víc nežli jsme mohli zaplatiti, proto jsme nuceni dělati „zlaté" dluhy v cizině. Pomoc z krise jest především ve vývozu (proto Maďaři pořád na př. proti Srbsku štvou!), v omezení výroby neprodejné, ve skrácení platebních lhut, aby se zboží v obchodě tolik nehromadilo, a v rozvoji zemědělství.

Rakousko-uherská banka snížila úrokovou míru o ½%, tedy na 5½ I jinak pozorovati jakési klesání cen (železa, masa, cukru a j.) Ženy vídeňské spolčily se na potírání drahoty, pražské jich následují; ovšem často ženy ji zaviňují — berouce na dluh, nemístně smlouvajíce atd.

*

O sanaci jižní dráhy docíleno mezi Office national a rakouskou vládou shody, jejíž podmínky ovšem přijdou teprve do sněmovny. Zprávy, že za naši státní záruku Francie povolí 600 mil. fr. půjčky, z čehož by 350 mil. bylo výpůjčkou státní, tak že by francouzský trh nám opět byl otevřen, při jednání Francouzy odbyty tím, že o takové půjčce může rozhodovati jen jejich vláda, ne oni; a tím jsme kromě škody uhnali si jen ostudu.

Uherský místopředseda Tisza nyní konečně doznal, že na tento francouzský odpor proti našim výpůjčkám přece působí nepříznivé zprávy o národnostních a politických poměrech uherských; tedy i zde nás Maďaři v cizozemí jen poškozují, ale přece v zahraničních věcech rozhodují.

Sněmovní předloha o bosenských dráhách, jež mají sloužiti především účelům vojenským, vyvolala zas jednání o dráhách zdejších, jež už několikrát byly usneseny, ale z peněžních důvodů nestavěny. V Bosně ovšem také neleží poklady na cestách: má-li z ní něco býti, třeba ji hmotně i rozumově založiti. Že z rozmachu jejího, i toho železničního, budou míti prospěch hlavně Uhry a my prozatím jen to placení, kdo za to může? Bude-li ostatně upraven přístup k moři, může i tato nevýhoda Předlitavska býti vyrovnána.

Na Moravě zajímá nyní největší pozornost dráha podyjská, jíž prý neschází už nic nežli státní podpora 1,800.000 K, a elektrická dráha brněnsko-vídeňská, jež přes půl Moravy sice ještě více k Vídni připoutá, ale obchodně bude znamenati velmi mnoho; Vídni také velmi mnoho na ní záleží — brněnské obchodnictvo a živnostnictvo by se na ni tuze těšiti nemělo, neboť Vídeňáci sem nakupovat sotva přijedou, jejich návštěvy vynesou asi jen tolik, kolik nebudou moci dovážeti s sebou. Ale to už jinak nechodí.

*

Islandský sněm povolil úvěr na stavbu železnice z hlavního města Reykjaviku do Thingvally, malého města ve vnitrozemí, kamž dosud bylo možno se dostati jen koňmo. Dráha by otevřela také cestu k nerostným pokladům ostrova. Rovněž přístav reykjavický má býti moderně zařízen. Vydání rozpočteno na 2 3/4 mil. K.

*

Dokladem, jakých obětí si vyžádá každoročně pokrok moderní civilisace, přináší mnichovská revue „Kunstwart" zajímavou statistiku o automobilech a jimi způsobených úrazech v Německu. Dne 1. ledna 1913 bylo v německé říši 70 085 automobilů, jež sloužily dopravě osob, a 7704 automobily nákladní. Od 1. ledna r. 1907, ted v 6 letech, přibylo jich o 50.763; počet jejich se tedy skoro ztrojnásobil. K tomu přistupuje ještě 22.326 mimoněmeckých automobilů, jež se na nějaký čas zdržují v říši, nejvíce z Francie, pak z Rakouska-Uherska.

Neštěstí přihodilo se tu od 1. října 1911 do 30. září 1912 v celku 10.105, při čemž bylo súčastněno 10.869 automobilů. Většina řidičů dala se dobrovolně zatknout, 577 ušlo zjištění útěkem, u 166 pokus útěku se nezdařil. O život přišlo při těchto neštěstích v jediném roce 442 lidí; velikou většinou (347) byli přejeti automobilem, tedy ne z těch, kteří v nich seděli. Poraněno bylo celkem 5542 osob, zase většinou cizích, totiž 4090. Dohromady to činí 5984 poraněných a usmrcených lidí. Škoda způsobená na věcech cení se pro každý rok na 2,281.283 marek.

Na 100 automobilů určených k osobní dopravě připadlo tedy asi 13 úrazů, na 100 nákladních dokonce 16 úrazů. Tento poměr zůstal od r. 1906 podstatně nezměněn, přese všechna bezpečnostní opatření nešťastných úrazů neubylo.

Ke srovnání budiž uvedeno, že na všech železnicích německé říše bylo v r. 1911 usmrceno celkem 1038 osob a 2384 poraněno. V posledních letech počet úrazů železničních se znatelně zmenšil.

A což teprve, až se provede statistika úrazů aviatických! Každé světlo má svůj stín.

*

Město Los Angeles pořádalo dvoudenní slavnost z radosti nad dokončením svého vodovodu, který ze vzdálenosti 254 mil bude přiváděti městu denně 265,000.0000 gallonů vody z řeky Owens. Pyšně poukazují Američané na to, že nejdelší vodovod římský měřil

pouze 62 mil, a 350 mil dlouhý vodovod australský, vedoucí rourami o $^3/_4$ m průměru vodu do zlatých polí v Kalgoorlie a Coolgardie, vede rovinou, kdežto losangeleský prochází skalnými tunely a přepíná údolí na betonových pilířích. Jediný velký vodovod je newyorský, který se teprve staví, a který bude přiváděti do New Yorku denně 500 milionů gallonů vody; jest však jen polovičně tak dlouhý, a bude státi víc než pětkrát tolik, totiž 165 mil. dol. Město Los Angeles bude míti z vodovodu kromě vody i elektřinu; místa pro stanice, které dle potřeby budou zřizovány, byla vyhlédnuta, a očekává se výtěžek až 100.000 koňských sil.

*

Chininový trust utvořil se dle zprávy v „Times"; sdružení velkovýrobců chininu uzavřelo smlouvu s hollandskými plantážníky na Javě, že jim ročně odkoupí za cenu jednou pro vždy stanovenou množství kůry odpovídající 5000 tun chininu, čímž zamezen prodej kůry výrobcům stojícím mimo sdružení.

Poptávka po drahých kožešinách silně převyšující nabídku způsobila, že se v Kanadě utvořily akciové společnosti pro chov dotyčných zvířat. Dle statistiky uveřejněné v montrealském „Star" jest pouze v provincii „Ostrov prince Eduarda" 13 takových společností, chovajících hlavně černé, bílé a stříbřité lišky, a vládnoucích celkem kapitálem 42 milionů K. Dividenda obnášela letos 7½ mil. Jedna společnost, založená pouze kapitálem ½ mil., platila 320% dividendy, jiná „Peerless", se 100.000 K zákl. kap., dokonce 900%. Mimo jmenovanou provincii jsou v Kanadě ještě 2 „fox companies" s kapitálem 3 milionů K, a 120 „ranches" náležejících soukromníkům. Mladých lišek prodáno do září 1913 za 727.151 liber šterl., cena všech lišek chovaných páčí se na 1,993.600 liber, t. j. asi 49 milionů K.

Náhradu za platinu čím dál dražší nalezla dle časopisu „Ironmonger" firma Borchers & Monnatz v Cachách; je to slitina obsahující 35% železa, 60% chromu a 2—3% molybdénu, kteráž prý vzdoruje dokonce i lučavce královské.

*

Za účasti zástupců Belgie, Dánska, Francie, Německa, Holandska, Švédska, Norska, Portugalska a Španělska konala se v červnu t. r. v Londýně konference, která radila se, jak zameziti časté poškozování podmořských telegrafních kabelů rybářskými sítěmi. V důsledku těchto porad mají všecky súčastněné státy přihlížeti k tomu, aby vlečné sítě rybářův a vůbec rybářské náčiní bylo na příště tak sestaveno, aby poškozování kabelů bylo na nejmenší míru omezeno. Každý z účastněných států má dále zříditi zvláštní dozorčí úřad, jehož úkolem bude přihlížeti k tomu, aby jednak kabely nebyly porušovány, jednak aby se dostalo rybářům poučení o důležitosti kabelů a o opatřeních, jak lze se poškození jejich vyhnouti.

Vlády samy, nemohouce arciť z ohledů na možnost poškození kabelů se strany nepřátelských lodí za války místa uložených kabelů

uveřejniti, mají přihlížeti k tomu, aby kabely, jakmile je třeba vyzvednou k vůli opravě, byly uloženy v místech, kde se rybolov nekoná.

V říjnu t. r. zasedala v Londýně také konference, která se zabývala příčinami, které přivodily zánik Titaniku. V ocenění bezdrátové telegrafie pro bezpečnost plavby lodí po moři bylo usneseno působiti k tomu, aby přístroje bezdrátových stanic na lodích byly dnem i nocí vždy pohotově přijímati signály nouzové, vysílané ohroženou lodí. Stanice na parnících k dopravě osob, pokud v určitou dobu, ať za noci nebo za dne, přijímají novinářské zprávy z velikých stanic pevninových, mají míti též zařízení, kterým by také v této době byly uvědoměny o značkách nouzových, vysílaných vlnami normální délky. Nouzovým signálům přísluší přednost přede vší jinou korespondencí!

Má se také dbáti o bezpečný zdroj elektrické energie ve případech poškození hlavní centrály, sloužící k pohonu bezdrátových aparátů, a o náhradní tykadlo pro případ, že by stožár, na němž je tykadlo hlavní upevněno, byl zlomen nebo zničen. Má býti dále upravena zpravodajská služba ohledně pohybu ledovců a povinné zařízení bezdr. telegrafů na všech lodích s osobní dopravou dle příkladu Anglie a Spojených států severoamerických.

Věž dómu ve Florencii byla na podnět Marconiho opatřena stanicí pro bezdrátovou telegrafii. Přes to, že drát přijímadla visel uvnitř věžní kopule, tedy v prostoře úplně uzavřené, domluvili se s jinými stanicemi, mezi jinými též se stanicí v Paříži, v Toulonu a v Madridě.

Aby se zabránilo srážkám vzducholodí a aeroplanů s vysokými věžemi stanic pro bezdrátovou telegrafii, bylo přikročeno k trvalému osvětlování těchto věží. Stanice v Nauenu u Berlína má na hrotu svého tykadla lampu o svítivosti 1000 svíček, která kromě toho vysílá za noci automaticky značku N (— ·) dle Morseovy abecedy.

*

Telegrafování čínské řeči, která má tisíce různých znaků různě vyslovovaných, rozřešili prakticky tím, že znaky očíslovali. Zasýlatel píše depeši obyčejnými znaky, telegrafista oznamuje jejich čísla, na př. 5913, 0013, 0414, což znamená „Juan Si Kai."

*

Ve vodách neyworského přístavu má býti zřízena plovoucí telefonická ústředna, jejímž prostřednictvím budou cestující hovořiti se stanicemi na pevnině ještě krátce před odplutím lodí anebo se kterou budou moci zahájiti ihned telefonický rozhovor, jakmile loď, na které přijeli, v přístavu zakotví. Spojování lodí s ústřednou bude prováděno kabelem opatřeným příslušnými kolíčky, kteréž se vsunou do svěrek na lodním tělese ústředny, odkudž pak je spojení s vlastním přeřaďovačem. Parníky společnosti Cunard Linie činily již s tímto zařízením četné pokusy a dá prý se očekávati, že i ostatní společnosti tuto novinku zavedou. Zařízení bude cenno arci jenom v tom případu, bude-li ihned po přistání lodi postaráno o spojení s pevninou a bude-li lze ihned docíliti spojení s vyžádanými stanicemi.

*

V kijevském přelíčení proti Beilisovi židé vyhráli potud, že porota neuznala za prokázáno, že by vrahem byl Beilis; pokud ve zprávách o přelíčení našinci vůbec bylo možno se vyznati, nelze popříti, že porota v tom soudila správně: Beilisovi vražda přesně dokázána nebyla, ovšem vinou hlavně tehdejších vyšetřovacích úřadů. Na první otázku, zda-li vražda byla nějak zvláštní, na dobytí krve provedená, odpověděla porota kladně, tak že podezření ritualní vraždy zůstává — i dle toho rozsudku. Veškeren terror a náklad židovský, jemuž konečně nelze se diviti, neboť hraje se tu vždycky o mnoho, zvítězil tedy jenom na polovici, ba nešlo-li mu jen o nějakého toho židáka, nýbrž o zásadní rozhodnutí, ani tolik ne. Čeští podpisatelé protestu prohlásili v novinách, že jména jejich zajisté způsobí v Rusku mocný dojem. No toť se ví!

Proto prý také Hilsner musí dostati milost. Milost? Proč pak ne? tak jako jiní zločinci. Ale zastrašovati soudy, aby byl uznán za nevinna, jest něco jiného, čeho trpěti nelze.

Israelitský sjezd v Bukurešti žádal o politickou rovnoprávnost židů v Rumunsku. Rumunská kulturní liga na to odpověděla schůzemi, že politická práva dle § 7. ústavy nemohou udělena býti všem židům, a že § ten nesmí býti změněn dříve než bude provedena společenská a socialní reforma selská.

*

V r. 1911 nařízená a 29. srpnem 1912 v platnost uvedená ministerská opatření proti olovné otravě v tiskárnách, písmolijnách atd., obsahující kromě rozumných nařízení také dosti zbytečných sekatur, jimiž úřady naše pokaždé chtějí uchlácholiti socialistické křiklounství na účet zaměstnavatelů, byla ve všech tiskárnách brněnského obvodu v čas, mnohdy i s nemalými potížemi a náklady provedena, jen právě ve dvou čistě socialistických ne. Ale to nevadí. Je to zas jenom jeden doklad, že všechna opatření ve prospěch dělnictva, ať co do mzdy nebo pracovní doby a j., socialisty jsou sice vymáhána, ale nejsou jimi prováděna; jejich konsumy a j. podniky staly se proto již pověstnými.

*

V kroměřížském léčebním ústavě ohromným nákladem a nesmyslným přepychem zbudovaném ukázaly se velice ostudné, až neuvěřitelné zlořády. Dle známé noty měli to odnésti klerikálové. A jako je vždycky tuze podezřelé, hájí-li se kdo v lisech pokrokářských a socialistických, neboť kouká z toho sebeobžaloba a výzva k nátlaku a zastrašování, tak dokázalo se i tentokrát. Sama lékařka Dka Nevšímalová nesnesitelnými poměry donucena žádati o vyšetřování.

Aby se od tohoto pokroku pozornost odvrátila, začali zde v Brně zase bíti do sester, posluhujících v některých oddílech zemské nemocnice. Neříkáme, že mezi sestrami jsou sami andělé, ale to, co se píše na př. o nemocnicích pařížských a j. (orgie, pitky před nemocnými atd.), jest u sester přece vyloučeno. Že netrpí nemocným sociali-

stických štvanic, je zcela v pořádku. Větrání je prý hlavní podmínkou zdraví v pokojích; i naše humanní ústavy jest nejvyšší čas provětrati.

*

Zvláštní komise kněží v říšské dumě petrohradské vypracovala návrh zákona, jímž má býti stanovena pense pro kněze 900 rublů, pro jáhny 450 r., pro psalomščiky 300 r. Spis. článku v Cerk. věstniku o tomto návrhu praví, že selské duchovenstvo stojí asi na stejném stupni vzdělanosti, jako učitelstvo, jež má mnohem menší pensi, než je navržená pense pro kněze, i myslí, že by tu byla neshoda, jíž říšská duma nepřijme. A pense našich kněží?

Politický a vojenský.

V českém životě politickém neudálo se poslední dobou nic pozoruhodnějšího, a nač pozor třeba obrátiti, to za mnoho nestojí. Politická váha naše klesá. Nebýti výpalného, jež vláda tu a tam dá, by se křiklounů zbyla, nebylo by ani tuze cítiti, že v říši jsme — my, již máme tolik poslanců! Vyrovnání haličské urychlovala vláda vší mocí, aby balvan ten si odklidila s cesty, české nechává pěkně u ledu; když „stranám“ na něm nezáleží, jí také ne. Na komisariát pohlíží se i mimo Čechy jako na čin protiústavní, ale kromě učitelstva jsou s ním skoro spokojeni; hubovat se ovšem musí. A co více, přejí mnozí komisariát nejen Čechám, ale i Praze za její hospodářství; zatím chuděře nastává „očista“ jen taková, že do obecního zastupitelstva dostalo se tentokrát více socialistův a randalistů.

„Volné Myšlence“ a jejím odborům zabaveny v Praze různé příslušnosti a nezákonné úřadování její přerušeno. Zprvu si policie počínala velice kurážně a brala kde co, po intervenci poslanců se umírnila a velkou část zabavených věcí vrátila; nyní se úřady baví její korespondencí a podobnými papíry. Nebyli bychom snad již ani v Rakousku, kdyby se vzchopily kráznému, ale definitivnímu činu!

Podobně zmírnila Vídeň terstské výnosy místodržitelovy co do usazování italských příslušníků v úřady. Irredenta nebude tak útlocitná až bude nahoře!

Haličský pan Stapiński nebyl již vyvolen za předsedu své strany a proto ji sám sebe zbavil; zakládá prý nový klub s radikály a jakožto pořádný agrárník se židy. Biskupům a rozhodným katolíkům, kteří blokovou volební úpravu židovských náhončích zmařili, se teď podle noty nadává, Stapiński s kyselými hrozny nejvíc, ale to nevadí; třebas nezmařeny všechny neplechy, zamezeno mnoho — třídění i zde již na výsost jest potřebné.

*

Nový náš vyslanec v Bukurešti, Otakar hr. Černín, není po chuti Maďarům, protože kdysi prohlásil se pro rovnoprávnost národů v říši naší. Rumunsko, které se od nás pro Bulhary trochu odklonilo, znamená teď na Balkaně trumf, proto třeba souseda toho si nadcházeti; i našim zalitavským Rumunům to půjde k duhu. Soudiž si každý co chceš o hrozbě kteréhosi německého poslance ve vídeňské sněmovně, že nebude-li v Čechách udělán pořádek, udělá jej některá cizí moc — říci to tak Slovan! — jisto jest, že o našich věcech zahraniční vlivy už dlouho nad míru a víru rozhodují. Hr. Berchtold sice tuhle řekl, že jen stát uvnitř spořádaný může provozovati silnou politiku zahraniční, — myslil jako náš — (často také naopak vyvolána válka, by vnitřní zmatky se zahalily), ale opravdového, zákonného „pořádání“ nikde neviděti. Mimochodem, abychom se k tomu vyslanci vrátili,

hr. Bertchald slíbil, že diplomatické těleso naše bude teď více doplňováno nešlechtici; jen kde tito vezmou tolik peněz? či snad to budou židé? anebo mínil jen podřízené služby?

*

Letoší delegace řeční ve znamení balkanské války, o níž vlastní pravda již trochu se proklubává na světlo. V Bulharsku jest před zemskými volbami — při nedávných obecních volbách dobyla vládní protiruská strana velikého vítězství — různá odhalení mají tedy této straně i králi, který se ohlíží po přátelích na západě, hlavně v Rakousku, podraziti nohy. Danev svádí na něj vinu ukvapeného boje proti Srbsku a Řecku a jeho asi přičiněním uveřejněny v „Matinu" původní úmluvy balkanského svazu, k němuž původně mělo patřiti také — Turecko, tak že ostří jeho proti Rakousku již proto by bylo nezatajitelné, i kdyby v úmluvě bulharsko-srbské to výslovně nestálo. Pracovalo tedy hlavně Srbsko pod protektorátem ruským, aby pro případ války s Rakouskem mělo spojence. Hádankou bylo, kterak král bulharský byv právě nedávno návštěvou v Rakousku a ve Vídni mohl takovou smlouvu podepsati; dva dny se rozmýšlel, až jej Danev a ruský vyslanec Někljudov vyhrožujíce Battenbergem přece zastrašili — smlouvu na spojenectví podepsal, vojenskou úmluvu o pomoci proti Rakousku přece nepodepsal ponechav to ministrovi.

Nynějším prozrazením, jež pochází od Daneva nebo ze Srbska, měl Ferdinand bulharský i v Rakousku býti diskreditován, a skutečně židoliberalní tisk psal, že dožebrávání jeho zde i v Berlině bylo odmítnuto a že on zřekne se trůnu ve prospěch syna Borisa (kdysi popravoslavněného! ruské kopejtko). Zatím audience vídenská předcházela jeho návrat a klepy usvědčeny ze lži. „Velmoc tisku", jak viděti, po židovském způsobu soptí proti poraženému, zvláště když docházejí zprávy o sklonu k unii s Římem; toho Rusko nesnese. Historie s Battenbergem snad se nebude opakovati, časy jsou jiné, ale že by jí Rusko opakovati nechtělo, to sotva. Diplomacie jeho na Balkaně dokonale poražená bude se hledět zvetit pletichami. Němečtí šmokové, židovští i křesťanští smějí se tomuhle panslavismu pod záštitou ruskou — ale vláda není Rusko, a panslavismus nebo neoslavismus neopírá se o bodáky ani o nóty, nýbrž o příbuznost kulturní, která zůstává, i když na př. Bulharsko nyní právem nechce slyšeti o politickém spolku se Srbskem nebo s Ruskem.

Ve válce samé hrálo Rusko protektora dál, ale více nad Srbskem než nad Bulharskem, a coufalo od Bulharska tím více, čím více Bulharsko postupovalo — na Cařihrad. V Sofii byly prý už připraveny parádní uniformy pro vstup do Cařihradu, tu Rusko řeklo: ne. Uzavříti Bulharsko tehdy mír s Tureckem, jež by za Cařihrad bylo povolilo vše možné — a Bulharsko stalo se velikým, Ale v Londýně se věci ve prospěch Turecka protahovaly, Rumunsko zatím, ne bez ruského ponoukání, vystoupilo na jeviště, Danev hypnotisován Ruskem neposlechl rad vyslance rakouského dorozuměti se s Rumuny, tak došlo k nové válce; ať ji třebas Ferdinand sám dal prohlásiti, zajisté jednal dů-

sledněji než diplomaté, tedy především Danev, který teď nepříliš čestně ze své zodpovědnosti se vyzouvá.

Srbsko se nyní za Adrii, pro niž vlastně byl svaz proti Rakousku uzavřen, hojilo na Bulharsku a zabralo — proti původním zásadám o národnostním ohraničení — i kraje obydlené Bulhary, jimž nyní hr. Berchtold slibuje mezinárodní ochranu; jaká ta bývá, je známo. Bulharsko doufalo pořád v revisi míru bukureštského, pro niž bylo Rakousko a snad i Rusko, ale Vilém II pokynul, že radši ne, a Bulharsko má teď hojně příležitosti spravovati se příslovím: Máš-li neštěstí, o posměch se nestarej.

Hr. Berchtold, jehož delegační výklad nápadným způsobem upokojil Maďary, předlitavskou delegaci však méně, pravil, že jsme z balkánské války dosáhli všeho, co jsme chtěli: balkánský svaz rozbit, Albanie zřízena, Srbsko od Adrie zatlačeno. Tedy úspěchy. Soluně prý jsme nechtěli politicky, jen hospodářsky a obchodně, Sandžak již Aerenthalovi nestál za výlohy, jež by byl pohltil. Tedy úspěchy. Možno se však tázati, zdali stojí za ty mobilisační miliony, a ještě více: stačí nám to, co jsme chtěli? Půjde nám to k duhu?

Posuzovatelé situace shodují se v tom, že ani bukureštský ani cařihradský ani athenský mír není definitivní. Ohraničování Albanie jakž takž postupuje, ale jiných vroubků jest ještě dosť.

Rakousko bude zbrojiti dále, jak nové předlohy ukazují, Rusko taktéž, a balkanské státy budou dorovnávati mezery, aby byly pohotově, čehož bude potřebí možná dosť brzy. Mezi Řeckem a Tureckem zůstala nevyřízena otázka některých ostrovů, o které i jiné středozemní státy se zajímají, pohraničí Srbska a Řecka není uklidněno, no a Bulharsko tak snadno zapomněti nemůže; zatím praví se jen, že má s Tureckem jakousi dohodu.

Výpočty balkánských válečných útrat čím jsou četnější, tím více se rozcházejí. Abychom též nějaký otiskli, uvádíme francouzský ze Soluně, dle něhož platilo Řecko na vojsko pozemní přes 269 milionu franků, na námořní 32, na výdaje vedlejší 18, tedy asi 350 mil. fr., kromě náhrad poškozeným. Arciť ukořistilo na Bulharech půldruha sta děl, na tisíce pušek a přes 17 mil. peněz. Srbsko zaplatilo asi 590 mil. fr., Černá Hora asi 100 mil., Bulharsko 776 mil., Turecko 900 mil. Dle úředních výkazů pozbylo Bulharsko 52.760 padlých a pohřešovaných, z raněných 10 tisíc zůstane mrzáky, Černá Hora vykazuje 10.381 mrtvých a raněných; zde výkaz působil velice tísnivě a zdá se jen proto prohlášen, aby Srbsko při ohraničení u Ďakovy bylo povolnější.

Též lékaři podávají své zprávy o zdravotní službě za války. Nejlépe na ni bylo v tomto směru připraveno Řecko, jen že vojákům dány věci tak jak přišly z Francie a oni nerozumějíce francouzským nápisům nevěděli, co s tím. Srbsko mělo dobré lékaře (studovavší ve Vídni), ale málo, též pomocného personálu a povozů bylo málo. Bulharsko mělo obojích ještě méně; královna sama (z Reussu) jsouc z Německa vycvičenou ošetřovatelkou konala divy milosrdenství. Černá

Hora nemá vůbec žádných zdravotních opatření, ponechávajíc vše cizímu Červenému kříži. Turecko zdravotní službu teprv organisuje (z Německa), válka mu přišla příliš brzo, tak že zdravotnictví jeho tu bylo přímo žalostné. Vůbec nebýti Červeného kříže, bylo by mrtvých a mrzáků mnohem více. Neosvědčily se pranic ošetřovatelky dobrovolné, necvičené, vyjímaje dámy z lepších rodin, tak že státům nastává nová starost, kde těch ošetřovatelek nabrati a co s nimi v míru.

Rumunsko chce zříditi pevnostní, skutečně pevný trojhran Silistria—Dobrič—Mangalia, zde pak válečný přístav.

Princ Wiedský na cestě do Albanie dělá veliké okliky, pořád se tam nemůže dostati. Alle Essada pašu, který tam pořád ještě prý „udržuje pořádek", v poslední době poněkud uchlácholili; snad si dá říci na dobro.

Obrněnec „Queen Elisabeth", spuštěný na vodu v Portsmouth, znamená pro námořní válečnictví totéž, co první Dreadnought. Jest to první válečná loď zařízená výlučně pro topení petrolejem, a první, která ponese 15tipalcová děla, majíc mimo to zvláštní děla proti vzducholodím. Také horní paluba je obrněna proti pumám vzduchoplavců. Pohyb obstarávají turbiny nové soustavy, zaručující značnou úsporu paliva. Loď váží v úplné výzbroji 27.500 tun. Tloušťka pancíře je 375 mm. „Královna Alžběta" je první z 5 lodí, které budou tvořiti eskádru zvanou „petrolejovou". Čtyry ostatní se již staví a mají jména: Warspite, Barham, Valiant a Malaya. Stavba až do spuštění na vodu trvala 360 dní.

Konec tohoto roku bude tedy klidnější než byl loňský, leda až na Mexiko, kde Spojené Státy dělají pořádek po anglicku, totiž štvou podplacené tlupy, aby jim připravily vpád.

Škarohlídové navrhují, by na haagský palác míru zatím daly se nápisy: Pronajme se!

